

אליבא דהלכתא

גיליון רשת כוללי הערב "אליבא דהלכתא" שעל ידי ישיבת "חברת אהבת שלום"

אופקים, אלעד, אשדוד, אשקלון, בית שמש - הקריה החרדית, בית שמש - רמה א', בית שמש - רמת הפציבה, ביתר עילית, ביתר עילית - גבעה B, בני ברק - מרכז, בני ברק - שיכון ה', בני ברק - מערב, בני ברק - פרדס כץ, בני ברק - קרית הרצוג, גבעת זאב החדשה, דימונה, זכרון יעקב, חולון, חיפה, עבריה, עירת הכרמל, טלזסטון, ירוחם, ירושלים - בית וגן, ירושלים - גאולה, ירושלים - גבעת שאול, ירושלים - מעלות דפנה, ירושלים - נוה יעקב, ירושלים - נוה יעקב מרכז, ירושלים - קטמונים, ירושלים - קרית יובל, ירושלים - רוממה, ירושלים - רמות, ירושלים - רמת שלמה, כרמיאל, ברקפלד, מודיעין עילית - חפציבה, קרית ספר, מעלה אדומים, מעלות, נהריה, נתיבות, נתניה, עפולה, פתח תקוה, צפת, קרית אתא, קרית גת, רכסים, רכסים - גבעה ג', תל ציון.

ע"ע חשוון - כסלו תשע"ו

הלכות עירובין: דיני עירובי תחומין

סימנים: ת"ח - תט"ז

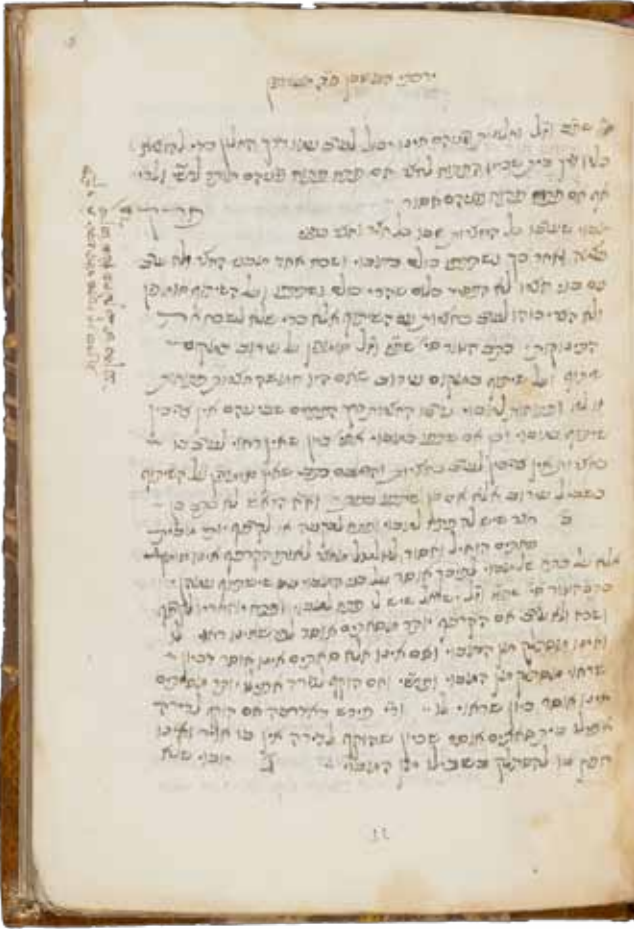
גנזי הלכה

תשובות וחיידושים מכת"י רבותינו נ"ע

הרב המוסמך מהר"ר משה גאלנטי זלה"ה

ריש מתא וריש מתיבתא בעה"ק צפת

מראש גולת אריאל, ומגדולי חכמי עה"ק צפת ת"ו בדורו דור דעה, היה הרב המוסמך רבינו משה גאלנטי זקן. נולד כפי הנראה בצפת לאביו ר' מרדכי בשנת ר"צ לערך. קיבל תורה והוראה מפי רבן של ישראל מרן רבינו יוסף קארו והיה מתלמידי המובהקים שומעי לקחו. נשא לאשה את בתו של הרב המקובל רבי יהונתן סאגיש מגורי האר"י, ועל שמו קרא לבנו הנודע רבי יהונתן גאלנטי. כבר בהיותו כב"ב שנים בלבד נתן לו רבו מרן ז"ל רשות לדון בגטין וקדושים כלשונו באחת מתשובותיו. גם בתשובתו כ"י יכתוב על כך: 'זה לי ארבעים שנה שאהיה עבד לעם ה' אלה, לסדר גיטין וקדושים, מימות הרב מורינו כמהרר"י קארו זלה"ה, ואפילו בחייו היה שולח אלי שאסדר למי שהיה מגרש, ות"ל אין פוצה פה ומצפצף...!'

ספר ירכתי המשכן למהר"מ גאלנטי כ"י

בצעירותו אף קיבל תורה מפי רבי יוסף סאגיש, ראש הישיבה בצפת, כדבריו בתשובה: 'ובהיותי בן עשרים שנה הייתי בבית החכם השלם החסיד כמהר"ר יוסף סאגיש זלה"ה, ושמעתי מפיו, שהייתי שכנו, ובכמה לשונות מהרמב"ם ז"ל הייתי הולך אצלו כתלמיד לרב.'

בשנת ש"ל לערך העמידו רבו מהר"י קארו בראשות הישיבה שיסד לשם ק"ק פרובאנסאל באיטליה, על כך כתב מרן באגרתו לראשי הקהל דשם: 'מודעת זאת בכל הארץ כי הרחיב ה' את גבולי בתלמידים, והם העמידו תלמידים הרבה, ומלאה הארץ דעה את ה', ישיבות ישיבות איש איש ללשונו, ברוך אשר לא עזב חסדו ואמתו מעמדי. עתה העיר ה' את רוחנו להעמיד ישיבה לשם ק"ק פרוינשאליים, ובראשם א' מתלמידי החכם השלם הר"ר משה גאלנטי יצ"ו נר", נודע בשערים שמו, מרביץ תורה בק"ק הנו', ובחברתו חברים מעינים עוסקים עם תלמידים קטנים פרוינצאליים. והבטחנו שיצאו כלי למעשהו, וכבר הגיעו לעיון התוספות באר היטב, ובישיבה מרקדים כאלים בפלפולם, ובעזרת שדי יצא להם שם כשם הגדולים אשר בארץ...'. לאחר מכן שימש שנים רבות כדיין בבית הדין בצפת יחד עם שאר תלמידי מרן ז"ל, עד אשר הוכר כאב"ד צפת, וכזקן החכמים בכל גבולות ארץ ישראל.

בשנת שני"ה לערך נסמך בסמיכת חכמים יחד עם שאר גדולי דורו, על ידי הרב המוסמך רבי יעקב בירב השני, מחדש הסמיכה בצפת.

כבר בצעירותו עסק גם בחכמת הקבלה בכלל ובספר הזוהר בפרט. תחילת לימודו בחכמה זו היתה אצל רבו המובהק ראש מקובלי דורו רבינו הרמ"ק זלה"ה. לאחר פטירת הרמ"ק, הכיר גם הוא כשאר תלמידי רמ"ק, בגדולתו של רבינו האר"י זלה"ה, והחל לקבל ממנו.

אף תיקוני תשובה קיבל מפי האר"י, וכפי ששמע מפיו הרחי"ו ז"ל: 'וא"ל הר"ר משה גאלנטי ששמע ממורי ז"ל, שאם אדם יתענה בז' ימים שבין ראש השנה ליום הכפורים יעשה בהם תשובה גמורה, כל יום מהם מכפר על כל העונות שחטא כל ימיו ביום שכינצא בו. כיצד הרי שחל יום א' של ז' ימי תשובה הנו' ביום א' של השבוע והתענה בו ועשה תשובה בו, הנה הוא מכפר על כל עבירות שעשה האיש ההוא בכל ימיו ביום א' שבכל שבוע מכל ימי חייו. ואם התענה ועשה תשובה בכל ז' הימים ההם יתכפרו לו כל עונותיו שעשה כל ימיו.'

על רוב חסידותו וקדושתו וכה השפעתו של רבינו ז"ל, יש לציין לדברי הר"ש שלומיל המספר באגרתו משנת שס"ז את אשר ראו עיניו בעה"ק צפת: 'ומצאתי קהלה קדושה פה צפת כי היא עיר גדולה לאלהים, עיר מלאה תושיה, קרוב

בגיליון:

מפתח ענינים מפורט בעמ' קמה

- יצא חוץ לתחום ומצא מקום צנוע חוץ לעיר ורצה להתרחק מהריח שיח הלכה עמ' כ"ה
- יצא חוץ לתחום והוצרך לנקבו ליפנות תשו' מרפסן עמ' פ"ד אות כ', לקט הלכה עמ' מ"ו, הערות והארות עמ' קל"ד
- שיעור העירוב בעירובי חצירות ותחומין נתיבי המנהגים עמ' ל"ח
- המתעכב במקום העירוב בזמן ביה"ש ורצה לחזור ללון בביתו, וביתו רחוק מהעירוב יותר מאלפים הגהות הגרני"ק עמ' ל"ח
- דין מקום נתינת העירוב שונה הלכות עמ' כ', לקט הלכה עמ' מ"ח
- עירוב בטבל, או בפירות מהשוק, או בלחם שלא הופרש ממנו חלה הוראת הלכה עמ' ל"ג
- מי שבא בדרך ומכיר אילן או גדר ואמר שבינתו תחתיו, אבל אינו יכול להגיע לשם אלא במכונית, האם מהני הוראת הלכה עמ' ל"ג
- בידור דעת השו"ע בדין קניית שבינת בריחוק מקום עוד יוסף חי עמ' ל"ט
- אמירה לשם עירוב במניח עירוב תחומין עיון הלכה עמ' י"ב
- האם יש חילוק בין ביה"ש של ע"ש לביה"ש של מוצ"ש בינת שמחה עמ' ה'
- אם מועיל לעשר על תנאי שאם יאכלנו יאה מעושר ואם לאו יאשר טבל חקר הלכה עמ' ט"ו
- אם התירו טלטול ד"א בכרמלית לצורך מצות עירוב שיח הלכה עמ' כ"ו
- הניח עירוב לכל שבתות השנה עיון הלכה עמ' י"ג
- עירוב תחומין לבני ביתו הגדולים עיון הלכה עמ' י"ג
- המערב ברגליו האם מברך המנהג וטעמו עמ' ל"ז
- לימוד לבחינה בשבת תשובות ופסקים עמ' ל"ו
- בידור בטעם שהיה מותר לרחל אמנו ע"ה לישב על כר של ע"ז חקר הלכה עמ' ט"ו

- מקורות: ר"מ בניהו, יוסף בחירי, ירושלים תשנ"א, עמ' רצ"ח ואילך; ר"א יונגר, קובץ מקבציאל, כרך ל"ז, עמ' תקי"ז ואילך. | 2. שו"ת מהר"ם גאלנטי, סי' קכ"ד, דף ס"ה ע"ד. | 3. שו"ת זרע אנשים, כ"י ירושלים (82001), סי' מ"ה. | 4. שו"ת מהר"ם גאלנטי, סי' נ"ב, דף כ"ו ע"ד. | 5. יוסף בחירי עמ' קע"ח. | 6. ראה לשון מהר"ט צהלון בתשו' (החדשות, סי' ע"ג) בענין היתר נידוי, כי אם בירושלים אין מי שישנה לחכם שמת... בארצנו צפת תכון לעד אמן בה חכמים גדולים והזקן ונשוא פנים הוא הראש כמהר"ם גלנטי נר"ו בודאי כי שוה לו בחכמה ובראית שמים ובזקנה. וראה עוד שם סי' פ"א: 'יש לנו זקן חכם מופלג מהר"ר משה גאלנטי'. | 7. באגרות הר"ש שלומיל (אגרת ג', האר"י וגוריו, ירושלים תשנ"ח, עמ' מ"ח) מביא מעשה שהעיד לו ר"מ גאלנטי עצמו אשר ממנו עמד לראשונה על גדולת רבו האר"י תיכף בתחילת ביאתו לארץ הקודש, וז"ל: 'וכן העיד לי כמהר"ם גאלנטי אב"ד דצפת שמתחילת ביאתו של האר"י ז"ל לארץ הקדושה הלך לעין זיתון ונשתטח על קבר רבי יהודה בר אילעאי כיון שהגיע אצל אילני זיתים ותאנים העומדים לשם סמוך לקברו ראה על אחד מהאילנות עורב אחד עומד וקורא קרק קרק פעמים אין מספר. אמר האדון למהר"ם גאלנטי שהלך עמו הכרתם אדם שהיה שמו שבת' גובה מסים בצפת. אמר לו הכרתיו והיה אדם רע אכזר גדול. אמר לו האר"י ז"ל נשמתו היא מגולגלת בזה העורב ועתה אומר לי שהוא פלוני ובעבור אכזריותו שנהג עם העניים בשעת גביית המסים, שפשט הגלימא מעל כתפיהם והמשככות מתחת גופיהם לכן הענישו אותו בזה הצער שיתגלגל בעורב ועתה הוא מבקש שאתפלל עליו. אזי אמר לו האר"י ז"ל, רשע לך לדרכך, איני מתפלל עליך מיד פרח לו העורב'. | 8. שער הכונות, דרוש א' לראש השנה, דף צ"ג ע"ב. | 9. האר"י וגוריו, ירושלים תשנ"ח, עמ' כ"ד.

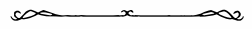
גליון זה יוצא לאור לעילוי נשמת הורי הנדיבים החשובים המסייעים והתומכים בהזקת רשת הכוללים

המרוחם	מהר"ר פריץ	הרה"ח ר' נחום יואל
אברהם בן אלטון הררי ז"ל	בן מהר"ר שמואל נטע ע"ה גראס	ברה"ח חיים יעקב ע"ה הלפרן
נלב"ע כ"ב טבת תשכ"ב	נלב"ע כ"ב טבת תשנ"ז	נלב"ע ה' בכסלו תשמ"ז
זוהי המרוחמת	זוהי החשוכה מרת יענטא	זוהי החשוכה מרת הדסה ע"ה
שרה עליזה טובה בת מול הררי נ"ע	בת מהר"ר אשר ע"ה	בת מהר"ר אפרים ע"ה
נלב"ע ו' טבת תש"ן	נלב"ע י"א ניסן תשס"ד	נלב"ע ט"ו אדר ב' תשס"ח

לשלוש מאות רבנים גדולים כולם חסידים ואנשי מעשה... ובכל יום ה' מהשבוע מתקבצים כל ישראל אחר תפלת שחרית לבית הכנסת אחד גדולה, ומתפללים שם תפלה נוראה עד מאד על כל ישראל בכל מקום שהם, ועל גלות השכינה וישראל וחורבן בית אלהינו, ומברכין לכל מי ששולח ממונו לסיוע עניי ארץ ישראל שהקב"ה יאריך ימיהם ושנותיהם ויצליחו עסקיהם וישמרו מכל צרה וצוקה. וכל התפלה כולה עושים אותה כל ישראל בכניה גדולה ובשברון לב. וקודם שמתחילים להתפלל עולה הרב הגדול מורנו הרב רבי משה גלאנטי יצ"ו על הבימה, ודורש דברי כבושים, ומעורר ישראל ליראת ה', ומקרב אותם לאהבת הבורא במתקן לשונו וגודל חכמתו ובקיאותו ורוב קדושתו.

מחיבוריו הנודעים: **ש"ת מהר"ם גאלנטי**, נדפס ע"י בנו רבי ידידיה ז"ל בויניציאה שנת שס"ח. כרך נוסף של תשובות היה בידי בנו הנז' והיה בדעתו להדפיסו, כדבריו בסוף החלק הראשון. תשובות נוספות מפוזרות בספרי חכמי דורו בדפוס וכ"י. **מפתח הזוהר**, 'והוא מורה מקום מכל הפסוקים... למען יוכל כל איש ואיש למצוא את מבוקשו' ובסופו כמה השלמות לספרי זוהר ממה שמצא בספרים ישנים של חכם א' מקובל גדול, נדפס בויניציאה שנת שכ"ו. **קהלת יעקב**, פירוש על קהלת על דרך דרוש וסוד, ובו שמועות רבות משם רבו הרמ"ק ז"ל, נדפס בעה"ק צפת בשנת של"ח. הגהותיו על הירושלמי היו בידי החיד"א והזכירם בספרו צוארי של"ח: 'בגליון מהרב הגדול מהר"ם גאלנטי כתוב מכתבת ידו קדש'.

בספריית ר"מ בניהו בירושלים, נמצא ספר כתיבת יד מתחילת שנות הש', 'ירכתי המשכן' שמו, ובו מביא וקורא הרב המחבר על כל הלכה בס' משנה תורה להרמב"ם את החידושים וההוראות הנמצאים בספרי הטור באותו ענין ולא נזכרו בדברי הרמב"ם. שנים רבות היה שם מחברו של ספר זה עלום, כך גם ברשימת ספרי כ"י לרבי משה חמויי הכהן נזכר חיבור זה: 'ספר ירכתי המשכן על הרמב"ם חלק א', חסר, לא נודע למי מקדושים. תעלומת מחבר הספר נפתרה בשנים האחרונות עם גילוי ופרסום אגרת חדשה מאת רבי משה גאלנטי אל רבי בצלאל אשכנזי¹¹, אשר מקורה בגניזה הקהירית, ובה כותב רמ"ג בין הדברים בזה"ל: 'ת"ל כלנו מיוסדים ביסודות בשתי מסכתות בבקיאות ובפולפול בקדושה ובטהרה ובעונה ובשפלות בלי גסות הרוח, ואחר ההלכה אנו לומדים פרק מהספר הקדוש הרב בעל חובת הלבבות לשבר הגאון וללבוש ההכנעה... מהיותי בן עשרים ושתיים שנים עד עתה שגור בפי ספר הרמב"ם ז"ל ת"ל בציצת הלשון. ות"ל בהיותי בן כ"ה שנים חברתי ספר וקראתי **ירכתי המשכן** על ספר הרמב"ם ז"ל זולת טומאה וטהרה... מעתה נודענו כי מחבר ספר ירכתי המשכן שלפנינו אינו אלא רבינו משה גאלנטי הזקן'.

ספר זה אשר חיברו כאמור בצעירותו על רוב חלקי משנה תורה להרמב"ם, אבד ברובו¹² ואף ראשו חסר בכ"י, כך שלא נתברר לגמרי עיקר מטרתו בחיבור זה. אכן כפי הנראה מאחר ולא נתחבר עדיין ספר שלחן ערוך, והיו המון העם הוגים בעיקר בספרי הרמב"ם לדעת את הדרך אשר ילכו בה ואת המעשה אשר יעשו, ראה רבינו לנכון להשלים מתוך לשונות הטור את החידושים הנוגעים להלכה וחסרים בדברי הרמב"ם¹³, ובכך להקל על הלומדים בספרי יד החזקה לבל יצטרכו לטרוח ולחפש אחר ההלכות אשר נוספו בספרי בעל הטורים. ואולי ניתן בכך גם להסיק על דעתו של רבינו ז"ל באותן ההלכות השנויות במחלוקת אשר קבען הוא בחיבורו יחד עם דברי הרמב"ם להלכה.

לפנינו בפרסום ראשון הלכות עירובין מתוך ספר ירכתי המשכן כ"י, באדיבותו וטוב עינו של ידידנו הנכבד הר"ר חנן בניהו נר"ו. תשואות ח"ח לו, וחכות הרבים תעמוד לו ולכל ב"ב אכ"ר.

ירכתי המשכן

הלכות עירובין

פרק א'

א. היחה שלימה והיא כאיסור מערבין בה¹⁴. כתב הטור סי' שס"ו ז"ל, אין מערבין אלא בפת שהיא שלימה ולא בפרוסה אפילו היא גדולה הרבה, אבל שלימה אפילו היא קטנה מאד מערבין בה, ובלבד שיהיה בה כשיעור. ומיהו אם נטל ממנו חלת נחתום כדי לתקנה [או שיעור כדי חלת נחתום]¹⁵ שהוא אחד מארבעים ושמונה, מערבין בה. נפרסה וחרבה בקיסם, אם ניכר שנפרסה אין מערבין בה, ואם אחד מערב לכולם יכול לערב בפרוסה.

ב. וכן מכהין ופטריות אין משתתפין בהם¹⁶. כתב הטור סי' שפ"ו ז"ל, משתתפין בכל מיני מאכל, ואפילו ארבעה או חמשה מיני מאכל מצטרפין לשתי סעודות. חוץ מבגודגניות שהוקשו לזרע, ולא

תבלין ופולין יבישין, ולא בעלי בצלים שלא גדלו ארך זרת, ולא בכמהין ופטריות, ולא במים לבד, ולא במלא לבדו, אבל אם ערבן יחד משתתפין בהם. וכל דבר שרגילים ללפת בו את הפת (שיעור) [שיעורו] כדי ללפת בו את הפת הנאכל לשתי סעודות, וכל מי שאין מלפתין בו את הפת שיעורו כדי לאכול ממנו מזון שתי סעודות. ובשר חי לא היה לפת, וצריך כדי שיאכל ממנו מזון שתי סעודות, אבל צלי היה לפת [ושיעורו ללפת בו שתי סעודות, וחומץ היה ליפתו, וכן יין מבושל, אבל יין חי לא היה ליפתו]¹⁷ ושיעורו שתי רביעיות, וכן שיעור שאר משקין. ומשתתפין בשני בצים ובחמש רמונים וכו'.

ג. לקח אחד מבני החצר פת אחת ואמר הרי זו לכל בני החצר או שהיה אוכל כשתי סעודות ואמר הרי זו לכל בני המבוי אינו צריך לגבות מכל אחד ואחד, אבל צריך לזכות להן בו על ידי אחר, ויש לו לזכות על ידי בנו ובתו הגדולים¹⁸. כתב הטור סימן שס"ו ז"ל, וא"א הרא"ש ז"ל לא כתב כן, דאיך גדול גדול ממש ולא קטן קטן ממש, אלא גדול וסומך על שולחנו קטן מיקרי, וקטן ואינו סומך על שולחנו גדול קרי ליה, ודלא כהרמב"ם ז"ל. וטוב להחמיר (לדברי) [כדברי] שניהם שלא לזכות על ידי בנו קטן אפי' אינו סומך על שולחנו, ולא על ידי בנו גדול אם הוא סומך על שולחנו. וכשזוכין בו צריכין להגביהו מן הארץ טפח.

ד. אבל לא על ידי בנו ובתו הקטנים¹⁹. כתב הטור סימן שס"ו ז"ל, ואם אחד מבני החצר רוצה ליתן פת בשביל כולם שפיר דמי, ובלבד שיזכנו להם, וצריך לזכותו להם על ידי אחר, שיאמר לו זכה לי בזה בשביל כל בני החצר. ולא יזכה להם על ידי בנו ובתו הסמוכים על שולחנו אפילו הם גדולים, מפני שידם כידו ולא יצאו עדיין מרשותו. אבל אם יש להם²⁰ מלמד או סופר שאוכל בשכרו, או יתום אוכל על שולחנו בתורת צדקה, יכול לזכות על ידן אף על פי שסמוכים על שולחנו.

פרק ב'

חצר שישראל וגוים²¹ שריים בה והיו חלונות פתוחות מבית הישראלי זה לבית הישראלי זה ועשו ערוב דרך החלונות, אף על פי שהן מותרין להוציא מבית לבית דרך חלונות הרי הן אסורין להוציא מבית לבית דרך פתחים מפני הגוי עד שישכיר, שאין רבים נעשים בעירוב כיהידי במקום גוי²². כתב הטור סי' שפ"ב ז"ל, וחלונות ביניהם אינו יכול לערב עמו דרך החלון כדי להוציא כליו דרך בית שכינו הפתוח לחצר, [אבל]²³ אם פתח פתוח ביניהם מותר לרש"י, ולר"מ²⁴ אף אם פתח פתוח ביניהם אסור.

פרק ד'

א' מבני החצר שהניח את ביתו וכר²⁵. עיין סי' שע"א שחולק על רבינו בדין גוי.

פרק ה'

א. מבוי שערכו כל החצרות שבו כל חצר וחצר בפני עצמה ואחר כך נשתתפו כולם במבוי, ושכח אחד מבני החצר ולא ערב עם בני חצרו לא הפסיד כלום, שהרי כולם נשתתפו ועל השיתוף סומכין ולא הצריכוהו לערב בחצרות עם השיתוף אלא כדי שלא לשכח את התינוקות²⁶. כתב הטור סי' שפ"ו ז"ל, סומכין על עירוב במקום שיתוף ועל שיתוף במקום עירוב, שאם היו חמשה חצרות פתוחות זו לזו ופתוחות למבוי, ערכו החצרות דרך הפתחים שביניהם אין צריכין שיתוף במבוי, וכן אם שתפו במבוי אפי' ביין שאין ראוי לערב בו בחצרות אין צריכין לערב בחצרות, והרמב"ם כתב שאין סומכין על השיתוף בשביל עירוב אלא אם כן שתפו בפת, וא"א הרא"ש לא כתב כן.

ב. חצר שיש לה פתח למבוי ופתח לבקעה או לקרפף יותר מבית סאתים הואיל ואסור לטלטל מחצר לאותו הקרפף אינו סומך אלא על פתח של מבוי לפיכך אסור על בני המבוי עד שישתתף עימה²⁷. כתב הטור סי' שפ"ט ז"ל, ישראל שיש לו פתח למבוי ופתח מאחריו לקרפף, ושכח ולא עירב, אם הקרפף יותר מסאתים אסור, לפי שאינו ראוי לו ואינו מסתלק מן המבוי, ואם אינו אלא סאתים אינו אסור, דכיון שראוי מסתלק מן המבוי. ופרש"י ואם הוקף לדירה אפילו יותר מסאתים אינו אסור, כיון שראוי לו. ור"י פירש דאדרבה אם הוקף לדירה אפילו בית סאתים אסור, שכיון שהוקף לדירה אין בו אויר ואינו חפץ בו להסתלק בשבילו מן המבוי.

ג. מבוי שלא נשתתפו בו אם ערכו חצרות עם הבתים אין מטלטלים בו אלא בארבע אמות ככרמלית. מאחר שערכו חצרות עם הבתים נעשה המבוי כאילו אינו פתוח לו אלא בתים בלבד בלא חצרות²⁸. כתב הטור סי' שפ"ו ז"ל, ובעל הלכות גדולות כתב בסתם אסור לטלטל במבוי בלא עירוב, ולא חילק בין (ערב) [עירוב] חצרות לעצמן או לא, וזה ודאי אי אפשר, דאפילו רב דאסר לטלטל במבוי בלא עירוב, מודה שאם לא ערכו חצרות עם הבתים שרי, והתוס' פוסקים שאין הלכה כרב, ושרי לטלטל בכל המבוי אפילו כי ערכו חצרות עם הבתים, וכן יראה דעת רב אלפס שלא הביא דברי רב.

פרק ו'

א. היה מביתו עד סוף המדינה פחות מאלף אפילו אמה אחת שנמצאת מדתו כלתה חוץ למדינה תחשב המדינה כולה כארבע אמות ויהלך חוצה לה תשע מאות ששה ותשעים אמה תשלום האלפים²⁹. כתב הטור סי' ת"ח ז"ל, מפני שתחומין דרבנן הקלו בהם, והתירו למי שצריך לילך ארבעת אלפים לרוח אחת שיתן את עירובו לסוף אלפים (ולילך) [וילך] מהלאה לעירובו אלפים, ומכל מקום מפסיד כנגדו האלפים שמעבר לעירו, שאין לו לאדם אלא ארבעת אלפים, וזה שנתן את עירובו לסוף אלפים מן העיר אנו רואים כאילו דר שם, ומשם יש לו אלפים אמה לכל רוח. היילך אם הניחו בתוך עירבורה של עיר לא עשה ולא כלום, שבלאו הכי יש לו העיר כולה ועירבורה וחוצה לה אלפים אמה לכל רוח. וכשחזור ממקום שהניח עירובו לצד עירו ומודד האלפים, אם הן כלין בסוף העיר, כגון שנתן העירוב בסוף אלף והעיר אלף, אז העיר כולה כארבע אמות ומשלימין לו חוץ לעיר אלף אמות פחות ארבע, ואם כלו באמצע העיר אז אינה כולה כארבע אמות לענין שישלימו לו עליה השאר, אבל מכל מקום חשובה כולה כארבע אמות לענין שהולך כולה הואיל וכן בה. אבל הרמב"ם ז"ל כתב³⁰ שאפי' בעיר עצמה אין לו אלא ארבע אמות. ולא נהירא, דאם כן מי שדר בעיר גדולה ונתן את עירובו חוץ לה לא יוכל לחזור לביתו. וכן הדין נמי אם פגע בעיר אחרת בתוך אלפים, אם כלתה מדתו בסופה אין עולה מן המנין ומשלימין לו עליה, אבל אם כלתה מדתו בתוכה עולה לו, ואפילו בתוכה אינו יכול לילך אלא עד סוף תחומו, כיון שלא לו בה.

ב. אין מערבין עירובי תחומין אלא לדבר מצוה כגון שהיה רוצה לילך לבית האבל או לבית המשחה של נישואין או להקביל פני רבו או חבירו שבא מן הדרך וכיוצא באלו, או מפני היראה כגון שהיה רוצה לכרוח מן הגוים או מן הלסטים וכיוצא בזה³¹. כתב הטור סי' תט"ו ז"ל, כתב הרמב"ם³² ואם עירב לדבר הרשות הרי זה עירוב, ובעל הלכות כתב [ש]אינו עירוב. וכן כתב דלא מערבין אותו בין השמשות, דלא כהרמב"ם³³ דאמר ואם עירב הוי עירוב.

ג. אמרו לו שנים צא וערב עלינו, אחד עירב עליו מבעוד יום ואחד עירב עליו בין השמשות, (וחה) [זה] שעירב עליו מבעוד יום נאכל עירובו בין השמשות זה שעירב עליו בין השמשות נאכל עירובו משחשיכה, שניהם קנו עירוב³⁴. כתב הטור סי' תט"ו ז"ל, כתב הרמב"ם ואם עירב הוי עירוב. ואני³⁵ אומר אסור לערב.

פרק ז'

וכן אם נתכוון לקבוע שביתו במקום ידוע אצלו כגון אילן או בית או גדר שהוא מכיר מקומו ויש בינו ובינו כשחשיכה אלפים אמה או פחות והחזיק בדרך והלך כדי שיגיע לאותו מקום ויקנה בו שביתה אף על פי שלא הגיע ולא עמד שם אלא החזירו חבירו ללון אצלו או שחזר מעצמו ללון או נתעכב, למחר יש לו להלך עד מקום שנתכוון לקבוע שביתתו ומאותו המקום יש לו אלפים אמה לכל רוח, שכיון שגמר בלבו לקבוע שם שביתתו והחזיק בדרך נעשה כמי שעמד שם או הניח עירובו שם³⁶. כתב הטור סי' ת"י ז"ל, מי שיש לו בית אחד מכאן ובית אחר בסוף ארבעת אלפים אמה, והחזיק בערב שבת בדרך לילך לביתו שבסוף ארבעת אלפים אמה, אפי' לא יצא אלא מפתח ביתו, או שירד רק מהעליה לבית כדי לילך, וחזר בו, יכול לילך למחר שם, שכיון שהחזיק בדרך לילך שם יש לו בית שם ודאי גמר בלבו לקנות שביתה בסוף אלפים, אפי' לא אמר שביתתי במקום פלוני הוי כאילו אמר. ולרש"י ז"ל צריך שיאמר שביתתי במקום פלוני.

פרק ח'

כיצד מתנה, ואומר ביום חמשי אם היום יום טוב אין בדברי כלום ואם לאו הרי זה עירוב, ולמחר חזר ומערב ואומר אם היום יום טוב כבר עירבתי מאמש וכר³⁷. כתב הטור סי' שצ"ג ז"ל, אין מערבין עירובי חצרות ושיתופי מבואות ביום טוב שחל להיות ערב שבת, אלא מערב מערב יום טוב, ואם שכח יערב ביום טוב על תנאי, שיאמר אם היום חול יהיה זה עירוב ואם היום קדש אין בדברי כלום, ולמחר יאמר על אותו הפת אם היום קדש הרי עירבתי מאתמול ואם היום חול יהא זה עירוב, והני מילי בשני ימים טובים של גליות, אבל בשני ימים טובים של ראש השנה לא, אחד ערובי חצרות ואחד שיתופי מבואות מערבין אותן בין השמשות, ואפילו אם כבר קבל עליו תוספת שבת כתב הרב שמריה שיכולין לערב, ויש אוסרים אם קבל עליו תוספת שבת. ואפי' עירב לשנים, לאחד מבעוד יום ונאכל העירוב בין השמשות, ולאחד עירב בין השמשות ונאכל עירובו משחשיכה, שניהם קנו עירוב, שלאותו שנאכל עירובו בין השמשות אנו חושבים אותו לילה, ולאותו שהניח עירובו בין השמשות חושבין אותו יום.

תם ונשלם

בבליך ואע"י³⁸

¹⁰ בתוך פני דוד, ליוורנו תרנ"ב, דף קכ"ד ע"ג. | ¹¹ ראה: הרב אשר זינגר, 'תשובה חדשה לרבינו בצלאל אשכנזי זלה"ה בשבח לימוד התלמוד בפלפול', קובץ מקבציאל כרך ל"ז, עמ' תקט ואילך. | ¹² ראה אוצר ישראל ערך גאלנטי עמ' 287, ובס' מליצי אש חלק ז' אות רי"ט, בהם יוחס בטעות ספר בשם זה לנכדו הרב המג"ן ר' משה ׳ן יהונתן גאלנטי. ואינו. | ¹³ כתה"י כולל בקרבו מהלכות סדרי זמנים וקדושה: סוף הלכות שבת (רוב פרק כ"ט ופרק ל'), הלכות עירובין, הלכות שביתת עשור, הלכות י"ט, הלכות חמץ ומצה, הלכות שופר (חסר בסופו), סוף הלכות תעניות, הלכות מגילה, הלכות חנוכה, הלכות איסורי ביאה, הלכות מאכלות אסורות (עד אמצע פרק ט"ו). | ¹⁴ כך נראה מכמה מלשונותיו המפוזרים בחיבורו באיזהו מקומן: 'בפרק א' ופרק ב' ופרק ג' [מהלכות איסורי ביאה] חזרתי על כל הטור, לא מצאתי שום חידוש יותר ממה שכתב רבינו ז"ל עם מגיד משנה, ומפרק ד' ואילך מצאתי וכתבתי (דף 99): 'פרק ו' לא מצאתי שום חידוש' (דף 102); 'וכל דיני פרק זה הכל מפורש בטור סימן קפ"ט בארוכה' (דף 105); 'פרק י"ג וי"ד לא מצאתי שום חידוש על מה שכתב רבינו ז"ל (דף 114). אך עדיין מידי ספק לא יצאנו כל עוד ולא מצאנו הקדמת חיבורו. | ¹⁵ לשון הרמב"ם שם הלכה ח'. | ¹⁶ כ"ה בטור. | ¹⁷ לשון הרמב"ם שם הלכה ח'. | ¹⁸ כ"ה בטור. | ¹⁹ לשון הרמב"ם שם הלכה כ'. | ²⁰ מכאן עד תיבות 'ודלא כהרמב"ם ז"ל מדברי רבינו הם, ואינם מלשון הטור. | ²¹ לשון הרמב"ם שם. | ²² בטור: לאדם. | ²³ לפנינו ברמב"ם: שישאלים גוים. | ²⁴ לשון הרמב"ם שם הלכה ט"ו. | ²⁵ כ"ה בטור. | ²⁶ כ"ה בטור, וכבר העירו שצ"ל לר"י ולרש"י. | ²⁷ לשון הרמב"ם שם הלכה י"ג. | ²⁸ לשון הרמב"ם שם הלכה י"ג. | ²⁹ לשון הרמב"ם שם הלכה י"ג. | ³⁰ לשון הרמב"ם שם הלכה ט"ו. | ³¹ לשון הרמב"ם שם הלכה ב'. | ³² לעיל הלכה ב'. | ³³ לשון הרמב"ם שם הלכה ו'. | ³⁴ שם. | ³⁵ להלן הלכה י"ג. | ³⁶ לשון הרמב"ם שם הלכה י"ג. | ³⁷ מכאן ליתא לפנינו בטור. | ³⁸ לשון הרמב"ם בהלכה ב'. | ³⁹ לשון הרמב"ם בהלכה ט"ו. | ⁴⁰ -ברוך נותן ליעף כח ולאין אונים עצמה ירבה.

תשובות וחיידים מכת"י רבותינו נ"ע עורך: הרב אברהם הלל

המקובל מהר"ר יהודה ב"ר יעקב ו' חנין זלה"ה

מחור"ר אלג'יר, בע"ס עץ חיים

החסיד מהר"ר יהודה ב"ר יעקב בן חנין זלה"ה, מחור"ר ומקובל אלג'יר היה. משפחת חנין ידועה היתה באלג'יר, ונזכרו מבניה בשו"ת התשב"ץ ובשו"ת הרשב"ש. מהר"ר ו' חנין חיבר כמה ספרים יסודיים, על דרך קבלת הראשונים. כתביו ידועים היו אצל בני חבורת המקובלים בדרום מרוקו, בראשותו והנהגתו של המקובל מהר"ר משה ב"ר מימון אלבאו זלה"ה, בעממ"ס היכל הקודש (אממטרדם ת"י) וש"ס, וזאת אודות לבן אחותו מהר"ר יעקב איפראגא, שהיה תלמיד בחבורת חסידים זו. באמצעותם נעתקו חיבורים אלו והיו מצויים בכתיבות יד בערי מארוקו.

אלו המה חיבוריו הנודעים לנו: א) ספר עץ חיים. טעמי וסודי רמ"ח מצות עשה; נדפס ברובו בליוורנו ש' תקמ"ג. ב) ספר עץ הדעת. טעמי וסודי ש"ה מצות ל"ה. ג) ספר האור. ביאור סודי ורמזי טנת"א. ד) ספר מנחת יהודה. ביאורים לנ"ך. על דרך הפשט יקרא שמו 'שמן', ועל דרך האמת יקרא 'קטרת'. כלל חיבורים אלו נשתמרו בכתיב יד, רובן מן השנים ש"ס-ת"ן לערך. ה' יזכנו לראותם באור פני הדפוס.

בספריית אממו"ר ראש הישיבה הגרי"מ הלל שליט"א, נשתמרו שניים מספריו של מהר"ר בן חנין, כתובים בכתיבת סופר מאלג'יריה, כתיבה נאה ומיושרת. ספר זה מכיל שיריים מספר האור, ורובו של ספר עץ חיים, חלק מצוות עשה?

בזה נתמקד בספר עץ חיים, כי בשוליו כתב המחבר את הנדפס בזה. עניינו של הספר הוא טעמי המצוות, על סדר מנין המצוות להר"ם מקוצי, על דרך הפשט ועל דרך האמת. חלק זה כולל את רמ"ח מצות עשה. חלק הסוד שבספר מבוסס בעיקרו על ספר הזוהר וע"ד המקובלים הראשונים רבינו בחיי והרמב"ן והר"מ ריקנאטי והר"י גייקטיליא, והוא מן העת שטרם נתגלו כתבי האר"י ז"ל באלג'יריה, מקום מגורי המחבר למן שנת השי"ס לערך. ספר זה נדפס לראשונה ע"פ כתב יד מהר"ר מסעוד בן גנון, מחור"ר ודייני אלג'יר, בליוורנו ש' תקמ"ג, יחד עם ס' אשל אברהם למהר"ר אברהם טוביאנה.

כת"י זה קדום הוא מן כתב היד שממנו נדפס הספר, ולזה ימצאו בו תיקוני ושיפורי לשון הרבה. זאת ועוד, כי במקורו כפי שיצא החיבור מתחת ידי מחברו, הכיל הספר דברי ספר הזוה"ק המתאימים אל כל מצוה וטעמה, והמה הובאו בלשונם, בקוצר או באורך, בשוליה של כל מצוה ומצוה. אכן בנדפס הושמטו כל לשונות אלו, ועל הרוב ציינו לעיין בס' הזוהר בדרך פלוני. כתב יד זה יכל את המהדורה השלימה בלשונותיה וענייניה, כפי מצבו של החיבור בעת התחברו.

מניין המצוה בא בכת"י באותיות גדולות, ולצדו ציטוט מלשון המצוה, לאחמ"כ מתחיל ביאורה בל: 'טעם ההעד'ה' [-טעם המצוה הזאת על דרך הפשט], ולאחר ביאור דרך זו נכתב בכת"י: 'ועד'ה' [-ועד האמת]. חלק מהמצוות יבאר גם על דרך החכמה ועל דרך השכל.

החיבור בנדפס מפסיק במצוה רמ"ח, בסוף ביאור המצוה ע"ד הפשט, ונכתב שם: 'ועד'ה דע כי המים וכו'. וכך הוא סיום חיבור זה בדפוס. בכתב היד שלפנינו נמצא השלמת הטעם החסר?

וכך הוא לשון קולופון הספר: 'ברוך נותן ליעף כח ולאין אונים עצמה ירבה. ברוך ה' לעולם אמן ואמן. אמרתי אני בלבי. להודות ולשבח בפום ב'י. לאדוני ומלכי ואבי. לאמר כי אדני ב'י. ידבר נא עבדך דבר. שבח ושיר להבר. אהלל אומר לעושה במתק דבר. באלהים ה' אהלל דבר. היה והוא ויהיה. הוא לבדו מלך חונן ומחיה. הלא הוא אמר לי איך אחיה. החכמה בעלי תחיה. והוא לבדו אסירים מוציא. ולא הפליג והרחיק קצ'י. הלא הוא אמר לי קום צא. אנכי ה' אלהיך המציא. דומיה לחסדו תהלה. דובב שפתי ישנים במלה. מרומם על כל ברכה ותהלה. לך ה' הגדולה והגבורה. השמים ושמייהם לא יכללוהו. הוא מכלכלם והם יהללוהו. במקצת שבחיו ירוממוהו. הללוהו ברקיע עוזה הללוהו. בשחקים וכל אפיקים חסדו והודו. בשפה ברורה יעידו ויסהדו. גבר עלינו חסדו. הודו לאל השמים הודו. נופת צוף שפתי צדיק ידהבו. נפש ורוח להקדיש אלי יערבו. בגשם ונשם יוסיפו וירבו. הבו לה' בני אילים הבו. יפה נוף

ויפיו ולא יושלם. יזהיר וינהיר כירח יכון עולם. מלכותו לעד לא תושלם. יהי כבוד ה' לעולם. ערכו לפניו שיר ושבחה. עלו לפניו בהשקט ובטחה. יוציאכם מצרה לרווחה. עבדו את ה' בשמחה. קומו בלהקה בקומה זקופה. קדשו צום קדושה צרופה. הודו לו ברכו שמו בשפה רפה. אותם לה' תנופה. בזאת יתהלל המתהלל. בחכמה ובינה והשכל. בדעת אמריו ימלל. באלהים ה' דבר אהלל. חזקו ויאמץ לבבכם. באלהיכם ומלככם. לכן יחנה ה' לחנכם. אמרו בלבבכם על משכבכם. נפשו אותה זאת. מידכם היתה זאת. אם כן אפה עשו זאת. ובחוננו נא בזאת. ישלח ממרום ויושיענו. יקרב קץ גאולתינו. ובכן תראינה עינינו. בבנין מקדש אלהינו. נדרו ושלמו נקיים. חלקם בחיים.

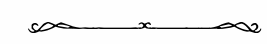
ספר עץ חיים לר' יהודה ב"ר יעקב ו' חנין - אלג'יר

תורת חכם מקור חיים. פרי צדיק עץ חיים. עץ חיים היא למחזיקים בה ותומכיה מאושר. דרכיה דרכי נועם וכל נתיבותיה שלום. ברכו ה' מלאכיו גבורי כח עושה דברו לשמוע בקול דברו. ברכו ה' כל צבאיו משרתיו עושה רצונו. ברכו ה' כל מעשיו בכל מקומות ממשלתו ברכי נפשי את ה'. בילאיו.

טעמי ורמזי חמש מצות מדברי סופרים

חיבור זה, למהר"ר בן חנין, נעתק בשולי ספר עץ חיים כת"י דנון, בדפים 149-148. בספר זה מבאר הרב המחבר את טעמי ורמזי המצוות שמדברי סופרים, והם עירובין, ט"ב - אבילות, מגילה וחנוכה. כמתכות ומסגנון מלאכתו בביאור מצוות עשה בחיבור שקדם לזה. חלק זה לא נדפס עם ס' עץ חיים בליוורנו תקמ"ג, ולא בא על מש"ב הדפוס בלתי היום הזה בפעם הראשונה.

לפנינו ראשית החיבור, החלק המבאר טעם מצוות עירובין, מתוך כתב היד הנ"ל, והוא זה:

טעמי ורמזי מצות עירובין

ואחרי זאת אבאר טעמי ורמזי חמש מצות מדברי סופרים, ומהם מדברי נביאים, והם מצות עירובין, מצות ט"ב, אבילות, מצות מגילה, מצות חנוכה. בעזרת עוטה כשלמה אורה, ומוציא כל תעלומה לאורה, ומבהיק האפילה כאורה, ומזהיר חשוכא כנהורא, הוא גלי

עמיקתא ומסתרתי, ידע מה בחשוכא, ועמיה שרא נהורא, מאין יבוא עזרי, עזרי מעם ה' עושה שמים וארץ, אל יתן למוט רגלי ושכלי, אל ינום שומרי ומשכילי, זאת אשיב אל לבי על כן אחיל לו.

המצוה הא' מדברי סופרים היא מצות עירובין, לערב מהבתים לחצירות של רבים ומהחצירות לרחובה של עיר.

טעם ההעד'ה, דע כי חכמי ישראל של דור ודור כשרואין הקהל עומדים לטעות בד"ת, עומדים ומזדרזים לגזור גדר לגזור גזירה מדבריהם, שמא יטעו באיסורא דאורייתא ויבואו הקהל לידי חיוב גדול.

ודע כי מן התורה אין קרוי רשות הרבים אלא סרטיא, והיא דרך המלך ההולכת מעיר לעיר, ופלטיא, הם המקומות שחוץ לעיר רחבים מאד שמתקבצים ביום השוק. וכן בתוך העיר ימצא רשות הרבים, כגון שיש בתוכה רוחב י"ו אמה, שכל דברי השבת אנו למדים מהמשכן, ועגלות של לויים ברוחב י"ו אמה היו הולכים, כדאמרינן במסכת שבת בפרק הזורק, הילכך אין חשוב רשות הרבים אלא י"ו אמה המפולש משער לשער ובוקעים על ס' רבוא כדגלי מדבר, וכן פ"י רש"י ז"ל במסכת עירובין פרק א'. וגרסינן בפ"ק דעירובין, אמר רבה בר בר חנה ירושלים אלמלא שדלתותיה ננעלות בלילה חייבין עליה משום רשות הרבים שלה, ופ"י רש"י ז"ל ירושלים רשות הרבים שלה מכוון משער לשער ומפולש ויש בה דריסת ס' רבוא ורוחב י"ו אמה, ואלמלא שדלתותיה ננעלות בלילה חייבין עליה בשבת משום רשות הרבים, אבל נעילת דלתות משוי לה כחצר של רבים ומערבין את כולה, וכל זמן שלא ערבו היא ככרמלית ולא מחייבין עליה, והכי נמי אמרינן בפרק בתרא דירושלים כרמלית היא. מכל זה אתה למד כי מהתורה מותר להוציא מהבתים לרחובות ירושלים, וכ"ש מהבתים לחצר, ואפילו יש בחצר כמה בעלי בתים, מפני שהחצר רשות היחיד גמורה מן התורה.

כשעמד שע"ה¹⁰ ובית דינו וראו כי בני אדם אומרים כיון שהבית מיוחד לאדם אחד והחצר מיוחדת לרבים ואעפ"כ מותר להוציא מהבית לחצר שמיוחדת לרבים, או חצר של אדם אחד מותר להוציא ממנה למבוי שהוא מיוחד לרבים, וכן מן הבתים לרחובות העיר שרבים בוקעים בהם, ובוה טעו לאמר מעתה אין הוצאה מלאכה ומותר להוציא מר"ה לרה"י גמורה, עמד שלמה ע"ה ותקן שלא יטלטלו מהבית לחצר שיש בתוכו בעלי בתים אלא ע"י עירוב, ולא מהבית לחצר ולא למבוי אלא ע"י שתוף¹¹. והעירוב שעושים בחצירות והשתוף שעושים במבואות עושה הכל רשות אחת, וע"י כן מוציאין מרה"י לסרטיא ופלטיא גדולה, ולכל רשות הרבים גמורה שאין יכולין לערב שם.

ועד"ה¹², דע כי הכלה הכלולה מהכל נק' חצר, והקו האמצעי נק' בית, וז"ס¹³ אשרי תבחר ותקרב ישכון חצריך, ואח"כ נשבעה בטוב ביתך וגו', וכן מוכח בספר הזוהר פרשת וארא ע"ש, וכולם נקראים רשות היחיד, ומותר להמשיך ולהגביה ממעלה למטה וממטה למעלה, ורשות הרבים הם הכתות החיצוניות, ואסור להכניס ולהוציא מרה"י לרה"י, עם שכבר ידעת כי הכלה הכלולה נק' עלמא דנוקב, וקו האמצעי נק' עלמא דדכורא, והיא עמו באצילות ולא באחדות, עד שנתעוררו שלמה ע"ה ובית דינו לזה, ופתחו שמא יטעו לאמר מה בין האי להאי, כשם שזה מותר כך זה מותר, ויבואו לטעות ולהוציא מרה"י לרה"י והיו פוגמים בעלמא דלעי, ועמדו ותקנו לערב מן הבתים לחצר ומן החצירות למבואות, שהם סוד מחנות הכלה ומרכבותיה לחבר את האהל להיות אחד, ולהוציא ר"ה מזה הכלל בין למעלה בין למטה. ועירוב הפת והחצר נק' עירוב, והוא בפת, ועירוב החצר והמבואות נק' שתוף, כי הבית והחצר צריכים עירוב, והסוד ודבק באשתו, והעירוב הוא בפת הם סוד פירורים דזרעא קדישא, חיבור ואחזה ודיבוק איצטרך למהוי תמן, אבל עירובי חצירות עם המבואות נק' שתוף, שתוף בעלמא ולא אחזה ודיבוק. והשתוף בכל דבר שיעורו י"ח, והם שיעור מוון שתי סעודות, והסוד כי מהשפע המקבלת מחי העולמים שהוא מאסף הכל, היא נותנת טרף לביתה וחוק לנערותיה ומחנותיה וצבאותיה, וזה מבואר.

1. תצלום הספר בספריית קהלות ישראל, תכ"י Ms.00325. | 2. כת"י זה תואר בהרחבה בספר 'מן הגנוזים', ספר ששישי, הוצאת אהבת שלום - מודיעין עילית, ירושלים תשע"ה, עמ' שח ואילך. וזה הוא תיאורו של כתב היד: מידת הספר 18.5X14.5 ס"מ. 152 דף. חסר ראש, תוך וסוף. 26-29 שורות בעמ'. | 3. מאידך כתב היד שלפנינו חסר הרבה בראשו, והוא מתחיל מן מצוה מ"ט, מקביל אל ה'נדפס דף מ"ז ע"א. | 4. טעם המצוה הזאת על דרך הפשט. | 5. דף צ"ט ע"א. | 6. דף ב' ע"א ד"ה מבויה שהוא. | 7. דף ו' ע"ב. | 8. ד"ה ירושלים. | 9. דף ק"א ע"א. | 10. שלמה עליו השלום. | 11. השהו לרש"י עירובין י"ב ע"ב ד"ה חצירות, ולרמב"ם הל' עירובין פ"א הלכה ד"ה. | 12. ועד"ה האמת. | 13. תהלים ס"ה ה'.

בית שמחה

הגאון רבי שמחה בונם ולדנברג זצ"ל

סימן א' | בעניני תרתי דסתרי בספק דרבנן או

בספק בעירוב'

תרי קולי דסתרי שאפשר לפרש צד שלישי שלפ"ז אין סותרין זא"ז

א. כתב הרמב"ן בדף מ"ו ע"א בהא דקיי"ל כריב"נ לגבי אדם ישן, וכרבנן לגבי חפצי הפקר, והקשו הראשונים ז"ל דהא הו"ל תרתי דסתרי, דהרי ריב"נ ורבנן בתרווייהו פליגי, ולשיטתייהו קמילפגי כמבוי בדף מ"ה ע"ב. ותני הרמב"ן ז"ל: אבל י"ל דודאי טעמא דריב"נ משום חפצי הפקר וכדאוקימנא, וריב"ל מיקל בעירוב כקולי דמר וכקולי דמר, ומיהו כיון דאיכא למתלי בטעמא דהואיל לא הוי כתרתי דסתרין אהדדי, עכ"ל.

ומבוי מדבריו כלל גדול, דאע"ג דסיבת הפסק מחמת ספק ומחמת שמקילים מספיקא, מי"מ כל שאפשר לפרש הפסק באופן מסוים שיש בו סברא למה להקל כאן וכאן כבר נחשב שאי"ז תרתי דסתרי, שהפסק אינו סותר את עצמו מיניה וביה. ואף שאין שיטה כזאת, וכ"ש אם אפשר לפרשו שכאילו פסקנו כשיטה מסוימת.

ולכא"ו דבריו אלו אינם כלל רק בהלכות כל המיקל בעירוב, אלא אף בכל ספק דרבנן לקולא דלא אמרינן ליה בתרתי דסתרי, דכה"ג לא חשיבא תרתי דסתרי [ועי' מש"כ על גליון ספר אהע"ז סוף פ"ג ליישב לפי"ז קו' הגרעק"א עיי"ש].

תרתי דסתרי בב' בנ"א בזאח"ז בספיקא

דינא ובספק במציאות

ב. ויעוי"ש עוד ברמב"ן שכי' עוד דלא נאמר כללא דתרתי דסתרי רק בחד גבא, ולא בתרי גברי שבאו להשאל בזאח"ז. ולכא"ו י"ל דזה לא כלל בכל ספק דרבנן, דבספיקא דינא נר' שבעינן הכרעה לפסוקי ההלכה בהך פלוגתא, וע"כ אפי' דרבנן א"א להכריע להקל ולומר שכל מי שבא לשאול נפסוק לו להקל לפי הענין, ולאדם א' נפסוק כשיטה זו ולאדם אחר כשיטה זו, ורק בכללא דכל המיקל בעירוב אמרינן הכי.

ומ"מ כ"ז בספיקא דינא, אבל בספק במציאות שפיר אמרינן להך כלל, וכמבוי להדיא לגבי שליח שהניח ב' עירובין לב' בנ"א, וכמבוי בס' שצ"ג דתלוי אם באו להשאל בב"א או בזאח"ז, עיי"ש היטב. וזה כלל בכל ספק דרבנן. ואולי אין לחלק בכ"ז, וצ"ע.

סימן ב' | בענין אמירה לקנות שביטה שנאמרה

טעות (לסי' ת"ת"ט)

כתבו הרשב"א והריטב"א בדף מ"ה בשם הראב"ד דאע"פ שמי שישב בדרך וחשכה לו ואח"כ נודע לו שהוא נמצא בתוך תחום העיר קנה שביטה עם בני העיר, מי"מ אם אמר להדיא שקונה שביטה במקום עמידת רגליו קנה שביטה במקומו, אף שאילו היה יודע לא היה רוצה לקנות שם אלא היה רוצה לקנות עם בני העיר כתחום העיר, והוכיח הראב"ד ד"ז מהא דחזינן בדף מ"ט ע"ב בדברי רב שם בגמ' שמי שאמר שביטתו תחת אילן פלוני [ובאופן דלא מהני אמירתו, עי' סי' ת"ט ס"א] לא יזוז ממקומו, ואמרינן שאין לו כלום, ולא אמרינן שאילו היה יודע שלא תועיל לו אמירתו היה קונה במקום עמידת רגליו, וש"מ שאמירתו אלימא טפי, ולא מהני אומדנא כנגד אמירתו להדיא.

והנה ברבינו יחזקאל על הרי"ף בסוגיין פליג וס"ל דבכל גווני אזלינן בתר דעתו וקונה עם בני העיר, וצריך לבאר לפי ר"י מ"ש ממי שאמר שרוצה לקנות שביטה ליד האילן וכו' הני"ל. [ועי' מ"ב סי' ת' שעה"צ ג' שפסק כראב"ד עיי"ש].

ואולי אפ"ל דהתם אמירתו סותרת למקום המצאו וע"כ אזלינן בתר אמירתו, אך הכא אמירתו אינה סותרת לגמרי למקום המצאו, שמקום המצאו גופא אפשר להתפרש בב' פירושים, דיל"פ מקום עמידת רגליו, ויל"פ שהוא בתחום העיר ועי"ז הוא כבני העיר, וע"כ מחמת אומדנא מפרשים כך את אמירתו, לפי שסוכ"ס אפשר לכלול את זה באמירתו.

ורא"ל העיר לחלק דשם סוכ"ס דעתו למה שאמר, רק דלא ידע דלא מהני אמירתו באופן שאמר, אבל כאן כל אמירתו בגלל טעות במציאות שלא ידע שהוא בתחום העיר ששם באמת רצונו להיות, ומש"כ שם שבאמת רצונו לקנות שביטה תחת האילן אלא שלא ידע

הדין איך לומר, דהיינו שלא ידע לברר מקומו או לקנות מקום תוך אלפיים דווקא, ואם היה יודע גם לא היה קונה במקומו, אלא קונה שם או סמוך לו כדן באופן שיוכל לילך להיכן שרוצה לילך, ומש"כ כאן אילו היה יודע ודאי היה קונה בעיר ככל בני העיר שהרי זהו רצונו, וא"כ אמירתו נגד רצונו ומתבטל לגמרי.

סימן ג' | בענין מקום שהוקף במחיצות באמצע

שבת אי נידון כד"א (לסי' ת"ג-ת"ה)

ד' בעה"מ בטעמא דשמואל שבשבת בבקעה

והקיפוהו נכרים אין מהלך יותר מאלפיים

א. הנה קיי"ל כר"ג דמי שהוליקוהו חוץ לתחום והכניסוהו לדיר וסוהו מהלך את כולה, ומבוי בגמ' מ"ב ע"ב דגם ר"ע ור"י מודים באופן ששבת בהנך מחיצות והוציאוהו והחזירוהו לשם, ויעוי"ש בגמ' דר"ג לא גזר הילוך דיר וסוהו אטו הילוך בקעה שאין מוקפת מחיצות לפי ששני מקומות הן, עיי"ש. ובתחילה ס"ד לפרש דר"ג לא גזר כלל, עיי"ש היטב בגמ' (וכדלהלן).

ובבעה"מ לסוגיא דנחמ"י דף מ"ג ע"ב כתב לחדש דטעמא דלא גזר ר"ג הילוך בדיר וסוהו אטו הילוך בבקעה כאשר גזרו ר"ע ור"י, משום דכיון שהיה מקום זה מוקף מחיצות מבעו"י לא מיחלף בבקעה, הא אילו הקיפוהו נכרים למקום זה באמצע שבת שבכניסת שבת היה בקעה שפיר איכא למיחלף בבקעה, ומודה ר"ג שצריך לגזור אטו בקעה ולאסור להלך את כולה, וכתב שם דמשום הכי ודאי שדברי שמואל בדף מ"ב לגבי שבת בבקעה אתיא אפילו כר"ג.

ולכאורה קשה על דבריו, א. דבגמ' מ"ב ע"ב משמע שרצו לפרש בתחילה דר"ג לא גזר כלל אף כשיש מקום לגזור, ומבוי שם לכא"ו דמאן דס"ל דרשאי לזרוק לחוץ לתחום וס"ל דלא גזרו טלטול אטו הילוך לכא"ו נשאר בפ"י זה בד' ר"ג, ורק למאן דגזר טלטול אטו הילוך אמרינן דבהילוך אטו הילוך לא גזר לפי שזה ב' מקומות, ושמואל ס"ל דלא גזרו הילוך אטו טלטול, והכי נקטינן בשו"ע סי' ת"ג, וא"כ איך מפרש בעה"מ דמודה ר"ג דהיכא דאיכא למיגזר גזרינן, דלדידן לא ס"ל הכי לר"ג [ועוד שבעה"מ בא לבאר שם ד' שמואל גבי שבת בבקעה, וס"ד לפרש דלא קאי כר"ג, וכתב דלעולם קאי כר"ג ומשום דבזה מודה ר"ג דגזרינן, ולהנ"ל לפי פ"י שמואל בד' ר"ג אין לו לר"ג לגזור בכה"ג], וצ"ע.

ב. ועוד קשה שלד' בעה"מ שמודה ר"ג היכא דאיכא למיגזר, אי"כ לכא"ו מוכח מסוגיא דנחמ"י בדף מ"ג ע"ב דמבואר שם שאפי' בהוקף באמצע שבת מהלך את כולה, דבהוקף באמצע שבת אין סיבה לגזור, דאל"כ אמאי לא גזרו, ולפי"ז שמואל דאסר בהקיפוהו נכרים באמצע שבת בהכרח לאו משום גזירה אלא משום דלא ס"ל כר"ג אלא כר"י, דלעולם לא אמרינן כולה כד"א אלא בשבת בתוכה, וכמבוי בדף מ"ב ע"ב דהיינו טעמא דר"ע ור"י, עיי"ש בגמ'. וא"כ נמצא שד' שמואל כר"י ולא כר"ג, וצ"ע על מש"כ בעה"מ דד' שמואל אף כר"ג, שלפי דבריו יוצא שאדרבה ד' שמואל כר"י ולא כר"ג, וצ"ע.

ואולי צ"ל שנתכוון לומר שיש מחלוקת הסוגיות אליבא דר"ג, דסוגיא דדף מ"ב ע"ב בד' שמואל ס"ל דר"ג אף היכא דאיכא למיגזר לא גזרינן, וסוגיא דדף מ"ג ע"ב בעובדא דנחמ"י ס"ל דהיכא דאיכא למיגזר גזרינן, אלא דבהוקף אח"כ אין מקום לגזור?

אי דעת בעה"מ כד' הרמב"ם לגבי הוקף באמצע שבת

ג. והנה שיטת הרמב"ם דבהוקף באמצע שבת לא אמרינן שיש לו יותר מאלפיים, וס"ל דסוגיא דנחמ"י מיירי כשאין כל ההיקף שע"י הבנ"א יותר מאלפיים (יעוי"ש פכ"ז הלכה י"ד), ולכא"ו סברתו כסברת בעה"מ דבכה"ג שלא היה מחיצות מאתמול איכא למיגזר אטו בקעה, ומ"מ יש לו עד אלפיים. ובד' בעה"מ י"ל ג"כ דהוה ס"ל הכי, ומה שלא רצה לתרץ עובדא דנחמ"י כשהיקף פחות מאלפיים י"ל דמשמע לבעה"מ דסוגיא דנחמ"י מיירי אף בהקיפוהו יותר מאלפיים. וריא"פ הי"ו העיר דאולי ס"ל כהרמב"ם, אך ס"ל דכיון דגזרינן א"כ לא אמרינן כלל כולה כד"א ואין לו יותר מד"א, ובזה מחמיר יותר מהרמב"ם דס"ל דממ"נ אי כולה כד"א אף ביותר מאלפיים יהלך את כולה, ואי לאו כד"א אין לו לילך יותר מד"א.

ואמנם בתירוצו האחרון של הבעה"מ שמפרש החילוק בין שבת בבקעה והקיפוהו נכרים ליצא באונס והקיפוהו בנ"א, ששבת בבקעה

כיוצא לדעת כיון שלא הגיע למקום זה באונס אלא מדעת, ויצא באונס הגיע למקום זה באונס, א"כ בזה בוודאי חזר בו בעה"מ ממש"כ תחילה וס"ל דליכא למיגזר בהוקף באמצע שבת, ושד' ר"ג נאמרו אף בהוקף באמצע שבת ובלבד שיהא באונס, וכדס"ל כן גם לגבי דיר וסוהו דרק באונס כולה כד"א.

סימן ד' | בסוגיא דהבלעה (לסי' ת"ז)

הכרעת ההלכה בדין הבלעת תחומין

א. בסוף פרק מי שהוציאוהו במתני' מי שיצא חוץ לתחום אפי' אמה אחת לא יכנס, ר"א אומר שתים יכנס שלש לא יכנס, ומבוי מ"ה ע"א דנחלקו אי הבלעת תחומין מילתא או לאו מילתא דד' אמותיו מובלעין בתחום שלו. ומבוי בגמ' שם דביצא לדבר מצוה מודים רבנן לר"א דהבלעת תחומין מילתא.

ולענין הלכה בפלוגתתם, עי' בעה"מ בסוף פרקין וראב"ד שפסקו כר"א במקום שיצא לדבר מצוה ובמקום שיצא באונס, ובעה"מ מפרש כן עובדא דנחמיה שבדף מ"ג ע"ב ושם דף מ"ד פסקו בזה כר"א, אכן ברמב"ן במלחמות שם מבוי דלא קיי"ל כר"א אלא ביוצא לדבר מצוה שרק בזה מודים רבנן לר"א [ועיי"ש ברמב"ן דלא קיי"ל בעובדא דנחמיה כר"א וכאוקימתא דפירשוהו בדלא מלו גברי, אלא כאיך אוקימתא דאוקמוהו בדמלו גברי יעוי"ש], ועי' בגאוי"י מש"כ בביאור פלוגתתם.

אבל ברשב"א בדף מ"ה וריטב"א בדף מ"ד ובדף מ"ה מבוי דקיי"ל כר"א אפי' ביצא באיסור ובמוזיד, ומשום דקיי"ל כדברי המיקל בעירוב, ואפי' כיחיד במקום רבים, וע"כ קיי"ל כר"א דלעולם הבלעת תחומין מילתא היא?

הבלעת תחומין למי שנמצא בתוך רה"י

ב. ומבוי בגמ' דף מ"ד ע"א דאם עשו מחיצות בנ"א דלא מלו גברי עד תוך התחום אלא עד פחות מד' אמות מסוף התחום, אי יכול להכנס לתחומו תליא בהך פלוגתא, עיי"ש היטב, והטעם שד' אמותיו מובלעים בתחומן [ועי' שו"ע סי' ת"ה ס"ד].

ויל"ע דאיך יצא מתוך מחיצת האנשים לתוך התחום, דהרי כ' הגאוי"י בדף מ"ג ע"ב והחזו"א סי' ק"ט (סקי"ז) דמי שנמצא בתוך מחיצה שהיא כר"א אין יכול לצאת ממנה, ואפי' עומד בסוף המחיצה והולך פחות מד"א, לפי שהרה"י היא ד' אמותיו, וצ"ל דמיירי שאח"כ מתפורים האנשים, ואז דינו בד' אמות שמובלעים בתחומן ועי"ז רשאי להכנס לעיר.

ויעוי' בריטב"א שכתב ז"ל: ושמעינן מהכא דלר"א אפי' המוקף מחיצה חוץ לתחומו יש לו שתי אמות חוץ למחיצה, שאם לא כן הכא דלא מלו גברי ונשארו שתי אמות האין יכנס באותן שתי אמות וכו', עכ"ל. ומשמע לכא"ו דאף קודם דנתפורו נמי רשאי להכנס, ודלא כהאחרונים ז"ל [וכבר העיר כן בגאוי"י].

ובאופן דמלו גברי עד תוך התחום מבואר בגמ' דמהני לכו"ע, וכבר נתקשה בזה בגאוי"י דלכא"ו כל עוד שהוא בתוך המחיצות הרי הוא בתחומו הראשון, ומה מתיר לו לצאת משם לתוך תחומו אם לא משום הבלעת תחומין. ועיי"ש שדן דהנפק"מ כשנתפורו האנשים ומיד עם ביטול המחיצות הרי הוא בתוך תחומו, א"נ דהכונה דמלו גבא עד תוך העיר שהיא ג"כ כולה כד"א, וכרה"י הפתוח לרה"י אחר דמי, עיי"ש.

אכן יעוי' בריטב"א שכתב ז"ל: ושמעינן מהכא נמי דכל היכא דסבירא לן כר"ג אי דמלו גברי יכול הוא להכנס, ואפי' לרבנן דפליגי עליה דר"א ויהא מותר בכל תחומי הראשון וכו', אלמא דמבוי גברי מודו רבנן לר"א דהבלעת תחומין מילתא היא, עכ"ל. וכ"כ לעיל מיניה בדף מ"ג ע"ב, וכתב שיבאר טעמו דהלן דף מ"ד ע"ב, ולהלן בדף מ"ה ע"ב כתב לבאר טעמא דמילתא ז"ל: דע"כ לא אמרו חכמים דהבלעת תחומין לאו מילתא היא אלא במי שנתנו לו חכמים תחום או גבול מסויים וכו', שאע"פ שהם מובלעים בתחומן הראשון אמרי רבנן לא יכנס שכבר נעקר תחומו הראשון וכו'. אבל כל שיצא לו מתחומו ואינו חוזר וזוכה בגבול מסויים אלא בדבר שאין לו גבול, כגון שנכנס ע"י מחיצות כעובדא דנחמ"י או הוצרך לנקביו, שאין לדברים אלו שיעור כי זה היה יכול להכנס במחיצות עד עירו, וזה היה יכול להכנס הרבה עד שימצא מקום צנוע, בהא ודאי כיון דעל על יש לו הבלעת תחומין, עכ"ל. ולכא"ו משמע שבא להסביר שיעיל אף לפני פיזור האנשים

קו' א', ועוד שבעה"מ מתרץ לבסוף חילוק בין הקיפוהו נכרים להקיפוהו בנ"א וכו', וא"כ לכא"ו מוכח שאין מקום לגזור, ולא משמע שס"ל שזה מחלוקת הסוגיות כלל, וסוף דבר שדברי בעה"מ עדיין צ"ע, דאיך אפשר לפרש טעמא דשמואל משום גזירה וכו', דשמואל ס"ל דלא גזר ר"ג, וסוגיא מ"ג ע"ב מוכחא (וכן בעה"מ בתיירוצו) דאין מקום לגזירה בכה"ג, וא"כ בהכרח שאי"ז טעמו של שמואל, וצ"ע. [ובתי' ראשון של בעה"מ לא ביאר טעמו של שמואל, אכן בתי' ב' ביאר טעמו של שמואל באופ"א באמת, עיי"ש היטב, ובד' רבינו להלן סוף ס"ק ב' שכתב שבת"י זה חזר בו בעה"מ לפרש ד' שמואל באופ"א, עיי"ש].

3. א.ה. ועי' היטב במ"ב סי' ת"ה ס"ק ב' ובשעה"צ שם.

4. א.ה. ס"ק זה היה כתוב בכת"י מאוד קצר, והורחב קצת עפ"י המקורות שציין להם רבינו זצ"ל.

1. הערת המערכת: ישנם הרבה חידושים המבוארים בלשונו הזהב והקצר של הגאון זצ"ל, והשתדלנו לציין את זה במקומו. כמו"כ השתדלנו שלא יהיו שינויים המשנים את התוכן, וכל ההוספות שנכתבו להקל על המעיין להבנת הדברים נכתבו בהערות בתחתית העמוד, ואצ"ל שכל החלוקה לסימנים וס"ק והכתורות הם מהעורך. ואם שגינו בכ"ז אתנו תלין משוגתינו, וח"ו תללות הטעות בהגאון זצ"ל.

יישר כח מרובה להעורך היקר ברוך הכשרונות הרה"ג רבי בן ציון רפאל גרינהויז שליט"א על שעשה ימים וילות בטיחה מרובה להעמיד דברי הגאון זצ"ל על מותנותם. כמו"כ יישר כח מרובה להרה"ג יצחק זאב טוקר שליט"א מכולל "אליבא דהלכתא" רוממה על עריכת הדברים.

2. א.ה. באמת הקושיא עצומה ואין כאן תירוץ כלל, דבעה"מ מפרש ד' שמואל מחמת גזירה, וא"כ תקשי כנ"ל

ויש עוד נפק"מ בין ב' הדרכים דקיי"ל דאפשר לקנות עירוב כשהחזיק בדרך ויצא מביתו ואמר שבייתי במק"פ, אף שהוא נמצא עכשיו בעיר, וכמב' בס"י ת"י עיי"ש, ולכא"ו גדר קנין השביתה בזה משום שנחשב עיי"ז כאילו רגליו עומדות שם עיי"ז דמצי רהיט ומטי להך דוכתא בביה"ש, וא"כ הרי זה כמעט ברגליו, אך בפועל היה בביה"ש בעיר, דלדך א' יוכל לזכות שיהא כל העיר לו כד"א, אך לדרך החו"ב גם בזה הו"ל כרתתי דסתרי, וא"י לזכות גם בעירו וגם במקום שביתתו דהיכן הוא מקום רגליו.

סימן ו' | בענין שבות בביה"ש (לסי' ת"ט ס"א)

האם יש חילוק בין ביה"ש של ע"ש לביה"ש של מוצ"ש

א. במג"א סי' שמ"ב הסתפק אם מה שהתירו שבות בביה"ש [לצו"מ] היינו רק בביה"ש של ע"ש דהוה ספיקא דעיולי יומא, או שה"ה בביה"ש של מוצ"ש דהוה ספיקא של אפוקי יומא, דכיון שכבר היה ודאי שבת וספק אם כבר יצא שבת, שאולי זה ספק החמור יותר שלא הקילו בו, עיי"ש.

ובשער המלך פכ"ד מהלכות שבת כתב לפשוט ספיקו של המג"א מד' תוס' בעירובין דף ל"ד ד"ה גזירה, שכתבו וז"ל: והא דאמר לעיל גבי אילן כל דבר שהוא משום שבות לא גזרו עליו ביה"ש, ולא גזרינן משום יו"ט שחל להיות אחר השבת או לפני השבת, דאז ממה נפשך אסור להשתמש באילן, היינו משום דהתם היא גופה לא הו"א אלא משום שבות, ואינו אסור ליטלו אלא מדרבנן וכו', עכ"ל. ולכא"ו מבי' מדבריהם דלולי הסברא דממ"נ הוא שבת או יו"ט ומ"מ אסור, היינו צריכים להתיר, וש"מ דאפי' דהוה ספיקא דאפוקי יומא נמי שרינן, עכ"ל השעה"מ.

ולכאורה אפשר לדחות דלעולם היו התוס' יכולים לומר דבכה"ג אסור מחמת ספיקא דאפוקי יומא, אלא דהם נקטו הטעם הפשוט יותר דאסור מחמת ממ"נ ולא רק מחמת ספיקא, שהרי בודאי שהטעם של ממ"נ זהו טעם טוב וחשוב יותר, ולמה להו למשבק רברבתא וינקטו בקושייתם לאסור רק משום ספיקא דאפוקי יומא. וא"כ אין שום הוכחה לומר דהיכא דלא שייך רק טעמא דאפוקי יומא יתירו, דלעולם גם בכה"ג יסברו להחמיר וכאשר צידד המג"א.

ולכא"ו יש לדחות עוד דהרי התוס' נקטו קושיא זו גם כלפי יו"ט שלפני השבת, ולגבי זה לא רצו לנקוט טעמא דאפוקי יומא דהוה ביה"ש של מוצאי יו"ט, אף דהיה שייך לומר כן, וכאשר העיר הרנ"ק הי"ו, אך באמת י"ל דעדיין התוס' לא הדגישו את הפרט הזה שהשתמשות באילן אסור בין בשבת ובין ביו"ט, וכל עוד שלא הדגישו את זה אנו דנים עי"ז כאסור של שבת בלבד, וא"כ לא שייך טענת אפוקי יומא ביו"ט שלפני שבת כלפי יו"ט, ומצד שבת הרי הוה ספיקא דעיולי יומא בכה"ג, וא"כ צריכים קודם להדגיש את זה שזה אסור הנוהג בין בשבת ובין ביו"ט, וזהו שאמרו התוס' דממ"נ אסור, או מצד שבת או מצד יו"ט שהרי האיסור נהוג בשניהם, וע"כ לא הספיק להם לתוס' לשאול מחמת ספיקא דאפוקי יומא דחמיר טפי, דבלי שהקדים את זה שהוא אסור הנוהג בשניהם לא היו יכולים להקשות על יו"ט שלפני שבת, וממילא הוכרחו להוסיף ד"ו, וא"כ כבר אין קו' למה לא נקטו הטעם דאפוקי יומא חמור, שכבר לא הוצרכו לזה שכבר שאלו מצד ממ"נ, וא"כ אין הוכחה דלא ס"ל להך כללא ושפיר י"ל כד' המג"א.

האם יש חילוק לגבי ביה"ש של מוצ"ש בין שבות לצו"מ לבין לעשר דמאי וכו' שלא לצו"מ

ב. ובעיקר ספיקו של המג"א, הנה יתכן דאליבא דרבנן דס"ל שגזרו על שבות ביה"ש אלא שהקילו בדמאי, וכדס"ל לתוס' בדה"ב ע"ב והטור סי' שמ"ב, ועיי"ש בב"י דמתני' דפרק במה מדליקין דמחלקת בין וודאי לדמאי הוי כרבנן, א"נ אליבא דהרמב"ם פכ"ד משבת שמפרש דהמשנה מחלקת בין לעשר את הוודאי לבין לעשר את הדמאי קאי כרבנן, וכשעושה כן שלא לצורך מצווה, א"כ נמצא דבדמאי והנך השנויים במשנה בפרק במה מדליקין איכא קולא מיוחדת יותר מכל שבות שלא הותר לרבנן כלל בביה"ש, וגם לרבי לא הותר בביה"ש אלא לצו"מ, א"כ י"ל דלגבי הך קולא לא שנוא בין עיולי יומא לאפוקי יומא, וי"ל שע"ז לא נסתפק המג"א, דספיקו רק בשאר שבותים ואליבא דרבי [לצו"מ].

[והיה אפ"ל עוד דלרבי לעולם מחלקים בין עיולי יומא לאפוקי יומא, אלא שיש דברים שרק לצו"מ ויש דברים שאף שלא לצו"מ, אך לרבנן שתמיד אסור אפי' לצו"מ ורק הנך מילי שרי, א"כ ש"מ דקיל טובא ושרינן אף באפוקי יומא, אך לא מסתבר לומר כן, דלא מסתבר לומר דרבנן מקילים יותר מרבי].

ולדברינו יתיישב הערת הנתיב חיים סי' שמ"ב שהעיר דבמתני' בפרק במה מדליקין קתני ספק חשיכה ספק איה חשיכה וכו', דהכפל קאתי למימר דבין ספק דעיולי יומא ובין ספק דאפוקי יומא תרווייהו שריין, ודלא כמג"א שמחלק ביניהם, ולדברינו א"ש דמתני' איירי בהנך שבותין דקילי טפי ובהו מודה המג"א, ולא איירי אלא בשאר שבותין שהותרו ביה"ש לצו"מ שבהם דיבר השו"ע סי' שמ"ב.

(שפחות מד"א) שהם יחדיו הרבה יותר מח"א, דשאני הכא דגם בחוץ כאילו ניעור כוחו כשהגיע לשטח השייך לתחום ראשון, וכן להיפך כשיחזור לתחום שני, דהכא לא שייך לומר שהפסיד תחום ראשון דהרי כה"ז קיים לו סיבה לב' התחומין, דהרי המערה היא מקומו ויש לו אלפיים לכל רוח של כל פתח, וכל פעם כשמגיע לתחום א' חוזר וניעור כוחו מתורת הבלעה, ולא דמי להכא דכשחזר לתחום ישן נעקר תחום חדש ופקעה כל סיבתו, ואין סיבה שיחזור לו, ואין מה שיעיר את כוחו אח"כ כשיחזור למקום שהיה מובלע שם בתחילה, וממילא אין לו את שניהם יחדיו. ולעולם אין לו בשום מקום את שניהם, דיש לו רק תורת הבלעה שמאפשר לו לבוא למקום שבו ניעור כוחו לתחום שני, ויש לו ב' תחומין מובלעין זה בזה, ועובר מא' לשני ע"י תורת הבלעה, וע"כ לק"מ על ר"ש אפי' ללי"ק.

ביאור ת"י הגמ' שאני מערה הואיל ושבת בתוכה

ה. ועיי"ש בגמ' דרבה דוחה הוכחת ר"ש דשאני מערה הואיל ושבת באויר מחיצותיה, וברשב"א וריטב"א הביאו ש"י הראב"ד דהכונה לפי שעל גבי גג המערה הוא ג"כ מקום שביתתו כאילו הוא בתוך המערה ויש לו אלפיים סביבו. אכן הם חלקו עליו ואזלי בדרך רש"י דלעולם רק תוך המערה מקום שביתתו, וע"ג המערה אינו מהלך אלא מתורת הבלעת ב' התחומין, דהיינו שתחמו אלפיים לכל רוח סביב כל א' מפתחי המערה, וע"ג המערה מובלעים ב' התחומין, אלא דמודה רבה בכה"ג וכדלהלן.

דהנה יעוי' ברשב"א שמבאר הטעם כיון שיכול להגיע מתחום לתחום ע"י חזרה על העקב לחזור לתוך המערה לצאת לצד השני, וע"כ יש לו באמת כה"ז את ב' התחומין כאילו היו תחום א', ובריטב"א כ' דכיון דבתוכה כולה כד"א ע"כ מהני לעל גבה ג"כ, ואף דעל גבה אינה כרה"י מ"מ אהני לן לומר הבלעת תחומין על גבה, עיי"ש היטב.

ונראה דב' הפירושים צריכים זה לזה ומשלימין זה את זה, דהגורם לכך שנבלע התחומין למעלה הוא מה שבפנים הוה אפי' יותר מד' אלפים כד"א כיון שכולה מקום שביתה אחת, וממילא ב' התחומין שייכי למקום שביתה אחת, וממילא שייכי ב' התחומין זב"ז ואמרינן בהו הבלעה מילתא, והמבחוך לכך הוא מה דחזינון שאם נכנס בפנים יכול לחזור על עקביו מתחום לתחום אף בלי דין הבלעה, וש"מ דהתחומין שייכי למקום שביתה אחת ושייכי זל"ז, וע"כ אמרינן בהו הבלעת תחומין מילתא לכר"ע.

ועפ"ז א"ש מאי דמשמע בכל הראשונים דמעיקרא ס"ד שנידון כל פתח כמקום שביתה נפרד, והת"י הוא דנחשב כמקום שביתה אחת, והיינו משום דלגבי חוץ לא מחשיבים את השטח שע"ג המערה כד' אמות כיון שאין המחיצות נכרות, ואין הרה"י עולה למעלה כמ"ש רשב"א וריטב"א, וע"כ נראה כאילו יש כאן ב' שביתות נפרדות וב' תחומין מובלעים זב"ז, וע"ז מתרץ דסוכ"ס שניהם באים מכח שביתה אחת.

בטעם שמודדין אלפיים סביב הפתחים ולא סביב כל המערה

ו. ובגור ארי' למהר"ל כ' לחדש מכח סוגיא זו דבעיר מוקפת מחיצה דנים התחום רק מהפתחים ולא מכל העיר, אך באמת עיי"ש שבעצמו רמז דאין ללמוד ד"ז ממערה, דשאני מערה שהוא בתוך הקרקע. ובאמת שכן מפו' ברשב"א וריטב"א דשאני הכא שאין המחיצות ניכרות למעלה, וכמו שאין לו שייכות למקום השביתה דלמטה, ולא דמי לעיר מוקפת מחיצות, ואדרבה שלראב"ד דהמחיצות עולות אמרינן אלפיים סביב כל גג המערה, וכ"ז דלא כמהר"ל.

סימן ה' | בענין מי שלא היה בביה"ש בעיר שלן בה (לסי' ת"ח)

בב"מ על השו"ע סי' ת"ח ס"א, מובא בשעה"צ ס"ק י"א, כתב דהמערב ברגליו ועומד ללון בביתו שלא היה בביה"ש בביתו לא אמרינן דכל העיר כד"א, וא"י לחזור לביתו ממקום עירובו אם ביתו רחוק יותר מאלפיים ממקום עירובו, עיי"ש. ולכא"ו עיקר הקפידא שיהא בעיר בביה"ש ולא משום שמערב ברגליו, דה"ה אם יערב בפת אך הוא נמצא אצל פתו, אף שעומד ללון בעיר נמי לא אמרינן שכל העיר לו כד"א, דבעינן שיהא בביה"ש בעיר בכדי שיזכה בעיר שתחשב לו כד"א.

אכן בספר חו"ב סי' ו' סק"ה כתב לחלק בין מערב ברגליו דאין העיר כד"א, למערב בפת ונמצא עם פתו בביה"ש במקום עירובו, דרק במערב ברגליו הו"ל כעין תרתי דסתרי דהיכן הוא מקומו, אבל במערב בפת י"ל דמקום רגליו בעירו ומקום אכילתו במקום העירוב ושניהם לו כד"א, ואף שהוא עצמו עמד באותה שעה במקום עירובו היינו לפי שהיה אז במקום אכילתו, אך כשמערב ברגליו שאין שם מקום אכילה א"כ קונה שם משום שע"י שעומד שם זהו מקומו, וזה סותר להחשבת ביתו כמקומו וע"כ א"י לחזור לביתו, עיי"ש היטב.

משום דמיקרי בלי גבול כיון שהיה יכול להתרחב יותר ע"י עוד אנשים, אך באמת אין הכרח בזה, ושפיר אפשר ל' דזה הסבר כלפי אחר הפיזור.

ב' דרכים בביאור סברת רבה [לפי הרשב"א]

שיש חילוק בין ד"א המובלעים בתחומו

לאלפיים המובלעים בתחומו

ג. בגמ' בדה"ב ע"ב נחלקו רבה ורב שימי באופן שיצא לדבר מצוה בהיתר חוץ לתחומו שקיבל אלפיים אמה חדשים, ואלפיים אלו מובלעים תוך אלפיים הראשונות, דלרבה הבלעה לא מילתא ולר"ש הבלעה מילתא היא, ולהלן בגמ' הך' עליה דרבה מדר"א דס"ל הבלעה מילתא, ומודים רבנן לר"א ביוצא לדבר מצוה, וה"ג נימא דהבלעה מילתא. ויעוי' בחי' הרשב"א שבתוך דבריו נראה דרבה עצמו ס"ל דאין לדמות נידון דידן לנידון דרבנן ור"א, עיי"ש. ואולי כוונתו דביש לו רק ד"א הקילו לו טפי דכשמובלע בתחומו יוכל להכנס ויהא לו תחומו כבתחילה אלפיים, ולא במי שיש לו כבר אלפיים אחרות שבזה לא הקילו כ"כ. ועי' חו"ב עירובין סי' ה' סק"ו משי"כ שם באופ"א קצת, ותוכן דבריו דדין ד"א הוא עדיין קודם לתקנת ר"ג, ובזה הגדר שנשאר תחומו במקום הראשון אלא שהוא מחוץ לתחומו וע"כ נשאר תחתיו, אבל אחר תקנת ר"ג ביוצא לדבר מצוה נעקר תחום ראשון וקיבל תחום אחר, ובהו לא שייך הבלעת תחומין דזהו תחומו [אלא א"כ נעקר מתחום זה שאז חוזר וזוכה בתחום הראשון כמש"כ הראשונים ז"ל, ולרש"י גם בכה"ג פליג רבה, עיי"ש בדה"ב ע"ב]. אך ג"כ תוכן חילוקו לחלק בין מי שדינו ד"א למי שדינו באלפיים, עיי"ש.

אך יתכן דיש נפק"מ בענין זה באופן שנצחו עכו"ם את עצמן דחזרין למקומן אפילו טובא, ומסתמא השיעור בזה עד שכלתה הסכנה, ומשם יהא להם אלפיים לכל רוח, וא"כ בחזרו עד תוך תחומם ושם כלתה הסכנה עוד לפני שהגיעו למקומם ממש, דבזה אם נאמר כמ"ש בחו"ב שם א"כ כיון דחזרו ברשות הוי כד"א שקודם תקנת ר"ג, ובכה"ג א"י בגדר תחום אחר ולא נעקר תחום ראשון, וממילא יודה רבה דהבלעת תחומין מילתא, אך אם נימא שזו קולא מיוחדת למי שאין לו אלא ד"א י"ל דהכא יקבלו אלפיים באותו מקום שנעצרו, ולא נימא הבלעת תחומין מילתא אליבא דרבה, שזה רק קולא באותן שאין להם אלא ד"א.

אלא שבאמת לפמש"כ הראשונים ז"ל דבחזר לתחומו הראשון מודה רבה דזכה בתחום הראשון, וכמוש"כ הראשונים דמודה רבה להא דרף מ"א ע"ב דמי שנכנס לצורך נקביו שזכה בתחומו הראשון, א"כ לא יתכן נפק"מ זו, ואף דעכ"פ לרש"י יהא נפק"מ בזה, אך באמת אולי גם ש"י מודה בציוור כזה לדי' הראשונים ז"ל [ואם נציייר בחזר תוך אלפיים לתחומו הראשון, בזה בוודאי תלוי בפלוגתא רבה ור"ש לכל הפירושים].

ב' פירושים ברש"י בדעת ר"ש למאי אהני הבלעת תחומין ומ"ש ממערה

ד. ובגמ' שם מוטיב ר"ש על דברי רבה מהא דמערה שתוכה ארבעת אלפים ועליה פחות מדי"א, שמהלך אלפיים לכל רוח של המערה, ואת כל גג המערה אף שמהלך הרבה יותר מארבעת אלפים, וש"מ דהבלעת תחומין מילתא היא, עכ"ל הגמ'.

והנה יעוי' ברש"י שהביא ב' פירושים בביאור פלוגתא רבה ור"ש, דלפי' א' נח' אי רשאי להכנס מתחום החדש לתחום הישן ע"י המקום שבו תחום חדש מובלע בישן, ולפי' ב' לכו"ע רשאי לחזור לתחום הישן, אלא דנחלקו אי אמרינן שיש לו את שניהם, ומהלך מזה לזה קרוב לח' אלפים אמה, וכן ס"ל לר"ש [בניכוי השטח המובלע המשותף לשניהם], או שברגע שחזר לתחום הישן הפסיד תחום החדש שאין לו את שניהם יחדיו, וכן ס"ל לרבה לפי' זה, ולפי' פ"א גם ר"ש מודה דהבלעת תחומין לא מהני רק לחזור לתחום ראשון, ולא מהני ליתן לו שניהם יחדיו.

ויל"ע דבשלמא לפי' ב' של רש"י א"ש מאי דמיייתי ר"ש ראייה מהא דמערה, דדינו שווה ממש לנידון דידן, דבתרווייהו מהלך הרבה יותר מד"א מצד לצד וחוזר חלילה שהכל תחומו, אך לפי' א' תקשי נמי לנפשיה דהא הכא כשחזר לתחום ראשון אין חוזר לתחום ישן, ומשא"כ במערה שמהלך הכל וחוזר חלילה שהכל תחומו.

ואולי אפ"ל דלפי' ל"ק דרש"י באמת גם במערה כשיצא מפתח מערבי יכול לילך לצד ב' משום הבלעה, אבל אחר שעבר גבול האלפיים הראשונים לא יוכל לחזור על עקבו, דהוה כעין זכה בתחום אחר והפסיד תחום שהלך בתחילה, וע"כ אם ירצה לחזור לתחום ראשון יצטרך למערה בצד מזרחי, ואח"כ יחזור ויעור כוחו כבתחילה כשיצא שוב מהפתח המערבי ויהא לו שוב תחום ראשון, וע"כ יוצא שבאמת אין לו ח' אלפים בב"א ורק דהוי תורת הבלעה כדס"ל לר"ש בסוגיין.

אבל ללי"ב בוודאי שיש לו את הכל כתחום א', דומיא דמאי דס"ל בסוגיין דיש לו את שני התחומים יחדיו. אכן באמת י"ל דלעולם אף ללי"ק יכול לילך כל האלפיים שמב' צדי המערה, וגם כל גג המערה

5. א.ה. לפי לשון הריטב"א דף מג' ע"ב מ"ד ע"א לכא"ו משמע דמייירי קודם פיזור, דומיא דמש"כ אליבא דר"א בכלולו תוך ד' אמות, ומ"מ מצד סברתו לכא"ו דווקא בנתפזרו שאז אין לו גבול וצריכים ליתן לו גבול, וממילא נותנים לו תחומו הראשון, משא"כ כשהוא נמצא בתוך המחיצות שהם גבולו, אך מאידך מדהוסיף הא דהיה יכול להגדיל המחיצות, משמע שגם בעודו בתוך המחיצות מיקרי דבר שאין לו גבול לפי שאין לו גבול של מדה

6. רבינו זצ"ל כתב בסוף קטע זה מש"כ בזה הוא להבהרת דברים בעלמא, גם לא נתברר לי מה הצד שרש"י יודה לדי' הראשונים ז"ל בציוור זה.

אכן יעו"ב בת"ש סי' שמ"ב שכתב להוכיח כהמג"א מד' הר"מ בפיה"מ לגבי מעשרין את הדמאי עיי"ש, ומשמע מזה שפי' דהמג"א דיבר גם לגבי הנך דקילי טפי משאר שבותין ודלא כמוש"נ.

סימן ז' | בענין מעשה האסור מטעם ב' שבותין

והמסתתף

חידוש הרע"ב בלא הותר ביה"ש מעשה הנאסר מב' שבותין, וד' האבן העוזר דדוקא כשב' השבותין בב"א

א. הרע"ב פ"ג דעירובין כתב דלא התירו שבות ביה"ש אלא שבות א' ולא ב' שבותין יחדיו, ועי"כ אם נצרך לעבור ב' שבותין בכדי להביא את עירובו אין עירובו חל, והקשו עליו האחרונים ז"ל (עי' תוס' רעק"א ועוד) מהא דאילן שהוא רה"י ונמצא בכרמלית שצריך לעבור ב' שבותין, א. הורדה מאילן. ב. הוצאה מרה"י לכרמלית, והגרעק"א ציין לאהע"ז שיישב ד"ז [ובתשו"י סי' קנ"ט העתיקו וקולסיה], דשאני התם שאין עובר שניהם בב"א דקודם מוריד מאילן ואח"כ מניח ע"ג הכרמלית, ולא החמיר הרע"ב רק כשמעשה אחד נאסר מחמת ב' שבותין דחמור, ואינו נותר ביה"ש לצו"מ.

ויעו"ב בדרו"ח להגרעק"א שהק' עוד על הרע"ב מהא דפרכינן בדף ל"ג דאי בעי מיייתי דרך עליו, והיינו להעביר מרה"י לרה"ר דרך כרמלית עיי"ש, וזאת מלבד מה שמשמש באילן, ואמנם לד' האבן העוזר גם זה מיושב, דגם בזה ב' האיסורים לא נעשין בב"א.

ד' האבן העוזר תלוי בנידון עקירה

בלי הנחה בכרמלית והמסתתף לענין

מעביר מרה"י לרה"י דרך כרמלית

ב. והנה נראה דכל תירוצו של האהע"ז אינו אלא לפי דבריו בחידושו על השו"ע לסי' שמ"ט דלא גזרו בכרמלית לאסור זה עוקר זה מניח, ונמצא שעקירה מרה"י והוצאה לאויר כרמלית בלי הנחה אין בו שום איסור, ועי"כ בשעת העקירה מן האילן עדיין לא עובר על שבות דכרמלית עד שיניחנו אח"כ למטה, ואין כאן מעשה א' האסור מב' שבותים אלא ב' מעשים שכל א' לעצמו שבות א'. אבל אי נימא כהכרעת המ"ב שם בסי' שמ"ט בשעה"צ ס"ק י"ד דגזרו בכרמלית על עקירה בלי הנחה, א"כ נמצא שבשעת העקירה מן האילן עובר באותו מעשה על ב' שבותים, ולא תי' מידי'.

ויעו"ב בחי' רעק"א על השו"ע סי' שמ"ח שכ' דד' המג"א דלא נאסר מעביר מרה"י לרה"י דרך כרמלית, וברעק"א שם כ' דלפי פ"י האבן העוזר בהתוס' בשבת דף ד' ע"א אין מקור לד' המג"א עיי"ש, והנה הנידון שם לפמש"כ בחזו"א סי' ק"ג סק"ט, ועי' מ"ב ריש סי' שנג' ובביה"ל שם אי נאסר עקירה בלי הנחה מרה"י לכרמלית, והיינו נידון זה עוקר זה מניח, ולהאמור אף אם אין לאהע"ז ראייה מתו' בשבת וכמוש"כ הגרעק"א, אך קושטא דמילתא הכי הוא שהאהע"ז מתיר וכהמג"א, וכמוש"כ הוא ז"ל בעצמו בסי' שמ"ט וכדמוכח מדבריו בסוגיין וכנ"ל.

ומ"מ יתכן לומר שאף שהאהע"ז מיקל בזה עוקר זה מניח דהיינו בעקירה בלי הנחה, מ"מ מעביר מרה"י לרה"י דרך כרמלית חמיר טפי, שהרי שי' התוס' בעירובין דף ל"ד שברה"ר כה"ג חייב חטאת, וא"כ אין האיסור מצד עקירה בלי הנחה דזה מלאכה שלימה, ואי נימא דתוס' בשבת דף ד' ג"כ ס"ל הכי, ואם נפרש בדבריהם כהאהע"ז ולא כהמג"א א"כ אין מקור להקל בכה"ג, וזה כונת הגרעק"א בחידושו לסי' שמ"ח [אבל לרשב"א וריטב"א בעירובין שם דס"ל דגם ברה"ר כה"ג לא נאסר אלא מדרבנן, ולכא"ו כונתם מצד עקירה בלי הנחה במה שמוציא מרה"י לאויר רה"ר אף דלא נח, א"כ כה"ג בכרמלית תלוי בנידון עקירה בלי הנחה בכרמלית].

ולדברינו נמצא דאם המג"א פי' בתו' שבת כשיטתם בעירובין, נמצא דהמג"א נתכוין להקל בכרמלית אפי' מידי דברה"ר חייב חטאת, והעיר הרנ"ק הי"ו דכבר אשכחן כן במג"א סי' שנה"ה שמתיר להעביר ולהושיט מספינה לספינה דרך כרמלית, והאחרונים פי' כונתו [עי' פמ"ג, ועי' רעק"א בתשו"י סי' קנ"ט] דרך למעלה מ"י, אך אכתי כיו"ב ברה"ר חייב חטאת מצד מושיט ואעפ"כ מתיר המג"א.

ועכ"פ לד' המג"א סי' שנה"ה שמתיר להושיט דרך למעלה מ"י מרה"י לרה"י וכרמלית בינתיים, אזדא לה ההוכחה מהא דדף ל"ג ע"א במעביר דרך עליו דהו"ל ב' שבותים כאשר הוכיחו רעק"א והחזו"א, דהא למ"א משרא שרי, ואין כאן רק שבות דהורדה מאילן בלבד [ולכא"ו כד' המ"א ס"ל לשו"ע סי' שמ"ח שמתיר למי שהושיט ידו מחצירו

לכרמלית שיכול לזרוק לחצר אחרת, וש"מ שלא נאסר מרה"י לרה"י דרך כרמלית למעלה מ"י. אך עי' במ"ב שם שהאחרונים מפרשים ד' השו"ע שאין כונתו לזרוק לחצר אחרת, אלא להחזיר ידו לחצר שממנה הושיט את ידו, וא"כ אין כאן מעביר מרה"י לרה"י דרך כרמלית כלל].

שיטת תוס' דגם מעשה הנאסר מב'

שבותין בב"א הותר ביה"ש

ג. והנה הגרעק"א הוכיח מתוס' בעירובין דף ל"ה דס"ל דגם בב' שבותין הקילו בביה"ש לצו"מ, וכה"ג הצריך ב' שבותין ג"כ הוה עירוב, ואפי' כשב' השבותין כא' כגון לסתור חותמות בסכין מוקצה, עיי"ש. ונר' דהתוס' לשיטתם שפי' בדף ל"ג דכונת הגמ' שם שאפשר להביא מרה"י ולהניח ע"ג הנוף שהוא כרמלית, וא"כ הרי באותו מעשה יש ב' איסורים, הנחה בכרמלית והנחה ע"ג אילן, ושפיר הוכיחו מזה דשרינן אף ב' שבותים הנעשים בב"א ממש, דהיינו שגם מעשה האסור מב' שבותים נמי הותר לצו"מ בביה"ש.

ועד"ז הוכיח החזו"א, דהנה שי' תו' ל"ג ב' ד"ה הואיל דכלכלה האמורה שם הוה כרמלית, ואעפ"כ הותר לרבי לעקור משם לרה"ר, ואפי' באופן שהכלכלה נחשבת כצידי אילן דאיכא שני שבותים, עיי"ש בסוגיא ובתו' שבת דף קנ"ה ע"א בת' השני, ומוכח דאפי' שני שבותין נמי שרי רבי, אכן יעו"ב בגליון הש"ס להגרעק"א בשבת דף קנ"ה על התוס' שם, ולפי דבריו ליכא הוכחה כלל, עיי"ש היטב.

סימן ח' | בסוגיא דמניח עירובו ע"ג מקום רחב ד'

ברה"ר

בעירובין דף ל"ג ע"ב מיייתנן ברייתא דאמר רבי יהודה נעץ קורה ברה"ר והניח עירובו עליה גבוה י' ורחבה ד' עירובו עירוב, ואם לאו אין עירובו עירוב, ומקשינן עלה בגמ' אמאי אם לאו אין עירובו עירוב והרי הוא ועירובו במק"א הוא. והק' הריטב"א דנימא דלמטה מ"י אסור משום דהו"ל כרמלית, דמקום רחב ד' נידון ככרמלית, וס"ל לר"י כרבנן דלא התירו שבות בביה"ש, וא"א לטלטל מכרמלית לרה"ר ועי"כ אין עירובו עירוב, ותירץ דא"כ אמאי למעלה מ"י עירובו עירוב, וא"כ הקושיא בממ"נ, דעד כמה שלמעלה מ"י עירובו עירוב א"כ למטה מ"י אמאי אין עירובו עירוב, עכתו"ד.

והקשה ר"א הי"ו דנימא דלמעלה מ"י מותר משום דאירי שאין הקורה רחבה ד' בכל גובהה כי אם בראשה בלבד, ולמטה היא דקה וגדיים בוקעים תחת הדף שבראשה, ועי"כ אי"ז רה"י אפי' גבוהה י' ורחבה ד' בראשה וכדכתב הריטב"א בשם הראב"ד, וא"כ לגבי כרמלית נימא דרק למטה מ"י הוה כרמלית דיש כרמלית למטה מ"י, ולמעלה מ"י לא הוה כרמלית דאין כרמלית למעלה מ"י כדאיתא בשבת דף ז' (ובשו"ע סי' שמ"ה עיי"ש), וא"כ לעולם אתיא כרבנן דס"ל דלא התירו שבות בביה"ש, ועי"כ למטה מ"י אינו עירוב דא"י לטלטל מכרמלית לרה"ר, ולמעלה מ"י עירובו עירוב דמטלטל ממק"פ לרה"ר.

ואמר הנ"ל להוכיח מכאן דס"ל לריטב"א כשיטת תוס' פ"ט ע"ב (מובא בשו"ע הנ"ל) שדף רחב ד' אפילו שמונח באויר שלמעלה מ"י נעשה הוא עצמו קרקע הכרמלית, ובגובה י"ט ע"ג הדף נידון ככרמלית, ולא אמרו דאין כרמלית למעלה מ"י אלא שממקום שנידון קרקעו של כרמלית אין דין כרמלית נמשכת רק עד אויר י' טפחים למעלה הימנה. וכיון שכן אי"ש דהך דף רחב ד' אפי' אם היא בגובה יותר מ"י נמי הוה כרמלית, וא"כ שוב לא אשכחן חילוק בין למעלה מ"י ללמטה מ"י.

[והיה אפשר לדחות דהשתא לא קאי הריטב"א בשיטת הראב"ד דגדיים בוקעים תחתיו, אלא בשיטת רש"י דמייירי בעמוד שרחבו מלמעלה עד למטה שווה, ועי"כ א"א לתרץ דלמטה מ"י הוה כרמלית ולמעלה מ"י מק"פ, דאדרבה למעלה מ"י הוה רה"י, אך הנ"ל דחה זאת דמ"מ אחר שכבר הביא הריטב"א לד' הראב"ד, ואחרי שכבר נחית להך קו' דנוקמא כרבנן ומטעם דלמטה מ"י הוה כרמלית, היה לו להק' דלפי הראב"ד נחלק בין למטה מ"י ללמעלה מ"י כחילוק הנ"ל, אם לא ס"ל לריטב"א כתוס' דף פ"ט ע"ב, אלא בהכרח דריטב"א ס"ל כתו' פ"ט ע"ב].

ואולי אפ"ל דהריטב"א היה פשוט לו דא"א לתרץ כנ"ל, דאפי' אם למעלה מ"י אינה כרמלית מ"מ לא היה לנו לומר דמותר לטלטל משם לרה"ר, דאע"פ שאינו כרה"י כיון דגדיים בוקעים תחתיו ואין רוחב ד' בכל הגובה י', מ"מ סוכ"ס נידון כמו כרמלית, דאף דאין רה"י כשלא הדרן מחיצות ולא אמרינן גוד אחית, ואפי' לפי ריב"ר אינו כרה"י, מ"מ דומה לרה"י דמי למרה"י לרה"ר, וכיון שכן נאסר אף למעלה מ"י

גזירה אטו קורה רחבה ד' מלמעלה עד למטה, דבכה"ג בגובה י' הו"ל מרה"י לרה"ר, וממילא א"א להתיר לטלטל משם לרה"ר, ועי"כ לא ניחא לן לחלק בין למעלה מ"י ללמטה מ"י.

ויעו"ב בגאון יעקב שדן אם לריב"ר דס"ל בהניח טרסקל רחב ד' ע"ג קנה למעלה מ"י הו"ל רה"י מדאו', ומב' בגמ' בסוגין דבלא הדרא מחיצות מודה דלא הוה רה"י מדאו', דאולי מ"מ נידון כרה"י מדרבנן, ובת"י א' שם משמע דס"ל שמותר, ובת"י ב' שם כ' דיתכן באמת דאסור מדרבנן, ועי"ש שלא הזכיר מצד כרמלית אלא מצד דמיון לרה"י וכמוש"כ.

ויעו"ב בחזו"א סי' פ' כשדן על ד' הגמ' ל"ג ע"א בטעם דאסרו רבנן ליטול מכלכלה התלויה באילן למעלה מ"י, והקשה דנימא דאסרי משום כרמלית, ות"י דאין כרמלית בכלים, ומוכח שהצד לאסור למעלה מ"י אינו מצד דמיון לרה"י אלא מצד כרמלית ותלוי בכללי כרמלית, ולפ"ז דבריו הם כד' תוס' פ"ט ע"ב דשייך כרמלית כשקרקעית הכרמלית למעלה מ"י.

והעירני ר"א הי"ו דבירושלמי המובא בתוס' פ"ט ע"ב מוכח דהנידון בזיון היוצאין מן הכתלים רחבים ד' וגדיים בוקעים תחתיהן, אי הוה כרמלית או מק"פ, ולא דנו האם נחשב כדומה לרה"י מדרבנן, אך באמת יש לחלק בין זיון שגדיים בוקעים תחתיהם, ולרבנן דס"ל דכה"ג לא נעשה רה"י לעולם, דשפיר אין לדון מצד דמיון לרה"י וגזירה אטו מרה"י לרה"ר, אבל לריב"ר דכה"ג הוה רה"י מדאו' אלא דמודה היכא דלא הדרן מחיצות, ובכלכלה התלויה באילן שאינה רחבה ד' אלא שכלכלה משלימתו לד', בזה י"ל דדומה לרה"י דדומה לגוונא דהדרן מחיצות.

אלא שאם נאמר כן תחזור קו' הרא"ל הי"ו [אם לא נאמר שהריטב"א ס"ל כתוס' פ"ט ע"ב], דיעו"ב היטב בסוגיא דבתחילה ס"ד דברייתא דר"י כרבנן ולא כריב"ר, וא"כ לית לן השתא הך סברא דגזירה אטו רה"י דלרבנן לית להו הך סברא, וא"כ למעלה מ"י צריך להיות נידון כמק"פ וכזהיתר גמור, ושפיר יש לחלק בין למעלה מ"י ללמטה מ"י, ואמאי לא תי' כן בגמ' [ובהכרח דהריטב"א ס"ל כתוס' פ"ט ע"ב וכנ"ל].

אולם אפשר לומר דבאמת מעיקרא כבר נחתי לפרושי ברייתא כריב"ר, ועי"כ קשיא להו מ"ש רישא ומ"ש סיפא דתרווייהו אסירי מדרבנן, אלא שאח"כ נחתי לפרושי אמאי באמת לריב"ר לא אסור מדאו', ומלכתחילה סמכו על מה שיפרשו בהמשך"ל.

סימן ט' | הערות בד' הגרעק"א בסוגיא דנתנו

בכלכלה התלויה באילן עירובין דף ל"ג

א. התוס' בע"ב ד"ה ורבי הקשו דאמאי פרכינן אי בכלכלה ד' כי נתנו בכלכלה מאי הוי, הא לא הוה רה"י כיון דרחוקה ג' מגב האילן, ות"י דבהכרח מייירי שפי' הכלכלה שווה לאילן, אף שתוכו רחוק מן גב האילן יותר מג"ט עיי"ש, והק' הגרעק"א דאכתי מאי פריך דהא בעינן עקירה מע"ג מקום ד' וליכא, עיי"ש בקושייתו, ודבריו ז"ל צע"ג, דהא הפירכא הוא אי בכלכלה ד' כי נתנו בכלכלה מאי הוי. וא"כ בס"ד איירי בכלכלה ד' שפיה סמוכה לגב אילן שהאילן רחב ד', וא"כ נידון כחורי רה"י וכמקום דע"ד, ופשיטא שהעוקר משם ומניח ברה"ר אפי' ששולי הכלכלה רחוק מגב האילן יותר מג' חייב חטאת, ושפיר הקשו [ורק בת"י הגמ' מייירי ששולי הכלכלה אינו רחב ד', ולהכי באמת בעינן לחקיקה וכמפו' בגמ'].

ב. בהמשך התוס' שם על המב' בגמ' דמייירי בכלכלה שאין שוליה רחב ד', ושוליה רחוקים מגב האילן ג"ט והניח בשולי הכלכלה, וסבר לה כר"מ דחוקקין, וכר"י דבעינן עירוב ע"ג מקום ד', והק' תוס' דאמאי לא אוקמה אפי' בשוליה שווה לגבי האילן, וקמ"ל שאין מצטרף עם האילן להיות רה"י אפי' לריב"ר, וכמב' בגמ' כיון דלא הדרן מחיצתא, ות"י התוס' דמשמע ליה דאילו היה נותנו על גב האילן לא הוה עירוב, ואם הכלכלה שווה לגב האילן אין חילוק בין ע"ג האילן לבכלכלה, ובהכרח דמייירי שהכלכלה אינה סמוכה לגב האילן, וכיון שכן בהכרח דאתי לאשמועינן גם נידון חוקקין כר"מ, ונידון עירוב בעי מקום ד' וכר"י [והיינו דשאני בין למעלה מ"י ללמטה מ"י וכדפי' רש"י].

והקשה הגרעק"א בדרו"ח דדילמא לעולם מייירי כשהכלכלה תוך ג"ט, או ששוה פי כלכלה לגב האילן, ובאילן שאין רחב ד', וקמ"ל דלולי הכלכלה אינו עירוב וכר"י דבעי מקום ד', ועי"ה הכלכלה נעשה מקום ד' ומ"מ אינו רה"י, דקמ"ל דאפי' לריב"ר כיון דלא הדרן מחיצתא אינו רה"י, ולעולם אין לנו הכרח להוסיף דקמ"ל דחוקקין וכר"מ, עכתו"ד.

דרש"י מפרש כל המשך הגמ' דחזרו לברייתא דכלכלה, אך ברייתא דר"י דמייירי בקורה באמת לא ס"ל כריב"ר, ולפי"ז לא יתכן לומר שיש איסור דרבנן בלמעלה מ"י, דהא רבנן לא ס"ל הכי וכנ"ל בד' רבינו (ובהערה הקודמת), והטעם דהכא בקורה דמי שפיר לטרסקל ולעמוד רחב ד' בראשו וצר למטה דס"ל לריב"ר (בשבת דף ק"א) דנידון כרה"י מה"ת, ולרבנן הוא היתר גמור לכא"ו לולי תוס' פ"ט ע"ב דס"ל דנידון ככרמלית [וצ"ע דהיכן אשכחן מידי דלחוד תנא חייב חטאת ולאידך מישרא שרי, ועי' בשבת דף קל"ח ע"א, ואכמ"ל]. וכל ד' רבינו כאן הם כנר' לפ"ד תוס' שבהמשך הסוגיא מוקמינן אף לברייתא דר"י בקורה כריב"ר, וס"ל דנחשב לא הדרן מחיצות (וצ"ב מדוע ומ"ש מטרסקל, ואולי לדבריהם אליבא דריב"ר בעינן התחלה של מחיצות כעין מחיצות הטרסקל, וכ"כ בריטב"א להדיא אליבא דתוס' עיי"ש), ובאמת הריטב"א פי' להדיא כתוס', וכתב דאין פי' רש"י מחזור וא"ש דברי רבינו זצ"ל [ומ"מ תמוה לי דמה להם לגמ' להק' על הברייתא קושיא שקשה רק כריב"ר, ולהוכיח מכאן זה יסוד חדש דס"ל לר"י דעירוב בעי מקום ד' נימא דס"ל כרבנן ואין שום מקור לחדש כן, דכפשוטו כל נידון הגמ' בהמשך רק להעמיד דיכול לסבור גם כריב"ר, אך אין סיבה להעמיד דווקא כריב"ר ולהוכיח מכאן זה, וצ"ע].

7. א.ה. ובמ"ב סי' ת"ט סק"י באמת ס"ל דהקילו גם בב' שבותין לצו"מ בביה"ש, וגם בכה"ג הוה עירוב, והוכיח כן מהא דמאילן רה"י לכרמלית, ולשיטתו לא ס"ל מדחיית האבן העוזר, וק"ל.

8. ועי' מ"ב סי' שנה"ה סק"ק י"ט בשעה"צ שם שכ' שבגוונא דנידון כיו"ב ברה"ר בחיוב מושיט לא איירי מג"א, עיי"ש היטב.

9. א.ה. ד' רבינו ז"ל צ"ע, דהא תינח לפי ריב"ר (דלדידיה קאי ג"כ ד' הגאון דלהלן), אך לרבנן אין סיבה לגזור בזה אטו רה"י דלא אשכחן כן בשום דוכתא, וא"כ למה לן לדחוק דר"י ס"ל כר"י ברי' בכדי לתמוה עליו, נימא דס"ל כרבנן ואתי שפיר החילוק בין גבוה י' לאין גבוה י', דבגובה הו"ל מ"פ ובאין גבוה הו"ל כרמלית. שו"ר מהמשך ד' רבינו זצ"ל שר"ל כן אפילו אליבא דרבנן, ובכך לפרש את סברת הריטב"א מ"ט לא תירצו הכי בגמ', ורק להלן כתב לחלק בזה בין ריב"ר לרבנן, ועי' היטב. ועדיין צ"ע דחידושו הוא לאסור ד"ו, ומנלן לחדש כן ועל ידי זה להקשות על רבי יהודה, ועי'.

10. א.ה. הנה בגוונא דקורה דאיירי בה ר"י לכא"ו יש מחלוקת בין רש"י לתוס' אם נחשב להדרן מחיצות או לא,

אי אמרינן חזקה שיעשה שליחותו באופן שיודע סומוכים עליו ויכולים לבא לידי מכשול

ב. יעו"י ברש"י בדף ל"ב בהא דחזרו בגמ' דלעולם לא סמכינן על הך חזקה, אך בטבל שבידי חבר אמרינן חזקה על חבר וכו', שכי' רש"י דמשום שהטבל שלו חזקה שלא יכשיל אחרים. ומשאי"כ כשאנו אלא שליח י"ל דחיישינן שיסמוך לומר דאין סומכין עליו, וע"כ לא בטוח שיעשה שליחותו.

וכ' בגאון"י שלד' רש"י ע"ה שאמר לחבר לעשר שיעוד החבר שהע"ה סומך עליו, א"כ שפיר יזהר לעשר, ואפשר לסמוך שחזקה שעשה שליחותו כדי שלא להכשיל את הע"ה. אכן יעו"י"ש שדחה זאת, די"ל דהחבר סומך ואומר דבלא"ה רוב ע"ה מעשרין ואינו מכשילו, וע"כ א"א לסמוך שבוודאי עשה שליחותו.

ומ"מ לכאורה נלמד מזה באופן ששלחוהו למסור גט, ויודע בודאי שהבעל יעבור על חדר"ג וישא אשה אחרת, וע"י נתינת גט יצילהו מאיסור זה, דנוכל לסמוך ע"ז שבוודאי מסר הגט כדי שהבעל לא יכשל, וממילא נוכל אנו להתיר לבעל לישא אשה אחרת שחזקה שהשליח עשה שליחותו, ואף שתוס' כתבו דבגט לא שייך לומר שחזקה שרצונו להציל מאיסור, דמאיזה איסור מציל את הבעל, אך בודאי דברייהם כלפי קודם חדר"ג, אבל לדין דאית לן חדר"ג שייך הצלה מאיסור ע"י"ו. וכ"כ להדיא בנו"ב אהע"ז קמא סי' ב' ע"י"ש.

והנה בהאי גזונא הנה ממ"נ, אם חדר"ג כאיסור דא' יש כאן חזקה שלא יכשיל באיסור דא' ונסמוך ע"ז בדא', ואי חדר"ג הוה דרבנן הרי בלא"ה סמכינן על הך חזקה, אך יל"ע אי נוכל לסמוך על חזקה להתייר להנשא [ובאופן שאין לנו בירור אי מסר לה הגט והיא טוענת שמסר לה וכדו'], והיינו דיל"ע אי סמכינן לגבי דא' על הך חזקה שבוודאי לא יכשיל את הבעל בדרבנן חדר"ג [אי נימא דחדר"ג הוה דרבנן], דצ"ע אי הך חזקה שלא יכשיל באיסור דרבנן כשיודע בודאי שההצלה או להיפך הכשלו בעבירה תלויה בו, הוה חזקה אלימתא שנוכל ממילא לסמוך ע"ז להתיר איסור דא', וצ"ע.

ביאור תי' הנ"ל סק"א עפ"י ד' אבן העזר, ובענין חזקה שליח עושה שליחותו כשאין חזקה כנגדה

ג. ובעיקר קו' הגרעק"א דנימא דטעמא דחדש משום דשיל"מ, ועי' משי"כ לעיל לתרץ ע"ז, יעו"י בחי' אבן העזר בסוגיין שכתב דפלוגת ר"נ ור"ש אי סמכינן על הך חזקה הוא משום דפליגי אי נחשב שיש חזקה כנגדה, דלר"נ נחשב שיש חזקה כנגדה והיינו חזקת טבל או חזקת איסור חדש וכי"ו, ומשו"ה לר"נ הוי ספיקא, ובדרבנן לקולא ובדא' לחומרא כדן כל ספק, והיינו דקאמר ר"נ דאי חשיבא ספיקא אין לך להקל בדא' אפי' באין לו מתירין, ואי לא חשיבא ספיקא יש לנו להתיר גם בדשיל"מ, וכמוש"כ לעיל ס'ק א' בביאור הוכחת ר"נ.

ולד' האבן העזר נר' שבלכא חזקה אחרת כנגדה, ניזול בתר חזקת שליח עושה שליחותו אפילו בדא'.

בענין חזקה זו כשיש חזקה כנגדה לגבי איסור דרבנן בדבר שיש לו מתירין

ויעו"י עוד באבן העזר דלר"נ בדרבנן בדשיל"מ לא אולינן בתר הך חזקה, דכיון דהוה ספיקא ע"י דיש חזקה כנגדה א"כ לא אמרינן ספק דרבנן לקולא בדשיל"מ.

ויל"ע דהנה ד' הגרעק"א דדרו"ח ריש ברכות בשם הפר"ח דבספיקא דדינא אולינן לקולא בדרבנן אפי' בדשיל"מ, וכנר' דסברתו דס"ל שבוה לא שייך לומר עד שתאכלנו באיסור תאכלנו בהיתר, דכיון שמסתמך על המתיר מיקרי ג"כ שאוכל בהיתר.

ולכאו' לפי ד' נר' לכאו' דה"ה ספק של ב' חזקות המתנגדות זל"ז, י"ל ג"כ שכשאוכל מסתמך על החזקה המתרת ומיקרי שאוכל בהיתר ונקיל אף בדשיל"מ, ולכאו' זה דלא כאבן העזר הנ"ל שאוסר אפי' בדרבנן בדשיל"מ.

אך אולי אפשר לחלק ולומר דרק ספק של פלוגת חכמים שייך לומר דהוא אוכל על סמך המתיר, אך בספק בין ב' חזקות נחשב לספק איך לנהוג, ואין כלל הוראת החזקה איך לנהוג ודינו כספק, וא"א לומר כלל שסומך על החזקה, דלא אמרה תורה ככה"ג לזייל בתר החזקה וכמי שאין חזקה דמי, וע"כ הו"ל ספק רגיל שאין מקילים בדשיל"מ אפי' בדרבנן.

ואולי באמת האבן העזר פליגי על הפר"ח, וס"ל שבדשיל"מ שיכול לאכול באופן שאין מסופק מחוייב להמתין ולא להכנס לספק, וס"ל דאין חילוק במיני הספיקות לגבי ד"ז, ומ"מ בטעם החילוק בין ספק הינוח להך ספיקא בוודאי צ"ל כמוש"כ לעיל.

ביאור הטעם דלר"נ הספק אם שליח עושה שליחותו עדיפא מספק הינוח

ד. ויעו"י באחיעזר ח"ג סי' ע"ג שכי' עפ"י ד' השטמ"ק בניזר דף י"ב דחזקה שע"ש הוה כמע"מ [אליבא דר"נ] ונידון כספק, וע"כ בדא' לחומרא ובדרבנן לקולא, ויעו"י"ש באחיעזר שביאר שא"ז ספק גמור דא"כ הו"ל ספק הינוח דלא מהני בעירוב לכו"ע, יעו"י בסי' ת"ט סעיף י', ועי' סי' שצ"ז, וע"כ ביאר שהוא רוב גרוע [ועי"ש שכי' דלר"ש הוא רוב אלים וס"ל דמהני גם בדשיל"מ ועכ"פ בדרבנן, ומפרש דלהקל בדא' או בדרבנן בדשיל"מ דינם שווה, ובתרווייהו פליגי ר"נ ור"ש, עי"ש].

דרך נוספת בביאור ד' רבינא דיש ב' שבותים בהשתמשות בקנים

ג. ולולי דברי קדשם היה אפ"ל דלעולם בוודאי דלרבינא אסור מב' טעמים, חדא משום השתמשות במחובר, ואידך משום גזירה שמה יקטום, ובאמת גזירת מחובר ליכא בירק רך וכדס"ל לר"נ, וגזירת שמה יקטום ליכא בכבשום מבעו"י, אך בעוזרדין קשים שלא כבשום מבעו"י שייך ב' האיסורים, וא"כ י"ל דהיינו דקאמר רבינא דהיינו טעמא דמודה רבי במתני' דאסור אפי' בביה"ש, ואין עירובו עירוב משום דהו"ל ב' שבותין וחמור טפי, וכדס"ל להרע"ב ולאבן העזר.

וכעין סברא זו ביאר באבן העזר בחידושי למסכת ביצה דף ע"א דבטבילת כלי יש ב' טעמים לאיסור, ועי"ז נחשב לב' שבותין [וגם שם יש נפק"מ בין הטעמים, ויש ציורים ששייך רק טעם א' או רק טעם ב', ואכמ"ל].

ולפי"ז נרויח דגם לרבינא איכא לאקשו"י עליה דר"נ דהאיך התיר לישב על הכבושים, דאף אם אין בזה שמה יקטום אך הרי בע"כ שיש עוד איסור השתמשות במחובר שאלמלא זה לא היה רבי מודה לאסור בביה"ש, שהרי לא הודה אלא מחמת דהוי ב' שבותים וכנ"ל, ועי"ז תי' דבירק לא שייך, ואף עדיין שייך לאסור בירק רך מצד שמה יקטום וכמוש"כ הב"ח והט"ו, מ"מ נפק"מ דבירק רך שכבשום ליכא שום איסור ממ"נ, ובכה"ג גם לרבינא שרי, וא"ש כל מו"מ של הגמ' בעובדא דר"נ גם אליבא דרבינא.

סימן י"א | בענין חזקה שליח עושה שליחותו (לסי' ת"ט ס"י)

בענין חזקה זו בדשיל"מ

א. בגמ' עירובין ל"א ע"ב - ל"ב ע"א, אמר ר"נ דבדא' לא אמרינן חזקה שליח עושה שליחותו, ור"ש פליגי עליה דאפי' בדא' אמרינן חזקה שליח עושה שליחותו, ואמרינן בגמ' דאפשר להוכיח נידון זה מהא דאמרינן דמחצות היום של ט"ו ניסן הותר אכילת חדש, דחזקה שהקריבו כבר את העומר, ומבוי' בגמ' תרי לישני, דאיכא דאמרי קמא ס"ל דר"ש הוכיח מכאן דחזקה שליח עושה שליחותו, ור"נ דחה דשאני התם שחזקה על ב"ד שאין מתעצלין וכו', ואיכא דאמרי בתרא ס"ל דר"נ הוכיח מכאן דלי"א חזקה, דהא אי אמרינן חזקה א"כ למה לן טעמא דב"ד אין מתעצלין, ועי"ש בגמ'.

והק' הגרעק"א דדרו"ח, דהנה לכאו' הך חזקה דשליח עושה שליחותו הוא כעין רוב, ומעתה לכאו' יש לומר דלא אמרינן ליה בדשיל"מ להפוסקים דס"ל דלא אולינן בתר רובא בדשיל"מ, ומעתה הק' הגרעק"א על ל"ב דמה הוכיח מכאן ר"נ דלא אמרינן חזקה, דדילמא שאני הכא דחדש הו"ל דשיל"מ, וא"כ מה הוכיח מכאן לגבי מידי דאין להם מתיריים. ובשלמא לליק דס"ל דר"ש מייתי לה להוכיח מינה היתרא, א"ש דהוכיח מכאן דאפי' בדשיל"מ סמכינן על הך חזקה וכ"ש בדשאל"מ, אך לל"ב צ"ע מה הוכיח מכאן ר"נ.

אכן באמת הנה לכאו' נראה שר"ש ס"ל דסמכינן על הך חזקה אפי' בדשיל"מ, דהא מבוי' בהמשך הגמ' שסמך על הך חזקה לגבי טבל דהוי דשיל"מ, ואי מיירי בטבל דא' (וכמוש"כ בנו"ב אליבא דהרמב"ם) א"כ חזינן דסמך על הך חזקה בדשיל"מ שבאיסור דא', ולכאו' גם אי נימא דמיירי בדרבנן מ"מ אי נימא דלא אולינן בתר רובא בדשיל"מ גם בדרבנן אין לנו לילך אחרי זה, ואי אולינן בתר הך חזקה בדשיל"מ בדרבנן, א"כ אם נמצא אח"כ בדא' דאולינן בתר הך חזקה נאמר כן גם בדשיל"מ (וכמוש"כ בחי' אבן העזר בסוגיין), וא"כ לר"ש בוודאי ס"ל אף בדא' בדשיל"מ דאפשר לסמוך על הך חזקה, ומעתה לכאו' י"ל לפי לישנא בתרא דר"נ נתכוין להוכיח עכ"פ כנגד זה מהא דחידש דעכ"פ לגבי דשיל"מ חזינן דלא סמכינן על הך חזקה, והיינו דאה"נ שאין מזה הוכחה לכל שיטת ר"נ גם לגבי דשאל"מ, אך מ"מ יש כאן הוכחה כנגד מה שר"ש מתיר אף בדשיל"מ.

אך באמת קו' הגרעק"א במקומה עומדת, דלישנא דגמ' בלישנא בתרא אמר ר"נ מנא אמינא לה מוכיח דזה הוכחה לעיקר שיטתו של ר"נ שמיוסד על ההוכחה מחדש, ועי"ז שפיר תמה הגרעק"א דמכאן אפשר להוכיח לכל היותר לגבי דשיל"מ שלא לסמוך על חזקה, וא"א להוכיח מכאן לכל עיקר היסוד דלא סמכינן על חזקה זו בדא'.

ומ"מ י"ל דידעו דא"י' בגדר רוב, אלא או דהוי חזקה וחזקה אלימתא דעדיפא מרוב ומהני אפי' בדשיל"מ, או דלא אמרינן לה כלל דגרע אפי' מרוב, ולא מהני אפי' באין לו מתירין, ומשו"ה שפיר הוכיח ר"נ דלא אמרינן לה, דאי היינו אומרים להך חזקה היינו צריכים לאומרה גם בדשיל"מ, ואי לא אמרינן לה בדשיל"מ ש"מ דלא אמרינן לה כלל שלא היה להם צד שזה בגדר של רוב. ואם נוכיח לר"ש שא"ז חזקה אלימתא, שוב יודה שלא אמרינן כלל להך חזקה, וא"כ שפיר הוכיח ר"נ.

[ובעיקר הנידון דהלך אחר הרוב בדשיל"מ, עי' עוד באחיעזר ח"ג סי' ע"ג, ומש"כ שם דבדרבנן אולינן בתר רובא בדשיל"מ צ"ע, דבהמשך כ' דגם בדא' אולינן בתר רובא בדשיל"מ עי"ש, ועי"ש עוד משי"כ בשם הצ"ח שאין לחלק ביניהם לענין דשיל"מ, וצ"ע].

והעיר הרנ"ק הי"ו דלפמשי"כ רש"י בביאור מה שאמרו דאי לא הדרן מחיצתא מודה ריב"ז דאינו נעשה רה"י, דהוא משום דבעינן לתרי הלכתא, דהיינו גם לומר חוקקין וגם לומר גוד אחית, א"כ התינת בגזונא שאין הכלכלה תוך ג"ט דאין האילן משלימו, ובעינן לדינא דחוקקין לאשוויי מקום ד', ולגוד אחית לאשוויי רה"י, והו"ל תרי הלכתא, אבל כשהכלכלה שווה לגב האילן דהוא מקום דע"ד אף בלא דינא דחוקקין, א"כ לא נשאר לן רק הלכתא דגוד אחית, ושפיר מבעיא ליה לריב"ז למימר דנחשב לרה"י, וא"א להעמיד ככה"ג דתקשי לריב"ז.

סימן י' | בענין מניח עירוב ע"ג קנים ובגזירת שמה יקטום (לסי' ת"ט סעיף ג')

שיטת הריטב"א בביאור מח' ר"ח ורבינא בטעם האיסור להשתמש בקנים

א. בגמ' עירובין ל"ד: הקשה רמי בר חמא מ"ט דמתני' דהנותן עיר וכו' ע"ג הקנים אינו עירוב, ותי' לו ר"ח דמתני' כרבנן דגזרו על שבות ביה"ש, וכיון שא"י ליטול עירובו מן הקנה משום איסור השתמשות במחובר שאסור מדרבנן (ואליבא דרבנן אסור אפי' בביה"ש ואפי' לצו"מ), ע"כ אין עירובו עירוב. ורבינא תי' דלעולם מתני' כרבי, והכא חמור טפי כיון דיש גזירה שמה יקטום [וכתיירו צו של רבינא נקטינן בשו"ע סי' ת"ט סעיף ג'].

ולחלן בהמשך הסוגיא מבוי' דרב נחמן התיר לכבוש ולכוף את הקנים מער"ש בכדי שיוכלו לישב עליהם, והק' עליו רמי בר חמא ממתני' דמבוי' שאין משתמשין במחובר, וע"כ א"א להניח העירוב על הקנה, ותי' דמתני' לא אסרה אלא בעוזרדין ולא בשאר קנים. עכת"ד הגמ'.

ויעו"י בחי' הריטב"א דמבוי' מדבריו דבתחילה סבר דלרבינא שתי טעם דמתני' משום שמה יקטום ס"ל דליכא איסור מצד השתמשות המחובר, ונפק"מ דהיכא דליכא חשש קטימה מישרא שרי [ואפי' באמצע שבת, ולא רק שאפשר להניח שם העירוב ולהקל בביה"ש לצו"מ וכר"ב], ומשו"ה הקשה דמה תמהו בגמ' על ר"נ האיך מתיר לישב על קנים כבושים, לימא דבכה"ג שכבשו מער"ש כבר ליכא חשש קטימה, וכ' דבהכרח רמי בר חמא קיבל תירוצו של ר"ח, ומשו"ה פירש דמתני' מצד השתמשות באילן וע"כ הק' על ר"נ, ובסוף דבריו כ' הריטב"א דנר' דגם רבינא מודה לר"ח דאיכא איסור השתמשות, אלא דלא ניח"ל לאוקמה מתני' כרבנן כיון שמתני' ל"ב ע"ב כרבי וכדקשו בגמ' להדיא מה"ט, וע"כ פי' דהטעם משום גזירת קטימה כדי שיוכל להעמיד מתני' אפי' כרבי, וכיון שכן לעולם גם לרבינא איכא איסור מצד השתמשות במחובר, וצריכים לחלק בין עוזרדין לקנים כדתי' בגמ' את ד' ר"נ, עכת"ד.

ונמצא לפ"ד ריטב"א דבהשתמשות בעוזרדין וכי"ו אליבא דרבינא יש ב' איסורים, א' השתמשות במחובר, ב' גזירה שמה יקטום, ולפי מאי דס"ל בהר"א נמצא דבהשתמשות בעוזרדין איכא רק איסור א', לר"ח ורמב"ח איסור השתמשות במחובר, ולרבינא איסור מצד גזירה שמה יקטום, ולא נראה לומר דלר"ח ורמב"ח איכא נמי איסור מצד גזירה שמה יקטום והו"ל ב' שבותים, ומה דלא פי' מתני' כרבינא, היינו משום דאיהו ס"ל שג"ז רק כשבות בעלמא, ותלוי בפלו' רבי ורבנן לענין ביה"ש, ולא ס"ל דהוא גזירה חמורה יותר, דאם נאמר שמודה להך גזירה א"כ מגלן דס"ל כלל מגזירת השתמשות במחובר, דילמא גם הוא פי' טעם האיסור מחמת הך גזירה, וא"כ באופן דלא שייך הך חששא דהיינו כגון שכבשום מער"ש לישתרי, ואמאי הקשה על ר"נ שהתיר לעשות כן, ואיך הוכיח לאיסור ככה"ג מכת מתני', אלא ודאי דלדידה לית ליה הך איסורא כלל, ואין לו אלא איסור השתמשות במחובר, ואליבא דרבינא לחוד הוא דשקו"ט הריטב"א דאיהו אית ליה הך גזירה דשמה יקטום וכאשר פי' כן מתני', ושקו"ט אי ס"ל גם לאיסור השתמשות במחובר, וס"ד דלית ליה ולמסקנתו אית ליה, ולפי מסקנתו באמת הדבר אסור מחמת ב' שבותים וכנ"ל.

שיטת הב"ח והט"ו בביאור שיטת רבינא בענין שימוש בקנים

ב. ויעו"י בב"ח וט"ו סי' ש"ל, ובהגהות הב"ח על הרא"ש בסוגיין, שכתבו דכל מש"כ בגמ' דר"נ ס"ל דאין גזירת שימוש במחובר בירקות ובקנים רכין זה רק לפי שיטתם, אך לרבינא אין חילוק ולעולם אסור, ויעו"י"ש שביארו הטעם דלרבינא לעולם אסור דהוא משום גזירה שמה יקטום ששייך גם ברכין, ומשו"ה ס"ל דלדינא לעולם אסור להשתמש במחובר ואפי' בירק רך, ודלא כר"ב ורמב"ח עי"ש.

ולדבריהם י"ל דלרבינא ברכין באמת ליכא איסור שימוש במחובר, ולא אסור אלא משום שמה יקטום, והיינו די"ל כדס"ד דריטב"א דאליבא דרבינא לא הק' מידי, די"ל שזה כל טעם האיסור משום גזירת קטימה, ובכבושים מע"ש דלא שייך טעם זה שרי. וממילא בהכרח שרמב"ח שהקשה לא קאי אלא לשיטתו דס"ל כר"ח, וגם ר"נ שתירץ ס"ל כן, ומשאי"כ לרבינא לא הוה קשה מידי וגם לא סובר מהתירוץ וכנ"ל.

ונמצא דלפ"ד הב"ח והט"ו באמת אין כאן ב' שבותים כלל, דלר"ח ורמב"ח ור"נ ליכא אלא איסור מצד השתמשות במחובר, וזה לא בגדר גזירה קרובה אלא כשבות בעלמא דבביה"ש תלוי בפלו' רבי ורבנן, ולרבינא ליכא אלא איסור מצד שמה יקטום, וזה גזירה קרובה שגם לרב יאסור אפי' בביה"ש לצו"מ [וכס"ד דריטב"א].

הנה קושייתו ותירוץ מיוסדין על כך שהבין שהספק אי השליח עשה שליחותו הוא ספק במציאות שאין יודעים אם השליח עשה שליחותו או לא, אכן באמת אפשר ליישב ולומר שאינו נידון כספק הינוח לפי שספק כזה נחשב ספק של חז"ל, שהרי כל רובא דליתא קמן נקבע ע"י אומדן דעת חז"ל, וי"ל דכשחז"ל קובעים שזהו ספק היינו שחז"ל הסתפקו בזה, והוא ספק חכמה ולא ספק במציאות גרידא [וביתר ביאור עי' בהמשך].

ולד' האבן העזר בלא"ה ניחא טפי, דנר' דספק שמחמת ב' חזקות בוודאי נחשב לספק חכמה שאינו תלוי באומדנא אלא הוא ספיקא דדינא, ובכה"ג בודאי עדיפא מספק הינוח, ואפילו אם נדונו כספק השקול דספק הינוח הוא ספק במציאות שאין יודעים המציאות, משא"כ כאן בחזקה נגד חזקה הספק הוא מחסרון חכמה לברר את ההלכה איך להתנהג, דהיינו בטר איהו חזקה לילך, וזה בוודאי שנידון כספ"ד ושפיר מקילים בזה בדרבנן.

וביאר הדברים דאפי' דקיי"ל דברבנן אזלינן לקולא, מ"מ לא רצו חז"ל דליהו כחוכא ואטלולא, וע"כ הצריכו שיהא ספק הנוטה קצת להקל, וע"כ לא סגי בכל ב' צדדים בשביל להקל אפי' בדרבנן ואפי' בעירוב שמקילים בזה, וע"כ לא התירו אלא כשנעשה מעשה וספק בהכשירו דזה נחשב כבר ספק הנוטה להקל, וה"נ בספיקא דדינא שאי"ז נחשב שמקילים סתם אלא שמתמקם על הסברא המקילה, וה"ה בב' חזקות כשמקיל מחמת שסומך על החזקה המקילה, ואולי גם בהך ספק אומדנא לפי השטמ"ק הנ"ל שזה כמו ב' סברות של חז"ל איך לאמוד את הדבר, וסומך על הסברא המקילה.

עוד בענין זה

ה. ויעוי' במל"מ פ"ד מבכורות שהקשה אמאי בעינן בעירוב לחזקה שליח עושה שליחותו, דגם בלא"ה נמי אפשר להקל משום דהו"ל ספק דרבנן ולקולא, ות"י דלולי הך חזקה הו"ל כספק הינוח דאינו כשר אפי' בע"ח, עי' סי' שצ"ד.

ובאמת שלכא"ז צ"ע, דלש"י הרמב"ם דספק עירוב כשר ואפי' הונח באמצע ביה"ש נמי כשר, ודלא כתוס' בשבת דף ל"ד ע"א [ועי' סי' תט"ו], מנלן דספק הינוח חמור טפי ופסול. ואין לומר דהרמב"ם למדו מהא דדף ל"ו בספק תרומה טהורה ספק טמאה דלא מהני לעירוב, דאין זה ראייה, דיל"פ דשאני התם משום דבעינן סעודה הראויה מבעו"י, וההוראה לאסור לאכול משווי לה לאינה ראויה לאכילה מבעו"י, וכוודאי לא הניח דבר הראוי לאכילה מבעו"י.

אכן לד' המל"מ י"ל דמהכא הוא דיליף לה, דחזינן דאין מקילים מספק אלא אי"כ איכא חזקה דשליח עושה שליחותו, ובלא"ה אסור ומשום דהו"ל כספק הינוח, ושי"מ דספק הינוח פסול.

[ואגב אורחא יש לעיין במה שהמל"מ הביא מקור לדין ספק הינוח מסי' שצ"ד לגבי ע"ח וקו"ל לע"ת, ולא הביא מסי' ת"ט דמפוי כן להדיא בע"ת, אלא דמהתם בע"ח חזינן שזהו כלל בכל ספק דרבנן, דהרי התם לכו"ע בהניח באמצע ביה"ש כשר, ואעפ"כ מחמירים בספק הינוח, וחזינן שזהו כלל בכל ספיקא דרבנן].

ולפ"ד ל' האב"עו"ז וכן לד' השטמ"ק הנ"ל דס"ל דכל עיקרו של הך חזקה לא משווי לה אלא כספיקא בעלמא, אי"כ לכא"ו דלא כמל"מ, דאי הוה כספק הינוח ולא מקילים בספיקו מה יועיל לן החזקה שעדיין הוה ספיקא, אכן לפי מש"כ י"ל דע"י החזקה נעשה כספיקא דדינא, וכספק שאפשר להקל בדרבנן דעדיפא מספק הינוח וכמוש"כ.

ומ"מ כבר צ"ע אם אפשר לומר דמכאן נלמד כלל דספק הינוח, דהרי באמת אנו מקילים בזה מתורת ספק אלא דבעינן ספק הנוטה קצת להקל, אך מאן לימא לן דספק במציאות שנוטה קצת להקל שמתמקם הניח לא נוכל להקל, ואף שיש לחלק בין ספ"ד לספק במציאות, אך כבר אין הכרח ומקור לכך מסוגיין, ודיינו שאין לכך סתירה מסוגיין, וצ"ל דאה"נ דלדבריו נלמד ד"ז מהא דידים ומקוואות הנזכר שם במל"מ, עיי"ש.

סימן י"ב | בענין האומר שבייתתי במקום פלוני (לסי' ת"ט סי"א)

הנמצא תוך אלפיים למקום שבייתתי אי בעינן דמצי רהיט ומטי

א. בגמ' עירובין דף נ"א ע"א איתא דהא דמהני לומר שבייתתי במק"פ הוא בתנאי דמצי רהיט ולבא לשם עד ביה"ש, ועי' ברמב"ן שכ' דאפי' אם הוא נמצא רחוק יותר מאלפיים ממקום זה בשעת אמירתו, מ"מ כיון דאי רהיט מטי להתם מהני. ונסתפקתי שאולי בנמצא בשעת אמירתו תוך אלפיים ממק"פ לא נצטרך שיוכל להגיע, דבלא"ה הוא בתוך תחום אותו מקום, ויכול לקבוע שמק"פ הוא מקום שבייתתו והוא בתוך תחום המקום, ורק בנמצא חוץ לאלפיים נימא דלא יועיל אמירתו אלא אי"כ מצי רהיט.

אכן הרנ"ק הי"ו העירני דבלשון המשנה מ"ט: משמע דמיירי בנמצא תוך אלפיים לאילן, ועי' קאמר רבא דבעינן דיהא מצי רהיט ומטי, אך אולי יש לדחות דכונת המשנה שבביה"ש יהא תוך אלפיים, ולעולם מיירי שבשעת אמירתו נמצא חוץ לאלפיים, אלא דמצי רהיט ומטי להתם ממש.

אך שוב טען הרנ"ק הי"ו דבלשון השו"ע משמע דבשעת אמירתו נמצא תוך אלפיים, ואעפ"כ הצריכו שיהא מצי רהיט, ואע"ג דבביה"ל

כ' בשם הב"מ דה"ה ביותר מאלפיים, אך מ"מ בוודאי שלא נפקי ד' השו"ע מפשטן, ומוכח דגם בכה"ג נאמר תנאי זה.

עפ"י הנ"ל יישוב ד' התוס' נ"א ע"ב

ב. והנה בתוס' נ"א ע"ב ד"ה ולא הקשו דאליבא דר' יהודה דגם ביישוב בביתו מצי למימר שבייתתי במק"פ, אי"כ מאי קולא בהנחת עירוב, דגם בלא"ה יכול לומר שבייתתי במק"פ, ועיי"ש מה שתיצרו.

והעיר הרי"א פ"ה הי"ו דהא איכא נפק"מ כשהוא במרחק שא"א לרוץ, ובכה"ג לא מהני אמירה, ומ"מ מהני הנחת פת ע"י שליח, ואם היינו אומרים דתוך אלפיים לא בעינן מצי רהיט, וכיון דבלא"ה בעינן דיהא תוך אלפיים בביה"ש, אי"כ כבר יוכל לומר באותה שעה שבייתתי במק"פ ואף דלא מצי רהיט, וע"כ שפיר הקשו התוס' דלמה נצרך קולא בהנחת עירוב. אכן מ"מ אין תירוץ זה נכון לפי מה שנתבאר לעיל דלעולם בעינן דמצי רהיט ומטי.

ועוד העיר הרי"א פ"ה הי"ו ע"ד התוס' הנ"ל דלכא"ו נפק"מ בנמצא בעיר גדולה ורחוק הרבה יותר מאלפיים ממקום עירובו, דבהנחת עירוב מהני [כמוש"כ בביה"ל סי' תי"ח], אך מ"מ כיון דלא מצי רהיט ומטי להתם א"י לומר שבייתתי במק"פ, ושפיר איצטרך קולא בהנחת עירוב [והיא נפק"מ מצויה בעיר גדולה ומניח עירובו בתוך התחום בצד המרוחק מבייתו].

והנה גם על הערה זו היה אפשר ליישב אם היינו אומרים כנ"ל, דהרי כיון שכל העיר כד"א אי"כ הרי הוא כנמצא בתוך התחום, וגם בזה לא נצטרך דיהא מצי רהיט, ואי"כ שוב ליכא נפק"מ בהנחת עירוב דגם באמירה יכול לקנות שבייתתו, אך מ"מ כבר כ' שא"א לתרץ כן וכנ"ל.

עוד בד' התוס' הנ"ל, ובענין אי הא דמצי רהיט ומטי נמדד בכל א' לפי כוחו או לפי אדם בינוני

ג. ובעיקר מש"כ לודן נפק"מ בהנחת עירוב באופן דלא מצי רהיט, הנה הרי מיירי ששולח שליח להניח עירוב, ואי"כ הרי השליח מצי רהיט ומטי להתם להניח עירוב, ואי"כ לכא"ו נחשב מרחק דמצי רהיט ומטי וממילא יועיל אמירה ג"כ. אכן באמת זה אינו, דנר' לכא"ו דלגבי הסברא דמצי רהיט ומטי אזלינן בכל א' וא' לפי כוחו, וממילא נפק"מ כשהוא זקן וא"י לילך ויכול לשלוח שליח אדם צעיר שיכול לילך, ושפיר איכא נפק"מ בקולא בהנחת עירוב.

שוב מצאתי במאירי דמשמע מדבריו דלא תלוי בכל א' לפי כוחו אלא לפי אדם בינוני, ואי"כ שוב א"ש שאין מקום ליישב קו' תוס' עפ"י הנפק"מ הנ"ל דבאמת עד כמה שיכול לשלוח שליח כבר ג"כ יכול לומר דנידון כמאן דמצי רהיט ומטי, ולר"י מהני אמירה בכה"ג, ושפיר הך' התוס'.

ואם כי עדיין אפשר למצוא נפק"מ שכבר מאוחר, וברהיט אדם בינוני לא מצי מטי להתם, אלא שהוא מוצא שליח שבכח גדול יכול לרוץ ולהניח שם העירוב קודם ביה"ש, ואי"כ א"י לומר אך יועיל לו הנחת השליח, ונימא דלהכי אצטרך תקנת עירוב, אך באמת זה מילתא דלא שכיחא, ומסתמא לאו משום הכי תקנו תקנה זו, ושפיר הך' התוס'. [וכע"ז כ' התוס' להלן ג"כ ע"א לגבי שבת בעיר חריבה, עיי"ש].

הערה על ד' התוס' הנ"ל דיש נפק"מ בקולא בהנחת עירוב

ד. והעיר הרנ"ק הי"ו דעדיין ד' תו' צ"ע, דנפק"מ בתקנת עירוב כשאינה לא מצי רהיט ומטי, אך ביכולתו לומר לשליח שנמצא קרוב למקום שרוצה לקנות שם שבייתתו, ואיהו מצי אזיל להניח עירוב, דבאמירה א"י לקנות שבייתתו בכה"ג, ואצטרך תקנת עירוב לכך שיקנה שבייתתו ע"י הנחת השליח [והיינו כשיש לו מאכל דידיה אצל השליח או שהשליח יזכה לו משלן].

סימן י"ג | בסוגיא דקדושה אחת או ב' קדושות (לסי' תט"ז סי"א)

ב' עיני קדושה אחת

א. יעוי' בגמ' עירובין דף ל"ח ע"א שנח' ר"א ורבנן, דלר"א שבת ויו"ט ב' קדושות ניהו, ורבנן ספוקי מספקא להו אי קדושה אחת או לא [ועיי"ש עוד בגמ' בע"ב דנקטינן דב' קדושות הן, וכמב' בשו"ע סי' תט"ז סי"א].

והנה יעוי' ברש"י בפסחים דף מ"ו ע"ב שפי' טעם מ"ד דצרכי שבת נעשין ביו"ט משום דשבת ויו"ט קדושה אחת היא, וצ"ע דלפ"ז לא אתיא כר"א וכהלכתא בסוגיין, ועוד שגם רבנן בסוגיין ספוקי מספק"ל בזה ולחומרא, והאיך התם פשיטא ליה לר"ח להתיר ד"ז, וצ"ע.

וביותר יל"ע, דהנה יעוי"ש בתוס' בפסחים דף מ"ח ע"א ד"ה רבי שכ' דר"א לית ליה הואיל, ולפ"ז בהכרח לר"א טעם ההיתר לבשל מיו"ט לשבת הוא משום דצרכי שבת נעשין ביו"ט, ולפ"ז תקשי דאם טעם דין זה מחמת דקדושה אחת וכדפי' רש"י הנ"ל, אי"כ איך יתכן שר"א יסבור כן, והא איהו מרא דשמעתתן דס"ל דב' קדושות הן, וצ"ע.

ואשר נר' מוכרח מזה דאין המכוון שווה בב' הסוגיות, דנידון הסוגיא בפסחים אינו אם זה חטיבה אחת או ב' חטיבות, אלא דכיון דתרווייהו קדושים ותרווייהו שבתון מיקרי ליכא איסור לבשל ביו"ט מזה לזה, שלא נאסר רק לצורך חול. ומשא"כ הכא הנידון אם זה חטיבה אחת

וכיום א' ממש דמי או כב' ימים, ולענין אי חלות עירוב בא' פועל ממילא על יום הב', ואם שייך להפריד ביניהם לערב לכל יום לרוח אחרת או לא.

ובאמת דהתם אי נחשב קדושה אחת אפשר לבשל מיו"ט לשבת אף אם מפסיקין ימי חול באמצע, וכמפורש שם בסוגיא דפרכינן מלחם הפנים משבת לשבת אחרת, עיי"ש בסוגיא, דסוכ"ס אין מבשל לחול אלא לקדושה דכוותה, אף שאינו בגדר יום א' עם הו"ט כלל, ומשא"כ בסוגיין כל הנידון אינו אלא משום שב' הימים סמוכים ומחוברים זל"ז, ומשום דהכא הנידון שייחשב כאילו יום א' ממש, וזה א"א אלא במחוברין וסמוכין זל"ז, וק"ל.

[ובעיקר טעמא דצרכי שבת נעשין ביו"ט כתבתי לפי ד' רש"י, אך עיי"ש בפסחים דף מ"ז ע"א תוד"ה ואי שמבואר טעם אחר לדין זה עיי"ש, ומ"מ בד' רש"י הביאור כמוש"נ].

בד' הגרעק"א בדרו"ח ביצה ט"ז ע"ב

ב. ויעוי' בדרו"ח להגרעק"א בביצה דף ט"ז ע"ב מש"כ לבאר סברת רבי בסוגיא שם דמעריבין ע"ח מיו"ט לשבת ולא ע"ת, וביאר הגרעק"א דלגבי ע"ח לא חשיבא קדושה אחת, ולגבי ע"ת חשיבא קדושה אחת, דתחומין אסור בתרווייהו וחשיבא כקדושה אחת וכמערב באמצע היום, ומשא"כ הוצאה דלא נאסר ביו"ט, ע"כ הו"ל שבת קדושה בפנ"ע לענין הוצאה וע"ח.

ויעוי"ש שנתקשה דא"כ גבי בישול נמי נימא הכי דהרי ביו"ט מותר לבטל, ואי"כ איך פי' רש"י בפסחים שם דיו"ט ושבת הוה קדושה אחת לענין בישול, ויעוי"ש מש"כ לחלק בין איסור הוצאה לאיסור בישול, דהוצאה הותר ביו"ט גם שלא לצורך, ובישול לא הותר רק לצורך, ולגבי שלא לצורך שוין שבת ויו"ט וע"כ חשיבא קדושה אחת.

ולכא"ו אפ"ל דאף אם הוצאה ובישול שווין באיסורם, מ"מ כיון שלא נתקן תקנת ע"ח ליו"ט אי"כ סוכ"ס לגבי חלות הע"ח לא שייך לומר קדושה אחת, דע"ח לא שייכא ליו"ט, וכל תחילת דינו ושייכותו הוא רק לשבת, ואי"כ לגבי ע"ח לא הוה שבת ויו"ט קדושה אחת.

[אלא שבאמת בעיקר הדבר מ"ט לא נתקן ע"ח ביו"ט בשביל הוצאה שלא לצורך, יעוי' בקהילות יעקב עמ"ס ביצה מש"כ בזה].

והיה אפשר לפרש דזה גופא פלוגתת רבי ורבנן אי הותרה הוצאה שלא לצורך, וממילא אי הוה קדושה אחת לענין הוצאה שלא לצורך [או לענין ע"ח עבור הוצאה שלא לצורך], אכן יעוי' בתו' בכתובות דף ז' מב' דנח' לגבי הוצאה לצורך, עיי"ש היטב.

סימן י"ד | בטעם האיסור לקנות שבייתה בשבת ויו"ט, והמסתעף מזה לדיני מעשה קנין או חלות קנין בשבת (לסי' תט"ז סי"ב)

בסוגיא בעירובין דף ל"ח מב' דהטעם שאסור לערב מיו"ט לשבת לר"א הוא משום איסור הכנה, ובתו' שם ד"ה ורבי אליעזר כ' דבעירובי תחומין יש עוד טעם לאסור משום דאסור למקני שבייתה ביו"ט, עיי"ש [ונזכרים שני הטעמים במ"ב סי' תט"ז סי"ב עיי"ש, ועי' מ"ב ס"ק ט"ז ושע"ז ס"ק ט'].
ויל"ע בביאור הטעם דמשום דאסור למיקני שבייתה ביו"ט, דהא התינח למ"ד סוה"י קונה עירוב אי"כ עושה קניין ביו"ט, אך למ"ד תח"י קונה עירוב הרי לא עשה שום קניין ביו"ט, ובאמת שלהך מ"ד תקשי עוד לעולם איך מהני לקנות עירוב, הא חלות הקנין נעשה בתח"י דהיינו בשבת ויו"ט, וליתסר משום קניין בשבת ויו"ט. אכן ע"ז יש לישב בתרתי, או משום דהכי תקנו חז"ל והתירוהו להדיא כיון שהוא צורך היום, ואין דרך אחרת להתיר ההליכה, אי"כ י"ל דכיון שסוכ"ס חלות הקנין הוא ביה"ש, והאיסור לקנות הוא שבות, ואין מערבין אלא לד"מ, הרי הוא בכלל ההיתר דשבות לצו"מ ביה"ש [אך זה לא א"ש רק לרבי ולא לרבנן, והלכך צ"ל כתי' הקודם]. וב' הטעמים לא שייכי בקונה מיו"ט לחבירו למ"ד סוה"י קונה עירוב, דהא אינו צורך יו"ט א' ואינו בביה"ש אלא בסוה"י, אך מ"מ צ"ע למ"ד תח"י קונה דנימא דגם במערב מיו"ט לחבירו אין כאן קנין ביו"ט א' אלא בתח"י של יו"ט ב', ולא חמור יותר מכל מערב בערב יו"ט שאין בו איסור משום מקני שבייתה ביו"ט ומטעמים הנ"ל, וצ"ע.

ולכא"ו מוכרח מזה דאסור לעשות מעשה קניין בשבת אף כשהחלות לא יחול רק במוצאי שבת, ובהנחת העירוב ביו"ט א' חשיב עושה מעשה קנין שיחול אח"כ.

והגרעק"א בתשו' סי' קנ"ט אסור לעשות מעש"ק מערב יו"ט שיחול ביו"ט [ומ"מ לא תקשי עליה ממה שעושה מעש"ק בכל ערב יו"ט ושבת וחל בשבת ויו"ט למ"ד תח"י קונה עירוב ומטעם שנת', ועי' עוד בתוס' ביצה דף י"ז ע"א, עיי"ש כעיי"ז]. ולדברינו למדנו דגם להיפך אסור, דבין אם רק המעשה או רק החלות נעשה בשבת או יו"ט נכלל בכלל האיסור דמו"מ בשבת ויו"ט.

והיה אפשר לדחות ולומר דשאני הכא שהמעשה ביו"ט א' והחלות ביו"ט ב', ששניהם ימים אסורים במו"מ, ועד כאן לא אסרו אלא כשגם המעשה וגם החלות בשבת או יו"ט [ואדרבה שנימא דמשו"ה בכל ער"ש שרי לפי שהמעשה מער"ש, וכמו"כ נתיר להיפך, והכא לא נאסר אלא משום דתרווייהו ביום האסור במלאכה אף שכל א' ביום אחר], ומשא"כ כשא' מהם בחול נתיר. אך לכא"ו יותר מסתבר כמו שנת', ושיו"ט שבו חל העירוב בתח"י אינו בגדר יום האסור בעירוב כלל דכך הוא עיקר התקנה, ואי"כ מה שחל בתח"י ב' אין שום חילוק בינו

ביה"ש שהוא ספק מה הוא, אם הוא סוה"י או תחה"י, וזה כד' השעה"צ הנ"ל.

השלמות לסימנים קודמים

בסוגיא דקלוטה כמי שהונחה דמיא

לענין החקירה אי כמונח למעלה או למטה - עיין אבני נזר - תוצאות חיים - קה"י - והנה עיין תוס' גיטין דף ע"ט [ע"א ד"ה כמאן, ע"ד הגמ' דמוקים מנתי' דהוא מלמעלה והיא מלמטה וזרקו לה, כיון שיצא מרשות הגג וכו' מגורשת, דאיירי במחיצות התחתונות עודפות על העליונות, ואמרינן שם כמאן כרבי דאמר קלוטה כמי שהונחה דמיא, והקשו בתוס' דרבי לא איירי אלא ברה"י מקורה ומשום דביתא כמאן דמליא דמי, ואמאי לא נקט כר' עקיבא דאית ליה קלוטה כמי שהונחה אפילו ברה"ר] שכתבו שם תירוץ שלכן הביאו מרבי ולא מרבי עקיבא, משום דלרבי קס"ד דינו משום קירוי אלא עכ"פ משום מחיצות ומשום **דכמליא דמי**, ודלכן את"ש האוקימתא של מחיצות החיצונות עודפות, אבל לרע"ק אמרינן קלוטה אפילו למעלה מן המחיצות, וא"כ לרבי קלוטה היא רק ביש מחיצות ומשום דכמליא. א"כ הרי יש מקום לתלות החקירה של דין קלוטה בזה, דלרבי משום מחיצות וכמאן דמליא וא"כ ענין קלוטה כמונח למעלה, ולרבי עקיבא דאפילו בלי מחיצות משום דהוי כאילו הונח למטה, ולכן אפילו בלי מחיצות מהני.

(וצ"ע בעצם דברי התוס' שם שלא היה אפשר לאוקמי כרע"ק - וכי היה סברא שקנין גט מהני רק ע"י סברא של קלוטה בלי דמנטר, והרי חזינן בסוגיא גם בתחילתה שחששו לסברת מנטר, ורק שהיה ס"ד דלרבנן עוד לא סגי במנטר כשאין סברת קלוטה, ועל זה תירצו שסגי בסברת מינטר, אבל איך מהני רק סברא של קלוטה בלי דמנטר בפועל).

בענין מה שכתבו תוס' שבת דף ד' [ד"ה אבל למטה] ובדף צ"ב [ד"ה התם] לענין יד הפשוטה לרשות אחרת דלא אמרינן בה קלוטה - עיין דרוש וחיודש להגרעק"א שס"ל שיש פלוגתא בין התוס' בזה, והיינו דלתוס' דף ד' "**לא שייך**" קלוטה (כלשונם שם) והיינו דלא הוי נח, ולתוס' דף צ"ב הוי נח אלא שהוי אגד יד. ובחזו"א כתב דכונתם בדף צ"ב כבדף ד', והיינו שלמסקנתם דאמרינן בזה אגד גוף אזי ג"כ לא הוי נח. ועיין אבני נזר סימן ר"מ אות ה' שכתב ג"כ דכונתם כבדף צ"ב אלא שכנראה בתחילה הוי ס"ל דבדף ד' המכוון שלא שייך קלוטה בגלל שיש הפסק, ובדף צ"ב הוי רק בגלל שיש אגד גוף, וע"ז סיים שגם כונת תוס' בדף ד' ככונתם בדף צ"ב והיינו משום טעם דאגד יד.

והנה לכאורה אם באמת אמרינן קלוטה אפילו כשיש הפסק, וכהא דרש"י עירובין ל"ג ע"ב [ד"ה אלא דהנתן עירובי ע"ג קורה שהיא למטה מעשרה כמאן דמנחה ארעא דמיא דקלוטה כמה שהונחה דמיא], מ"ש אגד יד מקורה, וגם לענין סברא יש לעיין בשלמא אי קלוטה כמו שמונח בארץ אזי יש הפסק, אבל אם קלוטה כמו שמונח במקומה אזי ג"כ שהוי ביד של אגד גוף, מ"מ אם הוי כמליא הוי שם כיש ד', אלא שבאמת גם צ"ע דגם אי הוי כבארץ מ"מ מאי גרע מהא דקורה.

וע"כ לכאורה צריך לומר שההסבר בזה לאו משום שלא יכול לבקוע דרך ההפסק ולימא קלוטה כמי שהונחה דמי, אלא משום הא גופא כיון דהיך הוי אגד לגוף הוי מקום היד כמקום של רשות אחרת אשר כבר לא שייך לחול דיני קלוטה כמי שהונחה להיותה כמנוחת ברשות זו, וכעין סברת הרמב"ן שלא אמרינן קלוטה כמי שהונחה ממה שלמעלה מ"י כיון דהוי ברשות אחרת, וע"כ אפילו לתוס' דלא ס"ל כן היינו משום מה דהוי למעלה מ"י ברשות זו סוף סוף שייך לרשות זו, אבל מה שהוי על היד הוי כעל מה ששייך למקום אחר, ועל כן לא מיעביא אי בעינן למימר קלוטה כמי שהונחה בקרקע לא שייך זה במה שכעת הוי על מה ששייך לרשות אחרת, אלא אפילו כשנימא קלוטה כמי שהונחה דמי להגיבה ולמלאות עד שם, מ"מ לדבר ששייך למקום אחר לא אמרינן כלפיו קלוטה כמי שהונחה.

וראיתי בקהילות יעקב סימן ה' [-שבת סימן ו'] שהביא מרשב"א עירובין ל"ג שלא ס"ל כרש"י, אלא כשהוי על מקום מסויים לא שייך קלוטה כמי שהונחה, א"כ צ"ע איפכא מאי שנא ממה שמונח ביד האדם אשר נמצא עם גופו יחד ברשות זו שמבואר בסוגיא שאמרינן קלוטה כמי שהונחה.

ויתכן לומר סברא להיפך דכשהוי על דבר דומם קבוע כקורה הוי כהפסק - ויעו"ש ברשב"א שאמרינן קלוטה רק באויר או כשהוי על דבר שאינו מסויים כזורק ככותל, ולכאורה הרי בהא דיד הוי **על גבי** היד, וצריך לומר כנראה שכיון שאין קביעות ליד כאן הוי כאינו מסויים, ורק דבר דומם הוי כמסויים אפילו במעבירו לשעתו שם, מ"מ אם לא יזיחה הלאה משם הרי ישאר שם הוי כמסויים, משא"כ יד של בע"ח שהיא בעצמה בת תנועה נחשב כאינו מסויים¹¹. אך כמובן שייך גם לזה ההסבר הנ"ל, דאם היד היא של גוף שברשות אחרת אזי כבר שייך למקום אחר, ולא אמרינן ביה קלוטה כמי שהונחה, ועכ"פ

ביתו בעצם, ואינו מקום הקנוי לו ממילא כלל, ואדרבה צריך כונה לקנות שם וא"צ כונה ליעקר משם.

ובאמת שלפי"ז יש לדון גם לגבי בא בדרך וקונה שביתה ברגליו, וממשיך בדרכו עוד אלפיים ורוצה לקנות שביתה למחר בסוף אלפיים, דיהא תלוי אם לן במקום שביתתו דאתמול ונצרך לעקירה משם, דבכה"ג א"י לערב בסוף אלפיים ליום ב', אבל אם לא לן שם אלא שקנה שם שביתה בביה"ש יוכל לערב ליום ב' בסוף אלפיים [ואולי נימא עוד דבכ"ז לא תלוי בלינה אלא היכן הפציו נמצאים שזה נקרא עיקר דירתו ושייך לשם, ומשם הוא עקור, ואין ביתו האמיתי במקום קניין השביתה, וע"כ א"צ עקירה משם ליום ב', ועי"ן].

ואולי נאמר שבבא בדרך לא תלוי במקום לינתו ומקומו שצריך עקירה משם, זהו מקום רגליו בביה"ש ומשם צריך עקירה ליום ב', ולפי"ז יתכן שמערב ברגליו יהא חמור ממערב בפת, דבמערב ברגליו לא יוכל לערב למחר בסוף אלפיים, ובמערב בפת שהיו רגליו בביה"ש במק"א, ועקר עצמו ממקום זה ע"י הנחת פת במק"א, יכול לערב למחר בסוף אלפיים, ובבא בדרך שקונה שביתה ע"י אמירה במקום פלוני שהקילו לבא בדרך אף שיסודו עירוב מצד רגליו, דכאילו עומד ברגליו במקום פלוני, מ"מ לענין זה דומה למערב בפת שהרי בפועל רגליו במק"א וקניין שביתה שלו במק"א, והרי הוא עקור ממקומו האמיתי, ומקום קניינו אינו נמשך ממילא ליום ב' וממילא א"צ עקירה, וע"כ יכול לערב למחר לסוף אלפיים [לדיעה זו].

סימן ט"ז | בענין מניח עירובו של יום ב' במקום

שאסור לו לילך לשם ביום א' (לסי' תט"ז ס"ג)

קיי"ל דעירוב של יום ב' צריך להניחו תוך אלפיים של מקום עירובו ביום א', בכדי שיוכל לילך לשם בסוף יום א', דבעינן סעודה הראויה מבעו"י, וכמב' בגמ' עירובין ל"ח ע"ב ושוע"י ס"י תט"ז ס"ג.

ובשעה"צ ס"י תט"ז ס"ק ט"ז כתב בטעם דבר זה, וז"ל: ולענ"ד אפשר קצת להסביר משום דביה"ש הוא זמן קניית העירוב, והוא ספק יום א' או ב', ע"כ צריך שיהיה ראוי לו לבוא ולאכול אף אם יום א' הוא, עכ"ד.

ולכא' כונתו דצריך להתייחס כאילו סוף יום א' קונה עירוב, וע"כ צריך שיהא ראוי לסוף יום הא', ומשמע מדבריו שבדאי קונה ביה"ש, והו"ל ספק אם קונה בסוף יום א' או בתחה"י הב'. אך באמת דבריו צ"ע, דהרי לכא' בין למ"ד סוה"י ק"ע בין למ"ד תחה"י ק"ע היינו שקונה ברגע שכלפי שמאי גליא אם עכשיו תחה"י או עכשיו סוף היום, ואדרבה שאצלינו שהוא ביה"ש הוא ספק לנו אימתי קונה עירוב, כי אנתנו לא יודעים מתי הוא הרגע הגלוי לשמים שהוא סוה"י להך מ"ד אתחה"י להך מ"ד, ולפי"ז למ"ד תחה"י ק"ע לא איכפ"ל מה שבביה"ש אנו חוששים שמא הוא סוף יום א', דעל הצד הזה עדיין לא נקנה עירוב, שלא נקנה אלא באותו רגע שכלפי שמאי גליא שהוא תחה"י, ושאו ג"כ כלפי שמאי גליא שמותר לו לילך למקום עירובו ונחשב ראוי לו, וא"כ אמאי אין קונה עירוב במקום שא"י להגיע ביום א' [ואמנם לו"ד המ"ב יש ביאורים אחרים בגדר דין סעודה הראויה מבעו"י, ועי' בגאון יעקב בסוגיא זו מש"כ בהך].

ויל"ע עוד, דהנה איך אפשר להטעם שאין ק"ע משום שאולי קניינו בסוף יום א', דהרי מב' בגמ' דאביי הוה ס"ל דסוה"י ק"ע, והוה ס"ל דא"צ סעודה הראויה מבעו"י, והוה ניחא ליה לומר דק"ע אף במקום שא"י להגיע אליו בסוף יום א', ותמה מכח זה על רבה, עי' בגמ' בסוגיין, וא"כ איך אפשר להטעם שלא מהני משום דהוה ספק שמא קונה בסוה"י, הלא אפי' אי ודאי סוה"י ק"ע נמי היה יכול לקנות, אף שא"י לילך לשם בסוה"י מחמת איסור דיום א'.

אלא שבאמת ד' אביי צ"ע"ג וכבר נתקשו בזה בתוס', דבאמת אין יתכן שיקנה עירוב בסוה"י אם א"י לילך לשם בסוה"י מחמת איסור דיום א', ובגאון"י כתב דאי סוה"י ק"ע אין הכונה בזמן השייך ליום א', אלא ברגע התחלפות הימים שהוא זמן חילוף השביתות, וע"כ נחשב שזמן זה אינו זמן האסור לו לילך לשם, ואם נימא כן תקשי על השעה"צ וכנ"ל.

אך יעו"י בחי' הרשב"א והריטב"א משי"כ לתרץ הקו' הנ"ל על אביי, וכנר' עיקר כונתם לומר דלאביי ליכא דין סעודה הראויה, דלא בעינן שיהא ראוי לו ממש, וסגי במה שהוא בתחום עירו או במה שראוי לו לילך למקום שנמצא שם מבעו"י, דכיון שזה רק איסור שבות ע"כ חל עירוב אף שאסור לו לילך לשם. ולפי דבריהם שפיר א"ש ד' השעה"צ (ול"ק קושיא ב'), דהרי כ"ז לאביי דלא בעי כלל ראוי מבעו"י, וע"כ מתיר אפי' אי בודאי סוה"י ק"ע, אך לדידן דבעינן סעודה ראויה, והיינו דבעינן לדקדק שיוכל להגיע למקום עירובו בפועל, ולא יהא איסור תחומין מעכב בעדו, א"כ ממילא אפי' אם רק ספק שמא סוה"י ק"ע נמי לא חל עירובו, דלדידן אי סוה"י ק"ע בעינן שיהא ראוי בפועל בסוה"י. [ומ"מ קו' א' עדיין במקומה עומדת].

ובנוגע לקו' א' הנה באמת בתו' משמע דקונה ברגע א' הגלוי כלפי שמאי, אך ברש"י וריטב"א משמע דברור שקונה ברגע אחרון של

לבין מה שחל בחול, וש"מ דאסור לעשות מעש"ק ביו"ט ע"ד שיחול בחול וכמוש"ן.

אלא שלגופן של דברים כל דברינו הם לפי מש"כ בפנ"י ביצה דף י"ז בשם הרי"ף והרא"ש שגדר האיסור למקני שביתה משום דחשיב כמעש"ק, דכקונה בית דמי, אך עיי"ש בפנ"י שכ' בד' רש"י דהמכוון הוא מצד מתקן ולא מצד מעש"ק, וא"כ לכא' א"א להוכיח מכאן כלל לגדרי הלכות מעש"ק בשבת.

סימן ט"ו | בענין עירוב תחומין ברגליו ליו"ט שני

(לסי' תט"ז ס"ב)

מחלוקת אם יכול לערב לרוח אחרת,

וביאור הנו"ב בענין זה

א. יעו"י במ"ב ס"י תט"ז ס"ק ט"ז י"ז דמב' שם דאם לא עירב ביום א' ברגליו אסור לערב ביום ב' ברגליו, ואם עירב ביום א' ברגליו בודאי יכול לילך שם ג"כ לסוף יום א' להיות שם ברגליו בתחילת יום ב'. ואם עירב ברגליו ביום א' ולמחר רוצה לערב ברגליו לרוח אחרת, נח' בזה הריטב"א עם הרשב"א בעבוה"ק [ובחידושיו ס"ל לרשב"א כריטב"א אלא שחזר בו בעבוה"ק, עיי"ש בשעה"צ].

ובביאור המחלוקת לגבי לערב ברוח אחרת, ובטעם דשאני מתחילת עירוב ברגליו ליום ב' למאן דמחלק ביניהם, ולהיפך בטעם דמאן דאסר ומחלק כשרוצה לערב בין לרוח אחרת לבין כשרוצה לערב לאותה רוח גופא, יעו"י בשו"ת נו"ב ס"י מ"ח שמבאר עפ"י ד' הריטב"א המובא בריטב"א דבאמת המערב ברגליו א"צ אמירה ולא היה לנו לאסרו כלל, וכל הטעם שנאסר לערב ברגליו ליום ב' הוא משום שצריך מחשבה לעקור עצמו משביתת עירו, והיינו הכנה ידידה, וכשחוזר למחר למקום שקנה ביום א' א"צ עקירה חדשה מעירו, וע"כ אף שצריך לקנות מחדש שביתה במקום זה מ"מ זה נעשה ממילא, וליעקר מעירו הרי הוא כבר עקור. והנו"ב כתב לכא' לפי"ז הצד דרשאי לערב אף לרוח אחרת, דבעצם קניין שביתה ברגליו ליום ב' אינה אסורה דא"צ אמירה, וכיון שהוא כבר עקור מיום א' מעירו הרי א"צ כלל לעקירה חדשה, וא"כ לא איכפ"ל מה שקונה במק"א ע"י רגליו במחשבה בלי אמירה, עכתו"ד.

ספיקו של הגרעק"א אי למחר הוא בחזקת

תחום ביתו או בחזקת תחום עירובו

ב. והעיר הרנ"ק הי"ו דלכא' אפשר להסביר ד"ז עפ"י מה שחקר הגרעק"א במערכה ד' במי שעירב ביום א' מחוץ לעיר, ולא קנה שביתה בביתו ביום א', אי לגבי יום ב' נחשב שהוא בחזקת תחום ביתו או שהוא כבר עקור מתחום ביתו, ואדרבה הוא בחזקת מקום שביתה דיום א', ואי נימא שהוא בחזקת תחום מקום שקנה שביתה ביום א' אי"כ א"ש מה שיוכל לערב שם ביום ב', דא"ו אלא מחזיק במקום שה"י אתמול, אבל לרוח אחרת הוי התחלת עירוב דהוא דבר חידוש נגד מקומו של אתמול.

ובאמת גם להמתירים לערב לרוח אחרת מוכרח לומר שאינו בחזקת תחום ביתו, דאם ה"י בחזקת תחום ביתו נצטרך עקירה חדשה מביתו, ולא נוכל לומר כסברת הנו"ב הנ"ל, ובהכרח דינו בחזקת תחום ביתו, ואף שהוא לכא' בחזקת תחום מקום שקנה אתמול שביתה, י"ל דס"ל דלגבי מקום הנרכש בעירוב א"צ בגילוי דעת בפירוש שנתכוין לעקור, אלא כל שאין מתכוין להמשיך ממילא הוא נעקר, וע"כ לא חשיבא הכנה ומעשה חשוב, ורשאי לקנות עירוב לרוח אחרת (והיה אפ"ל עוד דלעולם הוא בחזקת תחום ביתו, ואעפ"כ כיון שאתמול לא קנה שם שביתה א"צ גילוי דעת להדיא לעקור מביתו וע"כ רשאי, ועי"ן), ולפי"ז יצא דב' השיטות ס"ל כהך צד של הגרעק"א דינו בחזקת תחום ביתו.

והעיר הרנ"ק הי"ו דאם נמצא דיעה המתרת לערב בתחילה ליום ב' ברגליו¹², נצטרך לפרש דאיהו ס"ל כאידך גיסא דהגרעק"א דהוא בחזקת תחום ביתו, ומדשרינן לחזור ולערב במקום שעירב אתמול ש"מ דרשאי לערב אף שצריך לעקור מביתו, ושפיר למד מזה להתיר לערב בתחילה ברגליו ביום ב', וק"ל.

חילוק בין לן במקום עירובו ללן בעירו או

במק"א לענין לערב למחר לרוח אחרת

ג. ובעיקר ד' הנו"ב שם צ"ע, דלכאורה זה א"ש בעירב אתמול לרוח זה ולמחרת לרוח שכנגדו, אבל בנידון הנו"ב שביים א' עירב רחוק אלפיים מעירו לילך עוד אלפיים, ולמחר מערב רחוק אלפיים ממקום עירובו דהיינו ד' אלפים מעירו לילך עוד אלפיים משם ביום ב', דהנה לכא' בזה אם לן ביום א' במקום עירובו, א"כ לכא' צריך עקירה ממקום זה ליום ב', שהרי לכא' מי שבא בדרך וקנה ברגליו ורוצה לערב למחר בריחוק אלפיים נחשב כמערב בתחילה, שהרי המקום שקנה ביום א' הרי הוא לו כביתו ממש, וכשם שא"י לעקור מעירו ליום ב' כך גם א"י לעקור ממקום זה. ואולי אה"נ דהנו"ב מייירי שלא לן שם ביום א' אלא שלח לשם פת, או שעירב ברגליו וחזר ללון בעירו, דבכ"ז נראה שהוא א' מבני עירו אלא שעקר עצמו מהם, וממילא ליום ב' א"צ עקירה חדשה לא מעירו שהוא כבר עקור, ולא ממקום שביתתו שזה אינו

11. א.ה. עי' היטב בשעה"צ ס"י תט"ז ס"ק ח' שכ' שכן משמע בעבוה"ק, ונשאר בצ"ע.

12. ולפי"ז יתכן דכשמניח ע"ג בע"ח הוי כמניח על דבר שאינו מסוים ויהא שייך שם קלוטה, אך אי"כ צ"ע אם קשרו שם דאולי לא נימא קלוטה ואולי הוי בזה כענין בע"ח לגבי מחיצה שבעינן קשרו שלא יוכל לברוח ויהא

צ"ע לפי"ז אם קשר אדם וידו קשורה שם אי גרע שלא נימא קלוטה כמי שהונחה. - ושור'ר שיתכן להשוות נידונו למש"כ הרשב"א והר"ן בשם הראב"ד שבע"ח לא מבטל את הרשות מפני שהוא נע ונד.

לכאורה הרשב"א ג"כ ס"ל כרש"י דהוי כהונת בקרקע, ולכן באמת ס"ל דשייך בזה הפסק, אבל אי הוי כמונח במקומו מאי גרע מקום מסוים.

אך אפשר לומר שגם לרשב"א הוי כהונת במקומו, אלא שבשלמא כשאין לחפץ הפסק תחתיו והוא שייך לאויר שייך למימר שהקרקע שתחתיו כמתמלאת עד החפץ, וכשאמרין מתמלאת לא אמרינן שתתמלא רק **נגד** החפץ אלא כאילו כל הקרקע מתגבה, והיינו שיש סברא שהקרקע כאילו הוי מקום מקלט לכל מה שנגדה, וכאילו היא משמשת לכל הנמצא באוירה, ואין זה שאמרין כאילו הכל הונמך אליה אלא כל הנמצא עליה הוי במקומו, והיא כמגינה ומחזקת לכל הנמצא כנגדה, ולזה לא שייך לעשות לחצאין שכאילו היא מוגבהת רק נגד החפץ, אלא כשדנים על מקום החפץ אם הוי כמונח אמרינן שמתייחסים שכל הקרקע הוי תחתיו במקומו, וממילא הוי מונח על מקום ד' על ד', אבל כשיש לחפץ מקום מנוח מסוים תחתיו, כבר לא צריך לייחס את הקרקע אליו כי יש לו יחס למקום שהוא עליו, ולכן לא שייך למימר שנייחס רק סברת כהוגבה לסברת המקום של הקורה, כי לא אמרינן בסתם סברת הוגבה אלא רק כשיש צורך לייחס את החפץ למקום, וכשמייחסים אותו לקרקע הוי כאילו כל הקרקע מוגבהת, אבל כשאין צורך על החפץ גופו לייחסו לקרקע בגלל שכבר מתייחס לקורה שהיא מקומו, לא שייך למימר סתם בעלמא לענין שמה שסביבו מתגבה, וגם לא שייך למימר שמי"מ נימא על **הקורה** שהיא קלוטה כמי שהונחה, והקרקע כמגובהת עד תחת הקורה וממילא החפץ ככתוף ג' לקרקע (כשהקורה אינה עבה ג' טפחים), וסברת קלוטה כמי שהונחה לא אמרינן סתם בעלמא כלפי כל מה שיש עליה, אלא זה "דין" הנאמן כלפי החפץ הנידון בזה שיש לו יחס לקרקע, אבל כשהנידון על **הפץ** שיש לו מקום ורק נבוא בעלמא למימר למה שתחתיו קלוטה כמי שהונחה, ושרק ממילא יועיל כלפי החפץ הנידון, על זה לא נאמר דין זה. (ואולי באמת זוהי סברת רש"י שאמרין גם על **הקורה**, כיון שסו"ס נוגע לנו לענין החפץ שעליה. - אך צ"ע וכי באמת נימא שבענין שהקורה לא תהא עבה ג' טפחים).

וכל צורת הסבר זה שייך במכש"כ כשנימא שענין קלוטה כמי שהונחה שהוי כמונח בקרקע, דהיינו שכל מה שכנגד הקרקע מתייחס אליה וכאילו כבר מונח בה ומוגן בה, אבל כשיש לו הפסק לא נצטרך למימר דוקא משום שלא שייך **לבקוע** אותו ולמימר קלוטה כמי שהונחה, אלא משום שאז אין החפץ מיוחס לקרקע כשיש לו רקע אחר, וג"כ לא שייך למימר כאילו ההפסק שתחתיו דהיינו הקורה מונח ע"ג קרקע, ושלכן יועיל עכ"פ כשהקורה פחות מעובי ג"ט, דזה אינו כיון שלא נצריכהו במישרין לייחס את החפץ הנידון אלא בעקיפין לדון על דבר אחר ושמימילא יועיל לזה, זה לא אמרינן וכנ"ל.

ולפי"ז את"ש ג"כ בפשיטות הסבר הנ"ל כלפי מה שעל יד שהגוף ברשות אחרת, והיינו משום שבזה הוי שייך לגמרי לרשות אחרת ולא שייך לייחסו לקרקע זו.

ובזה י"ל ג"כ דעת הרמב"ן שס"ל שמה שהוי למעלה מי" טפחים לא אמרינן קלוטה כמי שהונחה משום דהוי ברשות אחרת, והיינו שאז לא שייך כלל לייחס לקרקע זו, לא למימר כאילו הוי למטה ולא כאילו הקרקע נתמלאת עד מקומו, כי אין לו כלל יחס עם הקרקע (ולתוס' שאמרין קלוטה כמי שהונחה בלמעלה מי"ט והוי כמונחת שם, כשנסביר כונתם דהוי כהוגבה לשם אין לטעון דמ"מ אם יש שם קרקע הרי הוי כלמטה מי, ראשית דמ"מ אין זה מקום הילוך רבים ולא הוי רה"ר, ועוד דהמכוון רק שיש יחס של מצב הנחה, אבל כמובן שסו"ס **מקומו** הוי בשטח שלמעלה מי" טפחים, ורק כאילו מצב הגנתה של הקרקע להניח כל מה שכלפיה בחסותה הוי לתוס' גם מה שלמעלה מי" טפחים).

- בקיצור, הארץ וכל אשר עליה - כחד דמייך, וכל מה שקלטה הארץ עליה כמונח עליה, או כאילו הכל כמונח למטה או כאילו מונח במקומו, וכשהיתה מלאה בחפצים זה ע"ג זה עד למעלה מובן שגם מה שלמעלה כמונח עליה, אזי אפילו כשיש אויר מפסיק אמרינן שאין זה הפסק ובכ"ז כמונח עליה, אלא כאשר זה שתחת החפץ יש אויר תחתיו לא נימא דמה יגרע, ואדרבה יש כבר מנוח ממש לחפץ, ורק נראה דהפסק אויר שתחת המקום המסויים כאינו מפסיק, זה לא אמרינן, משום דרק כלפי חפץ ה**נידון** צריך לדון איפה הוי ואיה מקומו ואז מייחסים אותו לקרקע, אבל כשלו יש מקום לא דנים יותר, ולא מתחילים לומר ענין היחס כלפי דבר אחר ושמימילא ישפיע כלפי דינו - וזהו לרשב"א, אבל לרש"י לכל גוונא אמרינן, ורק דצ"ע כנ"ל אם בעינן שאין לקורה עובי ג' טפחים. - ואולי לרש"י אין זה משום דאמרין שהקורה קלוטה כמי שהונחה, אלא משום דאין הפסקים בזה, והארץ וכל אשר עליה כחד דמייך לכל גוונא שכל הכנוס בה מונח ומוגן בה, וכאילו כח הארץ נמסר וניתן לכל חפץ בפני עצמו כאילו כל חפץ מונח בעצמו על הקרקע, וכשדנים עליו אזי חפץ המפסיק תחתיו ג"כ כנתבטל לקרקע ולא מפסיק, והארץ כמלאה עד מה שתחת החפץ וסביבות החפץ, ואמרין גם בזה במישרין קלוטה כמי שהונחה לחפץ עצמו.

ולמש"כ לעיל מתוס' גיטין ע"ט, אזי אליבא דרבי אמרינן כל ענין זה רק ביש מחיצות, והיינו שהמחיצות אז גורמות **שהקרקע** מכנסת ושולטת על כל מה שעליה ולא בלי מחיצות, וכשאמרין סברת קירוי אמרינן דדוקא ע"י הקירוי זה נעשה כן. ואולם יתכן שגם כשיש קירוי שייך לחקור אי כמונח למעלה או למטה, דע"י הקירוי נשלמת שליטת הקרקע ואז הוי כהכל מונח עליה או כאילו הקרקע מגינה שם במקומו

למעלה, והיינו אע"ג שאמרין כמאן דמליא יתכן אולי דלא דוקא, אלא שייך למימר דהמכוון כמונח למטה, ורק הא דכמאן דמליא הוי למימר דהקרקע מגינה כלפי מעלה וממילא הכל כמונח עליה. אך יתכן שזה כפשוטו שבאופן כזה הוי כמונח במקומו למעלה - וכדמשמע פשוט דברי רש"י דף ק' דכמונח חפצים עד למעלה (ועיין בלשון רש"י בדף צ"ז שכתב מתוך שהוא חולק ומלא הבלא כמאן דמליא).

א

בענין אגד גוף - וסברת ידו לא נייה - וידו בתר גופו גרירא

בגמ' שבת דף ג' ע"א בעי מיניה רב מרבי הטעינו חבירו אוכלין ומשקין והוציאין לחוץ מהו, עקירת גופו כעקירת חפץ ממקומו דמי ומחייב או דילמא לא, א"ל חייב ואינו דומה לידו (-הפשוטה לפניו וגופו לחוץ ונתן בעה"ב לתוכה דפטר ביה תנא דמתני' אף לעני שהוציאה - רש"י), מאי טעמא, ידו לא נייה גופו נייה, וברש"י ידו לא נייה. הלכך כי הוציאה לא עקר מידי, ואין דרך הוצאה בלא עקירה והנחה. גופו נייה. ע"ג קרקע והויא עקירה. ל"א ידו בתר גופו גרירא לא גריסין דיתירא היא.

והנה בדף צ"ב ע"א ע"ד המשנה בדף צ"א ע"ב קופה שהיא מלאה פירות ונתנה על אסקופה החיצונה, אע"פ שרוב פירות מבחוץ פטור עד שיוציא את כל הקופה, אמרינן בגמ', וכן אמר רבא לא שנו אלא בקופה מלאה קישואין ודלואין, אבל מלאה חרדל חייב, אלמא קסבר אגד כלי לא שמייה אגד, אביי אמר אפילו מלאה חרדל פטור, אלמא קסבר אגד כלי שמייה אגד, קם אביי בשיטתיה דרבא קם רבא בשיטתיה דאביי. ורמי דאביי דאביי ורמי דרבא דרבא, דאיתמר המוציא פירות לרה"ר אביי אמר ביד חייב בכלי פטור, ורבא אמר ביד פטור בכלי חייב, איפוך ביד חייב (וברש"י - ביד חייב. משיצאו הפירות ואע"פ שגופו ברה"ר ולא אמרינן אגד גופו שמייה אגד). והתנן פשט בעה"ב את ידו לחוץ ונטל העני מתוכה או שנתן לתוכה והכניס שניהן פטורין, התם למעלה מג' הכא למטה מג'.

בסברת ידו בתר גופו גרירא דמשמעות רש"י היא דאגד גופו שמייה אגד - והוי כנח

וברש"י ד"ה ביד פטור [-שכתב "דאגד גופו שמייה אגד דידו בתר גופו גרירא"], ובד"ה התם [למעלה מג' - שפירש "וטעמא משום דלא נח ולא משום אגד גופו"], משמע דרש"י מפרש הא דדף ג', סברא דידו בתר גופו גרירא, היא סברת אגד גופו שמייה אגד ומהנין גם לענין למטה מג', וא"כ היא רק כסברת אביי, אבל לרבא הפטור רק בלמעלה מג' ומשום סברת לא נח.

זולת דנימא דלשון זה דנקט בד"ה ביד, הוא לאו לישנא דדף ג' אלא נקט כאן לישנא בעלמא שאגד גופו שמייה אגד משום דהיד במציאות גרורה בתר הגוף, אבל המכוון של לישנא דדף ג' הוא לענין לא נח.

בדו"ח משמע שפירש ידו בתר גופו גרירא - דהוי לא נח

- ובוזה נוכל להתאים דברי רש"י עם דברי הגרעק"א בדו"ח דף ג' שכתב לבאר דס"ד דגמ' בריש דף ג' ע"א [-בהא דשניהם פטורים גבי פשט ידו לחוץ ונטל העני מתוכה] דענין בתר גופו גרירא הוי רק סברת אגד גופו, אבל שפיר הוי נח, ומסקינן דהוי לגמרי בגדר לא נח, והיינו שע"י סברא של הגמ' בסוף דף ג' ע"א דהיינו שהוי לגמרי לא נח. (אבל אי כונת רש"י איפכא, שסברת בתר גופו היא סברת שמי אגד, אבל הוי נח, הרי אין זה כהא דהגרעק"א, דהרי מדבריו משמע דהגמ' שם בריש דף ג' ע"א אסקה דהוי לא נח, משמע שגם זה ע"פ סברת בתר גופו, הגם דהגרעק"א בתרוץ לסברת שמייה אגד ציין לדברי תוס', ומשמע דנתכוין לסברת ידו בתר גופו גרירא, מי"מ משמע שמה שמגיעים למסקנא שהוי כלא נח זה ג"כ ע"פ הבנה שזוהי כונת בתר גרירא שהוי לא נח).

אם רש"י מפרש דהוא משום דאגד גופו שמייה אגד למה לא גרס לה בדף ג'

ואולם אי נימא שרש"י [בדף ג'] נתכוין במה שלא גרס להא דבתר גופו גרירא לא כמש"כ הרשב"א בחידושו שרק בשביל שזה "יתירא" ושזה המכוון של ידו לא נייהא, אלא נימא כמש"כ תוס' בדעתו, אי"כ את"ש דגם משי"כ רש"י בדף צ"ב בסברת שמייה אגד להא דידו בתר גופו גרירא אין זה הא דדף ג', דהא בדף ג' לא גרס כן, אלא בדף ג' גרס להא דידו לא נייהא, והיא סברתו בדף צ"ב בד"ה התם, והא דשמייה אגד היא סברת בתר גופו גרירא, ואשר לפי"ז יאה המכוון של רש"י בדף ג' שלא גריסין דיתירא היא, היינו כי סברא זו יותר קלושה, והסברא זו היא רק דשמייה אגד אבל הוי נח והיא רק אליבא דאביי ולא לרבא, אלא גריסין הא דידו לא נייהא שהוי כלא נח כלל ואתיא גם לרבא, וא"כ למה להוסיף עוד סברא שהיא יותר קלושה ולא אתיא לכוי"ע.

ודברי הגרעק"א בציונו לתוס' אפשר לומר שאזיל בשיטת תוס' שכל עיקר כונת הגמ' בסוף דף ג' ע"א הוא לסברת בתר גופו גרירא ולא בעינן נייהא, ע"כ פירשו שלס"ד של הגמ' בריש עמוד א' היה שרק זה הוא דיש כאן דשמייה אגד אבל הוי נח (כלומר בעצם כנח אלא ידו לא נייהא לענין שבתר גופו גרירא דשמייה אגד), ובמסקנא שם ס"ל דגם זה נכלל שגם לא הוי כנח כלל. (-אך גם זה בגלל שאינם ברשות א' ולא בגלל שמה שביד הוי לא נח, דברשות א' שפיר הוי מה שביד כנח).

תוס' ורש"י בביאור החילוק בין למעלה מג' ללמטה מג' לשיטתם בזה

והנה תוס' בדף צ"ב ע"א ד"ה התם [שהקשו דהא לרבה אין נפק"מ בין למעלה מג' לבין למטה מג' כיון דמוקי מתני' דריש מכילתין כרע"ק דאמר קלוטה כמי שהונחה דמין] ריש דבריהם שם הוי אליבא דרש"י שם, ואח"כ כתב פירוש הר"י שהא דבתר גופו גריד הוי הא דשמייה אגד, ושגם לרבא שמייה אגד בלמעלה מג'. ויתכן לומר כנ"ל שרש"י לשיטתו מפרש שידו לא נייהא הוי סברא בעצם דין יד, והיא הסברא שמהני גם לרבא (ובלמעלה מג' - ולפי"ז פשט דהטעינו חבירו ידו למטה מג' חייב בעקירת ידו, וגם לאביי יאה חייב בזה כיון דשניהם ברשות א' ולא שייך סברת שמייה אגד), אבל בדין שמייה אגד אין חילוק בין למטה או למעלה, ולכן אליבא דרע"ק ולרבה הוכרחו תוס' לומר אליבא דר"י דרבה ס"ל דשמייה אגד (כיון דלרע"ק הוי כמונח בגלל דין קלוטה). אבל הר"י לשיטתו שס"ל דהא דידו לא נייהא היא סברא דבתר גופו גריד, וא"כ זוהי סברת שמייה אגד, והגמ' שם בדף ג' אתיא לכוי"ע גם לרבא, אי"כ ע"כ המכוון שהכא מודה בלמעלה מג' דשמייה אגד.

(וע"כ את"ש גם לרבה אליבא דרע"ק ולאביי אתיא שם גם בלמטה מג'. אלא דמ"מ יתכן דעכ"פ בלמעלה מג' יש ג"כ עומק סברא שהוי גם כלא נח, והיינו אליבא דרבנן דרע"ק, אלא לרע"ק יש רק הסברא של שמייה אגד, ובלמטה מג' לרבא כבר אין סברא זו, היינו הן לגבי דלאו שמייה אגד והן דהוי כמונח וגם לרבנן, אבל לאביי בלמטה מג' אולי אתי' עלה רק משום שמייה אגד, אבל כבר לא נוכל לומר דהוי ג"כ לא נח. ואשר נפק"מ בזה לגבי הציור של הגרעק"א שאחר שהרגיע היד הניח מהיד, דאם היה כבר כנח כבר לא יתחייב כעת אחר שהניח מהיד, ואשר לפי"ז נצטרך לומר שהא דמסקנת הגמ' בריש דף ג' ע"א [דפטורי דאתי בהו לידי חיוב חטאת קא חשיב] קאי בלמעלה מג' גם לאביי, דאי בלמטה מג' הרי כבר לא יכול לבוא לידי חיוב חטאת, ואין זה תמוה דהרי בלא"ה אם הסוגיא אתיא לכוי"ע הרי לרבא ההכרח למימר דאיירי בלמעלה מג', דהרי בלמטה מג' כבר נתחייב בעה"ב בהוצאת ידו, וכיון דכשנימא שלרבא הוי למעלה מג' שפיר אתי למימר שגם לאביי איירי כן, ולכן אמרו שהוי פטור דאתי לידי חיוב חטאת, והיינו שאע"ג שלפירוש ר"י אין כאן הכרח לומר סברת לא נח, אבל עכ"פ יתכן שבאמת גם זה נכלל בזה, ואלו הם דברי הגרעק"א בביאור הסוגיא, שבריש דף ג' ע"א שהוי ס"ל דרק יש בזה משום שמייה אגד, ומסקינן שיש בזה גם ענין לא נח, אלא דכאמור זה כבר הוי רק לרבנן דרע"ק, וא"כ שוב צ"ע אליבא דהסבר הגרעק"א דהרי תחזור קושיית תוס' בדף צ"ב לדוכתה, והיינו אליבא דרבנן דמתני' כרע"ק ואמרין קלוטה הרי א"א לומר שיש בזה גם ענין של לא נח, ואיך נפרש שזוהי כונת המסקנא שהוי לא נח מהא דאמרין שהוי פטור דאתי לידי חיוב חטאת, דהרי ע"כ לרע"ק כבר לא יוכל לבוא לידי חיוב חטאת. זולת דנימא דסוגיא זו לא אתי' כרבה אלא כמסקנא דדף ה' שמתני' לכוי"ע (וקושיית התוס' היתה בעיקר על רבה איך יפרש את המשנה, אבל הא לא קשיא אם סוגיא דדף ג' לא אתיא כותי', דשפיר אתי כשנימא שאתיא כמסקנא דדף ה').

ואולם לפי הנ"ל יצא לענין הא דאיתא בדף ג' ע"ב שיכול אח"כ לבוא לידי חיוב חטאת קאי ג"כ בלמעלה מג' טפחים, אבל בלמטה מג"ט אזי ממ"נ לרבא כבר נתחייב, ולאביי ע"י שכעת הרגע הוי כנח בלי חיוב, ואח"כ כבר לא מהני להתחייב כיון דכבר היה קודם נח ע"י אגד, וא"כ צ"ע אליבא דאביי נתרץ את הברייתות שהא דאסור להחזיר הוי למטה מג' טפחים, דאי שרי לה לא אתי לידי חיוב חטאת, והא דמותר להחזירה הוי בלמעלה מג' טפחים, ואז נפשוט בעי' דרב ביבי להיתרא. אך א"כ צ"ע דהא גם בהושיט למעלה מג"ט יכול להנמיך אותה למטה מג"ט ויהא כנח וינצל מחטאת אפילו אם אח"כ משליך, אי"כ נוכל לומר שאין לתרץ כנ"ל משום דבכל גוונא אין חשש, אך אי"כ אדרבה יקשה למה משום בכלל להא דרב ביבי זולת דהסוגיא אליבא דרבא, אך הרי רב ביבי מסתמא ס"ל כאביו אביי, ואולי אזלי כאן בתר דעתו ולא בתר סברת עצמו.

באגד יד לאו שמייה אגד דלא חשיב כמונח

ובתוס' דף ה' ע"א ד"ה כגון, מבואר דהא דאגד יד לאו שמייה אגד הוי לא רק לענין מוציא יד עם פירות שיחשבו כמונחים, אלא גם לענין שאם נתנו בתוך ידו שם פירות כשעוקר ידו משם נחשב לעקירת הפירות. וכן מתבאר מתו"ד הרשב"א בחידושו דף ג' כדמשמע מסתמא שג"כ מפרש הא דלא דמיא לידו, היינו לענין ידו הפשוטה לרשות אחרת ועוקרה משם עם אוכלין ומשקין, וע"כ מבאר דלרבא בלמטה מג' חייב הרי זה ג"כ כנ"ל (כי היה יתכן לס"ד שרק לענין הנחה כשלא שמייה אגד הרי הפירות כבמקום בפנ"ע וכבר נחו, משא"כ לענין עקירה גם כשלא שמייה אגד מ"מ סו"ס זה חלק מהגוף ואיך יש כאן עקירה, אך מתוס' וחידושי הרשב"א מתבאר כנ"ל). אך שר"ד שבעצם הדבר פשוט ואין כאן מקום לחלק, ורק לסברת הרשב"א שבתו"י שפיר גם בזה אפשר לחלק בין עקירה והנחה, וג"כ לפי המסקנא לגי' ופי' ר"י אזי גם לרשב"א שבתו"י לא נחלק בזה.

בדברי החזו"א בענין אגד גוף שמייה אגד ואם פליג עם הגרעק"א בזה

עיין בחזו"א סימן כ"ה (ס"ב) ס"ק א' שכתב בתו"ד "ואע"ג דאגד גוף שמייה אגד **ולא נגמרה עקירה**, מי"מ לכי מנח ליה נגמרה עקירתו והנחתו ומחשבה הוצאה". - ועיין בדו"ח להגרעק"א ג' ע"א הנ"ל שכתב דאם

וברמב"ם חזי' שבאגדו בידו יש עקירה ורק דהנחתו לא נגמרה (ואין זה הערה בדין אלא הערה על ההסבר, ודוחק לומר שהחזו"א ג"כ כיון לכך דהא כ' דלא נגמרה עקירתו). - וג"כ לכאורה אין לחלק בין אגד של חבל לאגד של גוף.

- ואולי יש מקום לחלק שבאגד גוף כיון שחלק מגופו כאן אין זה כלל מעשה עקירה - ואולי גם באגד כלי כיון שהכלי מכנס לחרדל ג"כ נחשב כדבר א', משא"כ חבל הוא כדבר צדדי, ושם החסרון רק בהנחה כיון שיכול למשכו אצלו. - (או שנחלק דשם בזריקה היא עקירה, ורק ע"י שיכול למשכו אצלו יש חסרון בעקירה, אבל במוציא נחשב כאילו עוד לא נעקר - וע"י לקמן מ"ש עוד בזה). ואם נחלק חילוקים אלו הרי הם ג"כ לישוב על דרך הא' של התוצ"ח.

ושו"ד בחי' הגרעק"א (שבדפוס פרנקל נדפסו מהחי' לשו"ע ומהחי' שבליקוטים סוף ח"י טהרות) שמתבאר שמפרש שדין זה אינו דין אגד כלי וחבל שאני, וזה רק דין אחר של **יכול למשוך אליו** (ע"ש שהשיג על מה שהמג"א הביא דברי הרמב"ם לענין שראש השני בידו, וכתב דלשונו אינו מדוקדק) - וא"כ הרי שפיר אפ"ל שרק בזה יש גם עקירה והחסרון רק בהנחה (וביותר שזה רק חסרון בשלמות הנחה כלישנא דהרמב"ם שכתב "שהרי אין כאן הנחה גמורה") - אבל בדין אגד גוף ואגד כלי שפיר אפ"ל שעדיין גם העקירה לא נגמרה וכמ"ש החזו"א - וממילא גם אין מזה סתירה לדרך א' של התוצ"ח (אלא שאכתי צ"ע כנ"ל שהרי אפ"ל כשכבר הניח נשלמה גם העקירה וגם ההנחה - וכמ"ש החזו"א - וא"כ הרי לא נרויח וכנ"ל דאי משום דאיירי כל עוד שבידו, א"כ הרי הישוב כפשוטו וכנ"ל).

מחלק בין אגד גוף ואגדו בידו לבין אגד כלי והנפק"מ בזה

ואולי אפ"ל שדין אגדו בידו הוא כעין דין אגד גוף - והיינו לענין הפי' שאב"י ור"א פליגי, ולמר בכלי חייב וביד פטור ולמר איפכא דמ"ש זה מזה - והי' אפ"ל כמ"ש בגליון הגמ' דף צ"ב ובגליון ח"י הריטב"א דף ג'. ע"ש. (-ע"י חידושי הריטב"א (ר"ן) ג' ע"ב ד"ה ידו מש"כ "לאב"י דס"ל דאגידו **בידי שמים** שמה אגד וכו', משמע דהחילוק בין יד לכלי שהי' הוא אחת עם הגוף בידי שמים, משמע דהכלי הוא אגד בידי אדם. - וצ"ע האם לפי"ז היא חילוק בין כלי מתכות שנעשה ע"י אדם, ובין כלי עץ שהשולים שלו דף א' מתחילת גידולו - או שחלק בתוך חתיכת עץ (-ואולי יש שם ט"ס וצ"ל דאגידו בידו שמה אגד, ותיבת שמים נפלה בטעות מתיבת "שמה"!), ואם אין חילוק בין סוגי הכלים אי"כ אולי החילוק בין צומח לחי, כי בחי שכל חלק מגופו הוא בר תנועה אזי לא מתייחס חלק א' להיות כאגדו לשני, והסברא אשר להיפך היא אדרבה דבחי שהוא צורה שלמה בפנ"ע היא כולה מקושרת (ואולי בזה אפשר לקיים גירסא הנ"ל שבחי' הריטב"א, ויהא המכוון לאגד בידי שמים של בע"ח). ולפי"ז בהוציא בע"ח כבהמה וכדו' ויש עליה חפץ, והוציא רק מקצת הבע"ח ששם מונח החפץ, תלוי בדין אגד גוף. - אך שו"ד בחזו"א שבת סימן כ"ה ס"ק ח' ד"ה ונראה שכתב דהוציא תינוק וכיס עליו דינו כהוציא קופה לכל דינו ולא כאגד גוף). אך אולי אפ"ל באופן אחר, דכלי מאגד לכל מה שכנוס בתוכו דהוי כדבר א', אבל יד אפי' בתוך היד אין זה דבר המאגד לדבר שיגרר אחר חלק גופו שמכפנים, אלא באגד גוף החסרון משום שבידו למשוך אליו - אבל בכלי הרי כעת מונח בקרקע ולא בידו - וא"כ בכלי שהפטור משום שזה כחפץ א' אי"כ יש גם חסרון בעקירה, דבדלעת אחת פשיטא שכל עוד שלא יצאה לגמרי עוד יש חסרון בעקירה - והי"נ כשנעשה כא' ע"י הכלי, אבל באגד גוף יש כבר כאן עקירה, שלחפץ אין שייכות עם האדם, ורק כיון שזה ביד האדם ויכול למשוך אצלו נחשב כחסרון בהנחה. - וזהו הטעם בחבל, כי חבל אינו ג"כ מעצם הכלי וכמ"ש הגרעק"א, ע"כ אתינן עלה רק משום שיכול למשכו, ולפי"ז את"ש מה דהתוצ"ח סתר דרכו הא' ע"י דברי הרמב"ם בחבל - ומאידיך יהא קשה על מ"ש החזו"א גם באגד גוף שיש חסרון בעקירה.

ואשר לפי"ז יצא לענין קו' הגרעק"א בס"י שניב ע"ד המ"מ [בפי"ג מה"ש הי"ד שמש"כ הרמב"ם "הזורק חפץ מרשות לרשות והיה קשור בחבל ואגדו בידו, אם יכול למשוך החפץ אצלו פטור שהרי אין כאן הנחה גמורה ונמצא שעקר ולא הניח", שכתב המג"מ מפורש בסוגיא שם פרק הזורק ק"ב לכתא ומתנא אוגדו בידו], דמי' מנין המקור להא דיכול למשוך, והנה הוא בעצמו סיים דעכ"פ מה דבע"י יכול למשכו זה רק בחבל ולא בכלי, וא"כ הי' אפ"ל שהמקור מדין אגד גוף, דהרמב"ם פי' דהא בלכתא ומתנא כיון שבסברא אין זה ככלי אי"כ למה פטור, אלא ע"כ משום דדומה לגופו, ובגופו פירש דהטעם משום שיכול למשוך היד אליו, וזהו ענין ידו בתר גופו גרידא (ס"ל שבוה חסרון רק בהנחה וכנ"ל), אלא שהגרעק"א בעצמו כ' במקו"א שהמקור א"ש גם מדברי הגמ' בהזורק במה דנקטו אגדו **בידו** (וכנדפס בהוצאת פרנקל ליקוטים שבסוף ח"י טהרות), ועכ"פ ג"כ א"ש דמ"מ דין זה הוא כהא של אגד גוף.

מבאר דאגד כלי הוי חסרון בעקירה משא"כ אגד גוף אינו אלא חסרון שלא יהא כמנוח

אך אכתי צ"ע א"כ מ"ש תתן ג' לא אמרי' אגד גוף, והרי יכול למשוך אליו. - ועוד צ"ע מ"ש שבאגד כלי לא מהני תוך ג', והרי הכלי מונח על הארץ. - אך י"ל אדרבה מזה חזי' שדין אגד גופו ודין אגד כלי חלוקים הם - והיינו שאגד כלי הוא מדין חפץ א' - וגם הוי חסרון בעקירה וכנ"ל - וע"כ לא מהני מה דזה תוך ג' לארץ, אבל אגד גוף אינו מדין

ובתוצאות חיים סימן י"ז אות ב' מדקדק בלשון הרמב"ם שבעקירה כתב עקירת חפץ **מאותה רשות**, ובהנחה כתב הנחת חפץ **בקרקע**, וכתב בזה ב' דרכים ברמב"ם, דרך א' דדעתו כדעת הראב"ד [המובא להלן] דיש חיוב עקירה אף בלי עקירה מן הקרקע אלא שעוקרו מן הרשות, וכתב דלכן שיטתו דעקירה ענינו שיעקרנו מן הרשות שהיה בה לרשות אחר [והגבהה מהקרקע בלבד בלי הוצאה מרשות לאו עקירה היא] - אבל הנחה חיובה ע"ג קרקע דוקא. ומוסיף דלפי"ז יתכן דאם הושיט ידו לחוץ, וגופו נשאר ברשות שהיה בו החפץ, אין עקירת היד נחשבת עקירה, דאין כאן עקירת רשות כיון שידו בתר גופו גרידא. ובאות ד' כתב דרך ב', דהוצאת היד גרידא אינה נחשבת כלל עקירה אם הגוף במקומו בפנים [-אף אם לא נימא דבעינן עקירת רשות], משא"כ הנחה מהני הנחת היד להחשב הנחה.

הושטת ידו לחוץ שאין כאן עקירת רשות מחמת שידו אגידא בגופו שבפנים - אם חשיב עקירה להראב"ד

ועיין מה שכתב לעיל סימן ט' אות א' - [מש"כ ברמב"ן בשם הראב"ד "דשאני מוציא מרשות לרשות דעקירת הרשות עקירה הוא לחייב עלה", וביאר דבריו דיש שני אופני עקירה, עקירת רשות ועקירת הגבהה, ובמקום שאין עקירת רשות כגון מעביר ד"א ברה"ר אינו מתחייב בגרידה עד שיגביה את כולו מן הקרקע, ולכן בשבת דף ח' ע"ב בזירוז דקני (-חבילה של קנים ארוכים) לא מחייב כשרמא וקפ"י עד דעקר ליה לכולי, אבל במוציא מרה"י לרשות הרבים דשני רשויות הן לא בעינן כלל עקירת הגבהה, אלא עקירת הרשות עצמה מיחשב עקירה].

וא"כ לפי"ד שם הי' אפ"ל שלראב"ד מהני בעקירת רשות גם בלי עקירת הגבהה, אבל אכתי לא מוכח דלא מהני עקירת הגבהה בלי עקירת רשות, דהרי יתכן דעכ"פ ג"כ לא גרע מרה"ר שמהני עקירת הגבהה - וזולת דנימא דדוקא ברה"ר שאינו עקירת רשות מהני עקירת הגבהה, אבל מרה"ר לרה"ר בע"י דוקא עקירת רשות - (וע"ש בס"י ט' באות ד' מ"ש לדברי בעה"מ [-בשבת צ"ו שמפרש דמעביר ד"א ברה"ר הוא כמוציא מרה"י לרה"ר לפי שד"א הם כרשותו דמי] - וכנראה המכוון שלדרכם גם ר"ה הוי כעקירת רשות - אולם לולא דבריו אולי לענין הא דראב"ד בזירוז דקני אולי הי' אפ"ל שאפי' לבעה"מ כיון שיש **סיום** עקירת רשות מהני אפי' בזירוז דקני, אבל במעביר ד"א ברה"ר אע"ג דהוי כעקירת רשות מי"מ סו"ס אין סיום גבולים, וע"כ בעינן עקירה מעלייתא).

הנחת החפץ אח"כ מידו אם מהני להחשב עקירה כשגופו עדיין בפנים

ואולם צ"ע א"כ לפי סברתו כאן ס"י י"ז אות ב' בדעת הרמב"ם, הרי יצא שאם עומד ברה"ר והושיט ידו לכעבור ד"א שמהני, כי בזה לא צריך עקירת רשות וסגי בעקירת הגבהה. - וע"י לקמן ס"ק ו' שכ' לפרש לענין כזה בפ"י הירושלמי, אך שם איירי לענין דין הנחה שבהושטת ידו שם יחשב גם **כמניח** כיון דסו"ס הגוף והיד הם באותו רשות דהיינו ר"ה - אבל כאן כונתו דאפ"ת דלא הוי הנחה במה שידו מושטת שם ועוד לא הניח ע"ג קרקע, אבל דעכ"פ יקרא עקירה, דאפי' לפי מ"ש בדעת הרמב"ם שבמושיט ידו מרה"ר לרה"ר לא יחשב אפי' עקירה מי"מ שם יחשב כעקירה, ונפ"מ שכאן מרה"ר לרה"ר אפי' כמניח ע"ג קרקע לא יועיל כיון שחסר בעקירה, וכמו שצ"ל לדרכו הב' באות ד' אשר היא כדרך הקרבן נתנאל בדעת הרא"ש, וכתב שם הק"נ דאפי' יניח פטור - ע"י בסוף אות ד' שציינן כאן לדברי הרא"ש - הי"נ גם לדרך א' יהא כן, אבל במעביר ברה"ר כנ"ל יהא כאן עכ"פ עקירה, וע"י שיניח לארץ יהא הנחה.

- אך אכתי צ"ע דאולי רק לדרך ב' אפ"ל כהק"נ - אבל לדרך א' כשסו"ס מניח יש כבר גם עקירה, וכעין דכ' החזו"א שבת ס"י כ"ה ס"ק א' אחר שהשיג ע"ד הק"נ מבאר דכ"ז שלא הניח לא נגמרה העקירה דאגד גוף שמה אגד, וכשמניח נגמרה עקירתו - וא"כ כשנדייק ברמב"ם כדרך א' של התוצ"ח יהא הנפ"מ שפטור רק כל עוד שאוחז בידו - א"כ לא הרוחנו דהרי זה בלא"ה פשוט ממתני' וסוגי' הגמ' - וא"כ כנראה שהתוצ"ח נתכוין גם לפי דרך הא' שאפי' ע"י הנחה שאח"כ לא יתחייב.

ולכאורה אה"נ אם נעשה דיוק ברמב"ם מדוע כתב שיצא בגופו ולא כתב שהוציא ידו - אזי הי' אפ"ל שזה לא בשביל חסרון עקירה דזה שפיר אפ"ל כמש"כ החזו"א, אלא משום שהרי איירי שאחר שיצא לרשות האחר לא הניח ע"ג קרקע אלא נשאר עומד וחשיב הנחה, וזה מהני רק כשגם גופו שם ולא רק שרק ידו שלחה לשם, ולא איירי לגונוי שהניח ע"ק - (ולפי"ד החזו"א ע"כ צ"ל כן, דהרי לדעתו א"א לומר גם כדרך ב' של התוצ"ח שהרי זה כדרכו של הק"נ).

מוכיח מדברי הרמב"ם שכתב בזורק חפץ הקשור בחבל ואגדו בידו דחשיב עקירה, דמושיט ידו עם חפץ דחשיב עקירה גמורה

ואולם מדברי הרמב"ם פי"ג הי"ד [שכתב בזורק חפץ מרשות לרשות והיה קשור בחבל ואגדו בידו, "אם יכול למשוך החפץ אצלו פטור שהרי אין כאן הנחה גמורה ונמצא כמי שעקר ולא הניח"], שנתקשה התוצ"ח באות ג' על דרכו הא' [דמבואר דפטור משום דלא חשיב הנחה, אבל עקירה הוי אף דאגדו בידו], הם ג"כ להערה ע"ד החזו"א שבהסבירו לדין אגד גוף כתב הסבר שלא נגמרה עקירתו,

משום אגד גוף הוי כבר הנחה (אם אין חסרון של מונח ביד המושטת), ולא יועיל אח"כ שוב להניח, א"כ לכאורה יש כאן פלוגתא, דהגרעק"א מבאר דאגד גוף שמה אגד שיש כבר אפילו הנחה, ויש רק חסרון בעצם ההוצאה שיש כאן עקירה והנחה בלי הוצאה, ויתכן שמשום כן הוא דס"ל שכבר שוב לא מהני להניח דהוי כעושה פעולת ההוצאה בלי עקירה והנחה דההוצאה נשלמה אחר ההנחה, אבל החזו"א מבאר דע"י שאגד גוף שמי' אגד היינו שעוד לא נגמרה העקירה, ולכן הוא דס"ל שאח"כ ע"י שמניח ממש נגמר הכל יחד שע"ז הוי כבר השלמת העקירה הקודמת, וכבר יש גם הנחה.

(-ואולם צ"ע במש"כ החזו"א ראי' לדבריו לענין שבר דלעת [-שבדרך הוצאתו שברה והניח חציה השבור ברה"ר, דחשיב הנחה אע"ג דבהיותה ברה"ר היתה עדיין אגדה בפנים] מהא דניסכא בתרא בדף צ"ו ע"ב [-באורגי יריעות שזורקין בוכיאר ביריעה דחשיב הוצאה בניסכא בתרא שהקנה נשטמ מהחוט והבוכיאר נופל], דמה נימא לשיטת הגרעק"א אשר כתב שאם הוי כבר כמנוח לא מהני להשליך ע"י הפסקת האגד. - זולת דנימא דבשבירת דלעת הוי הפסקת האגד גם להגרעק"א, וזה דומה לניסכא בתרא שגם שם נעשה אח"כ **הפסקת** האגד עצמו, אבל ביד הרי לא פסק היד מהגוף, אלא שאח"כ מוריד מהיד ומניח וזה הוי כפעולה אחרת, ורק פעולה במה שמפריע את ההנחה והוא עצם האגד כשמפסיקו שייך למימר שנשלם מעשה ההוצאה, והיינו שבאופן של יד הוי כעושה ההוצאה אחר ההנחה, אבל בהפסקת עצם האגד לגבי זה שייך למימר שעוד היה חסרון בעקירה וכעת נשלמה העקירה, אבל לגבי להוריד למקום אחר הוי ככלתה כבר גם ההנחה - וצ"ע).

אך שו"ד שאולי אין כאן פלוגתא, דהחזו"א איירי שלא עקר כלל את גופו ורק עמד ליד רה"ר ועשה עקירת ידו, א"כ בזה האגד גוף מונע את השלמת העקירה, ולכן מהני גם השלמה וכנ"ל, אבל הגרעק"א איירי במי שעקר גופו ממש והלך כמה פסיעות, ואח"כ עמד בגבול רה"ר ומושיט ידו הרי כבר היה עקירה, אלא יש רק חסרון הנחה בגלל אגד גוף, ולכן כבר לא מהני להשלים.

אלא שבכ"ז צ"ע אם באופן הראשון עוד יש חסרון לעקירה, א"כ גם באופן השני שנשלמה העקירה מדוע לא נימא שיש כאן חסרון בהנחה, ושפיר אח"כ יש השלמת הנחה ע"י שמניח לארץ. - ועוד דפשוטת דברי הגרעק"א הם על נידון של מתני' שבעה"ב עמד בגבול ומושיט ידו, אבל לא הלך כמה פסיעות, וכן מאידך משמע שהחזו"א סבר כן אפילו בהולך כמה פסיעות והושיט שיועיל אח"כ להשלים, דהרי נתן דוגמא של הוציא דלעת, ומשמע שהמכוון להוצאה רגילה שלקח דלעת ברה"ר והלך כמה פסיעות, ואח"כ הוציא חציה לרה"ר ושוב שברה.

ישוב דברי החזו"א עם הגרעק"א

שו"ד שאין כאן פלוגתא, דהנה לפי הבנתי הנ"ל הרי לא מובן כלל ראיית החזו"א מניסכא בתרא, דע"ש דשפיר משמע שעוד באמצע הזריקה כבר מתפרד החוט מן הקנה, וכשנעשית הנחה הוי הנחה גמורה ושלמה, אלא כונת החזו"א כאן ג"כ לענין דלעת שחציה כאן וחציה כאן ועוד שברה לפני שהונחה, וכדרייק לישנא דהחזו"א שבדרך הוצאתו שברה - היינו באמצע ההעברה של ההוצאה, ואח"כ כתב והניח חציה השבור היינו אחרי שכבר שברה הניחה, ורק דהוי ס"ד כיון שבעת מעשה העברה מרשות לרשות היתה אגודה לא מהני אפילו הונחה אח"כ, ע"י כתב החזו"א דמהני, ועל זה כתב להוכיח מניסכא בתרא דעכ"פ משמע שלא נתפרד החוט מהקנה מראשית הזריקה, אלא שבאמצע מעשה הזריקה נתפרדו, וא"כ בעת העקירה עוד מקושר לחוט, וכן יתכן שב' אמות מהד"א עוד הי' אגוד, ועכ"פ בזריקה עוד ודאי היה אגוד, ובכ"ז פירוד שאח"כ משלים את העקירה - והי"נ בהא דדלעת. וגם בדלעת בעמד ממש על הגבול והוציא חציה, כל זמן שאגוד יש גם חסרון בעקירה, ובכ"ז מהני אם שברה לפני הנחתה, ובהא דניסכא בתרא הגרעק"א יסבור כן, אלא שהגרעק"א הרי אויל אם אגד גוף שמה אגד ודאין חסרון בהנחה, אי"כ כבר נשלמה ההנחה בתוך ידו ולא מהני אח"כ להשליכם, והרי מסיים שם הגרעק"א שכשנימא שלא הוי גם כמנוח עפ"י סברת ידו בתר גופו גרידא מהני להשליך ולהניח, והחזו"א כאן הרי קאי אליבא דאמת על דין יד המושטת שהיא בתר גופו גרידא, וכל עוד שלא מניח על הארץ אזי ע"י שבתר גופו גרידא ויש אגד גוף אזי גם לא הוי כמנוח, ע"כ מהני להשליך אח"כ ולהניח, וזה דומה לדלעת ששברה לפני שנעשה בה ככלל הנחה, אבל דלעת שכבר הונחה על הארץ וחציה ברה"ר ושוב שברה יתכן דכבר לא יתחייב.

ב

בענין עקירת ידו גרידא אם שאני מהנחה - ובדין אגד כלי - אגד גוף - ואגדו בידו של חבל דחפץ אשר יכול למשכו אליו - ואם החסרון רק בהנחה או גם בעקירה

ברמב"ם פי"ג מהלכות שבת הלכה ח' היה עומד באחת משתי רשויות אלו ונתן חבירו חפץ בידו או על גביו, ויצא באותו החפץ לרשות שניה ועמד שם חייב, מפני שעקירת גופו בחפץ שעליו כעקירת חפץ מאותה רשות, ועמידתו באותו החפץ כהנחת החפץ בקרקע שעמד בה.

חפץ א' ולכן אין חסרון בעקירה (כדאפשר לומר כנ"ל), ורק דאגן בע"י לעשות מידו שתהא חשובה כמקום למנוח, וע"ז יש סברא נגדית שעד שתהא תתחשב לעשות מקום הנחה במקום אויר שאין שם מקום הנחה, אזי אדרבה ע"י שזה דבר א' עם הגוף ויכול למשכו אליו, אזי היא לא תיעשה מקום הנחה - אבל תוך ג"ט לקרקע שיש לבדו אי"כ היא כמנוח עני"ק. - ורק דחזי' גם בזורק דבע"י הנחה על משהו בתוך ג"ט לקרקע, וע"כ גם ידו של אדם אע"ג שיכול למשכו מ"מ לא גרע מהנחה על משהו.

- ועי' בכ"מ בשם הרמ"ך שהשיג [על מש"כ הרמב"ם בה"ו דפשוט ידו לרשות שניה אם היתה ידו סמוך לארץ ג"ט הרי"ז כמניח בארץ וחייב] מהא דבע"י הנחה ע"ג משהו, ובמרכה"מ דחה מהא דאיתא להדיא בדף פ' ע"א שזה רק בזורק אבל לא במעביר - ועי' רש"י שכי' הטעם במעביר דהא מנחא בידו - וא"כ הרי לכאורה הדרא קו' הרמ"ך לדוכתה דכיון דס"ל דידו בתר גופו גרידא הרי לא הוי כהנחה כל שהוא - ובשלמא שם במעביר איירי שהולך עם הגורגרת וידו וגופו במקום א' שפיר הוי הנחה, אבל כאן שמוציא ידו למקו"א וגופו אינו שם נימא שאין זו הנחה כ"ש. - ולפי הנ"ל יתכן דמ"מ לא גרע מהנחה כ"ש, דהא דיכול למשכו מבטל רק את הדין הנחה של ידו של אדם **חשובה** כדע"ד - אבל לענין תוך ג' שיש **חשיבות** הנחה של דע"ד כיון שסמוך תוך ג"ט, ורק שיש עוד דין שבענין עכ"פ שיהא **במציאות** נח, זה יש גם בידו אפי' ככה"ג שהגוף ברשות אחר. ולפי"ז יוצא שאין כונת הגמ' שמעביר עדיף - אלא כפי' רש"י שבמעביר יש הנחה. - ולפי הנ"ל לענין קו' הרמ"ך ג"כ ניחא שעכ"פ לא גרע מהנחה כ"ש - ואת"ש בבאור הדבר משום דהא דבע"י הנחה כ"ש הוא מדין מציאות הנחה, וזה יש גם בידו ואפי' כשהגוף ברשות אחר - וכפי' הנ"ל שבאגד גוף אין חסרון בעצם הוצאת החפץ - אבל באגד כלי יש חסרון בעצם הוצאת החפץ. - ולפי הנ"ל אפ"ל דגם אגד של החבל אשר לפי הנ"ל כי לדמותו לדין אגד גוף א"ש ג"כ בהסבר הנ"ל, משום דהרי החבל אינו מגוף הכלי, ורק ע"י סברא של אפשר למשכו יש החסרון בהנחה.

מבאר לפי הנ"ל מקור לדברי הרמב"ם בחבל ומהו החסרון של אם יכול למשוך

ואולם לפי הסבר הנ"ל בדין אגד גוף לא נוכל לומר כנ"ל שהרמב"ם יליף זה מעצם דין אגד גוף, דהרי שם אפ"ל שזה רק לגרע את המעלה של הנחה בידו, אבל בחבל הרי יש לכלי הנחה טובה ע"ג קרקע ולמה יגרע החבל כוחו - ע"ז בהכרח לומר כהגרע"א שהרמב"ם יליף מעצם דברי הגמ' בדף ק"ב. - ועכשיו כבר אפ"ל שזהו גם ההסבר בדין אגד גוף, דסברא דיכול למשכו **זה גופא גורם** חסרון להנחה, ולא נצטרך לומר משום שיש החסרון לעומת המעלה של ידו כדע"ד. - ולענין תוך ג"ט נוכל אכתי לומר כעין הנ"ל, והיינו דסברת יכול למשכו מונעת את **חשיבות** ההנחה - וכדברי הרמב"ם "שהרי אין כאן הנחה גמורה". ואפ"ל דזה כעין מונח על מקום פחות מדע"ד שסו"ס מונח אלא שאין כאן הנחה גמורה וחשובה, ה"נ הנחה כזאת באופן שעוד אפשר למשוך אליו אין זו הנחה חשובה (אפי' כשהיא במקום דע"ד), אבל למטה מג' שסגי בהנחה כ"ש אפ"ל שזה כבר עכ"פ כהנחה כ"ש. - ואשר לפי"ז יתכן חידוש גדול, שגם בחבל אם ה"י האגד בידו תוך ג"ט אזי לא יגרע ההנחה - אך שו"ר שזה אינו נכון, דהרי בלא"ה איירי שהחפץ נפל ממש לארץ, ורק ע"י שאגדו בידו יש גרעון בהנחה, אי"כ לפי הנ"ל קשה הרי לא גרע מהנחה כ"ש תוך ג"ט לארץ, דאם נימא כנ"ל שאגדו בידו עושה רק שזה כהנחה כ"ש א"כ הרי צריך להועיל כאן, וכמוכח דאין לחלק בזה אם האגד בידו תוך ג"ט או לא, דהעיקר לדין תוך ג"ט או לא הוא לענין מקום ההנחה, ושם הרי הוא תוך ג"ט לארץ. - ועוד דהרי הרמב"ם לא הזכיר כזאת בחבל לחלק בזה, וכאמור בלא"ה הרי איירי באמת שנפל ממש על הארץ, והאגד שבידו לא מהני או מגרע אם תוך ג"ט או לא.

וא"כ חזי' שגם אגד גוף ואגד חבל שונים בדינם וענינם - וא"כ מחזורתא כדמעיקרא שאגד גוף הוא רק משום שיש גרעון לעומת המעלה של ידו, ובתוך ג"ט לארץ כבר לא מגרע דלא גרע מהנחה ע"ג משהו. - ושפיר אפ"ל כנ"ל שעכ"פ אין כאן חסרון בעקירה [דאילו ה"י חסרון בעקירה קשה לבאר מדוע תוך ג"ט מהני ומאי שנא מכלי, דהרי אם זה חסרון בעקירה הרי כן דומה להסבר של כלי שזה חסרון בעצם החפץ, ולא רק שמגרע חשיבות ההנחה] - ואגד חבל אינו דומה לאגד כלי וכדברי הגרע"א - וזה נלמד **רק** מהא דדף ק"ב (וא"א ללמדו מהא דאגד גוף), וגם אינו בטעם של אגד כלי - אלא זה דין שלישי מטעם שיכול למשכו לא נגמרה הנחתו, וגם בתוך ג"ט לא נגמרה הנחתו - ולא רק שיש בזה חסרון של פחות מדע"ד - אלא חסרון בעצם קביעות הנחתו במקום החדש, ועוד הרי הוא קצת כבמקומו הקודם.

מבאר עוד למה באגד גוף לא אמרינן שיכול למשוך היד אצלו

- אך צ"ע א"כ שוב יקשה דמ"מ אגד גוף נימא שהיד לא גרע מהחבל, ויש כאן עכ"פ ג"כ סברת יכול למשכו, ולא ליהני אפי' תוך ג"ט. - וצ"ל שזה באמת החילוק, **דכשכל** גוף האדם ברה"י והחבל שיכול למשכו אצלו הוי כעוד לא נפרד גם החפץ ממנו (עכ"פ לשלמות ההנחה - אע"ג דעכ"פ הוי עקירה), אבל כשידו הוציא לרה"י הרי **ידו** היא ג"כ הוא - אע"ג דהיא **לגבי חשיבותה גרידא** בתר גופו, מ"מ לא שייך כאן סברת **יכול למשכו** של חבל לגרע את כל ענין ההנחה, דמה שהחפץ אצל ידו הוי כבר כמשוך אצלו, ולא מגרע מה שעוד יכול למשוך יותר שיהא דוקא אצל גופו, ורק כיון שאפשר למשוך את היד אליו - דהיינו סברת ידו בתר גופא גרידא - ע"ז נגרע חשיבות היד להוות כמקום חשוב של דע"ד - היינו אין כאן חסרון **בחפץ** שאפשר למשוך **אותו אליו**, דהרי הוא כבר משוך ועומד אצלו - דגם ידו הוא גופו - אלא זה חסרון **ביד** שאפשר למשכה אליו, שע"ז נגרע חשיבות המקום - ולמטה מג"ט כבר לא גרע מהנחה על כל שהוא, אבל בחבל החסרון הוא **בחפץ** שאפשר למשוך אליו, ואין זה כאן במקומו כלל. (ויתכן להוסיף שלא רק משום שבאמת אין ביד דע"ד - ורק דע"י סברא של ידו של אדם **חשובה** כדע"ד מהני - אשר לזה יש משקל נגדי כאן שע"י שאפשר למשכה פקע חשיבותם מדין דע"ד, והיא רק כמו שהיא באמיתותה פחות מדע"ד, **אלא** אפי' אם במציאות ה"י אפשר שידו רחבה ממש דע"ד, בכ"ז כאן היה מפני הסברא של יכול למשכה להפקיע חשיבות מקום ההנחה באיכותו. - ואולם לפי"ז צריך קצת להדחק לענין ההסבר של פחות מג"ט - דבשלמא אם רק שע"י משקל נגדי פקע חשיבות המעלה שנתנו ליד שתהא כדע"ד - מ"מ נשאר בדין חשיבות משהו כפי אמיתותה, ולכן למטה מג"ט סגי גם בכל שהוא - אבל כשנימא שהענין הוא שפקע חשיבות איכותם אפי' אם הינם ממש כדע"ד - אי"כ הרי כבר אפ"ל שגם פקע חשיבות ההנחה אפי' מדין "משהו" כיון שהחסרון הוא באיכות ולא רק בכמות - אך אפ"ל דבכ"ז גם ע"כ מ"מ שם דמהני וסגי בהנחה של כל שהוא בכמות, ה"נ מהני בהנחה שנגרע כוחה באיכות).

ואשר לפי"ז כבר שוב אפ"ל שאין להשוות דין אגד גוף עם דין אגד חבל - אלא שמ"מ מסברא נשארנו שגם באגד גוף החסרון רק בעקירה, וא"כ זה יהא אכתי לא כדרך א' של התוצ"ח ולא כמ"ש החזו"א - (ועי' אבן האזל פ"ג מה"ש שכ' לחלק בין אגד יד להא דחבל ע"ש מ"ש בקיצור - ולכאורה במ"ש לעיל יש הוספת הסבר בחילוק שבין ידו לגופו - וע"ע שם מש"כ לענין הא דהנחה כלשהו משום דבידו אין כלל חסרון של הנחה - ואשר לפי"ז ג"כ ניחא לפי הנ"ל דהיינו דבעצם יש כאן הנחה על דע"ד, ורק דנחסרה חשיבותה על ידי דין אגד, ולמטה מג"ט שהלכוד מסלק לגרעון זה שפיר יש הנחה. ולפי הנ"ל אפ"ל דאפי' אם לא מסלק לגמרי, מ"מ נשאר כאן עכ"פ באיכות חשיבות של הנחה דכל שהוא).

בחילוק בין זורק למוציא - ובסברת יכול למשוך אצלו

ולענין מ"ש לעיל סברא לחלק בין זורק למוציא - דבזורק כבר נעקר ממנו ולא במוציא - הנה ראיתי במרכה"מ בה"ו ובה"ד שכ' חילוק בזה, אך שם כ' איפכא סברא של זורק רק לענין ההנחה כיון שהיא **ממילא** בע"י חשיבות אפי' שא"א למשכה אליו, ובוזה יישב קו' הרמ"ך ע"ש בה"ו - אך מ"מ סו"ס זה הווי רק לענין תוך ג"ט כמו שסיים שם, אבל למעלה מג"ט הרי גם במוציא לא מהני. - ואדרבה אם נימא כנ"ל בתחילה אזי באגד גוף יש חסרון בעקירה, ובחבל החסרון רק בהנחה. - ומ"ש המרכה"מ בה"ד שבעקירה דמיא זריקה למעביר, מ"מ כבר כ' לעיל דהא דדף פ' הרי איירי שגופו וידו ביחד, אבל כשידו במקו"א הרי חזי' שבלמעלה מג"ט לא מהני עכ"פ להנחה שעשאה בידים, אע"ג דתמיד מעביר הוי בידים (ואם כנים הדברים הנ"ל אזי בזה הוי חסרון אפי' בעקירה), וא"כ מדוע שאני כאן בזריקה של אגדו בידו (ולפי הנ"ל כאן הוי אפי' תוך ג"ט - ואין לומר שבאמת בגלל זה הוי עקירה - דא"כ ממ"נ יחשב גם להנחה - ואם להנחה הועיל האגדו בידו, וע"כ דכאן תוך ג"ט כלמעלה מג"ט, נימא כן גם לענין עקירה). - ואולם החילוק שכ' לעיל לא מובן דמדוע זורק הוי יותר כנעקר ממנו, ומה תאמר החפץ אינו אצלו - הרי אם החבל עם החפץ כדבר א' הרי הוי כהחפץ עדין אצלו, ואם נימא שהחבל הוא דבר אחר - אי"כ זה הרי כבר הוי התי' האחר שכ' לעיל, ואשר מצאנו כזאת בדברי הגרע"א וכנ"ל.

ונתעוררתי לע"ז בזה דאולי הא דחבל הוי רק **בזורק**, וכמו דאיתא ברמב"ם בדין זורק, אבל במעביר שהוציא כל החפץ ונשאר חבל שלו משוך לפנים כבר מתחייב, דהרי לענין עצם החפץ כבר הוי כיצא כולו, ורק דע"י חבל אפשר למשכו, ואיזה ענין זה במעביר שהוא עצמו יצא עם החפץ וכבר לא נמצא ברשות הקודמת, ואע"ג דמ"מ יכול לחזור לשם למשכו לשם, או מי שנמצא שם יכול למשכו לשם, מ"מ זה לא מגרע כמו דלא מגרע למה שהונח החפץ סמוך לרה"י שאפשר בקל להכניסו ע"י הושטת ידו - ורק בזורק שענין המלאכה הוא שהוא נשאר כאן והחפץ נפרד והולך מאתו, אזי כל כמה שלא נפרד לגמרי ממנו לא נשלמה הנחת זריקתו, אבל מעביר שענינו לא רק כמושיט ידו לרה"י אלא גם כמעביר, אי"כ לא מיבעיא כשעשה באמת העברה ע"י שיצא לשם מה מגרע מה שנשאר ברה"י החבל, אלא אפי' בוגנא שהוציא ע"י שהושיט ידו והניחו שם, מ"מ אין אופן פעולה זו שענינה הוצאה דוקא ע"י שמפריד ממנו החפץ, ולכן לא ישתנה בזה ממעביר לגמרי (אם כנים דברינו שבוזה לא שייך ענין השארת החפץ), אבל זורק הרי אופן ענינו בהפרדת החפץ ממנו, וכשיש לו עוד קשר הרי לא נפרד ממנו (ואם דחף החפץ על הארץ או גלגלו ע"י כוחו ויצא לרה"י אולי מהני אם נשאר החבל, דלכאורה אופנים אלו הם מדין **זורק**, ובוזה מהני השארת החבל).

(ואפשר להוסיף במ"ש לענין הושטת ידו דלא רק משום דאמרי' לא פלוג בעניני ההוצאה אלא גם בהושטת ידו הוי ממש כהא דמוציא ע"י שיצא לגמרי, דגם בהושטת ידו לחוץ הרי אין זה כהפרדת החפץ ממנו אלא בעצמו מביאה לשם, דאע"ג דידו בתר גופו גרידא מ"מ ענין הפעולה הוא סו"ס שהוא מביאו לשם).

ולפי"ז פשיטא שאין שייכות ענין אגדו בידו של חבל לענין אגד גוף. - ולפי"ז ג"כ ניחא מה שבאגדו בידו של חבל הוי אפי' תוך ג"ט, משום דזה ענין אחר משום שלא כלתה זריקתו (אלא שהחסרון הוא בשלמות ההנחה) (וכמוכח שלפ"ז ג"כ ל"ק קו' התוצ"ח אלא שזה נכלל במ"ש כבר לעיל דאם אמרי' כדברי הגרע"א הרי זה ענין אחר מאגד כלי, אלא שמ"מ נסתפקנו בסברא דאגד גוף - אבל עכ"פ כבר לא נוכל להשוות להא דאגדו בידו של חבל).

ועי' באבן האזל פ"ג מהלכות שבת שדייק מהרמב"ם פ"ב הי"א שכ' באגד כלי "משום שהכלי משים כל שיש בו **כחפץ אחד**", אי"כ הוי חסרון בעקירה (והיינו דבחפץ א' פשיטא שזה חסרון בעקירה).

עיון הלכה

הגאון רבי שמחה בונם ולדנברג זצ"ל

אמירה לשם עירוב במניח עירוב תחומין

סימן ת"ט. סעיף ז'. מ"ב ס"ק ל"ז. אבל בהניח בשתיקה אף שכוון בלבו לקנות שם שבתה לא הוי עירוב כשעירב בפת, מיהו אף אם לא אמר כל הנוסח הזה ורק שאמר זה יהיה לעירוב סגי [ח"א].

עיין לקמן סימן תט"ו ס"ק ט"ו ובשעה"צ שם [שמביא דברי הח"א שבאמר יהא זה לעירוב מהני בדיעבד, ומסתפק אם במה שמברך על מצות עירוב מהני כשלא אמר כלל].

אם צריך להזכיר למי מניח את העירוב

סעיף ח'. בה"ל ד"ה ויאמר בזה העירוב יהיה פלוני וכו'. והאמירה מעכב [אחרונים], ואם אמר בעה"ב בזה הפת שמניח שלוחי לעירוב אהיה מותר להלך ממקום פלוני אלפים לכל רוח ג"כ מהני [פמ"ג].

וצ"ע אם מהני כשרק יאמר שבוזה העירוב יהא בעל העירוב

מותר לילך, דלכאורה לא גרע מהא דלקמן סימן ת"ג ובבה"ל ד"ה לכל אחד [במניח לרבים שמהני כשאומר שמניחו לעירוב בשביל כל מי שירצה], שהרי גם שם לא מזכיר את שמות ההולכים. - וע"ע שם בה"ל ד"ה וכל - וע"ע סימן תט"ו סעיף ד'.

אמירה לשם עירוב כשזיכה לו אחר את העירוב

בה"ל באו"ד. והאמירה מעכב [אחרונים], ואם אמר בעה"ב בזה העירוב שמניח שלוחי לעירוב אהיה מותר להלך ממקום פלוני אלפים אמה לכל רוח ג"כ מהני [פמ"ג].

עיין לקמן סימן ת"ג בה"ל ד"ה וכל [שמוכיח מדברי הפמ"ג דאמירת זה שהניחו עבורו את העירוב מהני, אע"פ שלא היה שם במקום העירוב].

תיקון בבה"ל

סימן ת"י. סעיף ב'. ביה"ל ד"ה כיון שגמר בליבו. אכן באמת גם שם אין כאן מעשה.

אולי צ"ל כאן.

כונת הלב לשם עירוב בבא מן הדרך

בה"ל באו"ד. וכן מורה פשטיות לשון הרמב"ם פ"ז מהלכות עירובין ה"ג, ע"ש דגם בבא בדרך מהני כונה ועיין וכו'.

עיין חזו"א שבת סימן נ"ג [או"ח מועד סימן ק"י] ס"ק ו' ד"ה הא.

המניח עירוב למקצת מבני העיר

סימן ת"ג. בה"ל ד"ה לכל אחד. ופשוט דאפילו אין בו מזון שתי סעודות לכל בני העיר רק למקצתן ג"כ יוכל לערב, אך שיאמר שאני מניחו לעירוב בשביל כל מי שירצה.

הם. **ובשעה"צ ס"ק ה'**. מ"א וח"י בסימן תמ"ד, וע"ש מה שנכתב בזה.

עיי"ש בשעה"צ ס"ק י"ט.

עירוב תחומין בשביל להקביל פני חבירו

מ"ב ס"ק ג'. או חבירו. אפילו אינו חכם דחשיב זה מצוה כיון שבא מן הדרך, ודעת הא"ר דבחיבורו חכם מיירי. **ובשעה"צ ס"ק ט'.** ומ"מ דעת הרמב"ם מסתבר דלא מיירי בחכם דוקא, דלא נחית אלא משום דבא מן הדרך דמצוה לחבירו לקבל פניו, והוא נכנס בכלל שאילת שלום וכבוד הבריות דמצוה הוא, דאלו בחכם ומשום לשמוע דברי תורה אפילו לא בא מן הדרך נמי.

לכאורה היה אפ"ל דאפילו באופן שיודע שכעת לא ישמע דברי תורה, מ"מ בהקבלת פניו יש משום **כבוד תלמיד חכם** כיון שבא מן הדרך. - ואולי משום דבאמת הרי הרמב"ם סתם, אלא שהיה אפשר לומר שכונתו לחבירו דומיא דרבו ומשום שמיעת דברי תורה, ע"ז אמרינן שאי משום הכי לא צריך בא מן הדרך, וכיון שכבר איירי אפילו בלא שמיעת דברי תורה א"כ הדרינן לפשטות הדברים שמשמע בחבירו גרידא אפילו אינו חכם.

עירובו עליו שנים א' נאכל ביה"ש וא' עירב ביה"ש

סעיף ג'. מ"ב ס"ק י"א. והיש חולקים ס"ל דדוקא בעירוב חצרות הקילו בזה אבל לא בעירובי תחומין, ואינו קונה העירוב אלא דוקא הראשון. **ובשעה"צ ס"ק ט"ו.** עיין בבה"ל. ד"ה ויש בסופו.

לסמוך לקולא על בין השמשות דרבי יוסי

בה"ל ד"ה נאכל עירובו בין השמשות. אבל הא לא מסתפקינא במי שהניח ביה"ש אי דוקא בביה"ש דר' יהודה, או אפילו בביה"ש דר' יוסי שהוא זמן מועט מאוד קודם צה"כ, דודאי מסתברא דאפילו בביה"ש דר' יוסי וכו'.

עיינן שעה"צ סימן תרכ"ג ס"ק י"א [מש"כ לענין נשיאת כפים דאף דאנו מחמירין לנהוג כר' יהודה, מ"מ כיון דלדעת ר"ת עדיין יום הוא עד חצי שעה קודם צה"כ אפשר דיש להקל].

הניח עירוב תחומין בביה"ש דר' יהודה קודם ביה"ש דר' יוסי

בה"ל באו"ד. וע"כ לענין עירובי תחומין בודאי יוכל לסמוך ע"ד ר' יוסי כנלענ"ד.

עיינן לעיל סימן רס"א סעיף ב' בה"ל ד"ה ושיעור זמן, ולכאורה לפי מש"כ שם בשם הקרבן נתנאל והגר"א אזי גם כאן לא נימא תרי קולא שדילמא הלכה כר"י.

אמר יהא זה לעירוב

סעיף ד'. מ"ב ס"ק ט"ו. מיהו אם אמר יהא זה לעירוב מהני בדיעבד [ח"א].

עיינן לעיל סימן ת"ט משנ"ב ס"ק ל"ז.

בירך על מצות עירוב ולא אמר שיהא זה לעירוב

מ"ב ס"ק ט"ו. מיהו אם אמר יהא זה לעירוב מהני בדיעבד. **ובשעה"צ ס"ק י"ח.** ולפ"ז אפשר דאפילו לא אמר כלל רק שמברך עליו על מצות עירוב יהא נחשב זה כאלו אמר יהא זה לעירוב, ומה שהחמירו האחרונים היינו בשלא בירך כלל, וצ"ע.

עיינן יו"ד סימן שכ"ח סעיף א' בהגה בחידושי הגרעק"א [שכתב בשם הראב"ד והרשב"א בחולין צ"ד דכאשר מפרש חלה קורא לה שם ואומר הרי זו חלה], ועיין סוף הלכות חלה להרמב"ן ובסוף פסקי חלה להרשב"א, ועיין בכסף משנה [ע"ד הראב"ד שכתב שקורא לה שם ואומר ה"ז תרומה וטעמו משום דחלה שם העוגה, וכתב ע"ד דכבר כתב הסמ"ק שאין להקפיד בין יזכירו חלה בין יזכירו תרומה] - ועיין חכמת אדם פרק ק"ד הלכה ל"ב ובבינת אדם אות ה' [- בשערי צדק שכתב צ"ע ע"ד הכ"מ דפשוט דכונת הראב"ד דצריך לקרות שם]. - ועיי"ש בדברי ישראל מש"כ בשם מהר"י קורקוס שסובר דלדעת הרמב"ם הברכה היא קריאת השם עיי"ש. - ועיין בשו"ת משיב דבר ח"ב ריש סימן פ' שכתב דמשום הכי אין המנהג לקרוא חלה בשם ולומר תהוי חלה, משום דהאשה מברכת והוי עוסקת בענין וממילא מיקדשא - ועיין משנ"ב סימן תנ"ז ס"ק י"ד - ועיין חזו"א דמאי - ועיין בחלת לחם סימן ז' הערה ב' שכתב כעין דברי המשיב דבר - ואולי יש מקום לחלק בין קדושת חלה לבין חלות עירוב.

ת"ג ד"ה וכל [-ד"ה וצריך] יתכן דעל אדם זה כבר לא יתכן הברירה, כיון שע"י גילוי דעתו מתברר מיד שאין לו ג"כ חלק, ומשאיר את הזכות לאחרים שיתרצו.

אחר שהניח עירוב תחומין לבנו הקטן

בה"ל ד"ה אינו כלום. ר"ל שעירובו מה שהניח בשבילם קיים כדי לחנכם במצות, ולא מה שהניחו הם עירובן לצד אחר.

לכאורה אם האב אינו רוצה בעירובו של האחר משום דצריך לחנכם במקומו במצוה, לא מהני עירובו של האחר. - ועיין חזו"א סימן ל"ז [או"ח מועד סימן ק"א] ס"ק י"א שכתב דהן האב והן האדון אם מיחה אין עירובם של אחר מועיל, ואם הסכים מהני בתרומייהו.

עירוב תחומין לבני ביתו הגדולים

בה"ל ד"ה אינו מערב עליהם אלא מזירתם. ודע דאפילו נתרצו בהדיא לעירובו שהניח בשבילם אינו מועיל כלל דעדיין לא יצא העירוב מרשותו, אא"כ זיכה להם בעירוב ע"י אחר או שהגביהו בעצמו.

עיינן לעיל סימן ת"ג משנ"ב ס"ק ד'. - ושם איירי לענין כשמוכה לאחרים, ואז נפק"מ בהא דסימן שס"ו על ידי מי מאלה יכול לזכות, אבל כאן איירי לענין עירובם בעצמם שאז צריך שיהא כמש"כ כאן.

קטן בן שש שעירב עליו אביו

סעיף ב'. מ"ב ס"ק ח'. ואם לא עירבה אמו אלא אביו אינו יוצא בעירובו, ונ"ל דאף אם זיכה עליו אביו ג"כ לא מהני דעד אותה העת צוותא דאמו ניחא ליה, והיא הלא לא עירבה לשם.

עיינן חזו"א סימן ל"ז [-או"ח מועד סימן ק"א] ס"ק י"א [שכתב דאפשר דמדעת האם הוי עירוב, ובסו"ד כתב דמסתבר דבליתא לאם מערב עליו אביו, ואפ"י אחר בליתא לאב, והלכך נראה דמסרתו האם לאביו להוליכו בשבת מערב עליו כדון מערב אדם ע"י בנו ובתו הקטנים].

ובמשנ"ב דן לענין לצאת בעירוב אביו וכן לענין כשאביו זיכה לו, ואולי דברי החזו"א רק לענין כשאביו זיכה לו, וכמשמעות סיום דבריו שהשוה גם אחר לאביו וזה ודאי רק בזיכה, וכן מאי דסיים להשוות מסרתו אמו לדין מערב ע"י בנו ובתו הקטנים הרי ג"כ איירי שם בזיכו.

ואולם לפי מש"כ בשעה"צ לדון באין לו אם דאולי גם לרשב"א יוצא בעירוב אביו בלי זיכו, א"כ אולי ה"ה במסרתו אמו לאביו.

ועיין במאירי שהביא פלוגתא באם אין לו אם, וס"ל דמהני עירוב של אביו, ואולי משום דפוסק דעירובו שניהם אזלינן בתר האם, ואולי ס"ל דגם בלי עירובו שניהם אזלינן בתר דידיה משום דהיא ישנה, וכן אם האב עירב והיא לא עירבה את"ל דלא הוי כמסרתו מ"מ הוי זה כשוללת מעשה האב, אבל כשאין אם אזלינן בתר האב גם בלי זיכו, ולפ"י החזו"א יתכן גם בעירב האב והיא לא עירבה, אולם ממסקנת דבריו משמע דסמך רק במסרתו.

ובשער הציון נסתפק לדעת הרשב"א באין אם, ובזה צ"ע דהא דעה א' שבעבודת הקדש שסוברת שיוצא בעירוב אב בלי זיכו הרי לא ס"ל דעירובו שניהם אזלינן בתר אם כמבואר שם, וא"כ לא ס"ל כרב יהושע בריה דרב אידי, וא"כ גם דעה ב' משמע דס"ל כן אלא דלא ס"ל דאב גורר לבן בלי זיכו, וא"כ הרי גם באיתא לאם הוי כליאת ובכ"ז לא מהני, א"כ לכאורה ה"ה באין אם [זולת דנימא דביש אב ואם אינו גרור לגמרי בתר חד מינייהו, ולכן אינו יוצא ע"י שניהם, משא"כ באין אם וכמו בליתא לאב פסק דיוצא בעירוב אב. ועיין בעבודת הקדש דבן ו' וליתא לאב בעיר ס"ל דיוצא לדעה א' במקום אב וכן במקום אם, וכל מש"כ דמוכח מדבריו דאב עדיף זהו באיתא לאב].

קטן בן שש שאביו עירב עליו ואמו אינה בעיר

בשעה"צ ס"ק י"א. אכן אם אין לו אמה אפשר דיוצא בעירובו של אביו, ועיין בעבודת הקודש, ואפילו להראשונים דפליגי שם עליה אפשר דמודו באופן זה, וצ"ע.

עיינן מאירי שכתב פלוגתא בזה ודעתו דמהני. - ועיין חזו"א סימן ל"ז ס"ק י"א ומש"כ שם בגליון [הובא לעיל] - ולכאורה אם היא בעיר אחרת אשר בלא"ה לא יתכן להיות אצלה בשבת זו, יתכן דגם זה תליא בנידון דהכא.

סעודה שעושים בשעת כתיבת תנאים

סימן תט"ו. סעיף א'. מ"ב ס"ק ב'. וה"ה סעודת אירוסין או סעודת קנין שנוהגין לעשות עכשיו שגם אלו סעודת מצוה

עיינן לעיל סימן ת"ט ס"ח ובבה"ל ד"ה ויאמר ומש"כ שם בגליון.

המערב לרבים משלו ואין בו כדי שתי סעודות לכל או"א עם מהני למקצת לפי חשבון

בה"ל ד"ה וצריך להודיעם. ואם הודיע לכל בני העיר וכולם נתרצו לסמוך ע"ז, אבל לא היה שיעור מזון שתי סעודות לכל אחד, יש לעיין אם אפילו מקצתן יכולין לילך, כיון שהוא זיכה ע"י אחר לכולן נמצא דכולן יש להן חלק בעירוב פחות מכשיעור ולא מהני, או דנימא דמה שהודיע לכל בני העיר לא היה כונתו רק מי שירצה לסמוך על עירובו יוכל לסמוך, וכן הזיכויה היה ג"כ בכונה זו, ונמצא דכשיכלו למחר איזה אנשים עמו על סמך העירוב נאמר דהוברר למפרע דעל אלו האנשים היה הכונה, וצ"ע.

צ"ע הרי איירי בנתרצו כולם - ואולי המכוון שכונתו לכל מי שירצה ראשון ראשון יבורר למפרע שזיכה, וא"כ אם כולם נתרצו כאחד לא מהני כיון שאין שיעור לכל אחד. ואם אמר בהדיא לכל מי שיתרצה ראשון ראשון לכאורה פשיטא דמהני (ומטעם ברירה).

אמירת המשלח שהפת המונח הוא לעירוב

בה"ל ד"ה וכל מי שהודיעוהו מבעו"י וכו'. וצריך שיאמר האורח בזה העירוב שמונח שם יהיה מותר לי לילך למחר אלפים לכל רוח ממנו והלאה [וזה מהני אף שלא היה שם במקום הנחת העירוב, ומוכח ממש"כ הפמ"ג בסימן ת"ט דאם הניח השליח העירוב ולא אמר כלל ואמר בעה"ב בביתו בזה העירוב וכו' עיי"ש].

עיינן שם [סעיף ח'] בה"ל ד"ה ויאמר.

בני העיר שהודיעו להם ביה"ש שעשו עירוב עבורם

בה"ל ד"ה מבעוד יום. עיין מ"ב בשם הפמ"ג, ופשוט דהוא רק לדעה ראשונה בסימן תט"ו ס"ג.

עיינן קרבן נתנאל ריש פרק שמיני אות ס' [ע"ד המשנה וכל מי שקיבל עליו מבעו"י מותר משתחשך אסור, דמשמעותה כשמתחיל להחשיך דהיינו ביה"ש דזה את"ש לר"ח ור"ת, אבל לרש"י דס"ל דביה"ש עירובו עירוב צריך לגרום משחשכה אסור].

הניח עירוב לכל שבתות השנה

בה"ל ד"ה לכל שבתות השנה ואמר איזה מהם וכו'. ופשוט דאם לא התנה לאיזה מהם שארצה אין יכול לילך כ"א לצד עירובו אם לא שביטל להעירוב מבעו"י.

וצ"ע דאולי באופן זה כבר יצטרך אח"כ לחדש את העירוב לכשירצה לסמוך עליו, ואולי אם פרט להדיא שמבטלו רק לשבת זו נשאר אמיירתו בתוקפה לענין שבתות הבאים אח"כ.

גמר בלבו מבעו"י שלא לסמוך על העירוב שהניחו עבורו וקודם חשיכה חזר ונתרצה

שעה"צ ס"ק ב'. אכן אם גמר בלבו מבעו"י שלא לסמוך על העירוב אע"ג דנתרצה משתחשך, כיון דמבעו"י לא הוי ניחא ליה אוקמיה אחזקה דביה"ש נמי לא הוי ניח"ל והשתא הוא דאיתרצי.

משמע דאם חזר ונתרצה קודם שחשיכה מועיל ולא אמרינן שפקעה זכיייתו. ועיין לקמן סימן ת"ד שעה"צ ס"ק ה'. ואולי שם שאני שמיחה, אך לכאורה כאן בליבו הוי כהתם במחאה (והתם כשהיה רק בלב אולי לא מועיל שהוי כדברים שבלב). ולכאורה משמע דהכא יועיל גם אם גילה בפיו דאינו מרוצה, מ"מ יועיל כשחזר ונתרצה, וצ"ע.

נתרצה בעירוב קודם שחשיכה אחר שגילה שאין רוצה בו

סימן תי"ד. סעיף א'. שעה"צ ס"ק ה'. ועיין בא"ר שכתב דין חדש דאם מיחה בהדיא ונתבטל העירוב ואח"כ חזר ונתרצה אם הוא קודם שחשיכה מהני, ולענ"ד צ"ע וכו'.

עיינן שעה"צ סימן ת"ג ס"ק ב' ומש"כ שם בגליון.

נתרצה בעירוב קודם שחשיכה אחר שגילה שאין רוצה בו

שעה"צ ס"ק ה'. ועיין בא"ר שכתב דין חדש דאם מיחה בהדיא ונתבטל העירוב ואח"כ חזר ונתרצה, אם הוא קודם שחשיכה מהני, ולענ"ד צ"ע דתיכף כשמיחה מסתברא דנתבטל גם הזיכויה שהרי גילה דעתו שחוב הוא לו.

צ"ע דחוב הוא לו רק קניית העירוב, אבל מה שיש לו חלק במזון של העירוב אינו חוב לו, וא"כ כשאח"כ מתרצה לסמוך מדוע לא יקנה לו. - ורק לענין הנ"ל במש"כ בגליון בה"ל סימן

בענין קרפף וחצר והחילוק שביניהם

סימן שנו"ח. סעיף א'. בה"ל ד"ה לדירה. וצ"ל לרש"י דרחבה אינו דומה לקרפף, דאע"ג דגם קרפף עשוי להכניס שם עצים לאוצר כפירש"י גופא, מ"מ כיון דקרפף הוא חוץ לעיר מסתמא כשמכניס שם עצים אין דעתיה עליהם להשתמש בהם מיד מאחר שהניחם חוץ לעיר, ולהיפך ברחבה שאחורי הבתים שם מסתמא הניח את העצים שבדעתו להשתמש מהם בכל שעה.

רא"ל הי"ו העיר שהרא"ש [בפ"ב סי' ב'] שכתב דלרש"י חילוק קרפף מרחבה לענין ביטול דירה [דזרעים לא מבטלי לדירה אלא לקרפף יותר מב"ס], וכיון דרחבה הוא חוץ לעיר ומועיל רק בפתח קודם, א"כ מאי שנא קרפף. וצ"ל כיון דקרפף הוא חוץ לעיר אזי אפילו ביש לו שם דירה שהיתה לפני ההיקף לא נעשה הקרפף כחצר ומשמש בעיקר לשימוש לצורך עצים, וכמש"כ כאן בה"ל שבזה אין דעתיה להשתמש בהם מיד, וע"כ שפיר יכול להתבטל ע"י זרעים. ומאי דהדירה לא הופכת לחצר, הנה אם דר שם תמיד הרי ודאי היא חצר, דדירה יחידה במדבר ג"כ היא דירה עם חצר, אלא צ"ל דהוי דירה של שומר ליום ולילה, ולשיטת רש"י היא דירה חשובה, אך דירה כזו אינה נותנת להיקף שם חצר.

ולתוס' אי נימא שגם דירת שומר ליום ולילה לא תועיל, צ"ע איך המציאות שקרפף הוקף לדירה. ואולי ע"י בית ממש שיש לו שם אלא שלא דר שם בקביעות כי היכי דנעשה חצר אם אי"ז כחסרון דעשוי לנחת, דמשמע דאע"ג שיש דירה ליום ולילה א' לא מועיל, דשאני התם דענין האברונקא עיקרו לנחת ורק דר שם יום ולילה א' אין זה כלום, אבל דירה ממש שתפקידה לשמש מקום לינה לזמנים מסויימים כגון בעת החום או לצורך אורחים הוי דירה ממש. ומ"מ מאי דסביבה אם הוא בשימוש של החזקת עצים עדיין הוא בתורת קרפף ולא חצר.

ביטול כותל שנעשה שלא לשם דירה ע"י הנחת עפר

סעיף ב'. בשו"ע. הגה. ואם קשה עליו לפרוץ הכותל י"א דיכול להניח עפר אצל הכותל משני צדדים עד שיתמעט הכותל מגובה י', ורוחב העפר רחב מד' באורך י' אמות באורך הכותל וכו', ואף אם חוזר ולוקח משם אח"כ העפר הואיל ובטלו שם שבת אחת. **ובמ"ב ס"ק ל"ה.** ואף אם חוזר וכו'. הלשון מגומגם שהרי בע"כ צריך ליטלו כדי שיוחזרו המחיצות למקומם.

מש"כ בתוספת שבת ליישב דברי הרמ"א, דבתחילה איירי כשנותן עפר וע"י דריסת רגל יתגלה הכותל ואין נוטלו, צ"ע דלכאורה כיון שעומד להדרס הוי כעומד להנטל, אך בזה צריך לומר כיון דבשבת אחת עדיין לא ידרס שפיר מועיל הביטול.

אך אכתי צ"ע דמ"מ הגילוי שיעשה ע"י דריסת הרגל הרי אינו לשם דירה. ואולי כיון דכל מטרת העפר כדי להביא הכשר לקרפף, א"כ כל הנעשה להביא הכשר הוי כעושה לשם דירה, וכיון דרוצה שיוכשר ע"י דריסת רגל שע"ז יתגלה הכותל הוי כדורס לשם דירה. אך אכתי לכאורה צריך שהדריסה תהא ע"י היודעים בדבר, וכן אם חשב לפנות ובינתים נתגלה ע"י דריסה ג"כ לא יועיל, וצ"ע.

ואכתי צריך עיון דהרי התוספת שבת מבאר שאופן הא' מועיל לכו"ע גם להסוברים דבעינן ביטול לעולם, וא"כ הרי כאן כונתו שידרסו א"כ הוי ככונתו לפנותו, וא"כ ממ"נ אי נימא דאזלינן בתר כונתו שידרס הרי אין כאן ביטול, ואי נימא דכונתו שיהא כמו שהניחו א"כ אם אח"כ נדרס הרי הוי כעושה כותל שלא לשם דירה.

קרפף שנפרץ בו פרצה של יותר מעשר ויש לפני הפרצה רחוק ממנה עשר אמה כותל שני

סעיף ו'. בה"ל ד"ה באורך עשר. הוא סברת הרא"ש בהלכותיו דבשיעור כזה די להתיר הקרפף וכו'. וצ"ל לדידיה דמיירי עכ"פ בשלא היה מרוחק כותל החדש מכותל הישן יותר מעשר אמה, דאל"כ איך שייך לומר דבבניית כותל החדש דמי כאילו פרץ כותל הישן, הלא א"א לומר כן דהא גם עכשיו **אם יפרץ באמת במקום הזה כותל הישן** יאסר כל הקרפף שהרי הוא פתוח לעלמא, והכותל החדש לא יכול לסתום שהרי אינו מכותל לכותל, ובמקומו אינו סותם שהרי אפשר לכנס מצדדיו ושם הוא פרוץ ביותר מעשר.

ורצ"ש הי"ו נתקשה דא"כ הוי כנפרץ במילואו בהני חלקים (היינו כזה), כי שטח שמול הפרצה לכאורה ודאי אסור, וחלק הנ"ל עפ"י המבואר בחזו"א כמדומה שאפשר להכשיר ב'

חלקים ע"י שזה מסייע לזה לזה, כיון דאם יועילו זה לזה הוי שניהם רשות היחיד (עיי' סימן א' ס"ק מ"ה). וכן מבואר בחזו"א בכמה דוכתא דעצם מאי דהוי רה"י מהני כגידור, וה"נ הכי הוי כיש עומד מרובה לב' החלקים, וע"י שמשנהו הוי רה"י ע"י סיוע אליו.

ולולא דברי הבה"ל היה אפשר לומר דכאן הוי ענין אחר מאי דמקילינן לענין היקף לדירה. ועוד צ"ב לפי"ד הבה"ל אם מותר להשתמש בחלק שאחורי המחיצה, אע"ג דגם לגבי שם יש מחיצה חדשה, מ"מ הרי היא רחוקה מגדר הנגדי יותר מי' אמות.

ועיי' בבה"ל שמסביר לסברת הריטב"א שסובר שצריך כל הכותל, הדגיש דהרי השטח נמשך כמקודם **ומשתמש בו.** וצ"ע אי כונתו משתמש כרגיל או משתמש רק בו. ורצ"ש הי"ו אמר דהרי מ"מ הוא כפחות מבית סאתיים, אולם אכתי נפק"מ לגבי כלי בית. אך רצ"ש הי"ו רצה לומר שאולי נומר שהוא בטל למשך לגבי כל השטח כיון דבו יש רק ב' מחיצות, אך צ"ע בל"נ בדין חצר קטנה וגדולה אם גדולה מוקפת לדירה וקטנה שלא לדירה, אי יועיל לקטנה ע"י מאי דהיא פתחה של גדולה להיות כמוקפת לדירה. וכן עיי' בלחם משנה בדין קרפף וחצר שנפרצו זה לזה, שכמדומה יש סברא שם (או בתוספת שבת) שבזרעים שהוו שטח א' שייך ביטול ולא כשהם ב' שטחים נפרדים. אך אולי כאן בנידוננו הוי כשטח א', ובקטנה וגדולה אולי כב' שטחים. אך אכתי צ"ע בהא דהוי פתחה של גדולה, ולהריטב"א דהוי ע"פ כולו פשיטא דמועיל גם לשטח זה להיות כמוקף לדירה אם הוא פתוח לבית. - ורא"ל הי"ו העיר דגם בחזו"א סימן מ"ג ס"ק י"ד בסופו בצירוף קס"ה משמע דס"ל כהמ"ב, וכן משמע בחזו"א סימן כ"ד ס"ק ל"ד ד"ה כתב שהזכיר לדברי הבה"ל הנ"ל, משמע דס"ל כן עיי"ש.

אורך המחיצה המבטלת את המחיצה שלפניה

לענין מחיצה חדשה, כתב הרא"ש דבעינן יתר מ', והריטב"א כתב על פני כל הכותל, העיר רא"ל הי"ו אולי סגי בעומד מרובה, אך לכאורה משמע דוקא על פני כולו מדכתב בסתם בין מרובה בין מועט, אך מסתמא לא איכפת אי נשאר פחות מג' דהוי לבוד, דהרי בסוגיא דאברונקא ג"כ המחיצה ע"י לבוד.

והמאירי כתב ד' טפחים - וצריך לומר דלהמאירי לא צריך שיהא באופן שכאילו נפרצה המחיצה הקודמת, ורק בפרץ אותה לא הוי חידוש בפחות מ' דהוי כפתח, אבל במחיצה חדשה שפיר הוי חידוש לשם דירה. - והעיר רא"ל הי"ו איך יהא להרא"ש כשכל הרוח פחות מ', וחשבתי דאולי בזה סגי בעומד מרובה, אך רי"א הי"ו אמר שמסתמא צריך שיבנה כ"כ עד שישאר במחיצה הקודמת פחות מד' טפחים, דלהרא"ש צריך לעשות מעשה שע"י יהא כאילו נפסלה מחיצה הקודמת, והרי כל עוד שנשאר ד' טפחים הוי מחיצה, ולכאורה מסתבר לומר כן - שו"ר בזה בנפש חיה - וכ' בזה לקמן.

בניית מחיצה לפני מחיצה כדי שיהא מוקף לדירה כשהמחיצה הראשונה פחותה מד"א

לענין חידוש דירה בכותל חדש. דעת הרא"ש דהוי ע"י יותר מ' אמות, ואם הוא פחות מד' אמות יתכן דסגי ברובו. ורי"א הי"ו רצה לומר דבעינן שיבנה עד כדי שישאר מכותל הקודם פחות מד' טפחים - זאת אומרת שאילו היה פרוץ מה שכנגד כותל החדש לא היה מותר ע"י גיפופי כותל הקודם. - וראיתי בנפש חיה שתמה על מה שלא הוזכר דין זה, וכתב דבעינן רוב. אך כנראה דאין להוכיח מזה שלא כרי"א הי"ו, דהתם התחיל הנפש חיה לדון היכא שיש ג' כתלים וברוח ד' תיקון חצר, והוא חידש כותל נגד א' מן הג' כתלים, וע"כ בזה אילו היה נפרץ כותל מולו אפילו בנשאר ד' טפחים לא היה מועיל, כי הרי עיי"ז היה נעשה מפולש כיון דכבר מקודם יש לו רוח א' שיש בה רק גיפופי, ויתכן דלא ס"ל כדעת הגר"ז דמהני תיקוני חצר בחצר מפולש - אבל בשיש ד' כתלים וחידש נגד א' מהם, יתכן דג"כ ס"ל דבעינן חידוש עד שלא ישאר בכותל ישן כדי תיקון - וכדברי רי"א הי"ו הנ"ל.

קרפף שיש שם דשא

סעיף ט'. בשו"ע. אבל אם נזרע רובו הזרעים מבטלים הדירה.

לענין זרעים עיי' מאירי שכתב להתיר בעשויים לטיוול וריח - לכאורה עפ"י"ז יהא היתר לדשא שיש במקומות ציבוריים. ורי"א הי"ו רצה לומר דבלא"ה מותר דעשוי שם גרידא לשבת,

והיינו דהוי כשטיח על פני הקרקע. ורי"א פ' הי"ו הראה בפירוש ר"ח (או ר"נ גאון) בכתובות דטעם איסור זרעים משום דא"א ללכת שם בשבת מחמת איסור תלישה, א"כ שייך זה גם בדשא, ומשם הוכיח רי"א פ' הי"ו כהגרש"ז שכתב לענין הא דסמוך לעיר דצריך שיוכל ללכת שם בשבת. - ורא"ל הי"ו העיר דמהגרעק"א לענין פסי ביראות משמע דסגי ע"י היכולת לשמש בחול. ועיי' מאירי (ברשב"א ואולי בריטב"א ג"כ) שכתב הפלוגתא להוכיח דאפשר לטלטל מבית לקרפף פחות מב"ס מהא דבשומירה ובית דירה מועילים, אך שם הפלוגתא אי בעינן אפשרות גם בשבת להוציא מהמקום הגורם היתר, אבל שם בחצר גופא ודאי אפשר לטלטל, אבל בהא דהגרעק"א הרי בשבת א"א כלל לאדם שהוא הגורם היתר, אך לכאורה שייך לפלוגתא הנ"ל אי בעינן אפשרות שימוש בשבת באופן הגורם היתר.

והעירני רי"א פ' הי"ו שבנזירות שמשון דן בזה כעין דברי המאירי, ושבמנחת שבת כתב בשם מנחת פיתים בשם מהרי"א הלוי לדון לענין דשא דשאני כדכתיב בנאות דשא ירביצני.

מים שאינם ראויים המכונסים בקרפף בעומק המתלקט י"ט בתוך הילוך ד"א

סעיף י"א. בה"ל ד"ה דינם כזרעים. ומה שכתבתי בדינא דמתלקט י"ד מתוך ד' ג"כ מבואר במ"א בסימן שנו"ו והעתיקוהו כמה אחרונים. אכן בריטב"א בסוגיין לא ס"ל כן, שכתב שם דאם היה החצר סמוך לעומק של עשרה בתוך ג' טפחים נמי שרי דהוי כלבוד, והרי החצר כמוקף מחיצה עכ"ל, וזה דלא כשיעורא דמ"א.

משמע מדבריו דלהריטב"א קיים חילוק זה גם לענין חיוב דבור עם מים גם במתלקט י' מתוך ד"א, אין חיוב רק אם יש פחות מג' טפחים מהשפה למקום שעמוק י' טפחים. ואולם לפי סברא קמייתא שבריתב"א שאפילו בבור שעומקו שוה מיד בשפתו המים מכסים למחיצה ואין כאן מחיצה, א"כ ע"כ צ"ל דזהו רק סברא לגבי דיני היקף לדירה שאין מחיצה כזו נחשבת מצדנו להפסיק, אבל שפיר משוי רשות היחיד מן התורה, וא"כ לכאורה גם לפי פירוש הב' שבריתב"א אפשר לומר שמה"ת מועיל גם במתלקט י' מתוך ד' אמות ורק כאן שאני, אלא דכשיש פחות מג' טפחים שפיר הוי מינכרא מחיצתא. ומש"כ הבה"ל שסברא כזו כתב גם הריטב"א בסברא קמייתא, והיינו שהמים מכסים, אלא דשם הוי שמכסה אפילו כשהוי עמוק י' טפחים מיד, וכאן סובר דוקא כשרחוק יותר מ' טפחים.

מים המכונסים בקרפף שאין בעומקם י"ט

בה"ל ד"ה והוא שיהא בעומקם י"ט. והריטב"א בשם יש מפרשים דהא דקאמר בש"ס עומקן לאו דוקא אלא למקומם קרי עומקם, ומשום דלא אפשר למים בלא שום עומק עכ"ל, והיינו אפילו פחות מ' טפחים כדמוכח שם מהריטב"א לפירוש זה, עיי"ש בדבריו. והנה יש מפרשים זה שהביא הריטב"א הוא הראב"ד.

מה שביאר שכונת הריטב"א בשם י"מ לשיטת הראב"ד, ולפי"ז גם דיון הגמ' בחזי לתשמישתא קאי על פחות מבית סאתיים אשר בזה גם הרא"ש סובר ששם צריך דוקא י"ט. - ורא"ל הי"ו העיר שאפשר לפרש כונת הריטב"א שבאמת צריך י' טפחים, רק הגמ' לא דנה בזה, ואמר זאת עפ"י החזו"א שהסביר ראיית הרא"ש דאי צריך רק י' טפחים גם בלא חזי, א"כ א"צ להזכיר זאת בדין של חזי כיון דלא שייך ביטול באין בו י' טפחים, אלא מוכח שרק בחזי הדיון על י' טפחים, ע"כ י"ל שהריטב"א ושיטת היש מפרשים ס"ל דבעינן תמיד י"ט אפילו בלא חזי, ע"כ פירושו דהמכוון של עומקן בחזי הוא לעצם קיום המים שהוא ע"י עומק, עכ"ל. אך חזר הנ"ל ואמר דמשמע מהמשך דברי הריטב"א שכתב דהנכון דפירוש עמקן הוא על י"ט פחות מכאן בטל בחצר, משמע דדעת היש מפרשים היה שגם פחות מ' טפחים מבטל לחצר. - עוד אמר הנ"ל דמ"מ בחידושי הרשב"א שכתב פירוש עמקן לעצם התקיימות המים ע"י עומק, וגם ס"ל להרשב"א דדוקא י' טפחים, א"כ שפיר י"ל שלכן פירש עומק על עצם קיום המים ולא על עומק י' טפחים, כיון דעומק י"ט צריך גם בלא חזי, וכפי מש"כ בחזו"א דזה שהכריח להרא"ש דגם פחות מ' טפחים מבטל לחצר, אבל הרשב"א כיון דלא ס"ל כן מפרש לעומק לענין קיום המים. וכזאת את"ש גם לפרש בדברי המאירי שפירש כרשב"א, וסיים כדינו של הרשב"א דלא חזי שפסול גם בפחות מ' טפחים.

סימן א' | בענין עירוב בבית

הקברות (לסי' ת"ט ס"א)¹

פלוגת ר"י ורבנן בענין הנחה בביה"ק, ובאופן שאומר להדיא שא"צ לשמור שם הפת לאחר קניית העירוב

א. תנן בעירובין דף כ"ז דדעת ר' יהודה דאפשר להניח עירוב בבית הקברות, ואמרינן דטעמא דמילתא משום דאין מערבין אלא לדבר מצוה, וכדאייתא בסי' תט"ו ס"א, ומצות לאו ליהנות נתנו, והובא זאת להלכה בביה"ל סי' ת"ט ס"א דאיכא כמה קמאי דפסקו הכי, ודעת חכמים שאסור כיון שרוצה שיהא העירוב קיים שם אף אחר קניית השביתה [ובשו"ע שם פוסק כחכמים, אך הביה"ל כתב דכיון דאיכא כמה קמאי דס"ל כר"י, ע"כ בשעה"ד יש לסמוך על הפוסקים כר"י].

ויל"ע לחכמים אם קאמר המניח להדיא דלאחר קניית העירוב לא איכפת ליה [בשמירת פת] העירוב, ואם נימא [דבכה"ג מודים רבנן דשרי תקשין] דהא יכול להניח עירוב אליבא דכו"ע [ואמאי הוצרך הביה"ל להקל לו בשעה"ד לסמוך על הסוכרים כר"י], וכי תימא דאיירי שצריך להפת אי"כ גם לר' יהודה היא אסירא?²

קושיא עצומה האיך מהני לערב בביה"ק כשצריך להלך מחמת פחד הפסד ממון

ב. ותקשי הא מבואר בסימן תט"ו ס"א דאין מערבין אלא לדבר מצוה או מפני היראה, כגון שרוצה לברוח מן הסכנה או מן הלסטים, וביאר המ"ב סק"ו [שמפחד] שיצער אותו או יקחו ממנו ממון, והשתא בזה לא הוי דבר מצוה, וא"כ האיך שרינן [לערב ככה"ג בביה"ק] מפאת דמצוות לאו ליהנות נתנו [הרי זה בוודאי נחשב להנאה].

ויש ליישב בכמה דרכים:

תירוץ א' דאה"נ במערב מפני סכנה א"י לערב בביה"ק לכו"ע

א) דאה"נ דאסירא ור' יהודה לא איירי בכה"ג, והא דמוכיחים מדרי' יהודה דאין מערבין אלא לדבר מצוה [יעו"ב דף ל"א ע"א] זהו משום דאל"כ נקטה סתם מתני' רק במיעוט האופנים דשייך עירוב [דהיינו דלכא"ו תקשי דמנלן שאין מערבין אלא לד"מ, והרי אפשר לומר דבאמת מערבין לכל דבר אלא שמתני' דיברה בגוונא דמערב לד"מ, וכאשר גם בלא"ה מוכרח לומר דלא איירי מתני' בכל גוונא [לפי תי' זה], אך באמת יש חילוק גדול, דאם מערבין לכל דבר אי"כ נמצא שעירוב לד"מ זהו מיעוט מן המקרים שמערבין ע"ת, ונצטרך לומר דנקטה מתני' בסתם מקרה שהוא מן המיעוט], אבל אם מערבין רק לדבר מצוה לית לן בה מה דאיכא גוונא דיש עירוב, ואין [שייך בזה קולא] דמצוות לאו ליהנות נתנו [דסוכ"ס זהו האופן המצוי לעירוב תחומין, ואדרבה גוונא דסכנה וכיו"ב פחות מצוי, וסתם ע"ת הוא לצורך מצוה, וע"כ נקטה מתני' עירוב לצוי"מ בסתמא, וכתבה סתם דמערבין בביה"ק, דבסתם עירוב אפשר לערב ביה"ק].

תירוץ ב' דג"י נחשב כמצוה לעונג שבת שלא יצטער

ב) נימא דחזינן דמותר לערב על מנת לטייל דהוה עונג שבת והוה דבר מצוה, וגם ע"ז אמרינן מצוות לאו ליהנות נתנו, וא"כ גם כְּשִׁינְגֵב ממונו או שיצערוהו אין כאן עונג שבת [וא"כ הו"ל ג"כ

בגדר ד"מ דאמרינן ע"ז מצוות לאו ליהנות נתנו, ורשאי לערב בביה"ק או באיסוה"נ לצורך זה].

והא דחזינן דביו"ט אסרינן לטלטל [מרשות לרשות] ע"מ שלא נגנבו [ומשמע מזה דלא חשיב צורך עונג יו"ט, צ"ל] דלענין התירא דמר לאכת יו"ט בעינן שעיקר הדבר יהא ליו"ט, משא"כ לענין דינא דמצוות לאו ליהנות נתנו [דבזה סגי אף שאין עיקרו לצורך יו"ט דסוכ"ס מצוה קעביד]³, וצ"ע.

תירוץ ג' דאין כאן הנאה דהוא מברית ארי [ודחיית התי' הזה]

ג) י"ל דעכ"פ אין איסור הנאה דהוה מברית ארי, וכדאמרינן בנדרים דף ל"ג דמותר לפרוע חובו של חבירו [אף שחבירו הדיד הנאה ממנו, ומשום שמה שחובו של חבירו נפרע ונמחל לא נחשב שחבירו נהנה ממנו משום] דהוה מברית ארי [וה"נ מה שנהנה ע"י העירוב שיכול לברוח ולא יפסיד ממונו לא נחשב שנהנה מן האיסוה"נ].

אך אין התי' מספיק היכא דהוי ברי הזיקא, דמבואר שם בתוס' דליכא היתרא דמברית ארי [דבכה"ג דהוה ברי הזיקא שפיר חשיבא הנאה].

ותו נמי אין התי' מספיק, דמבואר בתוס' שם דדוקא בפורע חוב לחבירו, אבל אסור לקחת חפץ האסור בהנאה ולהבריח בו ארי, ובוה מיישיבים התוס' אמאי אסור להחזיר אבידה למי שאסר נכסיו על המחזיר כיון דנהנה מפרוטה דרב יוסף, והא הו"ל מברית ארי [שנהנה שא"צ ליתן פרוטה לעני, ותי' התוס' דכיון שמשמש בהאבידה כשלוקחו להתעסק בשמירתו והחזרתו ועי"ז מברית הפסד על ידי שפוטט עצמו מליתן הפרוטה להעני שפיר חשיב משתמש ונהנה בחפצי בעל האבידה שאסורים עליו בהנאה, וא"כ ה"נ בענינו נימא דמה שמניח חפץ האסור בהנאה לערב כדי שיוכל לברוח ולהציל ממונו שפיר חשיב משתמש בהחפץ ונהנה ממנו וליתסר], וא"כ מפאת הני תרי טעמי ליכא ליישב הכי.

ויל"ע להרשב"א דהתיר הנאת הגוף בהדי מצווה [יעו"ב בנדרים ט"ו ע"ב ובשעה"מ פ"ח מלולב ואבני"מ בשו"ת סי' כ"א (שבסוף ספר אבני"מ)], הרי חפץ לקיים מצוות השבת אבידה, ומה לן דנהנה ג"כ הנאת הגוף [במה שמרויח פרוטה דר"י ע"י ההתעסקות במצוה, ואמאי אסור להחזיר אבידה כשהמחזיר אסור לו ליהנות מבעל האבידה].

תירוץ ד' דנחשב מצווה לאפרושי מאיסור גזל

ד) י"ל דבגוונא שלא יגנבוהו מיקרי מצווה לאפרושי מאיסורא, והלכך [שייך לומר בזה] מצוות לאו ליהנות נתנו [ויכול לערב באיסוה"נ לצורך שיוכל לברוח ולהציל הגנבים מאיסור גניבה].

אבל אינו מספיק, דהיכא דההפסד ע"י גשמים וכיו"ב מאי איכא למימר.

ותו י"ל ע"כ יש מצווה לאפרושי מאיסורא לכן נח [וא"כ אם מדובר בחשב ליסטים עכ"ס צ"ע אם נחשב מצווה להפרישם מאיסור גזל]⁴.

תירוץ ה' דצורך פרנסה ומניעת הפסד חשיבא מצוה

ה) י"ל דפרנסה ומניעת הפסד חשיבא מצווה, וכדחזינן בסי' רמ"ח דמפליגין בספינה בער"ש רק לד"מ, ואמרינן דפרנסה נמי חשיבא בכלל.

אבל לענ"ד לא אשכחן דזה חשיבא מצווה לענין מצוות לאו ליהנות נתנו.

ולכא"ו רא"י [דלא חשיבא מצווה לענין מצוות לאו ליהנות נתנו] מדאסרינן למכור איסורי הנאה להשתכר ולא אמרינן מללה"נ, אך אינה ראייה דהא איכא [בפרנסה] הנאת הגוף [ומשו"ה נאסר למכור בכדי להשתכר], ולענין עירוב תחומין סגי שיש גם מצווה אע"פ שיש הנאת הגוף, שהרי שרינן לילך לסעודת נישואין [עי' סי' תט"ו, וש"מ דמצוה דאית בה הנאת הגוף חשיבא מצוה לערב עליו ע"ת, וא"כ שפיר יל"פ דהטעם שמותר לערב כשרוצה לברוח מפני חשש הפסד ממון הוא משום שנחשב מערב לדבר מצוה, ולא שזה קולא בפנ"ע שהקילו מפני חשש הפסד, אלא שהוא בכלל ההיתר דלדבר מצוה]⁵, ואכתי רא"י להרשב"א דס"ל דשרינן הנאת הגוף בהדי המצוה, ופליג על הר"ן [שבנדרים ט"ו ע"ב, ולדבריו אמאי אין היתר למכור איסוה"נ כדי להשתכר, ובהכרח צ"ל משום דלא חשיבא מצוה כלל לענין זה]⁶.

וכן ראייה [דלא חשיבא מצווה לענין מצוות לאו ליהנות נתנו] מהא דאסרינן לחכמים דר"י [לערב בביה"ק] כיון דרצונו שישאר אח"כ [וישמר שם בביה"ק ונמצא שנהנה מן הקברות], והרי רצונו למנוע הפסד [ואי חשיבא מצווה לשתרי מניעת הפסד ע"י הקברות, ובהכרח דאי"ז נחשב מצוה לומר ע"ז שלא ליהנות נתן ולהתיר למנוע הפסד ע"י איסוה"נ].

וג"כ יש לדחות דהא איכא הנאת הגוף, וזה קשה גם להרשב"א [הנ"ל דמתיר למודר הנאה לקיים מצווה דאית בה הנאת הגוף] דהא יתכן בלי להניח על הקבר, ובוה מודה הרשב"א לר"ן [דאסור לקיים המצווה שאית בה הנאת הגוף מאיסוה"נ], דהא הרשב"א שם תי' בקונם על האשה דלא שייך מצוות לאו ליהנות נתנו כיון דאפשר לקיים מצוות פו"ר באשה אחרת [וכמו שהאריך באבני"מ שם דלהרשב"א באפשר למצווה בלי לעבור על האיסור הנאה לא אמרינן מצוות לאו ליהנות נתנו כשיש עם המצווה הנאת הגוף, והכ"נ הרי אפשר לערב בלי ליהנות בהאיסוה"נ [דהיינו בלי להניח על הקבר או בפת שאינה של איסוה"נ], וע"כ אין בזה קולא דמצוות לאו ליהנות נתנו כשיש הנאת הגוף ביחד עם המצווה, דבשלמא כשכל העירוב רק לצורך מצווה, אי"כ אף שאפשר לערב באופן המותר לא איכפ"ל ושרי לערב באופן האסור דסוכ"ס מצווה לא חשיבא הנאה, אך בעניינו שהוא מצווה דאית בה הנאה דהיינו הצלת ממונו, ואפשר לעשותה שלא באיסור הנאה, בכה"ג לא הותר הנאת הגוף שעם המצווה וצריכים לעשות המצווה בלי לעבור על האיסוה"נ].

ונפק"מ בזה אם מותר לתקוע בשופר של עולה להבריח גנבים, ונתבאר [לעיל בתי' ג' שאין בזה קולא מצד שאינו אלא מברית ארי] דיהא אסור דמשתמש בחפץ וברי הזיקא, אבל מצד אפרושי מאיסורא [לכא"ו היה אפשר להתיר ולדונו כצו"מ, וכמו"כ אם היינו דנים מניעת הפסד לדבר מצווה לכא"ו היה אפשר להתיר ולומר מצוות לאו ליהנות נתנו] אך הא יש לו הנאת הגוף?⁷

בירור [עפ"י כל האמור] בטעם שהיה מותר לרחל אמנו ע"ה לישוב על כר של ע"ז

ג. והנה בהא דרחל ישבה על הכר הגמל [והניחה תחת זה את התרפים], תיקשי הא ע"י הע"ז הוגבה הכר ונמצא דיושבת על ע"ז, ואין לומר דהוה רק מברית ארי, וכדכתבנו לעיל דלהשתמש בחפץ אסירא, וגם דבברי הזיקא אסירא, וגם דאיכא הנאת הגוף⁸.

ואין לומר מצד דיש מצווה לאפרושי מאיסורא [והיא נתכוונה להפריש את אביה מע"ז], דכבר כתבנו דצ"ע [אי נאמרה הך הלכתא] בכך נח, ועוד הא איכא הנאת הגוף.

הגוף, וא"כ ה"נ האיך מותר לערב באיסוה"נ לצורך מצוה שיש בו הנאת הגוף כעונג שבת, וצ"ע.

4. ע"י להלן סוף תי' ה' מה שיבואר דחייב לתירוץ ה', והוא דחייב גם לתירוץ זה, דגם אי חשיבא מצוה מ"מ אין היתר אם יש הנאת הגוף בהדי המצוה, יעו"ש היטב.

5. א.ה. הנה רבינו זצ"ל מבאר דנחשב מצוה לענין ע"ת, ולא לענין הנאה, והנה הנידון כאן הוא להתיר לערב בביה"ק או באיסוה"נ, וע"ז שפיר מוכח שאסור דאין בזה כלל דמצוות לאו ליהנות נתנו. וע"י בהמשך שרבינו ז"ל עצמו העיר כן.

6. א.ה. גם אם אשכחן מזה ראייה דלא נחשב מצוה לענין לאו ליהנות נתנו, עדיין אין ראייה מצוה לענין לערב עליו ע"ת, דאולי לגבי זה שפיר חשיבא מצוה, אלא שכפי הנראה השתא אויל רבינו דגדר מצוה לענין ע"ת ולענין מללה"נ שווה ממש, וכדאמרינן בסתמא דכיון דאין מערבין אלא לד"מ, ע"כ רשאי לערב באיסוה"נ, וש"מ שזה אותו דרגת מצוה.

7. א.ה. לכא"ו אם א"א בענין אחר יהא תלוי בפלוגת הרשב"א והר"ן, וכ"ז כלפי המצוה דאפרושי מאיסורא, אך כלפי המצוה דפרנסה בזה בוודאי דלרשב"א לא נחשב לדבר מצוה כלל, דלא אשכחן היתר למי שאין מוצא אין להשתכר זולת ע"י מכירת איסוה"נ שיהא רשאי לרשב"א, ובהכרח שא"ז מצוה כלל לענין זה וכמוש"כ רבינו זצ"ל לעיל, וק"ל.

8. א.ה. לא הבנתי מה שייך כאן מברית ארי, דמאיזה צער מנעו אותה התרפים. גם עיקר ד' רבינו לא הבנתי, דמאן לימא לן שנהנתה מהתרפים, דאדרבה י"ל שכר ע"ג גמל בלי תרפים בינתיים נוח יותר, וא"כ אדרבה נתמעט הנאתה עי"ז, וצ"ע.

ואך למש"כ הרש"ש בנדרים דף ט"ו דלהכי שרי לר"י לישב בסוכה של איסור"נ משום מללה"ג, ואע"ג דנהנה שלא יהא לו שמש ורוח כיון דמפאת זה יכול לישב במק"א [וישיבתו כאן אינה אלא לצו"מ והלכך לא חשיבא נהנה] יהא ניחא [דה"נ הרי רחל יכלה לישב בלי התרפים, וישיבתה על התרפים לא היה אלא לצו"מ, וא"כ לא נחשב להנאה מן התרפים].

אך חזינן דהנ"ב (מהדו"ת או"ח קל"ג) והגרעק"א דהקשו קו"י הרש"ש שם ולא תירצו כן, ותירצו דמשער אנפשיה [שלא נתכוין לאסור על עצמו] רק הנאת המצוה [א"כ לא ס"ל כתי הרש"ש, וא"כ הדרא קו"י לדוכתה דשפיר חשיבא הנאה, ואיך נהנתה רחל מן התרפים].

ומיהו קשיא [על הנ"ב והגרעק"א] ממש"כ במאירי למידן בסוכה של ע"ז מללה"ג [ולכא"ו ל"ד הנ"ב והגרעק"א לא שייך לומר דלאו ליהנות ניתן כיון שנהנה שהסוכה מגינה עליו מן החמה והרוח], ולא עיינתו עכשיו בדברי המאירי.

ובפשוטו י"ל דלא הוגבה כר הגמל ע"י התרפים, וצ"ע בכ"ז.

הערה בס"ד דגמ' בביאור פלוגתת ר"י ורבנן

ד. [בעירובין דף ל"א ע"א מבו דס"ד דטעמיהו דרבנן דס"ל שאין מערבין בביה"ק, משום דס"ל שמערבין לדבר הרשות, ור"י ס"ל דאין מערבין אלא לד"מ וע"כ מערבין בביה"ק, ולבתר מכן דחי דלכו"ע אין מערבין אלא לד"מ, ופליגי בסברא דניחא ליה דמינטר לאחר קניית השביתה וכנ"ל סק"א], והעירוני שברש"ש בעירובין (אמתני') [דף ל"א ע"א] כתב דטעמא דחכמים דאסרי [לערב] בביה"ק לס"ד דגמ' [אפילו במערב לדבר מצוה], משום גזירה דאטו עירב לדבר הרשות [דכיון דלדידהו מערבין לדבר הרשות איכא למיגור אטו מערב לדבר הרשות שהוא המצוי יותר], וא"כ למסקנא ניחא, וזה לפירושו בגמ', ולולי דבריו [יש לפרש] דחכמים איירי לדבר הרשות, ור"י יהודה איירי לדבר מצוה.¹⁰

סימן ב' | בענין עירב לצורך כיבוד אב

וצריך לעבור על איסור שבות בכדי להגיע אל עירובו (לסי' ת"ט ס"ב)

כששבות מונע בעדו לבא לעירובו, תליא בין מערב לדבר רשות למערב לדבר מצוה

אמרינן [בעירובין דף ל"ד, ונפסק בשו"ע סי' ת"ט סעיף ב'] דכל דבר שהוא משום שבות לא גזרו עליו בין השמשות, והלכך מהני עירוב תחומין אף היכא דהעירוב [מנוח] בכרמלית ושבתיתו ברה"י, והיינו כיון דאין מערבין אלא לדבר מצוה [והלכך רשאי ליטול עירובו למקום שבתיתו ביה"ש כדי שיחול העירוב ויוכל לילך למצוותו, וכן מפו' בשו"ע שם דהיינו טעמא דחייל עירובו כיון דאין מערבין עירובי תחומין אלא לד"מ].

והנה מבו' בשו"ע סי' תט"ו סעיף א' דאף היכא דעירב לדבר הרשות חייל העירוב בדיעבד, ובפשוטו בזה בה"י העירוב בכרמלית ושבתיתו ברה"ר לא יחול [שהרי אין לו היתר ליטול עירוב ולהביאו למקום שבתו בכדי לקנות שבתה כיון דלא הותר שבות ביה"ש לדבר הרשות, וממילא לא נחשב הוא ועירובו במק"א ולא חל עירוב כלל].

כיבוד אב אי חשיב לגבי זה כדבר מצוה או כרשות (וכן לגבי שבות דשבות בשבת גופא)

ויל"ע היכא דהמצוה היא כיבוד אב מהו, ותליא אם לצורך מצות כיבוד אב מותר לעבור על שבות בביה"ש, ונראה דתליא נמי אם שרינן שבות דשבות בשבת גופא לכיבוד אב [דהא קיי"ל בס"י ש"ז דלא שרינן שבות דשבות אלא לצורך מצוה בלבד, ויל"ע אי כיבוד אב נחשב כמצוה לגבי זה].

[שורש הספק כן] אי דמי להא דלא אמרינן עדל"ת בכיבוד אב [וכוקיי"ל בב"מ דף ל"ב ע"א וביבמות דף ה' ודף ו' בשו"ע יור"ד סימן ר"מ סעיף ט"ו] דאין האב יכול לצוות לעבור על ד"ת, וגם א"י לדבר

כנגד דרבנן, וממילא אין כאן מצוה [דבכה"ג לא אמרה תורה לשמוע בקול האב כלל שאתה ואביך חייבים בכבודי], או דאימא דיש כאן כאו"א וממילא שרינן שבות דשבות¹¹ [וה"ה שנתיר לצורך זה שבות בביה"ש, וממילא העירוב יחול כשנצרך לעבור על שבות להביאו למקום שבתיתו].

סימן ג' | בסוגיא דנתן עירובו

באילן (לסי' ת"ט ס"ב)

הוא ברה"ר ועירובו ברה"י לא הוי עירוב

א. תנן בעירובין דף ל"ב ע"ב דהננות עירובו [באילן רחב ד' טפחים] למעלה מעשרה טפחים אין עירובו עירוב, וטעמא [משום] דמקום שבתיתו ברה"ר [ומקום הפת ברה"י], והלכך אין הוא ועירובו במק"א דא"א להורידה [מן האילן שהוא רה"י למקום שבתיתו שהוא רה"ר] בבין השמשות, דהו"ל איסור דאו" [ואין בזה קולא דשבות לצו"מ בביה"ש].

והקשו התוס' בסוף סוגיין [בדף ל"ג ע"א ד"ה והא אי בעי] הא מציינן [להביאו אצלו] ע"ז זה עוקר וזה מניח, וכן על ידי שינוי, או שינוי על עצמו למעלה מ"י טפחים [וי"ל בכונתם או דסברי דמשא בני קהת [שמזהו למדו לנושא משא למעלה מ"יט, ע"י בשבת דף צ"ב ע"א, לא נתחדש אלא לגבי העברת] ד"א ברה"ר, וכ"מ בריטב"א [בדעת תוס'], והריטב"א [גופיה] חולק דאף במוציא מרשות לרשות [נמי נתחדש הך דינא דמשא בני קהת לחייב על הנושא למעלה מ"יט], או דכוונתם דכשמניח על ידי הנחת ידו על גופו לא הוי [דומיא] משא בני קהת, [והיינו דכאשר עושה הנחה מדין הנחת גופו כהנחת חפץ לא איכפ"ל שהחפץ על גופו, אך כשגופו ניח במק"א ומושיט ידו ועוקר ומניח בידו על גבי גופו שפיר מתייחסים לגופו כמקום שמניחים עליו, והוא מקום גבוה יותר מ"יט שנידון כמק"פ, וע"ז לא למדו ממשא בני קהת דהתם בעקירת גופו עם החפץ והנחת גופו עם החפץ שדרך הליכתו יוצא מרה"י ונעמד ברה"ר], וגם בזה משמע בתוס' שבת דף ק"ב ע"א דחשיבא [כהנחה] ברה"ר].

ותירצו התוס' דזה חשיבא שבות חמורה, ולא התירו בביה"ש [ואפי' לרבי ואפי' לצורך מצוה].

קושיא אמאי לא מהני למ"ד סוף היום ק"ע

ב. ויש לעי' לרבא [בדף ל"ו] דס"ל דסוף היום קונה עירוב, ולדידיה ככר זו היום חול ולמחר קודש מהני העירוב, והוכיח לה רבא מזה דלגין טבוי' שהיא היום טבל ובשבת חולין [דאין עירובו עירוב], ואם תחילת היום קונה עירוב אמאי לא חייל העירוב, [וי"ל דלברין] א"כ אמאי למעלה מעשרה לא חל העירוב אם סוף היום קונה עירוב [הרי בסוף היום עדיין רשאי להוציא מרה"י לרה"ר, ויכול להביא העירוב למקום שבתיתו].

וכי תימא כיון דבמציאות א"י לאכול [דסוכ"ס הרי אין אנו יודעים אימתי הוא הרגע של סוף היום, וכל ביה"ש הוא אצלנו בספק סוף היום וספק תחיה"ן], הא חזינן דבהיום חול ולמחר קודש חל העירוב, והרי בביה"ש א"י לאכול העירוב, אלא בהכרח דאמרינן כלפי שמיא גליא [אימתי הוא סוף היום, וכלפי שמיא גליא דרשאי אז לאכול אף שאינו יודעים מזה, ובוהו סגי שיחול עירוב באותה שעה], וה"נ נימא כלפי שמיא גליא [מתי הוא סוף היום ושאו רשאי להביאו אצלו, אף שהוא עצמו לא יודע מזה].

[אלא א"כ נימא [דהטעם דחל עירוב בהיום חול ולמחר קודש משום דתולין] דכונתו דבביה"ש יהא עדיין חול [וא"כ באמת רשאי לאכול בביה"ש]¹².

וכן חזינן דלא אזלינן בתר המציאות מהך דלגין טבוי', שאם תחילת היום ה"י קונה ה"י העירוב חל אע"פ דא"י לאכול [שהרי אין רשאי לאכול עד צה"כ ודאי כמפ' במתני' ריש מס' ברכות, ובהכרח דאזלינן בתרומה דכלפי שמיא גליא ולא בתר ההיתר אכילה בפועל, וה"נ לדידן למ"ד סוף היום קונה עירוב נמי דינא הכי].

תירוץ א' דסוף היום היינו בזמן תוספת שבת

ולכא"ו יש ליישב האי קושיא, דהא חזינן דב"ה הוכיחו [בדף ל'] שאפשר לערב לישראל בתרומה מיוהכ"פ דמהני [לערב בפת אע"פ שא"א למערב לאכול את עירובו משום] דחזי לקטנים, וא"כ ה"ה לישראל בתרומה [אע"פ שאין ישראל יכול לאכול את עירובו מהני משום דחזי לישראל], ומאי ראי' אם סוף היום קונה עירוב הא יכול לאכול בסוף היום [דהוא עדיין ערב יוהכ"פ ועדיין מותר באכילה, ולא משום דחזי לקטנים, ואין ראי' מזה לישראל בתרומה שגם בסוף היום של ער"ש אין המערב יכול לאכול את עירובו], ונצטרך לומר [דגם בסוף היום של ערב יוהכ"פ הוא אסור באכילה] משום תוספת יום הכיפורים [וע"כ מוכרחים לומר דהטעם משום דחזי לקטנים, וע"כ יש הוכחה לנידון ישראל בתרומה], וא"כ ה"ה דלמעלה מעשרה [נמי נימא דגם בסוף היום אסור להביא עירובו מרה"י לרה"ר משום תוספת שבת], ומשא"כ בהיום חול ולמחר קודש שפיר קני בסוף, דהרי חזי בתוספת שבת [דהא לגבי הנאסר מחמת נדרו לא נאסר בזמן תו"ש].

תירוץ ב' לחלק בין ראוי לאכילה לראוי להביאו למקומו

תו יש ליישב דלענין חזי לאכילה אזלינן בתר כלפי שמיא גליא, והלכך בהיום חול ולמחר קודש מהני אם סוף היום קונה עירוב, וכן לענין לדין טבוי' ה"י מועיל אם תחילת היום קונה עירוב, אע"פ שבמציאות א"א לאכול מחמת ספק טבל, אבל לענין למעלה מעשרה בזה לא מהני העירוב אף אם תחילת"ס היום קונה, דבמציאות אינו יכול להוריד העירוב, וזה ת"י בחזו"א סי' פ' ד"ה ל"ב ב"א.

הכרח לתירוץ א'

ולכאורה קשיא עלה דהא חזינן דלסוכוס (במתני' כ"ז ע"ב ובגמ' ל' ע"ב) לא מהני לערב [לישראל] בתרומה ביד ישראל מפאת דאף כשישאל הוי טבל, ותקשי אם סוף היום קונה עירוב הרי יכול לאכול [שהרי בסוף היום ראי' לישראל ולהפריש עליה ממקום אחר, דהא בביה"ש אפשר לעשר], והכא קיימינן לענין האוכל גופי', וחזינן דלא מהני כלפי שמיא גליא, וזה צ"ע¹³, ולשינויא דתוספת שבת ניחא [דבזמן תו"ש כבר אין יכול להשאל דאסור להתיר נדרים בזמן תו"ש].

קושיא על הסוכרים דבזמן התו"ש נאסרו השבותים לכ"ע

אמנם העירני הרב חיים מאיר הורוביץ דתקשי בכל הא דשרינן [בדבר שרק שבות מונעו מלהביא את העירוב למקום שבתיתו] מפאת דכל דבר שהוא שבות לא גזרו עליו ביה"ש [וכמבו בסוגיין ל"ב: ובריש סי' ת"ט], דלדעת הסוכרים דבתוספת שבת גזרו על שבות, עיין במ"ב סי' שמ"ב בביה"ל ד"ה מותר לו, וא"כ האיך יקנה העירוב הא בתוספת מיתסר [ונמצא שבסוף היום אינו יכול להביאו אצלו, ואיך יקנה עירוב בסוף היום, וכ"ש למ"ד תחילת היום קונה], וע"כ לומר דתחילת היום קונה עירוב היינו לפני התוספת ואז שרי, וא"כ בסוף היום קונה עירוב נמי נימא הכי [דהיינו עוד לפני זמן שלפני התוספת], וא"כ קשה מ"ט דב"ה דהק' מיוהכ"פ [דהיינו שהוכיחו ממה שמערבין ביוהכ"פ, דהא י"ל דזמן קניית העירוב הוא בזמן שעדיין מותר באכילה, ומה הוכחה מזה דסגי במה דחזי לקטנים]¹⁴.

צ"ע אמאי מותר ליתן פת במקום שצריך לעבור על שבות היכא דאפשר באופ"א

ג. והנה בהא דלמטה מעשרה [דהיינו כשהאילן נמוך מעשרה שאינו אלא כרמלית] דשרינן מפאת דינא דרבי, וטעמא משום דהוה דבר מצוה דאין מערבין [עית'] אלא לדבר מצוה [ולפ"ז אם עירב שלא לדבר מצוה אע"פ דחל בדיעבד, מ"מ אם ה"י למטה מ"ט או שיש שבות של משתמש באילן לא יחול אף בדיעבד], ויש לשאול הא אם אפשר שלא

9. א.ה. ס"ק זה נערך מתוך מש"כ רבינו זצ"ל מאחורי הדף של תירוץ ה' הנ"ל ס"ק ב', אך לא הבנתי כונתו מה שייכא להתם, ומאי קשיא להו"א וניחא למסקנא. ולפי רבינו ז"ל בס"ד דגמ' ל"ק מידי, כי לא ידעתי על איזה קושיא קאי. והדפסתו כאן בפני"ע כי כשלעצמו גם יש כאן דבר חידוש בביאור הס"ד דגמ'.
10. א.ה. לפו"ר כונת הרש"ש פשוטה דניחא ליה לאוקמה פלוגתיהו דר"י ורבנן בחד גוונא, דבמאי דאסרי רבנן שרי ר"י, ועוד דאילו כל א' מיירי באופ"א היה להם לומר העיקר דפליגי עבור איזה צורך אפשר לערב, ואמאי פליגי לגבי ביה"ק כשכל המחלוקת שלהם אי רק עבור מה מערבין, ואילו יערבו לצו"מ יודו ר"י לרבנן, וא"כ העיקר חסר מן הספר, ומשא"כ השתא דקאמר הרש"ש דבהך גוונא דשרי ר"י אסרי רבנן, א"כ בהך גוונא איכא פלוגתא, וזאת מלבד הפלוגתא אם אפשר לערב לדבר הרשות, דמלבד זאת נסתעף מזה פלוגתא נוספת אף לגבי ד"מ שלכו"ע אפשר לערב לצרכו, מ"מ נח' לגבי לערב בביה"ק [וכנראה שלרבינו זצ"ל היה איזה הכרח לנטות מדי הרש"ש להתיר קושיא מסויימת שלא ידעתי למה כונתו, כאשר הערתי בהערה קודמת].
11. א.ה. רבינו זצ"ל לא ביאר לנו סברתו מ"ט לחלק ביניהם. ושמה כונתו דעשה דוחה ל"ית יסודו מדין דחיה שיעומדים לפני מצוה ועבירה, והמצוה דוחה ל"ית, וע"כ נחשב כאילו כבוד אביו צריך לדחות לכבוד המקום, וע"ז אמרו דאתה ואביך חייבים בכבודי, ואין בכח מצות כבוד האב לדחות כבוד המקום. אך שבות דשבות לצו"מ הכל מותר, וצ"ע.

וכ' מהרש"א [דאין זה הכרח, די"ל] דדווקא על הנטי' הוה רה"ר, אבל לא היכא דהדר זקיף [דשם לא נוח לכתף, ועדיין י"ל כתוס' ואין הכרח לומר כרש"י, ועכ"פ אין קושיא על תוס'].

וכ' בתפארת שמואל²³ דא"א לומר כמהרש"א, דא"כ הדר תקשי שיטלת מרה"י דמקום העירוב [במניח למעלה מ"ט] לרה"ר במקום שביתתו ויניח בכרמלית [דהיינו במקום זקיפת האילן למטה מ"ט], אלא מוכח כמהרש"ל [דאותו מקום נידון כרה"ר דגם עליו מכתפין].

ביאור מחלוקתם בענין הזקיפה שלמטה מי אי הוה רה"ר כשהנוף רה"ר

ג. והנה לענין הנידון אם היכא דזוקף והוה פחות מי טפחים הוה כרמלית או רה"ר, הנה בפשוטו אם הוה באויר של הנטי' הא הו"ל רה"ר, וכמו [בשבת דף ז'] במדבק דבילה על הכותל [והדבילה באויר רה"ר] בתוך י"ט, ואם הוה שלא כנגד האויר לא הוה רה"ר אם אין תחתיו רה"ר.

וכן אם נמצא על בליטה [דהיינו שהניח הפת על בליטה מזקיפת האילן הבולטת למטה מ"ט] לא הוה רה"ר, דהבליטה הקבועה מפיקע רה"ר שבנטי'²⁴.

ואם נמצא [הפת] בתוך כלי שעל האויר, כיון דהכלי אינו קבוע הו"ל רה"ר, ואף אם הכלי קשור לבליטה או לענף [דסוכ"ס אינו קבוע ומחובר ונחשב ככלי, וכלי בטל לרשות שנמצא בתוכו] [וזה כד נימא דדינא דאגד כלי כשלוקח החפץ עם הכלי, ולא כשלוקח החפץ מתוך הכלי] [שהרי אם נאמר גם ככה"ג דאגד כלי שמיא אגד, א"כ הכא כשהכלי קשור לבליטה הו"ל אגוד במק"פ או בכרמלית, וממילא גם מה שבתוכו אינו כמונח ברה"ר, ומשא"כ אם נאמר דבכה"ג לא נאמר דין אגד כלי].

וא"כ לכא' מהרש"ל איירי בחד אופן ומהרש"א בחד אופן, דמהרש"א איירי שאינו כנגד האויר [ומשא"כ מהרש"ל איירי כשהוא כנגד האויר].

ומה שהק' בתפארת שמואל דיניח שם [ע"ג המקום שלמטה מ"ט], הנה להאמור תקשי גם על מהרש"ל [דיוכל להביאו אצלו ע"י] דיש גוונא דלא הוה רה"ר, [והיינו שע"י שיניח על מה שאינו כנגד אויר הנטי'].

ויש ליישב [דמיירי] דאין לו היכן להניח על הזקיפה דאין לו מקום, ואיכא רק בליטה אחת, וברישא [מייירי שבליטה זו] הוה למעלה מ"ט, ובסיפא [איירי שבליטה זו] הוה למטה מ"ט, ורק על הנטי' עצמה מקשינן שיניח [ותירצו שהנטי' הוה רה"ר וכנ"ל]²⁵.

דינו של אויר שעל גבי הנוף

ד. ולענין אם עמוד ט' שרבים מכתפים עליו אם יש לו [אויר] י"ט [מעלין] או רק טפח אויר [עד י"ט מקרקע הרה"ר שבצדו] דנו בזה חכמי הדור, וע"י קה"י שבת סי' י' שנחלקו בזה החכמים [וע"י בספר מקור הלכה להגר"ב זילבר זצ"ל, ובכתבי רבינו זצ"ל בגליון אליבא דהלכתא לסי' שמי"ה], והנה מסברא ה"י נר' דרק טפח²⁶.

אך בריטב"א בסוגיין וכן הוה בתו' ל"ג ע"א ד"ה והא הקשו דאף ברבים מכתפים ירים ידו [ויעביר דרך למעלה מ"ט וכמובא לעיל ענף א' ס"ק א'], והו"ל הנחה במק"פ [ע"י דמונח בידו הפשוטה ללמעלה מ"ט], וחזינן דמשחינן י"ט מסוף העמוד [והיינו סוגיין מהנוף ולמעלה], דאל"כ למה [הקשו] שירים ידו, הא הנטי' גבוהה ט' טפחים [הזקיפה יותר מי, וכשנוטל ממקום הזקיפה כבר נמצא החפץ בידו למעלה מ"ט מקרקע הרה"ר, אלא בודאי דבעינן שיהא גבוה י"ט מן הנוף וע"כ צריך להרים את ידו].

במקום אחד כדן הנמצא בעיבורה של עיר [דאמרינן דבמקום שביתתו כמאן דמליא עד לרקיע, ויכול להביא העירוב אצלו למקום שביתתו דרך למעלה מ"ט], ומקשינן דיעביר דרך הנטי', ומשני דהוה גבוה ט' ורבים מכתפים והו"ל רה"ר.

[אמנם הרי"ף והרמב"ם לא הביאו להאי דינא, וכן בשו"ע סי' ת"ט לא העתיקו, וכ' המ"מ דס"ל דאינו להלכתא, והרשב"א [והטור סי' ת"ט] פסקו להאי הלכתא].

ובביאור קושיית הגמ' רש"י פירש דיעביר מרה"י לרה"י, דהיינו [מהאילן למעלה מי שנידון כרה"י] לגובה עשרה בצד השני [למעלה ממקום שביתתו, שמקום שביתתו נידון כרה"י העולה עד לרקיע] ושרי, דהו"ל מרה"י לרה"י דרך כרמלית [דס"ד הנוף ככרמלית]¹⁸, ואהא משני דהנטי' הוה רה"ר, וא"כ יש כאן מלאכת מעביר ומשו"ה מתסר¹⁹.

[והנה תוס' [בדף ל"ב ע"ב ד"ה הכא] עמדו אפירש"י שכ' שם [דמיירי באופן] דצריך להעביר ד"א, [דלמה לו להעמיד ככה"ג שצריך לעבור ד"א], אימא דמרוחק פחות מד"א ממקום שביתתו. אך להאמור הא לרש"י לשיטתו מוכחא דיש ד"א, דאל"כ יעביר מרה"י לרה"י דרך רה"ר, דאף שרבים מכתפים [על הנוף ונחשב לרה"ר, מ"מ אין כאן איסור תורה כיון שאינו מניח, ברה"ר אלא מעביר מרה"י לרה"י דרך רה"ר]²⁰, דהמלאכה היא מעביר ד"א ברה"ר [וא"כ מוכרח דמיירי שיש ד"א הפסק בינתיים, וע"ז אסרו מעיקרא בלמעלה מי' והתירו בלמטה מ"ט]. אבל לפי ר"י בסוגיא שיובא לקמן שפיר אין הכרח דאיירי ביתר מד"א].

והק' תוס' על רש"י דאכתי יוכל לזרוק [והיינו שלא יעשנה באופן של העברה בידו מרה"י לרה"י דרך רה"ר, אלא ע"י שיתגלגל באויר הרה"ר ע"י הזריקה מרה"י לרה"י, ובכה"ג לא חייב משום מעביר ד"א]²¹, ותירץ הריטב"א דהוה שבות חמורה דלא התירו ביה"ש [ואפי' לרב].

שיטת ר"י בסוגיא

ור"י פירש דלא סגי שיביא ללמעלה מי' ממקום שביתתו, אלא דבעינן שיביא למקום שביתתו ממש, דתרי הואיל לא אמרינן, ומקום שביתתו הוה רה"ר, ומקשינן בגמ' שיניח על מקום הנטי' [בינתיים], והו"ל מרה"י לרה"ר דרך כרמלית ונח בכרמלית [בינתיים], ומשני דהוה [הנוף עצמו] רה"ר וא"כ לא יוכל להביא מרה"י לרה"ר.

בטעם ההיתר כשהפת נמצא למטה מי' (לכל שיטה לפי דרכו)

ב. ולמטה מי' דשרינן כיון דלא הוה רה"ר, וכ' רש"י דיטלטל פחות פחות מד"א, [ולמעלה מי' א"א לעשות כן דיצטרך להניחו ברה"ר ונמצא מוציא מרה"י לרה"ר, ומשא"כ בלמטה דנמצא מוציא מכרמלית לרה"ר ומניח באמצע שלא יהא מעביר ד"א בב"א], ומהר"י כתב דאף אם יטלטל בבת אחת [נמי לא איכפ"ל] כיון דהעקירה בכרמלית [ולא נח בינתיים ברה"ר] שפיר שרינן²².

דברי האחרונים ז"ל אי מקום זקיפת האילן למטה מ"ט הוה רה"ר

וכתב מהרש"ל דלמסקנת סוגיין דאיירי ברבים מכתפים, א"כ ע"כ למטה מ"ט לא הוה רה"י אבל הוה רה"ר, וא"כ שפיר הוצרך רש"י לומר לטלטל פחות פחות מד"א, דהרי אל"כ נמצא עוקר מרה"ר [וע"י בהמשך טעמא דמהרש"ל דהאילן רה"ר, אף אם אין מכתפין עליו כי אם על הנוף ע"י]ש].

ע"י שבות [לקיים] את הדבר המצוה ליכא התירא כמו לקרוא לאור הנר ביה"ש, אבל אם יש לו שומר לא שרינן, וא"כ האיך שרינן הכא למעבד [עירוב ע"י הנחת הפת בכרמלית] למטה מעשרה, ואף אם איירי שאינו יכול [להניח ברה"ר] למטה, ליעבד שתהא שביתתו למעלה, וכי תימא [דעדיין מוכרח לעבור על שבות] דיש [איסור של] משתמש במחובר, הא גם אם שביתתו למטה נמי ישנו אותו איסור של השתמשות במחובר לעלות ולהוריד העירוב, ואמנם אם שביתתו למטה סגי במושיט ידו וליקח העירוב, ואם שביתתו [למעלה ע"ג האילן] בעינן שיוכל לשבת, וי"ל דחמירא טפי [וע"כ לא הצריכוהו לשבות למעלה אצל הפת], אך אכתי היכי דהוה [איסור הוצאה מ]כרמלית גם בלא איסור שימוש במחובר [ונמצא שע"י שבות למטה ופת העירוב למעלה עובר ב' איסורים, ואם ישבות למעלה אינו עובר אלא באיסור אחד] האיך שרינן [לשבות למטה], הא יכול למעבד שביתתו למעלה.

והרי דינא דאם אכילת העירוב רק ע"י שבות שרינן בפועל למיעבד האי שבות, והא יכול למיעבד באופן אחר [ואמאי נתיר לו לעבור על שבות לחינם].

ושמעתי ליישב דסגי בראויות, וא"צ למעשה למיעבד כל השבות, אך עדיין לא נתיישב דהא בעינן אפשרות בפועל [והא לא נחשב אפשרות בפועל אם למעשה לא נתיר לו לעבור על השבות כיון שאפשר בעינן אחר]¹⁷.

אם מועיל לעשר על תנאי שאם יאכלנו יהא מעושר ואם לאו יאכלנו

[והנה הרב הנ"ל העיר בהא דאמרינן בדף ל' דלסומכוס כיון דלית ליה דינא דרבי [וסי' דאסור לעבור על שבות בביה"ש] א"א לעשר בביה"ש [וע"כ א"א לערב בטבל], ואכתי יעשר רק להצד שיאכל, ונמצא דאם לא יאכל לא עישר ואכתי חשיבא ראוי [דיעשר על הצד שיאכל והוא לא מתכוון לאכול, ונמצא שלא יעבור על איסור שבות כלל, ומיקרי ראוי לאכילה כיון שעושר על הצד שיאכלנו, ומוכח מזה דלא סגי בראוי לאכילה אלא בעינן שיוכל לאכול בפועל], וי"ל דכיון דלית ליה דרבי א"כ לא יוכל לאכול, דאם יאכל יחול המעשר ואז יעבור [וממילא לא נחשב ראוי לאכילה].

וכע"ז יש להעיר במי ששלח אתרוג ולא עישר דאמרינן דיעשר דניחא ליה לאיניש, והרי סגי שיעשר על תנאי אם יאכל אידך, [וע"ז ככר] הוה ליה ראוי [לאכילה, ואפשר לצאת בו יד"ח דנחשב לכהן]. וכי תימא [דעדיין א"י לצאת דסוכ"ס] השתא טבל, הרי הרשב"א כתב בתשו' דכל טעמא דטבל פסול לאתרוג [משום] דאסור לעשר בשבת וי"ט [וכיון שכן אם נדונו כראוי לאכילה שפיר יצאו בו יד"ח, וא"כ תקשי שע"י מעשר על תנאי ייחשב ראוי לאכילה ותסגי בזה לצאת יד"ח].

וי"ל דאם אסור לעשר לא יועיל ככה"ג, דאיך יאכל אידך ויגרום [למעשר שייחשב] שעשה מעשר, וע"כ דשרי לעשר, [כי אם אסור לעשר אסור גם לאידך לאכול, ובהכרח שהוא יכול לעשר], ועדיין צ"ע [בוה].

ענף ב' | ביאור סוגיא דהניח

באילן שנופו נוטה למטה

מהלך הסוגיא לרש"י

א. הנה בהא דלמעלה מעשרה אין עירובו עירוב, אמרינן בגמ' [דף ל"ג] דדווקא באילן הנוטה, דאם אינו נוטה חשיבא הוא ועירובו

17. א.ה. יע"י להלן בענף ב' מה שהובא משיטת רש"י דע"י שד"א עולות לרקיע והו"ל כרה"י מהני להחשב הוא ועירובו במק"א, ומשמע שא"צ היתר להביא בפועל דהא אי"ז באמת רה"י וכמפורש ברש"י ותוס', אך התם הטעם מצד אחר, ע"י דף ל"ב ע"ב בתוס' ד"ה דרה"י ובתוס' ל"ג ע"א ד"ה והא, ודו"ק.
18. א.ה. ולכא' עדיין תלוי בפלוגתת רבי ורבנן דמרה"י לרה"י דרך כרמלית נמי הוה שבות, וע"י סי' שני"ג וסי' שני"ה, ואכמ"ל.
19. א.ה. באמת ברש"י לא כתוב שהנידון מצד מעביר אלא מצד מושיט, אך התוס' פי' כן בדעת רש"י, ורבינו זצ"ל קיצר בזה כדרכו.
20. א.ה. דברי רבינו זצ"ל דהנידון משום מעביר ולא משום מושיט הם עפ"י ד' תוס' שבהערה הקודמת, ומבואר דיש חיוב מעביר אף שאין עקירה ברה"ר, וכן מפורש בדבריהם, ומעתה בלמטה מי' מוכרח לומר דאיירי בפחות פחות מד"א וכדלהלן ס"ק ב'.
21. א.ה. והטעם דכל הך חיובא דמעביר ד"א כאשר העקירה לא היתה ברה"ר אלא ברה"י חידוש הוא, ונלמד ממשכן כמו"ש תוס', ובמשכן הוה דרך העברה ולא דרך זריקה, וק"ל.
22. א.ה. והיינו דלתוס' אין הנידון מצד מעביר ד"א כי אם מצד מוציא מרשות לרשות, ולרש"י הנידון רק מצד מעביר ד"א, ולרש"י לא איכפ"ל מה שאין העקירה ברה"ר, דאעפ"כ אסור אפי' בביה"ש להעביר ד"א ברה"ר בב"א, דילפינן לה ממשכן כמו"ש תוס' בדעתו, ואפי' בדרך זריקה הוה שבות חמורה וכמו שכ' בשם הריטב"א, והתוס' ס"ל דהנידון מצד הלכות הוצאה מרה"י להביאו למקום שביתתו, וכל שלא שייך להחמיר מצד זה תו לא איכפ"ל מידי, וכל המו"מ של האחרונים דלהלן לכא' לא נצרכה אלא בד' תוס', דלרש"י גם בלא"ה אי"ש למה הוצרך לומר שלא לטלטל פחות פחות מד"א, וכמו שנת' שלשיטתו זה היה כל הנידון בקושיא, וע"ז צריכים לתרץ וכמו שכ',

הגהות והערות על סדר המשנ"ב
מאת הגאון רבי נתן הכהן
קופשיץ שליט"א

מרא דאתרא הקריה החרדית בית שמש
ומרבני בית ההוראה "אהבת שלום"

סימן ת"ח

הניח עירובו תוך תחום העיר ורחוק
מביתו יותר מאלפים אמה

סימן ת"ח סעיף א' ביאווה"ל ד"ה רחוק מהעיר בתוך התחום: דכיון דיכול ללכת שם בין השמשות יוכל לקנות שם שביתתו - ע"י חזו"א סי' פ' ד"ה מ"ב סי' ת"ח ובסי' ק"ט סקט"ז מה שכתב ע"ז, ומסיק כהעו"ש בדעת הרמב"ם, אבל במסקנא פסק כהטור דבלן בה יש לו כל העיר, וה"ה דיוכל לחזור אליו, דאם העירוב בסוף אלפים ואין לו בעיר ד"א א"כ אין קונה כלל עירוב.

הניח עירובו רחוק אלפים מהעיר וביתו נמצא תוך העיר

סימן ת"ח סעיף א' ביאווה"ל ד"ה רחוק מהעיר בתוך התחום: דלדעתו כשביתו בתוך העיר ורוצה להניח עירובו אלפים מהעיר צריך שילין בלילה בבית הסמוך לחומה או עכ"פ שיהיה שם ביה"ש בעת קניית העירוב - צ"ע דלהיכן ילך אחר ביה"ש, דלבייתו הרי אסור לילך לדעה זו.

המניח עירובו אלפים מהעיר כשביתו תוך העיר

סימן ת"ח סעיף א' ביאווה"ל ד"ה רחוק מהעיר בתוך התחום: והנה מסתימת דברי המ"א משמע להיפוך, וגם דבזה הלא גם העו"ש יודה להקל ובמה הוא חולק עליו - לכאורה מסתימת מאי משמע כהאחרונים שכתב דצריך ללון בשאר בתי העיר בתוך תחום עירובו, ומש"כ הבה"ל דא"כ מאי פליג על העו"ש אפש"ל דהמ"א הבין בעו"ש דאם ה" בביתו אין קונה כלל עירובו, ולזה אמר דעירובו קונה אלא דלא יוכל לילך כיון דהוא חוץ לתחום עירובו. וע"י מחה"ש, וכך משמע בדרישה שהבין בדעת הרמב"ם כן.

המתעכב במקום העירוב בזמן ביה"ש ורוצה לחזור ללון בביתו, וביתו רחוק מהעירוב יותר מאלפים

סימן ת"ח סעיף א' שעה"צ אות י"א: לחזור לביתו למחר ממקום עירובו אם לינתו בלילה היה בביתו אף שבבין השמשות נתעכב במקום עירובו - צ"ע דאין יכול לילך לביתו ללון בה, כיון דבביה"ש ה" במקום עירובו וביתו הוא יותר ממידת תחומו, וצ"ל דכיון דרוצה ללון בביתו כמו דמותר לילך לביתו אחר שלן, ה"ה מותר לכתחילה לילך ללון.

ציון לדברי החזו"א

סימן ת"ח רמ"א סעיף א': ואע"ג דעדיין עיבור לפני העיר כל העיר כד' אמות - ע"י חזו"א סי' ק"י סקט"ו ד"ה הא דכתב.

צדדין של עיר המובלע תוך התחום

סימן ת"ח סעיף א' ביאווה"ל ד"ה ומ"מ אם כלתה המדה וכו': עיין במ"ב שכתבנו דנחשבת כל העיר כד"א אפילו מחזקת יותר מד' אלפים וד"א וכו', והנה אף דבאבהעו"ז מחמיר בזה וס"ל דאין אומרים כל העיר כד"א אא"כ וכו' דרבו האחרונים המקילים בזה וכו', ובפרט היכא שלן בעיר הלא לדעת הרמ"א יש להקל בכל גווני - ע"י חזו"א סי' ק"י סק"י דאין להקל אלא היכא דלן בה, ולא בסתם עיר מובלעת. אולם מש"כ בבה"ל לעיל בשם אבהעו"ז דאין לעיר שם מובלע אא"כ הוא מובלע גם ברחבה, משיג ע"ז וכתב דאף דברחבה אין מובלע כיון דברכה הוא מובלע הרי הוא כד"א. ואפ"י היכא דרחבה מובלע לא אמרינן כד"א אלא לארכה ולא לצדדין, שאין דין הבלעה שייך

בצדדין כלל, רק בעיר שלן בה נותנין לו כל העיר בין מובלע בין אינו מובלע.

הרחבת מדידת התחום חוץ לעיר בצדדין
למי שכלתה מידת התחום סוף העיר

סימן ת"ח סעיף א' ביאווה"ל ד"ה ויש לו אלפים וכו': אכן מאחר שיצא מפי הרמ"א להקל, ודעת האה"ע ובגדי ישע וח"מ כן, המיקל בשעת הדחק יש לו על מי לסמוך - ע"י חזו"א סי' ק"י סק"י ד"ה ולדינא דכתב דאין להקל גם בשעה"ד שאין לדבר זה שום מקור.

סימן ת"ט

תיקון בבה"ל

סימן ת"ט סעיף ג' ביאווה"ל ד"ה שהם רכים: הוא דוקא במין שהוא רק - הוא דוקא במין שהוא רק.

תיקון בציון וסידור מקום הבה"ל

סימן ת"ט שו"ע סעיף י"א: שם מבע"י * - ציון זה שייך לקמן בע"ב.

כנ"ל

סימן ת"ט סעיף י"א ביאווה"ל ד"ה אבל אם לא וכו': אבל אם לא - צ"ל אין, וזה קאי לקמן בע"ב שורה א'.

כנ"ל

סימן ת"ט שו"ע סעיף י"א: אין יותר מאלפים * - כאן שייך הבה"ל בע"א ד"ה אבל.

סימן ת"י

תיקון בבה"ל

סימן ת"י סעיף ב' ביאווה"ל ד"ה כיון שגמר בלבו והחזיק בדרך כו': אכן באמת גם שם אין כאן - אכן באמת גם כאן אין כאן.

אם צריך אמירה לקנות שביתה

סימן ת"י סעיף ב' ביאווה"ל ד"ה כיון שגמר בלבו והחזיק בדרך כו': וכן מורה פשטיות לשון הרמב"ם פ"ז מהלכות עירובין הלכה ג' - וכן איתא שם להדיא בהלכה ט'.

סימן ת"א

תיקון בשו"ע

סימן ת"א שו"ע סעיף א': מי שהיה במזרח וביתו בשדה - צ"ל ביתו בלא ו' (וכ"ה בשו"ע הגדולים).

סימן ת"ג

המערב לרבים אם צריך להניח העירובין בכלי אחד

סימן ת"ג סעיף א' ביאווה"ל ד"ה המערב לרבים וכו': ופלא דברמב"ם פ"ו מה"ע מבואר להיפוך - הי"ח, ע"י מרכה"מ דמבאר דברי הרמב"ם.

גמר בלבו שלא לסמוך על עירוב תחומין שעירבו
עבורו וחזר בו ונתרצה קודם שתחשך

סימן ת"ג סעיף א' שעה"צ אות ב': אכן אם גמר בלבו מבע"י שלא לסמוך על העירוב אע"ג דנתרצה משתחשך כיון דמבע"י לא הוי נחיא ליה - משמע דאם נתרצה מבעוד יום מועיל, וזה סותר מש"כ לק' בסי' ת"ד בשעה"צ אות ה'. וליכא למימר דשם הוא משום דהוי מחאה בפה,

דבגאון יעקב שממנו לוקח את הדין כאן כתב בפירוש דאפ"י אמר בפה, וצ"ע (מרש"ו). וע"י מש"כ שם בגליון.

סימן ת"ד

עירוב תחומין לקטן ולעבד כשהאב
והאדון לא עירבו עבורו

סימן ת"ד סעיף א' ביאווה"ל ד"ה אינו כלום: דהיינו אם האב לא הניח עירוב כלל ואחר הניח עירוב בשבילם לאיזה צד עירובו קיים - ע"י חזו"א או"ח סי' ק"א סק"א.

מיחה שאינו רוצה בעירוב תחומין
שזיכו לו וחזר בו ממחאתו

סימן ת"ד סעיף א' שעה"צ אות ה': ולענ"ד צ"ע דתיכף כשמיחה מסתברא דנתבטל גם הזיכו שהרי גילה דעתו שחוב הוא לו - אינו מובן, דהגילוי דעת ה" שהעירוב חוב הוא לו, אבל הזיכו איזה חוב הוא שזכה בדבר שמערבין, וכיון שכן כל שנתרצה הוי עירוב (מש"מ).

נתרצה בעירוב אחר שכבר גילה דעתו שחוב הוא לו

סימן ת"ד סעיף א' שעה"צ אות ה': ומאי מהני מה שנתרצה אח"כ אם לא חזר וזיכהו א"כ פשיטא דמהני - ע"י סי' ת"ג שעה"צ ב' ומש"כ שם.

עירוב של אב לקטן בן שש כשאין לו אם

סימן ת"ד סעיף ב' שעה"צ אות י"א: אכן אם אין לו אמה אפשר דיוצא בעירובו של אביו - ע"י בחזו"א שם.

עירוב של אב לגבי קטן בן שש

סימן ת"ד סעיף ב' משנ"ב ס"ק ח': ואם לא עירבה אמו אלא אביו אינו יוצא בעירובו - ע"י חזו"א שם.

סימן תט"ז

נתינת פת במקום שקונה לו עירוב
כאשר הולך בעצמו לשם

סימן תט"ז סעיף ב' ביאווה"ל ד"ה ולמחר מוליכו: אך ביום הראשון אפשר משום דחושש שמא למחר יכבד לו לילך בעצמו לערב ברגליו וכו', וע"כ לוקח אתו פת פן ימצא מקום המשתמר להניחו שם ויוכל להניחו שם לשם עירוב בהדיא על שני הימים - לא ה" צריך לזה, אלא ה" יכול לומר דכיון דאינו יכול לילך בעצמו למחר רק רוצה לערב ע"י שליח לכן מוכרח לקחת פת, דאלי"כ לא יוכל לשלוח ע"י שליח לערב בפת, דהרי אם עירב ברגליו בראשון אינו יכול לערב בפת בשני.

עשיית עירוב תחומין בשני ימים טובים
של גלויות מאחד לחבירו

סימן תט"ז סעיף ב' משנ"ב ס"ק י"ט: וה"ה לענין שני ימים טובים של גלויות שאסור להכין מיר"ט לחבירו - ע"י נוב"ת סי' מ"ח.

יישר כח מרובה להרה"ג יצחק זאב טוקר
שליט"א מכולל "אליבא דהלכתא" רוממה
על סיועו המרובה בעריכת מדור זה

ז. ה"י מודד למזרח העיר ופגע בעיר אחרת, אם כלתה מדתו באמצע העיר אינו מהלך יותר, וכן לרחבה לא יהלך יותר מכנגד תחומו, אבל אם פגע בעיר שמובלעת כולה תוך תחומו לצד מזרח אבל היא רחבה הרבה, ובצפון ודרום היא יוצאת יותר מאלפים, יכול לילך בכל רוחב העיר אפי' היא גדולה כאנטוכיא, אבל מחוצה לה אינו הולך כלום לצפון ולדרום, וכן התחום למזרח שעד העיר ושאר העיר אין לו כנגד כל רוחב העיר רק כנגד מדת תחום עירו או מקום שבינתו. ויש מקילין שאם העיר אין רחבה כמדת תחומו [כגון אם שבת בשדה שיש לו ד' אלפים וד' אמות, והעיר שפגע אין רחבה ד' אלפים וד' אמות], כיון שהעיר מובלעת בתוך רוחב תחומו שוב נותנין לו כנגד העיר אלפים משני הצדדין, והעיר נחשבת רק כד"א [מיהו דוקא כנגד העיר, אבל לא התחום למזרח שעד העיר ושאר העיר כנ"ל]. אבל אם העיר רחבה ממדת תחומו [וי"א אף אם היא שנה למדת תחומן], אף שהעיר עצמה מותר לו להלך בכלה גם לרחבה כיון שבארכה כלה בסוף העיר, אבל מן הצדדין אין לו אז כלום, והמיקל בשעת הדחק כדעה זו יש לו על מי לסמוך (ס"א וסק"י"ח י"ט כ"א ובה"ל ד"ה ויש). ודעת החזו"א דלעולם אין לו אפי' בתוך העיר עצמה לרוחב אלא כנגד תחומו ולא יותר, בין אם היא מובלעת ברחבה ובין אם אינה מובלעת (א"י"ח סי' ק"י סק"י"ד ט"ו).

ח. אע"ג שאסור לאדם להלך ממקום שבינתו רק אלפים אמה כנ"ל סי' שצ"ז, התיירו לו להלך ארבעת אלפים אמה לצד אחד ע"י עירובי תחומין, דהיינו שיצא מהעיר הוא או שלוחו, ויניח מזון שתי סעודות לשם קניית שבתה בסוף התחום, ואז אע"פ שחזר לעירו מבעוד יום ולן בביתו נחשוב אותו כאילו שבת במקום שהניח בו העירוב, ויכול לילך למחר ממקום עירובו אלפים אמה לכל רוח. ואין מערביין לכתחלה אלא לדבר מצוה, ובדיעבד אף אם עירב לדבר הרשות עירובו כדלק"י סי' תט"ו. ואם ה"י שם עד אחר בין השמשות במקום שקנה שבתה א"צ להניח שם מזון כלל, כמו שיכתב בר"ש סי' ת"ט בעז"ה (ס"א וסק"א ב' ד' ה').

ט. וכן אם הניח עירובו בסוף אלף אמה מעירו או פחות או יותר, יש לו ממקום עירובו אלפים אמה לכל רוח, אבל אם הניח עירובו בתוך העיר ששבת בה או בתוך עיבורה של עיר לא עשה כלום והר"י הוא ככני העיר, ואפי' נתנה באמה אחרונה של העיבור אין משלימין לו ד"א לצד חוץ, אלא מודד מסוף העיבור והלאה"ה כשאר בני העיר. ואם הניח עירובו חוץ לתחום העיר אינו כלום כיון שאין יכול להגיע שם בין השמשות ויש לו תחום מביתו, דכיון שהוא עומד בביתו או בתחום ביתו אמרי' מסתמא ניחא ל"י לקנות שבתה ביתו כשאר עירובו עירוב' (ס"א ג' ד' וסק"כ"ט ל' ל"א, וע"ל סי' ת"ט דין י' דכ"ז שלא נרחק מהעיר ב' אלפים וד' אמות הן ואלכסונון לרוח שבייר מהני העירוב).

י. נתן את עירובו בשדה יש לו ד' אמות עם זוויתיהן כנ"ל סי' שצ"ט, ואח"כ נותנין לו אלפים מרובעים, נמצא שיכול לילך בטבלא מרובעת של ד' אלפים וד' אמות על ד' אלפים וד' אמות. ואם נתן עירובו במקום מוקף מחיצות לדירה אפי' גדול ביותר [ואם אינה מוקף לדירה צריך שלא יהא יותר מבית סאתים כנ"ל סי' שצ"ז דין ג'], ואפי' נתן בעיר חרבה שהיו בה דיוורין ונחרבו ומחיצות החומה נשאר, או מערה הראוי' לדיוורין אפי' אין בה דיוורין נחשב כולה כד"א, ונותנין חוצה לה אלפים לכל רוח, ומרבעין ג"כ הזווית שיהא כטבלא מרובעת. אבל אם אין המערה ראוי' לדירה, כגון שנפרצו מחיצותיה או שנמוכה הרבה וכיו"ב אינה נחשבת כד"א, ומודדין האלפים ממקום הנחת העירוב (וע"ל סי' שצ"ח דין כ"ז לענין גגה). וכן אם נתן בעיר [או בעיבורה של עיר, חזו"א סי' ק"י סק"ז] אפי' אינה מתוקנת העיר שיהיו יכולין לטלטל בה, נחשבת כולה [ועיבורה, חזו"א שם] כד"א, ומרבעין אותה כמו שנתבאר בסי' שצ"ח, ויש לו חוצה לה אלפים לכל רוח (ס"א ב' וסק"ט"ו ט"ז י"ז כ"ג כ"ד כ"ה כ"ז ושה"צ חזו"א א"י"ח סי' ק"י סק"ז). אפי' יש בה פרצות יותר מעשר אמות או שרה"ר עוברת בתוכה, ואפי' עיר שאין לה חומה ויצאו דיוורין אם נשאר הבתים דהיינו ג' מחיצות ותקרה נחשבת כולה כד"א. והא דצריך חומה היינו לאויר שבין החומה לעיר דמודדין מחומתה (אם ישבה ולבסוף הוקפה כנ"ל סי' שצ"ח דין ג'), ואפשר שאם החומה קיימת מהלך את כולה אפי' חרבו מחיצות הבתים (חזו"א א"י"ח סי' ק"י סק"ז, וע"ל סי' שצ"ז דין ג').

יא. המניח עירובו ומודד ממקום עירובו אלפים ופגע בעיר אחרת, דינו כמו כל מודד תחומו שאם העיר מובלעת בתחומו נחשבת כד"א, ואם אינה מובלעת אין לו אלא עד סוף תחומו. וכ"ז בעיר אחרת, אבל עירו שלן בה חשבינן לעולם כד"א, ואפי' גדולה הרבה מאד בארכה וברחבה, שאם ימדדו ממקום עירובו אלפים יכלה רק בתחלת העיר, אפי"ה כיון שלן בה מהלך את כולה כד"א [וגם אחר שיצא ממנה והלך לעירובו יכול לחזור לה ולהלך את כולה, חזו"א סי' ק"י סק"ז]. אבל חוצה לה אין יכול להלך כלום אא"כ הוא בתוך תחום מקום עירובו, וכד"ן עיר אחרת. וכ"ז בלן בה, אבל אם ה"י בבין השמשות לבד בביתו ואח"כ הלך למקום קניית עירובו [או שה"י בביה"ש במקום עירובו ואח"כ חזר ללון בביתו], אין להקל לחזור למחר לביתו אם הוא יותר מאלפים ממקום עירובו (ס"א וסק"י"א י"ט ושה"צ, ולפ"ד החזו"א אם אין יכול לחזור לביתו לא קנה כלל עירובו כדלק"י דין י"ב). וצ"ע אם מותר לו לילך בתחלת הלילה למקום עירובו ולחזור וללון בעירו, דאפשר שלא הותר לו אלא אחר שכבר לן בעירו (חזו"א א"י"ח סי' ק"ט סק"ז). וע"ש ב"ד"ה נ"א שכ' דלא מקילינן למחשב העיר שלן בה כד"א רק בהניח עירובו תוך אלפים, אבל הניח חוץ לאלפים תוך ד"א כיון שאין לו ד"א בעיר אין לו ללכת רק עד כלות תחומו.

יב. וכ"ז לפ"ד הרמ"א, וכן פסק הב"ח ושאר אחרונים, אבל יש מחמירין שגם בעירו שלן בה אין לו אלא עד אלפים אמה ממקום עירובו, ואם כלתה מדתו באמצע העיר אינו מהלך אלא עד מקום שכלתה מדתו, ומי"מ גם לדעה זו אם הניח עירובו ברחוק יותר מאלפים אמה מביתו לא אמרי' דכיון

כאשר יתן סגרת תלמי
יגב ידיו הנייה זו למזון סיני ב אפני הפטעיה והתולדי
אזה כי נהיה אז דירה זיך כל קא אפני החז פלגים זינג סיני
ח"י ק"י עסקי

בעזה"י י"א טבת תש"ע
הנה ידידנו הרה"ח בן שמעון סידר כל מנהגי הספרדים והמקובלים על
או"ח כי המ"ב לא דיבר בדרך כלל רק על מנהגי האשכנזים ויפה סידרם
חיים קנייבסקי

הלכות עירובי תחומין

סימן תח. דין הנחת העירוב וקניית השבתה

א. ה"י מודד את התחום מעירו או מהמקום ששבת בו ופגע בעיר [ואפי' אינה מוקפת מחיצות והיא כרמלית, או במקום מוקף מחיצות שהיא רה"י אפי' אינו עיר, מבואר בחזו"א א"י"ח סי' ק"י סק"א], אם כלתה מדתו באמצע העיר אינו מהלך אלא עד סוף מדתו ולא יותר אפי' אמה אחת, אבל מותר לטלטל ע"י זריקה בכל העיר אם היתה רה"י כנ"ל סי' ת"ג ע"ש (ס"א וסק"א). ואפי' כלתה מדתו בחצי חצר אין לו אלא חצי חצר, ואם הוציאוהו גוים לחציו השני או שחזר לתחומו אין לו אלא ד"א אפי' בתוך החצר כנ"ל סי' ת"ה (חזו"א א"י"ח סי' ק"י סק"ג).

ב. אבל אם כלתה מדתו בסוף העיר בשוה או חוץ לעיר [וי"א דכיון שמסור לכל וא"א לצמצם צריך שתכלה דוקא בחוץ לעיר ולא בסוף העיר בשוה, ובשעת הצורך יש להקל בזה], כיון שכל העיר מובלעת תוך תחומו נחשבת כולה כד"א ומשלים מדתו חוצה לו, כגון שמדד אלף אמה מעירו ובסוף אלף אמה היתה עיר, אם העיר מחזקת יותר מאלף אמה אין מהלך אלא עד אלף אמה בתוך העיר, אבל אם אין מחזקת אלא אלף אמה נחשבת כד"א, ומהלך חוצה לה עוד תתקצ"ו אמה תשלום האלפים (ס"א וסק"ט). ואפי' היא מובלעת כנגד מקצת העיר, כיון דנחשבת כד"א ממילא מישרין את התחום אפי' כנגד המקום שאין העיר כנגדה. ודוקא כשהיא מובלעת נגד העיר או נגד עיבורה של עיר [או נגד המקום שקנה שבתה אם הוא בשדה דהיינו הדי"א שלן], ואפי' מקצתה מובלעת נגדם (כגון שהיא בולטת לצדדין הרבה כזה) מבליעין אותה (ואם מותר לילך כל רחבה ע"ל דין ז'), אבל אם מובלעת כנגד הקרנות שנותנין לעיר אין מודדין את התחום רק כנגד העיר (חזו"א א"י"ח סי' ק"י סק"י"ד ט"ו).

ג. אם העיר וגם עיבורה [דהיינו השבעים אמה ושיריים] מובלעין תוך תחומו, חשבינן העיר ועיבורה כד"א, ומתחיל מדתו מסוף העיבור וחוצה"ל. אבל אם כלתה מדתו בסוף העיר, ואם נחשוב גם העיבור מהעיר נמצא שאין כולה מובלעת, לא אמרי' עיבור להחמיר שתחשב ככלתה מדתו בחצי העיר, אלא העיר נחשבת כד"א, אבל בזה לא חשבינן העיבור עם העיר כד"א אלא מודד מסוף העיר (ס"א וסק"ג, וכ"כ בחזו"א א"י"ח סי' ק"י סק"ח ט"ו). ודין זה הוא בין בעיבור של עיר אחת שנותנין לה קרפף, ובין בב' עיירות שנתחברו ע"י ב' קרפיפות שנתנו להן, לא חשבינן ל"י כעיר אחת להחמיר כ"ז שיש ביניהן יותר מע' אמה, אבל אם יש ביניהן רק ע' אמה ושיריים (ולפמש"כ בחזו"א סי' ק"י סק"כ צריך שיכנס משהו לתוך ע' אמה ושיריים) שבוה גם בתים יחידים מצטרפים, וה"ל עיר ממש (חזו"א שם סק"ט"ו). וכן הדין אם בתים חרבים יוצאין מהעיר דחשבינן להו בהדי עיר כנ"ל סי' שצ"ח דין כ"ד, לא חשבינן להו כעיר להחמיר, ולכן אם העיר בלא בתים אלו מובלעת תוך התחום נחשבת כד"א (שם).

ד. ה"י מודד והגיע לעיר מוקפת מחיצות וקרפף מחובר לה וכלתה מדתו בחצי קרפף אין לו אלא חצי קרפף, דכיון דהקרפף תוך רה"י חשבינן לכל העיר כקרפף גדול, וה"ל כלתה מדתו בחצי העיר ואין לו אלא חציו, אבל אם העיר היתה כרמלית נחשבת העיר כד"א, שהרי כל העיר מובלעת תוך תחומו ולא חשבינן לה כאחד עם הקרפף (שם סק"א, וע"ל סי' שצ"ח דין ח').

ה. היתה העיר שפגע כמין ג"ם, ואם מרבעין אותה כמ"ם סתומה [כנ"ל סי' שצ"ח דין י"ג] יהי כלתה מדתו באמצעה, לא אמרי' עיבור להחמיר, וכל זמן שהמבואות הבנויות מובלעות תוך תחומו חשבינן להו כד"א, ומתחיל להשלים תחומו מהמבואות, ואפי' אם עכשיו יהי גם כל העיבור שמרבעין אותה מובלע תוך תחומו, מ"מ אין העיבור נחשב כד"א כיון שאין העיבור מובלע לפני שחשבינן המבואות כד"א, אבל אם בתחלה כל העיר עם עיבורה שמרבעין אותה מובלעת תוך תחומו או נחשב הכל כד"א (שם סק"ט"ו).

ו. ה"י העיר שפגע עגולה, ואם ימדוד כנגד אלכסון העיגול תהי' מדתה כלתה באמצע העיר, ואם ימדוד מן הצד כנגד רבע עיגול יהי' מובלע תוך תחומו, מודדין לו לקולא ומבליעין לו העיר בתחומו כל מה שאפשר (שם).

שערי הלכות

- 1 והוא כשיטת רש"י, וע"ל סי' ת"א בשע"ה אות א.
- 2 כ"פ הרמ"א כמ"ש כמה ראשונים, אבל הרמב"ם רוב הראשונים ופסק בשו"ע כמותם נתבאר לקמן בדין הבא.
- 3 ומי"מ יש נ"מ לענין המדידה וכנ"ל.
- 4 ולדעת מרן דוקא אם יש בית דירה בתוך העיבור, ובלא"ה הלא מודדין מהעיר. וע"י כה"ח סק"ג, וע"ע בסי' שצ"ח דין ט"ז.
- 5 ולדעת מרן בעיר אחת מודד מסוף העיר וכנ"ל.
- 6 ודעת מרן גם שכלתה מדתו בסוף העיבור כן הדין וכנ"ל.
- 7 דעת מרן דאין מודדין מסוף העיבור אלא מסוף העיר, אא"כ בין שני ערים דנותנין קרפף, וכנ"ל בסי' שצ"ח דין ט"ז ובשע"ה שם.
- 8 ולדעת מרן גם שכלתה מדתו בסוף העיבור כן הדין וכנ"ל.

דשבתו במקום עירובו א"כ הוא נמצא ביה"ש חוץ לתחום ולא הוי עירוב כנ"ל דין ט', אלא קנה עירוב ומותר לו גם לדעה זו" לילך מביתו למקום עירובו, אבל לא לצד אחר של ביתו אפי' אמה א' וצ"ע, ואפי' נמלך משבתתו לא מהני [אך בע"ש השני ודאי יכול לחזור אף שמתחלה ה"י דעתו לכמה שבתות והעירוב עדיין קיים], ואחר שהלך לעירובו שוב אסור לו לחזור לביתו לדעה זו, אלא ילך רק עד אלפים ממקום עירובו, שלא הקילו אלא לילך מביתו לעירובו, ולפיכך אם הניח עירובו בריחוק אלפים אמה מעירו הפסיד את כל העיר. ואין למחות ביד המקילין כדעה ראשונה אחרי שהרמ"א וכמה אחרונים מקילין (ס"א וסק"ז ח' י"ב ובה"ל ד"ה רחוק ושה"צ). ובחזו"א כתב דלדעת המחמירין הנ"ל כל שמקום הפת יותר מב' אלפים וד' אמות ממקום שהוא נמצא כשהחשיך, אינו עירוב אפי' הוא תוך תחום עירו ואפי' העיר מוקפת חומה, ואפי' כלתה מדתו בחצי ביתו והוא בחצי השני לא מהני, ואפי' נתכוין לשבות תוך תחום ביתו ונתן עירובו חוץ לתחום ביתו אפי' אינו חוץ לתחום עירו לא מהני, אבל לדינא יש להקל כדעת הרמ"א דבלן בה כולה כד"א (או"ח סי' פ' ד"ה מ"ב סי' ת"ח וסי' ק"ט סקט"ז, וכן פסק בסי' ק"י סק"ח י"ד ט"ו כדעת הרמ"א).

יג. ג' עירות שעמדו בשורה כזה* כל א' אלף אמה וביניהם אלף אמה, ובני עיר א' רוצים ללכת בשבת לעיר ג', יכולין להניח עירובן בעיר ב' ותהא להם עיר ב' כד"א ויש להן אלפים לכל רוח, ויוכלו לילך מעיר א' לעיר ג' ויהי להם ה' אלפים בס"ה. וכן אם היו ה' עירות כזה ועיר ג' ב' ג' ד' כל א' אלף אמה וביניהן אלף אמה, ועיר א' מובלעת בתוך אלף אמה של עיר ב', וכן עיר ה' מובלעת בתוך אלף אמה של עיר ד', יכולין כולן ליתן עירובן בעיר ג', ויכולין לילך לכל ה' העירות, דעיר ב' ד' נחשבת כד"א כיון שכלתה מדתו בסוף העיר, נמצא יש להן עדיין אלף פחות ד"א מעיר ב' לצד עיר א' ומעיר ד' לצד עיר ה', ואף אם עיר ג' גדולה מאת אלפים דהא כולה כד"א. ואם עיר א' ועיר ה' גדולות מאד, כל שבין עיר א' לעיר ב' אלף פחות ח' אמות, וכן בין עיר ה' לעיר ד', אז אלו שלנו בעיר א' ונתנו עירובן בעיר ג' מהלכין את כל ד' עירות לפי מה שהקיל רמ"א דבלן בה נחשבת כולה כד"א, ומהלכין מסוף עיר ג' אלפים, ועיר ד' נחשבת לד"א כיון שמובלעת, וכן בני עיר ה'. וכשמודדין את הביניים של העירות צריך לרבע תחלה כל עיר ולהוסיף עיבורה, וכ"ז נחשב בכלל ד"א של העיר [ועיר המובלעת ואין עיבורה מובלע ע"ל דין ג'] (חזו"א או"ח סי' ק"י סק"ח).

סימן תט. דין מקום נתינת העירוב

א. תחלת תקנת עירוב היתה שיערב ברגליו, דהיינו שילך בסוף התחום או בתוכו, וישב שם כל בין השמשות עד שחשיכה ודאי, ואפי' לא אמר שביטתי במקומי אלא החשיך שם ושתק מהני וקנה שם שבתתו במקום שישב, ואין יכול לערב ברגליו ע"י שליח אלא ע"י עצמו (ס"ז וסק"ו כ"ז כ"ח ובה"ל ד"ה ואם).

ב. אם יצא מביתו כדי להחשיך על התחום לקנות שם שבתתו, סגי אפי' לא חשב אח"כ כשבא שם כדי לקנות שבתתו* [ובלבוש ל"מ כן וצ"ע למעשה], אבל בסתמא דהיינו היוצא מהעיר וחשכה לו תוך תחומו ולא נתכוין לקנות שם שבתתו, אין קונה שבתתו אלא בביתו כיון שהוא סמוך לביתו, אבל הבא בדרך וחשכה לו אפי' לא נתכוין לקנות שם שבתתו ממילא קנה שם שבתתו, ויש לו אלפים לכל רוחותיו ואפי' הוא ישך כנ"ל סי' ת"א (סק"ט ושה"צ).

ג. הקילו חכמים כדי שלא יצטרך לילך ולהחשיך שם כל ביה"ש, וגם שיוכל לעשות ע"י שליח, שיכול לערב אפי' לכתחלה ע"י שליח הוא או שלוחו (וע"ל דין ו') מבעוד יום ויניח שם מזון שתי סעודות [וא"צ להניחו ע"ג מקום ד'], ויאמר בזה העירוב אה"י מותר לילך למחר אלפים אמה (וע"ל סי' תט"ו דין ד' כיצד מברך) וחזור ולן בביתו, ומודדין לו תחומו ממקום עירובו כאילו דר שם. אבל אם הניח בשתיקה, אף שכיון בלבו לקנות שם שבתתו לא הוי עירוב. מיהו אף אם לא אמר כל הנוסח הזה רק שאמר יהי זה לעירוב, סגי (ס"ז וסק"ח ל"ז ושה"צ אות ט"ז, וע"ל סי' תט"ו דין ד' ה'). ועי' בחזו"א סי' ק"ט סקט"ז ד"ה אח"כ דמבואר דיכול לערב בפת אף ביום ראשון וא"צ דווקא מע"ש, ולענין שביטתי במקום פלוני דלק' דין כ"א נסתפק אם דווקא בע"ש או אפי' קודם ע"ש).

ד. שיעור מזון ב' סעודות, אם מערב בפת צריך לכתחלה כשמונה ביצים*, ובדיעבד די בכששה ביצים עם קליפתן כנ"ל סי' שס"ח דין ב' (וע"ש בשם החזו"א דבזמנינו שהביצים נתקטנו לחציין צריך שיעור כפול), ואם מערב בשאר דברים צריך מזון ב' סעודות. ואם הוא לפתן סגי בכדי לאכל בו ב' סעודות, ובחומץ שיעורו רביעיית*, הכל כמו שנתבאר גבי שיתופי מבואות בס"י שפ"ו. ובכל מה שמשתתפין שיתופי מבואות מערבין עירובי תחומין, חוץ מהנשבע שלא יהנה מהכרך דא"י דאין משתתפין בו מ"מ מערבין בו ע"ת כנ"ל סי' שפ"ו דין י"ג. ושיעור זה אם מערב עבור כמה אנשים צריך לכל א' וא' בפ"ע, ואפי' בעה"ב עם בני ביתו צריך להניח לכל א' שיעור עירוב, חוץ מבנו הקטן הצריך לאמו כדלק' סי' ת"ג ת"ד. ואם הוא רעבתן די לו בשתי סעודות בינוניות, אבל אם הוא חולה או זקן די בסעודות שלו כפי אכלו [וא"צ אפי' כששה ביצים פת], ובלבד שיהא מזון הראוי להחולה

הזה לאכל דא"ה צריך ב' סעודות בינוניות. ויש מחמירין שלעולם צריך גם בחולה זקן בינוניות, ובאדם בריא לכו"ע משערין לעולם בסעודה בינונית (ס"ז וסק"ל ל"א ל"ב ל"ג ל"ד ל"ה ל"ו ובה"ל ד"ה כפי).

ה. התלמידים האוכלים אצל בעה"ב שבתיהם בשדה וחוזרים ולנים בבית רבם, מודדין להם תחומם מבית רבם שהוא מקום לינתם שהוא להם עיקר, ששם היו חפצים גם לאכל אילו ה"י שם מזונם. ואפי' אם היו כל ביה"ש בבית הבעה"ב שם לא קנו שבתתו שם רק בבית רבם, אם לא שכינו בפירוש לקנות שבתתם שם. וכן הרועים הלנים בשדה אף שאוכלין בבית הולכין אחר מקום לינתן, ששם היו חפצים לאכל ג"כ אילו ה"י ביכלתם, וכן הקייצים ושומרי פירות (ס"ז וסק"ט מ').

ו. יכול לשלוח העירוב ע"י שליח ואפי' ע"י עבד או שפחה אם הטבילן לשם עבדות [דא"ה דינם כגוים], ויאמר השליח בזה העירוב יהא פלוני מותר לילך, והאמירה מעכב. ואם אמר בעה"ב בזה הפת שמניח שלוחי לעירוב אה"י מותר להלך ממקום פלוני אלפים לכל רוח ג"כ מהני, אבל אם שלח ע"י חרש שוטה וקטן לא מהני, ואפי' עומד מרחוק ורואה שמניחים שם במקום שצומע ושומע שמניחם לשם עירוב, דלא אלימי למיקני שבתתו כיון שאינם בני דעה [ואפי' ע"י חרש השומע ואינו מדבר לא מהני דהא האמירה מעכב'], וכן ע"י גוי או צדוקי שאין מודה בעירוב וכל כה"ג שאין מודה בדברי חז"ל לא מהני אפי' עומד מרחוק ורואה, שמא לא הניחום לשם עירוב ונשאר על תחום ביתו. ואם אמר לאחד לקבלו ממנו ולהניחו לשם עירוב, ושולח ע"י אחד מאלו ואמר שיוליכו לאדם ההוא, ואפי' שלחו על הפיל או על הקוף וראה מרחוק שהגיע שם, אפי' לא ראה שנתנו לו"ו והניחו האחר לשם עירוב מהני, דחזקה שליח עושה שליחותו, ובדאי קיבל ממנו והניחו לשם עירוב. ודוקא שהאחר הבטיח לו בפירוש שיקבלו ויניחו לשם עירוב, אבל אם שתק לו לא אמר"י בזה חזקה שליח עושה שליחותו [ודוקא בזה שהוא איסור דרבנן סמכינן על חזקה זו, אבל באיסור דאורייתא אין סומכין על חזקה זו להקל כ"א להחמיר"י]. וי"א דאפי' באיסור דאורייתא היכא שיש מכשול להמשלח אם לא יעשה שליחותו, והוא יחשוב שעשה שליחותו כגון הכא, סומכין על החזקה שעשה שליחותו. ואם יודעים שעשה שליחותו רק שספק שמא שינה, לכו"ע אמר"י דודאי לא שינה] (ס"ח וסקמ"א מ"ב מ"ג מ"ד מ"ה מ"ו מ"ז מ"ח מ"ט נ' ובה"ל ד"ה ויאמר וד"ה ע"י וד"ה ונתנו ושה"צ).

ז. וכן רבים שנשתתפו בעירובי תחומין ורצו לשלוח עירובם ביד אחר הרי אלו משלחין, וצריך השליח לומר בשעת הנחת העירוב שבוה העירוב יהיו מותרין לילך כל אותן האנשים שנשתתפו בהעירוב (ס"ח וסקמ"א, וע"ל סי' ת"ג דין א' וסי' תט"ו דין ד').

ח. אחד או רבים שאמרו לאחד צא ערב עלינו ועירב עליהם באיזה רוח שרצה, ה"ז עירוב ויוצאים בו שהרי לא ייחדו לו רוח, ומסתמא נחא להו באיזה שיערב. ואף אם לא נודע להם עד שחשיכה הוי עירוב, דאיגלאי מילתא דמעיקרא קנו שבתתו. אך אם ה"י ידוע להשליח שרצו המשלח לערב ברוח זה, אף אם לא פירש לו בהדיא לא מהני כשעירב ברוח אחרת, אף שעכשיו רוצה ללכת שמה. ואפשר שאם רגיל תמיד לערב במזרח ג"כ אין רשאי לשנות למערב (ס"ט וסקנ"ב ושה"צ).

ט. האומר לחבירו ערב לי בתמרים [בין משלח ובין משל השליח] ועירב עליו בגרוגרות, או בגרוגרות ועירב עליו בתמרים, או שאמר לו הנח עירובי במגדל והניחו בשוכך, או בשוכך והניחו במגדל, ואפי' שניהם קרובים או רחוקים, או בבית והניח בעלי, בעלי והניחו בבית, אינו עירוב ששינה מדעת משלחו ועקר השליחות. אבל אם אמר לו ערב עלי סתם, ועירב עליו בין בגרוגרות בין בתמרים בין בבית בין בעלי, ה"ז עירוב (ס"י וסקנ"ג נ"ד נ"ה).

י. כל המניח עירובו במקום מוקף מחיצות חשבינן כולו כד"א כנ"ל סי' ת"ח דין י', ואם מניח במקום שאין מוקף מחיצות קונה לו מקום עירובו ד' אמות סביביו לבד האלפים שנותנין לו לכל רוח. ובמ"מ כתב שנותנין לו ד"א לכל רוח או לאיזה רוח שירצה, וצ"ע (ס"ה וסק"י י"ח ושה"צ). ובחזו"א מצדד שנותנין לו לאיזה רוח שיברר [כמו בשוכת בס"י שצ"ו דין ב'], ותמה על המ"מ שכתב שהוא באמצען (או"ח סי' ק"ט סק"יח). וד"א אלו אין ריבוען לרובע עולם דוקא, אלא יכול לברור אלכסונן לכל מקום שירצה, והלכך יכול להתרחק מעירו לעולם אלפים ואלכסונן, ויברור ד"א של שבתתו שיהיו אלכסונן לצד העיר, ותחומו נגדר אחר ד"א שבירר, ובאלכסונן הוא ג"כ אלכסון של תחומו ויהי לינתו בעיר תוך תחום עירובו (שם סי' ק"י סק"ד).

יא. לפיכך המניח עירובי תחומין שלו בסוף התחום, ונתגלגל מבעוד יום חוץ לתחום [ואפי' גלגלו בעצמו ככונה] בתוך ד"א, ה"ז עירוב [ואם יכול להניחו לכתחלה בתוך ד"א שחוץ לאלפים יבואר לקמן]. אבל אם נתגלגל חוץ לד"א אינו עירוב כיון שאין יכול להגיע אליו ביה"ש, ונשאר על תחום ביתו (ס"ה וסק"כ כ"א כ"ב), ואפי' אם הוא בכרמלית ויכול להביאו פחות פחות מד"א לא מהני (חזו"א או"ח סי' פ' ד"ה מ"ב סי' ת"ח). וכן אם הניח העירוב באמצע התחום ונתגלגל בתוך ד"א שמחוץ לתחום עירובו עירוב, חוץ לד"א אינו עירוב. והמ"מ מחמיר שאם הניחו באמצע התחום ונתגלגל חוץ לתחום אפי' אמה א' אינו עירוב, וצ"ע (סק"ט ובה"ל ד"ה בסוף). ובחזו"א תמה על המ"מ ופסק כדעה ראשונה (חזו"א שם ד"ה רמב"ם). אבל אם הניח תוך התחום ה' אמות ונתגלגל חוץ לד"א ועדיין העירוב תוך התחום, מהני כיון שיכול להביאו למקום שבתתו אם הוא בכרמלית כדלקמן דין י"ג (חזו"א שם סי' ק"ט סק"ו).

שערי הלכות

- ה** וכה"ג גם לדעת מרן, ונתבאר בא"ר בס"י שפ"ו סק"ב, וע"ש בב"י.
- ו** והגם שכן מבואר בשו"ע מ"מ צ"ל דהוא ט"ס להמבואר בב"י, וצ"ל אם הוא חולה, ורעבתן. ותיבות אם הוא חולה קאי אדלעיל כפי הראוי לו, ורעבתן אדלקמיה בבינונית, וכ"כ כמה אחרונים כמבואר בשעה"צ אות ל"א, וע"ע במאמ"ר סק"ט.
- ז** אא"כ המשלח אמר וכנ"ל. כה"ח סקנ"ז.
- ח** בשו"ע כתב שגם ראה שנתנו לו. ועי' בב"ה"ל דמהש"ס ורוה"פ מוכח דא"צ שיראה הנתינה, יעו"ש שכמה אחרונים העירו כן בשו"ע, וצ"ע.
- ט** כ"ד הרמב"ם והרשב"א ועוד ראשונים, וכ"פ בשו"ע וכמו שצ"ע בשעה"צ אות מ"ד.
- י** ע"י שעה"צ באות כ"ד דתלי בהא דלקמן סי' תט"ו דין ג', וע"ש בשעה"צ משי"כ לדעת מרן.
- ב** וכתב המאמ"ר סק"ח דדוקא אם אינו תוך תחום עיר.
- ג** הנה בשו"ע פסק כששה ביצים, והוא כשיטת הרמב"ם והרשב"א, וגם צידד לדעת הטור ששה ביצים, ומשי"כ ח' ביצים הוא ט"ס יעו"ש, וגם שהלכה כדברי המיקל בעירוב, וע"כ עיקר ההלכה הוא ששה ביצים, וכן בס"י שס"ח ס"ג הביא בסתמא ששה ביצים, והדעה של ח' ביצים הביא ב"א, וכן ביש בתרא בס"י תרי"ב ס"ד כתב אכילת פרס ג' ביצים, והכה"ח כתב כשיטתו דכיון שהביא דעה השניה יש לחוש לה לכתחילה, וע"ע מש"כ בזה במבוא לאול"צ ח"ב ענף א' אות ח'. אולם במאמ"ר סק"י כתב דלענין תחומין ס"ל למרן דגם רש"י דס"ל ד' ביצים לא אמר גבי תחומין, ועל הטור הקשה וצידד דט"ס הוא, וא"כ מבואר דהכא א"צ להחמיר ח' ביצים.
- ד** וע"ש בשעה"צ דלפי שיעור הדרה"ם שנתן הרמב"ם מבואר דלא נתקטנו הביצים, ונתבאר שם השיעור לדעת הרמב"ם.
- ח** ע"י דעת תורה בהערות המו"ל הסברא בזה.
- ט** ולבני ספרד צ"ל כדעת המחמירים אחר שמרן פסק כדעת רוב הראשונים והרמב"ם בכללם שהחמירו. אמנם המאמ"ר סק"ב ועוד אחרונים ס"ל לדעת המחמירים דבעי ללון סמוך לקצה העיר כדי שיהיה תוך אלפים לעירובו, ופשטות סתימת הפוסקים לא משמע כן וכמ"ש בב"ה"ל. [שר"ד דהרשב"א בתשובה שהודפסה בהוצאת אורייתא בתשובות למסכת עירובין דף ס' החמיר גם לענין לצאת לעירובו, וצ"ע למעשה].
- סימן תט.**
- א** והיינו בהוציאה מביתו לשם זה חשיב מחשבה, וע"י בשעה"צ באות כ"ז שכתב דמלשון השו"ע בס"י תט"ז ס"ב משמע כדברי הלבוש שמביא כאן בהמשך, וע"י משי"כ בזה בשעה"צ שם באות ג' דלכאורה אינו הכרח בדעת מרן, וצ"ע.

כהן בקבר יחידי של קרקע עולם שאין בו איסור הנאה הוא עירוב, דאף דמדורבנן קבר תופס ד' אמות יכול ליכנס שם בשידה תיבה ומגדל ויעמוד באויר הסמוך לו, ויטול העירוב ע"י איזה כלי (וע"י בחזו"א א"י"ח סי' פ' ד"ה ל"א א' אם מיירי דוקא שנתכוין לשבות חוץ לקבר או אפי' בנתכוין לשבות בקבר). והמג"א כתב דצריך שהמגדל יחזיק מ' סאה שהוא אמה על אמה ברום ג' אמות, ואין זה מוכרח כ"כ בזה שהמגדל הוא רק משום הרחקה. גם מש"כ המג"א שיטול העירוב ע"י פשוטי כלי עץ ושלא יהא בו רוחב טפח אין זה מוכרח בזמנינו שבלא"ה כולנו טמאי מתים (צ"ע דלכא"ו מה שהמג"א מצריך שלא יהא בו רוחב טפח הוא כדי שלא ימשיך הטומאה עליו, וזה אסור גם בזמנינו) (סי"א וסק"א ד' ה' ו' ז' ובה"ל ד"ה מפני ושה"צ).

כא. מי שבא בדרך [וע"י לקמן סי' ת"י מה נקרא בא בדרך, וע"ל דין ג'] ואמר שביתתי בסוף אלפים אמה מכאן [לפי שה"י ירא שמה תחשך קודם שיבא שם], אם אין מכיר שם שום מקום מסוים לא מהני, אבל אם מכיר שם אילן ואמר שביתתי תחתיו בעיקרו של אילן או גדר או סלע או כה"ג שאר מקום מסוים, קנה שם שביתה [ואם היו שנים א' מכיר וא' אינו מכיר, זה שאינו מכיר אומר למכיר שביתתי עמו, והמכיר אומר שביתתו במקום פלוני], שהקילו חכמים לבא בדרך [ואפי' במחשבה שחשב שביתתי שם מהני, ובחזו"א (סי' ק"י סק"ו) הקשה ע"ז ונשאר בצ"ע], ויש לו משם אלפים אמה [ואם ציין מקום השביתה בתל גבוה י"ט או בבקעה עמוקה י"ט עד בית סאתים, נחשבת כולה כד"א ויש לו משם אלפים אמה] אע"פ שאינו יכול להגיע לשם מבעו"י במהלך בינוני א"כ ירוץ, מותר לו אפי' לישוב במקומו ולילך שם למחר אלפים אמה למקום האילן ואלפים אמה מעיקרו של האילן והלאה [ובבית מאיר מצדד דאפי' אם בשעת אמירה ה"י יתר מאלפים לעיקרו של אילן, כיון דבשעה שקידש היום הגיע ברגליו לתוך אלפים, וגם אם ה"י רץ משעת אמירה ה"י יכול להגיע עד עיקרו של אילן קודם שחשיכה מהני אמירתו¹⁰]. אבל אם לא ה"י יכול להגיע שם כלל מבעו"י לא יזוז ממקומו, שהרי עקר דעתו מכאן וגם שם לא קנה. ואם יכול להגיע שם ביה"ש תלוי בדעות המבואר בסי' תט"ו דין ג' ע"ש (סי"א י"ב וסקנ"ו נ"ח נ"ט ע"ב ובה"ל ד"ה ומכיר וד"ה בסוף וד"ה מבעוד ובה"ל בסי' ת"י ד"ה כיון). וכתב בחזו"א דדווקא באילן וגדר צריך שיוכל להגיע, אבל אם יש שם עיר אפי' אם הגיע תוך תחומה סמוך לחשיכה הרי הוא כאנשי העיר כנ"ל סי' ת'. ויש להסתפק אם הוא דווקא בעיר שיש לה עיבור ותחום אבל בית לא, או דילמא כיון שדעתו לקבוע שם אכילה ולינה א"צ שיוכל להגיע ע"י שירוף (א"י"ח סי' פ' ד"ה נ"א א' וסי' ק"י סוף סק"ו).

כב. ואם אמר סתם שביתתי תחת האילן ולא ייחד מקום בעיקרו [או שיאמר בד"א הראשונים או האחרונים או האמצעיים] שהוא כולל גם תחת הענפים, אם אין כל האילן בתוך אלפים וד' אמות, אף שעיקרו בתוך התחום אלא שמקצת ענפיו יוצאים חוץ לאלפים וד' אמות לא קנה שביתה, דשנא ה"י בדעתו על ד"א שהם חוץ לאלפים, וגם כאן לא קנה שהרי עקר דעתו מכאן, ולא יזוז ממקומו מתוך ד' אמותיו. ואם כל האילן תוך אלפים אמה ממקום עמידתו יש לו ד' אלפים ממקומו לצד האילן חוץ משיעור משך תחתיו של אילן, כגון אם שיעור האילן כ' אמה יש לו אלפים פחות כ' אמה מכל צד של האילן, דמספקינן בכל רוחב של האילן למקום שביתה ותלינן לחומרא. ודעת הרמב"ם שבכה"ג שלא ציין מקום שביתתו לא קנה שביתה שם, ולכן אין לו רק ממקומו עד סוף אלפים¹¹, אבל יותר מזה אין לו כלום א"כ ה"י תחתיו פחות מח' אמות ונתכוין לשבות תחתיו קנה, שהרי מקצת מקומו מסוים באמה האמצעית, דממ"נ א"א שלא בירר אותה. ולכתחלה יש לזהר לסיים מקום שביתתו בצמצום כד' הרמב"ם (סי"א וסקנ"ו ס"א ס"ב ס"ג ס"ד ס"ה ס"ט ע' ע"א ובה"ל ד"ה אבל וד"ה וכן). ובחזו"א פסק כדעה ראשונה (א"י"ח סי' ק"י סק"ו), וע"ש שהשיג על הבה"ל שכי' שד' ר"ף ור"ב"ד כרמב"ם).

כג. וכ"ז לא התירו אלא לבא בדרך, ואפי' יש בידו פת סגי ל"י שיאמר שביתתי במקום פלוני, דכיון שיצא מעירו ע"ד שלא לערב מקרי בא בדרך (וע"ל סי' ת"י דין ב' דדעת החזו"א¹² דאפי' יצא ע"מ לערב מהני), אבל מי שהוא בביתו אם אמר כן לא מהני, ואין לו אלא שביתה ביתו א"כ ילך ברגליו וישב שם עד שתחשך, או שיניח שם מזון ב' סעודות כנ"ל בריש הסימן (סי"ג וסקע"ג ע"ד ובה"ל ד"ה ודוקא).

סימן תי. דין המחזיק בדרך כדי לקנות שביתה

א. זה שנתבאר בסי' הקודם דין כ"א כ"ג שהקילו לבא בדרך אם מכיר מקום מסוים לומר שביתתי במקום פלוני [אם יכול לרוץ ולהגיע שם כנ"ל], ה"ה אם יצא ללכת והחזיק בדרך והחזירו חברו ללון אצלו, או שנמלך מעצמו לחזור וללון בביתו ולמחר לילך שם [שאם נמלך לגמרי לא מקרי תו בא בדרך והרי הוא כבני עיר] או שנתעכב מקרי בא בדרך, ולא עוד אלא אפי' לא יצא רק ירד מהעלי לילך לאותו מקום, וקודם שיצא מפתח החצר החזירו חברו מקרי בא בדרך ומהני [אך אפשר דבחזר מעצמו לא מקילינן בזה כ"ז שלא יצא רק בהחזירו חברו וצ"ע], ואפי' לא אמר בפיו שביתתי במקום פלוני רק גמר בלבו לשם שביתה שם [אפי' גמר בלבו קודם שהחזיק וצ"ע], חזו"א א"י"ח סי' ק"י סק"ו] מהני [וכ"ש המערב ברגליו דמהני במחשבה כנ"ל סי' ת"ט דין ב' ע"ש], ולכן בני העיר ששלחו א' מהם לערב להם במקום ידוע והחזיק בדרך והחזירו חברו ולא הוליד עירובם, הם לא קנו שביתה שם, ואין להם אלא אלפים אמה ממדינתם לכל רוח שהרי לא עירב להם, אבל הוא קנה שם עירוב שהרי בא בדרך ונתכוין לשבות שם. וי"א דלא מהני במחשבה בעלמא¹³ רק למי שיש לו ב' בתים בשני תחומי שבת, בית א' כאן ובית א' לטוף ד' אלפים אמה, שם אמר"י דאף שהחזירו חברו מ"מ ה"י דעתו לקנות שם שביתה כדי שיוכל אח"כ לילך לשם, אבל בלא"ה לא דאמר"י נמלך הוא שלא לילך לשם עוד, אם לא שאמר בפירושו שביתתי במקום פלוני (סי"א ב' ג' וסק"א ג' ד' ה' ז' ח' ובה"ל ד"ה ויקנה וד"ה החזירו).

יב. עירב בתרומה ונטמאת [שאינה ראוי לא לכהן ולא לישראל], או שהניח עירובו בסוף התחום ונתגלגל חוץ לד"א, או אבד עירובו או נשרף, כל אלו אם ה"י מבעוד יום אינו עירוב, אבל משחשיכה ה"י עירוב שקניית העירוב בין השמשות, ואם ספק כשר. ודוקא כגון זה שהניחו שם כראוי ואירע בו אח"כ ספק, אבל אם ספק אם הונח שם אם לאו לא מהני. וכן אם הניח ספק תרומה טמאה או ספק טרפה לא מהני, דכיון שאין ראוי מספק לאכל ביה"ש אינו עירוב (סי"ו וסק"ג כ"ד כ"ה ושה"צ).

יג. צריך שיהא הוא ועירובו במקום א' כדי שיהא אפשר לו לאכלו ביה"ש שהוא זמן קניית עירוב תחלת שבת, אבל אם אין יכול להגיע אליו לא מהני, אבל אם יכול להגיע אליו אפי' נתכוין לקנות שביתה רחוק ממקום הנחת העירוב מקרי מקום א', כל שהוא בתוך תחומו ויכול להגיע אליו (סי"ב וסק"ט ובה"ל ד"ה במקום), כגון ששניהם בכרמלית או אפי' א' ברה"י או ברה"י, ובלבד שלא יפסיק ביניהן רה"י שיצטרך להוליכו פחות פחות מדי"א כדלקמן (חזו"א א"י"ח סי' ק"ט סק"ט). וצריך שיוכל להביאו למקום שביתתו ממש"א, ולא סגי במה שיוכל להביאו תוך ד"א של מקום שביתתו. אך אם אמר שביתתי בכל הד"א מצדד בחזו"א דמהני, ורק כששבת במקום קצר צריך שיוכל להביאו שם (שם סי' פ' ד"ה שם תוד"ה והא וד"ה נ' ב', וכן מבואר בדבריו בסוף סי' ק"ט). ואפי' אם הוא רחוק מהעיר, כיון שאילו ה"י שם ה"י יכול להוליכו בזמן ביה"ש מהני. ודוקא שהמרחק בין מקום העירוב לבין מקום שנתכוין לקנות שביתה לא יהא יותר משיעור ביה"ש בהילוך בינוני, ולא מהני מה שיוכל לרוץ (שם סי' ק"ט סק"י"ח ט).

יד. לפיכך אם נתכוין לשבות ברה"י והניח עירובו ברה"י, או ברה"י והניח עירובו ברה"י, אינו עירוב שא"י לו להוציא מרה"י לרה"י אלא בעבירה דאורייתא, אבל אם נתכוין לשבות ברה"י או ברה"י והניח עירובו והניח עירובו בכרמלית, או שנתכוין לשבות בכרמלית והניח עירובו ברה"י או ברה"י, ה"י עירוב דשבות מותר ביה"ש לצורך מצוה, וכיון שאין מערבין ע"ת אלא לדבר מצוה מותר להוציא ולהכניס בשעת קניית העירוב שהוא ביה"ש מכל א' משתי הרשויות לכרמלית. ואפי' נתן עירובו ע"ג אילן רחב ד' שהוא למטה מ"י טפחים, והוא נתכוין לשבות למטה בארץ שהוא רה"י, אף שיש בזה שני שבותים אם יטול העירוב מהאילן שהרי מוציא מכרמלית לרה"י, דאילן רחב ד' כרמלית הוא, ועוד שהוא משתמש באילן שהוא מחובר, אפי"ה ה"י עירוב דלא גזרו על שבותין ביה"ש [וע"ל דיש שבותין שגורן]. ודוקא שבותין של שבת, אבל בעבירה אחרת אף דרבנן אין היתר כלל מחמת ביה"ש (סי"ב וסק"ט י"א ושה"צ, וע"ל סי' שמ"ב).

טו. הניח עירובו ברה"י רחוק שמונה אמות ממקום שנתכוין לשבות שם אינו עירוב, דאין מתירין להביאו אצלו ביה"ש פחות פחות מדי"א אע"ג שהוא שבות, לפי שהוא קל לבא לידי חיוב חטאת שיטלטלנו ד"א שלמות ברה"י, אבל בפחות מח' אמות כשר דהנותן עירובו יש לו ד"א כנ"ל דין י', נמצא מטלטלו רק פ"א פחות מדי"א (סק"י"ב ושה"צ). מיהו דוקא באומר לשבות בכל הד"א לצד הפת, אבל אם נתכוין לשבות באמה א' צריך שיוכל להביאו למקומו ממש כנ"ל דין י"ג, וא"כ אפי' יש ביניהן ז' אמה יצטרך להוליכו ב"פ פחות פחות מדי"א ולא ה"י עירוב (חזו"א א"י"ח סי' ק"ט סק"ט).

טז. נתנו במגדל ונעל בפניו ואבד המפתח מבעו"י או שנפל עליו גל, אם יכול להוציאו בלא עשיית מלאכה דאורייתא ה"י עירוב, וכמו שנתבאר כל הפרטים בסי' שצ"ד דין ג' ד' ה' לענין עירובי חצרות, וה"ה כאן (סי"ד וסק"ט"ז).

יז. נתנו בראש הקנה או הקונדס, אם הם תלושים ונעוצים ה"י עירוב, ולא גזרי' שמא יקטום דאפי' יקטום אין בזה איסור דאורייתא. וי"א דאף איסור דרבנן ליכא בתלוש, ע"י בא"ר¹⁴. ואפי' עומדין ברה"י וגבוהין יותר מ"י ואין ברחבן ד"ט, או שרחבן ד"ט ואין גבוהין י"ט דהוי כרמלית, אבל אם גבוהין י"ט ורחבין ד"ט דהוי רה"י גמור אינו עירוב אם נתכוין לשבות למטה בארץ שהוא רה"י, דיש איסור דאורייתא בנטילתו (סי"ג וסק"ד ט"ו).

יח. אבל אם הקנה והקונדס צומחים מהארץ אינו עירוב אף שהוא שבות, מפני שמאחר שהם רכים ודקים נוחים לקטום, ויתחייב חטאת משום קוצר אם יתכוין לכך, גזרו בהם אפי' ביה"ש במקום מצוה. ואם הם רכים כירק לא גזרו, אבל אם הם קשים אע"פ שאין קשים כאילן אסור. ודעת הרבה פוסקים דדווקא מינים שאין מתקשים לעולם, אבל המינים העשויים להתקשות אסור אפי' ברוכות כנ"ל סי' של"ו דין י"ח, ע"ש כל הפרטים (סי"ג וסק"ב י"ג ובה"ל ד"ה שהם וד"ה ויתחייב).

יט. הנותן עירובו בבית הקברות אינו עירוב ואפי' הוא ישראל, לפי שבית הקברות אסור בהנאה, ואע"ג דקניית העירוב לא חשיבא הנאה כיון שאין מערבין אלא לדבר מצוה ומצות לאו ליהנות ניתנו, מיהו כיון שרוצה בקיום העירוב שם אחר הקני"י הרי נהנה בו. ודוקא בקבר של בנין שהוא מעצים ואבנים, אבל כוך שהוא מהקרקע גופא וכ"ש קבר של קרקע אינו נאסר, וכ"ש אם לא נתנהו בקבר רק על הקרקע שבצדי הקברות שעירובו עירוב שאין שם איסור הנאה כלל. וי"א דאף בקבר של קרקע¹⁵ יש איסור הנאה בעפר שתלשו וחזרו וכיסו את הקבר, ויש ראשונים מקילין שאם ישראל נתנו בבית הקברות ה"י עירוב דלא חשיב זה הנאה, ובשעת הדחק יכול לסמוך עליהם להקל" (סי"א וסק"א ב' ג' ובה"ל ד"ה אינו ושה"צ).

כ. אבל אם כהן נתן עירובו בביה"ק לכו"ע אינו עירוב כיון שאין יכול להגיע למקום עירובו, ולא מהני עירוב א"כ זה שהניח העירוב יכול להגיע אליו. ואם נתנו בבית הפרס דהיינו שדה שנחרש בה קבר, דחיישינן מדרבנן שמא נשאר שם עצם כשעורה, ה"י עירוב לכו"ע שאין כאן איסור הנאה כלל, ואפי' ה"י כהן מפני שאין שם טומאת אהל, ויכול לנפח בפיו והולך, ואם יש בו עצם כשעורה ידחה או יראהו, שהקילו בזה בבית הפרס (וע"י בזה בחזו"א אהלות סי' כ"ד סק"י). וכן יכול להכנס שם במגדל שנישא ע"ג שוורים ואינו מזיז בעצם, אבל בבית הקברות כיון שמטמא באהל אין יכול להכנס אפי' במגדל שמחזיק מ' סאה, דאהל המטלטל אין חוצץ בפני הטומאה. אך אם הניח העירוב בשביל

שערי הלכות

טו ע"ש שכתב דכן משמע מלשון הרמב"ם. אך מלשון השו"ע משמע דבשעת אמירתו בעי שלא יהיה יותר מאלפים, וע"ש בבית מאיר דנראה שהבין דבשו"ע לא דק בלשונו, ופשיטא ליה שכן הדין, וצ"ע.

יז וכ"ה דעת מרן בשיטת הרמב"ם וכמבואר לקמן בשע"ה שם אות ג'.

סימן תי.

א ובשו"ע פסק כשיטת הרמב"ם דלי"ה עירוב וכדעה הראשונה, וע"י כה"ח סק"ח דכתב דלכתחילה יש להחמיר בזה, יעו"ש בדבריו. וע"ע בשע"ה צ"א כאן אות ד'.

טז הביא כאן רק את החומרא לדעת הרמב"ם, ובאמת יש גם קולא, דסי"ל להרמב"ם שקנה שביתה במקומו בין אם רצה לקנות בריחוק יותר מאלפים, ובין אם לא סיים מקום שביתתו, ואז יש לו אלפים ממקומו לכל רוח. ובשו"ע הביא דעה הראשונה בסתמא דכ"ד כמה ראשונים, ואת דעת הרמב"ם ב"א [הזכיר רמב"ם], ובכה"ח סקפ"ד כתב כשיטתו דיש לחוש לכתחילה להחמיר, ובשע"ה דאפשר להקל. אך בביה"ל הביא דעת

יז ובשו"ע פסק כשיטת הרמב"ם דלי"ה עירוב וכדעה הראשונה, וע"י כה"ח סק"ח דכתב דלכתחילה יש להחמיר בזה, יעו"ש בדבריו. וע"ע בשע"ה צ"א כאן אות ד'.

יא וע"י לקמן בדין ט"ו.

יב ע"י בסי' שכי"ה דין ג' ושם בשע"ה, ובסי' של"ז דין ח' בסופו ובשע"ה שם אות י"א.

יג ובשו"ע פסק כשיטת הרמב"ם דלי"ה עירוב וכדעה הראשונה, וע"י כה"ח סק"ב.

יד ובשו"ע פסק כשיטת הרמב"ם דלי"ה עירוב וכדעה הראשונה, וע"י כה"ח שהיקל לצורך בשע"ה.

ב. וכ"ז דוקא ביוצא ע"מ שלא לערב רק ללכת למקום אחר בסוף ד' אלפים מכאן, בזה מהני אם אומר שביטתי במקום שרגיל תמיד לקנות שבתה שם, אבל אם יצא כדי לערב לא חשיב כבא בדרך רק כיושב בביתו, ולא הוי עירוב באמירתו בלבד א"כ הוא עני שאין לו פת יש להקל גם בזה, ובלבד שיהא בא בדרך כנ"ל דין א', אבל לא ביושב בביתו (סק"ב ו' ט' ובה"ל ד"ה בד"א). ודעת החזו"א דגם בעשיר מותר בזה (או"ח סי' ק"י סק"ו, וע"ש שכ' שגם ד' רמב"ם ור"ז"ה כן, וע"ש משי"כ ע"ד הגא"י שהביא בבה"ל דביצא ע"מ לקנות שבתה ולחזור ולא להחשיך דלא מהני, ולא מקרי בא בדרך).

סימן תיא. מי שהי' ביתו במזרח ונתן העירוב במערב

א. מי שהי' בשדה במזרח ביתו בעת שקידש עליו היום, ואמר לשלוחו מבעוד יום לערב לו במערב, אם נתן העירוב בענין שהוא לו בתוך אלפים, אע"פ שגם ביתו בתוך אלפים קנה שבתה במקום עירובו ולא בביתו שהרי עשה שליחותו, ונחשב לו האלפים משם. אבל אם נתן העירוב מהלאה לביתו בענין שהוא רחוק ממנו יותר מאלפים, וביתו קרוב לו בתוך אלפים, העירוב אינו כלום שהרי הוא רחוק מעירובו יותר מאלפים ואינו יכול לטלו, ונשאר לו שביטת ביתו [וכן אם הניח בעצמו העירוב חוץ לתחום כנ"ל סי' ת"ח דין ט"ז]. ולא דמי להולך בדרך דאמרי' בסי' ת"ט דין כ"א דלא יזוז ממקומו, דשם לא נחא לי' לקנות שבתה במקומו משא"כ כאן שעומד בביתו או בתחום ביתו ודאי נחא לי' לקנות שביטת ביתו כשאין ערובו עירוב. וי"א דכאן שעירב ע"י שליח אף בבא בדרך קנה שבתה במקומו, שיכול לומר לו לתקוני שדרתיך ולא לעוותי, ולעת הצורך יש לסמוך ע"ז להקל (ס"א וסק"א ב' ג' ד' ובה"ל ד"ה ונשאר).

סימן תיב. דין החולק עירובו

א. אי אפשר לערב חצי היום הראשון לרוח צפון, וחצי היום השני לרוח דרום, שאין עירוב לחצי שבת. ואם טעה ועירב כן שהי' סבור שאפשר לילך שחרית כאן וערבית כאן, או שאמר לשנים עירובו עלי, א' עירב עליו לצפון וא' לדרום, לא אמרי' שהוא כבני עירו שהרי נתכוין לקנות שבתה במקום העירובין, אלא ה"ז ספק איזה עירוב קנה לו ונתתנין עליו חומרי' זו וחומרי' זו, לכן אם הניח כל א' עירובו בסוף אלפים לא יזוז מביתו, שעירוב הדרום מפסידו אלפים של צפון ועירוב הצפון מפסידו אלפים של דרום. ואם לא נתנו העירובים בסוף אלפים הולך מה שאפשר לו לילך מכח שניהם, כיצד, נתן כל א' עירובו לסוף אלף מביתו יש לו אלף אמה מביתו לכל א' מהעירובים, דממ"נ מאיזה עירוב שקנה יש לו אלפים אמה, וחוף להעירובין אין יכול ללכת אפי' פסיעה א' שמה העירוב שכנגדו קנה לו וכלה כאן האלפים. ואם נתן א' למזרח לסוף אלף והשני למערב לסוף ת"ק, הולך למערב אלף מכח מה ששייר לו העירוב שבמזרח, ולמזרחו אלף ות"ק מכח מה ששייר לו העירוב שבמערב (ס"א וסק"א ב' ג').

סימן תיג. דין המערב לרבים

א. אם אחד מערב עבור רבים, אומר בזה העירוב יהי' מותר לפלוני ופלוני או לבני מקום פלוני או לבני עיר זו להלך ממקום זה אלפים לכל רוח כנ"ל סי' ת"ט דין ז', וכתב הפמ"ג דכשמקבץ לעירובי תחומין א"צ להניחם בכלי אחד, ופלא דברמב"ם מפורש להיפך (סק"א ובה"ל ד"ה המערב וד"ה וכל וסי' תט"ו ס"ד וסק"י).

ב. המערב לרבים משלו צריך לזכות להם ע"י אחר הראוי לזכות קודם שמניחו כמו שנתבאר בסי' שס"ז דין ז' גבי עירוב חצרות, ואומר הרי עירוב זה בשביל כל בני העיר, ובלבד שיהא בו מזון שתי סעודות [או לפת למזון ב' סעודות כנ"ל בסי' ת"ט דין ד'] לכל אחד, וכל מי שירצה יסמוך עליו. ואם אין בו מזון ב' סעודות לכל בני העיר רק למקצתן, יוכל ג"כ לערב, אך שיאמר שאני מניחו לעירוב בשביל כל מי שירצה מבני העיר לסמוך עליו, דאז סגי שיהי' השיעור רק לפי חשבון האנשים שילכו על סמך העירוב. ואם הודיע לכל בני העיר וכולם נתרצו לסמוך ע"ז, ולא הי' מזון ב' סעודות לכל א', יש להסתפק אם אפי' מקצתן יכולין לילך שנאמר הוברר למפרע שעל האנשים האלו הי' הכונה, וצ"ע (ס"א וסק"א ב' ד' ובה"ל ד"ה לכל וד"ה וצריך). וע"ל סי' ת"ט דין ו' מי הראוי להעשות שליח להנחת העירוב (סק"א).

ג. וכשמערב לאחרים צריך להודיעם מבעוד יום משום דע"ז הלא מפסיד תחום ביתו של צד השני, ושמה לא נחא לי', ואם לא הודיעם מבעוד יום אינו יכול לסמוך עליו לאחר שתחשך, אבל אם הודיעו מבעוד יום אפי' לא גמר בלבו לסמוך עליו מבעו"י והי' לו ספק בזה, ולאחר שחשיכה רצה לסמוך עליו הוי עירוב, דאמרי' הוברר שמתחלה הי' עומד לכך. אבל אם גמר בלבו מבעו"י שלא לסמוך על העירוב, אע"ג שנתרצה משחשיכה לא מהני. ואם הודיעוהו בין השמשות תלוי בדעות המבואר בסי' תט"ו דין ג' (ס"א וסק"ה ו' ז' ובה"ל ד"ה מבעו"י ושה"צ, וע"ל סי' תי"ד דין ב').

ד. ולכן כשבא אורח בע"ש קודם חשיכה אצל א' הדר בישוב, ואותו בעה"ב כבר הניח עירוב שיוכל למחר לילך להתפלל במקום שיש מנין, לא יוכל האורח לילך עמו על סמך העירוב אפי' יש בו מזון

שתי סעודות גם בשבילו, אא"כ זיכה לו מבעו"י ע"י קנין סודר שיהי' לו חלק בהעירוב שהניח קודם בואו, וצריך שיאמר האורח בזה העירוב שמונח שם יהי' מותר לי לילך למחר אלפים לכל רוח ממנו והלאה [וזה מהני אף שלא הי' שם במקום הנחת העירוב כנ"ל סי' ת"ט דין ו']. ובעו"ה הרבה נכשלין בזה, דהיינו אם א' מבני הישוב מניח עירוב על סמך זה הולכין כמה אנשים אף שלא זיכה עליהן ולא עירב בשבילן, כי ע"פ דין צריך לפרט האנשים שמערב בשבילן כנ"ל דין א'. אכן אם הי' יודע בשעה שהניח העירוב שיבא היום אצלו אורח פלוני על שבת, יוכל לזכות ע"י אחר גם בשבילו, ומפרט בשעת הנחה שבוה העירוב יהי' מותר לו וגם לאורח פלוני לילך ממנו והלאה אלפים אמה, ומודיע לו כשבא שהניח העירוב גם בשבילו, ואם מניח העירוב בשביל כל בני הישוב שסביבו זיכה לכולם ע"י אחר, ובשעת הנחת העירוב יאמר ג"כ בזה העירוב יהי' מותר לי וגם לכל בני הישוב שסביבי לילך כו', אך שיהי' בו מזון שתי סעודות לכל א', ויודיעם מבעו"י שהניח עירוב בשבילם (בה"ל ד"ה וכל).

ה. מי שהניח עירוב לכל שבתות השנה ואמר איזה מהם שארצה אלך ואסמוך עליו [דהיינו שבשבת שלא ירצה יהי' כבני עירו, ולא יקנה לו העירוב להפסידו אלפים אמה שבמערב], אע"פ שלא גמר בלבו עד למחר יכול לסמוך עליו [אם בלילה לא הלך מביתו לצד השני] דאמרי' יש ברירה, ואם לא התנה לאיזה מהם שארצה אין יכול לילך כ"א לצד עירובו, אם לא שביטל להעירוב מבעוד יום (ס"א וסק"ח ובה"ל ד"ה שארצה וד"ה לכל).

ו. וכן מי ששמע שיש לחכם לבא ואינו יודע לאיזה רוח, והניח שני עירובים ואמר לאותו צד שיבא החכם יקנה לי עירוב, לרוח שבא לו החכם קנה לו [ואפי' הי' החכם רחוק משם ביה"ש מחוץ לתחום של סוף ד' אלפים שלו, וא"כ אפשר שלא גמר אז החכם בדעתו כלל לבא בתוך ד' אלפים שלו, אפי"ה אמרי' יש ברירה]. או אם אמר אם לא יבא כלל אהי' כבני עירי או אם יבאו שנים למקום שארצה אלך, הכל לפי תנאו. וכן אם אמר לשנים או לג' הריני מערב על איזה מכח שארצה, אע"פ שלא בירר את מי רצה עד שתחשך הוי עירוב, דכיון דעירוב דרבנן אמרי' יש ברירה (ס"א וסק"ט י').

ז. הנותן מעה לחנוני וא"ל כשיבואו בני העיר לקנות ככר לעירובי תחומין תזכה לי בעירוב לא מהני, ואפי' זיכה לו בהדיא ע"י אחר ג"כ לא מהני אא"כ אמר לו ערב לי או שאמר לבעה"ב ולא לחנוני, וע"ל סי' שס"ט (חזו"א או"ח סי' צ"ט סק"ט ט"ז).

סימן תיד. שלא לערב שלא לדעתו

א. אין מערבין עירובי תחומין לאדם אלא לדעתו שמא אינו רוצה לערב באותו רוח שרצה זה כדי שלא להפסיד ע"ז האלפים שבעבר השני לצד ביתו (ס"א וסק"א).

ב. בנו ובתו הגדולים אפי' סמוכים על שלחנו, ועבדו ושפחתו העברים ואשתו, אינו מערב עליהם אלא מדעתם [וגם צריך לזכות להם העירוב ע"י אחר או שיגביהו בעצמם, דאל"ה לא מהני אפי' נתרצו בהדיא, ובעו"ה הרבה טועין בזה וסוברין שכיון שבעה"ב הניח העירוב מותרין כל ב"ב לילך על סמך זה]. ואם עירב עליהם ושמעו ושתקו ולא מיחו יוצאים בעירובו אפי' לא הודיעם עד שחשיכה, אע"ג דבשאר אנשים לא מהני כנ"ל סי' ת"ג דין ג', באלו מהני דאמרי' מסתמא נתרצו לזה [ובמשרת בזמנינו שאין גופו קנוי צ"ע אם צריך להודיעו מבעו"י]. אבל אם מיחו מיד ששמעו או שעירבו הם עירוב אחר לעצמם, אפי' אם עירבו אחר עירובו אין עירובו להם עירוב, והולכין לאותו רוח שעירבו הם, ואפי' אם אח"כ חזרו ונתרצו קודם חשיכה אפשר דלא מהני אא"כ חזר וזיכה להם וצ"ע]. ואם כשהודיעם שתקו ואח"כ מיחו, אז אם הודיעם משחשיכה לא מהני מחאתן, דתיכף כששתקו הוי כהודאה שמסכימים למעשיו ונתקיים העירוב, אבל אם שמעו בצהרים ושתקו ומיחו קודם חשיכה נתבטל העירוב כיון שמיחו קודם ביה"ש (ס"א וסק"ד ה' ו' ובה"ל ד"ה אינו וד"ה העברים ושה"צ).

ג. בנו ובתו הקטנים יתרים מבני שש [אפי' נכנסו יום א' בשנת שבע] יכול לערב עליהם שלא מדעתם, אפי' אינם סמוכים על שלחנו כדי לחנכן במצות [שאין מערבין אלא לדבר מצוה], וכן עבדו ושפחתו הכנענים מפני שידן כידו [וצריך מזון שתי סעודות לכל א' בין בבניו בין בעבדיו, חזו"א או"ח סי' ק"א סק"י], ומזכה להם ע"י אחר את העירוב (ס"א וסק"ב ג' ז' ובה"ל ד"ה הקטנים). ובחזו"א כתב דבבניו הקטנים א"צ לזכות, אבל בעבדים כנענים משמע בתוס' שצריך לזכות (או"ח סי' ק"א סק"י). ואפי' מיחו בו שלא לערב ואפי' עירבו הם עירוב אחר אין עירובן שהניחו לצד אחר כלום, ועירובו שהניח בשבילם קיים. ואם האב או האדון לא הניח עירוב כלל, ואחר הניח עירוב בשבילם לאיזה צד, בבנים קטנים עירובו קיים, אבל בעבדים כיון שמשועבדים לו לילך ולשמשו במקום שהוא הולך והוא אינו רוצה במה שהניחו לצד אחר, דע"ז אין יכולין לילך מעבר לבית כלום, אין עירובן עירוב (ס"א ובה"ל ד"ה אינו). ובחזו"א כתב שאם מיחה האב גם בבניו אינו עירוב, ואם הסכים האדון גם בעבדיו הוי עירוב (או"ח סי' ק"א סק"א).

ד. קטן עד שנתמלא לו שש שנים יוצא בעירוב אמו דכגופה דמי, וא"צ להניח עליו מזון שתי סעודות לעצמו (ס"ב וסק"ח ושה"צ). ואפי' אמרה האם שלא יהא עירוב לבנה אין בדברי' כלום, דכגופה דמי (חזו"א או"ח סי' ק"א סק"ה). ואם לא עירבה אמו אלא אביו אינו יוצא בעירובו, ואפי' זיכה עליו אביו לא מהני, ואם אין לו אם אפשר שיוצא בעירובו של אביו וצ"ע (סק"ח ושה"צ). וכ"כ בחזו"א דמסתבר דמהני, ואפי' אחר יכול לערב עליו אם אין האב, ולכן אם מסרתו אמו לאביו להוליכו בשבת מערב עליו כמו שמערב על בניו הקטנים שיניח עליו מזון ב' סעודות (או"ח סי' ק"א סק"א). ובא"ר מצדד כדעת כמה פוסקים דאם אביו בעיר אפי' בן ד' שנים שלימות [או בן חמש שנים אם

שערי הלכות

לדין י"ל כפסק מרן השו"ע דכ"ה פשוט דעת הרי"ף וכ"ד הר"ז"ה, ועדיין צ"ע. וע"י כה"ח שלא הביא קולא זו, ויל"ע בדבריו.

סימן תיא.

א והוא בשיטת רש"י בטעם החילוק מהא דסי' ת"ט, וזה טעם הראשון שמביא כאן בהמשך, ובביה"ל כתב דכשיטה זו יש להקל דכן העתיקו הרמ"א להלכה בסי' ת"ח. וע"י כה"ח סק"ג דגם מלשון השו"ע שם משמע דהכי ס"ל, דכתב דאם הניח עירובו חוץ לתחום אינו כלום, ומשמע דאף הפסיד מקומו, ושכ"כ האחרונים.

סימן תיג.

ב ובשו"ע פסק כדעת הרמב"ם דגם באופן זה חשוב בא בדרך, וע"י מ"ב סק"ב דכתב דהרבה פוסקים ס"ל דלא חשיב כבא בדרך וע"כ יש לפסוק דלא כהרמב"ם, ובחזו"א פליג עליה, וע"כ אף דהכה"ח סק"ו כתב דיש להחמיר בדבר כשאינו צורך, מ"מ אחר הגלות דברי החזו"א וכמו שהביא כאן בשוה"ל, ודאי דלדין יש להקל בדבר, וכ"ש כשיש לו פת בביתו, דאם אין לו פת הוי"ל עני לדעת הרמב"ם ופסק השו"ע, וכמ"ש באות הבאה.

ג דעת מרן דאפילו יושב בביתו אם הוא עני מהני אמירתו, ובביה"ל כתב דהוא כשיטת הרמב"ם כידוע בפוסקים. אך דעת כמה פוסקים דרק בא בדרך או יצא מביתו, אבל כשהוא בביתו לא מהני, וכן פסק להלכה. ומ"מ

א אמנם מסברא לכאורה א"צ להניח בכלי אחד, דזה שייך דוקא בעירובי חצירות שצריכים לחבר את הרשויות להיות אחד, אבל כאן שכ"א בעי עירוב לעצמו ללכת חוץ לעיר, מ"ט בעי כלי אחד, ומ"מ נקטינן כמ"ש הרמב"ם, וע"י בבני ציון סברא בזה.

ב ואם הודיעוהו מבעו"י ולא הודיעוהו לאיזה צד עירבו, הסתפק בזה המאמר והכריע דמהני.

ג יעו"ש בשע"ה אות ו' לדעת מרן.

סימן תיד.

א ובשו"ע כאן סתם כדעה הקודמת, ובכ"י הביא שכ"ד הרי"ף והרמב"ם ועוד פוסקים ודלא כהרא"ש יעו"ש. ובא"ר הביא כמה פוסקים כהרא"ש,

סימן תטז. דין עירובי תחומין ביו"ט שחל להיות סמוך לשבת

א. ביו"ט נהוג עירובי תחומין, ויכול לערב בפת שהרי ראוי לקטנים, וכן ביו"ט נהוג עירובי תחומין (ס"ד ה' וס"י תרי"א בה"ל ד"ה כל, ודין עירובי חצרות נתבאר בס"י שצ"ג דין ג').

ב. אם מערב עירוב אחד על כמה שבתות יכול להתנות עירובי לשבתות ולא ליו"ט, או ליו"ט ולא לשבתות, או עירובי לשבת זו אבל לא לשבת אחרת, לשבת אחרת אבל לא לשבת זו, והוא שיהי עירובו קיים באותו שבת ביה"ש, וכשמניחו לכמה שבתות צריך להשגיח תמיד שמא נתעפש או התלע דזהו דבר המצוי, ובפרט בימי הקיץ, או נאבד לגמרי (ס"א וסק"ט).

ג. שני יו"ט של ר"ה נחשבין כיום א' ארוך שאין יכול לערב חציו לכאן וחציו לכאן, ולכן אינו מערב לשני הימים אלא לרוח א', וכן אינו יכול לומר יקנה לי עירובי כאן היום ולמחר אהי כבני עירי. ואם עירב ביום הראשון יכול לילך גם בשני אפי' אם נאכל עירובו ביום הראשון, שתיכף בביה"ש הראשון נקנה לו העירוב לשני הימים דקדושה אחת היא [ועי' במג"א^א]. וכן אם עירב ברגליו בביה"ש דיום ראשון של ר"ה קונה שבתה בזה בב' הימים (ס"א וסק"ו ז' י"א ושה"צ).

ד. אבל בב' יו"ט של גליות או יו"ט הסמוך לשבת, בין מלפני בין מלאחרי נחשבין שתי קדושות, ולכן יכול לערב שני עירובין בפעם א' לשתי רוחות^ב, ומכיון שהעירוב שיכרוך בלילה הזה לילך שם האלפים יקנה לו שבתה בביה"ש של יום זה לצורך מחר, והעירוב שבצד השני יקנה לו שבתה בביה"ש דלמחר לצורך יום שני, וא"צ לברר דעתו מעיי"ט דאמר^ג יש בריה, והוברר למפרע שבמקום זה קנה שבתה [אך מכיון שבירר צד א' ביום ראשון שוב אינו רשאי לילך באותו יום לצד שני]. וכן יכול לערב עירוב א' לרוח א' וסומך עליו לא' משני הימים לאיזה מהם שירצה, וביום השני יהי כבני העיר, וכאילו לא עשה עירוב שיש לו אלפים לכל רוח, ומכיון בהנחתו שעירובו יקנה לו בביה"ש של איזה משני הימים לצורך יום מחר שלו, וביום האחר יהי כבני עירו (ס"א וסק"א ב' ג' ד' ה').

ה. בד"א שיכול לערב ב' עירובין בב' רוחות לב' הימים דוקא שלא יהו רחוקים שני העירובין זה מזה יותר מאלפים כדי שיהא אפשר לו להגיע לכל א' משני העירובין ביום הראשון, ואליה לא מהני שהעירוב צריך שיהא סעודה הראוי להגיע אליו ולאכל מבעו"י, כגון אם הניח עירובו רחוק אלפים אמה ממקומו [או מעירו אם הוא בעיר דכולה כד"א, לכאף זה לא יתכן רק באופן שאם ימדוד מערובו יכלה מדתו בסוף העיר, דאי יכלה באמצע העיר הא קי"ל בסי' ת"ח דין י"א דאף דאם לן בה כולה כד"א, מ"מ חוצה לה אין לו כלום, וא"כ לא יתכן הא דמסיים כאן אם הניח השני בתוך ת"ק ה"ז עירוב, וצ"ע על המ"ב שלא ביאר בזה] למזרח וסמך עליו ליום ראשון, והניח העירוב השני רחוק אמה א' או יותר למערב וסמך עליו ליום שני, אינו עירוב שהרי אין יכול להגיע ביום ראשון להעירוב השני שאין לו לרוח מערב כלום, נמצא שאינה סעודה הראוי מבעו"י. אבל אם הניח עירובו ליום ראשון ברחוק אלף ות"ק מביתו למזרח, והעירוב השני ליום ב' הניח למערב ביתו בתוך ת"ק אמה, ה"ז עירוב שהרי אפשר שיגיע לו ביום ראשון כיון שאין מרוחק ממנו יותר מאלפים, וכן כל כה"ג (ס"ג וסק"ז כ"ז כ"ח כ"ט).

ו. שבת ויו"ט הסמוכים זה לזה או שני יו"ט של גליות, אם לא עירב בראשון לא בפת ולא ברגליו אינו יכול לערב בשני אפי' ברגליו, דכיון שמתחלה ה"י אסור במקום זה לילך מחוץ לתחום נראה כמכין, וגם שאסור לקנות שבתה בשבת, ובדיעבד אם עירב בשבת ויו"ט הסמוכים זה לזה לא מהני, אבל בשני יו"ט של גליות אפי' עירב בפת והתנה עלי' ביו"ט ראשון אם היום קודש ולמחר חול אין בעירובי כלום, ואם היום חול ולמחר קודש אני מניחו לצורך מחר, מהני בדיעבד (סקט"ז ובה"ל ד"ה מפני ושה"צ).

ז. המערב לשני יו"ט של גליות או לשבת ויו"ט, ופירש בהדיא שיחול העירוב על שני הימים, אע"פ שהוא עירוב א' לרוח א' לב' הימים צריך שיהא העירוב מצוי במקומו בליל הראשון ובליל ב' כל ביה"ש [ועי"ל ס"י תט"ז דין ג'] כיון דשתי קדושות הן, לכן אם הוא מקום המשתמר מניחו שם, וכשמגיע ביה"ש דיום שני יקנה לו ממילא ליום השני ג"כ. ואם הוא מקום שאינו משתמר וחושש שמא יאבד שם ביום הראשון, או אם הוא יו"ט מוליכו הוא או שלוחו בעי"ט ויושב שם עד שחשיכה, ונטלו בידו ובא לו לביתו, ולמחר מוליכו לאותו מקום ומניחו שם עד שתחשך ומביאו אהו יו"ט, ואם ה"י יום ראשון שבת שאסור לישאנו מניחו שם, ולמחר קודם ביה"ש מוכרח לילך שם הוא או שלוחו לראות אם העירוב קיים ולישב שם עד שתחשך, ואח"כ יכול לאכלו אם ירצה כיון שכבר חל

אינו חריף כ"כ] אינו יוצא בעירוב אמו א"כ זיכו בשבילו (סק"ז וחזו"א). ויש להסתפק לדעה זו אם אין אביו בעיר והבן אינו חריף, אם גם שם מוסיפין לו שנה ועד בן ז' יוצא בעירוב אמו (חזו"א או"ח ס"י ק"א סק"ו).

סימן תטז. שלא לערב עירובי תחומין אלא לדבר מצוה

א. אין מערבין עירובי תחומין אלא לדבר מצוה [ואם מערב ברגליו יש דעות בזה אם מותר לערב לדבר הרשות^א, ובמקום צורך יש להקל בזה], ואם עירב לדבר הרשות עירובו עירוב, וכ"ש אם עירב לדבר מצוה שמוחר לו לילך אלפים אפי' לדבר הרשות כיון שקנה לדבר מצוה^ב (ס"א וסק"א ז').

ב. ומה נקרא דבר מצוה כגון אם רוצה לצאת לפקח על עסקי רבים או ללכת לבית מילה או להתפלל במנין, וכן כשהי' חוץ לעירו ורוצה לבא לביתו להתפלל בשבת ויו"ט, או מפני היראה כגון שרוצה לברוח מן הגוים או מן הלסטים שיצטערו אותו או יגבו ממנו ממון [ואם יש בזה חשש סכנה אף בלא עירוב מותר לברוח, וכן ההולך לפדיון שבויים וחכמה הבאה לילד והבא להציל מן הגוים יוצאים אף בלא עירוב כנ"ל ס"י ת"ז], וכן ההולך להקביל פני רבו או חברו חכם שהוא מצוה שישמע ממנו ד"ת, וכן להקביל פני חברו שבא מהדרך אפי' אינו חכם^ג שהוא בכלל שאילת שלום וכבוד הבריות דמצוה הוא. וכן אם רוצה לילך לבית האבל או לבית המשתה של נשואין או של אירוסין [וכ' הגר"א דדוקא לארוס עצמו, ויש מקילין גם לאחר אם קרוי לסעודת אירוסין], או סעודת קנין שנוהגין לעשות עכשיו, שגם אלו סעודת מצוה הוא. ונשואי בת כהן לישראל ע"ה או בת ת"ח לע"ה אינם סעודת מצוה, ובחזו"י כתב דעכשיו אין לנו ע"ה שדברו חכמים כאן, וכ"ש אם היא בת ע"ה לע"ה דלכו"ע הויא סעודת מצוה [אם לא כשידוע שהם מזלולים במצות שאז אין בהם משום סעודת מצוה, דמצוה להתרחק מהם וכ"ש שלא להתקרב ולשמוח בשמחתם, וכן אם ידוע שלא ינהגו שם כדת וירקדו שם בחורים ובתולות יחד בודאי אין כאן מצוה לערב כדי לילך לשם ולשמחם, ועי"ל בס"י שלי"ח דין ב', וגדולה מזו כתבו הפוסקים באה"ע ס"י ס"ב דאין נכון לברך בכגון זה שהשמחה במעונו, אם לא שבהליכתו שם יוכל למנעם מזה בודאי מצוה לילך שם]. וכן הרוצה לילך לטייל ביו"ט או שבת בפרדס שיש בו שמחה מקרי דבר מצוה, ודוקא בשמחה של היתר, אבל לפי מה שמצוי בעו"ה באיזה מקומות בעיירות גדולות שעוסקין שם בהוללות ובהתערבות זכרים ונקבות, לזה בודאי אין לערב דמקרי דבר עברה ולא דבר מצוה, וכבר צווחו על הוללות זו כמה גדולים, והשומר נפשו ירחק מלילך שם, ועי"ז אמר דהע"ה אשרי האיש אשר לא הלך וגו' (ס"א וסק"ב ג' ד' ה' ו' ושה"צ ובס"י תמ"ד סק"ה, ועי' עת"ר דין ג' וס"י תרצ"ז דין ה').

ג. אין מערבין עירובי תחומין בין השמשות^ה, ואם עירב יש דעות בזה אם מהני בדיעבד^ו, וצ"ע למעשה (ועי"ל ס"י רס"א דין ז'). מיהו אם הניח עירובו בבין השמשות דר' יהודא [שמתחיל תיכף אחר השקיעה], דלר' יוסי [דס"ל דביה"ש מתחיל אחר שנגמר ביה"ש דר' יהודא] עדיין יום הוא, יש להקל. ואם עירב מבעו"י ונאכל עירובו ביה"ש יש להקל, דמוקמינן לי אחזקת כשרות [מיהו אפשר דדווקא בנאכל בביה"ש דר' יוסי]. ויש מחמירין גם בזה [ולדעת המקילין הראשונים אפי' עירב עבור שנים, לא עירב מבעו"י ונאכל ביה"ש ולא עירב ביה"ש ונאכל משחשיכה, שניהם קנו עירוב] (ס"ב ג' וסק"י י"א ובה"ל ד"ה ואם וד"ה נאכל וד"ה ויש).

ד. כשמניח עירובי תחומין מברך על מצות עירוב, ואומר בזה העירוב יהא מותר לי לילך למחר ממקום זה אלפים אמה לכל רוח, ואם מערב לכל השבתות יאמר לכל שבתות השנה, ואם מערב לרבים יאמר יהא מותר לפלוני ופלוני או לבני מקום פלוני (ס"ד וסקט"ז י"ז).

ה. אם לא בירך אינו מעכב, אבל אם לא אמר בזה העירוב כו' לא הוי עירוב, מיהו אם אמר יהא זה לעירוב מהני בדיעבד, ואפשר שאפי' אם לא אמר כלל רק שבירך עליו על מצות עירוב נחשב כאילו אמר יהא זה לעירוב, וצ"ע. וכ"ז כשעירב בפת, אבל אם עירב ברגליו בכונה לחוד סגי כשהלך לשם כנ"ל ריש ס"י ת"ט (סקי"ד ט"ו ושה"צ, ועי"ל ס"י ת"ט דין ג').

שערי הלכות

טעמא שלא יכניס עצמו לספק קניית העירוב, ואין נ"מ במה מערב. אולם בתוס' יו"ט בשבת שם והביאו המאמ"ר שם כתב דכיון דתחומין אסמכוהו אקרא עשאוהו כשל תורה, וחמירי שבות ידידה לאוסרו אפילו בבין השמשות [ועמשי"כ שם בתורעק"א], ובה"ל י"ל דבמערב ברגליו לא החמירו לדבר מצוה, דהנה בשואל ומשיב מהדו"ת ח"ב ס"י כ"ו כתב בסברת החילוק בין מערב ברגליו שמערב לדבר הרשות למערב בפת דוקא לדבר מצוה, דכיון דעיקר קניית העירוב הוא בין השמשות, ולעיל בס"י ת"ט ס"ז מבואר דהקונה בפת צריך שיאמר דבזה העירוב יהא מותר לו לילך וכו', ובהו מיהו קונה קנין בשבת ולכן אין מערבין אלא לדבר מצוה, ומשא"כ במערב ברגליו דכיון דאין צריך לומר בדין ערובא התירו אף לדבר הרשות. ועפ"ז י"ל דהוא הטעם דשרי בבין השמשות לערב ברגליו, דהא דהחמירו בשבות ידידה יותר משאר שבותין דחמיר קניה ידידה, י"ל דהיינו דוקא כשניכר שקונה שבתה באומר בפיו, אבל במערב ברגליו לא חמיר יותר משאר שבותין דשרי לדבר מצוה בבין השמשות. ויל"ע עוד בזה.

ו ובשו"ע סתם דמהני וכדעת הרמב"ם, וגם בדין דלקמן בהמשך בנאכל בין השמשות סתם בשו"ע דמהני בדיעבד, והביא דעת החולקים ב"א, ועי' כה"ח סק"י וסקי"ח וביה"ל ד"ה ויש.

סימן תטז.

א עי' השיטות והטעמים בענין קדושה אחת לקולא בכה"ח סק"ז.

ב ויברך בעי"ט על שניהם בשעת הנחת העירוב. כה"ח סק"ב.

ד ובב"י כתב דנראה דוקא בחבירו חכם דלומד ממנו, וכן הסכים הא"ר דכ"מ בעוד פוסקים. ובכה"ח סק"ו הביא מחלוקת האחרונים בזה, יעו"ש השיטות. אך לדעת מרן אפשר לומר דלא ס"ל כן להלכה, דכתב אח"כ אבל בתה"ד משמע אפילו חכם, ואמנם מסתמות דבריו בשו"ע שכתב להקביל פני חבירו ולא כתב חבירו חכם אין ראה, דהלא ע"ד הרמב"ם שסתם ג"כ חבירו כתב הבי" דנראה דוקא בחבירו חכם. ואמנם בשעה"צ כתב דמדברי הרמב"ם שהזכיר בא מן הדרך, משמע שמצד זה יש להתיר ולא מצד חכם, ובב"י לא משמע כן דא"א לומר שבא לחלוק על הרמב"ם וחזר בו מכח דברי התה"ד, וצ"ע בכ"ז. שו"ר דהתה"ד עצמו כתב כן בביאור הרמב"ם, ובע"כ דצ"ל דהבי" חזר בו מהבנתו ברמב"ם. יעו"ש בתה"ד ובשעה"צ כאן, וצ"ע.

ה מיי"ר כאן לדבר מצוה דקאי על מש"כ בס"א דאין מערבין אלא לדבר מצוה, ועי"ז קאמר דאין מערבין בביה"ש, ועי"ל בשע"ה אות א' לענין מערב ברגליו לדעת מרן, ונראה דיש מקום לצדד לדבר מצוה בזה בבין השמשות, דהנה אעיקרא דמילתא דאין מערבין בבין השמשות יש להקשות דמכיון דאין מערבין אלא לדבר מצוה, אי"כ מ"ש מכל השבותין דשרי בבין השמשות לדבר מצוה, ונאמרו בזה כמה תירוצים, דהמאמ"ר בס"י רס"א סק"ג הביא דברי המ"מ בפ"ו מהלכות עירובין הלכה י"ג, וביאר שם דבבריו דאה"נ מצד שבות דקניית השבתה בבין השמשות היה מותר לערב ככל שבות בבין השמשות דשרי לדבר מצוה, אלא טעמא דאין לו להכניס את עצמו לכתחילה לספק קניית השבתה, ולכאורה לתירוץ זה יש לומר דגם לדעת מרן דס"ל דבמערב ברגליו שרי לדבר הרשות וכנ"ל בשע"ה אות א', בבין השמשות יהא אסור אפילו לדבר מצוה מהאי

וכתב דמון בכס"מ בפ"ו דסוכה ה"א כתב כהרא"ש, ופירש כן דברי הרמב"ם שם, והכסי"מ נודע שחברו באחרונה וא"כ חזר בו ממש"כ כאן, עכ"ד. אבל הרחיד"א בשם הגדולים מערכת כ"י אות ז' כתב דאין סדר למשנה, דפעמים כתב איזה הלכות בכס"מ ושוב כתב בב"י וזימנין איפכא, וזימנין דתיקון בב"י אחר שכתב בכס"מ, באופן שאין יסוד מוסד הי קדים, עכ"ד. והביאו כה"ח סק"י. [ועי' שדי חמד ח"ו ס"י י"ג אות כ"ט, ושם באות כ"ח לענין הכס"מ והשו"ע הי קדים]. ומ"מ כל זמן שאין לנו הכרח לומר שחזר בו ממש"כ בשו"ע הכי נקטינן.

סימן תטז.

א בב"י הביא דעת הרשב"א דשרי והוסיף דאפילו לכתחילה שרי, אך בשו"ע השמיט זה. ועי' כה"ח סק"א שהביא מחלוקת בזה והביא דברי האוסרים ושלכן השמיט בשו"ע, וצ"ע למעשה. ועי"ל כהכרעת המ"ב גם לדין. ובכה"ח שם כתב כהא"ר דדוקא לצורך גדול הותר וצ"ע, ועי' תו"ש.

ב עי' שעה"צ שמכח כ"ש זה כתב דגם מרן הכי ס"ל אף שהשמיטו בשו"ע, ובב"י הביא חולקים בזה. וכ"כ בכה"ח סק"ד.

ג עי' במקור הדברים בשה"ג, ובמג"א וא"ר וח"א שהביאוהו, דלא הזכירו לחזור לביתו כדי להתפלל אלא סגי בעצם החזרה לביתו. ועי' כה"ח סק"ח שהביא שהתו"ש כתב דמדברי הרמב"ן שהביא המ"מ משמע דלילך לביתו לא חשיב דבר מצוה, ואפשר דלכן הוסיף במ"ב צורך כתפילה, ומיהו האחרונים הג"ל לא הזכירו וכנ"ל.

העירוב. ואם נאכל העירוב בראשון קנה העירוב לראשון, ואינו עירוב לשני (ס"ב וסק"י י"ב י"ג י"ד ט"ו ובה"ל ד"ה ובליל ד"ה ולמחר ושה"צ, וע"ל סי' ת"ד דין ח').

ח. וכן אם עירב ברגליו בראשון צריך לערב ברגליו בשני, דעירוב יום הראשון שעירב ברגליו אפי' אם כיון שיועיל לשני הימים אינו מועיל כלל ליום השני כמו בפת כנ"ל, והוא שילך ויעמוד באותו מקום ולא יאמר כלום אפי' בדבורי, מפני שאסור לעשות שום הכנה מיו"ט לשבת או משבת ליו"ט, וכן בשני יו"ט של גליות אסור להכין מיו"ט לחברו [ובדיעבד אם אמר אפי' קנה שביתה], ודוקא באותו רוח שעירב אתמול, אבל לרוח אחרת אינו יכול לערב ברגליו ביום ב' שנראה כמכין. ויש מקילין בזה ובלבד שלא יאמר כלום רק ישב עד שתחשך, ולמעשה יש לחוש להחמיר בזה" (ס"ב וסקט"ז י"ז י"ח י"ט ושה"צ).

ט. אם עירב ברגליו בראשון אין יכול לערב בשני בפת, מפני שצריך לקרות עליו שם עירוב ונמצא מכין, ואפי' בדיעבד לא מהני ביו"ט ושבת הסמוכין [אבל בב' יו"ט של גליות מהני בדיעבד כנ"ל דין ו], אבל אם עירב בראשון במאכל יכול לערב ברגליו בשני, ואם רצה לערב בפת צריך לערב באותה הפת עצמה שעירב בה בראשון, שאין צריך לומר כלום שכבר קרא שם עירוב וא"כ אינו מכין כלום, ואסור לו לומר לשם עירוב. ובפמ"ג מצדד שגם הברכה על העירוב לא יוכל אז לברכה, כי עי"ז יהי ניכר ההכנה [ובדיעבד אף אם קרא עלי' שם עירוב לא נתבטל העירוב כיון שלא הי' צריך לקרות, אבל אם עירב בפת אחר אף בדיעבד לא מהני ביו"ט ושבת הסמוכין, ובב' יו"ט של גליות מהני בדיעבד כנ"ל דין ו]. וצריך לערב דוקא באותו מקום, אבל במקום אחר אפי' באותו הפת לא, ואפשר דאפי' באותו רוח כגון בת"ק אמה להלן ממקום הראשון אסור (ס"ב וסק"כ כ"ג כ"ד ובה"ל ד"ה מפני וד"ה שא"צ ושה"צ).

שערי הלכות

1 עי' כה"ח סק"ט שהביא מהמאמר סק"ד להקל בזה, ושכ"ד התירו"ט. וצ"ל דיש עוד אחרונים דסברי הכי, עי' נוב"מ מה"ח סי' מ"ח. ומ"מ המ"ב הכריע לאיסור דכ"מ מהרשב"א והריטב"א, ומבואר בשעה"צ אות ט"ו. וע"ל באות ד' שהבאנו מה שדקדק בשעה"צ מלשון השו"ע גבי מערב ברגליו לאסור, ולפי"ז כ"ש הכא, אך עי' במאמר שם משי"כ על דקדוק הפרישה בלשון מרן, ומ"מ במ"ב הכריע כנ"ל.

ד עי' שעה"צ אות י"א שכתב כן דכמה ראשונים הכי ס"ל, ודקדק כן מלשון הטור וש"ע, ויש להוסיף דכ"כ הרמב"ם. וע"ע כה"ח סקט"ז.

ה עי' כה"ח סק"כ דהביא דהתו"ש ס"ל דיברך, וכתב כה"ח דשוא"ת, אך משי"כ הכה"ח דסב"ל צ"ע הדלא לכו"ע בעי' ברכה, אלא הספק מצד הכנה ולי"ש לסב"ל.

ג בשו"ע כתב ויחשוב שם בלבו שיקנה שם שביתה ולא יאמר כלום. וכאן השמיט תיבות אלו עפ"י המבואר לעיל בסי' ת"ט דין ב' דא"צ שיחשוב, ואפשר דגם דעת מרן כן, ומשי"כ כאן שיחשוב עיקרו בא לומר שלא יאמר בפיו ובמחשבה אין איסור, ולא נחת לחייב מחשבה, ואפשר דסגי ביציאה מביתו, וצ"ע בזה. וע"ל בסי' ת"ט בשעה"צ אות א'.

שיח הלכה

חילופי מכתבים והערות על ספר "שונה הלכות" בין הגר"ש ולדנברג זלה"ה ליבלחט"א מרן הגר"ח קניבסקי שליט"א

השטח כנ"ל סי' שצ"ח דין ט' י' השטח הזה הוא בכלל העיר (או"ח סי' ק"ט סקט"ו וע"ש סק"ט דמשמע דמצדד לעיקר כדעה ראשונה דבעי מוקף מחיצות וכן מוכח מדבריו לעיל דין ד' וכ"ש כאן).

מי ששגג ויצא חוץ לתחומו ונתנוהו גוים בעיר שאינה מוקפת מחיצות

ג. בדין ה' בסופו. במוסגר יש ט"ס בציון לסקי"ד וצ"ל "סקט"ו". - וכ' כת"ר לדעת החזו"א רק במוסגר ובלישנא "דמשמע דמצדד לעיקר וכו'" - ולעיל בדין ד' סתם כת"ר להדיא דהחזו"א מחמיר אפי' בעירו דבעי' מוקף מחיצות כמ"ש בסק"י, וא"כ הרי כ"ש לענין עיר אחרת. * * *

שונה הלכות סי' ת"ה דין ז': מי שקנה שביתה ביבשה ונכנס בשבת בספינה להפליג והפליגה הספינה ויצאה חוץ לתחום והי' המקום שחוץ לתחום פחות מ"ט סמוך לקרקע אין לו אלא ד"א [וכתב בחזו"א דאפי' בספינה עצמה אין לו אלא ד"א (בשעה שהיא עומדת) כיון שנכנס באיסור, או"ח סי' ק"ט סק"יז] ואפי' החזירוהו לתחומו אין לו אלא ד"א כיון שיצא לדעת אבל אם נכנס בספינה סתם לישב בה [ועי' מג"א] ולא להפליג ובין כך הפליגה הספינה חוץ לתחום או אם חזרה הספינה לנמל שהפליגה משם הרי הוא כאילו לא יצא ואם הביאוהו לעיר אחרת אסור לו לירד מהספינה אם היא עומדת למטה מי' א"כ נכנסה הספינה בתוך היקף מחיצות העיר וי"א שאפי' אם העיר אין מוקפת במחיצה מצד הנמל עומק מקום המים שבמקום הנמל נחשב למחיצה ואע"פ שלא הוקפה לדירה שהרי ג' מחיצות שסביב העיר הוקפו לדירה (ס"ה ו' וסקי"ח י"ט כ"ב ושה"צ) ובחזו"א כתב שאם העיר מתוקנת כדין שמתלטלין בה לכו"ע סגי בגידודי הים והמחלוקת בעיר שאין מתוקנת להיתר טלטול ואז אפי' מחיצה גמורה לצד הנמל לא מהני ולפי"ז למה שפסק לעיל דין ה' שצריך מוקפת חומה בודאי בעינן שתהא הספינה תוך העיר בענין שמותר לטלטל מהספינה לעיר (או"ח סי' ק"ט סק"ד ט"ו).

ד. בדין ז' בסופו במוסגר "סקי"ד", צריך להוסיף "וסקט"ו" (והיינו בד"ה כתב המ"ב). * * *

שונה הלכות סי' ת"ה דין ח': מי שבא בספינה בע"ש סמוך לחשכה לנמל מקום שהספינה גוששת למטה מי' והי' בדעתו לצאת מהספינה וליכנס לעיר ונמצא שקנה שביתה ביבשה ובא רוח והפליג את הספינה חוץ לתחום במקום שהיו המים פחותים מ"ט מהקרקע אע"ג שאסור לו לצאת מהספינה שאין לו אלא ד"א מ"מ בספינה עצמה מהלך את כולה ואפי' כשהיא עומדת דכד"א דמיא כיון שמוקפת מחיצות כדין [וכן אם הביאתו הספינה לעיר מוקפת מחיצות או נתנוהו גוים לספינה אחרת מהלך את

וסקי"ב כ"ה ל"ו ל"ז ל"ח מ"א ובה"ל ד"ה אם] ודעת החזו"א דדווקא אם החזירוהו בעיר המוקפת מחיצות כדין רה"י או שמבואותי מתוקנים בצו"ה אז מהלך את כולה אבל לא באינה מוקפת מחיצות (או"ח סי' ק"ט סק"י וע"ש סק"ג מש"כ בד' רשב"א המובא בה"ל ד"ה אבל).

יצא מתחום עירו שאינה מוקפת במחיצות לדעת וחזר לשם

ב. בדין ד' בסופו במוסגר "וע"ש סק"ג מש"כ וכו'", אולי ט"ס וצ"ל "וע"ש סק"ט מש"כ וכו'". - ולענין מש"כ בה"ל ד"ה אם לסמוך על הרשב"א, הנה הרי הרשב"א בעי' שיהא מוקף מחיצות וכמ"ש בחזו"א סק"ט ט' ד"ה ובמ"מ, אך כנראה שרצה רק לסמוך על דבריו לענין מאי דס"ל דאמר"י דהוי כד"א, ולענין פרט זה שלא נצטרך מוקף מחיצות בחזר לעירו ע"ז כ"כ בתחילת דבריו מה שיש לצדד בזה. - וכת"ר סתם שהמ"ב מיקל בחזר לעירו שאי"מ מחיצות. - הנה אע"ג דבבה"ל סיים ע"ד הרמ"א "ומ"מ אינו מוכרח" וכו', היינו דרק אין מוכרח לענין מש"כ לחלק מהא דס"ו, אך כנראה נוטה לפסוק כהב"מ.

תשובה: מה שציינתי לסק"ג הכונה היתה למה שנסתפק שם לפי דעה זו אם יצא במזיד כו', ולדינא אין נ"מ דלא קי"ל כן.

* * *

שונה הלכות סי' ת"ה דין ה': מי ששגג ויצא חוץ לתחום שהי' טרוד בעניניו ומתוך כך לא נתן לבו על תחומו ויצא וכל כה"ג או שהוציאוהו גוים או שנטרפה דעתו ויצא ואח"כ נשתפה או שנאנס בשאר אונס אין לו אלא ד"א [וע"ל סי' שצ"ו כיצד מודדין הד"א] ואפי' נכנס אח"כ במזיד לתוך מקום מוקף מחיצות אבל אם נכנס ע"י האונס או השגגה או שנתנוהו הגוים במקום מוקף מחיצות [ואפי' הקיפוהו הגוים מחיצה אח"כ ואפי' הוא יותר מאלפים, חזו"א סי' ק"ט סק"א] כגון בדיר או בסהר [שהוא גדר הנעשה לבהמות והוא פחות מבית סאתים ואם דר שם שומר הבהמות אפי' הוא יותר מבית סאתים] או במערה או בעיר אחרת מוקפת חומה לדירה או שיש בה תיקוני עירובין מהלך את כולו [אבל לא חוץ למחיצות כלום ואפי' נתנוהו בסוף המחיצות אין משלימין לו ד"א חוץ למחיצות, חזו"א או"ח סי' ק"ט סק"יז] ויש מקילין אפי' נתנוהו בעיר שאין מוקפת מחיצות ורה"ר עובר בתוכה יכול לילך כולה וגם בעיבורה של עיר דהיתר הילוך אין תלוי בטלטול ובשעת הדחק אפשר שיש לסמוך ע"ז להקל אבל אם הכניסוהו לעיבורה של עיר אין להקל לחשוב כל העיר כד"א (ס"ה ו' וסקי"ג ט"ו כ' כ"א כ"ב כ"ג כ"ד ובה"ל ד"ה מוקפת) ובחזו"א כתב דהיינו בחוץ לבתים או שבית א' בולט ובשביל בית זה מתעבר השטח עם העיר אבל אם היו ב' בתים זה כנגד זה וביניהם שטח זהו תוך העיר וכן עיר העשוי' כקשת והיתר מעבר עמה את

ובזה אציע לפני כת"ר הערות לסי' ת"ה ת"ו ות"ח.

שונה הלכות סי' ת"ה דין ב': מי שיצא בשבת חוץ לתחום במזיד אם לא יצא יותר מד"א יכול לחזור עד ד"א לתוך תחומו ולא יותר כנ"ל סי' שצ"ו דין ב' שיש לו ד"א לכל רוח ואם יצא יותר מד"א יש לו ג"כ ד"א לכל רוח ואם יצא רק ברגלו א' כיון שרובו עדיין בפנים נקרא שעדיין לא יצא (ס"א ב' וסק"ב ג') ודעת החזו"א שאם יצא עד ד"א יכול לברר ד"א למקום שירצה ומ"מ אפי' בירר לצד תחומו אין חוזר לתחומו ואין לו אלא ד"א וכן אם יצא יותר מברר ד"א לכל רוח שירצה כנ"ל סי' שצ"ו דין ב' (או"ח סי' ק"ט סק"ה י"ב ולפי מה שנראה לעיל בסי' שצ"ו דין ב' שמצדד כדעה ראשונה) וכ"ז אם יצא במזיד אבל אם יצא באונס או מחמת טרדתו שכח ויצא אז כל שלא יצא מהתחום ד"א מותר לו לחזור ולכנוס תוך העיר והרי הוא כבני העיר [ולפי"ד החזו"א היינו אם יברור הד"א לצד העיר יוכל לחזור לתחומו הראשון. שם] וכ"ש אם יצא לדבר מצוה דמותר לו לחזור לתחומו ומשם לעיר כל שלא יצא מהתחום ד"א (סק"ב) ובחזו"א הקשה באיזה מצוה מיירי אם מצוה דלא דחי תחומין הרי יצא באיסור ולמה הקילו לו ואם מצוה דדחי תחומין הרי יש לו אלפים לכל רוח כדלק' סי' ת"ז (או"ח סי' פ' ד"ה מ"ה א' ומה שתיירץ שם לא יתכן למה שפסק כאן דכל שוגג מותר).

יצא חוץ לתחום לצורך מצוה פחות מד' אמות דמותר לו לחזור

א. סי' ת"ה, בדין ב' בסופו. יש ט"ס בציון וצ"ל "או"ח סי' פ' ד"ה מ"ה א". - ומשי"כ כת"ר שתי' החזו"א לא יתכן למה שפסק כאן. העיר רנ"ק הי"ו דשייך, דהרי בשעה"צ סק"ו הביא דהא"ר לא ס"ל כן לענין שוגג, ובסק"ז ז' כ' בדבר מצוה כו"ע מודו, וא"כ א"ש דהוצרך במ"ב לסיים דבזה ודאי מהני הגם דפוסק דלא כא"ר, מ"מ שייך שפיר לסיים דזה א"ש לכו"ע (ובמש"כ במוסגר "ולפי"ד החזו"א וכו'", וצ"יין "שם", לכאורה יותר עדיף לכתוב "ולפי"ד החזו"א שם היינו וכו'", דהרי החזו"א לא כ' לענין זה אלא שממילא מובן כן).

תשובה: ד' כת"ר נכונים ופשוטים, אבל מ"מ לדינא דלא פסק כא"ר נשאר קו' החזו"א בלא תירוצו ולכן כתבתי כן. * * *

שונה הלכות סי' ת"ה דין ד': מי שיצא חוץ לתחומו במזיד אין לו אלא ד"א ואפי' נכנס או הכניסוהו גוים אח"כ למקום מוקף מחיצות שהוא רה"י גמור אין לו בתוכו אלא ד"א ואינו מהלך את כולו כיון שיצא לדעת ואם חזר לעירו ששבת בה מבעו"י אפי' במזיד מהלך את כולה [ואפי' אינה מוקפת מחיצות מסתבר דמהלך כולה] אבל אסור לו לצאת חוצה לה אפי' אמה אחת ואפי' החזירוהו גוים לתוכה באונס דכיון שמתחלה יצא לדעת הפסיד תחומו (ס"ו ח')

חוץ לאלפים תוך ד"א כיון שאין לו ד"א בעיר אין לו ללכת רק עד כלות תחומו.

הניח עירובו רחוק אלפים מהעיר ומביתו יותר מאלפים

יא. בדין י"א במוסגר. "ולפ"ד החזו"א אם אין יכול לחזור לביתו לא קנה כלל עירובו כדלק' דין י"ב - צ"ע דאפשר לחלק משם, דשם הוי כאין ראוי לבילה, דהיינו דשם קאי לדעת המחמירים שאפי' בלן כל הלילה בעירו לא יוכל מחר לחזור ממקום עירובו לעיר ע"כ ס"ל דלא קנה כלל, אבל כאן דקיימנן לדעת המקילין, ורק דאם ה"י רק בה"ש בעיר ואח"כ הלך למקום עירובו דמחמירים עליו שלא יוכל לחזור, מ"מ שוב לא פקע קניית עירובו מבה"ש כיון דאז בבה"ש שהי' בעיר ה"י ראוי לבילה דהיינו ללון כל הלילה בעיר, שעיי"ז יוכל ג"כ לחזור למחרת ממקום עירובו לעירו.

והנה במ"ש החזו"א סי' ק"ט ס"ק ט"ז ד"ה וגם במוסגר "ויש לעי' אי מותר לי' לילך בתחילת הלילה וכו'", חשבתי שזה ממש כנדון שעה"צ בשם הח"א וב"מ כשהי' בה"ש במקום עירובו, אך רנ"ק הי"ו פי' כונת דבריו שהי' בה"ש בעירו, ומסתפק בלאחר בה"ש בתחלת הלילה אי מותר לו ללכת לעירובו ולחזור עוד באמצע הלילה. - וסיוע לדבריו דהרי אח"כ בד"ה נ"א א' הביא לדברי המ"ב בשעה"צ בשם הב"מ, משמע דכאן הוא ענין אחר (אך לא מוכרח) - ועכ"פ באופן כזה ג"כ נימא כנ"ל דאפי' לפי הצד שלא יוכל לחזור מ"מ קנה עירובו.

והנה בשעה"צ ס"ק י"א מחמיר בספיקו לענין כשהי' רק בה"ש בעירו, אך לכאורה מחמיר גם בנידון הח"א בהי' רק בה"ש במקום עירובו, ומשום דהב"מ מסתפק בזה כדמשמע במש"כ "וע"כ נראה דלמעשה יש להחמיר גם בזה, דבלא"ה דינו של הי"א רפיא מאוד", משמע דבא לרבות גם לנידונו של הח"א - וא"כ צ"ע ע"ד כת"ר ממ"נ, אי מפרש בכונת החזו"א כפי' רנ"ק הי"ו א"כ הרי השמיט לחומרת המ"ב דלא כהח"א (אם כנים הדברים הנ"ל), ואי מפרש כת"ר דספיקו של החזו"א הוא כהא דדנו הח"א וב"מ, א"כ הרי רק כ' דהחזו"א מסתפק ולא כ' דהמ"ב מחמיר בזה.

תשובה: החזו"א מיירי שגם ביה"ש ה"י בעירו וגם רוצה לחזור ללון בעירו, ואין זה שייך כלל לד' השעה"צ דמיירי בחד מהני.

שונה הלכות סי' ת"ח דין י"ב: וכ"ז לפ"ד הרמ"א וכן פסק הב"ח ושאר אחרונים אבל יש מחמירין שגם בעירו שלן בה אין לו אלא עד אלפים אמה ממקום עירובו ואם כלתה מדתו באמצע העיר אינו מהלך אלא עד מקום שכלתה מדתו ומ"מ גם לדעה זו אם הניח עירובו ברחוק יותר מאלפים אמה מביתו לא אמרי' דכיון דשבתתו במקום עירובו א"כ הוא נמצא ביה"ש חוץ לתחום ולא הוי עירוב כנ"ל דין ט' אלא קנה עירובו ומותר לו גם לדעה זו לילך מביתו למקום עירובו אבל לא לצד אחר של ביתו אפי' אמה א' וצ"ע ואפי' נמלך משבתתו לא מהני [אך בע"ש השני' ודאי יכול לחזור אף שמתחלה ה"י דעתו לכמה שבתות והעירוב עדיין קיים] ואחר שהלך לעירובו שוב אסור לו לחזור לביתו לדעה זו אלא ילך רק עד אלפים ממקום עירובו שלא הקילו אלא לילך מביתו לעירובו ולפיכך אם הניח עירובו בריחוק אלפים אמה מעירו הפסיד את כל העיר ואין למחות ביד המקילין כדעה ראשונה אחרי שהרמ"א וכמה אחרונים מקילין (ס"א וסק"ז ח' י' י"ב ובה"ל ד"ה רחוק ושה"צ) ובחזו"א כתב דלדעת המחמירין הנ"ל כל שמקום הפת יותר מב' אלפים וד' אמות ממקום שהוא נמצא כשהחשיך אינו עירוב אפי' הוא תוך תחום עירו ואפי' העיר מוקפת חומה ואפי' כלתה מדתו בחצי ביתו והוא בחצי השני לא מהני ואפי' נתכוין לשבות תוך תחום ביתו ונתן עירובו חוץ לתחום ביתו אפי' אינו חוץ לתחום עירו לא מהני אבל לדינא יש להקל כדעת הרמ"א דבלן בה כולה כד"א (או"ח סי' פ' ד"ה מ"ב סי' ת"ח וסי' ק"ט סקט"ז וכן פסק בס"י ק"י סק"ח י"ד ט"ו כדעת הרמ"א).

הניח עירובו במרחק אלפים מהעיר ומביתו יותר מאלפים ועדין לא יצא מהעיר

יב. שם בדין י"ב. "אבל לא לצד אחד של ביתו אפי' אמה א' וצ"ע" - תיבת "וצ"ע" לא מפורש לענין מה, אך כנראה

לה אינו הולך כלום לצפון ולדרום וכן התחום למזרח שעד העיר ושאר העיר אין לו כנגד כל רוחב העיר רק כנגד מדת תחום עירו או מקום שבתתו ויש מקילין שאם העיר אין רחבה כמדת תחומו [כגון אם שבת בשדה שיש לו ד' אלפים וד' אמות והעיר שפגע אין רחבה ד' אלפים וד' אמות] כיון שהעיר מובלעת בתוך רוחב תחומו שוב נותנין לו כנגד העיר אלפים משני הצדדין והעיר נחשבת רק כד"א [מיהו דוקא כנגד העיר אבל לא התחום למזרח שעד העיר ושאר העיר כנ"ל] אבל אם העיר רחבה ממדת תחומו [וי"א אף אם היא שווה למדת תחומו] אף שהעיר עצמה מותר לו להלך בכולה גם לרחבה כיון שבארכה כלה בסוף העיר אבל מן הצדדין אין לו אז כלום והמיקל בשעת הדחק כדעה זו יש לו על מי לסמוך (ס"א וסק"ח י"ט כ' כ"א ובה"ל ד"ה ויש) ודעת החזו"א דלעולם אין לו אפי' בתוך העיר עצמה לרוחב אלא כנגד תחומו ולא יותר בין אם היא מובלעת ברחבה ובין אם אינה מובלעת (או"ח סי' ק"י סק"י ט"ו).

רוחב העיר למי שלן במקום שבתתו וכלה מידת אלפים שלו באמצע העיר

ט. סי' ת"ח בדין ז' - הנה במ"ב ס"ק י"ט נחית לבאר דין כלה מדתו בחצי העיר, אך עבר לבאר הדין בלן בה אליבא דב' הדעות, אך מובן שהיכא שרק כלה מדתו ולא לן בה אזי לכ"ע אינו מהלך כל רוחב העיר אפילו בשטח אותו חצי העיר, וכעין שכי' המ"ב שם אליבא דהמחבר בלן בה.

והעיר רנ"ק הי"ו שכת"ר לא ביאר כאן לדין כלה מדתו בחצי העיר. אך הי' אפי' ל' כיון שהמ"ב לא ביאר זאת להדיא אלא ביאר דבריו בדינא דלן בה, ע"כ עשה כן גם כת"ר, אך מה נעשה שגם בדין י"א וי"ב לא כ' כת"ר לדברי המ"ב דס"ק י"ט, ואם הי' כותבן שם הי' צורך עכ"פ לציין מכאן לשם.

שונה הלכות סי' ת"ח דין ט': וכן אם הניח עירובו בסוף אלף אמה מעירו או פחות או יותר יש לו ממקום עירובו אלפים אמה לכל רוח אבל אם הניח עירובו בתוך העיר ששבת בה או בתוך עיבורה של עיר לא עשה כלום והרי הוא כבני העיר ואפי' נתנה באמה אחרונה של העיבור אין משלימין לו ד"א לצד חוץ אלא מודד מסוף העיבור והלאה כשאר בני העיר ואם הניח עירובו חוץ לתחום העיר אינו כלום כיון שאין יכול להגיע שם בין השמשות ויש לו תחום מביתו דכיון שהוא עומד בביתו או בתחום ביתו אמרי' מסתמא ניחא לי' לקנות שבתת ביתו כשאין עירובו עירוב (ס"א ג' ד' וסק"ט ל' ל"א וע"ל סי' ת"ט דין י' דכ"ז שלא נתרחק מהעיר ב' אלפים וד' אמות הן ואלכסונון לרוח שבירר מהני העירוב).

י. שם בדין ט' בסופו, ט"ס במ"ש "ד' אלפים" וצ"ל "ב' אלפים".

שונה הלכות סי' ת"ח דין י"א: המניח עירובו מודד ממקום עירובו אלפים ופגע בעיר אחרת דינו כמו כל מודד תחומו שאם העיר מובלעת בתחומו נחשבת כד"א ואם אינה מובלעת אין לו אלא עד סוף תחומו וכ"ז בעיר אחרת אבל עירו שלן בה חשבינן לעולם כד"א ואפי' גדולה הרבה מאד בארכה וברחבה שאם ימדדו ממקום עירובו אלפים יכלה רק בתחלת העיר אפי' כיון שלן בה מהלך את כולה כד"א [וגם אחר שיצא ממנה והלך לעירובו יכול לחזור לה ולהלך את כולה, חזו"א סי' ק"י סקט"ו] אבל חוצה לה אין יכול להלך כלום אא"כ הוא בתוך תחום מקום עירובו וכדין עיר אחרת וכ"ז בלן בה אבל אם הי' בבין השמשות לבד בביתו ואח"כ הלך למקום קניית עירובו [או שהי' בביה"ש במקום עירובו ואח"כ חזר ללון בביתו] אין להקל לחזור למחר לביתו אם הוא יותר מאלפים ממקום עירובו (ס"א וסק"ח י"ט ושה"צ ולפ"ד החזו"א אם אין יכול לחזור לביתו לא קנה כלל עירובו כדלק' דין י"ב) וצ"ע אם מותר לו לילך בתחלת הלילה למקום עירובו ולחזור וללון בעירו דאפשר שלא הותר לו אלא אחר שכבר לן בעירו (חזו"א או"ח סי' ק"ט סקט"ז) וע"ש בד"ה נ"א שכי' דלא מקילינן למחשב העיר שלן בה כד"א רק בהניח עירובו תוך אלפים אבל הניח

כולה כנ"ל דין ה' [ואפי' נכנס שם בע"ש וקנה שבתה כדין ויצא ולמחר נכנס בספינה והפליג מהלך את כולה (וע"ל סי' רמ"ח דין ח') וכ"ז אם יש להספינה מחיצות כדין כמו שנתבאר בס"י ש"ב דין ה' ו' ז' אבל אם אין לה מחיצות כדין אפי' נפרצו בשבת וביה"ש היו קיימות או אם היא מהלכת מהלך את כולה דכל שעה עומד בד"א אחרים אבל אם היא עומדת אין מהלך בה אלא ד"א ודוקא אם עומדת חוץ לתחום במקום שהוא נמוך למטה מי"ט אבל אם הי' למעלה מי"ט מותר להלך כמה שירצה אפי' בלא מחיצות כלל וע"ל סי' רמ"ח מה נקרא למטה מי' (ס"ז וסק"ו כ"ז כ"ח ל' ל"א ובה"ל ד"ה הואיל ושה"צ) וכתב בחזו"א דלפ"ד דאם הוא למעלה מי' מותר לילך כולה אף באין לה מחיצות ה"ה דמותר לו לירד כיון שהוא עכשיו למעלה מי' אף שכשירד אין לו אלא ד"א וצ"ע בכ"ז (או"ח סי' ק"ט סק"ח).

מי שהפליג עם ספינתו בים חוץ לתחומו והוא למעלה מי' אם מותר לו לירד

ה. בדין ח' בסופו. "וכתב בחזו"א דלפ"ד וכו' וצ"ע בכ"ז" - לכאורה אפי' שאחרי שהחזו"א הביא לדברי המ"ב פשט לספיקו וס"ל לדינא כהמ"ב - ועכ"פ אפשר לכתוב שהחזו"א נסתפק, וסיים דמהמ"ב מבואר דפסיקא לי' דמותר לירד.

תשובה: לענ"ד אינו כן.

הא דהפליגה ספינתו בים דמהלך את כולה

ו. שם בראשית הדברים יש להוסיף ממש"כ המ"ב ס"ק כ"ח בהביאתו לתוך עיר מוקפת מחיצות או שנתנוהו עכו"ם לתוך ספינה אחרת נמי מהלך את כולה. (בסי' ש"ב דין ה' יש ט"ס בציון לכאן, וצ"ל "ס"ק ל"ב").

שונה הלכות סי' ת"ו דין א': מי שיצא חוץ לתחום שלא לדעת שאין לו אלא ד"א והוצרך לנקביו לגדולים ובמקומו אינו מקום צנוע יכול לצאת מהם מפני כבוד הבריות עד שימצא מקום צנוע לפנות שאין בני אדם מצויין שם וע"ל סי' ג' דאחורי הגדר חשיב מקום צנוע ובשדה עד שאין חברו יכול לראותו ויכול ללכת עד בית היהודים לפנות אף אם ימצא מקום צנוע מקודם סמוך לבתי גוים שמה הגוים יכוהו או יפחידוהו וכ"ז כשהוצרך לגדולים אבל לקטנים לא יתרחק שאין בזה כ"כ כבוד הבריות (ס"א וסק"ב ט' ושה"צ וע"ל סי' ת"ד דין ו' דה"ה אם אין לו מקום להסתר מפני חמה או גשמים מותר).

יצא חוץ לתחום ומצא מקום צנוע תוך ד"א של התחום

ז. סי' ת"ו בדין א' - העיר רנ"ק הי"ו שיש לכתוב לדברי המ"ב ס"ק ד' במצא תוך ד"א של התחום וכו'.

שונה הלכות סי' ת"ו דין ג': ואם מצא מקום צנוע קודם תחומו או שבמקומו הי' מקום צנוע לא יתרחק יותר אלא יפנה שם ואח"כ יתרחק ממקום שנפנה משום כבוד הבריות עד שיכלה הריח ולא יותר [ואפי' לתוך ד' אמות הראשון שיצא משם לא יחזור] ושם יש לו ד"א ואם נתרחק מהריח ונכנס בתחומו הוי כאילו לא יצא (ס"א וסק"ו ז' ושה"צ).

יצא חוץ לתחום ומצא מקום צנוע חוץ לעיר ורוצה להתרחק מהריח

ח. שם בדין ג' - "ואפי' לתוך מקום הראשון שיצא משם לא יתרחק יותר משיעור זה". לכאורה יותר עדיף לכתוב "ואפי' לתוך מקום הראשון שיצא משם לא יחזור", ומובן שלא יתרחק משיעור שכלה הריח כמ"ש בתחילת הדברים, כי בצורת הדברים הנוכחית יש קצת מקום לטעות במכוון - וכן במה שסיים "ואם נתרחק מהריח ונכנס בתחומו חוזר כאילו לא יצא", יותר עדיף לכתוב "הוי כאילו לא יצא".

שונה הלכות סי' ת"ח דין ז': הי' מודד למזרח העיר ופגע בעיר אחרת אם כלתה מדתו באמצע העיר אינו מהלך יותר וכן לרחבה לא יהלך יותר מכנגד תחומו אבל אם פגע בעיר שמובלעת כולה תוך תחומו לצד מזרח אבל היא רחבה הרבה ובצפון ודרום היא יוצאת יותר מאלפים יכול לילך בכל רוחב העיר אפי' היא גדולה כאנטוכיא אבל מחוצה

שכת"ר נתכוין לדברי שעה"צ ס"ק ה' לענין לפני שיצא מביתו אם יכול ללכת בכל העיר אשר סיים ע"ז "ומ"מ צ"ע", וא"כ יש כאן השמטת דברים, וג"כ המקום לזה אחרי מש"כ "ואפי' נמלך משביתתו לא מהני" דע"ז כ' השעה"צ להסתפק עכ"פ באופן הנ"ל. (וצ"ע במכוון של ספיקו של המ"ב, אי כונתו להתיר ללכת בכל העיר אבל אם ילך אזי יפסיד את עירובו, אלא שגם תחום העיר לא יהא לו ויהא לו רק את העיר גופא, ולגבי זה לא אמרי' שלא מהני מה שנמלך אע"ג דלענין החלפת התחומין לא מהני נמלך. או דכונתו אפי' אם ילך בכל העיר ג"כ לא יפסיד עירובו, ורק דעדיין מותר לו ללכת בכל העיר. ויותר מסתבר כהצד הא' שאם ילך בכל העיר יפסיד את עירובו).

היוצא חוץ לתחום

יג. ב"הערות" לסי' ת"ה דין ב'. - העיר רנ"ק הי"ו דלא רק במצוה אלא גם באונס, כמ"ש שם במ"ב סוף סק"ב כיון שבאונס יש דין הבלעת תחומין א"כ יש נפ"מ לזה כשרגלו א' תוך הד"א.

שונה הלכות בהערות לסי' ת"ח דין ו': לקולא, ואח"כ מישרין המדה על כל מזרח כנ"ל דין ב' ואם אח"כ כשימדדו יהי' שאר העיר מובלעת ג"כ נראה דמבליעין אותה ולי"ד לדין ה' כיון שאין העירוב כו' דהכא שיש בתים לא גרע מעיר אחרת שהיתה שם דמבליעין אותה וצ"ע.

כשריבוע העיר או נתינת אלכסון במדידתו גורמת לחומרא שיכלה המדה באמצע העיר

יד. שם ב"הערות" לסי' ת"ח דין ו' - לא מובן חילוקו של כת"ר, והרי זה ממש כמו בהא דכמין גאם שבדין ה' דהרי העיר מורכבת מנצב ושוכב ומבליעים רק את השוכב, ולא אמרי' שהנצב הוא כעיר אחרת כיון שחלק ממנו הוא כנגד השוכב. א"כ הי"ג לענין עגול כיון שחלק ממרכז העיגול הוא כנגד רבע העיגול, הרי לא הוי כעיר בפ"ע - והחזו"א כאן בדין עיגול השווה להדיא דין זה לדין הגאם. ואע"ג דכ' זאת לענין השוכב, הי"ג מסתבר דמדמה בזה גם לדין הנצב.

תשובה: הבנתי שכונת החזו"א בדין ה' דהעיבור היינו אויר שבגם אין מצרפין, אבל לא מיירי בהבתיים שאינם כנגד העיר, ואם הבתיים הן כנגד העיר זהו נידון דידן וצ"ע.

ב"נחל איתן" סי' ט"ו אות י"א במש"כ בתוה"ד שאחד אשר מברך "על מצות עירוב על עירוב תבשילין דאפשר שאין יכול להוציא אחר שרוצה לצאת בזה על עירובי חצרות או תחומין". - צ"ע כיון שבמ"ב סי' שס"ו ס"ק ע"ט כ' דאפשר לברך על ב' המצות ביחד (והו"ד לעיל באות ג') א"כ יתכן דאפשר גם להוציא כשא' צריך לזה וא' צריך לזה, דלא גרע מא' שמברך על שניהם כא' - והגם דבמ"ב כ' שם שמברך על מצות עירובין - יתכן דלאו דוקא אלא דלכתחלה צריך לברך בלשון רבים, אבל אם גם אם בירך על מצות עירוב על שניהם יתכן דג"כ שפ"ד - וכעין לגבי טבילת כלים שגם אם בירך על טבילת כלי יצא אע"ג דיש לו כלים הרבה.

וכעין ברכת שהחיינו שיכול לברך על כמה ענינים ברכה א', כגון על רגל ובגד חדש ופרי חדש, ואשר מסתבר שבגלל זה שפיר יכול להוציא לחברו אע"ג שהוא מברך על בגד וחברו רוצה לצאת על פרי, וכן כשזה מברך על רגל וזה מברך על בגד, והגם דשם שאני שהברכה על השמחה, מ"מ לכאורה המבחן לזה הוא אם שייך שהמברך בעצמו יכול לבללם יחד, ה"ה דיכול להוציא לחברו. - ויתכן שבפרט שייך לומר כן לדעת הבה"ל **דהשמיעה** נחשבת כדיבור, א"כ לפי"ז יותר מסתבר ששניהם **כשותפים** בברכה, והם כאיש א'. (אבל לפי"ד החזו"א הרי דיבור של זה מיוחס לזה ואין זה כענין שותפות - אבל מ"מ אפי"ל כנ"ל כיון שצריך שזה יכוון להוציא וזה לצאת הוו שניהם כשותפים וכאיש א', ויהא המבחן בזה כנ"ל אם איש א' יצא על שניהם כא').

והר"ר נתן קפשיץ הי"ו העירני למ"ש הגרעק"א באו"ח סי' רי"ט, שבתשו' אורים גדולים מסתפק לענין אם זה מברך שגמלני כל טוב על שהי' חולה ונתרפא. והשומע צריך לברך על שהי' הולך במדבר אם יוצא, ולכאורה אם נימא כנ"ל הי' צ"ל שיוצא דהרי המברך בעצמו יכול לצאת על שניהם כא', וא"כ ספקו של ה"אורים גדולים" הוא סיוע

לספקו של הדר"ג שליט"א (ועצם ספקו של ה"אורים גדולים" שייך לכאורה לפי"ד הסוברים שמברך על הני ד' דוקא ולא על שאר נס, א"כ אפי"ל שהני ד' גופייהו כחלוקים זמ"ז, אבל אם ה"ה לשאר נס א"כ למה נחלק בהם גופא, דבשאר דברים האם ג"כ נימא שמי שניצל מנפילת כותל לא יוציא למי שניצל מגנבים ושוודדי לילה).

עוד יש לעי' בנידונים הנ"ל, דהרי לכאורה אם המברך מברך על ענין א' והשומע מתכוין על ב' ענינים, אלא שענין א' מהב' שוה לענינו של המוציא, דבזה מסתבר דיוצא על שניהם, וא"כ לכאורה לא גרע כשמתכוין רק על דבר א' אשר לא שוה לענינו של המוציא - וכגון בר"ה אם למקדש או תוקע אין בגד חדש, והשומע יש לו בגד חדש, שלכאורה יוצא על הרגל ועל הבגד (לפי הצד שמברך על הרגל) - ויעוין בשו"ת אבנ"ז חאו"ח סי' תמ"ט מש"כ בענין זה אם בעי' שהשומע ילבש בגד חדש, ובאות ט' כ' לדון לפי הצד שלא מברך על הרגל - דאם אין לתוקע בגד חדש דלא מהני לשומע במה שיש לו בגד חדש, וזה בגלל ששהחיינו הוי רשות ואין ערבות בזה יעו"ש (ואח"כ באות י"א כ' כן בשם הפמ"ג) - משמע דעכ"פ לפי הצד שמברך על הרגל יצא השומע גם על בגד חדש, אע"ג דלתוקע אין בגד חדש. - וא"כ לכאורה ה"ה כשרוצה רק על דבר אחר - אלא שכמובן יש לחלק בזה, דשאני כשבדבר א' משתוה עם המברך כבר מתייחסת לו הברכה, וכבר יכול לכוון על כל מה שרוצה.

תשובה: אם פירוש המלה בענין אחר י"ל דל"ש להוציא ואף דאפשר לכוללן, דהכל ענין תערובת, עי' ראב"ד רפ"ו מיו"ט.

יישר כח מרובה להרה"ג יצחק זאב טוקר שליט"א מכולל "אליבא דהלכתא" רוממה על סיועו המרובה בעריכת מדור זה

שיח הלכה

הערות וביאורים במ"ב וחזו"א מלוקטים מספר "שונה הלכות" וחילופי מכתבים בין הגר"צ גרינהויז שליט"א למרן הגר"ק שליט"א¹

נחשב כקשת, עי' סי' שצ"ח סוף ס"ו, והכא הנידון לקולא, והרי שורש הדברים בד' המ"ב שבתים יוצאין אינו עצם צורת העיר אלא דין ריבוע, וזהו ג"כ שורש הנידון שם אי בגלל זה אינו כקשת. ויש לפלפל בזה וצ"ע בזה, ועי' בספר הנ"ל פרק ז'.

שונה הלכות סי' ת"ח דין י"א: המניח עירובו ומודד ממקום עירובו אלפים ופגע בעיר אחרת דינו כמו כל מודד תחומו שאם העיר מובלעת בתחומו נחשבת כד"א ואם אינה מובלעת אין לו אלא עד סוף תחומו וכ"ז בעיר אחרת אבל עירו שלן בה חשבינן לעולם כד"א ואפי' גדולה הרבה מאד בארכה וברחבה שאם ימדדו ממקום עירובו אלפים יכלה רק בתחלת העיר אפי"ה כיון שלן בה מהלך את כולה כד"א [וגם אחר שיצא ממנה והלך לעירובו יכול לחזור לה ולהלך את כולה, חזו"א סי' ק"י סקט"ו] אבל חוצה לה אין יכול להלך כלום אא"כ הוא בתוך תחום מקום עירובו וכדין עיר אחרת וכ"ז בלן בה אבל אם הי' בבין השמשות לבד בביתו ואח"כ הלך למקום קניית עירובו [או שהי' בביה"ש במקום עירובו ואח"כ חזר ללון בביתו] אין להקל לחזור למחר לביתו אם הוא יותר מאלפים ממקום עירובו (ס"א וסקי"א י"ט ושה"צ ולפ"ד החזו"א אם אין יכול לחזור לביתו לא קנה כלל עירובו כדלק"ד דין י"ב) וצ"ע אם מותר לו לילך בתחלת הלילה למקום עירובו ולחזור וללון בעירו דאפשר שלא הותר לו אלא אחר שכבר לן בעירו (חזו"א א"ח סי' ק"ט סקט"ז) ועי' שם בד"ה נ"א שכ' דלא מקילינן למחשב העיר שלן בה כד"א רק בהניח עירובו תוך אלפים אבל הניח חוץ לאלפים תוך ד"א כיון שאין לו ד"א בעיר אין לו ללכת רק עד כלות תחומו.

חזו"א א"ח סי' ק"ט סקט"ז: נ"א ב' תוה"ו יוצא, ואפי' אם ביתו הוא ראשון כו' לא יהי' לו כו' אלא ד"א, מבואר מדבריהם דאע"ג דדעתו ללון

[וצריך להוסיף ואח"כ מרבעין זווית התחום שתהא כטבלא מרובעת, וכמו שכתב בתחילת הסעיף עיי"ש].

ובאמת בחזו"א סי' ק"י סק"ז מבואר ב' דרכים בביאור מה שאמרו הדנותן עירובו בעיבורה של עיר לא עשה כלום, דלמהר"ם שפסק כר"מ היינו בתוך ע' אמה של העיר, ולרמב"ם דפסק כרבנן צ"ל דנותן בתוך ריבוע העיר שג"ז בכלל עיבורה של עיר, אך לא כתוב את שניהם יחדיו דהיינו לרבע את העיבור אליבא דמהר"ם דס"ל שהעיבור בכלל העיר [ויעוין בזה בחו"ב עירובין סי' ו' ס"ק ח', ומה שנסתייע נגד זה מד' המאירי בשם הראב"ד צ"ע, דהראב"ד עצמו ס"ל דקיי"ל כרבנן דעיבור אינו בכלל העיר, ולא מהני אלא לחבר ערים, ועי' שפיר לא מהני לרבע את העיבור שאין מרבעין אלא את העיר בלבד, וכבר כ' בעצמו שבטור משמע שלא כדבריו, ובחזו"א סי' ק"י ס"ק י"ד שכ' להדיא שלעולם כל התחומין המה בשווה (חוץ מקשת גדולה שהיתר יותר מד"א וכדו'), ודו"ק היטב].

ועי' יש להעיר, דבחזו"א מבו' ב' פירושים מה בכלל עיבורה, ואיך כתוב בשו"ת תרווייהו עיבורה וכן שמרבעין אותה, אך באמת השו"ת נתכוין לומר דעבדינן תרווייהו וכמו ש"ג. [א.ה. ראיתי מש"כ בספר קרית אריאל פרק ב' להוכיח עוד מד' החזו"א סי' ק"י ס"ק י"ט דמוסיפין עיבור לריבוע העיר, דאחר שמרבעין עי' פגום יוצא חזו"א ומוסיפין עיבור [ובלבד שיהא בתים היוצאים ולא קרפיפות או כיו"ב לפי שאין נותנין עיבור לעיבור], אך כתב שם שמד' המ"ב שאף אם היינו מרבעין את העיבור מ"מ לא מוסיפים עיבור לריבוע כלל, משום שכל ריבוע אינו אלא כעיבור, ודעתו שאין מוסיפין עיבור לעיבור כמ"ש סי' שצ"ח ס"ה, ומספק"ל מה יהא ד' המ"ב בעשויה כקשת, דאולי עדיפא מריבוע, ויל"ע לפי"ז עוד האידן הדין בב' פגומין יוצאין דאיכא פלוגתא אי לחומרא

סימן ת"ח

שונה הלכות סי' ת"ח דין י': נתן את עירובו בשדה יש לו ד' אמות עם זוויתיהן כנ"ל סי' שצ"ט ואח"כ נותנין לו אלפים מרובעים נמצא שיכול לילך בטבלא מרובעת של ד' אלפים וד' אמות על ד' אלפים וד' אמות ואם נתן עירובו במקום מוקף מחיצות לדירה אפי' גדול ביותר [ואם אינה מוקף לדירה צריך שלא יהא יותר מבית סאתים כנ"ל סי' שצ"ז דין ג'] ואפי' נתן בעיר חרבה שהיו בה דיוורין ונחברו ומחיצות החומה נשאר או מערה הראוי' לדיוורין אפי' אין בה דיוורין נחשב כולה כד"א ונותנין חוצה לה אלפים לכל רוח ומרבעין ג"כ הזווית שיהא כטבלא מרובעת אבל אם אין המערה ראוי' לדירה כגון שנפרצו מחיצותי' או שנמוכה הרבה וכיו"ב אינה נחשבת כד"א ומודדין האלפים ממקום הנחת העירוב (ועי' סי' שצ"ח דין כ"ו לענין גגה) וכן אם נתן בעיר [או בעיבורה של עיר, חזו"א סי' ק"י סק"ו] אפי' אינה מתוקנת העיר שיהיו יכולין לטלטל בה נחשבת כולה [ועיבורה, חזו"א שם] כד"א ומרבעין אותה כמו שנתבאר בסי' שצ"ח ויש לו חוצה לה אלפים לכל רוח (ס"א ב' וסקט"ו ט"ז י"ז כ"ג כ"ד כ"ה כ"ו ושה"צ חזו"א א"ח סי' ק"י סק"ז) אפי' יש בה פרצות יותר מעשר אמות או שרה"ר עוברת בתוכה ואפי' עיר שאין לה חומה ויצאו דיוורין אם נשאר הבתים דהיינו ג' מחיצות ותקרה נחשבת כולה כד"א והא דצריך חומה היינו לאויר שבין החומה לעיר דמודדין מחומתה (אם ישבה ולבסוף הוקפה כנ"ל סי' שצ"ח דין ג') ואפשר שאם החומה קיימת מהלך את כולה אפי' חרבו מחיצות הבתים (חזו"א א"ח סי' ק"י סק"ז ועי' סי' שצ"ז דין ג').

בענין ריבוע העיבור של העיר

הנה בשונה הלכות כאן מבו' שהמניח עירובו בעיר הרי כל העיר וריבועה כד"א, ומרבעין את העיר וריבועה ואח"כ נותנין אלפים לכל רוח

א.ה. כבר כתבנו בגליונות הקודמים ששאלות הגר"צ שליט"א מועתקים כלשונם, מלבד אותם הערות שהדגשנו שהוצרכנו לערכם בלשוננו להבנת הדברים, וכמו"כ כל הסוגריים העגולות שבתוך ד' הגר"צ שליט"א הם הוספות העורך הנצרך להבנת הדברים, אבל הסוגריים המרובעות הם הוספות שהוסיף הגר"צ שליט"א בעצמו בכת"ו. יישר כח מרובה להעורך היקר ברוך הכשרונות הרה"ג רבי בן ציון רפאל גרינהויז שליט"א על שעשה ימים ולילות בטירחא מרובה להעמיד דברי הגאון וצ"ל על מתכונתם.

עומדין להתקשות מיקל אפי' אם אינו רך כירק ממש, ונמצא דדין רך שאינו כירק עכ"פ באין סופן להתקשות שנוי ג"כ בפלוגתא, וד' השו"ה צ"ע בתרתי, שלא הביא צד ההחמיר ברך כירק, ולא צד להקל ברך שלא כירק שאין סופו להתקשות.

ואמנם בסי' שליו" ס"ק ט"ו משמע שנוקט לעיקר דמות ברך כירק, ולא באינו רך כירק, ואף שלא כתב הכרעה ממש מ"מ כך מורה כל אריכות דבריו, עיי"ש ה"טב, וגם בזה הביא מח' לענין סופן להתקשות [פוסק להחמיר, עיי"ש בשעה"צ ס"ק ח.], ומשמע דבאינו רך כירק בכל גונוי מחמיר אף כשאין סופן להתקשות, וא"כ סתימת השו"ה נכונה עפ"י ד' המ"ב.

[א.ה. הנה לכא' איכא עוד פלוגתא בין השו"ע לריטב"א לענין קשים, דלשו"ע קיל טפי ולריטב"א חמור טפי, אכן זו מחלוקת רק לגבי דין שבות ביה"ש לציו"מ, דבאילן ממש שרי, ובקנים קשים לריטב"א אסור, ולשו"ע לכא' לא נאסר רק ברכים, וג"ז נשמט בשו"ה, ועי"ן].

ב. והנה בענייננו באילן או קשה כאילן קיל טפי מקנים רכין, דהרי באילן מהני הנחת עירוב שלא גזרו בו ביה"ש, ובקנים לא התירו ולא מהני עירוב, ולפי"ז צ"ע המילים בשו"ה אבל אם הם קשים אע"פ שאין קשים כאילן, דאדרבה בעינן דוקא שאין קשים כאילן, דבקשים כאילן לישתרי [א.ה. ואפי' לריטב"א דלא פליג על דין אילן, ועי"ן]. והמילים האלו נלקחו מסי' שליו, ולא שייכי להכא.

* * *

סימן תי"ג

שונה הלכות סי' תי"ג דין ד': ולכן כשכא אורח בע"ש קודם חשיכה אצל א' הדר בישוב ואותו בעה"ב כבר הניח עירוב שיוכל למחר לילך להתפלל במקום שיש מנין לא יוכל האורח לילך עמו על סמך העירוב אפי' יש בו מזון שתי סעודות גם בשבילו אא"כ זיכה לו מבער"י ע"י קנין סודר שיהיה לו חלק בעירוב שהניח קודם בואו וצריך שיאמר האורח בזה העירוב שמונת שם יהי מותר לי לילך למחר אלפים לכל רוח ממנו והלאה [זה] מהני אף שלא הי' שם במקום הנחת העירוב כני"ל סי' ת"ט דין ו'] ובער"ה הרבה נכשלין בזה דהיינו אם א' מבני הישוב מניח עירוב על סמך זה הולכין כמה אנשים אף שלא זיכה עליהן ולא עירב בשבילן כי ע"פ דין צריך לפרט האנשים שמערב בשבילן כני"ל דין א' אכן אם הי' יודע בשעה שהניח העירוב שיבא היום אצלו אורח פלוני על שבת יוכל לזכות ע"י אחר גם בשבילו ומפרט בשעת הנחה שבוה העירוב יהי' מותר לו וגם לאורח פלוני לילך ממנו והלאה אלפים אמה ומודיע לו כשכא שהניח העירוב גם בשבילו ואם מניח העירוב בשביל כל בני הישוב שסביבו זיכה לכולם ע"י אחר ובשעת הנחת העירוב יאמר ג"כ בזה העירוב יהי' מותר לי וגם לכל בני הישוב שסביבי לילך כו' אך שיהי' בו מזון שתי סעודות לכל א' ויודיעם מבער"י שהניח עירוב בשבילם [בה"ל ד"ה וכל].

ביאור לשון בביה"ל

שאלה: מש"כ "ממנו והלאה" ידעתי שכך הוא הלשון בביה"ל, אך מילים אלו צריכים ביאור שאינם מובנים, ולכא' הם מיותרים [שהרי כבר כתב אלפיים אמה לכל רוח, וא"כ מה הוסיף במילים ממנו והלאה].

תשובה: הכונה פשוט ממקום העירוב והלאה (ולא מכאן).

[א.ה. כנ"ר הכונה להדגיש שהאלפיים לכל רוח יהא ממקום העירוב ולא מכאן].

* * *

שונה הלכות סי' תי"ג דין ו': וכן מי ששמע שיש לחכם לבא ואינו יודע לאיזה רוח והניח שני עירובים ואמר לאותו צד שיבא החכם יקנה לי עירוב לרוח שבא לו החכם קנה לו [ואפי' הי' החכם רחוק משם ביה"ש מחוץ לתחום של סוף ד' אלפים שלו וא"כ אפשר שלא גמר אז החכם בדעתו כלל לבא בתוך ד' אלפים שלו אפי"ה אמרי' יש ברידה] או אם אמר אם לא יבא כלל אהי' כבני עירי או אם יבאו שנים למקום שארצה אלך הכל לפי תנאו וכן אם אמר לשנים או לג' הריני מערב על איזה מכם שארצה אע"פ שלא בירר את מי רצה עד שתחשך הי' עירוב דכיון דעירוב דרבנן אמרי' יש ברידה (ס"א וסק"ט י').

תיקון ט"ס בלשון המ"ב סק"ט

שאלה: מש"כ ואפי' היה החכם וכו' בתוך התחום וכו' [כן הוא הלשון במ"ב ס"ק ט', אך] ט"ס הוא במ"ב וצ"ל מחוץ לתחום, והוא פשוט למעיין, וכן הוא ברש"י שהוא המקור לד' המ"ב עיי"ש.

[א.ה. לפנינו בשונה הלכות כבר מועתק מתוקן, ולא הודגש כלל ששינה מלשון המ"ב והגיה את לשון המ"ב, וגם המדפיסים מ"ב החדשים לא זכו לעמוד על זה].

* * *

סימן תי"ד

שונה הלכות סי' תי"ד דין ב': בנו ובתו הגדולים אפי' סמוכים על שלחנו ועברו ושפחתו העברים ואשתו אינו מערב עליהם אלא מדעתם [וגם צריך לזכות להם העירוב ע"י אחר או שייגביהו בעצמם דאל"ה לא מהני אפי' נתרצו בהדיא ובער"ה הרבה טועין בזה וסוברין שכיון שבעה"ב הניח העירוב מותרין כל ב"ב לילך על סמך זה] ואם עירב עליהם ושמעו ושתקו ולא מיחו יוצאים בעירובו אפי' לא הודיעם עד שחשיכה אע"ג דבשאר אנשים לא מהני כני"ל סי' תי"ג דין ג' באלו מהני דאמר' מסתמא נתרצו לזה [ובמשרת בומנינו שאין גופו קנוי צ"ע אך צריך להודיעו מבער"ן] אבל אם מיחו מיד ששמעו או שעירבו הם עירוב אחר לעצמם אפי' אם עירבו אחר

[א.ה. אמנם בשו"ה כתבו לעיל לאחר חש"ו, ולא קיבל דברי אממו"ר שליט"א, ואולי טעמו דכתב קודם כל הנך דליכא גוונא דמהני, ואח"כ כתב דין עכו"ם ודעימיה שדינם תלוי ומשתנה בין המקרים. ובעיקר ד' אממו"ר שליט"א הנה כן מוכח במשנ"ב בלי ספק, אך דברי המ"ב לכא' צ"ע דהא מתני' כתבה כולם כא' ומשמע שדינם שווה, ואכמ"ל].

* * *

שונה הלכות סי' ת"ט דין י': כל המניח עירובו במקום מוקף מחיצות חשבינן כולו כד"א כני"ל סי' ת"ח דין י' ואם מניח במקום שאין מוקף מחיצות קונה לו מקום עירובו ד' אמות סביבו ולבד האלפים שנותנין לו לכל רוח ובמ"מ כתב שנותנין לו ד"א לכל רוח או לאיזה רוח שירצה וצ"ע (ס"ה וסק"ז י"ח ושה"צ) ובחזו"א מצד שנותנין לו לאיזה רוח שיברר [כמו בשבות בסי' שצ"ו דין ב'] ותמה על המ"מ שכתב שהוא באמצען [אר"ח סי' ק"ט סק"ח] וד"א אלו אין ריבוען לריבוע עולם דוקא אלא יכול לברור אלכסונו לכל מקום שירצה והלכך יכול להתרחק מעירו לעולם אלפים ואלכסונו ויברור ד"א של שביתתו שיהיו אלכסונו לצד העיר ותחומו נגזר אחר ד"א שיברר ובאלכסונו הוא ג"כ אלכסונו של תחומו והיי' לינתו בעיר תוך תחום עירובו (שם סי' ק"י סק"ז).

שיעור ד"א לנותן עירובו

שאלה: בחזו"א סי' ק"ט ס"ק י"ח משמע דד"א של נותן עירוב הם בדיוק כמו שבות, וכיון דלרמ"א בסי' שצ"ו דין ב' יש לו ד"א לכל רוח דהיינו ח' על ח' גם כאן הדין כן, ויותר מפורש כן בחזו"א סי' ק"י ס"ק כ"ד ד"ה הנותן, וזה דלא כדמשמע במ"ב ס"ק י"ז ובשעה"צ ס"ק י"ח [דאף שבעלמא פוסק כרמ"א עיי' סי' שצ"ו וסי' שצ"ז, הכא פשיטא ליה דאין לו אלא ד"א, עד שנשאר בצ"ע על המ"מ שהביא דיעה שזה ד"א לכל רוח], וזה הושמט בשונה הלכות [שלא כתוב ד' החזו"א אליבא דהרמ"א שהוא דלא כמ"ב]. ועי' בהערותי לסי' ת"ה דין ב'.

[א.ה. נראה לבאר ד' השו"ה שלא העתיק ד' החזו"א בד' הרמ"א אחרי שכבר הכריע החזו"א סי' פ' כד' השו"ע, וא"כ לדינא למעשה לא ס"ל לחזו"א ח' על ח', וע"כ לא העתיק ד' הרמ"א אלא לפי ד' המ"ב שרק המ"ב פוסק כהרמ"א, וק"ל].

* * *

שונה הלכות סי' ת"ט דין י"א: לפיכך המניח עירובי תחומין שלו בסוף התחום ונתגלגל מבעוד יום חוץ לתחום [ואפי' גלגלו בעצמו בכונה] בתוך ד"א ה"ז עירוב [ואם יכול להניחו לכתחלה בתוך ד"א שחוץ לאלפים יבואר לקמן] אבל אם נתגלגל חוץ לד"א אינו עירוב כיון שאין יכול להגיע אליו ביה"ש ונשאר על תחום ביתו (ס"ה וסק"כ כ"א כ"ב) ואפי' אם הוא בכרמלית ויכול להביאו פחות פחות מד"א לא מהני חזו"א אר"ח סי' פ' ד"ה מ"ב סי' ת"ח] וכן אם הניח העירוב באמצע התחום ונתגלגל בתוך ד"א שמחוץ לתחום עירובו עירוב חוץ לד"א אינו עירוב והמ"מ מחמיר שאם הניחו באמצע התחום ונתגלגל חוץ לתחום אפי' אמה א' אינו עירוב וצ"ע (סק"ט ובה"ל ד"ה בסוף) ובחזו"א תמה על המ"מ ופסק כדעה ראשונה (חזו"א שם ד"ה רמב"ם) אבל אם הניח תוך התחום ה' אמות ונתגלגל חוץ לד"א ועדיין העירוב תוך התחום מהני כיון שיכול להביאו למקום שביתתו אם הוא בכרמלית כדלקמן דין י"ג (חזו"א שם סי' ק"ט סק"ו).

אם התירו טלטול ד"א בכרמלית לצורך מצות עירוב

שאלה: במש"כ ואפי' יכול להביאו פחות פחות מד"א, נר' דצריך להוסיף ואפי' אם הוא בכרמלית שיכול להביאו פחות פחות מד"א, שכ"ה הלשון להדיא בחזו"א [א.ה. וכן מתוקן בשונה הלכות שלפנינו עפ"י הערה זו], ומשמע מזה דד"א להדיא לא התירו אפילו בכרמלית, ואף שהוצאה מרה"י לכרמלית התירו. והוא חידוש.

[א.ה. הנה לא מצאתי בזה תשובת מרן שליט"א זולת מה שתיקן בשו"ה עפ"י ד' הגר"צ שליט"א. אכן לגוף הערת הגר"צ שליט"א היה אפ"ל בד' החזו"א שהוא מדין הקל הקל תחילה, שעד כמה שיכול לילך פחות פחות מד"א למה נתיר לו לילך ד"א להדיא, ומ"מ החזו"א הוכרח לפרש פחות מד"א קיי"ל דברה"ר לא קנה עירוב במופלג ממנו יותר מד"א, שלא התירו פחות פחות מד"א ברה"ר לצו"מ, וכמב' במ"ב ס"ק י"ב (ועי' ביה"ל סוף סי' שמ"ט), וק"ל].

* * *

שונה הלכות סי' ת"ט דין י"ח: אבל אם הקנה והקונדס צומחים מהארץ אינו עירוב אף שהוא שבות מפני שמאחר שהם רכים ודקים נוחים לקטום ויתחייב חטאת משום קוצר אם יתכוין לכך גזרו בהם אפי' ביה"ש במקום מצוה ואם הם רכים כירק לא גזרו אבל אם הם קשים אע"פ שאין קשים כאילן אסור דעת הרבה פוסקים דדוקא מינים שאין מתקשים לעולם אבל המינים העשויים להתקשות אסור אפי' ברכתו כני"ל סי' שליו דין י"ח ע"ש כל הפרטים (ס"ג וסק"ב י"ג ובה"ל ד"ה שהם וד"ה ויתחייב).

באיזה מין קנים נאמר גזירה שמא יקטום

א. הנה בשו"ה סותם דאסור בין בקשים בין ברכים חוץ מרכים כירק, שבוה איכא פלוגתא לגבי מין שעומד להתקשות, ובלא"ה לכונ"ע שרי ברך כירק, והנה באמת במ"ב כאן אין הכרעה כך, דעי' לשונו בס"ק י"ג ברכים ביותר דאז י"ל דדין ירק יש להם, ומשמע שאי"ז מוסכם שכך הדין, ובאמת בסי' שליו" ס"ק ט"ו הביא אחרונים שמחמירים בזה, עיי"ש. ועי' עוד בביה"ל שהאחרונים פסקו על הכרעת השו"ע [ולא פי' כה"צ באיזה פרט חולקים, אם מחמירים ברכים כירק או להיפך שמקילים גם ברך שאינו רך כירק], ובהמשך הביא ד' ריטב"א דעכ"פ באותן שאין

בעירו וסופו ללון מ"מ אין לו אלא ד"א בביתו ואע"ג דלקמן סי' ב' הוכיחו תו דעיר שלן בה הי' כד"א אע"ג דכלתה מדתו באמצע העיר [ואף שכתב המ"ב סי' ת"ח בשעה"צ אות י"א בשם הב"מ דאף לדעת תו בעינן שיהא ביה"ש בעירו מ"מ הכא באומר שביתתי במקומי א"צ שיהי' ביה"ש במקום שביתתו שהרי אמרו שלא אמרו לערב בפת אלא להקל שיכול לשלוח, אבל קולא שיכול לחזור לביתו לא אמרו, ועוד שהרי החזיק בדרך וחזר נמי קני שביתתו במקום שקבע] זה אינו אלא בהניח עירובו בתוך התחום בסופו וכשיבחר ד"א לצד העיר יגיע תחומו ד"א תוך העיר והלכך אפשר למחשב כל העיר כד"א בשביל שעיקר דירתו בעיר בפתא ולינה, אבל אם הניח עירובו חוץ לתחום שאין לו רק פחות מד"א בעיר בזה לא אמרינן דכל העיר כד"א ואין לו רק עד כלות תחומו, וכן משמע ל' הגמ' ל"ח ב' ע"ג א' דבעינן שיהא בסוף אלפים ולא חוץ לאלפים, ובגמ' ס' ב' אמרו חוץ לתחום ס"ד ופרש"י שהרי אינו עירוב, וקשה שהרי יש לו ד"א מעירובו ואע"ג שהעירוב חוץ לתחום העיר אלפים מ"מ הי' עירוב כיון דהנותן עירובו יש לו ד"א נמצא שהוא תוך תחום עירובו וכדאמר רבא ל"ה א' ל"ש אלא שנתגלגל חוץ לתחום ד"א כו', אלא כונת רש"י שמפסיד את העיר ואם הוא בביתו חוץ לד"א הרי הוא חוץ לתחום אע"ג דדעת רש"י דעיר שלן בה היא כד"א כמש"כ רש"י ל"ח ב', אלא זה לא מהני אלא אם יש לו ד"א בעירו, [מיהו עיקר פרש"י בגמ' שם הוא לרווחא דמלתא, ד"ל דקשיא לי למה ינקוט התנא חוץ לתחום וגם לשון אפי' אמה אחת לא יתכן אלא באמה ראשונה].

בענין המניח עירובו חוץ לאלפיים מעיר שלן בה תוך ד"א הסמוכות לאלפיים

שאלה: מש"כ בסופו וע"ש בד"ה נא וכו', לכא' לפי מה שחזר בו בד"ה אח"כ דבשביתתי במקומי צריך להחשיך (במקומו בכדי שיזכה שביתתו במקומו, ולא דמי להחזיק בדרך ואמר שביתתי במקום פלוני שא"צ להחשיך שם, דבמקומו חמור טפי שלא הקילו אלא לבא בדרך והולך למקום פלוני, אך לא ליצא מביתו ועדיין רוצה לקנות שביתה בביתו), יורד כל ההוכחה של ד"ה נא בעיקר הדבר, דכיון דצריך להיות בביה"ש"מ במקום שביתתו אין כאן לן בעירו [וזה כונתו בסוגריים בד"ה נא עיי"ש ה"טב] (שכל הוכחתו היתה בנויה על כך שצ"ע להיות במקומו בביה"ש, וא"כ למסקנתו אודא לה הוכחתו). מיהו בסי' ק"י סק"ח סוף ד"ה והנה משמע דסובר כדסקלא דעתיה הכא בתחילה (ומשמע שנשאר עם זה לדינא), וצ"ע.

תשובה: החזו"א הביא עוד הוכחה לזה מגמ' ס' ב'.

* * *

סימן ת"ט

שונה הלכות סי' ת"ט דין ו': יכול לשלוח העירוב ע"י שליח ואפי' ע"י עבד או שפחה אם הטבילן לשם עבדות [דאל"ה דינם כגוים] ויאמר השליח בזה העירוב יתא פלוני מותר לילך והאמירה מעכב ואם אמר בעה"ב בזה הפת שמניח שלוחי לעירוב אהי' מותר להלך ממקום פלוני אלפים לכל רוח ג"כ מהני אבל אם שלח ע"י חרש שוטה וקטן לא מהני ואפי' עומד מרחוק ורואה שמניחים שם במקום שצוים ושומע שמניחים לשם עירוב דלא אלימי למיקני שביתה כיון שאינם בני דעה [ואפי' ע"י חרש השומע ואינו מדבר לא מהני דהא האמירה מעכב] וכן ע"י גוי או צדוקי שאין מודה בעירוב וכל כה"ג שאין מודה בדברי חז"ל לא מהני אפי' עומד מרחוק ורואה שמא לא הניחום לשם עירוב ונשאר על תחום ביתו ואם אמר לאחד לקבלו ממנו ולהניחו לשם עירוב ושלח ע"י אחד מאלו ואמר שיוליכו לאדם ההוא ואפי' שלחו על הפיל או על הקוף וראה מרחוק שהגיע שם אפי' לא ראה שנתנו לו והניחו האחר לשם עירוב מהני דחזקה שליח עושה שליחותו ובודאי יקבל ממנו והניחו לשם עירוב דוקא שהאחר הבטיח לו בפירוש שיקבלו וניחו לשם עירוב אבל אם שתק לו לא אמרי' בזה חזקה שליח עושה שליחותו [ודוקא בזה שהוא איסור דרבנן סמוכין על חזקה זו אבל באיסור דאורייתא אין סומכין על חזקה זו להקל כ"א להחמיר וי"א דאפי' באיסור דאורייתא יכא שיש מכשול להמשלח אם לא יעשה שליחותו והוא יחשוב שעשה שליחותו כגון הכא סומכין על החזקה שעשה שליחותו ואם יודעים שעשה שליחותו רק שספק שמא שינה לכונ"ע אמרי' ודאי לא שינה] (ס"ח וסקמ"א מ"ב מ"ג מ"ד מ"ה מ"ו מ"ט ב' ובה"ל ד"ה ויאמר וד"ה ע"י וד"ה ונתנו ושה"צ).

הנחת עירוב ע"י שליח חש"ו או עכו"ם

[אחרש השומע ואינו מדבר]

שאלה: צריך להדגיש שבחש"ו אפי' רואה שמניח ושומע שאומרים שיהא לשם עירוב נמי לא מהני, כי כן מוכח בשעה"צ ס"ק מ', ומשא"כ בגוי [וטעם החילוק מבו' שם במ"ב דבחש"ו הטעם דלא אלימי לקנות שביתה וכלשון המ"ב ס"ק מ"א, ואפילו דברו נמי לא מהני, דאמירתם כמאן דליתא דמי, ובעכו"ם היינו טעמא משום דלא מהימן שאמר, וכלשון המ"ב ס"ק מ"ב, אך לו יצוייר ששמענו שאמר להדיא שפיר מהני. ויעו"י ה"טב בשעה"צ ס"ק מ' שכי' דלתו' שפי' גם בחש"ו דהטעם משום שמא לא הניחום לשם עירוב או שמא לא אמרו, שפיר מהני בחש"ו אם שמע שאמרו, ומבו' מזה דלרש"י דקיי"ל כותיה כמוש"כ שם בשעה"צ לא מהני, וכלשון השעה"צ שם ח"ל: אם לא דשמע מרחוק שאומר כן דבוה מהני לד' תוס', עכ"ל, ומבו' דלרש"י לא מהני].

ובחרש השומע ואינו מדבר [לא יצוייר שישמע אותו שמניח ואומר, ומשו"ה לא מהני דהא לא ישמע שאומר שמניח לשם עירוב] הוא כגוי בזה, ולא כחש"ו ממש [שהרי הוא בר דעת ואלים לקנות שביתה, אלא שבמצאותו אנו יודעים שלא אמר ומשו"ה לא מהני], ולכן יש לכתבו אחר גוי.

עירובו אין עירובו להם עירוב והולכין לאותו רוח שעירבו הם ואפי' אם אח"כ חזרו ונתרצו קודם חשיכה אפשר דלא מהני דלא חזרו חזרה להם וצ"ע ואם כשהחידעם שתקו ואח"כ מיחו או אם הודיעם משחשיכה לא מהני מחאתו דתיכף כששתקו הוי כהודאה שמסכימים למעשיו ונתקיים העירוב אבל אם שמעו בצהררים ושתקו ומיחו קודם חשיכה נתבטל העירוב כיון שמחו קודם ביה"ש (ס"א וסק"ד ה' ו' ובה"ל ד"ה אינו וד"ה העברים ושה"צ).

בענין בני ביתו שמיחו מלסמוך על עירוב בעה"ב וחזרו בהם

שאלה: במש"כ ואפי' אם אח"כ חזרו ונתרצו קודם חשיכה אפשר דלא מהני אפי' חזרו חזרה להם וצ"ע, עכ"ל. נסתפקתי דאולי זה קאי דוקא היכא שמיחו תיכף ששמעו, דאז הוי גילוי דעת שחוב הוא להם ונתבטל גם הזיכוי, אבל כשמיחה אח"כ אף דמועיל לבטל העירוב (כמו באדם עצמו שעירב שיכול לבטל עירובו קודם כניסת שבת), מ"מ אין הזיכוי מתבטל למפרע ויכול לחזור בו.

[א.ה. ע"י כע"ז בב"ה"ל סוף סי' ש"ח לענין חזרה מן העירוב, וע"י ריש סי' שע"ד לענין חזרה מהעירוב בלי לחזור מהזיכוי, עיי"ש היטב ודו"ק].

סימן תט"ז

שונה הלכות סי' תט"ז דין ז': המערב לשני יו"ט של גליות או לשבת וי"ט ופירש בהדיא שיחול העירוב על שני הימים אפי' שהוא עירוב א' לרוח א' לב' הימים צריך שיהא העירוב מצוי במקומו בליל הראשון ובליל ב' כל ביה"ש [וע"ל סי' תט"ז דין ג'] כיון דשתי קדושות הן לכן אם הוא מקום המשתמר מניחו שם וכשמגיע ביה"ש דיום שני יקנה לו ממילא ליום השני ג"כ ואם הוא מקום שאינו משתמר וחושש שמא יאבד שם ביום הראשון אז אם הוא יו"ט מוליכו הוא או שלוחו בעי"ט ויושב שם עד שחשיכה ונטולו כידו ובא לו לביתו ולמחר מוליכו לאותו מקום ומניחו שם עד שתחשך ומביאו אם הוא יו"ט ואם ה' יום ראשון שבת שאסור לישאנו מניחו שם ולמחר קודם ביה"ש מוכרח לילך שם הוא או שלוחו לראות אם העירוב קיים ולישב שם עד שתחשך ואח"כ יכול לאכלו אם ירצה כיון שכבר חל העירוב ואם נאכל העירוב בראשון קנה העירוב לראשון ואינו עירוב לשני (ס"ב וסק"י י"ב י"ג י"ד ט"ו ובה"ל ד"ה ובליל ד"ה ולמחר ושה"צ וע"ל סי' ת"ד דין ח').

ביאור בלשון השונה הלכות

במש"כ ואם הוא מקום שאינו משתמר וכו' אז אם הוא יו"ט מוליכו הוא או שלוחו בערי"ט וכו' ולמחר מוליכו לאותו מקום וכו', ואם יום הראשון הוא שבת וכו' ולמחר קודם ביה"ש מוכרח לילך שם הוא או שלוחו לראות וכו', הנה באמת מש"כ לגבי שבת למחר מוכרח לילך הוא

או שלוחו, כ"כ באמת בב"ה"ל ד"ה ולמחר (המצויין בצינונים שבסוף הדין בשו"ה), אך לא ידעתי למה כתבתם כן רק לגבי שבת ולא לגבי יו"ט, שבב"ה"ל שם מבי' כן גם לגבי כשיום ראשון הוא יו"ט שחל בימות החול דלמחר מוליכו הוא או שלוחו, ואדרבה שבב"ה"ל זה כתוב לגבי זה שע"ז הוא הד"ה "ולמחר מוליכו" דקאי על יו"ט ולא על שבת, שבשבת אסור להוליכו [א.ה. ובשו"ה העתיק ביו"ט מוליכו הוא או שלוחו מערי"ט, וע"ז כ' בב"ה"ל שאין הכרח לומר כן, ד"ל דבערי"ט מיירי שהוא בעצמו הולך, ואעפ"כ מניח פת כי חושב שלמחר לא יוכל לילך, ויצטרך לשלוח שלוחו להניח את הפת שהניח שם מערי"ט, עיי"ש בב"ה"ל].

תשובה: ברישא קאי על הוא או שלוחו דמקריא.

[א.ה. כונת מרן שליט"א שמש"כ ולמחר מוליכו הכונה למי שהולך מערי"ט ששם נזכר בשו"ה לפני זה שמערי"ט מוליכו הוא או שלוחו, ומ"מ לפי מה שהוספתי להעיר דבב"ה"ל הזכירו דוקא לגבי למחר ולא לגבי ערי"ט, לא היה צריך השו"ה להעתיק באופן כזה, וצ"ל דס"ל דהב"ה"ל לא קאמר רק שאין הכרח לפרש כן לגבי ערי"ט, אבל אחר שמפרש כן לגבי יו"ט עצמו ממילא כבר מפרשים כן לגבי ערי"ט, והכל מתפרש באותה דרך, וק"ל].

רבני בית ההוראה שע"י ישיבת "חברת אהבת שלום" הגאונים רבי מנשה שוע ורבי דוד פנירי שליט"א

האיר המזרח

הרה"ג נדב פרץ שליט"א בעהמח"ס נדבת פרץ על הש"ס

האילן והלאה לצד ביתו, חוץ משיעור משך תחתיו של האילן, משום שמסתפקים באיזה מקום שתחת האילן קנה שביתה. אבל להרמב"ם כל שלא ייחד שביתה לא קנה כלל, ומאידך אף כשהאילן כולו מחוץ לאלפים אמה קנה עכ"פ במקומו, וכן דעת הרי"ף, עכת"ד.

וכתב במ"ב ס"ק ע"א דהאליה רבה כתב שהעיקר כדעה ראשונה, ועיין בביאור הלכה שכתבנו דאין דבריו מוכרחים, ועכ"פ לכתחילה בודאי יש ליהרר לסיים מקום שביתתו בצמצום כדעת הרמב"ם, ע"כ.

והכה"ח בס"ק פ"ד כתב: ומיהו עיין לעיל סימן י"ג אות ז' שכתבנו דכל היכא שסותם השו"ע ואח"כ מביא יש אומרים דדעתו לפסוק כסתם, והיש אומרים אם הוא לחומרא חושש לו לכתחילה, ואם הוא לקולא אין להקל כי אם בשעת הדחק, יעו"ש. ואם כן הכא נמי שסתם כדעת הטור ואח"כ הביא דברי הרמב"ם משמע דס"ל דהעיקר כדברי הטור, ודברי הרמב"ם שיש בהם קולא וחומרא לפי סברא הראשונה כאשר יראה המעיין, החומרא יש לחוש לה לכתחילה, והקולא אין להקל כי אם בשעת הדחק, עכ"ל.

עירוב תחומין בבין השמשות האם הוי עירוב

כתב השו"ע בסימן תט"ז סעיף ג': אמרו לו שנים צא וערב עלינו, אחד עירב עליו מבעוד יום ואחד עירב עליו בין השמשות, זה שעירב עליו מבעוד יום נאכל עירובו בין השמשות, וזה שעירב עליו בין השמשות נאכל עירובו משחשיכה, שניהם קנו עירוב. ויש חולקים, ע"כ.

וכתב המ"ב בס"ק י"א דעיין בביאור הלכה דרוב הראשונים סוברים כדעת היש חולקים, שאין עירובו עירוב. [וע"י בב"ה"ל שהקשה ע"ד השו"ע דדיעה ראשונה היא דעת רש"י הרמב"ם והמגיד משנה, ואילו דיעה השנייה הם תשעה ראשונים, והיה לו להביא דעה השנייה לעיקר והדעה הראשונה בשם יש אומרים].

והכה"ח בס"ק י"ח כתב, דלענין דינא כבר כתבנו לעיל סימן י"ג אות ז' דדעת השו"ע כשסותם ואח"כ מביא יש אומרים לחומרא, דחושש להם לכתחילה, ואם כן הכא נמי אין להקל כי אם לצורך גדול, ע"כ.

נתכוין לשבות ברה"ר והניח עירובו ברה"י או להיפך [ברה"ר דידן]

כתב השו"ע בסימן ת"ט סעיף ב': צריך שיהא הוא ועירובו במקום אחד כדי שיהיה אפשר לו לאוכלו בין השמשות, לפיכך אם נתכוין לשבות ברשות הרבים והניח עירובו ברה"י, או ברה"י והניח עירובו ברה"ר אינו עירוב, שא"א לו להוציא מרה"י לרה"ר בין השמשות אלא בעבירה. אבל אם נתכוין לשבות ברה"י או ברה"ר והניח עירובו בכרמלית, או שנתכוין לשבות בכרמלית והניח עירובו ברה"י או ברה"ר הרי זה עירוב, שבשעת קניית העירוב שהוא בין השמשות מותר להוציא ולהכניס מכל אחד משתי הרשויות לכרמלית לדבר מצוה, שכל דבר שהוא מדברי סופרים לא גזרו עליו בין השמשות במקום מצוה או בשעת הדחק, ע"כ.

ולענין רה"ר דידן שאין בו ס' ריבוא, הנה ע"י למרן בסי' שמה"ה סעיף ז' שהביא בסתם דין רה"ר, וכתב שיי"א שכל שאין בו ס' ריבוא בוקעין בו בכל יום אינו רה"ר, וכתב הכה"ח (כאן) בס"ק י"ב דאפשר דלצורך מצוה ושעת הדחק ואי אפשר לו להניח במקום אחר דיש להקל. [וע"י בכ"ה"ח ס"ק י"ד]. וכ"כ הכה"ח סימן י"ד ס"ק ז' דד' מרן מעיקר הדין דיש רה"ר גם היום אף שאין בו ס' ריבוא, ומ"מ בשעת הדחק יש להקל.

וכבר נתבאר לעיל בסי' שמה"ה ועוד דוכתי דלד' האול"צ בח"א לד' מרן הוי ספק אם יש לנו היום רה"ר, ובדרבנן יש להקל, ולפי"ז יש להקל לענין עירוב דנחשב הוא ועירובו במקום אחד, כיון דתחומין מדרבנן הוא, ובפרט אם עשו צורת הפתח.

מי שבא בדרך ומכיר אילן או גדר בסוף אלפים אמה ואמר שביתתי תחת האילן, ולא ייחד מקום שביתתו

כתב השו"ע בסימן ת"ט סעיף י"א, שמי שבא בדרך ומכיר אילן או גדר בסוף אלפים אמה, וירא שמא תחשך קודם שיגיע שם ואמר שביתתי תחתיו בעיקרו, קנה שביתה בעיקרו ויש לו משם אלפים אמה וכו'. ודוקא באופן זה שאמר שביתתי בעיקרו, אבל אם לא ייחד מקום תחתיו, אף שעיקרו בתוך התחום אלא שמקצת ענפיו יוצאים חוץ לתחום לא קנה שביתה, דשמא היה בדעתו על ארבע אמות שהם חוץ לאלפים, וגם כאן לא קנה שהרי עקר דעתו מאן ולא יוז ממקומו. אבל אם כל האילן בתוך אלפים אמה יש לו ארבעת אלפים אמה מצד זה של האילן, ומצד

מי שעירב עירובי תחומין האם יכול לילך בתוך העיר יותר מאלפים אמה ממקום עירובו

כתב השו"ע בסימן ת"ח סעיף א', שמי שמערב עירובי תחומין אינו יכול לילך ממקום עירובו אלא אלפים אמה, ואף אם כלתה מדתו בתוך העיר אינו מהלך בתוך העיר אלא אלפים אמה, אבל אם היתה העיר מובלעת בתוך מידתו תיחשב כל העיר כולה כד' אמות וישלים חוצה לה, וכן אינו יכול לילך בתוך עירו יותר מאלפים אמה ממקום עירובו. אולם הרמ"א כתב שיש אומרים דאפילו כלתה מדתו באמצע העיר מהלך בכל העיר כולה, אבל לא חוצה לה, ויש להקל, ופירש במ"ב ס"ק י"א והואיל ולן בתוך העיר. וכתב המ"ב בס"ק י"ב שאף הב"ח ועוד שאר אחרונים כתבו להקל כד' הרמ"א.

אולם לדעת השו"ע אין להקל בזה, ובכל אופן אף כשלך בתוך העיר אינו יכול לילך יותר מאלפים אמה. וכתב הכה"ח בס"ק י"ד דבשעת הדחק וצורך גדול יש להקל כד' הרמ"א. [ולכאורה צ"ע, שהרי מרן לא הביא שום חולק בזה].

הנותן את עירובו בבית הקברות

כתב השו"ע בסימן ת"ט סעיף א': הנותן עירובו בבית הקברות אינו עירוב, לפי שביתת הקברות אסור בהנאה, וכיון שרוצה בקיום העירוב שם אחר קניה הרי נהנה בו. וכתב הביאור הלכה דהשו"ע סתם כד' הרמב"ם שאף לישראל אינו עירוב, וכ"ה ד' הרמב"ן והאור זרוע, אולם לד' המהר"ם מרוטנבורג והרא"ש והטור והרשב"א ורבינו יהונתן ושלטי הגבורים בשם הרי"א והאגודה יש להקל בישראל [וכדעת רבי יהודה שאין זה נחשב הנאה]. וכתב בס' קרבן נתנאל שבשעת הדחק יש לסמוך עליהם להקל, עכ"ל.

וע"י להכה"ח בס"ק א' שהביא מהקרבן נתנאל שכתב שמי שמיקל לא הפסיד, וכדאי אלו הפוסקים לסמוך עליהם אף שלא בשעת הדחק כי אנו אשכנזים נגזרים אחריהם, וכתב ע"ז הכה"ח דנראה דלספרדים שנגזרים אחר ד' השו"ע אין להתיר כי אם לצורך ושעת הדחק, ע"כ. [ולכאור צ"ע, מדוע היקל הכה"ח בזה אף בשעת הדחק, דהלא מרן לא הביא שום חולק בזה].

בירור הלכה

תמיהה במצוות לאו ליהנות ניתנו בעירובי תחומין וחצרות

כתב בשו"ע סי' תט"ו ס"א וז"ל, אין מערבין עירובי תחומין אלא לדבר מצוה, כגון שהיה רוצה לילך לבית האבל, או לבית המשתה של נישואין, או להקביל פני רבו או חבירו שבא מן הדרך וכיוצא באלו.

ובטור סי' שפ"ו הביא שיטת התוס' והרא"ש עירובין [דף ל. דמותר לערב במה שנאסר עליו בקונם ובשבועה, ואף שאסר הנאתו, שכן עשיית העירוב וקנין מקום לא חשיבא הנאה, דמצוות לאו ליהנות ניתנו, וכן הביא במ"ב סקמ"ט].

ובפרישה [סי' שצ"ה סק"א] הקשה במה דק"י"ל [סי' שפ"ו ס"ח] דמערבין עירובי תחומין בפת שאסר הנאתו בנדר או בשבועה, משום דמצוות ללי"נ, שכן אין מערבין עירובי תחומין אלא לדבר מצוה, וקשה למה אין משתתפין בפת זו לעירובי חצירות, והרי כתב הטור [סי' שצ"ה]

הרה"ג מרדכי קרליבך שליט"א רז"ח "תורת רפאל" - אהבת שלום

משא"כ עירובי תחומין דהתכלית היא דבר מצוה כדי לילך לקבל פני רבו וכדומה כמבואר לקמן סי' תט"ו. ובסי' ת"ש כתב כיון דאיכא נמי הנאת הגוף אף שהוא לדבר מצוה מ"מ אסור, כדק"ל ב"ד סי' ר"ז סעיף כ"ו ובסי' רכ"א דהנודר מן המעיין אסור לטבול בו טבילה של מצוה בימות החמה כיון דממילא נהנה, וכתב מה"ט גם בעירובי תחומין אף שעירב לדבר מצוה אם הוא לדבר מצוה שיש בו גם הנאת הגוף כשאסר על עצמו הנאת הככר אין מערבין בו ערובי תחומין, ואפשר להעמיסו גם בכוננת מ"א או דהמ"א עדיפא מינה קאמר, עכ"ל.

ויש לתמוה על דברי הפרישה והמג"א, דהלא כתב הרמ"א סי' תט"ו וז"ל, או שרוצה לילך לטייל ביום טוב או שבת בפרדס שיש בו שמחה בזה מקרי דבר מצוה. הרי להדיא דאף מה שעושה להנאתו חשיב לדבר מצוה לענין עירובי תחומין, ואולי צריך לדחוק דבאמת כל מה שהתיר השו"ע הוא רק לפי מה שכתב הוא מהו דבר מצוה, אך למה שהוסיף

והראוני שבספר תהילה לרוד [ח"א בסופו בהשטות ע' 26 בדפוי"] עמד בזה וז"ל, קשה לכאורה למה מברכין ברכת הנהנין באכילת מצה, והא מצוות לאו ליהנות ניתנו, ואפשר לומר לפמש"כ המל"מ [פ"ה יסוה"ת] דגם במצות עשה אם אכלן שלא כדרך הנאתן לא יצא יד"ח, וע"כ דעיקר המצוה היא ההנאה, ובכה"ג לא אמרינן מל"מ, כמש"כ המג"א סי' רצ"ז סק"ה בשם ר"ג לענין בשמים משום הנאת הנפש היתירה, עכ"ד.

אלא שכתב דעיינן קשה, דאף שאינו יוצא יד"ח באכילת מצה שלכ"ד, עכ"ז אין עיקרה להנאה אלא למצוה, וכ"ש במרור דעיקרו למרר, ואינו דומה לבשמים דעיקרה להנאה, ואף בבשמים דעת האבודרהם דלא כדעת הר"ג הנ"ל, וצ"ע.

דברי האגרו"מ והמנח"ש דברכת הנהנין דמצוה ויין היא מצד המצוה

הגאון ר' שלמה זלמן אויערבאך כתב ליישב דבר מחודש מאד, דברכת הגפן שבכוס של ברכה בקידוש ובד' כוסות אינה מתורת ברכת הנהנין כלל, אלא דכשם שצריך לברך על הנאת היין, כן צריך לברך על שה' המציא לו יין או לולב לקיים המצוה, ואך דלא תיקנו טופס ברכה מיוחד לזה, אבל כשמברך עליו כטופס ברכת הנהנין, באמת מברך בתורת הודאה על המצאת היין למצוה, ולכן אף שנאנס על השתיה מברך.

וכעין זה מבואר גם בדברי האגרות משה [ח"א סי' נ"ה] שהקשה בחובת ברכת המזון שעל אכילת מצה לביל פסח וכזית פת לביל סוכות, דהנה ברכת המזון נאמרה בקרא לגבי אכילה דהנאת הגוף, ומנא לן שגם באכילה דמצוה יש חובת ברכת המזון, וכתב באגרו"מ דמוכרח מכאן לחדש דחובת ברכת המזון לביל הסדר אינה רק משום 'הנאת הגוף' הבאה לו ממילא, אלא גם מצד 'מצות מצוה' הוא דחייב לברך ברכת המזון.

ומקורו עפ"י רבי ישמעאל בברכות [דף מח:]: דצריך לברך ברכה אחר לימוד תורה בקי"ו מברכת המזון, אם על חיי שעה מברך ברכת המזון כ"ש שעל חיי עולם מברך לאחריה, וא"כ ה"נ מן הראוי לברך ברכה לאחריה על חיי עולם דמצוה מצוה, ואף דכל ק"ו דרבי ישמעאל [לברך אחר התורה] אינו אלא מדרבנן, היינו משום פירכת הש"ס בברכות [דף כא.]. דמה לברכת המזון שכן נהנה, אך בפת שיש הנאת הגוף מברך מה"ת.

[וחלוקים המה בדבריהם, שהגרש"ז א חידש דבריו אף באופן שמצד ברכת הנהנין אין חיוב ברכה, ואילו האגרו"מ חידש דבריו רק בצירוף מה שיש באכילתו 'שכן נהנה', שבוה מברך על המצוה].

כזאת מצינו בביאור"ל [סי' תע"ה סי"ב] שהביא פלוגתת הפוסקים בדין ברכת בורא פרי האדמה על אכילת חזרת [חריין], וכתב ע"ז וז"ל, אפשר עוד מדחייבו רחמנא לאוכלו לבילה הזה, היא אכילה חשובה, דהא אחשביה רחמנא לאוכלו כמות שהוא, וע"כ יש לברך עליו ברכה הראויה לו, דהיינו בפה"א, ועכ"פ שהכל בודאי צריך לברך עליו, וכן נוטה דעת הגאון רעק"א בחי' עכ"ד, ודבריו צע"ג, ולהג"ל דברי הביאור"ל מחזורים.

והנה בפרשת כי תבוא [פכ"ו פ"ג] אומר המתווה וידוי מעשרות לא עברתי ממעותך ולא שכחתי, ופרשוהו במשנה דמע"ש [פ"ה מ"א] לא שכחתי מלברך ומלהזכיר שמך עליו, ונחלקו רבוותא האם הכוונה היא לברכת המצוות, או לברכת הנהנין, בין כך ובין כך נתקשו רבוותא דהלא עיקר חובת הברכה אינה אלא מדרבנן, הן ברכת הנהנין [ברכות לה.], והן ברכת המצוות [ברכות טו.], וצ"ע.

ובר"ש סיריליאו בירושלמי שם ובשיטמ"ק ברכות [דף מ:]: תירצו, דלא מיירי בברכת הנהנין או המצוות, אלא בחובת ברכת המזון שחובתה מדאורייתא, עכ"ד, וצ"ב מה ענין זה לידוי הפרשת תרומה, ובדרך אמונה [פ"א מע"ש ה"טו] צידד ליישב, דהברכה אחרונה באה גם כהודאה על אכילת מצוה כזו [ועי' זבחים צא. דהשבת אחי לבופה"ג], יעוי"ש עוד, וזה מכון עם דברי האגרו"מ שיש ברכת הודאה על המצוה.

אכן באמת דברי רבותינו הגאונים בעל האגרות משה ובעל המנחת שלמה [דמאחר דמצות מצוה ומצות שתיית ד' כוסות עיקרם למצוה מן הדיון שלא לברך עליהם ברכת הנהנין, בפרט כאשר אין לו הנאה מזה וכל שתייתו רק לצורך המצוה, ואך דמברך על המצוה], הנה דבריהם מחודשים מאד, ובפרט למה שהביא בשדי חמד דאין לברך על אונס אף שיש לו מזה הנאת מצוה, הרי דאין מברך על המצוה, וכ"ז צ"ע.

אשר לכן נראה ליישב עפ"י מש"נ לק' [עניני מרור ועניני שלחן עורר] דמצות אכילת מצוה לביל פסח אינה באה כמעשה מצוה בעלמא כמעשה אכילה [דוגמת תקיעת שופר ברי"ה], אלא עיקרה מצות סעודה.

דהנה באמרי בינה [פסח סי' כ"ג] הביא מה שנחלקו בזה הפוסקים בדין אכילת מצוה, שדעת החת"ס [או"ח סי' קכ"ו] דמצוותה בהנאת גרונה, כדמסיק בחולין [דף קג:]: בשאר כל מצוות אסורות דתליין בהנאת גרונה, ברם דעת הלבוש [סי' תע"ה סי"ג] וז"ל, אכילת מצוה אע"ג שהיא זכר לגאולה וחירות, מ"מ עיקר אכילתה הוא לאכול לשובע למלא את כריסו כשהוא רעב, לפיכך יוצא בה אף בבליעה, והארכת לקמן.

ובזה נתבאר לקמן בדעת הלבוש דמצות אכילת מצוה עיקרה תורת סעודה, וא"כ נידון כמצות עונג שבת דודאי חייב בברכת המזון מצד ההנאה [כמש"כ באגרו"מ], דמאחר שעיקרה לתענוג ממילא חייב לברך לפנייה ולאחרייה מדין ההנאה והתענוג, וא"כ ה"נ דכוותה היא מצות אכילת מצוה, דאין זו מצוה בעלמא כמעשה האכילה, אלא המצוה היא בעצם התענוג והסעודה שיש בזה, וכמש"נ לדעת הלבוש והאמרי בינה.

אכן זה נכון רק לענין ברכת המוציא, אך עדיין לא נתיישבה בזה קושית המנח"ש לענין ד' כוסות, שמברכין עליהן בורא פרי הגפן אף שהוא אנוס על השתייה מהכרח המצוה ומלך מלכי המלכים, וצ"ע.

באליהו רבה דאף דחשיבא אכילה ונהנה ממנו מ"מ כל שאנסוהו אינו מברך, ובשער הצינן [סקל"ח] הביא שיש פוסקים שתייצו דמחמת מצות מצוה נתרצה, וכתב דלפי דעת האליהו רבה דלא ס"ל הך סברא, נמצא דאם כפאוהו לאכול מצוה יצא ידי חובת מצוה, ועכ"ז אינו מברך לפנייה ולאחרייה.

[ובביאור הדברים י"ל דחייבא דברהמ"ז הוא על לקיחת ההשתמשות וההנאה, ועפ"י השערי יושר [ג' כ"ה] ביסוד איסורי הנאה שבתורה, דאין האיסור בעצם ההנאה, כי אם בהשתמשות ולקיחת ההנאה, וביאר בזה שמעתא דפסחים (דף כה:): דלא אפשר ולא קמכוין, דאין כאן לקיחת הנאה, וביותר י"ל כן בברכת הנהנין בברכה שלפניה שחייבה להתיר איסור מעילה (ברכות לה.), וממילא דכל שאינו לוקח לעצמו אין מעילה].

הלא מעתה שוב צ"ע למה צריך לברך ברכת הנהנין על המצוה, הרי לענין איסור הנאה אמרו ברי"ה [דף כח.]: דאם תקע בשופר של איסורי הנאה יצא ידי חובתו, ואין בזה משום מצוה הבאה בעבירה, כיון דמצוות ליהנות ניתנו, דלעול ניתנו ולא ליהנות, באופן דלפ"ז כשם שאין איסור ליהנות מאיסורי הנאה משום שאין כאן לקיחת הנאה, הרי דכוותה הוא שלא יהא זקוק לברך ברכת הנהנין, לא לפנייה ולא לאחריה, וצ"ע.

ואמנם לכאורה זה תליא בפלוגתת הראשונים, דהנה דעת הרשב"א בנדרים [דף טו:]: דאף בהנאת הגוף בהדי מצוה אמרינן מצוות לאו ליהנות ניתנו, אך דעת הר"ן [שם ד"ה והא] דבהנאת הגוף לא אמרינן מצוות לאו ליהנות ניתנו, ומעתה לדעת הר"ן ניהא דאין שייך לומר כלפי אכילת מצוה דמצוות לאו ליהנות ניתנו, מאחר שנהנה גופו באכילת המצוה לא אמרינן ביה מצוות ל"מ, אכן לדעת הרשב"א קשה כל מה שהקשינו בזה, וצ"ע.

ובמנחת שלמה [ח"א סי' י"ח סק"ה] נתקשה בזה גם לענין שתיית כוס של ברכה למה צריך לברך ברכת הנהנין וז"ל, הכא הרי הוא אנוס על השתיה עצמה, והוי כאנסוהו לאכול או לשתות, דאמרן שאינו מברך אע"פ שהחיד נהנה, כיון שהאונס הוא על האכילה עצמה וה"נ גם כאן, דכך לי אם הוא אנוס מן השמים או שהוא אנוס ע"י בני אדם, והיינו שמן השמים אנוס הוא על אכילה זו, ומן הדיון שלא יברך ברכת הנהנין.

ובתוס' ברכות [דף מא: ד"ה א'] כתבו כהאי לישנא, דמברכין על כוס של קידוש וברכת אירוסין אע"פ שאין צריכין לשתות, ובפרט דלענין ארבע כוסות איתא בשו"ע [סי' תע"ב סי"ג] דאפי' מי שהיין מזיקו או שהוא שונא ג"כ צריך לדחוק עצמו ולשתות ארבע כוסות, ומשמע קצת דחייב לברך [ברכת הנהנין] אף בכה"ג דאילו המצוה ה"י פטור מלברך, ולא שייך כאן לומר דמחמת המצוה אחשביה ובעי לברוכי בכל גווי וכ'.

ובשדי חמד [אסיפ"ד מע' ברכות סי' א' סקל"ג] הביא מש"כ בספר בתי כנסיות [קונטרס בית מלא סי' ר"ב] על מה שהכנהים היו אוכלין לוג שמן של מצורע, דע"י תערוכת א"א לדעת הראשונים שאסור להביא חולין בעזרה, וכיון שאכילת שמן הויה אכילת היזק [ברכות לו:]: אין לברך ברכת הנהנין, והקשה על זה מסתימת דברי הפוסקים לענין ד' כוסות שמברך ברכת הנהנין אף שהיין מזיקו, ונדחק דביין יש לו קצת הנאה.

ויש לציין בזה מה שחקרו האחרונים לענין אכילה שלא כדרך, דבמל"מ [פ"ה יסוה"ת ה"ח] חקר באם ריעותא דאכילה שלא כדרך נאמרה גם לענין אכילת מצוה, כמו שנאמרה בפסחים [דף כד:]: לענין אכילת איסור, ובשעה"מ [פ"ח מאכא"ס ה"ו] הוכיח דשאני בזה אכילת מצוה מאכילת איסור, שכן בפסחים [דף פג:]: שו"ט דיגדי צואר בשר נינהו ומצוה לאכלן בפסח, אף דהאוכל גידי צואר של נבילה פטור כמבואר בחולין [דף קיז:].

ובתורת חיים חולין [דף קכ.]: הכריע בספיקת המל"מ וז"ל, גבי מצוה דלאו בהנאה תליא מלתא, דמצוות לאו ליהנות ניתנו, דאפילו בלע מצוה קי"ל בפסחים [דף קטו:]: דיצא אע"ג דלא נהנה ממנה וכו' בדרך הנאה [ויסוד לזה הביא ממה שאמר שם שאם המחה מצוה וגמעו לא יצא דלחם עוני אמר רחמנא, והקשו האחרונים תיפול"ל דאין דרך אכילה בכך, וכמו באיסורין שאינו חייב בשלא כדרך הנאתו, וע"ז כתב ליישב כנ"ל].

ועו' כזאת בחת"ס [יו"ד סי' ס"ט ד"ה ואין להקשות] ובברית אברהם [סי' ג], שהקשו בהא דמבואר ביבמות [דף ד:]: דההיתר ללבוש כלאים בציצית הוא מדין עשה דוחה ל"ת, וקשה דבלא"ה שרי מכח דינא דמצוות ל"מ, שכן איסור כלאים ליתא אלא כשיש הנאת לבישה, כדתנן בכלאים [פ"ט מ"ה] דמוכרי כסות מותרין ללבוש, וכן מבואר בכס"מ [פ"א ציצית ה"א] דמותר לתלות בבגדו חוטיין של איסוה"נ מכח דינא דמצוות ל"מ.

ובבית הלוי [ח"א סי' א' סק"ה] תירץ א. דאף דחוט הצמר [תכלת] שרי, מ"מ הרי כל הבגד נאסר וכו' אין מצוה. ב. האיסור הוא בהלבישה; וההנאה אינה אלא מתנאי הלבישה, והארכתי בפ"י כי תצא [פכ"ב פ"ב].

ובחת"ס הוסיף, דבאמת כן נראה אליבא דאמת לענין בגדי כהונה, דמה שהתירה תורה כלאים בחושן ובאבנט, אין זה היתר מיוחד מגזירת הכתוב או מההלכה של עשה דוחה ל"ת, אלא הוא משום דאין כאן הנאת לבישה, כיון דכוונתו למצוה [בפרט לדעת הר"מ (עשה ל"ג)] שיש מצות עשה מיוחדת ללבוש בגדים לעבודה], ומה דמבואר במנחות [דף גג.]: ובערכין [דף ג:]: דיש חפצא של כלאים בבגד"כ, למסקנא אינו כן, יעוי"ש.

אכן דברי החת"ס צ"ע מהמפורש ברי"מ [פ"י כלאים ה"ב] דיסוד ההיתר של לבישת האבנט הוא מדין עדול"ת, ושוב קשה דתיפול"ל דאין כאן הנאת לבישה מאחר שעיקר כוונת לבישת הבגדים היא רק לצורך המצוה, וצ"ע.

הרמ"א זה באמת אסור, ולפ"ז אין שום נפ"מ בין עירובי תחומין לבין עירובי חצרות, שכן העיקר תלוי מה דעתו לעשות, אם לדבר מצוה אם להנאתו, וכ"ז צע"ג.

ומקורו של הרמ"א בתרומת הדשן סי' ע"ז וז"ל, שאלה הא דפסקו הגאונים שאסור לערב עירובי תחומין אלא לדבר מצוה, אם יש לישראל פרס יפה חוץ לתחום, והיה חפץ ללכת שם ביום טוב ע"י עירוב, כדי לטייל ולשחוק שם לשמח ביום טוב ע"י עירוב, חשיב כה"ג לדבר מצוה או לאו. תשובה, יראה דשרי לערב כה"ג, דהולך ביום טוב לטייל חשיב לדבר מצוה, והכי איתא באשירי ובהגה"ה במיימון בשם ר"ת, דמוציאין הקטן ביום טוב אם אביו רוצה ללכת לטייל בשמחת יום טוב, ולא יוכל להניח הקטן יחידי בבית, וחשיב הך הוצאה לצורך יום טוב כמו קטן למולו וס"ת לקרות בו, ותו נראה דבכל דהו חשיב דבר מצוה לערב בשבילו, דהרמב"ן כ' דאם רוצה לערב כדי להקביל פני רבו או חבירו הבא מן הדרך שרי, ואלו לעבור במים עד צווארו ביה"כ כתב הרמב"ם דההולך להקביל פני רבו או פני אביו או פני מי שגדול ממנו שרי, וחבירו לא נקט התם. וכ"כ באשירי בשם הר"ן גיאות, דדוקא ת"ח שגדול ממנו בחכמה שרי לעבור כדי להקביל פניו, אבל השוה לו לא. אפס אין נראה להביא ראיה מהתם, דהתם שרי להעביר אפי' כדי לשמור פירותיו, דאינו דבר מצוה כלל. ומ"מ הא חזינו דלהקביל פני חבירו לא מידי חשיב, ולענין עירוב שרי, אלמא אזלינן בה לקולא.

ובאמת בעיקר דברי התורה"ד יש להעיר, דהלא כל אחד שמערב עירובי תחומין יש לו רצון בכך, ואם תקנה לו עירוב ישמח, וא"כ למה אין בכך משום שמחת יו"ט, והנה בתרומת הדשן הלשון רק לטייל ביו"ט הוה שמחה, ואולי י"ל דבשבת אינו כן, אך לשון הרמ"א לטייל ביו"ט או בשבת, וא"כ היאך משכח"ל עירוב לדבר הרשות, ומלשונם נראה שצריך איזה שמחה גדולה, כמו טיול בפרס, אכן מאידך לשון התרומת הדשן דטיול ביו"ט הוה מצוה, וצ"ע.

ובעירובין [דף פ:]: איתא דעושיין לחי בעצי אשירה, ואין בזה משום תחומי מכתת שיעוריה, כיון שאין שיעור בלחי, והאריכו בזה הראשונים וכן בחידושי רבינו חיים הלוי בדעת הרמב"ם.

והקשו רבוותא דמ"מ היאך מותר לכתחילה לעשות כן, והרי לחי אסור בהנאה, ובמ"ב סי' סס"ג סק"ט כתב ליישב בשם הבית מאיר וז"ל: י"ל כיון דהלחי אינו אלא לצורך מוחצה ובה גופא לא משתמש במידי, לא חשיב הנאה מה שנהנה על ידה היתר טלטול.

ולחוס"פ בזה, דמה שאמרו בעירובין לר' יהודה [דף לא.]: דאין מערבין בבית הקברות משום שאסור לקנות בית באיסורי הנאה, ואף שמצוות לאו ליהנות ניתנו, דס"ל דמערבין לדבר הרשות, וכן איתא בעירובין [דף עח:]: לדון דאין מערבין חצרות בסולם של אשירה, משום שהוא בונה ומערב החצרות באיסורי הנאה.

ו"ל התם האיסור הוא משום 'קנין בית' ועשיית חצר אחת, וכן משום דניחא ליה שיחזיק בבית קברות את סעודתו, כמבואר בעירובין שם ושם, בין כך ובין כך יש כאן הנאה, או משום קנין בית להתיר טלטול, או משום שמירת סעודתו, ולהתיר איסור זה הוצרכו שם לדינא דמערבין רק לדבר מצוה, ומצוות לאו ליהנות ניתנו.

אך לענין לחי הרי אין כאן שום הנאה של שימוש, וכל הנידון של הנאה הוא משום שעל ידי הלחי ניתר בטלטול, זה לא נחשב הנאה כלל, כיון שהיתר טלטול הוא נידון של מצוה, ומצוות לאו ליהנות ניתנו. ועיין בכ"ז בבית מאיר שם. ועיין עוד בראשונים בפרק מצות חליצה לענין סנדל של איסורי הנאה לענין חליצה, ויש להאריך ועוד חזון למועד בעזה"י.

קושיית האחרונים למה לא יפטר מברכת המוציא כדין אנסוהו לאכול

ומצוות לל"נ לענין א. ברכת המצוה ב. שלכ"ד במצוה ג. ציצית ובגדי כהונה

ובזאת נראה לדון עוד בענין מצוות לאו ליהנות ניתנו בעניני אכילה, ובפרט בעניני מצות עונג שבת שעיקר המצוה בהתענוג.

הקשו רבוותא האחרונים, למה צריך לברך ברכת הנהנין על אכילת מצוה, הרי אין אדם אוכל מצוה לשם שביעה והנאה, אלא לשם מצוה, ובר"ה [דף כח.]: אמרו שהתקוע בשופר של עולה ושלמים יצא, אף שיש בה הנאה, לפי דמצוות לאו ליהנות ניתנו, ופרש"י דלעול ניתנו לקיים עבודת הבורא, באופן דמן הדיון הוא שלא לברך על אכילת מצת מצוה ברכת הנהנין תחילה וסוף, וכפי שיבואר, ובקובץ מוריה [תשס"ג ו' ע' קצ"ז] עמד בזה הגאון ר' יצחק הוטנר.

כתב הרמ"א [או"ח סי' ר"ד סי"ח], אם אנסוהו לאכול או לשתות, אע"ג דהחיד נהנה ממנו אינו מברך עליו, הואיל ונאנס על כך, ותמה בט"ז [סק"ב] שהרי מי שהיה חולה והוצרך לאכול מאכל דעת הרמ"א [סי' קצ"ו] שהוא מברך, והרי אנוס הוא על אכילה זו ולמה יברך, והניח בת"מה, ובמג"א [סק"כ] כתב שיש לחלק, וביאר במ"ב דבחולה אינו אנוס על גוף האכילה, משא"כ כשאנסוהו לאכול דבר מסוים אנוס הוא על גוף האכילה.

[ודוגמא לזה מצינו בדברי הר"מ (פ"ה יסוה"ת ה"ד) דאם אחד אנס ישראל בג' עבירות יהרג ואל יעבור, ואם עבר פטור, והוא נלמד מדכתיב ולנערה לא תעשה דבר, דכל עבירה שנעשתה באונס אינו נענש עליה, ואילו אם נתרפא באחת מג' עבירות החמורות כתב הר"מ (שם ה"ו) דיהרג, באופן דמוכרח דכל שהוא מתרפא אינו נחשב כאנוס על הדבר, וכ"כ בחמדת שלמה (או"ח סי' ל"ח), ועמש"ג בפרשת אחרי (פ"ח פ"ה)]. חזר המג"א שם ותמה ממה דקילי ברי"ה [דף כח.]: דאם כפאוהו פרסיים לאכול מצוה יצא ידי חובתו, אלמא דחשיבא אכילה, ותירץ

ובפשוטו יש ליישב עפ"י ד' החת"ס [או"ח סי' ר"ב ד"ה ודאתאן] בטעם מה שהאנוס פטור מברכת הנהנין וז"ל, מי שכפאו לאכול על כרחו שלא לרצונו, מה יברך שנברא פרי זו, והלואי ולא היה ולא נברא, שהרי על אפו ועל חמתו הוא אוכל, וסברא זו היא תמיה גדולה על החולקים [דס"ל דמברך] בברכה ראשונה עכ"ל, ונראה דכ"ז אינו שייך לענין כפייה של שמים, וביותר לסברת הר"מ [פ"ב גירושין ה"כ] הנודעת לגבי כפייה על המצוות.

אכן מדברי האחרונים נראה בסברת המג"א [דאין לברך ברכה ראשונה על מה שנאנס] יען כי אין לברך על מה שאינו לוקח מצד עצמו, ומאחר דמצוות ל"ג שוב חזרנו לסברא זו דאין זה נחשב כלוקח לעצמו, וצ"ע.

'מצוות לאו ליהנות' במצוות שקיומם ע"י הנאה וטבעי האדם

א. מצה ב. מרור ג. ציצית ד. תרומה ה. בגדי כהונה ו. סוכה
ולענייני נראה בישוב קושית האחרונים, עפ"י מה שיבאר ביסוד המצוות שע"י אכילה ודכוותה, דאין קיומם במעשה בעלמא, כענין תקיעת שופר ונטילת לולב ודכוותה, אלא עיקרא בכך שנעשה כאן מעשה אכילה, ותורת מעשה המצוה אגודה היא בגדרי אכילה שבכל מקום שעיקרה תלוי בהנאת הגוף, באופן דלעולם צריכין אנו למוד את תורת האכילה בגדרי אכילת חולין שבכל מקום, ולא תורת מעשה מצוה, וכדיבאר.

וכזאת ביארו האחרונים במה דמבאר בר"מ [פ"ו מצה ה"ג] ובר"ן ר"ה [דף כח]. דהאוכל מצה בלא כוונה יצא, ואף דקי"ל דמצוות צריכות כוונה, עכ"ל מצות מצה יצא בלא כוונה שכן נהנה, והרי לדעת הרבה אחרונים יסוד דין שכן נהנה לא אמרינן אלא בהנך מילי דעיקר דינם בהנאה שיש בהם, והארכתי בדבריהם לקמן, באופן דלמדנו מזה דכיון דמצוות מצה מצוה שבאכילה היא ע"כ דאף מצוה זו ליהנות ניתנה, וכמשי"נ.

וכבר ביארו האחרונים את האמור בכריתות [דף יט]: דהמתעסק בחבלים ועריות חייב שכן נהנה, דלא נאמרה הלכה זו אלא בחבלים ועריות שעיקר האיסור בהם הוא הנאת אכילה והנאת ביאה, ומאחר דעיקר האיסור הוא עצם ההנאה ממילא כל שנהנה הרי נתקיימה העבירה ואין בהם פטור מתעסק, אך בשאר איסורי תורה דלא תליין בהנאה, בזה אין ההנאה מפקעת פטור מתעסק, והראשונים נחלקו בזה, ואכ"מ.

והרי אף לענין מצה אמרו בפסחים [דף צט]: דכל שאוכל את המצה בתיאבון יותר יש בכך הידור מצוה יותר, כמבואר ברש"י ורשב"ם שם ד"ה לא יאכל, ויעוין לעיל מדברי המקור חיים הנתעם שאם בלע מצה יצא, ואף שאין כאן דרך הנאת אכילה, עכ"ל לענין מצוה סגי משום דמצוות ל"ג, ולמשי"נ יש לדון בזה דהא מיהת מצות אכילת מצוה תליא בגדרי אכילה בכל מקום, ולכן להידור מצוה הוא שיהא תאב ומעונג לאכול.

בירושלמי איתא דכשנכנסו ישראל לארץ לא אכלו מצה בליל פסח, כדכתיב ויאכלו מעבור הארץ ממחרת הפסח, דהיינו שלא אכלו מן התבואה החדשה אלא ממחרת הפסח כשהותר החדש לאכילה, אך לפני כן לא אכלו לכזית מצה לפי שכל התבואה היתה מן החדש, ופריך דעשה דמצה ידחה ל"ת חדש, ומשני דעשה דמצה שהוא עשה דקודם הידור אינו דוחה לאו שלאחר הדיבור, והובא בתוס' קידושין [דף לח. ד"ה אקרו].

ובבנין שלמה [סי' ג] העיר, דיש להתיר אכילת מצה מדש מטעם אחר, והוא עפ"י הא דא"י ברי"ה [דף כח]. דהמודר הנאה מן השופר תוקע תקיעה של מצוה משום דמצוות לאו ליהנות ניתנו, ופרש"י דהמצוות ניתנו לעול על צווארו ולא להנאה, וכל שעושה למצוה לא חשיב הנאה, וא"כ ה"נ לענין מאכ"ס יש להתיר כשאוכל למצוה, דלא אסרה תורה אלא בהנאת אכילה [ע"י חולין (דף קג): ופסחים (דף קטו): בדין כרכן בסיב].

ובבנין שלמה שם תירץ, דלא מצינו דדין מצוות ל"ג יתיר מאכלות אסורות, דדוקא בדבר שעיקר האיסור הוא 'הנאה ותשמיש' אזי בדרך מצוה לא חשיב הנאה, משא"כ באיסורי אכילה דהאיסור הוא מעשה האכילה, ואך דלא אסרה תורה אלא כאשר האכילה באה לו דרך הנאה, נמצא דמה שצריך שתהא הנאת אכילתו אינו גוף המחייב אלא רק תנאי לאשוויי מעשה אכילה, ולזה אף כשעושה לשם מצוה חשיב דרך הנאה.

אכן תמוה לי טובא לפי מש"כ הר"מ בפיה"מ כריתות [דף ג]. בנקודה הנפלאה, דאיסור אכילה יסודו מחמת לתא דהנאה, כי האכילה היא השתמשות ההנאה הגדולה ביותר, ובאותן דאורייתא [כלל כ"ד] האריך בגדר איסורי אכילה דאין האיסור מעשה האכילה אלא עיקר האיסור הנאת האכילה, וזהו דלא כישובו של הבנין שלמה הנ"ל, ושוב צ"ע מה שהקשה בבנין שלמה למה לא נתיר איסורי אכילה במקום מצוה, וצ"ע. והנראה ליישב קושית הבנין שלמה בטעם מה דלא אמרינן מצוות ל"ג לענין איסורי אכילה, והוא עפ"י משי"נ דלא אמרינן מצוות ל"ג במקום שבגוף המצוה נתפס דין ליהנות, ואשר מה"ט נראה דבמצוות אכילה אין שייך לרדון דמצוות ל"ג, כי החפצא של מצוה אכילה הוא ניהו גוף הנאת האכילה, כי זוהי עיקר מהות האכילה, ולכן אף כאשר עושה לשם מצוה כ"ל בזה לקיחת הנאה, וזהו מכלל העול עצמו לקחת את ההנאה.

ומצאתי כן בדובב מישרים [ח"א סי' נ"ח סק"א] בהא דתנן בגדרים [דף פג]: דהאומר כהנים ולויים אלו לא יהנו לי יטלו אחרים תרו"מ, וקשה דהלא אכילת תרומה מצוה היא כמבואר בצ"ח ביצה [דף יט]. עפ"י הא דאיתא בפסחים [דף עב]: דהויה עבודה, וא"כ נימא דמצוות לאו ליהנות

ניתנו, ותירץ דבמצוות אכילה ושתיה לא נימא דעיקר המצוה לעול ניתן, שהרי מהות החפצא דאכילה ושתיה היא הנאת אכילה ושתיה.

במנח"ח [מצוה ו' סק"ז] הקשה בהא דאיתא בירושלמי שבועות [פ"ג ה"ד] שהאומר קונם שלא אוכל מצה חל הנדר לבטל את המצוה, כיון שכולל גם זמן שאין בו מצוה, וקשה דהלא הוא אסר על עצמו 'הנאה' מן המצה, שהרי בסתמא נקטינן דכוונתו לאסור הנאה [ע"י נדרים טז: ור"ה כח. תוד"ה המודר]. ואילו אכילת מצוה אין בה הנאה, לדעת הרשב"א בנדרים [דף טו:]: דאף במקום שיש הנאת הגוף אמרינן דמל"ג, וצ"ע.

ותירץ במנח"ח דאף דמעשה האכילה מותר, דמל"ג, מ"מ אחר שנשלמה המצוה בהנאת גרונו נהנה הנאת מעיו, וכלפי הנאת מעיו אין היתר של מל"ג, וכדברי המאירי [ר"ה כח]. במודר הנאה ממעיין שאסור לטבול בו טבילת מצוה, והקשה הר"ן דנימא מל"ג [להרשב"א] דאף בהנאת הגוף מל"ג, ותירץ במאירי דכשנשלמה הטבילה והמצוה עדיין נהנה במה שמתקור [עד יציאתו מהמים], והו"ד בשעה"מ [פ"ח לולב ה"א], עכ"ד.

[ובזרע אברהם (מחתן האי"ש ערך מקוה סי' ע"ה) כתב דבהמאירי מבואר דבעודו במים נשלמה הטהרה, ואילו בכס"מ (פ"ו אבה"ט ה"ט) כתב שנטהר רק ביציאתו, ובפרשת תזריע הארכתי דמיד שהוציא ראשו נטהר].

וכזאת תירץ בתהילה לדוד [סוף ח"א בהשטמות ע' 26] ליישב מה שמברכין על אכילת מצה ועל אכילת מרור, דאף שמצוות ל"ג עכ"ז צריך לברך עליהם לפי שבאכילה ושתיה ההנאה נמשכת אחר קיום המצוה.

אכן יל"ד בישובו של המנח"ח, דא"י מכוון עם שי' הלבוש [סי' תע"ה ס"ג] דמצוות מצוה קיומה בהנאת מעיו, וא"כ מצות מצוה ואיסורא דנדר באין כאחד, וא"כ אין כאן הנאת הגוף אחר שנשלמה הנאת המצוה, ואולי יש לדחוק דמצוות מצוה סגי בהנאת מעיו לשעה א', ואף אם יקיא את כל המצה יצא יד"ח כל שבא למעיו לאחר זמן, ועדיין יש בזה הנאת מעיים וזוהי הנאה שלאחר המצוה, ודוחק.

[ובצפנת פענח (השלמה ג: ד"ה והנה) חידש דאף דלענין מצוה סגי בהנאת גרונו, עכ"ז אם אכל חצי זית והקיא וחזר ואכל לא יצא, דשיעורא דכזית אינו במעשה האכילה בלבד, אלא הוא דין בהחפצא של המצה, וממילא צריך שיאכל כזית שלם של מצוה, ואינו דומה לשיעור כזית דחלב ומאכ"ס דעיקרו משום אכילת הגברא, וכל שאכל הגברא כזית חייב, ויעו"ש שחילק עוד בזה בין כזית דמצוה לבין כזית דמרור, וזה מיוחד].

גם עיקר הדבר צ"ע טובא, דמאחר שיש היתר כלפי עצם מעשה האכילה ומעשה ההנאה, א"כ מה שגופו נהנה לאחר זמן מהנאת מעיו אין זה אלא הנאה הבאה לו לאדם בע"כ, וכבר אמרו בפסחים [דף כה:]: דהנאה הבאה לו בע"כ מותרת בלא אפשר ולא מכוי, ואף דלענין אכילה לא אמרינן כן כפי שיבואר, מ"מ כאן לא באנו לאסור אלא משום הנאת מעיו ולא משום מעשה אכילה, ושוב קשה דנימא בזה מצוות ל"ג, וצ"ע.

וביותר מזה נראה, דכל האכילה עצמה כולה חפצא של שימוש אחד של אכילה היא, שכן לכאורה כל הנהנה מאיסורו דרך אכילה אינו עובר אלא איסור אחד [וכל שמרבה בהנאה י"ל דחשיב ריבוי בשיעורין], ואינו כעובר איסור כל רגע ורגע לפי ששימוש אחד של הנאה הוא, וה"ה באכילה כל האכילה כולה עם כל הנאותיה נחשבת כשימוש אחד של אכילה, וא"כ פשיטא דמה שממילא נהנה אח"כ אינו אוסרו לאכול.

[האמנם שמעתה צ"ע גם עיקר סברת המאירי שכתב בטעם דלא אמרינן מל"ג בטבילת הגוף במעיין האסור, משום שנהנה מהמים אחר שהשלים הטבילה, וקשה דהלא הנאה זו באה לו לאדם בע"כ בלא כוונה, וגם הרי הנאה זו נכללת כולה במעשה שימוש אחד, שכל הנאת המים מכניסו עד צאתו כולה שימוש אחד הוא, באופן דלפי דברי המאירי צדקו דברי המנח"ח, אלא דבאמת מסברא עדיין צ"ע בכל זה].

אשר למשי"נ מיושבת היטב קושית המנח"ח, שכן באיסורי אכילה אין שייך דין דמצוות ל"ג, שהרי כל הפטור הוא שאין כאן מעשה השתמשות, ובאכילת מצוה שעיקרה בהנאת האכילה ע"כ שיש השתמשות באכילתו.

בירושלמי שביעית [פ"ה ה"א] ש"ט האם יוצאין יד"ח שתיית ד' כוסות בין של שביעית, והאריכו האחרונים בביאור ספיקת הירושלמי, ובתקלין חדתין כתב דמירי בין לאחר הביעור שנאסר בהנאה, ומסיק בירושלמי דיוצאין יד"ח, והטעם לזה ביאר דמצוות לאו ליהנות ניתנו, עכ"ד, ולכאורה זה סותר למשי"נ דאיסורי אכילה לא הותרו במקום מצוה מדינא דלא ליהנות ניתנו, כדברי הגאון מטשעבין. והארכתי במקו"א ליישב, דמצוות ד' כוסות אינה בשתייה, אלא א. מעשה של חירות, ב. טעימת הכוס מהלכות כוס של ברכה [לדעת התוס' בפסחים דף צט: ד"ה עד], באופן דלפ"ז יל"ד דשפיר אמרינן בזה מל"ג.

ומצאתי כן בצפנת פענח [מהדר"ת ע' 92] וז"ל, ע"י במה דפליגי בתרי"כ [פרשת אמור] והספרי [פרשת ראה] אם סוכה היא צורך גבוה או צורך הדיוט, ר"ל דאף דהסוכה היא מצוה מן התורה, מ"מ עיקר הגדר הוא שיהיה לדירת אדם, 'סוכתך קבע', וכל שאין עליו שם דירה לא יצא כמבואר בכמה מקומות וכו', וה"ה בבגד של ציצית, דאף דזה מצוה, מ"מ זה רק אם הבגד הוא נעשה לצורך האיש וכו', דחשיב בגד לענין כלאים. והגאון הורגאצ'ובער שם ביאר בזה מה שאמרו בקידושין [דף נד.]: לענין כנתנת כהונה שלא ניתנה תורה למלאכי השרת, ולכן מותר ליהנות מבגדי כהונה אחר גמר העבודה, שא"א לאדם שילבש בגד טוב ולא יהיה ממנו הנאה מלבד הדין, וביאור דבריו דעצם מה שניתן מצות לבישת בגדי כהונה ע"כ שניתנו הבגדים להגברא ליהנות מהם בדרך לבישה, וממילא כלול בזה גם הלבישה מיד אחר העבודה, והדברים נפלאים.

ובזה תירץ קושית האחרונים [הובאה לעיל] למה לבישת האבנט [ש"יב כלאים] זקוק להלכה דעדול"ת, תיפול"ל מכח דינא דמצוות ל"ג, ותירץ דעצם לבישת בגד לצורך האדם הוא, ואין שייך בזה דין מל"ג, ועמשי"נ בפרשת כי תצא [פכ"ב פ"א] בענין לבישת ציצית כהיום שעיקרו לשם מצוה ולא להנאה, ועמשי"נ בפרשת ויקרא [פ"א פ"ה] לענין דין לבישת בגדי כהונה, ויש עוד להאריך בזה כלפי הרבה מקצועות בדיני התורה.

והנה בנו"ב [מהדר"ת או"ח סי' קל"ג] כתב שאסור לסכך סוכתו בסכך של ערלה וכלאי הכרם, ואף דמצוות לאו ליהנות ניתנו, מ"מ בכל ישיבת סוכה יש הנאת הגוף מלבד מצות הסוכה [כמבואר כן להדיא בתוס' ר"ה כח.], ובמקום שיש הנאת הגוף דעת הר"ן דלא אמרינן מל"ג, וסוגיא דנדרים [דף טו:]: כתב לדחוק [וערש"ש נדרים (דף טז):] דאין זה הנאה כיון שיכול ליכנס לביתו, וכל עיקר ישיבה בסוכה עיקרה לשם מצוה.

ובעונג יו"ט [סי' נ'] כתב להתיר לישיב בסוכה המסוככת בערלה, דעד כאן לא כתב הר"ן דבמקום שיש הנאת הגוף לא אמרינן דמל"ג, אלא במקום שהנאת הגוף באה לו במקרה בשעת המצוה, אך במקום שההנאה היא חלק מן המצוה, הרי בזה נתפס דינא דמל"ג גם על גוף ההנאה, ומאחר דעיקר מצות סוכה היא שיהא דר ונהנה ועושה כל שימושי דירתו בסוכה, אמרינן מל"ג על ההנאה, וזו סברא הפוכה בהחלט מכל הנ"ל.

והנה במקור דין עמידה בברכת המצוות נחלקו הראשונים, ובארחות חיים [ה"ל ציצית סק"ז] הביא בשם הירושלמי דכל ברכת המצוות דינם בעמידה, אך הביא שיש מן הגאונים שפסקו שאין דין עמידה אלא בברכות אלו, א. ספירת העומר ב. ציצית ג. תקיעת שופר [ורמו 'עצ"ת' ה' היא תקום], ד. לולב ה. מילה, ומקורו מדכתיב בספירת העומר בקמה [בקומה], ויליף הנך מצוות בג"ש לכם לכם, ו. קידוש לבנה [סנהדרין מא.].

והב"ח [או"ח סי' ח'] כתב לקיים ב' השיטות, דתרווייהו אמת, דלעולם בכל ברכות המצוות צריך לעמוד, והטעם לזה דכיון שאומר בהן 'וצונו צריך לברך להקב"ה מעומד על מה שצונו וקרבו לעבודתו, דעבודה בעי עמידה, ועכ"ז צריך קרא להנך מצוות המסוימות לפי שהיה בדין שלא יאה בהם דין עמידה, כגון לענין ברכת הציצית דכיון שיש בהם הנאה ה"ל כברכת הנהנין, יעו"ש, והוא מכוון ביותר עם משי"נ כאן לענין ציצית.

עוד בטעם מה דלא אמרינן מצוות לאו ליהנות ניתנו באיסורי אכילה

והנראה באופן נוסף, דהנה בחידושי הגר"ש שקופ נדרים [סי' י"ב] כתב לבאר יסוד דינא דמצוות לאו ליהנות ניתנו, דכל איסורי הנאה הרי שאין ההנאה אסורה אלא דוקא אם היה בזה איזה תשמיש ליהנות, אבל בלא שום שימוש לעולם מותר 'ליהנות' דחשוב כהנאה הבאה לו ממילא, ובלא כוונה ליכא כאן שום השתמשות באיסורי הנאה, וממילא כל שכונתו למצוה אין כאן שימוש, ומה שנהנה לא איכפ"ל, יעו"ש שהאריך.

הלא מעתה נראה לחדש, דלענין אכילה אין שייך הך מילתא דהוי ליה כהנאה הבאה לו לאדם בעל כרחו, כי כלפי אכילה אין שייך לדון דהאכילה נעשית ממילא, דכל שאוכל הרי שהגברא נתפס עליו שם גברא האוכל, ולעולם נחשב האוכל כעושה מעשה שימוש ולקחת האכילה, וזה גם דינא דמתעסק בחבלים ועריות חייב שכן נהנה, דלעולם הגברא חשיב אוכל, אף כאשר הוא מתעסק ואין מתכוין למעשה האכילה.

בתוס' בב"ק [דף קא. ד"ה או] כתבו דחייב תשלומי נהנה היינו דוקא בעושה מעשה, או הוא או בהמתו, כגון שבהמתו אכלה ברה"ר או קפצה לגינה ונהנית שבוה אמרו בב"ק [דף יט:]: שמשלם מה שנהנית, אבל הנאה הבאה לו ממילא פטור, והקשו ע"ז מהא דכתובות [דף ל:]: שאם אחד תחב לו אוכלין של חבירו לפיו חייב אף שלא עשה מעשה, ותירצו בתוס' דהנאת גופו שאני [מהנאת בהמתו] דחייב אף בלא מעשה.

ובחי' הגר"ש [ב"ב סי' ד' ד"ה וע"כ] תמה בביאור דבריהם, למה אינו חייב בדין נהנה רק במעשה, ומה בין הנאת גופו להנאת בהמתו, בשלמא לענין נזקין י"ל דאין חייב אא"כ עשה מעשה היזק, אך לענין הנאה עיקר האיסור הוא תלוי בהנאתו, וכל שנהנה למה לא ישלם [יעו"ש שהאריך בגדרי חייב נהנה, דאינו חייב אא"כ ההנאה נולדה מכח ממון של חבירו, וכל שנעשה גם ע"י מעשה אחר לא, יעו"ש], וצ"ח.

ובשערי ישר [ש"ג פכ"ה ד"ה ובעיקר] האריך הגאון ר' שמעון שקאפ בגדרים נפלאים בהך שמעתא, דיסוד דין תשלומי הנאה אף הוא שייך רק כאשר הוא משתמש בשל חבירו, ולכן אינו חייב בהנאה הבאה לו ממילא לפי שאין זה נחשב כמשתמש בשל חבירו, ועל עצם ההנאה אינו חייב לשלם, ולכן אינו חייב רק במעשה בהמתו ודכוותה, כי אז לקחתו ולקחת בהמתו נחשב כמעשה השתמשות בשל חבירו, והדברים ברורים.

ומעתה כתב לבאר מה שכתבו בתוס' דבהנאת גופו חייב אף בלא מעשה, שכן ענין הנאת האכילה לא תליא בעצם מעשה האכילה, אלא ע"י פגישת והתקרבות עצם הדבר המהנה עם גוף האדם, וכאשר נהנה גופו ע"י פגישת גוף הנאסר בגופו זה נחשב שהגוף משתמש בהמאכל, ולכן חייב בכל גוונא, ועפ"י כתב דכל דברי התוס' מכוונים רק בהנאת אכילה שהנאתו תלוי בעצם קירוב המאכל בפיו, משא"כ בהנאת ריח וכדומה.

וביסוד הדברים האריך בכל איסורי הנאה שבתורה, דקיבלו חכמינו דעיקר האיסור הוא רק במעשה לקחת ההנאה, ולא בעצם הנאת הגוף וכדו', ולכן באינו מתכוין ליהנות פטור מאחר שאין כאן מעשה השתמשות, והוסיף בזה לבאר דברי הר"ן בחולין דאין דין פסי"ד

לדבר מצוה, וקשה למה אין משתתפין בפת זו לעירובי חצירות, והרי כתב הטור [סי' שצ"ה] ובשו"ע [שם סי' א וסי' שס"ו סי' ג] דמצוה לחזור אחר עירובי חצירות ושיתופי מבואות, וכיון דמצוה היא נימא דמללינן. ותירץ הפרישה ז"ל, לק"מ דמש"כ כאן מצוה לחזור, פירוש אותה מצוה שלצורך הנאתו כדי לטייל או להביא צרכי אכילתו, וזה מצוה כמש"כ וקראת לשבת עונג, ומ"מ אותה מצוה היא בשביל הנאתו, משא"כ לעיל דאירי במצות הבורא עלינו לעבודתו, כגון עירובי תחומין שאין מניחין אותו אלא לילך אצל רבו כדי ללמוד תורה או לביהכ"ו להתפלל, וזה לאו הנאתו אלא חובת המלך ב"ה עלינו, עכ"ל.

והנה הרשב"א בנדרים [דף לד.] חקר בהא דמבואר בנדרים [דף מג.] שאסור למדיר ליתן צדקה למודר, וקשה מ"ש מהשבת אבידה וביקור חולים דהמדיר מותר לעשות למודר משום דמצוה דידיה קא עביד, ואין זה נחשב נטילת הנאה [יעו"ש שכתב בצדקה העני נהנה מן המדיר אף אחר המצוה, ואילו בהשבת אבדה אין הנאה אלא בשעת קבלת החפץ, דמה שהוא נהנה אחר המצוה הוא מידי דידיה והוי כמידי דממילא].

ולכאורה היה מקום לדון, דכיון דמצות השבת אבדה וצדקה המה ביסודם מצוות לחבירו, א"כ אין שייך לדון בהם דמצוות לאו ליהנות ניתנו, כי הלא עיקר דינא דמללינן הוא שאין כאן מעשה הנאה והשתמשות, כדפרש"י ב"ה [דף כח. ד"ה לאו] דעיקר המצוות לעול ניתנו ולא להנאה, וא"כ מאחר דעיקר הנך מצוות המה בשביל הנאת חבירו, הרי שלפ"ז עיקרה של המצוה שייטא להנאת חבירו, ולא אמרינן בזה מללינן.

האמנם שיש ליישב דברי הרשב"א עפ"מ"נ [פר' וירא פי"ח פ"א ופ"ב] דבמצוות לחבירו תרתי הוא דאיתנייהו בהן, א. מצות ואהבת לרעך כמוך שעיקרה מצוה לחבירו, ב. מצות והלכת בדרכיו שעיקרה מצוה לשמים, ולכן אף במצוה לחבירו אמרינן מללינן [וכלפי דינא דמללינן לא איכפ"ל שאינו מעשה מצוה בעצמותו, אלא רק הכשר מצות והלכת בדרכיו], אכן אין משמע בש"ס וברשב"א דקאי כלפי מצות והלכת בדרכיו, וצ"ע. וע"כ כמסקנת דברי הרשב"א שם, דיסוד מה דמותר למדיר להשיב אבידה למודר, אין זה משום שהוא עוסק במצוה דידיה והמודר ממילא נהנה, כי באמת אף הנאה דממילא אסור למודר ליהנות מן המדיר, וכיון דלמודר אין קיום מצוה בהנאה זו אין לו היתר ליהנות, וע"כ הטעם הוא משום שאין כוונת המדיר לאסור דבר שהוא מצוה עליו לעשותו, וא"כ בטל כל ההערה מצדקה והשבת אבדה, ופשוט מאד.

בעל המאור ב"ה שם [ובדה"ר ז.] כתב ז"ל, והמודר הנאה מחבירו מותר לתקוע לו בשופר של מצוה [ר"ה כח.], דוקא בשופר של ראש השנה שמצוותו מן התורה, אבל בחצוצרות בתענית לא, והיינו דדעת בעה"מ בזה דלא אמרינן מצוות לאו ליהנות ניתנו במצוה דרבנן [והראשונים נחלקו עליו, והארכתי בפרשת נח (פ"ו פכ"א), ועי' בירושלמי תרומות ובר"מ (פ"א תרומות הי"ח) בדיון נר חנוכה בשמן תרומה טמאה].

והנראה בבאיור דבריו, דהא דמללינן פרש"י ב"ה [דף כח. ד"ה לא] דהמצוות לעול ולעבודות ניתנו ולא להנאה, אשר זהו רק במצוה של תורה, אך במצוה דרבנן טעמה של המצוה הוא המחייב לקיומה, כגון במה שנצטוו מדבריהם להדליק נר חנוכה, דגוף המצוה הוא לפרסם הנס, ובמה שנצטוו לתקוע בחצוצרות בתעניות, יסודו לזעוק ולהריע כדי שנושע, ואינו חיוב במעשה המצוה בלבד, אלא דטעם המצוה כלול בה.

ואשר ממילא חלוקים הם לענין דינא דמצוות ללי"נ, דתקיעה בחצוצרות אסורה משום שהמודר נהנה מהמדיר, דמאחר דמצוה דרבנן אינה מעשה עבדות גרידא לעול על צווארו לקיים מימרא דרחמנא, אלא כל דינה הוא ענינה של המצוה כמש"נ, נמצא שהמודר משתמש ונהנה מנופו של מדיר לצורך קיום זעקתו, ונמצא דמש"כ הרו"ה דבמצוה דרבנן לא אמרינן לאו ליהנות ניתנו א"ז מחמת גריעותא דהמצוה, אלא כמש"נ.

וגדולה מזו נראה דעצם ההשתמשות באיסורי הנאה לקיים מצוה דרבנן, היא גופא חשיבא הנאה, והר"ז כמי שמשתמש באיסורי הנאה לקיים מאמר מלך [נכרין], דודאי לא נימא דמצוות ללי"נ כי אינו משתמש לצרכו, כי בודאי הוא משתמש בו לצרכו לקיים מאמר המלך, ודוקא מצוה דאורייתא דעיקרה מעשה עבדות קובעת השימוש כמעשה עבדות ולא כהשתמשות דידיה, ובפרשת נח [פ"ו פכ"א] הארכתי בכ"ז טובא.

עוד חילוקי דינים בין מצוות עונג שבת [שעיקרה להנאה] לשאר מצוות

א. חומש נכסיו ב. עוסב"מ ג. פרעון ש"ש ד. ערבות ה. לפני שחרית ו. לדחות ל"ת

ונראה לכאן עפ"ז עוד חילוקי דינים במצוות עונג שבת, דהנה איתא בביצה [דף טו:] עה"כ כי חדות ה' היא מעוכם', אמר רבי יוחנן משום ראבר"ש אמר להם הקב"ה לישראל בני לוו עלי וקדשו קדושת היום והאמינו בי ואני פורע, והעירו האחרונים בטעם מה שמצינו לענין עונג שבת שמציא אף יותר מחומש נכסיו, ואילו בשאר מצוות כתבו רבותא שאין להוציא יותר מחומש [כמבואר בכתובות (דף ג.) לענין צדקה].

והנראה [וכ"כ בס' חוט שני הל' שבת], דהנה בקידושין [דף כט:] שו"ט בדיון מי שאין לו אלא ה' סלעים, ומצות פדיון הבן ועליה לרגל עומדות לפניו, והקשה בבאיור הלכה [סי' תרנ"ו] דהלא אין צריך להוציא יותר מחומש נכסיו לקיום המצוות, וצ"ע. וכתב בחזו"א [אה"ע סי' קמ"ח לדף כט.] ליישב, דמצות פדיוה"ב שיש בה שיעבוד נכסים חייב בה אף ביותר מחומש, ולענין מצות עליה לרגל כתב ליישב ז"ל, אפשר שאם רצונו לעלות לרגל חייב לעלות, שהרי רשאי להוציא כל ממונו לכל מה

דמתיר שם למודר לקרות בספרים, ומשום דס"ל דאף במקום דאיכא הנאת הגוף מללינן.

ובשו"ת פני אריה [להגרא"ל ברסלוי (תק"ן) סי' מ"ז] כתב לחדש, דאם נכרי הדליק נר בשבת לצורך ישראל, מותר לו לקרות וללמוד לאור הנר, משום שמצות תפילה ומצות ת"ת לאו ליהנות ניתנו, ונמצא שאינו נהנה ממעשה הנכרי, ונחלק על דברי ה"ט"ז הנ"ל דמצות ת"ת ליהנות ניתנה ואסור למודר הנאה ליהנות מן המדיר הנאת לימוד תורה, דאף שיש בזה הנאת ושמחת הנפש, מ"מ הנאת הגוף אין כאן, וממילא אין איסור במודר הנאה.

ובחידושי רבינו אברהם מן ההר נדרים [דף מח:] אסר למודר ללמוד בספרו של מדיר ז"ל, דלא שייך טעמא דמללינן אלא במצוה שהיא תלויה במעשה, שכשאדם עושה אותה אין מתכוין לדבר הנאה, שאינו עושה אותה להנאת גופו אלא לעשות מה שנצטווה מאת ה' וכו', אבל מצות לימוד התורה שהוא ענין ציור הלב וידיעת האמת, עיקר הציוי הוא כדי לצייר האמת ולהתענג וליהנות במדע לשמח לבבו ושכלו כדכתיב פיקודי ה' ישרים משמחי לב, ומשו"ה אבל אסור לקרות בתנ"ך מפני שהם משמחים לבו על כרחו, הלכך לא שייך למימר במצות ת"ת דלא ניתן ליהנות, שעיקר מצותו היא ההנאה והתענוג במה שמשיג ומבין בתלמודו, עכ"ל.

ובהקדמה לאגלי טל האריך שזו עיקר מצות לימוד התורה להיות שש ושמח ומתענג בלימודו ואז ד"ת נבלעין בדמו, ומאחר שנהנה מדברי תורה הוא נעשה דבוק לתורה, והרי זה לימוד לשמה וכולו קודש כי גם התענוג מצוה, עוד הביא שם מהזוהר דיצר הטוב מתגדל משמחה של תורה, הרי דהשמחה היא מעיקר תורה לשמה. ובעניני שבועות כתבתי בזה דברים נפלאים בדברי הזוהר מענין יצרא דעריות לחדותא דשמעתא, ובא בקצרה בהק' לשיר השירים.

ולעניותי דברי רבינו אברהם מן ההר צ"ע מאד, והרי יש מצוה לקרות בתורה, ובוה אין ציור הלב ותענוג במדע לשמחת הלב, דהלא אף מי שאינו מבין מאומה מקיים מצות ת"ת בקריאה"ת, והגר"ז [הלכות ת"ת פ"ב סי"ב וי"ג] כתב ז"ל, אם אינו מבין פירוש המילות וכו' מפני שהוא עם הארץ הרי זה מקיים מצות ולמדתם וכו', בד"א בתורה שבכתב, אבל בתורה שבע"פ אם אינו מבין הפירוש אינו נחשב לימוד כלל [מג"א סי' נ' סק"ב], עכ"ד הגר"ז, וצ"ע.

באופן דלפ"ז היה נראה דבאמת כל דברי רבינו אברהם מן ההר קאי בספרים שעמל בהם, ונימא דבאמת יש ב' מצוות חלוקות, א. מצות קריאה בתורה שבכתב, ב. מצות עמל ושינון וידיעת התורה שבעל פה, ובוה באמת אין יוצא יד"ח בקורא בלא הבנה כמבואר בדברי המג"א, וכבר הארכתי במקו"א לחלק בזה, אכן זה צ"ע דהלא דברי רבינו אברהם מן ההר מיידי לענין תנ"ך, וצ"ע.

בקצוה"ח [סי' ע"ב סק"ד] הביא הא דשו"ט בבי"מ [דף צו.] בשואל פרה ליראות בה כעשיר דאין דינו כשואל, דממונא בעינן והא ליכא, וכתב לפ"ז דהשואל ספר פטור, הואיל ומללינן ולי"ה הנאה, וכ"כ במחנה אפרים [שאלה סי' ג.], ועי' או"ש [פ"ז שאלה], ובנתיב"מ [סי' ע"ב סק"ז] תמה עליו דאישתמיטתיה דברי ה"ט"ז הנ"ל דת"ת ליהנות ניתן [ולשון זה צ"ע, דה"ט"ז לא חידש דת"ת ליהנות ניתן, רק כ' שיש בזה גם הנאת הגוף וכנ"ל].

ובאמרי בינה הביא מה שנחלקו הפוסקים בדיון ברכת שהחיינו על קנין ספרים חדשים, דדעת המג"א סי' רכ"ג סק"ה דאין לברך עליהם משום דמצוות ללי"נ, ואילו בשו"ת הרדב"ז [ח"ג סי' תי"ב] כתב דמברכין, וכתב באמרי בינה דאף שאין זו הנאת הגוף מ"מ י"ל דאף על שמחת הנפש מברכים, עכ"ד. ונראה בכוונתו, דעל עצם הקנין מברך, אף שהנאתו אינו אלא הנאת הנפש, והרי לעולם הברכה בקנין כלי על שמחת הנפש היא.

בעונג יו"ט [סי' נ] חקר האם מותר להדליק נר של שבת בשמן של איסוה"נ, ומשום דמצוות ללי"נ [וכ"כ בפמ"ג (פתיחה כוללת ח"א סי' כ"ט)] להתיר להדליק נר חנוכה בשמן של בשר בחלב מה"ט], וכתב בעונג יו"ט דכיון שעיקרו של נר שבת להנאתו משום עונג שבת, בזה ודאי ליהנות ניתנו ואסור להשתמש באיסוה"נ, עכ"ד. ולפ"ז בנרות שמדליק לצורך 'כבוד שבת' יהא מותר להדליק באיסוה"נ משום דמצוות ללי"נ.

ובאמרי בינה שבת [סי' י"ב ד"ה אולם] נתקשה למה אסור ליהנות ממעשה נכרי [שעשה לצורך ישראל] לצורך עונג שבת, נימא דמללינן [להרשב"א דאף במקום הנאת הגוף ללי"נ], ובשבת [דף קכב.] נראה דר"ג לא רצה ליהנות בשבת ממעשה הנכרי ולרדת מן הספינה, אך שהיה זה לצורך עונג שבת, ותירץ שהרשב"א מודה במעשה שבת וצ"ב, ודחה בזה דברי הפני אריה הנ"ל לענין לימוד תורה מנר שהדליק הגוי עבורו בשבת.

ולמש"נ אין בזה שום סתירה לדברי הפני אריה, שכן הפני אריה מיידי לענין ת"ת ד"ל דאין עיקרו להנאה ותענוג, ואילו לגבי סעודת שבת שעיקרה להנאה ותענוג ודאי שהשתמשותו נחשבת כלקיחת הנאה לעצמו, ופשוט.

ובביאור הלכה [סי' רע"ז סי' א ד"ה אסור] כתב בשם תשובת הריב"ש סי' שפ"ז בשם הרמב"ן, בהלכה זו שאסור ליהנות מנר של נכרי שהדליק עבורו, ז"ל, ללמוד או לאכול בפני הנר ג"כ בכלל זה לאיסור [תשובת ריב"ש סימן שפ"ז בשם הרמב"ן], עכ"ד, והגר"ש אויערבאך בשש"כ [פ"ל הערה קנ"ג] תמה דבריב"ש נזכר רק שלא לאכול, והיינו משום דאכילת שבת עיקרה לתענוג, משא"כ ללמוד שפיר י"ל דאמרינן בזה מללינן.

והראוני שכן מפורש בפרישה [סי' שצ"ה סק"א], שהקשה במה דק"ל [סי' שפ"ז ס"ח] דמערבין עירובי תחומין בפת שאסר הנאתו בנדר או בשבועה, משום דמצוות ללי"נ, שכן אין מערבין עירובי תחומין אלא

באיסורי הנאה, שכן בגדר 'השתמשות' אין הדבר תלוי בעצם המעשה אלא בדעתו של המשתמש, וכל שאין דעתו להשתמש לתועלתו אין כאן השתמשות.

ובזה ביאר מה דמבואר בדברי הר"ן דלענין אכילת איסורי הנאה חייב אף כשאינו מתכוין, והיינו משום דכל שיש פגישת והתקרבות עצם הדבר המהנהו עם גוף האדם נחשב גופו כמשתמש באיסורי הנאה, עכ"ד.

אשר לדברינו נראה בסגנון אחר קצת, דאין זה משום ש'גופו' משתמש בהמאכל לצרכי הנאת האכילה, אלא דבאמת הוא גם נתפס ב'הגברא' שהוא נחשב כמשתמש ולוקח אף כאשר הדבר נעשה בלא כוונה או לשם כוונת מצוה, שכן לעולם הגדר הוא שה'גברא' הוא האוכל, ו'הגברא' הוא הבעל, וענינים אלו של חלבים ועריות אינם נעשים בגופו ממילא, אלא דכל שנעשתה בו האכילה או הביאה נחשב כאוכל ונחשב כבועל.

וביתר ביאור, שענין האכילה הוא הווייה מקוימת מסוימת שחל בהגברא האוכל [ואי כרכו לאוכל בסבי א"י אכילה, דלא נתקיים שם אכילה בזה האוכל], באופן דכל שעשית הווייה זו של האכילה בגופו הרי ע"כ שהוא זה הגברא האוכל, דאין האיסור במעשה האכילה אלא בהוויית האכילה הנעשית בו, ודכוותה לענין ביאה דכל שנעשה בגופו מעשה הביאה [בין בזכר בין בנקבה] הרי הווייה זו דח"ל בגופו היא עצמו של איסור.

ובברכת שמואל קידושין [סי' כ] ביאר בהא דאמר' שם דבחלבים ועריות לא שייך שליחות לפי שלא מצינו זה נהנה וזה מתחייב, דחיובא דמאכא"ס לא תליא בימעשה האכילה, ואף לא בלקיחת 'הנאת האכילה', אלא בעצם מה שהאכילה נעשית בו, וכן במה שהחפצא של הביאה נעשית בו, מה שלא מצינו כן בשאר איסורי תורה וכפי שיבואר, וכיון דיסוד החיוב הוא מה דהחפצא של האכילה והביאה נעשית בו, ממילא אין שייך בזה דין שליחות לייחס למשלחו אחר דעצם החפצא של האכילה והביאה נעשית בו.

וראה לזה הביא הגאון ר' ברוך בער מהמבואר בכתובות [דף ל:]: שאם חבירו תוחב לו מאכל אסור לתוך פיו חשוב הוא שעשה איסור, ואך דאנוס הוא, וכן בביאה אם הדביקוהו על הערה חשיב מעשה עבירה אלא שאנוס הוא, ואילו אם זרקו אדם על התינוק להרגו לא עשה הנזק מעשה עבירה כלל, וע"כ דהן הן הדברים, דבאכילה ובביאה האיסור נעשה בעצם גופו של האוכל והבועל, ולא במעשה האכילה ובמעשה הביאה.

ומפי השמועה אמר הגר"ד לכאן דחלות שם אכילה תליא אין וואס עס נייבצאך אין זארג'ל [שמחתחך ומשתפשף בגרונו], ועל ענין זה אין שייך שליחות דהו"ל כמידי דממילא, ויש להוסיף עם מש"נ בפרשת ויקרא [פ"ה פ"ב] ופרשת קדושים [פ"יט פ"ד] דלא מצינו דין שליחות אלא לייחס מעשה אל משלחו, להיות משלחו 'בעל המעשה', אך לא בהמעשה עצמו, וממילא דבחיובא דאכילה וביאה אין שייך בזה כלל דין שליחות.

הן הן הדברים לכאן מה דאין שייך לדון בזה דינא דמצוות לאו ליהנות ניתנו, דאף שכל העוסק במצוה אין נחשב כלוקח הנאה, מ"מ לענין חלבים ועריות אין האיסור במעשה הלקיחה, כדברי הגאון ר' ברוך בער.

ואמנם לכאורה כל דברינו נסתרים מדברי הרשב"א, שכתב להדיא דאף לענין האוסר את אשתו על עצמו בקונם מן הדין שיהא מותר מדינא משום מצות עונה ומצוות ללי"נ, ולמש"נ לענין ביאה ליכא למימר הכי, וצ"ע. האמנם ש"ל דכל דברינו נאמרו רק באיסורי ביאה ומאכלות אסורות, דבוה החפצא של האכילה והביאה אסורה, בזה אף כאשר עושה למצוה אין פטור של מללינן, אכן כאשר כל האיסור הוא רק מדין קונמות, הרי אין זה איסור אכילה ואיסור ביאה בהחפצא, רק איסור הנאה דקונמות בלבד, ובוה יל"ד דמללינן, אלא דלפ"ז נסתרו דברינו למעלה בישוב קושית המנח"ח על הירושלמי בדיון הנשבע שלא יאכל מצוה, ע"ש.

מללינן בת"ת א. במודר ב. שואל ספר ג. ליהנות ממעשה שבת

מללינן בשבת א. נר סעודת שבת ב. לערב עיריות ועירו"ח בקונמות

ובדיון מצוות לאו ליהנות ניתנו במצוות א. צדקה ב. מצוה דרבנן

אגב דאתינא למה שנתבאר לעיל במצוות שבאכילה, דמאחר דשם אכילה תליא בהנאת האכילה, הרי דע"כ דיינינן להנאה זו כשימוש של הגברא, נראה להביא בזה מה שהארכו כן האחרונים לענין כמה מצוות דלא אמרינן בהן הך כללא דמצוות ללי"נ, לאשר עיקר המצוה ניתנה ליהנות, וכפי שיבואר, וכעין זה באו דברינו לעיל דעיקר מצות אכילה [מצה] ולבישה [ציצית ובגד"כ] ודירה [סוכה] שייך ענינו להנאת הגברא.

בנדרים [דף מח.] נחלקו הראשונים בגירסת המשנה האם יכול אדם לאסור על חבירו מלקרות בספר תורה שבביהכ"ו, ובפשוטו נראה שהוא משום שאינו בעלים על כך, ובב"י [ז"ד סי' רכ"ד בסופו] הביא מדברי הראשונים שנחלקו האם קריאה בספרים חשיבא הנאה, או דלא חשיבא הנאה משום דמצוות ללי"נ [ולפ"ז] אם יאסר להדיא לקריאה שפיר יחול הנדר לדעת הר"ן בנדרים [דף טו:] דיכול לאסור במעשה בלי הנאה].

ובט"ז יו"ד סי' רכ"א סקמ"ג ביאר מה שפסק בשו"ע [סי"א] דהמודר הנאה מחבירו אסור לשאול ממנו ספר, ואף דמצוות ללי"נ, י"ל דבת"ת נמשך לאדם הנאת שמחה מזה, דמה"ט אסור לאבל ללמוד, אכן הרי כ"ז ניחא רק לדעת הר"ן בנדרים [דף טו:] דלא אמרינן מללינן במקום דאיכא הנאת הגוף בהדי המצוה, והכי ק"ל, וא"כ הרשב"א לשיטתו איל

שהוא רוצה, וכיון שברצונו להוציא מעותיו לראות ירושלים ומקדש וכבוד ישראל אף אם לא היה מצוה, ממילא חייב בזה משום מצוה, עכ"ד החזו"א.

ובפרשת יחי נתבאר מה שמצינו במדרש [פרשת צו] שאין פטור של חומש נכסיו למצות ת"ת ולהחזקת התורה, שהוא משום שעיקר פטור חומש הוא משום שאין אדם צריך להוציא ממעות העומדות לכדי חייו עבור קיום המצוות, ונידון בזה כמי שאין לו מעות, ברם מצות תלמוד תורה והחזקתה אינה מצוה בלבד, אלא עיקרה ניתנה להיות חיי האדם, כדכתיב כי הוא חייד ואורך ימיו, וכל אשר לו לאדם יתן בעד נפשו, ע"ש.

הלא מעתה נראה דה"ה למצות עונג שבת, שעיקרה באה כתענוג וצרכי הגוף, וזה גופא המצוה להיות הגוף מתענג ביום השבת, וא"כ רשאי להוציא יותר מחומש נכסיו כשאר כל צרכי האדם שמוותר להוציא כאוות נפשו.

ובזה נתבאר גם מה ששאלני אחד, למה אין פטור עוסק במצוה במי שעוסק באכילה ושינה בשבת [וי"ל דבמצוה הנמשכת אין פטור עוס"ב, כמו שדנו האחרונים לענין העוסק בת"ת], ולמש"נ נראה, הדנה פטורא דעוס"ב הוא משום דאין חובת מצוה אלא בהולך בלכת דידך [סוכה כה.], ועסק תענוג הגוף לכבוד השבת חשיב לכת דידך, אף שתכליתה משום כבוד השבת [ובמקו"א נתבאר כן לענין העוסק בת"ת, ונפלא].

בביאור הלכה [סי' רמ"ב ס"א] כתב וז"ל, דמי שיש בידו מעט מעות, ותבעו שכיר על פעולתו שגמר לו היום, צריך ליתנם להפועל כדי לקיים מש"כ ביומו תתן שכרו ולא תבא עליו השמש, אף שע"ז לא ישר לו כמה לענג השבת, או שייפסנו שיתרצה להמתין עד אחר השבת, דאפילו לדעת הפוסקים דעונג שבת מדאורייתא, מ"מ לא אתי עשה דעונג שבת ודחי ל"ת ועשה, וזה לא מיקרי כתבעו ואין לו דאינו עובר בכל תלין, עכ"ו.

ולדברי הביאור הלכה לכאורה כן הדין בכל המצוות, שאם אין לו מעות בכדי לקנות תפילין לולב או סוכה באם יפרע לשכיר, אין עשין אלו דוחין עשה ול"ת דבימומו תתן שכרו ובל תלין, דאין עשה דוחה ל"ת ועשה.

אמנם י"ל למש"כ בחינוך [מצוה תקפ"ח] דאם אינו יכול לפרועו אא"כ יאבד הרבה משלו לא חייב הכתוב בזה לפי הדומה, עכ"ד. וביאור דבריו, הדנה אם יפסיד הרבה נחשב זה כמי שאין לו לשלם, וכל שאין לו לשלם ליכא לאו כלל [ולא רק פטור אונס], כדריש לה בב"מ [דף קיב.]. מוכתיב אתך בזמן שאתך, כמש"כ הגאון מקובנא בעין יצחק [אה"ע סי' ע"ד סק"ג], וא"כ י"ל דה"ה הפסד מצוה [ואולי נידון רק כמניעת ריוח].

ברם נראה לקיים דברי הביאור"ל לענין מצות עונג שבת, שכן עיקר מצות עונג שבת מוגדרת כצרכי האדם, שכן זה עיקר המצוה להיות הברא מתענג בעניניו, ומאחר שכלפי עניני עצמו ודאי שהוא חייב לצמצם עצמו כדי לפרוע לשכיר ביומו, הרי שבכלל זה גם חובה לצמצם עצמו בעונג השבת, משא"כ בשאר מצוות דחובת גברא ניהו, אי"כ מה שמוציא על המצוה נידון כהפסד ממון דחשבי ליה כמי שאין בידו לפרוע לשכיר.

ב"י [או"ח סי' קס"ו ס"כ] הביא בשם המרדכי בפסחים, דאיתא ב"ה [דף כט:] דעל ברכת הלחם שבמצוה יש דין ערבות, ומשמע שבברכת הלחם שבשבת בכל השנה אין דין ערבות, וקשה דהלא חובה היא לאכול ג' סעודות בשבת, וא"כ למה לא יהא בזה דין ערבות להוציא את חבירו בלא שיאכל הוא כמו בברכת המצה, עכ"ד הבי"ו, ובפרישה [סק"ג] כתב דצריך ליתן טעם טוב בזה הדין, וצ"ע.

[בלבוש (סי' רע"ג ס"ד) כתב שאף בברכת המוציא שאחר הקידוש יש דין ערבות, שהרי ע"כ מחויב בה מדין קידוש במקום סעודה. והשיג עליו בא"ר (סק"ה) דהלבוש סותר דברי עצמו, שכתב (סי' קס"ז ס"ט) שאין ערבות לסעודת שבת כיון שאין חובתה מפורשת בתורה, וביאר בפמ"ג (סי' קס"ז בא"ר סק"ז) דליכא ערבות רק בדבר המפורש בתורה, או בדברנו משום לא תסור, אך לא בדברי קבלה, ועמש"נ בזה לעיל (עניני כרפס)].

ובמג"א [סקמ"א] ביאר וז"ל, טעמא משום דאכילת שבת ויו"ט אינה חובה על האדם, אלא משום הנאתו, דהא מצטער פטור מלאכול, וא"כ אם אינו יודע את הברכה אמרינן ג"כ לא ליתנהי, דאסור ליהנות מהעוה"ז בלא ברכה, משא"כ במצה ויין קידוש שהם חובה על האדם, וחייב לצער עצמו לאכול, הוי כברכת המצוות, עכ"ד. ולפי"ז כ"י בפמ"ג דברכת הנהנין של קידוש אף אם מקדש על פת יש דין ערבות, כיון שעיקר אכילה זו לצורך מצוה.

וכ"כ הט"ז [סי' רע"ג סק"ג] וז"ל, דלא קראו חוב בזה אלא בקידוש שעיקרו נתקן שלא בשביל הנאה, אלא מצוה עליו כשאר מצוות, וכן ברכת שופר שהתקיעה עצמה מצוה ואין שם הנאה כלל, ע"כ מוציא אחרים, משא"כ ברכת המוציא בסעודת שבת, דאף שחובה לאכול לחם מ"מ אין החובה עליו משום מצוה, אלא כדי שיהנה מסעודת שבת, דהא אם הוא נהנה ממה שמתענה אי"צ לאכול [ש"ע סי' רפ"ח], ע"כ אין מוציא אחרים, עכ"ו.

וביאור דבריהם נראה, דחלוקה ביסודה סעודת שבת בעיקר מצוותה ממצות אכילת מצה, דאכילת מצה מצד עצמה אינה חובת תענוג, אלא עיקרה חובת אכילה, וא"כ בהחפצא שם 'אכילת מצוה' עלה, משא"כ אכילת שבת אין על האכילה חלות שם 'אכילת מצוה', כי עיקרה 'אכילת תענוג', וזה גופא המצוה שיהא מעונג באכילתו, וכיון שכן נמצא שלא חייל שם המצוה על עצם האכילה, ולכן במצוה כזו אין דין ערבות.

[באופן אחר יש לרדן ליישב מה שאין דין ערבות בברכת הלחם של עונג שבת, שכן אכילה בשבת לא איקרי מעשה מצוה, ואך שהוא חוב על האדם, וכבר נתבאר בארוכה לעיל [עניני סיפור יציאת מצרים] שבכלל תרי"ג מצוות ישנן א. מצוות ב. חיובים, כענין מצות פריעת בעל חוב שאין עיקרה מעשה מצוה אלא חובה, ונתבאר שם בארוכה דעל חיובים אין דין ערבות, שכן עיקר החובה על המחוייב היא מוטלת, יעו"ש].

בשבת [דף קיז:] אמר ר"ח, לעולם ישכים אדם להוצאת שבת, שנאמר והיה ביום השישי והכינו את אשר יביאו לאלתר, ופרשי"י וז"ל, ישכים אדם בער"ש לטרוח ולזמן הוצאת שבת, לאלתר בשעת הבאה, הכנה והבאה בהשכמה היא, דכתיב וילקטו אותו בבקר בבקר, וכ"ה בשו"ע [סי' ר"ג ס"א] וז"ל, ישכים בבוקר ביום ששי להכין צרכי שבת, ואפילו יש לו כמה עבדים לשמשו ישתדל להכין בעצמו שום דבר לצרכי שבת כדי לכבדו.

ובפמ"ג משבצו"ז סק"א הביא דברי הט"ז בשם התנחומא דהמקור לזה שצריך להקדים להשכים מדכתיב 'והיה ביום השישי, משמע מיד, וכתב לפי"ז שישכים מיד לפני התפילה [אם לא יפסיד בכך זמן קר"ש ותפילה], והוסיף וז"ל, ואף דצרכיו אסור לעשות קודם שיתפלל [ברכות יד. וש"ע סי' פ"ט ס"ג], צרכי שבת מצוה הוה [ולא חשיבי חפצין], ומותר קודם שיתפלל, ואין לחסיד להתחסד להאריך בתפלה בער"ש יותר מדאי, עכ"ד.

ובביאור"ל האריך לפלפל איזו מצוה קודמת, קר"ש ותפילה או הכנת צרכי שבת, וכתב דלכאורה קר"ש ותפילה חשיבי תדיר [אך י"ל דמאחר שיש דין להקדים צרכי שבת מיד בתחילת הבוקר, ממילא נחשב שיש לפניו רק מצוה אחת תחילה], עוד הביא מהחיי אדם לרדן דהכנת צרכי שבת קודם משום שהוא מקודש, והשיג ע"ז דלא נהירא כלל, דאף דשבת הוא מקודש, יום השישי הוא רק הכנה למקודש, ולא מקודש מיקרי.

אשר למש"נ נראה לרדן במש"כ הפמ"ג דאין איסור עשיית צרכיו לפני התפילה לפי שהם צרכי מצוה, דצרכי עונג שבת לא חשיבי צרכי מצוה אלא 'צרכיו' שלו, שכן עיקר המצוה הוא מצד תענוגי הגברא, ואף שיש בכל ההכנה לצרכי שבת גם מצות 'כבוד שבת', מ"מ הכבוד הוא ההכנה להעונג, וא"כ נידון כדון הכנה לעונג שבת [ואינו דומה לנר שבת שיש בו דין כבוד מצד עצם קבלת השבת בנר דלוק, אף שאין בו שום עונג]. [וכזאת י"ל לאסור להתעסק ברפואת גופו לפני התפילה, ואף שהתעסקות ברפואת גופו מצוה היא, וצרכי מצוה מותר להתעסק לפני התפילה, עכ"ז חשיב זה 'צרכיו', וצ"ע לדינא].

בבאר יצחק [אה"ע סי' ב'] הקשה הגאון מקובנא לדעת הראשונים דיש מצות עשה לאכול בשבת [מדכתיב אכלוהו היום], א"כ היה מן הדין דמי שאין לו אלא מאכל האסור יהא מותר לאכול, דיבא העשה דאכילה בשבת וידחה ל"ת דמאכא"ס, והנה מבואר בעירובין [דף לא.]. דטבל לא חזי בשבת ולכן אי אפשר לערב בו, וקשה דהרי חזי לכל מי שאין לו מה לאכול בשבת, וכיון דחזי ליה מן הדין, שוב יהא אפשר לערב בו, וצ"ע.

ובשו"ת כת"ס [או"ח סי' ע"א] נשאל קושיא זו [למה לא יהא מותר לאכול פת של איסור להסוברים דהחויב לאכול פת בשבת מה"ת הוא], והשיב דקיום מצות אכילה בשבת יסודו מדין עונג שבת, וקיומו מתקיים רק בהנאת מעיו במילוי כריסו, ואילו איסור אכילת דבר האסור הוא מיד בהנאת גרונו כמבואר בחולין [דף קג.], ונמצא דבעידנא דעובר האיסור עדיין לא נתקיימה המצוה, ובכה"ג לא אמרינן דעשה דוחה ל"ת.

אכן באפיקי ים [ח"ב סי' א'] נקט דמצות סעודת שבת מתקיימת כבר בהנאת גרונו, ככל דיני אכילה שבתורה שתלוי באכילת גרונו, ולכאורה תליא אף נידון זה בפלוגתת הראשונים במקור חובת האכילה בשבת,

דלדעת הראשונים דהוא נלמד מדכתיב אכלוהו היום, נמצא דעיקרו חובת אכילה, ויהא סגי לזה בהנאת גרונו ככל אכילה שבתורה, ואם יסודו מדין כבוד ועונג, הרי י"ל דבעינן הנאת מעיו כמבואר בכת"ס.

ולעניתי יש לרדן ולחדש ע"י דברינו, דעשה דסעודת שבת אין בכוחו לדחות ל"ת דמאכלות אסורות (ואף בדיעבד לא יצא), דאין המצוה ב'מעשה האכילה', אלא המצוה היא להתענג, והדברים האסורים אינם בכלל העינוגים, חובת התענוג היא במה שהמה נחשבים עינוגים שלו בהיתר [ועמש"נ לקמן בעניני מצה לרדן כן אף לענין עדול"ת במצה של חדש, למש"נ דמצות אכילה יסודה תלויה בדרך אכילה של אכילת רשות, ויל"ד].

דברי רבוותא בטעם מה שאין שליחות במצות אכילת מצה

בתבואות שור [סי' כ"ח סק"ד] חקר לענין הרבה מצוות האם צריך לעשותם בעצמו, או שיכול ע"י שליח, והעלה לדינא דיכול ליתן לאחר לעשותו בתורת שליחות, ע"ש בדבריו לענין א. מילה, ב. כסוי הדם, ג. יבום [לאחד מן האחים], ד. קביעת מזוזה, והביא למה דשו"ט ביבמות [דף מ.] האם צריך העובד לאכול מבשר הקרבן, וילף מקרא דהוא עצמו צריך לאכול, התם היינו משום דאיכא קרא לומר דאין בזה שליחות, ע"ש.

ובקצוה"ח [סי' שפ"ב סק"ב] כתב לדחות ראיית התבו"ש ממצות אכילת קדשים וז"ל, אינו צריך לזה, דודאי במידי דאכילה בעינן שיאכל כדרך הנאתו, ואם שלוחו אוכל אין לו הנאה, וכדאיתא בקידושין [דף מג.]. אפילו למ"ד יש שליח לדבר עבירה מודה באומר צא ובעול את הערוה דלא מצינו זה נהנה וזה מתחייב עכ"ד, וה"ה באכילת חלב דאין המשלח חייב, וה"ה באכילת מצה לא שייך שליחות, עכ"ד הקצוה"ח.

ולעניתי יש לרדן לקיים דברי התבו"ש, דאכילת קדשים [בחלק הנאכל לכהנים] אינה אכילה של הנאה, ועיקרה מעשה עבודה בהקדשים, וכשם שיש קיום דין אכילת מזבח כך יש קיום דין אכילת כהנים. ואינו דומה לאכילת איסור חלב ששם אסרה תורה את הנאת האכילה, ובוזה שפיר אמרו דלא מצינו שזה נהנה וזה מתחייב, אך באכילת קדשים מן הדין שתועיל שליחות כלפי החפצא של 'העבודה' שבוה, דלאו משום הנאה היא.

והדברים מחוורים ביותר לפי מה שאמרו בחולין [דף קכ.]. דאיסור נבילה לא אישתראי, ואף שהותר לכהנים, כהנים משולחן גבוה קא זכו, והיינו דאכילתן כאכילת גבוה, ובקוב"ע [סי' י' סק"ה] חידש עפ"י דכשם שאמרו במנחות [דף ו.]. דכל דבר שאינו ראוי לאכילה נפסל לגבוה מדין משקה ישראל, כמו"כ דין הוא באכילת כהנים דהוי כאכילת גבוה, דכל שאסור לאכילה פסול לאכילת כהנים, והדברים מחודשים.

[ובבית הלוי [ח"א סי' ב' סק"ז] במצות אכילת קדשים, דאין זו מצות גברא אלא קיום דין החפצא שיהא נאכל, ובוזה ביאר את המבואר בפסחים (דף ג:) דמצות אכילת קדשים מתקיימת אף בפחות מכזית, דשיעור כזית לא נאמר אלא ב'מעשה אכילה', ואף למש"כ התוס' ביבמות הג"ל דכהן המקריב צריך לאכול, סגי בפחות מכזית, דיסוד חיובו הוא לקיים דין אכילת הקרבן, עכ"ד, וא"כ לכאורה מסברא מהניא שליחות על כך].

והנה מדברי הקצוה"ח נראה דלפי דברי התבו"ש מן הדין שתועיל שליחות במצות מצה, כמצות מילה דמהני בה דין שליחות [דבשלמא לענין תפילין ת"י בקצוה"ח (סי' קפ"ב סק"א) שייסודו שיהא מונח בגופו, ועל עצם גופו אין שייך שליחות, אך לענין אכילה מהיכי תיתי שנצטרך שיהא נעשה בגופו], ואשר ע"ז הוצרך הקצוה"ח ליישב דהטעם שאין בה שליחות הוא משום דהוה מידי דאכילה.

אכן מעתה [לסברת התבו"ש דלענין אכילת קדשים י"ל דין שליחות, כיון שאין עיקרה להנאה וכמש"נ] יש להקשות למה באמת אין שליחות לאכילת מצה, וכמו לאכילת קדשים מן הדין מהניא שליחות כיון דהויא כאכילת גבוה ומעשה עבודה, הרי מעתה מן הדין אף לענין אכילת מצה שתועיל שליחות, שכן אי"ז אכילת הנאה אלא אכילת מצוה [כשם שכתבו האחרונים הג"ל שאין ברכת הנהנין מה"ט דהוה אכילת מצוה], וצ"ע.

הן הן הדברים שנתבאר לעיל, דאף באכילת מצוה, הרי שחלות שם 'אכילה' תליא בשם אכילה של חול, ומאחר דתורת אכילה בכל מקום תליא בהנאת אכילה, ואשר מה"ט אין דין שליחות לענין אכילת חלב, דלא מצינו זה נהנה וזה מתחייב, כך לענין אכילת מצה תורת אכילה דידה תליא בשם אכילה בכל מקום דעיקרה משום ההנאה, וממילא אף בזה לא מהני שליחות, ועכ"ז יש לקיים דברינו לענין אכילת קדשים, דאין זו מצות אכילה כלל, אלא עיקרה עבודה מהלכות הקרבן, ויל"ד.

הוראת הלכה

חנתי ורבני בית ההוראה שע"י ישיבת "חברת אהבת שלום" בעריכת הרה"ג נדב פרץ שליט"א

מי שצריך לילך לעיר אחרת לצורך שמחת חתן וכלה או למול את הבן ועשה עירוב בין עיר לעיר, האם יכול לילך את כל העיר הראשונה או השנייה

שאלה: מי שצריך לילך לעיר אחרת לצורך שמחת חתן וכלה, או למול את הבן, ועשה עירוב בין עיר לעיר, האם יכול לילך בכל העיר השנייה,

השו"ע בסימן שצ"ו סעיף ב', שכל המקום כד' אמות, יעו"ש. אולם כאן שהניח עירובו מחוץ לעיר לא נתחדש דין דכל העיר כד' אמות.

וכ"כ השו"ע בסימן ת"ח סעיף א', שמי שהניח עירובו רחוק מהעיר בתוך התחום וקבע שביתתו שם, אעפ"י שחזר לעיר ולן בביתו הפסיד את כל העיר. [ועיי"ש בשו"ע דאם היתה העיר מובלעת בתוך מידתו תיחשב העיר כולה כד' אמות]. אולם הרמ"א כתב דיש להקל שכל העיר נחשבת כד' אמות, וכתב במ"ב ס"ק י"ב שכ"פ הב"ח ושאר אחרונים.

או שמותר לו לילך רק אלפיים אמה. וכן יש לשאול אם רשאי לילך בכל העיר הראשונה, או רק אלפים אמה ממקום העירוב.

תשובה: הנה מבואר בשו"ע סימן ת"ח סעיף ב', שהמניח עירובו ברה"י אפילו היתה מדינה גדולה כנינוה, ואפילו עיר חריבה או מערה הראויה לדירויין מהלך את כולה וחוצה לה אלפים אמה לכל רוח. ומבואר שהמניח עירובו בתוך עיר כל העיר כד' אמות. וכן בשו"ת ברה"י כתב

אלא מדרבנן וכמבואר בס"ה ובסימן של"ט, שפיר הוי עירובו עירוב, כיון דלא גזרו על שבות בביהש"מ וכמבואר בסעיף ב'.

אחד מכיר ואחד שאינו מכיר, שאינו מכיר האם מועיל שחבירו יאמר שביתתו במקום פלוני

שאלה: כתב השו"ע בסימן ת"ט סעיף י"ב: היו שנים, אחד מכיר ואחד שאינו מכיר, שאינו מכיר מוסר שביתתו למכיר ואומר שביתתו במקום פלוני. ויש להסתפק האם צריך שהמכיר ג"כ יקנה שביתה באותו מקום, או דסגי במה שהאינו מכיר מוסר שביתתו למכיר, והמכיר יוכל לומר שביתתו במקום פלוני.

תשובה: הנה בפשטות נ"ל דא"צ שאף השני יקנה שביתה עמו, אלא העיקר שהשני מכיר וקונה שביתה להראשון, ומה שאמרו שאומר שביתתו במקום פלוני, משום שדיברו בהווה, ששבות עם חבירו בדרך. אולם ראיתי להגאון יעקב בדף ג"א עמוד א' שמסתפק בזה האם התירו דוקא כשאף חבירו קונה שביתה עמו, יעו"ש. ולענ"ד צ"ב מדוע שלא יועיל מדין שליחות, וכמו שמבואר לעיל בסעיף ח' שיכול לשלוח את עירובו ע"י שליח, והשליח אומר בזה העירוב יהא פלוני מותר לילך. [ואכן להצד שכתב בגאו"י שם שיעיל, ביאר משום שליחות]. וכמו באופן ששניהם מכירים, דמשמע שזה פשוט שיכול חבירו לומר שביתת פלוני תחת אותו אילן או גדר.

וביותר היה נלענ"ד דא"צ כאן לדין שליחות, אלא כל שחבירו מכיר הרי הוא סומך עליו, ונחשב לו שאף הוא מכיר, שהרי בידו לילך עמו. ונפקא מינה שלפ"ז א"צ שחבירו יאמר שביתתי פלוני תחת אותו אילן, אלא אף הוא יכול לומר שביתתי תחת אילן שחבירי מכיר. ועדיין צ"ע לדינא בכל זה.

אמרו לו שנים צא וערב עלינו, אחד עירב בבין השמשות ואחד נאכל עירובו בבין השמשות, מה הדין בשקיעה דין

שאלה: כתב השו"ע בסימן ת"ט סעיפים ב"ג: אין מערבין עירובי תחומין בין השמשות, ואם עירב עירובו עירוב. אמרו לו שנים צא וערב עלינו, אחד עירב עליו מבעוד יום ואחד עירב עליו בין השמשות, זה שעירב עליו מבעוד יום נאכל עירובו בין השמשות, וזה שעירב עליו בין השמשות נאכל עירובו משחשיכה, שניהם קנו עירוב. ויש חולקים, ע"כ. וכתב במ"ב ס"ק י"א שלראשון עירובו עירוב, ורק לשני רוב הראשונים סוברים כהחולקים דאין עירובו עירוב. וכתב בביאור הלכה ד"ה ואם עירב עירובו עירוב, דלהחולקים בסעיף ג', ה"ה בסעיף ב' כל שעירב בין השמשות אין עירובו עירוב.

ויש להסתפק אם עירב בבין השמשות דידן האם הוי עירוב, דשמא יש לצרף את שיטת רבינו תם דבשקיעה ראשונה לא הוי בין השמשות.

תשובה: הנה ידוע דמין (בסי' רס"א סעיף ב') פסק כשיטת רבינו תם שבין השמשות הוא רק מהשקיעה השנייה, אבל בשקיעה הראשונה [הנקראת אצלנו השקיעה] נחשב עדיין יום, אולם כבר כתבו הברכי יוסף והכה"ח שם שהמנהג דלא כמין, אלא כשיטת הגאונים דבשקיעה הראשונה הוי בין השמשות. אלא שיש לרד"ק למעשה להקל בביהש"מ דידן לענין עירוב תחומין, מטעם ספק ספקא, אולי כשיטת רבינו תם שנחשב עדיין יום, ואולי כדעיה הראשונה דעירב ביהש"מ הוי עירוב.

אולם יעו"י להאור לציון חלק א' יו"ד סימן י' (לענין ברית מילה בתינוק שנולד בבין השמשות), דאין לצרף שיטת רבינו תם לס"ס [יעו"ש כמה טעמים]. אלא דבגמ' בשבת (ל"ד) נחלקו רבי יהודה ורבי יוסי אם ביהש"מ הוי מתחילת השקיעה או בסוף השקיעה, היינו לאחר ג' רבעי מיל שהם י"ג דקות וחצי, וכתב בביאור הלכה כאן דנראה שאם הניח את העירוב בבין השמשות דרבי יהודה יש להקל, כיון דלרבי יוסי עדיין הוי יום. וכ"כ בשו"ת אור לציון חלק א' או"ח סימן כ' לענין תפלת מנחה בבין השמשות, וצריך שם את דעת רבי יוסי [וכ"כ חלק ב' פרק ט"ו תשובה ד' לענין תפלת מנחה בתוך בין השמשות, ובפרק כ"א תשובה ח' לענין סעודה שלישית בתוך בין השמשות].

מה הדין בנשאלו שניהם בב"א האם עירובם עירוב

שאלה: עוד יש להסתפק להשיטות דא' עירב מבעו"י ונאכל ביהש"מ, וא' עירב ביהש"מ ונאכל משחשיכה הוי עירוב, האם הוי עירוב אף בנשאלו שניהם בבת אחת, או רק בנשאלו בזה אחר זה.

תשובה: הנה לענין בדיקת חמץ איתא בפסחים דף י' ע"ב ציבור אחד של חמץ ולפניו ב' בתים בדוקים, ואין יודעים לאיזה בית נכנס, דינו כדן ב' שבילין, א' טמא וא' טהור, והלך בא' מהן ועשה טהרות ובא חבירו והלך בשני ועשה טהרות, אם נשאלו שניהם בבת אחת שניהם טמאין, ובה אחר זה טהורין, ופירש רש"י דה"ל לענין בדיקת חמץ אם נשאלו שניהן בבת אחת שני הבתים צריכים בדיקה. [וכן מבואר ביורה דעה הל' נדה סימן ק"צ סעיף כ"ה בש"ד בנקודות הכסף ע"ד ה"ט"ז ס"ק י"ז לענין ב' נשים שנתעסקו בציפור אחד שאין בו דם אלא כסלע, ונמצא על כל אחד כסלע, שתיהן טמאות, דיחלוק בין נשאלו בבי"א לנשאלו בזה אחר זה, וע"ש עוד].

וראיתי שכבר דן בזה בשו"ת נודע ביהודה (מהדורא קמא יו"ד סימן ס"ה) וזה לשונו: אלא שאני מסתפק כמה שאמר רבה שם שניהם קנו עירוב, אם הוא אפילו בבאו שניהם בבת אחת, שהרי אפילו באיסור דרבנן אשכחן בבאו שניהם בבת אחת לחומרא, כדאמרין בפסחים דף י' עמוד א' ציבור אחד של חמץ ולפניו שני בתים בדוקים וכו' היינו ב' שבילין, עיין שם ברש"י, ובדיקות חמץ דרבנן תלינן לקולא, ואי בבת אחת באו שניהם צריכין בדיקה. וכעת לא מצאתי רמז מינה בדברי האחרונים. אמנם ממה שאמר רבה אמרו לו שנים ולא נקיט שנים

עירב בטבל, או בפירות מהשוק, או בלחם שלא הופרש ממנו חלה

שאלה: כתב השו"ע בסימן ת"ט סעיף ו' שאם עירב בתרומה ונטמאת מבעוד יום אינו עירוב, ומשחשיכה ה"ז עירוב ספק כשר והוא שיהיה לו חזקת כשרות, אבל אם ספק אם הונח שם לא. וכתב במ"ב ס"ק כ"ה, שהוא הדין בהניח מלכתחילה ספק תרומה טמאה או ספק טריפה דאינו עירוב, דמלבד שלא היה לו חזקת כשרות, בעינן סעודה הראויה מבעוד יום (וע"י שעה"צ אות כ"ה). ויש להסתפק אם עירב באוכל שאינו מעושר, או שקנה פירות בשוק, האם נחשב עירוב בהסתמך על הרבנות שמעשרת. וכן אם עירב בלחם שלא הופרש ממנו חלה, האם הוי עירוב.

תשובה: הנה בהשקפה ראשונה היה נראה דמערבין אף בטבל גמור, שהרי כל האיסור להפריש תרומה הוא רק מדרבנן, וכמבואר בסימן של"ט, והרי מבואר כאן בסעיף ב' שאם נתן עירובו בכרמלית עירובו עירוב, משום דכל דבר שהוא משום שבות לא גזרו עליו בבין השמשות, אך מה נעשה ומשנה מפורשת היא בדף ל"א ע"א שאין מערבין בטבל. אך י"ל דאותה משנה ס"ל כרבנן שגזרו אף על שבות ביהש"מ. אלא דאף הרמב"ם בפ"א מהל' עירובין ה"ט"ז פסקה להך דינא שאין מערבין בטבל. [מיהו בשו"ע לא הביא דין זה, וצ"ע"ג הטעם]. וכבר עמדו בזה התוס' בדף ל' ע"ב ד"ה ולפרוש כו', וכתבו לחלק בין אם הדבר עצמו אסור כמו טבל שבוה לא מועיל מה שיכול לעשר בביהש"מ, לבין אם הדבר עצמו מותר ורק שהניחו במקום האסור, כמו בנתנו באילן, יעו"ש. [והובא בתוס' רעק"א, תפארת ישראל, ולחם שמים]. והעולה מזה שאם האוכל ודאי אינו מעושר, אי אפשר לערב בו.

אולם פירות בשוק המצויים כיום שיש עליהם השגחת הרבנות, הנה ראיתי להאול"צ בח"ב (פרק י"ז תשובה י"א) שכתב דאפשר לעשרם בביהש"מ, כיון דחשיב כדיו דמאי, יעו"ש. ולפ"ז נראה דה"ה כאן דינו כדיו דמאי, דנתן דמערבין בדמאי.

ואם לא הופרשה ממנה חלה, נראה דבחלת חו"ל דקיימא לן ביו"ד סי' שכ"ג שאוכל והולך ואח"כ מפריש, י"ל דלא חשיב דבר האסור [ויל"ע], אבל בחלת א"י נראה פשוט שדינו כדיו טבל שאין מערבין בו.

שלח את עירובו ע"י חש"ו והגדול אמר ה"ז עירוב האם מהני

שאלה: כתב השו"ע בסימן ת"ט סעיף ח': אם ירצה ישלח העירוב ע"י שלח ויאמר בזה העירוב יהא פלוני מותר לילך, ובלבד שלא יהא חרש שוטה וקטן או שאינו מודה בעירוב וכו'. ופירש במ"ב ס"ק מ"א בטעם פסול חש"ו משום דלא בני דיעה ניהו ולא אלימו למיקני שביתה, ולכן אפילו עומד ורואה מרחוק שמניחים שם במקום שצויים.

ויש להסתפק האם העיקר תלוי בהנחה או בהאמירה, ונפקא מינה אם החש"ו הניח את העירוב, והגדול אמר ה"ז עירוב. וכן להיפוך אם הגדול הניח את העירוב, והחש"ו אמר ה"ז עירוב.

תשובה: נלפענ"ד דמאחר ו"מעשה" ההנחה אינו קובע את העירוב, דהעיקר הוא "שיהיה" מונח עם האמירה, א"כ מאי איכפת לן מי הניח, ולכן נראה לי דהכל תלוי בהאמירה, שאם הגדול אמר ה"ז עירוב לא איכפת לן אם הקטן הניח, וכן להיפוך אם הגדול הניח והקטן אמר ה"ז עירוב אין עירובו עירוב. וראיתי שכן כתב הפרי מגדים באשל אברהם ס"ק ט"ז.

סומא שמכיר אילן או גדר ואמר שביתתי תחתיו האם מהני

שאלה: כתב השו"ע בסימן ת"ט סעיף י"א: מי שבא בדרך ומכיר אילן או גדר בסוף אלפים אמה וכו', וכתב הביאור הלכה ד"ה ומכיר אילן או גדר, שאם אינו מכיר שום מקום ואמר סתם שביתתי בסוף אלפים אמה לא מהני, ע"כ. ויש להסתפק אם הוא סומא שלא ראה מקום זה מעולם, אבל יודע הוא ממקום זה, האם נחשב בגדר מכיר או לא.

תשובה: נלענ"ד דלא נאמר כאן דין "ראייה", אלא דין "הכרה", וכל שמכיר את המקום סגי בהכי, ואף סומא. וכן מתבאר מד' הגהות יעב"ץ בדף ג"א א', יעו"ש.

מי שבא בדרך ומכיר אילן או גדר ואמר שביתתי תחתיו, אבל אינו יכול להגיע לשם אלא במכונית, האם מהני

שאלה: כתב השו"ע בסימן ת"ט סעיף י"א: מי שבא בדרך ומכיר אילן או גדר בסוף אלפים אמה, וירא שמא תחשך קודם שגיע שם, ואמר שביתתי תחתיו בעיקרו, קנה שביתה בעיקרו ויש לו משם אלפים אמה, אעפ"י שאינו יכול להגיע שם מבעו"י במהלך בנינו א"כ ירוץ, מותר לילך לשם בנחת אעפ"י שאינו מגיע שם מבעו"י וכו'.

ויש להסתפק אם יכול להגיע לשם ע"י סוסים, או מכונית, אם נחשב יכול להגיע, ואת"ל שנחשב יכול להגיע, האם צריך שיהיה לו סוס או מכונית, או סגי אף שלאחרים יש.

תשובה: הנה נלענ"ד דויל בתר טעמא, דכיון שהעיקר הוא שיכול להגיע לשם א"כ מה לי מגיע ברגלי מה לי בסוסים או במכונית, אך נראה שכל זה אם יש בידו או באפשרותו להשיג מכונית או סוסים. וכ"כ בס' בני ציון ס"ק י"ז (והובא במ"ב מהדו' דרשו הע' 40).

אולם נלענ"ד דכל זה באם יכול להגיע במכונית קודם בין השמשות, אבל אם יכול להגיע רק בביה"ש, אזי אף להשיטות בסי' תט"ו דאף ביה"ש עירובו עירוב, וכמשי"כ בביאור הלכה כאן ד"ה מבעו"י [וע"ע כה"ח], כל זה כשיכול להגיע ע"י ריצה, אבל אם אינו יכול להגיע אלא ע"י מכונית הרי אסור לנסוע במכונית ביהש"מ [ואף בומן תוספת שבת], אך אם יכול להגיע ע"י סוס, בזה נראה דכיון שאיסור רכיבה על סוס אינו

[ול' השעה"צ אות י"ב "דאין לנו למחות ביד המקילין"]. וכתב במ"ב ס"ק י"א שכל זה הוא דוקא בעיר שלן בה, אבל בעיר אחרת אין לו להלך אלא עד מקום שכלה מדתו שם.

ועתה נבוא לנידון דידן. הנה אם ישן בעיר השנייה, לדי' השו"ע אינו יכול לילך אלא אלפים אמה ממקום עירובו, ולדי' הרמ"א יכול לילך בכל העיר. אבל בעיר הראשונה אינו יכול לילך אלא ממקום עירובו. וכן להיפוך, אם ישן בעיר הראשונה לדי' השו"ע אינו יכול לילך בכל העיר, ולדי' הרמ"א יכול לילך בכל העיר.

מיהו היכא דבבין השמשות היה בביתו, ורק אח"כ ישן בעיר השנייה, או להיפוך שבבין השמשות היה בעיר השנייה, ורק אח"כ ישן בעיר הראשונה, ע"י בשעה"צ אות י"א שהוא ספק אם הולכים אחר בין השמשות או אחר השנייה, והחמיר בזה, יעו"ש.

והעולה לפ"ז שלדי' השו"ע אותו מוהל צריך לדאוג שמקום הברית יהא בתוך אלפים ממקום עירובו, דאם לא כן לא יוכל לילך בכל העיר. [ואף לדי' הרמ"א כל שלא ישן בעיר השנייה אינו יכול לילך בכל העיר]. וכן אם ביתו רחוק ממקום העירוב אלפים אמה אינו יכול לילך בכל העיר הראשונה למקום עירובו, אפילו אם ישן בעיר הראשונה. מיהו ראיתי להכף החיים בס"ק י"ד שכתב שבשעת הדחק וצורך גדול יש להקל כד' הרמ"א. [וצ"ע מנ"ל להקל בשעת הדחק וצורך גדול נגד פסק מין, אחרי שלא הביא השו"ע דעת המקילין בשם יש אומרים, ע"י כה"ח סי' י"ג אות ז'].

הנותן עירובו בעיר האם כל העיר כד' אמות דוקא במוקפת מחיצות

שאלה: כתב השו"ע בסימן ת"ח סעיף ב': המניח עירובו ברשות היחיד אפילו היתה מדינה גדולה כנינוה, ואפילו עיר חריבה או מערה הראויה לדירורין, מהלך את כולה וחוצה לה אלפים אמה לכל רוח, ע"כ. ויש להסתפק אם מניח עירובו בתוך עיר אחרת שאינה מוקפת חומה, האם כל העיר כד' אמות, או שצריך דוקא מוקפת חומה, ואם תמצ' לומר שצריך דוקא מוקפת חומה, האם אפשר לסמוך על צורת הפתח הנהוג כיום.

תשובה: הנה כתבו התוס' בדף מ"ז ע"ב ד"ה דכולה והרא"ש בפרק מי שהוציאוהו סימן י' דהשבות בעיר או נותן עירובו בעיר, כל העיר כד' אמות אפילו אם אינה מוקפת מחיצות. אולם מלשון רש"י בדף ל"ב עמוד ב' ד"ה דמתא נראה דצריך שתהא מוקפת מחיצות. אכן יעו"י להב"ח בס"י ת"ט שפ"י אף בד' רש"י דא"צ דוקא מחיצות.

וע"י להשעה"צ בסימן ת"ח אות י"ג שכתב וז"ל: דאם הניח עירובו בעיר [שהיא תוך תחומו ממקום ששבת בה], אף שאינה מתוקנת בעירוב שיהיו יכולין לטלטל בה, נחשב לענין זה כמונח ברה"י, כמו שכתב החי' אדם בכלל ע"ז דין י"א, ומודדין האלפים נגד כל רוחב העיר, וכן כתב בבית מאיר סימן ת"ה, אולם בגאון יעקב דף ל"ב עמוד ב' ד"ה דמתא לא משמע הכי, ואיני יודע מה ישיב על הראיות שהביא בחי' אדם שם, עכ"ל. [ולענ"ד י"ל דאף הגאון יעקב לא נתכוין לפסק הלכה, אלא דיבר בד' רש"י הנ"ל].

והעולה מזה, דהנותן את עירובו בתוך העיר אף שאינה מוקפת מחיצות, נחשבת כד' אמות. ובעיר שיש בה צוה"פ הנהוג כיום, פשוט שיש להקל בשופי, בהצטרף ש"י הפוסקים דהאידינא אין לנו רה"ר, ומועיל צוה"פ. [ובפרט לדי' האול"צ בחלק א' דלענין דרבנן יש לסמוך על הסוברים דהאידינא אין לנו רה"ר, והרי תחומין הוי דרבנן].

הניח עירובו בחורשה או יער, או על הספסל או גדר, ונתכוין לשבות ברה"ר

שאלה: כתב השו"ע בסימן ת"ט סעיף ב': צריך שיהא הוא ועירובו במקום אחד כדי שיהיה אפשר לו לאכול בין השמשות. לפיכך אם נתכוין לשבות ברשות הרבים והניח עירובו ברשות היחיד, או ברשות היחיד והניח עירובו ברשות הרבים אינו עירוב, שאי אפשר לו להוציא מרה"י לרה"ר בין השמשות אלא בעבירה, אבל אם נתכוין לשבות ברה"י או ברה"ר והניח עירובו בכרמלית וכו' ה"ז עירוב וכו'. ולפ"ז יש לשאול אם מניח עירובו על הספסל או על גדר, ומתכוין לשבות ברה"ר, האם נחשב עירובו להיפוך, וכן אם מתכוין לשבות בבית והניח את העירוב בחורשה או יער. וכן יש לרד"ק האם רה"ר שבזמנינו נחשב רה"ר לענין זה.

תשובה: הנה לפי הכללים המבוארים בסימן שמה"ה מתבאר שמקום שאינו הילוך לרבים כגון ים ובקעה וכו' נחשב כרמלית. ובסעיף י' לענין גדר תל ברה"ר אם הוא גבוה ט' טפחים ורבים מכתפים עליו הוי רה"ר, ומעשרה ולמעלה אם הוא רחב ארבעה הוי רה"ר, ויעו"ש עוד. ולפ"ז נראה דאם הניח עירובו בחורשה ונתכוין לשבות ברה"ר, הרי החורשה דינה ככרמלית ושפיר עירובו עירוב. ואם הניח על הספסל נראה דדינו עכ"פ ככרמלית, שהרי אינו גבוה עשרה טפחים, ושפיר עירובו עירוב. ואם הניח על הגדר, אם הגדר גבוה י' טפחים ורחב ד' טפחים הרי דינו כרה"י, וכיון שנתכוין לשבות ברה"ר אין עירובו עירוב, שהרי הוא במקום אחד ועירובו במקום אחר.

מיהו ברה"ר דידן לכאוי יש להקל ולדונו ככרמלית כהסוברים דהאידינא אין לנו רה"ר, אלא דלתסתם מרן בסי' שמה"ה סעיף ז' אף האידינא דאין ס' ריבוא הוי רה"ר. מיהו ע"י להכה"ח (כאן) בס"ק י"ב שכתב דאפשר דלצורך מצוה ושעת הדחק ואי אפשר לו להניח עירובו במקום אחר, יש להקל ברה"ר דידן. [וע"ע בס"ק י"ד].

וכן נראה לדי' האול"צ בחלק א' סימן ל' דלענין דרבנן יש להקל דהאידינא אין לנו רה"ר [ונתבאר בזה לעיל בכמה דוכתי]. וא"כ כיון דתחומין דרבנן שפיר יש להקל האידינא דחשיב ככרמלית ונמצא דעירובו עירוב.

שעירבו אחד עירב מבעו"י כו, משמע שבה לרמוז שאפילו שואל זה על שניהם בבת אחת גם הדין כן, וצריך עיון, עכ"ל.

ולעניות דעתי נראה להוכיח ולברר שיש להקל בזה אפילו בנשאלו בבת אחת, דהנה מבואר בפסחים דף י' ע"א שאם בא להשאל עליו ועל חברו לרבי יוסי נחשב כנשאלו בבת אחת, וא"כ הכא שאמרו לאחד צא וערב עלינו, הרי שנחשב כבא להישאל עליו ועל חברו [מיהו י"ל שמדובר שהשליח עצמו לא בא להישאל, וי"ל].

זאת ועוד, דבאמת הרמב"ם בפרק ב' מהלכות חמץ ומצה הי"א סתם דב' בתים א"צ בדיקה, וביארו המ"מ והכסף משנה דלהר"מ כיון דבדיקת חמץ דרבנן דמדאורייתא סגי בביטול, לכן יש להקל אף בבת אחת, וא"כ מתבאר לפי"ז דלד' הר"מ מדרבנן יש להקל אפי' בנשאלו בב"א, ועי' בס' קהילות יעקב פסחים סימן ח' שביאר בזה דלהר"מ מדרבנן אין חסרון דנשאלו בב"א כיון שא"צ לברר את המציאות רק לפסוק דין לקולא, ולכן לא חשיב תרתי דסתרי יעושה"ה, ולפי"ז נראה דגם כאן יש להקל בנשאלו בב"א.

תשובות ופסקים

להתלמד לקרוא מגילת אסתר בשבת, ולומר בשבת ק"א פעמים ותן ברכה או ותן טל ומטר כדי שיהא שגור בפיו במוצ"ש בתפילת ערבית

בשו"ע (סימן תט"ז סעיף ב') איתא שאסור לעשות שום הכנה מיו"ט לשבת או משבת ליו"ט אפילו בדיבור, ובמשנה ברורה (סימן ש"ב ס"ק י"ט) כתב: מציעין את המטות מלילי שבת לשבת, ולכתחילה טוב יותר שיציע מערב שבת, אבל אין מציעין משבת למוצאי שבת, ומכל מקום אם המטה עומדת בביתו והוא דבר מגונה ובזיון לשבת שיעמוד מותר להציע דמקרי צורך שבת. הרי מבואר דאסור להכין כל דבר משבת לחול.

ובמשנה ברורה (סימן רצ"ז ס"ק ד') כתב: שלא יאמר אדם בשבת שהוא הולך לישון כדי שלא יהיה עייף במוצאי שבת, ויוכל אז לעשות מלאכתו.

ובשערי תשובה (שם ס"ק ב') כתב שאין לומר כן אפילו חפץ לכתוב תורה במוצאי שבת.

ובשמירת שבת כהלכתה (מהדורה מחודשת פרק כ"ח הערה קע"ז) הוסיף דהוא הדין נמי אם כוונתו כדי ללמוד במוצאי שבת.

ובמנחת שבת (סימן צ"ו ס"ק ט') כתב: אסור לומר דבר פלוני אעשה למחר, עיין משבצות זהב סימן ש"ז ס"ק א' דלאו דוקא הדיבור לחבירו אסור, אלא אף בעצמו בינו לבינו אסור ג"כ לומר כך, ע"כ. והנה כל זה בדבר הרשות, אבל דבר מצוה יש פלוגתא אם מותר לומר מצוה פלונית אעשה למחר, דהמג"א בסימן ש"ז ס"ק א' בשם ספר חסידים, וכן דעת הרב בש"ע שלו סעיף א', ס"ל דאסור, דכיון דאין צורך בדיבור היום לא מיקרי חפצי שמים [ועיין פמ"ג א"א שם ס"ק א' דלישן בשבת כדי לכתוב ספר תורה בחול אסור כיון דהשינה לאו צורך שבת הוא, אבל לומר כך אכתוב ספר תורה בחול צ"ע], אבל הא"ר והברכ"י, והש"ע בריש סימן ש"ז מביאים, ס"ל דלדבר מצוה מותר לומר אעשה למחר, עיי"ש. ועוד הביא שם בשם רדב"ז דאסור לקרות בספר בשבת כדי להכיר מקום הצריך הגהה להגיה אותו למחר וכו', עכ"ל. וכן הביא בעיקרי דינים סימן י"ד אות קע"ג בשם טל אורות. ולפי"ז אפשר דה"ה אם צריך להשיב למחר בכתב איזה שאלה שנשאל מאיזה עיר אחרת, או אם הוא כותב חידושי הלכות ומעייין בשבת במה שיצטרך לכתוב למחר אפשר ג"כ דאסור. ולכאורה דבר זה הוא כש"כ משינה שבאיתי לעיל בשם הפמ"ג שאסור אם הוא כדי שיוכל לכתוב בחול, וצ"ע למעשה. ועיין מג"א ריש סי' תכ"ט ובש"ע הרב שם סעיף ב' דמשמע דמותר ללמוד הלכות החג בשבת שלפניו, ואין בזה משום מכין משבת ליו"ט.

ובשו"ת קנה בושם (ח"ב סימן י') כתב הנני בזה על דבר השאלה הנשאלת בביהמ"ד, בחל להיות ז' חשון במוצאי שבת"כ כמו שהיה בשתא דנא, שהוא זמן התחלת שאלת מטר בברכת השנים כאן בארץ ישראל כמבואר בש"ע א"ח (סי' קי"ז סעיף א'), האם מותר ביום שבי"ק לפני זה לומר צ"ע פעמים ברכת השנים עד אחר תיבת ותן טל ומטר, כדי שאם לא יהיה זכור לו אם אמרו לא יצטרך לחזור ולהתפלל, כמבואר בש"ע (שם סי' קי"ד סעיף ט') לגבי הזכרת טל וגשם בברכת מחיה המתים, ועי"ש במשנה ברורה (סי' מ' מ"א), אם יש לחוש בזה משום איסור הכנה משבת לחול או לא. והנה מע"כ האריך ושקל וטרי טובא בגדרי איסור הכנה משבת לחול, ובאת ליד מסקנא דאמירת ותן טל ומטר בשבת כדי שיהא שגור בפיו, וכן לחזור על הטעמים והנגינות של מגילת אסתר בשבת, כדי שיהיה בקי בהם בזמן חיוב קריאת המגילה, לביל פורים שחל במוצאי שבת, או באמצע השבוע, אינו בגדר הכנה. אמנם כן לכבי לא כן ידמה, דאף דבגופו של הדברים בבאיור דברי הפוסקים בזה נראים דבריך נכונים, מ"מ להלכה למעשה לגבי נידון דידן, וכן לחזור על הטעמים והנגינות של מגילת אסתר בשבת לצורך הלילה, נלע"ד שיש בזה איסור הכנה משבת לחול.

ועי' להשו"ע בסימן תל"ט סעיף ב' שפסק כד' הרמב"ם לענין בדיקת חמץ שיש להקל אפילו בנשאלו בבת אחת, אולם להרמ"א אין להקל בזה בנשאלו בב"א, וכמשי"כ במ"ב ס"ק ח'.

מיהו יעו"י להמ"מ (והובא בבהגר"א שם וציינו בשעה"צ אות ז') שביאר בד' הרמב"ם שהיקל אפילו בנשאלו בב"א משום דלא חשיב תרתי דסתרי, כיון ד"ל דילמא העכבר אכל את החמץ, יעו"ש שנסתייע לסברא זו מכתובות דף כ"ז, ולפי"ז הכא לכאן אין להקל בנשאלו בב"א.

אולם נלע"ד דשפיר יש להקל אפילו בנשאלו בב"א, דהנה יעו"י בעירובין דף ע"ו עמוד א' על הך דינא דאמרו שנים צא וערב עלינו, שמחלק בין דין זה לדין ב' חצרות וב' בתים ביניהם, זה בא דרך זה ונתן עירובו בזה, וזה בא דרך זה ונתן עירובו בזה, דלא קנו עירוב משום דממה נפשך אי בית שער משוית ליה הנותן את עירובו בבית שער אינו עירוב, ואי בית משווי ליה קא מטלטל לבית דלא מערב ליה, וז"ל הגמ': התם ספק יממא ספק ליליא לא מינכרא מילתא, אבל הכא אי דלגבי דהאי בית לגבי דהאי בית, אי לגבי דהאי בית שער לגבי דהאי

ואבוא על סדר דבריך, ראשונה כתבת דלכאורה היה מקום לדון בנידון דידן לאסור מחמת שלשה איסורים שונים, אי משום ודבר דבר, או משום ממצוא חפציו, או משום איסור הכנה משבת לחול, ומ"מ העלית בפשיטות דמשום ודבר דבר בודאי דליכא בנידון דידן שום חשש איסור, שהרי כל עיקר האיסור של ודבר דבר אינו אלא בדבר שאסור לעשותו בשבת, אז הוא דבר שאסור לאמרו בשבת כמבואר בש"ע (שם ריש סי' ש"ז) ובדברי האחרונים (שם), ועי"ש (סעיף ח' שם), וא"כ פשוט לפי"ז דאמירת ותן טל ומטר בשבת, שאין בזה שום דברא מדבר שאסור לעשותו בשבת, ליכא בזה שום איסור מחמת האיסור של ודבר דבר, וגם לו יהא שהוא דיבור האסור בשבת, יש להקל בזה מחמת שהוא לצורך מצוה שלא ישכח לאמרו בתפלתו, לדעת הפוסקים דכל לדבר מצוה שרי כמבואר בדברי האחרונים (שם). אלא דאכתי יש לדון אם יש לאסור משום ממצוא חפציו, או משום איסור הכנה משבת לחול, והבאת בזה מה ששמעת ממני להוכיח האיסור בזה עפ"י דברי המנחת שבת (סי' ק"צ סק"ט) שכתב בשם הפמ"ג (א"א שם סק"א) דלישן בשבת כדי לכתוב ספר תורה בחול אסור, ועוד הביא (שם) בשם שו"ת הרדב"ז דאסור לקרות בספר בשבת, כדי להכיר מקום שצריך הגהה להגיה אותו למחר, והוסיף הוא ז"ל על זה דלפי"ז אפשר דה"ה אם צריך להשיב למחר בכתב איזה שאלה שנשאל, או אם הוא כותב חידושי הלכות, ומעייין בשבת במה שיצטרך לכתוב למחר אפשר ג"כ דאסור, ולכאורה הוא כש"כ משינה שאסור הפמ"ג אם הוא כדי שיוכל לכתוב בחול, ונשאר בזה בצ"ע למעשה יעו"ש. ועפ"י אמרתי דאמירת ותן טל ומטר בשבת, כדי שיהא רגיל בפיו ולא יטעה בתפלת שמונה עשרה, בודאי אינו עדיף מלעייין בשבת במה שיצטרך לכתוב למחר, ומשינה בשבת כדי שיוכל להיות ער במוצאי שבת. והנה אף דלפי הצעת הדברים כפשוטן, כמו שהבינם המנחת שבת, דשינה בשבת כדי שיוכל להיות ער במוצאי שבת אסור, ולפי מה שהוסיף הוא ז"ל עוד בזה דלעייין בשבת בספרים כדי לברר איזה הלכה או חידוש שיצטרך לכתוב למחר גם כן אסור, בודאי נכון הדבר דניתן לומר ולדמות לנידון זה דהכי נמי חזרת ותן טל ומטר בשבת כדי שיהיה רגיל על לשונו ולא יטעה אחר השבת ג"כ אסור. אמנם בעיקרון של דברים אלו שדית בהו נרגא, כי כל דברי המנחת שבת בזה הם מנתו דברי הפמ"ג, דעצם השינה בשבת לצורך חול אסור, לא נראה כן מדברי הפוסקים להמעייין בדבריהם, אלא דדוקא על האמירה שהולך לישן לצורך הלילה הוא דשקלו וטרי אי שרי או אסור, אבל על עצם השינה לא מצינו שום איסור בזה, וכמו שיבואר לפנינו בס"ד. הנה מקורן של הדברים של השינה בשבת הוא מדברי הספר חסידים (סימן רס"ו), וז"ל: בשבת לא יאמר אדם נישן כדי שנעשה מלאכתנו במוצאי שבת, שאסור לומר למחר אעשה כך, ואפילו חפץ לכתוב ספר תורה, מפני שמראה מה שישן ונח בשבת שעושה בשביל החול, אלא יאמר ננוח כי שבת היום, עכ"ל. והביא המג"א דברי הספר חסידים אלו בשני מקומות, דהיינו (בסי' ר"צ סוף ס"ק א') הביא רק ריש דברי הספר חסידים, דלא יאמר בשבת נישן כדי לעשות מלאכתנו בערב, (ובסי' ש"ז סק"א) הביא סיום דברי הספר חסידים דאפילו לדבר מצוה אסור, וכוונתו למשי"כ הספר חסידים (שם) דאפילו חפץ לכתוב תורה, ג"כ לא יאמר נישן כדי לכתוב ספר תורה בערב, ומוכח דעת המג"א בהבנת דברי הספר חסידים דמשום איסור ודבר דבר נגע בה, שהרי אהא דכתב המחבר (שם סעיף א') דאסור לומר דבר פלוני אעשה למחר משום איסור ודבר דבר, כתב המג"א שם דאפילו לדבר מצוה, וציון מקורו לדברי הספר חסידים (שם), הרי שהבין בהבנת דברי הספר חסידים דמשום איסור ודבר דבר הוא אסור. אמנם בספר אליה רבה חולק בזה על המג"א, וכתב שהוא נמשך בזה אחר דברי הכנסת הגדולה והעולת תמיד שגם הם הבינו כן בהבנת דברי הספר חסידים, כמבואר בכנסת הגדולה (בהגהת הטור שם שיטה ג') ובעולת תמיד (שם סק"ח), ושגם הוא נמשך כן בספרו אליה זוטא (שם סק"ב), אבל לאחרי העיון בספר חסידים נראה מבואר דלאו משום איסור ודבר דבר הוא דנגע בה, רק דכשאומר כן

נמי בית שער. ופי' רש"י, ולא הוה מילי דרבנן כי חוכא ואיטולא, אבל הנך בתים הא קיימי קמן, ואי מושינן הכא הכי והכי הויין מילי דרבנן כי חוכא ואיטולא, ולא ניתן פה לצדוקים לרדות, עכ"ל. ונראה דמתבאר כאן דספק בין השמשות קל יותר כיון שאינו ניכר, ולכן נראה דיש להקל אפילו בנשאלו בבת אחת. [ועיין ג"כ בחי' הריטב"א שם שביאר דבין השמשות מקצתו יום ומקצתו לילה ואפשר לתלותו בשניהם, ואכמ"ל].

עבר את שבת ביקורתם של חכמי ורבני בית ההוראה "אהבת שלום", הגאונים רבי מנשה שוע שליט"א, רבי דוד פנירי שליט"א ורבי יעקב שילוני שליט"א

רה"ג יוסף זונדל שוב שליט"א רב ומו"צ בקרית ספר ומרבני בית ההוראה "אהבת שלום"

נישן כדי לכתוב ספר תורה למחר, נראה דאין התענוג שינה בשביל כבוד שבת רק בשביל דבר אחר, ומשי"ה הקפיד הספר חסידים שלא לאמר כן, כדי שיהא נראה שהוא בשביל תענוג וכבוד שבת, אבל לאמר שיעשה המצוה למחר מהיכי תיתי לאסור בזה, ואדרבה הרי מבואר בש"ע (שם סי' ש"ז סעיף ו') דחפצי שמים מותר לדבר בשבת, אלא שבספר תוספת שבת (שם סק"א) תירץ קושיא זו, דשאני הכא מכיון שאין שום תועלת בדיבורו אפילו בחפצי שמים אסור לדבר, והא דמבואר (בסי' ש"ו שם) דבחפצי שמים מותר לדבר, היינו דוקא כשיש תועלת בדיבורו, ועל פי זה מסיק שם בזה דאם מתיירא שגא יתירשל דבר, ומשי"ה אומר כן כדי לזרוז נפשיה שיהיה כעין נדר מותר לאמרו, דשוב הוי תועלת בדיבורו זה, וממילא הוי חפצי שמים, משא"כ כשאין צורך בדיבורו לא מקרי חפצי שמים, יעו"ש. ומכל מקום על עיקר טענת האליה רבה, דמשמעות לשונו של הספר חסידים מוכח דלאו משום איסור ודבר דבר הוא דאית עליה, רק משום שמראה בעצמו דמה שישן ונח בשבת, שעושה כן לצורך החול ואין זה כבוד שבת, על זה לא השיב כלום, ומוכח כל זה במחצית השקל (שם), ונראה מדבריו שהסכים בזה עם האליה רבה, וגם הגיה ותיקן לשונו של הספר חסידים לפי הבנת האליה רבה במשמעות לשונו, ועפ"י תירוצו של התוספת שבת, ויבואר עוד לפנינו בס"ד. ובשו"ע הרב נראה ג"כ דנמשך בזה אחר דברי המג"א, דמשום איסור ודבר דבר הוא דאית עליה, אלא שהחזיק בזה כשיטת התוספת שבת דהיכא שאין תועלת בדיבורו אין בזה חפצי שמים אף על פי שהוא דבר מצוה, ויעו"ש (סי' ר"צ סעיף ו') שהביא ריש דברי הספר חסידים דלא יאמר בשבת לבני ביתו נישן היום כדי לעשות מלאכתנו בערב, וסיום דברי הספר חסידים הביא (בסי' ש"ז סעיף א') דאפילו לומר מצוה פלונית אעשה למחר אסור, אם הוא מצוה שאסור לעשותה בשבת, ולא אמרו שחפצי שמים מותר לדבר בהם בשבת, אלא כשיש צורך למצוה בדיבור זה, אבל כאן אין אמירתו מועלת כלום לעשייה שלמחר, עכ"ל. והפמ"ג החזיק בזה בסברת האליה רבה, כמבואר להדיא כן בדבריו (במש"ז סי' ר"צ סק"א), וכוונתו מבוארת דעל גוף האמירה נישן כדי שיוכל להיות ער בערב בלא הזכרת עשיית איזה מלאכה האסורה לעשות בשבת, ליכא בזה שום איסור מחמת דברים שאסור בשבת, דהיינו לא משום ודבר דבר, וכש"כ דליכא בזה משום איסור ממצוא חפציו, רק משום דאין זה כבוד ועונג שבת לישן בשביל צורך מוצאי שבת, כי השינה צריכה להיות משום עונג שבת, ודלא כדמוכח מדברי המגן אברהם (בסי' ש"ז שם) דמשום איסור ודבר דבר הוא דאיתני עליה, אלא שהיה קשה לו בדברי המג"א בשם הספר חסידים שכתב שלא יאמר נישן כדי לעשות מלאכתנו בערב, והרי עיקר חידושו של הספר חסידים הוא דאית לאשמעינן להקפיד שלא יהא נראה שהשינה אינו לכבוד שבת כמו שנתבאר, ועל זה הקשה דא"כ איך תפס הספר חסידים בלשונו כדי לעשות מלאכתנו בערב, הרי הזכרת מלאכה האסורה לעשות בשבת מדינא הוא דאסור משום איסור ודבר דבר, ולא משום שנראה שהשינה אינו לכבוד שבת, ולתירץ זה הביא דבאליה רבה מסיים בה אפילו לכתוב תורה, והיינו דאפילו לומר נישן כדי לכתוב תורה בערב דמלאכה זו מותר להזכיר בשבת, ואין בה משום ודבר דבר משום דחפצי שמים הוא, אפילו הכי אסור משום שנראה שאין השינה לכבוד שבת, ומבואר מדברי הפמ"ג כאן דלא ס"ל כתירוצו של התוספת שבת, דהיכא שאין תועלת בהאמירה בשבת, גם בצרכי מצוה אסור משום דאין זה חפצי שמים. וכן מבואר עוד דעת הפמ"ג להדיא (בסי' ש"ז א"א סק"א), ודחה שם דברי התוספת שבת. והנה יצא לנו לפי"ז דלדעת האליה רבה והפמ"ג דעיקר חידושו של הספר חסידים הוא לאשמעינן שלא יהא במשמעות לשונו שהשינה אינו לכבוד שבת, דאפילו היכא שאין בזה משום איסור ודבר דבר, כגון שהוא דבר מצוה ג"כ אסור, ומשי"ה כתב דאפילו חפץ לכתוב תורה אסור, ושיעור דברי הספר חסידים לפי דעת האליה רבה בדרך לא זו אף זה הוא, לא יאמר אדם נישן כדי שנעשה מלאכתנו במוצאי שבת שאסור לומר למחר אעשה כך, דהיינו שזהו מדינא אסור משום ודבר דבר, ובתרי הכי קאמר ואפילו חפץ לכתוב תורה דאין בזה משום איסור

בלילה, וליכא בזה משום הכנה, ומהאי טעמא גופא מותר ג"כ לדעתך לחזור על הטעמים והנגינות של מגילת אסתר בשבת לצורך מוצאי שבת, מכיון שאינו מכין כלום רק שמכין עצמו שיהיה רגיל בזה, ע"כ דבריך. אמנם לבבי לא כן ידמה, דאם דכדברך כן הוא, דעל כרחך טעמא בעי למה בעצם השינה בשבת לצורך הלילה לא חששו משום הכנה, וכן שאר הדקדוקים שכתבת לדקדק בזה, מ"מ החילוק שכתבת לחלק בזה דדוקא בפעולה ממשית שמחוץ לגוף ונשאר קיים לאחר השבת הוא דאסור משום הכנה, ובלא"ה לא, אינו נכון לענ"ד, והא דאסור להחשיך על התחום לשכור פועלים משום ממצוא חפצך, הכוונה בזה דאסור להחשיך על התחום בשבת כדי לשכור פועלים בערב, כמבואר לכל מעיין בש"ס ופוסקים, דעצם שכירת פועלים בשבת בלא"ה אסור מצד עצמו משום גזירת מקח וממכר, ולא הוצרכו לאסרו לא משום הכנה ולא משום ממצוא חפצך, והדבר פשוט לענ"ד דלו יהא שאין בו אסור מצד עצמו בודאי דהיה בזה אסור משום הכנה, שהרי אפילו בדיבור בעלמא יש בו ג"כ אסור הכנה, כמבואר להדיא בשו"ע (שם סי' תט"ו סעיף ב') דאסור לעשות שום הכנה מיו"ט לשבת או משבת ליו"ט אפילו בדיבור יעו"ש, אעפ"י שאין בזה פעולה ממשית חוץ לגוף, והנלע"ד לתרץ זה באופן אחר, והוא כי בשינה בשבת לצורך הלילה, אינו מכין כלום בזה לצורך הלילה, כי תכלית המבוקש הוא לעשות איזה דבר מסוים בלילה, ובהשינה בשבת אחת אין בזה אפילו שום התחלה כל דהו מהתכלית המבוקש, רק שמכין גופו שיהיה מוכן בלילה לעשיית אותו דבר, וכיון שהשינה בשבת היתר גמור הוא, ובעשותו זאת אינו מכין כלום ממה שצריך לו לעשות בלילה, אין לאסרו רק מחמת האמירה למר ולמר כדאית להו, והוי זה כמו מי שמכין באכילתו בשבת לצורך הלילה שיהיה גופו מוכן לעבוד בלילה בודאי אינו חל על זה שם הכנה, וכן הוא בכל הני דאסורי משום ממצוא חפצך כבהאי גוונא מיירי דבעשייתו זאת עדיין אינו עושה שום פעולה מהתכלית המבוקש, רק שממציא עצמו שיהיה מוכן בלילה לעשותו, ולכן לא שייך לאסרו רק משום ממצוא חפצך ולא משום אסור הכנה, כי בעשייתו זאת אינו רק מכין גופו שיהיה מוכן לצורך איזה פעולה מסוימת, משא"כ כשעושה איזה דבר בשבת שאותו דבר גופא שעשה בשבת הוא דבר הצריך לו בלילה, ובעשיית הדבר בשבת הוי כבר מוכן בשבת לצורך הלילה, או יש בזה אסור הכנה בשבת לחול, וזה נכון וברור לענ"ד.

ומסיים שם: וא"כ יצא לנו לפי"ז לגבי נידון דידן דבחזרת ותן טל ומטר בשבת הרי הוא מכין עצמו להתכלית המבוקש בלילה, שיהיה הדין רגיל על לשונו ולא יטעה בתפלתו בלילה, וכבר מוכן הוא מבעוד יום להדבר המבוקש עצמו שצריך לו בלילה, והדבר ברור ופשוט שיש בזה משום אסור הכנה משבת לחול, והוא הדין והוא הטעם לענין חזרה על הטעמים והנגינות של מגילת אסתר בשבת, כדי שיהיה בקי בהם לאחר השבת, שמכין עצמו בשבת להדבר המבוקש עצמו הצריך לו לאחר השבת, והוא ברור לענ"ד. ופשוט שאין שום תפיסה על זה ממאי דאיתא בטור ושו"ע (שם סוס"י קי"ד) לענין הזכרת מוריד הטל שיהיה רגיל על לשונו שיעשה כן ביום ראשון של פסח, היינו משום דעושה כן מיד לאחר תפלת מוסף ויש בזה צורך לתפלת מנחה ביו"ט, ואין כאן הכנה מיו"ט לחול רק לצורך יו"ט עצמו, משא"כ בחזרת ותן טל ומטר דהוי לצורך הלילה.

אמנם בשמירת שבת כהלכתה (מהדורה מחודשת פרק כ"ח הערה קע"ח) כתב: ויש לעיין היכי שניכר מתוך מעשיו שעושה ליום החמרת, כגון המתלמד לקרוא מגילת אסתר כדי לקרוא בערב, וכתב שם בשם מרן הגרש"ז אויערבאך זצוק"ל, דנראה שמותר, כי ידיעתו היא כבר מעכשיו.

וכן במאור השבת (ח"ב בפניני המאור מכתב כ"ח אות ד) נשאל מרן זצוק"ל: גם שמעתי שמרן (שליט"א) הורה שמותר לומר ק"א פעמים 'ותן ברכה' ביו"ט א' של פסח כדי שיהא שגור בפיו במוצאי יו"ט ראשון, כי אין אסור הכנה בדיבור. יש להוסיף דאף דבסימן תט"ו סעיף ב' (לענין קנין שביטה בבין השמשות שבת ליו"ט או להיפך) איתא שאסור לעשות הכנה אפילו בדיבור, מכל מקום יש לומר דשאני התם שעושה גם מעשה שמערב ברגליו והדיבור מוכיח שמעשיו לצורך מחר, וכן בסימן ר"צ ס"ק ד' במשנ"ב (שלא יאמר נלך ונישן כדי שנוכל לעשות מלאכתנו במוצאי"ש), שאמירתו מהווה גילוי שהשינה לצורך חול.

והשיב מרן זצוק"ל: מלשון השו"ע (שאסור לעשות הכנה) "אפילו בדיבור" משמע כפשוטו. וגם בסימן ר"צ לא נזכר כלל מפני שמולול בשבת שהשינה היא עונג לשבת עצמו. מכל מקום נראה דכיון שהכרזת השינוי הוא ביום מיד הוא רוצה להרגיל עצמו להתפלל כראוי, ושפיר מותר להרגיל עצמו בו ביום.

וכן בשו"ת ציץ אליעזר (חי"ט סימן י"ד אות ב') כתב: מה שכתב במכתבו שנשאל מ"ח"א אם מותר לומר בשבת ק"א פעמים 'ותן טל ומטר לברכה' כדי שיהא שגור בפיו במוצאי"ש בתפילת ערבית, ודעתו שמותר כי אין זה דומה לסימן תט"ו דאיתא שאסור לעשות שום הכנה אפילו בדיבור, דשאני התם שעושה גם מעשה שמערב ברגליו, והדיבור מוכיח שמעשיו לחול, וכן גם לא לסימן ר"צ במ"ב ס"ק ד' שאסור לומר שהולך לישון כדי שלא יהא יעייף במוצאי"ש כיון שעושה מעשה שינה, ואמירתו הוי גילוי לשינה, ושפיר צודק כבודו, ואפשר עוד להוסיף, דהא השגירות בפיו נעשה על ידי כן כבר בשבת גופא, ומה שלא יצטרך במוצאי"ש לחזור אם יתהוה אצלו ספק אם אמר ותן

זה אסור, ולא משום דחיישינן דלמא אתי לכתוב בשבת, דבשלמא להטות הנר, דבר קל הוא לעשות ולפיקך גזרו, אבל להביא הקולמוס והדיו לא חיישינן דאתי לאדכורי, ובשלמא כשהוא מתכוין לקרות ומצא טעות בספר התיירו הפוסקים לרשום הטעות בצפורן כדי לתקנו למחר, אבל לקרות לכתחלה להגיה אסור, ודמיה להא דאמרינן אסור לאדם לפקוד שדותיו כדי לראות מה הם צריכין, וכן אסור לאדם להלך בשבת עד סוף התחום כדי שיהא קרוב לעשות חפציו במוצאי שבת, ועל כיוצא בזה נאמר ממצוא חפצך וגו', הכא נמי כיון שהוא מכין להגיה ודאי אסור, אבל אם הוא מכין לקרות ולהגיה מסתברא שהוא מותר, כיון שאין כאן מלאכה גמורה, עכ"ל. הרי מבואר דדוקא להגיה להדיא הוא דאסור, אבל אם הוא מכין גם לקרות מותר, וא"כ הוי מכאן ראייה לסתור למש"כ הוא לאיסור לעיין בשבת במה שיצטרך לכתוב למחר, והרי בכה"ג התיר הרדב"ז לעשות כן אפילו לכתחלה. ומה שכתב להעיר על עיקר דברי הרדב"ז אלו דעל כרחך צריך לומר דהרדב"ז מיירי במי שרוצה לקרות בספרי חול, ובאופן דשרי לקרות בספרי חול יעוין בשו"ע (שם סעיף ט"ז) ובמש"כ הרמ"א (שם), אבל לא במי שקורא ומעיין בספרי קודש, שהרי כל עיקר הטעם שאוסר הרדב"ז בזה הוא משום ממצוא חפצך, וחפצי שמים מותר, והרי להגיה ספרי קודש בודאי בכלל חפצי שמים ומהיכי תיתי לאסור בזה, ועל כרחך דמיירי מספרי חול. ולכאורה יפה כתבת להעיר בזה, אלא שאין זה במשמעות לשונו של הרדב"ז, ואדרבה סתימת דבריו יותר מוכחין דבספרי קודש קא מיירי, ולפום ריהטא נלע"ד ליישב דברי הרדב"ז וכן הברכי יוסף והשערי תשובה שהביאו דבריו להלכה, והוא דכל עיקר מה שמצינו היתר בחפצי שמים אינו אלא באופן שיש בזה צורך השעה לעשותו דוקא בשבת, וכמו בכל הני דחשב המחבר בשו"ע (שם) דאו שיש בהם ענין להקדימו כל מה דאפשר ולא להמתין למוצאי שבת, או דלפי צורך השעה הוי הזמן המסוגל יותר לזה דייקא בשבת משום שהוא זמן כנופיא יעו"ש, אבל בסתמא דמילתא כשאין בהם צורך השעה למהר בזה כגון להגיה ספרים, ואין לו בזה שום נפקא מינה אם יעשה זה בשבת או לאחר השבת, אעפ"י שהוא חפצי שמים אסור, ומילתא דמסתברא הוא, אלא שלא מצאתי הדבר מפורש לעת עתה בדברי הפוסקים, ואין כאן מקומו להאריך עוד בזה, ומ"מ לענינו הדבר פשוט וברור שאין גברי הרדב"ז וסיעתו שום ראייה והוכחה לאיסור לגבי נידון דידן, וא"כ נפלו ראייתו של המנחת שבת בזה בבירא. הנה הארכתיו והבאתי תוכן דבריך עם תוספת נופך משלי מה שנשאתי ונתתי בביאור דברי הפוסקים בס"ד, והמתבאר מכאן דעל עצם השינה כל אפיין שווין, דאפילו אם מכין להדיא לצורך הלילה, ליכא בזה שום חשש אסור, כל עוד שאינו אומר להדיא כן שהשינה הוא לצורך החול, וכל עיקר מחלוקתם הוא כשאומר להדיא כן שהשינה הוא לצורך החול, דאו הוא דאסור למר ולמר כדאית להו בטעמא דמילתא, וכל דבריך בזה נכונים וברורים לכל מבין. ועפ"י הצעה זו כתבת בנוגע לנידון דידן אם מותר לחזור על אמירת ותן טל ומטר בשבת כדי שיהא רגיל בלשונו במוצאי שבת, דמשום אסור ממצוא חפצך פשוט דליכא בזה, שהרי לאו חפצך הוא רק חפצי שמים, וגם יש לו תועלת באמירתו אותו היום, ואפילו לדעת המג"א והתו"ש ושו"ע הרב מותר, אלא דאכתי יש לעיין אם יש בזה משום אסור הכנה משבת לחול, ועל זה כתבת דלפי מה שנתבאר בס"ד דעל עצם השינה אין שום חשש אסור אפילו אם מכין להדיא לצורך הלילה, כל עוד שאינו אומר להדיא כן, ומבואר ג"כ בשו"ע (שם סי' ש"ו סעיף א' וג') דמותר להחשיך על התחום לצורך דבר המותר לעשות בשבת או לצורך מצוה, ואין חוששין בזה משום הכנה משבת לחול, וא"כ הכי נמי בנידון דידן לא חיישינן בזה משום הכנה משבת לחול, אלא דהא גופא צריך להבין דלמה באמת לא חיישינן בכל הני משום הכנה, ויותר מזה כתבת לדקדק דלכאורה יש לעיין ביסודו של אסור ממצוא חפצך, דלמה הצריכו חז"ל ללמוד אותו מדברי קבלה כגון להחשיך על התחום ולטייל בשדה וכדומה שאר הדברים דחשיב בשו"ע (שם), הרי בלא"ה יש בהם משום אסור הכנה משבת לחול, והוא יותר חמור מאיסור ממצוא חפצך, שהרי איסור ממצוא חפצך מותר לצורך מצוה דחפצי שמים מותרים, משא"כ באיסור הכנה משבת לחול לא מצינו בזה היתר בפוסקים לצורך מצוה יותר מלצורך חול בעלמא, ועל כרחך צריך לומר דבאמת ליכא בכל אלו משום אסור הכנה, אלא דצ"ע למה והדבר צריך תלמוד. ואשר על כן באת לידי הכרעה בזה, וכתבת לחלק דהכנה אינו אלא בהכנת איזה דבר שמחוץ להגוף, כגון קיפול בגדים בשבת לצורך מוצאי שבת וכל כיוצא בזה שעושים איזה פעולה בשבת לצורך הלילה, דהפעולה שעשה נשאר קיים ומשתמש בפעולה זו לאחר השבת והוי ממילא הכנה משבת לחול, משא"כ בכל הני דברים שנכנסים בגדר ממצוא חפצך, דאינו מכין שום דבר במציאות ורק שמכין את גופו שיהיה מוכן לעשות איזה פעולה בלילה, כגון להחשיך על התחום שאינו עושה שום פעולה בזה, רק שמכין עצמו שיהיה מוכן לעשות הפעולה במוצאי שבת, וכגון שכירת פועלים לאחר השבת, שלא נעשה בזה שום פעולה ממשית, רק שהפועלים עומדים מוכנים מיד לאחר השבת לעשות אז את פעולתם, וממילא אין בזה לפי דעתך משום אסור הכנה משבת לחול, ומש"ה הצריכו חז"ל ללמוד איסורו מדברי קבלה משום ממצוא חפצך, וממילא פשוט לפי"ז לפי דעתך דלמה אין בשינה בשבת לצורך הלילה איסור משום הכנה, משום דאינו עושה בזה שום פעולה ממשית שנשאר קיים לאחר השבת. ועפ"י דבריך אלו העלית בפשיטות דהכי נמי בנוגע לנידון דידן באמירת ותן טל ומטר בשבת אינו מכין כלום שום פעולה ממשית חוץ לגופו, רק שמכין עצמו שמוחו ופיו יהיו מוכנים ורגילים על לשונו שלא לבוא לידי טעות

ודבר דבר משום שהוא דבר מצוה, אפ"ה אסור מטעמא אחרינא, מפני שמראה מה שישן ונח בשבת שעושה בשביל החול אלא יאמר ננוח כי שבת היום. ולדעת המג"א ולפי תירוצו של התוספת שבת דינא הוא דקא משמע לן הספר חסידים, דהיינו איסור הזכרת מלאכה האסורה לעשותה בשבת משום אסור ודבר דבר, ורבותא קמ"ל דאפילו בדבר מצוה היכא דליכא בדבורו שום תועלת לצורך היום יש בזה ג"כ משום אסור ודבר דבר. ולדעת המחצית השקל הספר חסידים תרתי קמ"ל, חדא הא שלא יהא משמעות לשונו שהשינה אינו לצורך שבת, וגם דינא דאיסור ודבר דבר, ואפילו בדבר מצוה היכא דליכא בדבורו שום תועלת לצורך היום, וכמו שיראה המעיין שם שהקשה על דברי הספר חסידים, דאין נתן טעם על מה שכתב לא יאמר אדם נישן כדי שנעשה מלאכתנו במוצאי שבת משום שאסור לומר למחר לעשה כך, תיפוק ליה לאסרו מכח הטעם שכותב לבסוף מפני שמראה בעצמו דמה שישן ונח בשבת שעושה בשביל החול, וגם למה הוצרך לבסוף ליתן עוד טעם נוסף מפני שמראה בעצמו שהשינה אינו לכבוד שבת, הרי כבר כתב טעם האיסור משום שאסור לומר למחר לעשה כך, ולמה הוצרך בזה לטעם נוסף, ומכח טענה זו הכריע דבודאי נפל איזה טעות בדברי הספר חסידים, והגיה שצריך לומר כך לא יאמר אדם נישן כדי שנעשה מלאכתנו במוצאי שבת, מפני שמראה מה שישן ונח בשבת שעושה בשביל החול, אלא יאמר לנוח כי שבת היום, וזה כהבנת האליה רבה בדברי הספר חסידים דחידושה קמ"ל דאעפ"י דליכא כאן משום אסור ודבר דבר, מ"מ אסור לומר כן מטעם אחר שלא יהא משמעות לשונו שהשינה אינו לכבוד שבת, ואחר כך נחית לדינא דאיסור ודבר דבר, וכתב דאסור לומר למחר לעשה כך, שהוא משום אסור ודבר דבר, וחידושה קמ"ל גם בזה דאפילו חפץ לכתוב ספר תורה ג"כ אסור, וכסברת התוספת שבת דהיכא דליכא בדבורו שום תועלת לצורך היום אפילו בדבר מצוה יש בזה משום אסור ודבר דבר, יעו"ש דמסיק דבזה אתיא הכל על נכון. אמנם דברי המחצית השקל בזה צ"ע לענ"ד, דמבואר מדבריו דלומר נישן כדי שנעשה מלאכתנו במוצאי שבת, אין בו אסור משום ודבר דבר, רק משום שמראה שהשינה אינה לכבוד שבת, הרי הוא מזכיר בדבריו עשיית מלאכה במוצאי שבת, ומהיכי תיתי שלא יהיה בזה אסור ודבר דבר. וצ"ל לכאורה דס"ל דהמחצית השקל דדוקא לומר לעשה כך הוא דאסור משום ודבר דבר, משא"כ כשאינו אומר להדיא לעשה כך וכך, רק שהוא מזכירו בדרך אגב כמו הכא שאומר נישן כדי לעשות מלאכתנו, דעיקר דבורו הוא על השינה, ורק בדרך אגב הוא מזכיר את עשיית המלאכה במוצאי שבת, דהיינו שצורך השינה הוא כדי שיהיה אפשר מכח זה לעשות מלאכה במוצאי שבת, אין בזה אסור משום ודבר דבר. והוא דוחק לפרש כן, והרואה יראה כי דבריו אלו הם נגד דברי הפמ"ג דמפורש יוצא מדבריו דלומר נישן כדי לעשות מלאכתנו במוצאי שבת, בלא"ה אסור משום ודבר דבר, שהרי הוא מזכיר עשיית מלאכה האסורה לעשות, ומש"ה מסיק הספר חסידים דאפילו חפץ לכתוב תורה במוצאי שבת דאין בזה משום ודבר דבר, משום שהוא דבר מצוה, אפילו הכי אסור משום שמראה שהשינה אינו לכבוד שבת, ודברי המחצית השקל בזה צ"ע. ומ"מ הרי על כל פנים מדברי כולם מבואר, דעל עצם השינה בשבת אפילו היכא שמכין בזה לצורך הלילה לא מצינו בזה שום אסור בדברי הפוסקים, כי כל עיקר מאי דשקלו וטרו בזה, על האמירה הוא דשקלו וטרו אם מותר או אסור לומר נישן לצורך הלילה, ומכח איזה אסור הוא דאיתנין עלה, אבל מעצם השינה לא דברו כלום, והמנחת שבת (שם) הבין בדעת הפמ"ג במש"כ (בא"א שם) דלישן כדי לכתוב ספר תורה בחול, השינה לאו צורך שבת ואסור, דעל עצם השינה הוא דעתו דאסור, ולא על האמירה, כן הוא כוונתו, ועל כן כתב להוכיח גם כן לפי דעתו, דהכי נמי לעיין בשבת במה שיצטרך לכתוב למחר אפשר גם כן דאסור, וכש"כ הוא משינה שאסור הפמ"ג, וכל זה הוא מחמת שיצא לו כן משמעות לשונו של הפמ"ג מחמת קוצר לשונו, אמנם זה אינו כמו שבארתי למעלה לשונו של הפמ"ג בס"ד, וכמו שיראה המעיין שם, דלא על עצם השינה כתב הפמ"ג דאסור, רק על האמירה כן שהולך לישן לצורך הלילה הוא דאסור, וא"כ כל דברי המנחת שבת בזה מופרכים מעיקרא הם. ומש"כ עוד המנחת שבת (שם) להוכיח כן גם מדברי הרדב"ז שהביא השערי תשובה (שם סק"א) בשם הברכי יוסף דאסור לקרות בספר בשבת כדי להכיר מקום הצריך הגה"ה להגיה אותו למחר, הנה הדבר פשוט שהוא כתב כן לפי הבנתו בדברי הפמ"ג דעצם השינה בשבת לצורך הלילה הוא אסור אפילו בלא שום אמירה, וא"כ לפי דרכו עולה דמיונו שפיר במה שדימה נידון זה לנידונו של הרדב"ז דכמו שהשינה לצורך הלילה אסור, הכי נמי הקריאה בתוך הספר בשבת כדי להגיהו למחר אסור, ושפיר הוסיף עוד בזה לפי דרכו, דהכי נמי העיין בשבת במה שיצטרך לכתוב למחר ג"כ אסור, אמנם לפי מה שנתבאר בס"ד דהפמ"ג לא עצם השינה הוא דאסור, רק על האמירה הוא דקפיד שלא יהא במשמעות לשונו שהשינה אינו לכבוד שבת, א"כ אין הגדונים דומים להדידי כלל, לא מבעיא לדעת הפמ"ג דאפילו באיסור ודבר דבר לא קא מיירי כאן רק בזהירות של כבוד ועונג שבת, אלא אפילו לדעת המג"א וסיעתו הרי גם לדעתם רק על האמירה הוא דקפיד ולא על עצם השינה, ומשום אסור ודבר דבר הוא דנגעי בה, ואינו דומה לנידונו של הרדב"ז דמשום אסור ממצוא חפצך הוא דקא אסר לה. וגם בלא"ה יש להקשות בזה על המנחת שבת, הרי מסיק בזה השערי תשובה (שם) וכן הברכי יוסף (שם אות ב'), דאם הוא מכין לקרות ולהגיה מותר, וכן מבואר להדיא בשו"ת הרדב"ז (סי' תר"צ), וז"ל: שאלת הרוצה להגיה ספר אם מותר לקרות בשבת כדי שיכיר מקום הצריך הגה"ה לתקן אותו למחר, תשובה, דבר

טל ומטר בתפלה, הוא כבר רק פועל יוצא מזה, ועוד זאת דהא לא יהא לו מזה בודאות תועלת במוצא"ש כי אם רק אם יולד אצלו ספק אם הזכיר, אבל מבלעדי זה לא יהא לו תועלת למעשה על ידי כן, ובכנה"ג של דיבור ושפסק אם יצא לו במוצא"ש תועלת מזה, בודאי אין להכניס זה בגדר של הכנה בשבת לחלו.

וכן כתב בהלכות שבת בשבת (ח"ד עמ' ק"מ) בשם מרן הגר"ש אלישיב זצוק"ל דמותר להכין קריאת התורה בשבת אפילו לצורך מחר או לצורך הכנה לבר מצוה. ובס' וביום השבת (סימן ל' ס"ק י"ב) כתב בשם מרן זצוק"ל דכשמכין טעמי קריאת התורה או מגילה יכין בצורת לימוד, ולא בצורה של הכנת הטעמים בלבד. ועיי"ש בסעיף ה' שכתב בשם מרן זצוק"ל דמותר לומר בשבת צ' פעמים "ותן ברכה" או "מוריד הטל" כדי להרגיל עצמו לשינוי הנוסח.

וכן שמעתי מהגאון רבי חיים פינחס שיינברג זצ"ל, הגה"ק בעל המשנה הלכות זצ"ל, הגאון רבי שריה דבליצקי שליט"א והגאון רבי עזריאל אויערבאך שליט"א, דכשפורים חל במוצאי שבת מותר להכין בשבת את טעמי המגילה, דאינו חשבי הכנה אלא כתלמוד תורה.

וכן כתב בשו"ת אז נדברו (ח"ז סימן ח'): אודות אם מותר לבעל קורא להכין הקריאה בשבת שלא לצורך אותה שבת, הנה כבר הרגיש בעצמו בדברי השערי תשובה סי' ש"ז סק"א דאם מכוון לקרות מותר, וכ"ש הוא, שם מכוון נמי להגיה דבר שאסור בשבת, ואילו כאן מכין את עצמו לדבר שמותר לעשות בשבת. והנה יסוד האיסור הוא לא משום הכנה משבת לחול דאין זו הכנה, רק האיסור הוא משום "ממצוא חפצך", דאסור לעשות פעולה בשבת ולהכין עצמו לדבר שאסור לעשות בשבת. וזה דוקא אם ניכר כמו שהאר"ק בזה הבה"ל בריש סימן ש"ו, והסברנו את זה בספר או נדברו ח"א עמוד קל"ט דאין זה משום חשדא, אלא זה עצם האיסור דלא חל השם ממצא חפצך אלא בניכר, ממילא ס"ל דאם אינו מתכוון לקריאה רק מכין את עצמו להגיה זה אסור ממצא חפצך ושפיר מיינכר הדבר, אבל המכין עצמו לקריאה או לכתוב תשובה וה"ה המכין השיעורים, כיון שיש ע"ז שם לימוד אפי' במינכר שמכין לחול אינו אסור. ולהכין עצמו לכתוב תשובה זה עיקר מצות ת"ת ומצות ושנתם לבניך, ופלא על המנחת שבת שהניח זה בצ"ע.

לימוד לבחינה בשבת

בשמירת שבת כהלכתה (מהדורה מחודשת פרק כ"ח סעיף כ"ב) כתב: מותר ללמוד בשבת גם דברים שצריך להם ליום המחרת, ואין בזה משום איסור הכנה.

ובהערה ר"ב כתב דמסתפק מרן הגר"ש אויערבאך זצוק"ל אם מותר לעשות כן בלימודי חול במי שאין כוונתו בשביל לדעת, אלא רק כדי להצליח בבחינה שתיערך ביום חול.

ובארחות שבת (פרק כ"ב הערה ר"צ) מובא שכתב הגאון רבי שמואל אויערבאך שליט"א: כמדומה שרחוק מאוד שלימוד יהא בגדר הכנה ואפילו לא לשמה אלא להצליח במבחן, דהא כל זה בכלל השתלמות האדם, וללמוד על מנת לדעת אינו משתייך להכנה בכל צורה שיעשה, אמנם אפשר דאם ניכר מאוד בצורת הלימוד שהיא רק כהכנה לבחינה יש לאסור, ובפרט בלימודי חול.

וכן כתב בס' וביום השבת (סימן ל' סעיף ד') בשם מרן הגר"ש אלישיב זצוק"ל דאם אינו רוצה כלל לדעת מה שלומד, וניכר בצורת הלימוד שהיא רק בשביל המבחן, יש בזה איסור הכנה.

ומהגאון רבי שריה דבליצקי שליט"א והגאון רבי עזריאל אויערבאך שליט"א שמעתי דללמוד בשבת למטרת מבחן, אם זה דברי תורה מותר, אולם אם זה דברי חול אסור.

ובהלכות שבת בשבת (ח"ד עמ' קמ"א) כתב בשם מרן הגר"ש אלישיב זצוק"ל דמותר ללמוד דברי תורה בשבת לצורך מבחן שבימות החול, דעל כל פנים כשלומד מתוספת לו כעת ידיעה בשבת, וגם מקיים מצות תלמוד תורה.

טבילה ביו"ט לכבוד שבת או בשבת לכבוד יו"ט

במאור השבת (ח"ב עמ' תקצ"ה) מובא דבספר דברי יחזקאל החדש (עמ' פ"ד) כתב דכשחל יו"ט ביום עש"ק הקפיד הגה"ק בעל דברי יחזקאל משינאווא זצ"ל שלא לטבול לפני שבת לכבוד שבת, ונימוקו עמו שיש בזה זילותא לקדושת יו"ט, אבל החליף הלבנים לכבוד ש"ק, וחלק על אחיו הגה"ק מגארליץ ז"ע שנהג לטבול אז. גם בליל יו"ט שני של גלויות לא טבל, ושינה בזה ממנהג אביו הקדוש ז"ע שנהג לטבול בליל ב' אחר תפילת מעריב.

וכן בשו"ת קנה בושם (ח"ג סימן כ"ב) כתב: הנה באתי במגילת ספר על דבר אשר בדיק לן מעכ"ק הדג"ק בהאי שתא שחל ער"פ להיות בשבת, אם מותר בשבת לפנות ערב לטבול לכבוד יו"ט, או שצריך להמתין מלטבול עד מוצאי שבת בליל יו"ט. ולענ"ד נראה לי בפשיטות לאיסורא משום איסור הכנה משבת ליו"ט, ומקורו הוא מכמה מקומות בש"ס בעירובין (ל"ח ע"ב) ובביצה (ב' ע"ב), ואסמכוהו אקרא והיה ביום הששי והכינו את אשר יביאו, חול מכין לשבת וחול מכין ליו"ט, ואין יו"ט מכין לשבת, ואין שבת מכינה ליו"ט, ולא מצינו בזה היתר בפוסקים אפילו לצורך מצוה, ואפילו בהכנה בדיבור בעלמא אסור,

כמבואר להדיא בטור וש"ע או"ח (ס"י תט"ז סעיף ב') לגבי עירובי תחומין שאסור לעשות שום הכנה מיו"ט לשבת או משבת ליו"ט אפילו בדיבור, הרי דאפילו לצורך מצוה ואפילו רק בדיבור בעלמא לא התירו איסור הכנה משבת ליו"ט, ומקורו הוא מדברי הש"ס בעירובין (שם) כמו שיראה המעיין בדברי הפוסקים (שם). ועוד (שם סי' תרס"ז) מבואר בדברי הרמ"א דאסור להכין ביו"ט (דהיינו בשמיני עצרת) לצורך ליל יו"ט (דהיינו לצורך שמחת תורה), ולכן אסור להעמיד השלחנות והספסלים בבית לצורך הלילה דהוי הכנה, ומקורו הוא מהגהות מיימוני ומהרי"ל, והמג"א (שם סק"ג) מחלק דלהעמיד מותר אבל לסדרן אסור, וכן שאר הכנות אסור, ולכן אסור להביא יין מיו"ט לחבירו, והביא עו"ש בשם מהרי"ל דאסור לחפש הס"ת משבת (היינו להעמיד הס"ת בפרשה שיקראו בה ביו"ט) ליו"ט משום הכנה, והביאוהו גם שאר האחרונים להלכה, וא"כ מהיכי תיתי שיהיה מותר לטבול בשבת לצורך יו"ט, ועפ"י הצעת דברים אלו עניתי בפשיטות לאיסורא. והנה מעכ"ק הד"ג מו"ר (שליט"א) [זצוקלה"ה] שלח לי העתק תשובות הרב הגאון החסיד וכו' שכתב להוכיח שבאם חל יו"ט להיות אחר שבת מותר לטבול בשבת לצורך טהרת הרגל, ואם כי בדודאי כבודו במקומו מונח, אמנם לאחר העיון במקור ושורש הדברים בש"ס פוסקים נלע"ד דממקום שהביא ראיתו משם להוכיח היתרו, משם גופא הדבר מוכרע לאיסורא וכמו שאבאר בס"ד. ואבוא על סדר דבריו, הנה בפתח דבריו הביא מתניתין דפ"ב דביצה (י"ז ע"ב) חל (יו"ט) להיות אחר השבת בית שמאי אומרים מטבילין את הכל מלפני השבת (פ"י בין אדם ובין כלים מטבילין מלפני השבת, דבשבת הוי כמתקן מנא), ובית הלל אומרים כלים מלפני השבת (דבשבת אסור משום דהוי כמתקן מנא כנ"ל) ואדם בשבת, דאפילו בשבת שרו להטביל אדם משום דנראה כמיקר וכמצטנן ורוחץ לתענוג ולא לשם טבילה. והטעם דצריך כאן לטבול לבית שמאי קודם השבת, ולבית הלל אפילו בשבת (דהיינו אדם), כתב הרע"ב בטעמא דמילתא כיון שחייב אדם לטהר עצמו ברגל, ולכן מה שאין יכולים להטביל בשבת מטבילין על כל פנים קודם השבת, ולבית הלל שהלכה כמותו מותר האדם לטבול אפילו בשבת, וכתב התוספות יו"ט בשם הים של שלמה (שם סי' י"ט) דלהכי נקטו בית הלל בשבת (ר"ל דלמה לא אשמעינן לן היתרין ביו"ט עצמו) כדי לטהר עצמו קודם כניסת הרגל, הרי שכל כוונתו בטבילה זו כדי לטהר עצמו לצורך הרגל, ואעפ"י כ טובל בשבת, ואדרבה מצריכים אותו לטבול דוקא בשבת כמש"כ הים של שלמה כדי לטהר עצמו קודם כניסת הרגל, ולא חיישי כלל להכנה שמכין משבת ליו"ט. והוסיף עוד לחזק את דבריו שכן נפסק להלכה בשו"ע (שם סי' שכ"ו סעיף ח') דאדם מותר לטבול מטומאתו בשבת, ומקורו הוא ממשנה הג"ל כמו שציינן הבאר הגולה שם ביצה י"ז משנה וכבית הלל, הרי שסתם המחבר וכתב שאדם מותר לטבול בשבת בכל אופן, אפילו שחל יו"ט אחר השבת וכמתניתין הג"ל, שאם לא כן הוה לו לחלק ולומר שההיתר של הטבילה הוא רק בשבת בעלמא, אבל בשבת מלפני יו"ט אסור משום הכנה, ואם כן על כרחך מוכח מאן לפי דעתו, דליכא איסור הכנה בטבילה בשבת לצורך יו"ט. והנה איברא אם דלפום ריהטא שפיר כתב להוכיח לכאורה מאן דליכא איסור הכנה בטבילה בשבת לצורך יו"ט, אמנם יש לדקדק לכאורה דלמה באמת לא חששו בטבילת אדם משום איסור הכנה משבת ליו"ט, והרי איסור הכנה מילתא דפסיקא הוא אליבא דכו"ע, ואפילו לצורך מצוה, ואפילו בדיבור בעלמא אסור כמו שנתבאר למעלה בס"ד, ואפילו בדברים שאין בהם חשיבות כל כך כמו טבילה, ואין בזה דררא דמצוה, כגון להציע המטות משבת ליו"ט, או לקפל בגדים, ולהביא יין ממקום למקום, ולחפש בספר תורה משבת ליו"ט, בכל זה אסור היכי דניכר הדבר דמשבת ליו"ט מכינים להו, ואם כן כש"כ בטבילה שהוא לטהר עצמו מטומאה לטהרה שהוא דבר גדול כל כך, איך לא חששו בזה משום איסור הכנה משבת ליו"ט. אמנם האמת יורה דרכו והוא פשוט כל מעיין, דמהאי טעמא גופא שלא חששו משום תיקון גברא, שהרי בטבילת כלים מודים בית הלל לבית שמאי דאסור משום תיקון מנא אעפ"י שהוא לצורך הרגל, ורק בטבילת אדם הם מתיירים, והיינו משום דאדם נראה כמיקר וכמצטנן ורוחץ לתענוג ולא לשם טבילה כמבואר להדיא בסוגיית הש"ס (שם) וכמש"כ גם הוא, ואינו ניכר כלל דלטבילה קא מכין, ומש"ה לא גזרו בו משום איסור תיקון גברא, מהאי טעמא גופא לא שייך לאסור בזה משום איסור הכנה משבת ליו"ט, מכיון שאין הדבר ניכר דלטבילה קא מכין, וכמו שהעלו הפוסקים באמת לגבי כל שאר מילי, דהיכי דאין הדבר ניכר דלצורך יו"ט הוא נעשה, מותר לעשותו אעפ"י דממילא יש בזה הכנה משבת ליו"ט. ומינה דכהיום דנתבטל האי היתרא דאדם נראה כמיקר משום דאסור לרחוץ בשבת אפילו בצונן, כמש"כ המג"א (בסי' שכ"ו סק"ח) בשם המהרי"ל ושאר פוסקים, וכמבואר להדיא כן בספר תרומת הדשן (סי' רנ"ה ורנ"ו) דהאידנא לא נהגו להקר, ורק לצורך מצוה מתיירים לטבול בשבת, ומהאי טעמא אסרינן לאשה לטבול בליל שבת שלא בזמנה, ורק במקום אונס שלא יכלה לטבול קודם לכן הוא דמתירים, כמבואר כל זה בדברי הפוסקים ביו"ד (ס"ק קצ"ז), ואין כאן מקומו להאר"ך בזה, ומ"מ הרי כל מעיין יראה להדיא דכל עיקר היסוד דאדם נראה כמיקר לא שייך לדידן, משום דלא נהיגי האידנא להקר, והדבר ניכר דלטבילה קא מכין, א"כ מהיכי תיתי שלא יהיה בזה משום איסור הכנה משבת ליו"ט, ועל כל פנים זה ברור שכל עיקר ראיתו בזה מסוגיית הש"ס נפל בבירא לדידן, כמו שהעתיק הוא בעצמו בטעמא דשירותא לטבול בשבת, משום דנראה כמיקר ואינו ניכר דלטבילה קא מכין, והיתר זה נפל בבירא משום דודאי הדבר ניכר דלטבילה קא מכין, ומה שכפל עוד את דבריו פעמים ושלש, דכיון דליכא בטבילה

זו משום להעלות מטומאה לטהרה, ורק משום תוספות קדושה, אין כאן לא משום תקון מנא ולא משום הכנה, כבר נתבאר שזה אינו דכל עיקר ההיתר היכא דניכר הדבר דלטבילה לצורך יו"ט קא מכין, יהיה מאיזה טעם הוא טובל את עצמו, בודאי דאיכא בזה משום איסור הכנה משבת ליו"ט, כמו בכל שאר הדברים כגון הצעת המטה וקיפול בגדים וכדומה, דליכא בהו שום דררא דאיסורא מחמת עשייתם בשבת, ואפ"ה אסור משום איסור הכנה משבת ליו"ט. וכן גם שאר ראיותיו שהביא מדברי הפמ"ג והמהרש"ם בדעת תורה והבן איש חי והערך השלחן, הנה הרואה יראה להדיא כי כל מה שהתירו, לא התירו רק באופן שאינו ניכר להדיא שהוא נעשה לצורך יו"ט, וכיון דלפום ריהטא נראה דלצורך שבת הוא נעשה, תו לא איכפת לן במחשבתו דעיקר כוונתו בזה הוא לצורך יו"ט, כמו שיראה המעיין בדבריהם, אבל היכא דניכר דלצורך יו"ט הוא נעשה לא מצינו שום היתר בדברי הפוסקים בזה. איברא דאולי יש יחידי סגולה שזוכים להרגיש את התוספות קדושה ששורה עליהם מחמת טבילה זו, ומקדימים לטבול בשבת לצורך שבת עצמו, כדי למהר ולהקדים עצמם בקבלת התוספות קדושה מחמת הטבילה, איה"נ דהיה כאן מקום להקל בזה, אבל זה לא שייך רק ביחידי סגולה ולא בסתם אנשים דעלמא, והאמת עד לעצמו כי כל מה שרצה להרוויח בזה, הוא כדי שלא יצטרכו כל הקהל לדחוק את עצמם לטבול במוצאי שבת בתוך זמן קצר ובשעה קטנה, ויהיה בזה דוחק גדול, הרי מפורש יוצא מדבריו שכל כוונתו בזה כדי להקל מהמעמסה הגדולה שעלול להיות במוצאי שבת שיעשה בשבת, ואין לך הכנה משבת ליו"ט גדולה מזו. ואשר על כן איני רואה שום היתר בזה להקדים ולטבול בעצמו בשבת לצורך יו"ט.

ובסימן כ"ג שם הניף שוב את ידו ליישב על מה שהעירו לו על התשובה הקודמת, ועיי"ש מה שהאר"ך בזה ומסיים שם: ועל כל פנים בהא נחיתנא ובהא סליקנא דפעולה זו של מעשה הטבילה שהוא טובל עצמו בשבת לכבוד יו"ט, שהרי בשבת בעלמא כשאינו ערב יו"ט אינו טובל עצמו בשעה זו, וכמו שהעיד הוא בעצמו שכל עיקר מנגמתו ורצונו בהיתר זה הוא כדי למנוע את הדוחק בלילה במוצאי שבת שהוא יו"ט, וממילא פשוט לפי זה דלא גרע טירחא זו מכל שאר טירחות בעלמא, דאעפ"י שאין בזה שום דררא דאיסורא מחמת איסור מלאכה ביו"ט יש בזה משום איסור הכנה, ובר מן דין נלע"ד דלמאן אסור הכנה, הרי עצם הדבר לפתוח המקוה בעצם יום השבת בפומבי כמו בכל שאר ערבי שבתות וימים טובים, וכל הקהל יכנס ויצאו ויטבולו עצמם לכבוד חגג, אין לך זלוזול שבת יותר מזה, וגם עצם הדבר מצד עצמו לטבול בשבת לכבוד יו"ט הוי זלוזול גדול לעצם יום השבת, שהרי קדושת שבת חמיר וקדוש יותר מקדושת יו"ט, ואין מן הראוי לטבול ביום שקדושתו חמיר לכבוד יום שקדושתו קיל ממנו, וכמו שהעיד בזה גם מרן הגאב"ד זצוקלה"ה (הגרמ"א פריינד) בשם אביו אבדק"ק הוניאד זצ"ל דאין בזה ענין לטבול לכבוד הרגל מכיון שכבר טבל עצמו בערב ש"ק, ושכ"ק לא טימא אותו. וכן שמעתי מכמה זקנים מחסידי עיה"ק ירושלם תובב"א דמאו ומקדם לא היה נשמע דבר כזה אפילו ביו"ט ערב שבת, וכל שכן בשבת ערב יו"ט, יהיה מאיזה טעם שיהיה, אי משום איסור הכנה, אי משום דנקט בפשיטות שיש בזה זלוזול יו"ט לטבול ביו"ט לכבוד שבת, וכש"כ בשבת ערב יו"ט דבשבת דקדושתו חמורה אינו מן הראוי לטבול לכבוד יו"ט שהוא קל ממנו. ואשר על כן מכל הלין טעמי איני רואה שום היתר להקדים ולטבול בעצמו בשבת לכבוד יו"ט.

ומהגאון רבי שריה דבליצקי שליט"א שמעתי דביו"ט לכבוד שבת מותר לטבול, אולם בשבת לכבוד יו"ט יש להמנע מלטבול. וכן שמעתי מכ"ק אדמור"ים מאונגואר שליט"א דאביהם הגה"ק בעל המשנה הלכות זצ"ל היה טובל ביו"ט לכבוד שבת, אולם כשחל יו"ט במוצאי שבת לא טבל בשבת לכבוד יו"ט.

אמנם בספר מאור השבת ח"ב בפניני המאור (תשובה כ"ח אות ג') נשאל מרן הגר"ש אויערבאך זצוק"ל: שמעתי מכמה אנשים שמרן (שליט"א) הורה שמותר בש"ק ערב שבועות לטבול במקוה לכבוד יו"ט, ואין בזה משום הכנה משבת ליו"ט. וי"ל טעמו שעצם הטבילה בשבת היא לתועלת לשבת עצמו, והרי זה דומה למכין שיעור או מכין למבחן בלימוד שתייערץ בימות החול, וכן המכין הקריאה לימי ב' וה', שבעצם הלימוד בשבת עצמו הוא מקיים מצוות לימוד התורה. והשיב מרן זצוק"ל: מותר לטבול, ועדיף טפי מהכנה לבחינה בלימודי חול שיהיה בימות החול.

וכן בס' עירובי תבשילין הערוך (סימן ג' הערה כ"ו) כתב בשם הגאון רבי נתן געשטטנער זצ"ל דהטבילה ביו"ט אינה נחשבת כהכנה לצורך שבת, מאחר דפעולת הטבילה ומטרתה נגמרת בו ביום שכונתו לטהר עצמו קודם כניסת השבת.

וכן שמעתי מהגאון רבי עזריאל אויערבאך שליט"א דמותר לטבול בשבת לכבוד יו"ט כשחל יו"ט במוצאי שבת.

וכן כתב בשו"ת עמק התשובה (ח"ג סימן י"ד): ביו"ט הסמוך לשבת שערב יו"ט חל להיות בשבת, אם אדם מותר לטבול בשבת לעת ערב לצורך יו"ט וכמו שרגילין בכל ערב יו"ט. תשובה: הנה לכאורה דבר זה היא משנה מפורשת בביצה י"ז, דאיתא תמן חל להיות אחר השבת [דהיינו יו"ט שחל אחר השבת] וכו', ב"ה אומרים כלים מלפני השבת ואדם בשבת. והנה טבילה זו הא הוי לצורך יו"ט משום דחייב אדם לטהר עצמו ברגל, וכמו שפירש"י ז"ל, ולא אמרינן דהוי עכ"פ מכין משבת ליו"ט ואפ"ה שרי, א"כ כל שכן בזמנינו זה בודאי שרי. אולם

אנשים שאין הטבילה צורך בו, לכאורה אין כאן בית מיחוש, שהלא אפי' בכלים דשייך ב' תקון מותר היכי שעושה רק עבור חומרא. אולם אחר עיון מעט אין ללמוד משם להיתר לנ"ד, דתמן מיירי שטובל לצורך היום באופן דמשום הכנה ליכא, ואיה"נ אם לא יטבול לצורך היום מיד אלא לצורך חול לכאורה אפשר לומר דאיה"נ דאסור משום הכנה, וכמו שאסור הדחת כלים לצורך חול וכמבואר בס"י ש"כג ס"ו. וא"כ בני"ד תכלית הטבילה הוא לצורך הלילה, לכאורה יש לומר דאסור משום מכין משבת ליו"ט. אכן מההוכחה הנ"ל דטבילה לא חיישי משום הכנה באופן שיוכל להיות תועלת גם להיות, אף שעיקר כוונתו עבור הערב שיהי' יו"ט, ולולא זה לא הי' טובל האדם והכלים, א"כ הה"נ טבילה לדידן דקיל שהוא רק משום תוספת טהרה שפיר שרי למיטבל בעי"ט שחל להיות בשבת.

וכן כתב בהלכות חג בחג (יו"ט ח"א עמ' ל"ב): חל יו"ט במוצאי שבת אין צריך לטבול שוב בשבת שהוא ערב הרגל לפי שכבר טבל בערב שבת, אלא אם כן נטמא בשבת עצמה. ויש שטובלין שוב ואין בזה איסור הכנה, וכל לבבות דורשי' ד'.

וכן בספר נר ציון להגר"ן בן סניור שליט"א (אלול ימים נוראים פרק ו' סעיף ר"י) כתב: כשחל ראש השנה בערב שבת, אנשי מעשה טובלים ביו"ט שני כדי לקבל הארת שבת. ובהערה שם כתב: ואין בכל זה משום הכנה, דעיקר הדין דעירוב תבשילין מהני לכל ענין ולא רק לצרכי סעודה, וגם דעת הגר"ע דבטרחא והכנה שאינם מלאכות א"צ כלל עירוב תבשילין, ועוד כשאינו מפרש בפיו שעושה לצורך מחר אין לחוש, וכמ"ש במ"ב (ס"י ר"צ ס"ק ד') לענין שינה בשבת דדוקא משום אמירתו אסור.

דטבילה דאדם וכלים המותרין לטבול, מותר להטבילין בשבת ויו"ט אף שעיקר כוונתו הוא עבור הערב, ולא אמרינן דיהא אסור משום הכנה. וצ"ל הטעם משום דע"י הטבילה באמת לא מינכר לעינים שום שינוי בגוף הדבר, משו"ה כל שמועיל מיד שרי אף שאין צורך בהן לשעה, משא"כ הדחת כלים הא מינכר בגוף הדבר וחמור יותר (ועי' חילוק כע"ז במג"א סימן ת"ק סוס"ק י"ג), וע"כ בעינן שיהא צורך בהן. וא"כ לפי"ז מותר לטבול בשבת עבור יו"ט, אף דלולא יו"ט לא הי' טובל, מ"מ גבי טבילה לא בעינן שיהא לצורך היום דוקא אלא שיהא יועיל מיד ג"כ. ובאמת כל טבילה מוסיף טהרה מיד, וכמו שמבואר דבר זה בכמה ספרים הקדושים, וא"כ שרי לטבול בשבת של עי"ט אף שעיקר הכוונה הוא עבור יו"ט, והבן. והנה מלבד הנ"ל הי' עוד צד להתיר טבילה בעי"ט שחל להיות בשבת, מהא דאיתא שם במשנה דמטבילין מגב לגב ומחבורה לחבורה, וקאמר שם בגמ' תנו רבנן כיצד מגב לגב, הרוצה לעשות גתו על גב כדו וכדו על גב גתו עושה, כיצד מחבורה לחבורה, הי' אוכל בחבורה זו ורוצה לאכול בחבורה אחרת הרשות בידו, ופירש"י ז"ל מי שהי' כליו טמאין והטבילין לדעת דריכת זיתיו ונמלק לעשות גתו, עושה גתו על גב טבילה זו שהטביל לשם כדו, וא"צ לחזור ולהטביל לשם גת, וההוא טבילה שני' הבא להחמיר על עצמו ולהטביל קתני מתני' שהוא מטביל ביו"ט, שאין כאן תקון כלי ואינה טבילה שהרי אינה צריכה, ע"כ. ועל הא דקאמר דמטבילין מחבורה לחבורה, פירש"י ז"ל ג"כ באופן זה, דאם טבל לשם חבורה אחת, ואח"כ שוב נמלק ורוצה לאכול בחבורה אחרת, ורוצה להחמיר ולהטביל כליו לשם חבורה האחרת, מטביל ביו"ט, וג"כ מטעם דאין מקרי כה"ג תקון הואיל ואין הטבילה צורך מדינא. וא"כ בטבילת

יש לדון בזה, דהתוס' בדף י"ח ע"א שם (ד"ה כלי שנטמא) כתבו וז"ל: ומיהו קשה האיך הוא מותר להטביל כלי שנטמא בולד הטומאה, דאם רוצה להשתמש בחולין ובמעשר א"צ טבילה, ואי משום תרומה הא בעי הערב שמש, וא"כ לצורך חול הוא מטביל. ויש לומר דלפירוש אחר שפירש רש"י נחא, דטבילה כמו זו דרבנן לא בעי הערב שמש. הרי מזה התוס' מבואר דרק באופן שמועיל הטבילה מיד מהני דלא הי' מכין מיו"ט לחול, אבל באופן דאין הטבילה מועיל עבור יו"ט ושבת גופא אסור משום הכנה, וא"כ באדם נמי מיירי דווקא ככה"ג שעכ"פ מועיל לשעה ע"כ, ובאב הטומאה הא מועיל עבור חולין ומעשר, דטבל ועלה אוכל במעשר, אבל כשאינו מועיל לשעה רק לערב הי' בכלל הכנה ואסור. וא"כ בני"ד כיון דהטבילה היא לצורך הערב לכאורה הי' בכלל הכנה דאסור, וכמו שאסור להדיח כלים באין בהם צורך אלא לערב משום הכנה, וכמבואר בס"י ש"כג סעי' ו'. אמנם אחר שנתבונן בזה יראה שאין לדמות נידון הדחת כלים לנידון טבילה, דהא גבי הדחת כלים שלא יהא צריך להן בשבת או ביו"ט אין להדיחן, והיינו אף שבדאי הועיל גם לשעה בזה שהדיחן, שאם יהא נמלק להשתמש בהן יוכל להשתמש בהן גם בשבת ויו"ט ביום שהדיחן, מ"מ כיון שלפי דעתו לא יהא צריך להשתמש בהן בו ביום אסור להדיחן, וכמבואר באו"ח ס"י ש"כג סעי' ו' לענין הדחת קערות בשבת, וה"ה יו"ט. וכאן גבי טבילה משמע דאתי להו שפיר להתוס' במה שיהא ראוי ע"י טבילה זו להשתמש בהן מיד שלא הי' ראוי מקודם הטבילה, אף שאין צורך בהן להשתמש כעת חולין או מעשר או תרומה דיש לו כלים אחרים, ולולא משום יו"ט לא הי' טובל, וכל הטבילה הוא רק משום חיוב טהרה ברגל, וא"כ הי' לצורך הערב, ואפ"ה שרי למיטבל בשבת. הרי

המנהג וטעמו

המערב ברגליו האם מברך

כתב בשו"ע ס"י תט"ו סעיף ד': כשמניח עירובי תחומין מברך על מצות עירוב, ואומר בזה העירוב יהא מותר לי לילך ממקום פלוני אלפיים אמה לכל רוח. וכתב בפמ"ג סימן ת"ט ס"ק ג' שהמערב ברגליו אינו מברך, וז"ל: ובר"מ ז"ל פרק ו' מהלכות עירובין הלכה כ"ד לברך ערובי תחומין, והיינו בפת, דאלו במערב ברגליו על דברים שבלב אין מברכין אף שיאמר בפירוש, כבסימן (תל"א) [תל"ב] [משבצות זהב אות א'] בביטול אין מברכין. וצ"ע, דיש לומר דעיקר התקנה היא על ידי עירוב ברגליו, ואחר כך הקילו על העשירי, אם כן יש לומר דאין מברכין כדעת הר"א ז"ל [בהשגות] שם. ובפתיחה להלכות ברכות [אות כ"ב] כתבנו כהאי גוונא, יע"ש. ועיין סימן שצ"ה באליה רבה [ס"ק א'] בשם [שיירי] כנסת הגדולה [שם הגה"ט אות א'] לברך על כך, וצ"ע. עיין סימן תט"ו מ"א [ס"ק ד'].

ועיין בספר נתיבות שבת שדייק בדעת התוספת שבת שצריך לברך, וז"ל: ולא מצאתי בפוסקים אם מברך על עירוב ברגליו. ולכאורה אין כאן ברכה שהרי אינו עושה שום מעשה בעירוב ברגליו בשעת קניית השביתה, אלא בזה שהוא נמצא שם הוא קונה שביתה מאליו, ומדברי הפוסקים משמע שאף אמירה דלמא שיקנה לו שביתה א"צ, ולא דמי לעירוב בפת שבהנחת העירוב הוא עושה מעשה שיקנה לו שביתה ביה"ש, וגם צריך לומר שיקנה לו שביתה, אבל מדברי התו"ש לכאורה נראה שיש ברכה בעירוב ברגליו, שמפרש מ"ש עירב ברגליו בראשון א"צ לערב ברגליו בשני משום ברכה לבטלה, עיי"ש. ונראה לברך סברא זו דאע"פ שהמערב ברגליו נמצא שם קניית שביתה, אין זה דומה למי שיושב וקונה שביתה בביתו, שהרי המערב ברגליו סוף סוף ביתו הוא בעיר וגם פתו בעיר, והוא נמצא שם בלי מזון ומחיה. ואע"פ שגם מי שאין לו פת בבית קונה שביתה בעיר, הכא גרע, דדעתו של אדם על ביתו ומקום פיתו. ובפרט למאן דאמר דאף מערב ברגליו לא התירו אלא לדבר מצוה, ואילו יושב בביתו לעולם קונה שביתה, אלא ע"כ שעירוב ברגליו לאו מדינא הוא אלא תקנה היא, וא"כ כשיצא מביתו על דעת לערב הרי זה כמעשה בתקנת חכמים ושפיר יכול לברך. שוב ראיתי שבפמ"ג מש"י ס"י ת"ט ס"ק ז' נראה דלא שייך לברך על מחשבה, וכ"כ בא"א ס"י תט"ו ס"ק ד', עיי"ש.

ועיין בספר בנתיבות ההוראה ח"ג עמ' פ"ב שכתב שלמד שמערב ברגליו גם לא לצורך מצוה אין צריך לברך, וז"ל: נסתפקתי במערב ברגליו האם מברך ברכה על עירוב זה או לא. ושורש הספק הוא דהנה אנו קיי"ל דאין מערבין אלא לדבר מצוה, ונחלקו הראשונים האם נאמר דין זה גם במערב ברגליו שאסור לערב רק לדבר מצוה או לא, דרש"י ותוס' ורא"ש פסחים מ"ט א' סברי דאסור לערב ברגליו אלא לדבר מצוה, והרשב"א (שהוא בב"י ס"י תט"ו) ורבינו יהונתן (עירובין פ"ב, א') סברי דשרי לערב ברגליו גם לדבר הרשות, ולהלכה כתב המשנ"ב (ס"י תט"ו ס"ק א') דבשעת הדחק יש לסמוך ולהקל כהרשב"א ורבינו יהונתן. ובטעמא דמילתא כתב רבינו יהונתן "דדוקא בפת אין מערבין אלא לדבר מצוה כיון דאין עיקר העירוב בו, אבל ברגל מערבין אפילו לדבר הרשות", ולכאן כונתו דלמאי דקיי"ל דעיקר עירוב ברגל אפשר לערב גם שלא לדבר מצוה. והקשה ה"ק"ן אורה" עירובין (פ"ב, א') דלדברי רבינו יהונתן דתליא אם עיקר עירוב בפת או ברגל, א"כ לדעת ר"מ דס"ל דעיקר עירוב בפת צריך להיות הדין דמערבין בפת אף לדבר הרשות, וזה ודאי אינו. והנראה בביאור דברי רבינו יהונתן

דכונתו דלמ"ד דעיקר עירוב ברגל, יש חילוק מהותי בין עירוב בפת ועירוב ברגל, דעירוב בפת אינו עירוב ממש אלא תקנת חכמים, והיינו דהרי עיקר שביתתו בביתו, ורק חכמים תיקנו דע"י שהניח פת נחשב הדבר כאילו נמצא שם, ובלא תקנת חכמים ודאי דלא היה נחשב כאילו שבת במקום פיתו, אלא היינו מודדים לו ממקום שביתתו ממש, אבל בעירב ברגליו אינו מדין תקנת חכמים אלא כמו שאדם שהיה עובר דירה קודם השבת ודאי שהיו מודדין לו ממקום ביתו החדש, ה"ה אם מערב ברגליו הוה כאילו עבר דירה, ופשוט שמודדים לו ממקום שביתתו גם בלא תקנת חז"ל, וממילא כיון שכן לגבי מערב בפת שכולו תקנת חכמים, תיקנו חז"ל העצה שע"י פת יחשב כאילו דר במקום פיתו רק לדבר מצוה, אבל לגבי מערב ברגליו דלא הוי "עצה" אלא הוי כאילו עבר דירה ממש, כמו מי שעובר דירה ודאי יכול לעבור דירה גם שלא לדבר מצוה, ומודדים לו אלפיים אמה ממקום שביתתו החדש, ה"ה במערב ברגליו. כ"נ בביאור דברי רבינו יהונתן, וכאמור לעיל להלכה פסק המשנ"ב שאפשר לסמוך ע"ד במקום הדחק. והנה אם האמת היא כמש"כ שרי"י ס"ל דמערב ברגליו שלא לדבר מצוה, כיון דמערב ברגליו הוי כמו שעבר דירה לפני כניסת שבת, דודאי מונים לו אלפיים ממקום שביתתו החדש, א"כ כמו אדם שעובר דירה אע"פ ששינה את מקום שביתתו אינו מברך, ה"ה במערב ברגליו שאינו מברך, וכיון שאנו קיי"ל כר"י עכ"פ בשעת הדחק, א"כ ודאי דלגבי ברכה נחשוש לשיטתו. ב. ובאמת מצאתי בפרמ"ג מפורש דכדברינו דאין מברכים על מערב ברגליו אך מטעמא אחרינא, דז"ל (ס"י ת"ט במ"ז סוס"ק ז'): "וברמב"ם (פ"ו מהל' עירובין חכ"ד) כתב לברך על ע"ת והיינו בפת, דאילו במערב ברגליו על דברים שבלב אין מברכין אף שיאמר בפירוש, ובסימן תל"א [צ"ל תל"ו] בביטול אין מברכין, וצ"ע ד"ל דעיקר התקנה היה ע"י עירוב ברגליו ואח"כ הקילו על העשירי, א"כ י"ל דאין מברכין כדעת הראב"ד שם", עכ"ד הפרמ"ג, והיינו דהוקשה לפרמ"ג לשיטתו דהטעם דאין מברכים על מערב ברגליו מטעם דהוי דברים שבלב, א"כ שלא יברכו גם על מערב בפת, וכפל הפרמ"ג דבריו (באשל אברהם ס"י תט"ו ס"ק ד') וז"ל: "וכבר כתבנו שמערב ברגליו אין מברך, א"כ י"ל ה"ה בפת, ומ"מ ודאי הלכה דמברך", עכ"ל, וכונתו כהנ"ל. אכן לדברינו א"ש, דמה שאין מברכים במערב ברגליו אין הטעם דהוי דברים שבלב [ואפשר דעצם ההליכה למקום השביתה החדש הוי מעשה], אלא הוא משום דהוי כקונה שביתה ע"י דירה וכמש"י, וע"כ במערב ברגליו אינו מברך, ובמערב בפת דהוי תיקון חז"ל ודאי דמברך.

ועיין בספר מנחת יוסף עמ' פ"ה שביאר בדעת הרמב"ם שאין מברכים על עירב ברגליו, וז"ל: הרמב"ם בריש פרק ז' מהלכות עירובין פסק דעיקר עירובי תחומין הוא לערב ברגליו, ועירוב במזון סעודות הוא קולא, וז"ל: מי שיצא מערב שבת חוץ למדינה ועמד במקום ידוע בתוך התחום או בסופו, ואמר שביתתי במקום זה וחזר לעירו ולן שם, יש לו להלך למחר מאותו מקום אלפים אמה לכל רוח, וזה הוא עיקר עירובי תחומין לערב ברגליו. ולא אמרו לערב בהנחת מזון שתי סעודות בלבד במקום אע"פ שלא יצא ולא עמד שם, אלא להקל על העשירי שלא יצא, אלא ישלח עירובו ביד אחר ויניחו לו, עכ"ל. אגב, מוכח מלשון הרמב"ם דא"י לשלוח שליח לערב ברגליו, ועי' שו"ע ס"י ת"ט סעיף ז' ובביאור הלכה שם ד"ה ואם. ולכאורה יש להעיר על הרמב"ם, כיון דפסק כר' יהודה וכאוקמתיה דר' נחמן בדף נ"א ע"ב

הרה"ג אליהו נכס שליט"א נוכל "אליבא דהלכתא" קרית ספר

דעיקר עירוב ברגליו, דתניא התם רבי יהודה אומר, אחד עני ואחד עשיר מערבין ברגל, ויצא עשיר חוץ לתחום ויאמר תהא שביתתי במקומי, וזה הוא עיקרו של עירוב. והתירו חכמים לבעל הבית לשלח עירובו ביד עבדו ביד בנו ביד שלוחו בשביל להקל עליו, ע"כ. למה קבע הרמב"ם בפרק ו' הלכות המניח עירוב במזון ב"ס, ואחר כך בפרק ז' קבע הלכות עירב ברגליו, הלא היה ראוי לקבוע תחלה עיקר התקנה של עירובי תחומין, ועוד בסוף פרק ו' הלכה כ"ד כתב שמברכין על עירובי תחומין, ולמה לא המתין עד לאחר שכתב גם הלכות של עירוב ברגליו. ויש ליישב כל זה אחר הקדמה אחת, דהנה בעירובין דף ל"ט ע"א איתא, אמר רב יהודה עירב ברגליו ביום ראשון מערב ברגליו בשני, עירב בפת ביום ראשון מערב בפת ביום שני, עירב בפת בראשון מערב ברגליו בשני. עירב ברגליו הראשון אין מערב בפת בשני, שאין מערבין בתחלה בפת, ופרש"י מ"ט לשבת משום הכנה דקרי ליה השתא שם עירוב. עירב בפת ביום ראשון מערב בפת ביום שני, אמר שמאל ובאותה הפת, ופרש"י שם והשתא קא שתיק, אבל לא בפת אחרת דבעי למיקרי שם עירוב השתא, ע"י דף ל"ח ע"ב, ע"כ. וצריך לומר דעירוב ברגליו א"צ דיבור, ולכן אין בו משום הכנה כשמערב בשני ברגליו. וכן פסק הרמב"ם בפרק ח' הלכה ט', וז"ל: עירב ברגליו בראשון צריך לערב ברגליו בשני, והוא שילך שם ויעמוד באותו מקום ויחשוב בלבו שיקנה שם שביתה, עכ"ל. הרי מפורש בעירב ברגליו שאין צריך דיבור. וכן פסק השו"ע סימן ת"ט סעיף ז': כיצד עשיית עירוב, אם רוצה לילך בסוף התחום או בתוכו ולהחשיך שם, זה הוא עיקר מצותו, ואפי' לא אמר שביתתי במקומי אלא החשיך שם ושתק, לא שנא מי שיוצא מביתו להחשיך על התחום לא שנא מי שבא בדרך וחשכה לו, קנה אלפים אמה בלא אמירה וכו', ע"כ. ולפי"ז מוכרח לומר דאין מברכין על עירובי תחומין כשהוא מערב ברגליו, דכיון דקונה שביתה בשתיקה בלי שום אמירה, א"א לתקן שיברך שלא תקנו חז"ל ברכה על מחשבה, ועוד אי מברכין על עירוב ברגליו, איך יערב ברגליו בשני, הלא כמו שאין מערבין בתחלה בפת חדש כיון שצריך אמירה שזהו עירובו וא"א להכין מיו"ט לשבת, א"כ ה"ה וה"ה אי אמרינן דעירוב ברגליו צריך ברכה, יראה כהכנה ע"י הברכה, ועוד תנן בדף מ"ה ע"א, מי שיש בדרך ולא ידע שחשכה יש לו אלפים אמה. וכן פסק הרמב"ם בהלכות שבת פרק כ"ז הלכה ד', וז"ל: וכן השוכת בבקעה אפילו היה ישן בשעה שנכנס השבת שלא קנה שביתה, יש לו להלך ממקומו אלפים אמה לכל רוח בריבוע, עכ"ל. וכן פסק המחבר סימן ת"א וז"ל: מי שישן בדרך וחשכה לו קנה שביתה במקומו ויש לו אלפים אמה לכל רוח, ודוקא באדם משום דהואיל ואם היה נעור היה קונה, ישן נמי קונה. ובערוך השלחן שם סעיף ח' חידש יותר, וז"ל: ויראה לי, דאע"פ שהולך כל בה"ש ולא עמד על מקום אחד, קונה שביתה, ונתבאר בסימן שצ"ז וכל מידי דגיידי לא קנה שביתה, כמו נהרות המושכין, מ"מ האדם קונה שביתה במקומו, שהרי ביכולתו לעמוד או לישב. ולא מצינו בשום מקום שההולך לא יקנה שביתה, ואמרינן מיגו דעמד קנה הולך נמי קונה, כמו בישן שם שאמרינן ככה"ג ע"ש, עכ"ל. אחרי כל הנ"ל מוכרח לומר דא"א לברך על עירוב ברגליו דהא אינו צריך דיבור, אלא קונה שביתה אף במחשבתו ובישן, וא"צ אפי' לעמוד במקומו דבאופנים הללו ודאי א"א לברך. ומשו"ה קבע הרמב"ם בפרק ו' הלכות עירוב בסעודה ובסוף פרק זה כתב דמברכים על עירובי תחומין כמו שמברכין על עירובי חצרות, כי רצה להסמיך עירוב בסעודה לעירובי חצרות שיש ביניהם

צד השווה שיש בהם אמירה וגם ברכה. ורק אח"כ קבע הלכות עירוב ברגליו אע"פ שזהו עיקר עירוב, להורות דבעירוב זה אין מברכים, דאל"כ היה מן הראוי לקבוע ההלכה של חיוב ברכה לאחר שביאר הלכות עירוב ברגליו. ובי"ה שמצאתי מה שכתבנו, בפמ"ג סימן ת"ט משב"ז ס"ק ז', וז"ל: ובר"ם ז"ל פ"ו מה"ע הכ"ד לברך ע"ת, והיינו בפת, דאלו מערב ברגליו על דברים שבלב אין מברכין, אף שיאמר בפירוש כבסימן תל"א בביטול אין מברכין, עכ"ל. אבל בספר תוספות שבת לא חילק כן, דבהתוספות שבת בסיומן תט"ו ס"ק י' הביא סעד לדעת הרמב"ם דמברכין על עירובי תחומין, ממה דאיתא בדף ל"ח ע"ב דאם עירב ברגליו בראשון ביו"ט ראשון של ב' יו"ט של גלויות אין מערב ברגליו בשני, דקדושה אחת היא ופרש"י שם, דהיינו דאין צריך ביום ב', ופירושו דחוק קצת, אכן לדעת הרמב"ם אין צורך לזה דבפשיטות אתי שפיר, דכיון דקדושה אחת היא א"כ אסור לו לערב ביום ב' משום דהיא ברכה לבטלה, עכ"ל. ולפי דברינו אוזיל סעד זה, דכאן איירי בעורב ברגליו, ובעירב ברגליו אף הרמב"ם מודה דאין מברכין, משו"ה הוצרך רש"י לפרש דאין צריך לערב, ודו"ק.

המערב על תנאי אי מערב

שו"ע סי' תי"ג סעיף א': וכן מי שהניח ערוב לכל שבתות השנה ואמר 'איזה מהם שארצה אלך ואסמוך עליו', אף על פי שלא גמר בלבו עד למחר, יכול לסמוך עליו. וכן מי ששמע שיש לחכם לבוא ואינו יודע לאיזה רוח, והניח שני ערובים שיש לחכם שישבא החכם יקנה לי ערוב, לרוח שבא לו החכם קנה לו. או אם אמר 'אם לא יבוא כלל אהיה כבני עירי', או 'אם יבואו שנים, למקום שארצה אלך', הכל לפי תנאו. וכתב בספר נתיבות שבת פרק מ"ז אות כ"א: נראה פשוט דבכל עירוב על תנאי אינו מברך. ועיין בספר תיקון עירובין פרק י"ב בבנין שלם אות ל"ה שהסתפק בזה וז"ל: ולענין ברכה כיון דמערב רק על תנאי ואפשר שלא יחול כלל יש לעיין אם מברכין עליו, והפוסקים סתמו בזה, וצ"ע (וראה מש"כ לעיל פרק י"א ס"ק ק"ז בדין ברכה

למערב ביהש"מ). וידועים דברי הפר"ח (או"ח סוף סימן ס"ו) שאסור לעשות המצוה בלא ברכה, וכן כתב הגאון הנצי"ב בספרו העמק שאלה (סימן כ"ז אות ב'). ועיין עוד בתבואות שור (יו"ד סימן י"ט ס"ק י"ז וס"ק כ"ז) שנכון יותר לגרום ברכה שאינה צריכה מלעשות מצוה בלא ברכה, עיי"ש. והביא דבריו בשו"ת רב פעלים (או"ח ח"ב שאלה ז') והסתמך עליו, ומסיים וזה כלל גדול בדיני ברכות, בדבר שיש בו מנהג ברור ופשוט לא אמרין ספק ברכות להקל עיי"ש, וא"כ בני"ד שכן תקנו חכמים לערב בתנאי א"כ קשה הדבר להקל מלברך, ועיין מש"כ לעיל (פרק י' ס"ק צ'), ומ"מ אפ"ל דמי להא דמבואר בפוסקים (עיין תשו' הרשב"א ח"א סימן י"ח) דאין לברך על מצות צדקה ומתנות עניים שאינה תלויה כולה ביד העושה, ואפשר שלא יתראה בה חבירו ותבטל המצוה עיי"ש, ומ"מ כל זה במערב רק מצד אחד על תנאי, ואפשר שלא יחול העירוב כלל, הא מערב בשתי רוחות ואחד יחול ממנ"פ בוודאי צריך לברך עליהם, ומברך ברכה א' על שניהם ומתנה.

ועיין שם עוד פרק י' אות צ' בבנין שלם כשאנו יודע אם ישתמש שצריך לברך, וז"ל: ונ"פ דאף כשאנו יודע בבירור אם ישתמש בעירובו אם לאו מ"מ שפיר מברך על עירובו, ואין שייך לומר בזה ספק ברכות להקל, חדא דהא בכל אופן עכ"פ קונה שביתה שם במקום הנחת העירוב, ואוסר על עצמו מעירו לצד האחר כ"ל ה' ד', ועוד דהא בכל עת שרוצה להשתמש בעירוב וליך ממנו אלפיים אמה הולך, וה"ה כהא דמבואר ביו"ד ה"ל שחיטה (סימן י"ט) במי ששוחט להאכל לפועליו גוים או לכלבים, הסכמות האחרונים דמצי שפיר לברוכי על שחיטה זו, עיין פר"ח (בקו"א שם) ופרמ"ג (שפ"ד שם ס"ק ד') ובחכ"א (כלל ה' אות ו') ועוד כמובא גם בכף החיים (שם ס"ק ט"ו), ומטעם דאם רוצה לאכול ממנו בעצמו מצי אכל, שפיר מברך על שחיטה זו עיי"ש, וא"כ ה"ה בני"ד הא עכ"פ אם מתישב בדעתו לסמוך על עירוב זה שפיר סומך עליו, ומצי לברוכי עליו. וכ"נ מהא דמבואר באו"ח סימן תי"ג (וראה להלן פרק י"ב ה"ו) דיכול לערב על תנאי אם יבא החכם יקנה לי עירוב, ואם לא יבא אהי כבני עירי.

מתי מברך על ע"ת ועד מתי מברך

כתב בתקוני עירובין פרק י' אות פ"ח וז"ל: בגמרא (שם ע"ג ע"א) הרועים והקייצין וגו' בזמן שדרכן ללון בשדה וגו' התם אנו שהדי דאי ממטי להו ריפתא התם טפי ניחא להו, הובא במג"א (או"ח סימן ת"ט ס"ק י"ד). ואם דרכן ללון בעיר אע"פ שקידש עליהם היום בשדה, ולא נתכוונו בהדיא לקנות שבתה בעיר מ"מ ה"ה כאנשי העיר, ויש להן מן העיר אלפיים אמה לכל רוח, וכל העיר להן כד' אמות (גמרא שם). ועיין מש"כ לעיל (פרק ז' ס"ק ד'). כן לשון המחבר (או"ח סימן תט"ו סעיף ד'), ואינו מבואר בדבריו אי מברך קודם הנחתו או לאחר כך. ונראה דאף לדעת הפוסקים דס"ל בעירובי חצרות דמברך קודם שנגמר הקיבוץ, דלאחר שנגמר הקיבוץ כבר נגמר המצוה וצריך לברך עובר לעשייתו (עיין או"ח סימן שס"ו סעיף ט"ו ובמ"ב שם ס"ק פ"א), מ"מ בעירובי תחומין שאני כיון שעיקר גמר עשיית עירובי תחומין הוא באמירת הדין עירובא, ואמירה זו מעכבת בעצם המצוה כמבואר להלן (הלכה כ"ה), שפיר מקרי עדיין עובר לעשייתו אף לאחר שכבר הניחו, ודינו כדין עירובי תבשילין דמבואר באו"ח סימן תקכ"ז (סעיף י"ב) דמברך לאחר הזיכוי, ושם ג"כ האמירה מעכבת כדמוכח שם (סעיף כ'), והבן. ואדרבה אם מברך קודם אפ"ל דמקרי עובר דעובר ואסור לברך, משא"כ בעירובי חצרות דאמירה אינה מעכבת (כמבואר ברמ"א או"ח סימן שצ"ה), ע"כ ס"ל להני פוסקים דמברך קודם שנגמר הקיבוץ, והבן. שוב ראיתי בעירובי חצרות דמברך קודם שנגמר כ"ל בין עירובי חצרות לעירובי תבשילין, ומ"מ כנראה מדבריו דע"ח ועירובי תחומין דמאי להדידי בזה, וצ"ב. ובשכח לברך בשעת הנחת העירוב לפי"ד המג"א (שם ס"ק כ') עדיין יכול לברך עד כניסת השבת, וכן העתיקו האחרונים דבריו שם עיי"ש, וא"כ ה"ה בע"ת, ואם אינו במקום העירוב ראה מש"כ להלן (ס"ק י"ח). וכן כתב בנתיבות שבת פרק מ"ז הערה כ"ח: ומ"מ נלע"ד שאם לא נזכר עד שלא תחשב שיכול לברך דומיא דעירובי חצרות, וכמ"ש שם שהרי העירוב חל ביה"ש.

נתיבי המנהגים

**הרה"ג אליקום דבורקס שליט"א
ח"צ בד"ץ 'שארית ישראל'**

הבאת מאכלי שבת ע"י עכו"ם בשבת חוץ לתחום

האם מותר להביא ע"י גוי מאכלי שבת במקרה והמקום שנמצאים בו הוא מחוץ לתחום, כתוב בתורה "שבו איש תחתיו אל יצא איש ממקומו ביום השביעי" (שמות ט"ז), והוא שנמנע שלא לצאת חוץ לגבולות ידועים, ומובא בגמ' עירובין נ"א ע"א דהיינו שלא יצא איש ממקומו שהוא אלפיים אמה וחוצה לה. שיטת ר"ע ור"מ דתהוי אלפים אמה דאורייתא, וכמובא בסוטה כ"ז ע"ב ובעירובין ל"ה ע"א, אולם שיטת רבי אליעזר ור"י דתחום אלפיים אמה דרבנן כמובא בעירובין ל"ה. רוב גדולי הראשונים כתבו שכל דין תחומין אינו אלא דרבנן, ששלמה ובית דינו גזרו שאסור לצאת חוץ מאלפים אמה, עי' ברש"י שבת ל"ד ע"ב ד"ה בעירובי תחומין שכ' 'עירובי תחומין תיקון בעלמא דאסמכוה רבנן אקרא', וכ"כ רש"י ביומא ס"ו ע"ב.

נפסק בשו"ע או"ח סימן ש"ז ס"ה דמלאכה שאינה אסורה אלא מדרבנן יש להקל לומר לעכו"ם שיעשנה במקום מצוה. וכן נפסק בשו"ע או"ח סימן תקפ"ו סעיף כ"א דמותר לומר לעכו"ם לחלל את היו"ט באיסור דרבנן משום מצות שופר, והטעם לזה משום דהוא שבות דשבות, דהיינו איסור אמירה לגוי איסור דאורייתא הוא משום שבות שאחז"ל לשבות מזה אמירה לגוי, והאיסור דרבנן הוא שבות דשבות ובמקום מצוה לא גזרו, וא"כ במקרה של איסור תחומין נפסק בבבלי שאין לתחומין עיקר מן התורה, ואף תחום י"ב מילין הוא דרבנן, והפסוק אינו אלא אסמכתא בעלמא, ממילא אם אדם נמצא חוץ לתחום אף ב"ב מילין לכאורה אפשר להקל להביא אוכל ע"י עכו"ם, היות והוא נחשב לשבות דשבות דמותר במקום מצוה, דיש מצוה לאכול סעודה בשבת ויו"ט.

וכך משמע בפמ"ג ריש סימן ש"ז במשב"ז ס"ק א', וכך כתב בשו"ת רב פעלים ח"ג או"ח סימן כ"ו לגבי הבאת אתרוגים חוץ לתחום בשבת, והתיר זאת דאיסור תחומין חוץ ל"ב מיל הוא מחלוקת אם הוא מדאורייתא או מדרבנן, ורוב הפוסקים סוברים דאין איסור תחומין כלל מן התורה, וא"כ אמירה לגוי בשבות דשבות מותר כפי שפסק המחבר.

עי' במשנ"ב בביאור הלכה סימן ש"ב (בסוף הסימן) וז"ל: "דע דלקמן סימן תט"ו ס"יא מוכח דדבר שהוא צורך שבת אף שאפשר לו דלעצם ויתווסף לו רק עונג נחשב צורך מצוה. ובפרט עונג שבת יש שמביאים שהוא מצוה דאורייתא, עי' שו"ת חתם סופר ח"ו ליקוטים סימן פ"ו ובשו"ת רב פעלים ח"ג או"ח סימן כ"ב. אולם בשו"ת אמרי יושר סימן י"ז חולק ע"ז שאין היתר ע"ז, ואין ראי' משופר שהוא חיוב גמור מן התורה, אולם אם ננקוט שעונג שבת הוא דאורייתא ע"כ במקום עונג סעודת שבת יש לסמוך להקל להביא להם סעודה, אף שהוא מביא זאת למקום שמחוץ לתחום.

מאכל הראוי לעירוב תחומין

אעפ"י שאין העירוב ראוי לו לאכילה, אם הוא ראוי לישראל אחר מערבין עירובי תחומין, וכמו דמצינו לגבי שיתופי מבואות בסיומן שפ"ו

ס"ח "משתתפין אפילו באוכל שאינו ראוי לו אם ראוי לשום אדם כגון לניזר בין ולישראל בתרומה", וכתב המשנ"ב (שם) ס"ק מ"ו "הוא הדין לענין עירובי תחומין", דפוסקים כדברי ת"ק בגמ' עירובין כ"ו ע"ב מערבין לניזר בין ולישראל בתרומה, אולם יש חילוק בשיעורם, שבשיתופי מבואות שיעור מנין ב' סעודות הוא לכל המשתתפים יחד, ואילו בעירובי תחומין שיעור שתי סעודות הוא לכל יחיד ויחיד.

הרי"ף בפ"ק דביצה כתב וז"ל: "וקי"ל דיו"ט צריך עירובי תחומין ולא צריך עירובי חצירות ושיתופי מבואות, אבל יו"ה"כ צריך אף עירובי חצירות ושיתופי מבואות, שבת דתניא בעירובין ל' ע"ב מערבין לישראל בתרומה ולניזר בין, ובי"ש אומרים אין מערבין, אמרו להם ב"ה לבי"ש אי אתם מודים שמערבין לגדול ביהו"כ, שמעינן מינה דבין ב"ש ובין ב"ה כוליהו ס"ל דמערבין לגדול עירובי תחומין ועירובי חצירות רשות, וכן הלכה". ותמהו הב"י סימן תרי"א וב"ם של שלמה ביצה סימן ל"ה ובשאגת אריה סימן מ' דמנין לו להרי"ף דמדובר בעירובי חצירות, שמה מדובר בעירובי תחומין דפשוט דנוהג אפילו ביו"ט שמותר בהוצאה, עי' שם מה שתירצו.

בשו"ת מרחשת ח"א סימן י"ב כתב דיש לעמוד בדין זה שמערבין לישראל בתרומה אף שאינו ראוי למערב, מ"מ כיון שראוי לאחרים מערבין בו, א"כ משום זה מדוע לא נוכל לערב בכל איסורי מאכל שבתורה שהרי ראויים הם לנכרי, וע"כ צ"ל שצריכים אנו שהעירוב יהיה ראוי למי שישנו בתורת עירוב, וע"כ בישראל בתרומה ולניזר בין מערבין כיון שהיין והתרומה ראויים לאחרים שהם בתורת עירוב, משא"כ באיסורי מאכל לכל ישראל שאינם ראויים רק לנכרי אין מערבין משום שהנכרי אינו בתורת עירוב, ולאו בר עירוב הוא כלל. ולפי"ז יש להעיר במה שאמרו ב"ה לבי"ש שמערבין לגדול ביהו"כ משום שראוי לקטנים, הרי ק"ל קטן אוכל נבילות אין ב"יד מצווין להפרישו, וא"כ קטן אינו מצוה על עירוב כלל דהרי יכול לצאת חוץ לתחום בלא עירוב, א"כ מה שראוי העירוב לקטנים לא היה ראוי לערב בו משום שאינו בתורת עירוב ולא בר עירוב כלל. וע"כ צ"ל דקטן שונה כיון שאסור לספות לו איסור בידים, מוכח מזה שגם קטן ישנו בכלל איסור זה אלא שאין מפרישין, ועל כן נחשב בר עירוב וישנו בתורת עירוב.

ובעצם דברי הגמ' שמערבין לגדול ביהו"כ משום דראוי לקטן, כתב רש"י (שם) "וחזי לקטן שאינו בר עונשין". וכתב המרחשת (שם) בהגהה להעיר דיש לדון מה שמאכלים את הקטנים ביהו"כ, וכשהגיע לחינוך מחנכין אותו לשעות, האם הוא משום סכנה ופיקוח נפש שדוחה לאיסור אכילה ביהו"כ, או משום דאיסור אכילה ביהו"כ הוא משום מצות עינוי, וקטן אינו מצוה על מצות עינוי ואינו בר חיובא כלל כמו שפטר מכל חיוב מצוות, וממילא אין איסור אכילה על הקטן, ומוכיח מדברי הגמ' מזה שמערבין לגדול ביהו"כ משום שראוי לקטנים, ואם נאמר דמה שקטן אינו מתענה משום סכנה ומשום מצות פיקוח נפש, א"כ אין זה נחשב חזי לאחרני, כמו שאין מערבין בכל איסורים שבתורה משום שראוי לחולה שיש בו סכנה אף כשישנו חולה מסוכן לפנינו (עי' שו"ת רעק"א סימן ה' מש"כ בזה). ולכאורה מדברי רש"י

שהבאנו שראוי לקטן שאינו בר עונשין, משמע שאין עליו חיוב עינוי וממילא לא מענישין אותו, ולא משום פיקוח נפש (עי' אבי עזרי הלכות מאכלות אסורות פ"י, שו"ת אגרות משה חויר"ד ח"א סימן ג', שו"ת חלקת יעקב או"ח סימן קפ"ז ושו"ת דובב מישרים סימן קע"ו).

שיעור העירוב בעירובי חצירות ותחומין

מובא בסיומן ת"ח ס"א ששיעור מזון של עירובי תחומין הוא מזון שתי סעודות לכל אחד ואחד שרוצה לילך, והמקור לזה הוא בגמ' עירובין פ"ב ע"ב, והטעם לזה כיון שיש לו שיעור סעודת לילה וסעודת יום נראה שעקר דעתו מן העיר ושובת שם במקום סעודה, כמובא בפירוש רבינו יהונתן (שם). ואף דבשבת צריך לאכול ג' סעודות כמובא באו"ח סימן רצ"א, עכ"ז מובא (שם) שצריך שיעור מזון כמה שאוכל ביום חול כדי להקל על האדם, וביום חול שיעור המזון הוא ב' סעודות כמובא באבן העזר סימן ע' ס"ג.

האור זרוע בהלכות עירובין פ"ג סימן קל"א כתב טעם אחר, לפי שבלילה הוא אוכל בביתו, ולמחר ביום אם רוצה לאכול במקום שבתיתו יש לו שתי סעודות ליום, אחת בבוקר ואחת בצהרים. הלבוש בסיומן ת"ח כתב דסעודה שלישית אפשר לצאת במיני תרגימא, ואעפ"י שבדרך כלל אדם רגיל לאכול בשבת יותר מאשר בימות החול, מ"מ הקילו שמספיק לפי סעודת חול.

ומה שצריך שיעור מזון ב' סעודות לכל אחד מובא בעירובין פ"ב ע"ב, וכך נפסק בשו"ע סימן ת"ט סעיף ז' ובסימן תי"ג ס"א, וכתב בבאור הלכה סימן תט"ו דיש הרבה אנשים טועים וחושבים כיון שבעה"ב הניח העירוב מותר לכל בני הבית לילך על סמך עירובו.

מה ששונה עירובי תחומין מעירובי חצירות שלא צריך להניח כשיעור לכל אחד ואחד, כתב הט"ז בסיומן תי"ג ס"ק א' דבעירובי חצירות האיסור הוא משום שהאחד אוסר על חבירו, ולכן גובין מכל אנשי החצר שיעור י"ח רגורות דעיי"ז הם מעורבים והיו לאחד, משא"כ בתחומין אין האיסור שכל אחד אוסר את חבירו, אלא דלכל אחד יש לו רשות ללכת אלפיים אמה ותו לא, וע"י העירוב נעשה שדר שם, ולכן צריך כל אחד לערב עירובי תחומין.

הלבוש (שם) כתב דכל הטעם שתקנו עירובי חצירות משום להפריש מן האיסור, ולכן הקלו עליהם שלא יצטרכו מכל אחד כדי לא לעבור על האיסור, משא"כ בתחומין שלא התירוהו אלא לדבר מצוה לא רצו להקל. וכך משמע בב"ח בסיומן שצ"ה שאף שמצוה לחזור אחר עירובי חצירות ושיתוף מבואות כדי שלא יבואו לידי איסור טלטול בחצר ובמבוי, מ"מ אין מצוה לחזור אחר עירובי תחומין, ואדרבה שע"י עירוב תחומין יגיע לידי איסור הליכה חוץ לתחום, אלא שמ"מ כדי לקיים מצוה מותר לערב.

מערבין עירובי תחומין לגדול ביום הכיפורים

בגמ' עירובין כ"ו מובא שמערבין עירובי תחומין ביהו"כ משום שזה ראוי לקטן, וכתבו הפוסקים שזה ברור שהמאכלים ביהו"כ אינם

תקנת האיסור שאסרו חכמים לטלטל מבית לחצר בלא עירוב, כך גם בעירובי תחומין שבלא תקנתם היה אסור לילך יותר מאלפיים אמה, ונצטוו לעשות עירובי תחומין בכדי להלך אף יותר מאלפיים.

בחידושי הרש"ש עירובין פ"ב כתב להסביר את דברי הראב"ד, שבעירובי חצירות ע"י הנחת העירוב ניכרת תקנת חכמים שאסור לטלטל ללא עירובי חצירות, שהרי ע"י שמניח עירוב מסתלק האיסור של הטלטול, ובמעשה ההנחה ניכר האיסור שאסור לטלטל מהבית להחצר ללא עירוב, משא"כ בעירוב תחומין שהאיסור נשאר וגם אסור להניח עירוב, אסור לו ללכת יותר מאלפיים אמה ממקום שהניח, אי"כ בהנחת העירוב אינו עושה היכר לאיסור שאסור לצאת חוץ לתחום, אלא רק מועיל שיוכל ללכת עוד אלפיים אמה בלבד, ולכן אין מברכין ע"י (ועי' שו"ת מנחת שלמה למרן הגרש"ז אויערבאך זצ"ל ח"ב סימן נ"ט).

הוצאת בגדים מחוץ לתחום

אשה יולדת שמקום בית החולים הוא מחוץ לתחום, והבעל צריך ללוות את אשתו משום פיקוח נפש, האם צריך לפשוט את בגדיו המיותרים כגון עניבה וכו', שהרי מבואר בסימן שצ"ז ס"ג שכשם שאסור לאדם לצאת מחוץ לתחום, כן אסור להוציא את בגדיו מחוץ לתחום, וכתב המשנ"ב (שם) סק"ו שגם בבגדיו שהוא לבוש בהם אף שאין בזה איסור הוצאה, מ"מ יש בזה משום איסור תחומין, וכגון ביו"ט שאין איסור הוצאה, עיי"ש. מרן הגרש"ז אויערבאך זצ"ל דן בענין זה בשו"ת מנחת שלמה ח"א סימן ט"ו, ופסק שממונו של אדם נגרר אחריו, וכיון שהוא עצמו מותר לצאת חוץ לתחום מפני פיקוח נפש, גם ממונו הותר, ואינו חייב לצמצם בבגדיו כשיצא להציל, וכך פסק בשו"ת מנחת יצחק ח"ט סימן ל"ז וחי" סימן ל"א.

בס' חשוקי חמד בעירובין צ"ז ע"ב מביא בשם מרן הגר"ש אלישיב זצ"ל שאין חייב לפשוט בגדיו המיותרים כיון שהבגד טפל לאדם (עי' בזה בתורת היולדת פ"ב הערה ו'). ובשו"ת אגרות משה או"ח ח"ה סימן כ"ו ול' כתב לענין חיילים הנוסעים חוץ לתחום לצורך הצלת נפש, שאסור להם לקחת עמם חפצים ולהוציאם חוץ למקום שביבתם, אכן אוכל ומשקה מותר להם לקחת עמם (עי' קובץ שיעורים ביצה את ע').

איסור נסיעה ברכבת חשמלית בשבת

אסור לנסוע ברכבת חשמלית בשבת אף שהתחיל את נסיעתו בע"ש, שכן היא יוצאת מחוץ לתחום, ואף אם קנה שביתה ואף שהרכבת מונהגת ע"י גוי, וכ"כ בשו"ת חתם סופר סימן צ"ז כפי שהובא בדעת תורה למהרש"ם סימן רמ"ח, וכן פסק בשו"ת בית יצחק (שמעלקס) יור"ד ח"ג סימן ל"א משום עובדין דחול. ואפילו בתוך העיר אסור כפי שפסק בשו"ת חלקת יעקב ח"ג סימן קל"ז שהלכה זו נתקבלה בכל תפוצות ישראל דאסור לנסוע ברכבת בשבת אפילו בתוך העיר, וכן פסקו בשו"ת קנין תורה ח"ד סימן ל"ח ובשו"ת מנחת יצחק ח"ג סימן ק"ו, ובשו"ת יחוה דעת ח"ו סימן ט"ז העלה לאיסור משום תחומין (עי' בשו"ת בצל החכמה ח"ד סימן ע"ז אות ט' ובשו"ת ציץ אליעזר ח"א סימן כ"א).

האיסור הוא על הגברא, ובקטן לא שייך איסור גברא (עי' שו"ת אחיעזר ח"ג סימן פ"א אות ט"ו).

הנחת העירוב ע"ג קבר של בנין

מובא בשו"ע סימן ת"ט ס"א: "הנותן עירובו בבית הקברות אינו עירוב לפי שבת הקברות אסור בהנאה, וכיון שרוצה בקיום העירוב שם הרי נהנה בו", והמקור לזה הוא בגמ' עירובין כ"ו, וכתב המשנ"ב "ומיירי בקבר של בנין, דאילו נתנו בקבר של קרקע מותר דקרקע עולם לא נאסר, וכמובא ביר"ד סימן שס"ד".

דנו גדולי הפוסקים אם מניח את העירוב בקבר של עכו"ם, דהנה אסור ליהנות מן המת כמובא בגמ' סנהדרין מ"ז ע"ב, ודעת רוב גדולי האחרונים שאיסורו הוא איסור תורה, אולם יש לברר האם יש איסור ליהנות ממת עכו"ם. יש שכתבו דהמקור שמת אסור בהנאה לומדים זאת מגזירה שוה, דכתיב "ותמת שם מרים" (במדבר ב'), וכתב "וערפו שם את העגלה בנחל" (דברים י"א), מה להלן אסור בהנאה אף כאן אסור בהנאה, והרי אותו "שם" הנאמר במת במיתת מרים נאמר, מה מרים שהוא בן ברית, להוציא מת שאינו בן ברית שאין בו איסור הנאה. אולם יש האוסרים, והסיבה דא"ל לומדים ממרים אולם זה לא מיעוט למת נכרי, כשם שאין ממעטים מת ישראל שאינו נביא כמרים שהיתה נביאה.

והנה בירושלמי שבת פ"י ה"ה מפורש להיתר ח"ל: "במת עכו"ם הואיל ואיסור הנאה אין בו", וכן כתבו בתוס' ב"ק י' ע"א ד"ה שנאמר, והמאירי בחידושי למסכת שבת צ"ג ע"ב, ושו"ת הרדב"ז ח"ב סימן תשמ"א, ושו"ת חתם סופר יור"ד סימן של"ו, והסיבה שצריך להיות מת ישראל דומיא דמרים, אבל מת עכו"ם מותר בהנאה (עי' משנה למלך פ"ד מהלכות אבל הכ"א). אולם הרא"ה בחידושי לכתובות ס' ע"ב ובשו"ע יור"ד סימן שמי"ט פסק דבין עכו"ם ובין ישראל אסורים בהנאה (עי' שו"ת אגרות משה יור"ד סימן רכ"ט, ושו"ת אור המאיר להגר"מ שפירא סימן ע"ד). ולפי"ז יוצא דאם הניח על קבר עכו"ם תלוי במחלוקת הפוסקים האם העירוב חל, ועי' בסידור שערי שמים להיעב"ץ דיני עירוב תחומין שגם בשל עכו"ם אסור, ומציין מה שכתוב בשו"ת שאילת שלום לפסוק כשיטת הרשב"א, ודעת המחבר הנ"ל דאף מת עכו"ם אסור בהנאה, וא"כ יוצא שגם אם הניח בקבר של עכו"ם אין יכול לערב עירובי תחומין.

ברכה על עירוב תחומין

מובא בשו"ע או"ח סימן תט"ו ס"ד: "כשמניח עירובי תחומין מברך על מצות עירוב", וכתב המשנ"ב (שם) ס"ק י"ג "אעפ"י שאם לא ירצה לילך חוץ לאלפים אין צריך עירוב, מ"מ שייך לומר וציונו שלא לילך בלי עירוב, כענין שחיטה שמברך עליה אעפ"י שאינו מחויב לאכול בשר". ומקור דברי המשנ"ב הוא מהמג"א (שם). וכן פסק הרמב"ם בפ"ו מהלכות עירובין הכ"ד, אולם הראב"ד השיג עליו וכתב "והיכן ציונו לערב בתחומין, בשלמא עירובי חצירות ושיתופי מבואות יש בהן היכר לשבת שלא להוציא לרה"ר, אלא עירובי תחומין הוא קולא לשבת ולא חומרא", דהיינו שהאדם אינו מעתיק אלא את איסור התחומים למקום אחר לתועלת המערב, ואעפ"י שאין מערבין אלא לדבר מצוה אין המצוה נוגעת לעירוב, ואיך יאמר על מצות עירוב. אולם המגיד משנה (שם) כתב ליישב שכשם שבעירובי חצירות באה הברכה על

מוקצה, וכפי שכתב בס' תרומת הדשן סימן קמ"ו, והובאו דבריו בב"י סימן תרט"ו, משום שהמאכלים ראויים לקטן, ודלא כמש"כ בשו"ת רעק"א סוף סימן ה' דמאכלים ביוה"כ מוקצים הם, דאף שלגבי עירוב מועיל משום דראוי לקטן, אך לענין מוקצה אין זה מהוה סיבה להציל מידי איסור טלטול. אולם בס' אמרי בינה דיני שבת סימן ט' כתב דהרי בגמ' משמע שהמאכל אינו נהיה מוקצה, ולכן אפשר לערב לגדול ביוה"כ ומשום שהמאכלים ביוה"כ עומדים להתנתן לקטנים. וכן תמהו על דברי רעק"א באור שמח פ"ד מהלכות יו"ט ה"י ובהגהות מעשה חושב על שער המלך הלכות לולב אות קפ"ה ובאגלי טל מלאכת טוחן סוף ס"ק מ'.

שיטת הרשב"א ביבמות קי"ד ובתשובתו ח"א סימן צ"ב שדבר שאין איסורו באכילה אלא מדרבנן מותר להאכיל את הקטן בידיים, ודלא כשיטת הרמב"ם בהלכות מאכלות אסורות פ"ז הכ"ז שאפילו דבר האסור רק מדרבנן אסור להאכיל קטן בידיים. בחידושי הריטב"א עירובין ל' ע"ב כתב להוכיח מגמ' עירובין הנ"ל דלא כדברי הרשב"א, שהרי אמרו בגמ' עירובין ל"א ע"ב שאין מערבין בטבל אף כאשר אין איסורו אלא מדרבנן, כגון שגדל בעציץ שאינו נקוב, ואם נאמר כשיטת הרשב"א דמאכלים לקטן בידיים איסור דרבנן מדוע אין מערבין בו, ולמה הוא שונה מעירוב ביוה"כ. וראוי לציין דהרשב"א (שם) עצמו מעיר על שיטתו שמוותר לספות איסור דרבנן לקטן כל שהוא לצרכו, דהרי שנינו בגמ' עירובין ל"א ע"א שאין מערבין בטבל, ומדובר בטבל דרבנן, ואם נאמר שמוותר להאכיל לקטן איסור דרבנן הרי הטבל שהוא גדל בעציץ שאינו נקוב שכל האיסור אינו אלא מדרבנן, אי"כ למה אין מערבין בטבל שאסור מדרבנן, ומותר הרשב"א שבאמת כדי להכשיר את העירוב צריך שיהיה ראוי גם לגדולים, ולא מספיק מה שזה ראוי לקטנים, ומה שמעריבם ביוה"כ משום שהאיסור אינו מחמת המאכל עצמו אלא רק מחמת היום (דהיינו שהזמן גורם שיהיה אסור לאכול באותו היום), ורק באיסור כזה נאמר כאן שהוא ראוי לקטנים ומעריבם בו, אבל בדבר שאיסורו מחמת עצמו לא מועיל מה שראוי לקטנים (עי' שו"ת כוכב מיעקב סימן ח', שו"ת פרי יצחק ח"א סימן י"א, שו"ת עונג יו"ט יור"ד סימן צ"ו, ושו"ת שואל ומשיב מהדו"ק ח"א סימן כ"ו). ומשמע ג"כ מדברי הרשב"א שמאכלים ביוה"כ אינם מוקצה, ולכן מותר לספות בידיים לקטן את האוכל ביוה"כ (עי' שו"ת יחוה דעת ח"א סימן צ"א). בשו"ת בית הלוי ח"א סימן י"ג אות ז' כתב דלשיטת הרשב"א דמותר לספות איסור דרבנן לקטן, אין איסורין מדרבנן מוקצה היות וזה ראוי לקטן, עי' בשו"ת רב פעלים ח"ב או"ח סימן ס' מש"כ בזה. בס' אתון דאורייתא כלל י' כתב דמילי דרבנן אין להם מבוא בעצמיות החפצים לשנות החפצים מכפי מה שהם, דדברי חכמים רק על אדם נאמרים.

עי' במג"א סימן רס"ט ס"ק א' דמותר להטעים לקטן שהגיע לחינוך כוס יין של קידוש בביהכ"ס, אעפ"י שהוא לא קידש עדיין ואין זה קידוש במקום סעודה, מ"מ מותר כיון שאין איסור בין מצד עצמותו אלא שעכשיו הזמן גורם לאיסור שעדיין לא קידש, ובאיסור קל כזה התיירו. וכן כתב המג"א בסימן ק"ו סק"ג דרשאי ליתן לקטנים לאכול קודם התפילה וכמש"כ בסימן רס"ט, וביאר במחצית השקל (שם) כיון דהמאכל הוא היתר אלא שהזמן אוסרו בכה"ג לא החמירו בתינוק, בס' תורת הארץ (קלירס) פ"ה אות ס"ח כתב דאכילת איסור זה איסור חפצא, לכן הסמיכו גם בקטן, משא"כ באכילת היתר בזמן האסור

עוד יוסף חי

בירור דעת השו"ע בדין קניית שביתה בריחוק מקום

א. השו"ע ס' ת"ט ס"יא כתב, מי שבא בדרך ומכיר אילן או גדר בסוף אלפים אמה, וירא שמתחשך קודם שיעג שם, ואמר שביתתי תחתיו בעיקרו, קנה שביתה בעיקרו, ויש לו משם אלפים אמה, אף על פי שאינו יכול להגיע שם מבעוד יום במהלך בנינו אלא אם כן ירוץ, מותר לילך לשם בנחת אף על פי שאינו מגיע שם מבעוד יום. אבל אם לא היה יכול להגיע שם כלל מבעוד יום, לא יזוז ממקומו, שהרי עקר דעתו מכאן וגם שם לא קנה. ודוקא שייחד ד' אמות ההם בתוך אלפים אמה כגון שאמר שביתתי בעיקרו, ומכאן עד עיקרו אין יותר מאלפים. אבל אם אין כל האילן בתוך אלפים ולא ייחד מקום תחתיו לא קנה שביתה, דשמא היה בדעתו על ארבע אמות שהם חוץ לאלפים, וגם כאן לא קנה שהרי עקר דעתו מכאן ולא יזוז ממקומו. ואם כולו עומד תוך אלפים ולא ייחד מקום שביתתו, כגון שאמר שביתתי תחתיו, יש לו ארבעה אלפים ממקומו לצד האילן חוץ משיעור משך תחתיו של אילן, כגון אם שיעור האילן עשרים אמה יש לו שם אלפים פחות עשרים אמה. ולהרמב"ם הקונה שביתה בריחוק מקום ולא סיים מקום שביתתו, לא קנה שביתה שם, אלא במקום שהיה עומד בו כשחשכה. וכן אם אמר שביתתי במקום פלוני והוא רחוק ממנו יותר מאלפים, קנה שביתה במקומו. והאומר שביתתי תחת אילן פלוני, אם יש תחתיו שמונה אמות או יותר, לא קנה שביתה, שהרי לא כיוון מקום שביתתו, לפיכך צריך להתכוין לשבות בעיקרו או בד' אמות שבצפונה או בדרומו. ואם היה תחתיו פחות משמונה אמות ונתכוין לשבות תחתיו קנה, שהרי מקצת מקומו מסוים. וכן דעת הרי"ף בזה, עכ"ל.

ומבואר שנחלקו דעה ראשונה והרמב"ם הן לקולא הן לחומרא, לדעה ראשונה כל שעומד בתוך אלפיים אמה, קונה שביתה במקום שחפץ אף שלא סיים מקום. ולדעת הרמב"ם אינו קונה שם שביתה כלל, אלא במקום שעומד. וכן נחלקו בגוונא שעומד בריחוק מקום יותר מאלפיים אמה, לדעה ראשונה לא קנה שביתה לא במקום שחפץ ולא במקום שעומד, ולא יזוז ממקומו. ולדעת הרמב"ם קנה שביתה במקום שעומד, ויש לו אלפיים אמה לכל רוח.

ב. ולענין הלכה, לכאורה לפי מה שכתב הרמ"ע מפאנו ז"ל בשו"ת סי' צ"ז שכל מקום שהשו"ע כתב דעה ראשונה בסתם, ודעה שניה בשם יש אומרים, עיקר דעתו להלכה כדעה שכתבה בסתם, וכ"כ היד מלאכי כללי השו"ע אות י"ז, אם כן יש לפסוק כדעה ראשונה הן לקולא הן לחומרא. אולם במקום אחר הארכנו שמדברי האחרונים נראה שאף שדעת השו"ע שהעיקר לדינא כדעה שכתבה בסתם, מכל מקום יש לחוש לדעה שניה שהביאה השו"ע בלשון יש אומרים, שהרי לא בכדי הזכירה בשו"ע. וכן כתב בשו"ת רב פעלים ח"ב יור"ד סי' ז', וכן נראה מדברי הבן איש חי ש"ב פ' מצורע סי"ד ופ' קרח סי"ו. וכן כתב הכף החיים על אתר ס"ק פ"ד וז"ל, עיין לעיל סי' י"ג אות ז' שכתבנו, דכל היכא שסתם השו"ע ואחר כך מביא יש אומרים, דדעתו לפסוק כסתם. והיש אומרים אם הוא לחומרא חושש לו לכתחילה, ואם הוא לקולא אין להקל כי אם בשעת הדחק, ע"ש. ואם כן הכא נמי שסתם כדעת הטור ואחר הביא דברי הרמב"ם, משמע דסבירא ליה דהעיקר כדברי הטור, ודברי הרמב"ם שיש בהם קולא וחומרא לפי סברא הראשונה כאשר יראה המעיין. החומרא יש לחוש לה לכתחילה, והקולא אין להקל כי אם בשעת הדחק, ע"ש.

הרה"ג שלום טוויל שליט"א בעמח"ס "פסקי בן איש חי" ומרבני בית ההוראה "אהבת שלום"

אך עיין בשו"ת רב פעלים ח"ב יור"ד סימן ז' שכתב, דכשתם השו"ע לאסור ואחר כך הביא סברת יש מי שאומר להתיר, צריכים אנו לפסוק לאסור אפילו בהפסד מרובה, והובאו דבריו בפסקי בא"ח ה' תערוכות סי' צ"ח ה"ו. וכן כתב הזבחי צדק סימן צ"ח ס"ק נ"ח, ושכן כתב החיד"א במחזיק ברכה יור"ד סימן ט' אות ב'. וכ"כ הכף החיים בא"ח שם דנכון להחמיר אפילו בהפסד מרובה, והכי נקטינן. ולפי זה בנידון דידן יש להחמיר כשיטת הרמב"ם במקום שאפשר, אך אין להקל כדעתו אפילו במקום הפסד מרובה.

אך נראה שבאמת דעת השו"ע גופיה להקל במקום הפסד מרובה כדעה שהביאה בלשון יש אומרים, שהרי לא בכדי הביא שיטה זו. אלא שאנו נוהגים בזה איסור אף במקום הפסד מרובה אחר שכן עיקר נטיית דעת השו"ע. ועיין עוד ברב פעלים שם ד"ה תשובה. וכן נראה בכף החיים או"ח סי' י"ג סק"ז, ש"ט סק"ה, שכ"ה ס"ק ס"ו, שפ"ב ס"ק ס"ו, תרמ"ח ס"ק ע"ד, ובבא"ח ש"ב פ' יוגש ס"ט. ויוצא שדלעת השו"ע יש לחוש לדעה שהביאה בשם י"א בין לקולא ובין לחומרא. וכבר הארכנו בזה בעבר בקובץ "אליבא דהלכתא".

ג. אולם עתה ראינו בשו"ת בית דינו של שלמה חו"מ סי' ז' שכתב וז"ל, ואתני קשיא דאמאי [מרן] שאני בדיבוריה ממקום למקום, דהא ודאי לאו על מגן עבידי מרן לשנות לתלמידיו בדרכים שונים, זימנין הכי זימנין הכי, כיון שדעתו לפסוק כחד מאן דאמר למה הוא מזכיר מדעת האחרת כלל, אלא ודאי שהדברים מוכרחים בדבר שהשכל מחייבו דאיכא בנייהו דינא רבא ודינא זוטא, והוא כי במקום שסתם כחד מינייהו בלי שום חולק, דעתו מכרעת הכרעה גמורה כאותו דעת, ושכנגדו חלוק עליו דבריו בטלין אצלו. ובמקום שמביא תרי י"א, דעתו

נוטה יותר לפסוק כ"א בתרא טפי מקמא, כיון שהביא דבריו באחרונה. ומכל מקום דברי י"א קמא אינם דחויים, ויש מקום לדבריהם למי שלבו חפץ לסמוך עליהם. וכשמביא סברא סתמית ואח"כ יש אומרים, יותר דעתו נוטה לפסוק כסברא קמיתא, מאותו י"א בתרא כשמביא תרי י"א, ומכל מקום אותו י"א שמביא אחר הסתם יש להם קצת סמך. ונפ"מ למי שהוא חכם ומבין מדעתו ונטה דעתו להכריע הלכה כמותם, הרשות בידו להכריע ויעשה מה שלבו חפץ ודעתו מסכמת. ובהמשך דבריו כתב ז"ל, וכל מה שכתבנו חילוקים בדברי מרן, במה דברים אמורים לאחרים, אבל אנו בידן שקבלנו הוראותיו של מרן בעצמם כפי מה שנטה דעתו, אפילו במקום שהביא תרי י"א פסקינן הלכתא כ"א בתרא, וכל שכן במקום שהביא סברא סתמית, אף שכתב אח"כ י"א, הלכה כסתם, וכל שכן היכא שסתם בלי שום חולק וכו', ולית דין צריך בשש, עכ"ל. ולמדנו מדבריו כלל חדש, שמרן השו"ע הביאו סברא נוספת, כיון לומר שיש מקום בהלכה לסברא זו, מ"מ איהו גופיה סבירא ליה לגמרי כדעה שהביא בראשונה או כדעה שהביא בסתם, ודלא כמו שכתבנו לעיל, שדעת מרן עצמו לא מוכרעת, וגם לדעתו ראוי לחוש לדעה השניה.

ונראה להביא ראייה לזה, דהנה השו"ע אה"ע ס"ג ס"ד כתב, זה שאמרו בגרושה, יש מי שאומר דדוקא שהניקתו קודם שנתגרשה עד שהכירה, אבל קודם הזמן הזה לא, דהא אי בעיא לא תניק ליה כלל, ואפילו בשכר. ויש מי שאומר דאשה שמת בעלה והניחה מעוברת וילדה ולא הניקה את בנה, צריכה להמתין כ"ד חדש. ומשמע מדבריו דהוא הדין לגרושה ע"ש. ודעה ראשונה היא דעת הרשב"א, ודעה השניה היא דעת הריב"ש כמבואר בב"י. הרי שהביא ב' שיטות בלשון י"א וי"א, ולפי הכלל שבידינו דעתו כדעת י"א בתרא. ובב"י כתב ז"ל, וראיתי מורים עושים מעשה כדברי הרשב"א, ולא מחיתי בידם, כיון שיש להם אילן גדול על מי שסימוכו, ועוד דמידי דרבנן הוא, ע"ש. ונראה שדעתו מוכרעת לגמרי כדעה השניה שהיא דעת הריב"ש, אלא שאין למחות ביד הנוהג כרשב"א. והוא ממש כמו שכתב הבית דינו של שלמה בהאי כללא.

וכן יתיישב בזה, דהנה הב"י א"ח סימן שכ"ד (ס"ג) הביא מחלוקת ראשונים בדין נתן מים על גבי קמח ולא גיבל אם עובר באיסור לש, וסיים, ולענין הלכה כיון שהר"ף והרמב"ם והרא"ש מסכימים לדעת אחת הכי נקטינן, עכ"ל. ומשמע שנקט לגמרי כדעת הני ראשונים שס"ל שאין איסור לש בנתינת מים גרידא, שהרי לא סיים שראוי להחמיר וכמו שכתב ב"ר"ד סימן ט"ו ס"ב וס"ט. ואעפ"כ בשו"ע שם הביא דעה זו שסתם אוח"כ כתב דיש חולקים, ולדברי הבית דינו של שלמה אתי שפיר, שהשו"ע גופיה סובר לגמרי כשיטת הסתם, וכמו שמבואר להדיא בב"י.

ועוד נראה לבאר עפ"ז, דהנה הראשונים נחלקו בגדר רשות הרבים, ששיטת רש"י עירובין דף ו' ע"א שצריך שיהיה רחב ט"ז אמה, וששים ריבוא בני אדם עוברים שם. והרמב"ם בפ"ד מה' שבת ה"א לא הזכיר שצריך שיהיו ששים ריבוא עוברים שם. והשו"ע סימן שמה' סעיף ז' כתב, איזהו רשות הרבים, רחובות ושוקים ורחובים ט"ז אמה. ויש אומרים שכל שאין ששים רבוא עוברים בו בכל יום, אינו רשות הרבים ע"כ. הרי שסתם כדעת הרמב"ם והביא את שיטת רש"י בשם יש אומרים, ולפי המבואר לעיל סק"ב מדברי האחרונים, העיקר לדינא כשיטת הרמב"ם, אלא שיש להקל במקום הצורך כשיטת רש"י. אולם הב"י בשו"ת אבקת רוכל סי' כ"ט כתב ז"ל, ילמדנו רבינו המזמון אורחים בשבת או המצטרף להביא פת ושאר צורכי הסעודה ביד גוי דרך רשות היחיד מהו כו'. תשובה, ששאל כ"ח המזמון אורחים בשבת או המצטרף להביא פת ושאר צורכי סעודה ביד גוי דרך רשות היחיד מהו, כך כתוב בשאלה. ונראה שהוא טעות סופר מה שכתב דרך רשות היחיד, וצריך לומר דרך רשות הרבים, שדרך רשות היחיד אפילו ישראל מותר. ולענין הדין פשוט הוא דאסור דרך רשות הרבים, ז"ל הרמב"ם ז"ל פ"ו מהלכות שבת, אסור לומר לגוי לעשות לנו מלאכה אע"פ שאינו מצווה על השבת, ואע"פ שאמרו לו מקודם השבת, ואף על פי שאינו צריך לאותה מלאכה אלא לאחר השבת כו' ע"כ. ואין להקל בדבר כלל. ואם כונת השאלה היא להביא מחצר שאין עירוב ביניהם שהוא איסורא דרבנן, הדין הוא שגם זה אינו מותר לגוי אלא אי"כ יש קצת חולי או יהיה צריך לדבר צורך הרבה או מפני מצוה, וכן כתב הרמב"ם ז"ל בפרק הנו'. וא"כ בנ"ד אם יש בדבר צורך הרבה מותר להביא ביד גוי דרך רשות היחיד עכ"ל. הרי שכתב שיש דין רשות הרבים דאורייתא גם בזמן הזה "ואין להקל בדבר כלל". ומבואר שאין לסמוך כלל על שיטת רש"י. וזה דלא כמו שיוצא מדבריו בשו"ע שיש להקל כשיטה זו בשעת הצורך, כיון שהביא דעתם בלשון ויש אומרים. ולפי דברי הבית דינו של שלמה אתי שפיר, שאף שהביא דעת רש"י בשו"ע, איהו סבירא ליה באופן מוחלט כדעת הרמב"ם.

וכן יתיישב לפי זה, מה שכתב השו"ע א"ח סי' ש"ג ס"ח, והאידינא נשי דידן נהגו לצאת בכל תכשיטין. ויש שאמרו דמדינא אסורות, אלא שכיון שלא ישמעו, מוטב שיהיו שגוגות ואל יהיו מזידות. ויש שלימדו עליהם זכות לומר שהן נוהגות כן ע"פ דעת האומרים שלא אסרו לצאת בתכשיטין לחצר שאינה מעורבת, "והשתא דלית לן רשות הרבים גמור" הוה ליה כל רשות הרבים שלנו כרמלית, ודינו כחצר שאינה מעורבת ומותר, ע"ש. הרי שסתם כדעת רש"י שהאידינא ליכא רשות הרבים, כיון שבעינין ששים ריבוא בוקעים בו, ודלא כמו שכתב בס"י שמה"ה. וכבר עמד על זה המ"א סי' שמה"ה סק"ו. ולדברי הבית דינו של שלמה אתי שפיר טובא, שדעת השו"ע גופיה להחמיר כשיטת הרמב"ם, ואין להקל כלל, אלא שאין למחות ביד הנשים שנהגו להקל כדעת רש"י שיש להם על מה שסימוכו. ובמק"א הארכנו בבירור דין זה, ואכמ"ל.

אולם יש להקשות על דברי הבית דינו של שלמה, דיעויין בשו"ע יור"ד סי' ט"ו ס"ב שהביא דעה אחת בסתם ודעה שניה בשם י"א. ובב"י כתב שבמקום הפסד מרובה או ע"ש, יש להקל כדעה שניה. וכן שם בס"י הביא השו"ע דעה אחת בסתם ודעה שניה בשם י"א. ובב"י כתב דהיכא דאפשר טוב לחוש לדעת הי"א. ומשמע מזה שהשו"ע לא הכריע לגמרי כדעת הסתם, אלא חשש גם לדעה שניה. ועיין בשו"ת רב פעלים שם שכתב ז"ל, והכרעה זו של הפסד מרובה לא אמורה אלא בהיכא דמרן ז"ל סתם כסברא זו, והביא סברת החולקים בשם יש אומרים, אז עושים הכרעה כזאת לומר דדעתו של מרן ז"ל נמי הכי להתיר בהפסד מרובה מאחר שזכר דיעה השנית גם כן, עכ"ל. ומדוקדק שזוהי כונת השו"ע עצמו.

ד. אולם אכתי יש לעיין, דאפשר שנידון דידן שאני מכל הנני, וכמו שנבאר בעזרת ה' יתברך, דהנה השו"ע יור"ד סימן קפ"ו ס"א כתב, אשה שיש לה וסת קבוע אינה צריכה בדיקה כלל, לא לפני תשמיש ולא לאחר תשמיש. והרמב"ם ז"ל מצריך לבדוק אחר תשמיש, היא בעד אחד והוא בעד אחר, ולראות בהם שמא ראתה דם בשעת תשמיש. ולדעתו הצנועות בודקות עצמן אף קודם תשמיש. וכתב הרמ"א, וסברא הראשונה היא עיקר וכן נהגו ע"ש. הרי שהשו"ע סתם כדעת המקילים, שאשה שיש לה וסת אינה צריכה בדיקה כלל. ולפי משי"כ בעלי הכללים הכי ס"ל להלכה. וכן כתבו התה"ש סי' קפ"ו סק"ב ובגליון יד אברהם ריש סי' קפ"ד. אולם השו"ע יור"ד סימן קפ"ד ס"א כתב, ואינה צריכה בדיקה לפני תשמיש. ומשמע דאחרי תשמיש צריכה בדיקה וכדעת הרמב"ם. וכן כתבו הש"ך שם סק"ד ובב"אור הגר"א ובתה"ש שם, שהשו"ע סתם כדעת הרמב"ם. ולכאורה הוא דלא כמו שמבואר בסימן קפ"ו שכתב בסתם דלא כרמב"ם, ודבריו סתרי אהוד"י. ועמש"כ באורח מישור בב"אור על הדרכי משה סימן קפ"ד אות א', ובתה"ש סק"ב ובהגות שמן למנחה שם. וצ"ע.

עוד יש להקשות, דהנה השו"ע א"ח סימן שט"ז ס"ח כתב, הצד לצורך חייב, שלא לצורך או סתם, פטור אבל אסור. ולהרמב"ם חייב. וכן בסימן של"ד סכ"ז כתב, גחלת המונחת במקום שרבים ניוקים בה יכול לכבותה, בין אם היא של מתכת בין אם היא של עץ. והרמב"ם אסור בשל עץ, ע"כ. הרי שסתם ב' פעמים כדעת רבי שמעון שמלאכה שאינה צריכה לגופה, אין בה חיוב מה"ת. אולם השו"ע א"ח סי' ש"מ ס"א כתב, אסור ליטול שערו או צפרניו, בין ביד בין בכלי, בין לעצמו בין לאחרים, וחייב על שתי שערות, ע"ש. והרי גזירת צפרניו הוי מלאכה שאינה צריכה לגופה וכמבואר בתוס' שבת דף צ"ד, ומבואר שגם במלאכה שאינה צריכה לגופה דעת השו"ע לחייב מה"ת. וכן כתב בב"אור הגר"א שם, שהשו"ע סתם כדעת הרמב"ם, וצ"ע. וכעין זה הקשה הש"ך יור"ד סי' קצ"ח נקוה"כ אות א', שהשו"ע א"ח בסי' שכ"ח ס"א כתב, שציפורן שפירשה מיעוטה, התולשה ביד פטור אבל אסור, והתולשה בכלי חייב. ומבואר שהתולש ציפורן חייב מה"ת, אף דהוי מלאכה שאינה צריכה לגופה כמבואר בתוס' שבת דף צ"ד, והיינו כדעת הרמב"ם. ואילו בסי' שט"ז ובסי' של"ד הביא השו"ע ב' שיטות. וצ"ל שבסי' שכ"ח מיירי בצריך לציפורן ע"ש. ועמש"כ לעיל ה"ב ענף ב'. ועוד יש לעורר, שהרי השו"ע א"ח סי' רס"ה ס"א כתב, אין נותנין כלי מנוקב מלא שמן ע"פ הנר כדי שיהא נוטף בתוכו, גזירה שמא יתספק מנוקב ויתחייב משום מכבה ע"ש. הרי שסתם שמלאכה שאצ"ל חייב. וכבר עוררו בזה. וכ"כ בדעת השו"ע המנחת כהן במשמרת השבת שער ראשון פ"ב, ע"ש הוכחתו. ולכאורה הוא דלא כמשי"כ בסי' שט"ז וש"ל"ד. וכן כתב העולת שבת סי' רע"ח סק"א לצדד בדעת השו"ע שם, שמלאכה שאינה צריכה לגופה חייב. וצ"ע.

עוד יש לתמוה, דהנה השו"ע יור"ד סי' ש' ס"ה כתב, רצועה אחת של צמר והשניה של פשתן, אסור לחגור בה אף על פי שרצועה של עור באמצע, מפני שקושר שני ראשיה ביחד כשחוגר בה, אבל אם באמצעיתה צמר במקום אחד ופשתן במקום אחר, ואינם זה אצל זה, מותר. ולפי זה מותר לחבר עורות התפורות בפשתן תחת בגדי צמר, ואף על פי שאפשר שיכניס חוט הקבנוס של התפירה, שמחבר העור עם הבגד בתוך חוט של תפירת העור. ולהרמב"ם כל זה כלאים מן התורה, ואפילו נתן צמר ופשתים בשק או קופה וכרכו, הוי כלאים מדאורייתא. הגה, והמנהג כסברא ראשונה ע"ש. הרי שסתם כדעת המתירים כל שאין הצמר והפשתן נוגעים זה בזה, אולם השו"ע סימן רצ"ט ס"ב סתם כדעת האוסרים, שכתב ז"ל, העושה בגד כולו צמר גמלים או ארנבים או קנבוס, וארג בו חוט של צמר מצד זה וחוט של פשתן מצד זה, הרי זה אסור משום כלאים ע"ש. וכבר עמד על זה הש"ך שם סק"ב ונשאר בצ"ע.

והנראה בזה, דהנה השו"ע א"ח סימן של"ד סכ"ז כתב, גחלת המונחת במקום שרבים ניוקים בה, יכול לכבותה, בין אם היא של מתכת בין אם היא של עץ. והרמב"ם אסור בשל עץ ע"ש. והפמ"ג מש"ז ס"ק כ"א כתב ז"ל, והמחבר לא הכריע בכאן אף דיעה ראשונה בסתם, מדכתב והרמב"ם כתב, יש לומר דהוה וי"ו במקום אבל, וכמו אבל הרמב"ם אסור, ולא הכריע עכ"ל. ומבואר דשאני היכא דהשו"ע כותב דעה ראשונה בסתם ודעה שניה בשם יש אומרים, להיכא דהשו"ע כותב דעה שניה בשם הרמב"ם אסור, דלשון והרמב"ם אסור מורה שאין הכרע בדבר כלל, דהוי כמו "אבל" הרמב"ם. [וצריך עיון שהרי הפמ"ג סי' שכ"ח א"א ס"ק ל"ה ומש"ז ס"ק כ"ג כתב שהשו"ע בסי' של"ד פסק כדעת המקילים]. אולם יעויין בפמ"ג סי' ל"ב מש"ז סק"ח שכתב, שאם השו"ע כתב "אבל" פלוני וכו', כוונתו שהכי הלכתא. ועיין גם בברכי יוסף בשו"ת א"ח סי' שכ"ג אות ב' שכתב כן בשם מהר"ל ואלי ז"ל. ועיין בשד"ח כללי הפוסקים סי' י"ג אות י"ב שהאריך בזה. ולפי זה גם הכא י"ל שהשו"ע הכריע כדעת הרמב"ם. [ואולי שאני הכא שלא כתב להדיא אבל]. ועוד יש לומר, דהנה השו"ע יור"ד סי' קצ"ט ס"י כתב, חפפה

ועיינה וטבלה, ובעלייתה נמצא עליה דבר חוצץ, אם בתוך עונה שחפפה טבלה, אינה צריכה טבילה אחרת, ואם לאו צריכה טבילה אחרת. ולהרמב"ם בין כך ובין כך צריכה טבילה אחרת, אלא שזו אינה צריכה לחזור לחוף וזו צריכה. ובשו"ת שב יעקב סי' מ"ז כתב שיש להחמיר לחזור ולטבול ז"ל, גם מוכח מלשון המחבר, שלא כתב דעת הרמב"ם בלשון ויש מי שחולק או יש מי שאוסר או יש אומרים, משום דלפי הכלל שכתבו בדיני הוראה, היכא שכתב המחבר אילו לשונות דעתו לפסוק כדעה הראשונה לפסק גמור ע"ש. הרי שבמקום שהזכיר שם הפוסק בעצמו, דעתו שהכי הלכתא. ועוד יעויין בשד"ח כללי הפוסקים סי' י"ג אות ג' שכתב, שהשו"ג כתב דדרך מרן לפסוק כהרמב"ם אף נגד הרי"ף והרא"ש, לפי שספר השו"ע מיוסד עפ"י ספר הרמב"ם. והשד"ח שם הוקשה לו מדברי מרן א"ח סי' קפ"ד ס"א שכתב להרמב"ם, ולהר"י והרא"ש. דהרי זה דומה ל"א וי"א. ולפי הכלל הנ"ל הול"ל אפכא להר"י וכו' ולהרמב"ם. ובא לכלל ישוב ז"ל, דכל שמזכירים סברת הרמב"ם בפירוש שוב אינו מקפיד, וממילא משתמע דסברת הרמב"ם עיקר בחיבור זה לפי הכלל הנ"ל ע"ש. ועפ"ז כתב בשו"ת ישכיל עבדי ח"ב אה"ע סי' ד' ס"ק י"ט, שאם השו"ע כותב "אבל" פלוני סובר, י"א דהכי הלכתא. אולם אם הדעה הנגדית היא דעת הרמב"ם, לא פוסקים כדעה שהביא בלשון אבל פלוני, שדעת הרמב"ם אלימא לפסוק כוותיה גם נגד לשון אבל ע"ש. הרי לפנינו שלושה טעמים דבמקום שכתב השו"ע והרמב"ם וכו', הכי ס"ל להלכה, א' דהוי כאילו כתב אבל הרמב"ם (ע"פ הפמ"ג). ב' כיון שהזכיר דעה זו בשמה ולא בלשון וי"א (שב יעקב). ג' כיון שזו היא שיטת הרמב"ם הכי קי"ל (ע"פ השד"ח).

והשתא יתיישבו כל דברי השו"ע שפיר, דב"ר"ד סי' קפ"ד סתם כדעת הרמב"ם שאשה שיש לה וסת קבוע, צריכה בדיקה לאחר תשמיש. ובסי' קפ"ו ס"א הביא בזה שתי דעות, דעה ראשונה בסתם שאין צריכה בדיקה, ודעה שניה בשם הרמב"ם שצריכה בדיקה. ולפי המבואר אף שסתם בדעה ראשונה להקל, כוונתו לפסוק כדעת הרמב"ם שהביא באחרונה, ומתלת טעמי. וכן גבי משאצ"ל, שבסי' רס"ה רע"ח שכ"ח ושמ"מ סתם כדעת הרמב"ם. ובשו"ע א"ח סי' שט"ז וש"ל"ד הביא ב' שיטות, דעה ראשונה בסתם כדעת המקילים ודעה שניה דעת הרמב"ם. ולפי המבואר גם בזה כוונתו לפסוק כדעת הרמב"ם אף שהביאה כדעה שניה. ויתיישבו נמי דברי השו"ע בסי' רצ"ט שסתם כדעת הרמב"ם, אף שבסי' ש' הביא דעה ראשונה בסתם כדעת החולקים, שכיון שבסי' ש' הביא דעת הפוסק בשמו ולא כתב ויש אומרים, הכי סבירא ליה וכמו שכתב השב יעקב. א"נ הוי כמו "אבל" הרמב"ם כמו שכתב הפמ"ג. [אולם הפמ"ג א"ח סימן ט' א"א סק"ח כתב ליישב באופן אחר]. וכן שמעתי מחד מחבריא ליישב ע"פ השד"ח הנ"ל, שכיון שהדעה השניה היא דעת הרמב"ם הכי ס"ל להלכה, וכדרך שיישבו למעלה.

ולפי זה יתיישב נמי מה שהוצרך הרמ"א ב"ר"ד סי' קפ"ו ס"א לכתוב אחר דברי השו"ע, והעיקר כסברא הראשונה. ולכאורה צריך ביאור לאיזה צורך כתב הרמ"א שסברא הראשונה היא עיקר, אחר שגם השו"ע הביא דעה זו בסתם, להורות שכן עיקר להלכה. וכעין זה הקשה השד"ח כללי הפוסקים סימן י"ג סק"ח על דברי הרמ"א יור"ד סימן צ"ד ס"א. ואולי בא ללמדנו שכן גם המנהג. ועמש"כ לעיל סק"ב. ולמבואר לעיל ניחא שפיר, שהשו"ע דעתו לפסוק כדעת הרמב"ם ולא כדעה הראשונה שהביא, ולכן הוצרך הרמ"א לכתוב שהעיקר כדעה ראשונה. וכן יש לבאר את דברי הרמ"א יור"ד סי' ש' ס"ה.

אולם יעויין בשו"ע א"ח הלכות תענית סימן תק"ע ס"א שכתב, יחיד שקבל עליו תענית כך וכך ימים, ואירע בהם שבתות וימים טובים או ראש חדש חנוכה ופורים או ערב יום הכיפורים, אם קבלו בלשון קבלת תענית בעלמא, אין צריך התרה. ואם קבלו בלשון הרי לעיל, שהוא לשון נדר, צריך התרת חכם וכו'. ולהרמב"ם משקבל עליו בלשון נדר ופגעו בו שבתות וי"ט או ערב יוה"כ או ר"ח, חייב לצום בהם אם לא יתירו לו. אבל אם פגע בו חנוכה ופורים, נדרו בטל ולא יצום בהם, מפני שהם מדבריהם וצריכים חיזוק. הגה והמנהג כסברא הראשונה. ובשו"ע שם ס"ג כתב, ואם נשבע להתענות בחנוכה ופורים, חלה שבועה עליו כיון שאינו אלא מדרבנן ע"ש. וכתב המ"א סק"ח שלדעת הרמב"ם שהובא בסעיף א' לא חלה השבועה כיון שהם דרבנן. וכ"כ הפמ"ג בא"א שם שהשו"ע סתם כאן כדעה ראשונה שכתב בסתם בסעיף א'. ומבואר מזה, שאף שבסעיף א' הביא את דעת הרמב"ם בלשון "ולהרמב"ם", ואיכא בזה תלת לטיבותא, דהוי כעין אבל, והזכיר דעה זו בשמה, והיא שיטת הרמב"ם, מכל מקום פסק בסתם כדעה זו. ומשמע שאף בכה"ג הוי כדיון סתם ויש בעלמא, שהעיקר לדינא כדעת הסתם.

וכן יעויין באורח מישור יור"ד סי' קפ"ד ובמהדורא בתרא שם, ובתה"ש שם ובסימן קפ"ז סק"ב, ובהגות שמן למנחה בתה"ש סימן קפ"ד, ובשבות יעקב ריש ח"ג קו' לא הביט און ביעקב (והובא בקובץ מפרשים בהוצאת מכון ירושלים סימן קפ"ד), שמבואר להדיא דהיכא שכתב השו"ע דעה שניה בלשון והרמב"ם וכו', דינו שוה להיכא שכתב דעה שניה בלשון ויש אומרים, שהעיקר לדינא כדעה שכתבה בסתם. וכן כתב הכף החיים א"ח סימן תק"ע ס"ק ט"ו גבי קבלת תענית בחנוכה ופורים הנ"ל בסמוך, שדעת השו"ע כדעה קמא שהביאה בסתם וככלל המסור בידנו. וכ"כ בסי' שט"ז סק"ע וסימן של"ד ס"ק קנ"ז גבי דין מלאכה שאינה צריכה לגופה, דהעיקר כדעה הראשונה, אלא שיש להחמיר כדעה שניה שהביא. וככלל המסור בידנו, דסתם ויש, הלכה כסתם, אלא שיש להחמיר ע"ש. וכן כתב בסי' ת"ט ס"ק פ"ד. וכן נראה בחיי אדם ה' שבת כלל כ"ט שנשמט אדם אות א', והביא דבריו הביאור הלכה סימן ש"מ ס"ד ד"ה ולא. וכן מבואר מקושית הש"ך יור"ד סי' קצ"ח בנקוה"כ אות א', ומקושייתו בסי' רצ"ט, ומדברי המ"א סי' שכ"ח ס"ק ל"ה וכפי שביארו דבריו הפמ"ג והמחצה"ש שם.

הרה"ג צבי וייסבלום שליט"א
נוגל "אלינא דהלכתא" רמת בית שמש

הלכות תחומין

סימן שצ"ו

ד"א שיש לכל אדם בשבת

א. תחומין: תקנת חכמים שלא ילך אדם חוץ ל"מקומו" יותר מאלפיים אמה לכל רוח (ואיך חושבים אותם האלפים ודרכי המדידה ורובע הערים וכיו"ב יבוארו להלן בס"י שצ"ח ושצ"ט ועוד), **ר"מקומו": נחשב עיר ששבת בה** [ומשמע אפי' אינה מוקפת מחיצות נחשבת כולה כמקום אחד, כמשמעות הש"ע ס"י שצ"ח ס"י ועוד, ונוכר זה בבה"ל ס"י ת"ה ס"ח ד"ה א]. **וכן בשבת במקום המוקף מחיצות (לדירה, או בפחות מבית סאתים אפי' אין מוקף לדירה, ויבואר בס"ד בהמשך). ואם שבת בבקעה וכד' שאינה מוקפת מחיצות** (או במחיצות שאינם מועילות, כגון יותר מב"ס שלא הוקפו לדירה), יש לו ד' אמות שהם "מקומו", **ומודדים האלפיים חוצה להם** (למקומות הנ"ל) (ס"י שצ"ז ס"א ומ"ב).

ומן התורה מותר להלך יותר מאלפים, עד י"ב מיל, אבל יותר מ"ב מיל אסורים מן התורה, וכדכתיב אל יצא איש "ממקומו", וקאי על המחנה שה" גדול י"ב מיל, **ולתרה פוסקים** גם ב"ב מיל אינו אסור אלא מדרבנן, "ואל יצא" דרשינן אהוצאת כלים מרשות לרשות (ס"י שצ"ז סק"א).

ואם יצא מחוץ לתחום: אסור לזוז ממקומו (חוץ לד' אמות שלו) [ופעמים שיש לו כל ההיקף שנמצא בו, או שיכול לחזור לתוך תחומו, ויבוארו בס"ד במקומן].

ב. השוכת בבין השמשות במקום המוקף מחיצות: אם הוא מוקף לדירה, אפי' נחרבה מדיוריה ואין בה עתה דיורים, כל שחומתה קיימת יש לו כל ההיקף אפי' הוא מקום גדול ביותר כאנטיכא, ונחשב לו כולו כד"א, ומונים התחום מחוצה לו.

ואם אינו מוקף לדירה: כגון השוכת בתל גבוה י"ט ונחשב מחיצה ע"י גוד אסיק, או בשדה קצורה ושבלים מקיפות אותה סביבותיה - וקשרם בענין שאין רוח מצויה מנידתן, וכן בנקע (גומא) עמוק י"ט **אם יש בה עד סאתים (ובכלל),** נחשב ג"כ כמוקף וכד' אמות, ואף שההיקף עשוי מאליו (וגם לא נעשה לדירה), **אבל ביותר מ"ב"ס** (אפי' אם נעשית ע"י אדם - כל שלא עשאה ל"דירה") אין חשוב מחיצה, וכשוכת בבקעה שאין לה מחיצות, דאין לו אלא אלפים (חוץ לד"א שסביבותיו) (ס"ב).

ג. ד' אמות יש לו לאדם בכל מקום, ואפי' יצא חוץ לתחום שאסור לזוז ממקומו יש לו ד"א במקום שעומד, וכדכתיב "שבו איש תחתיו" דהיינו תחתיו ג' אמות לגופו, **ואמה כדי לפשוט ידיו ורגליו** (ומשה אמר זה לאותם שיצאו חוץ לתחום) (ס"א וסק"א ב').

וד' אמות אלו מודדים לכל אדם ב"אמותיו", שאם הוא "ארוך ביותר" משערים אותם ברובע שלו (אמתו), ונמצא גדולים מד"א בינוניות. ואם הוא "ננס" בגופו אין נותנים לו אלא כד' אמות קטנות שלו, ואם הוא בינוני בגופו ו"רורעו" קצרה משאר בני אדם (הנקרא "ננס באבריו"): בזה משערים לו כאדם בינוני (שהוא שיעור הנצרך לו כפי צורך גופו - הבינוני) (סק"ג ד' וס"י שמי"ט סק"ג ד' ושעה"צ שם ד').

ומודדים אלו הד' אמות מרווחות (שאינן מצמצם לדחוק האמות זו אצל זו), ובשונה מלענין טלטול ד"א ברה"ר שמודדין "עצבות", **דתחומין הקילו**, ועולה לד"א עוד ב' אצבעות (סק"ו ושעה"צ ג', יע"ש עוד).

אלפיים אמה של התחום: משערין באמות בינוניות (של אדם בינוני) (ס"י שצ"ז ס"ב בבה"ל פסיעות).

ד. ד' אמות שנותנים לאדם (לענין היוצא חוץ לתחומו): היינו שבורר לו לרוח אחת הד"א, ושוב אין יכול לחזור ולברור במקום (לצד) אחר, **וכן יכול לילך גם האלכסון של רבוע זה** שבורר לו (שהוא עולה לחמש אמות וג' חומשים), וה"ה לענין טלטול, **וי"א דנותנין לו ד"א לכל רוח והוא באמצעו**, ונמצא שיש לו ח' אמות על ח' אמות בריבוע (אבל לענין טלטול לכו"ע אין מותר רק ד"א והאלכסון שלהם), **וכי הא"ר דיש לסמוך על דעה זו למעשה** (רמ"א ס"א וסק"ו-ז), "וד' אמות של קונה שבייתה בבקעה וכדו' לענין תחומין (ולאפוקי יוצא חוץ לתחומו דאיידין), לכו"ע הם ד' על ד' (ולא ח' על ח'), ויש לו ד' אלפים וד' אמות על ד' אלפים וד' אמות כמבואר בס"י שעה"צ י"ח].

סימן שצ"ז

דין שביתת היחיד וכליו ובהמתו לענין תחומין

א. אלפים אמה שיש לכל אדם: ודין ד' אמותיו של אדם (מסעיף א'), נכתבו בס"י שצ"ו.

ב. השוכת בבקעה ואינו יודע תחום שבת: מהלך אלפים פסיעות בינוניות (מלבד הד"א שלו) שהם אלפיים אמות בינוניות, ומיירי כשהוא צריך ללכת לאיזה צורך שבת, דאז הוא "מדידה של מצוה" המותרת (ס"ב ומ"ב).

ופסיעות אלו היינו באדם בינוני, שפסיעות שלו הם אמה (חצי אמה של מצב הרגל, וחצי אמה שבין רגל לרגל), ואלפים פסיעות שלו הם אלפיים אמות, **ואם הוא ארוך** שפסיעותיו גדולות יותר אין יכול לילך אלפים

פסיעות, ד"אלפים אמה" של תחומין משערין באדם בינוני, **וכן בננס** שפסיעותיו קצרות יש לו יותר מאלפים פסיעות מטעם זה, **וכי המ"ב** דהא דבינוני מהלך אלפים פסיעות היינו כשיש בזה איזה צורך שבת, ולכן הוא מדידה של מצוה המותרת (ומשא"כ כשאין צורך שבת כלל - דאסור למדוד) (ס"ב ומ"ב ובה"ל ד"ה פסיעות בינוניות).

ג. כליו וחפציו של אדם: יש להם האלפים אמה של בעליהם, דלמקום שמותר בעליהם לילך שם הוא תחום כליו ובהמתו וכד', וכגון אם עירב לצד פלוני שיש לו ד' אלפים לאותו רוח, גם כליו ובהמתו אפי' אם לא היו אצלו בשעת קנין שבייתה רק בתוך תחומו, מותרים הוא או אחרים להוליכן כתחום בעליהן, **דחפציו של אדם נגריים אחריו** לקנות שבייתה במקום ששבת הוא (ופעמים שקונה שביית אנשים אחרים - כגון שהשאל כליו או בדבר העומד לימכר או ליתחל או למסור לרועה וכיו"ב - וכפי שיבואר בס"ד).

ונפ"מ בזה (דלכא"ו בלא"ה אסור להוציא בשבת חוץ למחיצותיו, ואפי' יצא אסור להוליך במקום שאינו מוקף יותר מד"א): 1. **כגון מבלבושין** שאם לבשן אדם אחר בשבת אין יכול לילך בבגד זה במקום שבעליו אסורים לילך. 2. **או ביי"ט** דאין בו איסור הוצאה, אבל תחומין יש בו. 3. **ונפ"מ נוספת באופן שכלתה מידתו בחצי העיר** (המוקפת חומה), שאסורים האחרים (אותם המותרים בכל העיר) להוליך כלים אלו (ששבתו כאן) אלא באותו חצי העיר שבעליו מותר לילך בו (ס"ג ומ"ב ושעה"צ).

ד. מי שנמצא בעיר זו וחפציו בעיר אחרת שחוץ לתחום: אין יכולים בני אותה העיר להביאם אצלו ע"י עירוב שעירבו הם, שהרי הם כבעליהם והם מחוץ לתחום בעליהם שהוא לא הניח עירוב, **ומשמע בבה"ל** (ס"י ת"א ד"ה קונים) דאסור להזיזם ממקומן דהרי הם כדבר שיצא חוץ לתחומן שאין לו אלא ד"א שלו (ויש בזה כמה אופנים שנחשב כרגלי בני העיר אחרת כגון שהפקידן אצלם וכיו"ב, ואכ"מ) (ס"יז).

ה. כלי וכד' השייך לשני שותפין (ומשתמשים בו יחד, או שניהם לחוד באותו שבת וי"ט), הרי הוא כרגלי שניהם ומותר להוליכו רק במקום ששניהם יכולים לילך בו, ואם עירב זה לסוף אלפים למזרח וזה לסוף אלפים למערב לא יזוהו ממקומן.

ואם עירב זה אלף אמה למזרח זה אלף אמה למערב, אין יכולים להוליכו אלא אלף לכאן ואלף לכאן, והפסידו האלף הנוסף (מתוך אלפים) ע"י עירוב של חבירו.

אבל אם הוא מיוחד לאחד מהם להשתמש, אף שיש לשניהם חלק בכלי הרי הוא כרגלי אותו אדם, ואין אוסרים עליו האחרים, **ולפיכך כלים המיוחדים לאחד מהאחים שבבית,** ואין שאר האחים משתמשים בהם, אף שיש גם להם חלק באותם כלים, הרי הם כרגליו של האח המשתמש. **אבל כשאנינם מיוחדים** לאחד מהם הרי הוא כרגלי כולם, ואין מותר אלא במקום שכולם יכולים לילך (ס"ח ומ"ב ושעה"צ סקט"ז יעו"ש ומ"ב סק"כ).

וכל זה בשותפות בדבר שאינו עומד ליחלק בין שניהם: ככלי ובגד וכד', אבל בשותפות בדברים העומדים ליחלק כבור של מים או חבית יין (או בבהמה שלקחה לשחיטה ולחלוק בבשרה), יבואר בס"ד לקמן.

ו. חפצי הפקר: אין להם שבייתה במקומן, והרי הם כרגלי המגביה אותם וזוכה בהם, דכזוכה בהם אמרינן דהוברר הדבר למפרע דבשעת בה"ש להאי גברא חזי וברשותיה קיימא. **ואפי' אם מסרם אח"כ לאחר** (אחרי שהגביהם לעצמו [יעוין לקמן בסוף אות זו]) הרי הם כרגליו, ולא כרגלי המקבלים ממנו (סוסי"ד וס"י ת"א).

וברור של הפקר הרי המים כרגלי הממלא מהם, וכשממלאים כמה אנשים, כל אחד המים שמילא הרי הם כרגליו (ומדין ברירה כני"ל) (שם).

ואם זכו בו מן ההפקר שנים יחד: הוי כשל שותפין שהוא כרגלי שניהם (ס"י ת"א ס"א בה"ל ד"ה כרגלי).

הממלא מבור של הפקר לצורך חבירו: הרי הם כרגלי הממלא, דכיון דהמגביה מציאה לחבירו קנה חבירו הוא משום "מיגו דזכי לנפשיה", וכיון דבא מכוחו הרי הם כרגליו, ואפי' מסרו כבר לחבירו אין מוליכם אלא כהממלא, **כן היא שיטת השו"ע** וכר"ת רא"ש ור"ן, **ובבה"ל הביא הרבה חולקים דסוברים דכיון ד"קנה חבירו" בשעת ההגבהה הרי הוא כרגלי הממלא** (-היינו חבירו הזוכה), ולדעת ריה"פ הוא אפי' קודם שמסרו לזוכה, ואין הממלא יכול להוליך כרגלי עצמו, ועכ"פ אחר שמסרו לו ודאי הרי הם כהזוכה, **וכן נוט לדינא** (ושטיטה נוספת שהזכירה בבה"ל הוא הרא"ה הסובר כרגלי שניהם הממלא והמתמלא, והוא יחידאה) (סט"ו וסקל"ט ובה"ל ד"ה לצורך).

ז. חפצי גוי: אף דבעליהם לאו בני שבייתה נינהו, תקנו להם חכמים שיקנו שבייתה במקום שהיו מונחים בבה"ש, ויש להם משם אלפים אמה לכל רוח, גזירה חפצי גוי אטו חפצי ישראל, דאם נימא שלא יקנו שבייתה כלל אף שיש להם בעלים, יבואו גם בישראל לומר שחפציו אין קונים שבייתה (ס"י ת"א סק"ד, ושאר פרטי הדין בחפצי גוי מבוארים בסיומן הנ"ל).¹

ח. המוסר בהמתו לרועה: אם מסרה מע"ש: פשיטא דהוי כרגלי הרועה כשמסר לרועה אחד (אף שיש כמה רועים בעיר), **ואם מסרה לבי רועים:** בשו"ע משמע דבכה"ג הוי כרגלי הבעלים, והטעם נראה שאין רצונו שיתמעט תחום בהמתו להיות מותר רק בתחום המותר לבי הרועים יחד, ולכן משאיר הבעלים השבייתה ברשותו, **והרבה חולקים** וסוברים דבמסר בע"ש הוי בכל גונוי **כרגלי הרועים** אף שהם שנים, **אא"כ** מסר לשניהם ודעתו לברר אח"כ בשבת לאיזה מהם מסר שמירתו, דבזה הוי כרגלי הבעלים כיון שלא בירר זה בע"ש (סק"יג ושעה"צ).

ואם מסרה בשבת או י"ט (אחר שחשכה ע"ש): אם יש רועה אחד בעיר, או אפי' כשיש כמה רועים ורגיל תמיד למסור לאותו אחד מהם, או שאמר לא מהם מע"ש שימסרנו לו בשבת, הרי היא כרגלי הרועה.

ואם יש "כמה רועים" ומסר בשבת וי"ט לאחד מהם (ואינו קבוע, וגם לא התנה עמו שימסור לו): **דעת השו"ע** (כהר"ף והרמב"ם) דהיא ג"כ כרגלי הרועה, ולד' כמה פוסקים ה"ה כרגלי הבעלים כיון שלא הוברר בעי"ט לאיזה ימסור ונשאר בשבייתת בעליו (ס"ה וסק"יב ושעה"צ).

ואם מסרה בשבת לשני הרועים: בזה הרי הוא כרגלי הבעלים (כד' רוה"פ, ודלא כראב"ד ומלחמות בחד תירוצא שצדדו דהוא כרגלי בי הרועים) (סוסק"ג).

ואם מסרה לרועה גוי (אפי' בשבת): באופן שבישראל הוא כרגלי הרועה, גם בגוי הוא כרגליו ולא כרגלי הבעלים (סק"יא)².

ומותר למסור בהמתו לגוי אף שיש לחוש שיליכנה חוץ לתחום, ובלבד שלא יצונו להוליכה, ויש מחמירין (סק"ט).

ט. המוסר בהמתו לבנו: אפי' מסרה לו בערב שבת הרי הוא כרגלי האב, דדרך בני אדם להפקיד עליהם ביד בניהם ואין כוונתם למסור ברשותם, **כן דעת השו"ע וכהרמב"ם, והרבה פוסקים חולקים** וסוברים דאין חילוק בין בנו לאחר. ואם רגיל תמיד למסרה לבנו לרעותה הרי הוא כרגלי הבן, ואפי' מסרה בשבת. **ובאופן שהבן הוא רועה קבוע** שהכל מוסרים לו בהמותיהם, בזה גם להרמב"ם הרי הוא כרגלי הרועה, ולא נגרע במה שהוא בנו (ס"ד ומ"ב).

הלוקח בהמה או בשר וכדו' מחבירו

ביו"ט, כרגלי מי הולכים

א. הלוקח מאדם דעלמא שאין דרכו למכור: הולכים כרגלי המוכר, כיון דבה"ש היתה אצלו (בה"ל ס"ז ד"ה שור).

ב. הלוקח מרועה המגדל בהמות ופעמים שמוכרם לשכניו ומכיריו, אבל אין רגילים לבוא לקנותו מעיירות אחרות כיון דאינו מפותם (ומצוי לקנות כיו"ב בכל מקום), הרי הוא **כרגלי אנשי אותה העיר** (שיש לה אלפים אמה לכל רוח), ואפי' עירב הרועה לצד אחד, מ"מ דעת בעליו מאתמול שיהי' כאנשי העיר כיון שרגליו לפעמים ליקח ממנו, ואם הלוקח בן העיר עירב יכול להוליכו כעירובו. **אבל אם לקחו בן עיר אחרת:** אין יכול להוליכו מחוץ לתחום העיר (כרגלי הלוקח), דאין דעתו על בני עיר אחרת שיבואו לקנותה, ומ"מ יכול להוליכו אלפים אמה כבני העיר (ס"ז ומ"ב ובה"ל סוד"ה אנשי).

ובאופן שהרועה לא מכר הבהמה: הרי הוא כרגליו, דלא אמרינן שחשב להוציא מרשותו אלא אם מכר לבסוף (ס"ז ובה"ל ד"ה אנשי, ותמה על הא"ר שכי להיפך, וכ' דאולי ט"ס הוא שם).

ג. שור של פטם (המפטם שוורים למכור): כרגלי מי שלקחו לשחטו ביו"ט, אפי' אם הוא בן עיר אחרת, שדרך הכל לבוא ולקנותו (שהוא מפותם), ודעת בעליו להקימו ברשות מי שיקחנו (ס"ו ומ"ב).

וכן אם שחטו בעליו ביו"ט ומכרו בשרו: כל אחד מהלוקחים מוליך מנתו למקום שהוא הולך, שדעת בעליו לחלקו לכל מי שיבוא (והוי כבור של הפקר שהוא מסור לכל שהוא כרגלי הממלא, וי"א הטעם דהקילו משום תקנת הטבח והלוקחים ומשום שמחת יו"ט, ומשום הכי שאני מבהמה של שותפין דאמר"י כרגלי שניהם (יחד) וכדבסמוך) (ס"ו ומ"ב).

ד. שנים שלקחו "בהמה" בשותפות ושחטו ביו"ט: אף שכל אחד לקח מנתו אין מוליכים הבשר אלא כרגלי שניהם (להחמיר), דהכא אף אם נימא דיש ברירה והוברר מאתמול חלקו של כל אחד, מ"מ הלא בעל כרחך יונק כל אחד מחלק חבירו בזמן בה"ש, וכל איבר מעורב מחלקו ומחלק חבירו, והרי הוא כרגלי שניהם להחמיר. **ויש מקילים בזה** לילך כל אחד עם מנתו כרגליו, ובמקום צורך גדול יש לסמוך להקל כותייהו (ס"י מ"ב ובה"ל).

ושנים שלקחו "חבית של יין" וחלקוה ביו"ט בין שניהם: חלקו של כל א' מהם כרגליו, דאמרינן דהוברר למפרע דמעיק"ט היה חלק זה של פלוני וקנה שבייתה בעליו (ס"י ומ"ב).

השואל, ועוד פרטים כרגלי מי קונים שבייתה

א. השואל כלי מחברו בערב יו"ט: אפי' לא משכו עדין מעיק"ט ורק הבטיחו או להשאילו ומסרו לו ביו"ט, הרי הוא **כרגלי השואל, ואם לא שאלו אלא ביו"ט**, אף שרגיל לשאול ממנו חפץ זה ביו"ט הרי הוא **כרגלי**

1. ועי' תוס"ש דהקשה דמצד הגזירה אטו חפצי ישראל הוי לן למגור שיקנה שבייתה כרגלי הגוי בעליו, וכמו בישראל, ועי' בה"ל ס"י הנ"ל ד"ה קונים שהאריך בזה.

2. ויל"ע אם כוונתו כרגלי הרועה הגוי או שמא כמקום שהבהמה קנתה בו שבייתה בבה"ש, ולכא"ו מהציון של המג"א נראה דדומה לחפצי גוי ששבייתתן במקומן, וכן נראה הבנת הפמ"ג כאן, ויל"ע בזה בשו"ע הגר"ז כאן.

המשאלה, דכיון דלא בא לבקש ממנו מבעו, סובר המשאל שמצא אדם אחר לשאול ממנו (סי"א).

ב. האשה ששאלה מחברתה "מים ומלח" לעיסתה או "תבלין" לקדרתה (וה"ה שאר דברים) **ביום טוב**, הרי העיסה והקדרה כרגלי שניהם להחמיר, כיון דמערב בה דבר השייך לאדם אחר וקנה שבתיה כמוהו (סי"ב ומ"ב, ועי' שה"צ).

ג. לקח מחבירו "גחלת" (ביו"ט) לא יוליכנה אלא כרגלי הנותן, **אבל אם הדליק** נר או עץ **"משלהבת" חבירו** הרי הוא כרגלי המדליק (דגחלת) דיש בה ממש הוא ככלי, ומשא"כ שלהבת שאין בה ממשות אין קונה שבתיה) (סי"ג ומ"ב).

ד. שנים ששאלו חלוק מבערי לילך בו זה ערבית זה שחרית וכדו, הרי הוא כרגלי שניהם להחמיר (ואם עירב זה לצד זה לסוף אלפים זה לצד אחר, אסור להזיזו ממקומו) (סי"ט ומ"ב).

ואם שאלו זה לירט א' זה לירט שני (בב' יו"ט של גלויות), אין אוסר האחד על חברו, **וכל א' יש לו כומן שאילתו**, דב' קדושות הם. אכן צריך להביאו קודם בה"ש לתוך תחומו של השני כדי שיהא מותר גם לו להוליך עד מקום שרשאי (סק"ב ושעה"צ י"ז).

ה. בור (של מים מכוּנסין ולא נובעים) של יחיד: הרי הוא כרגלי בעליו, ואם מילא ממנו אחר ביו"ט אין מוליכו אלא כבעליו (ואם בעליו עירב לצד מזרח אסור להוליכם למערב אפי' אמה אחת) (סי"ד).

ובור של אנשי העיר: בני העיר יכולים כל א' להוליכה כרגליה, וכן אם מילא בן העיר ונתנו לבני עיר אחרת הרי הם כרגלי זה הממלא. **אבל אם מילאו ממנו "בני עיר אחרת"**: אין יכולים להוליכן אלא כרגלי בני העיר (שאם לא עירבו יש להם אלפים לכל רוח, ואם עירב א' מהם למזרח אסר עליהם למערב, ואין להם אלא אלפים למזרח [ולא ד' אלפים אפי"כ עירבו כולם לשם], ואם עירבו מקצתן למזרח ומקצתן למערב, אין לממלאים אלו רשות להזיזם מהעיר וחוצה לה אפי' פסיעה אחת) (סקל"ד ושעה"צ כ"ד).

ובור של הפקר הרי הוא כרגלי **הממלא** (ואפי' נתנם אחרים לאחריהם אין להם אלא כהממלא) (סי"ד ומ"ב, ועי' עוד פרטים לעיל ריש הסימן אות ו').

בור של שני שותפין: ומילא האחד עבור חברו, הרי הוא כרגלי מי שנתמלא עבורו, דהרי מחלקו נתן לו, בדברבנן יש ברייה, ושאינו ממילא מבור של הפקר לחברו, שנחלקו בו הפוסקים אם כרגלי הממלא או המתמלא (סקל"ט).

ו. נהרות המושכן ומעיינות הנובעים: הרי הם כרגלי **הממלא** (אפי' אינם של הפקר - רק של יחיד או של בני העיר), **והטעם** דכיון דנייד לא קנו שבתיה, וכשנמלא, שנפסקים אז מנביעתם או מהילוכם, קונים באותה שעה השבתיה כשבתיה הממלא (סט"ו וסקל"ז).

ואפי' אם היו המים שבהם באים מחוץ לתחום (בשבת) ממלאים מהם (דהרי לא קנו כלל שבתיה) (סט"ו וסקל"ח).

באר: שהמים שבו אינם נמשכים ממקום נביעותו לחוץ, הוא ג"כ בכלל זה דלא קנו שבתיה (ואף דהרשב"א בשם הראב"ד כתב דכשאינו מושך לחוץ רק עומד במקום נביעתו (באר) הוא כ"מכוּנסים", מ"מ לדינא נקטינן כרה"פ דמעיינות הנובעים - אף שאין מושכן אין קונים שבתיה) (סקל"ז וסקל"ב ושעה"צ כ"ב).

ז. גשמים היורדים "מערב יום טוב" סמוכים לעיר בתוך התחום (וי"א דוקא סמוך יותר לעיר ולא בסוף התחום) וכ"ש בעיר עצמה: כרגלי אנשי העיר, משום דסמכו דעתם עליהו, **ואם ירדו ביו"ט** הם כרגלי הממלא (סקל"ח ושעה"צ ל"א).

ח. מי שהיו לו פירות מופקדים בעיר אחרת שחוץ לתחום, ועירבו בני אותה העיר לבא לכאן, והוא לא עירב, ורוצים בני העיר האחרת להביא פירותיו אצלו לכאן ביו"ט: אם הוא בענין **שהנפקד לא קיבל עליו שמירה**, וכגון שייחד לו קרן זוית בביתו להניח פירותיו שם, ואמר בלשון: "הא ביתא קמין", דאין בו קבלת שמירה ועדין הם ברשות בעליהם לשמרם, וכן בשאר אופנים שהנפקד לא קיבל עליו שמירה (כמבואר בח"מ ס"י רצ"א), **הרי הם כרגלי בעליהם, ואי"כ אסורים האחרים להביאם אצלו כיון שהם חוץ לתחומם.**

ואם ה"נפקד" קיבל עליו שמירתו ובאחריותו קיימי, נחשבים כשלו והרי הם כרגלי, וכשעירב יכול להביאם לבעליהם שבעיר זו כיון שהפירות בתחום הליכתו.

וכן להיפך באופן זה אפי' **אם בעליהם עירב** לילך לעיר האחרת (והשומר לא עירב), **אין יכול** להביא עמו הפירות המופקדים **כיון שהם כרגלי השומר** שלא עירב, **וזהו כשהניחם בסתם ואי"כ ביו"ט נמלך ליטול מהם**, אבל אם הי' עומד ליטול מהם ביו"ט אפי' יש לשומר אחריות עליהם הרי הם ברשות בעליהם וכרגלי (כשעירב לבוא לכאן) ויכול להביאם אצלו,

הנפקד גופא מקני ליה כשבתית בעל הפירות, וכמו בשור של פטם (שמקנם בעליהם כשבתית כל א' מהלוקחים העתידים ליקח), **ואפי' אם הנפקד לא ידע** שבדעת בעל הפירות ליקחם למחר, סגי במה שחשב בעל הפירות בבה"ש להשתמש בהם למחר (סי"ז ומ"ב ושעה"צ יעו"ש).

ודעת הרמב"ם והשר"ע: דאין הדבר תלוי בין אם יש חיוב שמירה על הנפקד או לאו, **רק עיקר הדבר תלוי בין אם יחד לו המפקיד מקום לפירותיו** דאו המקום הזה כרשות הבעלים לענין עירוב, ואפי' אם השומר חייב באחריותו (ששכרו לשומר) מ"מ הם כרגלי בעליהם. **"וכשלא יחד לו מקום" רק מסרו לנפקד סתם**, הרי הם כרגלי **השומר** (אפי"כ הי' דעתו מאתמול עליהם ליטלם, וכנ"ל) (בה"ל סי"ז ד"ה כשיחד).

ואם יש במקום הפירות אפוטרופוס המנהיג נכסי בעל הפירות, מביאים על פי האפוטרופוס, דהרי הוא כ"רועה" (בה"ל סי"ז ד"ה שפירותיו).

ט. מי שזימן אצלו אורחים ביו"ט: אין יכולים להוליך מנות מן הסעודה למקום שאין בעל הסעודה יכול לילך שם, **אפי"כ זיכה להם המנות ע"י אחר מעי"ט** (דאו הוא כרגליהם), **וה"ה כשזימנם מעי"ט** ג"כ כל שלא זיכה להם אז המנות להדיא הרי המנות כבעל הסעודה (סי"ח ומ"ב).

סימן שצ"ח

היאך מודדים האלפים אמה (ריבוע העיר)

א. ריבוע העיר: מדידה זו דאלפים אמה סביב לעיר מכל רוח, אין מודדים תמיד כצורת העיר כפי שהיא, שיהיו שוקעים ובלטים כפי בליטות ושקיעות הבתים הנמצאים בגבולי העיר לארבע רוחותיה (כשאינן החומה ישרה אלא יש בה בתים הבולטים, ובל' המשנה "פגום נכנס ופגום יוצא"), **אלא מרבעין אותה מקודם כמין ריבוע, שרואין כאילו חוט מתוח ע"פ כולה כנגד "מקום החיצון הבולט"**, ומודדים האלפים ממנו ולחוץ (ונמצא כל אותו רוח משתכרת כפי בליטת אותו בית).

ומב' רוחות נמי אמרינן כן: וכגון שיש לה בליטה אחת לצד מזרח ובלטה לצד מערב, רואים כאילו חוט מתוח לכל א' מן הצדדים (ע"פ הטור ריש הסימן ובמ"ב סק"כ).

ב. וכן עיר "עגולה": אין מודדים סביבותיה בעיגול אלא מרבעין אותה, דהיינו שעושין לה זווית כאילו היא בתוך מרובע, ומודדים האלפים חוץ לצלעות אותו מרובע, ונמצא משתכר ע"י"ז את הזווית, **וכן במשולשת** מרבעין אותה להשוות צד הקצר כפי אורך צד הארוך, **וה"ה כשיש לה צלעות הרבה** ששה זוויות או שמונה וכו', מושכין החוט לרבעה כנגד המקומות היותר רחבין בה, ומהריבוע ואילך מודדים האלפים לכל צד (ס"ב ומ"ב).

ג. ריבוע זה שמרבעין אותה בעגולה וכיו"ב הנ"ל שעושים סביבם כמין ריבוע, מרבעין **בריבוע העולם**, שאין עושין הריבוע לאיזו רוח שירצה אלא דוקא לפי **רוחות העולם**, דרום כנגד דרום וצפון כנגד צפון וכו' (ומשם ואילך מודדין האלפים) (וכגון באופן זה אין מרבעין אותו כף"א אלא מרבעין אותו כף"ב, וכן בעגול"א אלא"א וכל כיו"ב (ס"ג ומ"ב)).

ד. עיר שיש לה ארבע זוויות שוות: כגון שהיא מרובעת, או אריכא וקטינא (מלבנית), **אין מרבעין אותה לריבוע העולם** אלא מניחים אותה **כמות שהיא**, וכן באריכא וקטינא אין מוסיפין על רחבה להשוותה לארבע (שתהא "מרובעת") אלא מניחים אותה כן, ומודדים מקצותיה לכל רוח (ס"א ומ"ב).

ה. רחבה מצד אחד וקצרה מצד אחר: (כזה"ל) רואים אותה כאילו כולה רחבה, שמוסיפין תחילה על העיר עד שיהא שוה עם מקום הרחב, ומשם ולהלן מודדים האלפיים אמה (ס"ד וסקל"ח).

ו. עיר העשויה כקשת: יש לדון בה איך להחשיב את חללה הפנימי, אם לחשבו כאילו מלא בתים (שהוא בכלל "ריבוע" של העיר), או שמא אין חלל זה נדון בכללי רבוע העיר ומודדין מן הקשת עצמה, ויש כמה ציורים (וחלוקי דינים) בזה.⁴

1. כשאין בין ב' ראשי הקשת פחות מ' אלפים אמה (דהיינו שאין אורך הי"תר" (חבל) שבין ב' ראשי הקשת ד' אלפים רק פחות מכך): כיון ששני התחומין נבלעים זה בזה **רואים** כל החלל שבין הקשת והיתר **כאילו הוא מלא בתים, ומודדין התחומין מן הי"תר" ולחוץ**, ואין חלל הקשת עולה מן חשבון האלפיים, **ויכול ללכת מראשו האחד לראשו השני**, ואפי"כ **להוסיף** ולילך עוד אלפיים משם (למזרח וכיו"ב), **וכן יכול לילך מגג הקשת וליתר** ומשם **עוד אלפיים** (לצפון וכיו"ב) (וזהו אפי' כשיש מ"גובה" הקשת עד היתר יותר ממשך אלפיים) (ס"ד וסקל"י"ד).

2. ואם יש בין ב' ראשי הקשת "יותר" מ' אלפים, אבל אין בין ג' הקשת אל היתר רק פחות מאלפיים אמה: גם בזה כיון דהיתר מובלע בתחום הקשת ויכול להגיע אליו מן הקשת, אמרינן דהוא כאילו הכל מלא בתים, ומודדים האלפיים "מן היתר" ולהלן (רמ"א ס"ד).

ונחלקו האחרונים באופן זה: דדעת המג"א דהא דמודדין מן היתר, היינו להיושבין **בראשי הקשת** (מב' צידי) - שהם יכולים לילך מראשו אחד לראשו האחר אף דהוא יותר מ' אלפים (ומשם ואילך עוד אלפים מחוץ לקשת), **אבל להיושבין בגג הקשת למעלה** אין מודדים אלא מן הקשת עצמה (הבתים) [וסברתו ע"פ הסברה המובאת בראשו (רשב"א ועוד) דמחשיבין עיר העשויה כקשת כחלוקה (לענין זה) **לג' מקומות חלוקים** (ב' מב' צידי ראשיה, וא' בגגה), **וכדן ג' כפריים המשולשים, שלשית הרמ"א** (בסעיף ח') אף דע"י האמצעי אמרינן "רואים" ב' הכפרים החיצונים כאילו הם עיר אחת, מ"מ להאמצעי עצמו אין מודדים רק מחומותיו (ולא מן הי"תר" שבין ב' הכפרים), וה"ה הכא]. **אבל האחרונים נחלקו על המג"א**, ודעתם **דגם להיושבין בגג הקשת מהני** בזה שימדדו מן היתר את התחום שבת (סקל"ח).⁵

3. ואם יש בין ב' הראשים יותר מ' אלפים, ושם יש מן היתר לגג הקשת יותר מאלפים: אין נחשב כל היתר כאילו מלא בתים, **ואין מודדים לה אלא מן הקשת עצמה**, דכיון דאין הבלעת תחומין זה בזה, שרחוק בכל צד יותר מן התחום עד תחום צד השני, אי"א לחשבו בכלל "עיר", ונכלל ב"חשבון אלפים אמה" (שו"ע ס"ד וסקל"ח).

ומ"מ יכול אם ירצה **לילך סביב דרך הבתים שבקשת** לקצה השני ומשם אלפים כבני אותו ראש, דכל העיר הוא כד' אמות (ודוקא דרך הי"תר" אסורים לילך).

וי"א דאף באופן זה שיש יותר מ' אלפים בין ב' הראשים, מ"מ אין מודדים מן העיר עצמה מיד, אלא מתחילין למדוד האלפים ממקום "שנתקצר" שם הקשת ("היתר") לפחות מ' אלפים [כזה"ל] (וסוברים דל מהכא ראשי הקשת שמעבר לכך, ועד מקום זה הלא נבלעים התחומים), וכן נקטינן בזה להקל (רמ"א ס"ד וסקל"ח).

ודעת הטור לחדש עוד דאפי' במקום שרחב יותר מ' מ"מ עד תוך אלפים לגג הקשת נחשב כמלא בתים, ורק מאלפים ואילך מתחילין למדוד התחום (כזה"ל), והעתיקו המג"א. ובבה"ל פקפק בזה הרבה (ובפרט דעצם הדין דכשיש בין היתר לגג הקשת פחות מאלפים שנוי במח' הפוסקים, ואף דלדינא מקילין בו, מ"מ אין ללמוד מזה קולא יתירה זו), **וכתב: ונראה דמן הטעם הזה השמיטוהו הרמ"א והלבוש** ולא העתיקו דברי הטור, **דלענין זה לא נקטינן להקל כהטור**, אלא רק עד מקום שנתקצר היתר מ' אלפים נחשב כמלא בתים, ומשם מודדים אף שהוא תוך אלפים להגג (בה"ל ס"ד ד"ה וי"א).

ז. עיר העשויה כמין "גאם": שהוא כף יוגית (דהיינו אותך פשוטה), דינה כדון עיר העשויה **כקשת** לענין שכשיש **יותר מ' אלפים** בין ב' ראשי הגאם מזוית לזוית (ויותר מאלפיים מקרן האמצעית וכדו להרמ"א) אין מודדים אלא **מגוף הגאם** (וה"ה דלהרמ"א היינו ממקום שנתקצר מ' אלפים ועד שם מרבעים), **אבל כשיש פחות מ' אלפים ביניהם** (או פחות מאלפים וכו'), רואים כאילו **כל הגאם מלאה בתים בריבוע** ממזרח למערב ומצפון לדרום (היינו דבזה **מרבעין וממלאים אותה לגמרי** ולא רק בתוך האלכסון שלה) (סק"ט, י"ג ושעה"צ ה').

ח. בית דירה היוצא (בולט) מן העיר: אם הי' בינו ובין העיר שבעים אמה ושני שלישים (ד"ט - שיריים) או פחות מזה, הי' מצטרף לעיר ונחשב ממנה, שמרבעים העיר לראות כאילו חוט מתוח ע"פ כל רוחב העיר כנגד בית דירה זו, ומחוט זה ואילך מודדים האלפים אמה (שו"ע ס"ה ו' - ועי' לקמן אות י"א "קרפף" לעיר להרמ"א).

הי' בית קרוב לעיר בע' אמה, ובית שני קרוב לבית הראשון בע' אמה, ובית שלישי קרוב לשני בע' אמה, וכן עד מהלך כמה ימים, **הרי הכל כעיר אחת** (שבתיה מפוזרים), ומרבעים אותה כפי בליטת הבית האחרון (ומשם ואילך אלפים אמה) (ס"ו).⁷

"בית דירה": אין נחשב אלא כשיש בו ד"א על ד"א או יותר, אבל בפחות מזה אין נחשב כבית דירה למנות ממנו, ובאופן שאין ד"א על ד"א מרובעות - ויש בו כדי לרבע ד"א (ויותר), כגון שהוא ג' על ו' או ח' על ב' וכד', **לדעת המג"א** אין נחשב דע"ד, ובבה"ל הביא מהאחרונים דהוא **תלוי בפלוגתא דמזוה** (ביו"ד סי' רפ"ו סי"ג) (ס"ו ובה"ל ד"ה ארבע).

ובאופן שהי' בית דירה מתחילה ונהרס ונחרב מיושבו: אם נשאר בו ג' מחיצות אף שאין עליהם תקרה וביניהם יש דע"ד, או כשנשאר ב' מחיצות ויש תקרה על גביהם (וי"א דצריך גם מעזיבה), נחשבים עדיין בית דירה להצטרף אל העיר ולמנות (ע"פ כל רוחב העיר שכנגדם) מחוצה לה אלפיים אמה. אבל אם נשאר ב' מחיצות בלא תקרה, אף ע"פ שדרים ביניהם **אין נחשבים כבית דירה** (ס"ו וסקל"ט, ל"א, ל"ב, ובה"ל ד"ה תקרה ומעזיבה).

כמה ראשונים ליתא, ומ"מ לדינא נקטינן כהמקילין וכמובא בבה"ל ס"א.

6. יל"ע לכאן בדברי השעה"צ שלהרמ"א הנ"ל מודדים ממקום שנתקצר מ' מ"מ, דלכאן בגאם שייך למדוד קו זה בכמה מקומות, ובאיה מהם נניחנו (ואולי יכללו כל אותם המקומות!), דבשלמא בקשת לכאן מודדים יתר זה בקו ישר, ומודד מגג הקשת ויורד למטה עד שמגיעים למקום זה הרחוק ד"א, משא"כ בגאם - עכ"פ כשאין ירכותיה שוות בארכן וכגון אלו #2+ ועוד. וי"ל.

וע"ע ס"ח בה"ל סוד"ה רפ"ג שהביא דברי החת"ס דבעיר כמין גאם אין מרבעין לגמרי ורק מותחין היתר באלכסון, ותמה עליו דבראשונים מבואר להדיא דמרבעין ממש (כשאין באלכסון ד"א).

7. ע"י לקמן אות י' בדיון גאם, ולפי"ז "מהלך כמה ימים" הוא לאו דוקא להשיטות שרק עד אלפים אמה כשהעיר ארוכה ד"א יעו"ש.

3. ממשמעות השו"ע (שהזכיר זה אחר דין דלריבוע העולם) נראה לכאן דסגי במה שמשוים אותה שיהא הקצר כהרחב, ואז הוא שוה למרובעת ושוב א"צ לעשותה כריבוע העולם אלא כשאר ריבוע שהוא כמות שהוא, שורר שהעיר בזה בהגיוע על הטור (מהדורת מכון י-ם) אות ג', יעו"ש. וע"ע בחזו"א סי' ק"י סק"ו בד"ה עיר שרחבה, אכן שם ציירה בענין אחר וכמין משולש.

4. ומשמע בפוסקים דבצידי החיצון של הקשת לכיוע מתרבע וכשאר "עיר עגולה" (ונרמז דבר זה בל' המג"א סק"ב בשם המאירי).

5. ומ"מ כשהולכים דרך העיר עצמה אל ראשי הקשת גם להמג"א לכאן יש להם כהדרים שם (וכן להיפך אם הדרים בראשים הולכים לגג הקשת ויוצאים משם דינם כהדרים בגג), ויל"ע בזה. ואולי זהו הדין המובא בסוסק"י"ח (שור"ר דמבואר כן בשעה"צ י"ז).

עוד יש להעיר דעצם דין זה דכשיש בין ג' הקשת ליתר פחות מאלפים מודדים מן היתר, אינו מוסכם, ולדעת

מחוצה לו (ואין נחשב "קרפף"), ומשום דהוקף לדירה (רמ"א וסקנ"א ושעה"צ כ"ז)¹¹.

ואם יש שם ג' חצרות של ב' בתים קבועים של אבן או נסרים: עושים את כל האהלים קבוע ויש להם דין עיר, ומרבעים אותו ונותנים לו אלפים אמה לכל רוח כשאר העיירות (ס"י) (וכל זה אף כשאהלים עצמם אין קבועים ועשויים לעזוב).

ואם האהלים קבועים במקום אחד הוה כעיר (ומסתפק הפמ"ג בכמה נחשב "קבוע"), אפי' הם של הוצין וערבה (סקמ"ט)¹².

טז. עיר היושבת על שפת הנחל שרוב העתים הוא יבש: ומשתמשין אז במקום ההוא, ובזמן הגשם כשהוא מלא אין משתמשין, **אם יש לפניה מצבה (איצטבא) רחוב ד"א על שפת הנחל** שעל ידה עומדים ומשתמשין בנחל, גם כשהוא מלא **נחשב הנחל בכל העיר ומודדים האלפים מחוץ לנחל**. ואם אין שם מצבה זו, אין הנחל בכלל העיר, ומודדים האלפים מקצה העיר (והנחל נכלל בחשבון האלפיים).

והא דננים "הנחל" חלק מהעיר ע"י מצבה אף שאינו "בית דירה", תי' הריטב"א דדוקא כשבאין לעבר העיר מפני מקום הבולט ממנו, בעינן שיהא מקום ההוא בית דירה דוקא, אבל נחל זה שהוא לפני כל העיר וראוים להשתמש בו כל בני העיר, אפי' שאין ראוי לדירה מעברין בו את העיר, ומסתפק במג"א לפי זה אם נאמר כן גבי כל מקום שמשתמשים בו בני העיר שיתחילו המדידה מחוצה לו ויכלל בהעיר, **אכן בא"ר הסכים** דאין להקל בזה, ובפרט דגם דינא ד"נחל" אינו מוסכם בראשונים, דהרבה מהם סוברים דהנחל נכלל בחשבון האלפיים (ואף דלענין נחל עצמו סמכין על המקילים בזה, מ"מ הבו דלא להוסיף עלה) (ס"ט ומ"ב ושעה"צ).

יז. עיר שישבה ואח"כ הוקפה: אף שההיקף גדול והחומה רחוקה הרבה מן העיר, אין מודדים התחום מן העיר עצמה רק מן ההיקף ולחוץ, דכיון דהיקף זה הוא לדירה חשיב כולו כד"א, וכאילו העיר נמשכת עד לחומה (ולהרמ"א נותנים עוד שבעים ושיריים חוץ לחומה ואח"כ מודדים האלפיים) (ס"א וסקנ"ה).

אבל אם הוקפה ואח"כ ישבה: ואין הישוב מגיע עד החומה, אין מודדין לה אלא מן הישוב (ולרמ"א עוד שבעים), כיון דהחומה לא הוקפה לדירה אין נחשב ההיקף כד"א (שהרי הוא ככרמליה), **ואם יש בחומה בית דירה** והיא בתוך ע' ושיריים להעיר, מצטרפת עמה (כדין פגום היוצא) ומודדים מן החומה (ולרמ"א דלעיל ס"ה נותנים מן החומה) (ובית שדה) עוד שבעים - ולהמבואר לעיל נכון שלא להקל ליתן עיבור לבית היוצא (ס"א וסקנ"ג נ"ד ושעה"צ כ"ט)¹³.

סימן שצ"ט

מדידת התחומין

א. חבל שמודדין בו: הוא של פשתן (ולא בשל שאר מינים שנמתחין ביותר - וגם לא בשלשלאות של ברזל אף שיפה למידה יותר משל פשתן, מ"מ כך קבלו חז"ל דהמדידה של פשתן מדכתיב "ופתיל פשתים בידו") **וארכו חמשים אמה**, דבפחות מכן הוא נמתח ביותר, ובארוך יותר אינו נמתח כראוי וממעט המידה על ידי כך (ס"א ומ"ב), **ופעמים** שמודדים בחבל של **ד' אמות** (וכגון בהר וכדו' כמו שיתבאר). **ואופן המדידה** שמניח החבל כנגד לבו, וכן השני האוחז מניחו כן, **וימתחנו בכל כוחו** שלא יכביד באמצע ויתמעט (ותקנו כן כדי שלא יתן האחד כנגד צווארו וזה כנגד רגליו, דעיי"ו יתקצר החבל ויתמעט התחום). **ובבה"ל הביא מהריטב"א** דה"ה דיכול להניח החבל ע"ג קרקע וכיו"ב, ולא אתי למעוטי אלא שלא ימדדו בב' מקומות א' בראשו וא' ברגליו (ס"ג ומ"ב).

ב. כשיש נהר באמצע לסוף שבעים וחמש אמה: אם אפשר להבליעו בתוך המדידה שעומד מצידו השני של הנהר לאוחז (כגון שאינו רחב כ"ה אמה שאז החבל השני של חמשים כוללו כולו בתוך המדידה) יעשו כן, **ואם** הוא רחב מכ"ה (ואז ממקום שכליו המדידה הראשונה לא יוכלו להבליע הנהר במדידה שניה) יחזרו לאחוריהם (לאחר שמדדו החמשים) כ"ה אמה (וכיו"ב) - לפי ריחוק הנהר, כגון כשרחוק פ' אמה יחזרו עשרים לאחוריהם, וימדדו משם בחבל של החמשים מדידה השנית ויגיעו עד שפת הנהר, ואח"כ ימדדו בחבל זה משפת הנהר עד עבר השני של הנהר (ס"ב ומ"ב).

ואם הנהר מחזיק יותר מחמשים: ע"י בירושלמי פ' כיצד מעברין (סק"ד)¹⁴.

ג. מדידת העיר כנגד העיר: אפי' אם יש הרים וגאיות כנגדה, אין אומרים שילך מכנגדה אל צדה ששם הוא ישר, וימדוד שם האלפים, ויחזור כנגד העיר לפי מדה שמדד שם, אלא מודד כנגד העיר, ואם הגיע להר או לגיא ימדדנו כדינו (ועי' לקמן ס"ו באופן שההר והגיא רחבים מחמשים דאו מותר לילך מן הצד) (ס"ד וסק"ח).

דלכמה מהסוברים דנותנים קרפף היינו לעצם העיר, אבל כשיש בית בתוך אותם שבעים אין נותנים לו קרפף בפ"ע אלא עד תשלום שבעים מחומת העיר, ובפרט דהרבה פוסקים נקטו דלעיר אחת אין נותנים כלל, ובודאי יש לחוש לדבריהם עכ"פ לענין בית היוצא (שם ובה"ל ד"ה וכן נראה).

יב. שתי עיירות הסמוכות זו לזו בתוך קמ"א אמות ושליש: שהם ב' קרפיפות (עיבורים) דהיינו שבעים אמה ושיריים (ד"ט ועוד) לזו וע' ושיריים לשניה, **השונים שתיהן כעיר אחת** (ונמצאת כל עיר מהן מהלכת את כל העיר השניה וחוצה לה אלפיים אמה (ולהרמ"א דנותנים קרפף לעיר אחת נותנים חוצה לה שבעים ושיריים ואח"כ האלפיים)). **וכן אם נפרצה חומת העיר ובתים שבאמצעה** ונשארו הבתים שמב' הצדדים, אם אין בהפרצה רוחב קמ"א אמות ושליש דינו כסתום וכעיר אחת, אבל אם יש בהנפרץ יותר משיעור זה הרי הם כב' עיירות נפרדות (ומודדים לכל אחת בפ"ע, ואם נסתיימו האלפים שלה באמצע עיר השניה כלתה מדתה, ואם מסתיימים אחריה נחשבת העיר כד"א ומשלים עליה לתשלום אלפיים, כמבואר בס"י ת"ח ס"א) (ס"ז ומ"ב).

יג. ג' כפרים המשולשים: והשניים זה כנגד זה בשורה אחת, והאמצעי מכוון כנגד בין שתיים, ומשוך מהם כחצובה (כזה)¹ **רק רפ"ג פחות שלישי** (או פחות) **מלבד רחוב הכפר האמצעי**, דהיינו שאם נעמיד האמצעי בין שניהם, לא ישאר מן החיצון רק קמ"א ושליש (או פחות) עד לאמצעי, וכן מהאמצעי בצידו השני עד לכפר השני (שהם יחד רפ"ג פחות שלישי - ומסתפק בבה"ל (בל' הרמב"ם) אם פחות מקמ"א וכו' לכל צד בדוקא, או דבעינן רק שבין שתיים יחד יהא רפ"ג פחות שלישי ופחות אף שבצד א' הוא יותר מקמ"א ושליש, והביא מהחת"ס דדעתו דדוקא כשאין בין צד א' לחברו יותר מקמ"א ושליש, ולא נמדד שתיים יחד), **וגם אין משוך האמצעי מן החיצונים יותר מאלפים אמה**, הרי שלשתן **כמדינה אחת**, ומודדים להם אלפיים אמה לכל רוח מחוץ לשלשתן, דהיינו שהאמצעי מותר לו לילך עד בין החיצונים, וממנו ולהלן יש לו אלפים אמה, **וכן שני החיצונים כמחוזרים זה עם זה** ואפי' יש ביניהם יותר מד' אלפים אמה, כל שאם נעמיד האמצעי (שהוא רחב הרבה) ולא ישאר מכל צד רק קמ"א ושליש או פחות נחשבים החיצונים כאחד ויכולים לילך מזה לזה, ולהלן אלפיים אמה (ולא אמרינן דדמי לקשת, שכל שיש מרחק ד"א ביניהם אין נחשב כעיר אחת, יעוי' בגר"ז שהביא הטעם).

יש אומרים דאף דהשניים נעשים כעיר אחת ע"י אמצעי זה המחברן, מ"מ האמצעי עצמו אין מודד מן החיצונים אלא מחומותיו, וטעמם שאם נראה אותו כמובלע בין השתיים החיצונים יפסיד עי"ז לרוח האחר שאינה לצד החיצונים. **אכן לדעה הראשונה** מודדים **לאמצעי** האלפיים **מחוץ לחיצונים**, וסוברים **דאפ"ה לא הפסיד לרוח השניה, וכן נקטינן להקל** (ס"ח ומ"ב ושעה"צ ובה"ל רפ"ג).

ולענין אם יכולים החיצונים לילך אלפיים מן האמצעי ולרוח האחר, משמעות הפוסקים שפירשו הל' כמדינה אחת וכו' לכל רוח חוץ לשלשתן, דקאי על האמצעי שיכול לילך מבין החיצונים ואילך (ולא פירשו דהוי כמדינה אחת לגמרי שיש להם אלפיים סביב כולם לכל רוח), נראה שסוברים דאין החיצונים יכולים לילך מן האמצעי ואילך עוד אלפים. **ובבה"ל צידד לפרש ל' הרמב"ם הש"ע** דאכן יכולים לילך **גם מן האמצעי עוד אלפיים**, וסיים ע"ז: **אלא שלא הזכירו המפרשים זה** (בה"ל ס"ח ד"ה מחוץ)¹⁰.

יד. "עיר" ליתן לה עיבור (להרמ"א אפי' בעיר אחת - ולהשו"ע בב' עיירות הסמוכות וכו'): היינו כשיש בה לכה"פ ג' חצרות ובכל חצר ב' בתים, אבל "בית אחד" אין לו דין "עיר" לתת לו שבעים אמה ושיריים, אפילו הוא גדול הרבה, בין כשעומד בפ"ע, ובין כשהוא סמוך לעיר בריחוק יותר מע' ושיריים (ופחות מקמ"א ושליש), **דאינו נדון כב' עיירות** שמתחברים ככה"ג ליחשב כעיר אחת (רמ"א ס"ז וסי'ק ל"ח).

טו. יושבי צריפין: היושבים באהלים העשויים מהוצין וערבה וכדו', **ואין קבועים במקום אחד**, אלא יושבים כאן זמן מה ואח"כ כשכלה המרעה הולכים למקום אחר (ומסתפק בפמ"ג כמה שיעור זה "קבוע"), **אם אין להם מחיצה המקפתן** אין מודדים להם כ"עיר" למדוד אלפיים מסוף הבתים, אלא אין מצטרפין יחד ומודדים לכל אהל ואהל בנפרד האלפיים מפתח אהלו (וכ"ש שאין מרבעין אותם ולא נותנים להם עיבור) (ס"י וסקמ"ט ג' ובה"ל ד"ה וליפ"כ).

ואם האהלים מוקפים (אחר שישבו) במחיצת עשרה או חריץ י סביבותם: נחשב כל ההיקף כד"א, ומודדים מסביב ההיקף (ולא מכל אהל בפ"ע) כשאר היקף מחיצה, **אכן מסתבר דאין נותנים לו "שבעים ושיריים"** (אפי' לרמ"א שנותנים בעלמא לעיר אחת) כיון דלא חשוב "עיר" אלא היקף בעלמא (וכדיר וסוהר המוקפים לדירה), **ואפי' השטח גדול מב"ס מודדים**

דבר שהוא מתשישי העיר ואינו בית דירה: אם נחשב כחלק מהעיר למדוד ממנו ואילך, ע"י לקמן אות ט"ז בדין עיר היושבת על שפת הנחל (ס"ט).

ט. בית הכנסת שיש בו בית דירה לחזנים, **ובית תיפלה** של גויים שיש בו בית דירה לכהנים, **והאוצרות** של יין ותבואה וכד' או אורות של סוסים שיש בהם בית דירה לשומרים, **וכן בית הקברות** שיש בו דירה לשומר, **וכן הגשר** שיש בו בית דירה לשומר לטול המכס, **והבית הבנוי בים** שעשוי לפנות בו כלים שבספינה, **כולם אם יש בבית דירה זו ד"א על ד"א, והם בתוך שבעים אמה ושיריים לעיר, נמדדים עמה, ומצדד בבה"ל** דהיינו **כל הבית הכנסת** וכו' ולא רק הבית דירה שבו (ס"ו וסקמ"ה-ל' ובה"ל ד"ה והאוצרות). (וצידד עוד דכשאין בבית דירה ד"א, אם פתוח לבה"כ וכדו' ויש בדירה רוב הד"א, מצטרף הבה"כ וכו' לד"א - בה"ל הנ"ל).

ואפי' אם נחרבה הבית דירה, מ"מ אם נשאר ג' מחיצות או ב' עם תקרה, הוה כשאר בית דירה שנמדד עם העיר (סקכ"ט).

ו"מערה" שיש בנין על פיה ויש בה בית דירה ג"כ נמדדת עם העיר, ונתחדש בדין זה דאף כשאין בבית דירה עצמו **דע"ד רק בצירוף המערה** מצטרפין, ובלבד שיהי' רוב הד"א מן הבנין, ועוד נתחדש בזה שמצטרפין כל שטח המערה אל העיר אף שגדולה להלן מן הבית, ומודדים מסוף המערה, **ובריטב"א הוסיף עוד** דאפי' **הבנין שג"כ המערה עומד מחוץ להשבעים ושיריים**, אם המערה בתוך השיעור ג"כ מהני כאילו היה הבית והמערה דבר אחד (ס"ו, ובה"ל ד"ה שיש בנין).

אבל בית הכנסת, והתיפלה, והאוצרות, שאין בהם בית דירה, והבור שיהי' ומערה (אף שדרים בה - אם אין בנין על פיה) **ובית שבספינה** (דפעמים דניידא מתוך שבעים ושיריים של העיר) וכל כיו"ב, אין מצטרפים ליחשב כחלק מהעיר.

ובורגנין (סוכות) שעושין שומרי גנות ופירות: אם הוא מקום דשכיחי גנבי שגונבים להם, או גשמים שוטפים אותם, לא חשיבי מידי **ואין נמדדין** עם העיר, **אבל כשאין נגנבים או נשטפים נמדדים עם העיר.** והביא בשע"ת דא"צ אז בהם ד"א על ד"א, שכן הוא דרכם להיות עשויים ללינת לילה ולאדם אחד, ובלבד שעשויין לצורך השדות או הפירות (ולא שעשאן להרחיב התחום) (סקל"ג, ושע"ת ה').

י. כשיש בתים היוצאים אז"ע רחוק מאלפים בצידו האחד של העיר, ועוד הרבה בתים כיו"ב **בצידה השני** של העיר (באותו רוח), נדון **כעיר העשויה קקשת**, שאם יש במרחק שבין ב' הצדדים ד' אלפים אמה אין מודדים התחום אלא מעצם העיר ולא מאלו הבתים (להולך דרך החלל שבין ב' שורות הבתים, אבל להולך דרך שורות הבתים פשוט דיכול למדוד האלפים מבית אחרון והלאה וכמו בקשת) (סקל"ה ושעה"צ י"ז).

וכן אם הבתים יוצאים עד יותר מאלפים רק מצידה האחד של העיר, ג"כ יש לדנו כ"גאם", ואם העיר ארוכה **ד' אלפים** ודלא כהגורסים "אלפיים" אין מותחים המידה עד סוף הבתים הבולטים, וכ' השעה"צ ד"ארוכה" ד' אלפים אינו מדייק, דהרי סגי שיש באורך ה"אלכסון" ד"א" (סוסקל"ה ושעה"צ י"ט ובה"ל ד"ה ואם היו, יעו"ש)⁹.

יש חולקים וסוברים ד"פגום" קיל מ"קשת", ואפי' החלל שבין ב' הפגומים מחזיק יותר מד' אלפים, ג"כ **מודדים התחום מן הבית האחרון, וכן ב"גאם" שע"י ה"פגום" מודדים מהאחרון** (ודוקא בקשת וגאם גמורים שהם מ"עצם" העיר אין נמדדים, ומשאי"כ ב"פגום" בעלמא הוי טפל לעיר ובטל אליה ונמדד עם העיר), **ואפשר שיש לסמוך עליהם להקל בשעת הדחק** (בה"ל וד"ה אם היו).

ובאופן שהבתים (ה"פגום") יוצאים כנגד אמצעה של העיר: בזה גם הראב"ד (שנחלק לעיל על הסוברים דאינו קקשת) סובר להקל למדוד מן האחרון, ואפשר שגם הר"י ור"ח (בעלי השיטה דנדון קקשת) מודים בזה (שם).

יא. "קרפף" לעיר (או "עיבור" העיר): **יש אומרים** דכל עיר שמודדים התחום ממנה אין מתחילים המדידה מחומת העיר תיכף, **אלא נותנים לה תחילה סביבה שבעים אמה ושיריים**, ואח"כ מודדים משם והלאה את האלפים, **וכן נקט הרמ"א לדינא, ולדעת הש"ע** מודדים **מחומת העיר, ואין נותנים "עיבור" לעיר אחת** (אלא בין ב' עיירות הסמוכות זו לזו, אז נותנים להם "עיבור" לחברן יחד על ידו כבסעיף ז') (רמ"א ס"ה).

ובטור חידש עוד דגם **לבית היוצא** שעומד בתוך שבעים ושיריים (הנדון כפגום למנות ממנו) **נותנים תחילה שבעים ושיריים חוצה לו** (ע"פ רוחב העיר), ומשם מונים האלפים. **וכ' ברמ"א דכן נראה להקל. ובה"ל** אחר שהביא הדעות שאין לעיר אחת קרפף (ע' ושיריים) כלל, והדעות שנותנים לה קרפף, כתב דהנהוג כהמקילין בודאי אין למחות בידו וכו'. אכן כמה שהקיל כהטור ליתן "קרפף" גם לבית היוצא, צ"ע בדבר,

8. וכשהפגום הולך עד אלפיים נמצא לפי חשבון האלכסון שסגי **באורך** העיר ג' אלפים ותס"ה אמות (3465) שיהי' אלכסונו ד"א.

9. ועי' חזו"א ס"י פ' מה שיישב דד"א דוקא.

10. ועי' חזו"א דסובר דהם כעיר אחת משולשת (וגם מרבעים סביבותיה כדין ריבוע העיר, ס"י ק"י סק"ט וסקט"ו). **עוד כתבו בש"ע הגר"י ובחזו"א** (כמובא בתוס' ועו"ר) דאם העיר האמצעית **רחבה יותר ממכנגד בין ב' החיצונות אין אומרים דינא ד"רואים", ולי"ד למה השמיט המ"ב דין זה לגמרי** ולא הזכירו (לקיימו או לחלוק עליו), וצ"ח.

11. במש"כ בשעה"צ ומשום דהוקף לדירה היינו דוקא כשהם הקיפוהו שיהי' סביבם ולשם כך (וכמבואר בסקנ"ב), וכן ב"חריץ" שחרצו הם סביב לשמירה וכדו' (וכמדו' שאין חריץ דעלמא מתפרש כך), ובמש"כ דאין נותנים שבעים וכו' אפי' למ"ד דעיר אחת וכו', נר' דה"ה להשו"ע כשמקום זה סמוך תוך קמ"א אמה ושליש שאינו נדון כב' עיירות המתחברות לאחת ע"י עיבור העיר.

12. יל"ע בל' הש"ע דמשמע שמחלק בין אבנים ונסרים - להוצין וערבה, ומשמע אף דהם באותו ענין, ואולי

משום דאין דרך שיהיו אלו קבועים כתב כן.

13. יל"ע מה השמיענו דאין החומה מצטרפת בהוקפה ואח"כ ישבה, דהלא אין ההיקף מועיל כלל **והוא ככרמלית**, ופשיטא דלא יועיל מידי להעיר (ולכא למימר דאירי בענין שנחשב הוקף לדירה, דא"כ דלתים מהכא והלא יושבים בהיקף המחיצות ולמה לא נדון שביתתם בכל ההיקף. **והנה יל"ד עוד** דדין זה הביא הב"י מדברי הרמב"ם, ובסוף ס"י שצ"ו וכן בס"י ת"ח כ' הב"י מהרה"מ בשם הרמב"ם דהשו"ב במקום מוקף יותר מב"ס **אף דלא הוקף לדירה** נחשב לענין תחומין כאילו שבת **בכל ההיקף** (ועיי"ש בהגו"ע אות י'), וכולו כד"א מודדים לו האלפים מחוצה לו, וא"כ צ"ח הכא אמאי אין להם כל ההיקף למדוד חוץ ממנו, דהלא הרמב"ם לא הצריך "מוקף לדירה", ואולי כוונת הרמב"ם הכא בנותן שם עירובו ולא בשבת שם, וכמו שחילק הרה"מ בדבריו (הנ"ל בב"י סו"ס שצ"ו) דבנותן עירובו בהיקף שלא הוקף לדירה אין נחשב לו כל המקום כד"א, ולפ"ז לדין דהשו"ב במקום שלא הוקף לדירה בלא"ה אין לו אלא מד"א שלו ואילך, א"כ אין חידוש בדין זה.

14. ויל"ע שם בהבנת דבריהם.

וכל זה כשאין מישור כלל נגד העיר (באותה רוח), אבל אם כנגד העיר במקום אחד יש מישור צריך למדוד במקום המישור (סק"ט ובה"ל ס"ד סוד"ה ומתלקט, וכמדו דהוה דינא דסק"ט ג"כ).

ד. מדידת "הר": המודד והגיע להר (וכן ב"גיא" שייך חלק מזה - וכדלקמן) וכיו"ב (כגון כותל שנפל), יש בזה כמה ציורים החלוקים בדיניהם, דפעמים שאין חושבים (מקום השפוע) כלל, ופעמים שמשערו באומד, ופעמים שמבליעו בחבל של חמשים (ע"י כלונסאות וכיו"ב), ופעמים שמתרחק ומודד כנגדו וכו', ופעמים שמודדו ע"י "קידור" וחבל של ד"א, ובס"ד יבוארו הציורים ודיניהם.

1. כשההר תלול מאד, ואין בכל זקיפת ההר מלמעלה עד למטה משך ד' אמות, דהיינו שאם יורידו חוט המשקולת מראשו (עד למטה) לא יתרחק מכנגדו ד"א (שכל רוחב ה**שיפוע** של ההר אין בו ד"א וזקוף כמעט כחול): **אין מודדים את השיפוע** (הירידה והעליה) **שלו כלל** [ומדלגן] וחושבים האלפיים בלעדיו, **ואם יש מישור וראשו מודדים** רק את אורך המישור שבו, **ואם בראשו הוא חד** א"צ למדודו כלל, ואפי"ן אין ברוחב ההר חמשים ג"כ א"צ להבליעו בחבל, וכן ברחב יותר מחמשים (ע"י רוחב המישור שבראשו) א"צ למדוד כנגדו (וכיו"ב). **הטעם** דכיון שהוא זקוף מאד וגם קשה לעשות בו קידור, הקילו בשפוע קצר (צר) כזה שלא למדדו כלל (ס"ד וסק"ט ובה"ל ד"ה אז)¹⁵.

2. כשאינו תלול, ומתלקט "עשרה מתוך חמשי", דהיינו שבהילוך חמש אמות של שיפוע עולה בגבהו עשרה טפחים, דאז ניחא תשמישיתה (קצת) להילוך: רואים, **אם אין משפתו אל שפתו** (בעובי ההר) **אלא חמשים** אמה או פחות: **"מבליעו" בחבל של חמשים אמה**, שזוקף עץ גבוה בשפתו מזה וכנגדו עץ אחר גבוה בשפתו השנית, ומותח חבל מזה לזה (כאלו ה"י שם מישור) (ס"ד וסק"ט י"א-ג').

וכן אף כשההר שנגד העיר כולה רחב (עבה) יותר מחמשים [ולכל ארכו] שא"י להבליעו בחבל כנ"ל, **אם יכול לילך מעט מן הצד "לתחום הצדדים"** ולהבליעו שם, כגון שההר כנגד כל העיר מצד מזרח אבל אינו נמשך עוד במזרח לצידו העיר (עד אלפים מב' צידי העיר) לצפון ולדרום, רק יש מקום מישור בתחומין **שמצידי** העיר, **ילך שם וימדוד בחבל של ג'** משפתו והלאה עד כנגד כל עובי ההר, ואח"כ כשמסתיים ההר חוזר לכנגד העיר וישלים המדידה כדינה (סק"ט וסעיף ו').

אבל כשההר (זה המתלקט עשרה מתוך חמש) מרחיב גם לצד צפון ודרום אלפים (ורחב מחמשים בכל אורך זה), **בענין שא"י למדוד בהבלעה לא במקומו ולא כנגדו מצידו, לא יצא אל מחוץ לתחום הצדדים למדוד שם** ויחזור וכו' (דהרואים שמודד שם יבואו לטעות שתחום הצדדים מגיע עד שם), **אלא "יקדור" שמודדו בחבל של ד' אמות** באופן שהאחד עומד ברגלי ההר למטה וא' למעלה ממנו (ע"ג המדרון) ברחוק ד"א, ונותן התחתון החבל כנגד לבו והעליון כנגד רגליו (ומשתכרין במדידה זו שאינו מודד השיפוע לכל ארכו, אלא נשכרים גובה חצי קומת אדם בכל ד"א), ועולה התחתון למקום שעומד העליון, והעליון עולה ד' אמות וחוזר ומודד בכתחילה, וכן יעשה עד שימדדנו כולו (ס"ד סקט"ו-י"ז).

3. ואם הוא משופע יותר שבהילוך ד' אמות עולה י' טפחים: בזה הקילו שלא להטריחו להבליעו בחבל של ג' אמות ע"י כלונסאות, **וסגי שישערונו באומד הדעת** כמה יש בו, וזהו עד ג' אמה.

ואם יש בו יותר מג' אמה, בזה (אף שמתלקט ה"י מתוך ד"א) מודדו בחבל של ד"א ע"י קידור, **ולדעת כמה ראשונים** גם כשרחב מחמשים משערו באומד וכמו באין רחב ג', וכן צידד בזה הגר"א להקל כדבריהם (סוס"ד וסק"ט ובה"ל ד"ה ואם יש בו)¹⁶.

4. ובאופן ששיפועו נוח יותר שמתלקט "עשרה טפחים מתוך שש אמות": להרשבי"א מודד כל השיפוע כקרקע חלקה, וכן משמע בעוד פוסקים (בה"ל ס"ד ד"ה ומתלקט).

ה. הגיע ל"גיא": **1. אם הוא תלול מאד שאין חוט המשקולת מתרחק מכנגדו ד' אמות** (מראש השיפוע למעלה עד סוף השיפוע למטה), **אם "יכול להבליעו" בחבל של חמשים אמה** (שאין הגיא רחב מחמשים) מבליעו, שמודד מלמעלה משפת הגיא האחת לשפתו השנית. **ואם "אין יכול להבליעו" בחבל של ג', אין מודדים כלל השיפוע** של הירידה והעליה (אלא "דולגרי") **ואפי"ן הוא עמוק מאלפים** (ולא ימדוד רק המישור שלמטה אם ישנו).

ובדבר זה שונה גיא מחר שא"צ להבליעו בחבל של חמשים (אף) כשאין רחב ג', שבהר שהוא טורח יותר להבליעו ע"י זקיפת כלונסאות גבוהים לא הטריחוהו לשערו כלל כשהוא זקוף כ"כ, ומשא"כ בגיא שנוח יותר למדדו (ס"ה וסק"ב כ"ג).

2. ואם חוט המשקולת מתרחק יותר מד"א: **אם הוא עמוק יותר מאלפיים** (לכא"ו הכוונה בצירוף הירידה והעליה ומה שבנתים) **מודד העליה והירידה של כל השיפוע** כמו קרקע חלקה שאין מקדד וכדו', **וכן אין מבליעו בחבל** אף שאין ברוחב הגיא חמשים, דכיון שהוא עמוק מאלפים שהוא שיעור תחום שבת חשבוהו בפני עצמו (ודוקא בגיא [- ולא בהר]), וכשחוט המשקולת מתרחק ד"א, אבל בהר או כשאין מתרחק ד"א - לא אכפת לן כמה שיש בו אלפיים (יותר) (ס"ה וסק"ב).

ואם אין עמוק מאלפיים, אם **יכול להבליעו** בחבל של חמשים - **יבליענו, ואם אין יכול להבליעו** - מודדו בחבל של ד"א ע"י "קידור", **ואין נפי"מ בזה אם מתלקט עשרה מתוך חמש, או מתוך ארבע,** בין לענין הבלעה

ובין לענין קידור (ולא אמרינן בזה "אומד" כמו בהר, דבהר הקילו טפי מפני הטורח לענין "הבלעה", ולדעות השניות גם לענין קידור), ואין בזה חילוק בעמקו בין עשרים או חמשים או אלף ויותר (עד יותר מאלפים שמשתנה הדין כדלעיל), אף דשפוע של אורך קצר נוח יותר משל דבר גדול, לא חלקו חכמים בזה (ס"ה ומ"ב ובה"ל ד"ה והוא).

נמצינו ג' חלוקים בין הר לגיא: **1.** כשיכול להבליע - במדרון זקוף מאד, **דבגיא** יבליענו **ובהר** דולגו. **2.** כשאין זקוף, והוא עמוק מאלפיים, **דבהר** לא נזכר חלוק בגבהו, **ובגיא** מודדו כקרקע חלקה. **3.** כשאין זקוף, ומתלקט עשרה מתוך ד"א, **דבהר** "אומדו" באין רחב חמשים, ו"א דגם ברחב ג', **ובגיא** מודדו (ע"י הבלעה או קידור).

וכל זה כשאין מישור נגד העיר באותה רוח וכולו גיא, וגם כשאין מישור **בצידי העיר** נגד תחומי הצדדים שבצפון ודרום, **דבכה"ג ימדוד שם** (ויחזור לנגד העיר כשכלה הגיא - במודד בצידי) (ס"ו).

עוד מדיני המדידה (המודדים, ונאמנות וכו')

א. עושין התחומים כטבלא מרובעת ("ריבוע הזווית"), דהיינו שאחר שריבעו את העיר ומדדו אלפים לכל רוח כדינו, חוזרים ומשלמים הקרנות של התחומים למלאותם שיהיו כריבוע, ונמצא התחום בקרן (באלכסון) אלפיים ואלכסונו שהם אלפיים ושמונה מאות (שכשהולך באלכסון מקצה העיר הדרומית מזרחית אל קרן התחום הדרומי מזרחי יש לו שיעור זה, וכן כיו"ב בשאר הקרנות (וזהו לענין אורך האלפים ומילוי הזווית שלהם) - ואין בזה חילוק בין עיר גדולה לעיר קטנה - דלכל עיר נותנים משך אלפיים חוצה לה להילוך, אבל רוחב של האלפיים תלוי במידת העיר שכל עיר נותנים כנגדה (כפי שהיא רחבה) אלפיים, ואם היא רחבה נמצא רוחב התחום יותר ובקצרה קצר יותר. ולפי"ז "מרובעת" שאמרנו לאו דוקא, דאם העיר כמלבן נמצא גם התחום ע"י ריבוע הזווית הוא ג"כ כמלבן, ובא לאפוקי רק שלא נמדדנו כעיוגל וכיו"ב באופן שמפסיד הזווית (ס"ו ומ"ב ובה"ל).

אבל לא ימדוד האלפיים באלכסון מן הקרנות, דא"כ יפסיד הח' מאות שבקרן, וגם לא יה"י אז התחום כנגד העיר אלא אלף וארבע מאות עשרים ושמונה (שהוא קו הישר של ריבוע שאלכסון שלו אלפיים) (שם וסק"ב).

ב. אין סומכים אלא על מדידת "מומחה" שהוא יודע מידת הקרקע, וגם יודע דיני המדידה, דהיינו מומחה עלול לטעות ולהחמיר, וכגון שימדוד ההר והגיא כקרקע חלקה במקום שיכול להבליע או לדלוג, וכן יכול לטעות ולא להוסיף הזווית וכיו"ב, וכן יתכן שיטעה לקולא (ס"ו ומ"ב ושעה"צ יעו"ש).

ג. מדד המומחה ומצא מדתו במזרחית צפונית יתירה על שכנגדה במזרחית דרומית: מותחין החוט של סימן התחום (של ב' קרנות המזרח) מזה לזה **באלכסון**, דחיישינן שמא לא טעה במדידתו, ומה שנתמעט המידה הוא מפני שמצא בדרך מדידתו הר שצריך מדידה כקרקע חלקה (כגון מתלקט י"ט מתוך ו"א), ולכן נתקצר התחום באותו צד. **וי"א שמודדין בשוה כפי המקום שריבה בו,** דתלינן שמקום הקצר הוא מפני שלא מתח בו החבל כל צרכו (כדינו), וכ"ש כשאדם אחר מדד בצד השני דבודאי יש לתלות שהמקצר טעה ולהקל. **והגר"א** (ועוד) תמה על דעה ראשונה, דהלא אם במקום אחד הוא מישור בודאי מודדים התחום משם, ועושים ציון התחום שוה ע"פ כולו, אף שבצד השני היו הרים וגאיות, **ולכן מסיק הגר"א למדוד בשוה** ולא באלכסון, **וכן נקט בבה"ל דלמעשה נראה להקל** (והביא סייעתא לזה מהתוספתא) (רמ"א ס"ח ומ"ב ושעה"צ ובה"ל ד"ה באלכסון, ויעו"ש עוד בשעה"צ).

ד. ב' מומחין שמדדו וריבה האחד ומיעט האחר: שומעין למרבה, דתחומין דרבנן ואזלינן לקולא ואמרינן שהשני טעה, ואפי"ן ה"י ההפרש הרבה יותר מכדי מדידת החבל, וכ"ש אם ה"י רק איזה אמות שיש לתלות שלא נמתח החבל כל צרכו, **ובלבד שלא ירבה המרבה יותר ממדידת אלכסונה של עיר,** דעד שם יש לתלות שהממעט מדד האלפיים בקרן האלכסון והמרבה מדד בשוה כדון, ולכן נתמעט לראשון, אבל אם ההפרש ביניהם יותר מזה, דאז אין לתלות בטעות זו, אין מחזיקין שהממעט טעה ביותר כ"כ, **ומסתבר דצריכים** לחזור ולמדוד ולברר הדבר מחדש, **ושיעור הפרש זה** (בין צלע הישרה של מרובע שאלכסונו אלפיים, למדידתם ביורש) הוא לערך תק"פ אמה (580 - דהיינו שצלע הישרה של מרובע זה היא 1420), ויש מחשבים אותו תקפ"ה (585 - דהיינו 1415 לצלע הישרה) (ס"ט ומ"ב ושעה"צ).

ה. היו מוחזקים לנו תחומי שבת, ובא מומחה ומדד וריבה במקום אחד, ובמקום אחר מיעט מתחום זה: שומעין למומחה בין במה שריבה, וכ"ש שצריך להחמיר במה שמיעט, **וכ"ו כשאין ידוע שחוקה הראשונה נעשית ע"פ מדידת מומחה, אבל כשידוע** שנמדד ע"י מומחה אין שומעים לשני אלא במה שמרבה ולא במה שמיעט (וככל ב' מומחין ששומעין למרבה) (ס"ח וסק"ב-ט-ל"א).

ו. נאמנות בתחומין: אפי"ן עבד ואפי"ן שפחה נאמנים לומר עד כאן תחום שבת (דהיינו שהיו מוחזקים לילך עד כאן, ומסתמא נעשה ע"י מומחה שמדד) דתחומין דרבנן, **וקטן אין נאמן** בעודו קטן, **אבל נאמן להעיד בגודלו:** וזכור הייתי שעד כאן היינו באים בשבת כשהייתי קטן, וסומכין על עדותו (ס"א מ"ב ובה"ל ד"ה עד כאן).

ז. למדוד האלפיים ע"י פסיעותיו דרך הילוכו: כ' הכלבו דאין לסמוך ע"ז כשיש שם אלפיים בצמצום לילך ככולם (ע"כ), דחיישינן שאינו מצמצם

למדוד פסיעה בינונית, ולא מצינו מדידה ע"י פסיעות אלא בשבת בבקעה ואינו יודע התחום שא"א לו בענין אחר (אבל לכתחילה עיקר המדידה בחבלים דוקא), ומ"מ נר' מדבריו דאם אין בדעתו למנות כל האלפיים בשלמות, יוכל לסמוך אף לכתחילה על מדידת פסיעות (בה"ל ס"א ד"ה אין, וסי' שצ"ז ס"ב, ויעו"ש הפרטים).

סימן ת'

הבא בדרך וחשכה לו ולא ידע שהוא בתוך תחום העיר

א. הבא בדרך וישב לנוח וחשכה לו, ואח"כ נודע לו שהיה בתוך תחומה של עיר: **אם נתכוין מתחילה ליכנס "לעיר זו":** קנה שביתה **בעיר** ויש לו אלפים אמה לכל רוח ממנה, **והטעם** דכיון שנתכוין ליכנס בה, ואילו היה יודע שהיה בתוך תחומה לא ה"י חפץ לקנות שביתה (במקומו) אלא עם בני העיר, לכך קנה כבני העיר (ס"א וסק"ב).

ואפי"ן אם כששבת נתכוין **"בליבו"** לקנות שביתה במקום שעמד שם, מ"מ קנה כבני העיר דניחא ליה טפי **(ולא כבני פרישה)** שהבינו דדוקא בישן וכדו' שלא נתכוין כלל לקנות שום שביתה יש לו כבני העיר, ומשא"כ בנתכוין לשבות במקומו) (סק"א ושעה"צ).

אבל אם אמר (בפיו) "שביתתי במקומי," אפי"ן ה"י בדעתו ליכנס לעיר זו, ואמירתו שאמר היתה מחמת שלא ידע שהוא בתוך תחומה, מ"מ עקר באמירתו זו את שביתתו מן העיר וקנה שביתה במקום ששבת בו (וכן דעת כמה ראשונים, ודלא כר' יונתן שהקיל אפי"ן באמר בפיו) (רמ"א ס"א וסק"ו ושעה"צ ג').

ואם רוצה לישאר לשבות "במקומו" (ולא להיות כבני העיר): מסתברא דהרשות בידו, ואז אינו כבני העיר אלא יש לו אלפים לכל רוח ממקום שביתתו, דלטובתו הקילו שיהא כבני העיר ולא כשאינו חפץ בכך (סק"ב)¹⁷.

ב. הבא בדרך וחשכה לו בתוך תחומה של עיר, ולא היה דעתו מתחילה להכנס לעיר זו: בזה כיון שלא היתה דעתו מתחילה לכנוס בתוכה אף שלא כיון לשבות כלל וכגון שישן אז, **אין נחשב כאנשי העיר,** אלא **קונה שביתה במקומו** ואין לו אלא אלפים לכל רוח משם, **ואם כלים האלפים באמצע העיר** אין יכול לילך (כולה) רק עד המקום שכלים בו האלפים (ואם האלפים כלים בסוף העיר, נחשבת כל העיר כד' אמות, ויכול לילך חוצה לה עד תשלום האלפים, כמבואר בסי' ת"ח).

סימן ת"א

קניית שביתה בישן, חפצי הפקר וחפצי גוי

א. הישן בבין השמשות: מי שה"י ישן בדרך והחשיך לו, קנה שביתה במקומו ויש לו אלפים אמה לכל רוח, כיון דאם ה"י ניעור ה"י קונה, ישן נמי קונה, אף שלא נתכוין אז לקנות שביתה (ס"א וסק"א).

ב. חפצי הפקר: אינם קונים שביתה כלל כיון שאין להם בעלים, **ומעצמן לא קנו שביתה כיון דאינם בני דעת לעולם** (ולא דמו לאדם ישן שעכ"פ כשניעור הוא בן דעת), **והרי הם כרגלי הזוכה בהם תחילה** (אף שהוא חוץ לאלפים של שביתת הכלי - ע"י עירוב של הזוכה), **ואם זכו בו שנים** יחד הרי הוא כרגלי שניהם להחמיר (ס"א וסק"ב ג', ובה"ל ד"ה כרגלי).

ג. חפצי גוי: קונים שביתה במקומו דהיינו במקום שהיו מונחים בו בין השמשות, **והטעם שתקנו להם שביתה,** דכיון שיש להם בעלים גזרו בהם אטו חפצי ישראל, שיבואו לומר שגם הם אינם קונים שביתה (ס"א וסק"ד ה').

ובספר תוספת שבת [הקשה דאם שוים לחפצי ישראל א"כ ניזיל בתר שביתת בעליהם הגוי, יעו"ש מה שכי' בזה, ו] **הביא בזה פלוגתת ראשונים:** **דבהג"א בשם האו"ז** משמע דהם כרגלי **בעליהם הגוי,** וצידד עפ"י כשהם רחוקים חוץ לתחומה של הגוי אם אסור להזיז הכלים ממקומן, וכמו בפירות ישראל המופקדין בעיר רחוקה מתחום בעליהם (הג"ל סי' שצ"ז ס"ו). **ובה"ל** נחלק על ראייתו מהג"א בשם האו"ז, דאין משמעות זו בדבריהם, **וכ' דמ"מ לעיקר הדין** שנלך בתר **בעליהם הגוי** אולי יודו הפוסקים, ומש"כ "במקומן" אפשר דהיינו כשהם אצל הכלי, **וכן פי הגאון** בגמ' ד"מקומן" היינו כ"בעליהם" הגוי, **ובבית מאיר** נחלק ומסיק דלא אזלינן בתר הבעלים כלל (בגוי) רק בתר מקום שביתת החפץ (ד"ה קונים).

ד. גוי שהביא חפצי מחוץ לתחום (שלהם) והביאם לתוך העיר: אם העיר מוקפת **"לדירה"** נחשבת כולה כד"א ויכולים לטלטל בתוכה, **וכשאין היקפה לדירה** כגון שה"י היקף מקודם ואח"כ בנו בתוכה בתים, אם היקף זה הוא גדול מבית סאתים אסור לטלטלם אלא בד"א (אפי"ן ביו"ט, כיון שבאו חוץ לתחומן - ואין ההיקף מועיל לה) (ס"א וסק"ז).

ויש דעות בראשונים דא"צ היקף לענין תחומין להיות נחשבת כולה כד"א (לכתב בה בשבת בשגג ויצא חוץ לתחום, או גם לטלטל בה ביו"ט כשהובאו מחוץ לתחום), **והיעיקר כהאוסרים, ואפשר** דיש לסמוך **בשעת הדחק** להקל בזה (אכן במה שיש מקילין אפי"ן **בעיבורה** של העיר ליחשב כהעיר לבאים לתוכה **אין להקל,** ומסתבר שאף הריא"ז [שהמג"א מייחס לו דין זה] לא הקיל אלא בהכניסוהו לתוך העיר דאז מותר גם בעיבורה, אבל לא **בנכנס רק לעיבורה**) (בה"ל ס"א ד"ה ובלבד, ובמצוץ שם).

סתם עיירות (המוקפות): הם מוקפות לדירה שכן הרגילות, **וסתם מבצרים:** אינם מוקפין לדירה, דהדרך קודם לעשות המבצר ואח"כ מתיישבין בתוכה לדור, **וערים הפרזים שלנו המתוקנים בצוה"פ וכיו"ב:** ג"כ נחשבים מוקפים לדירה, דבונים הבתים תחילה ואח"כ עושים

15. ושמעתי להסתפק בזה אם גם בכה"ג כשיש מישור נגד העיר צריך למדוד מן המישור, אף דהכא הוא לחומרא שע"י מדידת המישור מפסיד משך השיפועים שבהר שלא היו נמדדים, או שמא איתמר רק במקום שהוא לקולא. 16. ובכלל מתלקט י"ט מתוך ד"א הוא גם כשתלול יותר המדרון (אא"כ הוא זקוף ממש שחוט המשקולת אינו מרחיק יותר מד"א). 17. ולכא"ו פשוט דדוקא כשלא נתכוין בכה"ש להיות כבני העיר, דאז ודאי הרי הוא כמותם, ודוקא כששבת בסתם (וכ"ש כשחשב בלבו שביתתי במקומו) יכול לגלות דעתו שחפץ יותר במקומו.

הצוה"פ, **חצר**: לעולם חשוב כד"א, **מקום פחות מב"ס המוקף שלא לדירה**: דינו כד"א, בדפחות מב"ס הוי "מוקף" אף שאין היקפו לדירה (ס"א וסק"ז, ח').

ה. ישראל שהשאל כליו לגוי קודם שבת, והחזירם לו בשבת (ממקום שחוץ לתחום) בעיר שאינה מוקפת מוחצות: יזהר שלא לטלטל חוץ מד' אמות, שהרי הכלים **קנו שביטה אצל השואל הגוי, והיה בישראל השואל כלים מגוי בשבת** כשהם שבתו חוץ לתחום (והיינו **בבגדים**, או **בשאר כלים וביי"ט**, דבשבת בלא"ה אסור לטלטל במקום שאינו מוקף שאר כלים) (רמ"א ס"א ומ"ב).

סימן ת"ב

חריץ מים שבין שני תחומין

א. חריץ מלא מים "מכונסים" (שאינם נובעים או מושכים) שהוא בין שני תחומי שבת (של ב' עיירות), ומקצתו בתוך תחום עיר זו, ומקצתו בתוך תחום עיר אחרת: **שתי העיירות אסורות למלאות ממנו** (אפי" ביו"ט) אפי" כשממלא בתוך תחומי, ואפי" אין מביאם לביתו (ואין מותר בד"א ממקום שמילא), דדינן כמים שיצאו חוץ לתחום, **ואם רוצים למלאות ממנו** ולהוציא רחוק מד"א (ביו"ט), צריכים לעשות מוחצה (ושל קנים וכדו' סגי) שיהא טפח ממנה משוקע בתוך המים בסוף התחום להפסיק ביניהם.

וטעם האיסור: דמים אלו המכונסים כיון שהם סמוכים לעיר זו אינם כ"הפקר", דדעת אנשי העיר עליהם, וכיון שהם בין ב' העיירות ושייך לאנשי ב' העיירות, **וכיון שהמים שמחוץ לתחום** שלהם השייכים לבני עיר האחרת **מעורבים** במים אלו שבתוך התחום, אוסרים אלו על אלו עד שיתקנו ע"י מוחצה.

ויש מהאחרונים שכתבו דלהלכה לא נקטינן לאסור בחריץ שבין ב' עיירות (ומש"כ בגמ' היינו כריב"ז, אבל אנו קיי"ל כחכמים שאין אוסרים אלו על אלו (ודייקו כן בכמה ראשונים), שלא העתיקו דין הגמ' והבינו דטעמם משום דלדין ליתא להאי דינא, וסיים בבה"ל: וע"כ צ"ע למעשה (ס"א ומ"ב, ובה"ל ד"ה חריץ, וד"ה אפילו, וד"ה וצריך).

ב. חריץ של מים מכונסים וסמוך אליו רק עיירה אחת, אף שהמים נמשכים הרבה מחוץ לתחום העיר ומתערבים במים שהם חוץ לתחום, מכל מקום מותרים למלאות תוך התחום, דכיון שאין המים שחוץ לתחום שייכים לבני עיר אחרת - רק הם של הפקר, אין מי הפקר (שלא קנו שביטה כלל) אוסרים על מי בני העיר (סק"ב).

ג. אם החריץ "כולו" בתוך תחום של ב' העיירות: כגון שארכו אלף אמה, ויש בין ב' העיירות רק ג' אלפים אמה והוא בתוך תחום שניהם (באמצע באותו אלף המשותף בין שניהם), שניהם מותרים למלאות ממנו ולהביא לבתים, דאמרינן "יש ברידה" וכל אחד לוקח מחלקו (דהוא כבור של ב' שותפין, דכיון דכולו שייך לשניהם אין אוסרים כל א' לילך בתחומי ע"י ברידה, ומש"כ כשיש חלק מהחריץ שהוא חוץ לתחומי אסור בו, המים שחוץ לתחום המתערבים במים השייכים לעיר זו אוסרים זע"ז) (סק"ג).

ד. כשעיר האחרת של גוים: ג"כ צריך להפסיק ע"י מוחצה, **ואם גר שם "גוי יחיד"** סמוך לחריץ חוץ לתחום העיר אין אוסר על בני העיר, **וישראל יחיד** הדר שם הפמ"ג מצדד לאסור, ובשעה"צ דחה דבריו, וכתב שלא מצינו שיאסר ע"י יחידים הדרים סמוך לו (סק"ד ושעה"צ ד').

ה. כשהחריץ ארוך הרבה ויש שטח בין העיירות שהוא חוץ לתחום שתייהם, מצדד בבה"ל **להתיר** למלאות ממנו, **ולא אמרינן** בבה"ג ד"עריבי מיא", דהרי השטח שבנתים הוא חפצי הפקר (בה"ל ד"ה מקצתו)¹⁸.

ו. חריץ של מים המושכים (כנהר ונחל וכד') **או נובעים** (כמעין - ואף שאין מושך): אין אסור אפי" הוא בתוך תחום של ב' עיירות כיון דאין קונה שביטה כלל, וא"צ שום תקון, והרי הם כרגלי הממלא (סוס"א ומ"ב).

ז. בור של תבן העומד בין ב' תחומין: אלו מאכילין מכאן ואלו מאכילין מכאן, דכל א' נוטל מתחומי ואין מתערבים, ולא גזרו שמא יקח אחד מחלק חבריו (רמ"א ס"א).

סימן ת"ג

בקעה שהקיפוה גוים בשבת

הקדמה: השוכת במקום פרוץ (וקנה לו אלפים סביבותיו לכל רוח), **ובתוך השבת** הוקף המקום לשם דירה בהיקף הגדול מאלפים שלו, וקיי"ל דמוחצה העשויה בשבת שמה מוחצה, **יש לדון בו ב' נדונים**, הא', לגבי **טלטול** בכל ההיקף, והב', מה דינו לענין **תחומין**.

א. שבת בבקעה (וקנה שם שביטה להלך בה אלפים אמה לכל רוח - ולטלטל ב' אמות כד"ן כרמלית) **והקיפוה גוים בשבת במחיצות "לשם דירה"** (וההיקף גדול הרבה מאלפיים): אף דמוחצה העשויה בשבת נחשבת מוחצה גמורה, **מ"מ אין יכול להלך בה עתה אלא האלפיים שהיו לו תחילה**, ולא אמרינן שיחשב לענין זה כל ההיקף כד' אמות (דדוקא כשהי' שם ההיקף מע"ש אז קונה השוכת את כל ההיקף כד"א, ויש לו חוצה לו אלפים לכל רוח, ומש"כ הכא שלא הי' מוקף בזמן בה"ש לא קנה בו שביטה אלא באלפים שהיה לו מתחילה - **ואף דבהוציאו גוים בע"כ חוץ לתחומי** ונתנוהו בתוך עיר אחרת המוקפת חומה יש לו את כולה, דנחשבת כולה כד"א ואף שלא שבת באויר המחיצות, דדוקא שם דכיון שהוא חוץ לתחומי ואין לו אלא ד"א הקילו בו חכמים כשיצא באונס להחשיב העיר כד"א, אבל הכא שיש לו בלא"ה האלפים שלו לא נתנו לו כל ההיקף).

ב. אם הוציאוהו גוים מתוך תחומי ונשאר באותו היקף (שהוקף בשבת) מחוץ לאלפיים: לכא"ו להסברא הנ"ל י"ל דבזה יהי' מותר בכל ההיקף, וכן כתבו התוס"ש והט"ז, **אכן ברע"א הביא מהריטב"א בשם רבו** דגם באופן זה **אסור חוץ לד' אמות**, דדוקא בנתנוהו בדיר וסוהר שהיו מחוץ לתחומי לגמרי והי' אסור בהם בכל ההיקף מתחילה, וכיון שנתנוהו שם באונס וכדו' חשיב כולו כד"א, **אבל הכא** שאין כל ההיקף חוץ לתחומי, ומעיקרא נאסר בשאר ההיקף שיותר מכדי תחומי, ובוזה אף שהוציאוהו מאלפיים שלו לא ניתר בשבילו כל ההיקף, ואין לו אלא ד"א, ובבית מאיר העיר על התוס"ש וט"ז שנעלם מהם דברי הריטב"א, ובגאו"ו מסתפק על דברי הריטב"א להלכה (בה"ל ס"א ד"ה אלא)¹⁹.

ג. השוכת בבקעה ובסוף תחומי יש בנין וכדו' שחלקו בתוך התחום ומרחיב הוולך אל מחוץ לתחומי, ואותו היקף גדול מאלפים אמה: אף דיכול לכנסו בהיקף זה בחלקו שתוך אלפים שלו, מ"מ כיון דלא "שָׁבַת" באותו היקף אין לו בו אלא אותו חלק שבתוך האלפים למקום שביטתו, וראי' לזה מדינא דכלתה מידתו בחצי העיר וכו' (בה"ל ד"ה כיון)²⁰.

בדין "טלטול" - בבקעה שהקיפוה

א. שבת בבקעה והקיפוה גוים מחיצה לדירה וכו' (כנ"ל), מטלטל ב"כולה" ע"י זריקה, שיכול לזרוק אפי" חוץ לאלפים אף שאין יכול לילך שם דהם חוץ לתחומי, מ"מ הויא מוחצה גמורה ומותר לטלטל שם, ע"י שיזרוק במקום שעומד בסוף תחומי ואפי" למרחק גדול, כל שהוא תוך מחיצות אלו.

וכתב הרמ"א דמ"מ טלטול זה שהתרנו ע"י זריקה, לא קאי רק בטלטול שחוץ לתחומי ולכן בעינן זריקה דוקא, **אלא אפי" בתוך תחומי** במקום שמהלך שם בעצמו, **מ"מ לא הותר לטלטל בו להדיא כאורחיה, רק ע"י זריקה, וטעם הדבר**: משום דאלפיים שלו נפרץ במלואו למקום האסור לו בטלטול כי אורחיה, ולכן גם באותם אלפים (הפרוצים לחוצה להם) אסור לטלטל כי אורחיה (והיא ד' תוס' ונקט כן הרמ"א). **אכן רוב הראשונים נחלקו אדעה זו**, וסוברים דתוך אלפים שפיר דמי לטלטל כי אורחיה (ורק חוץ לאלפים, שאין יכול לילך שם בעצמו הוצרך לזריקה), **ואין נחשב פרוץ למקום "האסור"** דהלא באמת הוא מקום המותר, ורק מפני שאין הוא יכול לבוא שם ברגליו שהוא חוץ לאלפים אין לו עיצה לטלטל לשם כי אם על ידי זריקה. **וכן הסכימו האחרונים לדינא** (רמ"א ס"א וסק"א-ט').

והא דיכול לזרוק חוץ לאלפיים: לא מיירי בחפציו שלו, דהלא שביטתם כמוהו ואסור להוציאם חוץ לתחומי, **אלא מיירי בחפצים של אדם אחר** שתחום שלו הוא באותו עבר שזורק אותם חפצים, **או בחפצי הפקר** (סק"ז)²¹.

סימן ת"ד

תחומין "למעלה מעשרה" (ובתחומין דספינה וכיו"ב)

א. תחומין "למעלה מעשרה טפחים" (מן הקרקע): נסתפקו בגמ' אם יש בהם משום "איסור תחומין" כיון דלמעלה מי' אינו מקום הילוך, או דלמא אין בהילוך במקום הגבוה מיי"ט איסור תחומין (ולקמן יבוארו אופני הספק), ולא אפשרא בעביא, ונשאר הדבר בספק. ולדינא, מאחר שאיסור "תחומין" הוא מדרבנן נקטינן בזה לקולא ומתירים (כשאר ספיקא דרבנן) (ס"א וסק"א וסק"ה-ז).

ובתחומין של יי"ב מילי: להשיטות שבוה יש איסור **מן התורה**, א"כ בספק זה ד"למעלה מעשרה" יש לנקוט לחומרא (ועיי' בסמוך הדעות - ופרטי הדינים דיי"ב מיל).

ב. האופן שבו נחשב "למעלה מעשרה" (שהתרנו בו מספק): היינו כגון שקופץ (מתוך אלפים - לחוץ לאלפיים) **ע"ג עמודים (גבוהים י"ט) ואין באחד מהם רוחב ד"ט על ד"ט**, דכיון דלא ניחא תשמישתיה להלך עליהם **הוי כהולך באויר** (של למעלה מיי"ט) (ס"א).

אבל אם יש בעמודים רוחב ד"ט על ד"ט, אף שגבוהים - מ"מ כיון דניחא תשמישתיהו הרי הוא כמהלך ע"ג הקרקע, ויש בו איסור תחומין כשאר אדם. **ואפי" עמוד אחד** שרחב ד' על ד', אם מקצתו בתוך התחום ומקצתו מחוץ לתחום, אסור לילך עליו מצידו זה לצידו האחר (וה"ה אם העמוד הזה חוץ לתחום - והלך עד כה ע"ג עמודים שאין בהם ד"ט, כיון שעומד עליו שוב הוי כיצא חוץ לתחומי בשבת) (סק"ג).

אבל כשאין בעמוד רוחב ד"ט, אף אם ארוך הרבה: לא הוי ניחא תשמישתיה והוי למעלה מי', אכן באופן שהי' **גשר ארוך כה"ג** מסתפק בשעה"צ דאפשר דבזה ניחא תשמישתיה, והוי כעמוד ד' על ד' (סק"ד ושעה"צ ג)²².

אופן נוסף של "למעלה מעשרה" היינו **בהולך באויר ע"י "שם"** (רמ"א וסק"ב)²³.

אופן נוסף בספינה ההולכת במים: והמים עמוקים מתחת לקרקעיתה יותר מעשרה (ויבאר בס"ד לקמן).

ג. אייז"ן באן (עגלות ההולכות ע"י קיטור - **רכבת**): אסור לישב עליהם בשבת (כשיצאים מאלפים אמה), ואפי" מע"ש אם יודע שישעו בשבת, ואף שישבתו במקום הגבוה מיי"ט אסור, דאין נחשב ל"תחומין למעלה מעשרה" (ס"א בה"ל ד"ה ואין)²⁴.

ד. תחומין דיי"ב מיל: בירושלמי איתא דחוץ ליי"ב מיל הוי דאורייתא, וילפינן מקרא ד"אל יצא איש ממקומו ביום השביעי", ו"מקום" זה הוא **חוץ ליי"ב מיל כנגד מחנה ישראל**, ובראשונים נחלקו האם נקטינן כן לדינא, **ובשו"ע וברמ"א משמע דהחמירו בזה** לחוש שהם מדאי' (ונפ"מ ללמעלה מעשרה, ועוד), **וברמ"א משמע דנוקט כהפוסקים** דתחומין לעולם הם דרבנן (ס"א וסק"ז, ועוד מקומות).

ה. תחומין דיי"ב מיל בהוצאת "בהמתו" או "כליו": בבה"ל הביא בזה מחלוקת הפוסקים, **דלהרלב"ח** בהנך לכ"ע הוא **מדרבנן**, ודוקא באדם הוא דאורייתא, **ולמהר"ם אלשקר** (וכן מבואר ברמב"ן - לשיטת הסוברים דיי"ב מיל דאו') גם בבהמה וכלים הוא **מדאורייתא**. **ומסיק בבה"ל דנראה לסמוך בזה על המקילין בלמעלה מעשרה**, דהלא עצם תחום דיי"ב מיל (למטה מעשרה - באדם) להרבה פוסקים אינו אלא מדרבנן (בה"ל ס"א ד"ה למאן דאמרו).

ו. יי"ב מיל בימים ונהרות: לכר"ע ליכא בהו איסור תחומין מה"ת, לפי שאינם דומים לדגלי מדבר, דהליכתן במדבר היתה ביבשה ולא במים, **ולכן הבא בספינה** ההולכת במים **מעל עשרה** מקרקע הנהר והים, בודאי לא שייך בזה איסור תחומין כיון דהוא מדרבנן בלמעלה מעשרה, (דנקטינן לקולא - מספיקא), **ופרטי הדין יבוארו בס"ד לקמן** (ס"א וסק"ח).

ז. תחומין דיי"ב מיל ב"כרמלית" (וכגון בקעה ומדבר וכיו"ב): **כתב הרע"א בשם הרב המגיד** דהא דיי"ב מיל הם מדאורייתא היינו **דוקא ברה"ר, אבל בכרמלית** לכ"ע אין שייך בו תחומין דאי' (וכמו דאמרינן בימים ונהרות), ומהך טעמא **דאינו דומה לדגלי מדבר - וסיים ע"ז** (ברע"א) דלפי"ז **לדין דלית לן רה"ר** אין לנו עכשיו כלל תחומין דאורייתא, וכ"כ הגר"ז.

ובבה"ל תמה עליהם והאריך להוכיח דאין הדין כן, אלא דגם בכרמלית (ביבשה) שייך דאורייתא (וא' מראיותיו דלר' עקיבא (סוטה כ"ז) הסובר תחומין דאלפיים אמה דאו' יליף לה ממגרשי העיר, ושם האלף אמה השני שהי' שדה ודאי אינו נחשב לרה"ר, ומ"מ היוצא לחוץ משם לוקה, וא"כ לדין דתחומין יי"ב מיל מה"ת אפי" הם כרמלית, ויעו"ש עוד) (בה"ל ד"ה והואיל).

מדיני הבא בספינה בשבת

א. הבא עם הספינה בשבת ובה"ש היתה בים: אם משנכנס השבת עד שהגיע לנמל היתה הספינה (קרקע שלה) משך כל אותו זמן **למעלה מעשרה מקרקע הים** (או הנהר), **יורד ממנה לנמל** ואינו נמנע (מאחר דלמעלה מעשרה אין לו תחומין (מספק) (ואפי" נסע בה בשבת יותר מיי"ב מיל), **והוי כאילו קונה עתה** שביטה ויש לו אלפים אמה משם לכל רוח (ס"א וסק"ט).

ובכלל זה אם עמדה הספינה בה"ש בנמל במקום הגבוה מי', **ושבת בתוכה ולא ירד ממנה**, ואח"כ הפליגה ליותר מאלפים (סק"י).

וכשיורד בשבת מן הספינה לנמל, אם אינה סמוכה לנמל ממש ירד ע"י **כבש** וכדו', **אבל ע"י מעבורת השט ע"פ המים**²⁵. אם היא **קשורה** בספינה ובנמל לכ"ע מותר ליורד, **ואם אינה קשורה** יש מתירין, ויש אוסרים מפני **שנראה כ"שט"** (כיון שלא שבת עליו מבעו"י, **ובשו"ע הגר"ז** סי' רמ"ח משמע דכשלא יצא מן הספינה ליבשה מבה"ש עד עתה, מותר) (סק"א - וע"ע סי' של"ט סי"ז)²⁶.

ב. ואם הספינה "עמדה" באמצע הילוכה במקום "שאינו גבוה י"י" מקרקע הנהר והים: אפי" היתה פעם א' במקום הנמוך קנה שם שביטה, ואם

²¹ חפצי הפקר היינו כשאין מתכוין ליכות בהם בהגבהתן - דאל"ה גם הם כרגליו, ואסור.

²² לא נתבאר החילוק בין "ארוך הרבה" ל"גשר ארוך" אם הוא תלוי ב"משך האורך" וכמה שיעורו (ואולי כוונתו כמין גשר שיש לו איזה גדר וכדו' מצידו א', ולא משמע כ"כ בלשון).

²³ ולכאו' האידנא שכיח ע"י כלי טיים וכדו' ושאר מינים הפורחים.

²⁴ וע"ע כה"ג גבי עגלה הגבוהה מיי"ט המונגת ע"י סוסים וכדו' בס"י רס"ו סק"י ועוד - דאסור משום תחומין נמי, וע"י בזה בתוס' וברא"ש עירובין מ"ג. שנראה שלא הי' ברידא להו כן, (ומה שדנו בזה הפוסקים ברכבת - טפי מבעגלה הנהוגה ע"י בע"ת, לכאו' משום דשם בלא"ה איכא כמה חששות אחרים, וע"ע לקמן בספינה).

²⁵ כמדו' דהוא כמין ספינה קטנה - סירה וכדו'.

²⁶ ויל"ע מתני' דסוכה פ"ב: בראש הספינה כשרה **ועולין לה ביי"ט** (אא"כ נדחוק דאיירי להנמצאים כבר בספינה). וע"י בתפא"י שם שרצה להחדש דלצורך מצוה מותר, וצ"ת בדבריו למה בגמל ואילן החמירו ובספינה הקילו בגזרתה, ויש לחלק.

אח"כ הלכה עד הנמל יותר מאלפים, שוב אינו רשאי לירד מהספינה לנמל, דאין לו אלא ד' אמות - שהם מקום ישיבתו בספינה (ונחשבת לו כולה כד' אמות ואפי' גדולה) (סק"י).

ולכן אם מפליג בספינה בשבת למעלה מי' ממקום למקום, ורוצה לירד בשבת זו בעבר השני הרחוק מאלפים אמה, יזהר (משעת בה"ש - כשקונה שבתה בספינה העומדת בגובה למעלה מי') שלא יצא ליבשה אפי' לזמן קצר, דאם ירד אפי' מעט יקנה שם שבתה, ושוב יהי' אסור לו לירד ממנה לנמל הרחוק ממקום זה אלפיים (שם).

ג. ואם פוגעה הספינה בעת הילוכה "ועברה" במקום שאין גבוה י"ט (ולא "עמדה" שם): בל' השריע משמע דגם בזה קנה שם שבתה וכי' כניל באות הקודמת, ובבה"ל הקשה דבגמ' משמע דרשנידיא אין קונה שבתה אפי' למטה מי', והביא דכן מפורש ברשב"א ורמב"ן דלא קנתה שבתה בניידא, וסיים: אמנם מכל הפוסקים שסתמו בזה, וכמו מל' השי"ס "במהלכת ברקק", משמע דאפי' דרך הילוכה קנה שבתה, וצ"ע למעשה (בה"ל ד"ה ממקום).

ד. בספק אם עמדה במקום הנמוך מעשרה או לא (וכן בע"ג עמודים וכדו' או ע"י שם בתחומין דאלפים של יבשה): **אזלינן לקולא**, ותלינן דהי' כל הזמן (משנכנס השבת עד שהגיע לנמל) למעלה מעשרה, דספיקא דרבנן לקולא (רמ"א וסק"ד), ועי' ש"ע י' מ"ש"כ בזה.

ה. באופן שקנה שבתה באמצע (שפגע למטה מי') ואח"כ הפליג עוד יותר מאלפים: דאמרינן שאסור לירד ואין לו אלא ד"א, וכנ"ל, מ"מ אם צריך לירד מן הספינה מחמת אונס כגון מפני הגשמים שיורדים עליו, או חמה הזורחת עליו, או שהוצרך לנקביו וכיו"ב וצריך ליכנס מכח זה לעיר (והיינו כשאין לו מקום צנוע ליפנות בו, או מקום להסתר מהחמה והגשמים עד תוך לעיר, דאל"ה אסור לו לכונס וכדלקמן בסי' ת"ו), וכ"ש בדחפוהו הגוים לתוך העיר (אבל לא יבקש מהם שידחפוהו וכיו"ב), **אם העיר שנכנס בה מוקפת חומה יש לו את כולה כד"א**, וכדין מי שהוציאוהו גוים וכי' ונתנהו בעיר המוקפת וכי', והוה כשהמקום הוא חוץ לתחום שקנה בו שבתה, אבל אם הוא **תוך אלפים** (להלמטה מי' שקנה בו שבתה באמצע הדרך) אלא שכלתה מדתו באמצע העיר, אין לו אלא עד סוף אלפים אלו (ולא כל העיר - אף שהיא מוקפת) (רמ"א סי"א וסקט"ו-י"ז).

ו. הבא ביי"ט (שחל בע"ש) מחוץ לתחום ממקום שפגע למטה מי': מותר לילך בשבת שאחריה הסמוכה ליי"ט אלפים ממקום שעומד, דשבת ויי"ט ב' קדושות הם, ומשום הכנה - ליכא, דלא עביד מידי, ויהי' להיפך בבא בשבת - והיי"ט אחריו ביום א' (סקט"ו ושעה"צ י"ג).

ז. כשקרקע הספינה אין גבוהה מקרקע המים עשרה, והוא יושב למעלה מי' מקרקע המים ואין רגליו תלויות תוך י': אסור, דנחשב תוך עשרה כיון דהספינה ניחא תשמישתיה, ויש מתירין, ויש לסמוך עליהם כשהוא צריך לכך (סי' רמ"ח סק"ד), וע"ע בסי' רמ"ח ס"ב וס"ג פרטים נוספים בשבתה ותחומין בספינה).

סימן ת"ה

היוצא חוץ לתחום (ובדיני היוצא לדעת)

א. העומד "חוץ" לתחום העיר וקידש עליו היום, אין יכול ליכנס לתוך העיר להיות כבני העיר, אפי' עומד רק אמה אחת חוץ לתחום, ואף שבאופן זה נכנס ג' אמות לתוך העיר, דהרי האלפים שלו מודדים חוץ לד' אמות ששבת בהם, מ"מ אין נחשב עי"ז עדיין כבני העיר, ואין לו אלא ככל שובת בבקעה שיש לו אלפים אמה לכל רוח (חוץ לד' אמותיו) (סי' ג' ומ"ב ושעה"צ, יעו"ש).

ואם היה בבה"ש בתוך "תחום העיר" ודעתו לכונס לעיר: בזה הוא כבני העיר שיש לו כל העיר ואלפים סביב לה מכל צד (סק"ד).

ב. מי שיצא בשבת חוץ לתחום, אפי' אמה אחת, לא יכנס חזרה אל העיר להיות כבני העיר, אבל יכול ליכנס ג' אמות לתוך התחום ממקום שעומד (כשיצא אמה אחת) להשיטות שיש לו ד"א לכל רוח, ולהשו"ע אין לו אלא ד"א ממקום עמידתו ולחוץ (דאזיל לשיטתו דיש לו רק ד"א, ואף דגם לשיטה זו יכול לבררם לאיזה רוח שירצה, הכא כיון שהתחיל ללכת אל עבר זה נחשב כבירד לו לצד זה).

וכל זה כשיצא במזיד, אבל אם יצא באונס או בשוגג ששכח ויצא, הסכימו האחרונים דכל שלא מן התחום ד"א מותר לו לחזור ולכונס תוך העיר, דכיון דיש לו רשות לחזור הדי"א לתוך התחום חשוב כלא יצא כלל מן התחום. וכ"ש כשיצא לדבר מצוה ועודו בתוך ד"א שחוץ לתחום, דבזה כו"ע מודו דהבלעת תחומים מלתא היא (ומשא"כ במזיד לכו"ע לא אמרינן ביוצא מתחומי הבלעת תחומין) (סי' ג' ומ"ב ושעה"צ).

ג. היתה רגלו אחת תוך התחום ורגלו אחת חוץ לתחום: יכנס, דבתר רובו שדינן, וכיון דלא הוציא רק רגל אחת ורובו עדיין בפנים יכול ליכנס. **ובאופן שיצא כן בשוגג או באונס,** להמבואר באות הקודמת דיש לו שיעור ד' אמות מחוץ לתחום, ה"ה הכא כשרגלו אחת בתוך ד"א ורגלו אחת מחוץ לד"א חשיב כאילו עדיין לא יצא (סי' ג' ומ"ב ובה"ל).

ד. יצא לדעת חוץ לתחום, ואח"כ חזר לתחום, אין לו אלא ד' אמות, ואפי' אם ה"חזרה" היתה באונס או בשוגג כגון שהחזירוהו גוים וכדו', ג"כ אסור ביותר מד"א כל שהוציאה היתה במזיד, ואפי' אם חזר (לדעת) או שהחזירוהו" לתוך עיר המוקפת חומה אין לו בה אלא ד"א. ואף דכמה ראשונים מקילין בכל מקום המוקף מחיצות להלך בכולו אפי' יצא במזיד, למעשה יש לחוש למחמירים (סי' ובה"ל וס"ח ומ"ב).

ואם החזירוהו באונס ל"עירו" ששבת בה והיא מוקפת מחיצות (או שמתקנות רחובותיה בצוה"פ וכדו'), בזה נחשבת לו "כולה" כד"א, ומ"מ אסור לצאת ממנה אפי' אמה אחת, דהרי הפסיד תחומי ע"י יציאתו במזיד, **ואפי' יצא לדעת חזרו לדעת** ג"כ מותר בתוך "עירו". **ובבית מאיר** מפקפק בדין זה, ומצדד ד"עירו" דמותר בכולה הוא **אפי' באינה מוקפת חומה**, ובבה"ל פקפק בראייתו (סי' ח' ומ"ב ובה"ל ד"ה אם החזירוהו, ויעו"ש עוד).

ה. יצא חוץ לתחום (אפי' בשוגג או באונס, חזרו לתוך התחום "לדעת" (והיינו ברצון ובמזיד), אין לו אלא ד' אמות (ואם חזר ל"עירו" יש לו את כולה (ולא חוצה לה), וכפי המבואר באות הקודמת - והיינו במוקפת חומה וכיו"ב, יעו"ש עוד) (סי' ח' וסק"ב-י"ז).

ו. היוצא ל"דעת" אין יכול לחזור ע"י מחיצה של בני אדם לתוך תחומי, דהרי אפי' הוא נמצא עתה בין מחיצות גמורות אין לו בתוכם אלא ד' אמות (סוס"ד וסק"א).

ז. היוצא לדעת חוץ לתחום והוצרך לנקביו: מבואר בסי' ת"ו בסופו (סק"ח שם).

היוצא בשוגג או באונס חוץ לתחום

א. מי שהוציאוהו גוים חוץ לתחום, או רוח רעה (שנטרפה דעתו - ואח"כ נשתפה) וכן שאר אונס, או ששגג ויצא, **אין לו אלא ד' אמות.**

ואם אח"כ החזירוהו (ג"כ באונס - או שחזר בשוגג) לתוך התחום, הרי הוא כאילו לא יצא, ויש לו כל עירו ואלפיים סביב לה כשאר בני העיר (וכ"ז כשחזר באונס ובשוגג, אבל חזר לדעת אין לו אלא ד"א אפי' נכנס לתוך עיר (אחרת), **ובנכנס לדעת ל"עירו"** המוקפת חומה או מתוקנת בצוה"פ כדן וכדו', יש לו את כולה אבל לא חוצה לה, ונתבאר לעיל בריש הסימן אות ה).

ב. הנכנס לספינה בשבת לישב בה (ולא להפליג), ובין כך הפליגה הספינה, הוי כיוצא באונס, ואם יצאה חוץ לתחום למקום שנמוך מעשרה טפחים, ושוב חזרה לתוך התחום, הוי כיוצא באונס והחזירוהו באונס דחזר להיות כבני עירו (ואם כשהיתה חוץ לתחום היתה בגובה למעלה מי"ט בכל גוונן מותר לחזור, דנקטינן להקל (בספיקא ד)תחומין למעלה מי"ט) (רמ"א סי' ו' ומ"ב).

ג. נתנהו גוים חוץ לתחום בדין או סהר (או מערה) שהם פחות מב"ס או שהוקפו לדירה (וכגון ששומר הבהמות דר שם), **או בעיר "אחרת" המוקפת חומה** (וכיו"ב מתיקוני עירובין) לדירה, או ששגג ויצא מהתחום ונזכר כשהוא בתוך אחד מאלו (ההיקפים), מהלך את כולו שכל ההיקף נחשב לו כד' אמות (שלא התמירו בו כמו ביצא במזיד, מאחר דהי' שוגג או אונס ביציאתו מהתחום ובכניסתו לזה ההיקף), **אבל אם נזכר** אחר שיצא מתחומי קודם שנכנס להיקף, ונכנס לשם לדעת, אף שיציאתו היתה באונס - אין לו אלא ד' אמות (ועי' בה"ל שכמה ראשונים מקילים להלך בתוך ההיקף אף ביצא ונכנס במזיד, שלמעלה יש להחמיר בזה) (סי' ו' ומ"ב ובה"ל ד"ה אבל).

ואם הוציאוהו והכניסוהו לתוך עיר "שאינה מוקפת" מחיצות: לדעת השריע (וכ"ד הרבה ראשונים) אין לו אלא ד"א, **ולדעת כמה פוסקים** גם בזה מותר לילך בה כל העיר (והרי"ז הקיל טפי אפי' בנתנהו בתוך "עירבור" העיר דיכול להלך בכל העיר, כן הביין בדבריו במג"א, ובבה"ל מצדד לפרשו רק באופן שנתנהו בתוך העיר או מותר לילך בכולה וגם בעירבורה, וכד' הרמב"ן ודלא בהמג"א), **ולדינא קשה להקל** בעיר שאינה מוקפת להלך בה יותר מד"א, ומ"מ אפשר שבשעה"ד יש להקל בזה אפי' באינה מוקפת (אבל לא בנתנהו בעירבורה של עיר) (סי' ו' בה"ל ד"ה מוקפת).

ד. הוציאוהו גוים מעירו והביאוהו בספינה מחוץ לתחום לסמוך לעיר אחרת: אם הספינה עומדת למטה מעשרה אינו יכול ליכנס לעיר מעצמו, אא"כ נכנסה הספינה בתוך מחיצות העיר הכוללות לנהר, וי"א דאפי' אם אין העיר מוקפת במחיצה מצד הנמל, מ"מ עומק המים שבמקום הנמל נחשב למחיצה מצד זה (ולהסוברים שבהכניסוהו ל"עירבורה של עיר" הוא ג"כ כהכניסוהו לעיר, א"כ הכא נמי מותר בכל העיר כיון שנכנס לעירבורה העיר - אכן בבה"ל דחה סברא זו, וכנ"ל) (סק"ב ושעה"צ).

ה. מי שישב בספינה שבנמל שהיתה גוששת בתוך י"ט לקרקע, והיה דעתו לצאת ממנה ולכונס לעיר (ונמצא שקנה שבתה ביבשה), ובא רוח והפליגה הספינה לים חוץ לתחום, ואין הספינה גבוהה שם י"ט מקרקע הים, אף דאין יכול לצאת ממנה כיון שיצא חוץ לתחומי, מ"מ יכול להלך את הספינה כולה ואפי' בעודה עומדת, מאחר ויושב בתוך היקף מחיצותיה ויציאתו היתה באונס (סי' ו' ומ"ב).

ואם נפחתו דפנותיה ולא נשאר בהם גובה י"ט, או שנפרצה הדופן ביותר מעשר אמות (וכל כיו"ב **באופן שנתבטל שם המחיצה**), אין לו בה אלא ד"א, כיון שהוא חוץ לתחום ואין המקום מוקף, ואף שהי' מוקף בה"ש לא אמרינן הואיל והותרה וכי' היכא דליתנהו למחיצות. **וכל זה "כשעומדת" במים למטה מי"ט, אבל אם "מהלכת" - מותר להלך בכולה,** דבזה לא שייך לומר "דיוצא מד"א שלו" בהליכתו, דבכל שעה עומד בד"א אחרים ע"י הילוך הספינה. **וכן** אם הספינה גבוהה י"ט מן קרקע המים ג"כ אף שעומדת מותר, דנקטינן להקל דאין תחומין למעלה מי"ט (סק"ט-ל"א ובה"ל ד"ה ואם נפחתו).

ואם הספינה עמוק באמצעה גובה י"ט, וסמוך לצדיה משפעת ועולה, ואין שם גובה י"ט כדרך ספינות הקטנות: **נחשבת כולה רה"ע** ע"י המקום הגבוה י' שבאמצעה, וכדין "חורי רה"י", **ואפי' אם אין באמצעותה עומק**

י"ט רק ע"י עובי הנסרים שבקרקעיתה אמרינן בזה ג"כ חוקקין להשלים, ונחשב כאילו יש שם גובה י"ט (ואף דקיי"ל דאין חוקקין להשלים, י"א דהכא הטעם לענין עירוב נקטינן להקל, וי"א דהכא הכוונה מדין גידוד חמשה ומחיצה חמשה שמצטרפין לשיעור י"ט) (סק"ב-ל"ד ושעה"צ ל"ג יעו"ש).

ואם הפליג באיסור: כגון שנכנס בספינה בע"ש וקנה בה שבתה בה"ש, ואח"כ יצא ממנה לעיר וחזר למחר בשבת ונכנס בה והפליג חוץ לתחום, **לשיטת השריע** דבכה"ג אסור להפליג בה (ודלא כרמ"א המתיר בזה), בכה"ג אם לא הי' שובת בה בבה"ש הי' אסור לו להלך בספינה יותר מד"א כדן יוצא לדעת, מ"מ אם שבת בה בה"ש מותר לו לטלטל ולהלך בתוכה בכולה, אך אם לקחוהו גוים משם ונתנהו בספינה אחרת שלא שבת בה אין לו אלא ד"א (ואם הוצרך לנקביו ויוצא משם לספינה קטנה התלויה בספינה הראשונה, שוב יוכל לחזור לספינה הגדולה, כיון שאונס בזה לצאת ממקומו וכדלקמן בסי' ת"ו) (אכן לדין כהרמ"א דמותר לכתחילה להפליג בכה"ג אין משכחת לדין זה דהרי יצא בהיתר (וגם בספינה האחרת יש לו את כולה, דאינו כיוצא לדעת), רק דבדרך זה ביארו האחרונים את ל' השריע "הואיל ושבת באויר מחיצות" (בה"ל סי' ז' ד"ה הואיל - יעו"ש באריכות דבריו).

ו. לחזור לתחומי ע"י מחיצת בני אדם שיעירבו לאותה רוח (או שהוא תוך תחום שלהם): אם יצא **בשוגג או באונס** יש לו תקנה לחזור לתחומי ע"י מחיצה של בני אדם המקיפים אותו, ואפי' יש באורך מחיצה זו יותר מאלפים, ומונעת עד תחומי (או תוך ד"א לתחומי להמבואר לעיל), והולך ביניהם עד שנכנס לתחומי ושוב הוי כאילו לא יצא, ובלבד שלא ידעו האנשים המקיפים אותו שנקראו לשם כך (להיות מחיצה, וכמבואר פרטי דין מחיצת בני אדם בסי' שס"ב, יעו"ש). ודוקא ביצא שלא לדעת, דהרי ביצא לדעת אין מועיל מה שהוא בתוך היקף מחיצות (סי' ו' ומ"ב).

ז. פירות שהוציאו חוץ לתחום והחזירום, אפי' במזיד, לא הפסידו מקומם, וכל העיר להם כד"א, וחוצה לה אלפיים לכל רוח. **ונפ"מ ביר"ט** דבשבת בלא"ה אסור לטלטל חוץ לחומת העיר, או אפי' בתוך העיר כשאינה מתוקנת. **וגם נפ"מ לענין "שבת"** דמותרים באכילה במקומם, **ואפי' לאותו ישראל שהחזירם לצרכו** במזיד (אף שכשהם חוץ לתחום אסור לאכלן למי שבאו בשבילו, הכא כשחזרו לערים מותרים). **וי"א** דדוקא כשהוא החזירם עבדו לא אסור בזה, אבל כשהוא עצמו החזירם באיטור אסור עכ"פ לו עצמו, **ובבה"ל הסתפק בזה בל' השריע "שהחזירם לצרכו"** אם הוא אפי' למחזיר עצמו, או שכונתו כשאחריה החזירו עבדו וגרסינן "שהחזירום", ומסיק בזה דלדינא יש להקל וכפשטות הלשון, וכסברת כמה ראשונים והגר"א והגר"ז (סי' ו' ומ"ב ובה"ל ד"ה שהחזירום).

ובטעם דמותר (אפי' במזיד) משום דהפירות עצמן אנוסים הם, והוי כאדם שהוציאוהו והחזירוהו באונס (ובמג"א הקשה מ"ש ממבשל במזיד דאסרינן, ות"י לחלק דהכא הוא דרבנן, ובבה"ל העיר דבשו"ע משמע דקאי שם כשיש איסור "הוצאה", ודוחק לומר דרק בכרמלית מיירינן. וברמב"ן תירץ דשאני הכא דלא נהנה מהמעשה שבת כלום שהרי החזירו למקומם, ויש עוד תירוצים בפוסקים) (סקמ"ז ובה"ל ד"ה מי"ט).

וכל זמן שהפירות חוץ לתחומם: אם הוציאו בשוגג: מותרים לאכלם שם בין לאנשים אחרים כגון שעירב לאותו צד או שדר בעיר אחרת הסמוכה, **ובין להמוציאים** (ודלא כמהרש"א שהביין דרש"י אוסר למוציאן), **ואסורים לטלטלן** יותר מד"א (אא"כ הם במקום המוקף) וכדין היוצא באונס (סי' ו' וסקמ"ח מ"ט, ושעה"צ ל"ט יעו"ש). **ואם הוציאו במזיד** (והם חוץ לתחומם עדיין): **אסור לאכלן,** אפי' למי שלא הוציאו, ואף שלא הוצאו בשבילו (וחמיר מהביאים "גו"י מחוץ לתחום שמותר למי שלא הובאו בשבילו). **ויש מתירין לאחזר** שלא הוציאו ולא הובאו בשבילו, **והעיקר כהאוסרים. ולענין טלטול** מותר בד"א, ובמקום מוקף מותר בכולו אף כשהוציאו במזיד, דהרי הפירות כאנוסים וכיוצא שלא לדעת (ודלא כה"ט"ו), **ומשום מוקצה ליכא בזה,** או משום שהיו מותרים בבה"ש שהרי היו בתחומם, או מפני שאם יחזירום יהו מותרים במקומן לא נחשבים שוב מוקצה (סק"ג-נ"ב, ושעה"צ).

סימן ת"ו

מי שיצא חוץ לתחום והוצרך לנקביו ליפנות

א. מי שיצא מתחומי "שלא לדעת", שאין לו אלא ד"א, והוצרך לנקביו: יכול לצאת מהד"א שלו **עד שימצא מקום צנוע** (שאין בני אדם מצויים שם) **ליפנות בו,** דגדול כבוד הבריות. **ועיצה טובה לו בכה"ג** שאם יכול לחפש מקום צנוע בשאר רוחות טוב לו שיבקש מקום צנוע לצד תחומי שיצא משם, ואז אם לא ימצא מקום צנוע עד תחומי (ולדין עד ד' אמות סמוך לתחומי - שגם הוא כתחומי לזה וכנ"ל) יכול ליכנס שם, ולאחר שיכנס שוב הוא כאילו לא יצא כיון שנכנס ברשות. **ואם מצא מקום צנוע קודם לתחומי** לא יכנס אלא **יפנה שם,** ואח"כ יתרחק ממקום שנפנה עד שיכלה הריח, ואז יש לו שם ד"א (ואין יכול לחזור למקום שישב שם מתחילה אם הוא יותר משיעור זה שיכלה הריח). **ואם ע"י שנתרחק עד שיכלה** נכנס לתחומי, הוי ג"כ כאילו לא יצא ומותר כבני עירו. ודוקא כשנכנס לתחום "עירו", אבל לתחום עיר אחרת לא מהני מידי ואין לו אלא ד"א (סי' א' ומ"ב ושעה"צ ובה"ל ד"ה עד).

ואם בשאר רוחות יכול למצוא בקרוב מקום, ולצד תחומי צריך להתרחק יותר, מסתפק בבה"ל אם מותר לברור צד תחומי, וכי' דמל' הרא"ש משמע קצת דמותר, וצ"ע (בה"ל ס"א ד"ה שאם).

ואם המקום שנמצא בו הוא צנוע מבני אדם: אין לו להתרחק משם אלא יפנה, ואח"כ ירחיק משם עד שיכלה הריח (שעה"צ א').

27. ראה בגליון "אליבא דהלכתא" (גליון ע"ח בעמ' מ') שאלת הגר"ל שליט"א במקור ההיתר דמפני החמה והגשם - ותשובת הגר"ח מהאר"ז הלכות ע"ש סי' ו' יעו"ש.

היושב בביתו שבעיר והניח עירוב תחומין חוץ לעיר

א. הקדמה: היושב בביתו שבעיר והניח מע"ש (בעצמו או ע"י שליח) עירוב בתוך תחום העיר, לילך על ידו למקום הרחוק מהעיר יותר מאלפיים, יש לדון בדבר באופן שממקום שהעירוב מונח בו עד קצה העיר השני יותר מאלפיים, כגון שהניחו לצד מזרח של העיר רחוק מהעיר אלף אמה, והעיר רחבה הרבה (יותר מאלף) ממזרח למערב, שנמצא מן העירוב למערב **כלתה מידתו באמצע העיר**, ויש לדון בזה כשבתו נמצא בעומק העיר רחוק מן תחום של העירוב **אם יוכל לילך מביתו אצל עירובו** (המונח בתוך תחום העיר ויכול לבוא אליו מביתו), ולסמוך עליו לילך על ידו למקום שהוא הרחוק יותר מאלפים מן העיר, וכן אם יוכל לחזור לביתו אחר שהלך לשם או לאו, וכן לילך בכל העיר.

וגם יש לדון באופן שהעיר כולה נכללת בתחום תחום העירוב ("כלתה מידתו בסוף העיר") לצד מערב, איך יהי דינו לצפונה ולדרומה כשגם הם כלולים בתחום העירוב שנתן, וכשאינם כלולים בו (שהעיר מתרחבת לצפון ולדרום ורחבה יותר מד' אלפים וד' אמות וכל כיו"ב) באופן שמתרחבת ובולטת חוץ לתחום של העירוב, ונקוה לבאר פרטי הדינים בס"ד.

ב. והנה באופן דכלתה מידתו בחצי העיר וביתו רחוק מאלפים מן העירוב: זה ודאי שלצד מערב אין לו כלום חוץ לעיר, שהרי הוא חוץ לתחום עירובו שהניח לצד מזרח, ולענין תוך העיר במקום הרחוק אלפים מהעירוב: לדעת ר"פ וכן נקט בש"ע אין יכול לחזור אחר שיצא אצל עירובו, ואין נכנס שוב לעיר אלא עד אלפיים ממקום שמונח העירוב, ונמצא שאין יכול לחזור לביתו שבעומק העיר (יותר מזה השיעור). **ודעת הטור** (וכן ד' כמה ראשונים) **דב"ל בעיר** יכול לילך בכל העיר כולה אף שאין יכול לצאת חוצה לה כלום, ונחשבת לענין זה כל העיר כד' אמות. **עד כאן עיקר הנהגה**, ויפורט בס"ד לקמן, וכן יבאר מה נחשב י"ל בעיר"ו לענין זה, ואיך נקטינו לדינא בהך פלוגתא. ועוד פרטים.

ג. כשבתו רחוק מעירובו יותר מאלפים ושבת בביתו, אם קנה העירוב ויכול לילך אליו, ומשם ללכת על ידו (אלפיים נוספים לצד מזרח): **דעת העולת שבת והא"ר** דאין יכול לצאת על ידו למקום הרחוק, ולא חל עירובו אלא אם כן העירוב מונח בתחום "ביתו" ששוכן בו, דכיון שמהעירוב יש יותר מאלפיים לביתו, וביתו שנמצא בו בבה"ש הוא חוץ לתחום העירוב, ואם יקנה השביתה שם נמצא שוכת עתה חוץ לתחומה, וממילא לא קנה העירוב כלום. **ורוה"פ נחלקו בזה** וסוברים **דיכול לכתחילה להניח עירובו רחוק מביתו אלפיים** (כל שמונח תוך תחום קצה העיר), ואף ששבת בה"ש בביתו יכול בשבת לצאת אל עירובו (שהוא בתוך התחום), **ולילך על ידו** למקום שעירב לשם (הוכיחו מהרמב"ם שכתב דהא דאין מועיל להניח עירוב חוץ לתחום - משום דאין יכול להגיע אליו, והכא שפיר יכול לבוא אליו), **וכן נקט הבה"ל** (וסברתו דחידוש גדול לומר דבעיר גדולה לא יוכלו ליתן עירוב רק הדרים בסופה).

ובדעת המג"א (בשיטת הש"ע) נחלקו האחרונים: **יש שפירשוהו כהע"ש** שאסור לצאת ע"י עירובו אא"כ לן בלילה סמוך לחומה תוך אלפיים לעירובו (או שעכ"פ ה" שם בבה"ש), **ובבה"ל האריך לדחות ונקט כהמפורשים** במג"א דאף שאין יכול לחזור לביתו שבעיר (להש"ע), **מי"מ לענין לצאת לשם** שפיר יוכל להניח העירוב רחוק מביתו **ולילך שם לכתחילה**, **וביאר הבה"ל דאף דלכא"ר נראים הדברים כסותרים**, דאם אין אתה מתירו לחזור משם לביתו מחמת ששבתתו במקום העירוב והוא רחוק מביתו, א"כ איך יוכל לילך אליו מביתו הרחוק מן התחום (שקנה שביתה במקום העירוב), **יש לתרץ** דלענין לילך אצל עירובו נחשב כקודם קניית העירוב, אבל לאחר שבא לשם ומודדין לו עתה ממנו אלפים לכל רוח, שוב גם צד העיר לא עדיף משאר הרחוקות, וממילא אין יכול לחזור לביתו (סק"ג ובה"ל ד"ה רחוק).

אכן לכר"ע (לשיטת הש"ע) אין יכול לילך מביתו אלא לצד עירובו, אבל **לילך לצד שני** תוך העיר **אסור אפי' אמה אחת** כיון דעיקר שביתתו הוא במקום העירוב, ושוה לדין לחזור לביתו שאסרינו, **ואפי' אם עדיין לא סמוך עליו לילך על ידו** (ועודו בביתו) ורוצה לימלך מעירובו, ג"כ לא מהני לילך מעיר לביתו כלום, דכבר קנה שביתתו בשבת זו (בבה"ש) במקום העירוב, ושוב אין יכול לימלך **(ובשעה"צ מהס"ב בזה** דאולי אף דלענין אלפיים לכל רוח חוץ לעיר הפסיד ע"י קניית השביתה של העירוב, מי"מ לענין חצי העיר השניה שמערב לביתו אפשר שאינו אסור אא"כ בא לעירובו ורוצה לחזור לביתו, אבל קודם שהלך לשם כי היכי דחשבינן חצי העיר הראשונה שמביתו ולעירוב כד' אמות שיהי מותר לילך שם אף שרחוב מאלפים ממנו, אולי ה"ה שנחשב כד"א לחצי העיר השניה שמערב לביתו, וכסברת המג"א [והיינו אפי' בלא נמלך], **וסיימ:** אכן מל' השו"ע סוף הסעיף משמע קצת דבהנחת העירוב בעלמא הפסיד תיכף מעבר לביתו, ומ"מ צ"ע (עכ"ל), **ומ"מ פשיטא** דאפי' הניח העירוב לכמה שבתות **יוכל לימלך בע"ש השניה** מעירובו אף אם עירובו עדיין קיים (סק"ז ושעה"צ ה' ו' ס"ג).

ד. ואחר שיצא אל עירובו, האם יוכל "לחזור לביתו" שבעיר הרחוק אלפים מן העירוב: לדעת הש"ע (וכ"ד הרמב"ם ורוה"פ) מאחר שקונה שביתה

עירובו עירוב (ולכך לא דמי להא דסי' ת"ט ס"א באומר שביתתי במקום פלוני באופן שלא קנאו, שאיבד ג"כ שביתת המקום שעומד בו, דהתם שהוא בדרך לא שייך סברא זו, דמסתמא ניחא ליה בשביתת מקום שעומד בו. **ובבה"ל סי' ת"א ס"א** (ד"ה ונשאר) הביא דעות ראשונים המחלקות בענין אחר, ולסברתם בעירב בעצמו (ולא ע"י שליח) גם כשהוא בביתו **איבד שביתת ביתו**, ומסיק שם לדינא **דאין להחמיר** (ס"ד ומ"ב וסי' ת"א המצוין שם).

ד. השוכת במקום אחד, והניח "עירוב" במקום אחר המוקף מחיצות: אם היו המחיצות "מוקפות לדירה" ואפי' גדולות הרבה (כ"נינוה"), או אפי' "אינה מוקפת לדירה", אם אין ההיקף גדול יותר מבית סאתים **הוי כאילו "שוכת" שם**, ויש לו **כל ההיקף** וחוצה לו אלפים לכל רוח (ס"ב ומ"ב ובה"ל ד"ה המניח).

ואפי' אם העיר (שהיתה מוקפת תחילה לדירה) **נחרבה מיושביה**, ונשאר רק מחיצות החומה המקיפתה (בלא דירותים), **וכן מערה** הראויה לדירה אע"פ שאין בה עתה דירותים, **ג"כ חשבינן להמניח בה עירובו - כשוכת בה**, שיש לה את כולה וחוצה לה וכו'. **וכ' הבה"ל** דבגמ' איכא פלוגתא באופן זה אם שוה המניח בה עירוב כשוכת בה, או לאו, **ודעת כמה ראשונים להחמיר בזה** שאין לו בכה"ג את כל העיר כד"א, ומודדים האלפים ממקום הנחת העירוב - ולא מחוץ לההיקף, **ומסיק לדינא יש לסמוך להקל בזה** (וכפסק השו"ע), שכן נקטו כמה ראשונים (ס"ב ומ"ב, ובה"ל ד"ה ואפילו).

ואם אין העיר ראויה לדירותים כגון שנפרצו מחיצותיה, וכן במערה שנפרצו וכו' או שנמוכה הרבה וכי"ב, אין נחשב כל ההיקף כד"א ומודדים מהעירוב עצמו (היינו מחוץ לד"א שלו) (סק"ה).

ואם נתן העירוב בתוך עיר שאינה מוקפת חומה (ולא מתוקנת בעירוב), אף שאסור לטלטל בה, מכל מקום נחשב כאילו שוכת ב"רשות היחיד", **ויש לו את כולה וחוצה לה** אלפים וכו' **כנגד כל העיר** (ודלא כהגאון"י דבעיר שאין מוקפת חומה אין נחשב כד"א לענין תחומין) (שעה"צ ג"ג)²⁸.

ה. הנותן עירובו רחוק אלף אמה לצד מזרח: יש לו ג' אלפים לצד מזרח (ממקום שעומד), וכנגדו הפסיד אלף אמה מהאלפים שהיו לו תחילה במקומו לצד מערב, דהלא הוא כשוכת במקום עירובו שיש לו אלפים מן העירוב לכל רוח (ע"פ ס"א, ובסמוך יבאר לענין בן העיר בכה"ג אם יש לו עירו וכו').

ו. כלתה מידתו בחצי העיר ועיר המובלעת בתחומה: השוכת במקום או שנתן עירובו, מהלך אלפים לכל רוח. **ואם יש עיר אחרת ש"חלק ממנה"** בתוך אלפים של תחומה, אין יכול להלך אותה כולה, אלא נכנס בתוכה עד סוף אלפים של תחומה, ומשם ואילך אסור לילך אפי' אמה אחת אף שהוא באמצע העיר, ואף שהעיר מוקפת חומה וכדו' לא מהני לו שתחשב ע"ז כולה כד"א, **אלא אמרינן דכלתה מידתו בחצי העיר** (ואפי' הוא תוך "בית" וכדו' אין מהלך בו רק עד סוף תחומה) (ע"פ ס"א וסי' ת' ס"א)²⁹.

ואם היתה כל העיר (האחרת) מובלעת תוך התחום, ומידת האלפים כלתה אחרי סוף העיר שסוף התחום הוא חוץ לעיר אפי' אמה אחת, בזה חשבינן כל אותה העיר המובלעת כאילו היא **ד' אמות**, ומוסיפים על ד' אמות אלו עוד עד סוף חשבון אלפים (וכגון כשעיר זו רחוקה אלף אמה וגדולה פחות מאלף מעט נחשבת כולה כד"א, ונמצא שבסופה שלמו אלף וד"א, ומוסיף עליהם חוצה לה עוד תקצו"ו אמות (996) שהם ס"ה אלפיים) (ע"פ ס"א)³⁰.

ואם עיר האחרת כלתה "בשוה" עם סוף התחום: ג"כ נחשב כ"מובלעת" (וא"צ שייגע התחום "חוצה לה" דוקא לענין זה), **ויש מחמירים** וסוברים דכיון דא"א לצמצם בעינן שיהא כלתה המידה "חוץ לעיר" ולא "בשוה" לה, **ובשעת הצורך יש להקל** אף בכלתה בשוה עם סוף העיר (ע"פ סק"ט ושעה"צ ז).

ומ"מ א ודאי דבכלתה מידתו אחר העיר, **ועיבור העיר** הוא כבר חוץ למידתו, בזה לא אמרינן דנותנים "עיבור" לעיר **להחמיר**, שישב ככלה באמצע העיר, אלא נחשבת שפיר "מובלעת" אף שהעיבור חוץ לתחום. **אכן באופן זה** אין מחשיבין גם "העיבור" כחלק מהעיר בכלל הד' אמות, אבל אם כלתה מידתו **אחרי העיבור** ג"כ, בזה נחשב גם העיבור בכלל הד' אמות (סק"ג).

כלתה מידתו למערב (כשהעירוב למזרח) לענין צפון ודרומה של העיר ומחוצה לה: יבואר בס"ד לקמן (בדין "היושב בביתו שבעיר והניח וכו'" אות ו')³¹.

ז. הנותן עירובו לצד אחד ואח"כ רוצה לחזור ולהימלך בו "בשבת" מעירובו: אף אם עדיין לא נשתמש בעירובו לצאת לעבר ההוא חוץ לתחום שעמד בו, ועדיין עומד בביתו, אין יכול לימלך מעירובו שהניח (ולחזור להיות כבני עירו), ואין לו אלא כעירובו שנתן. **ומ"מ לערב שבת השניה** נראה פשוט דיכול לחזור מעירובו, אף שהי' תחילה דעתו בעירובו לכמה שבתות והעירוב עדיין קיים (סוסק"ז ושעה"צ ו')³².

מקום צנוע: הוא בשדה (הפתוח) עד שאין חברו יכול לראותו, וכשיש גדר חשיב אחריו הגדר מקום צנוע, **ואם המקום הצנוע סמוך לבתי הגוים** יכול להרחיק עד בתי היהודים, שמה יכוהו הגוים או יפחידוהו (סק"א).

והא דמתירין בנצרך לנקביו להתרחק ממקומו, י"א דהוא **אפי' לקטנים**, וי"א **דדוקא** לנקביו **הגדולים**, דבקטנים אין נחשב כ"כ לכבוד הבריות דהא משתינים מים בפני רבים, וגם אין בהם כ"כ טיגוף להתרחק מהם דהא נבלעים במקומו, **ויש להחמיר בזה** (ס"א וסק"ט).

ב. היוצא לדעת והוצרך לנקביו: אף שיכול להתרחק למקום צנוע ומשם למקום שכלה הריח, מ"מ אין מועיל לו מה שנכנס לתחומה ע"י כן, ואין לו אלא ד"א, אא"כ נכנס ע"י"ז (בענין כבוד הבריות) "לעירו" ששבת בו, דאז יש לו את כולה וכנ"ל בסימן הקודם ס"ח (ס"א וסק"ח).

סימן ת"ז

היוצאים חוץ לתחום ברשות (כגון הבאים להציל וכדו')

א. היוצאים חוץ לתחום ברשות, כגון חכמה הבאה לילד, ושאר דברים שמוותר לצאת עבורם כגון לצורך פיקוח נפש כהבאים להציל מפני הגוים או מן הנגר והמפולת וכדו', וכן (בזמן שקדשו ע"פ הראיה) היוצא לקידוש החודש להעיד, **יש להם אלפים** אמה לכל רוח במקום שהגיעו לשם, אף אחר שסיים המצוה, **כדי שלא ימנעו עצמם מלצאת להציל** אם נאסור עליו לזוז. **ואם הגיע לעיר** (אחרת) עשאוהו כאילו שבת בה, **והרי הוא כאנשי העיר**, ויש לו אותה וחוצה לו אלפים סביבותיה לכל רוח (ומשמע דאפי' כשאינה מוקפת מחיצות דינא הכי כיון דהוא כאנשי העיר). אבל אם נכנס ל"תחום" עיר אחרת הוי כשוכת במקום שנכנס, ואמרינן כלתה מידתו בחצי העיר (ס"א וס"ג) וסק"א ג' ד' ושעה"צ ב'.

ואם אלפים שלו "מובלעים" בתחום "עירו", רשאי אם ירצה לחזור לביתו וחזור להיות כבני עירו (ומפסיד אז האלפים החדשים שנתנו לו אם חזר לחזור לביתו, וכן כשהחזירוהו גוים וכדו' או מפני שהוצרך לנקביו, חזר לכבני עירו ומפסיד אז האלפים שנתנו לו), ונר' דאם צריך לצאת שוב בשביל המצוה מותר לחזור לאותו המקום (סק"ב ושעה"צ א', וע"ז עוד ס"ב מ"ב ושעה"צ).

ב. הי' יוצא ברשות ובעודו הולך בדרך אמרו לו: כבר נעשית אותה המצוה שיצאת לעשות: יש לו מהמקום שהגידו לו אלפים אמה לכל רוח, וכן שאר הדינים הנ"ל באות הקודמת (של הבלעת תחומין כשתחומה החדש מובלע בתחום עירו, וכן בנכנס לתוך עיר אחרת וכו') (ס"ב מ"ב ושעה"צ יעו"ש, ובאות הקודמת).

ג. היוצאים להציל נפשות ובידם כלי זין, אם יש סכנה וחשש להשאר במקומו (ואלפים סביב) ומפחדים להשאר לשכות במקום ההוא, הרי אלו חוזרים **למקומם הראשון** אף שהוא יותר מאלפים, ובכל ענין יכולים להחזיר כלי זינם למקום ששוכתים בו עתה, דאם יסלקו כלי הזין מידם יש לירא שמה ירדפו האיובים אחריהם (ס"ג ומ"ב).

הלכות עירובי תחומין

סימן ת"ח

הנחת העירוב וקניית השביתה

א. עירובי תחומין: מפני שתחומין דרבנן הקילו בה, והתירו למי שצריך לילך ד' אלפים אמות לרוח אחת **שיתן עירובו שהוא מזון ב' סעודות לסוף אלפים**, ונחשב ע"ז כאילו שבת במקום ההוא שבסוף האלפים, ויש לו מעירובו אלפים לכל רוח (דהיינו ד' אלפים יחד ממקום שהי' הוא בבה"ש אל הרוח שרוצה לילך אליה), **ומכל מקום מפסיד כנגדו האלפים שמעבר לעירו לרוח שכנגד**, ואין יכול ללכת כלום לצד ההוא (חוץ לעיר) (מאחר שהוא רחוק מעירובו יותר מאלפיים, ואי"ה יבואר להלן דין תוך העיר עצמה) (ס"א ורמ"א, וע"פ ל' הטור ריש הסימן).

ולכתחילה אין לערב עירוב תחומין **אלא לצורך מצוה**, ובדיעבד חל העירוב אפי' לדבר הרשות, ויבואר בס"ד תט"ו (סק"א בס"ז זה).

ונקרא עירובי תחומין: לפי שמערב תחום שלא הי' יכול לילך בו תחילה עם התחום שהי' יכול לילך בו (סק"ו).

ב. המניח עירובו בתוך העיר ששוכת בה: לא עשה כלום, שהרי בלא עירוב נמי יש לו אלפים סביב כל העיר חוצה לה, **וכן אם נתנו בעיבורה של עיר** (תוך שבעים ושיריים) הרי הוא כאילו נתנו תוך העיר (ואין מודדים ממקום עירובו לגרע לו ע"י נתינת העירוב שיפסיד שטח העיר עצמו וליתן לו רק אלפים סביב העירוב, אלא נחשב כאילו לא עירב כלל, ודינו כבני עירו שיש לו העיר כולה וכו'). **ואפי' אם נתן העירוב באמה האחרונה של העיבור** אין נותנים לו ד' אמות סביב לו (וככל מניחי עירוב בבקעה וכיו"ב שיש להם ד' ועוד אלפיים), אלא מודדים תחומה תיכף מסוף העיבור וכבני העיר (ס"ג ומ"ב וע"י שעה"צ).

ג. הנותן עירובו חוץ לתחום שלו: כיון שלא יוכל לבוא אליו בבה"ש ממקום שנמצא שהרי הוא חוץ לתחום עמידתו **אינו עירוב, ומ"מ לא הפסיד תחום של ביתו ועירו** (כשהוא בביתו או בתחום ביתו), אלא הרי הוא כבני עירו, דאמרינן דמסתמא ניחא ליה לקנות שביתת ביתו כשאין

³² וע"ע שעה"צ ה' דנראה דלא בריירא כ"כ דין זה בקודם שנשתמש בעירוב, וכפי שכתב בא"ר סק"ב דמשמעות ל' השו"ע: לפיכך וכו', מתפרש דאחר שנשתמש בעירובו אז הפסיד. וע"ע בהמשך דברי השעה"צ שם, ובמה שנוגע לענין "עירו" של המערב. עוד יש להעיר דלכא"פ פשוט דבע"ש הראשונה ג"כ יכול לימלך (כל שלא קנה עדיין העירוב - בבין השמשות), וכל' האי"ר "בשבת", ומה שדן בשעה"צ ו' לענין בע"ש השני, היינו מאחר שכבר חל העירוב בשבת ראשונה.

³³ וכתבנו לעיל דלכא"פ הי"ה בע"ש הראשונה יכול לימלך קודם קניית השביתה, וכ' לענין שבת השניה לחדש דאף שכבר קנה השביתה על ידו (בשבת שעברה) מ"מ יוכל לימלך.

²⁸ ומשמע בגאון"י דאף כשוכת בה אין לו את כולה כד"א, וע"י בגאון"י הנדמ"ח (דדמיטרובסקי) שְהַעִיר ממק"א בגאון"י שכ' דגם עיר שאינה מוקפת היא כד' אמות, ומה שתירץ שם.

²⁹ ואין דומה לנתנוהו גוים בעיר רחוקה שיש לה את כולה (במוקפת וכדו'), דשם נתנו לו כל העיר כד"א כיון שהפסיד תחומה ומשא"כ הכא, וראה כיו"ב בס"י ת"ג ס"א, סק"א, ובה"ל ד"ה כיון.

³⁰ וע"י בב"י דהוה דלא כה"ד היונותן שמפרש דכל העיר כד' אמות, היינו שאין מחשבין אותה כלל בחשבון.

³¹ ומשמע לכאורה בבה"ל (ס"א סוד"ה ויש לו) דהא דכלתה מידתו בסוף העיר נותנים לו כולה כד"א, ומשלים על זה מחוצה לו לתשלום אלפיים, **דהיינו כשהעיר ממלאת כל רוחה התחום** באופן שמוכרחים לעבור דרכה, אבל אם יכול לבוא לאחורי העיר מצדיה ליכא דין זה (עכ"פ לכמה מהפוסקים), וצ"ת.

במקום העירוב שוב אין יכול לחזור אצל ביתו הרחוק בתוך העיר, ואין יכול לילך תוך העיר רק עד אלפיים מן העירוב, בין למערב ובין לצפון ולדרום. **אכן ד' הטור** (וכמה ראשונים) דכשנתן עירובו חוץ לעיר והוא שובת בעיר ולן בה, אפי' כלתה מידתו בחצי העיר **מהלך את עירו כולה** לארכה ולרחבה **הואיל ולן בה**, וכ"ש שמותר לחזור לביתו שבאמצע העיר אף שהוא יותר מאלפיים להעירוב. אבל אין יכול לצאת לחוץ לעיר (לרוח האחרת מנגד העירוב) אפי' אמה אחת, דכלתה מידתו בחצי העיר (שו"ע ורמ"א ס"א ומ"ב).

וכ"ז בעיר שלן בה (או שובת בה - וכפי שיבאר בסמוך ענין "לן בה"), **אבל אם שבת במקום עירובו** אין יכול לחזור למחר לעירו (יותר מאלפיים), וכן לענין עיר אחרת לכר"ע אין לו כולה, וכלתה מידתו בחצי העיר (רק דלענין זריקה בכלים ששבתו שם וכדו' שנמצאים בתחום שלהם, יכול לזרוק בכל העיר אם היא מתוקנת כדו' - וכמבואר בס"י ר"ג) (סק"א).

ולענין דינא, הב"ח ושאר אחרונים **נקטו כהרמ"א** (וכשיטת טור ותוס' - ויחסו כן לרש"י ועוד ראשונים) דבלן בעירו יש לו את כל העיר כולה (אבל לא חוצה לה כלום כשהוא חוץ לתחום העירוב), **ובא"ר ובית מאיר** נקטו כהמחבר שכן ד' רוב הראשונים, **ובמ"ב לא הכריע בזה להדיא** (ונראה לכאן שחושש כהמחמירין - בשעה"צ י"א ובה"ל סוד"ה) רחוק ועוד), **ומ"מ לענין לילך אל עירובו מביתו** בזה הכריע לסמוך להקל כהרמ"א, מאחר דגם להשו"ע (והרמב"ם) יתכן דמותר בזה כפשוטו המג"א (וכנ"ל באות הקודמת), וע"ע באות הבאה (סק"ב, ושעה"צ י"ב, ובה"ל סוד"ה רחוק).

ה. מה נכלל בכלל "לן בעירו": יש לדון בזה אם קאי קניית השביתה בזמן בה"ש שהי' אז בתוך עירו, או על "לינת הלילה" אף בלא שביתה בה"ש, או **דבעינן תרווייהו** (וע"ע בהמשך).

בשעה"צ נסתפק בזה לענין אם בבה"ש הי' בביתו ואח"כ בלילה הלך למקום עירובו ולן שם, אם יוכל לחזור ע"ז כדו' לן בעירו, **וצידד דלא מהני** ע"י קנין השביתה ליחשב לן בעירו, ולא יוכל לחזור למחר לביתו (אפי' להרמ"א) אם לא לן בביתו בלילה.

ולענין כשלן לינת הלילה בביתו - ובבה"ש הי' במקום עירובו: לדעת החי"א נחשב לן בעירו ומותר לחזור למחר ויש לו את העיר כולה, **ובבית מאיר מסתפק בזה** ותלה זה בפלוגתת ראשונים, **דלהתוס'** כל שבה"ש לא הי' בעירו, שוב לא מהני לינת הלילה בביתו שבעיר לחשוב כולה כד"א, ובעינן שילון כל הלילה (שהיינו גם השביתה בבה"ש - וגם הלילה) בעירו, **ובשעה"צ כ' להחמיר בזה** מאחר דבלא"ה דינא דהרמ"א רפיא מאד וכו', ועכ"פ במקום שיש להסתפק בדעתו אם התיר בודאי אין להקל (סק"א ושעה"צ י"א)³⁴.

ו. כשכלתה מידת תחומו לצד מערב בסוף העיר (שנכלל ומובלע העיר בתוך תחום עירובו), כגון שהניח העירוב אלף אמה מן העיר לצד מזרח והעיר רחבה אלף או פחות, דנמצא כלים האלפיים מן העירוב אחרי העיר, **הנה לצד מערב** כבר נתבאר דאמרינן ככה"ג דכל העיר נחשבת כד"א, ומשלים ע"ז עוד לצד מערב עד תשלום חשבון אלפיים (ובאופן המצוייר הוא מן העירוב עד סוף העיר במערה אלף וד' אמות, ומשלים עוד תתקצ"ו (996) שיכול לילך עוד למערב מחוץ לעיר).

ולענין צד צפון ודרום של העיר, כשהעיר מתרחבת לשם לחוץ מתחום של העירוב: וכגון שרחבה יותר מד' אלפים וד' אמות שהוא רוחב תחום העירוב של המניחו בבקעה, כ' הרמ"א דכיון דאמרינן דכל העיר נחשבת כד' אמות אי"כ יש לו אלפיים אמה "חוץ לעיר" לצפון ולדרום (מלבד כל אורך העיר לצפון ודרום), וצ"י לה"ה יונתן (על הרי"ף) כמקור דין זה. **וכמה מהאחרונים חולקים על הרמ"א**, משום דבר' יונתן (מקור דין זה) מבואר להיפך **דאין לו חוץ לעיר לצפונה או לדרומה כלום, ורק אם קטנה מרוחב תחומו** (אחר מילוי הקרנות שהם ד' אלפים וד' אמות) אז יש לו חוץ לעיר עכ"פ עד כנגד רוחב תחומו (ולא יותר) (וע"י שעה"צ י"ז), **ומהיו בעיר עצמה מותר לילך בכולה אפי' גדולה הרבה לצפון ולדרום** (גם לד' השו"ע דלא מהני לן בעירו, וכן בעיר אחרת שלא לן בה) מאחר שלצד מערב כלתה מדתו בסוף העיר וכולולה בתוכו, ונחשב כד' אמות לענין היער עצמה. **ובאבן העזר** מחמיר גם בעיר עצמה שאין לו כולה אלא כנגד רוחב התחום - וכשמובלעת כולה בתחומה גם לרחבה ס"ל דאו נותנים לו אלפיים לכל רוח לצפון ודרום, דהעיר כד"א וחוצה לה אלפיים לכאן ולכאן.

ולענין דינא נקט במ"ב ובה"ל דיש לו **כל רוחב העיר** אפי' באינה מובלעת כולה (ודלא כאבן העזר שהחמיר דאין לו רק כרוחב התחום), **ובאופן שמובלעת כולה גם לרוחבה** ס"ל לעיקר הדין דלא כהסוברים (אבהעו"ז) דאז יש לו אלפיים לכל רוח חוצה לה (ופירושו כן ברמ"א), **רק נקטינן דמעיקר הדין אין לו אלפיים חוצה לה**, רק כרוחב מידת התחום (או העיר כולה כשגדולה מכך), לחוש להמבואר בר' יונתן להחמיר (ודלא כקולת הרמ"א), **אכן המיקל בזה בשעת הדחק יש לו על מי לסמוך** (רמ"א סוף הסעיף ומ"ב ובה"ל ד"ה ומ"מ, וד"ה ויש לו)³⁵.

סימן ת"ט

במקום הנחת העירוב תחומין

א. הקדמה: צריך ליתן עירובו במקום שיכול לבוא אליו ולאכלו בבה"ש כשקונה השביתה במקום שהוא מונה, ואם רוצה לקנות השביתה במקום אחר צריך שיוכל **להביא העירוב אצלו**, אבל אם אסורים (חוץ מאיסורי שבת) **אין העירוב חל**, דכיון שאין יכול לאכלו אינו קונה שם שביתה ודירה. **אכן אם הוא איסור משום "שבחה" (דרבנן - דשבת) חל העירוב, והטעם**: דכיון דשעת קניית העירוב היא בין השמשות (של תחילת שבת), וכל דבר מדברי סופרים לא גזרו עליו בה"ש (בשבותין דשבת) במקום מצוה וכו', וכיון דאין מערבין עירובי תחומין (לכתחילה) אלא לדבר מצוה, אי"כ הי' יכול בשעת בה"ש לבוא אליו ולאכלו, **ופעמים שהחמירו גם באיסורי שבת בבה"ש** ולא חל בהם העירוב (ואי"ה יפורט לקמן) (ס"ב ומ"ב ושעה"צ).

ב. כשהוא במקום אחד ועירובו במקום אחר "ויכול להביאו אצלו למקום השביתה שחפץ בו ולאכלו שם", אפי' נתכוין לקנות שביתה רחוק ממקום שהעירוב מונה, כל שהוא בתוך תחומו ויכול להגיע ולהביא **העירוב למקום שבו קונה השביתה** - הוי עירוב (וכגון שהוא ועירובו בכרמלית, ורחוק העירוב ממקום שנתכוין לקנות בו השביתה אפי' הרבה, כיון שבזמן בה"ש יכול להוליכו יותר מד"א בכרמלית ולהביאו אל מקום ההוא, מאחר שהוא שבות דרבנן ולצורך מצוה שפיר דמי). **ומה שהצריכו** שיהא הוא ועירובו **"במקום אחד"**, לא בא אלא למעט באופן שאין יכול להביא העירוב למקום השביתה (וכנ"ל באות א', ולקמן) (בה"ל ס"ב ד"ה במקום אחד).

ג. נתכוין לשבות ברה"ר והניח עירובו ברה"י או להיפך: וכגון שנתכוין לשבות ברה"ר בארץ, והניח העירוב ע"ג עמוד גבוה י"ט ורחב ד"ט, **אינו עירוב**, כיון דבה"ש ג"כ אין יכול להביאו למקום שרוצה לשבות, **דהוי איסור דאורייתא**, נמצא דאין עירובו במקום שביתתו (ס"ב וסק"ד).

כשנתכוין לשבות במקום אחד ברה"ר, והעירוב מונה ברה"ר רחוק משם שמונה אמות: ג"כ אינו עירוב, דאי"ה להביאו אפי' יוליכנו ד' אמות ברה"ר (וזה אסור מה"ת ולא הותר בבה"ש), **ואף דלכא"ו** אם יטלטלו פחות פחות מד"א (ויעשה הנחה ביניהם בכל פעם) לא יעבור איסור דאו, מ"מ לא התירו חכמים דבר זה בבה"ש אף מדרבנן כיון דהוא קל לבוא ע"ז לידי חיוב חטאת לטלטלו ד"ה שלמות (סק"ב).

אבל אם אינו רחוק אלא פחות מח' אמות: מותר, דהנותן עירובו יש לו מקום שביתה ד' אמות סביבו, וא"כ יכול להוליכו פחות מד"א ממקום שהעירוב מונה, ומשם יש פחות מד"א למקום שביתתו ונמצא העירוב במקום שביתתו (שעה"צ י"ד) (וע"ע לקמן אות ט).

ד. נתכוין לשבות בי"כרמלית" ונתן עירובו ברה"ר או ברה"י, וכן להיפך (כגון ששבות ברה"ר ומניח העירוב על עמוד פחות מ"ט): כיון דהוא רק שבות הוי עירוב, דבבה"ש הי' יכול להביאו למקומו, דלא גזרו בבה"ש וכו' (כנ"ל אות א') **ואפי' אם מונח ע"ג אילן** (למטה מעשרה ורחב ד"ט שהוא כרמלית) ונתכוין לקנות השביתה ברה"ר, ג"כ מהני, אף דיש בזה שני שבותין ההוצאה מכרמלית לרה"ר, וגם איסור השתמשות באילן, מ"מ לא גזרו בבה"ש וכו' אפי' בכמה שבותין (דשבת) (ס"ב וסק"י ושעה"צ י').

ה. נתנו בראש הקנה או הקונדס המחוברים לארץ: אינו עירוב, מאחר שהם רכים ונוחים לקטום ויכול לנטותו אליו בלא לשברו, **דחוקא בקנים הקשים** ליטול עירובו הוי שבות חמורה ולא התירו בזה בבה"ש, (ומשא"כ באילן שהוא קשה ואין קרוב כ"כ לקטימה לא חששו לאסרו בבה"ש, וחל העירוב).

ואם הם רכים מאד כירק: הוי עירוב, כיון שהם רכים כ"כ אין נוחים כ"כ ליקטם ולא חששו בהם (ואפי' משום השתמשות באילן ג"כ לא גזרו בהם ומותר להשתמש בשבת על גביהם, ויש מהאחרונים שפקקו בזה וסוברים דגם בזה יש איסור השתמשות).

ויש חולקים (ריטב"א) דכל שהקנה הוא "רד" **אפי' אינו רך כירק** מותר, דאין נוח ליקטם, ויכול לנטותו אליו בלא לשברו, **דחוקא בקנים הקשים אסור** (ולא הוי עירוב) דאין יכול לנטותו אליו מפני קשיותו, ומשום דקותם נוחים לישבר כשיטם אליו, ויבא לשברם כשנוטל עירובו (ואין דומה לאילן שהוא עבה ואין נוח לשברו). **אכן כ"ז במין שהוא לעולם רך**, אבל אותם שעומדים להתקשות, אף ברוכותם אסור, ולא חל העירוב (וכ' בה"ל לפרש ד' הריטב"א דחיישינן שיבוא **לשברו במתכוין** בנטלתו כשאין יכול לנטותו (בשגגת השבת או מלאכה), וברש"י משמע שיבוא לקטימה שלא במתכוין, ומ"מ גם בזה גזרו אף שאין בו "חיוב חטאת" כיון שאין מתכוין למלאכה, מ"מ י"ל דכיון דעצם המלאכה יש בה חטאת (כשמתכוין לכך), גזרו בו אף כשהחשש הוא לקטימה שלא במתכוין, כשקורב שיעשנו) (סק"י"ב ו"ג ושעה"צ י"ב, ובה"ל ס"ג ד"ה שהם, וד"ה ויתחייב).

ו. נתנו ע"ג קנה קונדס התלושים ונעוצים בארץ וכדו': ה"ז עירוב שאין בו איסור תלישה מדאי' אם יקטום, וי"א דאף איסור מדרבנן ליכא, **ואפי'**

אם הקונדס גבוה י"ט ועומד ברה"ר מותר (שהוא מקו"פ ומותר להביאו לרה"ר שתחתיו), ולא בעינן שיהא מונח העירוב ע"ג מקום ד', **ובלבד שלא** יניחנו ע"ג קנה הגבוה י"ט **ורחב ד'** (שהוא רה"י, ולא חל העירוב כשנתכוין לשבות ברה"ר) (ס"ג וסק"ד ט"ו ושעה"צ ט"ז).

ז. נתנו במגדל ונעל בפניו: ואבד המפתח **מבער"ו** או שנפל עליו גל, **אם יכול להוציאו בלא עשיית מלאכה דאורייתא ה"ז עירוב**, אף שצריך לכך מלאכה דרבנן, וכגון שנמצא המפתח בכרמלית ואין רה"ר מפסקת בינו למגדל (אף שמצאוהו שם אחר חשיכה, דמצוי הוא שימצאוהו וחשיבי כאילו היה בידו). **ואם צריך לזה מלאכה דאורייתא** כגון שהוא מגדל של בנין (או שגדול מ' סאה), וצריך לסתרו ע"י מרא וחצינא וכ"ד דהוי סתירה, או שהמפתח נמצא ברה"ר וכדו', **אין העירוב חל** (ס"ד, וס"י שצ"ד ס"ב ו"ג, ויעו"ש עוד כמה פרטים בזה).

ח. הנותן עירובו בבית הקברות: אם הניחו ע"ג **קבר של בנין** העשוי מעצים ואבנים וכדו' **שאסור בהנאה** (ולאפוקי קבר בכוך החפור בקרקע, או קבר שכיסוהו בעפר שאין בהם איסור הנאה, דקרקע עולם אינה נאסרת, וביו"ד יש דעות ברמ"א דגם בקבר שכיסוהו בעפר [שתלשוהו וחזרו וכסו בו] יש איסור הנאה, והמג"א לא העתיקם כאן דקאי אדברי השו"ע, והשו"ע לא הזכיר שם דעה זו), כיון שרוצה בקיום העירוב גם **אחר בה"ש כדי לאכלו** חשוב הנאה האסורה, **ואינו עירוב אפי' "לישראל" משום** איסור ההנאה שבדבר, **ואף דלעצם קניית העירוב** הנעשה לכתחילה **רק לדבר מצוה** לא שייך "איסור הנאה", דמצוות לאו ליהנות ניתנו, מ"מ מה שרוצה בקיומו גם אח"כ הויא הנאה האסורה (ס"א וסק"ב ג', ושעה"צ א' ב').

וכמה ראשונים מקילים בדבר דאין נחשב "איסור הנאה" לאסור העירוב שם גם לישראל, וסוברים **דאם הישראל** הניח שם עירוב **חל העירוב, וכתב הק"נ** דבשעת הדחק יכול לסמוך עליהם להקל (בה"ל ס"א ד"ה אינו)³⁶.

ואם הניחו בין הקברות על הקרקע שמצדיהם: לכ"ע עירובו עירוב (לישראל), שאין שם איסור הנאה כלל (סק"ב).

אבל אם הונח העירוב בבית הקברות בשביל "כהן" אפי' בין הקברות, או ע"ג קבר של עפר וכדו' שאין בהם איסור הנאה, **מ"מ אסור מצד הטומאה** שאין הכהן יכול ליכנס שם (ואפי' ע"י תיבה וכדו' המחוקק מ' סאה, אין מועיל ליחשב כאהל לחצוץ על ידו בפני הטומאה, ואסור ליכנס לשם ע"י, דכיון דהוא "אהל זרוק" (היינו אהל המטלטל) אין נחשב אהל לחוץ כשמאהיל על הטומאה (ודלא כהרי"ז שמיקל, וסובר דהוי אהל לחוץ בפני הטומאה וחל העירוב, דלא קי"ל כדבריו) (סק"ו ובה"ל ס"א ד"ה אינו [במוסגר]).

והא דלא מהני לכהן מה שמותר זה לישראל, אף דלענין מין העירוב עצמו מהני בדבר האסור לאחד-כל שמותר לחבירו, וכגון לערב לנוזר ביין ולישראל בתרומה (כיון דמותרים לכהן או לאינו נזיר), **מ"מ לענין "מקום הנחת העירוב"** בעינן שיהא ראוי להגיע לשם אותו שהונח העירוב בשבילו דוקא, ולא מהני מה שהאחרים יכולים לבוא לשם, כל שהוא עצמו אין יכול לבוא אצל עירובו (שעה"צ ה')³⁷.

ואם נתנו בבית הפרס: שהוא שדה שנחרש בה קבר וחישינן מדרבנן שמה נשאר שם עצם כשעורה, וגזרו בו חכמים טומאה, ואסור לכהן לילך שם, **הרי זה עירוב ואפילו לכהן**, ואף דמדרבנן אסור הדבר שמה יסיט ברגליו עצם כשעורה (ולא הותר איסור דרבנן שאינו שבות), מ"מ יש עיצה לכהן ליכנס שם **ע"י מגדל הפורח הנישא ע"ג שוורים**, דכיון שנישא ע"י שוורים אין חשש שייסיט עצם כשעורה (ומשום טומאת אהל לא שייך בבית הפרס - ומשא"כ בבית הקברות), **וגם יכול ליכנס שם ע"י ניפוח שינפח בפיו** לראות שאין במקום ההוא עצם (או שינפחנה לצדדים כשהיא קטנה כשעורה), שהקילו חכמים בטומאת בית הפרס (ס"א וסק"ו ז').

ואם הניח בשביל כהן ע"ג "קבר יחיד" של עפר (ולא של בנין): הוי עירוב, כיון דהטומאה בד' אמות שסביב קבר היא מדרבנן, ואין שם משום "אהל", **ויכול לבא לתוך הדי' בשידה תיבה ומגדל**, וליטול העירוב ע"י כלי ולאכלו תוך ד"א של קבר, דד"א נחשב "מקומו" (ובמה שהצריך המג"א שיהיה מחזיק המגדל מ' סאין, שיחשב "אהל" ע"ז לחוץ בפני הטומאה, דחה בבה"ל דא"צ המגדל רק משום "הרחקה" בעלמא, וגם מה שהצריך שיהא הכלי "פשוטי כלי עץ" וכו', אפשר דבזמנינו שבלא"ה כולנו טמאי מתים א"צ לזה) (בה"ל ס"א ד"ה מפני).

ט. ד' אמות יש לו לאדם במקום עירובו: המניח עירובו בבקעה וכדו' (או ברה"י) יש לו במקום עירובו ד' אמות, שמקום שביתתו הוא ד"א על ד"א וסביביו נותנים לו אלפים לכל רוח, נמצא שיש לו ד' אלפים וד' אמות על ד"א וד' אמות (אחר מילוי הקרנות). **ואם מניח במקום המוקף מחיצות**, נחשב כולו כד' אמות (ס"ה וסק"ז-י"ח, וע"י בהערה מה ששייך לשעה"צ י"ח).

המניח עירובי תחומין שלו בסוף התחום ונתגלגל לחוץ לתחום מבער"ו: אם נמצא בתוך ד' אמות ה"ז עירוב, כיון דהד' אמות שייכים לתחומו, והוי כאילו קנה השביתה בתוך תחום שעמד בו בבה"ש וחל העירוב,

רק כד"א). ואולי כוונתו לחלק בין באופן שאין דרך לבא לצד מערב רק דרך העיר (שרחבה כנגד כל הד' אלפים) ולכן נחשבת כד"א, ובין כשאפשר לבוא לאחורי העיר שלא כדרכה.

36. ומה שנחשב איסור הנאה זו ד"רוצה בקיומו" לאסור שלא יחול העירוב בדיעבד, ובפרט שהלא בזמן קניית העירוב לא הי' איסור ההנאה (מטעם דמצוות לאו ליהנות ניתנו), ע"י במ"ב הוצאת "דרשו" שהביאו קושיא זו, וכמה דרכים לתרצה.

37. והיינו כשרוצה לקנות העירוב במקום שמונה, אבל אם מתכוין לשבות חוץ לבית הקברות, לכאן אפשר דמהני מה שיכול לשלוח ישראל להביאו משם, ויל"ד.

אמרינן דודאי לא שינה. וי"א דגם דבאר אם הוא מקום מכשול למשלח אם השליח לא יעשה את השליחות (והמשלח יסבור שעשה), סמכינן דעשה השליחות (סק"ג).

ה. יחיד או רבים שאמרו לשליח צא ערב עלינו, ועירב עליהם לאחת הרוחות שרצה: ה"ז עירוב ויוצאים בו, שהרי לא ייחדו לו רוח, ומסתמא ניחא להו באיזה רוח שיערב, ואף אם לא נתודע להם עד שחשיכה (הרוח שעירב אליה), אמרינן דאיגלאי מילתא למפרע דמעיקרא קנו שביתה שם (דבדרבנן יש ברירה, ובפמ"ג העיר דא"צ לזה דהלא סמך על השליח במה שיעשה, ואין חסר לו אלא להודיעו לאיזה צד עירב וכו') (ס"ט ומ"ב, ושעה"צ מ"ט).

אמנם נראה דאם ידע השליח שרצון המשלח לערב ברוח זה, אף שלא פירש לו בהדיא לא מהני מה שעירב לרוח אחרת, ואפי' אם עכשיו רוצה אכן לילך לרוח שעירב ג"כ לא מהני (סק"ג).

באופן שרגיל לערב תמיד במזרח: אפשר דאין רשאי לשנות למערב (שעה"צ נ' - בשם הפמ"ג).

ו. האומר לחבירו ערב עלי בתמרים ועירב עליו בגורגרות (או להיפך): אפי' עירב משל השליח (וכ"ש משל המשלח) אינו עירוב, דהוי קפידי ולא חל השליחות, וכן באמר לו הנח עירובי במגדל והניחו בשוכך בבית והניחו בעליה, אינו עירוב, ואפי' שניהם קרובים או שניהם רחוקים מ"מ אמרינן דיש לו קפידי בדבר, דכאן דעתו לנוח בשבת ולא במקום אחר.

ואם אמר ערב לי סתם, ועירב עליו בין בגורגרות ובין בתמרים, בין בבית ובין בעליה, ה"ז עירוב.

קניית שביתה ע"י "אמירה": שביתתי במקום פלוני

א. הבא בדרך "ומכיר" אילן או גדר בסוף אלפיים אמה, וה"ה שאר מקום מטרים כגון סלע וכדו', ורא שמה תחשך לו קודם שיגיע לשם, אם יכול להגיע למקום ההוא מבעוד יום "כשירוצו" לשם, אף שאינו יכול להגיע אליו במהלך בינוני, יכול לומר שביתתי במקום פלוני המסוים, כגון בעיקרו (גזע) של האילן, או בגדר (דהיינו שמסיים ומייחד לו הד' אמות שקונה בהם שביתה - או חלק מהם), ואח"כ מותר לו לילך לשם בנחת אף שבה לשם אחר חשיכה, וקונה שביתתו באותו מקום שסיים לו, ומודדים לו משם אלפים לכל רוח, וה"ה שיכול להשאר במקום שעומד בו, ולילך אצל האילן והגדר למחר, ומשם יש לו עוד אלפיים, דהקילו חכמים בבא בדרך שיקנה שביתה בלא שהגיע ברגליו למקום, ובלא שנתן שם מזון ב"ס, רק באמירתו שביתתי במקום ההוא, ובלבד שמכיר המקום שמייחדו לקנות השביתה בו, ושיהא מקום שיכול להגיע אליו (עכ"פ בריצה) מבער"י, ושיהא בתוך אלפיים אמה (ועי' בסמוך) (ס"א וסקנ"ו-ס).

אבל אם אותו המקום רחוק מאלפיים (היינו שיש עד עיקרו של האילן (וכי"ב) יותר מאלפיים ד' אמות, דהלא נותנים לו ד' אמות למקום שביתתו חוץ מהאלפיים, או שהוא מקום שאין יכול להגיע אליו מבער"י אפי' ע"י ריצה), אינו עירוב, וגם איבד את תחום שביתת רגליו של מקום שעומד שם עתה, שהרי עקר דעתו מכאן (ובמקום האחר ג"כ לא קנה), ונמצא שאין לו עתה אלא ד' אמותיו, ולדעת הרמב"ם כשהוא רחוק מאלפיים, או שאין יכול להגיע למקום ההוא מבער"י, יש לו עכ"פ תחום רגליו במקום שעומד בו אלפיים לכל רוח, ולא הפסיד אותו (כשלא זכה בעירוב של המקום השני) (ס"א וסקס"א ס"ג ס"ז).

ואם אין מכיר שם מקום ידוע ואמר שביתתי "בסוף אלפים מכאן": לכר"ע אין מועיל כלום (ס"א בה"ל ד"ה ומכיר)⁴¹.

ומ"מ אם יש עמו אחר המכיר, יכול למסור שביתתו להשני ואומר לו "שביתתי עמך", והמכיר יאמר "שביתתנו במקום פלוני" ומועיל לשניהם (כשהמקום ראוי לכך כנ"ל) (ס"ב ומ"ב).

ואם המקום שמכיר הוא מקום מוקף מחיצות (באופן שנחשב רה"י כגון מוקף לדירה, או היקף שהוא בית סאתיים ופחות) הוי כולו כד"א, וכמסיים מקום של ד' אמות דמי, ויש לו משם והלאה אלפיים אמה (סקנ"ו).

אם בשעת אמירתו שביתתי תחת אילן פלוני בעיקרו הוי רחוק ממנו "יותר מאלפיים", אבל משעה שקידש היום כבר ה"י קרוב אליו תוך אלפיים, ובענין שאם ירוץ משעת האמירה יוכל להגיע אל עיקרו של האילן קודם חשיכה: מלשון השר"ע משמע דלא מהני ששבעת האמירה ה"י רחוק מאלפיים, אבל מלשון הרמב"ם משמע דאם ה"י יכול להגיע אליו קודם חשיכה, וגם הגיע בשעה שקידש היום לתוך אלפיים שלו, מהני אמירתו, ובב"מ מצדד כן להלכה (בה"ל ס"א ד"ה בסוף).

אם בשעת אמירתו לא ה"י יכול להגיע למקום ההוא "מבער"י, אבל ה"י מגיע אליו "בבין השמשות": מסתבר דתלוי בפלוגתא אם חל ערובי תחומין בבין השמשות (בה"ל ס"א ד"ה מבער"י).

הנשבע שלא יהנה מכיכר: אף דלשיתוף לא חזי (לחלק מהדעות), מ"מ לעירוב תחומין חזי כיון דאין מערבין אלא לדבר מצוה, ומצוות לאו ליהנות ניתנו (ולא חשיב הנאה) (סקל"ה).

ד. שיעור מזון ב' סעודות הוא לאדם בינוני, וה"ה דרעבתן סגי לו במזון ב"ס של בינוני, וא"צ כפי אכילתו הוא, ואם הוא חולה או זקן סגי במזון ב"ס שלהם (שהוא פחות מו' או ח' ביצים דבינוני), דאולינן תמיד לקולא, ויש מחמירין דגם בחולה זקן בעינין ב"ס בינוניות.

ובאופן שאין מזון זה ראוי לאכול לחולה (זה), לכר"ע צריך שיהא בו ב"ס בינוניות, דאז ה"ז עירוב כיון דחזי לאחריני.

ושיעור זה צריך להניח לכל אחד ואחד (מהסומכים עליו) בפני עצמו, ואפי' בעה"ב עם בני ביתו צריך ליתן לכל א' מהם שיעור עירוב (חוץ מבנו קטן הצריך לאמו דא"צ ליתן עבורו, ויוצא בעירוב אמו כדלקמן סי' תי"ד ס"ב), ואין דומה לעירוב חצרות ושיתוף מבואות דבב' סעודות סגי אפי' לאלף, וכי' הב"י בשם הג"א עיצה לזה לערב בחומץ, דמעט חומץ סגי להרבה אנשים לטבל בו ירק מזון ב"ס (דהוה שיעור חומץ לשיתוף). ולמשי"כ הא"ר בסי' שפ"ו דלטבל ב"ס בעינין רביעית חומץ, א"כ יצטרך ליתן רביעית עבור כל א' מאותם שמניח עבורם (סקל"ו).

ה. אמירה בפיו: כשמערב ע"י הנחת ב"ס לא מהני כשמניחם שם בשתיקה, אף שהניח בכונה לקנות שם השביתה, רק צריך לומר בפיו "בזה העירוב אהיה מותר לילך למחר אלפים אמה", ואם לא אמר כל הנוסח ואמר רק: "זה יהיה לעירוב", סגי.

ו. תלמידים האוכלים אצל בעלי בתים שבתיהם בשדה, וחוזרים ולנים בבית רבם: אפי' היו בבה"ש בבית הבעה"ב לא קנו שם שביתתם, אלא בבית רבם שהוא מקום לינתם שהוא להם עיקר, ששם היו חפצים ג"כ לאכול אילו היה שם מזונם (ודומים ליוצא מעירו וחשכה לו בתוך התחום, בדסתמא אין קונה שביתה חוץ לעיר רק בביתו), אא"כ ה"י דעתם בפירוש לקנות שביתתם בבית בעה"ב (ס"ז וסקל"ח-מ)³⁹.

רועים הלנים בשדה ואוכלים בבית: וכן קייצים ושומרי פירות, הולכים בסתמא אחר מקום לינתן (שבשדה), ששם היו חפצים לאכול ג"כ אילו היה ביביתם (סק"מ).

נתינת עירוב תחומין ע"י שליח

א. עירוב ע"י שליח: כשמערב ע"י נתינת מזון ב"ס (ולאפוקי ממערב ברגליו) הקילו חכמים שיוכל לשלוח לשם ע"י שליח שיתנם במקום שרוצה לקנות השביתה, ויאמר השליח (והאמירה מעכבת וכו') "בזה העירוב יהי פלוני מותר לילך", וכן אם לא אמר השליח רק הבעה"ב אמר בזה הפת שמניח שלוחי לעירוב אהיה מותר להלך ממקום פלוני אלפים אמה, ג"כ מהני (ס"ח, ובה"ל ד"ה ויאמר). וכן רבים שנשתתפו בעירובי תחומין יכולים לשלוח עירובם ביד אחר, ויאמר השליח: בזה העירוב יהיו מותרים כל האנשים שנשתתפו בהעירוב (ס"ק ג"א).

ב. שליח זה: מהני אפי' הוא עבד או שפחה (שהוטבלו לעבדות - דא"כ הם כגוי), אבל חרש שוטה וקטן אין מועיל לשלוח על ידם, דלאו בני דעה נינהו ולא אלימי למקני שביתה (ודלא כהתוס' דמשמע דכשראה שהניחום מהני, וי"א דגם להתוס' לא מהני אא"כ שמע מרחוק שאמרו הנוסח "בזה העירוב וכו'"). וחרש זה שאינו מועיל לעירוב, מסתברא אפי' שומע ואינו מדבר (אילם) כיון דאינו יכול לומר זו האמירה, והרי היא מעכבת (ס"ח וסקמ"א, מ"ג ושעה"צ ל"ט מ', ובה"ל ד"ה ע"י שליח)⁴⁰.

וה"ה דאין מועיל לשלוח ע"י גוי או צדוקי וכי"ב ממי שאינו מודה בעירוב: דחיישינן שמא לא יניחום שם, ואפי' אם ראה מרחוק שהניחום יש לחוש שמא לא הניחום לשם עירוב (ס"ח וסקמ"ב).

ובכל האופנים שאין חל העירוב: נשאר על תחום ביתו, ולא אמרינן דהפסיד תרווייהו (סקמ"ד - וכו"ל ס"ח ת"ח ס"ד).

ג. שלחו ע"י חש"ו או גוי שיתנום לאדם אחר, ואמר (מקודם) לאותו אדם שיקבלם מהם ויניחום לשם עירוב, והבטיחו אותו האחר בפירוש שיעשה כן (ולאפוקי אם שתק - בדזה לא אמרינן חזקה שליח וכו'), אם ראה מרחוק שהגיע לשם ונתנו לו ה"ז עירוב (אף שלא ראה שהאחר מניח), דאמרינן "חזקה שליח עושה שליחותו", ובדאי הניחו שם (ס"ח וסקמ"ה-מ"ז).

ואפי' שלחו אליו ע"י קוף או פיל מהני כשראה שהגיעו אליו ונתנוהו לו (ס"ח).

וי"א דבראה שהגיעו אצלו אף שלא ראה שנתנוהו לו ג"כ מהני (וכן נראה שנקט בה"ל, ותמה על הטור והשר"ע שכתבו בלשון "ונתנו לו") (בה"ל ד"ה ונתנו).

ד. חזקה שליח עושה שליחותו: הא דאמרינן חזקה שליח וכו', היינו באיסור דרבנן דסמכינן ע"ז אף להקל, אבל באיסור דאו' אין סומכים ע"ז אלא לחוש ולהחמיר אבל לא להקל על סמך זה, עד שיוודע בפירוש שעשה שליחותו, ואם ידעינן שעשה ורק שספק לנו שמא שינה, לכר"ע

אבל אם הגיע חוץ לד' אמות אינו עירוב, כיון דהעירוב מונח חוץ לתחומו ואין יכול לבוא לשם בבה"ש, לכך אינו קונה ונשאר על תחום ביתו (ס"ה וסק"כ-כ"ב).

ונתגלגל: דאמרינן, ה"ה אפי' גלגלו לשם במזיד כל שהוא תוך ד"א שפיר דמי (ודלא כבה"ח שדימה דין נתגלגל ליוצא שלא מדעת, ובמזיד ה"ז כיוצא מדעת ואין לו תחומו) (סק"ב).

ואם הניחו ב"אמצע" התחום ונתגלגל לתוך ד"א שמחוץ לתחום: משמעות רש"י ור' יונתן וטור, וכן סתימת האחרונים, דגם בזה מהני, דכל שעומד בתוך ד"א הסמוכים לתחום, ה"ז כאילו לא יצא עדיין לחוץ (ונחשב הוא ועירובו במקום אחד, וכגון שהוא כרמלית שיכול להביאו בבה"ש למקום שנתכוין לשבות בו, ולאפוקי אם הוא ברה"ר דאסור כשרחוק ח' אמות דגם בבה"ש לא ה"י יכול להביאו אצלו, וכו"ל סק"ב). וגם בל' השר"ע והרמב"ם אפשר לפרשם כן (ורק נקטו דבר המצוי), אכן ד' הרה"מ בשי' רמב"ם דרק כשהניחו סוף התחום ממש דעירובו קונה לו ד"א במקום שמונה, ולכן בנתגלגל לסוף הד"א לא חשיב עדיין יצא חוץ לתחום, אבל כשהניח תוך התחום אפי' רק כמה אמות פנימה ונתגלגל לחוץ לתחום אפי' אמה אחת לא ה"ז עירוב, וכאדם היוצא חוץ לתחום דאפי' אמה אחת אין נחשב שהוא תוך תחומו, ודוקא בתוך ד"א לעירובו קונה לו המקום, והניח הבה"ל בצ"ע (ובמ"ב סתם להיתר) (סק"ט ובה"ל ס"ה ד"ה בסוף)³⁸.

י. עירוב שאירע בו פסול: כגון שאבד או נשרף, או נתגלגל ד"א חוץ לתחום, או שהיתה תרומה ונטמאת (ולא חזי עתה לאכילה לא לכהן ולא לישראל), אם אירע הפסול מבער"י אינו עירוב, ואם אחר חשיכה ה"ז עירוב, דזמן קנייתו הוא בבה"ש וכבר קנאו. ואם יש ספק בדבר מתי אירע כשר, דספק עירוב כשר. וכי"ז כשודאי הונח שם ובטרה וכו', שיש לו חזקת כשרות, אבל כשאין חזקת כשרות וכגון שמסופק אם הונח או לא אינו עירוב, וכן כשהונח ספק תרומה טמאה או ספק טריפה, דמלבד שאין בהם חזקת כשרות, יש בה גם חסרון דאין ראויים לאכילה בבה"ש מחמת ספק האיסור (ונפ"מ להדעות דלא בעינן חזקת כשרות בעלמא - זולת בספק "הינוח" דגרע, מ"מ הכא בספק טריפה וכי"ב לכר"ע לא מהני, ומטעם דאין ראוי לאכילה בבה"ש) (ס"ו מ"ב ושעה"צ).

בדרכי קניית העירוב

א. קניית שביתה ברגליו ("המערב ברגליו"): נעשית ע"י שהולך בעצמו לסוף התחום (או בתוכו למקום שרחוק עד אלפיים מהמקום שאליו רוצה לילך בשבת), ושוהה במקום שקונה השביתה כל בין השמשות (מכניסת שבת עד צאה"כ), וזהו עיקר תקנת העירוב, שקונה שביתה ברגליו במקום שנמצא בו בבה"ש, ואפי' החשיך שם בשתיקה ולא אמר בפיו "שביתתי במקומי" קונה העירוב אם ה"ז כוונתו לקנות שם השביתה (ס"ז וסקכ"ו כ"ז כ"ט).

ואם לא נתכוין להדיא לקנות שביתה רק הלך שם בסתם: יש בזה חילוק, דאם יצא מביתו לחוץ לעיר בסתם והוא בתוך תחומו וחשכה עליו הדרך פתאום, אמרינן דמסתמא ניחא ליה בתחום ביתו, ואין קונה שביתה במקום שעומד, רק הוא כשאר בני העיר, ואם ה"י הולך ובא בדרך (ולא "יוצא" מביתו), אף שלא נתכוין לקנות שביתה בשום מקום, קנה ממילא אלפים סביבותיו, ואפי' יָשָׁן קונה (במקום שחשכה עליהם) (סקכ"ט).

ואם יוצא מביתו כדי "להחשיך" על התחום: אף שלא כיון להדיא כשבא לשם לקנות שביתה, ה"ז כמכניז - וקונה השביתה, ובלבד (וכי"מ בל' השר"ע ס"י תט"ו ס"ב) משמע דצריך לחשוב להדיא שרוצה לקנות שם שביתה, וצ"ע למעשה (שעה"צ כ"ז).

ועירוב זה שמערב ברגליו אין שייך אלא כשהולך "בעצמו", ולא שייך לעשותו ע"י שליח (בה"ל ס"ז ד"ה ואם).

ב. קניית שביתה ע"י הנחת עירוב מזון ב' סעודות: והקילו חכמים שיוכל לערב ע"י שיניח במקום שרוצה לשבות פת (או מין אחר) מזון ב' סעודות ויאמר הנוסח כדלקמן, ותהי' היא שם בזמן בה"ש ולא יצטרך לטרוח לישוב שם הוא עד שתחשך (וגם הקילו שיכול לשלוח לשם המזון ב' סעודות ע"י שליח, וא"צ לטרוח לילך שם ולהניחם בעצמו - ויבואר בס"ד בהמשך), וע"י זה העירוב נעשה כאילו דר שם, ומודדים לו משם אף שחוזר ללון בביתו, דאנן סהדי דאילו היה לו מקום שם היה ג"כ לן שם (סקכ"ח וסקל"ז, ל"ח).

ג. מזון ב' סעודות היינו כשנותן מפת או שאר מינים (הראויים לשיתוף מבואות, וא"צ פת דוקא כב"חצירות") מזון ב' סעודות (ומבואר בסי' שפ"ו השיעור מכל מאכל כמה הוא מזון ב' סעודות, וכגון פת כששה ביצים עם קליפתן, וי"א שמונה, וכן ראוי להחמיר לכתחילה בשמונה), ובלפתן סגי בשיעור ללפת בו פת וכדו' של ב' סעודות, ופרטי הדברים נתבאר בסי' שפ"ו הנ"ל מה נחשב "לפתן" והשיעורים (ס"ז וסקל"ב-ל"ד, ל"ו).

⁴⁰ משמע דבכש"ו לא מהני אפי' אם בעה"ב יאמר בעצמו: בזה הפת שהניח שלוחי וכו', ואף דלעיל אות א' מהני באמירת בעה"ב, מ"מ הכא דיש חסרון דלא אלימי למקני שביתה (להראשונים שנחלקו על תוס'), ומה יועיל הדיבור כשאין קנין (ולכא"ו בשומע ואינו מדבר שזכרנו - אה"נ דיועיל ע"י דיבורו של בעה"ב, ויל"ע בגוי וצדוקי אם שם יועיל ליחשב "הנחה לשם עירוב" ע"י דיבורו של בעה"ב). והנה בפמ"ג א"א ט"ז נראה לכא"ו דאף להסוברים דלא כתוס' אם יש נאמנות לקטן על זה, יועיל דיבורו של בעה"ב (והוא מקור דברי הבה"ל דאמירת בעה"ב מהני), ולכא"ו צ"ל דהמ"ב לא פסק כוותיה אלא לענין דדיבורו של בעה"ב חשיב ג"כ דיבור, אבל לא במה שנקט כן גם לענין קטן, ומטעם דאכן חסר בקנין עצמו, ודברי הפמ"ג עצמו יל"ע בהבנתם.

³⁸ ועי' בב"י שהביא לבאר החילוק בין יוצא חוץ לתחום אפי' אמה אחת דלא יכנס, והכא יהיבין ליה ד' אמות, וחילק בין הקונה שביתתו בעיר דיש לו רק הד"א שנחשבת העיר ואין נותנים לו עוד ד"א, ומשא"כ הכא שעוקר דירתו מן העיר דראוי ליתן לו ד"א אחרים במקום עירובו. עוד נזכר שם פלוגתת הרמב"ם הסובר שאין נותנים למתגלגל אלא עד ב' אמות (דסובר ד"א והוא באמצען כר' אליעזר), ובב"י וכן נקט בשר"ע כהסוברים דד"א ועומד בצידו, שבויר לו הד"א לאיזה צד שירצה (והכא בסתמא נותנים לו אותן לצד חוץ לתחום, דלצד השני (של תוך התחום) בלא"ה יש לו). ובמשי"כ השעה"צ י"ב בשם הרה"מ דמשמע דמסתפק אם יש לו ד' לכל רוח דהיינו ח' על ח', או שיש לו רק ד"א לאיזה צד שיברור, אולי כוונתו להמ"מ בפ"י הט"ו משבת יעו"ש, דבעירובין (פ"ו הי"א) לא נזכר לשון כזה כלל, וצ"ת.

³⁹ כמדו' כשדעתם בפירוש לבית בעה"ב מהני - אפי' לא היו שם בבה"ש, וצ"ת.

⁴¹ ויל"ע אם גם בכה"ג לדעה ראשונה הנ"ל הפסיד תחום מקומו, וי"ל.

ב. האומר שבינתו תחת אילן פלוני, ולא אמר "בעיקרו" וכיו"ב: 1. אם הי תחתיו פחות משמונה אמות, וגם עומד כולו תוך אלפיים (למקום שעומד בעת האמירה): לכ"ע קנה באמירתו (וכאילו אמר "בעיקרו"), דהלא באמה האמצעית היו מקום מסוים שודאי בירר לו אותה (שהיא באמצע האילן שפחות מח' אמות).

2. ואם חלק מהאילן (יותר מד' אמות ממנו) נוטה חוץ לאלפיים: לכ"ע לא קנה מקום אמירתו, דכיון דלא סיים (יחד) מקום שבינתו שתחת האילן, ואפשר שהי דעתו בד' אמות שחוץ לאלפיים, לא חל עירובו זה (ולענין אם איבד מקומו, תלוי בפלוגתא הנוכרת לעיל בין דעה ראשונה והרמב"ם) (ס"א וסקס"ב, ובה"ל ד"ה אבל).

3. ובאופן שכל האילן תוך התחום אבל רחב יותר משמונה אמות: לדעה ראשונה בש"ע קנה שבינתו תחת האילן, ומכל מקום מפסיד את מקום הספק לב' הצדדים, דהיינו אם האילן רחב עשרים אמה יש לו לצד מקום עמידתו אלפיים פחות עשרים אמה, וכן לצד השני של האילן אין לו אלא אלפיים פחות עשרים, ונמצא שיש לו יחד עם רוחב האילן עצמו (שהוא עשרים) ד' אלפים פחות עשרים, והטעם: משום דאנו מסתפקים בכל רוחב האילן היכן הדי' אמות של מקום שבינתו אם בקצהו מזה או בקצה האחר, ומודדים לב' הרוחות לחומרא מהקצה האחר המרוחק ממנו. ולדעת הרמב"ם: כל שלא "סיים" מקום שבינתו (תוך ד' אמות שלהם) אין קונה שם שבינתו כלל ולא חל העירוב (ומ"מ קונה תחום מקום רגליו - ופליגי אדעה ראשונה דכשלא קנה מקום אמירתו מפסיד גם תחום עמידתו), ואין מועיל לקנות במקום אמירתו אא"כ סיים לצד עיקרו, או ד' אמות בצפונה, או בדרומו, או ד' אמות הראשונים שלו, או השנים וכיו"ב.

ולענין דינא: נקט בא"ר דהעיקר כדעה הראשונה שיש לו מהאילן לב' הצדדים אלפיים לכל רוח (חוץ ממשיך האילן לב' הצדדים שמחסרים מאלו האלפיים), ובה"ל האריך בזה וצידד דלהעולה משיטות רוב הראשונים יש לו רק האלפים שבינו ולאילן (אבל לא לצדדים האחרים - כגון לאחוריו, או מן האילן ולהלאה). ולכן לכתחילה בודאי יש ליהרר לסיים מקום שבינתו בצמצום וכדעת הרמב"ם, ואז יקנה ממקום אמירתו אלפיים לכל רוח (ס"א וסקנ"ז, ס' ס"ה ס"ו, ובה"ל ד"ה אבל, וד"ה וכן).

ג. הנמצא בביתו ר"אמר "שבינתו במקום פלוני (המסוים): לא מהני לקנות העירוב, דלא הקילו ב"מכיר" לקנות שבינתו באמירתו רק לבא בדרך, משום דהוא יגע בדרך, אבל היושב בביתו צריך לשלוח מזון ב' סעודות דוקא, או שילך לשם ברגליו וישב שם עד שתחשך, ואם אמר כן אין לו לקנות, ובהו גם לדעה ראשונה לא הפסיד תחום ביתו, דכיון דעומד בביתו ודאי ניהא ליה לקנות שבינתו בביתו כשלא יועיל אמירתו לקנות שבינתו במקום אחר (ס"ג ומ"ב)⁴².

אבל בבא בדרך מהני אפי' אם יש בידו פת, ויכול לקנות באמירה (כל שיצא מעירו ע"ד שלא לערב), ודלא כרש"י הסובר דלא הקילו לבא בדרך אא"כ אין אצלו פת (ויש שפי' גם ברש"י - דבבא בדרך יכול אף כשיש לו פת ולא הטריחוהו יותר, דכיון דרובא אין להם פת לא פלוג רבנן, וכעני חשבו) (ס"ג ובה"ל ד"ה ודוקא).

ד. אם גמר בדעתו "שבינתו במקום פלוני," בלא "אמירה" בפה (כשיש התנאים הנזכרים, ורק לא אמר בפה אלא גמר בלבו): **בה"ל** צידד בזה לצד אחד לחלק בין זה לבין החזיק בדרך דס"י ת"י, דאולי לא מהני, דהכא שמייירי בהולך בדרך אין כוונתו זו מוכחת מתוך מעשיו, וצריך "ייבור" דוקא, וכן ד' התוס' ש"י. אכן (לאידך גיסא) בלשון רמב"ם ועיר" משמע דבבא בדרך ג"כ מועיל כוונה וא"צ דיבור דוקא, ובד' התוס' יש להסתפק אם פליגי ומצריך "אמירה" דוקא, או דמחשבה ל"קניה" ג"כ כאמירה נחשבת, ולא נחלק על הרמב"ם (בה"ל ס"י ת"י ס"ב ד"ה כיון).

סימן ת"י

המחזיק בדרך כדי לקנות שבינתו

א. הקדמה: הצעת דברי הגמ' בקצרה: מתני' מי שיצא לילך בעיר שמערבין בה והחזירו חבירו, הוא מותר לילך וכל בני העיר אסורים, דברי ר' יהודא. רמ"א כל שהוא יכול לערב ולא עירב ה"ז חמר גמול, ובגמ' מ"ש איהו ומ"ש אינהו, אר"ה הכא במאי עסקינן כגון שיש לו ב' בתים וביניהם ב' תחומי שבת, איהו כיון דנפק ליה לאורחא הוי ליה עני, והני עשיירי ניהו, תנ"ה מי שיש לו ב' בתים וכו' כיון שהחזיק בדרך קנה דר"י, יתר ע"כ אמר ריב"ר אפי' מצאו חברו ואמר לו לין פה עת חמה הוא עת צינה הוא, למחר משכים והולך. אמר רבה לומר כ"ע לא פליגי דצריך כי פליגי להחזיק, ור' יוסף אמר להחזיק דכו"ע לא פליגי דצריך כי פליגי לומר וכו', ר"י בר אשתתא אייתי ליה כלכלה דפריי לר"נ בר אושעיא, כי הוה אזיל שבקיה עד דנחית דרגא, א"ל בית הכא, למחר קדים ואזיל וכו'.

והנה דנו בזה הפוסקים בכמה פרטים, וכגון 1. אם קנין זה דמועיל ע"י שגמר בדעתו (או אמירה) מהני גם בהלך לשם **כדי לערב**, או רק בהלך שם **לילך** אל המקום השני (והחזירו חבירו וכו'), אבל ביוצא לערב הוי כיושב בביתו ואומר שבינתו במקום פלוני. **2.** אם בעני מהני אף כשיושב בביתו בלא החזיק בדרך - או דוקא בהחזיק, וכן אם בעשיר מהני כשהחזיק בדרך או לאו. **3.** בחזר מעצמו אי הוי כהחזירו חבירו דמהני או לאו. **4.** אם החזירו בגמ' דב' בתים הוא בדוקא.

והא פשיטא דכל זה מייירי ע"פ **התנאים המבוארים** בס"י הקודם (ת"ט) להקונה שבינתו ע"י אמירת שבינתו במקום פלוני, דהיינו **1. שהוא מכיר שם מקום ידוע ומסוים** ומתכוין לקנות שם שבינתו, וכגון בעיקרו של אילן - או גדר, וכיו"ב. **2.** ושיוכל אם ירצה להגיע למקום ההוא ברגליו

קודם חשיכה (עכ"פ אם ירוץ). **3.** ושאותו מקום הוא תוך אלפים לו (שיכול לבא אליו בשבת - ואינו חוץ לתחומו).

ב. מי שהחזיק בדרך וכו' והחזירו חבירו: שיטת הרמב"ם וכ"נ שיטת הש"ע (אף שדחוק קצת הלשון): עני, שאין לו מזון ב' סעודות להניח עירוב, לא הטריחוהו חכמים לערב ברגליו כשרוצה לילך למקום השני הרחוק ד' אלפים, **והחזירו לו לישב בביתו ולומר שבינתו במקום פלוני** (הידוע לו, ובתנאים הנ"ל באות הקודמת, והם מסי' ת"ט).

ובעשיר שיש לו מזון ב' סעודות, אם החזיק לילך בדרך **כדי לקנות שבינתו ברגליו** במקום המסוים, אף שדעתו לחזור לביתו משתחשך (ואינו הולך עתה למקום השני רק למחר), **אע"פ שלא הגיע לשם** ולא עמד שם **אלא החזירו חבירו** ללון אצלו (שאמר לו עת חמה הוא או עת צינה וכיו"ב), או אפי' חזר מעצמו שנמלך לחזור ללון בביתו ולמחר לילך לשם, **כיון שגמר בלבו לקבוע שם שבינתו, והחזיק בדרך** (הו"ל כבא בדרך ומכיר מקום מסוים - דבס"י הקודם, ו) נעשה כמי שעמד שם או שהניח עירובו שם וקנה שבינתו במקום ההוא (ס"א וסק"ד ושעה"צ ג).

והא דנחשב החזיק בדרך ("דחוק מקום") א"צ שיצא וילך בשדה, **אלא אפי' ירד מן העליה** לילך לאותו מקום, **וקודם שיצא מפתח החצר החזירו חבירו,** ה"ו החזיק וקנה שבינתו.

ומסתפק בבה"ל באופן זה שלא החזיק בדרך ממש רק ירד מן העליה, אם מהני **אפי' בחזר מעצמו,** או דבכה"ג בעינן **דוקא החזירו חבירו** (ובזה עכ"פ יודה הרמב"ם לשי' הריטב"א הסובר דבכל גווני חזר מעצמו נחשב כנמלך, ובעינן תמיד החזירו חבירו), וכמשמעות ל' השו"ע כאן. ובחיי"א משמע דגם בזה מקילינן אף בחזר מעצמו, וצ"ע לדינא (בה"ל ס"ב ד"ה החזירו).

וקנין שבינתו זו הוא אפי' בלא אמירת: "שבינתו במקום פלוני," אלא כיון **שגמר בלבו** לשם שבינתו קני, **וכ"ש כשעומד "שם" ממש** במקום שקונה שם שבינתו שא"צ לומר כלום, וסגי במה שגמר בלבו כן (ואף דבבא בדרך מהני לקנות שבינתו במקומו **אפי' הוא ישן,** הכא שהוא בתחום עירו בעינן שיכוין לקנות שם שבינתו, דא"כ ודאי הוא כבני עירו ואין דעתו להפסיד שבינתו ביתו (ס"ב ומ"ב ובה"ל ד"ה אלא).

ואם חזר מחמת שנמלך לגמרי שלא לילך למקום השני (אף לא למחר), בודאי נעקר למפרע מה שהיה בדעתו לקנות שבינתו שם, והרי הוא כבני עירו (סק"ד).

ודעת הב"ח והבית מאיר דאין מועיל "גמר בלבו" רק **בגונא דב' בתים** כציור הגמ', דבזה אמרינן דדעתו ה"ל לקנות שבינתו כדי לילך אח"כ לשם, אבל בעלמא **אמרינן דנמלך** שלא לילך לשם עוד, **אא"כ יאמר בפירוש** שבינתו וכו' (סק"ז).

ג. אמנם דעת הרבה פוסקים דליכא לדין יצא לדרך והחזירו חבירו וכו' אא"כ **יצא כדי ללכת למקום האחר** (הרחוק קרוב לד' אלפים אמה), דבזה נחשב "בא בדרך" שאף שהחזירו חבירו ללון אצלו, כיון דאנן סהדי דבעו למיזל להתם, אע"ג דלא אמר שבינתו במקום פלוני, כמאן דאמר דמי, **וקנה שבינתו במקום שרגיל לקנות תמיד השבינתו שם,** דבדואי נתכוין לקנות שבינתו שם (והיינו בתנאים הנ"ל ס"י הקודם שיכול לבוא אלא וכו') (וזהו כלשון הש"ס דמייירי בב' בתים ונתכוין לילך אצל בית השני).

אבל ביוצא כדי לערב או לקנות שבינתו ברגליו והחזירו חבירו, **לא חשיב** כבא בדרך, **רק כיושב בביתו,** ואין נעשה עירוב באמירתו בלבד (וכ"ש שלא סגי בגמר בלבד) (סק"ב ובה"ל ד"ה ויקנה)⁴³.

ודעת הגאון דגם להרמב"ם אם כיון לקנות שבינתו ולחזור ללון לביתו, דא"כ דלא קנה בהחזירו חבירו, אא"כ יוצא ע"מ להחשיך שם, ואח"כ להמשיך וללכת למקום השני (וגם בל' השו"ע יש ליישב כן) (בה"ל ס"א ד"ה במה דברים אמורים (בסופו)).

עוד נחלקו הראשונים על הרמב"ם דביושב בביתו אפי' הוא עני אין קונה שבינתו באמירה וכדו', דאין לך עני שאין לו מזון ב"ס, **דוקא כשהחזיק בדרך** (לילך לעיר האחרת) קונה שבינתו בדיבורו או במחשבה שגומר בלבו, **ובזה אפילו בעשיר קונה** (אף שהחזירו חבירו) **השבינתו,** דכיון דהחזיק בדרך שוב הרי הוא כעני שאין לו פת (סק"ו ושעה"צ ג' ובה"ל ד"ה במה דברים אמורים).

ד. וכי החיי"א: דאף בעני אין להקל כשיושב בביתו כי אם כשהחזיק בדרך, **ובעשיר** אף בשהחזיק בדרך **אין להקל** כי אם בבא בדרך ממש, **ובה"ל עמד בדבריו, חדא** במה שכ' דבעני אין להקל ביושב בביתו, דהלא השו"ע כהרמב"ם, ודעת הרמב"ם מבוארת בפוסקים דאפי' בביתו קונה העני - ותירץ ע"ז בבה"ל דהחיי"א כ' כן בדרך הכרעה, שלא רצה לפסוק כן כהרמב"ם (אף שגם בר"ף והר"ה מבואר כן), רק נקט בזה כרוה"פ החולקים וסוברים דגם בעני לא מהני אלא בהחזיק בדרך, דבביתו אין נחשב עני, כיון דאין מצוי שלא יהי' לו ב' סעודות, ולא פלוג רבנן בזה.

אכן במה שהחמיר דבעשיר לא מהני החזיק בדרך: תמה בבה"ל, דבכל הפוסקים מבואר דאף עשיר כשהחזיק (והחזירו חבירו וכו') קנה שבינתו, **וסיים ע"ז בבה"ל** דמ"מ אין דברי החיי"א דחויים מהלכה מאחר דלהרבה פוסקים אין דין החזיק בדרך ביוצא לקנות שבינתו, אלא ביוצא לילך לעיר השני וכמשמעות ל' הש"ס דב' בתים (והחיי"א מייירי בדבריו כשיוצא להחשיך ולקנות שבינתו - כמבואר שם), ולכן סובר החיי"א דיש לחוש לשיטתם דלא מהני ביוצא לערב, ורק בעני הקילו (אף שיצא

"לערב" ברגליו) דבזה מצרפינן שיטת הרמב"ם ורז"ה הנ"ל דבעני מותר אפי' בביתו (בה"ל ס"א ד"ה בד"א, יעו"ש).

ה. אנשי העיר ששלחו אחד מהם להוליך להם עירובם למקום ידוע, והחזיק בדרך והחזירו חבירו, ולא הוליך עירובם: הם לא קנו שבינתו באותו מקום שהרי לא הונח שם עירובם, ואין להם להלך במדינתם אלא אלפים לכל רוח, **והוא קנה שם עירוב** שהרי הוא החזיק בדרך ונתכוין לשבות שם, לפיכך יש לו לילך לאותו מקום למחר ולילך ממנו אלפים לכל רוח (וכ"ז הוא להשו"ע והרמב"ם דמהני אף בהחזיק כדי לערב שם, **אבל לראשונים הנ"ל** (אות ג') אין לו דין החזיק בדרך כשנתכוין רק לערב שם) (ס"ג ומ"ב).

סימן תי"א

מי שהי' ביתו במזרח ונתן העירוב במערב

א. מי שעומד בשדה ממזרח לביתו בעת שקידש היום, ואמר מקודם לאחר שיערב עליו (מבעו"י) לצד מערב ביתו, אם הוא עומד בתוך אלפים לעירוב שעירב חבירו עבורו, אף שגם ביתו סמוך למקום עמידתו תוך אלפים, **קנה שבינתו במקום עירובו,** ולא בביתו, ויש לו מעירובו אלפיים לכל רוח (ס"א וסק"ד).

אבל אם העירוב רחוק ממקום שעומד בו יותר מאלפיים, וביתו הוא תוך אלפיים למקומו, **לא קנה** עירובו, ומ"מ נשאר לו שבינתו ביתו כאילו שבת בו, **ואין דומה להא דבא בדרך ואמר שבינתו במקום פלוני** שאם יש עד שם יותר מאלפיים אין לו לא את עירובו ולא את מקום עמידתו ואין לו אלא ד"א. **והטעם** דהכא שעומד בתוך תחום ביתו ודאי ניהא ליה דלקני שבינתו בביתו, ומשא"כ שם שהוא **בדרך** ולא שייך ניהא דבב"ב. **וי"א טעם אחר,** דהכא יש לו תחום ביתו כיון דהשליח פשע שהניחו רחוק מהמשלח, ויכול לומר לו לתקוני שדרתיך וכו', **ונפ"מ לפי"ז** אפי' אם ה"ל בא בדרך כה"ג (וע"י שליח) ג"כ אמרינן דלתקוני וכו', וקונה עכ"פ מקום עמידתו. וכן נפ"מ בעירב **הוא בעצמו** רחוק מביתו מאלפיים, דלטעם ראשון יש לו שבינתו ביתו, ולטעם שני כיון דהוא בעצמו הניחו הפסיד שתייהם (ובבה"ל הביא הדעות בזה, ומצדד **דלמעשה יש לסמוך** על טעם דרש"י דבחוץ לתחום ביתו אפי' הניח בעצמו **יש לו את תחום ביתו, וגם לגבי טעם השני** כ' במ"ב דיש לסמוך לעת הצורך **דבהניח ע"י שליח גם בבא בדרך לא הפסיד עכ"פ מקום עמידתו** להקל (ס"א ומ"ב ובה"ל ד"ה ונשאר).

סימן תי"ב

החולק את עירובו

א. אין עירוב לחצי שבת, שאין יכול להניח ב' עירובים האחד לילך ערבית למזרח, והשני ללכת בו שחרית למערב.

ואם טעה בדבר והניח ב' עירובים, א' לחצי היום לצפון, והשני לחצי היום השני לדרום, כיון דהניח לב' המקומות ונתכוין לקנות שתייהם, ובאמת רק האחת קונה לו ואינו יודע עתה איזו הוא, **וכן אם אמר לשנים** ערבו עלי והאחד עירב עליו לצפון והשני לדרום, **אם ב' העירובים רחוקים ומונחים בסוף אלפיים מביתו, לא יזח מביתו** ואפי' כבני עירו אינו, דכיון דנתכוין לקנות שבינתו במקום העירובין ולא בביתו, **ואין יודע איזה מהם קנה,** נמצא עירוב הדרום מפסידו את האלפיים של צפון, ועירוב הצפון מפסידו אלפיים של דרום, **ולא יזח מד' אמות שלו.**

ואם לא נתנו העירובים בסוף האלפיים, רק באמצעם הולך מה שאפשר לו לילך מכח שניהם ("חמר-גמול" בל' המשנה). **כיצד,** נתן א' עירוב למזרח לסוף אלף והשני למערב לסוף חמש מאות, הולך למערב אלף מכח מה ששוה לו העירוב שבמזרח, ולמזרחו אלף וחמש מאות מכח מה ששייר לו העירוב שבמערב (ס"א ומ"ב).

סימן תי"ג

המערב לרבים - וברירה בעירוב

א. המערב לרבים משלו: יזכה להם העירוב ע"י אחר הראוי לזכות על ידו (ומבואר בס"י שפ"ו, וכגון גדול שאין סמוך על שולחנו, ובגדולים הסמוכים הוא פלוגתא וכו'), וצריך שיהא בו מזון ב' סעודות **לכל** א' מהזוכים (או לפתן למזון ב"ס), וכגון שמערב לכל בני העיר צריך שיהא לכל א' מהם מזון ב' סעודות, **ואומר:** ה"ז עירוב בשביל כל בני העיר (ולא סגי במזון ב"ס אחד על כולם - כמו בחצרות, דהכא בעי' כל אחד לקנות שבינתו בפ"ע) (ס"א ומ"ב).

ואם אין בו מזון ב"ס לכל בני העיר ורק למקצתן: ג"כ מועיל כשמספיק עבור אותם הסומכים עליו, **ויאמר בלשון זה:** שמניחו לעירוב עבור כל א' מאותן שירצו לסמוך עליו (ובזה מהני ע"י ברירה) (בה"ל ס"א ד"ה לכל א', ועי' לקמן בהמשך כשלא פי' כן להדיא דנסתפק בזה בבה"ל אם מהני).

וצריך להודיעם מבעו"י שהניח עירוב עבורם ושיוכלו לסמוך ע"ז לצאת חוץ לתחום (ובהודיעם בבה"ש - להדעות דיכולים לערב תחומין בבה"ש מהני בדיעבד, אבל להסוברים דאין מערבין אז, צריך להודיע מבעו"י דוקא), ונצרכת הודעה זו מאחר דהוא ג"כ חובה להם, שמפסידים לצד השני. **וכל מי שהודיעו (מבעו"י) אף שלא גמר בלבו** לסמוך עליו **אלא לאחר שחשכה, הוי עירוב,** דאמרינן הוברר הדבר למפרע שקודם זמן קניית העירוב דעתו הי' לכך (פי' אף שלא חשב מזה להדיא, מ"מ כיון שהיה הדבר אצלו בספק דאולי ירצה לסמוך עליו הוי כאומר למקום שארצה אח"כ יקנה לי ערובי עתה, **אבל** אם גמר בלבו מבעו"י **שלא**

⁴² מסוים", והי"ה במכיר סתם אילן או גדר ודעתו לקנות השבינתו במקום ההוא (דהיינו האם רש"י שכ' לי רגיל לקנות, והריטב"א שכ' מכיר אילן וגדר, פליגי ביניהם, או דרש"י יסכים ג"כ כהריטב"א), וצ"ת.

⁴³ ועי' ס"י ת"א סק"ג שכתב עוד חילוקים, והנפ"מ שביניהם. ועי' לקמן ס"י ת"י סק"ד ובה"ל שם ד"ה ויקנה לענין עני היושב בביתו ואומר שבינתו במקום פלוני, יעו"ש.

⁴⁴ יל"ע בכונותו "באותו מקום שהוא רגיל", אם הכוונה בדוקא כשרגיל בכך הרבה, או דכוונתו דבזה הוא "מקום

נכון לברך בזה "שהשמחה במעונו", **אאי"כ** שבהליכתו לשם **יוכל למנועם** מזה, דבזה ודאי מצוה לילך שם (סק"ב ושעה"צ ר').

וכן כשהולך להקביל פני רבו, או שהולך להקביל **פני חברו**, אפי' אינו חכם, **כשבא מהדרך**, דאז יש בזה משום שאילת שלום וכבוד הבריות, דמצוה היא. **וי"א** דוקא בחבירו חכם, ובשעה"צ מצדד לעיקר אפי' אינו חכם (סק"ג ושעה"צ ט', יעו"ש).

וכן כשרוצה לילך ליטול ביי"ט או שבת בפרדס שיש בו שמחה (ודוקא בשמחה של היתר, אבל ח"ו לילך למקום שמצוי בו הלולות ותערובות שהוא דבר עבירה, וע"ז אמר דוד המלך ע"ה אשרי האיש אשר לא הלך וכו') (סק"ה).

ד. לפדין שבוים, וחכמה הבאה לילד, והבא להציל מן הגוים, **יצאים אף בלא עירוב** (סק"ד).

ה. כשמניח עירוב תחומין מברך: על מצות עירוב, ואף שאם לא ירצה לילך חוץ לאלפים א"צ עירוב, מ"מ שייך לומר "וצוננו" שלא לילך בלא עירוב, וכשחטיטה שמברכין עליה אף שאין מחויב לאכול בשר, **ובדיעבד אם לא בירך** אין מעכב (ס"ד וסק"ג י"ד)⁴⁷.

ואומר: בזה העירוב יתא מותר לי לילך למחר (- או לכל שבתות השנה - כשמערב לכל השבתות) ממקום פלוני (- זה) אלפיים אמה לכל רוח, **ואם מערב לרבים** יאמר יתא מותר לפלוני ולפלוני, או לבני מקום פלוני, **ואם לא אמר** לא הו' עירוב, ואם אמר **"ייתא זה לעירוב"** מהני בדיעבד, ואפשר דברכה שמברך על מצות עירוב ג"כ מועילה בדיעבד. **וכ"ז בפת**, אבל ברגלי חל בלא דיבור, ובכונה לחוד סגי כשהלך לשם (סקט"ו-י"ז, ושעה"צ י"ח).

עירוב תחומין בבין השמשות

א. אין מערבין עירובי תחומין בבה"ש (ושונה מעירובי חצרות שמוחר לכתחילה, והטעם דעירובי תחומין יש להם סמך מקרא) (ס"ב וסק"ח).

ובדיעבד אם עירב בבה"ש עירובי עירוב, דכיון דבה"ש הוא ספק, ועירוב הוא מדרבנן, ספיקו לקולא, **ולהיש חולקים** בס"ג גם כאן ס"ל **דפסול** אפי' בדיעבד, כיון דלא ה' לעירוב חזקת כשרות, **וכן דעת רה"פ** לפסול אפי' בדיעבד, אכן אם היחוס בבה"ש של ר' יהודה מצדד בבה"ל להקל, כיון דלר' יוסי הוא עדיין יום גמור (ס"ב וסק"י, ובה"ל ד"ה ואם).

ב. אמרו לו שנים "צא וערב עלינו" ועירב לאחד מבעו"י, ולשני עירב בבה"ש, ונאכל עירוב הראשון בבה"ש ועירוב השני נאכל משחשיכה, **שניהם קנו העירוב** משום דלכל חד נקטינן להקל משום שהוא מלתא דרבנן, **ויש חולקים** דבתחומין לא הקילו בזה, ודוקא הראשון קנה דמוקמינן אחזקתיה, ולא השני דאין שייך בו חזקה, **וכי הבה"ל דכשעירב בבה"ש** העיקר לדינא כאוסרים, שכן ד' רה"פ דלא חל עירוב תחומין שמערב בבה"ש, **ותמה על משמעות** השו"ע דמשמע דתפס מעיקר הדין כדעת המתירין.

וסיים וצ"ע לדינא, **ובאופן הראשון שעירב מבעו"י ונאכל בבה"ש** (לדעת המחמירים דאין מערבין בבה"ש) הביא מחלוקת הראשונים, **דדעת רשב"א בעל התוס'** (ר' שמשון בן אברהם) כיון שראינו שנאכל בבה"ש לא שייך בזה העמידנה על חזקתה דהרי אין לנו ספק מתי נאכל, והוי כמו שהניח בבין השמשות דלא מהני, **אבל הרשב"א בחידושי** והריטב"א סוברים דנאכל בבה"ש אף בתחומין תולין להקל, ודמי לתרומה ספק נטמאה מבעו"י או משחשיכה, **ומבאר טעמם בבה"ל** דאמרינן דכיון דספק אימת נאכל, תלינן דבדואי היה קיים העירוב עד זמן שצריך להתקיים מדינא, וכן צידד להתיר במ"ב (ס"ג ומ"ב ובה"ל ד"ה ויש).

הניח מבעו"י ונאכל העירוב בבין השמשות דר' יהודה (שהוא קודם בה"ש דר' יוסי): מסתפק בבה"ל אם גם בזה מתירים, או דוקא כשנאכל בבה"ש דר' יוסי הקילו (בה"ל ס"ג ד"ה נאכל).

והא דמקילים בהניח בבה"ש (להמתירים), בזה מסתברא דגם בהניח בבה"ש דר' יוסי, דמעיקר הדין בודאי הלכה כר' יוסי נגד ר' יהודה, ועד קרוב לצאה"כ הוא יממא, רק דלענין שבת מחמירין כר' יהודה, וע"כ לענין תחומין בודאי יוכל לסמוך על דעת ר' יוסי (בה"ל ס"ג ד"ה נאכל)⁴⁸.

סימן תט"ז

עירובי תחומין ביו"ט הסמוך לשבת

א. יו"ט שחל להיות סמוך לשבת בין מלפניה ובין מלאחריה, וכן ב' יו"ט של גלויות (חוץ מר"ה) הם ב' קדושות, **ויכול לערב ב' עירובים**, שמניח קודם יום הראשון או למחרת וא' למערב, וסומך על א' ליום הראשון לילך לשם, ועל השני ליום השני, ומכיון דהעירוב שיברור בלילה הזה יקנה לו שבייתה בבה"ש של יום זה לצורך מחר, והעירוב שבבצד השני יקנה לו שבייתה בבה"ש דלמחר לצורך יום השני.

ואפי' לא בירר דעתו מעיי"ט לאיזה רוח ילך ביום זה ולאיזה בשני, ג"כ מהני כשמגלה דעתו היום, דאמרי' **יש ברייה** והוברר הדבר למפרע (ובלבד שלא ילך באותו יום שוב לצד השני), וכן יכול להתנות שהעירוב יהי' לאחד הימים וביום האחר יהי' כבני עירו (שלא עירבו), שהי' להם אלפיים מהעיר לכל רוח (ויכיון בהנחתו שעירובו יקנה לו בבה"ש של איזה מב' הימים לצורך מחר שלו, וביום האחר יהי' כבני עירו) (ס"א ומ"ב).

ואם עירב בראשון בכליו אין מועיל ליום השני, אפי' כשרוצה לילך לאותה רוח של הראשון ונתכוין לכך בתחילה (ועיי' לקמן אות ה') (סקט"ז).

ג. המערב עבור בנו ובתו הגדולים אפי' סמוכים על שולחנו, ועבדו ושפחתו העבריים, או אשתו, אינו מערב אלא לדעתם (וע"י זכוי שמזכה להם ע"י אחרים (או עצמם), ואומר שמערב גם עבורם), **ואפילו לא הודיעם עד שחשיכה** מועיל **אם נתרצו כך** (ואין דומה **לשאר אדם** שצריך להודיעו **מבעו"י**, **דהכא מסתמא יתרצו** להיות כיד אביהן (ובעלה ואדוניהם), ועומד העירוב להתקיים ולא להתבטל), **ואפי' שמעו ושחקו ולא מיחו מיד** הוי כנתרצו ומועיל, **ואף אם ימחו אוח"כ** והוא אחר שחשכה לא מהני, שכבר נתקיים העירוב. **אבל אם מיחו מיד, או שמיחו אחר זמן והוא עדיין קודם חשיכה, עירובו בטל**. וכן **אם עירבו הם** לצד אחר (מבעו"י) אפי' אחר שנתן הוא עירובו, **הוי כמחאה המבטלת את העירוב, ואין מועיל עירובו עבורם** והולכים כעירובם (או כבני העיר - כשמיחו ולא עירבו בעצמם) (וכל זה אפילו להי"א דבסמוכים על שולחנו נחשבים כאביהם, וא"א לזכות לאחרים עירוב על ידם, מ"מ אין יכול הכא לערב על כרחם אם מוחים בכך דאין נטפלים אלא לענין זה) (ס"א וסק"ד-ו, ובה"ל ד"ה אפילו, ד"ה העברים, וד"ה אינו).

ואם אחר שמיחו חזרו ונתרצו לעירוב אדונם קודם חשיכה: ד' הא"ר דמהני, ובשעה"צ מצדד דשוב אין מועיל להם, דגילו דעתם שהוא חוב עבורם ונתבטל הזיכוי, אא"כ יחזור ויזכה להם שנית ואז יהני (שעה"צ ה).

משרת: מסתפק בבה"ל אם מועיל עירוב אדונו כשלא הודיעו עד שחשיכה, אם דמי לעבד עברי דאמרינן דמסתמא נתרצו במה שעשה אדונם, או שמא כיון דאין גופו קנוי הוי כאדם אחר דבעינן שידועו מבעו"י דוקא, והשאיר בספק (ד"ה העברים).

ד. קטן בן שש שנים או פחות: יוצא בעירוב אמו, **וא"צ להניח עליו מוון בי"ס לעצמו** ואפי' אביו בעיר, דעד אותה העת הוא כרוך אחריה וכגופה דמיא, **ואם נכנס** לשנת השבע **אפי' יום אחד** צריך לערב עליו בפני עצמו, ואין יוצא לא בעירוב אמו ולא בעירוב אביו, **ויש אומרים דאם אביו בעיר** אינו יוצא בעירוב אמו כשהוא **בן ארבע** (או בן חמש - כשאינו חריף כ"כ), משום דאז אין נמשך כ"כ אחר אמו, וצריך לזכות עבורו מוון בי"ס (ס"ב וסק"ז).

והא דקטן יוצא בעירוב אמו אף שאינו בר מצוות ואין מערבין אלא לדבר מצוה, תירצו הראשונים דכיון דלא אפשר לן בלא אמו, יוצא עמה (ובתוס' הביאו ת"י נוסף, דאירי בקטן דאיכא מצוה לחנכו, וכ' המג"א עפ"י דבקטן הפחות מכך דלא שייך בזה יהי' אסור לתירוץ זה, והעירו האחרונים בדבריו דמ"מ בקטן ביותר שא"א להשאירו בבית ע"י פיוס וכד', וכגון במינקת מודה לתי' הא' דיוצא עמה ככה"ג, כיון שא"א לו להיות זולתה. **ונפ"מ ביר"ט** שיכולה לשאתו, **ומ"מ בשעה"צ נקט לדינא כתי' הא' דבכל גונו יוצא עמה** עד שש שנים (עכ"פ כשאין אביו עמו - או עד ד' שנים כשאביו עמו וכנ"ל) (סק"ח ושעה"צ י').

קטן פחות מבן שש (או ארבע - להדעות) שלא עירבה אמו, ואביו עירב ויזכה עבורו: אין יוצא בעירוב אביו, דצוותא דאמו ניחא ליה, והיא הרי לא עירבה לשם, **אכן אם אין לו אמא** אפשר דיוצא בעירובו של אביו, וצ"ע (סק"ח ושעה"צ י').

סימן תט"ו

שלא לערב עירובי תחומין אלא לדבר מצוה

א. אין מערבין לכתחילה עירובי תחומין אלא כשרוצה לילך לדבר מצוה: או כשמערב מפני היראה דאז **אפי' לדבר הרשות שרי**, וכגון שבורח מן הגוי או הלסטים הרוצים לצערו או לגבות ממנו ממון, וכשיש חשש סכנה, אפילו בלא עירוב מותר לברוח (ס"א וסק"ו), ולקמן יבואר מהם הדברים הנכללים בדבר מצוה.

המערב ברגליו: י"א דדוקא כשמערב בפת אין לערב לכתחילה אלא לדבר מצוה, **אבל כשמערב ברגליו**, כיון שיושב שם בעצמו וקונה שבייתה בישיבתו **אפי' לדבר הרשות מותר לכתחילה, וי"א דאין חילוק** ובתרויהו בעינן לדבר מצוה דוקא, **ובמקום צורך יש להקל** לערב ברגליו אפי' לדבר הרשות (סק"א, ושעה"צ א-ג' שהאריך במקורי הדברים).

וכשעירב לדבר מצוה: יכול אח"כ לסמוך עליו ולצאת אפילו לדבר הרשות לכתחילה (רמ"א ס"א וסק"ז, ועי' שה"צ י"א דהוא כ"ש מדינא דעירב לדבר הרשות דעירובו עירוב).

ב. אם עירב לדבר הרשות: עירובו עירוב (סו"א)⁴⁶.

ג. הדברים הנחשבים "דבר מצוה" שמערבין לכתחילה: כגון שרוצה לילך לבית האבל, או לפקח על **צרכי רבים**, או **לברית מילה**, או להתפלל **במנין**, וכן כשהי' חוץ לעירו ורוצה **לבוא לביתו להתפלל** בשבת וי"ט, וכל כיו"ב (ס"א וסק"ד).

וכן ההולך לבית המשתה של נשואין, או סעודת **ארוסין** (ובהגר"א כ' דוקא להתתן, ובסי' תמ"ד הביא המקילים שם גם לאחר), או סעודת קנין (של שדוכין - תנאים [ובס"י תמיד הביא שיש בזה פלוגתא אם הוי סעודת מצוה]). **ודוקא נשואי בת ת"ח לת"ח, או בת ע"ה לע"ה**, אבל בת ת"ח לע"ה, ובת כהן לישראל ע"ה אינה סעודת מצוה, **וכי החרי' דעכשיו אין לנו ע"ה שדברו חכמים**, אא"כ ידוע שהם **מזוללים במצוות** דאז גריעי גם מע"ה, שאפי' **כששני הצדדים** הם כאלה **אין נחשב סעודת מצוה**, ואדרבה מצוה להתרחק מהם שלא ילמוד ממעשיהם, וכ"ש שלא להתקרב ולשמוח בשמחתן, **וכ"ש כשידוע** שלא נהגו שם כדת וירקדו בחורים ובתולות יחד, **דבדואי אין מצוה לערב** לילך לשם (ואדרבה אין

לסמוך על העירוב, אף שאח"כ נתרצה לכך משחשיכה, אמרינן דבזמן בה"ש נמי לא הוי ניחא ליה, ואין מועיל לו העירוב), **אבל למי שלא הודיעוהו מבעו"י** אין מועיל העירוב, דלא שייך לומר בזה הוברר למפרע מאחר שלא ידע בו (ס"א וסק"ה-ח, ושעה"צ ב' ובה"ל ד"ה מבעו"י).

ואם הודיע לבני העיר ונתרצו כולם לסמוך עליו, ולא הי' שיעור מוון ב' סעודות לכל א' וא': מסתפק בבה"ל אם יכולים עכ"פ מקצתן לילך על סמך זה, דכיון דזיכה לכולם ואין מספיק להם הוי כהניח פחות מכשיעור לכל א' וא', או דנימא דמה שהודיע לכל העיר וכן הזיכוי היינו לאותם שירצו לסמוך שיוכלו לסמוך, ונמצא דכשיכלו לאחר איזה אנשים על סמך העירוב נאמר דהוברר למפרע שכונתו היתה עליהם (בה"ל ס"א ד"ה וצריך, ועיי' לעיל ד"ה לכל)⁴⁴.

ב. אמירה זו: שמערב עבור האחרים, **וכן הזיכוי** (כשנתן משלו) **הם לעיכובא**, ולכן אם בא אורח בע"ש קודם חשיכה אצל א' הדר בישוב, ואותו בעה"ב הניח עירוב שיוכל לילך למחר להתפלל במנין בסוף ד' אלפים אמה, אין האורח יוכל לסמוך ע"ז אף שיש בו שיעור ב' סעודות גם בשבילו, אא"כ יזכה לו מבעו"י ע"י סודר חלק בעירוב זה (שהניח כבר), **ויאמר האורח** בזה העירוב שמונח שם יהי' מותר לי למחר לילך אלפיים אמה לכל רוח ממנו והלאה, **ואם הי' יודע שיבוא אצלו אורח, יוכל לזכות ע"י אחר** גם בשבילו, ויאמר בזה העירוב יהי' מותר לי ולאורח פלוני לילך וכו', ויודיע לו כשבא שהניח עירוב בעבורו, **ודלא כמו שהרבה נכשלין** לילך על סמך עירוב שהניח אחד, והולכים על ידו **אף שלא זיכה בעבורם**, רק זיכה ויאמר שמניח גם עבורם (בה"ל ד"ה וכל).

ואם מקבץ העירוב מכולם אף שא"צ "לזכות" להם, מ"מ צריך **שיאמר** שמניח עבור כולם (סק"א).

ובאופן זה שקיבץ מכולם לתחומין, לר' הפמ"ג א"צ להניחם בכלי אחד (ודלא כחצרות), ותמה עליו בבה"ל דברמב"ם מבואר דצריך (ד"ה המערב).

ג. המניח עירוב לכל שבתות השנה: אם לא התנה כלום, אין יכול לילך כל השבתות רק לצד עירובו, אא"כ ביטל העירוב מבעו"י, **ואם התנה ואמר איזה שבת שארצה אלך ואסמוך עליו**, דינו דבשבת שאין רוצה הוא כבני עירו, ובשבתות שרוצה סומך עליו, ואפי' אם לא גמר בלבו מבעו"י שילך למחר, ורק משחשיכה גמר יכול לסמוך עליו, ואמרינן דהוברר למפרע דקודם בה"ש הי' דעתו לכך (ובלבד שלא הלך בלילה מביתו לצד השני, דאז מוכח דלא סמך על העירוב בשבת זו) (ס"א וסק"ז ח', ובה"ל ד"ה לכל שבתות, וד"ה שארצה).

ד. מי ששמע שיש לחכם לבא ואין יודע לאיזה רוח, והניח ב' עירובים ואמר לאיזה צד שיבוא החכם אלך, אפי' אם החכם הי' רחוק משם בין השמשות (בתוך תחום של סוף ד' אלפים שלו), ואפשר שלא גמר בדעתו כלל לבוא לתוך הדי' אלפים שלו (רק הי' בדעתו אז שלא לזוז ממקומו - וא"כ לא קנה עירובו של זה), אפ"ה מהני **ברירה** של תנאו, ואמרינן דהוברר למפרע דלאותו צד שבא החכם הי' מאתמול עומד לכך, **וכ"ש** באופן שכבר בא החכם רק הוא לא יודע אם בא לצד זה או לצד השני, דבזה שפיר קנה בודאי דהרי החכם כבר בא, וא"צ לזה לדין "ברירה" (ס"א וסק"ט).

וה"ה אם אמר: אם לא יבוא החכם הריני כבני עירי (ואם יבוא וכו' יהי' עירוב), **או שאמר אם יבואו שנים**, למקום שארצה אלך, **הכל לפי תנאו**, ומדין ברירה כנ"ל (ס"א).

וכן אם אמר לשנים או לשלשה הריני מערב על איזה מכם שארצה: הוי עירוב, וכנ"ל דאמרי' כיון שרצה עכשיו, מסתמא בה"ש שהוא זמן קניית העירוב הי' ג"כ דעתיה להאי (ס"א וסק"י).

סימן תי"ד

שלא לערב אלא לדעתו, ועירוב

לבנו ובתו ועבדו ושפחתו

א. אין מערבין לאדם אלא לדעתו (דהיינו שמודיעו מבעו"י ונתרצה וכנ"ל בס"י תי"ג): שמא אינו רוצה לערב באותו רוח שרצה זה, שלא להפסיד האלפיים שבבצד השני של ביתו (ס"א וסק"א), וכשמערב עבור אחר צריך **לזכות לו** ע"י אחר או ע"י עצמו (הזוכה) את העירוב (מוון ב"ס), **ולומר** בשעת ההנחה שמניח (שם) עבורו, וכנ"ל בס"י הקודם.

ב. המערב עבור בנו ובתו הקטנים: יכול לערב עליהם בעל כרחם, אפי' אינם סמוכים על שולחנו (אף לדעות שאפשר לזכות על ידם - ואינם נחשב כשייך לגבי אביו, מ"מ הכא מועיל עירוב שמערב עבורו), **דכיון** דאין מערבין אלא לדבר מצוה יכול לערב עליהם כדי לחנכם במצוות, **ואפי' אם מוחים בידו, או שעירבו בעצמם לצד אחר** אין מחאתן ועירובן כלום, **ועירוב אביהם קיים**, והיינו **דוקא כשמזכה עבורם, ואומר שהעירוב יחול עבורם** וכנ"ל (ס"א וסק"ב, ובה"ל ד"ה אפי', וד"ה אינו כלום) **(ובקטן עד שש שנים** יבואר בס"ד לקמן).

וה"ה אם מערב עבור עבדו ושפחתו הכנענים דעירובו חל, ואפי' אם מוחו או עירבו לצד אחר, עירוב אדוניהם קיים, דידם כידו (סק"ג).

ואם אחר עירב עבור עבדו ושפחתו הכנענים, והוא לא עירב עבורם: אין העירוב קיים, דהרי משועבדין לו לילך ולשמשו במקום שהוא הולך, והוא אין רוצה במה שהניחו לצד אחר שמפסיד ע"יז לעבר השני, **אבל כשהניחם עבור בנו ובתו הקטנים**, עירובם קיים (בה"ל ד"ה אינו)⁴⁵.

⁴⁴ יל"ע בכונתו ונתרצו כולם, אם מיירי שאכן רוצים כולם לילך בשבת זו, ואעפ"כ לצד השני זכו בו ההולכים בראשונה, או שמא דוקא כשאין הולכים כולם ורק נתרצו לסמוך לכשירצו שיוכלו לילך על ידו, אבל אם נתרצו כולם לילך בשבת זו, לא יועיל מה שיקדימו חלק מהם לילך בהשכמה, וצ"ח.

⁴⁵ יל"ע אם זה דוקא בסתמא, דבזה אמרינן דלבנו ובתו חל, ולעבדו ושפחתו לא חל **דמסתמא מקפיד** עליהם, אבל כשמוחה גם בבנו ובתו לא מהני עירוב האחרים, **או שמא** הכל איירי כשמוחה להדיא - והוא תימה שיחול

גם בכה"ג לבנו ובתו, וצ"ח.

⁴⁶ ועי' בטוב"י דעות האוסרים אפי' בדיעבד.

⁴⁷ ועי' בבי" שבהיבא שי' הראב"ד שאין מברכים, ועי' בהגו"ע שם (מהדורת סמט) שציינו לרש"י דף פ"ב שביאר טעמו, יעו"ש.

הא דיכול לערב בבי הימים לבי רוחות, היינו דוקא באופן שיכול להגיע אל עירובו של יום השני ביום הראשון, וכגון כשעירב לצד מזרח אלף וחמש מאות אמה, יכול להניח עירוב ליום השני לצד מערב לסוף חמש מאות אמה שהוא תוך תחום הראשון, אבל אם אינו בתוך תחום הראשון, אינו עירוב כיון שאינו יכול לאכלו ביום הראשון בסופו, והעירוב מצותו שתהא סעודה הראויה מבע"י (אף שקנין העירוב הוא בתחילת יום השני, והטעם י"ל כיון דקניית העירוב הוא בבה"ש והוא ספק יום ראשון או שני, וע"כ צריך שיהא ראוי לבא אליו אף אם הוא יום ראשון) (ס"ג ומ"ב ושעה"צ).

ב. בי יו"ט של ר"ה: הרי הם כקדושה אחת וכיומא אריכתא, וכיום אחד שא"א לחלק בו חציו לזה וחציו לזה, ואינו מערב לבי הימים אלא לרוח אחת, וגם אין יכול לומר דהיום יקנה ערובי ולמחר אה"י כבני עירי, ואפי"א **אם נאכל עירובו ביום הראשון** יכול לילך גם ביום השני, דבבה"ש דיום הראשונים קנה עבור ב' הימים יחד, **וכן במערב ברגליו** בבה"ש דיום הראשון קנה לב' הימים (סק"ה, ז, י"א)⁴⁹.

ג. יו"ה הרי הוא כשבת, בין לענין עירובי תחומין ובין לענין עירובי חצרות (דהרי אסור בו ההוצאה כשבת) (ס"ד ומ"ב).

ויר"ט נוהג בו עירובי תחומין, אבל לא עירובי חצרות דהלא הוצאה מותרת בו, ומ"מ כ' האחרונים דכשמערב לשבת יכול גם היר"ט, משום הוצאה שלא לצורך היום כלל, האסורה גם ביו"ט בלא עירוב (ס"ה ומ"ב).

ד. יכול להתנות על עירובו, ואומר עירובי לשבת זו אבל לא לשבת אחרת, או לשבת אחרת אבל לא לשבת זו, לשבתות ולא ליו"ט או ליו"ט ולא לשבתות, והוא שיהא עירובו קיים באותה שבת בה"ש, וכשמניחו לכמה שבתות צריך להשגיח שמה נתעפש או התליע (או נאבד), ובפרט בימות הקיץ שמצוי יותר (סוס"א וסק"ט).

ה. יו"ט הסמוך לשבת או בי יו"ט של גלויות, ורוצה לערב "לרוח אחת" לב' הימים: והניח העירוב ופירש להדיא שמערב עבור שניהם, צריך שיהא העירוב קיים במקומו בליל הראשון, **וגם בליל השני כל בה"ש**, כיון דהם

ב' קדושות, ולא מהני מה שהי' בליל הראשון עבור יום השני. **ואם נאבד או נאכל העירוב בראשון** (אחר חשיכה), קנה העירוב לראשון ולא לשני (ס"ב וסק"י).

ולכן אם הוא מקום שאינו משתמר, וחושש שמא יאבד ביום הראשון ולא יתקיים עד ליל השני, **כיצד יעשה**, מוליכו בערב יו"ט (ערב היום הראשון) ומחשיך עליו (הוא או שלוחו) ונוטלו בידו ובא לו, **ולמחר חוזר ומוליכו** (לאותה פת) לאותו מקום, ומניחו שם עד שתחשך, ואוכלו שם אם הי' ליל שבת אם ירצה (שאין יכול להחזירו לביתו), ואם הוא ליל יו"ט יכול להחזירו לביתו אחר שחשכה, **ואם ליל הראשון היה שבת** שאין יכול להחזירו, אין עיצה רק לילך למחר (הוא או שלוחו), **ולראות אם עדיין העירוב קיים** ולישב שם עד שתחשך (ואח"כ יוכל לאכלו או להביאו חזרה) (ס"ב וסק"י-ג-ט"ו).

דדוקא באותה פת עצמה שעירב בה בראשון יכול לערב בה בשני (באותו מקום שעירב אתמול), שאז **אינו צריך לומר כלום** (ואסור לכתחילה לומר שהוא לעירוב, ומ"מ בדיעבד אם אמר, לא נתבטל העירוב מחמת כן שכבר קרא עליו שם עירוב מאתמול), ואם כן אינו "מכין" כלום, **ומצדד הפמ"ג דגם לא ירבה** עליה ברכת העירוב בליל השני, כדי שלא יהי' מנכר הכנה (ס"ב וסק"ד ובה"ל ד"ה שאינו).

אבל בפת אחר: אין יכול לערב, **דכיון דצריך לקרוא עליה מבע"י שם עירוב, הוי כ"הכנה" האסורה** מיו"ט לשבת או משבת ליו"ט ומיו"ט לחבירו, **ואפי"א באותה פת עצמה** דוקא **לאותה רוח**, אבל **לרוח אחרת לכ"ע לא מהני**, דכיון שעוקרה ממקומה ע"מ שלא להניחה עוד במקום הזה, נעקר ממנה שם עירוב, והוי כמערב בפת חדשה, **ואף בדיעבד לא מהני, ואפי"א לאותה רוח מסתפק בשעה"צ** (י"ד) אם יוכל להניחו **במקום אחר** כגון רחוק חמש מאות אמה ממקומה הראשון (ס"ב וסק"י-ט-כ"ו ושעה"צ).

והא דאסרינן בדיעבד בפת שלא עירב בה מאתמול, מצדד בבה"ל **דדוקא מיו"ט לשבת או שבת ליו"ט, אבל מיו"ט ליו"ט חבירו** (יו"ט שני של

גלויות) **אם עירב בה בדיעבד** וקרא עליו שם ביו"ט ראשון לצורך מחר (יו"ט שני) שהניחו על תנאי אם היום קודש ולמחר חול וכו', **חל העירוב** (בה"ל ס"ב ד"ה מפני).

עירב בראשון בפת יכול לערב בשני ברגליו אם ירצה, ובר' יונתן (בחד תירוצא) משמע דאין יכול אא"כ נאכל הפת, אבל בפוסקים וש"ע משמע דלא נקטו כן (ומה שכתבו למחר מוליכה [לפת] ומניחה שם עד שתחשך, אף דעומד שם ברגליו בלא"ה, י"ל דאיירי ע"י שליח דלא מהני "רגליו" לערב עבור חבירו, ומש"כ מוליכה גבי יום הראשון יתכן גם כשהולך בעצמו וסבור שמא ימצא מקום המשתמר להניחו שם, ולא יצטרך להחשיך בליל שני) (בה"ל ס"ב ד"ה ולמחר).

ואם לא עירב בראשון כלל, לא בפת ולא ברגליו: אין יכול לערב לשני אפילו ברגליו, משום דכיון דמקום ההוא הי' אסור אתמול (חוץ לתחום) הוי כמכין, וגם אסור משום מקני שבייתה בשבתא, ובעבוה"ק לא משמע כן, וצ"ע (סקט"ו ושעה"צ יעו"ש).

ו. עירב ברגליו ביום הראשון ורוצה לערב לאותו רוח ביום השני: אין מועיל מה שהלך שם אתמול, וצריך לילך שם היום, **ויעמוד בשתיקה (באותו מקום) ויחשוב בלבו** שיקנה שם שבייתה ולא יאמר כלום בפיו, משום "איסור הכנה", **ואם עבר ואמר** אפ"ה קנה שבייתה (ס"ב וסק"ח).

דדוקא לאותה רוח יכול לערב ברגליו בשני, אבל **לרוח אחרת** כיון שהיה אסור מאתמול במקום שרוצה לערב אליו, **אסור** משום דנראה כמכין. **ויש מקילים בזה** במערב ברגליו, ובלבד שיהיה שלא לומר בפיו כלום רק ישב בשתיקה עד שתחשך, ומצדד בשעה"צ **לחוש להמחמירים בזה** (סק"ז ושעה"צ) (דדוקא במקום שהוא תוך התחום מהני (למקילים), וכנ"ל סוף אות א - מסעיף ג).

וכן אין יכול לערב ביום השני בפת, כשעירב בראשון ברגליו, דהרי הוא כפת אחרת הנזכר לעיל, **ואפי"א בדיעבד לא חל** (ס"ב וסק"כ)

48. וגם למה שיצדד לדינא דלא מהני בהניח בבה"ש, מ"מ בהניח בבה"ש דר' יהודה שהוא יום גמור לר' יוסי, כ' אחד, ותירץ דלגבי עירוב קיל, דכיון דיום הראשון קדוש (להצד דהשני חול), שפיר דמי ללכת בו אף שאין עירוב. **49.** ועי' במג"א הנרמז בשעה"צ ד' שהעיר דלענין ביטול מיום א' לחבירו אמרינן דלקולא לא חשבינן ליה כיום אחד, ותירץ דלגבי עירוב קיל, דכיון דיום הראשון קדוש (להצד דהשני חול), שפיר דמי ללכת בו אף שאין עירוב. בסעיף ב' להקל בזה (בד"ה ואם), וכנ"ל.

שינון הלכה

שו"ת וסיכומי הלכות להלכה ולמעשה
מתוך המבחרים שנערכו בכוללי "אליבא דהלכתא" תמזינן כסדרן

סימן ת"ח

שאלה: הניח ע"ת רחוק מהעיר אלפים אמה לצד מזרח וביתו באמצע העיר, האם יכול א. להלך בחצי העיר שלצד מזרח, ומהו הכרעת המ"ב. ב. להלך בחצי העיר שלצד מערב כשעדיין לא יצא מביתו למקום עירובו. ג. לחזור לביתו, כשגן בעירו ואח"כ יצא למקום עירובו. ד. כנ"ל, כשהיה ביה"ש בעירו ויצא למקום עירובו ולן שם (ולמחר רוצה לחזור לביתו). ה. כנ"ל, כשביה"ש נתעכב במקום עירובו וחזר לעירו ולן בביתו ולמחר יצא למקום עירובו ורוצה לחזור לביתו, ומהו הכרעת המ"ב.

תשובה: א. שרי, ויש מחמירים אף בזה, ובוה בוודאי יש לסמוך להקל (סי' ת"ח סעי' א' מ"ב ס"ק ג' ובה"ל ד"ה רחוק). ב. לשו"ע משמע דאינו יכול, ובשעה"צ מפסק קצת דקודם שהלך לעירובו אפשר דגם לשו"ע שרי, ולרמ"א יכול, ובמ"ב סתם כדעת הרמ"א, ומ"מ מכלל דבריו בבה"ל ובשעה"צ מבואר דיש מקום לחשוש לשו"ע, ומ"מ אין למחות במקילים (שם ומ"ב ס"ק ז' י"ב ושעה"צ ה' י"א י"ב). ג. פלוגתת השו"ע והרמ"א כנ"ל (שם). ד. בשעה"צ נסתפק בזה אם מהני לרמ"א, והוכיח מהחיי"א להחמיר בזה (שם ושעה"צ י"א). ה. לחיי"א מהני, ובבית מאיר תלה זה בפלוגתת הראשונים, והכריע להחמיר (שם).

שאלה: הניח ע"ת ברחוק מהעיר לצד מזרח אלף אמה, כמה יכול להלך מחוץ לעיר לצד מערב א. כשרוחב העיר פחות מאלף אמה. ב. כשרוחב העיר אלף אמה, ומהו הכרעת המ"ב. ג. ומה הדין כשנמלך משביתתו.

תשובה: א. כל העיר כד' אמות ומשלים תתקצ"ו אמה למערב (סי' ת"ח סעי' א'). ב. מח' אם מחשיבים לו העיר כד"א כנ"ל, ובשעת הצורך יש להקל (שם מ"ב ס"ק ט'). ג. לא מהני מידי ודינו כנ"ל (שם מ"ב ס"ק ז').

שאלה: הניח ע"ת רחוק מהעיר לצד מזרח אלף אמה מהו שיעור רוחב תחומו, א. כשרוחב העיר יותר מד' אלפים וד' אמות, וכלתה מדתו באמצע העיר. ב. כנ"ל, וכלתה מדתו בסוף העיר. ג. כשרוחב העיר פחות מד' אלפים וד' אמות וכלתה מדתו בסוף העיר, ומהו הכרעת המ"ב. ד. באלף אמה אורך שיש לו למערב העיר (שכלתה מדתו בסוף העיר).

תשובה: א. אף בעיר עצמה אין לו כי אם רבוע תחומו, ומה שיותר מד' אלפים וד' אמות אינו בתחומו (סי' ת"ח סעי' א' בהגה"ה ומ"ב ס"ק י"ט, וכ"ז לשו"ע אמנם לרמ"א בלא"ה עירו שלן בה מהלך ככולה). ב. כל רוחב העיר בתחומו, ולרמ"א לפי פשוטו יש לו גם ככה"ג אלפיים מחוץ לעיר, אמנם האחרונים העמידו את דברי הרמ"א בגונא דלהלן. ודעת האבן העזר דאף העיר עצמה אינה בתחומו ככה"ג, ובבה"ל דחה את דעתו בזה (שם מ"ב ס"ק כ' ובה"ל ד"ה ויש וד"ה ומ"מ). ג. לרמ"א אף נותנים לו אלפיים מחוץ לעיר לצפון ולדרום, והרבה אחרונים פליגי דאין לו אלא

העיר ורבעו תחומו (כנ"ל אות א'), ובמ"א משמע דאין לו מחוץ לעיר בצפון ודרום כלל ואין מרבעים התחום שם, ומ"מ הסכמת האחרונים כנ"ל, ובמחצה"ש ביאר אף את דברי המ"א כדבריהם. ומסקנת המ"ב דקשה להקל בזה, ומ"מ המיקל בשעת הדחק יש לו ע"מ לסמוך (שם ובה"ל ד"ה ויש ושעה"צ י"ז). ד. כרוחב תחומו, והיינו עם מילוי הקרנות דהוא ד' אלפים וד' אמות (שם מ"ב ס"ק כ"א).

שאלה: הניח עירובו ברחוק אלף אמה מביתו שבעיר לרוח מזרח, כמה יכול להלך בשבת במקום עירובו לצד מערב כשיש מביתו עד סוף העיר א. יותר מאלף אמה. ב. פחות מאלף אמה אחת - ומה הדין כשיש עדיין עיבור לפני העיר. ד. אלף אמה בשוה, ומה הכרעת המ"ב.

תשובה: א. עד אלפיים אמה ממקום עירובו (ומ"מ כשגן בעירו מצדד בשעה"צ דאף לשו"ע דכל עוד שלא יצא למקום עירוב הולך בכל העיר כד"א, ובא"י כ' דאין לו לילך לשו"ע לצד מערב כלל, ומ"מ צ"ע, ולרמ"א פשיטא שהולך בכל העיר, מ"ב ס"ק ז' ושעה"צ ה') (סי' ת"ח סעי' א'). ב. הרי כל העיר כד"א ומוסיפים לו תתקצ"ו אמה למערב, ולר"י אין העיר עולה לו כלל ומוסיפים לו אלף למערב, ונקט"י כדעה ראשונה, ואף שיש עיבור לעיר חשבינן לעיר כד"א (שם). ג. מח' אם נחשיב העיר כד"א, ובמקום הצורך יש להקל (שם מ"ב סק"ט).

שאלה: הרב סימוני המתגורר בשכונת רמת בית שמש א' חפץ ללכת בשב"ק לשמחת ברית יצחק הנערכת בבית גיסו שבשכונת רמת בית שמש ג', מכין שהמרחק בין השכונות גדול מתחום שבת, ירד הרב סימוני בעש"ק במורד הכביש המחבר בין השכונות עד שהגיע לתוך "תחום" בית גיסו, והניח בצד הכביש בקבוק חומץ עבור "עירוב תחומין", ולאחמ"כ שב לביתו. בשב"ק בעת שרצה לצאת אל השלום זכר" נתעורר ספק בליבו, א. האם יכול לצאת כשבייתו הוא שבעומק השכונה רחוק מן העירוב יותר מאלפים אמה, וא"כ נמצא שהוא עתה מחוץ לתחום של מקום שבייתו. ב. והאם יוכל לחזור אחרי הארוע אל ביתו שכאן, פרט. ג. והאם יש הבדל בין כשנותר שם ללון (לשמחת הברית שלמחרת) ובין כשחוזר מיד.

תשובה: א. יש מחמירים, ונקט"י להקל (סי' ת"ח סעי' א' ובה"ל ד"ה רחוק). ב. לשו"ע אינו יכול ולרמ"א יכול, ואף שהרבה החמירו מ"מ הרוצה להקל אין למחות בידו (שם ומ"ב ס"ק י"ב ושעה"צ י"א). ג. כשנשאר ללון לכ"ע אינו חוזר, וכשחוזר לביתו ולן שם לרמ"א הני"ל שפיר דמי (עי' שעה"צ י"א שם).

שאלה: מה השיעור שיכול לילך לצפון ולדרום כשהניח העירוב א. בעיר שהיא תוך תחומו ממקום ששבת בה. ב. בשדה. ג. בשדה וכלתה מדתו

באמצע העיר כשהעיר רחבה ד' אלפים וד"א. ד. כנ"ל, יותר מד' אלפים וד"א. ה. בשדה וכלתה מדתו בסוף העיר כשהעיר רחבה ד' אלפים וד"א. ו. כנ"ל, ואין העיר רחבה ד' אלפים וד"א, ומה הכרעת המ"ב.

תשובה: א. יש לו כולה וחוצה לה אלפיים אמה (כנגד העיר וממלאין את הפינות), ואף שאינה מוקפת לדירה, ובגא"י כ' דדוקא במוקפת לדירה, וצ"ע מה יענה לראיות החיי"א (סי' ת"ח בהגה"ה ושעה"צ י"ג). ב. ד"א וחוצה להן אלפיים לכל רוח, ומרבעין את הפינות (שם), ועי' בה"ל ד"ה ברוחב). ג. אף דלן בעיר אין לו מחוצה לה כלום אלא כתחום עירובו כנ"ל (שם ומ"ב ס"ק י"ט). ד. אין לו אלא כתחום עירובו, ובלן בה תלוי בפלוגתא כנ"ל אות ג' (שם). ה. ברמ"א מבואר דיש לו מחוץ לעיר אלפיים אמה, וכמה מהאחרונים חולקים דאין לו מחוץ לעיר כלום (שם ומ"ב ס"ק כ' ובה"ל ד"ה ויש). ו. לרמ"א כשי"כ דמודדים מהעיר אלפיים אמה, והאחרונים פליגי דגם בזה יש לו ברוחב תחומו ותו לא (ובמ"א משמע דאף עד ד' אלפים וד' אמות אין לו ורק כרוחב העיר, ובמחצה"ש כ' דגם הוא מודה כנ"ל דיש לו מ"מ כרוחב תחומו), ולדינא קשה להקל כרמ"א, ומ"מ הואיל ונפיק מפומיה וכמה אחרונים מודים לדבריו המיקל בשעה"ד י"ל ע"מ לסמוך (שם).

שאלה: היכן הוא מקום שבייתו כשהניח עירובו א. במדינה גדולה כנינה. ב. בעיר חריבה, ומה הכרעת המ"ב. ג. בעיבורה של עיר. ד. חוץ לתחום.

תשובה: א. בכל העיר, דכולה כד"א (סי' ת"ח סעי' ב'). ב. בשו"ע פסק כנ"ל דכולה כד"א, וכמה ראשונים חולקים בזה, ולדינא בוודאי יש לסמוך ולהקל (שם ובה"ל ד"ה ואפילו). ג. בעיר ועיבורה והכל כד"א, ואף אם מניח באמה אחרונה אין לו מחוץ לעיבור העיר כלום (שם סעי' ג' ומ"ב ס"ק כ"ט). ד. אינו כלום ויש לו תחום ביתו (שם סעי' ד', ועי' להלן סי' ת"א מ"ב ס"ק ג').

סימן ת"ט

שאלה: האם חל העירוב כשנתנו א. בביה"ק בקבר של בנין, לישראל, ומהו הכרעת המ"ב. ב. בביה"ק בצדדי הקבר, לישראל. ג. כנ"ל, לכהן. ד. בצדדי הקבר של קבר יחיד לכהן. ה. בבית הפרס לכהן.

תשובה: א. לשו"ע לא חל העירוב, וי"ח, ובקרבן נתנאל כתב דיכול לסמוך עליהם בשעת הדחק (סי' ת"ט סעי' א' ובה"ל ד"ה אינו). ב. חל העירוב (שם מ"ב ס"ק ב'). ג. לכ"ע לא חל מלבד לרבינו יהונתן ולא קי"ל כוותיה (שם ומ"ב ס"ק ו' ובה"ל ד"ה אינו). ד. חל העירוב (שם בה"ל ד"ה מפני). ה. חל העירוב (שם בשו"ע).

תשובה: א. בשו"ע פסק בסתם שקנה עירוב תחת האילן (ומפסיד ארבע אמות מהאלפיים לכל רוח), ולרמב"ם קנה שביתה במקומו, ולר"ח הוא ספק אם במקומו או תחת האילן וע"כ אין לו אלא בין מקומו לאילן בלבד (סי' ת"ט סעי' י"א ובה"ל ד"ה וכן דעת). **ב.** לכו"ע קנה שביתה תחת האילן (ומפסיד ג' אמות כ"ל). **ג.** לסתם השו"ע לא יזוז מארבע אמות שנמצא בהן עתה, ולרמב"ם קנה שביתה במקומו (שם). **ד.** באופן א' פסק דיש לחוש דל"מ עירובו (ומ"מ ממ"נ יש לו בין מקומו לעירובו) וע"כ יזהר לסיים מקום עירובו, ובאופן ג' פסק כשו"ע דלא קנה במקומו ואין לו אלא ד"א (שם מ"ב ס"ק ע"א ובה"ל ד"ה וכן דעת).

שאלה: משפחת מרדכי איוותה נפשם לעלות לארץ הקודש. במהלך המסע המפרך עברו דרך מדבר סהרה האימתני. ראש השיירה ר' מכלוף אשר בקי בשבילי המדבר ממסעותיו הקודמים, הציע באחד מערבי השבתות שבני השיירה יאמרו "שביתנו עמך", והוא המכיר את שבילי המדבר יאמר "שביתנו במקום פלוני" (הידוע לו), בני החבורה התווכחו ביניהם אם יועיל הדבר גם עבורם שהרי הם אינם מכירים את המקומות. איך הדין.

תשובה: מהני שבני השיירה יאמרו שביתנו עמך, והוא יאמר שביתתנו במקום פלוני (שו"ע סימן ת"ט ס"ב ובמ"ב ס"ק ע"ב).

סימן ת"י

שאלה: האם מהני לומר שביתתי במקום פלוני. א. בביתו. ב. כשיש לו שני בתים בשני תחומי שבת והחזיק בדרך כדי להגיע לבית אחר והחזירו חבירו לחזור וללון. ג. כשיצא לערב והחזיק בדרך החזירו חבירו ללון בביתו, ומהו הכרעת הח"א בזה.

תשובה: א. בשו"ע כ' דעני יכול, ודעת כמה פוסקים דאף עני אינו יכול בביתו, וכן הכריע בחי"א (סי' ת"י סעי' א' ומ"ב ס"ק ו'). **ב.** חשוב כהחזיק בדרך, ואם יש לו מקום ידוע לקנות בו שביתה קונה שם (שם ומ"ב ס"ק ב' ובה"ל ד"ה ויקנה). **ג.** לשו"ע מהני כנ"ל, ואף לשו"ע י"א דלא מהני בחשב לקנות שביתה ולחזור לביתו לערב אלא בלקנות שביתה ואח"כ לילך משם, ובמ"ב הביא דהרבה חולקים דלא מהני אלא כשיצא ע"מ לילך לסוף ד' אלפים ולא כשיצא ע"מ לערב, ובחי"א הכריע להחמיר בזה בעשיר (שם ובה"ל ד"ה בד"א).

שאלה: מי שנתכוון לקנות שביתתו במקום ידוע, האם קונה שם שביתה בעני שאין לו ב"ט או עשיר א. כשהוא בביתו. ב. כשהחזיק בדרך, כדי לקנות שביתה וחזר מעצמו. ג. כנ"ל, כדי ללכת למקום אחר בסוף ד' אלפים אמה. ד. כשיירד מן העליה כדי לקנות שביתה וחזר מעצמו או ע"י חבירו.

תשובה: א. בעשיר לכו"ע אינו קונה, ובעני בשו"ע פסק דקונה, ובמ"ב ובה"ל הביא דהרבה ראשונים ס"ל דל"מ בביתו בכל גווני, וכן פסק בחי"א (סי' ת"י סעי' א' ומ"ב ס"ק ו' ובה"ל ד"ה בד"א). **ב.** לריטב"א הוא כיושב בביתו, ובשו"ע פסק דחשיב כבא בדרך ובזה מהני אף בעשיר (ובגאוי מצדד דאף הרמב"ם ותוס' ורמב"ן לא אמרו שחשוב יוצא לדרך אלא כשחשב להחשיך שם ולהמשיך בדרך, ולא כשחושב לחזור לביתו, וכן יש ליישב בלשון השו"ע), אמנם להרבה ראשונים לא חשוב כה"ג בא בדרך כיון שיצא כדי לקנות שביתה, ובחי"א הכריע כה"ג דמהני בעני ולא בעשיר (שם סעי' א' ב' ובה"ל ד"ה החזירו ומ"ב ס"ק ב' ובה"ל ד"ה בד"א). **ג.** לריטב"א כנ"ל, ובהא נקטי דהוי כבא בדרך ומהני אף בעשיר, ודלא כרש"י דס"ל דבעינן תרתי (שם, ועי' סי' ת"ט סעי' י"ג בה"ל ד"ה ודוקא). **ד.** בבה"ל מצדד דאף לשו"ע ל"ח החזיק בדרך כשחזר מעצמו אלא כשהחזיק בדרך ממש, ובחי"א משמע דאף ככה"ג חשוב החזיק בדרך, וצ"ע. אמנם כשהחזירו חבירו דינו כנ"ל אות ב' (שם בה"ל ד"ה החזירו), ובכ"ז יש חולקים דהיינו דוקא כשיש לו בית במקום שהולך אליו, דא"כ דנין שחזר מעירובו אם לא שאומר בפירוש דשביתתו שם (שם סעי' ב' ומ"ב ס"ק ז').

שאלה: מר חכימוב שישב בביתו נאווה קודש בעש"ק החליט להפתיע את ידידו העורך שמחה בשב"ק בעיירה הסמוכה הרחוקה קרוב לד' אלפי אמה מעיירתו, ולהגיע אל האירוע. מכיון שזכר במעומעם מעט משיעורי דף היומי בערובין שיש מושג הנקרא "שביתתי במקום פלוני", החליט לחסוך בטרחתו והכריזו במקום מושבו: שביתתי אצל עמוד החשמל שבמקום פלוני. כשסיפר ע"כ בליל שבת לחבריו, העירו אחד מהם שיש חשש גדול בדבר. א. האם עלה לו לעירוב תחומין (פרט). ב. והאם קנה שביתה בביתו או שמא הפסיד שניהם. ג. ואיך הדין אם יצא אל אותו כיוון בע"ש ונתעכב ולא הלך לבסוף.

תשובה: א. אם הוא עני שאין לו מזון ב"ט להניח עירוב, בשו"ע פסק שיכול לערב ע"י שיאמר, והרבה חולקים דלא מהני, וכן פסק בחי"א (סי' ת"י סעי' א' ומ"ב ס"ק ו', ועי' שעה"צ ג'). **ב.** תליא בפלוגתא ויש להקל (סי' ת"י מ"ב ס"ק ג' ובה"ל ד"ה ונשאר). **ג.** בשו"ע פסק דאף שחזר מעצמו כיון שהחזיק ממש בדרך מהני, וי"ח דדוקא שיצא לדרך אבל ביוצא לקנות שביתה חשיב כיושב בביתו, ובזה הכריע בחי"א להקל בעני (שם ומ"ב ס"ק ב' ובה"ל ד"ה בד"א).

שאלה: האם כדי לקנות שביתה צריך שיאמר שביתתי במקום פלוני, או שדי ע"י שגמר בלבו או שקונה שביתה ממילא, א. כשהחזיק בדרך לקנות שביתה כדי שיוכל לילך ד"א אמה והחזירו חבירו. ב. כנ"ל, כדי לילך לעיר

שאלה: האם מהני הנחת ע"ת ע"י שליח א. כשהאמירה שיהא עירוב היה ע"י בעה"ב. ב. שאינו מודה בעירוב ועומד מרחוק ורואה שמניחו. ג. כשלא ייחד לו לאיזה רוח יערב, וידוע להשליח שרצון המשלח לערב למזרח ועירב למערב.

תשובה: א. מהני (סי' ת"ט סעי' ח' בה"ל ד"ה ויאמר). **ב.** לא מהני (שם ומ"ב ס"ק מ"ב). **ג.** לא מהני (שם סעי' ט' מ"ב ס"ק נ"ב).

שאלה: האם סומכין על חזקת שליח עושה שליחותו א. באיסור דרבנן. ב. באיסור דאורייתא. ג. ומה הדין כשיש רק ספק שמה שינה.

תשובה: א. סמכין (סי' ת"ט סעי' ח' ומ"ב ס"ק נ'). **ב.** י"א דלא סמכין אלא להחמיר חיישינן, וי"א דאף באיסור דאורייתא סמכין היכא שיודע שאם לא יעשה שליחותו יכשל המשלח (שם במ"ב). **ג.** אף בדאורייתא לא חיישינן (שם).

שאלה: ר' משה רגיל מזה תקופה ללכת עם ידידו ר' יהושע לטייל אחר הסעודה ביער (בצד המזרחי של העיר), ע"י עירוב תחומין שמניחים בכל שבוע לשם כך. בע"ש בראשית ביקש ר' משה מחבירו שיניח עבורו עירוב תחומין ולא פירט לאיזה רוח, כאשר נפגשו בשבת בבוקר ביציאה מהמקוה סיפר לו ר' יהושע שהניח את העירוב תחומין אבל לא לכיוון שרגילים ללכת בו אלא לרוח מערב, הסתפק ר' משה האם יכול לסמוך על עירוב תחומין זה מכיון שידידו ידוע כי הוא רגיל תמיד ללכת לרוח השניה. מה דעתך.

תשובה: נשאר הפמ"ג בספק בדין זה האם מותר לו לסמוך על עירוב זה (סימן ת"ט שעה"צ ס"ק נ').

שאלה: ר' שאלתיאל המתגורר במושב "יהודה יעלה" שבדרום הארץ חפץ ללכת בשבת הגדול אל "דרשת שבת הגדול" שבשישוב הסמוך, הרחוק מעט יותר מאלפים מישובו, בעש"ק התקשר אל חברו המתגורר במושב ההוא סמוך לקצהו, וביקש אם יוכל להניח עבורו סמוך לסוף התחום (במקום ידוע) בקבוק שמן כעירוב עבורו, חברו נענה בחיוב לבקשתו, אך מכיון שלא הי' לו בקבוק שמן מיותר הניח תחתיו בקבוק חומץ, בשב"ק עת עבר ר' שאלתיאל סמוך לעירוב הבחין בחילופין ותהה - א. האם יוכל להמשיך בדרך על סמך עירוב זה או לא. ב. והאם יש חילוק בין כשהבטיחו לשאת בהוצאה או שחבירו עשה זאת על חשבון עצמו.

תשובה: א. אינו יכול (סי' ת"ט סעי' י'). **ב.** אין חילוק, ואף כשעושה ע"ח עצמו דנין שמקפיד (שם מ"ב ס"ק נ"ג).

שאלה: האם קנה שביתה, והיכן הוא מקום שביתתו, א. מי שבא בדרך ואמר שביתתי בסוף אלפים. ב. כנ"ל, ואמר שביתתי תחת אילן פלוני ע"י האילן בתוך אלפים כשיש תחתיו ח' אמות, ומהו הכרעת המ"ב. ג. כנ"ל (אות ב') כשחלק מהאילן חוץ לאלפים, ומהו הכרעת המ"ב. ד. מי שהיה בביתו ואמר שביתתי תחת אילן פלוני.

תשובה: א. לא קנה שביתה שם, ולדעת השו"ע בסתם לא קנה שביתה כלל, ולדעת הרמב"ם קנה שביתה במקומו (סי' ת"ט סעי' י"א ובה"ל ד"ה ומכיר). **ב.** לשו"ע קנה שביתה שם וספק אם בד' הקרובים אליו או ברחוקים ממנו (והרי הוא חמור גמל), ולרמב"ם לא קנה שם שביתה כלל וקנה במקומו, ויש ראשונים שפסקו דלא קנה שביתה בשום מקום, ולר"ח יש ספק אם שביתתו במקומו או תחת האילן (באחד מהד' אמות כנ"ל), ולדינא: בא"ר הכריע כדעת השו"ע (ובבה"ל נראה שחושש להרמב"ם דלא קנה תחת האילן לגבי לילך ממנו ולחוץ, ומ"מ בין מקומו לאילן שפיר יש לסמוך). ובמ"ב כ' דע"כ לכתחלה בוודאי יש להזהר לסיים מקום שביתתו בצמצום כדברי הרמב"ם (שם ומ"ב ס"ק ע"א ובה"ל ד"ה וכן). **ג.** להרמב"ם קנה שביתה במקומו, ולשו"ע לא קנה בשום מקום, ובזה הסכים בבה"ל דאין לסמוך על הרמב"ם (שם בבה"ל). **ד.** לא קנה שם שביתה ושביתתו בביתו (שם סעי' י"ג, ועי' להלן סי' ת"י ומ"ב ס"ק ו' ובה"ל ד"ה בד"א, לענן עני).

שאלה: היכן הוא מקום שביתתו במי שבא בדרך ומכיר אילן בסוף אלפים אמה ואמר שביתתי תחתיו בעיקרו, א. ויכול להגיע שם רק כשרץ, והאם יכול לישב במקומו וילך שם למחר. ב. כנ"ל, ויכול להגיע רק בביה"ש. ג. כנ"ל, ואין יכול להגיע שם כלל מבע"י.

תשובה: א. הוי עירוב, ואף יכול לישב במקומו ולילך למחר (סי' ת"ט סעי' י"א). **ב.** תליא בפלוגתא להלן אם מהני עירוב בביה"ש (שם בה"ל ד"ה מבע"י, ועי' להלן סי' ת"ט סעי' ב' בבה"ל ד"ה ואם עירב דיש להחמיר, ומ"מ קודם ביה"ש דר' יוסי יש להקל ע"י"ש). **ג.** לא מהני, ולשו"ע לא יזוז ממקומו שאין לו אלא ד"א, ולרמב"ם שביתתו במקומו (שם, וכמו שס"ל להרמב"ם בקובע מקומו חוץ לתחומו).

שאלה: הבא בדרך ומכיר אילן ואמר שביתתי תחתיו ולא ייחד מקומו, היכן הוא מקום שביתתו כשכל האילן א. תוך אלפים ויש תחתיו ח' אמות. ב. כנ"ל, ז' אמות. ג. חוץ מאלפים אמה. ד. ומה הכרעת המ"ב בזה.

שאלה: האם הוי עירוב א. כשהחשיך סוף התחום ולא אמר שביתתי במקומו. ב. כשיצא מביתו להחשיך על התחום ולא חשב בהדיא כשבא שם לקנות שביתה. ג. כשיצא מן העיר וחשכה לו תוך תחומו. ד. כשהניח פת סוף התחום בשתיקה וכיוון בלבו לקנות שם שביתה. ה. כשמערב בפת שנשבט שלא יהנה ממנו.

תשובה: א. לכהן אינו עירוב (הכי קי"ל דלא כש"ג), ולישראל: בשו"ע פסק דאינו עירוב, וכמה ראשונים מקילים, ויש להקל בשעה"ד (סי' ת"ט סעי' א' ומ"ב ס"ק ו' ובה"ל ד"ה אינו עירוב). **ב.** אינו אסור בהנאה (וע"ג העפר שנחפר וחזרו וכיסו בו יש אוסרין), וע"כ לישראל הוי עירוב, ולכהן אינו עירוב כנ"ל (שם מ"ב ס"ק ב' ושעה"צ א'). **ג.** אף לכהן הוי עירוב (שם בה"ל ד"ה מפני). **ד.** אף לכהן הוי עירוב (שם).

שאלה: האם חל העירוב כשנתנו א. בכרמלית ושביתתו ברה"י. ב. בראש הקנה, שהוא רך. ג. כנ"ל, שהוא קשה. ד. כנ"ל, שהוא רך וסופו להיות קשה. ה. כנ"ל, שהם רכים כירק. ו. רחוק ח' אמות ממקום שנחכוין לשבות שם. ז. כנ"ל, פחות מח' אמות.

תשובה: א. עירובו עירוב (סי' ת"ט סעי' ב'). **ב.** בשו"ע ורמ"א כתבו דאינו עירוב, ובאחרונים פקקו בזה, וכ"ה בריטב"א וברשב"א דבכך עירובו עירוב (שם סעי' ג' ובה"ל ד"ה שהם רכים). **ג.** לשו"ע עירובו עירוב, ולריטב"א והרשב"א הנ"ל אין עירובו עירוב (שם). **ד.** לכו"ע אינו עירוב (שם). **ה.** אף לשו"ע ורמ"א עירובו עירוב (ומ"מ כשסופן להקשות משמע דאינו עירוב) (שם). **ו.** אינו עירוב (שם מ"ב ס"ק י"ב ושעה"צ י"ג, דלא כרש"י). **ז.** עירובו עירוב (שם ושעה"צ י"ד).

שאלה: האם הוי עירוב כשהניחו במקום שיש בזה איסור דרבנן אם יטול העירוב, באיסור א. טלטול מכרמלית לרה"י. ב. השתמשות באילן. ג. טלטול מכרמלית לרה"י ואיסור השתמשות באילן. ד. טלטול ברה"י פחות פחות מד"א. ה. שיש חשש שיבוא לחלוש שלא במתכוין.

תשובה: א. הוי עירוב (סי' ת"ט סעי' ב'). **ב.** הוי עירוב (שם מ"ב ס"ק י'). **ג.** הוי עירוב (שם). **ד.** לא הוי עירוב (שם סעי' ג' מ"ב ס"ק י"ב). **ה.** לחשש לא חיישינן, אמנם כשקרום לודאי שיבוא לזה, לרש"י לא הוי עירוב ולריטב"א הוי עירוב (שם ומ"ב ס"ק י"ב ושעה"צ י"ב ובהא"ל ד"ה ויתחייב).

שאלה: האם הוי עירוב א. כשהניח העירוב בסוף התחום ונתגלגל בתוך ד"א. ב. כנ"ל, ונתגלגל חוץ לד"א מבע"י, ומה הדין כשנתגלגל משחשיכה. ג. כשהניח העירוב באמצע התחום ונתגלגל בתוך ד"א שמחוץ לתחום. ד. כשהניח עירוב ואירע בו ספק ולא היה חזקת כשרות. ה. כשיש ספק אי הונח העירוב או לא. ו. כשהניח ספק תרומה טמאה.

תשובה: א. עירובו עירוב (סי' ת"ט סעי' ה'). **ב.** מבע"י אינו עירוב ומשחשיכה הוי עירוב (שם סעי' ו'). **ג.** מהרבה ראשונים ואחרונים משמע דהוי עירוב, ובמ"מ מפורש דאינו עירוב וצ"ע (שם בה"ל ד"ה בסוף). **ד.** מח' להלן סי' ת"ט סעי' ב' ג' (שם ושעה"צ כ"ה). **ה.** אינו עירוב (שם). **ו.** אינו עירוב (שם מ"ב ס"ק כ"ה ושעה"צ כ"ה).

שאלה: האם כדי לקנות שביתה צריך מחשבה או אמירה א. כשמערב ברגליו. ב. כשמערב בפת. ג. כשבא בדרך וחשכה לו.

תשובה: א. בעי מחשבה כשהוא בתוך תחום עירו (סי' ת"ט סעי' ז' ומ"ב ס"ק כ"ט). **ב.** בעי אמירה (שם). **ג.** סגי בסתמא אף ללא מחשבה (שם במ"ב).

שאלה: מהו שיעור עירובי תחומין א. לאדם רעבתן, ומהו הכרעת המ"ב. ב. לחולה וקן כשהמוזן ראוי להם. ג. כנ"ל, ואין המזון ראוי להם. ד. כשמערב אף לבי"ב.

תשובה: א. כשיעור שתי סעודות בינוניות, ובשו"ע כתב דהם ששה ביצים בקליפתם, וברמ"א ציין לדלעיל דיי"א דהן ח' ביצים, וכ' במ"ב דלכתחילה נכון לנהוג בח' ביצים (סי' ת"ט סעי' ז' ומ"ב ס"ק ל"ב ל"ג). **ב.** בשו"ע כ' כפי הראוי להם, ויש מהאחרונים המצדדים להחמיר דבעינן שתי סעודות בינוניות כנ"ל (שם ובה"ל ד"ה כפי). **ג.** לכו"ע בעינן מזון שתי סעודות בינוניות (שם). **ד.** בעינן מזון שתי סעודות לכאור"א חוץ מבנו הקטן הצריך לאמו כדלהלן סי' ת"י סעי' ב' (שם מ"ב ס"ק ל"ו).

שאלה: מהו שיעור העירוב א. בפת, לחולה וקן, באוכל שראוי להם. ב. כנ"ל, ואינו ראוי להם. ג. לשאר אדם, בפת. ד. כנ"ל, בליפתן. ה. והאם יש שיעור לחומץ.

תשובה: א. בשו"ע פסק כפי מזונם הראוי לב' סעודות, ויש מהאחרונים שמצדדים להחמיר דבעינן שיעור ב' סעודות בינוניות (סי' ת"ט סעי' ז' ובה"ל ד"ה כד). **ב.** לכו"ע בעינן מזון ב' סעודות בינוניות (שם בבה"ל). **ג.** שיעור מזון ב' סעודות לכל א' שהם כששה ביצים, וברמ"א מציין לסי' שס"ח ששם י"א שהוא כשמונה ביצים ושיש לחוש לכתחילה (שם ומ"ב ס"ק ל"ג ל"ו). **ד.** בשיעור הראוי ללפת מזון ב' סעודות (שם). **ה.** בהג"א משמע דסגי במעט אפי' להרבה אנשים כדי לטבל מזון ב' סעודות, אמנם בא"ר הביא מהפוסקים דשיעור רביעית הוא המלפת ב' סעודות, וא"כ בעינן לכ"א רביעית (שם מ"ב ס"ק ל"ו).

אחרת. ג. כשהולך בדרך. ד. בעשיר העומד בעירו ומחשיך על התחום. ה. כשאב בדרך והוא ישן.

תשובה: א. בטור הביא דעת רש"י דבעיני שיאמר בפיו, ובשו"ע פסק דבסתמא דיינין ליה כחושב לקנות שם שביטה, והרבה חולקים שדוקא ביצא לדרך ולא כדי לקנות שביטה דאז ל"מ רק עירוב. עוד יש חולקין הד"מ שיש לו בית במקום שהולך אליו, דא"כ הו"ל חוזר מעירובו א"כ אמר בפירוש דשביטתו שם (סי' ת"י סעי' א' ב' ומ"ב ס"ק ב' ז'). **ב.** מהני מסתמא, אמנם ל"ח הג"ל בעיני דוקא שיש לו בית במקום שהולך אליו (שם בשו"ע). **ג.** לקנות בריחוק ממנו במקום הידוע לו, לשון השו"ע "ואמר" שביטתי תחתיו ומשמע דבעיני אמירה, וכ"כ התו"ש, אמנם בה"ל כ' דמשמע מהרמב"ם ומהרשב"א דסגי במחשבה (שם בה"ל ד"ה כיון). **ד.** במחשיך על התחום וחוזר למקומו בעיני שיחשוב בלבו (שם בה"ל ד"ה אלא). **ה.** קנה אף בלא מחשבה ובסתמא (שם בה"ל ד"ה אלא).

סימן תי"א

שאלה: היכן קנה שביטתו. **א.** מי שהיה במזרח ביתו בשדה ואמר לשלוחו לערב לו במערב, ונתן העירוב יותר מאלפים וביתו תוך אלפים. **ב.** כנ"ל, ונתן העירוב תוך אלפים ואף ביתו תוך אלפים. **ג.** כשהניח העירוב בעצמו יותר מאלפים, ומהו הכרעת המ"ב. **ד.** כשהיה בדרך ואמר לשלוחו לערב לו ונתן העירוב יותר מאלפים, ומהו הכרעת המ"ב.

תשובה: א. בביתו (סי' תי"א סעי' א'). **ב.** במקום העירוב (שם). **ג.** מח', ד"ה דלא יזוז ממקומו, והכרעת המ"ב להקל (שם ומ"ב ס"ק ג' ובה"ל ד"ה ונשאר). **ד.** למקילים לעיל הכא יש להחמיר ולמחמירים הכא יש להקל, והכרעת המ"ב דיש להקל על הצורך (שם).

סימן תי"ב

שאלה: **א.** האם יכול לחלק עירובו ע"י שיאמר חצי יום הראשון לצפון והשני לדרום. **ב.** ומה הדין כשעשה כן, טרט.

תשובה: א. לא (סי' תי"ב סעי' א'). **ב.** הוא ספק איזה מהן חל, וע"כ לגבי כל צד שרוצה לצאת צריך לזון שהעירוב של צד שכנגדו חל ולא יצא יותר מאלפיים ממנו, ורק מה שבתוך אלפיים של שניהם יכול לילך (שם).

סימן תי"ג

שאלה: המערב לרבים האם מהני **א.** למי שלא הודיעו בביה"ש. **ב.** למי שהודיעו מבע"י, ומשחשיכה גמור בלבו לסמוך עליו משחשיכה. **ג.** כנ"ל, וגמור בלבו מבע"י שלא לסמוך ונתרצה משתחשך. **ד.** כשהודיעו. **ה.** כשהודיע לכל בני העיר וכולם נתרצו.

תשובה: א. לא (סי' תי"ג סעי' א'). **ב.** מהני (שם). **ג.** לא מהני (שם ושעה"צ ב'). **ד.** תליא בפלוגתא (להלן סי' תט"ו סעי' ב' ג') אם מהני לערב בביה"ש"מ (שם מ"ב ס"ק ו' ובה"ל ד"ה מבע"י). **ה.** מהני כנ"ל, ואם לא היה שיעור לכולם אלא לאלו שילכו לבסוף נסתפק בה"ל אם מהני, או דבעי דמתחילה יאמר דמוכה למי שילך ע"י העירוב (שם בה"ל ד"ה לכל אחד וד"ה וצריך).

שאלה: המערב לרבים **א.** האם צריך להניח שיעור ב"ס לכל אחד, ומדוע. **ב.** ומקבץ לעירובי תחומין האם צריך להניחו בכלי אחד. **ג.** ובא אורח בע"ש קודם חשכה, כיצד יוכל לסמוך האורח על העירוב שהניח בעה"ב.

תשובה: א. כן, דאינם קונים יחד אלא כל אחד קונה בפניו, וע"כ צריך מזון ב"ס כ"א בפנ"ע (סי' תי"ג סעי' א' ומ"ב ס"ק ג'). **ב.** בפמ"ג כתב דא"צ, ופלא שברמב"ם כתב שצריך (שם בה"ל ד"ה המערב). **ג.** או שמזכהו בזמן ב"ס, ואח"כ אומר "האורח" מבע"י שיהיה לעירוב, או שאומר בפירוש שמזכה ומערב גם לו, ומודיעו מבע"י שהניח גם לו (שם בה"ל ד"ה וכל מ').

סימן תי"ד

שאלה: האם הוי עירוב כשעירב **א.** לבנו ובתו הקטנים יותר מבן שש שאינם סמוכים על שולחנו ועירבו הם עירוב אחר. **ב.** לבנו ובתו הגדולים סמוכים על שולחנו, ושמעו משחשיכה ושתקו ואח"כ מיהו. **ג.** כנ"ל, ושמעו מבע"י ושתקו ואח"כ מיהו קודם חשיכה. **ד.** כנ"ל (אות ב') ושמעו מבע"י ומיהו ואח"כ נתרצו קודם חשיכה. **ה.** אחד עבור עבד כנעני של אחר.

תשובה: א. הוי עירוב (סי' תי"ד סעי' א' ובה"ל ד"ה הקטנים). **ב.** הוי עירוב ולא מהני מחאתם (שם מ"ב ס"ק ה'). **ג.** בטל העירוב (שם). **ד.** בא"ר כ' דהוי עירוב, ובשעה"צ תמה ע"ד (שם ושעה"צ ה'). **ה.** לא חל (שם בה"ל ד"ה אינו כלום).

שאלה: האם יכול לערב ע"ת שלא לדעת **א.** בנו ובתו הקטנים שאינם סמוכים על שולחנו כשמיהו. **ב.** בנו ובתו הגדולים הסמוכים על שולחנו ושמעו משחשיכה ולא מיהו. **ג.** כנ"ל, ומיהו. **ד.** בעבדו ושפחתו העבירים ושמעו משחשיכה. **ה.** כנ"ל, במשרת בזמניו.

תשובה: א. יכול לערב עליהם, והיינו כשהם יותר מבני שש (סי' תי"ד סעי' א' ובה"ל ד"ה הקטנים). **ב.** יכול לערב עליהם (שם ומ"ב ס"ק ד').

ג. אין עירובו עירוב (שם). **ד.** אם שתקו הוי עירוב, ואם מיהו אינו עירוב (שם). **ה.** נסתפק בה"ל שמא צריך להודיעו מבע"י (שם בה"ל ד"ה העברים).

שאלה: א. עד איזה גיל קטן יוצא בעירוב אמו כשאין אביו בעיר. **ב.** כנ"ל, כשאביו בעיר. **ג.** והאם יכול לצאת בעירוב שעשה אביו כשיש לו אם. **ד.** כנ"ל, כשאין לו אם. **ה.** ומה הדין כשזיכה לו אביו בעירובו.

תשובה: א. עד גיל שש וכל שנת השש בכלל (סי' תי"ד סעי' ב' ומ"ב ס"ק ז'). **ב.** לשו"ע ה"ה, וי"א דכשאביו בעיר אינו יוצא בעירוב אמו אלא כבר ד' כבר ה' (אם אינו חריף כ"כ) (שם במ"ב). **ג.** לא (שם מ"ב ס"ק ח'). **ד.** בשעה"צ נשאר בזה בצ"ע (שם ושעה"צ י"א). **ה.** במ"ב כ' דנראה דלא מהני (שם במ"ב).

סימן תט"ו

שאלה: א. האם מערבין ע"ת לדבר הרשות. **ב.** כנ"ל, בדיעבד (טור). **ג.** וכשעירב לדבר מצוה האם מהני לדבר הרשות (בי"י).

תשובה: א. בפת אין מערבין, וברגליו נח' הראשונים, ובמקום צורך יש להקל (סי' תט"ו סעי' א' ומ"ב ס"ק א'). **ב.** בשו"ע פסק דהוי עירוב, ובטור הביא דעת בה"ג ועו"ר דאינו עירוב (שם). **ג.** ברמ"א פסק דמהני (וכ"ש לשו"ע, שעה"צ י"א) וכ"פ הטור, ובבי"י הביא ד"ה דלא מהני (שם).

שאלה: האם מערבין ע"ת לדבר הרשות לכתחילה ובדיעבד כשמערב **א.** בפת. **ב.** ברגליו, ומה הכרעת המ"ב. **ג.** והאם חשיב דבר מצוה כשרוצה לקבל פני חבירו. **ד.** כנ"ל, לטייל בפרדס.

תשובה: א. לכתחילה לא, ובדיעבד נח' הראשונים, ובשו"ע נקט דהוי עירוב (סי' תט"ו סעי' א'). **ב.** מח' הראשונים אם שרי לכתחילה, ובמקום צורך יש להקל (שם מ"ב ס"ק א'). **ג.** מערבין דחשיב דבר מצוה אפי' אינו חכם, והא"ר פליג דדוקא חכם (שם מ"ב ס"ק ג', ועי' שעה"צ ט'). **ד.** מערבין דחשיב דבר מצוה (שם בהגה"ה).

שאלה: מר חדד שהינו יהודי יר"ש מיקירי המושב "תירוש" ניגש אל רב המושב בעש"ק ושאל האם יוכל לכתחלה לערב עירובי תחומין בכדי ללכת לשבת חתן של בן דודו, שהוא וכל משפחתו (עדיין) רחוקים משמירת המצוות ומזולזלי בקיומן, מה השיבו הרב שליט"א.

תשובה: מכיון שהם רחוקים משמירת המצוות ומזולזלים בקיומן אין לערב לכתחילה (סימן תט"ו ובמ"ב ס"ק ב').

שאלה: המניח ע"ת האם יכול לקנות שביטתו רק לזמן מסוים ובשאר הזמן להיות כבני עירו, **א.** בי"ט הסמוך לשבת לשבות בי"ט כבני עירו ובשבת במקום העירוב. **ב.** כנ"ל בב' י"ט של גליות. **ג.** כנ"ל, בב' ימים של ר"ה. **ד.** כנ"ל, לב' שבתות. **ה.** לשבת אחת לשבות חציה כבני עירו וחציה במקום העירוב.

תשובה: א. יכול (סי' תט"ו סעי' א'). **ב.** יכול (שם). **ג.** אין יכול (שם). **ד.** יכול (שם). **ה.** אין יכול (שם ומ"ב ס"ק ו').

שאלה: ר' ראובן מרגליות עירב בעי"ט ערובי תחומין בכדי שיוכל ללכת להקביל פני רבו ברגל, לאחר מכן הסתפק האם יוכל ללכת (בנפרד) לבקר את ידידו שאינו חכם המתגורר גם הוא ברוח זו על סמך העירוב. איך הדין.

תשובה: מותר לו לכתחילה ללכת להקביל פני חברו שאינו חכם מכיון שעירב כבר לדבר מצוה (שו"ע סימן תט"ו ס"ק י"א).

שאלה: מר מזוז הניח ביום שישי פת במקום המשתמר לצורך עירוב תחומין ע"מ שיוכל ללכת לקידושא רבא שעורך אחיו לרגל הולדת בנותיו. כשעבר בשבת ליד המקום שהניח את העירוב לא מצא בו את העירוב, הסתפק מר מזוז האם יכול לסמוך על העירוב תחומין שהניח, או שמא עליו לחוש שעירובו נאכל קודם בין השמשות, מה דעתך.

תשובה: מוקמינן לעירוב אחזקתיה ובודאי היה קיים עד הזמן שצריך להתקיים, ולכן לכו"ע מותר לו לסמוך על העירוב תחומין שהניח (מ"ב סימן תט"ו ס"ק י"א).

שאלה: שבת ויר"ט הסמוכים זל"ז האם יכול לערב ליום השני לכתחילה ובדיעבד **א.** ברגליו כשלא עירב בראשון כלל. **ב.** ברגליו כשעירב בראשון, לאותו רוח שעירב בראשון כשאומר שקונה שם שביטה. **ג.** כנ"ל, לרוח אחרת. **ד.** בפת, כשעירב בראשון ברגליו. **ה.** בפת אחר כשעירב בראשון בפת. **ו.** באותו פת שעירב בראשון כשאומר שיהא לשם עירוב.

תשובה: א. לא מהני (סי' תט"ו סעי' ב' מ"ב ס"ק ט"ו, ועי' שעה"צ ח' דבעבה"ק לא משמע כן וצ"ע). **ב.** לא יאמר, ובדיעבד קנה שם שביטה (שם ומ"ב ס"ק י"ח). **ג.** מח' הפוסקים, וכ' בשעה"צ דנראה דיש לחוש להחמיר (שם מ"ב ס"ק י"ז ושעה"צ י"א). **ד.** לא מהני (שם ומ"ב ס"ק כ').

ה. לא מהני (שם ומ"ב ס"ק כ"ב). **ו.** לא יאמר, ובדיעבד מהני (שם בה"ל ד"ה שא"צ).

שאלה: שני יר"ט של גליות האם יכול לערב עירוב תחומין ליר"ט שני כשלא עירב בראשון לכתחילה ובדיעבד.

תשובה: לכתחילה אסור ובדיעבד מהני (סי' תט"ו סעי' ב' בה"ל ד"ה מפנ').

שאלה: א. האם חל ע"ת כשעירבו ביה"ש, ומהו הכרעת המ"ב. **ב.** ומה הדין כשהניח העירוב מבע"י, ויש ספק אי נאכל מבע"י או משחשיכה. **ג.** כנ"ל, וחזו"ן שנאכל ביה"ש דר' יהודה. **ד.** כנ"ל (אות ג') בביה"ש דר' יוסי.

תשובה: א. בשו"ע משמע דפסק לעיקר דחל, ובבה"ל הק' דרוב הראשונים ס"ל דלא חל, וצ"ע, ומ"מ בביה"ש דר' יהודה נראה דחל (סי' תט"ו סעי' ב' ג' ובה"ל ד"ה ויש וד"ה ואם). **ב.** סמכינן על חזקה ולכו"ע הוי עירוב (שם בה"ל ד"ה ויש). **ג.** בה"ל נסתפק בזה (שם בה"ל ד"ה נאכל). **ד.** לשו"ע ודאי מהני, ולחולקים נח' הראשונים אי חשיב חזקה לסמוך עליה (שם בה"ל ד"ה ויש).

שאלה: האם חל ע"ת כשהניחו **א.** ביה"ש דר' יהודה, ומה הכרעת המ"ב. **ב.** ביה"ש דר' יוסי, ומה הכרעת המ"ב. **ג.** מבע"י וראה שנאכל בביה"ש.

תשובה: א. נח' אם מהני לערב בביה"ש, והכרעת הביה"ל דבמניחו בביה"ש דר' יהודה הוי עירוב דלר' יוסי עדיין יום הוא (סי' תט"ו סעי' ב' ג' ומ"ב ס"ק י"א ובה"ל ד"ה ואם). **ב.** כנ"ל דנח', ומסיים בה"ל דצ"ע לדינא (שם ובה"ל ד"ה ויש חולקים וד"ה נאכל). **ג.** נח' הראשונים אם לכו"ע הוי עירוב, דמוקמי' על חזקה שהיה קיים עד הזמן שצריך להתקיים או דתלי' בפלוגתא כנ"ל (ובמ"ב העתיק בסתמא דהוי עירוב), ובבה"ל נסתפק אם נאכל בביה"ש דר' יהודה דהרי העיקר כר' יוסי וא"כ נאכל ביום (שם מ"ב ס"ק י"א ובה"ל ד"ה ויש וד"ה נאכל).

שאלה: האם מהני הע"ת כשעירב בפת **א.** ולא בירך, ואמר בזה העירוב וכו'. **ב.** כנ"ל, ולא אמר בזה העירוב וכו' אלא חשב בלבו. **ג.** כנ"ל, ואמר יהא זה לעירוב. **ד.** ובירך על מצות עירוב ולא אמר בזה העירוב וכו'. **ה.** ומה הדין כשעירב ברגליו וחשב בלבו.

תשובה: א. מהני (סי' תט"ו סעי' ג' מ"ב ס"ק ט"ו). **ב.** לא מהני (שם ומ"ב ס"ק ט"ו). **ג.** מהני בדיעבד (שם). **ד.** להניל אות ג' מצדד בשעה"צ דה"ה דבזה מהני בדיעבד, וצ"ע (שם ושעה"צ י"ח). **ה.** מהני (שם מ"ב ס"ק ט"ו).

שאלה: הרי אינבך המתגורר בעיר צפת יצא בעיר"ט בשעה מאוחרת להניח עירוב תחומין עבורו, לאחר שהניח העירוב העיר לו חבירו שעבר במקום, ששם לב שהניח את העירוב רגע לאחר שראה בעיניו שהשמש כבר שקעה. הרי אינבך התלבט האם העירוב חל. בליל יר"ט ניגש אל המרא דאתרא שליט"א לשאול את פי קדשו. מה השיבו הרב.

תשובה: כיון שהניח העירוב בבין השמשות דרבי יהודה חל העירוב (סימן תט"ו וביה"ל ד"ה אם).

סימן תט"ז

שאלה: האם יכול לערב לשתי רוחות ומדוע **א.** בי"ט הסמוך לשבת או בשני יר"ט של גליות. **ב.** בשני יר"ט של ר"ה.

תשובה: א. יכול, דשתי קדושות הן (סי' תט"ז סעי' א' ומ"ב ס"ק א'). **ב.** אינו יכול, דשניהם כיום אחד חשבינן להו (שם).

שאלה: האם יש איסור הכנה לכתחילה, והאם חל העירוב בדיעבד בשבת ויר"ט הסמוכים זל"ז ועירב **א.** ברגליו בראשון חזר ועירב ברגליו בשני לאותו רוח בשתיקה. **ב.** כנ"ל, ועבר ואמר שקונה שביטה. **ג.** כנ"ל (אות א') לרוח אחרת. **ד.** בראשון ברגליו ובשני בפת. **ה.** בראשון ובשני באותו פת ואמר שיהא לשם עירוב באותו מקום, ומה הדין כשהוא במקום אחר. **ו.** ומה הדין בהנ"ל בשני יר"ט של גליות.

תשובה: א. חל העירוב ואין איסור (סי' תט"ז סעי' ב'). **ב.** אסור לומר, ומ"מ חל העירוב אף שאמר (שם ומ"ב ס"ק י"ח, ועי' בה"ל ד"ה שא"צ). **ג.** מח' בראשונים אם אינו חל או דשרי וחל, ובטוש"ע משמע להחמיר וכן יש לחוש (שם ומ"ב ס"ק י"ז ושעה"צ י"א). **ד.** אסור וע"כ לא חל (שם ומ"ב ס"ק כ"ט). **ה.** באותו מקום חל, ואף שאסור לומר מ"מ אם אמר חל העירוב, וליתנו במקום אחר אסור וע"כ לא חל, דלא כהט"ז (שם ובה"ל ד"ה שא"צ ומ"ב ס"ק כ"ג ושעה"צ ט"ו). **ו.** במה שאסור אסור אף בב' יר"ט של גליות, ומ"מ בדיעבד חל העירוב (שם מ"ב ס"ק י"ט ובה"ל ד"ה מפנ').

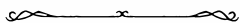

שאלה: ר' שעפסיל הידוע בנועם תפילותיו ומשמש כבעל תפילה בימים הנוראים בעיירה הסמוכה השוכנת מחוץ לתחום, נוהג בכל שנה להניח עירובי תחומין לפני ר"ה בכדי שיוכל ללכת לתפילות שם. באחד השנים כשהלך ביום הראשון של ר"ה לתפלת שחרית ראה עדיין את עירובו מונח

תשובה: אסור לו לעשות ביו"ט ויצטרך לעשות זאת מעיו"ט (שו"ע סימן תט"ז ומ"ב ס"ק י"ט).

יישר כח מרובה להרה"ג אברהם צוקרמן שליט"א, הרה"ג יהודה לוי שליט"א והרה"ג צבי וייסבלום שליט"א מכולל "אליבא דהלכתא" רמת בית שמש על סיועם המרובה בעריכת מדור זה

שאלות בהלכות עירובין מהדברים המצויים והנוגעים למעשה הרה"ג משה אנגלרד שליט"א - כולל "אליבא דהלכתא" בני ברק

האם באמת התבטל הביטול, ואם הוא התבטל האם אפשר לחזור ולבטל. ר' יוחנן אמר שלפני מעשה הוא רוצה לבדוק את הדין במשנ"ב. אכן, מה הדין ומדוע.

תשובה: הביטול לא התבטל כיון שהוציא בשוגג, ואם התבטל היה יכול לחזור ולבטל. כתב השו"ע, המבטל רשותו והוציא אח"כ מביתו לחצר בשוגג, אינו אוסר, במזיד אוסר, שהרי חוזר מביטולו שביטל, וביאר המשנ"ב שנראה כחוזר ומחזיק ברשות שביטל, והוסיף דמ"מ אם חוזר אח"כ ומבטל מחדש מהני, אלא אם היתה ההוצאה בפרהסיא ובמזיד, שאז נעשה מומר ואז לא מועיל גם הביטול מחדש (סי' שפ"א סעי' א', מ"ב סק"ג, שעה"צ סק"ב).

סימן שפ"ב

שאלה: הסבא ר' אברהם שכר מתחם של מוסד, וקייטרינג לכל הארוחות, והזמין לשבת את כל צאצאיו, בניו ונכדיו. ביניהם היו כמה ת"ח שדנו האם צריך לעשות משהו בשביל לטלטל במתחם. הם בדקו את כל הגדרות, וכשהגיעו לשער גילו שיש שם שומר גוי שנמצא כל השבת, ואף יש שם בחדר ד' על ד' אמות, והתעורר ויכוח ביניהם האם צריך לשכור את רשותו, היו שטענו שאין הגוי אוסר אלא כשיש שני בתים של ישראלים, וכאן כולנו משפחה אחת. אחרים טענו שהרי המשפחות נמצאות בבנינים נפרדים, ויש יותר משתי בתים של ישראלים, כניסת שבת התקרבה ועדין לא הכריעו. הם חיפשו משנ"ב בכל מקום ולא מצאו. אכן, מה הדין ומדוע.

תשובה: אינם צריכים לשכור, משום שכל בני המשפחה אוכלים משל אביהם, ונחשבים כאחד. כתב השו"ע, הדר עם עכו"ם בחצר, אינו אוסר עליו עד שיהיו ב' ישראלים דרים בשני בתים ואוסרים זה על זה. וכתב המשנ"ב דמשי"כ שאוסרים זע"ז, בא לאפוקי במקום שאינם אוסרים זע"ז, כגון אב ובניו שמקבלים פרס [מזון] מאיתו, שאינם צריכים לעירוב, אפילו הם דרים כל אחד בבית בפני עצמו כמבואר בסי' ש"ע, בזה אין עכו"ם אוסר עליהם, ואינם צריכים לשכור רשותו (סי' שפ"ב סעי' א', מ"ב סק"ג).

שאלה: בעירוב המהודר של קהילה בדרום, התגלה השבוע שמישהו שגר בתוך העירוב השכיר דירתו לחילוני, האחראי מיהר לפני שבת לשכור מהחילוני, ומשם פנה ישר לקבלת שבת. לפני מעריב הוא פנה לגבאי בצער ואמר, שהניח את העירוב לפני השכירות מהמומר, בזמן שעדיין הוא לא יכל לחלו, וא"כ חסר הנחת העירוב, וצריך להודיע על כך לציבור. הגבאי אמר לו שלפני שמודיעים לציבור הוא רוצה לשאול את הרב, האם יש כזה דין, ומה ההלכה למעשה בדין זה. אכן, מה המסקנה והלכה ומדוע.

תשובה: להלכה, בדיעבד העירוב חל בזמן כניסת שבת לאחר שעשה את השכירות, אף שלא הניח מחדש, אבל לכתחילה יניח מחדש. בביאור הלכה כתב, שהשו"ע לא ביאר אם השכירות מהעכו"ם צריכה להיות לפני עשיית העירובי חצרות, או שפיר דמי אף אח"כ. והביא מכמה ראשונים ופוסקים שקודם שוכר מן העכו"ם ואח"כ מערב, ומ"מ האריך לומר שבדיעבד חל אף כשעירב ואח"כ שכר, דע"כ היו משותפים בפת בבין השמשות, ואיתא בשו"ע (סי' שס"ו ס"א) שבכה"ג אפילו לא הניחו לשם עירוב מהני. וסיים הבה"ל, היוצא מכל זה דלכתחילה לכוי"ע צריך לעשות השכירות מתחילה ואח"כ העירוב, ואם ירצה לעשות העירוב מתחילה אסור לברך עליו, אכן בדיעבד מסתברא דהוי עירוב אף שעשה השכירות אח"כ, כיון שבזמן בין השמשות זמן חלות העירוב, כבר נעשה השכירות (סי' שפ"ב סעי' א' בה"ל ד"ה צריך).

שאלה: לר' ישראל היו לו שלש דירות בבנין להשכרה, ומלבדם היה שכן אחד חילוני שהתנגד לכל עניני הדת. כל המאמצים של ר' ישראל לא הצליחו שייסכים להשכיר רשותו לשבת, עד שנוכר בהלכה שאם אין שני ישראלים אינו אוסר, חיפש פיתרון אך כל השוכרים יחשבו כאחד, והעלה רעיון שיניח חפץ כבד בכל אחת מהדירות שהשכיר, וכיון שיש לו תפיסת יד, הרי הם בטלים אליו והרי הם כאחד. לפני שביצע את הדבר הוא התייעץ בחברותא שלו, אך הוא טען שזה רק דין לענין עירוב, מ"מ לענין שכירות מגוי ברור שהם שני ישראלים. ר' ישראל היה בטוח בדבריו, ופנה לחפש מקור במשנ"ב. אכן, מה הדין ומדוע.

תשובה: פתרון זה אינו מועיל, אלא נחשבים שנים וצריכים לשכור מהחילוני. אמנם האחרונים הקשו ע"ז. כתב הרמ"א, ישראל שהשאל או השכיר בית לחבירו, אע"פ שיש לו תפיסה בבית לא מהני, וצריכים לשכור מהאינו יהודי. וכתב המשנ"ב, דיינו שישאל יש לו ב' בתים בחצר שאינו יהודי דר בה, והוא דר בבית אחד, והשניה השכיר לישראל אחר, ויש לו בבית זה תפיסת יד, דיינו שהשאר בו כלים שאינם

במקום, אולם כשחזר אחרי מוסף גילה כי העירוב נעלם. ר' שעפסיל החל להתלבט האם יוכל ללכת למחרת לתפילה בעיירה השניה מאחר ד"קדושה אחת הם", או שמא לא אמרינן לקולא קדושה אחת הן, ואם רוצה לילך למחרת יצטרך לילך בבה"ש למקום הנ"ל לקנות שביתה, או להניח שוב עירוב חדש עבור מחר, איך הדין.

תשובה: נקטי דראש השנה הוי קדושה אחת אף לקולא, ויוצא במה שהיה העירוב במקומו הראשון אף בשני (סי' תט"ז סעי' ב' מ"ב ס"ק י"א).

שינון הלכה

הלכות עירובין

סימן שע"ז

שאלה: בליל שבת נסתם הצינור המוביל מהכיריים שבמטבח לכיבוב בביתו של ר' אהרן, והמים הציפו את הכיריים. לא היתה ברירה אלא למלאות בכלי ולשפוך לחצר. אך הם לא ידעו על כך מלפני שבת, ולא עשו עירוב חצרות. ר' אהרן הציע שישפכו את המים במרפסת, והמים ישפכו מעצמם דרך צינור הניקוז לחצר הגדולה שאחורי הבית, אך שכנו טען שזה אסור, כיון שמכוין שישפכו לחצר, וזה ברור שכן יצא מתוך מעשיו, אם כן זו הוצאה ממש. אכן, מה הדין ומדוע.

תשובה: מצד איסור הוצאה לחצר מותר לשפוך במרפסת שישפכו מעצמם לחצר, דבהוצאה ע"י כוחו באיסור חצר שאינה מעורבת לא גזרו, אמנם יש לעיין אם חוששים שיחוש לכלוך ביתו ויוציא לחצר להדיא. כתב השו"ע, שתי עליות הפתוחות לחצר זו כנגד זו, ואחת עשתה גומא בחצר כדי לשפוך בחצר שאין בה ארבע אמות, והשניה לא עשתה וכו', אם לא עירבו יחד, והאחת עירבה לעצמה, והשניה לא עירבה כלל, זו שלא עירבה אסורה, ושעירבה מותרת, ובלבד שלא תשפוך להדיא בגומא, אלא תשפוך בעליה והם יורדים לגומא. הגה, דכוחו בחצר שאינה מעורבת שרי. וה"ה אם החצר יותר מד' אמות, דשתיהם מותרים בכה"ג [לשפוך במרפסת שישפך לחצר]. וביאר המשנ"ב שלא חוששים שיצא עם הכלי והמים לחצר לשופכם בתוך הגומא של חבירו, דכיון שהחצר גדולה והמים נבלעים, לא יחוש על קלקול החצר. אבל לגבי השופך בבית כתב שחוששים שמא יחוס על קלקול ביתו שלא יטנף מפני השופכים, ויטלטל הכלי עם המים לחוף בידיים. [א"ה, ויש לעיין בדין המרפסת בזמנינו] (סימן שע"ז סעי' א', מ"ב סק"ה).

סימן שע"ח

שאלה: משפחות לוי כהן ואברהמי התארחו בבית הארחה. היתה שם מרפסת ארוכה לאורך שלושת הדירות שהיתה מחולקת בדלתות ביניהם, כך שניתן לעבור מאחד לשני. ביום שישי הגיע הרב לוי למשפחת כהן שהיתה האמצעית והביא שתי לחמניות, כדי לעשות עירוב פרטי בין משפחת לוי וכהן. הרב כהן הניחם בארון, וכעבור עשר דקות הגיע הרב אברהמי והביא ג"כ שתי לחמניות לעירוב בינו לבין משפ' כהן, ואותם הניח הרב כהן על השולחן. בשבת אחה"צ יצאו בני המשפחות למרפסות, והעבירו בני משפחות לוי ואברהמי את התינוקות למרפסת האמצעית של משפ' כהן. ואז התברר שכולם עשו עירוב, ורצו בני משפ' לוי לטלטל גם למרפסת של משפ' אברהמי, אך הרב כהן טען שהוא לא התכוון לערב את שניהם יחד, וגם לא הניחם יחד. אמרו לו השניים שלא צריך להתכוון, אלא מספיק שהעירוב נמצא בבית אחד. אכן, מה הדין ומדוע.

תשובה: אין העירובים מתחברים, ואסור לטלטל מהראשון לשלישי, אלא רק לאמצעי, דאע"פ שא"צ כוונה, אך צריך שיניח אותם בכלי אחד. כתב השו"ע, שלש חצרות פתוחות זו לזו וכו', ועירבה כל אחת מהחיצונות עם האמצעית, והחיצונות לא עירבו יחד, אסורות זו עם זו, והאמצעית מותרת עם כל אחת, והן מותרות עמה. אבל אם נתנו החיצונות עירובן באמצעית בבית אחד, שלשתן מותרות זו עם זו. וכתב המשנ"ב, שבבית אחד היינו בכלי אחד, או דמליא למנא ואיתיר [שמליא הכלי ונשאר מהעירוב שלא נכנס, ולכן הניחו בכלי אחר], אבל כשתן סתם בשני כלים אינם מצטרפים (סי' שע"ח סעי' א', מ"ב סק"ה).

שאלה: בליל שבת גילה ר' נחמן ששכנו ר' ראובן בקומה האחרונה לא נסע מדירתו כמתוכנן, ואם כן העירוב שעשה עם השכנים אינו מועיל מפני שלא זיכה אותו לר' ראובן. הוא פנה אליו וביקש שיבטל רשותו כהלכה, וכך עשה. כשסיפר זאת לר' יעקב שגר בקומה מתחתיו, טען ר' יעקב שלא מספיק שיבטל עבורך, אלא צריך לבטל גם לגרים בקומות מתחתיו. השיב לו ר' נחמן שאינו צודק, כיון שלקומה שלישית יש דלת והיא חצר בפני עצמה, שבה מותר לטלטל ע"י ביטול הרשות, ורגל המותרת במקומה אינה אוסרת שלא במקומה. השניים התווכחו, ופנו יחד לעיין במשנ"ב. אכן, מה הדין ומדוע.

תשובה: הביטול אינו מספיק, אלא צריך לבטל גם לבני הקומות התחתונות. [כיון שזו רגל האסורה לפני הביטול]. כתב השו"ע, שתי חצרות זו לפניו מזו ופנימית פתוחה לחיצונה, והחיצונה למבוי ויש לפנימית דריסת רגל על החיצונה וכו', עירבו ביחד ונתנו עירובן בחיצונה, ושכר אחד בין מן הפנימית בין מן החיצונה ולא עירבו, שתיהן אסורות עד שיבטל רשותו. וכתב המשנ"ב שיבטל לשתי החצרות, אבל אם יבטל רק

לפנימי לא מהני, אפילו אם ירצו להסתלק מהחיצונה ולסגור פתחה (סי' שע"ח סעי' ג', מ"ב ס"ק ט"ו ט"ז).

סימן ש"פ

שאלה: ר' מרדכי עשה עירוב בבנין בין השכנים, ורצה לעשות כמו התקנה המקורית, ואסף ע"י בנו מכל שכן לחמניה קטנה, והניחם בכלי אחד בלי לזכות לכולם. בשבת הוא שם לב שמספר הלחמניות הוא פחות אחד ממספר הדיירים. הוא שאל את בנו האם מישוהו מהשכנים לא נתן, והוא השיב כן, שכן פלוני לא נתן. הצטער ר' מרדכי ואמר, אם כן אסור לטלטל והעירוב לא מועיל. מיד פנה לאותו שכן וסיפר לו את הבעיה, וביקש שיבטל רשותו. השכן הסכים ואמר שמבטל רשותו לכולם. אמר לו ר' מרדכי זה לא מועיל, אלא תאמר את שמות כל השכנים. השכן הסתכל בו בעינים תממות, "הרי פירשתי שיהא לכולם, ובודאי זה מועיל". אכן, מה הדין ומדוע.

תשובה: אינו מועיל באופן זה לומר לכולם, לשתי הדעות שבשו"ע, כיון שהם לא לפניו. כתב השו"ע, אם דר עם ד' או ה' [שכנים], צריך לבטל לכל אחד ואחד, שיאמר רשותי מבוטלת לך ולך, וי"א שדי שיאמר רשותי מבוטלת לכולכם. וכתב המשנ"ב, שמשמע שלדעה הראשונה לא מהני כשאמר לכולכם, והטעם כתב הט"ז דאפשר שכונתו על הרוב, דרובו ככולו, ולדינא מסיק הא"ר דהעיקר כה"א דמהני גם כשאמר לכולכם, אך כל זה כשעומד נגד כולם ואמר להם לשון זה. (סי' ש"פ סעי' א', מ"ב סק"ה).

שאלה: בדרשת שבת אמר הרב שבשביל כשרות העירוב צריך לעשות שכירות מגוים וממומרים, וביקש מכל האברכים שייסיעו לעשות זאת, ולפתוח להודיע על אנשים כאלו, והוסיף שלא רק על מחללי שבת בפרהסיא צריך להודיע, אלא גם מי ששומר רוב המצוות אך אינו מודה בעירוב, משום שלא מועיל לו עירוב אלא רק ביטול. לאחר הדרשה שאלו האברכים מה לעשות עם אותם שאינם מודים בעירוב, הרי מאוד קשה לקיים את כל דיני ביטול. הציע אחד האברכים שישכרו מהם כמו ששוכרים מגוי. ומיד התעורר ויכוח, רבים טענו ששכירות מועילה רק מגוי ולא מיהודי, עד שבאו אל הרב שיכריע בשאלה זו. אכן, מה הדין ומדוע.

תשובה: מחלוקת, אבל הכרעת המשנ"ב נראה שנחלקו רק בשבת, משא"כ ביום חול אפשר לשכור גם מישאל. כתב השו"ע, אם אינו רוצה לבטל להם רשותו אלא להשכירו, י"א שמועיל כמו ביטול, וי"א שאינו מועיל. וכתב המשנ"ב, שהשיטה שאינו מועיל, מפני שלא תקנו שכירות אלא בעכו"ם ולא בישראל. ועיין באחרונים שחתרו למצוא טעם לזה, והמג"א מצדד שבחול לכוי"ע יכול להשכיר דלא גרע מביטול, אלא דבשבת אסור לשכור דהוי כמקח ממכר. ולענין הלכה הא"ר פוסק דאין שכירות מועלת בישראל כלל, אבל שארי אחרונים מקילין בזה לענין ימי החול (סי' ש"פ סעי' ג', מ"ב ס"ק י"ג).

שאלה: ר' משה עשה שמחה בביתו, וכיון שלא היה בביתו מקום לכל המאכלים הניח גם במקור של שכנו הטוב. בליל שבת הוא נזכר שהניח את הפת לעירוב ולא זיכה אותה לשכנים. הוא נזכר בעצה של ביטול רשות, ועבר בין כל השכנים שיבטלו לו רשות. אחד השכנים למד לאחרונה גמ' עירובין, והוא אמר לו שכתוב שאי אפשר שכולם יבטלו לו, שאין רבים נעשים אורחים אצל יחיד. לעומתו טען ר' משה, שגם אם אינם כאורחים יכולים לבטל. אכן, מה הדין ומדוע.

תשובה: יכולים לבטל, אלא שיהיו אסורים להוציא מביתם, וע"ז נאמר שאין נעשים כאורחים. כתב השו"ע, אם בני החצר שעירבו מבטלים רשותם לאחד שלא עירב, הוא מותר להוציא מביתו לחצר וכו', והם אסורים אף מבית לחצר, ולא אמרינן שיהיו כאורחים, שאין רבים נעשים אורחים אצל יחיד [ומבואר שיכולים לבטל ולהתיר ליחיד לטלטל, אלא שהם עצמם אסורים] (סי' ש"פ סעי' ד').

סימן שפ"א

שאלה: לר' יוחנן היתה וילה פרטית, וכשהגיע הזמן לחתן את ילדיו עשה יחידת דיור להשכרה. בשבת הראשונה שנכנסו הדיירים החדשים, עורר בנו שמן הדין אסור מעתה לטלטל בחצר בלי עירוב. ר' יוחנן התפעל מעירונתו, ופנה לדיירים בבקשה שיבטלו את רשותם. לאחר שביטלו הודיע ר' יוחנן שמותר לטלטל. ותוך כדי דיבור הוא רואה שהדייר מוציא כסא לחצר, עצר אותו ר' יוחנן ואמר שרק לנו מותר לטלטל, אבל אתה ביטלת את רשותך ואסור לך לטלטל (לשיטת השו"ע), ועוד שאתה קלקלת את הביטול ע"י ההוצאה הזו. הדייר התנצל שהוא לא ידע, ואמר שמסכים לבטל מחדש. כעת עמדו לפנייהם שתי שאלות,

ניטלים בשבת, ומחמת זה אין צריכים לערב ביניהם, וקמ"ל דאפ"ה אינם חשובים כאחד, וצריכים לשכור מהעכו"ם, דתפיסת יד לא עדיף מאם עירבו ביניהם, שאינו מועיל כל זמן שלא שכרו מן העכו"ם. ובביאור הלכה כתב שהג"ר תמה ע"ז, דהא סוף סוף אין אוסרים זע"ז, והכלל הוא דכל שאין אוסרים זע"ז, לא הצריכו חכמים לשכור מהעכו"ם, וכן במאמר ובעצי אלמוגים נשאר בצ"ע, ועיין בדמשק אליעזר שיישב קצת (סי' שפ"ב סעי' א', מ"ב ס"ק י"א, בה"ל ד"ה אע"פ).

שאלה: בשכונה בבני ברק גילה ר' חיים האחראי על העירוב, שבאחד הבניינים בנה אחד מבדלי הדירות שלש יחידות קטנות לדיוור, והשכיר אותם לעובדים זרים לתקופה של חודשיים. הוא פנה לבעה"ב בטענה שהוא פוסל את העירוב, מלבד הבעיה שמכניס גוים לשכונה, ומשכיר דירה בא"י לגוי וכו'. טען לו המשכיר, שהוא השכיר על דעת שלא יהיה ליה זכות לאסור. שאל אותו ר' חיים האם עשית איזה תנאי בשביל זה שתוכל לבטל לו את השכירות, ענה לו שלא. אמר ר' חיים אם כן אין לזה שום משמעות ואינו מועיל. לעומתו טען הבעה"ב שהוא זוכר שיש כזה דין, והלך להביא משנ"ב. אכן, מה הדין ומדוע.

תשובה: לדעת הרמ"א זה מועיל, ולדעת הג"ר אין מועיל. כתב הרמ"א ישראל שהשכיר או השאיל ביתו לאינו יהודי, אינו אוסר עליו, דלא השכיר או השאיל ביתו כדי שיאסור עליו, וכתב המשנ"ב שבספר עבודת הקודש להרשב"א כתב עוד טעם לדון זה, שאין דרכו של ישראל להשכיר או להשאיל לעכו"ם בית בחצר שהוא שרוי בתוכה, ולא גזרו חכמים בדבר שאינו מצוי. ועיין בביאור הג"ר כאן, שדעתו דדוקא כשהתנה המשכיר או המשאיל שיכול לסלקו בכל שעה שירצה, והיכא דלא יכול לסלקו בודאי אוסר עליו. ועיין מה שהארכנו בזה בסיומן שפ"ד בבה"ל (סי' שפ"ב סעי' א', מ"ב ס"ק ז').

שאלה: בבנין של ר' אליהו היה מחסן קטן אחורי הבנין, בא השכן ר' יעקב ואמר שלפני חודש השכירו אותו [באופן שאוסר], לעובד זר (גוי) שכל השבוע נמצא בבית המעביד ורק בשבת מקבל חופש ונמצא באותו מחסן. ר' אליהו עשה מאמץ למצוא אותו ביום חול כדי לשכור ממנו, אך לא הסתייע מילתא לדבר איתו לפני שבת. אמר ר' יעקב שאפשר לשכור ממנו בשבת, וניתן לו משהו אחר במקום כסף. אמר לו ר' אליהו שצריך דוקא בכסף, משום שכתבו בגמ' שהענין הוא שהגוי יחשוש מכשפים, אלא נבטיח לו שיקבל את הכסף לאחר השבת, ותמורת זה ישכיר כבר עכשיו. אכן, מה הדין ומדוע.

תשובה: צריך לשכור בנתינת חפץ אחר, שגם הוא נחשב ככסף, ויש שכתבו שמועיל להבטיח לו שיתן כסף, אבל המשנ"ב הקשה שאין מעשה קנין. כתב הרמ"א, ומותר לשכור ממנו בשבת. וכתב המשנ"ב, משום שאינו שכירות ודאית, אלא כביטול רשות והיכר בעלמא. ומבואר בפוסקים דנותן לו דבר מאכל או כל דבר המותר לטלטל, ואומר זה עבור שכן חצרו, אבל מעות אסור לטלטל. ובשעה"צ הביא שכתב הא"ר בשם הראב"ן דה"ה אם אינו נותן לו השכירות בשבת, אלא שמבטיח לו ליתן לאחר שבת ג"כ מהני, והעתיקו הח"א. מ"מ לדינא צ"ע, דלא נזכר זה בשום פוסק, ובמאי קנה (סי' שפ"ב סעי' ה', מ"ב ס"ק כ"ב, שעה"צ ס"ק כ').

שאלה: בשכונה בבני ברק עבדו האברכים לשכור מהרבה גוים ומומרים הגרים בשכונה, ועשו מבצע להפקיד מפתחות בבית כל אחד, ובכך יחשבו כשכירו ולקטנו. באחד הבתים אמר להם הגוי שהוא לא לוקח אחריות על המפתח, אלא הוא מניח אותו על הארון בפניו. רק שם הוא יהיה מונח והוא לא יזיז אותו משם. הלכו האברכים מרוצים, ולפתע נפל ספק בליבם משום שנחשב שהגוי ייחד להם מקום, ובכה"ג אינו מועיל. הם פנו לשאל את הת"ח שבקי בעניני השכירות, כיצד להגדיר את הדבר. אכן, מה הדין ומדוע.

תשובה: הם נחשבים כשכירו ולקטנו, ואינו נקרא יחוד מקום לפי הסכמת האחרונים, כיון שהגוי יכול להשתמש באותו מקום. כתב השו"ע אם ייחד לו מקום בבית שמשאיל לו, כיון שאינו כשלוחו בכל הבית לא מהני. וכתב המשנ"ב שהאחרונים הסכימו לדינא, דהא דלא מהני יחוד מקום היינו דוקא כשאין לו רשות להשתמש באותו מקום שיחד לו כלל, וגם אינו יכול לסלקו, וא"כ תו לא הוא כשלוחו כיון שאין לו שייכות עמו, אבל כשיש לו רשות להשתמש באותו מקום שייחד לו, או שיש לו רשות לסלק את הישראל, אי"כ עדיין יש לו שייכות עם הישראל, והוי כשלוחו (סי' שפ"ב סעי' י"ג, מ"ב ס"ק מ"ג).

שאלה: ר' שלמה שכר בשביל העירוב מהשכן החילוני בבנין שלו, אך השכן הגביל אותו שמשכיר רק לשנה אחת. לאחר חודש התעורר סכסוך בין השכנים, ואותו שכן הודיע לר' שלמה בכעס שהוא חוזר בו מהשכירות, כדי שלא יוכל לטלטל בשבת, והחזיר לו את הכסף. ר' שלמה פנה בצער לחבירו ושאל, האם באמת החזרה הזו מבטלת את השכירות, שהרי הוא השכיר לו לשנה. אמר לו חבירו שלפי זכרונו אם הוא החזיר את הכסף, בטלה השכירות. אכן, מה הדין ומדוע.

תשובה: אינו יכול לבטל, אפילו אם החזיר את הכסף, כיון שפירש ששוכר לשנה, וחל הקנין. כתב השו"ע, כל זמן שאין האיני יהודי חוזר בו מועיל השכירות וכו', וכתב הרמ"א, ואינו יכול לחזור משכירותו עד שיחזיר הדמים. וכתב המשנ"ב שמהדובר בשכר סתם, אבל אם שכרו לזמן מסוים, קודם שעבר הזמן אינו יכול לחזור בשום ענין (סי' שפ"ב סעי' ו', מ"ב ס"ק כ"ג).

שאלה: בשכונה במרכז ירושלים עשו עירוב חדש לשני רחובות, ושכרו מכל המומרים שגרים בהם. האברך ר' ברוך שעסק בשכירות חשב שגמר את המלאכה, אבל כעבור שבועיים התקשר חבירו ואמר שאחד מהמומרים שכר שכרו ממנו לעשרים שנה, מכר דירתו למומר אחר

שכר לגור שם. אמר לו ר' ברוך שכיון שעשינו איתו קנין על השכירות, חל ההיתר והוא לא יכול לאסור. לעומתו טען חבירו שזה לא שייך לשכירות שהיתה בעבר, כיון שעכשיו יש בעלים אחר שקנה את הדירה. ר' ברוך הבין את טענתו ופנה לעיין במשנ"ב. אכן, מה הדין ומדוע.

תשובה: מחלוקת, יש אומרים שכיון ששכרו לזמן קצוב, אין השכירות מתבטלת במכירתו בתוך הזמן, כי אינו יכול למכור את הזכות המושכרת, ולכתחילה ודאי נכון להחמיר לשכור מהלוקח. כתב השו"ע, אם שכרו מהאינו יהודי לזמן ידוע, ובתוך הזמן השכיר האיני יהודי דירתו לאחר, די בשכירות הראשון. וכתב המשנ"ב דה"ה אם מכר, והטעם דשכירות ליומא נמי ממכר הוא, ואין יכול למכור הזכות שנתן כבר לאחר. ויש מחמירים בדבר, וכתב בשעה"צ שהפמ"ג נשאר בצ"ע, ולכתחילה בודאי נכון להחמיר לשכור מהלוקח (סי' שפ"ב סעי' ח', מ"ב ס"ק כ"ט, שעה"צ ס"ק ל').

שאלה: ר' אברהם התבקש ע"י הרב שידאג לעשות שכירות משכנו החילוני, שהיה אדם קשה לשיחה והתנגד לשתף פעולה. לאחר נאמצים ונסיגות רבים לשכנוע, החליט ר' אברהם שיעשה בחכמה. דפק עם שטר של מאה שקלים, כדי לסנוור קצת את עיניו של השכן, ונכנסו והניח על השולחן ואמר, זה עבור שאתה משכיר את הרשות שלך למשתתפים בעירוב לעשר שנים. השכן התחיל לצעוק שהוא לא מוכן ל"כפייה דתית" ושיצא מביתו, אמר לו ר' אברהם ברוגע, אני רוצה לתת לך את הכסף. השכן ראה את הכסף ולקח, אבל המשיך לצעוק לגרשו מביתו. לאחר שיצא הוא הסתפק האם אין בזה בעיה שהוא אנס אותו להסכים, והלך לרב לספר את פרטי המקרה. אכן, מה הדין ומדוע.

תשובה: לא מועיל לשכור בעל כרחו, אבל כשלבסוף לקח את הכסף נחשב שהתרצה. כתב השו"ע, אם שכרו ממנו בעל כרחו אינו מועיל, אע"פ שהיה רגיל להשכיר. וביאר המשנ"ב דאין יכול להניחו לפניו על השולחן ולומר לו, הרי שכירותך בעד רשותך שיהא לנו רשות לטלטל בחצרך לשנה כמו מלפנים וכו', דאין מדמין עכו"ם לישראל לענין כפייה בדבר מצוה. וכתב בשעה"צ שאם היה מקבל דמי השכירות בידו הו"ל רצון, דתלויחו וזבין כיון דקיבל דמי, וזבינה זביני כידוע (סי' שפ"ב סעי' י', מ"ב ס"ק ל"א, שעה"צ ס"ק ל"ב).

שאלה: ר' אלחנן נסע לנופש לשבת בין הזמנים, ושכר דירה בישוב קרוב למירון. הוא לא חשב לטלטל בעירוב של הישוב, אבל כשהגיע התברר לו שאחד השכנים אינו שומר שבת, והוא אוסר לטלטל אפילו לחדר מדרגות ולחצר. מיהר להתקשר לשאלו מה יכול לעשות בקלות. אמר לו הרב שפיקיד מפתח אצל השכן, ויהיה שכירו ולקטנו. ר' אלחנן שמח ועשה מיד את הפתרון, והלך לשכן אחר לזכות את הפת. שאל אותו השכן מה עשית עם ההוא שאינו שומר שבת, אני יודע שכל פעם שאברכים באים הם מדברים ע"ז. השיב ר' אלחנן הפקדתי מפתח. שאל אותו השכן מה זה עוזר, הרי צריך שכירות. ר' אלחנן לא ידע להשיב לו, ופנה לעיין במשנ"ב. אכן, מה הדין ומדוע.

תשובה: יש מחלוקת אם לאחר הפקדת המפתח צריך לשכור מבעל המפתח, ולכתחילה נכון לעשות שכירות דוקא. כתב השו"ע, אם אינו רוצה להשכיר יתקרב לו אחד מבני החצר עד שישאיל לו רשותו שיהא לו רשות להניח בו שום דבר, דהוה ליה כשכירו ולקטנו, ומשכיר שלא מדעת האיני יהודי. ויש אומרים שאינו צריך להשכיר, אלא נותן עירובו ודיו. וביאר המשנ"ב שלדעה הראשונה לא יועיל בלי שכירות, דלא עדיף הישראל העומד במקומו מהגוי עצמו. והדעה השניה סוברת שלא דוקא שכירות מתיר בעכו"ם, אלא ה"ה שאלה, וממילא השאלת המקום מועיל בעד כולם כמו לענין שכירות, ועל כן די במה שנותן בעירוב עם שאר בני החצר. ולכתחילה נכון לחוש לסברא הראשונה (סי' שפ"ב סעי' י"ג, מ"ב ס"ק מ' מ"א מ"ב) [ועי' בס"ק מ"ב ובשעה"צ ס"ק מ"ה באופן ששכירו ולקטנו אינו בחצר].

שאלה: בעת שניגש ר' חיים לעשות שכירות מהדירה המושכרת לעובדים זרים, הוא ראה שיש שם ארבעה גוים שאינם קשורים זה לזה, אלא כל אחד משלם חלקו לבעה"ב, ומקבל מיטה בחדר המשותף. הוא שמע שאחד מהגוים מתנגד להשכיר, לכן בחר גוי אחר שהסכים, ומיד עשה ממנו שכירות והלך. לאחר שהלך הסתפק האם זה מועיל, דכיון שלכל אחד יש בעלות לעצמו, אולי צריך לשכור מכל אחד ואחד. הוא ניגש לבית המדרש הסמוך, ופנה לעיין בפוסקים. אכן, מה הדין ומדוע.

תשובה: מחלוקת, לדעת הרמ"א מועיל לשכור מאחד כיון שאין להם חדר נפרד, והרבה פוסקים חולקים וסוברים שצריך לשכור מכל אחד. כתב השו"ע אם ישראל ואינו יהודי דרים בבית אחד, צריך לשכור מהאינו יהודי ולערב עם הישראל, הגה, אם יש לכל אחד דירה בפני עצמו, וה"ה שני אינם יהודים הדרים בכה"ג בבית אחד צריך לשכור משניהם. וכתב המשנ"ב דכונתו שדרים בחדרים מיוחדים לכל אחד, אבל אם דרים בשותפות בכל הבית, או אפילו מחולקים בכל הבית ורק בחדר אחד יש רשות לשניהם להשתמש בו, אי"צ לשכור אלא רק מאחד. והרבה פוסקים חולקים אדברי רמ"א, ולדידהו אפילו משתמשים ביחד בכל החדרים לא מקרי ישראל שכיר ולקטנו, וצריך לשכור מן העכו"ם דוקא. והטעם, דלא תקנו חכמים שיהיה ידו כיד בעה"ב אלא בשכיר ולקטנו שנגרר אחריה, אבל לא בשותפים שכתב כל אחד מהם שוה, ואין כל אחד טפל לחבירו (סי' שפ"ב סעי' ט"ו, מ"ב ס"ק נ"ג). [ועי' בבה"ל באופן שהאחרים לא מחזין].

שאלה: בשכונה חרדית במרכז הארץ פנו אברכים לאחראי, ואמרו לו שבבית אבות שבשכונה יש גם זקנים שאינם שומרי מצוות. האחראי אמר שהוא חשש מכך, אבל המנהל אנטו דתי ואי אפשר לשכור ממנו. ולשכור מהזקנים עצמם, הרי הם מתחלפים בתדירות גבוהה, ואינו יכול

לדעת מתי בא מישהו נוסף. האברכים אמרו לו בעדינות, שאם אי אפשר אז צריך להודיע שאין עירוב, ולא ניתן להזניח את הדבר. הם נכנסו לעובי הקורה וביררו שיש שם סגן מנהל נחמד, שיש לו סמכות להחליט להשכיר באופנים שונים מהתקנון, ושכרו ממנו בלי לומר לכמה זמן. לאחר חצי שנה שמעו שהוא התפטר, והתעורר ויכוח על השכירות. אחד האברכים טען שהשכירות חלה כביכול כשליח של הבעלים, ולא מתבטלת בהתפטרותו של השליח, והשני טען שכיון שטל כח המשכיר אין זכות לשוכר, והחליטו לפנות לת"ח הבקי בהלכות אלו. אכן, מה הדין ומדוע.

תשובה: השכירת מתבטלת כיון שלא סיכמו עד איזה זמן, וכשהתפטר הוי כמו שחזר מהשכירות. כתב השו"ע, שכרו משכירו ולקטנו לזמן, אע"פ שסילקו תוך הזמן מהיות שכירו ולקטנו מותרים עד תום הזמן, אבל אם שכרו ממנו סתם כיון שסילקו נתבטל השכירות. וכתב הרמ"א, וה"ה אם שכרו מגזבר המלך ונסתלק לגמרי מן המלך. וביאר המשנ"ב, שאם לא סיכמו לכמה זמן שוכרים ממנו, הרי בסתמא יכול לחזור בו אחר שבת ראשונה מתי שירצה, וכמ"ש בסעיף ו', ולהכי אין כח בשכירות כזה רק על זמן שהוא שכיר, ולא אחר כך. ולכן יש לזהר לכתחילה שלא לשכור סתמא משר העיר או ממשרתיו, אלא רק עם לפרש זמן, דלפעמים נסתלק ובטל השכירות (סי' שפ"ב סעי' י"ד, מ"ב ס"ק מ"ו מ"ח).

שאלה: בחודש אלול הטיסו את ר' ראובן לקבלת טיפול רפואי בחו"ל, ובינתיים שהה במלון שבעליו גוים, ורוב השוכרים גוים, מלבד שלשה חדרים של יהודים. ר' ראובן עורר אותם שצריכים לשכור מהגוים, על מנת שיוכלו לטלטל במלון בשבת, וביחד פנו לשכור מבעל בית המלון. לאחר שהסבירו לו את מטרת בואם, הוא נענה להם והשכיר. אחר כך המשיכו לשוחח ביניהם, והתברר שהרבה חדרים הם סויטות של הבעלים, שכל החדר והרהיטים של האורחים, ואינו יכול לסלקם, אלא כעת שאינם נמצאים יכול בעל המלון להשכירם. התעורר ביניהם ויכוח האם השכירות שעשו מועילה, או שצריך לשכור דוקא מהשוכרים. אכן, מה הדין ומדוע.

תשובה: אם יש לו רשות להניח כלים שלו בחדרים, יכולים לשכור ממנו, אף אם בפועל לא הניח, משום שהוא כשכירו ולקטנו. כתב השו"ע, אינו יהודי שהשכיר ביתו לחבירו אינו יהודי, אם נשאר לו שום תפיסה בבית, שיש לו רשות להניח שם שום כלים, יכולים לשכור ממנו. וכתב המשנ"ב שהכוונה אע"פ שלא הניח שם, והטעם דלא גרע משכירו ולקטנו של נכרי, שמבואר בסעיף י"א דלפי שיש לו רשות להשתמש בבית שוכרים ממנו, וא"כ האי משכיר נמי דיש לו רשות להשתמש בבית, שוכרין ממנו (סי' שפ"ב סעי' י"ח, מ"ב ס"ק ט').

סימן שפ"ד

שאלה: לר' אליהו היה שכן גוי בעל עסקים, שרוב הזמן הוא היה בחו"ל, ומידי פעם היה מגיע לשבוע עד שבועיים. ובאותם ימים היה ר' אליהו אומר לבני משפחתו, שלא יטלטלו בשבת מהבית לחצר, כי הגוי אוסר עליהם. פעם אחת התארח אצלם דוד יעקב בשבת שהגוי היה שם, וטען שהגוי אינו אוסר כיון שתמיד הוא נמצא פחות מל' יום. ר' אליהו השיב לו שכיון שבסב"כ יוצא שבשנתיים הוא נמצא ל' יום, אי"כ הוא אוסר. לעומתו טען דוד יעקב שלא מצרפים שנתיים, אלא דנים כל פעם בפני עצמה. אכן, מה הדין ומדוע.

תשובה: הגוי אוסר, ולא מפני שמצרפים את הימים, אלא משום שאם רגיל לבוא הוא נחשב קבוע אף בפחות מל' יום, ואוסר. כתב השו"ע, אינו יהודי שנכנס ברשות, אם הוא רגיל לבוא אוסר מיד, ואם אינו רגיל לבוא אינו אוסר עד לאחר ל' יום. וביאר המשנ"ב דע"י שרגיל לבוא נחשב כקבוע, וצריך לשכור ממנו הרשות (סי' שפ"ד סעי' א', מ"ב ס"ק ד').

שאלה: ר' מרדכי שהיה במדינה בדרום אמריקה לצורך שחיטת בהמות לכשרות המהודרת, התארח יחד עם שאר הצוות בבית הארחה של יהודי, שבאותו זמן לא היו בו גוים מלבד כמה חיילים שגרו בחדר אחד. בערב שבת בא לעשות עירוב, ושאל את בעה"ב אם החיילים נמצאים ל' יום ואוסרים. אמר להם בעה"ב שהוא לא נתן להם את החדר, אלא הם נכנסו בעל כרחו בהוראת המפקד, וגם יש לו שם את מכונת הכביסה, וכבר חודש שהוא לא יכול לגשת אליה. ר' מרדכי החל לדון עם שאר הצוות, האם אפשר להתיר מחמת שלא קיבלו רשות, או מסיבה אחרת. אכן, מה הדין ומדוע.

תשובה: ניתן להתיר מטעם שיש לו מכונת כביסה בתוך החדר שלהם, אבל לא מהטעם שלא קיבלו רשות, כי נכנסו בדינא דמלכותא. כתב השו"ע, אנשי חיל המלך שנכנסו בבתי היהודים, בין בחזקה ובין ברצון, אם יש לבעה"ב באותן מקומות שנכנסו האינם יהודים כלים שאסור לטלטלם בשבת, אינם אוסרים עליהם. והקשה במשנ"ב שבסעיף א' מבואר שהנכנס שלא ברשות אינו אוסר כלל, וכתב שתירצו המפרשים דמייירי שמתאכסנים ע"פ דינא דמלכותא, כמו שנהוג כשאנשי חייל שבאים לעיר, הפקידים קובעים מקומות בעד החייל בבתי העיר, ובהו אפי' לא נתרצה בעה"ב נמי אוסר, דהפקיד יש לו רשות ע"ז מהמלכות, וכנכנס ברשות דמי. והוסיף המשנ"ב (בסוגריים) שהמשכנות יעקב חולק על עיקר דין השו"ע, שאנשי חייל נחשבים תמיד ברשות בעלים ושמן עליו, ובכל גווי אינו אוסר (סי' שפ"ד סעי' ב', מ"ב ס"ק ו').

סימן שפ"ה

שאלה: לר' ראובן היה שכן כופר ומחלל שבת בפרהסיא, כי מקטנותו הוא גדל בקיבוץ אנטו דתי, והיה מוגדר כתינוק שנשבה. יום אחד הוא למד בהלכות עירובין שיש דין שמי שאינו מודה בעירוב אינו יכול לערב, והסתפק מה הדין של שכנו. הוא פנה לאחראי על העירוב, והאחראי

שהשמועה אינה מדויקת, השאלה רק במה. אכן, מה כוונת הרב, ומה הדין להלכה, ומדוע.

תשובה: הרב הורה כן משום שלדעת השו"ע אין סומכין על פת ביהכנסים שהיא שיתוף לעירוב חצרות, ואחרי שיערבו בחצרות יועיל השיתוף להתיר את כל השכונה, אבל אנו סומכים על דעת הרמ"א שסומכין על שיתוף במקום עירוב. כתב השו"ע, המשתתפין במבוי צריכים לערב בחצרות, כדי שלא ישכחו התינוקות תורת עירוב וכו'. אם נשתתפו במבוי בפת, סומכין עליו וא"צ לערב בחצרות. וכתב המשנ"ב, שמדובר שהניחו את הפת בתוך בית שבחצר [שכשר גם לעירוב], אבל אי לא הכי לא מהני. עוד כתב השו"ע, שיש אומרים שאם לא עירבה כל חצר לעצמה, אין סומכין על שיתוף לעירוב [אלא כשעירבו כל חצר לעצמה וגם נשתתפו במבוי, אז מועיל השיתוף שמוותרים לטלטל גם מחצר לחצר אף לא דרך המבוי] [ולפי"ז הפת שבביהכנסים לא מועילה לכד לפי השו"ע, אלא צריך חצרות עם עירוב בנין, וזה טעמו של הרב]. והרמ"א כתב ש"א סומכין על שיתוף במקום עירוב אפילו נשתתפו ביין, וביאר המשנ"ב דא"ע שיעירוב לא מועיל אלא בפת, הכא מיגו דמהני לענין שיתוף, מהני נמי לענין עירוב, וכתב הרמ"א דאנו נוהגים לכתחילה לעשות רק שיתוף אחד בפת, ע"ש שהאר"ך (סי' שפ"ז סעי' א', מ"ב סק"ו ט', ועי' סי' שס"ו ס"ג ברמ"א ובמ"ב ס"ק כ"ט).

סימן שפ"ח

שאלה: באחת הסמטאות בירושלים היו מכל צד שלשה בנינים מחוברים זה לזה, ור' אברהם שהיה אחד השכנים עשה שתי צורות הפתח מברזל, ואמר לכולם שמוותר לטלטל ביניהם ללא שום חשש. בכל זאת שכנו ר' יצחק היה נוהר שלא לטלטל, ור' אברהם קצת נפגע כי נראה מהנהגתו שאינו סומך על מעשיו. ר' יצחק חש בכך, ופנה להרגיעו שכיון שהלכות עירובין מורכבים מאוד, מצוי שלא חושבים על פרט מסוים, אפילו שבמחיצות נראה שאין חשש. בשבת לאחר מכן התעניין ר' יצחק אצל ר' אברהם כיצד עשה עירוב בפת, ואמר שקרא את הנוסח שבסידור. אמר לו ר' יצחק שבסידור כתבו רק לשון עירוב, ובסימטא שלנו יתכן שהיא מבוי וצריכה גם לשון שיתוף, וא"כ למרות העירוב המהודר אסור לטלטל יותר מד' אמות אפילו עגלות ששבתו בחצר. ר' אברהם נבהל, והצדיק את חומרתו של ר' יצחק, ומ"מ אמר שמוותר לטלטל מהחצרות לסימטא, ורק להוציא מהבית אסור. אכן, מה הדין ומדוע.

תשובה: מותר לטלטל בחצר ולסימטא כלים ששבתו בחצר, וכלים ששבתו בבית אסור לטלטלם מהחצר לסימטא שהיא כמבוי, אבל אין אסור לטלטל בתוכם יותר מד' אמות, כיון שמתוקנים בצורת הפתח. כתב השו"ע, אם לא נשתתפו במבוי, מותר לטלטל בכל המבוי כלים ששבתו בתוכו, בין עירבו חצרות עם הבתים ובין לא עירבו, ולהרמב"ם דוקא כשלא עירבו חצרות עם הבתים. וכתב המשנ"ב דלהלכה נקטינן כדעה הראשונה, ואפילו לרמב"ם דוקא כשהמבוי מתוקן בלחי וקורה, אבל אם הוא מתוקן בצוה"פ גם לדידיה מותר בכלו. ועוד כתב, שבכלים ששבתו בתוכו מותר אף מחצר למבוי לממבוי לחצר, דלא תקנו חכמים שיתופי מבואות אלא להתיר להוציא למבוי כלים ששבתו בבית, אבל לענין חצרות ומבואות עצמן לא תקנו, ורשות אחד הוא דמותר לטלטל מזה לזה (סי' שפ"ח סעי' א', מ"ב ס"ק ב' ד').

סימן ש"צ

שאלה: ר' נפתלי גר באמריקה מחוץ לקהילה היהודית, וכל אנשי הרחוב שלו גויים, מלבד שכנו יחידי ר' יעקב שגר באותו רחוב ביולה שלידו. ביניהם היתה גדר נמוכה מ"י טפחים [במקום אחד], ור' נפתלי עירב עי"ז יחד עם ר' יעקב, וטלטלו מזה לזה מעל הגדר. שבת אחת הגיע ר' יעקב ואמר שלא לטלטל, משום שהוא למד עכשיו את הדין שכאשר יש גויים ברחוב אי אפשר לעשות עירוב, ואפילו אם יש חלון מזה לזה. אמר לו ר' נפתלי בא נשב יחד ונלמד את הדין הזה. אכן, מה הדין ומדוע.

תשובה: יכולים לערב שתי החצרות בלי להתיר את המבוי, ורק כשהם משתי מבואות עם חלון אינם יכולים לערב. כתב השו"ע, מבוי שצידו אחד אינו יהודי וצידו אחד ישראלים, והיו חלונות פתוחים מחצר לחצר של ישראל, ועירבו כולם דרך חלונות, אע"פ שנעשו כאנשי בית אחד ומותרים להוציא ולהכניס דרך חלונות, הרי אלו אסורים להשתמש במבוי דרך פתחים. ובסעיף הקודם כתב השו"ע, מבוי שצידו אחד אינו יהודי וצידו אחד ישראל [שיש רק יהודי אחד באותו מבוי], ובית של ישראל אחר אצלו פתוח לרה"ר ולא למבוי, וחלון בינו לישראל, אינו יכול לערב. וביאר המשנ"ב דשם הטעם כדי שלא יסמוך ע"ז היחיד לדור במקום גוי, ע"י שהיהודי השני נכנס ויוצא אצלו (סי' ש"צ סעי' א' ב', מ"ב סק"ה).

סימן שצ"א

שאלה: בסמוך לשכונה הנ"ל היו עוד עשרה משפחות חרדיות וביניהם ר' יונה, שהתרכזו כולם בבנין מגורים אחד בן חמש קומות, וכל שאר הרחוב היו גויים. במרחק שלשה בנינים היה בית הכנסת, והם לא יכלו לטלטל אליו כיון שלא שכרו מהגויים. יום אחד למד ר' יונה שאם יש רק יהודי אחד אין הגוי אוסר לטלטל, ושאל אם כן אנתנו בנין אחד מבין כל הבנינים שברחוב, וא"כ אנו יכולים לטלטל [ע"ז צורת הפתח לרחוב]. אמרו לו חברי שלא סופרים בנינים אלא דיירים, וכיון שאנו עשרה משפחות שצריכות עירוב ביניהם, הגויים אסורים לערב. הציע ר' יונה רעיון נוסף שנערב בתוך הבנין ונחשב כאחד, וממילא כולנו רק אחד. וגם על זה טענו חברייו שסוף סוף הם כמה משפחות, ולא מועיל לערב. אכן, מה הדין ומדוע.

שאלה: אחד מארגוני החסד מארגן חלוקת אוכל בשבתות ובחגים בבתי חולים. האחראי מביא את המזון לפני שבת, ובשבת צועד מביתו לביה"ח. ומכיון שיש בין עירו לביה"ח יותר מאלפיים אמה, הוא מניח כל שבוע עירוב תחומין בצורה מקורית, לוקח ביום שישי שקית ניילון ובתוכה שם כף של פלפל שחור, ומניח בדרך בידי הכביש [במקום שסימן לו הרב], ואומר שזה יהיה לעירוב. יום אחד הוא סיפר את הדבר לר' זבולון, ור' זבולון טען שיש בזה שתי בעיות, א. אי אפשר לאכול פלפל שחור, ב. זו כמות קטנה מהשיעור. אמר לו האחראי שמספיק דבר שמלפתים בו מזון ב' סעודות, והוא נאכל יחד עם המאכלים. והרי אדם אוכל בסעודה קומץ קטן של פלפל שחור, א"כ בכף אחת יש שיעור לכמה סעודות. אכן, מה הדין ומדוע.

תשובה: לכתחילה לא יערב בפלפלין, ובשעת הדחק אפשר שיש לסמוך על המתירים. אבל השיעור הוא חצי רביעית, ולא מעט כ"כ כפי מה שאדם שם בתבשילו. כתב השו"ע, בכל מיני מאכל משתתפין חוץ מתבלין וכו', ו"א שמערבין בתבלין, ובמשנ"ב ביאר שתבלין ראוי לתבל בו, לכן חשוב מאכל לערב בו, ושיעורו כחצי רביעית. ואפשר דבשעת הדחק יש לסמוך על ה"א הזה. ומ"מ יש לזהר מלערב בפלפלין, כ"כ הח"א, ובתשובת החת"ס דעתו דפלפלין כשאר תבלין. ושיעור חצי רביעית הוא שני לויט ושלושה רבעי לויט (סי' שפ"ו סעי' ה', מ"ב סק"ל. וע"ע בביאור הלכה ד"ה ו"א).

שאלה: ר' נחמן, אברך מדקדק בהלכה, הוצרך לשהות בחו"ל בחודש אדר. הוא התארח בקהילה חרדית שאומרים שיש בה עירוב. ר' נחמן החליט לבדוק את כל העירוב עם כל פרטיו. ראשית בדק את הפת, וכבר גילה בה שאלה, כיון שהיא מתבואה החדשה, ועדיין לא הגיע זמן העומר. הגבאי אמר לו, שבמקום זה רובם מקילים באיסור חדש בחו"ל, שיש בו שיטות בפוסקים, ולכן לא הקפיד על כן. שאל אותו ר' נחמן, מה תאמר לאלו שכן מקפידים באיסור זה, ובעיקר הוא לעצמו הסתפק, מכיון שהוא לא מיקל באיסור חדש, ופנה לעיין במשנ"ב. אכן, מה הדין ומדוע.

תשובה: אם אין האיסור מוכרע אצלו, אלא רק בתור חומרא, יכול לערב בפת כזו. אבל אם נוקט כאוסרים, אינו יכול לסמוך על עירוב כזה. כתב המשנ"ב, לענין מי שנוהג שלא לאכול חדש אי מותר להשתתף בה תלוי בזה, אם הוא נוהג רק מצד חומרא מותר לערב ולהשתתף בו, ואם הוא נוהג בזה מחמת דעת הפוסקים שסוברים שהוא אסור מן הדין גם בחו"ל, אסור לו לערב ולהשתתף בו (סי' שפ"ו מ"ב ס"ק מ"ז).

שאלה: אחר שנוגד לר' יהושע בן במוז"ט הוא דאג לעשות עירוב שכונתי מהודר בשכונתו, כדי שאשתו תוכל לטלטל את התינוק לבית הוריו בשבת. הוא עשה מגבית, ופיקח על עשיית העמודים, ובס"ד בער"ש פרשת נח סיימו את העבודות. שעה לפני שבת הוא צלצל לחבירו והתייעץ עמו, מאחר שהוא רוצה כבר השבת להניח פת לעירוב, אך מאחר והוא ורעייתו הם זוג צעיר שמתארח כל סעודות שבת, אין לו פת, ולכן שאל האם הוא יכול לזכות מהעופות שאינם מבושלים שבמקפ"א, כדי שיהיה לשיתוף, ומה שיעורם, או שמא אינם מאכל כלל. אכן, מה הדין ומדוע.

תשובה: בשו"ע נראה שאפשר לערב, ושיעורו כדי לאכול ממנו ב' סעודות בלי פת, אבל הבה"ל הביא שבראשונים מבואר שבשר חי ממש אינו כשר לעירוב. כתב השו"ע, בשר חי לא היה ליפתן, וצריך כדי שיאכל ממנו שתי סעודות. אבל בביאור הלכה כתב, עיין ברשב"א וריטב"א שתמהו דהא בשר חי לאו בר אכילה הוא, ותירצו דאיירי בבשר מלוח הרבה וכו' שנתרכך ונעשה ראוי לאכילה קצת, ועוד תירץ הריטב"א שמדובר במבושל קצת ואינו מבושל כל צרכו [ולפי"ז בבשר חי ממש, אי אפשר לערב] (סי' שפ"ו סעי' ו', בה"ל ד"ה ובשר).

שאלה: ר' מרדכי ור' נח נסעו לשבת לבית הארחה בישוב מסוים, כדי להשתתף בשמחה שנערכה שם. הבית שהתארחו בו היה במרחק חצי שעה הליכה ממקום השמחה, ולכן הם הביאו קצת לחמניות ומאכלים שיאכלו סעודת ליל שבת באותו מקום, ובבוקר ילכו למקום השמחה. בלחמניות שקנו עשו עירוב ביניהם, מכיון שלא היה עירוב בשאר הישוב. בלילה הלכתב ר' נח שהעירוב לא יוכל להועיל, וטענתו "כיון שהיה ברור שנאכל את כל הפת של העירוב בליל שבת, ולא יאשר מהעירוב לבוקר. ואע"פ שאם נאבד אחר בין השמשות כשר, מ"מ כאשר מראש יודעים שלא יתקיים כל השבת, אינו כשר". לעומתו טען ר' מרדכי שכל העירוב הוא רק על זמן בין השמשות, וא"צ שיהיה קיים כל השבת. באותו ישוב לא היה להם ת"ח לשאול, וישבו יחד וחיפשו מקור בהלכה. אכן, מה הדין ומדוע.

תשובה: יכולים לערב, אף כשיודעים שיפסד באמצע שבת. כתב השו"ע, אמר על ככר היום חול ולמחר קודש, או קונם, משתתפין לו בה, שבבין השמשות עדיין לא נתקדשה ודאי, וראויה היתה מבעוד יום. [אע"פ שכבר מיום שישי ברור שהככר יאסר בליל שבת ולא יתקיים, מ"מ זה כשר] (סי' שפ"ו סעי' ט') [וע"ע בסימן שצ"ד ס"ב שמותר לאכול את הפת לכתחילה בסעודת שחרית, ומשמע אף שידוע שיגמור את כולו].

סימן שפ"ז

שאלה: ר' יוחנן האחראי על העירוב, שמע שהרב בן דוד מורה לתלמידיו שלא יסתפקו בעירוב של המצות המונחות בבית הכנסת, אלא כל בנין יעשה עוד עירוב פרטי בבנין, ואח"כ יוכלו לטלטל גם ברחובות השכונה, כי העירוב השכונתי מהודר ללא חשש רשות הרבים. ר' יוחנן התפלא מאוד, הרי ממה נפשך אם העירוב טוב למה צריך עירוב בבנין, ואם צריך עירוב בבנין איך יכולים לטלטל בכל השכונה. הוא אמר לעצמו, בודאי

השיב שהוא לא יודע את ההלכות האלו, ואצלו כל מי שמחלל שבת צריך לשכור ממנו. ר' ראובן החליט לעיין היטב בסוגיה ולבדוק את הכרעת המשנ"ב. אכן, מה הדין ומדוע.

תשובה: נחלקו הפוסקים בדניו, והכרעת המשנ"ב שצריך לשכור ממנו. כתב השו"ע, צדוקי הרי הוא כישראל ומבטל רשות, אבל עירוב אינו מועיל כיון שאינו מודה בעירוב. וכתב המשנ"ב דאע"פ שבודאי מחלל שבת בפרהסיא, עכ"פ באיסור דרבנן, ואיתא בסעיף ב' דהרי הוא כעכו"ם, מ"מ צדוקי שאני, שמחזק כך מימי אבותיו ומנהג אבותיו בידו, כ"כ הבי". ודעת כמה פוסקים שאף צדוקי אם מחלל שבת בפרהסיא דינו כעכו"ם. ובשעה"צ תמה על הבי"י שכתב קולתו בדעת הרמב"ם, וברמב"ם מבואר להיפך. והוסיף, דמסתברא עוד לומר דאפילו אם בעלמא אינם כעכו"ם, מ"מ לענינו דכל עיקר הטעם דגזרו בעכו"ם כדי שלא ילמד ממעשיו, א"כ גם בצדוקי שייך זה, כיון דעכ"פ מתנהג כעכו"ם, ומאי עדיפא לן משום שמנהג אבותיו בידו. ולפלא על הט"ז ומג"א שלא הביאו דעת האוסרים, וכ"מ פשטא דש"ס שבמסקנא צדוקי שמחלל שבת בפרהסיא אינו יכול לבטל, וכן משמע מהא"ר וקר"נ, וע"ש בשם הפוסקים דקראים שבזמנינו בודאי יש להחמיר (סי' שפ"ה סעי' א', מ"ב סק"א, שעה"צ סק"ב).

סימן שפ"ו

שאלה: בבהכנ"ס של קהילה בדרום עשו שיפוצים, והורידו את הארון של המצות של העירוב, והניחו אותו במחסן קטן. כליל שבת נכנס הגבאי והבחין שהמצות אינם, ומצא שהניחו אותם בחדר קטן צדדי שאין בו ד' על ד' אמות, ורק לפני שבוע אמר הרב שמי שעושה עירוב בביתו יקפיד שיהיה בחדר ד' אמות. הוא פנה מיד לאחד הת"ח שבבהכנ"ס, ושאל אותו האם בדיעבד זה כשר. אכן, מה הדין ומדוע.

תשובה: כשר לכתחילה באופן זה שמטרתו לשיתוף. כתב השו"ע דפת של שיתוף יכולים ליתנו באויר החצר או בבית שאין בו ד' על ד' אמות, וביאר המשנ"ב שאף אם נאמר שביט כזה לא נחשב בית, והקירות והתקרה שלו כמי שאינו, הרי לא גרע מאויר שבחצר, ששיתוף ניתן להניח גם בחצר. [הפת הנ"ל שהונחה בבהכנ"ס בהכרח שהיא שיתוף, שהרי בהכנ"ס אינו בית דירה, ואין מניחים בו עירוב אלא רק שיתוף] (סי' שפ"ו סעי' א', מ"ב סק"ד).

שאלה: בשכונה מתחרדת בחיפה היו שני אברכים, ר' יעקב ור' אליהו, בוגרי אחת הישיבות הידועות, שגרו בשני בנינים זה ליד זה, ועשו עירוב זה עם זה [אחרי שהצליחו במאמץ רב לשכור מכל שכניהם הגויים והמומרים]. בשבת הם סיפרו את הדבר בשמחה בבהכנ"ס, ואחד האברכים אמר להם שזה לא מועיל, כיון שיש ביניהם גדר גבוהה י' טפחים, שאמנם הם מדלגים עליה בקלות, אבל ע"פ ההלכה צריך שיהיה פתח או חלון בתוך י"ט. אמר לו ר' יעקב שהוא ידע וחשב ע"ז, ויש בפינה האחורית של החצר שער שעשה אחד השכנים שהיה גר שם לפני חמש שנים, ועזב אותה נעולה. חזר האברך וטען שדלת נעולה היא כמי שאינה. אכן, מה הדין ומדוע.

תשובה: דלת נעולה שיש לה מפתח כשרה, אך דלת זו שאין להם אפשרות לפותחה אינה מועילה. כתב השו"ע, ישראלים שדרים בג' מקומות חלוקים, ודלתות כל אחד מהמקומות נעולות בלילה, והשמש גבה קמח מכולם, אינו מועיל להם להשתתף וכו'. ובמשנ"ב הביא דברי הבית מאיר שביאר דעת השו"ע שמדובר שאין מקום האסור ביניהם, אבל אם הרשות בידם לפתוח בכל שעה שירצו אין מתקלקל השיתוף ע"י הנעילה (סי' שפ"ו סעי' ב', מ"ב סק"ט).

שאלה: בשבת בראשית היו שתי משפחות שעשו שבת שבע ברכות, באולמות של בית הכנסת השכונתי, שתייהן הזמינו לחמניות מאותה מאפיה, ולכן לא הקפידו על כך שהלחמניות התערבו של זה עם זה. כשישבו לסעודת שבת עורר אחד האחים שצריך עירוב בין שתי המשפחות [כיון שהן כשני אורחים בלי בעה"ב]. בעלי השמחות נבוכו, שא"כ לא יוכלו להעביר מהמטבח לאולם, אך מיד העלו רעיון טוב, שהלחמניות שהתערבו יחד יהיה כאילו עירבו, שהרי יש כאן משל זו ומשל זו בכלי אחד. אכן, מה הדין ומדוע.

תשובה: הביאור הלכה מסתפק ומצדד שכרות המונחים יחד לא נחשבים לעירוב כשלא הונחו לכך, אלא רק במשקין שמתערבים. כתב הרמ"א, היה משותף עם שכניו בסחורה, לזה ביין ולזה בשמן, אין צריך להשתתף, והוא שיהיה בכלי אחד. ובבה"ל כתב שרבים חולקים שייך ושמן לא מצטרפי, וה"גאון יעקב" כתב שמסתבר שגם שותף לזה בפת ולזה בפת אחרת לא מצטרפי, דדוקא משקים שמתערבים יחד, ולא באוכלין שאינם מתערבים. ואפילו לדעת הטור והרמ"א דשני מינים כגון יין ושמן מצטרפים, היינו משום שעכ"פ מתערבים אבל לא ביבש (סי' שפ"ו סעי' ג', מ"ב ס"ק ט"ז).

שאלה: בשבת חוה"מ פסח חיפש ר' יואל כיצד יוכל לערב במאכל שכולם אוכלים, כיון שבקהילתו נהוג שבפסח אף אחד לא אוכל אצל חבריו. לפתע בא לו רעיון שיערב עם ביצים, בכמות הנאכלת בב' סעודות. בעודו מסתפק כמה ביצים אדם אוכל בב' סעודות, הוא דחה את הרעיון, כיון שאם יבשל את הביצים אצלו שוב אף אדם לא יאכל אותם, ואם יניחם חיים הרי אף הם לא מאכל הראוי לאכילה. והנה יתכן שאין בעיה בכך שאנשים מקפידים לא לאכול אצל אחרים, אבל מה נענה לר' יואל בכמה ביצים עושים שיתוף, ומה דינם כשהם חיים. אכן, מה הדין ומדוע.

תשובה: משתתפין בשני ביצים, ואפילו כשהם חיים, שכן כתב השו"ע, וביאר המשנ"ב הטעם שאפשר אפילו בביצים חיות, משום דזימנין דסועדין בהם בשעת הדחק (סי' שפ"ו סעי' ז', מ"ב ס"ק ל"ח).

תשובה: מותרים לטלטל ברחוב אחרי שעירבו ביניהם, מטעם שמתחשבים כאחד בכך שהם בנין וחצר אחת, אבל משום שעירבו לא נעשו כאחד. כתב השו"ע, ככל משפטי ישראל בחצר עם האיני יהודי, כן הוא במבוי וכו', שאין אסור לטלטל עד שיהיו שתי חצרות של בתי ישראל, אבל חצר אחת לא, אפילו אם הרבה בתים של ישראל פתוחים לתוכה [והוא שתהא מוקפת וכו']. וביאר המשנ"ב, דלגבי מבוי כל בני החצר חשובים כחדא, משא"כ בשתי חצרות שאוסרים זע"ז במבוי בזה העכו"ם אוסר עליהם, ולגבי עירוב כתב השו"ע (בסימן הקודם, שהובא בשאלה הקודמת), שאפילו עירבו ונעשו כאנשי בית אחד אסורים להשתמש במבוי, וביאר המשנ"ב דאין עירוב מועיל לעשותם כיחיד במקום עכו"ם (סי' שצ"א סעי' א', מ"ב סק"ז, וסי' ש"צ סעי' ב' מ"ב סק"י).

שאלה: באחד מהישובים הסמוכים לערבים, היה פחד גדול מפגיעים, והחייילים הסתובבו כל הזמן בישוב, וכאשר היו רוצים לנוח היו נכנסים לבית כלשהו בלי לשאול רשות, נחים ויוצאים, אחד התושבים היה המיד מסרב להכניס אנשים לביתו, וגם הפעם הוא מיאן להכניס את החייל, וטען שע"פ החוק אין זכות להכנס לבית פרטי ללא רשות. החייל אמר לו, אם אתה רוצה שנשמור עליך מהערבים, אל תעשה בעיות לחיילים. מתוך פחדו הוא נתן לו להיכנס. בא האחראי על העירוב לרב ואמר, עכשיו הזמן לשכור מהחיילים לצורך העירוב, שהרי עכשיו הם יכולים להיכנס לכל בית. אכן, מה הדין ומדוע.

תשובה: האפשרות הזו שאינה חוקית, אינה מועילה. כתב הביאור הלכה שדוקא אם יש לשר רשות להכניס חיילים מועיל לשכור ממנו, אבל אם רק ע"י הכרח נוהג כך, ואינו מחוק המלכים, אינו מועיל (סי' שצ"א סעי' א', בה"ל ד"ה שהרי).

שאלה: בעיר קיסריה השוכנת על שפת הים, יש מתחם גדול של בתים עם מאות דירות, שהם בבעלותו של אדם עשיר שמשכיר אותם בסכום חודשי. בשנים האחרונות התפתחה שם קהילה מתחזקת בשמירת התורה והמצוות, והם ביקשו לעשות עירוב בתוך המתחם, וכדי לשכור את רשות מחללי השבת רצו לפנות לבעלים שישכירו כדן שר העיר, שהרי הבתים הם שלו, אך אחד מהם טען שאחרי שהוא השכיר כבר אין לו זכות בהם. לעומתו טענו אחרים שעדיין זכותו קיימת, שהרי אם הוא לא ישלם את השכירות הוא יוציא אותו. מכיון שלא ידעו להכריע בכך, הם פנו לרב שלהם לשאול את ההלכה. אכן, מה הדין ומדוע.

תשובה: הבעלים אינו יכול להשכיר לעירוב דירות שכבר שכורות, כיון שאינו יכול לסלק אותם כל זמן שהם משלמים. ומ"מ לפי הרמ"א יתכן שיכולים לשכור את הפרוודורים. כתב השו"ע, צריכים לשכור מכל חצר וחצר של גוי, ואין מספיק במה שישכור משר העיר. וביאר המשנ"ב שאף אם הבתים שלו ומסרן לאנשי העיר ע"מ שישלמו לו המס כנהוג, אינו מועיל, והטעם שהרי לא יכול לסלק כל זמן שמשלמים לו המס. והרמ"א כתב ש"א שדוקא להתיר להוציא ולהכניס מבית האיני יהודי אינו מועיל, אבל לטלטל במבוי יכול לשכור מן השר, שהרי המבוי הוא של השר ויכול לסלק כל האיני יהודים משם (סי' שצ"א סעי' א', מ"ב סק"י י"א) [ויש להסתפק אם במתחם ההוא, יכול לסלק מהפרוודורים].

סימן שצ"ב

שאלה: בעיר חדשה המיועדת לציבור החרדי, עשו עירוב מהודר שייקף את כל העיר, והכריזו עליו שאין בו שום חשש, וכל האברכים השתכנו והחלו לטלטל. קם אחד הת"ח והתחיל לערוך רשימה של דברים שיש לתמוה על העירובים בזמננו שלא מקפידים עליהם, בין הדברים כתב שהעיר היא של רבים ולא שירוי בה בתים מחוץ לעירוב. בא האחראי ואמר שהוא השאיר את שני הביתנים של העובדים הערבים, שהם מחוץ לעירוב. השיב לו הת"ח שערבים אינם צריכים עירוב ואינם שירוי. אכן, מה הדין ומדוע.

תשובה: מחלוקת, וטוב להחמיר. כתב המשנ"ב, ובתי העכו"ם אי הוי שירוי לענין זה, יש דעות בין הפוסקים, וטוב להחמיר. אמנם בשער הציון כתב לגבי המנהג שלא לשירי, בשם הא"ר שברוב מקומות יש בתי עכו"ם, דהוי שיעור [צ"ע] (סי' שצ"ב מ"ב סק"י, שעה"צ סק"י).

סימן שצ"ג

שאלה: ר' משה ערך שמחה משפחתית באולם של בית הכנסת הסמוך לביתו, ועשה במיוחד תיקון של צורות הפתח לחבר בין הבנין לבית הכנסת, שיוכלו לטלטל את הדברים. לאחר קבלת שבת בבית הכנסת, הוא דיבר על כך עם שכנו ר' שמעון, ותוך כדי כך הוא נזכר שלא הניח את הפת של העירוב. אמר לו ר' שמעון רוץ מהר עכשיו שהרי עדיין בין השמשות, ואפשר להניח עירוב. הסתפק ר' משה האם כיון שאמר קבלת שבת יהיה אסור להניח עירוב. הזמן היה קצר ולא היה לו פנאי לבדוק במשנ"ב. וניסה לשאול את האברכים מי יודע את ההלכה הזו. אכן, מה הדין ומדוע.

תשובה: מחלוקת, והדבר נוטה לאיסור. כתב השו"ע, אחד עירובי חצרות ואחד שיתופי מבואות, מערבין אותם בין השמשות, ואפילו אם כבר קיבל עליו תוספות שבת. ויש אוסרים אם קיבל עליו תוספת שבת. וכתב המשנ"ב שמביאור הגר"א משמע שמצדד לדינא כדעת האוסרים. (סי' שצ"ג סעי' ב', מ"ב סק"י י"ב).

סימן שצ"ד

שאלה: בשכונה בירושלים האחראי על העירוב היה מסור מאוד, וכבר כמה שנים לא נסע לשבת כדי שיוכל לבדוק ולתקן את העירוב. פעם אחת הוא נסע לשבת לעיר אחרת, והקדים לתקן ולבדוק הכל מוקדם.

ובשעה שנכנסה שבת עלה ספק בליבו, שמא למרות כל המאמץ העירוב אינו כשר, משום שהפת של העירוב נמצאת בביתו, ואין לאף שכן מפתח להיכנס לקחתה. בצד לו הוא פנה לאחד האברכים שלמד עירובין, והאברך טען שיחליט עכשיו שמרשה להם לשבור את הדלת כדי להיכנס, וממילא יחול העירוב עכשיו, כי עדיין בין השמשות. מיד הוא עשה כדבריו, שלא יכשלו מאות המשפחות. ולאחר מכן החל לעיין האם זה מועיל. אכן, מה הדין ומדוע.

תשובה: אינו מועיל, משום שמבואר שיש איסור גמור בסתירה זו. וגם שהתושבים אינם יודעים שמותר להם, והרי זה כמו שאבד המפתח, שאינו מועיל אף שהוא קיים. כתב השו"ע, נתנו במגדל ונעל בפניו, ואבד המפתח קודם שחשכה, אם אי אפשר להוציא העירוב א"כ עשה מלאכה גמורה בין השמשות, הרי זה כמו שאבד ואינו עירוב, שהרי אי אפשר לאכלו. וביאר המשנ"ב מהי מלאכה גמורה, כגון שצריך לסתור את המגדל או הדלת שיש בו משום סתירת אהל, ובביאור הלכה האריך מהו האיסור בסתירת הדלת, הרי זה מקלקל, ושבות דרבנן הותר בבין השמשות לצורך מצוה כגון עירוב. וכתב דאפשר שנחשב סותר ע"מ לתקן, דצריך את הסתירה בשביל העירוב שבתוכו. או משום שהוא שבות הקרוב למלאכה, ולא התירו כה"ג אף בבין השמשות (סי' שצ"ד סעי' ג', מ"ב סק"י, בה"ל ד"ה מלאכה).

סימן שצ"ו

שאלה: חיים ואליהו בחורים מבוגרים נסעו יחד לשבת בישיבה בצפון, בדרך היה פקק גדול, והאוטובוס התעכב יותר משעתיים מהמתוכנן. הם ראו שלא יגיעו לפני שבת, והיו נבוכים מאוד מה לעשות. יחד אורזו אומץ והחליטו שיורידים ונשארים בצד הכביש עד מוצאי שבת. בליל שבת לאחר תפילת מעריב ברגש, כל אחד הוציא מהמוזודות לחמניות ועוגות שהיו להם לקיים סעודת שבת, ופתאום חיים מזהיר לאלהיו שאסור לטלטל כאן יותר מד' אמות כי השדה אינה מוקפת מחיצות אלא רק בתוך ד' אמות, והנה כדי שיוכלו לאכול יחד היה חסר בדיוק אמה אחת, והתעורר ויכוח ביניהם האם אפשר להחשיב את הדי' אמות באלכסון ואו יהיה לכל אחד עוד יותר מאמה להתקרב, ולא היתה להם אפשרות לברר את ההלכה. אכן, מה הדין ומדוע.

תשובה: כתב הרמ"א שהדי' אמות הוא באמצעו, וי"א ד' אמות לכל צד, אבל לטלטל אין לו רק ד' אמות. וכתב המשנ"ב דהיינו עם האלכסון, ועיין בסי' שמ"ט דאותן ד' אמות שברר לו לכו"ע מותר לטלטל באלכסון, אף שעולה יותר מחמש אמות (סי' שצ"ו סעי' א', מ"ב סק"י).

שאלה: השנים הנ"ל המתינו כמה שעות, ואז החל הפחד בליבם, וחייפו שדרך להתיר להם ללכת. אליהו הבריק רעיון שהנהגה נמצאים בתוך בקעה גדולה בין ההרים, בגודל קילומטר וחצי [כשלושת אלפים אמה]. ואפשר לומר שההרים הם כמחיצת תל המתלקט, וא"כ כל הבקעה נחשבת רשות היחיד גדולה, ובקצה הבקעה על ראש ההר במרחק מאתיים אמה יש עיר ידועה עם שכונה חרדית. השאירו את החפצים תחת העץ והלכו בבקעה ובהר, עד שכעבור שעה נשמו לרווחה שהגיעו לעיר. פנו לבית הכנסת וסיפרו, ושם התעורר ויכוח שלא מסתבר כדבריהם, שא"כ כל העמקים בארץ הם רשות היחיד, ואפילו לטלטל בהם מותר. אכן, מה הדין ומדוע.

תשובה: הבקעה אינה רה"י מדרבנן, כיון שהיא יותר מבית סאתים שאינו מוקף לדירה, ולכן אסור לטלטל בה, וגם היה אסור להם ללכת יותר מאלפיים אמה מהמקום שהיו. כתב השו"ע, בכל מקום שקידש עליו היום, אם אינו מוקף לדירה עד סאתים חשוב כולו כארבע אמות, ואפילו שבת בתל גבוה וכו' חשיבי כארבע אמות עד סאתים. וכתב המשנ"ב שאם היה יותר מסאתים, אין לו אלא אלפיים אמה לכל רוח ממקום ד' אמות שעומד בהם בעת שקידש היום (סי' שצ"ו סעי' ב', מ"ב סק"י י"ד).

סימן שצ"ז

שאלה: ר' משה עשה עירוב תחומין ללכת בליל שבת לביה"ח, והרב אמר לו שבאופן זה מותר ללכת בעיר רק עד הרחוב הסמוך, ושאר העיר מחוץ לתחומו. בשבת בצהריים ביקש שכנו ר' יצחק לשאול ממנו את העגלה, שאל אותו ר' משה להיכן אתה הולך, כיון שהעגלה שלי מותרת ללכת רק עד הרחוב הסמוך, כמו התחום שלי. אמר לו ר' יצחק שהוא למד במשנ"ב שאדם שמשאיל חפץ מחבירו הרי הוא כרגלי השואל, וא"כ אין בעיה מצד התחום שלך. ביקש ר' משה לעיין בדבר, אכן מה הדין ומדוע.

תשובה: אסור להוליך העגלה מחוץ לתחומו של ר' משה, כיון שבכניסת שבת לא חשב שעומד להשאיל לר' יצחק. כתב השו"ע, השואל כלי מחבירו מערב יו"ט אפילו לא לקחו עד הלילה, הרי הוא כרגלי השואל, ואם שאלו ממנו ביו"ט אע"פ שדרכו לשאלו ממנו בכל יו"ט, הרי הוא כרגלי המשאיל. ואם עירבו בעליהם לרוח אחת, אין שום אדם יכול להוליכם לרוח האחרת אפילו פסיעה אחת, במקום שאין הבעלים יכולים לילך (סי' שצ"ז סעיף ג' וי"א).

שאלה: ר' נחמן נסע לשבת למושב כפרי בדרום, ובו אנשים רבים מגדלים מספר בהמות, ויש רועה שלוקח אותם לרעות במרחבים שמחוץ למושב. הוא נהנה לראות שיש עוד מקומות עם רועי צאן, ולא הכל נעשה ברפתות גדולות בצורה תעשייתית, והחל לדון איהו הלכות נוהגות בהם. הדבר הראשון שעלה במוחו בראותו אותם מתרחקים מהישוב, שהם יוצאים מחוץ לתחום, הרי בשיעור הוא שמע שהתחום המותר קטן מאוד, כקילומטר אחד, כאורכו של רחוב חזון איש בלבד. כשחזר הרועה אחה"צ שאלו ר' נחמן כיצד מותר להתרחק כ"כ. ענה לו הרועה שהוא עושה עירוב תחומין לעצמו, והרועה השני הוא גוי, והוא

הולך איתם יותר רחוק. אמר לו ר' נחמן יפה מאוד, ומה עם הבהמות, יש כאן שתי בעיות, א. לך אסור לקחת את הבהמות מחוץ לתחום של הבעלים שברשותם הם היו בכניסת שבת, ב. אסור לבעלים למסור לגוי שיוציאן, מפני שאדם מצווה על שביית בהמתו. הרועה אמר לו שאינו יודע ספר, וכבר כמה שנים אנו לוקחים מאותם אנשים, ונלך לשאול את הרב. אכן, מה הדין ומדוע.

תשובה: לרועה היהודי מותר לקחתם לפי תחומו, כיון שדעת הבעלים היתה מראש למוסרם לו, ולרועה הגוי נוהגים היתר למסור לו בלי לצוותו שילך מחוץ לתחום. כתב השו"ע, מסרה לרועה, אפילו נתנה לו ביו"ט הרי הוא כרגלי הרועה. וביאר המשנ"ב דכבר מערב יו"ט דעתו היה שלא תקנה שבייתה אצלו, אלא אצל הרועה שמסר לו למחר. [ואם יש שני רועים בעיר, נחלקו הפוסקים מלבד באופן שרגיל תמיד למסור לאחד מהם, וכל שכן אם אמר לו מערב יו"ט לרועה שימסור לו]. ולגבי מסירה לגוי, כתב הרמ"א עיין לעיל סוסי"י ש"ה אם מותר למסור בהמה לאינו יהודי במקום שיש לחוש שיוציאנה חוץ לתחום, ובמשנ"ב ביאר ששם מבואר להיתר, וצ"ע שכתב במשנ"ב שיש מחמירים והעולם נוהגים היתר, אכן לצוותו שיוליכנו חוץ לתחום אסור (סי' שצ"ז סעי' ה' מ"ב סק"י י"ב ושעה"צ ט', וסעיף ג' מ"ב סק"ט).

שאלה: רבים מהקהילה החסידית נסעו ליום טוב לביהמ"ד של האדמו"ר בחו"ל, שם אירגנו להם מקומת אירוח ממרחקים שונים, שחלקם היו מהלך חצי שעה ומחוץ לתחום, ועשו לשם כך עירוב תחומין. ביו"ט לאחר התפילה הגבאי חילק מנות ארוחות שכל אחד יקח לחדרו, מלבד הסעודה המרכזית שתהיה יחד, ולאחר השבת כל אחד ישלם על מה שלקח. בדרך התעוררה שאלה קשה, שהמנות לא היו קנויות להם לפני החג, וא"כ דינם כתחום של הגבאי ואסור לטלטל מחוץ לתחום. ר' שלמה טען שאסור, כיון שהיה מיועד גם לאנשים שלא עשו עירוב, ור' יהושע טען שהגבאי מראש עמד לחלקם, וזה כביכול מונח בדעתו שיהיה לכל אחד לפי מקומו. אכן, מה הדין ומדוע.

תשובה: למוזמנים מותר, כיון שהיה עומד לתת להם והתכוין להעמיד לרשותם. כתב השו"ע, שור של רועה כרגלי אנשי אותה העיר, וביאר המשנ"ב שזה שונה מדין פטם שתמיד כרגלי הקונה, כיון שהרועה מוכר שור שאינו מפותם, ואין דרך לקנותו מעיריות אחרות, ולכן אין דעת הרועה אלא על בני עירו, והרי הוא כרגלם. וכתב הבה"ל שאם הלוקח עירב, יכול להוליכו למקום שעירב. ואם בא בן עיר אחרת שעירב, ולקחו ביו"ט, יכול להוליך עד אלפיים אמה, דעכ"פ לא גרע מאנשי העיר (סי' שצ"ז סעי' ז', מ"ב סק"י י"ז, בה"ל ד"ה אנשי).

שאלה: האחים יהודה וחבולון היו בבית שהפרוטה לא היתה מצויה. לקראת החורף קבלו במתנה מאחד הדודים מעיל גשם חדש על מנת שיהיה של שניהם. ולכן כל אחד השתמש כשהיה צריך, והסתדרו ביניהם שכל אחד ישתמש בשעות אחרות. שבת פרשת נח היתה גשומה, ויהודה שרצה ללכת לעיר הסמוכה לשמחת שבע ברכות עשה עירוב תחומין. בשבת כשעמד לצאת רצה לקחת עימו את המעיל. ראה אותו זבולון שג"כ רצה את המעיל לצאת לשמיעת שעור תורה, ואמר לו שאסור לו לקחת את המעיל כיון שהוא של שנינו, ואני לא עשיתי עירוב תחומין. השיב לו יהודה שאין בזה בעיה, מאחר שעומד לשימוש מי מאיתנו שירצה, א"כ כשאני לוקח התברר שזה שלי לזמן הזה מלמפרע. האחים החלו לדון ולהתפלפל בדיני ברירה והשותפין, והוציאו ספרי הלכה ועיין, אכן מה הדין ומדוע.

תשובה: אסור ליהודה לקחת את המעיל מחוץ לתחומו של אחיו זבולון, משום שבכניסת שבת עמד לשימוש לשניהם. כתב השו"ע, כלים המיוחדים לאחד מהאחים הרי הם כרגליו, ושאינם מיוחדים אין יכולים להוליכם אלא למקום שכולם יכולים לילך (סי' שצ"ז ס"ח).

שאלה: הרב כהן הלך לביה"ח בשבת, לבקר את בתו שילדה בשעט"מ, וסמך על העירוב תחומין הציבורי שהניחה אגודת עזר מציון, בדרך נפל כפתור מבגדיו, ונכנס לבית גיסו וביקש סיכת בטחון, בתוך כך הוא סיפר על המזל טוב שמגיע לו, ושהוא הולך לביה"ח עם עירוב תחומין. ברגע שזכיר את הנושא התעורר לחשוב שסיכת הבטחון שהצמיד אינה שלו, ויש לה ג"כ תחום כרגלי הבעלים של גיסו שלא עירב. אמר לו גיסו שלא שייך איסור תחום אלא בחפץ נחשבו לעצמו, אבל סיכת הבטחון טפילה לבגד ואין לה חשיבות לאסור משום התחום. הרב כהן רצה לברר שאלה זו עם ת"ח המתמצא היטב בהלכות תחומין, אך לא מצא. אכן, מה הדין ומדוע.

תשובה: גם לחפץ קטן הטפל לחפץ גדול יש איסור תחומין, כמו שמבואר באשה ששאלה מים או מלח לעיסה. כתב השו"ע, אשה ששאלה מחברתה מים ומלח לעיסתה ותבלין לקדרתה ביו"ט, הרי העיסה והתבשיל כרגלי שתיקן, וביאר המשנ"ב שהטעם מפני שנתערב בה דבר שקנה שבייתה אצל חברתה (סי' שצ"ז סעי' י"ב, מ"ב סק"י ט"ט).

שאלה: גברת לוי התאשפזה כשעה לפני שבת, ומסרה את התכשיטים לאחותה שליוותה אותה לביה"ח לשמור עליהם. האחות אמרה לעצמה שבינתיים תענוד אותם עליה שזו השמירה הכי טובה. בלילה חזרה לביתה בעיר הסמוכה, ע"י שעשתה עירוב תחומין. כשהגיע לביתה העיר לה בעלה שצריך לברר את הדין של טלטול התכשיטים, ונראה שהיה אסור לה לקחתם לבית, כיון שהיא לא השאילה אותם מאחותה, אלא היא נתנה לה רק לשמור עליהם, וא"כ הרי הם בחזקת גברת לוי וכפי התחום שלה. מיד היא הסירה את התכשיטים, והמתניה שבעלה יברר את ההלכה. אכן, מה הדין ומדוע.

תשובה: מותרת לקחתם כפי התחום שעירבה, משום שהופקד בידה ולא יחדה מקום. כתב השו"ע, מי שהיו לו פירות מופקדים בעיר אחרת,

תשובה: הביאור הלכה הסתפק בזה, ונראה שמצדד שצריך שהעיר תהיה דוקא באמצע, ולא יותר מקמ"א לצד אחד. כתב הביאור הלכה, יש להסתפק אם היה ביניהם השיעור דרפ"ג אמות ולא יותר, ורק שהאמצעי לא היה עומד מכון באמצע אלא נוטה לצד אחד יותר, שאילו היו רואים אותו כאילו עומד באמצע בשורה אחת, היה ממנו ולצד אחד פחות מקמ"א ולצד שני יותר מקמ"א, ד"ל שהאמצעי מתחבר להצד שפחות מקמ"א, ואין כאן רק שתי ערים, ובוזה לא אומרים רואים כאילו סמוכה, או אפשר כיון שבסה"כ יש רק רפ"ג רואים כאילו נתונה באמצע. וכתב הבה"ל שמשלשון המשנה משמע שצריך מכוון, ומלשון הרמב"ם משמע שא"צ מכוון, ושוב מצא בחת"ס שצריך מכוון באמצע דוקא (ס"י שצ"ח סעי' ח', בה"ל ד"ה רפ"ג).

סימן שצ"ט

שאלה: במושב ליד מירון הזמינו אדם שעוסק במדידת התחומין, וביקשו שימדוד את התחום עד מירון, כמה מבני הישוב המתינו לראות כיצד מודדים בחבל ומקדירים, והנה הוא בא והוציא חבל ומדד את התחום דרך הכביש בשטח ישר. אמרו לו התושבים שהתאספו שם, הרי בצד הכביש יש הרים כנגד העיר, וצריך לקדר אותם. אמר להם שהוא בוחר היכן שנוח לו למדוד, ואם אינו רוצה לקדר יכול למדוד במקום הישר שהוא ג"כ כנגד העיר ממש. התושבים התווכחו והביאו ראיות, והוא נשאר בשלו. אכן, מה הדין ומדוע.

תשובה: המודד צריך למדוד במקום הישר דוקא, ולא רק אם הוא רוצה. כתב השו"ע, לא ימדוד אלא כנגד העיר, אפילו יש הרים וגאיות כנגדה, לא ילך מנגדה לצדה שהוא ישר וכו', אלא ימדוד כנגד העיר, וכתב המשנ"ב שאם כנגד העיר גופא יש מקום מישור בלא הרים וגאיות, צריך למדוד במקום המישור. (סי' שצ"ט סעי' ד', מ"ב סק"ט).

שאלה: ר' יוחנן נסע עם משפחתו לישוב בצפון, ותכננו לטייל בשבת מסביב לישוב. לאחרונה ר' יוחנן למד הלכות תחומין, והיה עירני לכך שיש מרחק שהוא מחוץ לתחום, ולא היה לו דרך למדוד, לכן לפני שבת יצא למדוד בפסיעות. הוא הלך וספר פסיעות בינוניות עד אלפיים, ובדיוק בסוף האלפיים היה את הנחל המיוחד שכולם מספרים עליו, ולשם רצה לכתחילה לטייל, הוא חזר לביתו וסיפר בשמחה שהנחל בתוך התחום. שאל אותו בנו, האם לא צריך לחשוש שמא הפסיעות אינן מדויקות, ומלכתחילה לא לסמוך עליהן במדויק. אמר לו אביו שאין ספק בדבר, כך הם כל שיעורי תורה, מודדים כפי שרואה וא"צ לחשוש לשינויים קטנים. הבן בכל זאת חשש בסתר ליבו, ועיין במשנ"ב אולי ימצא מרגוע לנפשו. אכן, מה הדין ומדוע.

תשובה: לכתחילה אין למדוד בפסיעות אלא בחבל כתקנת חכמים, ורק אם לא מודד בשלימות את כל האלפיים יכול למדוד בפסיעות. כתב השו"ע, אין מודדין תחום העיר אלא בחבל של פשתן וכו'. וכתב הבה"ל, כתב הכלבו בשם הר"מ, אדם שמודד אלפיים אמה לתחום שבת דרך הילוכו, אם אין שם א"א אלפיים בצמצום אין לסמוך ע"ז ולילך בכולן, שמא יש יותר, כי מן הדין אין לאמה כי אם ששה טפחים, עכ"ל הר"מ, וכוונתו שמא אין מצמצם לפסוע פסיעה בינונית. ונראה ראייה מגמ' וכו', ומ"מ נראה מדברי הכל בו, שאם אין ברעתו למנות כל האלפיים בשלימות, יוכל לסמוך אף לכתחילה על מדידת פסיעות (סי' שצ"ט ס"א, בה"ל ד"ה אין).

שאלה: ר"מ בישיבה התקשר ביום שישי לאחד הרבנים, וסיפר שהוא נמצא עם הישיבה בישוב בצפון, והם שואלים עד היכן מותרים ללכת בשבת. הר"מ הוסיף שאחד הבחורים מדד את מרחק האלפיים בשני מקומות מחוץ לישוב, ולפי זה אומר להם עד היכן ללכת, והשאלה האם יש בעיה לסמוך על המדידה שלו. הרב שאל אם הבחור למד את ההלכות, אמר הר"מ שהוא לא למד, אבל הוא מדד טוב, ואין בזה מה לטעות. אח"כ סיפר הרב את השאלה לבני ביתו, ושאלם מה הייתם אומרים על כך. אכן, מה הדין ומדוע.

תשובה: אין סומכים אלא על מדידת מומחה, שבקי במידת הקרקע וגם בהלכות. כתב השו"ע, אין סומכין אלא על מדידת אדם מומחה, שהוא ידוע מידת הקרקע, והוסיף המשנ"ב שגם יהיה בקי בדיני המדידה (סי' שצ"ט סעי' ז', מ"ב ס"ק כ"ח). ועי' בשעה"צ דברים שאפשר לטעות בהם.

שאלה: בעיר בדרום ליד נתיבות, הסתפקו מאוד בשיעור התחום, והביאו שני ת"ח מומחים למדידת התחומין שימדודו להם, ויורו להם את ההלכה. לאחר שכל אחד מהם הגיש את החישוב שלו, התברר שיש הבדל גדול ביניהם בשני צדדים של העיר בצד מערב, היה הבדל של מאתיים אמה, ובצד מזרח היה הבדל של שמונה מאות אמה. האברכים באו לפני הרב המקומי ושאלו מה לעשות, האם להקל או להחמיר. אכן, מה הדין ומדוע.

תשובה: בצד מערב אפשר להקל, דתחומין דרבנן ואומרים שהראשון טעה בחישוב האלכסון. ובצד מזרח אין להקל, דאין טעות בשיעור גדול כ"כ, ובדאי יש לאחד טעות בעצם המדידה, ובוזה אין להקל. כתב השו"ע, אם באו שני מומחים ומדדו את התחום, אחד ריבה ואחד מיעט, שומעים למרבה, ובלבד שלא ירבה יותר ממידת האלכסון של העיר. כיצד, בעת שירבה זה, נאמר שמא הראשון מקום אלכסון של עיר מדד האלפיים, ולפיכך מיעט מדתו וכו', ואין מחזיקים על הראשון שטעה ביותר על זה. וביאר המשנ"ב, דהיינו שאין להקל לילך אחר מדידת האחרון, אלא כשאין עולה על מדידת הראשון רק לערך חמש מאות ושמונים אמה, שזה השיעור של הטעות שמדד הראשון האלפיים באלכסון. ואם ארע שמחולקים במדידה ביותר מזה, מסתברא שאין הולכים אחר מדידת שניהם, וצריך למדוד מחדש ולברר הדבר (סי' שצ"ט סעי' ט', מ"ב ס"ק לט).

שאלה: ר' שלמה היה צריך לשהות בניו יורק לרגל עסקיו, בשכונה של בנינים גבוהים בני שלושים קומות, ובכל קומה ארבעה דיירים, כלומר שבבנין אחד יש מאה ועשרים דיירים. באותה שכונה לא היה בית כנסת, אלא במרחק עשרים דקות הליכה. ר' שלמה לא העלה על דעתו שיש בזה שאלה של תחומין, שהרי זה חלק מהעיר ממש. אולם בן דודו הגר בארץ ישראל הבין מהתיאור שלו שיש ג"כ מרחב גדול בין הבנינים, בהתאם למספר הדיירים, וא"כ הרי זו כעיר שבתייה פזורים ואינה עיר. ר' שלמה לא התעצל והשכים ביום שישי לפנות בוקר, ומתח חבלים בין הבתים למדוד את המרחק, והנה בין בית לבית יש כשישים מטר, בין מאה למאה ועשרים אמות. הוא התקשר לבן דודו בשמחה שיש פחות מקמ"א אמה. ובן דודו תמה על שמחתו, הרי בין בית לבית צריך שיהיה פחות משבעים אמה, ולא קמ"א. אמר לו ר' שלמה אינך מבין את המציאות, כאן כל בנין הוא כמו עיר שלימה, בכל בנין יש מאות נפשות. הויכוח הסתיים במסקנה שהוא ישאל את הרב. אכן, מה הדין ומדוע.

תשובה: החיבור בין הבתים הוא רק בשבעים, ואפילו בית גדול עם הרבה נפשות, עד שיהיו שלשה חצרות, ובכל חצר שני בתים. כתב הרמ"א אבל בית אחד גדול הרבה, אין לו דין עיר, לתת לו על אמה ושיעיים [לכל אחד, אלא רק שבעים בין שני בתים]. וכתב המשנ"ב, דהיינו בין שהוא עומד בפנ"ע, ובין שהוא סמוך לעיר בריחוק יותר משבעים אמה ושיעיים, דבשתי עיירות כה"ג נחשבים כעיר אחת עד קמ"א אמה ושליש, אבל בית אחד אין לו דין עיר. ואם היו שלשה חצרות ובכל חצר שני בתים, אז מקרי עיר ליתן לה עיבור (סי' שצ"ח סעי' ז', מ"ב ס"ק ל"ח).

שאלה: הנער יונתן גר בחו"ל, והמוסד שבו הוא לומד עשה מחנה קיץ לשבועיים כאלפיים תלמידים. הם לקחו אהלים מתקפלים ונסעו להרים, ופרסו אותם על שטח גדול מאוד כקילומטר וחצי. לקראת שבת הם עשו עיבור לחצי מהשטח, ואילו השאר הוזהרו שלא לטלטל שום דבר מחוץ לאהל, ולקחו את האוכל לאהליהם מלפני שבת. בליל שבת הגיע אחד החברים וטען שיש איסור תחומין בתוך השטח עצמו, כיון שמתחילתו ועד סופו הוא יותר מאלפיים אמה. ענו לו כולם שהוא טועה ממש, כי כל המקום נחשב אחד כמו עיר אחת, כי בין אהל לאהל יש פחות מע' אמה. מתוכם היו עשרה בחורים שאמרו שבאמת עיר צריכה חומה, ולכן נראה שהחצי עם העירוב נחשב מקום אחד, ולהם התחום יהיה מוגדל. והאחרים ימדדו אלפיים אמה מהאהל שלהם. יחד הם פנו לרב ששהה איתם, והוא אמר שזו הזדמנות למסור שיעור בענין, לעשות סדר בין המושגים. אכן, מה הדין ומדוע.

תשובה: הנמצאים בשטח עם העירוב, ימדדו מקצה העירוב [מדין שרה"י כד' אמות ולא מדין עיר]. והשוהים מחוץ לעירוב ימדדו מהאהל שלהם, ואין להם דין עיר כיון שמדובר באהלים עראיים. כתב השו"ע, יושבי צריפין, דהיינו שיושבים באהלים שעושים מהוצין וערבה אין להם דין עיר, ולפיכך אין מודדים להם אלפיים אמה אלא מפתח בתייהם. והוסיף הרמ"א שבתנאי שאין להם כמין היקף מחיצה עשרה או חריץ עשרה סביב בתייהם, וביאר המשנ"ב שאהלים אין קבועים במקום אחד, אלא יושבים כאן זמן מה, ואח"כ כשכלה המרעה הולכים למקום אחר, ואם קבועים במקום אחד הוי עיר, ועיין בפמ"ג שהסתפק בכמה זמן נקרא קבוע. ואם יש להם היקף סביב למחניהם, נחשב כל השטח כד' אמות, ומודדים האלפיים מסביב ההיקף (סי' שצ"ח ס"ב י', מ"ב ס"ק מ"ט נ"א).

שאלה: בתל אביב ישבו כמה ת"ח לבדוק את התחום, וראו שיש הפסק גדול בין שכונות המרכז לשכונות הצפון, ואי אפשר ללכת אלא מעט מהם. הידיעה הגיעה לאחד הכוללים, והתעורר ויכוח גדול בענין, כמה מחשובי הולמדים טענו שכיון שיש שם גינה גדולה מאוד, ובני העיר משתמשים בה, היא מצטרפת לעיר. והביאו ראיה לכך מעיר שיש לפנייה נהר, שאם יש מצבה ומשתמשים בשטח שלפני הנהר, מתחילים למדוד את התחום משפת הנהר. החולקים שמעו את הראיה ונסתתמו טענותיהם. ולפני שהחליטו להודיע את ההלכה שיצאה להם, החליטו לשאול רבנים הבקיאים יותר מהם. אכן, מה הדין ומדוע.

תשובה: להלכה לא מדמים דברים לדין נהר, ולכן אין הגינה מצטרפת לעיר, אלא רק בית דירה. כתב השו"ע, עיר שיושבת על שפת הנחל, שרוב העיתים הוא יבש, ומשתמשים בו שאינו מלא אלא בשעת הגשם, אם יש לפנייה מצבה רחב ארבע אמות על שפת הנחל, כדי שיעמדו עליה וישתמשו בנחל, נמצא הנחל בכלל העיר, ומודדים לה אלפיים אמה משפת השניה של הנחל וכו'. וכתב המשנ"ב דאע"ג שאין מעברין להעיר אלא בית דירה, והנחל הלא אינו ראוי לדירה, י"ל הדתם כשבאין לעבר מפני מקום מסויים, משא"כ נחל שהוא על פני כל אורך העיר מתעבר. ועיין במג"א שמתפק אם בכל מקום משתמשים שהנחל עולה במידת אלפיים, והבו דלא להוסיף עלה (סי' שצ"ח סעי' ט', מ"ב ס"ק מ"ו).

שאלה: בעוד השניים הנ"ל דנים על דין השכונות שנקראות עיר אחת, בא ר' ידידיה וטען שאפשר לחבר את השכונות ע"י דין כפרים המשולשים. כולם הביטו במפה המדויקת ונראה שהוא צודק. התחילו למדוד את המרחק שיהיה אם תיכנס השכונה המשולשת בין השתים, והנה בצד אחד זה מגיע בדיוק עד העיר הראשונה, ובצד שני יוצא רחוק מאתיים אמות מהעיר שממולה. השנים הביטו בו בביטול, אך ר' ידידיה לא ביטל את הרעיון, וטען שהרי אפשר שיהיה קמ"א מכאן וקמ"א מכאן, א"כ כיון שבצד אחד יוצא שהעיר נכנסת מדויק בלי רווח ניתן אותו לצד השני, שיועיל אף כשיש רווח של פעמיים קמ"א, וא"כ במאתים אמות עדיין יהיה דין כפרים המשולשים. אמנם גם הוא הסתפק בדבריו, והלך לבדוק במשנ"ב האם נכונים הדברים. אכן, מה הדין ומדוע.

ועירבו בני אותה העיר וכו' לא יביאו מפירותיו, במה דברים אמורים כשייחד להם קרן זוית, אבל אם לא ייחד להם הרי הם כרגלי זה שהם מופקדים אצלו. וביאר המשנ"ב, דייחד מקום היינו שאמר הא ביתא קמך, שאין כאן קבלת שמירה, לפיכך הרי הם ברשות בעליו. אבל לא ייחד מקום, אלא תחת רשותו ובאחריות קיימי, הרי הם כרגליו (סי' שצ"ז סעי' י"ז, מ"ב ס"ק מ"א).

שאלה: ר' אברהם היה מכניס אורחים גדול, ולפני שבת ויו"ט היה מודיע לכל מיני גלמודים שיבואו לאכול אצלו. ביו"ט האחרון ביקש אחד האנשים לקחת עימו את מנתו לחדרו שנמצא במרחק, ור' אברהם הסכים בשמחה, העיקר שיהיה לו טוב ושמח. לפתע התעורר ר' אברהם לחשוב שאסור לאורח לקחת את מנתו, כיון שהוא בא ע"י עירוב תחומין שהניח בדרך, והמנה הזו לא הייתה שלו מבעוד יום, וקנתה שבייתה כדין בעליה שהוא ר' אברהם, שלא הניח עירוב תחומין. הוא פנה למסוכין ושאל אם משהו יודע את הדין, קם אחד ואמר שמותר, וראיה מדין המפטם בהמות ומוכר בשרם שמותר לקונים לקחת את הבשר למקומם. אדם נוסף אמר שיש עוד טעם, כיון שהזמין מפורש לפני יו"ט, הרי התכוון שיהיה לאותו אדם מנה אחת, ר' אברהם שיבא אותם על ידיעותיהם, ונתן לאורח ללכת. אכן, מה הדין ומדוע.

תשובה: אסור לאורח לקחת מנתו מחוץ לתחומו של ר' אברהם, כל עוד שלא הקנה לו מבעוד יום, ולא מועיל שהזמין אותו. כתב השו"ע, מי שזימן אצלו אורחים ביו"ט, לא יוליכו בידם מנות למקום שאין בעל הסעודה יכול לילך בו, אא"כ זיכה להם מעיו"ט ע"י אחר במנות אלו. וכתב המשנ"ב שלא דוקא כשהזמינם ביו"ט, אלא ה"ה אם הזמינם מבעוד יום, כל שלא זיכה להן הרי הן ברשות בעל הסעודה שקנו שבייתה אצלו (סי' שצ"ז סעי' י"ח, מ"ב ס"ק מ"ד).

סימן שצ"ח

שאלה: באחד הישובים בדרום היה מקובל שהתחום הוא עד מקום מסוים שבנהר שבו היו טובלים. בשבת האחרונה הגיע לשם ר' יוחנן, וזה היה נראה לו יותר מהתחום. ומדד וגילה שהמרחק כמעט כפול מהתחום, הוא פנה לאחד הבקיאים שבישוב, והוא סיפר שהם קבעו את הריבוע לאלכסון הזה, ולפיכך מרויחים את הזוית. ר' יוחנן טען שאי אפשר לקבוע את הריבוע אלא לרווחת העולם בלבד. אמר לו הבקי, שהוא זוכר שמוכא בפוסקים שדין ריבוע עולם זו עצה להקל, אבל אפשר אם רוצים לרבע לכיוונים אחרים. ר' יוחנן אמר שהוא התעסק הרבה בתחום, ותמיד הם דנו איך מחויבים לרבע, ולא שמע צד כזה שאפשר לרבע לכיוון אחר נוח יותר, זה היה מיקל לנו מאוד. אכן, מה הדין ומדוע.

תשובה: אין מרבעים אלא לריבוע עולם לפי הכללים ולא כפי שירצה. כתב השו"ע כשהוא מרבעה, מרבעה בריבוע עולם, וכתב המשנ"ב דהיינו שאינו יכול לעשות הריבוע כמו שירצה, אלא דוקא לפי רוחות העולם, דרום כנגד דרום וכו' (סי' שצ"ח סעי' ג', מ"ב סק"ו) [דלא כנודע ביהודה המוכא בפ"ת שאם החליטו בני העיר והסכימו לצורה אחרת, מועיל להתיר את התחום בצורה זו].

שאלה: באחת השכונות במרכז ירושלים למדו הלכות תחומין, וישבו לבדוק את צורת העיר כדי לרבע אותה, במדידה ראו שמרכז העיר עשוי בצורת קשת גדולה שהרוחב שלה יותר מד' אלפים אמה, והעומק של הקשת יותר מאלפיים אמה, והתעורר ויכוח בין הלומדים, היו שטענו שהדין מפורש בגמ' שאם יש יותר מד' אלפים לא מרבעים, אחרים שטענו שמרבעים לפחות חלק מהקשת. אכן, מה הדין ומדוע.

תשובה: אם יש מקום שהרוחב פחות מד' אלפים ממלאים אותו, ואם הכל רחב מד' אלפים יש מחלוקת אם ממלאים עד אלפיים מעומק הקשת. כתב השו"ע, ואם היה בין שני ראשיה ד' אלפים אמה אין מודדים לה אלא מן הקשת, וכתב הרמ"א וי"א מן המקום שנתקצר שם הקשת שאין בו ד' אלפים אמה. וכ"ז שיש בין הקשת והיתר יותר מאלפים, אבל אם אין ביניהם אלפיים מודדים בכל ענין מן היתר, וכן נראה להקל. ובביאור הלכה הביא שדעת הטור שאפילו במקום שרחב ד' אלפים [ועמוק הרבה] ממלאים כל מקום שאין ממנו עד גג הקשת רק אלפיים, ומודדים התחום משם ולחוץ, והעתיקו המג"א, אבל לשון הגמ' דחוק מאוד לפ"ז, והבה"ל האריך דיש חולקים גם עיקר דברי הרמ"א, ואף שאפשר לסמוך על הפוסקים שהביא הרמ"א, עכ"פ במה שהמציא הטור עוד קולא קשה מאוד לסמוך ע"ז, ונראה לי שמתעם זה השמיט הרמ"א והלבוש תוספת דין זה, וכן הח"א השמיטו (סי' שצ"ח סעי' ד', בה"ל ד"ה ויש).

שאלה: ר' אברהם ור' יעקב ישבו ודנו בדיני התחומין בין השכונות בירושלים, בין רמות למרכז העיר. ר' יעקב הראה שיש בין השכונות הרבה יותר מקמ"א אמה, וא"כ אסור ללכת משכונה אחת לחברתה. אמר לו ר' אברהם שהוא טועה בדבר פשוט, הרי כל השכונות הן עיר אחת, ומשותפים בעניני המיסים ובעניני החיים, ואין שום שאלה של תחום בין השכונות. אמר לו ר' יעקב תביא ראיה שזה מועיל. ענה לו ר' אברהם שזה כ"כ פשוט וידוע גם לענין פורים דמוקפין, ועליך להביא ראיה אם אתה חושב שזה לא מועיל, לבסוף שניהם ישבו לחפש ראיה. אכן, מה הדין ומדוע.

תשובה: השכונות אינן כעיר אחת, כאשר יש בין הבתים שבצד אחד לבתים שכנגדם קמ"א אמה. כתב הרמ"א, וכן חומת העיר שנפרצה מב' רוחותיה זו כנגד זו, וחרבו הבתים שביניהם עד קמ"א אמה ושליש, דינו כסתום, עכ"ד. [נמבואר שאם יש ביניהם יותר מקמ"א ושליש הרי הן כשתי ערים, למרות שמבחינת הרשויות ושאר צרכים הם עיר אחת, למרות שמרחק כה קטן אינו מבדיל בעיני בני אדם] (סי' שצ"ח סעי' ז').

סיכום משנה ברורה

הרה"ג חנואל מועלם שליט"א
כולל "אליבא דהלכתא" בני ברק

סימן שמה סעיף א

ארבע רשויות לשבת, רשות היחיד ורשות הרבים, שאסור להוציא מאחת לשניה, ואיסורו מן התורה. כרמלית, אסור להוציא ממנה לא לרה"ר ולא לרה"י ואיסורו מדרבנן. מקום פטור, מותר להוציא ממנו לרה"ר ולרה"י.

סעיף ב

רה"י הוא מקום המוקף מחיצות גבוהות עשרה טפחים ורחב ד' על ד' טפחים, וכן חריץ עמוק עשרה או תל גבוה עשרה ורחבין ד' על ד', הוה רה"י, אפילו הן ברה"ר.

דעת רוב הפוסקים, שאותו מקום צריך שיהא רחב ארבעה לבי עובי המחיצות, ויש ראשונים שכתבו שעובי המחיצות מצטרף, וברשב"א כתב לחלק שאם המחיצות בריאות שיכול להניח עליהן דף המחיצות מצטרפות, ואם הם חלשות אינן מצטרפות (וכתב בא"ד שאפשר שכולם מודים לזה). והסכימו האחרונים שזהו דווקא למקום שמעל המחיצות, אבל החלל שבתוך המחיצות לא הוה רה"י עד שיהא בו ד' טפחים.

אפילו אין התל זקוף אלא משופע, אם מתלקט עשרה טפחים בתוך ארבע אמות הוה זקוף, והרי הוא רה"י במקום גובהו.

יש אומרים שצריך ד' טפחים הן ולאכסונן, דהיינו ה' טפחים וג' חומשי טפח, ובעיגול סגי, ובאחרונים השמיטו דין זה והוא דעת יחידאה, ודי בד' מצומצמים (ובהג"א כתב שאם ריבוע העמוד אינו לריבוע העולם צריך ד' ולאכסונן).

סעיף ג

כתלים המקיפים רה"י שעל ידם נעשה הרשות רה"י, על גבן הוה רה"י.

סעיף ד

חורים שבכתלי רה"י והם למעלה מ' נידונים כרה"י, אפילו מפולשים גם לרה"ר.

אם הם פחות מ' טפחים מרה"ר, ומפולשים לרה"י ורה"ר, מהמחבר משמע שג"כ דין רה"י להם, ובא"ד כתב שהוא מח' ראשונים, דיש אומרים שהוא רה"ר.

דעת התוס' שבחורים פחותים מד' על ד' פטור מהתורה, דצריך שיהא הנחה ועקירה מע"ג מקום ד', ודעת הרשב"א שחייב.

סעיף ה

רה"י עולה עד לרקיע, וע"כ נעץ קנה ברה"י אפילו גבוה מאה אמה וזרק עליו מרה"ר חייב, ואף שאין בו ד' על ד'.

סעיף ו

אפילו כלי אם גבוה י' ורחב ד' הוה רה"י, ואפילו עומד ברה"ר הוה רה"י, ודיניו ככל רה"י שעולה עד לרקיע, וכן דפנותיו נמי הוה רה"י.

כלי שאין בו גובה י' אינו רשות בפני עצמו אלא בטל לרשות שנמצא בו, אם הוא ברה"ר דינו כרה"ר, ואם הוא בכרמלית דינו ככרמלית, ודלא כהגה"א שאומרים שהוא כמקום פטור, דאין כרמלית ומקום פטור בכלים.

אם היה הכלי מחובר לקרקע, הוה כרמלית דאין שם כלי עליו אלא קרקע.

סעיף ז

רה"ר הוא רחובות ושוקים הרחבים ט"ז אמה, שאינם מקורים, ואין להם חומה.

אפילו יש חומה, אם הרה"ר מכוונת משער לשער הוה רה"ר.

דרכים העוברים מעיר לעיר הוה ג"כ רה"ר, ובלבד שיהו רחבים ט"ז אמה.

אם אינו רחב ט"ז או שהוא מקורה, הוה כרמלית.

אם היה לרה"ר דלתות הננעלות בליה אינו רה"ר, ומשמע שראוי לינעל, אינו מבטל רה"ר, וכדעה ראשונה בסי' שס"ד.

נראה פשוט שרחובות ושוקים המתרחבים מרה"ר, אף שאינן כנגד הפילוש הוה רה"ר, וראיה מיערות הסמוכים לרה"ר שהוה רה"ר, כיון דשכיחי שם.

יש אומרים שאם אין ששים רבוא עוברים בכל יום אינו רה"ר, ופשוטו דעת השו"ע כדעה ראשונה להחמיר, ודלא כמ"א שרצה לומר שדעתו כדעה שניה, ולמעשה יש להחמיר, אם לא שיש עוד סיניף להקל, ומ"מ אין למחות במקילין.

כתב המ"ב שלשון זה בכל יום לא נזכר בראשונים, אלא רק שיהו מצויים שם, וכתב בבית"ל שברטב"א כתב בדעת רש"י שאין צריך שיתיישבו בעיר ששים רבוא, אלא אפילו נכנסים ששים רבוא ג"כ הוה רה"ר, ובר"ן בשם הרא"ה כתב שדי שיש בדרכים שיירות מצויים של ס' ריבוא, ואין צריך שיהא ס' ריבוא בזה הדרך, וברמב"ן כתב שאפשר שדווקא רחובות שבתוך העיר צריך ששים רבוא, אבל שחוץ לעיר שמולכים מעיר לעיר וממדינה למדינה אף שאין בו ששים רבוא הוה רה"ר.

סעיף ח-ט

מבואות הרחבים ט"ז אמה ומתקצרים במקצתן, או אפילו אין בכל המבוי ט"ז אמה, ועומדים לאורך רה"ר, יש אומרים שאם יש בהם י"ג אמה ושליש הרי הם רה"ר, ויש אומרים שאף פחות מזה הוא רה"ר (ולרש"י והרמב"ם אפשר שאינו רה"ר עד שיהא כולו ט"ז אמה).

וצריך שיהו המבואות מפולשין משני צידיהן לרה"ר, והוא הדין אם הוא בסוף העיר ומפולש לדרכים היוצאים מן העיר, ודין רה"ר יש להם. (אף שבעבוה"ק משמע שאפילו מפולש מצד אחד לאורך רה"ר הוה רה"ר, בכל הפוסקים לא משמע כן).

מבוי ההולך לרוחב רה"ר אינו רה"ר, אלא א"כ יש בו ט"ז אמה (לבד מדעת האחרונים דלקמן).

יש מהאחרונים שרוצים לומר שאין פלוגתא אלא שאם המבוי הולך לרוחב רה"ר ויש בו י"ג ושליש הוה רה"ר, אבל אם המבוי לאורך רה"ר אף בפחות מ"ג ושליש הוא רה"ר, ובבית"ל כתב שבראשונים לא משמע כן.

סעיף י

כל דבר שהוא ברה"ר אם אינו גבוה ג' טפחים הרי הוא כרה"ר, אפילו צואה ואפילו קוצים הוה רה"ר, אף שאין דורסין עליהן.

משלשה ועד תשעה אינו רה"ר אפילו מכתפים עליו, אלא אם אינו רחב ד' טפחים הרי הוא מקום פטור, ואם הוא רחב ד' הרי הוא כרמלית, ודווקא שהוא ד' על ד' במרובע, אבל פחות מד' אפילו הוא ארוך הרבה הרי הוא מקום פטור.

אם גבוה ט' טפחים מצומצמים ורבים מכתפים עליו, הוה רה"ר אפילו אינו רחב ד', ואם אין מכתפים עליו אינו רה"ר, ובא"ד כתב לחוש.

מתשעה ועד עשרה אינו רה"ר אף אם מכתפים עליו, אלא אם רחב ד' הוא כרמלית, ואם אינו רחב ד' הרי הוא מקום פטור, ויש אומרים שאם מכתפים עליו הוא רה"ר, ואין הלכה כמותם.

מעשרה ולמעלה, אם רחב ד' על ד' הוה רה"י, ואם פחות מד' הרי הוא מקום פטור, ואפילו הוא סמוך לכותל שיש לחוק בו ד' על ד' הוה מקום פטור. (ודלא כמו שביאר המ"א, שיש בו לחוק היינו חור מפולש מרה"י לרה"ר ולצד רה"ר אינו רחב ד', דזה לכ"ע חורי רה"י הוא).

סעיף יא

גומא או חריץ ברה"ר, אם עמוק פחות משלשה טפחים הרי הוא כרה"ר.

משלשה ועד עשרה, אם רחבה ד' הרי היא כרמלית, ואם אינה רחבה ד' הרי הוא מקום פטור (ואפילו הוא עמוק ט' ומשתמשים בו רבים אינו רה"ר).

אם עמוק עשרה ואינו רחב ד' הרי הוא מקום פטור, ואם רחב ד' הוה רה"י, ואפילו מלא מים הוה רה"י, כיון שהמחיצות ניכרות.

אם היה הבור מלא בפירות, אם היו טבלים שאסור לטלטלם, הוה אותו מקום רה"ר לכ"ע.

אם היו פירות שמותר לטלטלם, לדעת הרבה ראשונים מדא"ו הוא רה"ר ומדרבנן אסור לטלטל לשם, ולדעת הרשב"א הוא רה"י מדא"ו.

ואם ביטל להפירות שם, בפמ"ג מסתפק שאפשר שרה"ר גמור הוא, וחור בו ומסתפק אם כרמלית הוא או מקום פטור, ובבית"ל כתב שאפשר שמדרבנן בכל אופן אסור, ולהרשב"א ודאי לא מהני מה שביטלו, והוא רה"י גמור.

סעיף יב

רה"ר וכרמלית אינן תופסות אלא עד עשרה, אבל למעלה מעשרה הרי הוא מקום פטור, ונפק"מ שמותר להלך באויר רה"ר על הקורה וחפציו בידי.

וע"כ אם זרק דבילה בכותל למטה מעשרה חייב, למעלה מעשרה פטור, ומ"מ אסור לזרוק לכתחלה שמא יפול.

אם נעץ כלי גבוה י' ורחב ד' על גבי קנה ברה"ר, אף שתחת הכלי רה"ר, על גביו רה"י.

סעיף יג

חורים שבכתלים כלפי רה"ר ואינם עוברים כלפי פנים, אם אינם גבוהים ג' מרה"ר הרי הם כרה"ר, ואם גבוהים שלשה נידונים כפי מדותיהם.

סעיף יד

כרמלית היא מקום שאינו הילוך לרבים, כגון ים או נהר, וכתב המ"א דאף דאית להו מחיצות, כיון שרוב פעמים יורד בשיפוע ואין מתלקט י' טפחים מתוך ד' אמות הוה כרמלית, ובמאירי כתב שהוא משום שהמחיצות רחוקות ואינן מצטרפות, ונ"מ כשמתלקט י' טפחים מתוך ד' אמות, שלמ"א הוה רה"י, ולמאירי הוא כרמלית, ומ"מ מדרבנן לכ"ע הוא כרמלית.

אם היה בור בתוך הים עמוק י' ורחב ד', למ"א הוה רה"י, וברשב"א נראה שהוא כרמלית, ומ"מ מדרבנן לכ"ע הוא כרמלית, אפילו פחות מבית סאתיים.

אם היה רקק מים עובר ברה"ר, אם אינו עמוק עשרה, אפילו שאינו רחב ד' הוה רה"ר, והוא הדין אם היה דף על הרקק ואין עוברים בתוכה, אפילו הכי הוה רה"ר, ולרש"י משמע שדווקא אם עוברים רבים בתוכה.

אם היה עמוק עשרה ורחב ד' הוה כרמלית, ובפמ"ג מסתפק שאפשר שמהתורה הוא רה"י, ובמאירי משמע שאף מן התורה אינו רה"י.

וכן בקעה ואצטוננית ואצטבאות שלפני העמודים שגבוהים שלשה ועד עשרה ורחבים ד', הוה כרמלית, דבפחות מג' הוה רה"ר, ופחות מד' הוה מקום פטור, וברשב"א מסתפק באצטבאות שלפני העמודים שאף בפחות מג' לא הוה רה"ר דלא ניחא תשמישתיה מפני העמודים.

ובשו"ע לא הזכיר בין העמודים משמע שטובר שהוא רה"ר, אך רוב הפוסקים חולקים שהוא כרמלית.

וכן בקרן זוית הסמוכה לרה"ר הוה כרמלית, וכגון מבואות שאין מפולשות ואין להם לחי וקורה, ולהרמב"ם בלחי הוה רה"י מן התורה, ובקורה רה"י מדרבנן שמותר לטלטל בתוכו, ולרוב הראשונים כיון שיש לו ג' מחיצות הוא רה"י מהתורה, ואם יש לו לחי וקורה הוה רה"י אף מדרבנן.

וברש"י פירש בקרן זוית, שבייתו היה באלכסון זוית אחת בולטת מחביתה ומעכתב הילוך הרבים שם, או שכנס ביתו לפנים והניח מקרקעו לרה"ר.

וכן רה"ר מקורה הוה כרמלית, וכן תל או חריץ שיש בהן ד' על ד' ואין גבוהים י' הוה כרמלית.

וכל הנ"ל הוא דווקא כשאין מכתפים עליו רבים, אבל במכתפים, בתשעה הוה רה"ר, ומתשעה ועד עשרה הוא פלוגתא.

סעיף טו

בית שאין תוכו עשרה וקיריו משלימו לעשרה ויש בו ד' על ד', תוכו כרמלית ועל גביו רה"י, (והטעם, כיון שאין לו מחיצות עשרה מבפנים, ובר"ן כתב כיון שאינו ראוי לדירה על ידי המחיצות כמי שאין לו מחיצות דמ"א) ובבית"ל הסתפק שאפשר שתוכו כרמלית מדרבנן, אבל מן התורה אפשר שרה"י הוא.

אם חקק בתוך הבית ד' על ד' טפחים אפילו רחוק הרבה מן הכותל הוה רה"י.

אם לא היו המחיצות מכווץ גבוהות י' וחקק בה ד' על ד', משמע מהרא"ש שאם אין החקק סמוך ג' טפחים לכותל לא הוה רה"י אפילו על גג, ובא"ד מסתפק דלדעת הר"ן כיון שגבוה י' במקום החקק הוה רה"י בכל גונא.

אם חקק בתוך הבית ד' על ד' טפחים אפילו רחוק הרבה מן הכותל הוה רה"י.

אם לא היו המחיצות מכווץ גבוהות י' וחקק בה ד' על ד', משמע מהרא"ש שאם אין החקק סמוך ג' טפחים לכותל לא הוה רה"י אפילו על גג, ובא"ד מסתפק דלדעת הר"ן כיון שגבוה י' במקום החקק הוה רה"י בכל גונא.

אם החקק סמוך תוך ג' לכותל הוה רה"י לכ"ע.

סעיף טז

גג הבולט על מחיצות הבית שאין המחיצות נכרות לעומדים כגג הרי הוא כרמלית, אך אם חלון פתוח מן הבית לגג הוה כחורי רה"י, ובלבד שיהא בחלון ד' על ד'.

כתב במ"א שדווקא אם בליטת הגג בולטת ד' טפחים מן הבית הוה כרמלית, אבל פחות מד' הוה כל הגג רה"י, ומסתמית הפוסקים משמע שאפילו בולט משהו הוה הגג כרמלית, ויש לסמוך להקל עד רוחב ד'.

בגאון כתב שבכל גונא הגג אינו כרמלית דאין כרמלית למעלה מעשרה, אלא הוה מקום פטור.

זיזים היוצאים מן הכתלים וגבוהים עשרה ויש בהם ד' על ד' הוה כרמלית, ולגאון הוה מקום פטור, ואם פתוח להם חלון מרה"י, הוה חורי רה"י לכ"ע.

סעיף יז

חורי כרמלית פחות משלשה הרי הם כרמלית, משלשה ועד עשרה אינם ככרמלית אלא נידונים לפי רוחבם וגובהם, (ואף לסוברים דמקום פטור בכרמלית הוה כרמלית דמצא מין את מינו, שאני התם שהוא מוקף בכרמלית מכל צד משא"כ הכא).

ודוקא שאינם מפולשים לרה"י דבוה הוה רה"י.

סעיף יח

דיני כרמלית שלא יהא פחות מרוחב ד' על ד'.

ואינה תופסת אלא עד עשרה דלמעלה מעשרה הרי היא מקום פטור, ובימים ונהרות מודדים עשרה מן המים.

על כן אם היה עמוד רחב ד' ופחות מ"י, אינו תופס אלא עד עשרה, ואם נתן שם קנה ועל ידי זה נהיה עשרה, מותר לטלטל מהקנה דהוא מקום פטור.

בור או חריץ בכרמלית שאין בו ד' על ד', אפילו עמוק מאה אמה הוה כרמלית, דמצא מין את מינו וכדעה ראשונה בסעיף יט.

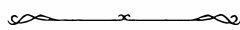
סעיף יט

מקום פטור הוא שאין בו ד' על ד' וגבוה מג' ועד לרקיע, וכן בחריץ שעמוק מג' ועד לתהום ואין בו ד' על ד', וכן מחיצות הגבוהות ג' ואין ביניהם ד' על ד', הוה מקום פטור.

יש אומרים שאין מקום פטור בכרמלית דמצא מין את מינו, ויש חולקים, וכתבו האחרונים להחמיר כדעה ראשונה, וכתב בבית"ל שנראה שבשעת הדחק יש להקל.

בעמוד, מחיצות הגבוה עשרה ופחות מד' לכ"ע הוא כמקום פטור דאין כרמלית למעלה מעשרה, אבל בחריץ תליא בפלוגתא, ואפילו עמוק מאה אמה.

ברה"י לכ"ע אין מקום פטור אלא הרי הוא כרה"י.

- ◇ אם הוציא ידו לכרמלית, מותר להחזירה בכל גונו אפילו במזיד, ודלא כמג"א, (שכתב שהתירו רק בשוגג ולחצר אחרת אבל במזיד כנסו) ודווקא לאותה חצר, אבל לחצר אחרת אסור, ובגאון כתב שדין כרמלית כרה"ד.
- ◇ המפנה חפצים מויתר לזוית ונמלך להוציאם פטור, שלא היתה עקירה לשם כך.
- ◇ היה קנה בידו והגביה מקצתו וקצה שני בארץ, וחזר והניחו והגביה קצה השני אפילו כל היום כולו, פטור ואסור מדרבנן.
- ◇ אם גלגל את הקנה, חייב, דמגלגל עוקר הוא.

סימן שמט

סעיף א

- ◇ כל אדם יש לו ד' אמות מצומצמות ברה"ד שמותר לטלטל בהם, ומשערינן כל אחד לפי מידתו, (ובפמ"ג כתב שכל זה כשאין מעביר הד' אמות בבת אחת, אבל אם מעביר בבת אחת אין מותר אלא עד ד' אמות בנוניות, וכתב השע"ש שאין נראה).
- ◇ אדם בנוני שאמתו קצרה, מודדים לו באמות בנוניות.
- ◇ לענין יוצא חוץ לתחום מודדין לו בארבע אמות מרווחות.

סעיף ב

- ◇ ארבע אמות שאמרו היינו הן ואלכסונו, והוא ה' אמות וג' חומשים, אפילו אם מטלטל ביושר ממזרח למערב, ודלא כדעת רשב"ם, ויש מי שאו' שעד ארבע מותר לכתחילה, ומארבע ועד חמש וג' חומשים פטור אבל אסור, וכן הסכימו האחרונים, וברמב"ם משמע שארבע אמות בשווה מותר, וצ"ע בטעמו.

- ◇ כתב הגאון שאף לדעה שניה, אם בירר לו ד' אמות, מותר לטלטל באותן ד' אמות באלכסון לכתחילה, ולא אסור אלא אם לא יחד, או שיחד ורוצה לטלטל במישור של אותן ד' אמות.

- ◇ מה שהמעביר חפץ ד' אמות ברה"ד חייב, היינו שבין מקום עקירת החפץ למקום הנחתו יש שיעור זה, שאפילו אם מקצת החפץ בתוך השיעור, פטור.

סעיף ג

- ◇ מותר לאדם לעקור חפץ ולתנו לחברו שאצלו תוך ד' אמות, וחבירו לחבירו, אפילו מאה מילין, ובלבד שלא יוצאו מחוץ לתחומו של החפץ, שהיינו ממקום שבעליו של החפץ קנה שבתה, ויש או' שאסור משום זילותא דשבת, ולדבריהם אפילו היכא שמותר ליחיד פחות פחות מד' אמות, על ידי כמה אנשים אסור.

- ◇ ובסימן ש"א פסק השו"ע להקל, ומ"מ לדבר הרשות טוב לחוש לאוסרים.

- ◇ אם החפץ של הפקר, אין לו שבתה, אך אם מתכוון אחד לזכות בו הרי הוא כרגלי הזוכה.

- ◇ בפמ"ג משמע שאפילו שני בני אדם יכולים למסור אחד לשני פחות מד' אמות, ושוב לקבל אחד מהשני ולחזור וליתנו, ובביה"ל כתב שאינו יודע מנין לו.

- ◇ וצריכים לזהר כשמוציאים ספר תורה לבית הכנסת, דאין יכולים להוציא מהבית לרחוב, דאין מהני מה שנתנו לחבירו וחבירו לחבירו אלא בכרמלית או ברה"ד, אבל מרה"ד או לכרמלית לא מהני, ובט"ז אסור בזה אף על ידי גוי, וכתב בביה"ל לדעת א"ר מותר בגוי.

- ◇ באבן העזר כתב שיעשו שנים אחד עקירה ואחד הנחה, ובבית מאיר נחלק עליו שאסור.

סעיף ד

- ◇ היו שנים מקצת אמותיו של זה בתוך של זה, מביאין ואוכלים באמצע, ובלבד שלא יוציא כל אחד מתוך שלו לשל חבירו, וכגון שהיו שנים בתוך שש אמות שמטלטלים בתוך שתי אמות האמצעיות.

- ◇ או כגון שהיו שלשה בתוך שמונה אמות, שהאמצעי יש לו שתי אמות עם כל אחד, והחיצונים אסורים עם זה וזה.

- ◇ בתו"ש הסביר דברי השו"ע לענין יצא חוץ לתחום, והק' השע"ש צ"ד שהשו"ע לא איירי כאן כלל מזה.

סעיף ה

- ◇ אסור לטלטל פחות פחות מד' אמות ברה"ד, ואם עשה כן פטור ואסור, ודווקא שמולך כמה פעמים אבל פעם אחת פחות מד' מותר.

- ◇ דווקא שעמד לפוש או אפילו לא עמד לפוש אלא היה דבר המונעו לילך פטור, אבל עמד לתקן המשווי לא חשיב עמד וחייב (ודלא כרבינו ירוחם שאו' שדוקא אם יושב נחשב לפוש, דאף אם נאמר שהוא דין דרבנן, מנא ליה).

- ◇ אפילו בבין השמשות אסור לטלטל פחות פחות מד' אמות, וברש"י כתב להתיר, ואין כדאי להקל בזה.

- ◇ אפילו בכרמלית אסור לטלטל פחות פחות מד' אמות, ויש מפפקים להתיר, ולדעת רש"י לכאורה מותר, וכן הוכיח ברעק"א, אך לטעם הגאון לכאורה אסור, ואפשר שמותר רק לצורך מצוה, וגם לתוס' אפשר שלצורך מצוה מתיר בכרמלית דחשיב שבות דשבות.

- ◇ אם הוא בין השמשות ובכרמלית, דהוי תרתי לטיבותא, כתבו הט"ז וא"ו שיש להקל, ולפי המבואר לעיל שלא התירו בבין השמשות אלא במקום מצוה או שעת הדחק, אפשר שגם הכא אין מותר אלא בכגון זה.

- ◇ התקרה בשיפוע, די בצורת הפתח משני צדדים, ובשלישי יהא נותר על ידי פי תקרה.

- ◇ אם הם כמה בתים יכולים לעשות תיקון אחד כזה, לכולם, ובלבד שלא יהא בין בית לבית ג' טפחים, וצריכים לעשות ערובי חצירות.

- ◇ כתב הגאון שגגין שלנו שהם משופעים, אפילו יש מחיצות משתי הצדדים אין אומרים פי תקרה, דאין אומרים פי תקרה בגגות משופעים.

סימן שמז

סעיף א

- ◇ מן התורה אין חייב אלא כשעוקר חפץ מרה"ד ומניחו ברה"ד או איפכא, אבל אם עשה העקירה לבד או ההנחה לבד פטור ואסור מדרבנן, וכגון שפשט חבירו ידו לפניו, ונטל ממנה, או שהוציא ידו לחוץ, וחבירו נטל מידו, שניהם פטורים, דאחד עשה העקירה והשני הנחה.

- ◇ היה החפץ מונח בבגדיו או בידו חשיב מונח ע"ג הקרקע דבטלים לגופו, והנחת גופו כהנחת חפץ דמיא.

- ◇ היה עומד ברה"ד והוציא ידו לחוץ למטה מג' אף שלא הניח, לדעת הרמב"ם חייב, דכמונח בארץ דמי, ויש חולקים, וידו בתר גופו גרידא.

- ◇ אם הוציא לרה"ד והניח בידו של חבירו למעלה מי, יש או' שפטור דלמעלה מעשרה מקום פטור הוא, ויש חולקים.

- ◇ נטל מידו של חבירו והוציא, או שהכניס ונתן לתוך ידו של חבירו, חייב, ואף שצריך הנחה על גבי מקום ד', ידו של אדם חשובה כמקום ד'.

- ◇ והעומד בפנים שנתן חבירו לתוך ידו, או שנטל מידו, פטור, ואסור משום לפני עורר לא תתן מכשול.

- ◇ ואפילו אם העומד בחוץ הוא גוי, אסור ליתן לו ליקח מידו, דנראה כנותנו לו על מנת להוציא, וכן אם העומד בפנים הוא גוי, אסור ליתן לו ליקח מידו, דנראה כנותנו לו על מנת להכניס.

- ◇ ואפילו יכול חברו ליטלו בלי סיועו שאז אינו עובר אלפני עורר, אם יכול למונעו מחוייב בזה מן התורה להפרישו, ואם אין יכול למונעו מ"מ אסור מדרבנן לסייעו בזה.

- ◇ ובגוי בדבר האסור לו כגון אבר מן החי, ככה"ג שיכול ליקח גם בלא שסייע לו, כתב במ"א שמותר לסייע לו, ובגאון כתב לאסור, אבל אם אינו יכול ליקח בלא שסייעו אסור לכ"ע, משום לפני עורר.

- ◇ דין מומר כישראל לכל דבריו ואסור לסייעו.

- ◇ אסור להשאיל כלי מלאכה למי שחשוד לעשות בהם מלאכה בשבת, אך אם יש לתלות שיעשה בהם מלאכת היתר, ומצוי לעשות בהם מלאכת היתר, מותר אך אם אין מצוי אסור, אם לא מפני דרכי שלום.

- ◇ דרך ארץ לומר לעוסק במלאכתו תצלח במלאכתך, ואפילו לגוי, אך אם עושה מלאכת איסור לומר לו כן.

- ◇ הזורק חפץ ועקר חבירו ממקומו וקיבלו, שניהם פטורים, עקר הוא וקיבלו, ספק אם חייב.

- ◇ הזורק מרה"ד לרה"ד או מרה"ד באמצע, או מרה"ד לרה"ד באמצע, פטור.

- ◇ זרק מרה"ד לרה"ד ורה"ד באמצע, והלך שתי אמות ברה"ד זו ושתי אמות ברה"ד השני, מצטרף וחייב.

- ◇ המושיט מרה"ד לרה"ד דרך רה"ד, בדיוטא אחת חייב אפילו למעלה עשרה, ובשתי דיוטות פטור ואפילו למטה מעשרה, ואסור מדרבנן.

- ◇ העוקר מים מגומא שבארץ חייב, אך אם עוקר כלי המונח על גבי המים פטור, דאינו נחשב מונח.

סימן שמח

סעיף א

- ◇ היה עומד ברה"ד והוציא ידו מלאה פירות לרה"ד, למטה מעשרה, בשוגג, מותר להחזירה לאותו חצר, ואסור לחצר אחרת, ואפילו ערבו החצרות ואפילו בוריקה נמי אסור.

- ◇ יש אומרים שדוקא אם נתכוון להוציא לחצר אחרת אסור להחזירה לשם, אבל אם נתכוון להוציא לרה"ד מותר, ויש אוסרים, וכל זה דוקא כשהם בשתי דיוטות, אבל בדיוטא אחת אסור מן התורה לכ"ע, ואפילו בוריקה אסור מדרבנן.

- ◇ אם הוציא במזיד, מבעוד יום, אסור להחזירה אפילו לאותה חצר, ובראשונים משמע שזה אף לדעה ראשונה שאוסרת אף משחשיכה, אכן במאירי כתב שלדעה ראשונה הכא מותר.

- ◇ אם הוציא במזיד, משחשיכה, לדעה ראשונה אסור להחזירה אפילו לאותה חצר, ולדעה שניה מותר להחזירה לאותה חצר, דשמא ישליכם מידו ויבא לידי איסור חיוב חטאת, (דמחטאת גופא פטור, כיון שתחילתו במזיד) ובא"ר מצדד להקל כדעה שניה, ובח"א כתב שאם הוא סמוך לחשיכה קנסינן ליה.

- ◇ אם הוציא למעלה מעשרה, אפילו במזיד מותר להחזירה לאותה חצר, ולחצר אחרת, כתב בא"ר בשם הרשב"א לאסור, ובפמ"ג כתב להתיר, וצ"ע למה, ואפשר דכוונתו בשתי דיוטות ובזורק, ומ"מ ברשב"א משמע לאסור בכל גוונא.

- ◇ ולענין להוציא למעלה מעשרה, בתוספות כתבו שמותר, וברשב"א דחה דבריהם ואסור להוציא, רק שאם הוציא מותר להחזירה.

סימן שמו

סעיף א

- ◇ מן התורה אין אסור אלא מוציא ומכניס וזורק ומושיט מרה"ד לרה"ד ומרה"ד לרה"ד, וחכמים הוסיפו לאסור אף מכרמלית לשניהם.

- ◇ מקום פטור מותר לטלטל ממנו לרה"ד ולרה"ד.

- ◇ אם הוציא מרה"ד לרה"ד דרך מקום פטור ולא עמד או נח במקום פטור, חייב, דעקר ברה"ד והניח ברה"ד, ואם נח במקום פטור, פטור.

- ◇ אם עומד במקום פטור ומוציא מרה"ד לרה"ד והוליקו כנגדו, פטור אף שלא נח, כיון שכשמגיע אצלו הוי כמונח, ולראב"ד אם לא נח פורתא, חייב.

- ◇ לכתחילה אסור להוציא מרה"ד למקום פטור כדי להוציא משם לרה"ד, ואם עשה כן פטור.

- ◇ וכן אסור להוציא מרה"ד למקום פטור דרך רה"ד, ודלא כב"ח.

- ◇ להחליף דרך מקום פטור ברשויות דרבנן, כגון להוציא מרה"ד לכרמלית דרך מקום פטור ונח, או שהיה עומד במקום פטור גופא אף שלא נח, (ולראב"ד דוקא בנח פורתא) יש אוסרים, ויש מתירים.

- ◇ אם לא נח כלל במקום פטור ולא עומד במקום פטור, אסור לכ"ע, ודלא כרמ"א.

סעיף ב

- ◇ מן התורה אין חייב אלא מעביר ד' אמות ברה"ד על ידי עקירה והנחה, ומדרבנן אסור עקירה לבד או הנחה לבד.

- ◇ הוסיפו חכמים לאסור ד' אמות בכרמלית, דדמיא לרה"ד.

- ◇ יש ובקעה תרי גונוי כרמלית נינהו, ומותר לטלטל מזו לזו בתוך ד' אמות.

סעיף ג

- ◇ קרפף יותר מבית סאתיים שלא הוקף לדירה אסור חכמים לטלטל בו בכרמלית, ומ"מ רה"ד מן התורה הוא אפילו רחב כור או כוריים.

- ◇ ומותר לטלטל מקרפף זה לכרמלית אחרת בתוך ד' אמות, וכן בית שיש לו ג' מחיצות שדינו ככרמלית, מותר לטלטל ממנו לכרמלית אחרת בתוך ד' אמות.

- ◇ אם רחב הרבה מאוד, (לרמב"ן היינו שאין ניכר לעומדים באמצע, וברשב"א נסתפק מה השיעור) אם נעשו המחיצות בידי שמים, דעת הרמב"ן שאינו רה"ד אף מן התורה, ודעת התוס' שאם אין דרך הרבים עוברת שם, הוי רה"ד.

- ◇ אם נעשו המחיצות בידי אדם, לתוס' הוי רה"ד אף שדרך הרבים עוברת שם, ולרמב"א שהביא בשם הרמב"ן משמע שאינו רה"ד, וכתב הביה"ל שברמב"ן גופא נראה שדעתו שהוי רה"ד, ובפרט לתירוץ שני שהביא שם ודאי הוי רה"ד.

- ◇ על כן מותר ליקח מפתח מכרמלית שלפני הגינה ולפתוח ולנעול, אף שמוציא ומכניס מהגינה לכרמלית, דתרי גונוי כרמלית נינהו.

- ◇ יזהר רק שלא תהא האיסקופה רה"ד, שאז אסור להוציא משם לגינה, וכגון אם גבוהה ורחבה ד' על ד', או אפילו אינה גבוהה כלל אלא יש לה שתי מחיצות משתי צדדים ומשקוף רחב ד' מעליה שאז היא רה"ד דפי תקרה יורד וסותם, ואף שבשתי מחיצות זו כנגד זו לא אמרינן פי תקרה, כתב בא"ר שהכא שאני שאינה מפולשת לרה"ד כיון שיש דלת, ובגאון כתב שהדלת מחיצה גמורה היא, ובאמת די במחיצה אחת ודלת, והרמ"א דנקט שתיים אורחא דמילתא נקט.

- ◇ כתב במ"א איסקופה שבפתח מבי אין צריך שיהא תקרה ד' אלא אפילו אם מקורה רק החצי החיצונה כיון שיש ד' משפת הקורה ולדלת ד' טפחים חשיב כמבוי ומתירתו הקורה ואם אין בו ד' אמות פתוח לרה"ד הוי כלפנים אף בפתח נעול ואם פתוח לכרמלית פתח פתוח הוי רה"ד פתח נעול הוי כרמלית ובשו"ע לקמן כתב בהדיא שאף פתח פתוח הוי כרמלית.

- ◇ אסור להוציא ולהכניס מאיסקופה שלפני הבתים לבית אף שרחבה ד', דשמא לא יהא שם ד' על ד', ואם הוא פחות מגובה ג' טפחים דינו כרשות שלפניה, אם רה"ד רה"ד, אם כרמלית כרמלית, ואפילו גבוה ג' טפחים, כיון שרשויות שלנו הם כרמלית, אמרינן מצא מינן את מינו והוי נמי כרמלית, ובגאון כתב שאינו רה"ד לעולם, אלא רק סמוך לכרמלית הוי כרמלית דמצא מינן את מינו.

- ◇ ואין נפק"מ בזה אם פתח הבית פתוח או נעול לעולם אסור להכניס מאיסקופה לבית.

- ◇ וכן להוציא מאיסקופה שאין בה ד' לכרמלית או לרה"ד אסור, שמא יהא שם ד' ויהא רה"ד.

- ◇ וע"כ צריך לזהר בבית הכנסת שאין לו חדר לפניו אלא פתוח לרה"ד, שלא יקח השמש המפתח מהגוי אלא עד שיהא עמו תחת המשקוף ממש, וגם יזהר לא להוציא משם לבית הכנסת, דשמא אין בו ד' ונמצא מוציא מכרמלית לרה"ד, וגם לא יוציא מהפתח לכרמלית שמא יהא רחב ד' ויהא רה"ד ומוציא מרה"ד לכרמלית, וראוי לקהל לעשות חדר לפני ביהכניס דקשה לזהר בזה.

- ◇ תקרה שאין לה מחיצות, או גגין שלנו שבולטין מן הבתים לרה"ד, אם אינם רחבים ד' הוו כרשות שלפניהם, ואם רחב ד' הוו כרמלית, שאם הרחוב כרמלית מותר לטלטל לשם, ואם רה"ד, אסור להוציא משם.

- ◇ ומכאן מבואר שהבליטות היוצאות מן הבתים אין אומרים בהם פי תקרה ואסור לטלטל שם, ותיקונם שאם יש שתי עמודים בצד הפונה לרחוב יתן עוד שני עמודים בסמוך לבית ויהיה לו צורת הפתח לכל הרחות, ודלא כט"ז שחשש בזה לשיטת הרמב"ם, (דכל האחרונים הקילו בזה, ובבית מאיר כתב דאף להרמב"ם יש להקל, ובפרט למה שכתבנו שבפחות מעשר אמות הרמב"ם מודה, הכא מן הצדדים הוא פחות מעשר אמות) ואם אין

◊ כתב בתוס' שהוצאה מכרמלית לרה"י בבין השמשות לצורך עירוב מותר, אבל פחות פחות מד' אמות אסור, ומשמע שהוא יותר חמור, וקשה דלגבי מי שהחשיך כתב הט"ז שאין מותר אלא פחות פחות מד' אמות, אבל להוציא מכרמלית לרה"י אסור, וצ"ע.

סימן שנ
סעיף א

◊ עומד אדם ברה"י ומטלטל חפצים ברה"י ממקום למקום, ובלבד שלא יטלטל ד' אמות, וע"כ מותר לפתוח הדלת במפתח, אם המפתח והדלת באותה הרשות.
◊ אם העבירו ד' אמות, אפילו למעלה מעשרה, חייב, וע"כ אף בכרמלית אסור.

◊ אם הם דברים שצריך להם ברשות שהוא עומד בה, כגון שהיה צריך לשתות מים, אפילו הוציא פיו לחוץ אסור, עד שיהא ראשו ורובו במקום ששותה, ויש אומרים, שלא אסור אלא כלים נאים ובשותה מהם, והעיקר כדעה הראשונה.

◊ בכרמלית, מותר בכל גוונא, לכו"ע.

סעיף ב

◊ לא יעמוד אדם ברה"י וישתין או ירוק ברה"י, וכן לא ירוק חוץ לד' אמות ברה"י, ואם רק או השתין חייב, דמחשבתו משוי ליה מקום ד' על ד' טפחים, וע"כ אף בכרמלית אסור לעשות כן.

◊ אפילו הוציא פיו ואמתו לרה"י אסור, דספיקא דאו' הוא, ובכרמלית, בשו"ע משמע לאסור, ובגאון כתב להתיר.

◊ אם משתין ברה"י ומתגלגל לרה"י אסור, דכוחו הוא, ובכרמלית מותר, דלא גזרו כוחו בכרמלית.

◊ זרק ככר בפי כלב לאוכלו, או בפי כבשן לשרופו, חוץ לד' אמות ברה"י, חייב, דמחשבתו שצריך לזה שם, משוי ליה כמקום ד', אבל זרק על המקלות או שום דבר אפילו נתכון שיפול שם פטור.

סעיף ג

◊ רוק שנתלש בפיו ונתהפך, יש מי שאומר שהוי כמשוי ואסור לצאת בו, ואין לזוז.

◊ ליחה אף שלא נתהפך, אסור לצאת בה.

◊ בגמ' משמע שהוא אסור דאו', וא"כ אף בכרמלית אסור, אך יש לעיין דיש מתירים אף ברה"י, ויש לסמוך אשיטתם לענין כרמלית, ומכל מקום אין להקל ברה"י שלנו, דיש אומרים שהוא רה"י דאו'.

סימן שנא
סעיף א

◊ מזוחלה העומדת תוך שלשה לגג, לא יחבר ידו למזוחלה לקחת מים, דיש לה שם רה"י, והוי כמוציא מרה"י לרה"י ואפילו למטה מעשרה, אסור. ודלא כרמב"ם שמתיר בלמטה מעשרה.

◊ ואם יחבר ידו למזוחלה וקלט מים, לרמב"ם פטור, ולרש"י חייב, ובבגדי ישע כתב דאף לרש"י פטור.

◊ לקלוט מן האויר, מותר, ואפילו תוך שלשה למזוחלה, ובט"ז הביא מר"י לאסור בתוך שלשה, והמקל בזה לא הפסיד.

◊ היתה המזוחלה רחוקה שלשה מן הגג, מותר לקלוט ממנה מים, ובלבד שלא יהא שם רוחב ד', או גובה י', (ואף דבעמוד גבוה י' ואין בו ד' מותר לטלטל ממנו, הכא שאין לו מחיצות מחמירים טפ', שמא יהא בו ד') ולרמב"ם, אם אין בו ד' אפילו גבוה י' מותר.

סימן שנב
סעיף א

◊ הקורא בספר על גבי איסקופה הנדרסת, אפילו היא רה"י, ונתגלגל ראשו האחד לרה"י, וראשו השני בידו, מותר לגלגלו אצלו, אפילו נתגלגל חוץ לד' אמות, דמשום בזיון כתבי הקודש התייר, לרמב"ם, רק איסקופה כרמלית ותוך ד' אמות מותר, אבל חוץ לד', או איסקופה רה"י אפילו תוך ד', אסור.

◊ באיסקופה שאינה נדרסת, אסור אף בכתבי הקודש, ואף באיסקופה כרמלית וארוכה ואף שנפל תוך ד' אמות, ולרמב"ם באיסקופה כרמלית ותוך ד', מותר.

◊ לרמב"ם, כשהאיסקופה (כרמלית) היא בין רה"י לרה"י, אסור לטלטל, אלא א"כ היא איסקופה ארוכה, ובביה"ל הביא שאפשר שלרמב"ם הייתה גירסא אחרת בגמ', ולפיה יהא מותר אף שאינה ארוכה.

◊ שאר חפצים שנפלו מאיסקופה לרה"י ואגודו בידו, אסור. ובנפל לכרמלית, יש אומרים, ויש מתירים, (ובכתבי הקודש מותר לכו"ע) ומכל מקום אין להקל ברה"י שלנו, דיש או' שהיא דאו'.

◊ אם נפל לגמרי, אפילו נפל לאיסקופה הנדרסת ואפילו לכרמלית אסור להביאו, ואפילו בכתבי הקודש.

סעיף ב

◊ היה קורא בו ברה"י על הגג, ונתגלגל ראשו האחד לרה"י, (שאינה נדרסת) עד שלא הגיע ל"י טפחים התחתונים, גוללו אצלו, ואפילו נח מעל י', מותר, דמקום פטור הוא. (ולסתימת השו"ע לעיל, אם רחב ד' הוי כרמלית). ובוה, מותר אפילו שאר חפצים.

◊ הגיע ל"י התחתונים, אם היה הכותל משופע ונח עליו, אסור לגוללו, אלא הופכו על הכתב.

◊ יש אומרים, שדוקא כשרבים מכתפים עליו אסור, דאז הוי כרה"י, אבל אין מכתפים, הוי ככרמלית ומותר, (בכתבי הקודש לכו"ע, ובשאר חפצים מחלוקת לעיל). וברשב"א הביא בשם הרמב"ן שאפילו אין מכתפים עליו, אסור.

◊ אם לא נח כלל, עד ג' טפחים, מותר לגוללו לכו"ע, ודוקא בכתבי הקודש אבל בשאר חפצים אסור, ויש מקילין בזה.

◊ תוך ג' טפחים, בשו"ע כתב שדינו כמעל ג', ובגאון כתב לאסור.

◊ אם נפל לאויר כרמלית, מותר לכו"ע אף בשאר חפצים.

◊ אם נח על גבי זיז פחות מד', מותר לגוללו דמקום פטור הוא, ואם הוא תוך ג' לקרקע, אסור, דחשיב כמונח ע"ג מקום ד'.

סימן שנג
סעיף א

◊ שני בתים בשני צידי רה"י, והם של אחד, או של שנים ועירבו, (וכגון שיש ביניהם גשר שיכולים לטלטל בו בלא זריקה, דבלאו הכי אין יכולים לערב) אם הוא למעלה מעשרה, ושניהם שוים, מותר לזרוק מזה לזה, ובאינם שוים, אסור. ואם הוא מכלים הנשברים, מותר אף באינם שוים.

◊ אם הוא למטה מעשרה, אסור בכל גוונא. אף שבא"ר מפקפק בזה.

◊ בכרמלית למעלה מעשרה, מותר בכל גוונא. ולמטה מעשרה, עיין לעיל סו"ס שמ"ט.

◊ בשל שנים ולא עירבו, אסורים לזרוק מזה לזה, ובמג"א כתב שלסוברים שמותר להחליף ברשויות דרך מקום פטור, הוא הדין הכא. אך הרבה אחרונים מפקפקים בזה.

סעיף ב

◊ זיז היוצא מן הכותל, אם הוא סמוך ג' טפחים לחלון, הוי כחורי רה"י ומשתמשין עליו, ואם הוא למטה מעשרה הרי הוא כרמלית, ואין משתמשין עליו, ואף שיש מקילים בחורים המפולשים, הכא אסור.

◊ אם מופלג ג' טפחים מן החלון, ואין בו ד', הוי מקום פטור ומשתמשין בו בין מהבית בין מרה"י, יש בו ד', למטה מעשרה הרי הוא כרמלית. למעלה מעשרה, לגאון, הוי מקום פטור, ודלא כסתירת השו"ע לעיל דהוי כרמלית.

◊ הוי שני זיזין (שדינם כרה"י) זה למעלה מזה, והם של שנים שלא עירבו, אם יש בשניהם ד', אסורין זה על זה. והלבוש מקל לתחתון להשתמש.

◊ היה בעליו ד' ובתחתון אין ד' ג"כ אסורים אלו על אלו והלבוש מתיר לשניהם.

◊ יש בתחתון ד' ובעליו אין ד', משתמש העליון כנגד חלונו, אבל לא בצדי החלון, והתחתון אסור, והלבוש מקל בתחתון, ובלבד שיהא בעליון ד' עם החלון, אבל באין בו ד' כלל, מותר להשתמש בכל הכותל.

◊ אין בשניהם ד', משתמשים בכל הכותל עד עשרה טפחים התחתונים.

◊ כל הנייל הוא דוקא לחפצים ששבתו בבית, אבל שבתו בזיז, מותר להוציא מזיז לחברו.

סעיף ג

◊ כל זיז היוצא על אויר רה"י שמוותר להשתמש עליו, אין נותן עליו אלא כלים הנשברים, ואפילו הזיז רחב, אסור. ואם הוא גג, שהשתמש עומד עם החפץ באותה הרשות, מותר אפילו אינו רחב.

◊ זיז היוצא על כרמלית, מותר בכל גוונא, אפילו בכלים שאינם נשברים, כל שהוא גבוה מעשרה.

סימן שנד
סעיף א

◊ בור ברה"י וחוליא סביבו, אם עומד תוך ד' טפחים לרה"י, מותר למלאות מהבור לרה"י וכן להוציא מרה"י לבור, אף שאינו גבוה עשרה (והיינו שעם הבור הוא גבוה עשרה, דבור וחוליא מצטרפין להיות רה"י).

◊ אם החוליא גבוה ג', די שתהא החוליא תוך ד' לרה"י, אבל אם אינה גבוה ג', צריך שלא יהא ד' בין הבור לרה"י.

◊ אם יש ד' טפחים בין הבור לרה"י, אסור למלאות אלא א"כ היה החוליא גבוה י', וכן החלון שמכניס דרכו צריך להיות גבוה י'.

◊ אם הבור והחלון באותה דיוטא, אסור לטלטל מזו לזו אפילו גבוה עשרה, משום מושיט. והמושיט, בשני בני אדם חייב, באדם אחד פטור ואסור.

◊ העומד ברה"י, ומוציא דלי מלא מים עם החבל מהבור, אף דעל הדלי פטור כיון שלא הוציא החבל מתחת ידו כשהכניסו לבור, על המים חייב, וע"כ צריך לזהר אף בכרמלית.

◊ דלי התלוי בעץ בתוך הבור מער"ש, אפילו היה מלא מים מער"ש, אסור להוציאו ולהניחו ברה"י, דגם הנחה לבד אסורה מדרבנן, ואפילו להוציאו בלי להניח, מסתפק הפמ"ג.

סעיף ב

◊ אשפה של רבים, העומדת ברה"י, וגבוה י' ורחבה ד', מותר לזרוק לה בשבת מרה"י הסמוכים לה, (ואין צריך עירוב דאין בה דיורין) אפילו יש

ביניהם ד' טפחים, ובלבד שיזרוק מעל י' שלא יכנס לאויר רה"י, אבל רה"י הרחוקים אסור שמא יפול לרה"י.

◊ אם רחב ד' ואין בו גובה י', אסור לזרוק לה, דהא כרמלית היא. אם אין בה רוחב ד', מותר, דמקום פטור הוא.

◊ אשפה של יחיד, ועומדת ברה"י, אסור לזרוק לה, דשמא יפנהו ונמצאים זורקים ברה"י.

סימן שנה
סעיף א

◊ גזוזטרא שהיא גבוהה עשרה מעל המים, וחלון פתוח לה שאז היא חורי רה"י, אין ממלאין לגזוזטרא דמכניס מכרמלית לרה"י, (ואף לסוברים שמדאו' הוא רה"י, רבנן שויהו ככרמלית), אלא א"כ עשה מחיצה כל סביבה, או אפילו סביב הנקב אם יש בו רוחב ד', ואף שהוא מחיצה תלויה, הקילו במים.

◊ אין חילוק אם נותן המחיצות למטה אצל המים, או שנותן למעלה מתחת הגזוזטרא, דאמרינן גוד אסיק מחיצתא.

◊ נתן המחיצה על הגזוזטרא למעלה, כתב השו"ע שג"כ מועיל, ויש חולקים בזה, ונכון לזהר בזה לכתחלה.

◊ אם עשה המחיצות כנייל, יכול לשפוך שם גם שופכין אף שהולכים לרקק שברה"י, וברשב"א אסור כשסמוך לרה"י.

◊ לשפוך על דופני הבית, לרשב"א אם אינו סמוך לרה"י מותר, ולתוס' אסור כיון שמתכוין שיצא לשם.

◊ אם היה גזוזטרא גבוה י' ואין חלון פתוח לה, לסתימת השו"ע לעיל שהוא כרמלית, מותר להכניס מתמים לגזוזטרא, אך לא מהגזוזטרא לבית, ולגאון שהוא מקום פטור, מותר להכניס אף מהגזוזטרא לבית.

◊ וכן ההולך בספינה שהיא רה"י, ואינה גבוהה עשרה מהמים, (והיינו שתוכה עמוק י') אינו יכול למלאות מהמים, אלא א"כ יעשה דף ד' על ד', ועושה בו נקב וממלא דרך שם, ואינו צריך מחיצות, דבספינה הקילו יותר מבבית, ובא"ר הכריע להצריך מחיצות, ואין למחות במקילין.

◊ אם היתה גבוהה עשרה מהמים, מוציא זיז כל שהוא (וכ"ש אם מוציא דף רחב ד') וממלא דרך שם, דכיון שהוא דרך מקום פטור הקילו בהכר זיז, ובאחרונים הסכימו שאין צריך למלאות דוקא במקום הזיז.

◊ כתב המ"א שאף לאוסרים לעיל להחליף ברשויות דרבנן הכא גבי זיז יש להקל, ובגאון ורעק"א כתבו שהוא דוקא למתירין שם.

◊ מימיו, יכול לשפוך על דופן הספינה והן מתגלגלים למים, דכוחו בכרמלית לא גזרו, ואפילו אינו גבוה י', ואין בו זיז כלל, מותר.

◊ הוא הדין שיכול להניח על דופן הספינה עצמות וקליפין, והן מתגלגלים למים.

◊ שתי ספינות זו אצל זו שאינם קשורות, אסור לטלטל מזו לזו, יש או' משום שאינן יכולים לערב, ולפי"ז בשל אדם אחד מותר, ויש או' משום שמא יפול ויבוא להביאו, ולפי"ז אף בשל אדם אחד אסור.

◊ הוי קשורות מותר לטלטל, ואפילו קשורות בחוט שיכול להחזיקן שלא ינתקו חשיב קשורות, ובלבד שלא יהא ביניהם ד' טפחים, ואם הם של שני בני אדם צריכים לערב.

◊ אם גבוהות עשרה מהמים, אין צריך שיהיו קשורות כיון שמטלטל דרך מקום פטור, וצ"ל דאיידי בשתי דיוטות, או אפילו בדיוטא אחת ובזורק, אבל במושיט אסור, (ודלא כמ"א)

◊ ובוה, אפילו הם של שני בני אדם מועיל עירוב, ובבית מאיר חולק, שכיון שאינם קשורות אין מועיל עירוב כלל.

◊ כתב במ"א, שלסוברים שמותר להחליף ברשויות דרבנן דרך מקום פטור, הכא נמי אם לא עירבו הספינות אם זה למעלה מעשרה מותר, ולמעשה אין לסמוך, דהרבה מאחרונים או' דהוא דוקא בשנח באמצע, ועוד יש מפקפקים, דאין מועיל סברא זו בחסרון עירוב.

◊ איתא בגמ' אם נפסקו הספינות נאסרו, והיינו אפילו נפסקו בשבת, וברא"ש מתיר בנפסקו בשבת, אך אין להקל.

◊ חזרו ונקשרו, בשוגג מותרים, ובמזיד, לרש"י אסורים, ולרא"ש ותוס' מותרים.

סעיף ב

◊ בית הכסא שעל פני המים מותר לפנות שם על ידי שיעשה מחיצה תלויה, ובלבד שתהא עשויה להתיר, ולא לצניעות בלבד.

◊ אם עשה דף או קנה פחות משלשה לחלון, שאז הדף הוא רה"י, אינו צריך מחיצות, ואף שנופל אה"כ לכרמלית, כוחו בכרמלית לא גזרו.

◊ אם נשבר הדף בשבת מותר להשתמש בו בשבת זו, דגדול כבוד הבריות.

סעיף ג

◊ בית הכסא הבולט חוץ לחומת העיר, וצואה נופלת בכרמלית, צריך תיקון של דף או קנה, אבל מחיצה תלויה לא מהני, דלא הקילו אלא במים.

◊ יש או' שאם בית הכסא למעלה מ"י, לסוברים שמותר להחליף ברשויות דרבנן אין צריך שום תיקון, ובגאון כתב דאף למתירים שם, הכא אסור, כיון שלא נח במקום פטור.

◊ יש או' שאם היה שם צואה פחות מד' במקום שנופל לשם, מותר בכל ענין, דהוי מקום פטור, ואפילו אינה גבוה ג' מותר, דצואה רבית הכסא ודאי

◇ יש או, שכל קרפף הסמוך לעיר, והיינו תוך שבעים אמה ושיריים, הוי מוקף לדירה אם נבנה אחר שנתיישב, ויש חולקים שאפי' סמוך לבית צריך לפתוח לו פתח, והסכימו האחרונים לדעה זו.

◇ במ"א כתב, שלדעה ראשונה כל שהוא תוך התחום מיקרי הוקף לדירה, והוא קולא גדולה מאוד, ולא הביאו המ"ב.

סעיף ב

◇ היקף לדירה, הוא מה שבנה בו בית דירה, או שפתח פתח מביתו ואח"כ הקיף, אבל אם בנה ואח"כ פתח לו פתח, לא הוי מוקף לדירה.

◇ אם בנה על דעת לפתוח לו אח"כ פתח מביתו, אפשר שיש להקל. (דאף שהגאון ופמ"ג חולקים בזה, יש לצרף דעת הרמב"ם שדי בכונת דירה, ואף שהרב המגיד חלק עליו, אפשר שבכה"ג גם הוא מודה, ועוד יש לצרף דעה ראשונה ברמ"א לעיל, שאפי' אינו סמוך לביתו, נמי הוי מוקף לדירה).

◇ באחרונים כתבו, שאפי' יש רק חלונות פתוחים לקרפף, נמי נחשב שפתחו לבית, ודבר חדש הוא, וטוב עשה הפמ"ג שנשאר בצ"ע, ומכל מקום זהו דווקא בחלונות שמשמשים דרכם, אבל אם עשוי רק להביט בהם, ודאי לא מהני.

◇ קרפף שהוקף משלש רוחותיו ומחיצה רביעית עשה שם בית, והשאיר בו פתח לקרפף, חשיב כמוקף לדירה. (ולא אמרינן שהכותל לבית עשוי וקרפף מוקף מאליו).

◇ נפלה חומת הבית שבין הבית לקרפף, ונשארו מחיצות הבית החיצוניות, לא הוי מוקף לדירה, כיון שמחיצות הבית עשויות לבית, ולא לקרפף.

◇ היה מוקף שלא לדירה, ורוצה להקיפו לדירה, פורץ בו יותר מעשר אמות, וחוזר וגודר עד שלא יהא בפרצה יותר מעשר שאז הוא כפתח, והוא הדין אם עושה שם צורת הפתח, שמהני.

◇ וכן אם היה פרוץ עשר אמות, ופרץ בו עוד מעט, וחוזר וגדר את אותו מעט, מהני.

◇ ודי שימעט מגובה הכותל עד שלא יהא בו י' טפחים, ואז הוי כפרוץ, וכשישלימנו ל', הוי מוקף לדירה.

◇ פרץ אמה וגדרה, ופרץ עוד אמה וגדרה, עד שהשלימו ליותר מעשר, מהני.

◇ אם קשה עליו לפרוץ הכותל, יש או שיכול להניח עפר רחב ד' ואינו גבוה י' אצל הכותל, באורך יותר מ' אמות, משני צידי הכותל, ואז אותו מקום חשוב כפרוץ, וכשמסלק העפר משם הוי מוקף לדירה, ובלבד שלא יהא מעל העפר מחיצה י', ואי"כ זהו דווקא היכא שאין עשרים טפחים בכותל, ובגאון פליג על עיקר דין זה.

◇ צריך לבטל העפר שם לכל הפחות על שבת אחת, ויש חולקים, שצריך לבטל לעולם, (ולדידיהו לא יועיל תקנה זו) והאחרונים כתבו להקל, ואף שבתרומת הדשן כתב, שכיון שהוא מוקצה ואין יכול לפנותו אין צריך לבטלו כלל, אין לסמוך על זה להלכה.

◇ יש עצה שיוסיף מחיצה גבוהה י', רחוק ג' טפחים מן הכותל, ואז מותר לטלטל, רק שאם תפול המחיצה, יאסר הקרפף שוב. ודלא כמ"א. (שכתב, שאפילו לא הרחיק ג' טפחים, אם העפר גבוה י' ורחב ג', מהני).

סעיף ג

◇ תל גבוה י' טפחים, הרי הוא כקרפף שלא הוקף לדירה.

◇ אפי' הוא בשיפוע, כל שמתלקט עשרה טפחים מד' אמות, הוי מחיצה גמורה.

סעיף ד

◇ קרפף יותר מבית סאתיים, שבא למעטו מסאתיים ע"י שנטע בו אילנות, אינו ממעט, שדרך שיהא אילנות בקרפף, והוא הדין לבור מים שבקרפף שאינו ממעט, ודלא כדעת התוספת שבת שמחלק ביניהם, ובור בגינה, כ"ש דאינו ממעט, (ודלא כתוס') ואפילו היו רחבים ד' וגבוהים י', אינם ממעטים, דכיון שהם צורך הקרפף, הוי כקרפף.

◇ נראה שהוא הדין בבור שעשוי להצניע שם חפצים, דכיון שצורך הקרפף הוא, לא ממעט.

◇ דבר שאינו צורך הגינה, ממעט. ובלבד שהוא דבר שאינו מטלטל, דדבר המטלטל אינו ממעט לעולם.

סעיף ה

◇ בנה עמוד רחב ג' וגבוה י' בתוך הקרפף למעטו מסאתיים, הוי מיעוט, בין באמצע הקרפף בין סמוך לכותל, ולרמב"ם, דוקא סמוך לכותל ממעט, ולדינא יש להקל.

◇ פחות מרוחב ג' או פחות מגובה י' הרי הוא כמי שאינו.

סעיף ו

◇ בנה מחיצה גבוהה י', באורך עשר אמות ויותר, לפני המחיצה הראשונה, והרחיקה ג' טפחים, הוי מוקף לדירה, ולריטב"א, צריך שתהא המחיצה על פני כל הכותל. ובראשונים יש שלא הוכירו חידוש זה כלל, ומכל מקום, המקל לא הפסיד.

◇ אם בנה את המחיצה החדשה רחוק יותר מעשר אמות מהכותל, לא מהני, כיון שאף אם יפול המחיצה הישנה, המחיצה שעשה לא תתיר.

◇ אם מקום הכותל גופא ממעט הקרפף מסאתיים, אפילו תוך ג' טפחים, ממעט, וכמו טח בטיט דלקמן, ודלא כהרמב"ם (שדוקא באמצע החצר ממעט).

◇ דווקא שהכותל עצמו ממעט, אבל אם בצירוף החלל שבין שתי המחיצות שהוא פחות מ' טפחים יש סאתיים, לא ממעט, ולא אמרינן לבדו בכה"ג.

◇ אם מבונה תחתית החצר בטוב, שאין יוצא ממנה מים לרה"ר, מותר לשפוך שם כמה שירצה. (ורק אם יוצא לרה"ר אסור, דאז יש לחוש שישפוך להדיא).

◇ אם עשה גומא מחזקת סאתיים מן הנקב ולמטה (ודלא כדמשמע בירושלמי), או נתן שם ערבה או גיסטרא מחזקת סאתיים, מותר לשפוך שם כל מה שירצה, בין בחצר בין בגומא, ואפילו היתה מלאה מער"ש, מותר, כיון שיש לו היכר גומא.

◇ כל גומא שיש בה חצי אמה על חצי אמה בגובה שלש חומשי אמה, מחזקת סאתיים. והוא הדין לכל צורה, ובלבד שתחזיק סאתיים.

◇ יכול לעשות הגומא בין בתוך החצר בין מחוץ לחצר, אך אם עושה בחוץ, צריך לכסות בנסרים שלא יהא רה"ר, ואפילו באופן שהגומא היא מקום פטור, יש לחוש שיעלה שם טיט ויהא פחות מג', ויהא רה"ר. ועוד, משום שלא יהא תקלה לרבים.

◇ בריטב"א כתב, שצריך שיהא פי הגומא בחצר דאז הוי כחורי רה"ר, ובאחרונים פקפקו בזה, ובשו"ע משמע שאם פי הגומא סמוך לחצרו שאין ביניהם רה"ר יכול לשפוך לגומא עצמה, ותמה עליו בביה"ל, דכיון שמכוסה בנסרים לא פקע מיניה שם רה"ר, ורק להרמב"ם שעושה שם קובה ומעכב הילוך הרבים, אפשר שמתיר.

◇ אם אין הגומא מחזקת סאתיים, אסור לשפוך לה כלל, אף מה שכן מחזקת.

◇ אם יש בחצר שיעור ד' על ד' אמות, אפילו אריך וקטין, ודלא כרמב"ם, שמצריך ד' על ד' מרובע דוקא, (שראויה לזילוף) או שהוא בימות הגשמים אפילו חצר כל שהוא, מותר לשפוך לה כל מה שירצה.

◇ חצר ואכסדרה שאין בכל אחד ד' אמות, אם יש בין שתיהן ד' אמות, מצטרפין ומותר לשפוך שם, וכן שתי דיטאות שאין בכל אחת ד' אמות, ובין שתיהם יש ד' אמות, אם אין ביניהם ד' טפחים מצטרפות, ודוקא שיש עליהם מעזיבה רכה שראויה לבלוע מים.

◇ אם החצר סמוכה לכרמלית, כך שהמים ששופך יוצאים לכרמלית, מותר לשפוך בחצר בכל גוונא ואין צריך גומא.

סעיף ב

◇ ביב או סילון שמכוסה ד' אמות ברה"ר, ויש בו שיעור ד' על ד' אמות, אפילו אריך וקטין, מותר לשפוך אפילו בפי הביב עצמו, וכן עיקר. ודלא כהרמב"ם שאוסר לשפוך בפי הביב בימות החמה, אפילו הוא ארוך מאה אמה. (דכיון שבא בכח יש לחוש לרואים, ומכל מקום, מותר לשפוך לחצר והם יורדים לביב, ובימות הגשמים, מותר אף בפי הביב).

◇ דוקא סילון של אבנים שמבלעים המים מותר, אבל של עץ, אסור.

◇ אפילו חצר שאין בה כשיעור, מותר לשפוך לה אם בביב יש ד' על ד', ואפילו אין בביב כשיעור, אם יחד עם החצר מצטרף לשיעור ד' על ד', מותר.

סעיף ג

◇ חצר הסמוכה לכרמלית, מותר לשפוך בכל גוונא, אפילו בפי הביב, ואפילו בסילון של עץ, ויש אומרים, דרק בכרמלית שחוץ לעיר מותר, אבל כרמלית שבתוך העיר אסור, דאחי' למיחלף ברה"ר, וכתב הרמ"א, וכן עיקר.

◇ לדעה זו, אף בחצר שאין בה ד', שמתור לשפוך בכרמלית, זהו ג"כ דוקא בכרמלית שחוץ לעיר, אבל בתוך העיר, אסור.

◇ חצרות שלא עירבו מותרים בכה"ג אף בתוך העיר, ועיר המוקפת חומה, כחצר שלא עירבה דמי.

◇ אם הוא בא דרך צינור גבוה י' שהוא מקום פטור, לכרמלית, יש להקל אף לאוסרים שלא להחליף ברשויות דרבנן, דבכוחו לא גורר.

סימן שנה

סעיף א

◇ כל קרפף שאינו מוקף לדירה והוא גדול מסאתיים, אף שמן התורה הוא רה"י גמור אסור חכמים לטלטל בו ככרמלית, ואם הוא סאתיים, מותר לטלטל בכלו.

◇ שעור סאתיים, הוא מאה אמה על חמשים אמה כחצר המשכן, והוא שבעים אמה וארבע טפחים ועוד משהו, והוא הדין צורות אחרות, כל שהוא חמשת אלפים אמות מרובעות, מותר, יותר, אסור.

◇ אם היה אורכו יותר על רוחבו פי שניים ואמה אחת, אם הוא סאתיים, אסור לטלטל בו, ואם הוא פחות מסאתיים, מותר.

◇ גנות ופרדסים ובורגנין, הוי אינו מוקף לדירה, ואפי' השומר דר שם, כיון שאינו דר שם מחמת עצמו לא חשיב דירה.

◇ חצר ומוקצה ורחבה שאחורי הבתים, הוי מוקף לדירה, משום שהוא משמש לתשמישי בית.

◇ דיר וסוהר, הוי מוקף לדירה, לרש"י משום שהרועה נכנס שם לעיין על בהמותיו, וברבינו יונתן משמע שהוא משום שהרועה דר שם, וברשב"א כתב שהוא משום שדירת בהמה נמי חשיב דירה.

◇ פסי ביראות, הוי מוקף לדירה, לרש"י משום שמשמשים שם לשתות מים, ולתוס' זה אינו נחשב לתשמיש דירה, אלא הטעם הוא משום שהוא צורך מצוה.

◇ סתם עירות מוקפות חומה, נתיישבו ואח"כ הוקפו, והוו מוקפים לדירה. סתם קרפיפות, רגילים לפתוח מהבית ואח"כ להקיף, והוו מוקפים לדירה, ומכל מקום תלוי בכל מקום לפי מנהגו בזה.

לא דרסי רבים, והוי מקום פטור, ולסוברים דבכרמלית אמרינן מצא מין את מינו, הכא נמי אסור.

◇ בית הכסא שבין ב' בתים, שהיה מושב לכל אחד לבדו והחפירה בשותפות לשניהם, ויש שם צואה פחות מד', אסור לכו"ע להשתמש בו אם לא ערבו, דברה"י לכו"ע אין מקום פטור, אמנם בבית מאיר מסיק כהר"י מקינון, שאף ברה"י בכה"ג מותר. ומכל מקום על ידי דף או קנה, לכו"ע שרי.

◇ אם היה גם המושב וגם החפירה בשותפות, מותר לכו"ע.

◇ בדיעבד, אם לא ערבו, ולא עשו התיקון של דף או קנה, מותר לפנות להדיא אפילו לכרמלית, דגדול כבוד הבריות.

◇ הולכי ספינות נהגו לעשות צרכיהן מן המשוטה לים, כיון שבמשוטה אין גובה י', א"כ זורק מכרמלית לכרמלית הוא, ומותר, אבל מהספינה עצמה אסור, דהספינה רה"י הוא.

סעיף ד

◇ מים שאין בהן עומק י' טפחים, אין חשובים כמים להתיר במחיצה תלויה, ובכ"ח ומ"א כתבו שאפי' פחות מ' אם אין רבים עוברים שם מדווקא דינו כמים, ובגאון כתב דהוא מחלוקת ראשונים, והכריע המ"ב להקל.

◇ אם ישבו המים, אף שהיה שם גובה י', לא חשיב כמים.

סעיף ה

◇ שתי גזוזטראות מעל המים, זו למעלה מזו בין אין ביניהם י' טפחים, בין יש ביניהם עשר אמות, ואין משוכים ביניהם ד' טפחים, ועשו מחיצה בשותפות לעליונה או לתחתונה, אסורים להשתמש עד שיערבו.

◇ אם עשו לשתיהם אפילו עשו בשותפות, מותרים להשתמש, ובא"ר הביא שכשעשו שניהם בשותפות יש ראשונים שאוסרים, ולהרמב"ם, אם נמצאות זו על זו בשוה ומשתמשת העליונה דרך התחתונה, ואין ביניהם י' טפחים, אסורות להשתמש עד שיערבו.

◇ אם עשו המחיצה שלא בשותפות, אלא כל אחת משל עצמה, מותרים, אפילו עשו מחיצה רק לתחתונה, ואפילו משתמשת העליונה דרכה בחול מותר, אך אם התנו בפירוש להשתמש אחד בשל חבירו צריכים עירוב.

◇ אם משוכה ד' טפחים מהשניה, מותרים בכל גוונא.

סימן שנה

סעיף א

◇ אמת המים העוברת בחצר מצד לצד, ויש בה עומק י' ורוחב ד', חולקת רשות לעצמה, ואסור למלאות ממנה לחצר. וצריך לעשות בכניסתה או ביציאתה מחיצה שתכנס לתוך המים טפח, או שעושה מחיצה בתוך המים ויוצא טפח למעלה מהמים, ודווקא שעושה המחיצה להתיר את המים, אבל מחיצת החצר, אף ששקועה הרבה בתוך המים, לא מהני.

◇ התחיל לעשות המחיצה משני הצדדים, (מצד הכניסה לרוחב האמה, ודלא כב"י), ואין ביניהם ג' טפחים, מותר למלאות ממנה. וע"כ, אפילו עשה מחיצה של קנים ואין ביניהם ג' טפחים, מותר למלאות ממנה.

◇ אם אינה עוברת מצד לצד, או שאינה רחבה ד', או שאין בגובהה י', מותר למלאות ממנה.

◇ אם הנקבים שהאמה נכנסת דרכם, אינם רחבים ג', אפילו רק מצד אחד, מותר למלאות ממנה.

◇ פרץ נהר לחצירו, דינו כאמת המים, אך אם משער שלא יעמדו המים בחצרו אלא יום או יומים, אפשר שמתיר, וצ"ע.

◇ בחצר גופא מותר לטלטל, אף שפרוצה לאמת המים, ואפילו בנפרץ משני צדדין, (ופלא על ח"א שכתב דוקא מצד אחד) כיון דדופן האמה הוי דופן רביעית לחצר, ואפילו אם היא משופעת, כל שאין מתלקט ד' אמות מ' טפחים הוי דופן.

◇ כתב הבאר היטב, דאמה העוברת ברה"ר, עמוקה י' ואין רחבה ד', הוי רה"ר. וכתב השעה"צ דאינו כן, דאין לך עמוק י' דהוי רה"ר, ואם הוא פחות מ', לכו"ע הוי רה"ר.

סעיף ב

◇ חצר שנפרצה ולשון של ים עובר על הפרצה, אם הפרצה פחות מעשר אמות ולא נפרץ במלואו, מותר למלאות מים לחצר ולבית.

◇ אם נפרץ במלואו, או שנפרץ יותר מעשר אמות, אם לא נשארו גידודים מתחת למים, אסור למלאות מים לחצר, ולטלטל בחצר עצמה, אם הלשון עשתה גומא עומק עשרה טפחים, או אפילו מתלקט י' טפחים מתוך ד' אמות מותר, ואם לאו אסור, וכל זה דוקא שהלשון ים רחוקה מהים, דבלאו הכי יש לחוש שיעלה הים שרטון, ואסור בכל גוונא.

◇ אם נשארו גידודים מתחת המים, מותר למלאות משם מים לחצר, אבל לא להכניסם לתוך הבית. (ואף שהרבה פוסקים פליגי לאסור אף לחצר, כיון דהוא דרבנן סמך המחבר להקל).

סימן שנה

סעיף א

◇ חצר שאין בה ד' על ד' אמות וסמוכה לרה"ר, אין שופכים בה מים **בימות החמה**, כיון שודאי יצא לחוץ ומקפיד שלא יטנף חצרו, חיישינן שישפכם בהדיא לרה"ר.

סעיף ז

◇ טח טיט על המחיצות הראשונות למעטו מסאתיים, אם הטיט עבה שיכול לעמוד בפני עצמו, והוא לא, לא הו' מיעוט, ויש אומרים דהוי מיעוט, ויש להקל בעת הצורך.

◇ בגאון יעקב חקר, אם צריך רוחב ד' או שדי אפילו בפורתא, וכתב הביה"ל, שפשוט שצריך רוחב ג' וגובה י', וכההיא דעמוד.

◇ כתב בגאון יעקב, שדוקא טיט שטח כדי למעט, אבל אם בשעת בניית הכותל נתן הטיט, מותר לכו"ע, אפילו אינו יכול לעמוד בפני עצמו.

סעיף ח

◇ נתן מחיצה מלמעלה על הראשונה לדירה, אינו מועיל, אבל אם שקעו הראשונות עד שאין בהם עשרה, מותר דעליונות לדירה הוקפו. (וברמב"ם משמע שצריך שהתחתונות ישקעו לגמרי).

◇ היה תל סאתיים ועשה מחיצות לדירה, אפילו על שפתו ממש, הוי מוקף לדירה, ואפילו עשה מחיצה באורך י' אמות, מועיל, ולריב"א, צריך שיעשה כותל שלם.

סעיף ט - י

◇ קרפף יותר מסאתיים שהוקף לדירה, ונטע בתוכו אילנות אפילו לא נטען שורות שורות, אינו מבטל מהקרפף שם דירה, דרך שהיה בו אילנות, (ולאפוקי ממ"ד בגמ' שדוקא היכא שעשה שורות שורות).

◇ קרפף או חצר יותר מסאתיים שהוקף לדירה, ונזרע רובו, בטל ממנו שם דירה, ואפי' אין במקום הזרוע סאתיים, אסור כיון שהוא רובו של קרפף.

◇ אם נזרע מיעוטו של קרפף או אפי' מחצה על מחצה, אם המקום הזרוע הוא פחות מסאתיים, מותר לטלטל בכולו, ואפי' במקום הזרוע, ודלא כט"ו, ואם המקום הזרוע הוא יותר מבית סאתיים, נאסרת כל החצר בטלטול.

◇ אם הקרפף או החצר הם סאתיים או פחות, מותר לטלטל בו אפי' נזרע כולו, ולענין להכניס לשם כלים ששבתו בבית, אם נזרע כולו או רובו אסור, ודלא כר"ח שמתיר.

◇ אם נזרע מיעוטו של קרפף, אם אין במקום הזרוע יותר מסאתיים, אסור להוציא מהגינה לבית, ויש מקילים, ויש לסמוך עליהו בשעת הדחק, היכא שיש בו פחות מסאתיים.

◇ ולהוציא מן החצר הפרוץ לגינה, לבית, בש"ע משמע שמתיר אפי' יש בורעים בית סאתיים, ויש אסורים אפילו אין בגינה בית סאתיים, ובכגון זה שהזרעים פחות מבית סאתיים, אין להחמיר. (להוציא מן החצר לבית).

◇ כל הנ"ל הוא דוקא כשאין מחיצה בין מקום הזרוע לחצר, אבל ביש מחיצה, כל מקום נידון בפני עצמו.

◇ בביה"ל הסתפק אם זרעים מונעים שם דירה, או שמבטלים המחיצות, והכריע שמבטלים המחיצות, וצריך לפרוץ ולבנות שוב אם רוצה להקיפו שוב לשם דירה.

◇ וכן בחצר אף שיש סוכרים שזרעים לא מבטל מחיצות של חצר, יש לאסור, אך בפחות מבית סאתיים יש להקל היכא שסילק הזרעים, שמותר לטלטל משם לבית, דיש מקילים להכניס משם לבית אף כשהזרעים במקומם.

◇ דין חצר כדין קרפף, וברא"ש מסתפק בזה, וכתב מ"א שהש"ע הכריע לאסור מספק, ובשעה"צ הוכיח ששיטת כל הראשונים לאסור, ואינו מספק.

◇ יש או' שיש להקל בחומת העיר שאפי' יש בתוך העיר סאתיים מותר לטלטל שם, ויש חולקים, ומכל מקום היכא שהמקום הזרוע מוקף מחיצות בפני עצמו, ודאי אין להקל, ודלא כמו וקציעה.

◇ ראוי שלא לאכול בגינה, כיון שאסור להכניס משם לבית וקשה לזיזרה בזה, וכ"ש שאם הגנה יותר מבית סאתיים שיש לזיזרה.

סעיף יא

◇ קרפף שהוקף לדירה ונכנסו בו מים, אם ראויים לשתייה, אין מבטלים הדירה אפי' היו יותר מסאתיים, ואפי' עמוקים הרבה, ובלבד שקו וקיימי ולא נכנסים מצד לצד שאז דינם כדלעיל ס" שנו.

◇ אפי' נתמלא כל החצר מים מותר, והראב"ד חולק שדוקא אם כיסה רובו מותר, אבל כולו אסור.

◇ יש או' שאפי' אינם ראויים לשתייה רק ראויים לכביסה מותר, ויש להקל.

◇ אם אינם ראויים לשתייה, ולמקילים לעיל דוקא כשאין ראויים אפילו לכביסה, דינם כזרעים, והוא שיהא בעומקם גובה י', דפחות מ' הו' כטיט ורפש, ויש אסורים אף בפחות מ', וראוי להחמיר שלא בשעת הצורך, ומכל מקום בפחות מגובה ג' דאי מותר.

◇ אם בשפת המים יש עומק עשרה, או שמתלקט י' טפחים מארבע אמות, מותר לטלטל בחצר כיון שהמים מוקפים מחיצה לעצמם, ובריב"א כתב שדוקא אם מתלקט בתוך שלשה טפחים שאז אמרינן לבוד, אבל יותר מזה לא, דאין או' תל המתלקט כשהוא מכוסה במים.

סעיף יב

◇ קרפף בית שלשה סאין שאינו מוקף לדירה, וקירה ממנו סאה מותר, דאמרינן פי תקרה יורד וסותם, ואפי' היה הקירו משופע מותר, ואף שבכ"מ לא אמרינן פי תקרה בתקרה משופעת, הכא גבי קרפף הקילו.

סעיף יג

◇ קרפף בית סאתיים מצומצם שלא הוקף לדירה, שנפרץ לחצר ביותר מעשרה, או שנפרץ במלואו, הקרפף נאסר דמקום המחיצה מיתרו על בית סאתיים, ואף שמקום המחיצה הרי הוא רה"י כחצר, כשנפל הרי הוא כקרפף.

◇ אם היה החצר פרוץ ג"כ לקרפף הנ"ל במלואו, או שהיה פרוץ יותר מעשר אמות, נאסר גם החצר, (ודלא כב"ח שרק אם נפרץ גם במלואו וגם יותר מ').

◇ היה החצר רחב והקרפף צד, אם לא נכנסו כותלי הקרפף בתוך החצר, אם הגיפופים יתרים על ד' אמות, הקרפף נאסר והחצר מותרת, ואם פחות מד' אמות, הקרפף מותר, אם נכנסו כותלי הקרפף בתוך החצר, הקרפף נאסר בכ"ג, והחצר מותרת.

◇ היה הקרפף רחב מן החצר, ונפרץ החצר במלואו, אם הוא פחות מ', שניהם מותרים, אם הוא יותר על י', שניהם אסורים.

◇ כתב הביה"ל שצ"ע, שהש"ע פסק כהרא"ש שצריך אמה יתירה גבי ארכו כפול מרחבו, והכא גבי בית סאתיים מצומצם אין צריך שיהיה אמה יתירה, דהרי רוב מחיצות אין בהם אמה.

סעיף יד

◇ קרפף יותר מב' סאתיים שהוקף שלא לדירה, ועשה בו מחיצה באורך יותר מ' לפנים ממחיצה ראשונה להתיירו, ונפלה מחיצה אחרונה או שהפילה בידים, חזר הקרפף לאיסורו.

◇ קרפף שהוקף לדירה ובאחד מכותליו היה בית, ונפלה המחיצה הפנימית של הבית ונשארה מחיצה חיצונה, נאסר הקרפף, שמחיצות הבית נעשו לתוכן ולא להקיף הקרפף.

◇ כתב בתו"ש, שאם היה הקרפף מוקף לדירה ונסתם הפתח, לא נאסר הקרפף, ובביה"ל מפפק בסברא זו, ומכל מקום אם סתם הפתח בידים, נראה שדאי אסר הקרפף.

סימן שנט

סעיף א

◇ רחבה שאחרי הבתים יתרה על סאתיים ולא הוקפה לדירה, אסור לטלטל בה אלא בד' אמות, ואם הוקף לדירה שפתח לבית ואח"כ הקיף, מותר אפי' יש שם גורן, ולא אמרינן שלגורן עשה הפתח.

◇ אם אין בה יותר מסאתיים, מותר להכניס משם לבית שאין דינו כקרפף. בביה"ל הביא מהפמ"ג שקרפף פחות מסאתיים מותר להכניס לבית, (ולעיל הש"ע אסר בזה, וצ"ע).

◇ מה שאין אנו נוהרים לטלטל בחצירות שאחרי הבתים, דסתמן הוקפו לדירה.

סימן שס

סעיף א

◇ יחיד או שנים ששבתו בבקעה והקיפו מחיצות גרועות, כגון ערב בלא שתי או שתי בלא ערב, עד סאתיים מותר, יותר מסאתיים, אסור לטלטל בו בד' אמות אפי' הוקף לדירה.

◇ הוא הדין כשעשו כן בישוב, ודלא כעולת שבת.

◇ מחיצה גרועה הוא, כגון שנעץ קנים בקרקע פחות מג' טפחים, ובלבד שלא ינעו הקנים ברוח דאז אינו מחיצה כלל.

◇ אם נתן על הקנים מלמעלה קנה אחד ששוכב לחבר את הקנים, הוי מחיצה מעולה ומותר אפי' ביותר מבית סאתיים.

◇ אם נעץ הקנים זה אצל זה נחשב מחיצה מעולה, אף שהוא רק שתי.

◇ כתב בתו"ש שאם היו ג' מחיצות שלימות, ומחיצה ד' עשה מחיצה גרועה, נחשב מחיצה מעולה.

◇ כתב בגאון יעקב שמחיצה של עומד מרובה על הפרוץ נמי נחשב גרועה, ובשאר פוסקים לא הביאו זה ובידושלמי נמי לא משמע הכי.

◇ אף שאמרונו שהוא אסור לטלטל בד' אמות ככרמלית, מכל מקום אסור להוציא ממנו לכרמלית אחר, דמכל מקום רה"י גמור הוא.

◇ אם היו שלשה ששבתו והקיפו מחיצה גרועה, מותרים אפי' הרבה יותר מסאתיים, דנידונים כשיירא.

◇ אם היה סאתיים שאין צריכים לו אסור כל ההיקף, ודוקא כשהקיפו יותר על שש סאים שהוא שיעור סאתיים לכל אחד, אבל הקיפו פחות משש אפי' יש שם סאתיים פנוי מותר, ויש חולקים ואסורים כל שיש סאתיים פנוי.

◇ גוי אינו משלים לשיירא ויש אומרים שגם קטן אינו מצטרף.

סעיף ב

◇ היו ג' והקיפו כל צרכם ומת אחד מהם, מותרים כל אותה שבת כיון שנכנסו בהיתר, ואסורים לשבת אחרת.

◇ אם היו שניים והקיפו יותר מסאתיים שאסורים בו, ונתוסף להם עוד אחד בשבת, אסורים לאותה שבת כיון שנכנסו לה באיסור, ומותרים בשבת אחרת.

סעיף ג

◇ היו שלשה והקיפו כל אחד לעצמו במחיצות גרועות וערבו יחד, אם היו החיצונים רחבים ואמצעי קצר, ואמצעי פרוץ במלואו לחיצונים, אמצעי מותר כל צרכם כיון ששניהם מצטרפים עמו והו' כשיירא, וחיצונים מותרים גם כן כל צרכם דנעשו כחצר לאמצעי, ויש חולקים שמתירים בחיצונים רק עד סאתיים, ואם היה אחד מהם יותר מסאתיים אסור גם אמצעי, וחיצון השני אם אינו יותר מבית סאתיים מותר, והלכה כדעה קמייאת, ומכל מקום לכתחילה אין להקל.

◇ היה האמצעי רחב וחיצונים פרוצים במלואם לאמצעי, אין נותנים לכל אחד אלא עד בית סאתיים, ואם אמצעי יתר על בית סאתיים, כולם אסורים, ואם חיצון יתר על בית סאתיים, הוא לבדו אסור.

◇ היה אחד בכל אחד מהחיצונים ושנים בפנימי, או שהיו שניים בכל אחד מהחיצונים ואחד בפנימי, הו' כשיירא וחיצונים מותרים אף ביותר מבית סאתיים, ואמצעי לדעה ראשונה נמי מותר יותר מסאתיים, ולדעה שניה אסור רק עד סאתיים.

◇ במה דברים אמורים שאין בפרצה יותר מ' אמות, אבל יש בפרצה יותר מ' אמות, אף הגמגמפים אסורים, ובמ"א כתב שאפשר שנאמר גם לקולא שאם יש פירצה נחשיבים כשיירא והכל מותר, ובתו"ש חולק עליו.

◇ ודוקא היכא שכותלי קטנה נכנסים לתוך הגדולה ומופלגים הימנה ג' טפחים, שאז אין מועילים הגיפופים לקטנה, אבל היו הגיפופים תוך ג' היו כלחי לקטנה מבחוץ, ואין נותנים לכל אחד אלא סאתיים, דכל אחד נידון בפני עצמו.

סימן שסא

סעיף א

◇ גג הסמוך לרה"י, ולמעלה מ' מצד רה"י, הוי רה"י גמור ואינו צריך סולם, אפי' אינו גבוה י' מצד החצר.

◇ אם אינו גבוה י' משום צד, הוי כרמלית, ואם מכתפים עליו, הוי רה"י גמור.

◇ אם חקק בתוכו, שיש בתוכו גובה י', דעת המ"א דהוי רה"י גמור ואין צריך סולם, והרבה אחרונים חולקים וסוברים שצריך סולם להתיירו, ואם מכתפים עליו מסתפק הפמ"ג, דאפשר שהוא רה"י גמור ואפילו סולם אין מועיל לו.

◇ אם גבוה י' מצד החצר ונמוך מ' מצד רה"י, הוי רה"י, ומכל מקום אסור לטלטל ממנו לחצר עד שיעשה סולם קבוע לחצירו, ודלא כהרמב"ם שאוסר לטלטל בו בד' אמות עד שיעשה סולם.

◇ סולם קבוע היינו שמניחו שם בין לחול ובין לשבת ואינו מסלקו לפעמים, דאם מסלקו לפעמים הרי הוא כמאן דליתא.

◇ הגאון מוכיח מסתימת הש"ע הכא שסובר שמשעתה ועד י' אם מכתפים הוי רה"י גמור, ולא רק בתשעה מצומצמים, (ובשמ"ה סתם הש"ע להיפך, וצ"ע).

סעיף ב

◇ חצר שנפרצה במלואה או ביותר מ' לרה"י, מקום המחיצה נידון כצדיק רה"י שהוא כרמלית, ואע"פ שרבים דורסי שם להדיא, ומותר לטלטל משם לחצר בתוך ד' אמות, דהחצר נמי ככרמלית, וכן אם היה כרמלית סמוך לפירצה מותר לטלטל משם לחצר בד' אמות, אך ברה"י שלנו יש להחמיר, דיש או' שהוא רה"י דאו', (צדיק רה"י הוא המקום שמניחים בו אבנים גדולות או תוקעים יתדות, שלא זיקו הקרונות לכותל, והאיר שביניהם הוא צדיק רה"י).

◇ אם לא נפרץ יותר מ', הוי כפתח ומותר, ואם נפרץ בקרן זוית אפי' בפחות מ' אסור, דאין דרך לעשות שם פתח.

◇ אם עשה בקרן זוית שנפרץ צורת הפתח, וכ"ש אם עשה שתי מזוזות ומשקוף, מותר.

◇ אפי' היו כמה פרוצות בכמה כתלים, כל שלא היה באחת מהן י' אמות מותר, ובכזה"ג שהפרצות הן בשתי כתלים, בעינין שלא יהא עומד מרובה על הפרוץ, ובכותל אחד, אפי' פרוץ מרובה, מותר.

◇ בית שנפרץ אפי' ביותר מעשר, אמרינן פי תקרה יורד וסותם ומותר, ואפי' נפרץ במלואו נמי אמרינן פי תקרה, ודלא כר"ה.

◇ וכן אם היה פירצה בקרן זוית נמי אמרינן פי תקרה ומותר, אך אם נפרץ גם הקרוי באלכסון אסור, דההיתר של פי תקרה נמי משום פתח הוא, ובקרן זוית לא עבדי אינשי פתח.

◇ בתקרה משופעת לא אמרינן פי תקרה, ובט"ז רצה לחדש שאומרים, והרבה אחרונים חולקים עליו וסוברים, שרק בקרפף לעיל מקילים לומר פי תקרה בתקרה משופעת.

◇ דעת הש"ע שאפי' אין בתקרה ד' טפחים אומרים פי תקרה, וברמ"א חולק שצריך ד' טפחים, ואין לזוז מדעת הרמ"א.

◇ דעת הרמב"ם שפי תקרה הוא דין דרבנן ומדאי' אינו רה"י, והראב"ד ועוד ראשונים פליגי, וסוברים שהוא רה"י מדאי'.

◇ כתב הרמ"א שאומרים פי תקרה אפילו משני דפנות ובלבד שיהו זו בצד זו, וכתב הביה"ל שבראשונים הוא מח', והש"ע לא הביאו כי לא בירא ליה בזה, ואפשר שאף הרמ"א לא הביאו אלא רק כיש אומרים.

סימן שסב

סעיף א

◇ כל מחיצה שלא נעשית לדור אלא לצניעות או לשמור וכו', הרי היא מחיצה לטלטל בה עד סאתים, אבל יותר מב"ס אסור, דאינה מוקפת לדירה.

◇ אילן שענפיו יורדים למטה ואינם גבוהים שלשה מן הארץ ויש בעיקרון גובה י' ורוחב ד', מותר לטלטל בכולו אפילו היכא שנמוך מ', דהוי חורי רה"י, ובלבד שלא יהא יותר מסאתיים שאז אסור לטלטל בו כלל, דאינו נחשב מוקף לדירה, ואפילו נטעו לדור בו לא חשיב מוקף לדירה, כיון שעשוי רק להסתופף בצילו לשמור השדות.

◇ וצריך שיקשור ענפי האילן וימלא אותם בקש, שלא ינודו ברוח מצויה שאז אינה מחיצה, (ובשעה"צ העיר שבגמ' משמע שדי במילוי כדי שלא ינודו הענפים ומנין לש"ע שצריך לקשור וצ"ע).

◇ מילא הקש לשם דירה, אפילו לא נטעו לכך, אם רוב הדופן מן הקש הוי מוקף לדירה.

◇ אפילו בתוך בית שאין שם רוח, אם אין המחיצה יכולה לעמוד ברוח מצויה, אינה מחיצה.

◇ אם השומר יושב שם ביום ובלילה, מצדדים האחרונים לומר שהי מוקף לדירה.

◇ קרפף מקורה הסתפק בביה"ל אם צריך ג"כ מוקף לדירה, דברשי משמע שצריך, אך לרמב"ם אפשר שאין צריך, ומ"מ אם עושה שם יתר צורכי ביתו הוא בכלל דירת אדם בכל גוונא.

סעיף ב

◇ תל חמישה ומחיצה חמשה מצטרפין למחיצה של עשרה, והוא הדין חריף חמשה ומחיצה חמשה שמצטרפין למחיצה של עשרה.

◇ הסתפק בביה"ל אם גם בתל פחות מג' ומחיצה משלימתו לי אם מצטרף, דאפשר שכיון שהתל בטל לרה"ר הוי כעושה מחיצה פחות מי על קרקע רה"ר.

◇ עוד הסתפק בתל המתלקט שתי אמות מתוך חמשה טפחים, אי אמרינן שהוא כמחיצה, או שרק בארבע מתוך י אמרינן כן.

◇ אם הרחיק משפת התל פחות מג', פשיטא שמצטרף, אך אם הרחיק יותר יש להסתפק אם מצטרפין, ומהגאון לעיל משמע ודאי שמצטרפין, אכן לתרומת הדשן אפשר שאין מצטרף.

סעיף ג

◇ מחיצה שנעשית מאליה כשרה, אפילו לא סמכו עליה מער"ש.

◇ נעשית בשבת, בשוגג, מותר. במזיד, אסור ואפילו לאחרים, ולו לשבת הבאה, מסתפק הפמ"ג אם מותר, ולגאון ודאי מותר.

◇ ומ"מ היא מחיצה לחייב הזורק מרה"ר לשם.

◇ אם צוה ראובן לשמיעון לעשות לו מחיצה, או אפילו רק ידע ששמיעון עושה בשבילו, לראובן אסור לטלטל ע"י מחיצה זו דאצלו נחשב מויד, אף שאצל שמיעון חשוב שוגג ומותר בו.

◇ היתה מחיצה קודם ונפלה, או שהסירה והתירה אפילו במזיד מותר, ואפילו עירוב שהיה ביניהם חוזר וניעור, ודעת רוב הפוסקים לאסור אף בזה, ורק אם היתה מחיצה לחלק דיורין והיתה בער"ש והחזירה מותר, (ולדעה זו אף לא היה מחיצה קודם שבת מותר בחלק דיורין, אך הטור נקט כשתי השיטות להחמיר).

סעיף ד

◇ ספינה חשיבא מוקפת לדירה, ואפילו היא יותר מבית סאתיים מותר לטלטל בכולה.

◇ כפאה לדור תחתיה אף על גבה הוי מוקפת לדירה.

◇ כפאה לזפתה לא חשיבא מוקפת לדירה אף תחתיה.

סעיף ה

◇ בכל עושים מחיצה, בכלים, אוכפות, ושאר כלים אף שעתידי לטלן משם לאחר השבת.

◇ וכן מחיצה של שתי או של ערב לבד, ובלבד שלא יהא בין קנה לחבירו ג' טפחים, ואפילו ביישוב מותר כן, אבל רק עד בית סאתיים.

◇ ואפילו בבע"ח עושים מחיצה, ובלבד שיהו כפותים שלא יברחו, ושלא יעמדו ויהא ג' טפחים מן הקרקע לגופם.

◇ אפילו אנשים שעומדים זה לצד זה ואין ביניהם שלשה חשובים כמחיצה. (ובביה"ל הקשה אמאי צריך שלא יהא ביניהם שלשה הרי רוחב אדם בינוני הוא אמה ועומד מרובה על הפרוף, ואם משום הרגליים הרי תוך ג' לקרקע אין בין הרגליים ג' ונימא לבד, ונשאר בצ"ע).

◇ ובלבד שלא ידעו אותם שעמדו שם שהעמדו לשם מחיצה, שלא יבואו לזלזל באיסור שבת, ואפילו לא הודיעם רק קרוב הדבר שידעו, אסור. וכגון שעשה מהם מחיצה פעם אחת, אסור לעשות מהם מחיצה אפילו לשבת אחרת.

◇ ואדם אחר לעשות מהם מחיצה הוי ספק, ובאי"ר מקל.

◇ וכן אם לוקח כמה אנשים ומעמידם והולך ביניהם אסור, דקרוב הדבר שירגישו.

◇ עבר ועשה מחיצה זו אף שידועים, הוי כמחיצה הנעשית במזיד.

◇ אם העמידם שם מער"ש, בפמ"ג מסתפק, ונראה דבשעת הדחק יש להקל.

◇ מחיצה זו הוי מחיצה גם לשאר ענינים, וכגון לדבר ד"ת כנגד מקום המטונף.

◇ כשהולך בין אנשים, אפשר שרק באנשים מרובים מותר, אבל באנשים מועטים יש לחוש שיפרדו ונמצא מטלטל, ואף שאין היתר זה אלא מדחוק, אפשר שאף מדחוק אסור באנשים מועטים.

סעיף ו

◇ אם באו מתחילה שלא לדעת ואח"כ הרגישו, מותר. ובאופן שמתחילה לא היה לו לחוש שידעו ובכל זאת ידעו.

סעיף ז

◇ יש מי שאומר שאף מי שמעמידם בשבילו אסור שידע, ורק אחר יעמידם ואח"כ יודיעוהו, וברשב"א חולק וכתב שמותר למי שמעמידם בשבילו לידע, וכן עיקר.

◇ ואין לעשות מחיצה זו אלא משעת הדחק, ואם שכח דבר ברה"ר יותר טוב להוליד שם תינוקות שיביאו בלא מחיצה, משיביא גדול על ידי מחיצה כזו.

◇ ובלבד שמתכוון הקטן להנאת עצמו שחושב שמצא חפץ ברה"ר, אבל אם יודע התינוק של מי החפץ ומתכוון להחזירו לו צריך כל אדם לגעור בו, ואביו צריך לגעור בו אפילו היכא שמתכוון לצורך עצמו.

סעיף ח

◇ פרוץ מרובה על העומד אסור, אלא אי"כ כל פרצה פחותה מג' טפחים.

◇ אפילו שתי מחיצות שלמות ובשלישית פרוץ מרובה, הרי הוא כמאן דליתא.

◇ עומד מרובה או פרוץ כעומד מותר, ואין נ"מ אם מתחילת עשית המחיצה היה כך או שנתקלקל אח"כ.

◇ יש או' שגם עומד מרובה משני צדדים הוי עומד מרובה ומותר, ודעת הרשב"א והרי"א לאסור.

◇ וע"כ אם היה שתי אמות מחיצה ואמה רווח, ועוד אמה מחיצה ורווח שבע אמות, ואח"כ מצד שני ג"כ יש שתי אמות מחיצה ואמה רווח ואמה מחיצה, הוי עומד מרובה למ"ד שאמרינן כן מב' צדדים.

◇ ואם היה העומד על ידי לבד, מודה האור ורוע שבזה לא אומרים עומד מרובה, ואע"ג שבתוס' ורישב"א סוברים שגם בכה"ג אמרינן עומד מרובה, אין להקל, מאחר שהרשב"א והרי"א אוסרים לגמרי.

◇ כל דין זה הוא בדופן שלישיית, אבל ברביעית בתיקון כל שהוא סגי, עיין לקמן שסג.

סעיף ט

◇ פרוץ כעומד מותר בין בשתי בין בערב ואפילו בכל ד' מחיצות מותר ובלבד שלא יהא יותר מעשר בפרצה אחת אבל עד עשר הוי כפתח.

◇ כל מחיצה צריך שלא יהא בתחתיתה חלל ג' טפחים וצריך ג"כ שלא יהא האיר שמשני צדדים רבה על העומד שבאמצע וע"כ הקשה המ"ב שעומד כפרוץ בערב לא משכחת לה ונשאר בצ"ע.

סעיף י

◇ עשה צורת הפתח אפילו לפירצה יתירה מעשר מותר ואפילו היה כן בארבע רוחות ודוקא חצר או מבוי שיש בהן דיורין אבל בבקעה לא מהני כשכל הרוחות על ידי צורת הפתח.

◇ אם היה ההקף כתיקונו ונפרצו בו פרצות יותר מעשר אפילו בכל הד' רוחות מהני לכ"ע ואפילו פרוץ מרובה על העומד ורק היכא שכל ההיקף הוא מצורת הפתח אסור.

◇ אם היה פחות מעשר מהני אף בבקעה ואף שבראשונים יש שמשמע קצת שגם בזה לא מהני בבקעה יש להקל.

◇ להרמב"ם אין מועיל צורת הפתח ליותר מעשר אלא אי"כ עומד מרובה ואם הוא פחות מעשר מהני אפילו בבקעה ואפילו בד' קונדיסין ונכון לחוש לדבריו.

◇ ודוקא בשתי מחיצות ראשונות אבל במחיצה שלישית מהני ואפילו ביותר מעשר.

◇ בפמ"ג מסתפק אם ד' קונדיסין וקנה ע"ג אם הוא רה"י מדאו' לחייב הזורק לשם מרה"ר או רק מדרבנן להתייר טלטול בכרמלית וכתב הביה"ל שודאי שאם יש ב' מחיצות שלמות וברוח ג' יש צורת הפתח שודאי הוי רה"י אף מדאורייתא.

סעיף יא

◇ צורת הפתח הוא קנה מכאן וקנה מכאן וצריך שיהא בגבהו י טפחים וקנה על גביהו ואפילו אינו נוגע בהן אלא הוא גבוה מהן כמה אמות ובלבד שיהא מכוון כנגדם, ואם אינו מכוון ממש אפילו כל שהוא פסול דהוי כמחוזר מן הצד.

◇ אפילו מונח קנה העליון כשר וברעק"א מסתפק היכא שהוא בשיפוע הרבה.

◇ חיבר קנה העליון על הקנים מן הצד פסול ואפילו אם היה שוה עם הקנים למעלה פסול ודלא כט"ז.

◇ חקק בשני הקנים והניח שם הקנה העליון והקנים עודפים עליו מלמעלה מסתפק הפמ"ג ומצדד להחמיר אך אם אין הקנים עודפים עליו כשר.

◇ נעץ מסמור בראש הקנה וקשר בו החבל כשר וכן אם קשרו מן הצד ובכריכתו העלה על הקנה כשר.

◇ נתן קנה העליון מן הצד ואח"כ נתן תחתיו קנה אחר כשר רק יוציא קנה הפסול מפני הרואים.

◇ אותם קנים שמן הצד צריך שיהו יכולים לקבל דלת כל שהוא אפילו של גמי וקש.

◇ הקנה העליון אין בו שיעור ואפילו כל שהוא כשר אך צריך ליהדר שלא יוכל לינטל ע"י הרוח.

◇ קנים שמן הצד צריך שיהו חזקים שלא תנידם הרוח אבל שעל גבן אין בכך כלום ויש מחמירים גם בזה שצריך שיהא מתוח בחזקה ולא ינוד ובגאון יעקב כתב עוד טעמים להצריך למתוח בחזקה.

סעיף יב

◇ כיפה אם יש ברגליה קודם שמתחיל להתעגל י טפחים נידונת משום צורת הפתח.

סימן שסג

סעיף א

◇ מקום שיש לו ג' מחיצות אסרו חכמים לטלטל בו שיעור ד' אמות עד שיעשה תיקון ברביעית.

◇ לרמב"ם רה"י מן התורה צריך ג' מחיצות ולחי ולרוב הפוסקים מן התורה די בשתי מחיצות ולחי.

◇ ויש בראשונים שעושים הכרעה שאם היה הרה"י פתוח לרה"ר לא הוי רה"י עד שיהא בו ג' מחיצות ולחי ואם אינו פתוח לרה"ר די בב' מחיצות ולחי לא שנא עשויות כמין גאם לא שנא זו כנגד זו.

◇ אם היה שתי מחיצות זו כנגד זו ולחי ורה"ר מהלכת ביניהם לכ"ע לא הוי רה"י ודלא כדמשמע מתוס'.

סעיף ב

◇ חצר שנפרץ במילואו עד עשר אמות נותר בפס גבוה י ורחב ד' טפחים מצד אחד או בשני פסים אפילו משהו משני הצדדים ואפילו נשאר מהכותל שיעור זה ג"כ מותר.

◇ יש אומרים שבנשאר מהכותל שני פסים משני צדדים צריך שיהא דוקא רוחב טפח ורק אם נתנו שם מתחלה די במשהו ובמ"ב הכריע להקל (ובח"א כתב שטוב להחמיר לכתחילה).

◇ אפילו אין בפרצה ד' טפחים צריך תיקון עד שלא יהא בה ג' כיון שהוא במילואו ואפילו נשאר בכותל שנים או שלשה טפחים צריך תיקון כיון שאין עומד מרובה.

◇ כתב המ"א שאם בכל החצר לא היה ד' על ד' טפחים אין צריך שום תיקון והוא מקום פטור ורק אם מתקצרת והולכת צריך תיקון וחלקו עליו הרבה מהאחרונים דבגמרא משמע שחצר בכה"ג צריך תיקון ורק מבוי לא צריך תיקון וכתב הביה"ל שהדין עם המ"א.

◇ אם יש בפרצה יותר מי אמות אפילו אינו פרוץ במילואו ויש עומד מרובה אינו נותר אלא בצורת הפתח ואפילו לרמב"ם שהיכא שפרוץ מרובה לא אומרים צורת הפתח הכא שהוא רק ברוח אחת או שתיים וידה הרמב"ם שמהני ודלא כדמשמע בב"י.

סעיף ג

◇ מבוי שיש לו ג' מחיצות ופרוץ ברוח רביעית לא יותר מי אמות הכשרו בלחי שגבוה י טפחים מרווחים ועוביו אפילו כל שהוא.

◇ מכל דבר שיעשנו כשר ואפילו מבעלי חיים ובלבד שיקשרנו שלא יוכל לרבוץ ויתמעט מי טפחים (ודלא כר"מ שפוסל לחי מבעלי חיים).

◇ ואפילו אדם אם העמידו שם לשם לחי כשר אך אם לא הודיעו שמעמידו לשם לחי צריך לקושרו שלא ילך ויש מחמירים שאף אם הודיעו צריך לקושרו שמא ישכח וילך. (וצריך לקושרו מער"ש דאסור לעשות מחיצה בשבת).

סעיף ד

◇ אם יש קצת כותל ברוח רביעית מהני משום לחי ובלבד שיהא ברוחבו טפח וכתב הביה"ל שהכא סתם הש"ע שבכותל הנשאר צריך שיהא טפח ולמאי דמסקינן לעיל גבי שני פסים משני צדדים בחצר שדי במשהו שאם נשאר מהכותל אין צריך טפח הכא נמי אין צריך טפח ודלא כלבוש (שאו' שהכא צריך טפח אף ששם אין צריך).

סעיף ה

◇ לחי שנופל ברוח או אפילו רק מתנענע פסול ובצורת הפתח נמי אם מתנענע פסול.

◇ אם רק חלקו העליון של הקנה מתנענע אבל הי טפחים למטה לא מתנענע נראה שכשר ובצורת הפתח כה"ג שהלמעלה התנענע למה שהסכים המחצית השקלה שהקנה שעל גביהו אין להקפיד אם יתנענע הכא נמי כשר.

◇ מסתפק השע"צ בצורת הפתח שהלחיים עקומות והולכים ומתקצרים כלפי פנים ומתחבר בראשו לקנה שעל גביהו ונשאר בצ"ע.

סעיף ו

◇ צריך שלא יהא הלחי רחוק מן הכותל שלשה טפחים ואם הרחיק פסול.

◇ אם היה רוחב הלחי יותר מג' טפחים והרחיקו ג' טפחים יש או' שמהני דאז אין אומרים אתי אוירא דהאי גיסא והאי גיסא ומבטל ליה ויש להחמיר.

◇ בצורת הפתח יש או' שצריך שיהיה תוך ג' טפחים לכותל ויש מקילים ויש להקל בשעת הדחק.

◇ אם הרחיק צורת הפתח ד' טפחים מן הכותל דעת הח"א שצריך שם לחי להתייר ואזיל בזה כהמג"א שפירצה בראשה צריכה לחי ורוב האחרונים פליגי התם שאין צריך לחי והכא יש להקל אף להמ"א בצורת הפתח מחיצה גמורה היא ומ"מ לכתחילה ודאי יש להחמיר אפילו בג' טפחים.

◇ ובדרך החיים כתב שאם רחוק מהכותל מצד אחד כשר משני צדדים פסול.

סעיף ז

◇ אפילו לחי משברים ושברי שברים מדובקים כשר ובלבד שיוכל לעמוד ברוח מצויה.

◇ וע"כ אפשר לעשות לחי מסיד המחוי בכותל ובלבד שיהא בו ממשות ולא רק מראה סיד או צבע שאינו כלום ודלא כט"ז (שאו' שאין סי' טחוי רק בצורת הפתח ולא בלחי) ויהיה שלא יתמחה הסיד בג' טפחים התחתונים שרגלי שם להתמחות על ידי כלבים וחזירים המתחככים בכתלים.

◇ אף בצורת הפתח מהני סיד טחוי ואף שצריך להחזיק דלת של קשין כיון שעומד על הכותל והכותל יכול להחזיק דלת כזו חשבינן ליה בריא.

◇ אבנים הבולטים מן הכותל ואין בין אחת לשניה ג' טפחים ויש בסך גבהם י' טפחים כשר ללחי.
◇ כתב בתו"ש שאבנים הנ"ל לא מהני לצורת הפתח.

סעיף ח

◇ לחי שעשאו מעצי אשורה כשר דלא בעינן ביה שיעורא ולא חשיב נהנה מאיסורי הנאה דלא נהנה בגופו ואינו אלא היתר טלטול.
◇ אף שצריך בגובה שיעור י' טפחים כיון שבעביו אין צריך אלא כל שהוא לא הקפידו בו חכמים או משום שגם אם יעשה אפר יוכל לדבוק לכותל ולעשות ממנו לחי.

◇ ונפק"מ בין הטעמים בקנה שע"ג בצורת הפתח דאם משום שיכול לדבוק הוא פסול אבל משום שלא הקפידו בכל שהוא הכא כשר.

◇ עוד נפק"מ בשתי מחיצות ולחי שלרוב פוסקים הוא רה"י מדאו' מטעם שיכול לדבוק כשר ומטעם שבכל שהוא לא הקפידו הכא אינו רה"י כיון שלא שייך לומר זה בדאו' ואפשר שהדין של כתותי מכתת גופא הוא מדרבנן ולחומרא.

סעיף ט

◇ בין שנראה מבפנים ושוה מבחוץ בין שנראה מבחוץ ושוה מבפנים כשר וביאר במ"ב שנראה מבפנים היינו שנתן הלחי אצל ראש הכותל ומבחוץ הוא נראה כאילו הוסיפו על עובי הכותל ונראה מבחוץ היינו שנראה לעומדים כנגד חלל המבוי שנתן הלחי אצל עובי הכותל מבחוץ לצד אחורי המבוי.

סעיף י

*** הרחיקו שלשה מן הכותל פסול וכדלעיל סעיף ו'.**

◇ הגביהו שלש מן הארץ פסול כדון מחיצה שגבוהה ג'.
◇ הגביהו פחות מג' והיה הלחי שבעה ומשהו כשר.

סעיף יא

◇ לחי שנעשה מאליו או שלא נעשה לשם לחי כשר ובלבד שסמך עליו מער"ש.

◇ אם לא היה שם אלא לחי אחד חשיב שסמכו עליו וכשר אך אם היה שם לחי אחר ונפל ונשאר עתה הלחי שעמד מאליו לא חשיב שסמכו עליו ופסול.

◇ עשאו לשם לחי אפילו לא סמכו עליו מער"ש מהני וכ"ש לצורת הפתח שמהני בזה.

◇ אם היה שם רק הלחי הזה ולא סמכו עליו בפירוש, כגון ששבת קודמת לא טלטלו שם חשיב שלא סמכו עליו עד שיסמך עליו בפירוש.

◇ מסתפק הפמ"ג אם בצורת הפתח צריך שיסמכו עליו מער"ש ומ"מ במחיצה גמורה ודאי מהני אפילו לא סמכו עליו מער"ש.

סעיף יב

◇ לחי שלא עשאו מתחילה לשם לחי או שעמד מאליו כשר עד ארבע אמות יותר מד' אמות פסול ונחשב ככותל המבוי וצריך ליתן כנגדו לחי אחר או אפילו יתן הלחי אצלו רק יעשנו דק או עב יותר שיהא ניכר שהוא לחי.

◇ אם היה שם פרוץ רק שמונה אמות ונתן שם לחי ארבע אמות אפילו עומד מאליו כשר מדין פרוץ כעומד.

סעיף יג

◇ לחי השוה מבפנים ונראה מבחוץ שהעמידו כנגד עובי כותל המבוי עד ארבע אמות מותר להשתמש עד חודו הפנימי יותר מד' אמות פסול שנראה כמוסיף על כותל המבוי ואפילו העמידו לשם לחי לא מהני.

◇ אבל אם נראה מבפנים שהלחי בראש הכותל לצד תוך המבוי אפילו יותר מד' מהני אם העמידו לשם לחי כיון שמרובה בסתימתו.

◇ אם העמיד לחיים קטנים לאורך הכותל בתוך המבוי ואין בין אחד לחבירו ג' טפחים אם הם באורך יותר מד' אמות פסול אם הרחיק את הלחי הראשון מן הכותל מעט ואחרי העמיד את כל הלחיים כשר דהוי כשוה מבפנים ונראה מבחוץ דלעיל.

סעיף יד

◇ עוד הכשר יש במבוי שנתון קורה מלמעלה על כתלי המבוי בקצהו ואפילו לא על כותלי המבוי למעלה אלא למטה כל שהוא בתוך חלל המבוי כשר.

◇ אם הוציא מהכותל שני יתדות ונתן עליהם הקורה מחוץ לחלל המבוי אפילו אין הפסק משהו בין הקורה למבוי פסול.

◇ אם נתן שתי יתדות מחוץ לכותלי המבוי מן הקרקע מהני משום לחי ובשעה"צ כתב שליאוורה אף משום צורת הפתח מהני.

סעיף טו

◇ צריך שניחנה כדי להכשיר את המבוי אבל אם הונחה שלא לשם זה פסולה ואפילו סמך עליה מער"ש.

◇ אפילו היתה הקורה רחבה ד' טפחים כתב הפמ"ג שפסולה וכתב הביה"ל דאפשר שבקורה רחבה ד' שראויה לקבל מעזיבה אף שלא הונחה לשם מבוי אפשר שכשרה וצ"ע.

סעיף טז

◇ אם היתה הקורה מעצי אשירה פסולה כיון שצריכה שיעור כתותי מכתת שיעוריה והוא הדין לכל דבר שצריך שיעור שפסול דכתותי מכתת שיעוריה.

◇ בקורה רחבה ד' כתב ברעק"א שכיון שאין צריכה שיעור לקבל אריח כשרה אך כתב בביה"ל שלפי מה שכתב הפמ"ג בצורת הפתח שקנה שעל גביהו לא מהני מאשירה כיון שאין יכול לדבוק האפר וליתנו שם הכי נמי לא יועיל ופסול.

◇ דווקא אשירה שעבדה ישראל או שעבדה גוי וקצצה ישראל לכותל בה שאז אין לה ביטול אבל אם לא נטלה לכותל בה יש לה ביטול ולא אמרינן בה כתותי מכתת שיעוריה אפילו קודם שנתבטל וכשרה (ואף שהרמ"א פליג בכל מקום שקודם שנתבטל אמרינן כתותי מכתת שאני הכא דדעת הראב"ד דאפילו אשירה של ישראל כשרה לקורה).

◇ אם לקחה מהגוי בהשאלה יש לה ביטול ואם קבלה מהגוי במתנה אין לו ביטול אם גולה מהגוי לדעת המ"א אין לה ביטול ולט"ז יש ביטול.

סעיף יז

◇ שיעור הקורה טפח ועוביה אפילו כל שהוא ובלבד שתהא יכולה לקבל אריח והוא חצי לבינה של ג' טפחים על ג' טפחים וצריך שתוכל להחזיק אריחים לכל אורך הקורה והטעם שיהא ניכר שלשם בנין הוא שם ולא לשעה בעלמא.

◇ אפילו אם הקורה אינה יכולה להחזיק אריחים לכל האורך אלא רק פחות מג' טפחים מכל צד כשרה.

◇ היתה הקורה של קשים וקנים אפילו יכולה להחזיק אריח פסולה והריטב"א מכשיר.

◇ היתה הקורה רחבה ד' אין צריך שתוכל להחזיק אריח ודי בכל שהוא.

◇ אם היתה הקורה הרחבה ד' כל כך דק שיכולה לינטל ברוח לפירוש אחד ברש"י כשר ולפירוש השני צ"ע דאפשר שפסולה.

סעיף יח

◇ מעמידי הקורה שאין בהם רוחב טפח שאינם נידונים כקורה ואין באורכם ג' טפחים יש או שצריך שיוכל להחזיק הקורה עם האריחים שעליה ויש או שדי שיכול להחזיק הקורה לבדה ונכון להחמיר.

סעיף יט

◇ היתה הקורה עגולה אם יש בהיקפה ג' טפחים כשרה שאז יש ברחבה טפח.

סעיף כ

◇ היתה הקורה עקומה ויוצאת חוץ למבוי או שעולה למעלה מעשרים אמה או שיורדת למטה מעשרה טפחים כל שאילו ינטל העיקום לא היא ביניהם ג' טפחים כשרה.

◇ אם היתה כולה בתוך המבוי במקום כשר אפילו עקומה הרבה יותר מג' כשרה (ויש באחרונים שמפקפקים בזה).

סעיף כא

◇ היתה יוצאת מכותל זה ואינה נוגעת בכותל שכנגדו אם אין ג' טפחים כשרה.

◇ אפילו היתה הקורה יוצאת משני כתלים ואין שתי הקורות נוגעות זה בזה ואין ביניהם ג' טפחים כשרה.

סעיף כב

◇ הניח שתי קורות זו בצד זו ולא בוו ולא בוו לקבל אריח ויש בשתייהן יחד לקבל אריח ואין ביניהם ג' טפחים מצטרפות ויש או שצריך שלא יהא ביניהן יותר מטפח והטעם שאז אפשר להניח עלה אריח לרחבה וכתב בשעה"צ שלפ"ז טפח לאו דוקא ואפשר שהוא דוקא משום שאי אפשר לצמצם (ולרש"י והגהות מימוניות צריך שיהא ממש נוגעות זו בזו).

◇ אפילו יש עם רוחב הקורה והאיר שבנתיים ד' טפחים נמי פסול לדעה שניה כיון שיש שם יותר מטפח.

◇ בשו"ע משמע שאפילו הם בתוך טפח צריך שיהא בהם ביחד רוחב טפח והאיר שביניהם לא מצטרף לזה וכן הוא דעת רוב הראשונים אכן להרשב"א כתב שמצטרף ואין צריך שיהא בהם טפח כיון שיחד עם האיר יש בהם טפח.

סעיף כג

◇ היתה אחת למעלה ואחת למטה מצטרפות ובלבד שלא יהא למעלה מעשרים ולא יהא למטה מעשרה ובלבד שלא יהא ביניהם ג' טפחים לא בגובה ולא במשך.

◇ יש פוסלים שצריך שלא יהא יותר מטפח ביניהן, ובגבהן אפילו טפח ויש להחמיר.

סעיף כד

◇ פרס על הקורה מחצלת אפילו יש בגובהה י' טפחים אם גבוהה ג' טפחים מן הארץ פסולה דמחיצה משום מחצלת אין כאן דגובה ג' מן הארץ ומשום קורה נמי לא כשר שאינה ניכרת כיון שמכוסה במחצלת.

◇ אם המחצלת אינה גבוהה ג' מן הארץ וקשורה בצדדים שלא תנוע על ידי הרוח כשרה.

◇ הקורה שיש בגובהה יותר מ' טפחים כשרה.

◇ בשו"ע משמע שאפילו שהקורה יורדת מעט בתוך י' טפחים מהארץ כשר וזה אינו כדלקמן.

סעיף כה

◇ נעץ שתי יתדות עקומות ונתן עליהם קורה אם אין גבוהים מראש הכותל ג' טפחים ואין רחוקים מהכותל ג' טפחים כשרה שאז חבוט רמי ולבוד.

◇ ואף שאז חבוט רמי אף ביותר מג' טפחים הכא שצריך היכר לא אמרינן.

◇ והיינו שאין ביתדות טפח אבל אם יש בהן טפח כשרות הן גופא משום קורה.

סעיף כו

◇ היה המבוי פחות מ' טפחים מרווחים אף שמבחוץ יש גובה י' כיון שמבפנים אינו ניכר אין לו דין מבוי ואינו נותר בלחי אלא בצוה"פ.

◇ ואם רצה חוקק בו באורך ד' אמות על כל רחבו עד שיהא בו י' טפחים ונותר בלחי או בקורה כדון מבוי אבל אם לא חקק על כל רחבו הרי הוא כחצר כיון שאין לו כתלים של י' טפחים שאין מצטרף הכותל לחקיקה אכן אם סמוך תוך ג' טפחים כשר.

◇ אם חלל המבוי עצמו אין בו י' טפחים אין מועיל לו אפילו צוה"פ רק אם בהמשך המבוי יש לו י' טפחים או נותר אם עושה צוה"פ בפתח כדון דהיינו בשתי קנים גבוהים י' וקנה על גביהן.

◇ אמה מרווחת היא חצי אצבע יותר מאמה מצומצמת ואולינן לחומרא לכל צד אכן היכא שיש עוד סניף אפשר דיש להקל וברשב"א כתב שבמבוי תמיד אולינן באמות מצומצמות.

◇ אם היה פירצה של יותר מעשר אמות מצומצמות אין מועיל לו לחי וקורה ונותר בצוה"פ ואפילו שתי לחיים או פס ד' אין מועיל ודלא כאליה רבה.

◇ אם היה ארכו פחות מד' אמות מרווחות אינו נותר בלחי וקורה אבל נותר בשתי לחיים או בפס ד' טפחים כדון חצר וכ"ש בצוה"פ.

◇ היה גבוה למעלה מעשרים אמות מצומצמות אינו נותר בקורה ואפילו רחבה ד' אבל נותר הוא בלחי ובבית מאיר כתב שאין נותר בלחי כפשוטו לשון הרמב"ם והטור.

◇ ומ"מ נותר נמי בצוה"פ אף שהוא רחב יותר מעשר אמות.

◇ אם היתה הקורה מעל עשרים אבל החלל שתחתיה הוא עשרים בדיוק כשר.

◇ יכול ליתן הקורה באמצע הכותל למטה מעשרים ובלבד שתהא בתוך חלל המבוי וכשרה בכך.

◇ אם היתה הקורה רחבה ד' ויכולה לקבל מעזיבה כשרה אף למעלה מעשרים משום פי תקרה יורד וסותם.

◇ אם היתה רחבה שבעה אף שאין יכולה לקבל מעזיבה כשרה (ודלא כפמ"ג שרצה להגיה שם ד').

◇ אם עשה כיוור וציוור על הכותל או בשמי קורה כשרה דאתו שמסתכלים בציוור יסתכלו גם בקורה.

◇ אם בא למעט הגובה מעשרים ונתן בנין תחת הקורה די בבנין רחב טפח שיהיה תחת הקורה ממש ואפילו נתן שם עפר מהני ובלבד שיהיה שלא יפחות מטפח ברחבו ולא יהא גובה של עשרים אמה (ובביה"ל הביא שאפשר שבעפר אסור דגורינן שמא יפחות והוא דעת הרי"ף והרמב"ם לשיטת ר' יונתן ומ"מ אין להחמיר).

◇ צריך שיהיו פתוחים לו שתי חצירות שבכל חצר שתי בתים והבית פתוח לחצר והחצר למבוי ואם לאו הוי כחצר ואין נותר אלא בפס ד' או בשתי לחיים.

◇ צריך שיהא הבית רחב ד' אמות דבפחות אינו בית וצריך שיהא בו דירודן ומקום הפת גורם שאם הבן אוכל אצל האב נחשבים כבית אחד אך אם הבן לוקח ואוכל בביתו נחשבים כשתי בתים.

◇ אפילו חלק מהדירודן גויים מצטרפים לתת לו שם מבוי.

◇ אין נפק"מ אם החצרות משני צדדים או מצד אחד וכדומה.

◇ צריך שיהו כל הפתחים רחבים ד' טפחים דבפחות מזה אינו נחשב פתוח.

◇ היו החצרות פתוחים זה לזה או הבתים נחשבים שתיים ויש או שכיון שיכולים לערב לעצמן נחשבים אחד ונקטינן לקולא.

◇ עוד צריך במבוי שיהא אורכו יותר על רחבו ואפילו במשהו ואם אין אורכו יותר מרחבו הוי כחצר שניתר בפס ד' או בשני לחיים ואורכו מקרי מה שהוא דרך כניסתו.

◇ יש אומרים שנוהגים האידינא לתקן כל המבואות רק בצורת הפתח ואז מהני אפילו רחבים מ' ואפילו במפולשים.

◇ והטעם שנהגו לעשות הכל בצוה"פ משום שמבואות שלנו הם כחצרות דאין פתוחים להם חצירות ובתים או שאין אורכם יותר מרחבם (ואף שבחצר שפתוחה למבוי ד' בלחי או קורה הכא פתוח לרה"י ואסור) ואף שבחצר ד' בפס ד' או ב' לחיים יש לחוש שיהא שם יותר מעשר אמות ואז ודאי צריך צוה"פ ועוד דפעמים שהוא מפולש ואז צריך על כל פנים צוה"פ בצד אחד.

◇ אם היה המבוי מפולש ובצד אחד נתן צוה"פ יש או שבצד שני אין צריך צוה"פ אלא די בפס או בשני לחיים ויש או שמצד המנהג צריך דוקא צוה"פ ולכתחילה ודאי צריך לזהר בזה ובשעת הדחק שניתק החבל יש להקל.

◇ עיר המוקפת חומה ורוצה לחלק בתוכה בין יהודים לגויים יכול לעשות על ידי פס או שני לחיים דדין עיר זו כחצר לגמרי (ודלא כבית מאיר שמחמיר בזה מצד המנהג).

◇ ואם לא עשה התיקון בעיר כזו מותר לטלטל בחצר אך לא להכניס משם לבית.

◇ מבוי עקום שאין חצרות ובתים פתוחות לו שדינו כחצר יש או שדי שיעשה תיקון בשתי ראשיו ואין צריך תיקון בעקמיותו ויש מחמירים והמנהג להקל דהא יש או שאף במבוי גופא אין צריך תיקון בעקמיותו.

סימן שסד

סעיף א

מבוי המפולש בשני ראשיו לרה"ר או לכרמלית צריך צורת הפתח מצד אחד ולחי או קורה מצד שני ובלבד שאינו רחב ט"ז אמה שאז אין מועיל שום תקון כיון שהוא רה"ר (ויש אומרים שבאורכו לאורך רה"ר ביג' אמות ושליש היו רה"ר ואין מועיל שום תקון).

אם היה פתוח לקרפף יותר מסאתיים שלא הוקף לדירה דינו כפתוח לכרמלית.

אם היה מפולש לרה"ר מצד אחד ולחצר שאינה מעורבת מצד שני די בלחי וקורה משני הצדדים ואין צריך צורת הפתח ויש אומרים שלצד החצר צריך דוקא לחי ולא קורה ובמאמר מרדכי הביא מתשובת הר"ן להחמיר שחצר שאינה מעורבת הרי היא ככרמלית.

אם אין למבוי דיני מבוי צריך ליתן פס ד' או שתי לחיים ואין מועיל לחי וקורה כלל ואפילו לצד רה"ר.

וכל זה דוקא שאין החצר שאינה מעורבת רגילה עם המבוי שיש לה פתח אחר אבל אם יש להם דרך על המבוי אסרת על כל המבוי.

היה פתוח לחצר שמעורבת ולא נשתתפה עם בני המבוי דעת הט"ז שאין צריך שום תקון ודעת הגאון שצריך פס ד' או שתי לחיים ולא מהני בלחי וקורה כיון שמתוירים לטלטל בפני עצמם אסורים על בני המבוי.

סעיף ב

רשות הרבים עצמה אינה נותרת אלא בדלתות משני הצדדים ויש אומרים שדי בדלת מצד אחד ולחי וקורה מצד שני.

צריך שהדלתות יהיו ננעלות בלילה ויש אומרים שאין צריך שינעל ודי בזה שיכולות לינעל ולדעה זו אפילו יש צורת הפתח אינו רה"ר, רק מדרבנן צריך דלת שיכולה לינעל.

קשה על מנהג העולם שנהגו לתקן רה"ר בצורת הפתח וסמכו בזה שאם אין ס' רבוא אינו רה"ר ומימי אינה דרך כבושה ובעל נפש יחמיר.

סעיף ג

מבוי מפולש כמין ד' ומפולש בשני ראשיו לרה"ר או אפילו לכרמלית (ודלא כמשאת בנימין) צריך צורת הפתח בעקמימותו ולחי או קורה בשני ראשיו או צורת הפתח בשני ראשיו ולחי או קורה בעקמימותו.

יש מקילים שאין צריך שום תקון בעקמימותו והרי הוא כמבוי מפולש סתם וכתב הביה"ד שיכול לסמוך בשעת הדחק ובפרט מבואות שלנו שיש אומרים שיש להם דין חצר (דלא כט"ז שאין שדינם כמבואות).

אם היה רחב יותר מעשר אמות בעקמימותו אין מועיל שם לחי וקורה וצריך לעשות צורת הפתח ודעת הר"מ שמועיל שם לחי וקורה וכתב הביה"ד שגורא שיכול להקל.

לענין שיתופי מבואות צריכים לעשות שיתוף כולם יחד אלא א"כ נתן צורת הפתח בעקמימותו שאז יכולים לחלק.

היה המבוי עקום כמין ח' צריך צורת הפתח בשתי עקמימותיו ולחי או קורה בשני ראשיו או לחי וקורה בעקמימותו וצורת הפתח בשתי ראשיו ודעת הרשב"א שאין צריך שום תקון בעקמימותו אלא הרי הוא כסתום שנותן לחי או קורה בשני ראשיו.

לענין הלכה כהיום במבואות שלנו שדינם כחצירות יש להקל שא"צ שום תקון בעקמימותו ודי בפס ד' או בשני לחיים בשני ראשיו וכהיום מכח המנהג צריך ליתן שם צורת הפתח בשני ראשיו.

סעיף ד

מבואות הפתוחים אלו לאלו ושני המבואות החיצונים פתוחים לרה"ר או לכרמלית צריך תקון בכל עקמימותו של כל המבואות.

סעיף ה

מבוי העשוי כנדל דהיינו שיש מבוי גדול ופתוחים לו הרבה מבואות קטנים ופתוחים מצדם השני לרה"ר צריך לעשות תקון לכל המבואות הקטנים לחי או קורה בפתח הפונה לרה"ר וצורת הפתח בפתח הפונה למבוי הגדול ואפילו אין המבואות הקטנים מכונים זה כנגד זה צריך לעשות התקון הנ"ל.

אפילו הם מכונים זה כנגד זה צריך תיקון בפתח שפונה למבוי הגדול ולא אמרינן שמבוי אחד הוא.

הוא הדין כשהמבואות הקטנים נמצאים מצדו האחד של המבוי הגדול שצריכים ג"כ תקון לכל אחד ואחד.

במבוי הגדול אם הוא מפולש צריך ליתן צורת הפתח בראשו האחד ובראש השני לחי או קורה ואם הוא סתום די בלחי או קורה בראשו.

סימן שסה

סעיף א

מבוי שנפרץ לרה"ר או לכרמלית מצידו סמוך לראשו אם נשאר פס ד' טפחים בראשו כשר אפילו בני המבוי עוברים דרך הפירצה ובלבד שלא יהא יתר מעשר אמות.

כתב במ"א שאם מתחילתו בנאו כך שהשאר בראשו פס ד' טפחים כשר ודלא כרש"י וכתב הביה"ד דלא בריא כולי האי דהרבה ראשונים עומדים בשיטת רש"י.

אם לא נשאר ד' טפחים פסול ואפילו היה שם גידודי שמעכב הילוך הרבים פסול דחיישינן שיקצר משם אלא א"כ הפירצה פחותה מג' טפחים ולבוד כסתום דמי.

צורת הפתח יכול ליתן בכל גוונא אפילו באלכסון ואפילו צד הארוך יותר מהקצר יותר מד' אמות ואפילו הוא רחב יותר מעשר אמות.

בתוך חלל המבוי מותר ליתן קורה באלכסון דמכל מקום רואה הוא ג' מחיצות.

כתב הט"ז שאם בתוך המבוי נעשית הקורה יתירה על עשר אמות פסול אף שרוחב המבוי פחות מעשר אמות ובירושלמי מוכח שעד אלכסון של ג' אמות גם אם הוא יותר מעשר כשר.

סעיף לא

העמיד לחי באמצע המבוי אם יש חצר מהלחי ולחוץ ועשו החיצונות ג"כ לחי בראש המבוי אסורים אלו על אלו עד שישתתפו יחד ואף שהחיצונה אין לה דרך על הפנימית כיון שדרך מבואות להיות מתוקנים נאסרים בטלטול עד שישתתפו יחד.

אם אין חצר מהלחי ולחוץ או שיש ולא עשו לחי בראש המבוי או אם היה רחב מעשר ועשו צוה"פ אינם אסורים על הפנימיים ואפילו יש להם דריסת הרגל על הפנימיים אינם אסורים כיון שאסורים לטלטל בחלק המבוי שאצלם אינם אסורים בטלטול על הפנימיים.

אם נתנו הפנימיים פס ד' או שתי לחיים באמצע המבוי אפילו שעשו החיצונים ג"כ תיקון בראש המבוי אינם אסורים אלו על אלו ובלבד שאין להם דרך זה על זה אבל יש להם דרך זה על זה אסורים עד שישתתפו יחד.

עיר המוקפת חומה וכל דלתותיה ננעלים ופתח אחד אינו ננעל הוי הפתח כלחי וא"כ אסור לחלוקה לחצאים אם אינם משתתפים כולם יחד אך אם נפרץ פירצה בחומה שאז בטל הכשריה מותר לחלוקה לחצאין וכדלעיל.

סעיף לב

הוא הדין למעמיד קורה באמצע המבוי ודינו שוה למעמיד לחי באמצע המבוי.

וגם בלחי וגם בקורה שנתנן באמצע מבוי צריך שיהא באותו חלק של מבוי כל דיני מבוי שיהא אורכו יותר מרחבו וארוך ד' אמות ושתי חצרות וכו' דבלאו הכי צריך לעשותו כתקון חצר בפס ד' או בשני לחיים.

אם נתן קורה בראש המבוי אף שנתן עוד לחי באמצעו ואין בכל אחד דיני מבוי אם ערבו יחד מצטרפים שניהם לדין מבוי וכשר.

סעיף לג

מבוי שהוא רחב כ' אמות עושה פס ד' אמות באמצעו דאז הוי כשתי מבואות מחולקים ונידונים כל אחד בפני עצמו שיכול ליתן לכל אחד קורה או לחי ובלבד שלכל צד יהיה כל דיני מבוי.

אם אינו ארוך ד' אמות אינו ככותל מבוי אתי אוריא דהאי גיסא ודהאי גיסא ומבטל ליה.

אם עשה צורת הפתח בראש המבוי אין צריך כלום וכשר.

מכיון שהוא מבוי עקום צריך לעשות תיקון גם בעקמימותו דהיינו שעושה מן הפס ד' אמות ועד הכותל צורת הפתח ואם עושה באלכסון מן הפס ועד זוית המבוי צריך לעשות בשתי העקמומיות.

יש אומרים שכל זה שצריך תקון בעקמומית הוא רק אם יש יותר מעשר אמות מהפס עד לכותל אבל יש פחות מעשר אמות אין צריך שום תקון והכריעו האחרונים לאסור שאף בפחות מעשר אמות צריך תקון ובביה"ד הסיק שכיון שדעת הרשב"א והריצב"א שבמבוי עקום אין צריך תקון כלל הכא בפחות מ' אמות יש להקל.

סעיף לד

עוד אפשר לעשות תקון למבוי זה שהוא רחב כ' אמות שירחיק שתי אמות מהכותל ויתן פס שלש אמות וכן בצד השני ובעשר אמות שנשאר באמצע נותן לחי או קורה והקורה מניחה על גבי הפסים ודלא כמג"א (שמצריך ליתן הקורה אצל הכתלים).

יכול לעשות כל צורה שירצה וכגון להשאיר אמה וליתן פס אמה וחצי ועוד אמה אור ופס אמה וחצי וכן יעשה בצד שני או שיתן ארבע אמות אור ופס שש אמות אבל היכא שהוא עומד כפרוץ לא מהני כיון שמצד שני האויר מרובה אתי אוריא דהאי גיסא והאי גיסא ומבטל ליה.

צריך לזהר שלא יעזבו פתח הגדול וילכו בפתח הקטן דאם עשו כן מתבטל שם פתח מן הגדול וצריך לעשות צורת הפתח בפתחא זוטא ויש אומרים שהוא טעות סופר וצ"ל שעושה צורת הפתח לפתחא רבא.

סעיף לה

פס זה שאמרנו יכול לעשותו מקנים שאין ביניהם ג' טפחים דאמרינן לבוד והוי כשלם.

סעיף לו

מבוי ששוה מתוכו ומדרון לרה"ר אם הוא מתלקט עשרה טפחים בפחות מד' אמות הוי כמחיצה ואין צריך תקון לחי וכן אם היה נמוך מרה"ר ומדרון למבוי אם מתלקט עשרה טפחים מתוך ד' אמות הוי כזקוף.

אם כל העיר היתה מוקפת בתל ואח"כ בנו בתים הוי מוקף שלא לדירה ואסור לטלטל בה עד שיפחות מגובה התל במשך י' אמות ויחזור וישלים ומותר.

אם יש חריץ סביב העיר עמוק י' ורחב ד' הוי כמחיצה לעיר וכשר.

אם עלה בחריץ עפר וצרורות אם הוא יותר מרוחב עשר אמות צריך לעשות שם תקון.

כתב המג"א שאם רבים בוקעים בזה התל לא הוי מחיצה ולא העתיקוהו האחרונים וכן מה שכתב שם דאפשר שלבקיעת רבים צריך ס' רבוא ג"כ לא ניהא להו להאחרונים בזה.

המנהג להתיר על ידי חבל הקשור בשני כותלי המבוי ונותנים מתחתיו שני קנים גבוהים עשרה המכונים בדיק תחת החבל ומהני משום צוה"פ אך אם יוצא משהו מן הצד שאין החבל ממש על הקנים פסול.

אם יש הפסק בין הקנים לחבל על ידי גג צריך לעשות חור בגג שלא יהא הפסק בין הקנים לחבל ובתו"ש מפסק בזה להתיר.

כותלי המבוי גופא אינם נחשבים ללחיים ואם יש עמוד שבלט וסמך עליו מער"ש כשר.

חיפופים היוצאים מן הכותל ואין ביניהם ג' טפחים וגבוהים עשרה טפחים ואין גבוה ג' מן הארץ וסמך עליהם מער"ש לשם לחיים של צוה"פ כשר ויש מחמירים בזה משום שאין זה צוה"פ.

אם העמיד את הקנים או אפילו רק קנה אחד בתוך מקום המוקף מד' רוחות או בתוך הבית פסול.

סעיף כז

חצר שאורכו יותר מרחבו דינו כמבוי וניתר בלחי וקורה ודוקא שפתוח למבוי אבל לרה"ר אסור דלא הקילו בו.

סעיף כח

מבוי שאין ברחבו ג' טפחים אין צריך שום תיקון שהרי הוא כסתום ואפילו אם בתוכו הוא רחב ג' טפחים אין צריך תיקון.

ויש אומרים שעד רוחב ד' נמי אין צריך תיקון אפילו רחב בתוכו הרבה ובשו"ע משמע שמחמיר ובד"מ מיקל ומ"מ אם כולו אינו רחב ד' אף בתוכו ודאי אין להחמיר.

סעיף כט

מבוי שצידו אחד כלה לים ושפת הים עמוק י' טפחים בתוך המים או מתלקט י' טפחים בד' אמות וצידו השני כלה לאשפה של רבים אין בכך כלום ואין חוששים שיעלה הים שירטון ושמא יפנו את האשפה (והיינו שיש שתי מחיצות מבתיים וחצירות ושתי צדדים פרוצים לים אשפה ודלא כפי' הריב"ש).

דעת המ"א שאם יש שם נמל ואוניות באות שם מתבטל המחיצה שעל פני המים דאתו רבים ומבטלי מחיצתא וכמה אחרונים פליגי על זה שאין מתבטל על ידי זה.

אם בשפתו אין עומק י' רק הולך במדרון ואח"כ נעשה מדרון יותר ומתלקט י' טפחים מד' אמות אין מועיל להיות מחיצה למבוי.

אם יש גשר שעוברים בו מצד לצד של הנהר צריך תיקון במקום הגשר אם הוא רחב יותר מעשר אמות ובנוב"י וחי"א כתבו שאפילו רחב רק ד' טפחים צריך שם תיקון.

דוקא אשפה של רבים אבל אשפה של יחיד אפילו הוא גבוה י' אסור לטלטל שמא יפנוהו ולא אדעתיה דאשפה של יחיד עשוי להתפנות.

יש הסוברים שחוששים שמא יעלה הים שירטון ואסור לטלטל עד שיעשה שם תיקון שמא לא יתן לב, והסכימו האחרונים להחמיר.

אם רחוק הנהר עשר אמות מכותלי המבוי פסול דאתו מקום עד הנהר פרוץ הוא.

אם יש על שפת הים מדרון ומתלקט י' טפחים מתוך ד' אמות אין חוששים לשירטון לכוי' דרך בתוך המים חוששים לשירטון.

בנהרות אין חוששים לשירטון ורק בימים ודלא כט"ז.

נהרות שמתבישין בקיץ וכשמתיבשין אין שם גובה י' אסור לטלטל בהם אף בחורף.

אם נקשרו המים בחורף יש אומרים שבטל המחיצה ואסור לטלטל בה בזמן הקרישה והט"ז החמיר אף שלא בעת הקרישה ויש אומרים שלא מתבטל המחיצה ומותר אף בזמן הקרישה.

עיר שמוקף סביבה חריץ עמוק י' ורחב ד' אין צריך שום תיקון דכמוקפת חומה דמי והוא הדין אם מתלקט י' טפחים מד' אמות ובקרקעית החריץ יש רוחב ד' טפחים שנחשב מוקף חומה.

אם נהר סובב כל העיר הוי מוקף אך לא לדירה ואסור לטלטל ואפילו יתן מחיצה למעלה באורך עשר אמות לא מהני (ולכאו' כונתו אם אח"כ תפול המחיצה) רק אם יסתום עשר אמות ויחזור ויפתח הוי מוקף לדירה.

אם הנהר לא סבב כל העיר והמשיכו אותו שסובב כל העיר הוי מוקף לדירה.

סעיף ל

מבוי שצדו אחד ארוך וצדו אחד קצר אפילו אין הארוך עורך על הקצר ד' אמות מניח הקורה כנגד הקצר אבל לא באלכסון דהעומד כנגד הארוך אינו רואה כותל השני ויאמר שמוטר לטלטל ברה"ר.

אם נתן שם שתי לחיים אין מותר אלא כנגד הקצר דלא כעולת שבת וב"ח.

בחצר כה"ג שיש אחד ארוך ואחד קצר ונתן שם שתי לחיים אין מועיל כלל ואסור לטלטל כלל כיון שאין שני הלחיים זה כנגד זה הוי לחי הארוך כמי שאינו ופסול.

בירושלמי משמע שאם אינו ארוך יותר משלש אמות מותר ליתן הקורה באלכסון וברמב"ם משמע שפסול ומ"מ אין להחמיר אלא א"כ נראה לעין שהוא יותר ארוך ולא שניכר רק על ידי מדידה וכן בלחיים נראה שאין להחמיר אם אין ניכר לעין שהוא יותר ארוך.

אם הניח הקורה באלכסון כתב המחצית השקל שמוטר להשתמש עד החלק הקצר ובפמ"ג מפסק עליו מאוד שקורה זו פסולה לגמרי ומסתבר כוותיה.

◇ אין מועיל לחי וקורה לפירצה שמצידי וליתן שם צורת הפתח לגורסים לעיל פתחא רבא לכאר פסול אך אפשר שמותר כיון שיש לו צורת הפתח חשיב שיש לו פס ד' בראשו (ואנן בעינן תרתי לגרעיותא).

◇ ואם עשה בראש המבוי צורת הפתח לגורסים לעיל פתחא רבא לכאורה מועיל אך לפי מה שהשיג הבית מאיר על האבן העוור הוא מוח' ראשונים וצ"ע למעשה.

סעיף ב

◇ בכה"ג שנשאר ד' טפחים כלפי ראשו אפילו נפרץ לגמרי שלא נשאר ביסוד כלום כשר ובלבד שלא יעברו שם רבים ואם בקעי בה רבים פסול אפילו נפרץ רק ד' טפחים ואפילו נפרץ לכרמלית (והטעם משום שמבטל שם פתח מהפתח הגדול ויש שכתבו שהוא כמבוי מפולש ויש שכתבו שהוא שמה יעזבו פתח הגדול וילכו בקטן זה קשה דכיון שנשאר פס ד' בראש המבוי לא חיישינן להא).

◇ ברש"י כתב שלא בקעי רבים היינו שיש שם רפש וטיט וכ"ש אם יש גידודי שמעכבים את הרבים מליכלך ובלבד שכתב שאף אם אין דבר המעכב את הרבים כל שאין הרבים מהלכים שם חשיב שלא בקעי רבים וכתב הביה"ל שאפשר שאף רש"י מודה לזה.

◇ אם בקעי בה רבים וראש המבוי היה מתוקן בלחי או קורה כתב הפמ"ג שיכול לתקן הפירצה ג"כ בלחי או קורה ובגרי"ז כתב שצריך צורת הפתח.

◇ אם ראש המבוי היה מתוקן בצורת הפתח לפמ"ג והגרי"ז די ליתן בפירצה לחי או קורה ולאבן העוור אין צריך שום תקון ולבית מאיר צריך דוקא צורת הפתח.

◇ הוא הדין היכא שנפרץ בראשו שהמבוי סגור מג' רוחות וברוח רביעית יש קצת כותל ונתן במקום הפתח לחי או קורה ואח"כ נפרץ אותו כותל שברוח רביעית כשר עד עשר אמות כל שעומד מרובה על הפרוץ (ובלבד שלא בקעי בה רבים).

◇ יש אומרים שבכה"ג הנ"ל צריך ליתן הקורה על הכתלים שבצדי המבוי דאותו כותל שברוח רביעית אינו נחשב מכותלי המבוי אבל רוב האחרונים הסכימו שיכול ליתן הקורה על אותו כותל שברוח רביעית וכן בלחי יכול ליתנו שם.

◇ בחצר אין דין זה של בקיעת רבים ומותר עד עשר בכל גוונא. ומסתפק המ"א אם גם במבואות שלנו שיש להם דין חצר וכן בעיר מוקפת חומה שיש בה פרצה אם גם בהן מותר פירצה עד עשר ולא צריך תקון וכתב דיש להחמיר ובבית מאיר אוסר בזה מדינא.

סעיף ג

◇ מבוי שנפרץ במלואו לחצר והחצר נפרצה לרה"ד ואין בפרצות עשר אמות ולא ערבו בני החצר עם בני המבוי אם אין הפרצות מכוונות שניהם מותרים (ואין החצר אוסרת על המבוי דכיון שיש לה דרך לרה"ד כופין על מדת סדום שלא תעבור במבוי) אם הפרצות מכוונות החצר מותרת והמבוי אסור. (דהרי הוא כמפולש ולא מהני ללחי מצד אחד).

◇ אם כותלי המבוי נכנסים בתוך החצר ג' טפחים ומופלגים ג' טפחים מכותלי החצר החצר מותר והמבוי אסור אפילו אין הפרצות מכוונות דאין כותלי החצר מועילים למבוי משום לחי.

◇ היה פרוץ יתנה מ"י כלפי רה"ד אסורים שניהם אפילו עירבו, היה פרוץ למבוי אם עירבו מותרים לא עירבו אסורים.

◇ אם ערבו בני החצר עם בני המבוי אם פרצת המבוי אינה מצד החצר ואין הפרצות מכוונות והחצר של רבים גם המבוי מותר.

◇ אם המבוי פרוץ מצד החצר פסול דנראה הכל כמבוי אחד וע"כ אם החצר של יחיד אסור שמא יבנה בתים שם ותהא הפירצה מצד החצר.

◇ אם נפרץ המבוי לרחבה פחותה מסאתיים או שהיתה יתירה על סאתיים ומוקפת לדירה דינו כנפרץ לחצר.

◇ אם נפרץ לקרפף יתר מסאתיים שלא הוקף לדירה דינו כנפרץ לכרמלית ובכה"ג אפילו אין נכנסים כותלי המבוי לקרפף המבוי פסול דאין כותלי הקרפף מועילים למבוי משום לחי דכיון שאינם מועילים להתיר הקרפף אינם מועילים למבוי.

◇ מבוי שסתום רוח ד' שלו לנהר אם היתה שפתו גובה י' או שמתלקט י' טפחים מתוך ד' אמות כשר ואין צריך שום תקון.

◇ אם מצד המבוי אינו עמוק י' ורק מצדו השני של הנהר הוא עמוק י' אם יש יותר מעשר אמות מכותלי המבוי עד שפתו השנייה של הנהר פסול ואפילו בפחות מעשר אמות יש לאסור אלא שבשעת הצורך יש להקל.

סעיף ד

◇ מותר להשתמש תחת הקורה וכנגד הלחיים היכא שפתוח לרה"ד.

◇ יש אומרים שדוקא בקורה ולחי פחותים מדי אבל יתרים מדי אסור ויש מתירים גם ברחבים ד' טפחים.

◇ אפילו הדלת היא קודם הקורה והלחי מותר להשתמש מתחת הקורה וכנגד הלחי ואין נפק"מ כלל אם יש שם איסקופה או לא.

◇ בפתוח לכרמלית יש לאסור בין תחת הקורה ובין כנגד הלחי ובא"ר כתב שתחת הקורה יש להתיר ובפרט אם רחבה ד' וראויה לקבל מעזיבה שבדאי יש להקל אף שסמ"ג וסמ"ק מחמירים אף בזה.

◇ אף שבפתוח לכרמלית אסור להשתמש שם מ"מ אסור להוציא משם לחוץ דרה"י הוא מדאוי ולמבואר לעיל בסימן שמי' לכאורה מותר ויש לעיין.

סעיף ה

◇ אע"פ שמותר לטלטל תחת הקורה וכנגד הלחי אסור לשבת שם עם חפץ בידו בקביעות שמא יפול ויבוא להביאו כיון שאין בו היכר כל כך.

◇ אפילו פתוח לכרמלית אסור לישב שם ודלא כב"ח שמיקל.

◇ אפשר שאם יש בראש המבוי צורת הפתח מותר לישב שם אך צורת הפתח שלנו שהוא גבוה מאוד יש לאסור.

◇ בפתח החצר מותר לישב בין פתוח לרה"ד בין פתוח לכרמלית.

סעיף ו

◇ נשים היושבות על פתח המבוי וכדיהן בידיהן אין למחות בהן כיון דמידי דרבנן הוא ומוטב יהו שוגגים ואל יהו מזידין.

◇ אף דבר שהוא מדאי' אם נדע שלא ישמעו לנו אין למחות אלא אי"כ הוא מפורש.

סעיף ז

◇ מבוי שנטלו קורותיו או לחיו בשבת והוא הדין אם נטל צורת הפתח שלו אסור לטלטל במבוי דלא אמרינן כיון שהותרה הותרה ואפילו היה פתוח לכרמלית אסור.

◇ אם העיר הוקפה ואח"כ נתישבה שאינה מוקפת לדירה ונתן לחי להתיר המבוי ונפל בשבת אסור לטלטל דבחסרון מחיצות לא אוי כיון שהותרה הותרה.

◇ ספק אם נפל בשבת או בער"ש אזלינן לקולא.

◇ נסתר ביו"ט שסמוך לשבת אסור לטלטל בשבת דשתי קדושות הן.

◇ היה עומד ליסתר מער"ש כגון שיש גויים שמחבלים בעירוב אסור לטלטל אחר שנסתר.

◇ יש אומרים שכל זה בעיר שאינה מוקפת חומה אבל בעיר מוקפת חומה שאין המבוי בא אלא לחלק הדירורין בין הגויים ליהודים אם נפל הלחי או הקורה מותר לטלטל דאמרינן כיון שהותרה הותרה וכתב הרמ"א שיש לסמוך על זה להתיר.

סעיף ח

◇ מבוי שנשתתפו בו ולא עירבו ונשבר תקון המבוי מער"ש אסורים לטלטל מחצר לבית אלא החצר שבה השיתוף וחצרות הפתוחות לה.

◇ ודוקא שנשבר בחול אבל נשבר בשבת מותרות כולם בטלול ורק דרך המבוי אסור לטלטל.

◇ חצירות האסורות אפילו מבית לבית אסור אם הוא של שנים.

◇ אם לא עשו שיתופי מבואות צריך לזהר שאין לעשות עירובי חצרות רק בחצר שיש בה שתי בתים או עם חצר הסמוכה לה ויש לה ב' בתים ויכולים להביא העירוב אצלם דרך חלון או פתח.

◇ וצריך שיזהרו שלא יתנו העירוב בביהכ"ס דאז אפילו מחצר ביהכ"ס אסור להכניס לבית כיון שצריך ליתן העירוב בבית דירה ובהכ"ס אינו מקום דירה.

סימן שסו

סעיף א

◇ חצר שהרבה בתים פתוחים לתוכו אסור חכמים לטלטל מהבית לחצר או אפילו מבית לבית עד שיערבו והיינו שגובים פת מכל בית ובית ונותנים אותו באחד מבתי החצרות.

◇ אם היו כל הבתים של אדם אחד מותר לטלטל מהבית לחצר.

◇ דוקא מבית לחצר או מבית לבית אסור (כן הכריע הביה"ל לקמן סימן ש"ע) אבל בחצר גופא או מחצר לחצר מותר אם הם כלים ששבתו בחצר. זה עוקר זה מניח בלא ערבו צ"ע.

סעיף ב

◇ יושבי אוהלים או מחנה שהקיפו מחיצה אין מטלטלים מאוהל לאוהל עד שיערבו כולם.

◇ בשעה שישאר יוצאים למלחמה אפילו מלחמת הרשות ואפילו בחזרתן מהמלחמה פטורים מעירובי חצרות דלא גזרו.

◇ אבל שיירא שהקיפו מחיצה אין צריכים לערב לפי שאין האוהלים קבועים להם ויש חולקים וסוברים שדין שיירא כדון מחנה.

◇ והחילוק בין מחנה לשיירא כתב הרב המגיד שמחנה הוא לזמן רב ושיירא הוא ליום אחד והיינו על יום השבת והביה"ל כתב שאינו נראה ונראה שמחנה הם יושבים בקביעות איזה זמן לשם ישיבה משא"כ שיירא שמחזיקים בדרך אף שהם חזונים כמה ימים מקרי שיירא ובגאון כתב ששיירא הוא פחות מעשרה ויותר מעשרה הוא מחנה רק שהוא בהיפך שמחנה פטורים מעירוב ושיירא חייבים עירוב.

◇ בשו"ע בסימן שס כתב ששיירא צריכים לערב וחילק הביה"ל בין היכא שהקיפו מסביבם במחיצה לבין אם הקיפו כל אחד לעצמו ורק עשו פתח ביניהם שאז אין דינם כשיירא ואסורים (ודעת תוס' ועוד שגם בכה"ג מותרים בשיירא).

◇ בתים שבספינה השייכים לאנשים מיוחדים אסור להוציא מבית לבית ומבית לספינה עד שיערבו ובספינה עצמה מותרים דהרי הוא כתוצר.

◇ אם אין בספינה רק בית אחד ושאר אנשים שוכנים בספינה עצמה וכ"ש אם אין שום בית אין צריכים לערב ומותרים להוציא מהבית לספינה וכתב הביה"ל שהטעם הוא משום שלא גרע ספינה מחצר.

◇ ודוקא שיש לספינה מחיצות גבוהות י' מקרקעית הספינה אבל אין לה מחיצות אסור לטלטל בה ביותר מדי' אמות דהרי היא ככרמלית וכן אם יש בה בתים אסור להוציא מהבית לספינה דמרה"י לכרמלית קא מפיק ומותר להוציא ממנה לים בתוך ד' אמות דמכרמלית לכרמלית קא מפיק.

◇ ספינות שהולכות ומתקצרות אפילו עד כחודו של סכין אם יש להם י' טפחים הוה רה"י ובאגודה כתב שדוקא שיש רוחב ד' בתוך ג' לים ותמה עליו הביה"ל.

◇ ספינות העשויות עם דפנות וקרקעית מנסרים אפילו יש בין נסר לחבירו ג' טפחים הוה רה"י שאנו רואים את הדפנות כאילו הן מסבכות כל הספינה ונמצאו הנסרים מחוברים.

סעיף ג

◇ הבית שמניחין בו העירוב אין צריך שיתן פת אפילו אין לו פת כלל.

◇ אפילו אין בעירוב שוה פרוטה שפיר דמי (ולאפוקי ממי"ד בגמ' שעירוב משום קנין).

◇ אין מניחים אותו בחצר אלא בבית הראוי לדירה לאפוקי בית שער אכסדרה ומרפסת ומשמע משו"ע שאין חילוק בין בית שער של יחיד או של רבים אכן יש פוסקים שחולקים וסוברים שבית שער דיחיד הוה מקום דירה ומותר ובגאון כתב שדעת המחבר ג"כ הכי (ולכאוי הנ"ל הוא דוקא בית שער שבחצר דבית שער דיחיד של בית לכ"ע הוה בית דירה).

◇ וצריך שיהא בו ד' על ד' ואם הוא צר וארוך שיש בו לרבע ד' על ד' אמות יש בזה דעות בין הפוסקים וע"כ לכתחילה יש לתנו בבית אחר שיש בו ד' על ד'.

◇ כתב בתו"ש שאם יש בית קטן בתוך הגדול אפילו אין בו ד' על ד' נותנים בו דדל היקף בית קטן והוה כאילו מונח בגדול וכתב הביה"ל דאינו מוכרח דאיכא למימר דגרעי מבית קטן שבחצר דלא גרע מחצר אבל מבית גרע וגרע וצ"ע למעשה.

◇ אם הבית הקטן פתוח לגדול במלואו מותר דהוא קרן זוית של הגדול.

◇ אפילו הבית של קטן מניחים בו עירוב.

◇ אם רגילים ליתנו תמיד בבית אחד אסור לשנות אפילו מע"ה לת"ח ואפילו רוצה ליתן ע"ז מעות ואפילו אם יש להם קצת טעם אלא אי"כ יש טעמא רבא שמותר ואם לא הורגלו מותר לשנות.

◇ והטעם, לרש"י שיחשדו שמטלטלים בלא עירוב ולתוס' שיחשדו שבעבור שגונב מן העירוב הוציאו העירוב משם ונפק"מ כשמכר את הבית ובגרי"ז מוכח שאף לתוס' יש לחוש בזה.

◇ אפילו מת בעה"ב הקודם אסור לשנות (ובירושלמי משמע שאם מת בעה"ב שמותר וכ"ש אם מכר שמותר לשנות וצ"ע).

◇ אם עברו ונתנו בבית אחר אין מחוייבין להוציא משם אם רוצים לחזור וליתנו במקום הראשון הרשות בידם וצ"ע למעשה ובמג"א לא העתיק ואפשר שהוא משום שסבר שאם לא הורגלו אצל השני צריך לחזור אליו ואם הורגלו אצלו תו אסור להוציא משם דאיכא חשדא על השני.

◇ אם בתחילת הנתינה התנו לשנות מותרים לשנות אח"כ אפילו הורגלו ויש מפקקים בזה.

◇ אם מניחים העירוב בשכר מותר לשנות בכל גוונא.

◇ אפילו קטן יכול לגבות העירוב ולקבצו.

◇ ע"י גוי אסור לקבצו לכתחילה דחשיד להחליף טוב ברע.

◇ המנהג להניח העירוב בבית הכנסת וכן נהגו הקדמונים ואף שביהכ"ס אינו ראוי לדירה דאסור לאכול שם נראה שהוא משום שערובין שלנו דין שיתוף יש להם ואין צריך להניחו בבית דירה אף שהוא גם עירוב וגם שיתוף וכתב הגאון דהוא משום מיגו דמיגו שהחצרות ניתרות ניתרים גם הבתים.

◇ ולפ"ז דבית הכנסת חשיב שאינו בית דירה מותר לטלטל ממנו לחצר ואפילו לחצר אחרת ואפילו יש עוד בית דירה בחצר ביהכ"ס מותר דבית דירה אחד אינו אסור.

סעיף ד

◇ צריך ליתן כל העירוב בכלי אחד ואם נתנו בשתי כלים אינו עירוב ולכאוי באופן שאחד מוכה לכולם מותר ליתן בשתי כלים אך מדלא הזכירו מזה הפוסקים משמע דלא פלוג וצ"ע.

◇ אם נתמלא הכלי האחד מותר ליתן בכלי אחר העירוב אם לא ידע שכלי זה לא יכיל בתוכו את כל העירוב אכן אם ידע שלא יכיל והיה לו אחר גדול יש מאחרונים שמחמירים בזה ואם אין לו כלי גדול מותר לכתחילה לחלק לשנים.

◇ וכשנתן בשני כלים צריך לזהר על כל פנים שיהא בבית אחד ואפילו מוכה הוא לכולם העירוב ג"כ צריך לזהר שיהא ברשות אחת.

◇ ע"כ העירוב שנותנים בבית הכנסת צריך לזהר ליתנו רק בבית כנסת אחד ויתנהו בבית הכנסת היותר גדול בעיר.

◇ בפמ"ג נסתפק אם צריך ליתן בתוך כלי דוקא או אפילו במקום אחד בלא כלי והוכיח הביה"ל שכלי לאו דוקא אלא אפילו בלא כלי רק נתון במקום אחד מהני רק שאם נתון בכלי לא יחלקם לשניים.

◇ וכן אם נתן בשתי מקומות אפילו באותו בית אינו עירוב שצריך ליתן הכל במקום אחד.

סעיף ה

◇ צריך שלא יקפיד שום אחד מהם על עירובו אם יאכל ממנו אחד מבני החבורה ואם הקפיד ואינו מניחו לאכול בטל העירוב ודוקא כשהקפיד בער"ש או כשחל העירוב והיינו בבין השמשות אבל אם הקפיד באמצע שבת אינו בטל העירוב אחר שחל.

◇ אפילו הוא מוכה לכולם ג"כ צריך שלא יקפיד ויתרצה לתת לכולם לבוא ולאכול (ואף הראב"ד שמיקל היכא שהשתתפו כולם מחמיר בזה).

◇ ע"כ צריך לזהר שלא לערב בדבר שתיקן לצורך שבת שלא יבוא להקפיד ואם פועל בנפשו שלא יקפיד בזה מסתברא דמותר.

סעיף ו

◇ אין מערבין בפרוסה אפילו היא גדולה הרבה ואפילו ירצו כולם לתת פרוסה אסור ואם עירב בה בפמ"ג מסתפק שאפילו בדיעבד לא מהני.
 ◇ בשלמה אפילו היא קטנה הרבה מערבין ובלבד שיהא בהם כשיעור המפורש לקמן סימן שס"ח.

◇ אם נוטל ממנו כדי חלה שהוא אחד מארבעים ושמונה אף שאינה טבולה לחלה מותר.

◇ בשיתופי מבואות דעת הרמב"ם דכיון שאין דין לערב בפת יכול לערב אף בפרוסה וברמ"א לא הזכיר קולא זו לגבי עירובי חצרות שהוא שיתופי מבואות לדין משמע שאסור בפרוסה ואפשר דס"ל כשארי ראשונים דאפילו בשיתופי מבואות אם מערב בפת צריך לערב בשלמה.

◇ אם נפרסה וחיברה בקיסם אם ניכר אסור ואם לאו מותר.

◇ יש אומרים שיכול אף לקבץ קמח מכולם ולאפות מזה פת אחת שלם וגם זה נחשב שנותנים פת שלם ובלבד שיהא בו כשיעור המפורש לקמן ס"י שסח.

◇ אפילו נשאר מעט קמח שלא נעשה ממנו לה מותר כיון שמכוונים כולם לזכות לכולם דאדעתא דהכי נתנו קמחיהם מתחילה וע"כ אף שיש כאלו שלא נתנו כיון שמכוונים לזכות לכולם מותר.

◇ אין צריך השמש לזכות להם בפירוש דמסתמא כשקיבל מתכוון לזכותו לכולם ויש או שלא מהני וצריך לזכות בפירוש ונכון לחוש לכתחילה ובפרט כשעושהו מקמח שלו שודאי צריך לזכות ע"י אחר וכן נוהגים שהשמש נותן להרב בערב פסח לזכות לכולם.

◇ אם חל יו"ט קודם השבת שני ימים ושכח השמש לזכות יכול לערב על תנאי שיאמר אם היום חול הרי זה עירוב ואם קודש אין בו כלום וכן יאמר ביום השני.

◇ אך אם יו"ט חל אמצע השבוע ימתין עד ערב שבת.

◇ אם שכח לזכות בער"ש יסמוך על הפוסקים ה"ל שמסתמא מכוון לזכות לכולם ומותרים לטלטל.

◇ אף באופן זה שנותנים קמח אין מותר אלא אם כן אופים פת שלמה אבל בפרוסה לא.

סעיף ז

◇ אם אחד מזכה לכולם יכול לערב בפרוסה דתו ליכא למיחש לאיבה.

סעיף ח

◇ מערבים בפת אורז ועדשים אבל לא בפת דוחן.

סעיף ט

◇ יכול אחד ליתן לכולם שמזכה להם על ידי אחר אבל לא על ידי עצמו דאין יצא מרשותו.

◇ כשזוכה צריך להגביה טפח ואף שיש האומרים שצריך ג' טפחים בעירובין הקילו (או שחכמים הקילו כאן לפירוש"י או שבעירובין פוסקים כך לפי הרמב"ם).

◇ אם הניח לעירוב בידו כתב ה"ט"ו ש"ג צריך להגביה טפח וכתב בביה"ל שאם לא יצא מתוך ידו אין צריך להגביה כלל.

◇ אף במקום שאין צריך הקנאה צריך להגביה הכלי של העירוב טפח להבדילו משאר כלים שבבית לפירוש הרמב"ם והראשונים.

◇ צריך לזכות לכל מי שיתוסף במבוי מכאן ואילך דא"כ כשיתוספו יאסרו על בני המבוי ויש או שלב בית דין מתנה עליהן והיינו שכיון שנוהגים ליתן על כל השנה מסתמא מכוונים לזכות לכל מי שיתוסף ואין צריך לזכות להם בפירוש.

◇ אם נתוספו אחר שנתמעט העירוב מכשיעור צריך להוסיף דלגבי אלו שנתוספו הרי להם כתחילת עירוב ואסור ואפילו מתנה בפירוש שמזכה להם לא מהני ודלא כט"ו.

סעיף י

◇ כשזוכה על ידי אחר לא יזכה על ידי בנו ובתו הקטנים אף שאינם סמוכים על שלחנו ולדעה שניה כשאינם מותר (לדעה ראשונה לא אולינן בתר מציאה אלא אם הוא כידו ולדעה שניה אולינן בתר מציאה שאם מציאתו שלו אסור ואם מציאתו לעצמו מותר וכן לקמן באשתו).

◇ מזכה על ידי בנו ובתו הגדולים אף שסמוכים על שלחנו ולדעה שניה כשסמוכים על שלחנו אסור.

◇ בנו גדול שיש לו אשה אע"פ שסמוך על שלחנו יכול לזכות לכתחילה.

◇ יכול לזכות על ידי אשתו אפילו שמעלה לה מזונות ואפילו אין לה בית בחצר ולדעה שניה אסור אפילו יש לה בית בחצר (כיון דאינה צריכה מגו ועיין שעה"צ מה שהקשה) ורק אם אמר לה צאי מעשה ידיך למוזנותיך ואינה מספקת מותר.

◇ לכתחילה טוב לחוש לשני הדעות ובדיעבד סומכין על דברי המיקל בעירוב.

◇ לא יזכה על ידי עבדו ושפחתו הכנענים.

◇ מזכה על ידי עבדו ושפחתו העברים אפילו הם קטנים ואפילו סמוכים על שלחנו והוא הדין אם יש לו בביתו סופר או מלמד או יתום שמגדלם אפילו בחינם יכול לזכות על ידם.

◇ אין צריך המזכה להודיעם שזיכה להם קודם השבת אלא אפילו מודיעם בשבת מותר לטלטל.

סעיף יא

◇ בני חבורה שהיו מסובים לאכול וקדש עליהם היום יכולים לסמוך על הפת שעל השולחן לשם עירוב אף שלא נשתתפו בו כיון שזימנם לדעתם הרי כאילו יש להם זכות בו והוא שמסובין בבית דירה במקום הראוי לעירוב ואם עושים גם שיתוף אף בחצר מותר.

◇ ליכא צריך שיהא פת שלמה ואפשר שכיון שהכל מבעה"ב מותר וכן משמע מתו"ש ועדין צ"ע.

◇ וכ"ש אם היה להם פת בשותפות שיכולים לסמוך עליו לשום עירוב ואפילו שאינם יודעים אם קיים מוקמינן אחזקתיה שהוא קיים.

סעיף יב

◇ אפטרופוס של קטן יכול לערב בעדו דבן בית מערב שלא מדעת בעה"ב.

סעיף יג

◇ מצוה לחזור אחר עירובי חצירות שלא יבאו לטלטל באיסור.

סעיף יד

◇ מברך על מצות עירוב ואפילו אדם אחר שאינו גר שם יכול לערב ואפילו אינו שם רק על יו"ט מותר לברך אך אם גר יו"ט אינו שם לא יברך אך אם הוא עצמו מזכה לכולם כמו שנוהגים מותר לו לברך.

◇ אם מניח ערובי תבשילין וערובי חצירות ביחד יברך ברכה אחת לשתייהם והיינו על מצות עירובין (ואומר לכל אחד לפי נוסחו) ובח"א כתב שיאמר על מצות עירובי תבשילין וערובי חצרות (ואומר את שניהם בנוסח אחד).

סעיף טו

◇ מברך בשעה שמתחיל לקבץ הפת מבני החצר ולא אחר שגמר לקבץ דאז נגמר המצוה ובאחרונים הסכימו שיוכל לכתחילה לברך אחר שנגמר הקיבוץ כיון שנוהגים לזכות לכולם ומי"מ בדיעבד אף אחר שזיכה לכולם קודם ביה"ש יכול לברך ועדין מקרי עובר לעשייתו ובפרט קודם שהונח העירוב במקומו ודאי שיכול לברך.

◇ כשזוכה לאחרים כתב בשו"ע שמברך בשעה שמזכה ובביה"ל כתב שאפשר שהוא אחר שנתנו לאחר לזכות בו ומי"מ כתב שגם אחר הזיכוי יוכל לברך לכתחילה קודם שמניח ומי"מ כתב בביה"ל שאף הנוהג לברך קודם הזיכוי הנוסח "בהדין עירובא" יאמר אחר הזיכוי.

◇ אם אוסף העירוב בעודו קמח לא יברך עד שיאפה הפת.

◇ בדיעבד אין הברכה מעכבת ומותרים לטלטל וכן אם לא אמר נוסח בהדין עירובא וכו' נמי לא מעכב.

סימן שסז

סעיף א

◇ אשתו של אדם מערבת לו משלו שלא מדעתו ואפילו מיחה בה ודוקא היכא שאוסר עליהם או שהוא רגיל להשתתף בעירוב אבל באינו אוסר ואינו רגיל אינה יכולה לערב בה ובסתמא מותרת אף בזה ולדעה שניה שכשמיחה בה בשום אופן אינה יכולה לערב אפילו מיחה אחר שעירבה (אם לא שהוא רגיל ואוסר שאז היא כבני חצר לקמן שמוותרים לקחת ע"כ לדעה זו ודלא כב"י שכתב שאשה גריעה מבני חצר) ובביה"ל צידד להחמיר ונשאר בצ"ע.

◇ בני הבית יכולים לערב משל בעה"ב בסתמא ודוקא היכא שהוא רגיל או שהוא אוסר אבל אינו אוסר ואינו רגיל אינם יכולים לערב.

◇ אם מיחה בהם בעה"ב אינם יכולים לערב ואפילו רק גילה רצונו שאינו רוצה העירוב (ודלא כב"ח) אינם יכולים לערב.

◇ בני החצר אין יכולים לערב משל בעה"ב אפילו בסתמא ואפילו הוא רגיל ואוסר ויש באחרונים שכתבו שדין בני חצר כדיו בני בית לדעה זו ולדעה שניה באופן שרגיל ואוסר בני חצר באים ולוקחים ממנו בעל כרחו וצידד בביה"ל להקל כמותם ועכ"פ היכא שלא מיחה רק בסתמא שיש להקל.

◇ אם אוסר על בני חצר ב"ד כופין אותו ליתן חלק בעירוב או יורדים לנכסיו ודין זה הוא לכ"ע.

◇ אף שאשה יכולה לזכות שלא מדעתו אינה יכולה לזכות לאחרים ואפילו הוא רק בסתמא (ודלא כעולת שבת).

◇ מי שאינו רגיל לערב וערב עם בני חצר וחזר בו מעירובו הרי זה אוסר וצריכים לחזור ולזכות ולאו דוקא שחזר ומזכה אלא די בזה שחזר בו מקפידתו.

◇ ואם רגיל ואוסר הרי ערוב בע"כ ולא יכול לחזור בו מעירובו ואפילו לדעה ראשונה הרי ערוב בע"כ כיון שהוא כבר בידם ולדידהו אפילו רגיל ואינו אוסר או שאוסר ואינו רגיל נמי הרי ערוב בע"כ.

סימן שסח

סעיף א

◇ ערבו ונתקלקל העירוב קודם שבת הראשון (שאחר שבת הראשון כל שלא כלה אי"צ להוסיף כלל) ובא אחד מבני החבורה לתקנו אם לא כלה מין הראשון או אפילו כלה ומערב מאותו מין מערב משלהם ואין צריך להודיעם אך אם מערב ממין אחר וכלה הראשון צריך להודיעם.

◇ כל זה כשהיה פתוח לשתי חצירות אבל בפתוח לחצר אחת יכול לערב משלהם בכל גוונא ואין צריך להודיעם.

◇ אם מערב משלו מותר בכל גוונא ויש אומרים דכשכלה מין הראשון ומערב ממין אחר צריך להודיעם (כשפתחו לשני החצרות) ואין להחמיר מאחר דיש פוסקים המקילים דאף משלהם אין צריך להודיעם אחר שיכול לערב לשתי החצרות ע"כ משלו אין להחמיר.

סעיף ב

◇ בבית הפתוח לחצר אחת מערבין עליו שלא מדעת זכותו הוא לו ויש אומרים שהוא דוקא כשמערב משלו ויש או שאפילו אם מערב משלהם.

◇ בית הפתוח לשתי חצרות אין מערבים שלא מדעתו אפילו מערב משלו ויש אומרים שבמערב משלו מותר.

◇ אם נתוספו דירויים בחצר הרי כתחילת עירוב ודינו כהנ"ל.

סעיף ג

◇ שעור הערוב בתחילתו הוא גרוגרת לכל אחד עד שיהו שמונה עשר למעלה מזה אין צריך להוסיף ואפילו אלף.

◇ ושיעור י"ח גרוגרות הוא ו' ביצים ויש או שהוא ח' ביצים (ואף שדעת התוס' שהוא ט' בעירובין הקלו) וטוב לכתחילה להניח ח' ביצים.

סעיף ד

◇ נתמעט משיעורו אחר שנכנס שבת ראשונה ונשתיר בו אפילו כל שהו אין צריך להוסיף אף לשבת שניה אך אם נתמעט קודם השבת הראשונה פסול.

◇ כתב המ"א ש"כ לעירוב בלבד אבל היום שסומכים על שיתוף במקום עירוב אם נתמעט נפסל אף לשבת שניה ויש חולקים ולכתחילה צריך להחמיר ובשעת הדחק יש להקל ובט"ז כתב עוד דטוב תמיד שיהא שיעור משום הדירוי המתוספים שאצלם זה כתחילת עירוב.

◇ ובט"ז כתב שיכול לזכות מתחילה הערוב לכל אלו שיתוספו ואז מהני אף כשנתמעט אח"כ וחלקו עליו כמה אחרונים בזה.

◇ אם נפרס הערוב קודם השבת הראשונה אחר שהניחו הערוב ולא נתמעט משיעורו כשר ויש אוסרים דאין מערבים בפרוסה.

סעיף ה

◇ אם נתעפש פת העירוב או התליע כולו הרי ככלה וצריך לערב מחדש.
 ◇ אם הוא מסופק אם נתעפש קודם השבת או בשבת אולינן לקולא אלא א"כ ניכר שנתעפש קודם השבת.

◇ כתב הרמ"א שע"כ טוב שיערבו מחלת מצה שאינו ממחר להתעפש ואז יוכלו להניחו גם על פסח ויכלו לשמור הערוב כל השנה וההיתר טוב מלערב כל שבת שמא ישכחו לערב ומי"מ אם רוצים לערב כל שבת כדי לאוכלו בשבת הרשות בידם ובאחרונים כתבו דיותר טוב שיערבו כל שבת שלא יתעפש או יתליע.

◇ ע"כ אם רוצה לעשות על צד היתור טוב יערב משלו כל שבת ולא יברך כיון שיש עירוב בבית הכנסת וברכות אינן מעכבות.

סימן שסט

סעיף א

◇ הנותן מעות לנחתום ואמר לו אם יבואו בני חצר לקנות ממך הערוב זכה לי במעה זו אינו ערוב דמעות אינן קונות ואפילו זיכה להם הנחתום ע"י אחרים לא מהני ודלא כב"ח וט"ו שמתירים היכא שזיכה להם ע"י אחרים ומי"מ כתב בביה"ל שדין זה אינו ברור וצ"ע לדינא.

◇ אם נתן לו כלי עבור שיקנה לו חלק בערוב מהני דחליפין הוא וקונה.
 ◇ אם פירש הנחתום שמו בהדיא בעת הזכוי מהני דאז הרי כשלוחו לערב לו ויש מאחרונים שחולקים דלא מהני כיון שאינו רוצה לקבל במתנה ומעות אינן קונות.

◇ לקח הנחתום במעה זו לחם מן השוק מהני דהוי כשלוחו.

◇ אם אמר לנחתום ערב לי במעה זו מהני דהוי כאומר לו ערב לי באופן המועיל.

◇ אם נתן מעה לבעה"ב ואמר לו זכה לי במעה זו קנה דאין דרך בעה"ב למכור משלו א"כ הרי כשלוחו לערב לו ומהני.

סימן שע

סעיף א

◇ הדר בבית שער אכסדרה ומרפסת שבחצר בין של יחיד בין של רבים אינו אוסר דאינו חשוב דירה.

◇ וכן בית שאין בו ד' ד' אמות אינו אוסר שאינו חשוב דירה וכן סוכת החג בימות החג אינה אוסרת דהיא דירת עראי וברעק"א נשאר בזה בצ"ע.

◇ הדר בבית התבן או בבית העצים אוסר אף שעשוי מקנים וכיוצא ואפילו אין יושן שם אלא רק אוכל ג"כ אוסר דמקום פיתא גורם.

סעיף ב

◇ בעה"ב שיש לו הרבה בתים בחצר והשאלין והשכירן לאחרים ויש לו בהם תפיסת יד והיינו שיש לו שם חפץ שאינו ניטל בשבת מחמת כובד או מחמת איסור אין הדרים שם אוסרים עליו דנעשו כולם אצלו כאורחים ויש או שדוקא כשהם לבד בחצר או שהעירוב בא אצלם אבל אם נתנו הערוב אצל אחרים כולם צריכים ליתן חלק בערוב.

◇ ודוקא שאינו ניטל אפילו לצורך גופו ומקומו אבל ניטל לצורך גופו ומקומו אסור.

- ◇ ודוקא שיש לו רשות להניח שם אבל אם רק אין מקפידין עליו לא חשיבי כאורחים ודלא כב"ח.
- ◇ ולא מהני רשות לבד אלא צריך שיהא לו שם ממש חפצים ודלא כפמ"ג.
- ◇ אם השאיל את הבתים לפי שעה והיינו עד שלשים יום אינם אוסרים בכל גונא דכאורחים חשיבי.
- ◇ אם אין הבתים שלו לא שאולות ולא שכורות אף שיש לו תפיסת יד לא מהני ואוסרים זה על זה.
- ◇ השוכר בירה מן העכו"ם והשכיר לחבירו ויש לו בו תפיסת יד אינו אוסר עליו אבל אם מתחילה שכר על דעת שיהא שותף עם חבירו הרי הם אוסרים זה על זה.

סעיף ג

- ◇ חמש חברות ששבתו בטרקלין וחלקוהו במחיצות אם עוברים זה על זה ופתח הטרקלין דרך החיצון אין צריכים ליתן עירוב אלא שנים הפנימיים והנך כבית שער ואינם חשובים דירה.
- ◇ אם נותנים עירוב במקום אחר שניהם צריכין ליתן עירוב ודלא כט"ז.
- ◇ אפילו אין עוד דיוורין בחצר אוסרים אלו השניים זה על זה ודלא כט"ז.
- ◇ אם אין המחיצות מגיעות לתקרה הווי כולם כבית אחד ואין צריכים עירוב ואם יש עוד דיוורין בחצר אין צריכים ליתן אלא עירוב אחד.
- ◇ ובוהו משמע בא"י שאין חייבים בעירוב רק שנים הפנימיים והשאר בית שער הווי אך בחמד משה כתב דבכה"ג הווי כאין מחיצות כלל וכולם חייבים בעירוב.

- ◇ אם אין עוברים זה על זה ויש לכל אחד פתח לחצר או פתח לבית שער ומשם יוצאים לחצר והמחיצות מגיעות תוך ג' לתקרה אם נתנו העירוב אצלם אין צריכים ליתן חלק בעירוב אם נותנים בבית אחר צריכים כל אחד ליתן חלק בעירוב ואם אין עוד דיוורין בחצר אין צריכים עירוב כלל.
- ◇ ודוקא שהמחיצות הם גרועות שעשויות מיריעות וכדו' אבל אם הוא מחיצה ממש של נסרים דינם כדן עליות מחולקות וחייבים בעירוב ומברכים על עירוב זה ודלא כח"א.
- ◇ אם אין המחיצות מגיעות לתקרה חשובים כולם כבית אחד ונותנים עירוב אחד על כולם (ואף שבר"י כתב שהוא דוקא כשיש עליה משותפת שמחברתו, ברשב"א הביאו ופליג עליו).

- ◇ הווי העליות מחולקות ממש אפילו נתנו העירוב בטרקלין צריכים כולם ליתן חלק בעירוב.
- ◇ ודוקא שהחברות הווי קבועים שם ל' יום דבפחות מזה הווי כאורחים כלפי בעה"ב הקבועים שם.
- ◇ כמ"א כתב שאף מבית לבית בלא חצר ביניים צריך לערב וכן מוכח בכמה ראשונים ודלא כמו כמה אחרונים שרצו לדייק ברמב"ם שמוותר.
- ◇ מי שיש לו סופר או מלמד בביתו או תלמידים היושבים אצל רבם ואוכלים כל אחד בחדרו אינם אוסרים והוא בתנאי שהאפיה והבישול יעשו יחד עם בעה"ב וגם שהמקום שאול להם מבעה"ב שאז יש לומר שלא השאיל להם על דעת שיאסרו עליו אבל אם היה קנוי להם או מושכר אוסרים עליו. ודעת הגר"ז דבלא מצי לסלוקינהו אוסרים ולא מהני הטעמים הנ"ל.

- ◇ אם מצי לסלוקינהו בכל שעה מהני אף שאין האפיה והבישול אצל בעה"ב.
- ◇ אף שאפיה ובישול בלבד לא מהני אם הם יוצאים כולם דרך הבית לחצר מהני ועדין צ"ע.

סעיף ד

- ◇ אנשי חצר שהיו אוכלים בבית אחד אפילו אוכלים כל אחד משלו בשולחנות מחולקים חשובים כבית אחד לעירוב ואף שישנים ועושים כל צרכיהם כל אחד בבית אחר חשובים כבית אחד ודינם שאם בא עירוב אצלם אין צריכים ליתן ואם נותנים במקום אחר נותנים עירוב אחד ודי באחד מהם שיתן עירוב ואין צריך לזכות לכולם.
- ◇ אפילו היה וילון ביניהם אם הוא עשוי שם רק לצניעות ובאופן רגיל הוא פתוח אינו מחלק הדיוורין וכן נמי אם היו היולנות קבועים רק שאינן מגיעות לתקרה נמי הווי כבית אחד.

סעיף ה

- ◇ מי שאוכל במקום אחד וישן במקום אחר אוסר במקום אכילתו ולא במקום שינתו וע"כ אחים שאוכלים בבית אביהם וישנים בבתיהם אינם אוסרים זה על זה.
- ◇ אם מקבלים פרס מאביהם בין פת בין מעות ואוכלים בבתיהם ואין דיוורין אחרים בחצר אינם אוסרים זה על זה.
- ◇ אם יש דיוורין אחרים בחצר אם אין העירוב בא אצלם צריכים ליתן כל אחד חלק בעירוב ומלשון רש"י ור"י משמע שדוקא אם העירוב בבית אביהם אינם צריכים ליתן.
- ◇ אם האחים בחצר אחרת ברש"י משמע שאסור ובר' ירוחם משמע שמוותר וצ"ע.

- ◇ רועים שנכנסים לעיר לאכול לא אסרי כיון שאם היו מביאים להם האוכל לשדה היה עדיף להם טפי וע"כ תלמידים האוכלים אצל בעה"ב וישנים בבית רבם אינם אוסרים דטפי עדיף להם לאכול בבית רבם.
- ◇ נשים ועבדים וה"ה משרתים המקבלים פרס מאדוניהם וכן תלמיד המקבל פרס מרבו דינם כאחים לדלעיל שאינם אוסרים זה על זה.
- ◇ ודוקא אלו שנוכרו אבל הנותן פרס לחבירו אין מועיל כלל ואוסר.

סעיף ז

- ◇ עשרה בתים זה לפנים מזה ועוברים כולם זה על זה שנים הפנימיים צריכים ליתן חלק בעירוב והשאר פטורים דהרי הם בית שער לאלו הפנימיים.
- ◇ וצריכים ליתן אלו השניים כל אחד חלק בעירוב ודלא כט"ז שאו' שדי בעירוב אחד לשניהם.
- ◇ ע"כ בית שיש בו שתי חדרים שהשכרים ובחדר החיצון דר בעה"ב והם עוברים עליו בעה"ב פטור והשוכרים חייבים.
- ◇ דוקא בית שער דיחיד של בית הווי דירה אבל של חצר לא הווי דירה.
- ◇ הסתפק הפמ"ג בבית שער הנמצא מבחוץ לבית אי הווי בית שער של בית או של חצר וצ"ע.
- ◇ כשנתנו הפנימיים עירוב מותרים אף החיצונים ע"י עירובם ודלא כבית מאיר שנסתפק בזה.
- ◇ אכן אם לא ערבו אפשר שאסורים בחיצונים כמו שאסורים בחצר דאף שאינם אוסרים אסורים ותלמי בבולגותא דרש"י ותוס'.

סעיף ח

- ◇ המתארח בחצר לשלושים יום או פחות משלושים אפילו לא בשכירות אינו אוסר דבטל לבני חצר הקבועים שם ודלא כאבן העזר שסובר שאורח אוסר.
- ◇ והווי והם מותרים בין בביתו בין בביתם ודלא כמ"א שהביא מהמרדכי שאף שהוא אינו אוסר עליהם מ"מ הוא אוסר.
- ◇ דוקא שיש לאורח חדר בפני עצמו אבל אם דר יחד עם בעה"ב אפילו בא לקבוע אינו אוסר.
- ◇ אפילו בא כמה פעמים ורגיל להתארח שם אם לא היה לו יום אינו אוסר ויש מי שמחמיר בזה אך כתב בשעה"צ שנראה דיש להקל (דאף בעכו"ם יש שמקילים).
- ◇ בא להתארח יותר מל' יום הרי זה אוסר ואפילו היה רק שאלו לו ודוקא שלא מצי לסלוקי ובוש"ע כתב של' יום נחשב עראי ורק ליותר מל' נחשב קבוע ובב"י יש בזה סתירה וכתב הביה"ל שבאמת לא מצינו שיעור של יותר מל' ובל' נחשב קבוע וצ"ע לדינא.
- ◇ אם דעתו לקבוע עצמו שם ליותר מל' יום אוסר מיד.
- ◇ דוקא שיש בעה"ב אחד קבוע בחצר אבל אם כולם אורחים אוסרים זה על זה מיד בשבת הראשונה (ובגשמת אדם כתב ששכרו אוסרים אבל בסתמא אין אוסרים ובב"מ משמע שגם בזה אוסרים) ואם היה עמם עכו"ם צריכים לשכור ממנו רשותו ולא בטלים לעכו"ם אף שהוא קבוע.
- ◇ אך אם היו בפונדק של הגוי והבתים שייכים ג"כ לגוי ביד אפרים כתב שנטפלים אליו ואין צריכים עירוב אך בפמ"ג כתב לאסור וכן משמע בעוד אחרונים.

- ◇ אם היו בחצר אחת רק אורחים והעיר מתוקנת כדן הווי כולם כחצר אחת וחשיבי אורחים אצל בעלי הבתים הקבועים בעיר.
- ◇ ובח"א הסתפק שאף אם אין העיר מתוקנת שיבטלו האורחים כלפי בעה"ב שקבועים והסיק השעה"צ להחמיר.

סימן שעא

סעיף א

- ◇ אחד מבני חצר שהניח חצרו מבעו"י ושבת בחצר אחרת אם אין דעתו לחזור אינו אוסר עליהם ובלבד שלא השאיר שם בני בית.
- ◇ אם הלך בשבת עצמה יש מקילים ובא"ר רצה לחלק היכא שהלך בסתמא שאסור להיכא שהסיח דעתו בהדיא ומ"מ אין להקל בזה אם לא בשעת הדחק שאפשר שיש להקל היכא שהסיח דעתו בהדיא.
- ◇ אם חזר בשבת אותו שהלך בשבת גופא לכ"ע אוסר.
- ◇ בשו"ע מיידי שהסיח דעתו בפירושו ואז מהני בכל אופן אך אם הסיח בסתמא יש חילוק שבהולך אצל ביתו מסתמא מסיח דעתו ובהולך אצל בנו אינו מסיח ודלא כתי"ש שכתב דלהרמב"ם אין חילוק בין בנו לביתו.
- ◇ גוי אפילו הלך לשבות בחצר אחרת אוסר עד שישכרו ממנו ואם רחוק מהלך יום אחד אף שאפשר שיחזור בשבת מותר ויש מקילים אף בהולך לחצר אחרת ובלבד שאין דרך הגוי לחזור בשבת דאם כן אסור וכתב הרמ"א שכן עיקר וביה"ל הסיק שדוקא בהולך לעיר אחרת אבל לחצר אחרת אין להקל.

סעיף ב

- ◇ ישראל שהלך לשבות בחצר אחרת ואין דעתו לחזור וחזר באמצע שבת אינו אוסר וביה"ל הביא דעות המחמירים בזה ושהגאון פסק כמותם וע"כ יש להחמיר אם לא בשעת הדחק.
- ◇ גוי שחזר בשבת אפילו או' שלא היה בדעתו לחזור אוסר דלא מפיו אנו חיים ודלא כט"ז ואפילו אנו יודעים בעצמנו שהסיח דעתו מלחזור מצדד בתו"ש להחמיר וכן נראה למעשה.

סעיף ג

- ◇ מי שהיה לו בית בחצר ולא ערב בין דר בו בין לא דר בו ומת מבעו"י והניח רשותו לאחד מבני החצר אינו אוסר כיון שעירב הזוכה על ביתו אפילו ערב קודם שמת מורישו כיון שעיקר קניית העירוב הוא ביהש"מ ואז היה אחר שמת.
- ◇ אם מת משחשיכה אוסר אף שלא בא לדור בו כיון שהוא מבני החצר הווי כבא לדור בו ולא מועיל מה שעירב על ביתו כיון שמת משחשיכה ואז אין מועיל עירוב.

סעיף ד

- ◇ מי שהיה לו בית בחצר וערב עם בני החצר ומת משחשיכה אינו אוסר בכל גונא דכיון שהותרה הותרה ולדעת המג"א איירי שלא היה גוסס בכניסת שבת דא"כ אוסר ובעצי אלמוגים פליג שגם בכה"ג אינו אוסר.
- ◇ אם מת מבעו"י הווי כלא עירב דאין העירוב קונה אלא בביהמ"ש.
- ◇ לא עירב ומת משחשיכה וירשו אחד מן השוק אם בא לדור שם אוסר ואם לאו מותר ויש בראשונים שחולקים בזה שכיון שנאסר למקצת שבת נאסר לכל השבת ולמעשה צריך עיון ודוקא שלא הניח המוריש בני בית שם אבל אם הניח שם בני בית אוסר אף אם לא בא היורש לדור שם.
- ◇ אם ירשו אחד מבני החצר והיה דר עם המוריש בבית מהני עירובו שעשה ואינו אוסר ואם לא היה דר עמו אוסר אף שלא בא לדור שם.
- ◇ אם מת מבעו"י וירשו אחד מן השוק אם לא בא לגור שם אינו אוסר ואם בא לדור אוסר אף שבא בשבת גופא ולא אמרינן כיון שהותרה דאין לומר על היורש שהסיח דעתו (אם ירשו אחד מבני החצר אינו אוסר כיון שעירב על ביתו וכדלעיל סעיף ג).

סעיף ה

- ◇ ישראל וגר שהיו דרים בחצר אחת ומת הגר מבעו"י והחזיק ישראל אחר בנכסיו ונכנס לדור שם אוסר ואפילו החזיק משחשיכה.
- ◇ דין המחזיק כדן יורש שאם מבטל רשותו מהני.
- ◇ אם החזיק הישראל שדר שם ודאי אינו אוסר כיון שהוא יחידי בחצר.
- ◇ אם מת הגר משחשיכה אין המחזיק אוסר כיון שהותרה הותרה.

סעיף ו

- ◇ אחד מבני חצר שהיה גוסס אף שאין יכול לחיות אוסר עד שיערבו עליו.
- ◇ כתב המ"א שאם ערב הגוסס ומת בשבת וירשו אחד מן השוק ובא לדור שם או שירשו אחד מבני החצר שדר בבית אחר אוסר ולא אמרינן כיון שהותרה כיון שלא היה העירוב עומד להתקיים דרוב גוססים למיתה ובעצי אלמוגים פליג ע"ז שגם כאן אמרינן כיון שהותרה הותרה ויכול לסמוך בשעת הדחק. (אבל) במקרה שלא בא לדור או שהניח בני בית ודאי אינו אוסר).
- ◇ אם עירבו משבת קודמת ונשאר העירוב לשבת זו אף למ"א אינו אוסר דבזה ודאי אמרינן כיון שהותרה הותרה כיון שהיה קיים שבת אחת.
- ◇ אפילו קטן שאינו יכול לאכול כזית אוסר עד שיערבו עליו אבל אורח אינו אוסר.

סימן שעב

סעיף א

- ◇ גגין וקפיפות כולן רשות אחת הן לטלטל בהן כלים ששבתו בחצר ומותר לטלטלן מחצר לחצר אף שלא עירבו כלל.
- ◇ גגים היינו התקרה העליונה שאין מעליה עוד תקרה דאם יש הווי כעליה וכבית דמיא.
- ◇ ודוקא שאין הגגים בולטים לחוץ דאז יש אופנים שהוא כרמלית ואסור לטלטל שם כלל.
- ◇ אפילו ערבה החצר לעצמה שאז מצוי בחצר כלים ששבתו בבית מותר להוציא ממנה כלים ששבתו בחצר אחרת ולא חוששים שיצא כלים ששבתו בבית.
- ◇ ומהכא חזינן שכלים ששבתו בבית והובאו בהיתר לחצר אסור לטלטלן לחצר אחרת.
- ◇ ובחצר גופא שאינה מעורבת שהכניס לשם כלים ששבתו בבית בדרך מלבוש או ע"י גוי יש בזה מח' הפוסקים אם מותר לטלטלן בחצר עצמה ביותר מד' אמות.
- ◇ ובבית גופא שהכניס לו חפץ מבית אחר שלא עירב עמו ודאי שמוותר לטלטלו בכל הבית ודלא כמו שכתב באבן העזר.
- ◇ בגדים שהיה לבוש בהם בכניסת שבת לא מקרי ששבתו בבית אפילו היה בבית בביהש"מ כיון שבטלים לגופו וגופו אינו קונה שבתה.
- ◇ קרפף שאין מחזיק יותר מסאתיים ולא הוקף לדירה יש מחולקות בראשונים אם מותר להוציא ממנו לבית אפילו שניהם של אדם אחד וכתב הביה"ל שצריך להחמיר ובשעת הדחק יכול להקל.

סעיף ב

- ◇ קרפף יתר על בית סאתיים שלא הוקף לדירה מותר לטלטל ממנו לקרפף אחר שהוא כמוהו בתוך ד' אמות והוא הדין בתוך הקרפף שאין מותר אלא בתוך ד' אמות.
- ◇ ודוקא לקרפף שהוא כמוהו אבל אם הוקף לדירה או שהוא פחות מבית סאתים אסור להוציא אליו כלל דהווי כרה"י.
- ◇ אם הכלים שבתו בבית והובאו לקרפף על ידי העכו"ם וכדו' אסור להוציא לקרפף ששייך לאיש אחר ואם שייכים לאדם אחד לרמב"ם ודאי מותר ולרש"י אפשר ג"כ שמוותר וצ"ע.

סעיף ג

- ◇ שתי חצירות שעירבו לעצמן ורצו לערב יחד אין צריכות עירוב אחר אלא עירוב שעשו יוליכו אצל החצר השניה ואתה חצר אינה צריכה ליתן חלק בעירוב דבית שמניחים בו עירוב פטור מן העירוב וצריך שיהו שני העירובין יחד.

◇ או יולין אחד פת משלו אצל החצר השניה אחר שערב עם חצרו וכולם מותרים ואם הולין הפת קודם שערב עם חצרו אינו מועיל ונראה שאם אחר שערב עם חצרו סמך על הפת שהולין לשם עירוב שמהני.

◇ ובני החצר השניה צריך שתהיה ג"כ מעורבת דאם לא כן אסורים כולם באותה חצר ואם הולין ערוכין שם אסורים אף בחצר שלהם עצמם והערוכין שלהם נמצא במקום האסור.

סעיף ד

◇ אין שתי חצרות יכולות לערב יחד אלא אם יש ביניהם פתח או חלון רחבים ד' על ד' טפחים מרובע ויהיה תחילת גובהם בפחות מ' טפחים לארץ ואז יכולים לערב כל אחד לעצמו או שניהם יחד אבל בלא הכי אין יכולים לערב יחד.

◇ ובח"א משמע ששיעור הפתח הוא ג"כ ד' על ד' ובר"ח מצריך שיהא מלא קומתו שהוא גובה ט' טפחים ואף שיש חולקים נראה שיש לחוש.

◇ אם הוא חלון עגול צריך שיהא בו כדי ליתן בו ריבוע של ד' על ד' וצריך שיהא רוחב ד' בפחות מ'.

◇ אם עירבו כל המבוי אף שאין בניהם פתח או חלון מותרים לטלטל אפילו דרך חור בעלמא ודלא כמ"א והוא הדין היכא שיש חלון בניהם וערבו שיכולים לטלטל גם דרך חורים וראש הכותל.

סעיף ה

◇ חלון שבין ב' בתים אף שגבוה ט' מערבין בניהם דהבית כיון שהוא מקורה הו' כאילו הוא מלא ואפילו ארובה שבין בית לעליה שרחבה ד' על ד' מערבין דרכה ואפילו אין סולם לעלות בו.

◇ אם עשה סורגים לפני החלון או הארובה בטל החלון כיון שאין ד' על ד' במקום אחד.

◇ אם יש לעליה דרך על התחתון יכולים לערב דרך הפתחים ואם מותרים לטלטל גם דרך החור.

◇ אם ערבו כל החצר יחד יכולים לטלטל ג"כ דרך חורים דרשות אחת הן ודלא כמ"א.

סעיף ו

◇ בית שבין שתי חצירות ופתחו לשניהם וערב עם שניהם אין לטלטל כלים ששבתו בבית שבחצר זו לחצר השניה דרך בית האמצעי ואפילו הניחו בבית האמצעי ורוצה עכשיו להוציא לחצר השניה אסור אלא אם ערבו החצרות יחד שאז מותר בכל גוונא.

◇ אם הניחו שני העירובים בבית האמצעי הו' החצרות מעורבות ומותרים לטלטל מחצר לחצר.

◇ היה כותל גבוה ט' בין החצירות אפילו אינו רחב ד' או שהיתה החצר גבוהה חמשה והוסיף עליו כותל חמשה או שהיתה גבוהה עשרה אינם יכולים לערב יחד אבל פחות מ' אינו מחיצה ומערבין אחד ולא שנים.

◇ ובכי האי גוונא אסורים שניהם להשתמש בכותל להניח עליו מכלי הבית ולא להוריד מהכותל לתוך הבית אבל מחצר לכותל מותרים שניהם אפילו ערבו כל אחת לעצמה.

◇ היה הכותל גבוה ט' לחצר אחת ולשניה אינו גבוה עשרה וערבו כל אחת לעצמה זאת שגבוהה לה ט' אסורה ליתן שם אפילו כלים ששבתו בחצר ושניה מותרת ליתן שם אף מכלי הבית ובאבן העזר כתב בשם הרשב"א להקל לחצר שגבוהה לה ט' ליתן שם כלים ששבתו בחצר.

◇ לא ערבו כל אחת לעצמה מותרים שניהם להשתמש בכותל מכלים ששבתו בחצר לכ"ע.

◇ ודוקא שהיה הכותל רחב ד' דבפחות מ' מותר לשניהם להשתמש בכל גוונא דמקום פטור הוא ובלבד שלא יחליפו (ובשו"ע לעיל הביא בזה מח' והרמ"א כאן חשב להחמיר).

סעיף ז

◇ נפרץ הכותל עד עשר אמות ואין הפרצה במלואו הרי הוא כפתח ומערבין אחד או שנים.

◇ נפרץ ביותר מ' אמות או שנפרץ במלואו והיינו שלא נשאר משהו מכל צד או מצד אחד ד' טפחים הו' כחצר אחת ומערבין אחד ולא שנים ואם ערבו כל אחת לעצמה אסורים כולם.

◇ אם עשו צוה"פ במקום הפירצה אפילו היתה יותר מעשר אמות והיתה במלואו הו' כפתח ואם רצו מערבין שנים.

◇ אפילו נשארו גידודים על הארץ אם אין בהם גובה ט' לא חשיב.

◇ נתמעטה המחיצה ואין בגובהה ט' טפחים הו' כחצר אחת ומערבין אחד ולא שנים.

סעיף ח

◇ כותל ט' שבין שתי חצרות והעמיד עליו סולם והעמיד סולם כמו כן בחצר השניה הו' הסולמות כפתח ואם רצו מערבין יחד.

◇ וצריך שיהא ברוחב הסולם ד' טפחים ועובי העמודים מצטרף לזה.

◇ וצריך שיעמדו הסולמות זה כנגד זה והיינו שלא יהא ביניהם ג' טפחים ואם היה הכותל רחב ד' טפחים אף שאינם זה כנגד זה הו' כפתח.

◇ צריך שיהא בו ד' שליבות שאז מסתמא הוא כבד ואינו נוטלו משם ואין שיעור לעובי השליבות.

◇ היה הסולם כבד יותר מהרגיל אף שאין בו ד' שליבות הו' כפתח וכן אם קבעו בארץ הו' כפתח אף שאין בו ד' שליבות.

◇ וכן אם נתן הסולם בזקיפה וקבעו בכותל הו' כפתח ואין צריך שיהא בשליבות ד' על ד' אלא די שהוא רחב ד' ודלא כרשב"א שמצריך בסולם זקוף ד' על ד'.

◇ היה הכותל רחב ד' שאסורים שניהם להשתמש בכותל בכלי הבית ונתן סולם מצד אחד הוא מותר דתשמישו בנחת וחבירו אסור.

◇ עקר חוליא מראש הכותל למעט מ' אם יש בה רוחב ד' הו' כפתח ויכולים לערב יחד.

◇ נתמעט בכותל פחות מ' בלבוש משמע ששניהם מותרים והוא מקום פטור ובג"ח לא משמע כן וצ"ע.

◇ וכן אם מיעט רק מצד אחד מתיר לאותה חצר להשתמש בראש הכותל ובוה מצריך הבית מאיר שיהא רחב ד' על ד' ואם אין בו ד' אין מותר להשתמש אלא במקום שנתמעט.

סעיף ט

◇ בנה אצטבא אצל הכותל למטה למעט מ' טפחים אם יש בו ד' על ד' מהני להשתמש בו על הכותל מכלי הבית כשכנה מצד אחד אך אם נתן משני הצדדים שניהם אסורים דלשניהם תשמישו בנחת.

◇ אם אין האצטבא מגיע לראש הכותל או תוך שלוש לראש הכותל אינו נחשב כפתח ואין מערבין יחד (אף שמועיל להשתמש על ראש הכותל) ובביה"ד הביא שרוב הפוסקים סוברים שמהני אף לעשותו פתח ובמקום הדחק יכול להקל.

◇ דוקא שבנה האצטבא בקרקע שאז אינו יכול ליטלו אבל בלא זה לא מהני והוא הדין שאם הוא כבד שכבדו קובעו ומותר.

◇ אם אין באצטבא ד' על ד' אף להשתמש כנגדו אסור ולא דמי למיעט הכותל דלעיל.

סעיף י

◇ כפה ספל שיש בו ד' על ד' וגבוה כל שהוא ומיעט הכותל מגובה ט' מותר להשתמש על כל הכותל (אם עשה כן מצד אחד) ודלא כמ"א (שאר שדוקא כנגד המיעוט מותר).

◇ ובלבד שיחברנו כולו בטיט שאם ירצה להוציא יצטרך לחפור בדקר וממילא אסור לטלטלו אבל אם נתן רק אחזי האוגנים בטיט אינו קובעו כיון שיכול לנערו וטלטלו מן הצד שרי.

סעיף יא

◇ בנה אצטבא על אצטבא אם יש בתחתונה ד' על ד' והוא תוך ג' לארץ מהני להשתמש על הכותל אבל לא להיות כפתח (ועיין לעיל סעיף ט' שלרוב הפוסקים מהני אף לפתח).

◇ וצריך שלא יהא ט' טפחים מתחתונה לראש הכותל ואם עליונה סמוכה לה תוך ג' צריך שלא יהא ט' טפחים מהעליונה ועד לראש הכותל (אם היה באצטבא העליונה ד' על ד' אין צריך אלא שלא יהא מהעליונה ט').

◇ היתה עליונה רחבה ד' על ד' ותחתונה אין בה ד' על ד' אם אין ביניהם ג' טפחים הו' כאצטבא אחת ומהני להשתמש על ראש הכותל אבל לא להיות כפתח (ועיין לעיל סעיף ט' שלרוב הפוסקים מהני אף לפתח).

◇ וצריך שלא יהא יותר מ' טפחים מאצטבא עליונה לראש הכותל.

◇ אם יש מתחתונה לארץ ג' טפחים לא מהני דמיעט באויר לא שמהי מיעוט יש חולקים דמיעוט באויר ג"כ הו' מיעוט וצ"ע למעשה.

סעיף יב

◇ זי היוצא מן הכותל פחות מ' טפחים לארץ וגם אין בינו לראש הכותל ט' טפחים ויש בו ד' על ד' מניח עליו סולם כל שהוא אף שאינו רחב ד' ומועיל להתיר לו תשמיש הכותל אבל לא לעשותו כפתח שיוכלו לערב יחד אלא אם היו פחות מג' לראש הכותל שאז מהני לעשותו אף כפתח.

◇ וצריך שלא יהא ג' טפחים משליבה ראשונה לארץ וכן בין כל שליבה ושליבה.

◇ וצריך ליתן הסולם על הזיז עצמו אבל אם נתן בסמוך לו אפילו תוך ג' טפחים לא מהני.

◇ אם היה הכותל גבוה עשרים יכול ליתן עוד זיז תוך ט' לזיז הראשון ויתן עליו עוד סולם רחב משהו ומהני להתיר לו ראש הכותל ובלבד שיהו הזיזים משוכים זה מזה שיהא ראוי להניח הסולם בשיפוע מהזיז העליון לזיז התחתון.

◇ היה הזיז גבוה ט' אין מועיל סולם כל שהוא אלא צריך ליתן סולם רחב ד' אף שאינו ד' על ד' ומהני.

סעיף יג

◇ העמיד שני סולמות שאין בשניהם רוחב ד' טפחים ונתן ביניהם קש שיהא רחב ד' אינו מועיל אפילו רק כדי להשתמש בראש הכותל.

◇ אם נתן הסולם באמצע ואין בו רוחב ד' ונתן קש מן הצד להשלימו לז' מהני אף להחשיבו כפתח.

סעיף יד

◇ אין הסולם רחב ד' וחקק בכותל שאצלו להשלימו לז' אין צריך לחקוק אלא בגובה עשרה ומ"מ הסולם צריך שיעעוד עד ראש הכותל ומהני בין להשתמש על הכותל בין לערב יחד אף שאינו רחב ד' וכ"ש שאם הסולם גופא היה רחב ד' עד גובה ט' ואח"כ מתקצר שמהני.

◇ חקק בכותל כמין שליבות צריך שיהא בהם רוחב ד' עד ראש הכותל ואז מהני אף לערב יחד ולא די שיעשה רוחב ד' בגובה ט' דבזה אין נוח לעלות כמו בסולם ומסתברא שאם חקק עד פחות מג' לראש הכותל שמהני.

סעיף טו

◇ היה אילן בצד הכותל ועשהו סולם לעלות בו יכולים לסמוך עליו לערב יחד כיון שהאסור לעלות באילן הוא מדרבנן יכול לעלות בו בביהש"מ והרא"ש כתב לאסור ובא"ר מצדד כדעה ראשונה.

◇ היה האילן מאשרה אין יכולים לערב יחד דאשרה אסורה בהנאה מהתורה והרא"ש מתיר באשרה יבשה בלי עלים וענפים שאין לגזור בה שיתלוש (ומה שאסרו לעלות באילן יבש אינו מעיקר הדין אלא שלא יבואו להקל בשאר אילנות) ובא"ר מצדד לאסור כדעה ראשונה.

סעיף טז

◇ חריץ שבין שתי חצירות עמוק ט' ורחב ד' אין יכולים לערב יחד דהוי כמחיצה ואפילו בחצר אחת אם עובר חריץ כזה הו' כשתי חצרות ואין יכולין לערב יחד.

◇ היה החריץ פחות מעומק ט' או שלא היה רחב ד' הו' כחצר אחת ומערבין אחד ואין מערבין שנים.

◇ ודוקא שהיה החריץ הולך על פני כל אורך החצר או ביותר מ' אמות אבל בפחות מזה הו' כפתח ואם רצו מערבין אחד או שנים.

◇ היה תבן או קש בחריץ לרשי"י אינו ממעט עד שיבטלו בפירוש בפה ולר"ח די שמסכים בלבו לזה.

◇ היה בחריץ עפר וצורות אפילו בסתם הו' כמבטול וממעט (ואף שבטובה צריך לבטל בחריץ סתמו מבטול שם) ודין קש סרוח שאינו ראוי למאכל בהמה כדיון עפר.

◇ אם ביטל העפר שם רק לשבת אחת ואח"כ דעתו לקחתו משם נחלקו בזה הפוסקים וכתב המ"ב שיכול להקל כשני הדעות רצו מערבין אחד רצו מערבין שנים.

◇ נתן שם כרים וכסתות למעט לא הו' מיעוט דבטלה דעתו אצל כל אדם.

◇ נתן פירות בחריץ יש אומרים שסתמו מבטול דרך ליתן שם פירות לאוצר ובאחרונים השיגו על זה דדין זה אינו אלא בפירות טבלים שאינו יכול לטלטלם משם.

סעיף יז

◇ נתן נסר על החריץ כמין גשר או שמלא החריץ בדבר המבטלו שם אם רחב ד' הו' כפתח ומערבין אחד או שנים אם אינו רחב ד' מערבין שנים דוקא.

◇ וכן אם נתן הנסר לאורך החריץ ומיעט את החריץ מרוחב ד' באורך ד' טפחים הו' פתח ואפי"ן אין הנסר אלא כל שהוא.

◇ אם עשה הגשר ביותר מ' אמות או שנתן נסר לאורך החריץ למעט מרוחב ד' באורך יותר מעשר אמות הו' כפירצה ומערבין אחד ולא שנים.

סעיף יח

◇ היה החריץ עמוק עשרה לאחד ולשני אינו עמוק ט' או שהיה שוה לשניהם דינו ככותל לעיל סעיף ו'.

סעיף יט

◇ שתי חצרות שהיה ביניהם פירצה יותר מעשר אמות והיה גדיש במקום הפירצה גבוה ט' מערבין שנים ולא אחד.

◇ נתמעט מער"ש מגובה ט' ביותר מעשר אמות מערבין אחד ולא שנים ואם נתמעט בשבת כיון שהותרה הותרה ודלא כט"ו.

◇ ואסור ליתן לבהמתו לאכול משם ואפי"ן להעמידה שם אסור ומותר לעמוד בפניה שלא יהא לה דרך לנטות אלא לשם (ואין לחוש שיתמעט דבהמה קלי קלי אכלה).

◇ והטעם שאסור להסתפק בהגדיש מוקצה הוא שהוקצה למחיצה זו ולטעם זה אף שאחר שנתמעט יהא אסור ליתן לה לאכול ויש או' דיש לחוש שלא ירגישו ויבואו לטלטל לשבת הבאה ויש או' דכיון שהותרה הוא רק בדיעבד אך לכתחילה אסור לגרום שימעט.

◇ ולדעת הרא"ש האיסור הוא רק על יום חול ובשעה"צ כתב שנראה שהוא רק על ער"ש דאז יש לחוש שיתמעט קודם השבת ולא ירגישו ויטלטלו בשבת באיסור והעיקר כסברא ראשונה.

◇ ואף להרא"ש אין האיסור אלא בנוטל מעט אבל בנוטל הכל בבת אחת מותר.

◇ דוקא בגדיש שבית שתי חצרות אבל גדיש שבין שתי בתיים שפתוחים כל אחד לחצר אחרת ומחיצת הגדיש מפסקת ביניהם ואם ימעט יאסור מותר אפי"ן להאכיל בדיים דכיון שהגדיש מגיע לתקרה או תוך ג' לתקרה אם ימעט מינכרא מילתא.

◇ ודוקא שהגדיש מגיע לתקרה או תוך ג' לתקרה דאף שגבוה ט' אינו מועיל להתיר במחיצה גרוועה כזו (בריטב"א פרש שהבית היה מפסיק בין שתי החצרות ואין לו מחיצות כלל והיה בתוכו גדיש שמפסיק בין החצרות ובשעה"צ הקשה למה צריך שיעעוד עד התקרה הלא די בגובה ט').

סימן שעג

סעיף א

◇ שתי גוזזטרות הבולטות משתי עליות זו כנגד זו ונתן ביניהם נסר רחב ד' הו' הנסר כפתח ואם רצו מערבין יחד וצריך לקבוע הנסר במסמרים שלא יוכל להנטל בשבת.

◇ ודוקא שלא היה הנסר על פני כל הגוזזטרא או ביותר מעשר אמות דא"כ הו' כפירצה ומערבין אחד ולא שנים.

◇ והוא הדין אם לא היה בין הגוזזטרות ד' טפחים שהו' כפתח. ודוקא שלא היה כן על אורך כל הגוזזטרא או יותר מעשר אמות דא"כ הו' כפירצה ומערבין אחד ולא שנים.

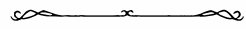
◇ וכשמערבין שנים מותרים כל אחד בחלק הגוזזטרא השייך לו אך על הנסר וכנגד הנסר מסתברא דאסור דהוא פרוץ למקום האסור לו.

◇ לא היו הגזירותאות זו כנגד זו אלא אחת מושכה מהשניה ג' טפחים או שהיתה אחת גבוהה מהשניה ג' טפחים אינם יכולים לערב יחד דכיון שהוא באלכסון פתח בקרן זוית לא עבדי אינשי ועוד שירא לעבור בו כשהוא באלכסון.

◇ בט"ז כתב שדעת השו"ע אינו כרש"י במשכותו זו מזו ונתן נסר באלכסון הוי כפתח ורק אם נתנו בקרן זוית של הגזוטרטא אינו כפתח וכדעת התוס' ודחו הביה"ד ועוד שרוב הראשונים סבירא להו כרש"י.

◇ דוקא כשהגזוטרטאות בולטות מהעליות מהני נסר שאף שהוא למעלה מ' מהני בבית אבל אם בולטות מהחצר לא מהני נסר כיון שהוא למעלה מ' ולמעלה מ' לא מהני בחצר ומערבין שנים.

סימן שעד

סעיף א

◇ ערבו דרך חלון או פתח שביניהם ונסתם בשבת מותרים לטלטל מחצר זו לחצר זו דרך חורים וראשי כתלים וכ"ש שכל אחת בחצרה מותרת דכיון שהותרה ביהש"מ הותרה לכל השבת ולהרמב"ם אין מותרים לטלטל אלא בחצר עצמה אבל מחצר לחצר אסורים והעיקר להתיר ומ"מ אם חזר ונפתח בשבת לכיו"ע חזר להתירו הראשון.

◇ דוקא שנסתם בשבת אבל נסתם מבעו"י אסורים ואף אם נפתח שוב בשבת אסורים.

◇ אם עירב לכל שבתות השנה ונסתם מבעו"י וחזר ונפתח בשבת חזר העירוב להתירו הראשון ואף שהמ"א מפסקת בדין זה אין לדחותו מהלכה.

◇ ודוקא שערב לשנה אבל אם ערב לשבת אחת לא מהני אפילו נשאר העירוב קיים לשבת הבאה.

◇ כתב הרמ"א שאפי' סתמו במזיד ונפתח בשבת מותר לטלטל אם עירב על כל שבתות השנה וכתב המ"ב שאין להקל אלא אי"כ נפתח בחול ומסתבר שאם סתמו לפי שעה על דעת לפותחו ונפתח בשבת שיש להקל.

◇ נראה דהוא הדין אם נתקלקל צוה"פ מער"ש וחזר ונתקן בשבת וערב לכל השנה שחזר העירוב להתירו הראשון ואף שיש לחלק יש להקל בשעת הדחק.

◇ ובנ"א כתב שאף אם עירב לשבת אחת ונתקלקל צוה"פ מער"ש שחזר העירוב להתירו כיון שעומד הצוה"פ להתקן וכתב הביה"ד שאין דבריו נהיירין כלל.

סעיף ב

◇ היה כותל בין שתי חצירות וערבו כל אחת לעצמה ונפרץ הכותל שביניהם במלואו או ביותר מ' אמות מותרים להמשיך לטלטל כל אחד בחצירו דכיון שהותרה הותרה.

◇ אך אם נפרצה חצר זו לכרמלית או לרה"ר אסור לטלטל בה ביותר מד' אמות דבזה לא אמרינן כיון שהותרה.

◇ ובב"י משמע שמותר להוציא מהחצר הזו לכרמלית אחרת במשך ד' אמות דגם החצר ככרמלית דמא הוא מח' ראשונים וע"כ נראה דאין להקל.

סעיף ג

◇ חצר קטנה שנפרצה לגדולה במלואו קודם השבת (דבשבת כיון שהותרה הותרה) ואין בפרצה עשר אמות וערבה גדולה לעצמה גדולה מותרת וקטנה אסורה עד שתערב עם הגדולה.

◇ ודוקא שכותלי קטנה נכנסים לתוך הגדולה דאי לאו הכי הוי לחי הנראה מבחוץ ושוה מבפנים שכשר ומותרת הקטנה אם עירבה לעצמה.

◇ וכן דוקא שמופלים מכותלי אורך הגדולה ג' טפחים ואפי' רק כותל אחד מופלג שאז קטנה אסורה כיון שאין לה פס ד' מצד אחד או שני פסים משהו אבל אם אינם מופלגים ג' טפחים הוי כלבוד והוי כפס משהו מאן ומכאן הנראה מבחוץ ושוה מבפנים וקטנה מותרת לעצמה.

◇ היתה הפרצה יותר מעשר אמות אף גדולה אסורה עד שתערב עם הקטנה.

◇ נפרץ במלואו היינו שאין פס ד' מצד אחד או שני פסים משהו משני צדדים.

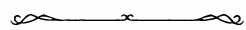
סעיף ד

◇ גג קטן שנפרץ לגג גדול במלואו ופחות מ' אמות קטן אסור וגדול מותר (ואין לומר שגיפופי גדולה יועיל לקטנה דגוד אסיק דאמרינן להתיר הגדולה לא מהני להתיר הקטנה).

◇ אם היו שני הגגים שווים שניהם אסורים כיון שנפרצו במילואן זה לזה.

◇ דוקא שמחיצות הבית נכרות לעומד בגג אבל אם היה הגג בולט על הבית הוי הגג כרמלית ואסור לטלטל שם ביותר מד' אמות ודוקא שבולט ד' טפחים דפחות מזה נחשב מחיצות הניכרות.

◇ אם היה חלון או ארובה מן הבית לגג אף שהמחיצות אינן ניכרות הוי הגג כחורי רה"י ומותר לטלטל בכלו ודוקא מכלי החצר אבל כלי הבית אסור לטלטל עליו עד שיערבו יחד כיון שאין לגדולה גיפופין דהא אין המחיצות ניכרות.

סימן שעה

סעיף א

◇ מרפסת שהוא דרך לעליות הפתוחים לה ועומדת בחצר ועולים לה בסולם הרי הסולם כפתח ומערבין אחד או שנים והיינו שהמרפסת גבוה מ' טפחים מהחצר שאז הוא כשני חצרות אבל פחות מ' הוי כחצר אחת ומערבין אחד ולא שנים.

◇ אם לא ערבו בני המרפסת לעצמן אסורים על בני החצר דרגל האסורה במקומה אסרת שלא במקומה כיון שאין הולכים אלא דרך החצר.

סעיף ב

◇ ערבו בני החצר לעצמן ובני המרפסת לעצמן והיה ביניהם תל או עמוד שרחב ד' על ד' והוא פחות מעשרה לחצר ולמרפסת שניהם אסורים דלשניהם תשמישן בנחת אך אם רחוק ד' מהמרפסת חצר מותרת ומרפסת אסורה דתשמיש מרפסת בקשה דרחוק לה ד'.

◇ היה פחות מ' לחצר ויותר מ' למרפסת חצר מותרת ומרפסת אסורה ודלא כט"ז היה רחוק ד' למרפסת שניהם אסורים דלשניהם תשמישם בקשה.

◇ היה יותר מ' לחצר ופחות מ' למרפסת ורחוק לה ד' שניהם אסורים דלשניהם תשמישם בקשה.

◇ היה יותר מ' לשניהם שניהם אסורים ואם היה רחוק ד' למרפסת יש אומרים שעדיין שניהם אסורים כיון שסוף סוף דלשניהם תשמישן בקשה אף שלמרפסת הוא יותר קשה ויש אומרים שחצר מותרת ומרפסת אסורה ובשעה"צ משמע שמצדד להחמיר.

◇ ודוקא שהיה התל בשותפות אבל אם היה שייך לאחד אותו אחד מותר בזה בכל גוונא.

◇ היה התל פחות מד' על ד' שניהם מותרים בו דמקום פטור הוא.

◇ בור שבחצר ששייך לחצר ולמרפסת ומקיפתו חוליא י' והוא תוך ד' למרפסת אסורים זה על זה דלשניהם תשמישם בקשה (ואף שלבני החצר איכא שתי רעותות ומכאן ראה למחמירים) ואפילו המים תוך י' למרפסת אסורים דחיישינן שיחסרו המים בשבת.

◇ אכן אם היה הבור מלא בדבר שאינו ניטל והוא תוך י' למרפסת מרפסת מותרת וחצר אסורה דאין לחוש שיתמעט בשבת.

סעיף ג

◇ היתה מצבה בגובה ד' על פני המרפסת תו אינה אסרת על בני חצר דגילתה דעתה דסילקה דעתה מהחצר (ולמג"א הכא המצבה ברוחב ד' ובגובה י').

סעיף ד

◇ זזים היוצאים מהכותל תוך י' לחצר שייכים לחצר ומרפסת אסורה בהם תוך י' לעליה שייכים לעליה ובני מרפסת אסורים בהם.

◇ הנשאר בנתיים שיותר מ' לחצר ויותר מ' למרפסת שניהם אסורים בו והוא הדין אם הוא תוך י' לחצר ותוך י' למרפסת ששניהם אסורים בו.

◇ ומיירי שהזזים שייכים לשניהם בשותפות וערבו כל אחד לעצמן ויש בהם ד' על ד' וכנ"ל גבי תל.

סימן שעו

סעיף א

◇ בור מים שבין שתי חצירות ולא ערבו ביניהן אסור למלאות ממנו בשבת מכלי הבית אלא אי"כ עשה מחיצה עשרה בתוך הבור וצריך שיהא נכנס ממנה טפח לתוך המים או שיצא טפח ממנה למעלה מן המים.

◇ וצריכה המחיצה להיות תוך הבור ולא מהני הכותל שלמעלה ושתהא עשויה לשם כך וע"כ מודדים עשרה טפחים של המחיצה מפי הבור ולמטה.

◇ אפילו אין המים עמוקים עשרה צריך לעשות להם מחיצה עשרה.

◇ אם נתן קורה רחבה ד' על פי הבור נמי מהני ומותרים שניהם למלאות כל אחד מרשותו ודוקא שנתנו הקורה להתיר המים אבל סתמא לא מהני.

◇ אם היתה המחיצה רחבה ד' נמי מהני מדין קורה רק צריך ליתנה על פי הבור.

◇ אף שלשון השו"ע שנתן הקורה על פי הבור ברשב"א הלשון שנתן בתוך אוגן הבור וצ"ע למעשה.

◇ ודוקא כשממלא בכלי הבית צריך תיקון אבל בכלי החצר אין צריך ומ"מ המים עצמם אסור להכניס לבית אלא אי"כ עשה תיקון.

סעיף ב

◇ שביל שבין שתי חצרות ויש בו באר ואין החצרות פתוחות לשביל אלא רק דרך חלונות אין אסורים זה על זה ומותרים שניהם למלאות מן הבור ויש אומרים שאם הבאר תוך ד' טפחים לחלון אסורים וכן עיקר.

◇ אם היה השביל פתוח לחצר הוי כחצר של שניהם שאינה מעורבת ושניהם אסורים אף שממלא דרך חלונות (ומש"כ מג"א שלדעה ראשונה מותר אף בפתוח לשביל אם הוא פחות מד' טפחים תמהו עליו האחרונים דלהרמב"ם אף ביותר מד' מותר ולשאר פוסקים בכל גוונא אסור).

◇ אף שבני מרפסת אסורים על בני חצר אף שרחוק מהם ד' שאני התם שבחול משתמשים שם דרך חצר ולא תשמיש אייר בלחוד הוא.

סעיף ג

◇ שתי חצרות ובניהם שלשה חצרות ואין החצרות פתוחות לחצרות אלא דרך חלונות ופרוצות החצרות ביותר מעשר אמות מזו לזו כל חצר מותרת

בחורבה שאצלה ומותרים שניהם באמצעות ואם היו פתוחות לחצרות אסורים שניהם בהכל.

◇ היו החצרות סמוכים לחצרות שהיו שנים וכנגדן אחת כל אחת מותרת בחורבה שאצלה וחורבה שלישית שסמוכה לשניהם שניהם אסורים בה.

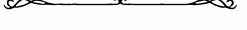
◇ לדעת רש"י כל הנ"ל הוא דוקא היכא שבעלי החצרות שותפין בחצרות אבל אם החצרות שייכים לאנשים אחרים אסור לטלטל בחצרות כלל דאף שאינם אסורים דאינם בית דירה מ"מ הם גופא אסורים אבל הרבה חולקים על זה שאף החצרות עצמם לא נאסרות וכן פסקו הלבוש וגר"ז.

סעיף ד

◇ בית הכסא שבין ב' בתים והיה מקום המושב לכל אחד לבדו והחפירה שייכת לשניהם אסורים אם לא ערבו יחד דרשות שניהם שולטת בו.

◇ אם היה גם מקום המושב של שניהם מותרים דאינו מוציא מרשות שלו לרשות של שניהם.

◇ אם שכחו ולא ערבו מותרים בדיעבד ליפנות דגדול כבוד הבריות.

סימן שעו

סעיף א

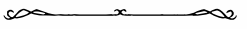
◇ שתי עליות הפתוחות לחצר והיינו שמהחצר נכנסים למרפסת וממנה נכנסים לעליות אחת עשתה גומא לפניה לשפוך את שופכיה שם ואחת לא עשתה אם ערבו שניהם יחד מותרים שניהם לשפוך ואפילו בגומא עצמה.

◇ אחת ערבה ואחת לא ערבה זו שערבה מותרת לשפוך מימיה במרפסת והן יורדים לחצר ושלא ערבה אסורה ואפילו עשתה גומא ג"כ אסורה.

◇ אף אותה שערבה אין מותרת אלא אי"כ עשתה ג"כ גומא לעצמה וע"כ אפילו ערבו שניהם כל אחת לעצמה זו שלא עשתה גומא אסורה.

◇ ואסורה אפילו לשפוך מימיה בבית או במרפסת שילך לחצר דאף דכוחו לא גזרו איכא למיחש שיקפיד על טיגוף ביתו ויוציא שפכיו להדיא.

◇ היתה החצר ד' על ד' אמות או שהוא בימות הגשמים וערבו כל אחד לעצמו מותרים לשפוך למרפסת שילך לחצר ואפילו לא עשו גומא כלל ואפילו אחת עשתה גומא ואחת לא עשתה מותרים שניהם ודלא כט"ז שחש בזה שאותה שלא עשתה תוציא שפכיה להדיא לגומא.

סימן שעו

סעיף א

◇ שלש חצרות פתוחות זו לזו ופתוחות לרה"י או למבוי (ואפילו רק החיצונה פתוחה למבוי ועוברים דרכה אין פנימית אסרת על חיצונה דרגל המותרת במקומה היא) וערבו חיצונות עם אמצעית מותרות כולן עם אמצעית ואמצעית בכלולן והחיצונות אסורות זו בזו.

◇ ודוקא שהניחו העירובין בחיצונות או באמצעית בשני בתים או אפילו באותו בית בשני כלים באופן שלא התמלא הראשון אבל אם נתנהו באמצעית בבית אחד ובכלי אחד או אפילו בשנים רק שהתמלא הראשון והביאו אחר מותרות כולן זו בזו.

סעיף ב

◇ שתי חצרות זו לפנים מזו וחיצונה פתוחה למבוי ולפנימית יש דריסת הרגל עליה ערבו כל אחת לעצמה כל אחת מותרת בחצרה.

◇ ערבה פנימית ולא ערבה חיצונה או אפילו ערבו כל אחת לעצמה ושכח אחד מהחיצונה ולא ערב פנימית מותרת וחיצונה אסורה.

◇ ערבה חיצונה ולא ערבה פנימית או ערבו כל אחת לעצמה ושכח אחד מבני פנימית ולא ערב שתיהן אסורות.

◇ ובשכח אחד מהפנימית ולא ערב צריך לבטל רשותו לבני הפנימית ואף אחר שביטל רשותו לפנימית צריך לבטל רשות דריסת הרגל שיש לו בחיצונה דאף אחר שביטל לפנימית עדין הוא אסור במקומו והוי רגל האסורה במקומו.

סעיף ג

◇ ערבו יחד ונתנו ערובין בחיצונה ושכח אחד בין מן החיצונה בין מן הפנימית ולא ערב שתיהן אסורות עד שיבטל רשותו לשתי החצרות.

◇ נתנו ערובין בפנימית ושכח אחד מן הפנימית ולא ערב שתיהן אסורות ואפילו יבטל רשותו לפנימית לא מהני עד שיבטל גם לבני חיצונה דמאחר שהעוות בא מהם אינם יכולים להחלק.

◇ אם שכח אחד מהחיצונה ולא ערב פנימית מותרת וחיצונה אסורה דמאחר שאין העוות בא ממנה יכולה להחלק ומותרת לעצמה.

סעיף ד

◇ אם דר יחיד בפנימית ויחיד בחיצונה או אפילו שנים בחיצונה וערבו אין היחיד שבפנימית אוסר על החיצונה.

◇ הוא הדין אם בפנימית היו רבים שדינם כיחיד כגון שמקבלים פרס מאביהם וכדו' שאינם אסורים על בני חיצונה.

סעיף ה

◇ שלש חצרות זו לפנים מזו ויחיד בכל אחת אין אסורים הפנימיים על חיצונה אף שרבים דורסים בה.

◇ היו שנים בפנימית ולא ערבו אסורים על היחידים שבחיצונות.

◇ זה הכלל רגל האסורה במקומה אסרת שלא במקומה רגל המותרת במקומה אינה אסרת שלא במקומה.

סימן שעט

סעיף א

◇ שתי חצרות ושלש בתים ביניהם ופתוחים זה לזה והם פתוחים אצל חצרות שאצלן ורצו לערב יחד באים בני חצר זו דרך בית שאצלם ונותנים ערוכין באמצעי וכן חצר שניה והבתים פטורים מערוכין דהבתים החיצונים הו כבית שער ואמצעי הו בית שמניחים בו העירוב.

◇ ואף שאין לחצרות רשות לעבור שם בחול הכא ע"כ נתרצו לתת להם דרך לאכול העירוב.

◇ ויש שכתבו שאפילו נתנו הערוכין בבתים החיצונים או בשאר בתים שבחצר נמי אין צריכים שלשת הבתים ליתן דנעשו כבית שער לבני חצר זו שעוברים עליהם להניח העירוב.

סעיף ב

◇ היו שתי בתים בין שתי החצרות והניח כל חצר ערוכין בבית הסמוך לחצר השניה שניהם אסורות דכל בית הו בית שער לחצר השניה והנותן ערוכו בבית שער אינו עירוב.

סימן שפ

סעיף א

◇ אחד מבני חצר ששכח ולא עירב או אפילו לא עירב במזיד שאוסר עליהם יכול לבטל להם רשותו אפילו משתחשך ואין צריך להקנות להם בקנין סודר אלא אומר להם הרי רשותי מבטלת לכם או קנויה לכם.

◇ אם דר עם כמה בני אדם צריך לבטל לכל אחד שיאמר רשותי מבטלת לך ולך ויש או שיכול לומר הרי רשותי מבטלת לכולכם וכן עיקר ובלבד שעומד כנגד כולם.

◇ אם אמר לכם והיו שנים מהני לכו"ע היו יותר משנים לא מהני לכו"ע.

◇ אם לא ביטל לכולם אף אותו שביטל לו אסור בטלטול אפילו עירבו כולם דעירובם כמאן דליתא דאין כולם מותרים על ידו.

◇ אם ביטל הרשות לחבירו קודם שערב אין צריך לבטל לכולם דחברו ערב אח"כ ולהרא"ש אפשר שאף שביטל אחר שנתן חבירו ערוכין אם היה קודם ביהש"מ מהני.

◇ כשמבטל רשותו סתם אין ביתו בכלל וע"כ הם מותרים להוציא מביתם לחצר וגם הוא מותר להוציא מביתם אף קודם שהחזיקו אבל מביתו לחצר אסור.

◇ יש או שהיכא שלא ביטל רשותו ביתו צריך לנעול ביתו וכשירצה להכנס ולצאת יפתח וינעל מיד כדי שלא יבוא להוציא באיסור ובמקום הדחק יש להקל שאין צריך נעילת בית.

סעיף ב

◇ ביטל גם רשותו ביתו מותרים הוא והם להוציא אף מביתו ודוקא אחר שהחזיקו אבל קודם אם הוא מוציא או מכניס מביתו לחצר אסור עליהם דחזרו בו מביטולו אבל מביתם הוא מותר אפילו קודם שהחזיקו.

סעיף ג

◇ אם אינו רוצה לבטל יש אומרים שמהני להשכיר ויש או שלא מהני ושאר אחרונים פסקו כמג"א שבחול מהני לשכור ממנו ובשבת לא (ומצדד בפמ"ג שלמ"א בדיעבד מהני) ובא"ר פסק שלא מהני כלל.

סעיף ד

◇ כשרבים מבטלים אצל יחיד לא הו כחאורחים ואסורים המבטלים להוציא מביתו לחצר ובמ"א כתב שזה דוקא כשמוציאים מביתו לחצר אבל מהחצר לביתו אין זה נקרא השתמשות ומותר ובא"ר הביא בשם הרבה פוסקים לאסור גם בזה ומביתם שלהם כולם אסורים דהא לא ביטלו רשות ביתם.

◇ אפילו ביטלו גם ביתם הוא מותר אף בביתם והמבטלים אסורים אפילו מביתו לחצר (ובזה מודה המ"א שאין חילוק בין הוצאה להכנסה דהא ביטל רשותו ביתו ומחזיק בו לאחמ"כ).

◇ אם עברו המבטלים והוציאו הו כרוצים לזכות בה וחוזרים בהם מהביטול ואסורים.

◇ אפילו קדם זה שביטלו לו והחזיק אסורים המבטלים להוציא ויש באחרונים שדנו בזה וברשב"א כתב שאף שאסורים אם קדם והוציא אין אסורים עליו.

◇ הוא הדין רבים שביטלו לרבים ויחיד שביטל אצל יחיד שלא הו כחאורחים ודינם כרבים שביטלו אצל יחיד ובאבן העזר פליג וסובר שיחיד אצל יחיד הו אורח ואפשר לסמוך עליו בשעת הדחק.

◇ בחמד משה כתב שאם רבים דרים בבית אחד נחשב רבים ויחיד הדר בכמה בתים חשיב יחיד ובגמ"ז משמע שרבים הדרים בבית אחד כיחיד דמ"א וצ"ע.

◇ אין מבטלים אלא ליחיד או לשנים שערכו אבל לשנים שלא עירבו אין מבטלים ואפילו שכשמבטל לאחד התנה עמו שיחזור ויבטל אצל חבירו אינו מועיל ומסתברא שאם חזר וביטל אצל השני שמהני.

◇ אם ביטלו בזה אחר זה מהני ואין צריכים לבטל בבת אחת ודלא כרבינו יונתן.

סימן שפא

סעיף א

◇ המבטל רשותו ועבר והוציא אח"כ מביתו לחצר בשוגג אינו אסור במזיד אסור.

◇ כתב מ"א שאינו נחשב כחזרו בו מביטולו אלא אם הוציא מבית לחצר אבל מכניס מחצר לבית לא נחשב כחזרו בו ובאחרונים פליגי עליה שאין חילוק ובשניהם הו כחזרו בו.

◇ וכיד אפרים כתב שאפילו הוציא מערב שבת קודם שביטל וכתב הביה"ל שאינו מוכרח דהרי לא ביטל לו אלא על יום השבת.

◇ אם ביטל מחדש אחר שחזר בו מהני (ודוקא שלא היה בפרהסיא דאז הרי הוא כגוי).

◇ ואם החזיקו בחצר (והיינו היכא שביטל יחיד לרבים) שהכניסו לביתם או הוציאו (וכו"ע מודו בזה שמועיל בין הכנסה בין הוצאה) אינו יכול לחזור מביטולו ומותר הוא עצמו להוציא ולרש"י צריך שיחזיקו משחשכה ונראה במחבר שנקט כדעה ראשונה אך בביה"ל כתב דיש להחמיר.

◇ כתב הביה"ל שלרש"י ודאי שלהחזיק זה להכניס או להוציא אך לטור אפשר שהוא השתמשות ואינו מוכרח.

סעיף ב

◇ יש ביטול רשות מחצר לחצר כגון אם יש ביניהם פתח וערבה כל אחת לעצמה שמבטלים אחת לשניה והמבטלת אסורה ומי שביטלו לה מותרת (המבטלים אסורים אף אחר שיחזיקו דהוא רבים אצל רבים אך אם אחד שכח לערב וביטל לכולם מותר לטלטל אחר שיחזיקו).

◇ וכן אם עירבו יחד ונתנו עירובין בחיצונה ושכח אחד ולא עירב צריך לבטל רשותו לכל אחד מבני הפנימית ומבני החיצונה והוא אסור והם מותרים ואין יכול לבטל רק לבני פנימית כיון שהעירוב מונח בחיצונה.

◇ הניחו עירובין בפנימית ושכח אחד מבני הפנימית ולא עירב אין יכול לבטל רק לפנימית דמאחר שהעוות בא מהם אין יכולים לינתק מבני חיצונה.

◇ אם שכח אחד מבני חיצונה ולא עירב יכולים בני פנימית לנתק מהם ופנימית מותרת וחיצונה אסורה.

סעיף ג

◇ יש ביטול בחורבה שאם יש שני בתים וחורבה ביניהם שיכולין לבטל אחד לחבירו רשות שיש לו בחורבה.

סעיף ד

◇ יש ביטול רשות מבית לבית שאם היו שני בתים ופתח ביניהם ולא עירבו אחד מבטל לחבירו ואפילו המבטל יחיד מותר להוציא מביתו לחבירו ואף קודם שיחזיק ולא דמי לחצר שהוא אסור כיון שבית חבירו מעולם לא היה שלו ולא הו כמחזיק.

◇ אבל אינו יכול להוציא מבית חבירו לביתו שאז הו כחזרו בו מביטולו ולא דמי לחצר שבוה מותר כשקדמו החזיקו כיון דהכא הו יחיד אצל יחיד ולא הו כאורח ובביה"ל כתב שנראה יותר דאירי שביטל לרבים רק כיון שמוציא את החפצים שהכניס יותר נראה כרוצה לחזור בו מביטולו הקודם וע"כ קודם שהחזיק אסור אף ביחיד אצל רבים.

◇ וכן אם יש לו חדר פתוח לביתו וביטל רשותו ביתו אסור להוציא מהחדר לביתו ואף מביתו לחדרו אסור ודלא כמו שהתספק בא"ר.

◇ באחרונים העלו שאף אם ביטל רשות חדרו ג"כ אסור להוציא מאחד לשני ודלא כב"י.

◇ ויש או שאין לבטל מבית לבית אם לא משאיר לעצמו חדר אחד שלא ביטל שלא תשתכח תורת עירוב.

◇ וכתב רמ"א שאז מותר להכניס אפילו מבית חבירו לביתו ותמה על זה המ"א דיחיד ליחיד לא הו אורח והסיק החמד משה שאירי ביחיד לרבים אכן בביה"ל הרבה להוכיח שהרמ"א פליג על דברי המחבר בזה שסובר שיחיד אצל יחיד מקרי אורח.

סעיף ה

◇ שני בתים משני צידי רה"ר והקיפום גויים מחיצה בשבת ועכשיו הם כב' בתים בחצר לא מהני מה שיבטלו אחד לשני דכיון שלא יכולים כלל לערב מער"ש נאסרו לכל השבת.

סעיף ו

◇ יורש שירש בשבת מבטל רשות כיון שכרעיה דמורישו הוא והו כיכל לערב בער"ש.

סעיף ז

◇ מבטלים וחוזרים ומבטלים והיינו שמבטלים בני חצר זו לחצר אחרת או לאחד מבני חצר ומוציאים מה שירצו וחוזרים ומבטלים לאותם שבטלו ומוציאים הם מה שירצו וכל עוד שלא חזרו וביטלו להם אסורים בטלטול דהם רבים אצל יחיד ולא נעשים אורחים.

סימן שפב

סעיף א

◇ הדר עם עכו"ם בחצר אינו אסור עליו עד שיהו שני ישראלים שאוסרים זה על זה ואז אסור עליהם גם העכו"ם דבעיקר הדין דירת גוי אינה דירה רק גזרו חכמים כן שלא ידור עם הגוי וילמד ממעשיו ובחד בית לא שכיה שידור עמו משום דחשידי אשפיכות דמים.

◇ בית אחד שדרים בו כמה אנשים חשיבי כאחד ואין אסור עליהם הגוי.

◇ בפמ"ג נסתפק כשדרים שני אנשים בשתי חדרים אם אסור עליהם הגוי ובמ"א פשוט דחשיבי כשני בתים ואוסר.

◇ אב ובניו שמקבלים פרס מאביהם כיון שאין אוסרים זה על זה אין הגוי אסור עליהם ובאחרונים הקשו מנ"ל לבית יוסף הא ונשאר בשעה"צ בצ"ע.

◇ בעה"ב שיש לו כמה בתים והשכירן ליהודים ויש לו תפיסת יד אצלם שאינם אוסרים זה על זה אסור עליהם הגוי דלא עדיף תפיסת יד מעירוב כן כתב הרמ"א ובאחרונים תמהו עליו מנא ליה הא כיון שאין אוסרים זה על זה אין הגוי אסור ונשאר בצ"ע.

◇ פשוט שאין הגוי אסור אלא להוציא מבית לחצר אבל בחצר גופא מותר ודלא כמו שכתב מהר"ל בתשובה שהו החצר ככרמלית ואסור לטלטל בה ביותר מד' אמות.

◇ ישראל שהשכיר לגוי בית בחצרו אין הגוי אסור עליו דלא השכיר לו ביתו כדי שיאסור עליו וברשב"א כתב עוד טעם שאין דרך ישראל להשכיר לגוי בית בחצרו ולא גזרו חכמים בדבר שאינו שכיה ובבית מאיר השיג על דין הרמ"א והוכיח מהרמב"ם שחולק ע"ז ודעת הגאון שדוקא היכא שמצי לסלוקי בכל שעה הדין כן אבל אם לא מצי לסלוקי אסור עליו וכן הכריע השעה"צ לדינא.

◇ ולטעם הרמ"א שלא השכיר על דעת שיאסור עליו אינו אסור אף על שאר הדרים בחצר דאם אסור שוב יאסרו הם עליו ולפ"ז אם בעה"ב לא דר שם כלל אף שיש שם ישראלים אחרים אסור עליהם דשוב לא שייך טעמא דרמ"א וכן כתב בברכי יוסף וחמד משה ובח"א כתב שלא השכיר על דעת שיאסור על ישראלים אחרים והכריע הביה"ל לאסור מאחר דעיקר דינו דהרמ"א צ"ע.

◇ אין מועיל שיבטל הגוי רשותו לישראל או שיבטלו הישראלים רשותם אצל הגוי אלא צריך לשכור ממנו והטעם שעי"י שלא יתרצה הגוי להשכיר לו ביתו בנקל יתרחק הישראל ממנו.

◇ אם נותן לו הגוי ביתו במתנה אין מועיל והיינו מתנה רעועה כענין השכירות אבל מתנה גמורה מועילה ודאי רק לא רצו להחמיר חכמים כל כך דהנכרי לא ירצה ליתן במתנה גמורה בשום אופן.

◇ לשאול ביתו מן העכו"ם תלוי בפלוגתא בסעיף יד ולדעה ראשונה שם לא מהני.

◇ אם הבית שייך לגוי ושכרו ישראל ממנו ודר עם הגוי בבית בחדר נפרד אין שכירות הבית מועיל לשכירות העירוב אלא צריך לשכור לשם כך.

◇ אך אם יש לישראל רשות להשתמש בכל הבית אין צריך לשכור ממנו דהוי כשכירו ולקטו (ועיין סעיף ט"ו שבאחרונים פליגי בזה).

◇ בגמ' ליכא' משמע שעושים קודם העירוב ואח"כ השכירות ובפוסקים משמע לעשות ההפך ורצה הביה"ל להוכיח שאפילו בדיעבד מעכב ודחה ראיותיו ונשאר בזה שלכתחילה ישכור תחילה ובדיעבד מהני אף שעשה השכירות מקודם (ומ"מ כשמערב תחילה לא יכרך עליו שמא הגוי לא יסכים להשכיר להם).

סעיף ב

◇ אם בטלו הישראלים רשותם לאחד אינו מועיל להחשב יחיד אצל הגוי.

סעיף ג

◇ שתי חצרות הפתוחות זו לזו ואין להם דריסת רגל זו על זו ובחצר אחת גוי ובשניה שתי ישראלים וערבו ביניהם יכולים לטלטל מביתם לחצר הגוי ואפילו החלון או הפתח למטה מעשרה ודלא כמרדכי שמתיר רק למעלה מעשרה.

◇ אם היו במבוי ג' חצירות שתי חצירות של ישראלים ואחת של גוי שאז אוסרים במבוי מדברי השו"ע נראה שמותר לטלטל דרך החצרות ואפילו למטה מעשרה אך כתב הביה"ל שנראה דיש להחמיר למטה מעשרה מאחר שהמרדכי מחמיר בזה אף למעלה מעשרה.

◇ אפילו היה חצרו של הגוי באמצע מותרים הישראלים לערב יחד ולטלטל מזה לזה דרך הגוי דדירתו כמי שאינו.

◇ המבוי עצמו אם היה חצר אחת של ישראל מותרים לטלטל אף דרך המבוי ואם היה שתי חצרות של ישראל אסורים לטלטל דרך המבוי עד שישכרו מהגוי ורק דרך חלון או פתח שבניהם מותרים.

סעיף ד

◇ השוכר מן הגוי סתם מועיל ואין צריך לפרש שהוא להחזיר טלטול ואין צריך שום כתיבה דדי בשכירות קלושה.

סעיף ה

◇ שוכרין מגוי אפילו בפחות משו"פ ודוקא מגוי אבל מישראל אף לדעות המקילים בשכירות מישראל בפחות משו"פ אינו מועיל.

◇ מותר לשכור מהעכו"ם אף בשבת דאינו שכירות ממש אלא כהיכר בעלמא או כמתנה ודוקא במאכל או בדבר שמותר לטלטל אבל מעות אסור לטלטל.

◇ כתב בא"ר שאפילו לא נתן לו אלא הבטיחו ליתן לו ג"כ מהני ובשעה"צ נשאר בזה בצ"ע דבמאי קנה.

סעיף ו

- ◇ כששוכר מהגוי סתם כל זמן שאין הגוי חוזר בו אין צריך לחזור ולשכור.
- ◇ כתב הרמ"א שמי"מ אם רוצה העכו"ם לחזור בו צריך להחזיר הדמים ואם לא החזיר אין יכול לחזור בו והרבה חולקים ע"ז שא"צ חזרת דמים אלא כל שחזר בו אוסר.
- ◇ קודם שבת ראשונה אין הגוי יכול לחזור אפילו בסתם ובמי"א כתב שיכול לחזור בו אם מחזיר הדמים והמקל לא הפסיד.
- ◇ אם השכיר לזמן קודם הזמן אין יכול הגוי לחזור בכל ענין ודלא כט"ז (שאוסר בחזרת דמים) ואחר הזמן צריך לשכור ממנו מחדש אפילו לא חזר בו.

סעיף ז

- ◇ אם שכר מהגוי לזמן ידוע כשיגיע הזמן צריך לחזור ולשכור ממנו ועירוב שעשו צריך לחזור ולעשות דאינו חוזר וניעור.
- ◇ אפי' אומר העכו"ם שמתרצה להמשיך אף שנגמר הזמן לא מהני וצריך לשכור ממנו.
- ◇ אם שכר מהגוי לזמן ידוע ומת אינו יכול לחזור בו אפילו היורש עומד ומוחה ודלא כט"ז.
- ◇ אם שכר בסתמא ומת מסתברא שצריך לחזור ולשכור מהיורש אפי' היורש מתרצה ולרמ"א אפשר דדוקא אם מחזיר דמים אך אין להקל בהרבה חולקים בזה על הרמ"א.

סעיף ח

- ◇ אם שכר מהגוי לזמן ידוע ובתוך הזמן השכיר לאחר אין צריך לשכור מהשוכר חי בשכירות הראשון.
- ◇ אפי' מכר לאחר אין צריך לשכור ממנו ויש מחמירים.
- ◇ אם שכר מהגוי סתם והגוי השכירו לאחר צריך לחזור ולשכור מהשוכר (ואף דאפשר שאין צריך לשכור לרמ"א שצריך חזרת דמים, אין להקל).

סעיף ט

- ◇ חמשה הדרים בחצר אחת שוכר מהגוי לכולם ואין צריך לעשותו שליח והיינו אפי' קודם שערכו ביניהם ואדרכה יש לשכור קודם עירוב.

סעיף י

- ◇ אם שכרו ממנו בעל כרחו אינו מועיל אף שהיה רגיל להשכיר מקודם ואף למתירים בישראל בגוי אסור דאין מדמים כפיה לדבר מצוה מישראל לגוי ועוד שא"כ בטלה התקנה דכל התקנה הוא משום דעכו"ם לא מוגר ואם מועיל בעל כרחו מה הועילה התקנה.
- ◇ דוקא שהניחו לפניו על השולחן אבל אם לקח הגוי המעות בידו אף שהיה בע"כ מהני.

סעיף יא

- ◇ אבל מאשתו או מאחד מבני ביתו שוכרים אפי' הוא עומד ומוחה ובגאון כתב שהוא פלוגתא לעיל בסימן שסו ולדעה שניה שם אסור.
- ◇ אפי' משכירו ולקטו של הגוי שוכרים ובלבד שיהא לו רשות להשתמש בכל הבית ואפילו משכירו של שכירו נמי שוכרים אם יש רשות לשכיר לשוכרו באופן שיוכל להשתמש בכל הבית.

סעיף יב

- ◇ אם אין רוצה הגוי להשכיר יתקרב לו אחד עד שישאל לו רשותו שיהא לו רשות להניח שם שום דבר ואז הוא כשכירו ואז יחזור וישכיר ויש או' שאין צריך לחזור ולהשכיר אלא דיו שיתן עירוב דמהני שאלה בגוי ונכון לחוש לדעה ראשונה.
- ◇ אע"פ שסילק הגוי חפציו של ישראל משם מהני להרבה פוסקים כיון שכבר קנה את המקום להניח בו חפץ לכשירצה.
- ◇ הא לדעה שניה די שנותן עירוב ודיו משמע שדוקא אם הוא מבני חצר צריך ליתן עירוב אך ברשבי"א משמע שאף שאינו מבני חצר הצריכהו חכמים עירוב משום ביתו של הגוי דהוי כאילו דר שם.
- ◇ לדעה ראשונה אם אינו מבני חצר כתב בלבד שצריך גם לערב וגם לשכור אך העיקר הוא שדי ששוכר ממנו.

סעיף יג

- ◇ אם יחד לו מקום בבית שמשאל לו או משכיר לו כיון שאינו כשלוחו בכל הבית לא מהני וכתבו האחרונים דזהו דוקא שבמקום שיחד לו אין יכול הגוי להשתמש ולא מצי מסלק ליה אבל אם יכול להשתמש שם או שיכול הגוי לסלק לישראל חי כשלוחו ודלא כב"י.
- ◇ כתב הב"י דכל שלא נטעו הגוי בפירושו מלהשתמש בכל הבית אמרינן שמתמא מרשהו בכל המקומות וחלקו עליו באחרונים.

סעיף יד

- ◇ שכרו משכירו ולקטו לזמן ידוע אע"פ שסילקו מהיות שכירו תוך הזמן מותרים עד סוף הזמן וה"ה היכא שהשכיר מת.
- ◇ אם שכרו משכירו ולקטו סתם וסילקו מהיות שכירו בטל השכירות (ואף הרמ"א שאו' שדוקא בחזרת דמים הכא אפשר שמודה).
- ◇ והוא הדין אם שכרו מגובר המלך ונסתלק לגמרי שבטל השכירות אבל אם סלקו רק מן הגזברות ועדין נוטל פרס מהמלך מקרי שכירו ולקטו ולא בטל השכירות הראשונה.
- ◇ אפילו נוטל גובר המלך הכסף לעצמו מהני דאין המלך מקפיד ובא"ר הקל בזה גם בשכירו ולקטו.

- ◇ ע"כ טוב לכתחילה לשכור ממנו על זמן ארוך ורב אך לכתחילה טוב לשכור עד עשרים שנה ואם שכרו לעולם בפמ"ג משמע שמהני ותמיד הוי תוך הזמן אפילו מת.
- ◇ בח"א כתב שאין לשכור מאנשי החיל אלא משרי המשטרה שיש להם רשות להשתמש בבתי העיר ולפי הרמ"א אינו כן אלא כל שמקבל פרס מהמלך יכול לשכור ממנו ובאמת דינו של הרמ"א צ"ע למעשה דבראשונים נזכר שיהא לו רשות בבית של בעה"ב חזר יש רק לשרי המשטרה ומ"מ נראה שאם כבר שכר מהגובר והעבירוהו מהגזברות ועדין מקבל פרס בזה נראה שלא מתבטל השכירות אפילו כששכרו בסתמא דבזה נראה שאין המלך רוצה לבטל מעשים שעשה והראיה שעדין נותן לו פרס.

סעיף טו

- ◇ ישראל וגוי הדרים בעיר אחת צריך לשכור מהגוי ולערב עם הישראל וכתב רמ"א שזהו דוקא שכל אחד יש לו דירה בפני"ע אבל אם הם שותפים הוי הישראל שכירו ולקטו אך הרבה אחרונים פליגי ע"ז שלא מקרי שכירו ולקטו דיד שניהם שזה בכל הבית כיון שהם שותפים.
- ◇ וכן שני גויים שדרים בבית אחד וגרים בשותפות נמי דלרמ"א אין צריך לשכור אלא מאחד ולאחרונים צריך לשכור משניהם ובריטב"א כתב לחלק בין ישראל ועכו"ם לשני עכו"ם (שבשני עכו"ם די בשכירות אחד) מ"מ מיתר הפוסקים לא משמע לחלק בזה.
- ◇ כתב הביה"ל שאין להחמיר במח' הנ"ל אלא דוקא היכא שהוא בע"כ של השני אבל היכא שזה לא מדעתו אין להחמיר ובפרט אם נופל הכסף לכיס השותפים.

סעיף טז

- ◇ היה לגוי חמשה שכירים ולקטים ישראלים אף שאפשר לשכור מהם רשותו אינם אוסרים זה על זה כיון שהעכו"ם יכול לסלקם משם (ואף שבתו"ש כתב שאם אופין ומבשלים בחדרים נפרדים אוסרים זע"ז לא העתיקו המ"ב משום דהיכא דמצי לסלוקינהו אין צריך טעם אחר).
- ◇ אם שני ישראלים שוכרים הדירה מהעכו"ם אוסרים זע"ז וצריכים לשכור מהגוי שבחצר.
- ◇ שכירו ולקטו של הגוי אינו אוסר אם שכרו מבעה"ב או מאחד מהשכירים דלקולא אמרינן ולא לחומרא ששכירו יאסור בחצר.

סעיף יז

- ◇ שתי חצרות זו לפנים מזו וישראל וגוי בפנימית וישראל בחיצונה או ישראל וגוי בחיצונה וישראל בפנימית אוסר עליהם הגוי עד שישכרו ממנו ואף שבהג"א כתב להתיר בזה קשה להקל ומ"מ אין צריכים הישראלים לערב ביניהם.
- ◇ דוקא על חיצונה אוסר אבל על פנימית אין אוסר דאין לחיצונה דריסת הרגל על פנימית וישראל יחידי אינו אוסר ודלא כלבוש.
- ◇ היה גוי בפנימית ושני ישראלים בחיצונה אוסר עליהם הגוי עד שישכרו ממנו ובהו אסור לכוי"ע וצריכים נמי לערב ביניהם.
- ◇ יש מי שאומר שאפילו גוי בפנימית וישראל בחיצונה אוסר הטעם שלא יודעים מי דר שם ויחשבו שדרים שם גם ישראל ובשעה"צ כתב עוד דכל מה שאסרו ישראל יחידי הוא משום שמילתא דלא שכחא שיגור עם הגוי לבדו וכיון שהם חצרות נפרדים לא מסתפי לגור עם הגוי ויש לחוש שילמד ממעשיו.

סעיף יח

- ◇ גוי שהשכיר בית לגוי אם נשאר למשכיר תפיסת יד בבית שיש לו רשות להניח בבית כלים או שיש לו אפשרות לסלק השוכר תוך זמנו יכולים לשכור אף מהמשכיר ואפילו השוכר מצוי שם יכול לשכור מהמשכיר וכ"ש שמהשוכר עצמו יכולים לשכור.
- ◇ אם אין לו תפיסה ואין יכול לסלק אין יכולים לשכור אלא מהשוכר.
- ◇ הוא הדין לאדם אחר שיש לו תפיסה בבית הגוי שמהני כמו שכירו ולקטו ויכולים לשכור ממנו ואפילו אין לו חפץ רק שיש לו רשות להניח שם מהני ודלא כא"ר שאומר שדוקא אם הניח שם חפץ.

סעיף יט

- ◇ חצר שישראל יחיד וגוי דרים בה ובית של ישראל אחר אצל ביתו של זה ואינו פתוח לחצר רק בחלונות אסורים לטלטל ביניהם אף שערכו דכיון שע"י שמוותרים לטלטל יהא ישראל חבירו מצוי שם לא יפחד הישראל לגור יחידי עם הגוי וילמד ממעשיו.
- ◇ אם היה לו פתח פתוח לחצר מותר ויש מי שאוסר ויש להחמיר.
- ◇ משמע מהש"ע שדוקא שמתלטל מביתו לחצר אבל מבית לבית מותר ויש חולקים וצ"ע.
- ◇ אם שכרו מן העכו"ם הוא מח' ראשונים דיש או' שכיון שגזרו שלא לעשות סיוע ליחיד הדר עם העכו"ם אפילו בשכירות אסור.

סעיף כ

- ◇ חצר שישראלים וגוי דרים בה ועירבו הישראלים דרך חלונות או פתחים שהיו בין בית לבית מותרים בבתים ואסורים בחצר דלא הו כבית אחד במה שערכו ביניהם.
- ◇ ספינה של גוי שיש בה ישראלים שדרים בבתים מיוחדים צריכים לערב ביניהם ולשכור מהגוי או שיבליעו השכירות בשכר הספינה והיינו שיאמרו לו שנותנים לו כסף גם על שכירת הרשות.
- ◇ אם הגוי השכיר גם לגויים אחרים צריך שישכרו ממנו קודם שמשכיר להם דאם לא השכירו קודם שהשכיר להם צריכים לשכור מכל עכו"ם ועכו"ם אם לא שיש למשכיר תפיסת יד או רשות לסלקם תוך הזמן.

- ◇ דוקא שהמחיצות של הבתים קבועות שם אך אם אינם קבועות מצדד ועבה"ק שאפשר שאינם מחיצות.
- ◇ אם היו הישראלים פחות מל' יום שם ג"כ צריכים לערב ולשכור דלא בטלי לבעל הספינה הגוי אמנם אם בעל הספינה ישראל בטלי ליה עד ל' יום.

סימן שפג

סעיף א

- ◇ גוי הדר עם שני ישראלים ואין הגוי ובני ביתו בבית (ויש מח' לעיל אם צריך שילכו מהלך יום או אפילו לעיר אחרת) ועירבו ביניהם שאו הם מותרים ובה הגוי בשבת בטל העירוב וצריכים לשכור ממנו ואח"כ יבטלו רשות ומותר זה שביטלו לו לטלטל אבל אין העירוב חוזר ונעור (ולא אמרי' כיון שהותרה דאין העירוב היה עומד להתקיים כל השבת).
- ◇ ומותרים לשכור ממנו אף בשבת דאינו דומה למקח וממכר דאינו אלא היכר להתיר טלטול.
- ◇ וכ"ש אם מת העכו"ם בשבת כגון שלא היה בביתו ועירבו ובה בשבת ומת שמתו"ם ע"י שיבטלו רשות ועירובן בטל ואין חוזר וניעור (ואף שבישראל שמת ולא עירב עירוב הנותנים קיים שאני הכא שהגוי לא ראו להתערב עמהן ודלא כראב"ד) ואפילו לא עירבו כלל מותרים ע"י שיבטלו רשות.
- ◇ ופשוט שאם בביה"מ לא רצה הגוי להשכיר ואח"כ השכיר או מת שאין העירוב חוזר ואפילו לדעת הראב"ד שהעירוב חוזר ונעור זהו דוקא שביה"מ היה עירוב.
- ◇ אם שכרו מן העכו"ם וערכו ביניהם ומת העכו"ם בשבת אף שיש לו יורשים ועדין לא שכרו מן היורשים לא בטל כיון שהותרה הותרה ודלא כט"ז.

סימן שפד

סעיף א

- ◇ גוי הנכנס לשם אכסנאות כל שאין נכנס ברשות והיינו ששאל או שכר באופן שלא מצי לסלוקי אינו אוסר לעולם.
- ◇ כתב המ"א שגוי שנכנס לבית בחובו מקרי ברשות ואוסר ויש מקילים בזה.
- ◇ אם נכנס ברשות אם הוא רגיל לבוא שם אוסר מיד ואם אין רגיל אין אוסר רק לאחר ל' יום.
- ◇ הקשו האחרונים דבריש סימן שפב מקילין גבי גוי לומר שלא השאיל לו שיאסור עליו וחי' בחמד משה שאיירי הכא שאין בעה"ב בביתו וחי' זה נסתר מרמב"ן ובגר"ז תירץ שרק לזמן מרובה לא משאיל על דעת שיאסור עליו אבל אכסנאי הוא זמן מועט ובגר"א תירץ דאין חילוק רק שתלוי במצי לסלוקי והכא אין יכול לסלוקי עוד כתב הביה"ל שבעכו"ם כתב עוד טעם שאין מצוי שישאיל וישכיר לגוי ולא גזרו ואפשר שאין מתירים רק בצירוף שני הטעמים (שלא מצוי ושלא השאיל לו על דעת שיאסור עליו רשותו) והכא שהוא אכסנאי לא שייך הטעם שאינו מצוי כיון שמצוי שיתן לגוי אכסנאות.

סעיף ב

- ◇ אנשי חיל המלך שנכנסו בבתי היהודים בין בחזקה בין ברצון אם יש לבעלי הבית שם כלים שאסור לטלטלם אינם אוסרים עליו (ודלא כח"א שהבין במ"א שדי ברשות שיש לו להניח שם כלים אף המטלטלים דאף שלהיות שכירו ולקטו די בשיש לו רשות להניח שם חפץ הכא צריך שיהא מונח שם כלי שאסור לטלטלו דוקא כיון שרוצה להיות בעה"ב ע"י זה) או אם מצי לסלוקינהו ודאי אין אוסרים עליו וכן אם שכרו משר העיר הרשות ויש לו רשות לסלקם מהני ובמשכנות יעקב פליגי שחיל המלך לעולם הרי הם כנכנסים שלא ברשות ואינם אוסרים לעולם.
- ◇ וכתב הביה"ל שהיכא שנכנסו בחזקה אפשר שיש להקל בשעת הדחק שדי בזה שיש לו רשות להניח שם כליו ואפילו המטלטלים דעדין אינו ברשות גמור.
- ◇ ודוקא שיש להם רשות מהמלך אבל בלא רשות המלך הוי כנכנסים שלא ברשות ואינם אוסרים לעולם ואפילו רק משנה מחוק המלך אינו אוסר.
- ◇ אם אין לו תפיסת יד ולא מצי לסלוקי צריך לשכור ממנו ואם שכר משר העיר שיש לו רשות להוציא משם מהני.

סימן שפה

סעיף א

- ◇ צדוקי הרי הוא כישראל ומבטל רשות אבל לא מועיל לערב עמו כיון שאינו מודה בעירוב והוא הדין לכל מי שאינו מודה במצות עירוב שאינו יכול לערב.
- ◇ אפילו שצדוקי מחלל שבת בפרהסיא כתב ב"י שאני צדוקי שמוחק כן מאבותיו ויש פוסקים שחולקים וסוברים שאם מחלל שבת בפרהסיא אינו מבטל רשות ולזה נוטה דעת השעה"צ.
- ◇ **סעיף ב**
- ◇ כותי דינו כגוי ואין לו תקנה אלא בשכירות.

סימן שפז

סעיף א

המשתתפים במבוי צריכים לערב בחצרות כדי שלא ישכחו התינוקות תורת עירוב ודוקא כששיתפו בשאר אוכלים אבל אם שתפו בפת מותר כיון שהתינוקות מכירים בפת.

מ"מ צריך ליתנו בבית שבחצר ושיהא בו כל דיני עירוב חצרות ואז מועיל השיתוף במקום עירוב ומותרים להוציא מהבתים לחצרות.

שכח אחד מבני החצר לתת עירוב סומכים על השיתוף אף שלא עשהו בפת דכיון שאינו אלא שלא תשכח תורת עירוב כאן הרי עירבו.

נשתתפו ושכחו לערב אם אין מקפידין על פרוסתם דהיינו שאם אחד שואל מחבירו פרוסה נותן לו הוה קעין שותפין וסומכין על זה במקום שיתוף בשבת ראשונה בלבד ואין מתירין להם זה אלא מדוחק.

יש אומרים שדוקא עירבו החצרות לעצמן מועיל שיתוף לטלטל בין החצרות אבל לא עירבו ביניהן אין מועיל להם השיתוף אפילו בפת ובאחרונים דחו לשיטה זו מהלכה דכשנשתתפו בפת מהני לכ"ע במקום עירוב וכ"כ בריטב"א להדיא.

יש אומרים שאפילו לא נשתתפו אלא ביין סומכים על זה גם משום עירוב מגו דמהני לשיתוף מהני לעירוב (ולדעה זו כחה הרמ"א לעיל שיכול להניחו בחצר אך צריך שתהא שלימה עי"ש).

אם ערבו כל החצרות דרך פתחים ולא נשתתפו במבוי סומכים על העירוב במקום שיתוף וברמב"ם אפשר שמודה ג"כ לזה ובגאון יעקב כתב שלהרמב"ם לא מהני.

כתב הרמ"א שאנו נוהגים ליתן שיתוף אחד בקמח ונראה הטעם שכיון שכולם משתתפין עדיף טפי ממה שכל חצר מערבת ואח"כ אחד מבני חצר נותן שיתוף שאו עושים גם עירוב וגם שיתוף ואם עושה יותר מזה וברך עליו הוה ברכה לבטלה והקשו על זה האחרונים מנין זה לרמ"א שכך היו עושים העירוב והשיתוף אולי גם בומנם עשו כולם יחד ואפ"ה הצריכה הגמי' גם עירוב וגם שיתוף ועוד שהרי גם היום כל אחד מוכה לכולם וע"כ כתבו שעיקר הוא שסומכין על דעה ראשונה שהיא שיעירבו בפת מהני משום עירוב ויותר טוב לומר בפירוש שנותן הפת לשום עירוב ולשום שיתוף ואז מהני לכ"ע (ומ"מ לעיל מבואר שנהגו להניחו בביהכ"נ).

סימן שפח

סעיף א

אם לא עירבו החצרות יחד וגם לא נשתתפו במבוי מותר לטלטל בכל המבוי כלים ששבתו במבוי או בחצר.

ואפילו עירבו הבתים עם החצרות מותר לטלטל כלים ששבתו בחצר למבוי ולא חיישינן שיוציא כלים ששבתו בבית והרמב"ם אוסר בזה לטלטל במבוי בדי' אמות והעיקר כדעה ראשונה ודוקא שהיה המבוי מתוקן בלחי וקורה אבל היה מתוקן בצוה"פ אף להרמב"ם מותר (ופשוט שאם לא היה מתוקן כדן שדינו ככרמלית לכ"ע).

סימן שפט

סעיף א

גוי הדר במבוי ויש לו חלון או פתח אחורי ביתו פתוח לבקעה או קרפף אפילו אין בחלון אלא ד' על ד' אינו אוסר במבוי אפילו הוא יותר רגיל במבוי ודוקא שיש בקרפף יותר מבית סאתים אבל סאתיים כיון שקטן הוא לא נחא ליה ואוסר ואפילו היה לו פתח גדול לקרפף אוסר במבוי (ודלא כראב"ד).

כתב הריטב"א שנראה שדוקא שיש לו פתח מן הקרפף לשוק ג"כ דבלא זה ודאי אוסר במבוי כיון שאין יכול לצאת לשוק רק דרך המבוי.

בשו"ע השהו דין בקעה לקרפף שצריך שיהא יותר מסאתים ובביה"ל העיר שאפשר שדין בקעה שונה שאפילו פחות מסאתים אינו אוסר כיון שפתוחה מכל צד ונפיש אירא ועיין.

אם הוא רגיל יותר דרך הקרפף אף שאין בו סאתים אינו אוסר במבוי.

ישראל הדר במבוי ויש לו חלון או פתח פתוח לקרפף יותר מסאתים אוסר במבוי כיון שאינו ראוי לטלטל בו ואם היה מוקף לדירה מותר ויש מי שאומר שכיון שמוקף לדירה אין בו איר כל כך ואוסר במבוי והלכה כדעה ראשונה.

היה בו סאתים או פחות אינו אוסר במבוי ואף שאצל גוי אוסר כיון שאסור לו להוציא משאות סגי ליה בהכי (ואם היה מוקף לדירה לדעה שניה לעיל ג"כ אסור).

סימן שצ

סעיף א

מבוי שצדו אחד גוי וצדו אחד ישראל הוא ישראל מותר במבוי דיחיד הוא במקום העכו"ם ובית של ישראל אחר אצלו חלון ביניהם אסורים לערב שלא יסמוך עליו שנכנס ויצא תדיר בשל עירובו וידור עם העכו"ם וילמוד ממעשיו.

אם היה פתח גמור ביניהם מותרים לערב ויש מי שאוסר (ובסימן שפב פסק שם המ"ב להחמיר).

אין מערבין בכמהין ופטירות שאינם באים אלא באקראי דעת הגאון שמערבין בהם.

אין מערבין בירק שהוא בשיל ולא בשיל דקשה לאכילה.

ירק חי לגמרי או מבושל לגמרי מערבים בו ובלבד שדרכו בכך ולפת דידן דרכו להאכל חי.

אין מערבין במים לבדם ובמלח לבדו וביחד מערבים בהם ויש או דדוקא אם נתן לתוכן שמן וכגון שאין בשמן כשיעור והמים עם המלח משלימים לשיעור והלכה כדעה ראשונה.

סעיף ו

כל דבר שרגילים ללפת בו את הפת שעורו כדי ללפת בו פת של שתי סעודות וכל שאינו בא ללפת צריך שיהא בו עצמו כשיעור שתי סעודות.

בשר חי אינו לפתן וצריך שיהא בו כשיעור שתי סעודות (ובשר חי היינו שמלוח הרבה שאו ראוי לאכילה או שבשיל ולא בשיל) אבל צלי ומבושל הוא לפתן.

מקום שאין נוהגים ללפת בו בשר צלי בטלה דעתם ודי בכדי ללפת בו את הפת ויש או שמ"מ אותו מקום עצמן צריכים ליתן ממנו מזון ב' סעודות.

יין מבושל או חומץ הוא לפתן ויש או שיין מבושל די בו כדי קינוח ב' סעודות אבל רוב הפוסקים חולקים ושיעור חומץ כדי לטבל בו ירק של שתי סעודות הנאכל בלא פת והוא רביעיית.

יין חי לא הוא לפתן ושיעורו שתי רביעיות וכן שיעור שאר משקין.

סעיף ז

משתתפין בשני ביצים אפילו הם חיים, דבשעת הדחק סועדים בהם, וכן בשתי רמונים וחמשה אפרסקים, וכן בעשרה אגוזים ובאתרוג אחד, שזהו שיעורן לקינוח סעודה וחשיבי משום זה, (וזהו השיעור בפירות חיים אבל במבושלין לא נתבאר ופשוט שהוא כשיעור שרגילים ללפת).

ומערבין בליטרא ירק בין חי בין מבושל (ותמיהא דברי הפמ"ג שבחי די בשתי סעודות ומבושל כדי ללפת בו את הפת).

פולין לחים כמלא היד דזהו שיעורו ללפת בו את הפת.

בתפוחי יער מלא הקב והרבה פוסקים חולקים שהוא הדין בכל תפוחים.

תמרים וגרוגרות שיעורן בקב שמן שיעורו ברביעית ודבילה במנה.

כל השיעורים הנ"ל בין באוכלין בין במשקין הוא כשיעור שתי סעודות ומהני אף לאלף אנשים ודלא כהראב"ד שמצריך במשקין רביעית לכל אחד.

סעיף ח

משתתפין לנוזר בין ובתרומה לישראל וכן נשבע או נדר על ככר שלא יאכלנו משתתפין לו בו כיון שראוי לאחרים וכהיום תרומה טהורה אינה ראויה לאף אדם ואין משתתפין בה.

חלה (חוץ לארץ) נראה שמותר כיון שמן הדין ראויה לכהן שטבל לקרוי.

איסור חדש אם נוהג בו משום חומרא מותר להשתתף ואם סובר שכך הדין אסור.

אם נשבע שלא יהנה ממנו יש או שאין משתתף בה דסו"ס נהנה מתיקון המבוי ומשמע מהמחבר שלדעה ראשונה מותר אף בזה אבל כמה אחרונים פליגי שבוה לכ"ע אסור דסו"ס נהנה מהככר ובעירוב תחומין מותר דאין מערבין אלא לדבר מצוה ומצוות לאו להנות נתנו.

כתב הרמ"א שאם או לשון קונם אף אם נדר שלא יאכלנו אין משתתף לכ"ע ובביה"ל הביא שהרבה חולקים וסוברים שאין חילוק בין קונם לנדר (שלטוס) אף נדר אסור ולרש"י אף קונם מותר) ולדינא אף אם אמר קונם אכילתו מותר.

סעיף ט

אמר על ככר היום חול ולמחר קודש משתתפין לו בה דבבין השמשות עדין לא נתקדשה ואף שבצוה"כ לא יוכל לאכלה לא גרע מנאבד.

לענין לאוכלה בבין השמשות להרמב"ם אסור מספק ורק בשיתוף דרבנן מקילים ולרש"א מותר אף לאוכלה דלא נתכוין לאוסרה מספק.

נדר היום קודש ומחר חול אין מערבין דבבין השמשות הרי היא קדושה מספק דלא פקעה קדושה מספק.

לרש"י דוקא שאו למחר יהא מחולל על מעות שבבית דאין פוקע קדושה בכדי ולרש"א וריטב"א אין צריך דקדושת דמים פוקעת בכדי.

חצר שפתוחה לשתי מבואות יכולה לערב עם שניהם אך אסור להוציא ממבוי זה למבוי שני דרך חצר זו ואם נתנו שיתופיהן בחצר בכלי אחד מותרים.

אם לא שיתף עם שום מבוי אם רגיל בשתייהם אוסר על שניהם.

אם רגיל באחד ובשני אינו רגיל אוסר היכן שרגיל.

אם שתף עם אחד אפילו עם שאינו רגיל הותר הרגיל לעצמו (אם שיתפו ביניהם) וכ"ש אם היה רגיל עם שניהם ושתף עם אחד שהשני מותר לעצמו.

אם מבוי אחד שיתף לעצמו והשני לא שיתף לעצמו והוא לא שיתף עם שניהם זה שיתף מותר אפילו היה רגיל בו דדוחקים אותו אצל שאינו רגיל דכופין על מדת סדום שלא יאסור.

סעיף ג

מומר לע"ז אפילו בצנעה, או ישראל המחלל שבתות בפרהסיא אפילו באיסור דרבנן, הרי זה כגוי ואינו מבטל רשות. (ולענין שארי דברים, יש אחרונים הסוברים שאינו נעשה מומר בחילול שבת באיסור דרבנן).

אם מחלל באיסור מוקצה, בביה"ל נשאר בצ"ע, ובתפארת ישראל החמיר בזה.

דוקא שרגיל לחלל בפרהסיא אבל חילל פעם אחת בפרהסיא אינו נעשה מומר ויש מחמירים.

דוקא שעושה לתאבון אבל להכעיס הוה מומר ואפילו בצנעה הוה כגוי.

פרהסיא הוא שעושה בפני עשרה מישראל או יודע שיתפרסם ביניהם אמנם אם מתבייש לעשות זאת בפני אדם גדול גם זה לצנעה יחשב.

אם עושה כן מפני שמוטעה בדבר אינו נחשב מומר דאומר מותר שוגג הוא.

סעיף ד

ישראל שהמיר והיו לו בתים בשכונת ישראל וערבו לכל השנה, הרי זה אוסר בכל שבת שחל לאחר שהמיר, ולא אומרים בזה כיון שהותרה הותרה.

אם המיר בשבת גופא, אותה שבת מותרת כיון שהותרה מקצתה.

אם יש לו פתח לשכונת הגויים דוחים אותו לשם אפילו אינו רגיל בו, ואפילו הוא קטן ובלבד שיהא בו ד' על ד' טפחים, והטעם, שכופין אותו על מדת סדום שלא יאסור, ועוד דבהכי ניחא ליה טפי.

סימן שפו

סעיף א

אסרו חכמים לטלטל מחצר למבוי עד שיעשו שיתוף שגובין פת או מיני מאכל ונותנים אותו באחד מן החצרות ואותו חצר פטור מליתן בשיתוף וכמו בית שמונה בו העירוב.

ואין צריך ליתנו בבית דירה אלא באויר החצר או בבית שאין בו ד' על ד' רק צריך שיהא במקום המשתמר לפיכך אין נותנים אותו באויר המבוי.

מותר ליתן השיתוף בבית ודלא כחוספות.

סעיף ב

ישראלים הדרים בשלשה מקומות חולקים ומפסיק ביניהם מקום האסור לטלטל אף שנשתתפו יחד אינו מועיל ואין שיתופן שיתוף (ואין מותרים אלא אותן שהשיתוף אצלן).

בבית מאיר כתב שאייר שהיו מקומות חולקים ודלתותיהם נעולות בלילה שאף שאין ביניהם מקום האסור לטלטל ג"כ אסורים דכיון שגם רחוקים וגם דלתותיהם נעולות בלילה אינם יכולים להתחבר יחד ומ"מ כתב שזהו דוקא כשאין להם רשות לפתוח הדלתות בלילה אבל אם יש להם רשות לפתוח מותרים.

היו מקומות חולקים והיינו בלחי וקורה וערבו במקום אחד אין אסורים עליהם אותם שלא עירבו דאין כל העיר חשובה כמבוי אחד שיצטרכו לחלק בשתי פסים או בצוה"פ ואפילו העיר מוקפת חומה ובמ"ב נשאר בצ"ע דבמוקף חומה ק"ל דהוה כחצר אחת וצריכים להתחלק דוקא בצוה"פ או בשתי פסים.

סעיף ג

שיתוף מבואות דינו כעירובי חצרות לשיעורו וששתו מערבת לו ושקטן יכול לגבותו ושיכול אחד לזכות לכולם.

אפילו היה משותף עם שכניו בסחורה לזה יין לזה שמן הוה כשיתוף ובלבד שיהא בכלי אחד ואפילו שותפים במין אחד צריך שיהא בכלי אחד ואפילו באופן שמותר בשני כלים בעירוב הכא אסור כיון שלא נתנו לשם עירוב אלא היו שותפין בו.

ומה שכתב הרמ"א שאפילו יין ושמן מהני כתב במ"ב שרוב הפוסקים פליגי בזה שכיון שאין מתערבין לא מהני אף בכלי אחד ורק במיני משקין שיכולים להתערב מהני.

כתב בגאון יעקב דאף לרמ"א שיין ושמן מהני עכ"פ הוא משום דהוה חיבור אבל מיני אוכלים אפילו בפת ופת לא מהני אלא אם כן משותפים בפת אחד.

וכל זה דוקא כה"ג שלא עשו לשם שיתוף רק היו שותפים אבל עשו לשם שיתוף מהני אף במיני אוכלים מחולקים.

סעיף ד

משתתפין בכל מיני מאכל ואפילו ארבעה וחמשה מיני מאכל מצטרפין למזון שתי סעודות שהוא שיעור אף לאלף בני אדם.

סעיף ה

אין משתתפים בגדגוניות שהוקשו לזרע שאינם ראויים לאכילה ולא בעלי בצלים שלא גדלו זרת דארס שבהם מזיק ולא בכפניות שהם תמרים שלא בשלו כל צרכן.

אין מערבין בתבלין דאינו ראוי לאכילה ואין מערבין בפולים יבשים ולא בעדשים חטים ושעורים דאינם ראויים לאכילה אלא אחר בישולם ובקליות מערבין בהם ויש מי שאומר שמערבין בתבלין וכתב הביה"ל שנראה שלדעה זו מערבין נמי בחטים חיים וכדו' (ודלא כשו"ע) ובשעת הדחק יכול להקל לערב בתבלין ומ"מ לא יערב בפלפלין כ"כ ח"א ובחתי"ס התייר בפלפלין כמו בתבלין.

סעיף ב

◇ מבוי שצדו אחד ישראלים וצדו אחד עכו"ם וערכו כל החצרות דרך חלונות מותרים דרך חלונות ואפילו פתחים שביניהם אבל אסורים דרך מבוי עד שישכרו מהגוי ולא נחשבים כישראל יחידי בזה שערבו.

סימן שצא

סעיף א

◇ ככל משפטי ביטול למי ששכח ולא עירב כן הוא במבוי לחצר שלא נשתתפה שיכולה לבטל לכולם ואז יהו מותרים במבוי והיא אסורה דלא ביטלה אלא רשות שיש לה במבוי אבל חצרה לא ואם בטלה גם ביתה וחצרה מותרת בכל אכן לדעת החמד משה נחשבים בני החצר רבים ואין נעשים אורחים ודעת אבן העזר שרבים אצל רבים נמי הו אורחים וצ"ע למעשה (ולכאור כוונתו אם יש להקל כש"ע מפאת קולתו של האבן העזר או להחמיר כחמד משה).

◇ וכן יכולים גם הם לבטל לה את רשותם ואז היא מותרת והם אסורים ובפרישה כתב שאם ביטלו רשות ביתן וחצרן מותרים גם הם אף שהם רבים אצל יחיד והסכמת האחרונים לעיל לאסור.

◇ ערבו החצרות ביניהם דרך פתחים מותרים אף במבוי דסומכים על שיתוף במקום עירוב.

◇ וככל משפטי חצר לגבי גוי כן הוא במבוי ועיר שאם יש רק חצר אחת של ישראל אפילו יש בה בתים הרבה אין צריך שיתוף.

◇ ובלבד שהעיר מוקפת לדירה דבאינה מוקפת לדירה אם היא יותר מסאתיים היו ככרמלית ואסור לטלטל בה כלל.

◇ וסתם עירות מוקפות לדירה וסתם מבצרים אינם מוקפים לדירה.

◇ כשיש שתי חצרות של ישראל במבוי צריכים לשכור מכל חצר ואין מועיל לשכור משר העיר ואפילו יש שתי חצרות של ישראל בשתי מבואות והעיר מוקפת חומה ואין המבואות מחולקים ג"כ צריכים לשכור מכל חצר.

◇ יש אומרים שטלטל במבוי מהני מה ששוכר משר העיר ורק לטלטל בבית הגוי אין מועיל והטעם כיון שדרך המבוי יכול לשנותה וכן הסכימו האחרונים להלכה (ודלא כט"ז).

◇ ודוקא שאין לשר העיר רשות להניח שם כליו אפילו בזמן מלחמה אבל אם בזמן מלחמה יש לו רשות להשתמש בבתי מותר לשכור ממנו או משכירו ולקטו.

◇ כתב בחכם צבי שדוקא שיש בידו לעורר מדנים ומלחמות אבל אם צריך רשות אנשי העיר כיון שעתה אינו שעת מלחמה אי אפשר לשכור ממנו.

◇ אם עושה כן מחמת הכרח ואינו מחוק המלכים אינו מועיל לשכור ממנו.

◇ ולפי הנ"ל אפשר לשכור מהמלך או מהמשרתים שהרי יש לו רשות להשתמש בבתי בשעת מלחמה מדינא דמלכותא ואפילו מהמשרתים אפשר ונראה לי שדוקא מהמשרתים הממונים על זה אבל אם אינו ממונה על זה אף שהוא ראש החיל אין שוכרין ממנו, ח"א.

סעיף ב

◇ ישראלים הדרים בחצר יחידי בעיר של גויים ומוקפת חומה או מתוקנת כתיקון מבואות שאז אינם צריכים לשיתוף ובאו אורחים ישראלים בחצר אחרת בטלי לישראל הקבועים ואינם אסורים ומותרים שניהם בכל העיר ודלא כמ"א שכתב שהאורחים אסורים בטלטול והקבועים מותרים.

◇ אם אין לעיר חומה ואינה מתוקנת כתיקון מבואות אין בטלים לה האורחים שבחצר אחרת דאינם חשופים כחצר אחת ואסורים האורחים זה על זה והוא הדין אם בני החצר גופא לא עירבו ביניהם שאז האורחים ג"כ אסורים זה על זה דלא שייך לומר שבטלים לאותם שקבועים כיון שאינם מעורבים.

◇ יש אומרים שאם רגיל לבוא אסור אף שאין נמצא שם ל יום ויש מקילים שרק אם נמצא ל יום אסור.

סימן שצב

סעיף א

◇ עיר שהיתה קנין יחיד כגון שבנאה לעצמו או שבנאה להושיב בה דירון ומשייר לעצמו דרכים ופלטיות אפילו נעשית של רבים ואפילו יש לה שני פתחים שנכנסים בו ויוצאים בו עושים שיתוף אחד בדווקא.

◇ אם מכרה לרבים דעת הרשב"א שהי עיר של יחיד כל שלא נשתקע שם בעלים הראשונים ממנו ובריטב"א והרמב"ן פליגי דבמכרה הוי עיר של רבים.

◇ וכן עיר של רבים שיש לה רק פתח אחד מערבין עירוב אחד ולא שנים.

◇ עיר של רבים ויש לה שני פתחים אפילו נעשית של יחיד אין מערבין את כולה אלא משייר מקום אחד אפילו חצר עם בית אחד ומשתתפין השאר ומותרים כולם ואותה חצר אסורה בשאר חלקי העיר ודבר זה היכר הוא שידעו שהעירוב התייר להם הטלטול בעיר זו שרבים בוקעים בה.

◇ בשו"ע משמע שצריך דוקא חצר עם בית ובא"ר ופרישה הביאו שאפילו בית לחוד נמי מהני ובריטב"א כתב להדיא כש"ע.

◇ אי מהני שיעור בבתי עכו"ם יש בזה מח' וטוב להחמיר.

◇ כתב המ"ב שכהיום לא נזהרים בזה לשייר אפילו בעיר של רבים ואפשר דס"ל כרש"י שפחות מס' ריבוא אינו רה"ר ובא"ר הביא שבדר"כ יש בתי עכו"ם וסומכים על זה דהוי שיעור.

◇ וכל שכן שאם רצו לחלק המבוי כל אחד לעצמו בעיר של רבים שמהני.

◇ כשמחלקים המבוי גופא ומשיירים בו חצר אחת צריך ליתן פס ד' או שני פסים משהו ואם הוא יותר מעשר אמות צריך לעשות צוה"פ.

סעיף ב

◇ עיר של רבים שיש לה פתח אחד ובצד שני סולם אין הסולם נחשב כפתח דלקולא אמרינן ולא לחומרא ואפילו נתן סולמות שם ברוחב יותר מ"א אמות לא נחשב כפתח.

◇ אם יש לה שני פתחים ובצד אחד יש אשפה חשיב שיש לו רק פתח אחד ודוקא שהוא אשפה של רבים אבל של יחיד נחשב כפתח.

◇ נראה שצריך שיהיה האשפה גבוהה " טפחים וצ"ע.

◇ אם פיננו האשפה חזר הפתח למקומו.

סעיף ג

◇ הבתים שמניחים אותם שיעור אפילו אינם פתוחים לתוך העיר רק לחוץ הוי שיעור.

◇ אפילו בית התבן או בית הבקר שאין צריכים עירוב עושים אותו שיעור (והיינו כשאין אוכל שם דאם אוכל שם חייב בעירוב ג"כ).

סעיף ד

◇ עיר של יחיד מערבין אחד ולא שניים ואם נתחלקה אוסרת על כל העיר.

◇ אם בנו מצבה על פתח המבוי ששיירו אינו אוסר עליהם וגובה המצבה הסכימו האחרונים שדי בגובה ד' טפחים על ד' טפחים ובעבה"ק כתב שדי בגובה ג' טפחים ואם הוא רחב יותר מ"א אמות צריך צוה"פ או מצבה בגובה עשרה טפחים ולגאון משמע שגם בזה די במצבה של ד' טפחים.

◇ ודוקא שמחלקים המבואות אבל אם רוצים לחלק את המבוי גופא צריך מוחיצה של עשרה טפחים ובמ"א כתב שהוא דוקא שרשות הרבים עוברת בתוכה (ולכאור היינו לאורכו) אבל בלא זה מהני פס ד' או שני פסין וכדלקמן סעיף ו'.

◇ במ"א הביא ספקו של מהריב"ל ברה"ר שדלתותיה נעולות בלילה שאפשר שחשיב עיר של יחיד ובאחרונים הכריעו שהוי עיר של רבים.

סעיף ה

◇ במה דברים אמורים שאסורים להתחלק זהו דוקא כשכל העיר מתוקנת כדן אבל אם לא הוכשרו מחיצותיה ורוצים להכשיר חציה ולערבה שפיר דמי.

סעיף ו

◇ מה שאמרנו שאין מחלקים עיר של יחיד זהו דוקא בלחי וקורה אבל בפס ד' או בשתי פסין משהו מותר ואם הוא רחב יותר מעשר אמות עושה צוה"פ או מוחיצה (היינו מצבה) גבוהה עשרה טפחים ובגאון כתב שבסוף מבוי די במצבה של ד' טפחים ובת"ש ופמ"ג כתבו שהכא שהוא רחב יותר מ"א אמות צריך דוקא " טפחים.

◇ יש או שגם באמצע המבוי יכול לחלק אם מחלקו לרחבו דרך לאורכו ששניהם עוברים יחד ברה"ר אין מועיל שמתחלקים אבל ברוחב המבוי שלכל אחד יש לו דרך משלו ואין עוברים זה על זה עד עשרה אמות מתחלקים בלחי וקורה ובמ"א השיג שרק בפס ד' או שני פסים משהו ואם הוא רחב יותר מ"א עושה צוה"פ.

סעיף ז

◇ עיר של רבים שנתמטעה מחמישים דירון הוי כעיר של יחיד ואינה צריכה שיעור.

סעיף ח

◇ המזכה בשתוף לכל בני העיר אינו צריך להודיעם שזכות הוא להם ודוקא כשעירבו יחד אבל עירבו לחצאין גלו דעתם שאין רוצים להיות משותפין.

◇ ודין מי ששכח ולא עירב, או מי שהלך לשבות בעיר אחרת, או עכו"ם שהיה עמהם בעיר, הכל כדן חצר שבמבוי.

סימן שצג

סעיף א

◇ אין מערבין ומשתתפין ביו"ט שחל בער"ש ואפילו הניח עירובי תבשילין ואם שכח ועירב בפמ"ג מסתפק אי מהני.

◇ שכח ולא עירב מעי"ט וחלו שני ימים טובים בער"ש מערב בראשון על תנאי שאם הוא חול אינו כלום ועושה כן גם ביו"ט שני ומהני ומ"מ לא יברך.

◇ בב"ח מצדד שיהי העירוב שעושה אף ליו"ט שני שאין ביום הראשון אם הוא חול הרי זה עירוב למחר ולשבת וכו' ואז יכול לטלטל אף שלא לצורך כלל.

◇ דוקא בבי ימים טובים של גלויות יכול לעשות תנאי זה אבל בשני ימים של ראש השנה לא דכיום אחד ארוך חשופים.

סעיף ב

◇ מותר לערב ולהשתתף אף אחר שהגיע בין השמשות.

◇ אפילו קבל עליו תוספת שבת יכול להניח עירוב ואפילו אחר שהגיע בין השמשות ויש חולקים שכשקבל עליו תוספת שבת אפילו קודם בין השמשות אין יכול להניח וכן נראה שמצדד הגאון לדינא.

סעיף ג

◇ עירב לשניים וכגון ששלחוהו לאחד עירב מבעו"י ונאכל בין השמשות ולאחד מבין השמשות אותו שנאכל ביהש"מ או חושבים אותו כלילה וכשר ואותו שהניח ביהש"מ או חושבים כיום וכשר.

◇ אך אם הונח ביהש"מ ונאכל ביהש"מ פסול.

◇ כתב הביה"ל שנראה שאם הניח ביהש"מ דר' יהודה ונאכל ביהש"מ דר' יוסי כשר דממ"נ לר' יהודה הרי נאכל כלילה ולר' יוסי הרי הונח ביום.

סימן שצד

סעיף א

◇ ספק עירוב כשר ודוקא שהיה מונח ונשרף רק ספק קודם ביהש"מ ספק אחר ביהש"מ או אפילו ספק הניחו ביום ספק הניחו כלילה אבל ספק הניח ספק לא הניח פסול ואינו דין ברור דהרבה ראשונים פליגי על זה ומתירים אף בספק הניח (וה"נ נחלקים בספק טרפה ובספק תרומה טמאה).

סעיף ב

◇ צריך שיהא העירוב ביהש"מ במקום שראוי לטלו וע"כ אם נפל עליו גל ואין יכול לטלו בלא מרא וחצינא פסול ואם יכול לטלו בלא מרא וחצינא אף שצריך לטלטל מוקצה מותר דלא גזרו על מוקצה ביהש"מ.

◇ אין העירוב צריך להיות קיים אלא בין השמשות ויכול לאוכלו כשודאי חשכה ואף שמותר להניחו לכתחילה ביהש"מ זהו רק דיעבד ששכח אבל לכתחילה אין להכנס לספק דרבנן ויש להניחו קודם בהש"מ.

◇ ויש לבצוע עליו בשחרית שהואיל ונעשה בו מצוה יעשה בו מצוה אחרית ובערבית לא דפעמים שבצוע קודם חשכה.

◇ וכל זה כשמערב כל שבת אבל יותר עדיף לערב פעם אחת על כל השנה ואז לא יאכלנו דאז לא יכשר לשבת הבאה.

סעיף ג

◇ נעל המגדל של אבן או אפילו מיטלטל ויש בו יותר ממי סאה שסתירתו דאו' ואבד המפתח קודם ביהש"מ אם אי אפשר להוציאו אלא א"כ עושה מלאכה גמורה פסול דהרי אי אפשר לאוכלו

◇ אם נמצא המפתח בשבת הוי עירוב למפרע דמצי הוי שימצאהו ודוקא שאין בהבאתו משום טלטול ברה"ר ואפילו שיכול להביאו פחות פחות מד"א לא התירו זה משום עירוב אבל היה בכרמלית מותר דבזה לא גזרו ודלא כטור.

◇ דוקא שנאבד ממקום שהניחו אבל שכח היכן הניחו מותר דעביד איניש דמדכר.

◇ היה המנעול נעול בקשר מותר דאין בפסיקתו איסור דאו' והוי עירוב.

◇ היה בנין של לבנים סדורות בלא טיח ובלא טיט שסתירתן דרבנן מח' בראשונים אם אסור אם הוי שבות שהתירו בין השמשות.

◇ וכתב הביה"ל שאף סותר בנין לכאו' הוא דרבנן דהוא מקלקל ואפשר שמתקן בזה שצריך לסתור להוציא העירוב ואפשר שכיון שהוא בנין גמור לא התירו בשבות כזה וכמו פחות פחות מד' אמות והניח ע"ג הקנה שלא התירו.

סימן שצה

סעיף א

◇ מצוה לחזור אחר שיתופי מבואות ומברך על מצות עירוב ויאמר בזה השיתוף יהיה מותר לכל בני המבוי להוציא ולהכניס וכו'.

◇ אימתי מברך בשעה שמקבץ מבני המבוי או בשעה שמזכה להם.

◇ אם גבו ולא בירך הוי עירוב דאין הברכה מעכבת ואפילו לא אמר ג"כ בזה העירוב וכו' כשר דאינו מעכב.

סימן שצו

סעיף א

◇ כל אדם יש לו ד' אמות מרווחות (והוא ב' אצבעות יתר על ד' אמות מצומצמות) בכל מקום אפילו יצא חוץ לתחום ומודדים לכל אחד באמה שלו.

◇ אם היה בינוני בגופו וננס באבריו מודדין לו באמה בינונית.

◇ הד' אמות, נותנים לו מרובעות אל עבר פניו שרוצה לילך, ויכול להלך באלכסון יותר, והיינו עד חמש אמות וג' חומשים, (ואף להרמב"ם אפשר שמודה הכא היכא שבייר לעצמו הד' אמות) ויש או' שנותנים לו ד' אמות לכל צד והוא באמצעו, והיינו שיש לו שמונה על שמונה, וכתב בא"ר שיש לסמוך על דעה זו למעשה.

◇ לענין טלטול ד' אמות ברה"ר, כו"ע מודו דאין מותר אלא עד הד' אמות והאלכסון.

סעיף ב

◇ כל מקום שקדש עליו היום אם היה מוקף לדירה אף שאין בו דירורים אפילו גדול כאנטוכיא או לא הוקף לדירה והיה בו עד סאתיים חשיב כולו ד' אמות ומונה אלפים משם.

◇ אפילו היה קמה בצורה ושיבולים מקיפות אותה, וקשר השיבולים שלא יגוד ברוח מצויה, הוי מחיצה אף שעומדת מאליה, וחשוב כולו כד' אמות עד סאתיים.

סימן שצז

סעיף א

◇ כל אדם יש לו אלפים אמה חוץ מד' אמותיו והיינו שלכל אדם יש אלפים וד' אמות (לדעה ראשונה בשצו דוקא אם לא בירר לצד שני ולדעה שניה יש לו אלפים וארבע אמות לכל רוח) וכן אם שבת במקום מוקף מחיצות יש לו חוץ לאותו מקום אלפים אמה לכל רוח.

◇ איסור יציאת תחומין הוא דרבנן דמדאף אפשר עד ג' פרסאות כמחנה ישראל והרבה פוסקים חולקים שאפילו ג' פרסאות הוא מדרבנן.

סעיף ב

◇ היה בבקעה וקדש עליו היום מהלך אלפים פסיעות לכל רוח ומיירי שצריך ללכת לצורך שבת ומקרי מדידה של ממצוה ושרי.

◇ אם היה אדם ארוך צריך לחשב פסיעות של אדם בינוני וכן אם היה קטן שיכול לחשב בפסיעות של אדם בנוני.

סעיף ג

◇ כשם שהאדם עצמו אסור להלך חוץ לתחום כך כליו ובהמתו אסור שום אדם להוציאם חוץ לתחום בעליהם (והיינו ביו"ט שמותר להוציא או אפילו בשבת ובמלכות שאדם לובש או מי שכלתה מדתו בתוך עיר המוקפת חומה) ואם עירבו הבעלים לצד אחד אסור להוליך כליו לצד שני אפילו פסיעה אחת.

◇ למסור בהמה לגוי שיוציאנה חוץ לתחום ברמ"א מתיר ויש מחמירים ומ"מ לצותו לזה ודאי אסור.

סעיף ד

◇ המוסר בהמתו לבנו הרי הבהמה כרגלי האב דרך בני אדם להפקיד עליהם אצל בניהם ולא למוסרם ברשותם.

◇ אפילו נתן את הבהמה לבנו קודם שבת אסור לבן להוציאנה מתחומו של האב והרבה פוסקים חולקים על זה שבנו הוי כרועה ואם מסר לבנו הרי הוא ברשות הבן והרי הוא כרגלי הבן ואפילו נתן לבנו בשבת אם היה רגיל לרעותה אצל בנו הרי היא כרגלי הבן.

◇ אף לשו"ע נראה שמודה היכא שהבן היה רועה קבוע והכל רגילים למסור לו בהמות שאז ודאי הוי כרגלי הבן דלא גרע מרועה בגלל שהוא בנו.

סעיף ה

◇ מסרה לרועה אפילו מסרה בשבת הוי כרגלי הרועה ואפילו היו כמה רועים אכן יש חולקים וסוברים שכשיש כמה רועים בעיר הרי היא כרגלי הבעלים היכא שמסר בשבת.

◇ אם רגיל למסור לאחד מהרועים לכ"ע הוי כרגלי הרועה וכ"ש אם אמר לרועה מערב שבת שימסור לו בשבת שהוי כרגלי הרועה.

◇ אפילו היה הרועה עכו"ם הוי כחפציו דק"י"ל שקונים שביטה.

◇ מסרה לשני רועים הרי הוא כרגלי הבעלים ואין חילוק אם מסר להם בשבת או מערב שבת והרבה חולקים וסוברים שהיכא שמסר להם מער"ש הרי הוא כרגלי שניהם.

◇ אם מסר בשבת לשני רועים הרי היא כרגלי הבעלים ודלא כראב"ד.

◇ אם בשעה שמסר לרועים בער"ש לא ברר למי נתן השמירה ובשבת ברר הרי היא כרגלי הבעלים כיון שלא ברר מער"ש.

סעיף ו

◇ שור של פטם הרי הוא כרגלי מי שלקחו וכן אם שחטו ומכר בשרו כל אחד מוליך מנתו למקום שהוא הולך ואפילו היה הלוקח מעיר אחרת ובא על ידי עירוב הרי הוא כרגלי דשור של פטם באים אף מעירות אחרות לקנותו ודעת בעליו להקימו ברשותו של מי שיקנה.

◇ ולא דמי לבהמת השותפים שבסעיף י' דהכא הרי הוא כבור של הפקר ועוד יש מי שכתב שהוא משום תקנת הטבח והלוקחים ומשום שמחת יום טוב.

סעיף ז

◇ שור של רועה כיון שאין דרך לבוא לקנות מעירות אחרות אלא רק מאותה העיר הרי הוא כרגלי הלוקח שבאותה העיר אבל אם הלוקח מעיר אחרת אין יכול להוציא אלא כאנשי העיר שהוא אלפים אמה לכל רוח.

◇ דוקא שהרועה רגיל למכור אבל אם אינו רגיל למכור כלל הרי הוא כרגלי הרועה בלבד.

◇ כל עוד שלא מכר פשוט שהוא כרגלי הרועה ורק אם מכר אמרינן שיצא מרשותו.

סעיף ח

◇ כלים המיוחדים לאחד מהאחים בבית אפילו יש לאחים חלק בהם הרי הוא כרגלי (ודלא כמי שאו' שדוקא כשאין להם בזה חלק).

◇ וכלים שאינם מיוחדים הרי הם כרגלי כולם ואין יכולים להוליכם אלא למקום שכולם יכולים להלך.

סעיף ט

◇ שנים ששאלו חלוק זה לילך בו שחרית זה לילך ערבית הוי החלוק כרגלי שניהם.

◇ דוקא בשחרית וערבית של אותו יום אבל אם זה ביו"ט ראשון זה ביום טוב שני שתי קדושות הן ואין אוסרים זה על זה אלא כל אחד בימיו החלוק ברשותו לגמרי (רק צריך להביאו בין השמשות לתוך תחומו של השני שיוכל לטלטל הוא ג"כ).

סעיף י

◇ שותפין ששחטו בהמה הרי הבשר כרגלי שניהם אפילו לקחו כל אחד מנתו דכיון שכל אבר יונק מחבירו אין ברירה ואסורים יש חולקים ובמקום צורך גדול יש להקל.

◇ אם לקחו חבית בשותפות הרי היין כרגלי הממלא כיון שאמרינן שמתברר מלמפרע שהיה זה היין בחלקו וברשותו.

סעיף יא

◇ השואל כלי מחבירו מערב יום טוב אפילו לא משכו שלא קנאו עדין כיון שבקש הרי הכלי כרגלי השואל.

◇ השאיל ממנו ביו"ט הרי הוא כרגלי המשאיל ואפילו רגיל לשואלו בכל יום טוב כיון שלא בקש מערב יום טוב הרי הוא כרגלי המשאיל.

סעיף יב

◇ האשה ששאלה מים ומלח לעיסתה ותבלין לקדרתה הרי העיסה והתבשיל כרגלי שניהן.

סעיף יג

◇ לקח מחבירו גחלת הרי היא כרגלי הנותן אבל הדליק ממנה נר או עץ משלהבת חבירו הרי הוא כרגלי המדליק דשלהבת אין בה ממש.

סעיף יד

◇ בור של יחיד הרי הוא כרגלי בעליו ודוקא שהוא כנוס ממי גשמים אבל אם נובע הרי הוא כרגלי הממלא וכדלקמן (ודלא כהראב"ד שסובר שאף שנובע כיון שמכונס ואינו נובע הלאה דין מכונס להם).

◇ היה הבור של אותה העיר הרי המים כרגלי אנשי העיר ואנשי העיר עצמה מותרים לטלטל כל אחד למקום שיכול לילך ומי שהוא מחוץ לעיר הרי הוא כאנשי העיר שאם אחד ערב למזרח אינו יכול להוציא מן העיר למערב אפילו פסיעה אחת ואם ערבו מקצתן למזרח ומקצתן למערב אין יכול להוציא חוץ לעיר כלל.

◇ היה הבור של הפקר הרי המים כרגלי הממלא דהפקר מאן דמגבה ליה קני ליה והרי הוא ברשותו דהובר דבביה"ש"מ להאי גברא חזי ואפילו נתנו לאחר הרי הוא כרגלי הנותן.

סעיף טו

◇ נהרות המושכים או מעינות הנובעים אפילו שהם מכונסים ואינם נמשכים הלאה הרי הם כרגלי הממלא כיון שלא קנו שביטה מער"ש.

◇ גשמים שירדו בעיר או סמוך לעיר מערב יום טוב הרי הם כרגלי אנשי העיר שבני העיר סמכו דעתם על זה מער"ש.

◇ סמוך לעיר מקרי שהוא תוך התחום ויש שכתבו שדוקא שהוא כנוס הרבה בתוך התחום ולא בסוף התחום.

◇ אם ירדו הגשמים ביום טוב עצמו הרי הם כרגלי הממלא.

סעיף טז

◇ מלא מים מבור הפקר לצורך חבירו הרי הוא כרגלי הממלא דכיון שזוכה זה מכוחו הרי הוא כרגלי רוב הראשונים חולקים שכיון שהמגביה מציאה לחבירו קנה חבירו הרי המים כרגלי מי שנתמלא בשבילו וכדעה זו נקט בבית"ל להלכה ובפרט אם כבר הגיעו המים לידיו.

◇ היה הבור של שותפין ומילא לצורך חבירו הרי הוא כרגלי חבירו כיון שמחלקו זכה בזה ולא מחמת הראשון.

סעיף יז

◇ מי שהיו לו פירות מופקדים בעיר אחרת ויחד להם מקום הרי הם כרגלי ואפילו קבל הנפקד שמירה ואם לא יחד מקום הרי הם כרגלי הנפקד ואפילו לא קבל שמירה ורוב הראשונים חולקים שאין תלוי אם יחד מקום אלא אם קבל הנפקד שמירה שאז הם כרגלי הנפקד ואם לא קבל שמירה שהם כרגלי הבעלים וכדעה זו הכריע המ"ב.

◇ אם מערב יום טוב נמלך הבעלים לקחתם ביו"ט הרי הם כרגלי הבעלים לכ"ע.

◇ אם היה אפוסטרופוס במקום הפירות והוא מנהיג נכסיו של בעה"ב הרי הם כרגלי האפוסטרופוס.

סעיף יח

◇ מי שזמן אצלו אורחים ביום טוב לא יוליכו בידם מנות מחוץ לתחומו של בעה"ב ואפילו זימנם מערב יו"ט אלא אי"כ זיכה להם המנות מערב יום טוב על ידי אחר.

סימן שצח

סעיף א

◇ עיר שהיא מרובעת או אפילו היא מלבן כיון שזוויתיה שוות אין מרבעין אותה לריבוע העולם אלא משאירין אותה כמות שהיא ומודד אלפים לכל רוח מד' רוחותיה.

סעיף ב

◇ היתה עגולה או משולשת או שיש לה צלעות רבות עושים לה זווית ורואים אותה כאילו היא מרובעת ומודדים חוץ מהמרובע אלפים אמה לכל רוח.

סעיף ג

◇ כשהוא מרבע את העיר אינו יכול לרבע איך שירצה אלא מרבעה לריבוע העולם.

סעיף ד

◇ היתה רחבה מצד אחד וקצרה מצד אחר רואין אותה כאילו כולה רחבה ומשם ולהלן מודדים אלפים אמה.

◇ היתה כמין גאם או כמין קשת אם אין בין שני ראשיה ד' אלפים אמה מודדים התחום מן היתר שהוא הקו שמחבר את שני ראשי הקשת וכן בעשויה כמין גאם אם היא פחות מד' אלפים באלכסון מזוית לזוית רואים אותה כאילו היא ריבוע ומשם ולהלן מודדים אלפים אמה.

◇ אם היה בין שני ראשיה ד' אלפים אין מודדים אלא מן הקשת עצמה והסכימו הפוסקים שזהו דוקא שהולך דרך חלל הקשת אבל אם הולך בתוך העיר יכול לילך עד קצה הקשת ומשם נותנים לו עוד אלפים.

◇ יש או' שמודדים התחום מהמקום שמתקצר מד' אלפים ועד שם נחשב הכל מלא בתים וכן אם היה עשוי כמין גאם שמהמקום שאין באלכסון ד' אלפים אמה מרבעים שם ומשם מודדים אלפים.

◇ כתב הרמ"א שכל זה כשיש יותר מאלפים בין ראש הקשת ליתר אבל אין אלפים בכל מקרה מודדים מן היתר ובמ"א כתב שזה מהני רק ליושבים בקצוות הקשת שיכולים לילך מקצה לקצה אף שיותר מד' אלפים אבל ליושבים בראש הקשת אין מהני לילך אלפים מהיתר והלאה ובאחרונים חלקו עליו שמהני אף למודד אלפים מן היתר והלאה.

◇ בטור כתב להקל עוד שאף אם היה רחב יותר מד' אלפים ויש יותר מאלפים בין קשת ליתר מודדים התחום מאלפים אמה לראש הקשת וכמו דמקילין בנתקצר מד' אלפים שמודדים מהיכא שנתקצר אף כאן מודדים מהיכא שהוא פחות מאלפים ולא הסכים עמו הב"ה"ל.

סעיף ה

◇ כל בית הסמוך לעיר בשבעים אמה ושני שלישי אמה מצטרף לעיר ומודדים התחום מהבית ולהלאה.

◇ ויש אומרים שאפילו לא היה בית מודדים התחום ממרחק של שבעים אמה ושיירים דזה עיבורה של עיר וכך נראה להקל.

◇ מה שכתב הרמ"א שאף כשיש בית שרוחק מן העיר שבעים אמה ושיירים ומהבית ולהלן נותנים לעיר עוד שבעים אמה ושיירים הרבה חולקים על זה ואין להקל.

סעיף ו

◇ היה בית סמוך לעיר בשבעים אמה ובית שני קרוב אליו וכן בית שלישי אפילו מהלך כמה ימים הכל כעיר אחת ומודדים אלפים מחוץ לבית אחרון.

◇ דוקא שהיו בתים אלו בית דירה ושיש בהם ד' על ד' אמות ואף שבמ"א כתב שצריך שיהא מרובע ממש השיגו עליו האחרונים שדין זה תלוי בפלוגתא ביר"ד לענין מוזהר.

◇ וכן בית כנסת שיש בו בית דירה לחזונים ובית תפלה שיש בו בית דירה לכהנינים ואוצרות ואורוות סוסים שיש בהם בית דירה לשומרים וכן גשר ובית הקברות שיש שם בית דירה לשומר וכן בית הבנוי בים לספינות ומערה שיש בנין על פיה ויש בה בית דירה וכן בית דירה שנהרס ונשאר בו ג' מחיצות בלא תקרה או ב' מחיצות עם תקרה כל אלו מצטרפין לעיר אם היו בתוך שבעים אמה לעיר ורואים כאילו חוט מתוח על פני כל העיר ומשם מודדים אלפים.

◇ בשו"ע כתוב שצריך ב' מחיצות עם מעויבה ובגאון לא גרס מעויבה ובבית"ל הביא שכן כתוב בעבוה"ק וסמ"ג.

◇ במערה שיש בנין על פיה כתבו בתוס' שצריך שרוב ד' יהא מהבנין או אפילו יש ד' אמות בבנין והמערה מהני שאם היא בתוך השבעים אמה אף שהבנין מחוץ לשבעים אמה מצטרף לעיר וכן שמתחילים למדוד אלפים מסוף המערה.

◇ כתב הב"ה"ל שנראה שאף ביהכ"נ וכו' מצטרפין על ידם אף שהבית דירה שבתוכם מחוץ לשבעים אמה כיון שביהכ"נ עצמו הוא תוך שבעים אמה.

◇ אבל ב' מחיצות שאין להם תקרה אף שגרים ביניהם וגשר ובית הקברות ובית הכנסת ובית תפלה של גויים והאוצרות שאין בהם בית דירה והבור והשיח והמערה והשובך ובית שבספינה אינם מצטרפים לעיר.

◇ בורגנים אין מצטרף לעיר ודוקא ששכיח גבני או גשמים שאז אינו קבוע אבל בעלמא מצטרף לעיר ואין צריך שיהא בו ד' על ד'.

◇ היו שני שורות של בתים כאלו שמצטרפין לעיר הרי הוא כעיר העשויה כקשת וכן אם שורה אחת שאז היא כמין גאם שם יש יותר מד' אלפים אין מודדים את החלל ובראשונים יש שחולקים שכיון שיוצא מהעיר בטל לעיר ואפילו יותר מד' אלפים מודדים מהיתר ואפשר לסמוך עליה בשעת הדחק.

◇ אם יוצא שורה אחת של בתים כנגד אמצע העיר אפשר שלכו"ע הרי היא כמו העיר ולא נידונת קשת ואפילו יתירה על ד' אלפים מודדים מחוץ לה אלפים.

סעיף ז

◇ היו שתי עירות סמוכות זו לזו ובניהן קמ"א אמות ושליש הרי הן כעיר אחת ומהלכת חוץ לשניה אלפים אמה (ולרמ"א נותנים לה שיירים ומשם אלפים אמה).

◇ וכן עיר מוקפת חומה שנפרצה חומתה משני רוחותיה וחרבו הבתים שביניהם עד קמ"א אמות ושליש הרי היא כעיר אחת יותר מכן הרי הן כשתי עירות נפרדות.

◇ דוקא עיר אבל בית אחד אפילו גדול הרבה אין נותנים לו עיבור ואם רחוק יותר משבעים אמה ושייריים אינו מצטרף לעיר (ואם היו ג' חצרות שבכל אחת ב' בתים היו כעיר ונותנים לה עיבור).

סעיף ח

◇ היו שלשה כפרים משולשים אם יש בין אמצעי ובין כל אחת מן החיצונים פחות מאלפים אמה ובין שנים החיצונים רפ"ג אמות פחות שלישי מלבד רוחב העיר האמצעית הרי שלושתם כמדינה אחת דרואין כאילו האמצעית עומדת ביניהן ומודדין להם אלפים מחוץ לשלושתם והיינו שמוטרף לאמצעי לילך חוץ לחיצונים אלפים אמה דהם כעיר אחת וכתב הביה"ל שנראה שגם לחיצונים מותר לצאת חוץ לאמצעי אלפים אמה ויש אומרים שאין מועיל רק לשנים החיצונים שיהו כעיר אחת אבל לעיר האמצעית אין יכולים לילך חוץ לחיצונים עוד אלפים ואפילו אין ביניהם ד' אלפים (ודלא כמ"א) ואין הלכה כמותם.

◇ בביה"ל הסתפק אם צריך שאמצעי יהא מכוון ממש כנגד החיצונים או אפשר שאפילו נוטה קצת מהני ובחתי"ס כתב שצריך שיהא ממש מכוון.

סעיף ט

◇ עיר שישבת על שפת הנחל ורוב העיתים הוא יבש ומשתמשין בו אם היה שם מצבה ורוחב ד' אמות על שפת הנחל כדי שישתמשו בנחל גם כשהוא מלא הרי הנחל מן העיר ומודדים אלפים מן הנחל וחוצה ואם אין מצבה מודדים מן הבתים וחוצה.

◇ כמ"א מסתפק אם כל דבר שמשמשין בו מחוץ לעיר מצטרף לעיר או לא ובא"ד כתב שאין להקל דגם בנחל יש הרבה ראשונים האוסרים.

סעיף י

◇ יושבי צריפים אין להם דין עיר ומודדים אלפים כל אחד מביתו ואם יש להם הקף מסביב הבית מודדים אלפים מן ההקף (ומסתברא שאין נותנים לו שיריים אפילו להמ"א שסובר שנותנים לעיר שיריים) ודוקא שאינן קבועים שם אבל אם קבועים שם הרי הם כעיר ובפמ"ג מסתפק כמה זמן נקרא קבוע.

◇ אם היה שם ג' חצרות ובכל חצר ב' בתים קבועים הרי הם עושים את כולם קבע ומודדים מחוצה להם אלפים אמה לכל רוח.

סעיף יא

◇ עיר שהוקפה ואח"כ נתישבה מודדים לה ממקום ישיבתה דההקף אינו מתירה דהוא יותר מסאתיים ואינו מוקף לדירה.

◇ אם בחומה יש בית דירה מודדים מהבית דירה ולהלן אך בזה אין להקל לתת לו עוד שיריים.

סימן שצט

סעיף א

◇ אין מודדין תחום העיר אלא בחבל של פשתן של חמישים אמה לא פחות ולא יותר.

◇ אם מודד האלפים דרך הילוכו אין לסמוך על זה לילך בכולן דאין לסמוך על זה רק מי ששבת בבקעה ואינו יודע תחום שבת ומ"מ אם אין בדעתו לילך בכולן יכול לסמוך לכתחילה על מדידת פסיעות.

סעיף ב

◇ היה נהר רחב יותר מעשרים וחמש אמה ועומד בסוף שבעים וחמש אמה מן העיר מודד חמישים אמה וחוזר לאחוריו עשרים וחמש כדי שיוכל למדוד בחבל של חמישים אמה שלם.

סעיף ג

◇ ישים החבל כנגד ליבו ולא דוקא אלא שלא יתן זה כנגד ראשו וזה למרגלותיו ונמצא מקצר בתחומין.

סעיף ד

◇ לא ימדוד אלא כנגד העיר דלפעמים צריך למדוד מדידה יפה אם יש הרים וגאיות ואפילו יש מישור בצידה לא ימדוד במישור ויחזור כנגד העיר לפי המדה שמדד שם אלא ימדוד כנגד העיר (ואם אין יכול להבליע בחבל של חמישים אמה יכול למדוד מצד העיר וכדלקמן) אך אם כנגד העיר יש גם מישור צריך למדוד במישור ונשכר מקום ההר.

◇ הר זקוף שאם יורידו חוט המשקולת לא יתרחק ד' אמות ויש לו מישור בראשו אין צריך לחושבו אלא מודד מהמישור לבד ואם אין לו מישור כלל אין חושב לא הירידה ולא העליה.

◇ אם מתרחק יותר מד' אמות אם מתלקט י מתוד חמש אמות אם אין משפתו אל שפתו חמישים אמה מבליעו בחבל של חמישים אמה שווקף עץ מכאן ומכאן ואם יש מישור בצדו יכול למדוד במישור בקרקע חלקה.

◇ אם אינו יכול להבליעו בחבל של חמישים מודד בחבל של ד' אמות.

◇ היה מתלקט י מתוך ד' אמות אם אין בו חמישים אמה אין צריך למדודו אלא באומד הדעת ואם יותר מחמישים אמה צריך למדודו בחבל של ד' אמות ודעת כמה פוסקים להקל גם בזה שדי באומד הסעת ובגאון פסק כמותם להקל.

◇ היה מתלקט י מתוך שש אמות מודדו כמו קרקע חלקה.

◇ אם היה מקום מצד העיר ששם ההר מתקצר מרחבו פחות מחמישים יכול למדודו שם וכדלקמן סעיף ו'.

סעיף ה

◇ הגיע לגיא אם חוט המשקולת מתרחק ד' אמות אם יכול להבליעו בחוט של חמישים מבליעו אפילו מתלקט י מתוך ארבע אמות דבגיא אין טורח בהבלעה.

◇ אם אינו יכול להבליעו בחבל של חמישים מודדו בחבל של ד' אמות.

◇ ובלבד שאינו עמוק מאלפים שא"כ צריך למדוד כל הירידה והעליה מדידה יפה כמו של קרקע חלקה ואפילו יכול להבליעו בחבל של חמישים.

◇ אם אין חוט המשקולת מתרחק ד' אמות אם יכול להבליעו בחבל של חמישים מבליעו אם לא מודד המישור של למטה בלבד ואפילו עמוק מאלפים.

סעיף ו

◇ אם ההר או הגיא רחב מחמישים אמה מכל מקום שכנגד העיר יכול לילך לצד העיר ולמדוד שם וחוזר למידתו כנגד העיר.

◇ אבל אם אינו יכול למדודו בתוך אלפים שמצד העיר לא ירחיק עוד למדודו שלא יאמרו שתחום שבת מגיע עד לשם.

סעיף ז

◇ אין סומכין אלא על מדידת מומחה שיודע במדידת קרקע ובקי בדיני המדידה.

סעיף ח

◇ היו לו תחומי שבת מוחזקין ובא מומחה וריבה בתחום או מיעט שומעין לו (ודוקא כשלא ידוע לנו שנעשה על פי מומחה אבל אם נעשה ע"פ מומחה אין שומעין לו להחמיר וכדלקמן).

◇ מדד ומצא מזרחית צפונית יתר על מזרחית דרומית מותח שם חבל באלכסון ויש או' בשוה לפי הצד היתר וכן פסק לדינא הגאון וכן נראה להקל.

סעיף ט

◇ מודד שני מומחין אחד ריבה ואחד מיעט שומעין למרבה ודוקא ששניהם מומחין אבל אם אחד אינו מומחה אין הולכין אחריו כלל.

◇ ובלבד שלא יהא ביניהן יותר על מדת אלכסונה של עיר כדי שנוכל לתלות הממעט מדד מקרן העיר באלכסון ואם היה ביניהן יותר ממידת אלכסונה מסתברא שאין הולכים אחר מידת שניהם וצריכים למדוד מחדש ולברר הדבר.

◇ ושיעור המידה הוא חמש מאות ושמונים אמה ובב"י הביא שיש אומרים שיש לחשב חמש מאות ושמונים וחמש.

סעיף י

◇ עושין התחומין טבלה מרובעת שמועד אלפים לכל רוח וממלא הקרנות שאז יכול לילך באלכסון אלפים ושמונה מאות אבל לא ימדוד מקרן העיר באלכסון אלפים דאז יפסיד השמונה מאות ועוד שבמישור יאשר לו רק אלף ארבע מאות עשרים ושמונה.

סעיף יא

◇ אפילו עבד אפילו שפחה נאמנים לומר עד כאן תחום שבת והיינו לומר שעד כאן היו מוחזקין לילך אבל על המדידה לא דצריך מומחה.

◇ קטן לא נאמן בעודו קטן אבל כשהגדיל נאמן לומר זכור אני שעד כאן היינו באין בשבת כשהייתי קטן וסומכים על עדותו.

סימן ת

סעיף א

◇ מי שבא בדרך לכנס לעיר וישב בדרך וחשכה לו ולא ידע שהוא בתחום העיר אפילו נתכוון לשבות באותו מקום הרי הוא כאנשי העיר ויכול לכנס לעיר ומשם אלפים לכל רוח ומ"מ יש בזה גם חומרא שאין יכול ללכת לאחוריו אלפים ונראה פשוט שאם רוצה לישאר במקומו שקנה שהרשות בידו.

◇ אבל אם אמר בפירוש שקונה שבייתה במקומו אף שבדעתו לכנס לעיר לא מהני ושבייתו במקומו ודלא כר' יונתן.

◇ אם לא היה בדעתו לכנס לעיר אפילו לא נתכוון לשבות במקומו וכגון שישן קונה שבייתה במקומו ואם כלים אלפים שלו בחצי העיר אין מהלך אלא חציה אם כל העיר נכנסת באלפים שלו אינה חשובה לו אלא כד' אמות וכדלקמן סימן תח.

סימן תא

סעיף א

◇ מי שישן בדרך וחשכה לו קנה שבייתה במקומו ויש לו אלפים לכל רוח.

◇ חפצי הפקר אין קונים שבייתה והרי הם כרגלי הוזכה ויכול להולכין למקום שיכול הוא ללכת אפילו חוץ לאלפים ממקום שהיה החפץ.

◇ חפצי גוי קונים שבייתה במקומו גזירה אטו חפצי ישראל ובשו"ע משמע שקונה שבייתה במקום החפץ ובתו"ש הביא בשם כמה ראשונים שקונים שבייתה כרגלי העכו"ם וצידד הביה"ל לכאן ולכאן ולא הכריע.

◇ הוציאן הגוי חוץ לתחומן לתוך עיר המוקפת לדירה הרי כל העיר כד' אמות ומותרין לטלטל בכולה והוא הדין אם היתה מתוקנת בתיקוני מבואות שהי כמוקף לדירה.

◇ סתם עירות מוקפות לדירה סתם מבצרין אין מוקפין לדירה.

◇ היה מוקף שלא לדירה אין לטלטל שם אלא בד' אמות אם הוא יותר מסאתיים וכתב הביה"ל שיש הסוברים שלא צריך היקף מחיצות לעיר ומותרין לטלטל בכל העיר (במלבושים או ביו"ט) אפילו אינה מוקפת מחיצה.

◇ ע"כ יש לזהר מי שהשאל לגוי חפציו והחזירן בשבת מחוץ לתחום שאסור לטלטלן חוץ לד' אמות אם אין העיר מוקפת מחיצה והיינו במלבושים או ביו"ט ובשאר כלים.

סימן תב

סעיף א

◇ חרץ מלא מים מכונסים והוא בין שני תחומי שבת שתי העירות אסורות למלאות ממנו אפילו תוך תחומן וצריך לעשות מחיצה בסוף התחום ושיכנס טפח בתוך המים ובראשונים יש הרבה שחולקים על עיקר דין זה וצ"ע למעשה.

◇ דוקא שהמים מכונסים אבל נהרות המושכים או מעינות הנובעים אינם קונים שבייתה כלל אפילו הם של יחיד והרי הם כרגלי הממלא.

◇ ודוקא שהחרץ בין שתי העירות אפילו עיר של עכו"ם אבל אם אין שום עיר שם רק שהחרץ מושך חוץ לתחום יכולים למלאות לכ"ע.

◇ ודוקא עיר אבל עכו"ם יחיד אינו אוסר וישראל יחיד מצדד הפמ"ג לאסור ובשע"צ כתב שאינו ברור.

◇ כתב הביה"ל שנראה שאם יש שטח גדול שמפריד בין תחום זה לתחום זה שמוטרף לכל אחד למלאות ורק כשהתחומין סמוכים זה לזה והחרץ עובר מאחד לשני אסור.

◇ היו התחומין נכנסים אחד לתוך השני וכגון שביניהם שלשת אלפי אמה מותרים כל אחד למלאות דיש ברידה ואמרינן שכל אחד לוקח מחלקו.

◇ בור של תבן שעומד בין שני תחומין אלו מאכילין מכאן ואלו מאכילין מכאן.

סימן תג

סעיף א

◇ שבת בבקעה והקיפיהו גוים מחיצות אינו מהלך את כולה כיון שלא שבת באויר מחיצות ויש לו רק האלפים שהיה לו מתחילה ואף שבהוציאיהו גוים לעיר אחרת כל העיר כד' אמות הקילו גביה דאין לו אלפים שם רק ד' אמות אבל הכא כיון שיש לו אלפים לא הקילו.

◇ הוציאיהו גוים חוץ לתחומו בתוך ההיקף אין לו כל ההקף כדי הוציאיהו גוים לתוך עיר דכיון שנאסר כבר בהקף הזה לא ניתן על ידי שהוציאיהו ונעלם מתו"ש וט"ז דברי ריטב"א אלו ובגאון יעקב מסתפק בזה להלכה.

◇ אפילו היה אצל הבקעה בנין גדול מאלפים ולא שבת בו אינו יכול להלך את כולו אלא אלפים ממקום ששבת.

◇ ויכול לטלטל בכולה על ידי זריקה אף חוץ לאלפים שרק להילוך אינו חשוב מחיצה להתייר בכולה אבל לטלטול מותר ומיירי כגון שהחפץ אינו שלו ותחומו משוך להלן מתחומו שיכול לזרקו חוץ לתחומו.

◇ אף בתוך אלפים אין יכול לטלטל כדרכו אלא ע"י זריקה כיון שפרוץ למקום האסור לו לטלטל כאורחיה ורוב האחרונים חולקים על זה שעד אלפים מטלטל כדרכו וכן הסכימו האחרונים.

סימן תד

סעיף א

◇ המהלך חוץ לתחום למעלה מעשרה כגון שהולך על עמודים גבוהים י ואינם רחבים ד' על ד' ואפילו הוא ארוך הרבה אם אינו ד' על ד' הרי זה כהולך באויר והרי הוא ספק אם מותר ובדרבנן אולינן לקולא.

◇ אם היה רחב ד' על ד' הרי הוא כארעא סמיכתא ואסור. אם יוצא חוץ לייב מיל אולינן לחומרא למ"ד שהוא דאורייתא ובמחבר משמע שהחמיר כן אך הגאון כתב להקל.

◇ רכבות אסור לישב בהן וליסוע בהן בשבת משום תחומין ואף בער"ש אסור לישב שם אם יודע שיסע בשבת.

◇ לענין בהמתו וכליו להוציאם חוץ מ"ב מיל אם הוא דא"ו הוא מחלוקת ונראה שיש להקל להוציאם למעלה מ"י.

◇ אך אם בין השמשות היה פחות מ"י או פעם אחת במשך השבת היה פחות מ"י קונה באותו מקום שבייתה ואין יכול לירד מהספינה לנמל אם הוא חוץ לאלפים ממקום שקנה שבייתה דיש לו רק ד' אמות שהם הספינה שכולה כד' אמות חשובה לו.

◇ בשו"ע וברוב הראשונים ובש"ס משמע שאפילו דרך הילוכה פגעה במקום שהוא פחות מ"י קונה שבייתה ובריטב"א ורמב"ן כתבו שדרך הילוך לא קונה שבייתה וצ"ע למעשה.

◇ בימים ונהרות שאין תחומין דא"ו לכ"ע אם בא בספינה למעלה מ"י אין קונה שבייתה אלא במקום שגוששת פחות מ"י ומשם יש לו אלפים אמה לכל רוח.

◇ ברעק"א כתב שבכרמלית אין תחומין דא"ו ולדידן שאין לנו רה"ר מותר ותמה על זה בביה"ל וכתב שיש להחמיר.

סימן תח

סעיף א

אף שיש לכל אדם ממקומו אלפים אמה לכל רוח, יכול ליתן מזון שתי סעודות רחוק מהעיר בתוך התחום, או לשליח שיתן שם, ויש לו משם אלפים אמה לכל רוח, והוא הנקרא עירובי תחומין, ולכתחילה אין עושין אותו אלא לדבר מצוה, ובדיעבד מהני אף לדבר הרשות.

דוקא העירוב תוך תחומו, אבל היה חוץ לתחום אינו עירוב כיון שאינו יכול להגיע אליו בין השמשות.

אבל אם נמצא בתחום העיר אפילו שיש יותר מאלפים מהעירוב לביתו, הוי עירוב כיון שיכול לילך למקום העירוב בבין השמשות, (דלא כאחרונים שהבינו במ"א שצריך לעמוד תוך אלפים מהעירוב ע"פ זומן ביה"ש אף אם נאמר כדעה ראשונה בזה יש להקל) ולחזור לביתו אסור, דאין לו אלא אלפים ממקום עירובו, ואם כלה מידתו בחצי העיר אינו הולך אלא עד מידתו.

יש אומרים שיכול גם לחזור לביתו אפילו הוא יותר מאלפים ממקום העירוב, ויש לו את כל העיר להלך בה אבל לא חוצה לה אפילו אמה אחת, ודוקא שלן בה, אבל בלא לן בה אין לו אלא אלפים ממקום עירובו, ואפילו כלתה מידתו בחצי העיר, וכתב רמ"א שכן יש להקל וכן כתבו כמה אחרונים, ובא"ר כתב שיש להחמיר כש"ע.

הסתפק בשע"צ אם יצא למקום ערובו בלילה קודם שלן בעיר אם מותר לחזור לביתו לדעה זו, ונקט להחמיר.

כתב בח"א שאם לן בעיר אפילו היה במקום עירובו בבין השמשות יש להקל לו לילך את כל העיר לדעה זו, וכתב בשע"צ שיש להחמיר.

אפילו לא יצא מביתו אם נתן עירובו למערב, אסור לילך למזרח אפילו אמה אחת, ואפילו נמלך בו מהעירוב לא מהני.

היתה העיר מובלעת תוך אלפים, הרי היא כד' אמות, ומהלך ממנה תשלום מידת האלפים פחות הד' אמות שהעיר נחשבת.

יש או' שדוקא שהתחום נגמר אחרי העיר, אבל אם הוא שוה עם העיר אין העיר כולה כד' אמות, ויש או' אף אם שוה עם התחום הרי העיר כד' אמות, ויש להקל בשעת הצורך.

אם כלתה מידתו בסוף העיר קודם העיבור הוי כל העיר כד' אמות, דלא אמרינן שעירוב כעיר להחמיר, ופשוט שאם כלתה מידתו אחר עיבור של עיר שנחשב הכל כד' אמות, וממשיך מידתו אחר עיבור של עיר.

המניח עירובי תחומין בשדה יש לו ד' אמותיו ומשם אלפים לכל רוח, נמצא יש לו טבלא מרובעת ד' אלפים וד' אמות על ד' אלפים וד' אמות, ואם שבת בעיר (ואפילו אינה מתוקנת בתיקוני עירובין ובגאון יעקב לא משמע הכי והקשה עליו בשע"צ) יש לו את העיר ומחוצה לה אלפים לכל רוח, נמצא עיר שרחבה ואורכה אף אמות יש לו טבלא מרובעת של ה' אלפים על ה' אלפים. (ודלא כרדב"י שרוצה לומר שיש לו רק ברוחב ד' אמות).

כלתה מידתו בסוף העיר שכל העיר חשובה לו כד' אמות וממשיך אחרי העיר את מידתו מותר לילך כל רחבה אפילו יתירה על ד' אלפים, ומשם יש לו אלפים חוץ לעיר לצפון ולדרום, ודוקא כנגד העיר אבל בתשלום מידתו שאחר העיר אין לו אלא רוחב תחומה שהיה לו מתחילה, וכמה מאחרונים חולקים על זה שאין לו בצפון ודרום כלום אלא רוחב תחומו, ורק אם העיר גדולה יותר מוד' אלפים יכול להלך את כל העיר אפילו יוצא מכנגד תחומו.

אף שבאבן העזר כתב שיש להחמיר אם אין נכנסת כל העיר במדת רחבה שאין לעיר דין כד' אמות, אין להחמיר ובפרט היכא שלן בה.

דעת אבן העזר ובגדי ישע לנקוט כרמ"א להלכה, רק שכתבו דהוא דוקא אם העיר מובלעת ברוחב תחומה שאז כולה כד' אמות ויש לו אלפים לצדדים, אבל אין העיר מובלעת אף שמהלך כל העיר כולה אין לו להלך לצדדים כלום, וכתב הביה"ל שאף שיש להחמיר המקל בדבר יש לו על מי לסמוך.

ודוקא שכלתה מידתו בסוף העיר, אבל באמצע העיר אין לו לצפון ודרום לכ"ע, ואפילו ליש אומרים שמקילים להלך כל העיר חוץ לעיר אסור אפילו אמה אחת, ולשו"ע אפילו בעיר גופא אם רחבה יתרה על רוחב תחומה אין לו להלך יותר ממדתו.

סעיף ב

המניח ערובו ברשות היחיד, (הוא שובת במקום אחר) אפילו מדינה גדולה כניניה אפילו עיר חרבה או מערה הראויה לדירון מהלך את כולה וחוצה לה אלפים אמה לכל רוח ודוקא שראויה לדירון שלא נפרצו מחיצותיה או שמחיצתה נמוכה ממי' טפחים ואם המקום גדול מסאתיים צריך שיהא מוקף לדירה דבלא זה אין לו אלא ד' אמות בלבד ומשם אלפים לכל רוח.

אף שבראשונים יש שמחמירים בעיר חרבה שאינה כולה כד' אמות יש לסמוך להקל.

סעיף ג

המניח ערובו בתוך העיר ששבת בה לא עשה כלום והרי הוא כבני העיר וכן אם הניח העירוב במקומות המצטרפים לעיר שמודדים התחום חוץ מהם אין עירובו כלום והרי הוא כאנשי העיר ואפילו הניחו באמה אחרונה של עירוב העיר אין לו הד' אמות היתרות על התחום שיש לו אם היה שובת במקום העירוב כיון שהניח בתוך העיר.

סעיף ד

הניח ערובו חוץ לתחום אינו כלום ויש לו תחום ביתו.

היתה עומדת אין לו אלא ד' אמות ולא אמרינן בזה כיון שהותרה בחסרון מחיצות ודוקא למטה מי' אבל מעלה נקטינן שאין תחומין למעלה מי' ומותר להלך כמה שירצה.

אם באמצע הספינה יש מקום מוקף עשרה הוי רה"י והשאר חורי רה"י.

ואפילו אינה עמוקה רק יש מקום לחוקק " אמרינן חוקקים להשלים והוי רה"י ואינו מדין חוקקין אלא מדין גידוד חמשה ומחיצה חמשה.

סעיף ח

יצא לדעת והחזירוהו למקום המוקף מחיצות באונס אין לו אלא ד' אמות ומיהו החזירוהו לעירו כולה כד' אמות ואפילו חזר במזיד ומ"מ אסור לצאת.

בשו"ע כתב שהחזירוהו לעיר המוקפת מחיצות ובבית מאיר מגמגם בזה שאפשר שאף שאינה מוקפת חומה כל העיר כד' אמות.

סעיף ט

פירות שהוציאו חוץ לתחום והחזירוהו אפילו במזיד לא הפסידו מקומם והרי הם כאילו לא יצאו ואפילו אותו שהחזירוהו במזיד מותר בהם ואף שבב"י יש בזה שני דעות העיקר להקל.

הוציאים בשוגג והם על פני השדה מותרים באכילה ובטלטול במקומם עד ד' אמות ואם הוציאוהו למקום המוקף מותרים בכל העיר באכילה ובטלטול.

הוציאוהו במזיד אסורים באכילה לכל העולם ויש מתירים למי שלא הוציאוהו אם לא הובא בשבילו והעיקר כדעה ראשונה.

ומותרים בטלטול תוך ד' אמות דלא נעשו מוקצה כיון שהותר ביה"ש"מ או משום הואיל ואם הוחזרו מותרים.

ואם הוציאוהו לעיר מוקפת חומה אף שאסורים באכילה מותרים בטלטול בכל העיר ודלא כט"ז.

סימן תו

סעיף א

מי שיצא חוץ לתחום שלא לדעת שאין לו אלא ד' אמותיו, והוצרך לנקביו, מותר לצאת משם עד שימצא מקום צנוע, ועצה טובה לו שיקרב לצד תחומו, שאם לא ימצא מקום צנוע עד תחומו יכול לנכנס, והרי הוא כאילו לא יצא כיון שנכנס ברשות.

ודוקא שיצא שלא לדעת, אבל יצא לדעת אפילו נכנס לתחום אין לו אלא ד' אמות, אלא אי"כ נכנס לעירו ששבת בה שאז כל העיר לו כד' אמות.

מאחורי הגדר חשיב מקום צנוע, ובשדה עד שאין חבירו יכול לראותו, ואם הוא סמוך לבתי עכו"ם מותר להתרחק עד בתי היהודים שמא העכו"ם יכוהו או יפחידוהו.

ואחר שיפנה מותר לו להתרחק עד מקום שיכלה הריח, ולא יותר, ואפילו למקומו הראשון אסור לו לחזור.

צ"ע אם מותר לילך לצד תחומו אף שהוא יותר רחוק, ומלשון הרא"ש משמע שמותר, וצ"ע.

דוקא כשנכנס לתחומו, אבל נכנס לתחום עיר אחרת לא מהני ליה, ואין לו אלא ד' אמות.

יש או' שהוצרך לנקביו דוקא גדולים, ויש או' אף לקטנים, ויש להחמיר.

סימן תז

סעיף א

מי שיצא חוץ לתחום ברשות, כגון חכמה הבאה לילד וכיו"ב, יש לו ממקומו אלפים אמה לכל רוח, דהתירו לו זה שלא ימנע מלצאת עוד.

אם היה תחומו מובלע בתחום עירו יכול לילך לביתו והרי הוא כאילו לא יצא, ופשוט שהוא הדין אם חזר באונס לתחום שהרי הוא כאילו לא יצא.

ודוקא שהגיע לעיר בדבר מצוה, אבל אם העיר היתה רק בתחומו, אין לו להלך חוץ לאלפים שנתנו לו חכמים.

סעיף ב

היה יוצא ברשות ואמרו לו נעשית המצוה יש לו ממקומו אלפים אמה לכל רוח, ואם תחומו מובלע בתוך אלפים שנתנו לו, הרי זה חזר למקומו וכאילו לא יצא, ונראה שכל עוד לא שב לתחום ביתו יש לו האלפים החדשים דאין לכופו לחזור לביתו. (ודלא כדמשמע בא"ר).

ונראה מהשו"ע שבוה שחזר לביתו מפסיד האלפים החדשים. (ודלא כל"ב ברש"י).

סעיף ג

כל היוצאים להציל נפשות יש להם אלפים אמה ממקום שהצילו.

היתה יד עכו"ם תקיפה שאף שהצילו בפעם זה מפחדים לשבות שם, הרי זה חזרים למקומם ובכלי זינם.

ואפילו במקום שיד ישראל תקיפה, אם היו תוך אלפים מותרים לחזור בכלי זינם, שלא ירדפו האיובים אחריהם.

אם רחוק הספינה מן הנמל יורד דרך כבש ודרך מעבורת אם קשורה לספינה ולנמל מותר ואם לא מוח' ובג"ז משמע שאם לא יצא מגובה י' כל השבת מותר.

אם ספק אם הוא למעלה מי' או לא אזלינן לקולא אף שיש כאן ס"ס להחמיר והיינו עד י"ב ביבשה, ובים אף יותר מי"ב מיל.

אם היה חוץ לאלפים ממקום שפגע בפחות מי' ואונס לירד מהספינה מחמת גשמים או חמה או צריך לפנות ואינו מוצא מקום רק בתוך העיר וכל שכן כשדחפוהו עכו"ם תוך העיר כל העיר חשובה לו כד' אמותיו אך לא יאמר לעכו"ם לדחפוהו לשם.

אך אם היה תחומו כלה בתוך העיר אין מותר אלא עד התחום.

אם בא ביו"ט מותר בשבת שלאחריו דשתי קדושות הן ואיסור הכנה ג"כ לא שייך דלא עביד מידי וכן להפך אם בא בשבת מותר ביו"ט שלאחריו.

סימן תה

סעיף א

מי שיצא חוץ לתחום אפילו אמה אחת אין לו אלא ד' אמות מעמידת רגליו ולחוץ ואין יכול לברר ד' אמותיו לצד פנים כיון שהתחיל ללכת בכאן הרי זה כבורר לחוץ ולרמ"א לעיל שיש לו ד' אמות לכל צד א"כ יכול לנכנס חזרה לתחום ג' אמות ולפ"י אם יצא באונס או ששגג ויצא יכול לנכנס לעיר ודלא כא"ר שקנסוהו לשוגג אטו מזיד.

וכ"ש לדבר מצוה כיון שיכול לחזור תוך תחומו הרי הוא כאילו לא יצא ומותר לנכנס לעיר.

סעיף ב

היתה רגלו אחת חוץ לתחום ורגלו אחת תוך לתחום יכנס ובתר רובו שדינן ולרמ"א לעיל אם הוציא רגלו חוץ לד' אמות מחוץ לתחום יכנס.

סעיף ג

מי שקדש עליו היום והוא חוץ לתחום העיר אפילו אמה אחת אינו כבני העיר ויש לו ממקומו אלפים לכל רוח.

סעיף ד

מי שיצא חוץ לתחום שלא לדעת מותר לעשות לו מחיצה של אנשים שערכו לאותה רוח ויכנס ביניהם דכל אותה מחיצה כד' אמות חשיבא ומותר להלך כולה ויכנס לתחום ואחר שנכנס הרי הוא כאילו לא יצא ולרמ"א לעיל אפילו אם מגיע המחיצה עד תוך ד' אמות לתחום נמי שרי.

וצריך שלא ידעו האנשים שלשם מחיצה באו שמה.

אם יצא לדעת אסור אף במחיצות ממש וכ"ש במחיצות כאלו ואין לו אלא ד' אמות.

סעיף ה

מי שהוציאוהו חוץ לתחום אפילו באונס או בשוגג אין לו אלא ד' אמות.

החזירוהו לתחום באונס או בשוגג הרי הוא כאילו לא יצא ומותר כמקודם.

אם יצא במזיד או אפילו יצא בשוגג וחזר במזיד אין לו אלא ד' אמות ואם נכנס לעירו ממש כל העיר כד' אמות.

וכן מי שהוציאוהו ספינה חוץ לתחום וחזרה הרי הוא כאילו לא יצא ומיירי שנכנס בה סתם ולא להפליג דאם נכנס על דעת להפליג הרי זה כיצא במזיד ואין לו אלא ד' אמות וכן נמי איירי שהיה פחות מי' דגובה מי' מותר לו.

סעיף ו

יצא מן התחום שלא לדעת והרי הוא בתוך מקום מוקף מחיצות מהלך את כולו.

אם יצא לדעת אף שהוא במקום המוקף מחיצות אין לו אלא ד' אמות ובראשונים יש שחולקים בזה שכל ההקף כד' אמות אך ודאי יש לחוש לדעת המחמירים.

היתה העיר מתוקנת בתיקוני עירובין הרי היא כמוקפת חומה ובריא"ז כתב שאף עיבורה של עיר חשוב כעיר וא"כ לא בעינן היקף חומה כלל ובראשונים יש שסוברים שהעיר עצמה נחשבת כד' אמות אפילו אינה מוקפת ויש להקל בשעת הדחק אבל נכנס לעיבורה לא הוי נכנס לעיר ורק אם נכנס לעיר מותר אף בעיבורה.

הביאוהו עכו"ם בספינה והוא פחות מי' אסור לירד ממנה אלא אי"כ נכנסה תוך מחיצות העיר ואפילו אין מחיצה מצד הנמל עומק המים במקום הנמל נחשב למחיצה.

סעיף ז

מי שהפליגה ספינתו בים שלא מדעתו אף שקנה שבייתה בקרקע שתחת הספינה וכגון שהיתה פחות מי' מותר להלך את כולה כדין כל יוצא מן התחום בבלי דעת.

במ"א כתב שלדעת השו"ע מיירי אפילו שהפליג באיסור וכגון שקנה שבייתה ביה"ש"מ ויצא חזרו שאז אסור לו להפליג והפליגה הספינה במזיד שאז מן הדין הוא שאין לו אלא ד' אמותיו אפ"ה כיון ששבת באויר מחיצות מהלך את כולה אבל לרמ"א שבכה"ג מותר לו להפליג לא משכחת ליה האי דינא.

נפחתו הדפנות באופן שפקע ממנו שם רה"י כגון שנפחת מי' טפחים באורך י' אמות אם היתה מהלכת מהלך את כולה.

סימן תט

סעיף א

הנתון ערובו בבית הקברות אינו עירוב ואפילו לישראל כיון שביית הקברות אסור בהנאה (ואף שעושה כן לצורך מצוה ומצות לאו להנות ניתנו כיון שרצוה בקיום הערוב גם אחר שקנה שבייתה הוי הנאה אסורה) ואם זה קבר של קרקע עולם וכ"ש אם נתן בצדי הקברות, ערובו ערוב דאין בו איסור כלל, ויש או שקבר של קרקע שתלשו ולבסוף חיברו ג"כ אסור בהנאה והערוב פסול, ויש ראשונים שפוסקים כר' יהודה שאין זה נחשב איסור הנאה, ובישראל עירובו עירוב ובשעת הדחק יכול לסמוך עליהם להקל, ולכהן לכו"ע אינו ערוב מטעם שאינו יכול לבוא למקום עירובו.

אם נתנו בבית הפרס אפילו לכהן הוי עירוב כיון שיכול לבוא ע"י מגדל הפורח או שינפל וילך דכל החשש הוא משום שמא יסיט עצם כשעורה ואינו מטמא באוהל ודלא כרי"ז שסובר שאוהל זרוק שמה אוהל ואף ככהן העירוב כשר.

ובבית הקברות לא יתני מגדל כיון שאוהל זרוק לא שמה אוהל ונמצא מאהיל על הקברים.

אם היה קבר יחידי בקרקע עולם כשר אף לכהן כיון שיכול להגיע בשידה תיבה ומגדל עד הקבר ומשם יקח ע"י כלי (ומה שכתב מ"א שצריך מגדל שמחזיק מ' סאה אינו מוכרח גם מש"כ שיטול ע"י פשוטי כלי עץ שאין בהם טפח נמי אינו מוכרח דהיום כלונו טמאי מתים ואף בכלים גמורים מותר).

סעיף ב

צריך שיהא עם ערובו ברשות אחד וע"כ אם נתכון לשבות ברה"ר וערובו ברה"י או להיפך אינו עירוב כיון שבבין השמשות אין יכול להביא אצלו אבל אם בבין השמשות יכול להביא אף שקונה שבייתה במקום רחוק אם הוא תוך תחומו מקרי מקום אחד.

אבל נתכון לשבות ברה"י והניח ערובו בכרמלית או להפך הוי עירוב כיון שבביה"ש"י יכול לקחת הערוב אצלו ובמקום מצוה או שעת הדחק לא גזרו בו בין השמשות וערובי תחומין לצורך מצוה עושים אותו.

דוקא איסורים דרבנן של שבות אבל שאר איסורים דרבנן לא הותרו כלל בבין השמשות.

הניח ערובו על אילן שהוא למטה מ' ונתכון לשבות ברה"ר אף שיש בו שני שבותים שמוריד מהאילן ושמוציא מרה"ר לכרמלית כשר העירוב.

סעיף ג

נתנו בראש הקנה או הקנרס הצומחים בארץ אינו עירוב כיון שהם רכים ונוחים לקטם וקרום לבוא לידי איסור חיוב חטאת ולריטב"א הוא משום שמא יבוא לשבורו בידיים כיון שאין יכול לנטותו.

אם הם רכים כירק הוי עירוב דלא גזרו בהם שמא יקטום.

היו תלושים ונעוצים בארץ הוי עירוב דאפילו יקטום אין בו איסור דא"ו ויש אומרים שאף איסור דרבנן אין בו דוקא שאין בו גובה י' או רוחב ד' שאו הוא רה"י ואם נתכון לשבות בארץ ברה"ר הרי אסור דא"ו.

הוא הדין היכא שהניח חוץ לשמונה אמות ברה"ר שאינו עירוב דאף דיכול להביא בפחות פחות מ' אמות לא התירו זה בבין השמשות ובפחות משמונה אמות מותר דאז אינו צריך לטלטלו אלא פעם אחת פחות מ' אמות ומותר.

בריטב"א כתב להיפך שקנה רך מותר וקשה אסור דכיון שאין יכול לנטותו יבוא לשבורו רק שסובר שרך היינו מין רך אבל מין קשה אפילו שעכשיו הוא רך אסור.

סעיף ד

נתנו במגדל ונעל בפניו ואבד המפתח מבעו"י או שנפל עליו גל אם יכול להוציאו בלא עשית מלאכה דא"ו הרי זה עירוב.

סעיף ה

הניח ערובי תחומין בסוף אלפים ונתגלגל חוץ לתחום בתוך ד' אמות הוי עירוב כיון שיש לו במקום העירוב ד' אמות ומשם אלפים נמצא יכול לקחתו בין השמשות אך אם נתגלגל חוץ לד' אמות אין עירובו עירוב והרי הוא כאנשי העיר.

הוא הדין אם היה באמצע התחום ומשם נתגלגל חוץ לתחום אם הוא תוך ד' אמות הוי עירוב וכן אפילו גלגלו בכונה לשם הוי עירוב (ודלא כדמשמע בב"ח).

וברב המגיד כתב שמשמע מהרמב"ם שדוקא אם נתנו באמצע ונתגלגל משם חוץ לתחום אפילו אמה אחת אינו עירוב ביצא חוץ לתחום וצ"ע.

סעיף ו

אבד ערובו או נשרף מבעו"י או תרומה ונטמאת אינו עירוב ואם משחשכה הוי עירוב ואם ספק ה"ז בחזקת כשרות.

ספק הונח ספק לא הונח פסול אכן אם הניח תרומה ספק טמאה או ספק טרפה שפסול דאין לו חזקת כשרות ואף לסוברים בסימן תטו דלא בעינן חזקת כשרות אבל ספק טרפה או ספק תרומה טמאה אסור דאינו ראוי לאכול בין השמשות.

סעיף ז

עיקר מצות עירוב שמחשיך במקום שקונה שבייתה ואפילו לא אמר שבייתתי במקומי לא שנה יצא להחשיך שם ולא שנה בא בדרך וחשכה לו קונה אלפים אמה לכל רוח בלא אמירה ואין צריך לכיון ששוכנת שם אלא זה שיצא מביתו על דעת להחשיך ד' בזה ובלבוש משמע שגם בזה צריך לחשוב שם שיקנה שבייתה וצ"ע למעשה.

אבל אם יצא מביתו סתם וחשכה לו והוא בתוך תחום ביתו קונה בתחום ביתו ורק אם יכון לקנות שבייתה במקומו מהני.

אם אינו רוצה לטרוד ללכת ברגליו ורוצה להניח שם פת (שזה אפשר ע"י שליח) יתן שם מזון ב' סעודות שהוא כששה ביצים עם קליפתן ויש או שמונה ביצים ולכתחילה יש לנהוג כן.

אם הוא חולה יכול ליתן כפי מזונו אפילו פחות מששה ביצים ויש אחרונים החולקים שגם בחולה צריך ששה ביצים ולשו"ע פשוט שצריך שיהא המזון ראוי לחולה דאם אינו ראוי לחולה צריך שיהא כשיעור ב' סעודות בנוניות שיהא ראוי לאחרינא וחוזר ולן בביתו ואפילו הכי יש לו אלפים ממקום ערובו דהוי כאילו דר שם.

ויהא המזון מפת או מכל דבר שמשתתפין בו שיתופי מבואות ואם הוא לפתן בכדי לפתת בו ב' סעודות סגי.

שיעור זה צריך שיהא לכל אחד ואחד חוץ מבנו קטן שצריך לאמו וכדלקמן.

וצריך לומר בזה העירוב וכו' ואם לא אמר אינו עירוב ואפילו כיון לקנות בו שבייתה ואף אם לא אמר כל הנוסח אלא זה יהיה לעירוב סגי.

הנשבע שלא ינהה מככר אף דלא חזי לשיתוף לדעת היש או שם הכא מותר לכו"ע דאין מערבין תחומין אלא לדבר מצוה ומצות לאו להנות ניתנו.

אבל תלמידים הדרים בבית רבם ואוכלים אצל בעלי בתים מודדים להם תחומם מבית רבם ובידוע שאם היה להם לאכול בבית רבם היה נוח להם טפי הוי שדירתם שם וכן הרועים וקייצים ושומרי פירות שהולכים לביתם לאכול והולכים לשדה ללון שבייתם בשדה כיון שידוע שאם היה להם לאכול בשדה היה נוח להם טפי.

בהג"א כתב עצה לערב בחומץ דדי במעט חומץ לטבל שתי סעודות ובא"ר כתב שצריך רביעית חומץ לטבל שתי סעודות ולפ"י צריך שיהא רביעית לכל אחד ואחד.

סעיף ח

אם ירצה ישלח העירוב ע"י שליח ויאמר השליח בזה העירוב יהא פלוני מותר לילך ואם לא אמר לא מהני העירוב ואם בעה"ב אומר בזה הפת שמניח שלוחי לעירוב וכו' גם כן מהני וכן רבים יכולים לשלוח עירובם ביד אחר רק יאמר שבוה העירוב יהו מותרין כל אותו שנשתתפו בעירובו.

ובלבד שלא יהא השליח חש"י שאין להם דעת אלימא לקנות שבייתה ודלא כתנ"ס (שאם רואה אותם מניחים מהני ורק החשש שמא לא יניחו) וכן שלא יהיה השליח אחד שאינו מודה בעירוב שאז יש לחוש שלא יניח לשם עירוב.

חרש השומע ואינו מדבר אף שבעלמא מהני הכא כיון שאינו יכול לדבר לא מהני דהאמירה מעכבת.

עבד ושפחה שהטבילן לשם עבדות מהני לשולחם לעירוב.

אם שלח חש"י או מי שאינו מודה בעירוב לתת הפת לאדם אחר שהוא יניחו לשם עירוב אע"פ שלא ראה שהניחו אלא ראה שהם נותנים לו מהני דחזקה שליח עושה שליחותו ודוקא כשהאחר הבטיחו ליתן שם עירוב אבל אם רק שתק לו לא אמרינן חזקה שליח עושה שליחותו.

יש אומרים שרק הכא שהוא מדרבנן סמכינן אחזקה אבל בדא"ו אין סומכינן רק להחמיר וכך כתב השו"ע ביו"ד ויש או שבמדי שיכול לבוא מכשול למשלח אף בדא"ו סמכינן.

היכא שידועין שעשה שליחותו רק אין אנו יודעים אם שינה לכו"ע סמכינן אחזקה שלא שינה משליחותו.

בשו"ע כתב שצריך שיראה אותם נותנים לו והוא מלשון הטור ובביה"ל תמה על זה דבכל הפוסקים משמע שדי שיראה אותם מגיעים אצלו ואין צריך שיראה שנותנים לו.

סעיף ט

יחיד או רבים שאמרו לאחד ערב עלינו וערב להם באיזה רוח שרצה ה"ז עירוב ואפילו לא הודיע להם רק אחר שחשכה.

נראה שאם ידוע לשליח שרצון המשלח לרוח אחת לא מהני אם יערב לו לרוח אחרת ובפמ"ג מסתפק היכא שהמשלח רגיל לערב לרוח אחת אם רשאי לשנות ככה"ג.

סעיף י

אמר לשלוחו ערב לי בתמרים וערב עליו בגרוגרות או להפך או אמר לו הניח בשוכך והניח בעליה או להיפך אינו עירוב כיון ששינה ואין נ"מ אם מערב משלו או משל שליח.

סעיף יא

מי שבא בדרך ומכיר אילן או גדר והוא הדין שאר מקום מסוים בסוף אלפים אמה ויכול להגיע לשם קודם שתחשיך אע"פ שאין יכול להגיע לשם אלא א"כ ירוץ יכול לומר שבייתתי בעיקרו ויש לו משם אלפים אמה לכל רוח (ואם היה אותו המקום רה"י כל הרשות כד' אמות ומשם יש לו אלפים לכל רוח) ואפילו לא הגיע לשם קודם שתחשיך קנה שבייתה שם ואפילו לכתחילה מותר לישב במקומו ולילך לשם מחוץ כיון שיכול להגיע לשם קודם שתחשיך.

אם אינו יכול להגיע לשם אפילו בריצה קודם שתחשיך לא יזוז ממקומו שהרי עקר עצמו מכאן ושם לא קנה שבייתה ודעת הרמב"ם שקנה שבייתה במקומו.

דוקא שמכיר מקום מסוים אבל לא הכיר לא מהני ואם אמר הרי שבייתתי בסוף אלפים מכאן לא קנה שם שבייתה לכו"ע אפילו יכל להגיע לשם מבעו"י.

בשו"ע משמע שדוקא שהיה סמוך לאותו מקום תוך אלפים אבל היה חוץ לאלפים אפילו יכול להגיע לשם מבעו"י לא מהני וברמב"ם משמע שמהני וצידד בבית מאיר כן להלכה.

אם יכול להגיע לשם רק בבין השמשות תליא בפלוגתא שבסימן תטו.

אם אמר שבייתתי תחת האילן והיה חלקו בתוך אלפים וחלקו חוץ לאלפים לא קנה שבייתה ולא יזוז ממקומו דשמה נתכון לשבות בחלק שחוץ לאלפים ולרמב"ם יש לו שבייתה במקומו ולא דוקא אלפים דיש לו עוד ד' אמות של שבייתה.

ואם כל האילן תוך אלפים יש לו ארבעת אלפים ממקומו לצד האילן פחות רוחב האילן שאנו מסופקים להחמיר לכל צד ודעת הרמב"ם שלא קנה שם שבייתה כלל כיון שלא סיים את מקומו ורק אם מקום האילן פחות משמונה אמות מועיל כיון שמקצת מקומו מסוים ומ"מ לדעת הרמב"ם יש לו שבייתה במקומו.

ולענין הלכה לענין הדין שלא סיים מקומו שלדעת הרמב"ם לא קנה שבייתה כתב בא"ר שיש להקל אך בביה"ל כתב שיש להחמיר ולענין שיש לו שבייתה במקומו ודאי אין להקל ואין לו לזוז ממקומו יותר מדי אמות.

סעיף יב

היו שנים אחד מכיר מקום מסוים ואחד אינו מכיר זה שאינו מכיר מוסר שבייתתו לזה שמכיר שאומר לו שבייתתי עמך והמכיר או שבייתתו במקום פלוני.

סעיף יג

דוקא לבא בדרך התירו שבייתה באמירה אבל מי שהוא בביתו לא מהני לו זה ויש לו רק שבייתת ביתו ואפילו לדעה ראשונה יש לו הכא שבייתת ביתו דודאי ניחא ליה ביתו (ול"א בסמ"ק ת"א אפשר שהכא ג"כ לא יזוז ממקומו ויש לחלק).

סימן תי

סעיף א

מי שיצא מביתו לקנות שבייתה והחזיק בדרך והחזירו חבירו או שחזר מעצמו הרי זה יכול לקנות שבייתה במקום שנתכון לשבות דהוה ליה כבא בדרך כיון שהחזיק בדרך ודעת רוב הפוסקים דאין להקל בזה במי שיוצא לערב אלא א"כ יצא לילך למקום שהוא רחוק ד' אלפים והחזיק בדרך והחזירו חבירו ויש לו מקום שרגיל לשבות שם קונה באותו מקום ואם אין מכיר שם מקום מסוים לא קנה שם שבייתה.

דוקא שנמלך והיה בדעתו לחזור לשם למחר אבל נמלך לגמרי ודאי עקר דעתו שרצה לשבות שם והרי הוא כבני עירו.

אם היה עני מותר אף ביושב בביתו לומר שבייתתי במקום פלוני כיון שאין לו ב' סעודות לא הטריחוהו לילך ברגליו ודעת הרבה פוסקים שאין להקל בעני כלל ובח"א הכריע שיש להקל היכא שיוצא מביתו לערב והחזיק בדרך שאז יש לצרף לזה שאם הוא עני שיש להקל.

סעיף ב

אפילו ירד מן העליה לילך לקנות שבייתה והחזירו חבירו הרי זה כהחזיק בדרך.

דייק הביה"ל שהכא לא כתב השו"ע או שחזר מעצמו דאפשר דבהאי פורתא שירוד מהעליה לא חשיב החזיק בדרך אם חזר מעצמו ובח"א הקל בזה אף בחזר מעצמו וצ"ע לדינא.

כל הקונה שבייתה בריחוק מקום אינו צריך לומר שבייתתי במקום פלוני אלא כיון שגמר בליבו לקנות שם שבייתה והחזיק בדרך כל שהוא והחזירו חבירו מהני ויש חולקים שדוקא אם יש לו שני בתים בשני תחומי שבת והחזיק בדרך והחזירו חבירו מהני דבסתמא אמרינן שרוצה ללכת לשם אבל בסתמא אמרינן שנמלך שלא לילך לשם עוד אם לא שאמר בפירוש שבייתתי במקום פלוני.

הבא בדרך יש להסתפק אם מספיק לו כונה בלב כמו הכא או שצריך דוקא אמירה ושאינה הכא שהראה במעשהו שיצא לערב שרוצה לקנות שם שבייתה.

וכ"ש מי שמערב ברגליו שאין צריך לומר כלום אלא כיון שגמר בליבו קנה (וללא כונה לא קונה ולא דמי ליושן שא"צ כונה דשם הוא בא בדרך אבל הכא הוא בעירו ורוצה לחזור ללון בעירו צריך שיכון לקנות שם שבייתה).

סעיף ג

אנשי העיר ששלחו אחד מהם להוליך עירובם והחזיק בדרך והחזירו חבירו הוא קנה שבייתה שהרי החזיק בדרך והם לא קנו שבייתה ולחולקים לעיל הכא נמי אין להקל לשליח בהחזיק בדרך וכדלעיל.

סימן תיא

סעיף א

מי שהיה במזרח ביתו ואמר לשלוחו לערב לו למערב ונתן השליח הערוב רחוק ממנו יותר מאלפים הערוב אינו כלום ונשאר לו שבייתת ביתו. ולא דומה לבא בדרך והניח ערובו חוץ לאלפים דשם אין לו אפילו שבייתת מקומו יש או משום שהתם בא בדרך ואין כונתו לשבות במקומו אבל הכא ודאי ניחא ליה שבייתת ביתו ויש או שהכא יכול לומר לתקוני שדרתיך ולא לעוותי וע"כ לא חל עירוב משא"כ שם שהוא נתן העירוב.

◇ כל זה דוקא כשמערב בפת אבל המערב ברגליו מספיק שיכון לזה בלבד.

סימן תטז

סעיף א

◇ יו"ט שסמוך לשבת או שני ימים טובים של גליות יכול לערב שני עירובין לשתי הרוחות וסומך בראשון על איזה שירצה ובשני על השני או מניח עירוב אחד וסומך עליו ליום ראשון וביום השני הרי הוא כבני העיר.

◇ אבל בשני ימים של ראש השנה הרי הם כיום אחד ואין נותן אלא עירוב אחד.

◇ יכול לערב גם באופן שנותן עירוב לשבת אחרת אבל לא לשבת זו או לשבתות ולא לימים טובים וכן להפך.

סעיף ב

◇ המערב לשני ימים אפי"פ שהוא עירוב אחד לרוח אחת צריך שיהא במקומו בליל ראשון וליל שני כל בין השמשות.

◇ אם אינו מקום המשתמר מוליכו ערב יו"ט ראשון ונטולו בידו וחזרו מחר ונותנו שם עד שתחשך ואוכלו או אם היה יו"ט מביאו.

◇ נאכל העירוב בראשון אינו ערוך לשני.

◇ אם לא ערב בראשון לא בפת ולא ברגליו אין יכול לערב בשני כלל משום שנראה כמכין או נראה כקונה שבתה בשבת.

◇ ערב ברגליו בראשון צריך לערב ברגליו בשני והוא שיעמוד באותו מקום ויחשוב בלבו לקנות שם שבתה אבל אסור לומר כלום שלא יראה כמכין ואם עבר ואמר בפה קנה שבתה ויש אומרים שיכול אף לעמוד במקום אחר כשמערב ברגליו ויש להחמיר.

◇ ערב ברגליו בראשון אין יכול לערב בפת בשני כיון שצריך לומר שיהא ערוך ואינו יכול דנראה כמכין ואפילו בדיעבד לא מהני.

◇ ערב בראשון בפת יכול לערב ברגליו ואם רוצה לערב בפת צריך לערב באותה פת עצמה ואינו צריך לומר כלום ואם עבר ואמר אפילו הכי קנה ערוך.

◇ אם נתן הפת במקום אחר ואפילו רק רחוק יותר מן הראשון או שנתן פת אחרת אינו עירוב ואפילו אמר שיהא לעירוב לא מהני.

◇ כתב הפמ"ג שגם ברכת העירוב לא יכול לברך ביום השני דהוי נמי נראה כמכין.

◇ בשני ימים של ר"ה יכול להניח בראשון ואפילו נאכל בראשון קנה ערוכו לשני דכיומא אריכא חשיב וכן המערב ברגליו אין צריך להיות שם ביום שני ואינו כבני העיר ביום שני דכיומא אריכא דמיא.

◇ כשיושב במקום שאינו משתמר וצריך לחזור למחר ליתן פת לכאן יכול לערב ברגליו ובר' יונתן כתוב שדוקא כשנאכל הפת יכול לערב ברגליו ובש"ע לא משמע כן וע"כ נראה שמיידי בשליח וע"כ צריך פת וביום הראשון אפשר שחושב שימצא מקום המשתמר ולא יצטרך לילך למחר.

◇ בשני ימים טובים בדיעבד אם הניח עירוב תחומין מיום לחבירו ואמר אם היום קודש ומחר חול וכו' אף שבשבת ויו"ט לא מהני הכא בדיעבד מהני דמי"מ אם היום חול מחר קודש וכו'.

◇ כשמערב לשתי רוחות צריך שיתן שני פת מבעו"י דבאותה פת אין יכול ואף שיש חולקים בזה לא ראו דברי הרשב"א והריטב"א.

סעיף ג

◇ כשמערב לשני ימים לשתי רוחות צריך שיוכל להגיע לעירוב השני ביום הראשון ואם יש בין עירוב לעירוב יותר מאלפים עירוב השני אינו ערוך.

סעיף ד

◇ יו"ט הרי הוא כשבת לענין עירובי חצרות ועירובי תחומין.

סעיף ה

◇ יו"ט נוהג בו עירובי תחומין אבל לא עירובי חצרות אבל באחרונים כתבו שכשמתקן לשבת יתקן גם ליו"ט אם ירצה להוציא דברים שלא לצורך יו"ט כלל.

שתקו אחר חשכה ורוצים למחות אין יכולים דאינם יכולים לחזור במן העירוב אחר שזכה להם.

◇ כתב בא"ד דין חדש שאם רוצים לחזור במ ממחאתם קודם חשכה מהני וכתב השעה"צ דיש לעין דכיון שמיחו לא זכו וא"כ צריך לזכות להם מחדש וא"כ ודאי מהני.

◇ כשמערב על בני ביתו צריך לזכות על ידי אחר או שמחזיקו הם עצמן ולא כאותם שטועים לומר שבני ביתו נמשכים אחריו בזה.

סעיף ב

◇ קטן בן שש שנים או פחות סומך על עירוב אמו ואין צריך להניח לו מזון ב' סעודות בפני עצמו.

◇ נכנס בתוך שנת שבע אפילו יום אחד צריך לערב לו בפני עצמו.

◇ בשו"ע לא חילק אם אביו בעיר או לא ובא"ד צידד דעת כמה פוסקים שכשאביו בעיר אפילו בן ד' שנים או בן חמש אינו יוצא בעירוב אמו וצריך לזכות לו בפני עצמו.

◇ לא ערבה אמו וערב אביו אינו יוצא בעירובו ונראה שגם אם זיכה לבנו לא מהני כיון שכרוך אחרי אמו.

◇ אכן אם אין לו אמה אפשר שיצא בעירובו של אביו וצ"ע.

סימן תטז

סעיף א

◇ אין מערבין ערובי תחומין אלא לדבר מצוה כגון לילך לבית אבל או בית משתה של נישואין או להקביל פני רבו או חברו שבא מן הדרך וכיוצא בזה או יוצא לטייל לעונג יו"ט או שבת כ"ו נקרא דבר מצוה.

◇ יש אומרים שרק בפת אין מערבין רק לצורך מצוה אבל ברגליו מערב לכתחילה ויש אומרים שאין חילוק ויש להקל במקום צורך (ואף שבא"ד כתב שדוקא במקום צורך גדול יש להקל בדרבנן).

◇ הוא הדין סעודות ארוסין וקנין שעושים עכשיו שזה סעודת מצוה ובביאור הגר"א כתב דוקא לארוס עצמו.

◇ נשואין בת כהן לישראל עם הארץ או בת ת"ח לעם הארץ אינה סעודת מצוה ובחזון יאיר כתב שאין לנו עם הארץ של הגמרא וא"כ הכל מצוה וכ"ש בת עם הארץ לעם הארץ שלכו"ע הוא מצוה.

◇ אם לא שהם מזולזלים במצות ודאי שלא גרע מעם הארץ של הש"ס ואינה מצוה ואפילו שניהם עם הארץ אינה מצוה דמצוה להתרחק מאנשים כאלו שלא ילמדו ממעשיהם.

◇ אם יודע שלא ינהגו שם כדת וירקדו בחורים ובתולות יחד בודאי אינו מצוה אלא א"כ חושב שיוכל למונעם שאז מצוה לילך.

◇ כשמערב לחבירו שבא מן הדרך הוי מצוה אפילו אינו חכם ובא"ד כתב שדוקא חברו חכם (ובשעה"צ כתב שאפשר שמודה לזה רק לא איירי בזה).

◇ דוקא כשהולך לטייל בפרדס באופן של היתר ולא בהוללות שאז אינו מצוה כלל.

◇ וכן מערבין מפני היראה שרוצה לברוח מפני עכו"ם או ליסטים והיינו בלא חשש סכנה דבמקום סכנה מותר לקום ולברוח אף בלא עירוב.

◇ אחר שערב לדבר מצוה מותר לו לילך אף לדבר הרשות.

◇ ערב שלא לדבר מצוה אלא לדבר הרשות בדיעבד הוי ערוך.

סעיף ב

◇ אין מערבין ערובי תחומין בין השמשות ובדיעבד הרי זה ערוך וליש חולקים שבסעיף הבא גם הכא פוסלים וכתב הביה"ל להחמיר כמותם.

◇ אם הניח בביה"ש"מ דר' יהודה שלר' יוסי יום גמור הוא יש להקל.

◇ אם ספק הונח ספק לא הונח גרע מזה ופסול לכו"ע.

סעיף ג

◇ אמרו לו שנים צא וערב עלינו אחד ערב עלינו מבעו"י זה ערב עלינו ביה"ש"מ זה שערב מבעו"י נאכל משחשכה שניהם קנו ערוך ויש חולקים דדוקא הראשון שהניחו מבעו"י כשר אבל כשהניחו בין השמשות פסול ורוב הפוסקים עומדים בדעה זו אף שבשו"ע הביאה בשם יש או' וצ"ע.

◇ יש מחלוקת בזה שהניח ביום ונאכל בין השמשות הרשב"א בתוס' כתב שאסור דאינו ספק שנאמר חזקת כשרות והרשב"א בחידושו כתב שמותר.

◇ הסתפק הביה"ל אם נאכל ביה"ש"מ דר' יהודה אם מהני גמי או דוקא בין השמשות דר' יוסי אבל להפך מי שהניח ודאי פשיטא לן שהניח בין השמשות אפילו דר' יוסי דאין לומר דהוא ודאי כלילה דמעיקר הדין הלכה כר' יוסי והסיק הביה"ל שבתחומין יכול להקל כר' יוסי.

סעיף ד

◇ כשמניח ערוך תחומין מברך על מצות ערוך ואם לא ברך אינו מעכב.

◇ וצריך לומר בזה הערוך יהא מותר לי לילך למחר אלפים אמה לכל רוח ואם מערב לכל שבתות השנה יאמר לכל שבתות השנה ואם מערב לאחרים אומר יהא מותר לפלוני או אנשי מקום פלוני.

◇ אם לא אמר אינו ערוך ואם אמר יהא זה לערוך מהני בדיעבד וכתב בשעה"צ שאפילו לא אמר אפשר שאם ברך על מצות ערוך שכשר ורק כשלא בירך ולא אמר פסול וצ"ע.

◇ נפק"מ אם היה בא בדרך ושלח שליח לערב ונתן העירוב רחוק יותר מאלפים שלפירוש הראשון אין לו שבתה ולפירוש השני יש לו שבתה במקומו ויש לסמוך להקל בעת הצורך.

◇ עוד נפק"מ אם הניח הוא עצמו עירובו חוץ לתחום ביתו שלפירוש הראשון יש לו שבתת ביתו ולפירוש השני לא יזוז ממקומו ויש להקל.

◇ אם הניח השליח העירוב תוך אלפים למשלח קנה עירוב ואף שהוא גם תוך אלפים לביתו.

סימן תיב

סעיף א

◇ ערב ערבית לצפון ושחרית לדרום או שאמר לשנים ערבו עלי וערב לו אחד לדרום ואחד לצפון נותנים עליו חומרי שני העירובים ואין לו לילך חוץ מאלפים של שניהם.

סימן תיג

סעיף א

◇ המזכה לרבים משלו אומר הרי עירוב זה לכל בני העיר רק צריך שיהא מזון ב' סעודות (או לפתן של ב' סעודות) לכל אחד וכן צריך לזכות על ידי אחד שראוי לזכות.

◇ כתב בפמ"ג שכשמקבץ על ידי כולם אין צריך להניח בכלי אחד ופלא דברמב"ם כתב שצריך כלי אחד.

◇ אם אין מזון לכל בני העיר יכול לזכות למקצתן ויאמר שמניחו עבור כל מי שירצה מבני העיר לסמוך עליו ואז ודאי יהא כדי שיעור לכל אלו שילכו על סמך העירוב.

◇ הסתפק הביה"ל אם הניח והודיע לכל בני העיר ונתרצו כולם לסמוך על זה ולא היה שיעור ב' סעודות לכל אחד אם מהני הרי אין שיעור או דילמא לא נתכון לזכות אלא למי שילך ולזה יש שיעור וצ"ע.

◇ וצריך להודיעם מבעוד יום שהניח להם ואז אפילו לא גמר בלבו לסמוך עליו מבעו"י סומך עליו משחשכה אבל אם הודיעם משחשכה אינו יכול לסמוך עליו משתחשך.

◇ ואם הודיעם בביה"ש"מ, תלי בפלוגתא דלקמן תט"ו, דלסוברים שם דמהני בדיעבד אף כאן יכול לסמוך.

◇ אם גמר בליבו שלא לסמוך על העירוב מבעו"י אף שנתרצה לזה משחשכה אין מועיל ואינו יכול לסמוך עליו ורק כשהיה מסופק מבעו"י חשיב כאו' לאיזה שארצה אלך.

◇ כשבא אורח בער"ש לישוב ובעה"ב הניח עירוב להתפלל חוץ לתחום אין יכול ללכת עימו האורח אלא א"כ מוכה לו ומערב עליו ומודיעו קודם חשכה והאורח יאמר שבזה העירוב שמונח שם יהא מותר וכו' ואף שאינו אומר בשעת הנחת העירוב מהני.

◇ ומן הדין צריך שיפטר על מי מי מערב, איש פלוני או בני מקום פלוני וכדו'.

◇ וכן מי שהניח ערוך לכל שבתות השנה ואמר באיזה שבת שארצה אסמוך עליו מועיל אפילו גמר בדעתו רק למחר ובלבד שלא ילך לצד שני כלילה ופשוט שאם לא התנה יש לו רק אלפים של צד עירובו.

◇ וכן מי ששמע שיש לחכם לבוא ואינו יודע לאיזה רוח והניח שני עירובים ואמר לאיזה שיבוא החכם יקנה לי או אם לא יבוא אהא כבני עירי או אם יבוא שנים לאיזה שארצה אלך הכל לפי תנאו.

◇ אפילו לא הוברר מער"ש שיבוא החכם כגון שהיה תוך ארבעת אלפים שלו ואפשר שלא יזוז ממקומו אפילו הכי קנה מדין ברייה.

◇ וכן אם אמר לשלושה הריני מערב על איזה מכם שארצה אף שלא בירר אלא משתחשך קנה.

סימן תיד

סעיף א

◇ אין מערבין עירובי תחומין אלא לדעתו שמא לא ניהא ליה בצד זה.

◇ בנו ובתו הקטנים אפילו אינם סמוכים על שולחנו מערב עליהם שלא מדעתם כיון שאין מערבין אלא למצוה ומחויב לחנכם במצות ודוקא שאינם קטנים פחות משש שאז סמוכין אחרי אמנו וכדלקמן, וכן עבדו ושפחתו הכנענים מערב עליהם שלא מדעתם שידן כידו.

◇ אפילו מיחו וערבו ערוך אחר אינו כלום רק שיש חילוק בזה בין עבדים לקטנים כשהניח אחר בשבילם שבקטנים מהני ובעבדים לא מהני דהרי הם ברשות האדון.

◇ אבל בנו ובתו הגדולים ועבדו ושפחתו העברים ואשתו אינו מערב עליהם אלא מדעתם ואם ערב עליהם ושתקו ולא מיחו יוצאים בעירובו ואפילו הודיעם משתחשך מהני דמסתמא עומד להתקיים דמסתמא רוצים בזה.

◇ מסתפק הביה"ל מה הדין במשרת של זמננו אם אפשר לומר שמסתמא מתרצה בעירוב אדונו או כיון שאין גופו קנוי שאני.

◇ אם מיחו בו או שעשו עירוב לעצמם אפילו אחר שהוא עירב אין מועיל להם העירוב ודוקא שמיהו מיד או ששתקו ומיחו קודם חשכה אבל אם

מרפסן איגרי | מדור שאלות

הערות ותמיהות שנתעוררו בבית המדרש דורשות עיון ותשובה

א

בענין עשיר שהחזיק בדרך (לסי' ת' סעיף א')

בביה"ל ריש סי' ת' הביא ד' הח"א דביושב בביתו לא מהני אפי' לעני לומר שביתתי במק"פ, ובהחזיק בדרך ועכבו חבירו וכי' מהני לעני ולא לעשיר, ובבא בדרך מהני גם לעשיר. ועיי"ש בביה"ל שכפי הנר' הח"א פי' כן ד' השו"ע, שאחר שכ' דינא החזיק בדרך כתב בדי"א בעני או ברחוק כגון שהיה בא בדרך, והיינו דדינא החזיק מיירי בעני. אך הביה"ל תמה עליו דהשו"ע נמשך אחרי הרמב"ם, ודעת הרמב"ם דעני יכול לומר אפי' כשיושב בביתו, וא"כ בודאי אי"ז כונת השו"ע, עכ"ל.

ודבריו ז"ל צ"ע, דעי' רמב"ם פי"ז מעירובין ששם אי' להדיא כלשון השו"ע, וא"כ מנלן הא גופא, דדילמא גם להרמב"ם אין עני קונה ע"י אמירה כשיושב בביתו, דהיכן כתוב ברמב"ם שעני קונה ע"י אמירה אפי' כשיושב בביתו, שהרי אדרבה להדיא משמעות לשון הרמב"ם דדינא החזיק בדרך מהני בעני, ובודאי שזה גם כן פשוט פ"י לשון השו"ע וכד' הח"א, וצ"ע.

בן ציון רפאל גרינהויז - הקריה החרדית בית שמש

ב

בענין עמידה ברחוב בעת הגשמים אי הוה ככבוד הבריות (סי' ת"ד)

ברמ"א סי' ת"ד כתב דמותר לעבור איסור דרבנן מחמת שמצטער להשאר בחוץ תחת הגשמים שיורדין עליו [וכבר ביאר מרן הגר"ח שליט"א עפ"י האו"ז הלכות ע"ש סי' ו' הטעם לפי שצער זה הוא צער כעין הרגשת צער העדר כבוד הבריות, ובכלל קולא דכבוד הבריות הוא נכלל וממנו הוא נלמד], ויל"ע לפי"ז אמאי נדחקו האחרונים ז"ל ה"טו והגר"א ומ"ב ועוד בסי' שכו"ו סי"ו בטעם דמותר להלך ברחוב בשעה שיורדים עליו גשמים [ולא חיישינן להוצאה ולגזירת שמא יסחוט], ועיי"ש מש"כ בזה, ואמאי לא תירצו דמשום שהצרכי להשאר לעמוד ברחוב בעת שהגשם יורד עליו הוא צער שדומה לכבוד הבריות, שלהמנע ממנו מותר לעבור איסור דרבנן, ועי"כ שרינן ליה לילך, וצ"ע.

בן ציון רפאל גרינהויז - הקריה החרדית בית שמש

ג

בענין קרפף שהוקף לדירה ונפלה הדירה

מבואר בשו"ע סי' ת"ח ס"ב דאם הניח עירובו בעיר חריבה, כל שראויה לדירה כולה כד"א. וביאר במ"ב דגדר ראויה לדירה שלא חרבו מחיצות החומה, ומקורו מרש"י, ומשמע דהעיר עצמה חריבה ורק החומות נשארו [ודחק לומר דר"ל דבין העיר עצמה ובין חומותיה נשארו, דא"כ מה צריך שתהיה החומה, תיפול מהעיר עצמה]. ומבואר בזה דקרפף שהוקף לדירה, אף שנסתרה הדירה מ"מ נחשב מוקף לדירה, דהרי חומת העיר נחשבת רק כהיקף לדירה.

הקשה מורינו ראש הכולל הגר"א וינפלד שליט"א דזה סותר לדברי הבאה"ל לעיל סי' שני"ח סי"ד שכ' לחלוק על התו"ש שכתב כן. [ומיהו לחלק בין תחומין לדין טלטול בתוכו א"א כדמוכח בפוסקים, ויעוי' שיטת הרמב"ם בזה].

והנהגה מקום לחלק בין היקף של עיר לבין קרפף, אבל גם אם נחלק בזה ק' מאוד איך לא העיר מזה המ"ב, וגם החילוק דחוק, וצ"ע.

דוד מנשה - רמת שלמה

ד

המניח עירובו רחוק מתחום ביתו והיה בתחום עירובו אי רשאי לילך לביתו (סי' ת"ח)

ד' השו"ע סי' ת"ח ס"א דהמניח עירובו תוך תחום העיר רחוק מביתו יותר מאלפיים, כיון שהלך למקום עירובו אי' לחזור לביתו, ולפי"ז נר' מצד הסברא דלאו דווקא כשהלך למקום עירובו, אלא ה"ה כל שנכנס לתוך תחום עירובו כבר אין לו היתר לצאת משם להמשך העיר [ולביתו שבהמשך העיר] כדן מי שכלתה מדתו באמצע העיר, דמה יתיר לו לצאת מתחומו, ודיינו שהתירו לו כשהיה בביתו רחוק מתחומו לילך אל תחומו, אך כיון שבא לתחומו מה יתיר לו לצאת משם. אכן ל' השו"ע כשהוא מהלך ממקום עירובו למחר, והיה אפשר לומר דלאו דווקא דכל תחומו מיקרי מקום עירובו, אך יעוי' בביה"ל כשהביא ד' הסוברים שצריך להיות ביה"ש תוך תחום עירובו, דמשמע דס"ל שיכול להיות שם ביה"ש ואח"כ ללון בביתו ולילך למחר למקום עירובו, ואז לא יוכל לחזור לביתו, דו"ל שם: אמנם באחרונים וכי' צריך שלילן בבית הסמוך לחומה, או עכ"פ להיות שם ביה"ש בעת קניית העירוב, עכ"ל. ומשמע להדיא דבזה סגי ואח"כ לן בביתו, וד"ז צ"ע דכיון שכבר נכנס לתחומו מה מתיר לו לצאת מתחומו [להשו"ע דלית ליה קולא דלן בביתו], וצ"ע.

בן ציון רפאל גרינהויז - הקריה החרדית בית שמש

ה

בענין הגזירה שמא יקטום (לסי' ת"ט ס"ג)

בביה"ל סי' ת"ט ד"ה ויתחייב כתב ז"ל: לכאן אינו מבי' הדלא החשש הוא מפני שהוא רך אתי לידי קטימה שלא במתכוון וכמו שפי' רש"י, וא"כ אין כאן חיוב חטאת דאינו אלא במתכוון למלאכה ורק ששגג בחיובה וכי', וצ"ל לפי רש"י דכיון דעצם המלאכה יש בו חיוב חטאת וקרוי שיעשנו,

גזרו אף שיעשה שלא במתכוון, עכ"ל. ודבריו ז"ל צ"ע, דהא לכאן בכה"ג אינו פס"ד [דאי הוה פס"ד אסור מדינא ולא רק מחמת גזירה, והו"ל שבות חמור דמשאצ"ג שאין מתירין ביה"ש], ובכה"ג לכאן שרינן מדינא כדן כל דבר שא"מ שלא גזרו בו אטו מתכוון, ולשונו מורה להדיא דהא גם כשאין מתכוון אסור מדינא אלא שאין חייב חטאת, וגזרו שמא יעשה כן בלא כונה [ולא שגזרו שמא יתכוון כפי' הריטב"א הנזכר שם בביה"ל], ומשום חומרתו גזרו אפי' אטו שאין מתכוון, וזה צ"ע, דלכאן גם אם יעשה כל שאין מתכוון ואינו פס"ד לא איכפ"ל והיתר גמור הוא, ואיך אפשר עוד לגזור שמא יארע כן, וצ"ע. [ובאמת שבריטב"א עירובין ל"ד מקשה שיהא מותר לגמרי מה"ט כדן דשא"מ ולא רק דאין בו חיוב חטאת, ופלא שהמ"ב שהביא דבריו לא העתיק קושיותיו ולא ענה ע"ז כלל].

בן ציון רפאל גרינהויז - הקריה החרדית בית שמש

ו

שיעור ד"א למניח עירוב ולשובת ברגליו (סי' ת"ט ס"ה)

כתב במ"ב סי' ת"ט ס"ק י"ז ז"ל: שמקום עירובו קונה לו ד"א תמיד סביביו לבד האלפיים שנותנין לו לכל רוח. ובשעה"צ ס"ק י"ח כתב ע"ז ח"ל: כן מוכח בהגהה סי' ת"ח ס"א וכן הוא ברבינו יהונתן, ובהרב המגיד פ"ו ה"א מהלכות עירובין כתב דנותנין לו ד"א לכל רוח או לאיזה רוח שירצה וצ"ע, עכ"ל.

מבו' מד' רבינו דפשיטא ליה דבמניח עירובו אין לו אלא ד"א, וצ"ע מ"ש משוכת ברגליו דפשיטא ליה בריש סי' שצ"ז בשעה"צ ס"ק א' שהוא תלוי בפלוגתא דר"א ור"י אי ד"א לכל צד או לאיזה רוח שירצה, דומיא דיוצא חוץ לתחום שבסי' שצ"ו (דפליגי בזה לדינא השו"ע והרמ"א, וה"נ ס"ל דפליגי לגבי שוכת ברגליו, עיי"ש בשעה"צ), ומ"ש במניח עירובו דפשיטא ליה דד"א לחוד ותו לא מידי, ובמ"מ המצויין בשעה"צ פשיטא ליה התם דדינן שווה, וצ"ע מה סברת המ"ב שמחלק ביניהם דמה טעם לחלק ביניהם, וצ"ע.

[ועי' בכי' ובמ"מ הנ"ל שהר"מ ס"ל דשוכת ברגליו יש לו ד"א לאיזה רוח שירצה, ובמניח עירובו רק ב' אמות לכל צד (ובשו"ע ומ"ב כאן השמיטו צד זה לגמרי), והדברים צ"ע דמ"ש זה מזה, וכבר תמה ע"ז בחזו"א סי' ק"ט ס"ק י"ח עיי"ש, וצ"ע].

בן ציון רפאל גרינהויז - הקריה החרדית בית שמש

ז

בענין עירוב באיסוה"ג (לסי' ת"ט)

הנה מבו' במ"ב סי' ת"ט ס"ק ל"ה דמותר לערב באיסוה"ג כיון שאין מערבין אלא לדבר מצוה, ויל"ע דהא מבו' בריש סי' ת"טו דבכלל דבר מצוה שמערבין לצרכו נכלל גם לטייל לעונג שבת או לילך לבית המשתה, וא"כ הו"ל כמצוה שיש בה הנאת הגוף, וקיי"ל ביו"ד סי' רי"ז דבכה"ג אין לקיים מצוה באיסוה"ג, דלא אמרינן בכה"ג מצוות לאו ליהנות ניתנו כיון שיש בה גם הנאת הגוף עיי"ש, וא"כ הכא האיך שרינן לערב באיסוה"ג כיון שזה צו"מ וצורך הגוף, וצ"ע.

בן ציון רפאל גרינהויז - הקריה החרדית בית שמש

ח

בטעם דמהני עירוב תחומין (סי' ת"ט ס"ז)

במ"ב סי' ת"ט ס"ק ל"ח כתב בטעם דמהני עירוב תחומין, וז"ל: דאנן סהדי אילו היה לו מקום לדור שם היה גם כן לן שם, עכ"ל [ומקורו מגמ"ו וכמו"ש להדיא].

וצ"ע, דהתייב במי שאינו מהלך יותר מאלפיים ממקום עירובו, אך במי שלן בעיר וביתו רחוק יותר מב' אלפים ממקום העירוב הנמצא תוך תחום העיר, שע"י לינתו מהלך כל העיר שלן בה [להרמ"א ריש סי' ת"ח], ונמצא שמרויח במה שאין לן במקום עירובו, א"כ לכאן אי"א לומר דאנן סהדי שהיה רוצה ללון במקום עירובו, דהרי אם היה לן שם היה מפסיד מלילך כל העיר, וניחא ליה ללון בביתו ולא במקום עירובו, וצ"ע.

בן ציון רפאל גרינהויז - הקריה החרדית בית שמש

ט

בד' השעה"צ בשיטת תוס' בהנחת ע"ת ע"י חש"י (סי' ת"ט ס"י)

כתב השעה"צ סי' ת"ט ס"ק מ' ז"ל: ובפמ"ג מצדד דאף לתו' אינו עירוב דשמא לא הניחו לשם עירוב והלא צריך שיאמר בזה העירוב וכי', אם לא דשמע מרחוק שאומר כן ובזה לד' תוס' הוא עירוב, עכ"ל. והדברים תמוהים, דהתוס' כתבו דיכול לשלוח ע"י חרש ואפי' ע"י פיל וקוף כל שעומד ורואה, עיי"ש בדף ל"א ע"ב ד"ה כאן, וא"כ בהכרח ס"ל דמהני אף בלי אמירתם [ובפשטות התו' לא פי' כשאמר בעד"ב, דבזה גם לרש"י מהני וכמו"ש הריטב"א וכדמוכח בביה"ל כאן, והיינו אפי' דאנן קיי"ל כרש"י וכמו"ש בשעה"צ כאן כמה פעמים, עיי"ש היטב], וצ"ע.

בן ציון רפאל גרינהויז - הקריה החרדית בית שמש

י

בענין הנחת עירוב ע"י עכו"ם (סי' ת"ט ס"י)

במ"ב סי' ת"ט ס"ק מ"ב כתב בטעמא דלא מהני הנחת עירוב ע"י שליח עכו"ם, דשמא לא הניחם לשם עירוב, ומשמע שאילו שמע אותו אומר שמניח לשם עירוב מהני, ולכאן צ"ע, דבמתני' עירובין ל"א ע"ב קתני בחדא מחתא חש"ו עם עכו"ם, ובחש"ו לא מהני גם אם ישמע אותו שאומר לשם עירוב, וכדפי' רש"י התם דלא אלימי למיקני שביתה, ולכאן כ"ה גם בעכו"ם דלא אלימי למקני שביתה אפי' אם יאמרו שיעזיל לעירובו של פלוני, וא"כ צ"ע מדוע כ' המ"ב דלא מהני רק משום דשמא לא הניחו לשם עירוב [ומקור דבריו מד' הר"י ז"ל שמפרש גם לגבי חש"ו דלא כרש"י עיי"ש, אך המ"ב שפסק כרש"י, עי' ס"ק מ"א ושעה"צ שם, לא היה לו לפרש כהר"י ז"ל], וצ"ע.

בן ציון רפאל גרינהויז - הקריה החרדית בית שמש

יא

בענין רבים שקיבצו פת לעירוב תחומין (סי' ת"י"ג)

בביה"ל ריש סי' ת"י"ג דייק מהר"מ פ"ו ה"ח דכשמקבץ מרבים פת לצורך הנחת ע"ת לרבים צריך להניחם בכלי א', וצ"ע ג בטעמא דמילתא דהרי א"צ שיתערבו יחדיו, וגם בעינן מזון שתי סעודות לכל א', ואין שייכות בין א' לחבירו, ואמאי בעינן שיהיו מונחים בכלי א', וצ"ע. [ובדוחק י"ל דמיירי שהרבה פעמים השתמשו בפת גם עבור אחרים שהוצרכו לילך ולא הביאו פת, וסמכו על כך שלא כל הנותנים פת צריכים לילך, וזהו בעינן הוכחה דניחא להו שישתמשו אחרים, וזה מוכח ע"י דאין מקפידין על עירובן, אך זה דחוק מאוד].

בן ציון רפאל גרינהויז - הקריה החרדית בית שמש

יב

בענין הנחת עירוב שלא מידיעתו (לסי' ת"י"ג-ת"י"ד)

במ"ב סי' ת"י"ג ס"ק ה' ביאר טעמא דא"א להניח עירוב בלי דעת, לפי שאולי לא ניחא ליה דמפסיד לצד אחר, ויל"ע דהא בלא"ה אין עושה עירוב שיעזיל בע"כ, אלא חלות העירוב תלוי ועומד להתברר אם ירצה הזוכה בעירוב או לא ירצה, שבכירור רצונו יתברר דין העירוב למפרע. וא"כ אמאי לא נימא דעד כמה שרוצה בשבת אגלאי מילתא ונתברר למפרע דזכות הוא לו, ושפיר היה אפשר לזכות לו שלא מדעתו, ושפיר חל העירוב למפרע [הרי גם בבנו גדול ואשתו דמוכה שלא מדעתם כמבו' בסי' ת"י"ד סק"ד, עדיין הדבר תלוי ועומד במה שיתברר לכשישמעו בשבת כמבו' שם סק"ה, וא"כ הכא נמי נימא שמזכה לו דבר התלוי ועומד לפי מה שיתברר מהו רצונו ומה ניחא ליה], ועוד דאמאי לא נימא דעצם יצירת האפשרות אם ירצה שאינו מכריחו אם לא ירצה לא ייחשב זכות, והרי הוא רק יכול להרויח ולא להפסיד מזה נגד רצונו בשום צד, וא"כ אמאי לא חשיבא זכות לזכות לו שלא בפניו, וצ"ע.

בן ציון רפאל גרינהויז - הקריה החרדית בית שמש

יג

בענין לזכות את העירוב לבנו קטן או עבד כנעני בע"כ (סי' ת"י"ד)

כתב המ"ב סי' ת"י"ד דהמעבר על בנו קטן ועל עבדו כנעני מוכה להן ומהני עבורן, והנה צ"ע דלכאן כיון שמעבר בע"כ לכאן אין זוכין בהפת, דאיך יזכו בפת והם אינם רוצים לקנותו. ובהכרח שישודו דין עירוב עבורם בע"כ שהוא קובע להם מקום פתם, וכופה אותם בעל כרחם לקבוע שם דירתם ושע"י"ז יהא תחומם כתחומו. אך א"כ מה"ת יצטרכו לזכות להם, ומה שייך לזכות להם [ואטו חז"ל הקנו להם את הפת ע"י הפקר ב"ד דמהני גם להקנאה, ומה"ת שעשו כן חז"ל], וצ"ע. [ובחזו"א סי' ק"א סק"י רצה לחלוק על המ"ב, אך לא הזכיר שם סברא זו, ועי"].

בן ציון רפאל גרינהויז - הקריה החרדית בית שמש

יד

בגדר דבר מצוה לעירוב תחומין (סי' ת"ט"ו)

הנה קיי"ל דמערבין באיסוה"ג משום דמצות לאו ליהנות ניתנו, עי' מ"ב סי' ת"ט ס"ק ל"ה, עוד קיי"ל בסי' ת"ט ס"ב דמערבין ע"י הנחת עירוב שנוצרך לעבור על שבות כדי להביאו למקום שביתתו, משום דשרינן שבות ביה"ש לצו"מ, וצ"ע דהרי בכלל דבר מצוה לע"ת נכלל גם להקביל פני חבירו או שרוצה לטייל בשבת וכי', עי' סי' ת"ט"ו, ואטו עבור דברים אלו וכי"ו"ב מותר לעבור שבות ביה"ש, וכי' לכל צורך עונג שבת מתירים שבות בביה"ש, וכן אטו ע"ז אפשר לומר דנחשב כמצות שלא ליהנות ניתנו, והוא פלא גדול, וצ"ע.

בן ציון רפאל גרינהויז - הקריה החרדית בית שמש

טו

בענין חזקה בנאכל עירובו בביה"ש (סי' ת"ט"ו ס"ג)

מבו' בשו"ע סי' ת"ט"ו ס"ג ומ"ב שם דלשיטת תוס' לא מכשרינן ספק בע"ת אלא א"כ יש חזקה, ואם הניח באמצע ביה"ש חשוב ספק בלי חזקה כשרות, ואם הניח קודם ביה"ש ונאכל באמצע ביה"ש חשיב שיש חזקה כשרות, עיי"ש. ועי' ל' המ"ב ס"ק י"א דמוקמינן אחזקתיה, ובודאי היה קיים

גם יש להעיר בזה מהמבואר בסי' שי"ח בעשה מלאכה דרבנן בשבת אי שרי בשוגג.

ודוחק לומר דכשעבר על התקנה'ח חשיב כאילו עירב במה שחז"ל לא אמרו לערב [והוי כאילו עירב בסי' דאפי' אם הוא ת"ח ל"ח שם ביתו כמובן], דהא מ"מ על פת חז"ל כן תקנו לערב, רק שיש כאן איסור הכנה גרידא, והוא לא יכול להפקיע את מעשה העירוב. וגם מדברי הא"ר המובא בבאה"ל ד"ה מפני, מוכח לא כן למעיין, וצ"ע.

דוד מנשה - רמת שלמה

**ייש"כ להרה"ג יהודה לוי שליט"א
מכולל אליבא דהלכתא רמב"ש על
סיועו המרובה בעריכת מדור זה**

ובעבוה"ק מיקל, ובשעה"צ לסי"ק ט"ז כ' דהריטב"א והרשב"א בחידושיהם מחמירים, וצ"ע שבעבוה"ק לא משמע כן. ודבריו צ"ע דמאי צ"ע יש בזה, דהלא העבוה"ק הוא לשיטתו המובא בסי"ק י"ז, ומשמע דמסברא פשיטא ליה שגם העבוה"ק היה לו להודות להחמיר בענייננו, עד שנשאר בצ"ע על מה שמשמע שם שמיקל בזה. וסברתו צ"ב, דאמאי פשיטא ליה דהכא חמירא טפי, דמ"ש זה מזה], וצ"ע.

בן ציון רפאל גרינהויז - הקריה החרדית בית שמש

יז

בענין עירב בפת ביו"ט לצורך שבת

סי' תט"ז ס"ב, מבואר בפוסקים דאם עירב ביו"ט הסמוך לשבת בפת, גם דיעבד לא חשיב עירוב, ומשמע דאפי' להקל ליתן לו מצד שני של העיר אלפיים כתחום עירו יחינון ליה דנתבטל עירובו.

וצ"ע דמבואר בב"ח שהטעם שלא הוי עירוב כיון שאסור לערב, ומה סברא בזה, דאי משום קנס הוא א"כ יהיה אסור עכ"פ לצד השני שבעיר.

כל זמן שצריך להתקיים, עכ"ל [ועיי"ש עוד בב"ה"ל מש"כ בזה]. וצ"ע ג דאיזה חזקה יש בזה, דהא ידעינן אימתי נאכל אלא שאין יודעים דינו של רגע זה האם הוא יום או לילה, ועו"ל לא שייך חזקה [ואדרבה דנימא שיש חזקה יום שעדיין לא נעשה לילה]. וכבר הרגיש בזה רבינו הביה"ל, ולא נתברר לי מה נתכוון רבינו ז"ל ליישב, וצ"ע.

בן ציון רפאל גרינהויז - הקריה החרדית בית שמש

טז

מערב ברגליו כליל יו"ט שני או יו"ט שאחר שבת (סי' תט"ז)

הנה במ"ב סי' תט"ז ס"ק י"ז כתב דיש מחלוקת אם מי שעירב ברגליו לצד א' ביו"ט א' יכול לערב ברגליו ביו"ט שני לצד אחר, דפליגי אי חשיבי הכנה או לא, עיי"ש, ועיי"ש בשעה"צ. ויל"ע אמאי בסי"ק ט"ז סתם דכבר פשוט דאם לא עירב ברגליו ביו"ט א' י"י לערב כליל יו"ט ב' ברגליו, ומשמע דס"ל שדו"ו אינו תלוי בפלוגתא שבסי"ק י"ז, ולכא"ו צ"ע מ"ש זה מזה [והנה בשעה"צ לסי"ק י"ז כ' דהריטב"א והרשב"א בח"י מחמירים,

מרפסן איגרי | מדור תשובות

**הערות ותמיהות שנתעוררו בבית המדרש
ודורשות עיון ותשובה**

תשובת הגר"ח קניבסקי שליט"א: עירובי תבשילין צריך אבל עירובי חצרות אין מוכרח.

ט

בענין עירובי חצירות ליום טוב

כתב המשנה ברורה (סי' שס"ו ס"ק ע"ט): אדם שאינו דר באותה העיר, ורוצה לשבות בה בשבת, יכול לברך על העירוב, דהא אילו לא עירבו היה גם הוא אסור לטלטל, ואם כן גם הוא שייך להעירוב. ובביאור הלכה הוסיף שאפילו לא יהיה שם רק ביום טוב ולא בשבת שאחרי, מהני ליה העירוב לענין דברים שאין בהם צורך כלל, כמש"כ ריש סימן תקי"ח בהגה, ולכן יכול לברך, עכ"ל.

וקשה דנהי שכן דעת הרמ"א לקמן דהעירוב מהני אף ביום טוב, אך כבר כתב שם המשנ"ב גופיה (סק"י) שדעת המחבר (בסי' תט"ז ותקכ"ח) כדעת הר"ף הרמב"ם והרא"ש דלא תקנו עירובי חצרות כלל ביו"ט, ומותר להוציא אפילו דבר שאין בו צורך כלל, והביא מהמהרש"ל שכן נוהגין שלא לעשות ע"ח בערב יו"ט, ואין לשנות המנהג, ורק לכתחילה כשמעבר ע"ח בערב פסח לכל שבתות השנה יכלול גם יו"ט, כדי לצאת גם דעת המחמירין. ולפי זה בנידון דידן כשלא יהיה בעיר רק ביו"ט אין לו לברך, וכיוצא בזה כתב בשער הציון לקמן (סי' תקכ"ח) שבוודאי אין כדאי לברך על עירובי חצרות ליו"ט לבדו כיון שיש דעות בזה, ואיך פסק כאן שיוכל לברך, וצ"ע.

יוסף משדיאן - רמת בית שמש

תשובת הגר"ח קניבסקי שליט"א: מצוה לצאת כל הדעות.

י

בענין הנ"ל

שו"ע סי' שס"ו ס"ד: מברך על מצות עירוב, וכ' בבה"ל דאדם אחר ששבות בעיר יכול לברך אפילו אם שבות רק ביו"ט ולא בשבת, דמהני ליה העירוב לענין דברים שאין בהם צורך כלל, וצ"ע דהרי לפי הרבה פוסקים יו"ט אי"צ עירוב כלל רק שיהיה מחיצות, כמו שפסק השו"ע סי' תט"ז ס"ה וסי' תקכ"ח, ועיין מ"ב סי' תקי"ח בשם הרש"ל דהמנהג שלא לערב ליו"ט ואין לשנות, אלא דטוב להחמיר כשמעבר לשבת לכול עמו יו"ט, וא"כ איך יברך על עירוב של יו"ט [ועיין סי' תקכ"ח שעה"צ סק"א].

דוד שיפריץ - קרית ספר

תשובת הגר"ח קניבסקי שליט"א: מברך על החומרא.

יא

**במש"כ המ"ב דיכול לברך על עירובי חצרות
לאחר הקיבוץ כיון שהמנהג לזכות**

ז"ל המ"ב סי' שס"ו ס"ק פ"א: והאחרונים הסכימו דיכול לכתחילה לברך אחר שכבר נגמר הקיבוץ, והטעם משום דס"ל דאחר שנתקבץ צריך לכתחילה לזכות לכל בני העיר וכנ"ל ס"ק מ"ה, עכ"ל.

וצ"ע דהרי מבואר בלשונו, וכ"ה לעיל ס"ק מ"ה, דרק לכתחילה צריך לזכות, וא"כ איך יהא זה סיבה לברך אחרי שמעיקר הדין סמכינן להקל, ושרינן לטלטל אף בלי זיכוי, והיינו שעיקר הדין דכבר נגמר עשיית העירוב וכבר אי"ז עובר למצוותו, ואיך סומכינן להקל לברך ע"פ השיטות המחמירות לזכות כשאין הלכה כמותם רק לגבי לחוש לכתחילה, והרי לברך זהו קולא, ונמצא שמהחומרא לכתחילה לחוש ולזכות נולד קולא להקל לברך, וצ"ע [ועיי' היטב במ"ב שמפורש שסברת האחרונים כאן היא בלא הסברא שהזכיר אח"כ, דבלא"ה העירוב חל רק ביה"ש, דאי משום הא אפשר לברך אף אחר הזיכוי, ומשמע שכאן קאי אף בלי סברא זו, וא"כ צ"ע].

בן ציון גרינהויז - הקריה החרדית בית שמש

תשובת הגר"ח קניבסקי שליט"א: מצוה לשמוע דברי חכמים.

שקול, אין נכון להקל לכתחילה בכה"ג (ומ"מ לא דמי לדין הגבהה טפח, דהתם נראה יותר להקל וכנ"ל), ואתי שפיר].

יוסף משדיאן - רמת בית שמש

תשובת הגר"ח קניבסקי שליט"א: כיון שהוא דרבנן מקילין.

יז

**במנהג שהיו מקבצין קמח מכולם, וכתב
במ"ב דבעינן לעשות חלה שלימה**

ברמ"א סי' שס"ו ס"ו וביה"ל מבואר דצריך לעשות חלה שלימה מהקמח, וצ"ע דאחרי שכ' רמ"א דע"ד זיכוי הוא שניתן, א"נ לאחרונים שהביא המ"ב שמזכים להדיא עבור כולם, א"כ באמת נחשב כמזכה, דהרי באמת יש לכולם חלק בזיכוי, וא"כ מה איכפ"ל שבתחילה נחתי ע"ד קיבוץ כמו שכ' בביה"ל, דהא תינח אם בסוף לא זיכו ונעשה עירוב מקיבוץ חלקי החלה של כולם, אך כיון דסוכ"ס חזרו וזיכו להדיא א"כ דל מהכא הקיבוץ שבתחילה, ומדוע צריך שיהא שלימה [והרי בשעת קיבוץ הקמח לא הוה איכפ"ל שקיבצו קמח, ומיד זיכה כל א' הקמח לכולם להרמ"א, או עכ"פ לאחר האפיה בשעת עשיית העירוב להאחרונים ז"ל שהביא המ"ב, וא"כ באמת זהו עירוב שחל ע"י זיכוי, ואמאי בעיא שלימה], וצ"ע.

בן ציון גרינהויז - הקריה החרדית בית שמש

תשובת הגר"ח קניבסקי שליט"א: שיהא ניכר.

יז

מתנה לבן גדול הסמוך על שלחן אביו

שיטת ר"ת דגדול הסמוך על שלחן אביו א"א לזכות על ידו את העירוב, וזו שיטת הי"א בשו"ע סי' שס"ו סעיף י', ובנמוק"י ב"מ דף ו' מדפי הר"ף כ' ש"א דלשיטה זו גם אחרים שנתנו מתנה לבן זה שייך לאב, וכן כשהאב נתן לבנו מתנה לא קנה, דאין לו יד לזכות לעצמו כלל [והביא שהר"ן דחה דלא גרע ממתנה שנתן לאשתו]. מקשינן העולם לשיטה זו איך בן גדול הסמוך על שלחן אביו יצא יד"ח נטילת לולב [וכן מצוה - אם צריך לזכות], הרי אין דרך לתת לו שיהיה שלו, וצ"ע.

יוסף חיים הלוי בירנבוים - קרית ספר

תשובת הגר"ח קניבסקי שליט"א: כאן האב מוכרח להסכים.

יח

תדיר ושאינו תדיר - תדיר קודם

כתב המשנה ברורה (סי' שס"ו ס"ק ע"ט): אם מניח עירובי חצרות ועירובי תבשילין בזמן אחד מברך ברכה אחת על שתיהן, דהיינו על מצות עירובין, ואומר הנוסח בהדין עירובא על כל אחד ואחד כפי נוסחו. ובחיי אדם כלל ק"ב כתב שיאמר על מצות עירובי תבשילין ועירובי חצרות, ואומר בהדין עירובא יהא שרא לן לאפו"י וכו' ולטלטל מבית לחצר וכו', עכ"ל. ויש לדקדק בדברי הח"א הרי עירובי חצרות תדיר מעירובי תבשילין, ואמאי לא הקדים בנוסח הברכה והעירוב עירובי חצרות לעירובי תבשילין, והא תדיר קודם.

[ולכאורה היה אפשר לומר דטעמו משום שהיתר עירובי תבשילין קודם בזמן להתיר עירובי חצרות, שע"ת מתיר לבשל ביום טוב (לשבת), וע"ח מתיר לטלטל בשבת שאחר היו"ט, לכן מן הדין להקדים ע"ת אע"פ שאינו תדיר. אלא שטעם זה לא יכון לפי דעת הרמ"א לקמן (סי' תקי"ח) דסבירא ליה שע"ח מתיר גם ביו"ט לטלטל דברים שאינם לצורך היום כלל, והח"א גופיה בכלל צ"ו (ס"ב) פוסק כדעת הרמ"א בזה, ובלאו הכי, בסוגיא דברכות (נ"א): מבואר דתדיר קודם לדעת בית הלל אף בכה"ג שהוא מאוחר בזמן, ואף לדעת בית שמאי י"ל דבגונא דהכא מודו, ואכמ"ל].

ובאמת שביד אפרים [בגליון השו"ע כאן] איתא עירובי חצרות ואח"כ עירובי תבשילין. וכן הביא בכף החיים לקמן (סי' שצ"ה סק"ד) בשמו (בספר מטה אפרים), וע"ש שכתב כן גם בשם הח"א בנוסח הברכה. ואולי יש ט"ס בדבריו, עיין שם, וצ"ע.

יוסף משדיאן - רמת בית שמש

ברכת יישר כח מרובה למרנן ורבנן הגאונים רבי חיים

קניבסקי שליט"א ורבי נתן קופשיץ שליט"א ששמו עינם

הטובה ליישב תמיהות האברכים כיד ה' הטובה עליהם.

תשובות גליון 75

א

הוכחת הביה"ל שדעת רש"י ביושבי אוהלים שמוקפים כאחד

ביה"ל סי' שס"ו ס"ב ד"ה אבל בסופו כתב דהשו"ע מחלק לגבי יושבי אוהלים בין כשנמצאים כמה אוהלים בתוך היקף א' המקיף את כולם דפטורים מע"ח, לכשכל א' מוקף לעצמו אלא שפתוחים זל"ז דחייבים בע"ח, עיי"ש. ובהמשך כ' שהיה סבור לומר כן גם בדעת רש"י, אלא שאין נראה כן בד' רש"י משום שכתב גבי ד' דברים שפטורים במחנה, וז"ל: כגון שהקיפו מחיצות כל אחד בפני עצמו ופתח וכו', ומכ"ו דבלאו מלחמה היו מחייבים אותם בכה"ג בעירובי חצירות, עכ"ל. ולא זכיתי להבין, דאדרבה נמצא שדווקא בכה"ג היו מחייבין אותם בע"ח לול' קולא דמלחמה, הא אם הם באהלים נפרדים והיקף א' מקיף את כולם גם בלא מלחמה היו פטורים מע"ח, וא"כ אדרבה דמכאן סיוע לומר שרש"י סובר כהשו"ע, ואיזה פירא מצא בד' רש"י אלו, וצ"ע.

בן ציון גרינהויז - הקריה החרדית בית שמש

תשובת הגר"ח קניבסקי שליט"א: דוגמא נקט.

ב

אם הולכין להקל בעירובין לכתחילה

במשנה ברורה (סי' שס"ו ס"ק כ"ב) כתב בדין בית שרחב יותר מארבע אמות אלא שהוא קצר באורכו, ויש בו לרבע ארבע על ארבע, שיש דעות בין הפוסקים אי מיקרי דירה, ולפיכך מן הנכון לכתחילה להניח את העירוב בבית אחר יותר גדול. וביאר בשער הציון, משום דדעת המגן אברהם בסי' שצ"ח נוטים לנקוט כדעת הרא"ש בהלכות מוזהב דבעינן דוקא ארבע אמות באורך וארבע אמות ברוחב, וכן הוא דעת ה"טו" בסי' תרל"ד, ולפי דבריו שם גם הרמב"ם מודה לזה, וכן הוא גם כן דעת הגר"י. ואף שהאליה רבה כתב שהולכין להקל בעירובין, אין דבריו ברורים כולי האי, דמנא ליה שהולכין להקל לכתחילה במקום שיש עוד בתים, דהלא אין חצר נקרא אלא כשיש לו שני בתים פתוחים לתוכן, עכ"ל.

ובשלחן ערוך (שם ס"ט) איתא: אם אחד מבני החצר רוצה ליתן פת בשביל כולם שפיר דמי, ובלבד שיוכנו להם ע"י אחר, וכשזוכה בו צריך להגביהו מן הקרקע טפח. וכתב ע"ז בביאור הלכה, שלפירוש הרמב"ם והגאונים בסוגיא לא נזכר כלל קולא בש"ס לענין הגבהה כדי לזכות דדי בטפח, ואפשר לומר שפיר דצריך שלושה טפחים, וכן משמע מלשון רבינו יהונתן כדברינו. אך באמת יש בלאו הכי שתי דעות בחושן משפט סימן קצ"ח, ובעירובין סמכינן להקל כדעה שניה, ע"כ. ומשמע ודאי שאף לכתחילה קאמר דסגי בטפח, ולכאורה לפי מה שכתב לעיל שאין נכון להקל לכתחילה משום זה שהולכין להקל בעירובין (כיון שיש עוד בתים), אם כן הכא נמי למה נסמוך להקל לכתחילה בטפח כיון שיכול בקל להגביה שלושה טפחים.

[ואפשר לומר שדוקא לעיל קאמר דאין נכון להקל לכתחילה משום זה, כיון שהענין נוטה יותר להחמיר, שהרי להרא"ש לא מיקרי דירה (ודברי המ"א נוטים לדעתו), ולהט"ז אף הרמב"ם מודה לזה (והוי כעין ספק ספיקא לחומרא), משא"כ בדין הגבהה, אדרבה נראה יותר להקל דסגי בטפח, שהרי כן הוא לפירוש רש"י ורשב"א בסוגיא (וכ"פ הטוש"ע), ואף לפירוש הרמב"ם והגאונים שלא נזכר כלל קולא בש"ס לענין הגבהה, מכל מקום הרי יש אומרים שבכל מקום סגי בטפח (והא דמשמע מרבינו יהונתן שלדעה זו בעינן שלושה טפחים, הוא משום דס"ל כפוסקים דבכל מקום בעינן ג"ט, ואף הוא לא הכריע לדינא כפירוש זה, רק הביאו בשם יש מפרשים ע"ש), ולכן שפיר יש להקל לכתחילה (דהוי ס"ס לקולא). מיהו זה קצת דוחק בלשון השעה"צ שסתם וכתב מנא ליה לא"ר שהולכין להקל לכתחילה במקום שיש עוד בתים, ולא ביאר בהדיא בקושייתו שהוא משום שהענין נוטה יותר להחמיר. וצריך לומר שכונתו שאפילו אי הוי ספק

תשובות לגליון 78

א

בענין חצר או עמוד שלבעה"ב תשמישי בקשה ולשנינו תשמישו בנחת

כתב מרן החזו"א ז"ל בסי"ק ב"ב ס"ק י"א דמקום שנמצא בבעלות אדם א' והוא משתמש בו בשלשול, ויש לו שכן שמשתמש שם תשמישי דירתו בנחת, חשיבא שהשכן דר שם ואין בעה"ב אוסר עליו, ואדרבה השכן אוסר על בעה"ב. אך צ"ע, דיעו"ש סי' שע"ה בב"י ומובא במ"ב שם ס"ק ד', דבעמוד ששייך לא' אף שלבעה"ב תשמישו בקשה ולאידך בקל, אזלא בתר בעה"ב וחשיבא כחצירו לחוד ואין השני אוסר עליו, וזה דלא כד' החזו"א וצ"ע [ולפלא שבשונה הלכות סי' שע"ה העתיק ד' המ"ב ובסי' שעו"ד' החזו"א, ולא העיר שחלוקים המה].

בן ציון גרינהויז - הקריה החרדית בית שמש

תשובת הגר"נ קופשיץ שליט"א: החזו"א מיירי דגם בחול עיקר שימושו של השכן הוא ע"ז, והמ"ב והב"י בסי' שעו"י מיירי דהוא הבעלים להשתמש בוה, ואין לשני שום זכות להשתמש בוה. ופשוט.

ב

בענין חצר שישראלים ונכרי דרים שם אם נעשה ככרמלית או לא

בביה"ל ריש סי' שפ"ב כתב להוכיח כנגד ד' מהרי"ל דס"ל דחצר שיש בה ב' ישראלים ועכו"ם א' נעשה ככרמלית, וכ' ע"ז הביה"ל דבס"כ בהגהה מפורש שלא כדבריו, עיי"ש. וצ"ע מה ראה בד' הרמ"א שם, דאף שכ' שם הרמ"א דנכרי אין אוסר בספינה אם אין לישראלים בתים מיוחדים, לכאו' הטעם פשוט דבכה"ג הו"ל כל הישראלים כיחיד אצל נכרי, ולא נאמרה בזה תקנת חז"ל כלל [דהרי מהרי"ל לא חולק על דין רבים שהם כיחיד שאין נכרי אוסר עליהם], ומה מצא רבינו המ"ב בד' הרמ"א שם לענין מקום שנאמר תקנת חז"ל מה גדר תקנתם, וצ"ע.

בן ציון גרינהויז - הקריה החרדית בית שמש

תשובת הגר"נ קופשיץ שליט"א: ראית המ"ב העיקר דלגבי כלים ששבתו בחצר, אין חילוק בין יש בתים או אין בתים, דכולם דרים ביחד בחצר.

ד

בענין עכו"ם שעומד לשהות לי יום

ז"ל רבינו המ"ב סי' שפ"ד סק"ט: אבל אם אין לו תפסי"י אוסר אם שהה יותר מל' יום, עכ"ל. וצ"ע אמאי כתב אם שהה ל' יום, הא מבוי בסי' ש"ע סקנ"ה דינא דישאל אורח דכל שעומד לשהות ל' יום אוסר מיד אף שעדיין לא שהה ל' יום [ועיי"ש בשעה"צ שלמד ד"ז מתוספתא דמיירי לגבי עכו"ם, ושי"מ דעכו"ם וישאל שווין לגבי זה], וצ"ע.

בן ציון גרינהויז - הקריה החרדית בית שמש

תשובת הגר"נ קופשיץ שליט"א: בנכנס ברשות שייך דעתו, משא"כ גוי שבא בחזקה או עכ"פ שלא משאיל ושוכר רק לפי הצורך לשהות.

ו

עיר של רבים שעמדה על חמישים דיורים

בשלחן ערוך (סי' שצ"ב ס"ז) כתב, עיר של רבים ונתמטעה ועמדה על חמישים דיורים אינה צריכה שיער. ומבואר בהדיא שכשנשאר בה חמישים בצמצום כבר אינה צריכה שיער, וכן הוא בגמרא ושאר פוסקים. ולפי זה קשה לשון המשנה ברורה שכתב על זה בזה"ל: והא דאיתא לעיל דאפילו נעשית של יחיד צריכה שיעור היינו דוקא כשנשאר בה על כל פנים חמישים דיורין, אבל פחות מזה בודאי כבר נשתקע שם רבים ממנה (פרישה), עכ"ל. ומבואר בדבריו שכשנשאר חמישים בצמצום אכתי צריכה שיער, וצ"ע. (ומה שציין לפרישה, אין כוונתו לפרט זה, ואדרבה שם כתב בהדיא שאין צריכה שיעור כדאיתא בגמרא ופוסקים).

יוסף משדיאן - רמת בית שמש

תשובת הגר"נ קופשיץ שליט"א: הוא פליטת קולמוס.

ז

כני"ל בד' המשנ"ב בעיר של חמישים

כ' השו"ע בסי' שצ"ב ס"ז עיר של רבים ונתמטעה ועמדה על חמישים דיורים אינה צריכה שיער, וכ' המשנ"ב והא דאיתא לעיל דאפילו נעשית של יחיד צריכה שיעור היינו דוקא כשנשאר בה עכ"פ חמישים דיורין, אבל בפחות מזה וכו'. וקשה דהול"ל דביותר מחמישים צריכה שיער, אבל בחמישים גופא אין צריכה שיער, וכך משמעות בפרישה, וצ"ע.

תשובת הגר"נ קופשיץ שליט"א: כנ"ל.

ח

בענין שיעור בית וחצר

בביה"ל ריש סי' שצ"ב כ' בדעת השו"ע דס"ל כהריטב"א שצריך לשייר בית וחצר, ויל"ע דכל פעם שמשיער בית הרי מוכרח לשייר חלק מהרחוב שלפניו שחולקו ע"י תיקוני חצר וכמוש"כ הרמ"א והמ"ב סק"ג, וא"כ מדוע צריך לשייר גם חצר. עוד ויל"ע דלהלן ס"ג איתא שאפשר לשייר בית הבקר, וצ"ע מאי בית וחצר שייך לגבי בית הבקר, דבית הבקר עצמו אין לו חשיבות יותר מחצר, וא"כ ש"מ דא"צ בית וחצר, וצ"ע.

בן ציון גרינהויז - הקריה החרדית בית שמש

תשובת הגר"נ קופשיץ שליט"א: לדבריו אי"צ בית, דבית הבקר הוי חצר וזה לכו"ע לא שיעור אלא העיקר ראוי לבית, וא"כ אפשר דצריך שיהי' הבית ראוי לחצר דהיינו היקף, ועי' חזו"א סי' צ"ה סק"ד.

י

ספק עירוב בלי חזקת כשרות

בשו"ע סי' שצ"ד כ' דבע"ח בעינן חזקת כשרות, ויל"ע דלפמש"כ במ"ב סי' תט"ו ס"ב כל מניח עירוב באמצע ביה"ש מיקרי שאין לו חזקת כשרות, וע"כ יש מחמירים בזה בע"ת עיי"ש, וא"כ אחרי שבע"ח כו"ע מודו דכשר א"כ ש"מ דא"צ חזקת כשרות [ומה שפסול בספק הונח משום דספק הונח חמור יותר, עי' מ"ב כאן], וא"כ לי' השו"ע דבעינן חזקת כשרות צ"ע.

בן ציון גרינהויז - הקריה החרדית בית שמש

תשובת הגר"נ קופשיץ שליט"א: זה העיר המ"ב בסי' שצ"ד בשם המ"א והגר"א, וזה מה שאמר דספק הונח גרע טפי, אף שבשו"ע כתב אין לו חזקת כשרות.

יא

סתירה בכלים

במ"ב סי' שצ"ד סק"ז כתב דאם מונח עירובו בכלי מחזיק מ"ס דסתירתו אסורה מה"ת אינה עירוב, ומשמע דבמונח בכלי קטן שצריך סתירה להוציא העירוב הוי עירוב, דסתירתו אינה אסורה אלא מדרבנן. וצ"ע, דבסי' שי"ד ס"א בשו"ע ומ"ב נקטינן דאיסור סתירת כלי שאינה מוסתקי אסורה מה"ת עיי"ש, וא"כ לא יהא עירוב, וצ"ע.

בן ציון גרינהויז - הקריה החרדית בית שמש

תשובת הגר"נ קופשיץ שליט"א: עי' שו"ע סי' שי"ד ס"ז ומ"ב סקל"ו שהמחבר בעצמו הקל בסתירה דכלים, ובפרט לפי מש"כ הבה"ל בסי' שצ"ד ד"ה מלאכה גמורה, רק במ' סאה דדומה לסתירת בנין.

יב

בענין בור של הפקר

במ"ב סי' שצ"ז ס"ק ל"ה כתב וז"ל: דכל מידי דהפקירא מאן דמגבה ליה קני ליה, ואמרינן הוברר הדבר למפרע ביה"ש דלהאי גברא חזי וברשותיה קיימא, עכ"ל. מבוי מדבריו דבהפקר לא חל שביתה משעה שזוכים, אלא למפרע כרגלי הוזכה אח"כ. וצ"ע דלהלן בסט"ז הביא ד' הריא"ז הדמלא לחבירו אף אי כרגלי מי שנתמלאו לו, מ"מ כל שלא נתן לו והלה לא זכה מוליכו להיכן שירצה, ומבוי דאף שיודע מי עומד לזכות אינו נידון כמי שכבר עומד בשביתתו וכרגלי מי שעומד לזכות, ובהכרח שאי"ז למפרע אלא מכאן ולהבא, וצ"ע.

וכיז"ב צ"ע במש"כ לעיל ס"ק ט"ז ושעה"צ סקט"ו דשור של טבח נידון כהפקר, וכל אבר שנתחלק כרגלי מי שלקחו, וכ' דבזה אי"ש דלא תקשי מבהמה של ב' שותפין דלא אמרינן בזה ברירה כיון דינקי מהדדי כמבוי בסי', ולכאו' אי בהפקר נמי חייל שביתה למפרע א"כ הדר הו"ל כבהמה של ב' שותפין, ובהכרח דאי כהפקר אינו כהוברר למפרע, וכל דין השביתה מתחיל רק אח"כ, וצ"ע.

בן ציון גרינהויז - הקריה החרדית בית שמש

תשובת הגר"נ קופשיץ שליט"א: ודאי אי"ז ממש למפרע אלא קנה בביהש"מ למתי שיזכה, דאלי"כ חפצי הפקר לא יזווח ממקומם דאיני יודע מי יזכה.

יג

חילוק בין שור של רועה לבור של עיר

הנה שור של רועה דינו כרגלי אנשי אותה העיר, ואם א' עירב לצד אחר אזלינן בתריה כמבוי בסי' שצ"ז ס"ז וביה"ל שם, וכן הוא דין בור של עיר כמבוי בסיד"ו ומ"ב ס"ק ל"ד עיי"ש, ויל"ע מ"ט חלוקים הם לגבי בא א' מאנשי עיר אחרת, דלגבי שור של רועה מבוי בביה"ל ס"ו דיוליכנה לפי תחום העיר, ולגבי מי הבור הנ"ל כ' במ"ב ס"ק ל"ד דאי' להוליכה אלא למקום שכל בני העיר יכולים להוליך, דהיינו גם אותן שעירבו לצד אחר עיי"ש היטב, דמ"ש זה מזה, וצ"ע.

בן ציון גרינהויז - הקריה החרדית בית שמש

תשובת הגר"נ קופשיץ שליט"א: בבור, המים הם שותפות של אנשי העיר, אבל שור של רועה זה ע"ד אנשי העיר, ולכן אף שהוא אינו מהעיר הוי השביתה של העיר.

יד

שור של רועה קודם שמכרו הרועה

כתב הביה"ל בסי' שצ"ז ס"ז דאע"פ ששור של רועה כרגלי אנשי אותה העיר, מ"מ לעניין הרועה גופא אם לא מכר פשוט דהרי הוא כרגליו, ומשמע אפי' אין תחומו כתחום אנשי העיר כגון שהרועה עירב. וצ"ע דהרי שמא יקנו ממנו עוד מעט ואגלאי מילתא שהיה כרגלי הלוקח, והאיך רשאי הרועה להוליכו לפי תחומו [ודוחק לומר דמיירי כשנתברר שאינו עומד יותר למכירה ביו"ט ונתברר שזה שלו, דלשונו משמע דהרועה מוליכו מתחילת הייו"ט לפי תחומן], וצ"ע. ובאמת שגם לפי אנשי העיר צ"ע איך רשאי להוליך, דשמא א' מאנשי העיר שעירב לצד אחר עומד ליקח ממנו דאז דינו כתחום אדם זה כמבוי בביה"ל בהמשך, ואיך יכול להוליך הרועה בתחילת הייו"ט את השור כלל, וצ"ע.

בן ציון גרינהויז - הקריה החרדית בית שמש

תשובת הגר"נ קופשיץ שליט"א: ודאי מיירי דאין עומד למכירה או דמיירי דהרועה שחט בשבילו.

טו

בענין שיעור ד"א ליוצא חוץ לתחומו

במ"ב סי' ת"ה כתב בד' הר"מ והשו"ע שהיוצא חוץ לתחום נחשב שכבר בירר לו ד"א כנגד פניו לפי כיוון הליכתו, ואסור לו לחזור לאחוריו, ויל"ע לפי"ז אמאי ביצא לדבר מצוה מקרי שיש כאן הבלעת תחומין, והלא ד' אמותיו אינן מובלעין בתוך תחומו כלל כיון שהם לפניו דווקא ולא לאחוריו, וצ"ע [ובשונה הלכות כתב אליבא דהחזו"א דמיירי בבירר לו ד"א לצד תחומו, אך זה לפי החזו"א ולא לפי המ"ב עיי"ש בדבריו, ואליבא דהמ"ב צ"ע].

בן ציון גרינהויז - הקריה החרדית בית שמש

תשובת הגר"נ קופשיץ שליט"א: אם נגמר המצוה כאן לא כיון להמשיך, וא"כ יכול לברר כל צד שירצה.

טז

בטעם הדין שמי שחמה זורחת עליו

ונכנס לעיר שכל העיר כד' אמות

ברמ"א סי' ת"ד הביא בשם האו"ז והובא גם בהגהות אשרי, שמי שחמה זורחת עליו או שצריך לנקביו וצריך מכח זה להכנס לעיר, כל העיר כד' אמות. הנה ההיתר לצאת כשחמה זורחת או גשמים כתב שם באו"ז שהוא כמו שמצינו בסוכה שהמצטער פטור מן הסוכה. וצ"ע דהתם זה פטור תשבו כעין תדורו, וגם הותר אפילו שעובר איסור דאורייתא שאינו בסוכה דפטרותו תורה, ואם כאן ודאי לא נתיר איסור דאורייתא כשחמה זורחת עליו, ועוד דאיסור דרבנן כשמצטער גם לא מצינו שהותר לאדם, ורק משום כבוד הבריות הותר.

ואולי צ"ל דשם בסוכה רואים שמקום לא נקבע במקום שהוא מצטער, וה"ה שבו איש תחתיו שנהפך למקומו ולא מתקיים כשמצטער שם. [ויל"ע ברעב האם שרי' גם בזה, ואולי לפמש"כ אין היתר דלא המקום גורם לו הרעב].

יעקב שפיגל - נווה יעקב

תשובת הגר"נ קופשיץ שליט"א: לא הותר לירד מן האילן אפי' לצורך ג' סעודות אף שמצטער. והרמ"א לא הזכיר הטעם של האו"ז וכן כל הפוסקים, ומשמע שלאו דוקא שמצטער בעלמא, אלא שמצטער טובא כמו בהוציא חמה מנרתיקה.

יז

בד' הרמב"ם בדמיון תחומין למעביר ד"א

בב"י סי' ת"ד מייתי תשוי הרמב"ם שאין תחומין י"ב מיל בכרמלית, דלא יהא חמור ממעביר ד"א עיי"ש, ויל"ע דא"כ אמאי ברה"ר נחמיר בלמעלה מ"י, דהא לגבי מעביר כה"ג שרינן, ולא יהא הליכה חוץ לתחום חמור ממעביר, וצ"ע.

בן ציון גרינהויז - הקריה החרדית בית שמש

תשובת הגר"נ קופשיץ שליט"א: המעביר למעלה מ"י ברה"ר חייב שכן הוא עבודת הלויים, אלא דשם מיירי דהולכין על הארץ.

יח

באיזה אופן אסור להפליג בספינה

בשבת [כששבת בה מער"ש]

בסי' ת"ה ס"ז האריך בביה"ל לדון איך משכח"ל הפליג באיסור כששבת באויר מחיצות [ועיי"ש מה שתלאו בפלוגתת השו"ע והרמ"א סי' רמ"ח], ויל"ע דלכאו' באופן שיודע בודאי שבמשך דרך הספינה לאחר אלפיים יהא מקום שהספינה תפליג למטה מ"י, אסור לו להפליג לכו"ע, וכמפו' בשו"ע ורמ"א סי' רמ"ח, והרי הכא עסקינן שהספינה מהלכת למטה מ"י, וא"כ י"ל דמיירי שידע בודאי שיארע כן, ובכה"ג משכח"ל שהפליג באיסור [וכ"ש אם כל דרכה מהלכת למטה מ"י], ואמאי לא פ"י הביה"ל כן, וצ"ע.

בן ציון גרינהויז - הקריה החרדית בית שמש

תשובת הגר"נ קופשיץ שליט"א: לכאורה דעת המ"ב דוקא שההפלגה בעי"ש הי' באיסור ולא כמה ימים קודם, דבעי"ש הוא כבר אנוס.

יט

ספינה שאין חללה י' וקרקעיתה

השוקעת במים מצטרפת ליי"ט

בסי' ת"ה ס"ז ברמ"א ובמ"ב שם מבוי דספינה שחללה פחות מיי"ט ועובי קרקעיתה מצטרף לשיעור י"ט, נידון כגידוד ה' ומחיצה ה' והו"ל רה"י וכולה כד"א, ויל"ע דלכאו' קרקעיתה משוקעת במים, ובהלכות כרמלית משפת מיא משחינן, וא"כ אין חלל הספינה מובדל מהכרמלית דהיינו מן המים ב"יט, ובכה"ג לכאו' אינו כרה"י ולא ליהוי כד"א [דאף שכלפי הקרקע שתחת המים מוגבהת י"ט, אך מ"מ למעשה חשיבא ככרמלית ולא כרה"י ואינה כד"א], וצ"ע.

בן ציון גרינהויז - הקריה החרדית בית שמש

תשובת הגר"נ קופשיץ שליט"א: לפי דבריו גם ביש עשרה בתוך הספינה י', אלא בע"כ כלפי תוך הספינה לא מוודיין ממיא, ודו"ק.

כ

יצא חוץ לתחום והוצרך לנקביו

מבואר בשו"ע סי' ת"ו דאם יצא חוץ לתחום והוצרך לנקביו שרי לילך עד שימצא מקום מוצנע, ועיצה טובה לו שילך לכיוון תחומו. ויש להעיר כאן בכמה דינים:

א. לכאוף כ"ז דוקא ביצא חוץ לאלפיים אמה, אבל אם יצא יותר מ"ב מיל למ"ד דהוי דאין אין היתר זה [ואפי' הוציאוהו באונס] כיון דהיתירא משום כבוד הבריות דדוחה ל"ת דדבריהם, ואינו דוחה דין דאין כמבואר בברכות י"ט ע"ב.

ב. לענין המבואר בסוף הסעיף דנחלקו הראשונים אם דוקא בצריך לגדולים או אפי' לקטנים שרי, ופסק המ"ב להחמיר דדוקא לגדולים, לכאוף בהצטרף לזה ספק בתחומין כגון אם יצא רק שיעור הגרחה ולא שיעור חזו"א הוי ס"ס בדרבנן ושרי, וצ"ע.

ג. לכאוף יש פתרון להכניס אדם לתחומו אפי' בלא מחיצות אנשים, והיינו כגון שמיד יבואו אנשים למקום שבו עומד ויראוהו מרחוק, ולא יוכל לפנות בפניהם ויכול לשוב לעיר לצורך זה. ומיהו העיר הרב אריה וינפלד שליט"א דכ"ז דוקא כשהם יבואו מעצמם ואז יתבייש מחמתן, אבל אם הוא יקרא להם אינו בגדר גדול כבוד הבריות ואסור, ודפ"ח.

דוד מנשה - רמת שלמה

תשובת הגר"נ קופשיץ שליט"א: א. לא לכו"ע הוי דאורייתא, ועכ"פ ללכת עוד ד"א ודאי לא הוי דאורייתא.

כא

מיעוט בהליכה חוץ לתחום כשהותרה מפני כבוד הבריות

בסי' ת"ו בביה"ל כ' דברא"ש משמע שמי שיצא חוץ לתחום ונצרך לנקביו ויש לו ב' מקומות להיכן לילך, ואחת מרוחקת יותר מחבירתה אך היא בתוך תחומו שאם ילך לשם יוכל לחזור לעירו, רשאי לילך בה אף שצריך לילך יותר בשביל להגיע אליה, ונשאר בצ"ע עיי"ש.

והדבר תמוה מאוד, דהרי מבו' ברמב"ן בדרף מ"ג דבהליכה מחוץ לתחום עובר איסור בכל ד"א עיי"ש, וא"כ אטו אם יש לו ב' אפשרויות להצלה מביוזי וכי, אחד לעבור ק' עבירות ואידך לעבור ק"א עבירות, וכי אינו מחוייב לילך בדרך שהיא רק ק' עבירות, דהיינו שהיא קצרה בד"א מחבירתה, ומנהיג'ת להתיר לו לילך בדרך הארוכה יותר בגלל שרוצה להגיע לתחומו, דמה מתיר לו את הליכת הד"א הנוספות, וצ"ע"ג.

בן ציון גרינהויז - הקריה החרדית בית שמש

תשובת הגר"נ קופשיץ שליט"א: לכאורה זה הצ"ע של הבה"ל, אלא דאפש"ל דמשום כבוד הבריות הותרה לא דחוי'.

כב

יצא לרשות יש לו אלפיים ממקומו (סי' ת"ז ס"א)

א. יש לדון ביצא לצורך מצוה אי שרי ליטול כליו שאינם נחוצים למצוה, אי אמרי' דנתחדש לו עכשיו התחום שנתנו לו חכמים גם בשביל כליו, או שמה שהותר הותר ומה שלא אסור.

וראתי למרן הגרש"ז במנח"ש ח"א סי' ט"ו שרצה להקל בזה דכליו של אדם גוררים אחריו שתחומו היכן שתחום בעליהם [ול"ד למבואר בריש סי' שצ"ז דכלים של אחר והוא לובשם דינם כתחום בעליהם, דהתם יש להם

תחום בעליהם שנגררים אחריו ולא אחר הלוכש, אבל כאן הרי השתנה תחום בעליהם]. ולבסוף הניח בצ"ע למעשה. ובשו"ת משנה הלכות חלק י"ג סי' ס"ד תלה לאסור ע"ש.

ב. והנה נסתפקנו בכלל האם כשנתנו לו תחום במקומו הפשט הוא שנעקר מתחום הראשון, או שיש לו שני תחומין, ונפק"מ האם כליו שהיו בתחום הראשון נשאר להם תחומם, ומותר לטלטלם אלפיים מהעיר הראשונה, או אזלי' בהו בתר הבעלים כמבואר בסי' שצ"ז סי"ז. וכל הנידון הוא לפי מה שצייד מרן הגרש"ז דיש לכליו הדין שלו כיון שהם נגררים אחריו. ופשט.

ורצינו להביא ראייה ממש"כ המ"ב בסי' ת"ז בשעה"צ סק"א בשם הא"ר דאם יצא להציל ואח"כ החזירוהו עכו"ם בע"כ יש לו אלפיים מהעיר הראשונה כבתחילה, ומוכח מזה שיש לו ב' תחומין, דא"כ הרי כשנקבע לו התחום הראשון כבר נסתלק מהתחום השני, ומוכח דשרי לטלטל כליו בעיר הראשונה ואלפיים סביבה. [וכן מוכח למעין מסעיף ב' דאמרי' הבלעת תחומין מילתא היא, כן הוכיח ידי"נ הגר"א פנחסוב שליט"א]. ודחה הגאון רבי אהרן דיין דלא מוכח מידי, דלעולם י"ל שתמיד יש לו רק תחום א', והתחום הזה נקבע לפי מקומו, אם נמצא בעיר שהלך אליה אז תחומו שם, ואם החזירוהו באונס הוי כיצא באונס וחזר באונס דחזר לתחומו, אבל לומר שיש לו ב' תחומין זה לא אמרינן, וצ"ע למעשה.

ג. ובעצם היתר חז"ל לילך אלפיים ממקום שהגיע אליו לכאוף צ"ב, שאם יצא שיעור י"ב מיל למ"ד דהוי דאין מ"ט התירוהו לילך עתה אפילו לטויל סביב העיר, הרי אין בזה שום צורך, וביאר הגר"א פנחסוב דחז"ל חששו שאם ימנעוהו מעט שוב לא יבא, והוי בכלל פיקו"נ.

והקשיתי ע"ז דבשלמא בפיקו"נ ההיתר הוא דא"כ לא יבא שוב לעת"ל, וזה בעצם פיקו"נ על להבא, אבל היוצא לעדות החודש הרי מה שהותר בתורה הוא רק להעיד על חודש זה וע"ז לחלל שבת, ומנ"ל הדותר לחלל שבת גם משום לעת"ל, דבשלמא בפיקו"נ אם לא יחלל יעבור איסור דלא הציל הנפש, אבל בעדות החודש אם לא יעיד רק יפסידו מצות קידוש החודש, ונהי שהתורה התירה לחלל בשביל זה מנ"ל דאפי' בשביל שלא ימנע שרי לחלל. ואי נימא שגם זה בכלל החילול, יצא א"כ דאפי' אם א' מסופק אי שרי ליה לחלל יהיה מותר לחלל שבת כדי לילך לומר לו שיעיד, דשניהם דומין, וצ"ע.

דוד מנשה - רמת שלמה

תשובת הגר"נ קופשיץ שליט"א: ג. בגמ' איתא דנותנין לחלל משום לע"ל, אבל בפיקו"נ לא מציינו דהתירו משום לע"ל, אלא בע"כ כמש"כ לעיל אות כ' דלא הוי דאורייתא כל ד"א וכמש"כ הרב גרינהויז לקמן אות כ"ד.

כג

מקום דע"ד למעלה מי' לגבי כרמלית ולגבי תחומין

יל"ע אי הא דמקום דע"ד למעלה מי' נידון כלמטה כמב' במ"ב, תלוי בפלו' אי איכא דין כרמלית על זיזין רחבין דע"ד הגבוהין יותר מי"ט. עי' סוף סי' שמ"ה, וסתימת הפוסקים משמע דלא תלוי זה בזה, וצ"ע מ"ש זה מזה. **בן ציון גרינהויז - הקריה החרדית בית שמש**

תשובת הגר"נ קופשיץ שליט"א: מקום דע"ד הוא כמו רה"י עולה עד לרקיע לגבי תחומין.

כד

אי מודדין י"ט מרגלי האדם או מתחתית הספינה או הקרון

במ"ב סי' רמ"ח הביא פלוגתא אי מודדים הי"ט מרגלי היושב עד קרקע שתחת המים או מתחת הספינה עד המים, וכ' שבשעה"ד יש לסמוך להקל. ויל"ע שבסי' רס"ו סק"י כתב כדבר פשוט שברכיבה ע"ג סוס או קרון אף שהוא גבוה י"ט יש בה איסור תחומין, וע"כ היקל לירד ולילך ברגליו כשצריך דבוה עובר רק איסור א', ומשא"כ ברכיבה שעובר שני איסורים, ודלא כב"י שם, ועיי"ש במג"א, ולכאוף מ"ש ספינה ומ"ש קרון.

בן ציון גרינהויז - הקריה החרדית בית שמש

תשובת הגר"נ קופשיץ שליט"א: מים שאני דאינה מקום.

כו

בענין תחומין דאורייתא

יעוין בתיו"ט פ"ח דשבת משנה ב' דהוכיח דע"כ איכא מ"ד דתחומין דאין, דבמשנה תנן מילדין את האשה וקורין לה חכמה ממקום למקום ומחללין עליה את השבת, ופרכי' בגמ' ומחללין לאתויי מאי, ואי נימא דתחומין דרבנן מאי פריך, הא אכתי לא שמעי' דמחללין באיסור דאין, אלא ע"כ דשפיר שמעי' מרישא דקורין לה חכמה דאפי' באיסור דאין מחללין, ע"ש.

וקצ"ב דא"כ מ"ט לא השיבה הגמ' דאתי לאיתויי תחומין די"ב מיל, דמרישא דתני קורין לה חכמה הוי"א דהיינו רק מהאלפיים אמה, ותני סיפא לגלויי רישא דאפי' י"ב מיל שרי. ודוחק לומר דמשמע לגמ' דמיידי בכל תחומין.

וכן מוכח להדיא שהבין הרשב"א, שהק' כקושיא זו [כדציין הרעק"א שם], וכ' דאי מקורין לה חכמה הא תחומין דרבנן, ואיהו גופיה צידד מעט כן בעירובין ל"ו ע"א [ומיהו יעו"י בחידושי לביצה פ"ד דמסיק דהוי דרבנן לתלמוד דידן].

דוד מנשה - רמת שלמה

תשובת הגר"נ קופשיץ שליט"א: גם קשה דאפי' תחומין דאורייתא מ"מ ליכא סקילה לחטאות, וזה גם מיושב על י"ב מיל דהגמ' עדיפא קא אמר דאפי' חצי שיעור דחטאת.

מקור הלכה

הלכות עירובי תחומין

סימן ת"ח

הנחת העירוב וקניית שביתה

הקדמה

א. כל אדם יש לו אלפיים אמה לכל רוח מסביב המקום ששבת בו, כמו שנתבאר בסימנים הקודמים, אבל יותר מאלפיים אסור.

אבל ישנה אפשרות ללכת יותר מאלפיים אמה עד ארבעת אלפים אמה, אם הוא מניח מזון בשיעור שתי סעודות בסוף האלפיים שיש לו ממקום שביתתו, ועל ידי זה נחשב לו כאילו שבת שם, אפילו אם חזר ולן בעירו', וזה נקרא "עירוב תחומין"², וכך יכול ללכת מעבר להנחת תחומו עוד אלפיים אמה.

אלא שהוא מפסיד מן האלפיים בצד השני, משום שלעולם אין לאדם אלא ארבעת אלפים אמה, אלפיים לכל רוח, ולכן דרך משל המניח עירוב אלף אמה למזרח המקום שלו, יכול ללכת ממקומו לכיוון מזרח 3000 אמה, אבל למערב אין לו אלא 1000 אמה, וכן על זה הדרך.

ודע, שכל זה הוא לענין תחומין אלפיים אמה שהם מדרבנן, אבל בתחום י"ב מיל שהוא מן התורה נחלקו הראשונים אם גם בזה מועיל העירוב תחומין³.

הרה"ג יוסף משד"י שליט"א
נוול "אלינא דהלכתא" בני ברק מרבני בית ההוראה "אהבת שלום"

ב. ישנם שלשה אופנים כדי להתיר ללכת יותר מאלפיים אמה, והיינו כאשר הוא קונה שביתה במקום הרחוק מביתו או מעירו בתוך אלפיים אמה, וכך יוכל ללכת לאותו רוח עוד אלפיים אמה נוספות ממקום השביתה.

א. עירוב ברגליו - שילך למקום שרוצה לקנות בו שביתה, ושיהיה שם בזמן בין השמשות, ואחר כך יוכל לחזור ללון בביתו, ולמחר ימשיך ממקום ששבת בו עוד אלפיים, ויבוארו הפרטים בזה בסימן ת"ט ס"ז, ובדברינו שם קודם סעיף י"א.

ב. עירוב במזון שתי סעודות, שמניח שם, ופרטי הדברים בסימנים ת"ח-ת"ט בהרחבה.

ג. הבא בדרך ומכיר מקום מסוים יכול לומר שביתתי במקום פלוני, ויבואר בסוף סימן ת"ט ובסימן ת"י.

וישנם כמה וכמה חילוקים בין האופנים אם הם מועילים בכל מקום או רק לבא בדרך, והאם צריך אמירה או די כוונה לקנות שם שביתה, והאם אפשר לעשותם על ידי שליח, ובעזה"י יבוארו במקומותיהם, ולפנינו יבוארו תחילה דיני הנחת עירוב המזון.

הלכות מקום קניית השביתה

ג. המניח את עירובו בתוך העיר ששבת בה לא עשה כלום, שהרי גם בלא העירוב יש לו מן העיר אלפיים אמה לכל רוח, וכל העיר נחשבת לו כארבע אמות⁵. וכן אם נתן את עירובו במקומות המצטרפים לעיר, כאשר מודדין את התחום מהם, כגון בעיבור העיר או ריבוע העיר, הרי זה כנותנו בתוך העיר⁶.

סימן ת"ט והלאה, וב' אופנים ראשונים הם עיקרי ה"עירוב", ומבואר בעירובין (מט): מחו' ר"י ור"מ, וק"ל בגמ' (נב). כר"י שעיקר עירוב ברגל.
5. ש"י ע"ו.

6. עיין שו"ע שם, והנה המשנ"ב (סקכ"ט) פירש דהיינו שהניח בעיבורה של עיר, והוא תוך שבעים אמה ושריים, וכנ"ל בסי' שצ"ח, ע"כ. ויש לבאר דאין כוונתו למש"כ הרמ"א בסימן שצ"ח ס"ה שמודדין אחר שבעים אמה ושריים מהבית האחרון, שהרי אין זה דעת השו"ע, וא"כ את השו"ע גופיה היאך נתרץ (וגם בשיטת הרמ"א גופא העיר ע"ז הביה"ל שם, הגם שלדינא מסיק להקל), אלא הכוונה לבית היוצא מן העיר, שעד

העירוב, והענין הוא משום שנחשב ששם הוא מקום לינתו, ואין זה רק קולא דרבנן, אלא זו מציאות שנחשב כאילו שבת שם, וכך יש לדון לענין י"ב מיל. והנה בלשון הטור כאן שכתב מפני שתחומין דרבנן הקילו בהם והתירו וכו', משמע לכאוף שלמ"ד דתחומין דאין לא מהני עירוב, אלא שלמ"ד תחומין דאין נמי מהני, וי"ל דהכי גמרי' להו, וכן העירו בזה הא"ר והתור"ש, וע"ע במאמ"ר ובהגה"ו על הטור. אולם ברמב"ן (יז). כתב דמהני גם בתחומין של י"ב מיל, ומודדים י"ב מיל ממקום העירוב, וע"ע במ"מ (פ"ו מעירובין ה"ו), וכ"כ האור"ש רפכ"ז משבת.

4. דיני עירוב במזון מבואר להלן בהרחבה, והאופנים א' ג' יבוארו בסוף

ומכל מקום אין זה מקלקל ומפסיד את מה שהיה לך בשביתת העיר, והרי הוא נשאר ככני העיר, שיש להם אלפיים אמה לכל רוח חוץ לעיר.⁷

ד. נתן את עירובו חוץ לתחום אינו כלום, כיון שאינו יכול להגיע לשם בזמן בין השמשות שהוא זמן קניית העירוב, ומכל מקום אין זה מפסיד את מקומו, ויש לו את תחום ביתו.⁸ ועיין עוד להלן בסימן ת"א.⁹

ה. הניח את העירוב חוץ לעיר בתוך התחום של העיר, יש בזה כמה דינים, והדבר תלוי אם העיר הזו או עיר אחרת מובלעת בתוך מידת התחום, או שאינה מובלעת בה, והתחום מסתיים בתוך העיר. וכן הדבר תלוי אם הוא לך בעיר, וכמו שיבואר. ו"מובלעת" היינו שכולה נמצאת בתוך התחום, ואין שום חלק ממנה שיצא חוץ לתחום.¹⁰

ו. הניח עירוב חוץ לעיר, אזי: אם היתה העיר מובלעת בתחום אלפיים אמה מהעירוב, נחשבת כל העיר כארבע אמות, וממנה והלאה ממשיכים למדוד, וכן בעיר הבאה, וכן הלאה, אבל אם אינה מובלעת אינה מובלעת בתוך התחום, אסור לו ללכת בעיר אלא רק עד המקום שמסתיימים האלפיים אמה.

והוא הדין אם היו שתי עיירות או יותר בתוך התחום, שאם הם מובלעות הרי כל עיר נחשבת כארבע אמות, וממנה ממשיכים למדוד, וכן בעיר הבאה, וכן הלאה, אבל אם אינה מובלעת אינה מותר ללכת בעיר אלא עד מקום שכלתה מידת התחום.¹¹

ודע, שעיבור העיר אינו מצטרף לעיר להחמיר, ולכן אם היתה העיר מובלעת והעיבור לא היה מובלע, הרי היא נידונית כארבע אמות, אבל היא מצטרפת לעיר להקל, שאם גם העיבור מובלע כולו בתוך התחום, הרי הוא נחשב גם כן כארבע אמות.¹²

שבעים אמה הוא מצטרף ונחשב בכלל העיר, וכמש"כ השו"ע שם, וכן מפורש ברש"י עירובין (ס), וכן כתב בפשטות בכה"ח כאן (אות ל"ג) והיינו באחד הבתים העומדים תוך שבעים אמה ושיריים, ע"כ. וה"ה גם ריבוע העיר, כמש"כ במאירי שם [ומסתבר שרש"י הנ"ל לא פליג על זה]. ומה שהמשנ"ב קיצר, אפשר שרצה לכלול בזה גם את שיטת הרמ"א שם וגם את שיטת השו"ע, כל חד כדאית ליה, וא"כ לרמ"א גם בשיעור שבעים אמה ושיריים אחרי הבית הוא בכלל העיר.

7. שו"ע ס"ג.
8. שו"ע ס"ד. ועיין במשנ"ב. וכלול בזה גם כל המצבים שחושב לסמוך על עירוב, ולבסוף אינו מועיל לו מאיזו סיבה, דמ"מ נשאר בשביתת ביתו.
9. שם מבואר במשנ"ב וביה"ל כלפי המבואר בסי' ת"ט ס"א שישנם ב' אופנים במניח חוץ לתחום, שאם הוא תוך אלפיים לביתו אנו אומרים שנמשך אחר ביתו, אבל הבא בדרך והניח עירוב חוץ לאלפיים לא יזוז ממקומו.

10. עיין שו"ע ס"א, ובמשנ"ב סק"ט וכה"ח אות י"א, ודו"ק.
11. עיין שו"ע ס"א ובמשנ"ב שם עד סוסק"א. ובשו"ע הובא הדוגמא כגון שהניח עירוב באלף מהעיר, והעיר עצמה אלף, הדין הוא שכל העיר כד"א, ויש לו עוד 996 אמה תשלום האלפיים, וכן עז"ד.

12. משנ"ב סק"ג. ו"ע"יבור העיר" המצטרף, לפי השו"ע היינו בית שיצא מן העיר (תוך ע' אמה ושיריים לעיר) מונים ממנו, ולרמ"א שם מוסיפין עוד שבעים אמה, ועמש"ש.

13. עיין בזה בעירובין (לה). בעירוב שחוץ לתחום ואין זה עירוב, והרמב"ם (פ"ו מעירובין ה"ב) פסק שאם הניח את עירובו בריחוק אלפיים אמה מביתו הפסיד את כל העיר, וכ"פ השו"ע (כאן ס"א), ועיין להלן ביאור דבריהם. והטור כאן פסק שיכול ללכת את כל העיר אם לך בה, וחוצה ליה והרמ"א, וכ"פ הרמ"א [וישנה שיטה נוספת של הראב"ן לפי הבנת א"ח וכמובא בביה"ל ד"ה רחוק, עיי"ש. וע"ע בתשו' הרשב"א החדשות מכת"י סי' ל"א שמבואר כן, וע"ע בהערה הבאה].

14. הנה דעת השו"ע היא דעת הרמב"ם וכנ"ל. ובפשטות משמע שהוא בדווקא סמוך לתחום, ולפ"ז המניח עירוב צריך להיות סמוך לחומת העיר, וכ"כ העו"ש ה"ד במג"א. והמג"א פליג עליה, וה"ד בביה"ל (ד"ה רחוק), והנה הביה"ל כתב להחזיק בדעת המג"א (וכ"פ במשנ"ב), וכתב לבאר דבריו, והרבה יש לפלפל בזה, ומשה"ק בסברא הנה גם הטור הקשה מעין זה, וא"א לנו להכריע בין הראשונים בזה. והנה הביה"ל הביא מהא"ר בשם הראב"ן ראייה לעו"ש, והביה"ל דחק דאפשר שהיה ביתו סוף העיר, אכן בתשו' הרשב"א (הנ"ל) מבואר כן להדיא דלא מהני חוץ לאלפיים אפילו בעיר שלן בה, עיין שם. וכ"כ הריטב"א בעירובין (סא). לדעה זו, וגם הרי הרבה אחרונים סברו כן וכאמור מהעו"ש, וכן המאמר "ובי"מ ומחש"ש ביארו כן את המג"א גופיה, וכמו שציין הביה"ל בהמשך דבריו, הגם שתמה ע"ז דא"כ במה פליג המג"א על העו"ש, מ"מ חזינו הרבה דסברי הכי, וכן בחזו"א (סימן פ' ד"ה מ"ב סי' ת"ח) תמה מאד על המג"א, והוכיח מהמשנה (ס). שאכן התחום אינו נקבע אלא לפי המקום שהוא בביה"ש, ולא במה שהיה ראוי להיות, עיי"ש. ולפ"ז עשוי להיות שגם בתוך ביתו אסור לו לילך לאחוריו, וכגון שהאלפיים כלים באמצע ביתו, אסור לו לילך לאחוריו. ומן הראוי היה להחמיר בזה לנוהגים כהרמב"ם ושו"ע, ועיין להלן.

15. זה כפירושו של המג"א והתו"ש ועו"א בכונת השו"ע שדווקא כשהוא בשדה רחוק מן העירוב אז אינו מועיל, כיון שלא יכול להגיע אליו, אבל כאשר הוא בעיר ויכול ללכת עד קצה העיר כל שמקצה העיר אין אלפיים עד העירוב, ה"ז עירוב, וה"ד בביה"ל (ד"ה רחוק), וכן נקט במשנ"ב (וכ"ה בכה"ח אות ו'), ועיין בביה"ל שכן מוכח ברמב"ם, והלכה כדברי המיקל בעירוב (וס"ל שאף אם נצרך לראב"ן שיטת הרשב"א הנ"ל, מ"מ י"ל כן דהלכה כהמיקל), ולכן א"צ ללון בבית הסמוך לחומה, אלא יכול ללון בביתו שבתוך העיר בריחוק גדול, ומותר בשבת ללכת עד עירובו, ומשם עוד אלפיים.

16. א"ר, ה"ד במשנ"ב (סק"ז). וע"ע בשעה"צ (סוף אות ה') שכ"מ קצת מפשט השו"ע בסו"א. [ועיין להלן אודות הליכה לבית הכנסת, והליכה בתוך ביתו, וירידה בחדר מדרגות וכדומה].

עיר שאינה מובלעת בתוך התחום - ועיר שלן בה

ז. עיר שאינה מובלעת בתוך התחום, כלומר ששיעור האלפיים מהתחום כלים בתוך העיר, והוא לך בעיר הזו, נחלקו בזה הפוסקים¹³: והשאלה המצויה בזה באדם הגר בקצה העיר ורוצה לצאת מהקצה השני של העיר ולעבור את התחום, ומניח עירוב בריחוק מן העיר.

לשו"ע - אינו יכול לילך את כל העיר אפילו לכיוון עירובו אלא אם כן הוא בתוך אלפיים אמה לעירובו, ולפי זה המניח עירוב צריך להיות תמיד בתוך תחום העירוב¹⁴. אמנם כתבו האחרונים שאף לדעת השו"ע יש להקל ללכת מביתו עד לעירוב שנמצא חוץ לעיר, אע"פ שיש יותר מאלפיים אמה בין ביתו לעירוב, משום שהעיר אינה נחסרת במידת התחום¹⁵. ודווקא לכיוון העירוב מותר, אבל לצד השני אסור לו, ואפילו שלא יצא מביתו לכיוון העירוב¹⁶, ואפילו אם נמלך משביתתו במקום העירוב אינו מועיל¹⁷, ואסור לו לילך לצד השני שכנגד העירוב. ויש שהסתפקו לומר שכל עוד שלא יצא מביתו אל עירובו יכול לילך גם לצד השני¹⁸, ואפשר להקל כדעתם בשעת הדחק, ועיין בהערה¹⁹. ולחזור לביתו אסור בכל אופן אלא עד אלפיים אמה מן העירוב.

לרמ"א - מותר לו ללכת בכל העיר כולה כרצונו, כיון שלן בה, והרי היא לו כארבע אמות²⁰, אבל חוץ לעיר בצד השני שכנגד העירוב אסור²¹. וגם לחזור לעיר ולהלך ככולה מותר²². ועיין בהערה²³. ולהלן יבוארו דיני עיר שלן בה.

ח. מן האמור יש ללמוד, אודות הנמצא בעיר והניח עירוב מחוץ לעיר כדי ללכת בשבת לבית החולים וכדומה, והוא רחוק אלפיים מעירובו²⁴, צריכים בני ספרד להזהר שלא ללכת לאחרי ביתם מכנגד העירוב, וגם אם בית הכנסת נמצא לאחרי ביתם אין לילך לשם²⁵. וגם אם בית הכנסת לפני

17. משנ"ב שם. וע"ע בשעה"צ (אות י') שמ"מ יכול לחזור בזה לשבת האחרת, ואפילו אם מראש חשב שהוא לכמה שבתות.

18. עיין שעה"צ (אות ה') שהעיר ע"ד הא"ר דלא ברירא הדבר, שאף שנסכים לפרט השני שאפילו בנמלך אסור, מ"מ בפרט זה שכתב לאסור ללכת אחורה לאחרי ביתו אף שלא יצא מביתו עדיין, הוא קשה, שהרי יש לומר שנחשב כעת חצי העיר השניה שמעבר לביתו ג"כ כד' אמות, כמו שאנו אומרים לגבי חצי העיר שלצד העירוב, וצ"ע. עכת"ד. וכוונתו להקשות דמאי שנא שמוחר לו חצי שלפניו לצד העירוב ולא שלאחוריו.

ויש לבאר באיזה אופן אף לדעת השעה"צ הדבר ברור לאיסור, האם כבר ביציאה מביתו אסור לו לחזור לאחורי ביתו, או רק כשיצא מעירו למקום עירובו, ובשעה"צ נקט שתלוי ביציאה מביתו, ויש לבאר הסברא שכאשר הוא יצא מביתו לכיוון העירוב, ה"ז כאילו דעתו שם, ובמעשה זה שיצא לשם נחשב ששביתתו שם, ועקר מן העיר שלאחוריו, אך זה עדיין קשה כפי שהקשה השעה"צ בסברא, דכיון שאנו מתירים לו ללכת לפניו, ונמצא שחצי שלפניו כד"א, נימא כן גם בחצי שלאחוריו. וצ"ל א"כ שבאמת הכל כד"א כל עוד שלא יצא מן העיר, ומש"כ בשעה"צ שיצא מביתו ל"ד, ואכן בביה"ל (ד"ה רחוק) נקט שזה תלוי אם הוא בתוך העיר או שיצא מן העיר.

ובעיקר קושי השעה"צ בסברא, לכאוף היה אפשר ליישב לפי"ד הח"א (כלל ע"ז ס"ג) בטעם שיטת הטור שנמנים לו כל העיר כד' אמות, שזה משום שאין זה דרכי נועם שיצטרך ללון מחוץ לביתו, ולכן תקנו שכל העיר כד"א, ועי"ש. ולפ"ז י"ל דכיון שלא היה צורך שכל העיר כד"א, ורק לגבי מה שלפניו יש צורך, לכן התירו רק את שלפניו. אולם ז"א, חדא שבאבן העזר (בעירובין נא): ביאר שיטת הטור באופ"א (וע"ע בחזו"א סי' ק"ט סק"ט), ועוד שאף לסברת הח"א מ"מ א"א לנו לחלק עיר לשתיים ולומר, שחלק זה יהיה כד"א וחלק זה אינו כד' אמות אחר שהם שוים, ואי אפשר בשום אופן לתקן תקנה זו שהיא חוכא ואיטולולא כתרתי דסדתי.

19. לכאורה היה אפשר להקל בזה גם לבני ספרד, שמלבד שהרמ"א ועו"א ס"ל להקל, וכ"פ האחרונים (ועיין להלן בסוף הלכה זו שגם הכה"ח נטה קו להקל בשעה"ד), ועוד בה שיש לפרש כן גם בשו"ע בנידו"ד, ואין מפורש להחמיר בזה, וא"כ שמא מן הדין אפשר להקל (ובפרט בשעה"ד) שכל שלא יצא מביתו את העיר, כל העיר לו כד"א. אולם קשה להקל, דכמו"כ יש כאן כעין ס"ס להיפך, דלא זו בלבד שפשטות השו"ע כהרמב"ם שאין לו אלא אלפיים אמה מעירובו ותו לא, אלא אף את"ל כהמג"א שמוחר לו לילך לפניו, מ"מ אין להקל כולי האי גם לאחוריו, אמנם אחר שראינו להכה"ח שמיקל כהרמ"א בשעת הדחק, א"כ עכ"פ באופן זה יש מקום להקל בשעת הדחק, והיינו בעיר שלן בה, ובצירוף שלא יצא עדיין לעירובו, וטפי יש מקום להקל בשעה"ד כשיצא לפניו ולא לאחוריו. ויש להוסיף עוד, שגם אם אנו מצרפים את שיטת הרמ"א צריך שיהיה מצב שגם לך בה [ויש לדון עוד להקל באו"א, כאשר אינו באלפיים הקרובים לעירוב אלא רחוק מהם, האם גם בזה אסור לדעת השו"ע, או שבאופן זה מותר כיון שרחוק מן העירוב, עיין בספר קרית אריאל מש"כ בזה]. ועיין להלן כמה אופנים שיש להקל במציאות באופן שלא נצטרך להקל בהדיא נגד הרמב"ם והשו"ע.

20. בהגה ס"א שכיון שלן בה כל העיר כולה כד' אמות, בין לפניו ובין לאחור.

21. שם. ובכל אופן אסור אפילו שלא יצא לכיוון עירובו.

22. כן הוא דעת הרמ"א. ואמנם המשנ"ב גופיה בשעה"צ וביה"ל פקפק בזה, אבל החזו"א סי' ק"ט סק"ט ד"ה ומיהו פסק כן, וכ"ה בקרית אריאל מהוראות למעשה שפסק החזו"א.

23. עיין משנ"ב (סק"ב) שכ"פ הבי"ח ושאר אחרונים, ע"כ. ובשעה"צ (אות י"ב) הביא דברי הא"ר שכתב להחמיר כדעת השו"ע, שהיא דעת רוב הפו', ובשעה"צ (אות י"א) ג"כ כתב שדברי הרמ"א רפיא מאד, שרוה"פ חולקים ע"ז כמש"כ הא"ר והבי"מ, ומ"מ כתב שאין בנו כח למחות ביד המיקלין אחרי שהרמ"א כתב דיש להקל, והעתיקו כמה אחרונים דבריו, ע"כ. ומבואר שאינו פשוט כ"כ להקל, וכן בביה"ל (סוד"ה רחוק) כתב שאף שהא"ר כתב להחמיר כהמחבר וכן הסכים הבי"מ, מ"מ בזה יש לסמוך על הרמ"א שא"צ להיות בסוף התחום וכו', ע"כ. ומשמע שאינו

מיקל לגמרי כהרמ"א אלא בצירוף נוסף, ודוחק לומר דמיירי רק לדעת המחמירים ולא לדידיה. וק"ק על סתימת דבריו במשנ"ב סתם להתיר בפשטות, וחזוק את דברי הרמ"א שיש להקל, ואילו בשעה"צ פקפק בזה, וגם בביה"ל לא פסק כן בהחלט. ועיין בקיצושו"ע (כלל צ"ה ס"ג) שאסר לחזור כדעת השו"ע ורוה"פ, אך החזו"א (סימן ק"י סק"ט-ט"ז) פסק כהרמ"א.

ובכה"ח (אות י"ד) הביא מהא"א שהביא כמה פו' דסברי כהרמב"ם, וע"כ כתב להלכה ולמעשה דיש להחמיר, ע"כ. וכתב הכה"ח: ומיהו יש גם פוסקים הסוברים כהטור (וכמש"כ שם באות י"ג), ועל כן נראה שבשעת הדחק וצורך גדול יש לסמוך להקל, ע"כ. והוא חידוש שרוצה להקל נגד פסק הרמב"ם והשו"ע, ובכולא דוכתא דעתו להחמיר, ואפילו נגד מרן השו"ע דאזלינן בתריה, והיאך כאן מיקל נגד מרן, וכבר מפורש בפוסקים שאין להקל נגד השו"ע אפילו בשעת הדחק, וכמש"כ בשו"ת שערי רחמים (ח"א ס"ג) שאפילו בשעה"ד אין להקל, ובשו"ת ר"פ (ח"ב יו"ד ס"ו) כתב שלא להקל כהש"ך נגד השו"ע אפילו בנפסד מרובה. אמנם מצאנו באמת הרבה שמקילים בשעת הדחק נגד השו"ע, וכגון הגאון מהר"א עזריאל בעל שו"ת כפי אהרן (שהביא השערי רחמים שם), וכן בנידון הרב פעלים, הרי החובי צדק רבו בסימן צ"ב סק"ב כתב להקל (והביאו הר"פ וכתב להשיגו), וכמוהו פסק גם הכה"ח ביו"ד בסימן צ"ב סק"י"ח ובסי' ק"ג סקנ"א, וכן כתבו להקל החקרי לב ח"א מיו"ד בסי' קכ"ז ובסי' קצ"ט שכאשר מיקל אינו שיטה יחידאה והוא מילתא דרבנן, אפשר לסמוך עליו בהפס"מ אף נגד השו"ע, וע"ע שם. אמנם כ"ז כתב החקרי לב כשיש פנים לדבר זה [ועיין בחזו"א יו"ד סי' ק"ג סק"ה שאין להקל כהחולקים נגד השו"ע אפילו בשעת הדחק עיי"ש, אמנם פליג על החכ"צ, וזאת ועוד שהוא עצמו בכ"מ חלק ע"ד השו"ע], ובודאי שהכל תלוי לפי הענין, והנה בנידו"ד אין בידינו להכריע, ומ"מ בעירובין הקל י"ל שסמכו להקל בשעה"ד, וכבר מצאנו עוד דוגמא לזה בהל' עירובין ככה"ח לעיל (בסי' שצ"ז בב' מקומות), וגם שם הוא לקולא נגד מרן, וזה חידוש, וכבר הערנו ע"ז שם [ועוד פעם רביעית מצאנו בכה"ח שהיקל בזה נגד השו"ע להלן בסימן ת"ט סוף אות א' שלספרדים הנגדרים אחר השו"ע שאוסר, אין להקל אא"כ בשעה"ד ולצורך, ועמש"ש]. ומ"מ בנידו"ד יותר קשה להקל, ולכאוף תימה על הכה"ח שהרי כדעת השו"ע כן הוא דעת הרמב"ם ורוב הראשונים וכמש"כ הא"ר, ואף המשנ"ב כתב שדין הרמ"א רפיא מאד, וכ"פ בקיצושו"ע, ואיך אנו נבא להקל. ואמנם לא התיר אלא בשעת הדחק, והוא קולא גדולה כדעת יחיד ונגד השו"ע, ואינו פשוט. ועכ"פ אף שקשה הדבר להקל בסתמות כדברי הרמ"א, אך אפשר להקל עכ"פ באופן שלא יצא מביתו לעירובו, וכמשנ"ת לעיל.

24. ומצוי הדבר לדרים בבני ברק, ורוצים לסמוך על עירוב של אגודות חסד עזר מציון שמניחים עירוב עבורם כדי לילך לביה"ח, ורוב העיר רחוקה אלפיים מן העירוב.

אמנם באופנים אלה יש להקל טפי לסמוך על הרמ"א, ומפני שיש צירוף נוסף להקל לילך לבתי החולים מבני ברק, לפי דברי הסוברים שאם ריבועי העיר נפגשים זה בזה, הרי הם כעיר אחת [וכנ"ל בסימן שצ"ח, עיין שם], ואף החזו"א הרי לא כתב בהדיא לאסור אלא כספק, ובודאי שיש לצרף להקל. ואם אכן כן, יש להתיר כהנה ברוב המקומות כיום שהעיריות גדולות, ובד"כ ריבועי העיר נפגשים, אלא שהרבה פעמים הוא ספק, דשמא הוא מכוון לריבוע העולם, ואין מה לרבע, ואף שעדיין הוא ספק הלא הוי ספק מחסרון ידיעה, שהרי אפשר למדוד ולדעת, וקיי"ל שספק מחסרון ידיעה לא הוי ספק, אולם י"ל לפמשנ"ת לעיל כסי' שצ"ו ועוד דמצאנו שבעירובין הקילו לצרף ספק מחסרון ידיעה לס"ס, וה"נ בנידו"ד, ובפרט שרובא דרובא הוא כן, ומ"מ בבני ברק בודאי שהריבועים נפגשים עם תל אביב מעבר לנתיבי איילון, ועם פתח תקוה.

25. דלא הותר אלא לכוון עירובו ולא לאחוריו, וכמבואר בשו"ע. [ורק לדעת הרמ"א מותר כיון שלן בה, והרי היא לו כארבע אמות]. ואמנם הבאנו שיש מצדדים להתיר כל שלא יצא מביתו אל עירובו, וכמש"כ בשעה"צ (אות ה'), וגם כתבנו שיש מקום להקל בזה ובצירוף שיטת הרמ"א שהרבה הקילו כמותו (וגם הכה"ח פסק שם שבשעת הדחק צורך גדול יש להקל). אולם נראה שללכת לביהכ"נס אינו נחשב צורך

המבואר לעיל לדעת השו"ע ולדעת הרמ"א. וכעת נפרט את המקרים למעשה התלויים במחלוקת השו"ע לפי הבנת האחרונים, עם הרמ"א³⁶.

א. לן בעיר והולך לכיוון עירובו בלא לחזור, לכל הדיעות מותר.

ב. לא לן בעיר, או שלא שבת בה בבין השמשות, ורוצה לחזור, לכל הדיעות אסור³⁷.

ג. לן בעיר והולך ורוצה לחזור, לשו"ע אסור ולרמ"א מותר.

ד. לא לן בעיר ורק הולך, מותר, ולרמ"א אסור, אמנם אם הוא חוזר ללון בעיר, הרי זה כמו שלן, ומותר ללכת ולחזור³⁸.

והדבר מצוי אצל רבים שהולכים משכונה לשכונה אחרת המובדלת קמ"א אמה זו מזו, או שהולכים לבתי חולים, ויוצאים וחוזרים בזמנים שונים, שכפי האמור יש ליתן את הדעת שבני ספרד נוהגים כהשו"ע³⁹, והחזו"א פסק כהרמ"א, והמשנ"ב קצת חשש לשתי השיטות⁴⁰. וכל זה הוא כמובן לאחר שעשו גם עירוב תחומין.

י"ב. לדעת הרמ"א הנ"ל שצריך שגם ישבות בבין השמשות וגם ילון בה, כנוכח, אין שייך דין זה אלא בעירוב בפת, ולא במערב ברגליו שנמצא בבין השמשות במקום עירובו חוץ לעיר⁴¹. ויש מתירים במערב ברגליו אף שלא שבת בעיר בבין השמשות⁴², ובתנאי שלא היה יציאתו שם אלא כדי לקנות שביתה, ולא לסיבה אחרת שרצה לילך לעניניו ולחזור, ואפילו שדעתו לחזור ללון בה אסור⁴³.

י"ג. לדעת הרמ"א שיעיר שלן בה היא כארבע אמות, וגם עיר שהניחו בה עירוב כארבע אמות, ממילא אם יש שני ערים שאין ביניהם אלפיים אמה, יכול הלן בעיר אחת להניח עירוב בעיר השניה, ובוזה קונה שביתה בעיר שניה, וכולה כארבע אמות, ויש לו עוד אלפיים חוצה לה, וכיון שאלפיים אלה נכנסים בעיר שלן בה יכול ללכת מזו לזו, וכן להלך את שתי הערים אפילו אם הן גדולות הרבה⁴⁴.

אבל אם היה בין הערים הללו אלפיים אמה, אינו יכול להניח עירוב בעיר השניה, אלא רק עד אלפיים אמה מהעיר שלן בה, והיא נחשבת לו כארבע אמות, ואז יוכל ללכת עוד אלפיים אמה

ביתם לכיוון העירוב, פעמים שאינו יכול ללכת לבית הכנסת⁴⁵, ועיין בהערה שבמצאיות כיום אפשר להקל בכל זה⁴⁶.

ט. אף על פי שאסור לילך לאחריו מכנגד עירובו, מכל מקום אם הוא יורד מקומה גבוהה במדרגות ביתו לכיוון העירוב יש להקל, למרות שמצוי שהמדרגות חוזרות לאחריו בסיבוב, וכיוצא⁴⁷, ועיין בהערה⁴⁸.

י. לדעת הרמ"א ודעימיה המתירים עיר שלן בה שנחשבת כולה כמו ארבע אמות, ויכול גם לצאת ממנה ולחזור אליה, יש כמה פרטים⁴⁹:

א. צריך שגם יהיה בעיר בבין השמשות, וגם ילון בה. אבל בבין השמשות בלא לינה, או לינה בלא בין השמשות, אסור⁵⁰.

ב. סיבת הלינה בעיר הוא כדי שיהיה נחשב שדר בעיר בקביעות, ולכן כל שלן בעיר או שעשוי ללון בעיר די בכך, ואפילו בלינת מקצת לילה, ומסתבר שגם בשינה קבועה ביום, וכגון שהיה ניעור כל הלילה, וחזר לעירו ללון בה בבוקר, ולאידך גיסא אם שהה בעיר כל הלילה, וחזר ללון בביתו חוץ לעיר, אין לו את כל העיר כארבע אמות⁵¹. [ודוגמא מצויה, בבחורי ישיבות שהולכים לשיבה שבשכונה אחרת המרוחקת משכונתם על ידי עירוב תחומין, ונשארים ערים בליל שבועות וחוזרים לביתם]⁵².

ג. אף על פי שצריך שילון בעיר, אם דעתו לכך די בזה, ולכן אם שבת בעיר בבין השמשות ורוצה לילך חוץ לעיר בתחילת הלילה ואח"כ לחזור לעירו ללון בה [בלילה או ביום], מותר. ומכל מקום יש לעשות כן רק אחר שאכל סעודת שבת בתחילת השבת קודם צאתו⁵³.

ד. יש אומרים שדווקא בעיר שדירתו שם יועיל לינה, ויש חולקים⁵⁴.

י"א. מן האמור לעיל יוצא, שלפי השו"ע אין שום היתר אלא ככל אדם שיש לו אלפיים לכל רוח ממקום עירובו, אבל האחרונים כתבו שאף לדעת השו"ע מותר לילך לפניו למקום עירובו אפילו יותר מאלפיים, אבל לא לאחריו, ולהרמ"א מותר ללכת בכל העיר לחזור לכל העיר, כיון שלן בה [ככל

הסעודות במקום אחר, וצ"ע. [וגם יל"ד בשעה"צ (אות י"א) משם הבית מאיר שכתב לדעת התוס' שצריך שילון בה הלילה "כולה", וצ"ע. ואמנם עיין בתוס' רא"ש (נא): שהתוס' מיייר ללא השיטה של ר"ת].

ואם הוא ער בכל יום השבת מבואר עד צאתו (עיין בסי' ר"פ מש"כ בזה מצד דין עונג שבת). י"ל דבכה"ג א"צ לינה, שדווקא שהוא לן באיזה מקום הרי זה מגלה לנו על מקום שביתתו, ולכן צריך שהוא יעשה בעירו, משא"כ אם אינו לן כלל, ואף אם לא יאכל גם כל אותו היום [כגון ב"יום הכיפורים" שאינו אוכל ואף אינו לן כמנהג איזה חסידים ואנשי מעשה], אפשר שבאופן זה תלוי הכל בשביתה בבין השמשות היכן הוא, ושם זהו עירו כמו שלן בה. (ומעין זה כתבנו לדון לעיל בסימן ש"ע גבי עירוב חצירות מסלוי במקום פיתא, ואם יש אדם שאינו אוכל כל השבת, באיזה אופנים מסוימים, נחשב לו כמקומו).

33. כגון ב"ליל שבועות" ששוחים בישיבה ולומדים עד הבוקר, ורוצים לחזור לעיר סמוכה (כל שכונה רחוקה קמ"א אמה משכונה אחרת ה"ז כמו עיר נפרדת, כמשנ"ט סי' שצ"ח), ורוצים לחזור לביתם בבוקר וללון שם, באופן זה אין שייך לדון את אחת הערים לעיר שלן בה, שהרי העיר שבה נמצאת הישיבה היו נעורים בה כל הלילה, והעיר שבינתם נמצא בה לא שבתו בה, ורק אם ישארו ללון בישיבה תחשב להם אותה העיר של הישיבה כעיר שלן בה (תח"ו"ש שם). ומסתבר שאין לדון כאן כמש"כ בגמ' ובפ"ו בבני בי רב, דאנן סהדי דאי מייתו להו ריפתא להתם הוא ניחא ליה וכי.

34. עיין בלשון השעה"צ (אות י"א) ואינו מוכרח, ועיין עוד בדעת תורה כאן מתשו' הפו', ובחזו"א (סימן ק"ט סקט"ז ד"ה) וגם נסתפק בזה, ובהוראות מהחזו"א מובא שפסק להקל אחר שאכלו סעודת שבת, והובא בקרית אריאל, ובתח"ו"ש שם בהערה, וע"ע שם, ובגבול בנימין ס"ד ענף ג'.

35. עיין בשואל ומשיב (מהדורה ה' סוס"ג) שכתב שדווקא בעיר שהוא ביתו ומקומו ממש בזה לא נעקר מקומו אף שקונה שביתה במקום אחר, וכ"מ מלשון השמש צדקה שם, אולם בשו"ת נטע שורק ומחזה אברהם שם מבואר שאפילו בעיר שנכנס בה להתפלל יש דין עיר שלן בה. ועיין בדעת' כאן (ס"א) שהביא בזה מח' הפו' אם צריך ללון דווקא בעירו, והביא את השו"מ הנ"ל, והנוב"ב סכ"ט פליג עליה. וע"ע בתח"ו"ש סכ"ט מש"כ בזה.

36. ומה שכתבנו להלן שו"ע היינו להבנת האחרונים בדעת השו"ע [דאילו לפי פשוט השו"ע הרי הוא ככל אדם השוכן בשדה, ואין נפ"מ בכ"ז].

37. מה שכתבנו לכל הדיעות, היינו אליבא דהמשנ"ב, אבל יש אחרונים שמתירים וכנ"ל בפרטים לדעת הרמ"א באות א' בהערה.

38. כן הבאנו לעיל שמקילים לשיטתו לצאת גם קודם שלן בפועל בעיר [וי"א רק אחר סעודה]. אבל בלא לן כלל ולא עתיד ללון, לכאן אסור בריחוק אלפיים מעירובו, לדעת הראשונים שכמותם פסק הרמ"א. אולם בפ' מבואר ששלכת מותר לכ"ע, ועיין חזו"א סימן ק"ט סקט"ז ד"ה וגם, אך הורה להקל אחר סעודה וכנ"ל ועתיד לחזור ללון, וכנ"ל.

39. ואמנם ככה"ח כתב שבשעת הדחק יש להקל אם לן בה כהרמ"א, אך אין זה פשוט, וכמו שהערנו לעיל. ומ"מ חזי לאצטרופי להקל כמו שהבאנו לעיל בכמה אופנים, ועכ"פ ללכת לפניו אף שהוא ביותר מאלפיים.

40. כמשנ"ת לעיל מדבריו בביה"ל סוד"ה רחוק, וכ"מ בשעה"צ ועוד.

41. כ"מ בתוס' (נא):, ועיין באה"עו"ז שם ובכ"מ כאן, וכ"מ בתור"פ שם בתירוץ ראשון.

42. תור"פ שם בתירוץ שני.

43. עיין בכ"ז בתח"ו"ש פ"א סכ"ו-כ"ז.

44. חזו"א סי' ק"י סק"ח, וכן הורה החזו"א כמובא בקרית אריאל ובתח"ו"ש שם. [זהו דלא כהמנחת פיתים כאן שנסתפק וצידד להחמיר].

נחשבות כחלק מביתו, וע"ע בהערה הבאה.

29. ובכלל יש לעיין לשיטת אלו, שאם אסור לילך מכנגד העירוב אחורה, א"כ גם בבית שלו יהיה אסור, שהרי לא מצאנו שום חילוק בזה, בין עיר מוקפת חומה שהיא כמו רה"י לאינה מוקפת חומה, וא"כ כמו שבכלתה מידתו קי"ל שאסור אפילו אמה אחת בתוך העיר, ואפילו בתוך הבית, כך גם בנידו"ד ולא יוכל ללכת בבית מחדר לחדר ולא לבהכ"ס, אלא לשבת במקומו, ורק להתקדם לכיוון העירוב. ואמנם זה ודאי שעת הדחק גדול, וכבר נתבאר שהכה"ח היקל בשעה"ד צורך גדול כהרמ"א, אולם, אם אכן יש לו אפשרות להיות סמוך לעירוב בנקל, יצטרך לעשות כן, ולא להכניס עצמו בבעיה זו, ועוד שגם אם אין לו בית אחר, מ"מ אם אפשר לצמצם בתוך הבית יצטרך לעשות כן, אלא שסתימת כל הפוסקים משמע שבבית אין איסור כלל, דאל"ה היו צריכים להשמיענו זאת [אך צ"ע שאם מחשיב הבית כאחד, כך כל מקום המוקף מחיצות יהיה מותר, וצ"ע].

ולמעשה כיום יש צדדים נוספים להקל, א'. ע"פ ריבוע העיר לדעת המתירים וסוברים שזה מחבר בין העיריות להיותם אחת, וא"כ כל העירוב הוא מספק, ובכה"ג בודאי שיש לסמוך על הרמ"א. ב'. לדעת האומרים שאף אם אסור לחזור לכנגד העירוב, הוא דווקא כשהוא בתוך האלפיים של העירוב ולא מחוץ אלפיים, וזה חידוש. ג'. יש לדון להקל באופן שבכלל הוא מסופק אם צריך להשתמש בעירוב [וכמו שנהגו כיום בד"כ שאין שמים עירוב בודאי אלא בתנאי, וכמו שיבאר להלן], וממילא לכאן יש להקל בכל זה (והערנו בזה לעיל). וכל דברינו בהלכות אלה הם בעיקרי הדינים, בלא הצירופים בכל מקרה לגופו.

30. ויש בכל הפרטים האלו נפ"מ גם לבני ספרד, לפי"ד כה"ח (אות י"ד) שבשעה"ד צורך גדול יש להקל [וממילא הוא דווקא בתשלום התנאים של הרמ"א]. ואף למה שכתבנו לפקפק בזה לדין, מ"מ בצירוף נוסף יש להקל, וכמו שהשתמשנו לעיל בדברי הרמ"א להקל באופנים מסוימים, כגון בריבוע העיר וכו', ודו"ק.

31. עיין בשעה"צ (אות י"א) דמסתבר דלא סגי במה ששבת בביה"ש"מ ואח"כ יוצא מעירו א"כ לן בעירו, וראיה מה"ח"א (כלל ע"ז ס"ב) שהקיל בלן בביתו בלא ששבת ביה"ש"מ, וה"ה בנידו"ד שיש להחמיר במקרה ההפוך ששבת ולא לן, וכתב שכן הלכה, והוסיף עוד שגם לינה בלבד אין להקל, כיון שהבית מאיר הביא בזה מח' ראשונים, ולכן למעשה יש להחמיר גם בזה [דבלא"ה שיטת הרמ"א רפ"א מאד בפוסקים].

אמנם בשו"ת תשובה מאהבה (ח"א סי' פ"ח) ובשו"ת נטע שורק (סימן כ"ז) נקטו שאין קפידא בלינה אלא בשביתה בביה"ש"מ, וע"ע גם בשו"ת שמש צדקה (סימן י"ח י"ט), אך בשו"ת מחזה אברהם (ח"א סי' ע"א) הבין ככוונתו שצריך לינה בפועל, והביאו דבריהם כמה מחברים בזמנינו, ובספר תחומי שבת פ"ח סכ"ה כתבו דיותר משמע לכאן בשמש צדקה שא"צ דווקא לינה, וסגי באכילת סעודת שבת, וע"ע שם. וע"ע בזה גם בספר גבול בנימין סימן י"ד, ומ"מ נקטו להחמיר כשעה"צ. ובחזו"א (סי' ק"ט סקט"ז ד"ה מ"ב וד"ה נ"א) כתב דבעינן מקום פיתא ולינה, ובפרט שכאמור שיטת הרמ"א רפ"א.

32. כן הביאו בספר תח"ו"ש שם שאין הדבר תלוי בשהיה בעיר בלילה, אלא בלינה בפועל, שזה מורה על קביעותם.

והנה מה שכתבנו לינת מקצת לילה הוא פשוט דמהני (וכ"ה בשמש צדקה שם), ומצאנו בסוכה (סימן תרל"ט) שכל שינה קבע [ולפי"ד בשעה אחת בשנית קבע על מיתתו. ויש להקל גם בחצי שעה אם אכן נדרם חצי שעה, כדברי החיד"א ועו"א שנחשב שינת קבע לכמה מילי. ושמעתי ש"א ג' שעות או לפני חצות וכדו', ואין הכרח לכ"ז, ואולי חשבו שיהיה רוב לילה וכדו', ומ"מ אין לזה ראייה]. אמנם אם ילון כאן קצת ובעיר אחרת קצת, יש לדון אם אפשר להקל, שהרי אי"א ליתן לו ב' מקומות (מחזה אברהם שם), ואפשר דבכה"ג נידון לפי המקום לינה העיקרי. אולם ז"א מוכרח, כמו שסגי בסעודה אחת כאן ואוכל שאר

גדול, אחר שהשו"ע אסור, וכן דעת רה"פ (וכמש"כ הא"ר ובי"מ). וגם פשוט דבריו שאסור לצאת לאחריו אפילו כשעדיין לא יצא לכיוון עירובו (וכמש"כ השעה"צ גופיה שם), ולכן אם יש בית הכנסת אחר לפניו, אף שאינו רגיל בו, ודאי אסור, ואף אם אין לו שום בית כנסת אחר, ג"כ נראה שיש להתפלל בבית ביחודות מאשר להקל בזה.

אבל ללכת לפניו מותר, ואף שכתבנו שאין זה פשוט להקל לפי"ד הרמב"ם והשו"ע (וכנ"ל בהערה ראשונה שבהלכה הקודמת), מ"מ בשעה"ד בודאי שיש להקל, ואף אחרי ביתו יש מקום להקל בצירוף שיטת הרמ"א בעיר שלן בה, וכנ"ל. אך זה רק בשעה"ד ממש, ולצורך הלכה לביה"ח יש להקל.

26. הנה ללכת לבית הכנסת לאחריו ודאי יש להזהר וכנ"ל, אולם במציאות גם כשבית הכנסת לפניו ג"כ יש להזהר, ולא מבעיא אם חוזר אח"כ לביתו דפשיטא, שהרי הוא חוזר מכנגד עירובו, אלא אף אם הוא מתכוון להמשיך לאחר התפילה לבית החולים, ג"כ במציאות אינו פשוט, שהרי כשהוא יצא הוא חוזר אחורה בבית הכנסת לכיוון הדלת כדי לצאת, וה"ז ג"כ כמי שהולך לאחר עירובו (ובאמת שיש לדון לפי"ז גם בבית הידן יכול ללכת ממקום למקום, ועיין בהלכה בהערה, ומ"מ זה ודאי שעת הדחק, אבל לבית הכנסת יכול להתפלל בביתו). אלא אם כן תהיה דלת ממולו בצד השני של בית הכנסת. [ויל"ע בעוד הערה, לאור האמור שאסור ללכת לאחריו, האם מותר לילך לצדדים, ומסתבר לכאן שיעקר הקפידא בחזרה לאחריו]. ובלאו הכי הרי פשוט הרמב"ם והשו"ע שלא להקל כלל בכל דברים אלה, וכמו שהערנו לעיל בתחילת הענין, וא"כ אף שאנו מתירים מרוב הדוחק שבדבר, מ"מ בודאי שיש לצמצם ככל האפשר, ולכן יוצא למעשה שאין לילך לבית הכנסת בשבת כאשר הוא רחוק אלפיים מעירובו, אלא יתפלל בביתו.

27. אמנם בהרבה מקומות כיום יש להקל בזה מפני שיש לצרף דברי האחרונים הסוברים שריבועי עיריות הנפגשים זה בזה, הרי הם כעיר אחת, וממילא א"צ בכלל עירוב, ובאופן זה בודאי שיש לצרף דעת הרמ"א להקל [זה מצוי בבתי חולים בגוש דן, ועוד ברוב המקומות, ועיין לעיל שאף שבהרבה מקומות לא נודע אם אכן אפשר לרבע, מ"מ אפשר דיש להקל מן הסתם ולצרף לספק, וכנ"ל]. וגם יש לדון לפי"ד האומרים לחדש שכל שאינו בתוך האלפיים של העירוב לא נאמר איסור חזרה מכנגד העירוב, ובצירוף כל הני יש להתיר גם לצורך כל שהוא [ולאו דווקא לבית הכנסת].

ונוסף על כל זה יש לדון מה שמצוי כיום שמניחים עירוב בתנאי, ולא בהחלט (וכמו שיבאר להלן, כדי שלא להפסיד מכנגד ביתו), וממילא אם אכן לא החליט הרי שהדבר ספק, ולכאן יש לצרף לזה דעת הרמ"א וכל הנ"ל, אולם כיון שהלך מכנגד עירוב ה"ז כמבאר שאינו שייך לעירוב, אך עדיין י"ל שכיון שהוא נהג כדיון לצאת מכנגד העירוב, ע"פ הס"ס הנ"ל, וכאשר הוא חוזר לביתו, וכעת החליט ללכת למקום עירובו, ה"ז כיצא באונס וחזר באונס, וצ"ע. [והעירו ע"ז: א'. בסתמא אדם יודע בכניסת שבת אם ילך, והדברים הנ"ל הוא רק בסבור שלא ילך ונמלך. ב'. זה נכתב כהיתר למי שמתכנן מראש לעשות כן, ואינו כאונס, ע"כ. ותלוי לפי הענין].

28. הנה לכאן לדעת האומרים שמותר לילך לפניו ולא לאחריו יהיה אסור לירד במדרגות, שהרי הם הולכים בסיבוב, ובכל קומה הוא הולך לאחריו ושוב לפניו, ואפשר שזה נחשב ג"כ בכלל דרך הליכתו כשאי אפשר אחרת (כמו שא"צ לקפוץ מהחלון), ועוד יש לומר שזה נחשב שהוא רק לפניו, כיון שבכל פעם שמסתובב הוא ג"כ יורד ומתקרב לקרקע שהיא דרכו, וה"ז נחשב כמו לפניו, ולפי האומרים לחדש שדווקא כשרוצה ללכת אז אסור לחזור, ניחא טפי, אך הוא דבר מיוחד.

וכן יש לדון אם כדי לרדת מביתו הוא צריך לירד במדרגות שמאחרי ביתו, והעירוב נמצא לפניו ביתו, דאפשר דשרי כיון שזהו דרכו, וא"נ שהמדרגות

ממקום עירובו ולהכנס לתוך העיר השניה, ויש להזהר בזה שלא ללכת בעיר השניה אלא עד כלות מידת תחומי אלפיים אמה, ולא יותר⁴⁵.

אמנם דע, שגבולות הערים אינם בקצה הבתים אלא בקצה עיבור העיר וריבוע העיר כמו שנתבאר בסימן שצ"ח, ואם בין הריבועים אין אלפיים אמה, אפשר להשתמש בהיתר הנ"ל שיהיה יכול ללכת את שני הערים⁴⁶.

עוד פרטים בעירוב

י"ד. המניח עירוב, הרי הוא קונה שביטה באותו מקום, ויש לו ממנו עוד אלפיים אמה לכל רוח⁴⁷. ויש בזה כמה אופנים, וכמו שיבואר:

א. אם הניח עירוב בשדה, יש לו שם ארבע אמות ועוד אלפיים אמה⁴⁸.

ב. אם הוא מניח בעיר המוקפת מחיצות, ואפילו במחיצות של צורת הפתח המתקנות כדין, נחשבת כל העיר כולה כארבע אמות, ומוודים ממנה אלפיים אמה⁴⁹, ואין צריך להניח בתוך העיר דווקא בתוך האלפיים אמה ממנו, אלא אף בריחוק ממנו מותר, כיון שהיא כארבע אמות⁵⁰. וכתבו האחרונים שאף אם אין לה מחיצות, אם היא מיושבת נחשבת כארבע אמות⁵¹, וגם אם הניח בעיבורה של עיר או בריבוע העיר נחשב הכל כארבע אמות⁵².

ג. הניח בעיר חריבה שאינה מיושבת, ואין לה מחיצות, אין לו אלא ארבע אמות במקום העירוב⁵³.

ד. הניח במקום מוקף מחיצות, נחשב כל המקום כארבע אמות, והיינו דווקא אם הוא פחות מבית סאתיים או אפילו יותר מזה, אבל הוקף מחיצות לדירה, ואף על פי שבפועל אין דרים שם הכל כארבע אמות⁵⁴.

ט"ו. כאשר יש לו אלפיים אמה לכל רוח כנוצר, מלבד זה יש למלא את הקרנות, כלומר אם הניח עירוב בשדה ויש לו ארבע אמות, עושים הכל כמו טבלא מרובעת של 4004 אמות, ואם הניח עירוב בעיר או במקום מוקף מחיצות כדן והוא שטח של אלף אמה יש לו תחום 5000 אמה⁵⁵.

ודע, שיש הבדל לגבי "ריבוע" התחום, שאם הניח העירוב בשדה יכול לברר לו את זווית הריבוע כפי שירצה, אבל כשמניח את העירוב בעיר הריבוע נמדד כפי העיר⁵⁶.

ט"ז. היתה עיר מובלעת בתוך תחומי נחשבת כולה כארבע אמות, וממנה ממשיכים למדוד את שיעור התחום שיש לו, ואם העיר רחבה כמידת תחומי אין לו לצפון ולדרום נגד העיר כלל, ואם כלתה מידתו באמצע העיר אין לו אלא עד סוף תחומי⁵⁷, ואפילו בעיר שלן בה לפי דעת השו"ע הנ"ל.

סימן ת"ט

מקום נתינת העירוב

א. הנותן את העירוב תחומין במקום שאסור בהנאה, כגון שהניח את העירוב על קבר בנוי, אינו עירוב, ואפילו לישראל שמותר לו להכנס לבית הקברות, אין זה עירוב⁵⁸.

ב. צריך להניח את העירוב במקום שהוא יכול להגיע אל עירובו, ואם לא כן אין זה מועיל לו, כיון שאינו נחשב שהוא שובת שם. ואפילו אם לאחרים מותר להגיע לשם, אם הוא אינו יכול להגיע, אסור⁵⁹.

כגון, שהניחו עירוב בבית הקברות בשביל כהן, ודווקא באופן שאין שום אפשרות לכהן להגיע לשם אלא אם כן מאהיל על הקבר, אבל אם הוא מונח ליד הקבר אפילו בארבע אמותיו, או אפילו על הקבר עצמו כשהוא בקרקע עולם ולא על קבר בנוי, ואפשר לו לקחתו משם על ידי מקל וכדומה, מותר⁶⁰.

הנחת עירוב במקום שיש אפשרות להגיע לעירוב

ג. צריך להניח במקום שיש אפשרות לגשת אל העירוב במציאות⁶¹. ודווקא באפשרות מצויה ולא באופן מיוחד ומשונה⁶². וכן שיהיה יכול להגיע אליו בעצמו ולא על ידי אחרים⁶³.

ד. צריך שיהיה העירוב במקום שאפשר להגיע אליו בלא עבירה, בין עבירה דאורייתא ובין עבירה מדרבנן⁶⁴.

ולכן, אם אינו יכול להגיע אל עירובו מחמת איסור שבת מן התורה אינו עירוב. אבל אם הוא איסור שבת מדרבנן הרי זה עירוב, כיון שזמן קניית העירוב בכין השמשות, ולא גזרו על שבות בכין

מקום נתינת העירוב

אופן יש אפשרות לטלטל על ידי מקל אורך מאד, וממילא גם כשאינו קבר יחידי יש להתיר. ואולי צריך שיהיה אורחא דמילתא, וכעין מה שכתבנו בסוף הדיבור הקודם ע"פ המאירי, ודו"ק. [ובכלל אופן יש להזהר שלא יהיה במקל טפח, משום שאז הוא מאהיל בזה עצמו, ועיין בביה"ל בסוה"ד שהזכיר ד' המג"א וכתב ע"ז ואינו מוכרח, וכבר הקשה בשוה"ל ס"ב דודאי אסור שיהיה טפח, ואפשר דהביה"ל בדרך אגב כתב כן]. ומה שאפשר להביא את העירוב ע"י ישראל לכהן אינו מועיל כלום, עיין בהלכה הבאה בסופה, ודו"ק.

ועוד מבואר שבטומאה דרבנן מותר, כגון בשדה שנחרש בה קבר, כיון שבוז מותר בשידה תיבה ומגדל, שו"ע. וכך יש לומר בטומאות שיש בבתי חולים, כידוע (עיין בס"י שמי"ג מש"כ בזה) שבהרבה אופנים אינו מדאי, ואפשר לסגור הדלתות כדי להכנס.

61. עיין להלן בענין גישה אל העירוב בלא עבירה, ומכלל זה שצריך גישה אל העירוב גם במציאות, לאפוקי במקום שיש סכנה ללכת לשם, וע"ע בנוב"ח (סל"ט) אודות עירוב בבית הכנסת שאין רשות מן המלכות לגשת לשם, וכן דנו בזה עוד אחרונים כמו שהובאו בכה"ח (סימן שס"ו אות מג), ועמ"ש"ש, וכן הבאנו ד"ז בסימן שצ"ד.

62. כן כתבנו בכ"מ בס"י שס"ו ובס"י שצ"ד, כגון שהעירוב נמצא בדירה גבוהה שאי אפשר לגשת אליו בלא שיפוצו אותו, ויש אפשרות ע"י טיפוס מיוחד שאינו כדרך בני אדם, אין זה נחשב, דאלי"כ כל דבר בעולם אפשר לעשותו, וכגון לקחת מטוס ע"י נהג גוי שיקחנו לתוך הבית, וכן לעיל בענין עירוב בבית הקברות שא"א לכהן להכנס לשם, הלא אפשר שיהיה מקל ארוך מאה אמה שיוכל להביא את העירוב אליו, ואעפ"כ לא אשכחן בפי' (עיין ביה"ל ד"ה מפני) שדנו אלא בקבר יחידי, ועיקר הדין מבואר במאירי בעירובין (ל:), ודו"ק.

63. כן מצאנו מזה שלא התירו בעירוב שרחוק ממקומו יותר מח' אמות בה"ד (משנ"ב סק"ב ושע"צ סק"ד), אף שאפשר להעביר ע"י כמה אנשים שכל אחד יתן לחבירו בפחות מד"א. וכמש"כ בסו"ס שמ"ט (וכן דקדק מזה בתו"ש סק"ט), וכן כהן שהניחו עירובו בביה"ק לא מהני, אף שיכול להביא ע"י ישראל (כן דקדק בשו"ת עבוה"ג ס"י ק"ד, ועיין פמ"ג סק"ז שדחה הראיה), וכן בכל איסור דאורייתא שאינו עירוב הרי אפשר להביא ע"י גוי, והוי שבות דאמירה לעכו"ם, ומותר שבות כזו בביה"ש"מ, ואעפ"כ לא מהני, וכמש"כ הפו' הבאנו בס"י שמי"ב, דשמה לא יזדמן לו גוי, וה"נ בכל עזרה ע"י אחר. אמנם אם כן שמה יזדמן לו, נוכל לומר כן גם לגבי הוצאת העירוב בביה"ק ע"י מקל, וי"ל. וכן יבואר להלן שאם העירוב נמצא מחוץ למקום שביטתו, לא הוי עירוב, אף שיכול להביאו ע"י אחר. וכ"כ יסוד הזה בריטב"א (לה). לדעת הר"ז"ה, עיין שם, וה"ה בכל הנ"ל, וע"ע בשו"ת באר יצחק ס"ד ענף ו'.

64. ביארנו בזה את ההגדרה שצריך שיהיה במקום שאין בו שום איסור, שכיון שיש בו איסור הרי אינו יכול להגיע אליו, ולכן גם באיסור דרבנן הדין כן. [אבל בדבר שהוא חומרא אינו כן, שהרי בשע"ד מקילים בן]. ומה שהתירו להלן בדברים שהם משום שבות, היינו משום שהם מותרים בכין השמשות וכמו שיבואר, והרי זה כמו שאינו עבירה [אף אם הוא דחוייה ולא הותרה], אבל באיסורי דרבנן שלא התירו בהם שבות בביה"ש"מ, או באיסורי דרבנן שלא באיסורי שבת אה"ג שאסור, ומהו יש להעיר עמ"ש"כ בכה"ח (אות י"א) בשם העו"ש לפרש דברי השו"ע שצריך שיהיה אפשר לטול העירוב שלא בעבירה, דהיינו בעבירה דאורייתא (וע"ע שם מהתו"ש), ע"כ. דכפי האמור צריך שגם לא יהיה באיסור דרבנן, וי"ל שהוא קאי על איסורי שבות, אך כפי האמור הכל תלוי אז עבירה בין דאורייתא בין דרבנן בין איסור שבות ובין בשאר איסורים, אלא ששבות בביה"ש"מ אינו עבירה.

שלספרדים שנגררים אחר השו"ע אין להקל אלא בשעה"ד וצורך גדול, ע"כ. והוא תמוה שרוצה להקל נגד השו"ע. וכבר מצאנו עוד מקומות בכה"ח בהל' עירובי תחומין (לא בעירובי חצירות ושיתופי מבואות מלבד ס"י שמה"ס סט"ז שאפשר שאף השו"ע מסכים) שהיקל בשעה"ד וצורך גדול (ב' מקומות בס"י שצ"ז, ועוד בס"י ת"ח, וכמש"ש), וכנראה משום דבעירובין הלך אחר המיקל, אך מלבד שז"א נאמר נגד השו"ע, הרי השו"ע ראה כ"ז ואעפ"כ לא היקל, וכן הערנו שם. וע"ע בפתיחה להל' עירובין (שבריש סימן שס"ו) בכללים של הלכה כמיקל בעירוב, ומיהו הבאנו שם בסימן ת"ח כמה פו' שהקילו נגד השו"ע בשעת הדחק, ועמ"ש"ש, ואין להאריך.

ודע, שכל הקפידיא הוא בקבר בנוי (מאבנים או עצים), אבל קבר של קרקע עולם אינו נאסר בהנאה, משנ"ב. וע"ע שע"צ שיש אוסרים בקרקע שתלשוהו והחזירוהו, וע"ע בזה ביו"ד סו"ס שס"ד, ואכמ"ל.

59. הוספנו לכאן זאת, הדנה נתבאר לעיל (בסימן שפ"ו, ובסו"ס שס"ו) שאם מניח מאכל שאינו ראוי לאדם מסוים אבל מועיל לאחרים, ה"ז עירוב. וכאן מבואר שאם הניח במקום שאינו ראוי לאותו אדם לא מועיל כלל, וכבר עמד בזה בשעה"צ (אות ה'), והביא מתוס' רא"ש שיש חילוק בין הדבר שמניחין לעירוב, לבין מקום הנחת העירוב, ע"כ. וביאר הדברים שמקום העירוב הוא כדי לקנות שביטה, ולא שייך לקנות שביטה כשאינו יכול להגיע לשם, וזה מוכח מגופו של ענין, שהרי העירוב עצמו נטמא, וסתם כהנים אוכלים על טהרת תרומה ולא חזי להו, ואעפ"כ כיון דחזי לישראל שפי' דמי (וכמו שהעירו המג"א וש"א, ה"ד בכה"ח אות ה'), אבל לגבי המקום צריך שיהיה ראוי לו.

60. עיין שו"ע (ס"א) שנתנו בבית הקברות אינו עירוב, אבל בבית הפרס הוי עירוב כיון שיכול ללכת ע"י מגדל הפורח באויר או שינפח והולך, ע"כ. והנה ישנן ב' אפשרויות: א. מגדל הפורח, כגון שהוא רוכב על שוורים, ויש חובה המפסיקה בינו לקבר (ועיין במג"א ומחה"ש ופמ"ג ובתו"ש מש"כ בזה), ודווקא בבית הפרס דרבנן שאין בו טומאת אוהל, אבל בבית הקברות אי אפשר לעשות כן, כיון שהוא מאהיל על הקברות, ואפילו בתיבה גדולה של ארבעים סאה לא הוי חציצה, דאהל זרוק לאו שמהי אוהל, וכל שאינו אוהל אינו חוצץ (וכ"כ הגר"א ועו"א וכמש"כ במשנ"ב, ועי' שע"צ אות ו', וכ"ה בכה"ח אות ו'), ולפי זה אם הוא קבר יחידי שאינו צריך להאהיל מקברים אחרים מותר, אפילו כשהעירוב סמוך לארבע אמותיו, כיון שאינו אלא מדרבנן ומותר ע"י אוהל, וכ"כ בביה"ל (ד"ה מפני).

ויש להוסיף דלאו דווקא בקבר יחידי, אלא גם אם יש הרבה קברים אבל יש הפסק בין קבר לקבר, כמו שמצוי, הרי אינו מאהיל ויכול להגיע לשם ע"י אוהל זרוק, והעיקר שאינו מעל קבר. ואמנם לפ"ד המג"א צריך שיהיה באוהל הזרוק מ' סאה, שהוא אמה על אמה ברוח ג' אמות. אולם הא ל"ק, חדא, דהביה"ל (שם) כתב שאין זה מוכרח (וכבר עמדו בזה האחרונים, ועיין כה"ח אות ו'), ועוד דהא אפשר לעשות אותו צר וגבוה באופן שמכיל מ' סאה, אלא שלהלן בסמוך יבואר שאין זה נחשב שאפשר להגיע אל העירוב, אלא בגוונן שאינו טורח יתר (וכמש"כ המאירי בעירובין ל: בסוגיין עיין שם), וצריך שיהיה באופן המסתבר ולא בדבר רחוק ודחוק.

ונוסף על כל זה מבואר שאפילו אם הניח על הקבר עצמו מותר [והיינו בקבר שהוא קרקע עולם, אבל קבר העשוי מאבנים וכיוצא, אינו עירוב מצד שאסור ליהנות ממנו, וכנ"ל בהלכה הקודמת], מפני שיש לו אפשרות להביא את העירוב על ידי מקל (וכמש"כ בביה"ל שם), ואף אם אין שם מקל וצריך לטלטלו, מ"מ אין זה אלא איסור טלטול דרבנן בכרמלית, והרי הוא ראוי משום שבות בין השמשות. ויש לדקדק שגם אם יש הרבה קברים באופן שאינו יכול בלא להאהיל עליו, הרי בכל

45. ככל המבואר בסימנים קודמים.

46. ועי' בחזו"א שם.

47. עיין עירובין פ"ד פו"ו, ומבואר בשו"ע ס"י ת"ח וס"י ת"ט ס"ה ועוד לעיל בכ"מ.

48. שו"ע להלן ס"י ת"ט ס"ה ובפ"א כאן. וע"ע במשנ"ב לעיל (סקט"ז) ובשעה"צ שם (אות י"ג), ודו"ק.

49. עירובין (סא). והנה יש לדון בדברי הראשונים אם דווקא כשיש לה מחיצות הדין כן, עיין רש"י שם ועוד, או אף בלא"ה כמש"כ בתוס' מו: ובתורא"ש ועוד. והנה ברמב"ם (פ"ו מעירובין ה"ד) מדויק שרק במוקפת מחיצות, וכ"מ בטור ושו"ע כאן (סעיף ב') ובמשנ"ב ומפרשים.

50. והרי ד"א אלו הם בתוך האלפיים ושפי' דמי, וכן הורה החזו"א כמובא בקריית אריאל ע' קנ"א, ומשמע שאף לדין נמי.

51. הגם שבשו"ע כאן ס"ב ובמשנ"ב משמע דדווקא במוקף מחיצות, אולם בשעה"צ לעיל (אות י"ג) ל"מ כן, ועכ"פ החזו"א (ס"י ק"י סק"ז) פסק להקל, וס"ל שכן יש לפרש לכו"ע [ומה שהשו"ע כתב בעיר מוקפת מחיצות, י"ל שכתב כן בגלל שהיא עיר חריבה], וע"ע שם. והענין הוא שבוז הוא כמו שובת בעיר ממש, שנחשב לו כד' אמות, וה"נ גם בנתינת העירוב, עיין בביה"ל (סימן ת"ה ס"ח) ד"ה אם החזירוהו שצ"ע לטור ס"י שצ"ח בזה, וה"נ י"ל בעירוב.

52. חזו"א שם, וכ"מ מכ"ד שעבור כעיר עצמה, וה"ה ריבוע [והיינו לשיטתו שא"צ מחיצות]. ועיין גם ברשב"א בעבוה"ק שער ה' סט", ודו"ק.

53. כ"מ מפשטות השו"ע (ס"ב) המניח עירובו "ברשות היחיד" וכו' ואפילו עיר חריבה וכו'. ובמשנ"ב סק"ד. וע"ע בדברינו בס"י שצ"ו בהערה מש"כ בזה. וזה דלא כהחזו"א (שם) שבכל אופן הוי כד"א, עיין שם.

54. מבואר בשו"ע ובפ"ו כאן ס"ב ולעיל סימן שצ"ו.

55. הכל ברמ"א ס"א ובמשנ"ב וביה"ל, ודלא כהרדב"ז [ולהרדב"ז זה רק בצמצום, וכמעט לא שייך במציאות].

56. עיין לעיל ס"י שצ"ו ובס"י שצ"ז לענין שביטתו, אבל לגבי עיר מבואר בס"י שצ"ח שהוא לריבוע העולם, ואינו תלוי בו.

57. עיין ברמ"א סו"ס"א שמותר לו לילך כל רחבה, ויש לו אלפיים חוץ לעיר לצפון ולדרום. ובמשנ"ב וביה"ל הביא מהאחרונים שחולקים ע"ז שלא הותר לצפון ולדרום ולחוץ כדן העיר עצמה, ורק בתוך העיר מותר את כולה. אמנם הביה"ל סיים שכיון שיצא מפי הרמ"א וכו', המקיל בשעה"ד י"ל ע"מ לסמוך. ובחזו"א (סימן ק"ו סק"ד ד"ה ולדינא) כתב שגם בתוך העיר המובלעת אסור בצדדיה.

58. בעירובין (כו:): מערבין לכהן בבית הפרס, ור' יהודה אסור. וביארו בגמ' שהנידון בקונה בית (שביטה) באיסורי הנאה, שלר"י מותר, כיון שבביה"ש"מ שהוא זמן קניית העירוב אמרינן מצוות לאו ליהנות ניתנו, ואח"כ לא נ"ח"ל דמינטרא ולא איכפת לו מזה, ולרבנן נוחא ליה דמינטר גם אח"כ שאם ירצה יאכלנו, ולכן גם לישראל אסור. ונחלקו הפו' אם הלכה כר"י בעירובין במקום רבים, לרמב"ם (פ"ו הי"ז) הלכה כחכמים, שאסור משום נהנה מן הקבר, ובמ"מ שם כתב שכן דעת הרמב"ן והגאונים, וכן הוא דעת האו"ז, וכ"פ השו"ע, ולכן גם לישראל אינו עירוב [וע"ע בפמ"ג ובישועות יעקב כאן].

אמנם כמה ראשונים פסקו כר' יהודה שאין זה נחשב איסור הנאה, והם המהר"ם מרטנבורג והרא"ש שהביאו, וכ"פ הטור, וכ"ד הרשב"א שהובא במ"מ ורי"א ורי"ז בשה"ג והאגודה, ובביה"ל (ד"ה אינו) הביא דברי הק"נ שכתב שבשעת הדחק יכול לסמוך עליהם, ע"כ. ובפנים סתמנו כהשו"ע והפ"ו, וע"ע בנתיבות הבית על הרשב"א (ש"ה אות ק"ה-ק"ו) שהאריך להביא מדברי הפו'. והנה בכה"ח (אות א') הביא דברי הק"נ שכתב שהמקיל לא הפסיד, דכדאי הם אלו הפו' לסמוך עליהם אף שלא בשעה"ד, כי אנו אשכנזים נגררים אחריהם, ע"כ. וכתב ע"ז הכה"ח

ויש אומרים שגם באופן ששבייתו ברשות היחיד ועירובו ברשות הרבים או בהיפך, יתכן שהעירוב מועיל, אם שבייתו תוך ארבע אמות ממקום עירובו, וכן כתבו האחרונים⁸⁶. ויש חולקים, וכן נראה דעת השו"ע⁸⁵. אמנם למעשה ברשות הרבים שלנו שאין בה שישים ריבוא, יש להקל⁸⁶.

ט. הניח את העירוב⁸⁷ בבית, ואי אפשר בלא לפרוץ אותו, אינו עירוב⁸⁸. וכן בארון נעול שיש בו גודל ארבעים סאה יש בו חשש דאורייתא⁸⁹.

ובכלל זה אם נעל את הבית או את הארון ואבד המפתח, ואין מפתח אחר וצריך לפרוץ, אינו עירוב. אמנם אם מצאו את המפתח בשבת, הרי זה מועיל למפרע.

י. הניח את המפתח באיזה מקום ושכח היכן הניחו, אין זה כמו שאבד המפתח, והעירוב מועיל⁹⁰.

יא. אם העירוב מונח במקום שאי אפשר להגיע אליו מחמת איסור שאינו קשור לשבת, אפילו באיסור דרבנן אינו עירוב, אלא אם כן הוא חומרא בעלמא. ואם העירוב אינו כשר לאכילה אפילו באיסור דרבנן, אינו עירוב⁹¹.

יב. עירוב המונח במקום, יש לו ממקום העירוב ארבע אמות, חוץ מאלפיים אמה שיש לכל אדם. ואם העירוב נמצא בהיקף מחיצות, יש לו את כל ההיקף⁹². ואם העירוב יצא חוץ מארבע אמות אלו, והאדם רחוק מעירובו אלפיים, לא מועיל העירוב, כיון שאינו יכול להגיע אל עירובו⁹³.

ומכל מקום אין צריך להניח את העירוב דווקא במקום שרוצה לקנות בו שביטה, עיין בהערה⁹⁴.

דיני העירוב במזון

יג. מערבים עירובי תחומין בכל מיני מזון הנאכלים בשתי סעודות, בין בפת ובין בלפתן, או בקינוח סעודה, ואפילו במשקין⁹⁵, חוץ ממים או מלח⁹⁶. וגם בתבלינים יש להחמיר⁹⁷. ועיצה טובה היא לקחת דבר ששיעורו מועט⁹⁸, כמו שמן או חומץ לטיבול וכדומה.

וצריך שיהיה המזון ראוי לאכילה כמות שהוא בלא צורך לבשלו וכדומה⁹⁹.

יד. צריך שיהיה המזון ראוי במציאות לאכילת אדם, לפחות בשעת הדחק. וכן אין מערבים במאכל המזיק¹⁰⁰.

אמנם אין צריך שיהיה ראוי לאותו אדם שמערבין בשבילו, ודי בכך שהוא ראוי לאחרים או לאיזה אדם¹⁰¹.

השמשות באופן זה, כשמניח עירוב לצורך מצוה או בשעת הדחק⁶⁵. ואם הוא מניח עירוב לדבר הרשות, אינו מועיל אפילו באיסור שבת מדרבנן⁶⁶.

ואם הוא כרוך בשאר איסורים חוץ משבת, אפילו באיסור דרבנן אינו מועיל העירוב⁶⁷.

ה. יש איסורים שהם מדרבנן, ואף על פי כן אסורים גם בבין השמשות, ואם העירוב כרוך בהם אינו מועיל⁶⁸.

א. טלטול פחות פחות מארבע אמות ברשות הרבים⁶⁹.

ב. מלאכה שאינה צריכה לגופה⁷⁰.

ג. דבר דאורייתא שאינו מתכוון⁷¹.

ד. איסור דאורייתא בשינוי⁷².

ה. הוצאה מרשות היחיד לרה"י דרך רה"י⁷³.

ו. זה עוקר זה מניח⁷⁴.

ז. סותר שלא על מנת לבנות⁷⁵.

ח. כשיש חשש שמא יקטום מהמחובר⁷⁶.

י. פעמים שגם בכל האיסורים מדרבנן אסור, מפני שאין בהם היתר בבין השמשות.

א. המערב לדבר רשות אינו מועיל עירובו כלל, אלא אם הניחו במקום שאין בו שום איסור⁷⁷.

ב. כשהציבור קיבלו שבת "קודם" בין השמשות⁷⁸.

ג. רק בבין השמשות שבין שבת או יום טוב לחול, אבל בין יו"ט לשבת או בשני ימים טובים אין שום היתר לעבור על שבות בבין השמשות⁷⁹.

ד. המניח עירוב על האילן הרי זה מועיל⁸⁰, אבל על קנה מחובר אינו מועיל⁸¹. ובקנה תלוש ונעוץ בקרקע, מועיל⁸².

ה. עמוד, אילן או כל דבר העומד ברשות הרבים, אם הוא גבוה עשרה ורחב ארבעה הרי הוא רשות היחיד, והמניח עליו עירוב, אינו מועיל אלא אם התכוון לשבות באילן. אבל אם התכוון לשבות ברשות הרבים אינו מועיל, כיון שאינו יכול להוריד את העירוב. אבל אם זה בכרמלית מותר. וכן המניח בבור שברשות הרבים, אם הבור עמוק עשרה ורחב ארבעה והוא מתכוון לשבות ברשות הרבים, אינו עירוב, ובכרמלית מועיל⁸³.

65. בעירובין (לד.) נתנו במגדל וכו', ומבואר שם בגמ' בכ"מ שבאיסור שבות הוי עירוב, ודיק"ל כרבי (עירובין לב:) שלא גזרו על שבות בביהש"מ, והיינו דווקא כשזה לדבר מצוה או שעת הדחק ואז לא גזרו על זה, וכמש"כ הרמב"ם בהל' שבת (פכ"ד ה"י) ובהל' עירובין (פ"ו ה"ט), ועיין במ"מ שם. (וכ"ה בשו"ע כאן ובס"א ובס"ב שמ"ב, ושם נתבאר). ומה שמותר שבות בביהש"מ נתבאר הפרטים בסימן שמ"ב, ומבואר בסוגיין בגמ' ובפ"ו כאן בס"י ת"ט שגם שתי שבותין מותרים.

66. דכל היתר בעירובי תחומין הוא כדביארו הפ"י מטעם דהוי לצורך מצוה או דהוי שעת הדחק, וכדלהלן בס"י ת"ט, וכ"כ האחרונים כאן, וכן מבואר בב"י בסימן שמ"ב, הלא"ה אין היתר לעבור על שום איסור דרבנן, וממילא אם ניח עירוב במקום שאסור משום שבות, ה"ז אינו יכול להגיע אל עירובו.

67. דלא התירו אלא איסור שבות בביהש"מ ולא בשאר איסורים, וכנ"ל. וממילא בשאר מיילי אין היתר, ולכן לעיל בסעיף א' גם באיסור טומאה דרבנן אסור.

68. כמשנ"ת שרק כאשר יש היתר מהני.

69. רשב"א בב"י ופ"ו, ה"ד בס"י שמ"ב ולעיל בסימן שצ"ד ס"ב-ג'.

70. נראה שנחלקו בזה הראשונים הריטב"א והמאירי בעירובין (לד:) בטעם הדבר שיש לחוש שמא יקטום, ודו"ק. ומ"מ הפ"י בסימן שמ"ב כתבו לאסור בזה, וכ"ה במשנ"ב שם, ובכל דוכתא דהוי איסור חמור. וזאת ועוד שהרי שיטת הרמב"ם דהוי איסור דאי (והשו"ע הזכירו בכ"מ בהל' שבת), ולדידיה ודאי שאין היתר בזה.

71. נראה לכאן שנחלקו בזה רש"י והריטב"א (ה"ד בביה"ל ד"ה ויתחייב). והביה"ל כתב דלפ"ר ש"ל דכיון שעצם המלאכה אסורה מן התורה, אף בלא מתכוון גזרו, ע"כ. [ולענ"ד בדעת השו"ע גופיה נראה שיכול להתפרש כתירויהו, ואין הוכחה כמי מהראשונים סבר]. ועיין לעיל בס"י ש"כ ס"י"ח מה שכתבנו אי אסור בכלל, ואם הוא מדא"ו או מדרבנן בניהא ליה או לא, שנחלקו בזה הפ"י, וכ"ש בלא פסיק רישא, ולפ"ז בגוויי שאינו פסי"ר מותר, וגם אי הוי פסי"ר יש מתירים, ולכא"ו יש לצרף דעתם, ותלוי במבואר שם.

ובפשוטו ז"א דין מיוחד כאן בתלישה, אלא גם בכל המלאכות, שיש לחוש בדבר שאינו מתכוון שמא יהיה מתכוון כהריטב"א, או שאף אם אין לחוש שמא יתכוון, אעפ"כ אסור משום שהיא מלאכה דא"ו ואסור אף באינו מתכוון, כפרש"י.

72. ראש"י פ"ג ס"ד.

73. שם.

74. שם.

75. עיין ביה"ל ס"י שצ"ד ס"ג.

76. בשו"ע כאן ס"ג. וע"ע בדברינו בס"י שמ"ב ובס"י שצ"ד.

77. כנ"ל בהלכה שלפני הקודמת.

78. דבכה"ג שקבלו שבת שוב אסור כל שבות, וכמש"כ במשנ"ב (סימן רס"א סקכ"ח), והיינו בקבלת שבת של ציבור (עיין בביה"ל שם ס"ד), וממילא אם הציבור קבלו שבת לא מהני ליה מידי, שכל השבותים אסורים, אלא שמן הסתם יש להקל, א. ש. שבמקומותינו מצוי הרבה שלא מקבלים שבת לפני השקיעה ומתפללים מנחה אחר השקיעה, ש"י שזה סתירה לקבלת שבת, ועכ"פ אינם מקבלים שבת קודם השקיעה [הגם שהם עושים שלא כדון, ומפסידים מצות עשה דא"ו של תוספת שבת, וקצת לימוד זכות ע"פ שיטת ר"ת בצאת הכוכבים, ועכ"פ יש להם לקבל שבת לענין מלאכות, ומהני כתוספת שבת לפי הרבה פוסקים, ומ"מ צ"ע

היאך לא הזכירו הפ"י דבר זה שכל עירוב תחומין בבין השמשות המבואר כאן הוא רק כשלא נמצא במקום ישוב המקבלים שבת מבעו"י כד"ן]. ב. גם אם מקבלים שבת רגע אחר השקיעה נראה שבכה"ג מעיקר הדין יש להקל שמותר העירוב, שהרי העיקר הוא שיש רגע מסוים שבו יש ספק שמא חל העירוב ואז אמרין ספק עירוב לקולא [והיינו לדעת השו"ע בסיומן ת"ט ס"ב-ג, ואמנם עיין ביה"ל ד"ש להחמיר כדעת ה"א שם, ועמש"ש]. ולכן רק אם קבלו שבת "קודם" השקיעה לגמרי לא מהני, אבל רגע לאחר מכן הוי ספק עירוב, שהרי באותו רגע אפשר שחל העירוב, ואף אמנם שעדיין אנו נזקקים להיתר של שבות בביהש"מ, מ"מ מעיקר הדין נראה שמותר.

79. עיין בפמ"ג במש"ז סק"ב, ובס"י ת"ט בא"א סק"ג, ודו"ק.

80. בעירובין (לב.), וביארו דכל שהוא משום שבות לא גזרו בביהש"מ, וכ"ה בפ"ו כאן.

81. בעירובין (לד:) וכ"ה בשו"ע ס"ג, גזירה שמא יקטום [ובאילן לא חששו כ"כ]. ועיין בביה"ל, ומה שביארנו בזה לעיל בהלכה שלפני הקודמת באת ג'. [ועיין ברמ"א ובמשנ"ב בסיומן של"ו ס"א בענין קנים רכים, עיין שם].

82. שו"ע סו"ס'ג [ועיין בהלכה הבאה אם יש בקנה מידות של רשות היחיד ושבייתו ברה"ר שאינו מועיל א"כ היה תוך ד"א].

ובעצם קטימת קנה תלוש ונעוץ, נחלקו הפוסקים האם אין בו איסור דא"ו אבל איסור דרבנן איכא, או אף איסור דרבנן ליכא. ועיין משנ"ב סקט"ו בקצרה. ויבואר דהנה הלבוש כתב שאסור מדרבנן (ואעפ"כ מותר כיון שאינו אסור מה"ת בביהש"מ). והא"ר הביא ממלבושי יו"ט שכתב ע"ז הטעם משום שדומה למחובר, וכתב שברע"ב משמע שאין איסור כלל, ע"כ. ויש לבאר דלא דמי לסליקותא שדצה שלפה שרי, וכן צנון שהטמינו בקרקע ועליו מגולות ויכול למושכו [כל שלא השריש, ובלא נתכוון מתחילה לזרועו]. וי"ל דהתם דרכו בכך להוציא ולשולפו, ולא דמי למחובר, וא"נ אפשר דשאני התם שמוציאו כולו ולא קטימה בעלמא.

83. עיין בכל זה בעירובין (לב. וכ"ד). והדבר יתכן שהעמוד או האילן רה"י [כשיש בו מידות גובה עשרה ורחב ד'], בין בעומד ברה"ר ובין בעומד בכרמלית. ויתכן שהוא כרמלית אם הוא ברה"ר. וכן לגבי בור (בכה"ח אות ל"ה הביא הפרטים בזה), וככל הפרטים שנת' בסיומן שמ"ה. וע"ע כה"ח (אות י"ב) דהאידנא שאין לנו רה"ר, אפשר שיש להקל בשעה"ד כשא"א לו להניח במקום אחר.

וגם כאשר הוא באילן בכרמלית דהוי שתי שבותים מותר בביהש"מ, וכדמשמע בגמ' שם והובא בפ"ו ס"ב. וכ"כ בתורא"ש שם. וכ"כ המשנ"ב כאן (סק"י). ויש מחלקים בין איסורים דרבנן בזא"ו או בב"א, עיין באהע"ז (לה.) וברש"ש שם, וע"ע משנ"ת בס"י שמ"ב.

84. עיין בעירובין (לב.) שהניח את מקום שבייתו עולה עד לרקיע. ועמדו בזה הראשונים (שם ובדף לד.) עיין בח"י הרשב"א וריטב"א ור"ן ומאירי ושא"י. וכ"ה ברא"ש וטור כאן. וכן הוא ברשב"א בעב"ה"ק (ה"ד בכה"ח אות י"ד). וכ"כ התו"ש והבי"מ דיכול לעלות לשם.

85. הר"ף והרמב"ם השמיטו גמרא הניל, ובב"י הביא מהמ"מ ד"ל שהם סוברים דלא אתיא כהלכתא, וכ"מ בשו"ע להחמיר בזה, וכמו שהעיר בכה"ח (אות י"ד).

86. עיין בכה"ח שם דבכה"ג אפשר שיש להקל, וכן נראה שבדיעבד יש לסמוך ע"ז.

87. עיין שו"ע ס"ד. ועיקרי הדינים נתבארו לעיל בסיומן שצ"ד ס"ב-ג' לענין עירוב חצירות, שתלוי אם זה איסור דא"ו או דרבנן [ויש חילוק אחד בין חצירות לתחומין באופן שהיה רגע מסוים בביהש"מ מלפני

ביהש"מ או עד אחר ביהש"מ שהיה יכול להגיע לעירוב, שבחצירות קי"ל להקל עפמש"כ בשו"ע שם ס"י שצ"ג, אולם בתחומין יש הרבה מחמירים וכמש"כ להלן ס"י ת"ט].

88. דהוי סתירה דא"ו [עיין בביה"ל]. ואם הוא בבית חבירו אסור אפילו באיסור דרבנן משום איסור מזיק דא"ו, עיין בקה"י ריש בב"ק, וכמש"ש. ול"ד מצד איסור דא"ו, אלא אף מזיק דרבנן מ"מ אין היתר, וכל הנידון בשבות דשבת.

89. עיין במשנ"ב שם, ובדברינו בהל' שבת ר"ס ש"ד אי הוי דא"ו או דרבנן. ויש להחמיר בחשש איסור תורה, ועכ"פ בגדול הרבה בודאי הוי מה"ת, וכמש"ש.

90. עיין בכ"ז במשנ"ב בס"י שצ"ד סק"ח-י"א, ובדברינו שם.

91. נתבאר לעיל שכל ההיתר בדבר הכרוך באיסור דרבנן הוא בשבות דהותר בביהש"מ בשעה"ד, משא"כ בשאר איסורים, וה"ה באיסורי אכילה, ופשוט. אבל כאשר הוא חומרא ולא איסור דרבנן יש להתיר, שהרי אילו איתרמי ליה דחק הוא ישתמש בזה, ונמצא שהוא ראוי לו, ועיין לעיל סימן שפ"ו, ולהלן בהלכות הבאות.

92. שו"ע (ס"ה) ומשנ"ב.

93. שו"ע שם כמבואר בגמ' (לב-לה.), וביארו הראשונים דאע"פ שיכול להביא את העירוב אליו באיסור שבות, מ"מ כאן גרע טפי דנמצא כמו שלא הניח עירוב, שהרי שבייתה זו אינה מועילה, וכל ענין העירוב שיוכל להגיע לשם כפי דרכו, ומכל מקום אין קפידא אם התגלגל ממקום למקום, ועדיין הוא תוך המקום שיכול לילך בו, ובביה"ל (ס"ב ד"ה במקום) כתב שסגי שיכול להביאו אצלו, וכבר נחלקו בזה הראשונים עיין ברש"י ותוס' (לד.), וע"ע ברשב"א (לב.) וריטב"א (לא), וכפי הנראה דמסכימים לדינא שאינו אלא גזירה, וסגי במה שיכול להביא העירוב אצלו, וע"ע ברשב"א בעב"ה"ק (ש"ה י"ט) דמשמע אף לכתחילה.

94. כנ"ל בהערה הקודמת.

אך זה בתנאי: א. שלא יהיה חוץ לתחום, כלומר חוץ לאלפיים אמה ועוד ארבע אמות, וכנ"ל. ב. שהעירוב יהיה במקום שיכול להגיע אליו ממקום שבייתו בבין השמשות, עיין חו"א ס"י ק"ט סק"י"ג. ג. וכן שיהיה באופן שלא עובר איסור דא"ו בשביל זה, וככל הדינים שנתבארו לעיל ברה"ס.

95. עיין שו"ע ס"ז, וכל הפרטים נתבארו בסיומן שפ"ו, ולכן לא חזרנו לפרטן [וכל המבואר בפרק בכל מערבין קאי גם על עירובי תחומין, וכמש"כ רש"י שם רה"פ (כו:), וכן מבואר בגמ' (כט.) ועוד].

96. מבואר בס"י שפ"ו שם, מים ומלח ביחד מותר.

97. עיין בדברינו שם.

98. עיין בב"י (סימן שפ"ו) בשם הג"א, שכתב עיצה טובה לקחת דבר ששיעורו מועט, כגון חומץ, עיין שם. ועיין במשנ"ב (סקל"ו) מש"כ בזה. ועיין בדברינו בסיומן שפ"ו בענין במה משתתפין ובהערה שם גבי מאכל שנוהגים לאכול ממנו מעט בסעודה, כגון ממרח ריבה וכדו. [ועיצה זו נצרכת כאן במיוחד בשונה מעירוב חצירות, כיון שבעירובי תחומין צריך שיעור לכל אחד ואחד], וכיום שמים שמן, ויש שמעריבים בבצל.

99. כן כתבנו בסיומן שפ"ו ב"י מקומות. אמנם בעירובי תחומין משכחת לה שאפשר לתקנו ולבשלו ביום טוב. ובהו נחלקו הראשונים, שרש"י (כה.) והתוס' (כו.) ס"ל שצריך שיהיה מתוקן בזמן חלות העירוב, והרשב"א וריטב"א (כו.) פליגי.

100. כל הפרטים נתבארו בסיומן שפ"ו, ושם יש דוגמאות לזה.

101. כ"מ בגמ' פ' בכל מערבין ובתוס' ושא"י. וכ"כ הפ"י בסיומן שפ"ו. וזה

ט"ו. צריך שיהיה המזון כשר לאכילה, אבל אם יש בו איסור בין איסור דאורייתא ובין איסור דרבנן אין מערבין בו¹⁰². אך אם הוא אסור רק משום חומרא מערבין בו, וכן דבר האסור משום מנהג, כמו קטניות בפסח לבני אשכנז¹⁰³.

אמנם אין צריך שיהיה ראוי בדווקא לאותו אדם שמערב בשבילו, אלא די בכך שראוי לאיזה אדם, כגון שנדר או נשבע מדבר מסוים¹⁰⁴. אבל מה שמותר לחולה משום פיקוח נפש אינו נחשב שראוי לאחרים¹⁰⁵.

דיני העירוב במזון

ט"ז. שיעור העירוב תחומין הוא כשיעור מזון הראוי לשני סעודות בינוניות. ואם אותו אדם רגיל לאכול בסעודה פחות מזה, כגון זקן או חולה, אפשר להניח כפי שרגיל¹⁰⁶. וכן אפשר לשער בין כפי אכילתו בשבת ובין כפי אכילתו בחול¹⁰⁷, כפי השיעור המועט שמביניהם.

י"ז. שיעור מזון שתי סעודות בינוניות בפת, וכן שיעור שאר המאכלים הראויים להאכל בשתי סעודות, נתבאר בסמ"ק שפ"י¹⁰⁸.

וצריך להניח כשיעור לכל אחד ואחד הרוצה ללכת בשבת חוץ לתחומין¹⁰⁹.

י"ח. עירוב תחומין, יש להניחו בשבת ובכל מועדי השנה. ויש לבאר:

א. ביום הכיפורים מערבין במזון, מפני שהוא ראוי לקטנים¹¹⁰.

ב. בסוכות מערבין בפת, משום שיש הפטורים מן הסוכה¹¹¹.

ג. בערב פסח שחל בשבת, מותר לערב בחמץ וגם במצה¹¹².

י"ט. מזון העירוב צריך שיהיה קיים וראוי לאכילה כל בין השמשות, אבל אחר צאת הכוכבים אין צורך כלל שיהיה קיים¹¹³, ואם יש ספק אם היה קיים או לא, כשר, אבל כשיש ספק אם הונח בכלל או לא, אסור¹¹⁴.

עירוב על ידי שליח

כ. מותר לערב עירובי תחומין על ידי שליח¹¹⁵, כלומר שהשליח יניח עבורו מזון שתי סעודות¹¹⁶, ויאמר את נוסח העירוב, ויכול גם המשלח לומר את הנוסח בעצמו¹¹⁷.

ואפשר לערב על ידי שליח בין ליחיד ובין לרבים¹¹⁸. ולהלן בסמ"ק ת"ג-ת"ד יבואר דין הנחת עירוב לכל בתי העיר.

כ"א. כמה תנאים בעשיית עירוב על ידי שליח:

א. שיהיה על ידי אחד שהוא בר דעת לקנות שבייתה, אבל אם אינו בר דעת כגון חרש שוטה וקטן, אינו מועיל¹¹⁹.

ב. שיהיה על ידי יהודי המודה בעירוב, ולא על פי גוי או מומר¹²⁰. ויש לחשוש גם במחללי שבת בזמנינו¹²¹.

ג. שתהיה אמירה בהנחת העירוב לשם עירוב. ולכן אילם שאינו יכול לדבר אינו מועיל, אפילו שהוא שומע ופיקח¹²².

וכל דברים אלו הם מעכבים את העירוב. ומכל מקום לא הפסיד את השביתה במקומו, ונשאר בתחום ביתו¹²³.

כ"ב. כל הקפידא בתנאים הנזכרים, זה כאשר הוא סומך בכל מעשה העירוב על אותם בני אדם, אבל יש אפשרות שהם יניחו את העירוב והוא יערב בעצמו, והיינו שיאמר בעצמו שבייתי במקום פלוני, ובוה העירוב כשר לכתחילה.

אלא שמפני שקטן או שוטה וחרש או גוי ומומר אינם נאמנים, ואי אפשר לסמוך עליהם שאכן הניחו את העירוב, לכך צריך לוודא תחילה שהעירוב הונח במקומו [וזאת על ידי שיראה בעצמו שהולכו את העירוב והניחוהו במקומו, או שיאמר לאחר לקבל מהם את העירוב ולהניחו במקומו, והוא יראה שאכן הביאוהו לאותו אדם], ולאחר מכן יאמר בעצמו שבייתו שם¹²⁴.

כ"ג. קטן מעל גיל שש יכול להניח עירוב לעצמו¹²⁵.

כ"ד. שינה השליח ממה שאמר לו המשלח, אינו עירוב, כגון שאמר לו לערב לו במאכל זה ועירב לו במאכל אחר, ואפילו אם השליח מערב משלו¹²⁶. וכן אם אמר לו לערב במקום זה והניח במקום אחר, ואפילו אם שניהם סמוכים זה לזה¹²⁷.

ואם שינה רק מעט, יש להקל שהוא עירוב¹²⁸.

כ"ה. אם המשלח לא אמר לשליח באיזה מאכל לערב לו, יכול לערב לו בכל דבר שירצה. וכן אם לא אמר לו באיזה מקום להניח את העירוב, יכול להניח בכל מקום שירצה ובכל רוח. [וחל העירוב באותו מקום, ואף אם לא נודע למשלח רק בליה]. אמנם אם היה ידוע לשליח שרצון המשלח לערב ברוח זה, אף שלא פירש לו בהדיא, אין מועיל העירוב לרוח אחרת [ואפילו אם בשבת נמלך בדעתו ורוצה המשלח ללכת לאותו צד]¹²⁹. וכן אם רגיל ללכת לרוח אחת, אין לשליח לערב לרוח אחרת¹³⁰.

חזקה שלח עושה שליחותו

כ"ו. השולח שליח שיעשה לו איזה מצוה או כדי למנוע ממנו עבירה, אם זה בדבר סומך עליו, שחזקה שליח עושה שליחותו, אבל אם זה בדאורייתא אין סומך עליו. וכן בדבר שיש לו עיקר מן התורה, יש אומרים שאין לסמוך על השליח, ויש בזה עוד כמה פרטים להקל או להחמיר¹³¹.

[החמיר].

וישנה אפשרות ללכת בשבת מעירו עד מקום העירוב [שהרי בלא הכי מותר לו אלפיים מן העיר], וכאשר הוא יראה את העירוב במקומו, יוכל לסמוך שהוא הונח על ידי אותם בני אדם, שהרי חזקה היא שמחמתו הונח שם, ולא מסתבר דאיתרמי לאדם אחר שהניח שם, אך באופן זה יועיל רק אם קנה שבייתה ואמר את הנוסח בעצמו בערב שבת, ואף שלא היה בטוח שהוא שם ה"ז מועיל, וכ"כ באהע"ז (בעירובין לא):

125. כן מדוקדק בש"ע ובפ"י בסי' ת"ד ס"א, וד"ק, [אבל לא בכך שש ומטה, וכמש"ש שבוז דינו כאימו]. וע"ע שם. ובעצם הדין כי"כ בשו"ת אמרי יושר (ח"א ס"א) שמועיל, ואע"פ שמבואר בש"ע (סימן ת"ט ס"ח) שאין משלחין עירוב ביד קטן דלא אילם למקני שבייתה, הוא רק לאחרים אבל לעצמו קונה.

126. ע"י גיטין (סה), ונחלקו הראשונים אם להלכה מועיל העירוב בעירב שליח משלו, ע"י תוס' ורשב"א בעבוה"ק ש"ה ס"ו, ובשו"ע ס"י הביא דין זה, ובמשנ"ב פירש כהרמב"ם שבשום אופן אינו עירוב.

127. ש"ע שם ובמשנ"ב.

128. ע"י היטב בב"י י"ד (סימן של"א סל"ו) ובפרישה ו"א בדעת הרמב"ם, וכן בתו"ש (סקכ"ו) ע"פ מ"ש ב"י"ד (סימן ר"ז ס"ח) בדבר שבעה"ב היה נמלך, ועכ"פ באותו מין לא הוא שינוי כ"כ.

129. הכל בש"ע ס"ט ובמשנ"ב, והוספנו דה"ה בשינוי במאכל, והוא ק"ו משינוי במקום.

130. שעה"צ אות נ' מהפמ"ג שנסתפק.

נ"ב. כאן יבוא סימן י"א-ת"ב דיני שליח לעירוב, ולאחר מכן דין עירוב ברגל [ס"ז] ושבייתה במקום פלוני [ס"א].

131. בגמרא עירובין (לא: לב). נחלקו בדין חזקה שליח עושה שליחותו, רב נחמן אמר בשל תורה אין חזקה שליח עושה שליחותו, ובשל סופרים חזקה שליח עושה שליחותו (ופרש"י דאי נמי לא עבד לא חמיר איסורא, ולכן סמכינן בדברנן, ע"כ. וזה כעין דין דספק דרבנן לקולא ובדאי לחומרא בע"ז ו: וכ"ד). ורב ששת אמר אחד זה ואחד זה חזקה שליח עושה שליחותו, ורב ששת הביא כמה ראיות ודחאם רב נחמן, והעולה: [א]. על בית דין יש לסמוך יותר משליח, ולכן גם בדאי סומכים, ופרט זה מוסכם לכל הדעות שסומכין על ב"ד יותר משליח [ולאכא דאמרי יש צד שאף לרב ששת אין סומכין על השליח אלא עד סוף היום, משא"כ ב"ד שהם זריזין ואפשר לסמוך כבר מחצות היום]. וכן הוא לב' הראיות הראשונות. [ב]. על חבר יש לסמוך שאינו מוציא מתחת ידו דבר שאינו מתוקן, ע"כ. ולכאוי יש ללמוד מזה שאם הוא ת"ח אפשר לסמוך עליו לכ"ע אף בדאי, ואכן כן כתב בשו"ת לחם שערים סי"ט שבת"ח סומכים עליו לכ"ע, עיי"ש. אולם כל זה יש לומר באופן שהחבר נותן לו משלו איזה דבר, שבוה אנו אומרים שהוא בחזקת מתוקן, אבל כשאומר לת"ח לעשות לו משהו, בזה אפשר שנסתהה, וכ"ש אם הוא דבר שיש בו טרחה רבה, כמו עשיית מחיצות וכיוצא.

והראשונים נחלקו להלכה אי כרב ששת או כרב נחמן, יש אומרים שהלכה כרב ששת שבכל אופן חזקה עושה שליחותו, וכמש"כ התוס' (שם) בשם רבינו שמשון, שהרי בה"ג וכן בתשובות הגאונים פוסקים

שאסור לו לאוכלו שם, ואדרבה זה עדיף ממאכל ביה"כ שהמאכל נהפך לחפצא של איסור, ואילו בסוכה היא מניעה צדדית בחסרון עשיית סוכה, ושמה שם ג"כ בכלל שאינו יכול להגיע אל עירובו.

והנה בשו"ת בנין ציון החדשות (שם) כתב ליישב הנחת ע"ת בסוכות, משום שהולכי דרכים פטורים מן הסוכה, ויל"ד שכבר נחלקו הפ"י שרי להכניס עצמו בכלל הולכי דרכים (כגון לטיול, ע"י אג"מ ח"א ח"ג ס"י צג ואה"ע ח"ד ס"י ל"ב אות ח', וכ"כ הגרש"א בספר הסוכה, וע"ע בחו"ש ובח"י הגרש"א לסוכה כו.), מ"מ כשיש צורך מצוה או שעה"ד לכ"ע שרי, ועירוב תחומין נעשה לכך (כמש"כ בסי' תט"ו), ולולי ההיתר של הולכי דרכים לא מהני ליה, אף שיכול לאכול פחות מכשיעור, ומשום דבעינן שיהיה ראוי לו כל המזון שני סעודות [אמנם י"ל שיכול לאכול בהפסקה], ומ"מ לפיה"א א"צ לזה, וכנ"ל בהערה הקודמת.

112. בחמץ מותר דהא שרי בתחילת שבת (וע"ע בשו"ת מהר"ש ענגיל ח"ו ס"י כ"ז), ובמצה נמי שרי או למ"ד דהאיסור אינו מהלילה [וכן העיקר להלכה כמש"כ הפ"י בסי' תע"א], אלא אף לחולקים הרי חזי לקטנים.

113. ע"י שו"ע ס"י ת"ט ס"ו. ועוד מבואר להלן ס"י תט"ו ס"ב-ג'. והנה לכתחילה יש להניחו כל ביה"ש"מ, לא מבעיא למש"כ הביה"ל בסי' שצ"ד ד"ה ויוכל, אלא יותר חמור הרבה בעירובי תחומין ש"י"א שהוא לעיכובא וכמש"כ בסי' תט"ו שם.

114. שו"ע ס"י ת"ט ס"ו. וע"ע במשנ"ב. ונת' כ"ז בסי' שצ"ד.

115. שו"ע (ס"ח). ומבואר בגמ' בכ"מ.

116. אבל עירוב ברגל לא מהני שליח כמש"כ ביה"ל ס"ז.

117. בשו"ע ס"ח מובא נוסח העירוב ע"י שליח, וכן בסו"ס תט"ו הנוסח לרבים.

118. ביה"ל (ד"ה ויאמר) בשם הפמ"ג. וקצת משמע שאינו לכתחילה, אלא ע"י שליח. ובפשוט נראה לד"ל, וגם המשלח יכול לומר כן לכתחילה.

119. שו"ע ס"ח, משום שצריך "קנין שבייתה", והם לאו בני דעה. ואפילו אם הוא יעמוד מרחוק ויראה אותם [וקטן אע"פ שבכ"מ כתבו הפ"י שנאמן בדברנן].

120. שו"ע שם. דשמא לא הניחו את העירוב, שהרי אינם נאמנים.

121. ע"י בדברינו בסמ"ק שפ"ה דיני מחללי שבת שבזמנינו שרורה"פ אין דינם כתינוקות שנשבו, ובפרט בעירוב, ואין לסמוך עליהם, ועו"ל.

122. משנ"ב סקמ"ג.

123. משנ"ב (סקמ"ד) כמש"כ בסי' ת"ח ס"ד, ע"כ. ואפשר שלזה כפל השו"ע בלשונו שאם עשה כן אינו עירוב.

124. כן עולה מדברי השו"ע ס"ח והפ"י, שיש כאן ב' חסרונות, א'. חוסר הודאות והנאמנות שאכן הגיע העירוב למקומו. ב'. אפשרות קניית שבייתה ואמירת נוסח העירוב. ולכן החסרון הראשון אפשר לפותרו ע"י שיראה בעצמו או שישלח אדם אחר נאמן לקבלו, וידע שאכן הגיע לידיו, וממילא חזקה שהגיע למקומו. ובאופן זה אפילו הגיע על ידי פיל וקוף שפיר דמי. ואח"כ יאמר בעצמו שקונה שם שבייתה, ויאמר נוסח העירוב ושפיר דמי. [ובאילם פקח יהודי אין את החסרון של נאמנות, ולא נותר אלא שהמשלח יקנה שבייתה ויאמר הנוסח, וקטן אע"פ שבעלמא מצאנו בפ"י שהוא נאמן בדברנן, כמו בטבילת כלים וכדו', מ"מ בעירובין

דין לענין שראוי לאכילה ע"י הדחק לאחרים, והן דבר מזיק שאם אינו מזיק לאחרים ואפילו לאחד די בכך, ומערבין בו.

102. עירובין לא. ופ"י בסמ"ק שפ"ו וכאן ס"י ת"ט ס"ו.

103. דראוי בשעה"ד, ועוד שראוי למתירים.

104. וע"ע בסמ"ק שפ"ו.

105. מסתברא מילתא. [וזה פשוט דאל"כ הרי גם באיסור דאי שרי לפעמים], ויבואר טפי לפה"א לעיל שצריך דווקא דבר שמצוי ושכיח ולא דבר רחוק, ופיק"נ הוא גדר של דבר רחוק, ולכן מצאנו בגמ' ופ"י שמערבים ביה"כ מפני שראוי לקטן ולא הזכירו חולים.

נ"ב. דיני שבייתה ברגלי שבסעיף ז', יבא לפני סעיף י"א.

106. ע"י שו"ע ס"ז שהכל לקולא, שאם הוא אוכל הרבה די לו בבינוניות, ואם אוכל מעט די לו כפי מאכלו. אמנם כל זה רק כשאותו חולה אוכל מזה, אבל אם אינו ראו לו, צריך להניח כשיעור בינוני, שהרי באופן זה אינו ראו לו, וכל ההיתר בגלל שראוי לאחרים, ולכן צריך שיעור בינוני כפי הראוי לאחרים. כ"ח"ח אות מ"ב מ"ג וביה"ל בסוד"ה כפי. (וע"ע בביה"ל שיש אחרונים שהחמירו, ולדינא קי"ל כהשו"ע).

107. ככל שיותר לקולא, ע"י בריטב"א ובבית הבחירה להמאירי בעירובין (פ"ב).

108. ושיעור הפת נתבאר בסמ"ק שס"ח שלכתחילה כשיעור ח' ביצים ובדיעבד ו' ביצים, וכאן השו"ע לא הביא כלל את דעת המחמירים, מאחר ועיקר הדין כמאן דאמר ו' ביצים [ובכמה מקומות מצאנו שהשו"ע כתב סתם וי"א, ובמקום אחר לא הביא את דברי ה"א כלל, וכבר כתבנו כן בכללי ההוראה בכ"מ, וזה הן למ"ד שדעת ה"א לחלוק כבוד, והן כדי שיחושו להם לכתחילה].

109. כמבואר בכ"ד. ומן הסתם יש לקחת כשיעור בינוני. ולחולה וכדו' יקחו פחות מזה כפי הראוי להם, וכנ"ל בהלכה הקודמת.

110. ע"י בעירובין (ל). בעירובי חצירות ושיתוף כיון דחזי לקטנים [וברש"י וריטב"א פירשו כפשוטו דחזי לקטן, וכ"כ הרשב"א, והוסיף שהעירוב אינו אסור בעצם, אלא דאיסור היום רביע עליה]. וה"ה בתחומין (כמבואר בש"מ כט. ורש"י רפ"ג דעירובין). וכ"כ בביה"ל (סימן תר"א ד"ה כל), ודלא כהמ"א שביה"כ אין מערבין אלא ברגליו. וע"ע בשו"ת בנין ציון החדשות (סימן נ"ג) שנדחק מאד ליישב את ההיתר להניח עירוב תחומין ביה"כ. והמ"א והב"צ לא חשבו לתרץ כהביה"ל כיון שסברו שבתחומין זה קנין שבייתה שצריך שיהיה ראוי למי שקונה שבייתה, אולם הדבר פשוט שא"צ לזה, וגם בתחומין די שראוי לאחרים, וכמו שהעיר הביה"ל דאשתמטיה הסוגיה דעירובין הנ"ל.

111. הנה גם בסוכות משכח"ל הרבה שפטורים מסוכה כגון נשים וקטנים, דחזי להו, ושפיר דמי, כי"כ בהערה הקודמת. אמנם יש לחלק ששם הנידון הוא על המאכל שאינו ראוי לגדולים, אבל ראוי לקטנים וסגי בהכי, אבל כאן הנידון הוא על המקום שאסור לאכול שם שאין סוכה, ואפשר אפוא שזה חיסרון בשבייתה, שכביכול אינו יכול להגיע אל עירובו, ולא מהני מה שראוי לאחר, אלא צריך שהוא עצמו יגיע אל עירובו [וכבר כתבנו שיש חילוק בזה בין המאכל לבין מקום השבייתה, שבמקום השבייתה צריך שיהיה ראוי לשוכת עצמן], אולם ז"א נראה שהרי יכול להגיע אליו, אלא

ואם השליח עירב במערכ בריחוק אלפיים אמה ממנו, והבית קרוב לו, העירוב אינו כלום, ונשאר לו שביתת ביתר¹³⁵. וגם אם הבית אינו קרוב לו, יש להקל בשעת הדחק ובמקום צורך שנשאר לו מקומו שהיה בו בבין השמשות¹³⁶.

ודע, שאם הוא טעה בעצמו והניח עירוב חוץ לתחום, יש אומרים שלא יזוז ממקומו, ורק על ידי שליח מותר וכנזכר, ולהלכה יש להקל גם אם הוא טעה בעצמו¹³⁷.

א. על בית דין סומכין אפילו בדאי [גמרא שם]. ומבואר היטב עפמש"כ במשנה במנחות (סח.), ודו"ק.

ב. על חבר סומכים שאינו מוציא מתחת ידו דבר שאינו מתוקן [גמרא שם], וממילא יש מקילים בתלמיד חכם שחזקה שעשה שליחותו [כ"כ בלחם שערים, הבאנוהו בתחלת הדברים בהערה, אולם לפענ"ד יש לדון שיש חילוק בין דבר שהת"ח מוציא מתחת ידו, שמן הסתם הוא מתוקן, לבין מעשה שליחות, שאפשר לחוש שמא הת"ח לא עשה זאת, ובפרט שת"ח בגירסיהו טרידי (גיטין ו:), וכמה פעמים שהם שוכחים יותר משאר אנשים, שהרי הרבה טרדא יש להם, ובפרט באנשי ציבור, ולכן לענ"ד צ"ע. אמנם יל"ד ממה שמצאנו שנוהגים לעשות את הרב שליח למכירת חמץ כמש"כ הפו' בסיומן תמ"ח, ובאריכות רבה בשד"ח באס"ד מערכת חמץ ומצה סימן ט', ולהנ"ל ניחא כיון שהוא ת"ח, ובפרט שהוא בשליחות בית דין וכמשנ"ת באות הקודמת. ואמנם כאן הוא שליח בית דין, מ"מ אפשר דזה נמי בכלל, וא"נ מפני שעושים גם ביטול, ושוב אינו אלא מדרבנן].

ג. אם השליח מבטיח בפירוש שיעשה את השליחות, כתב המחנה אפרים (סימן כ"א) שסומכים על השליח אפילו בדאורייתא (כעין מש"כ בפסחים צב. ומשום שארית ישראל לא יעשה עולה וכו').

ד. אם השליח משתמש בדבר, בודאי סומכים על זה, וכגון ששלח שליח לעשות מחיצות כדי לטלטל בשבת, אם רואה את השליח שהוא מטלטל, סומכין שמן הסתם תיקן מחיצות, והיינו באופן שהשליח ירא שמים וזהה מטלטול בלא מחיצות כדין [כ"ז נראה פשוט לענ"ד, וה"ה נדה שהלכה לטבול סומך עליה, וכמשנ"ת ביוסף טוהר בסי קפ"ד, קפ"ה].

ה. אם אחר השליחות חוזר אל השליח, ושואל אותו אם עשה את השליחות, והשליח אומר שעשה, בודאי נאמן [הגר"ש קלוגר בשו"ת האלף לך שלמה סי' שפ"ג, ככל דין של עד אחד נאמן באיסורים, ואפילו באיתחוק איסורא, עיי"ש].

ו. נתן כסף לחבירו שישלם בעבורו, יכול לסמוך עליו, כי בודאי חבירו לא יגזול את הכסף לעצמו [פשוט, ואינו ענין לחזקה הנ"ל שהיא רק חשש מניעה, וכ"כ בשו"ת אחיעזר ח"ג סימן ע"ג, וע"ע שם מהג"ר שלמה הכהן מוילנא].

אבל דבר זה לא יועיל בנידון של עירוב, וכגון שנתן לו ממון שיעשה עירוב, או שנתן לו חומרים לעשות העירוב וכדו', שאף על פי שבודאי לא יגזול לעצמו, אולם עדיין יש לחשוש שמא לא עשה זאת באותה שבת. אלא מחכה להודמנות אחרת (וכן בענין משלוח מנות שדנו בו הפו', החשש הוא שמא יחזיר את המשלוח לאחר פורים), וכן בשאר דיני ממונות, כגון שצריך לשלם שכר פועל ביממו ליתן שכרו, אינו יכול לסמוך על זה שמא נשתהה, וש"ר שכן נסתפק בזה רבינו הח"ח באהבת חסד (פ"י בנתיב החסד סק"ה) בשם הפמ"ג בספר מתן שכרן של מצוות, מאחר דבדאורייתא קיי"ל שלא אומרים חזקה שליח עושה שליחותו.

ודע, שבכל האמור אין חילוק אם זה שליח בזמן קצר או בזמן ארוך, וכן אם זה בהרבה טורח או במעט, ואם הוא דבר של דאורייתא אין סומכין אפילו בזמן מועט, שמא הוצרך ליפנות, או שמא צלצלו אליו בפלאפון המצוי כיום כמעט בכיס כל אדם, ושוב אחר כך נשכח ממנו [ודלא כמו שראיתי לח"א בדורינו שצריך להקל כשהוא סמוך ונראה ובכמה דקות עד למילוי השליחות, ע"כ. ולא מצאנו כן בפו', ואולי יש ללמוד כן ממה שדנו הפו' בענין שליחות לביטול חמץ (סו"ס תל"ד) דיש מתירים, ויש לפרש כוונתם משום דביטול באמירה סגי, אולם ז"א מוכרח, וי"ל בכמה אופנים, ואין להאריך]. ולא ידעתי גיטא אם סומכים יש להקל אף בזמן מרובה, אך גם זה מסתבר שהוא רק בזמן ובטורח סביר, ולפי הענין.

132. שהרי תיקון מחיצות אינו אלא מדרבנן שבביל עירוב, שאילו בדאורייתא לא שייך עירוב, וגם יש לצרף שסתם העוסקים בתיקוני העירובין מומחין הם, ועכ"פ הם חברים שנאמנים לדעת כמה פו' אפילו בדאו', וכמו שהבאנו לעיל משם הלחם שערים, וכ"מ קצת בעירובין לב., ועמש"כ בזה לעיל. אך יש להתבונן כאן בכל הפרטים שכתבנו לעיל בהערה, ואם זה תלוי בדעת אחרים י"א שאינו מוחזק, וכן אם זה עירוב שכונתי או עירוב עירוני, שעושי העירוב עצמם מודים שאינו אלא להקל מן האיסור.

133. פשוט, שהרי יש הרבה פרטים, ואף אם הוא חבר מנין ידע דיני צורת הפתח וכדו', ורק אם שלחו והסבירו לו את הפרטים כולם, וכגון שיש פרצה שסתם אותה בכך וכך ואופן כזה וכוה, שפיר דמי.

134. שו"ע (סו"ס ת"א), וק"ק דהא פשיטא ומאי למימרא. ועיין בעירובין (ס.) וברש"י ורא"ש ובב"י סוה"ס, ועדיין קשה, וי"ל משום דהוא ע"י שליח, ועי"ל.

135. שו"ע שם.

136. דין זה תלוי בב' הטעמים בדין זה שלא הפסיד שביתת ביתו, וכתב המשנ"ב (סק"ג) שיש להקל בשעת הצורך, והוא מח' ראשונים, ועיין בשעה"צ ובביה"ל. והנה עיין בט"ז ועו"א שדעת השו"ע כרש"י, וע"ע בכה"ח, אך כמה אחרונים פי' דלכו"ע שרי. ובשעה"ד אפשר לסמוך על המקילים.

137. ביה"ל ד"ה ונשאר.

כ"ז. מן האמור יש ללמוד שאם שלח שליח לתקן מחיצות כדי שיוכלו לעשות עירוב כדין ולטלטל שם בשבת, סומכין שעשה את השליחות¹³². אך זאת יש לוודא שהתיקון נעשה על פי דין, שהרי דיני מחיצות רבים הם¹³³.

[סימן תי"א]

א. אדם הנמצא בשדה במזרח ביתו ואמר לשליח להניח לו עירוב במערב, והוא תוך אלפיים אמה לעירוב, קנה שביתה במקום עירובו, אפילו אם גם הבית שלו בתוך האלפיים¹³⁴.

שהלכה כרב נחמן בדיני וכתב ששת באיסורי, אבל ר"ת כאן כתב שהלכה בזה כרב נחמן, וכמו שאמרו בגיטין (סד): שחזקה שליח עושה שליחותו הוא לחומרא ולא לקולא, וע"ע שם. אבל ר"י דחה ראיותיו, וגם הרא"ש (שם סימן ג) דחה ראיותיו, וכתב שלכן אין אנו צריכים לסתור את הכלל של הגאונים, שהלכה כרב ששת באיסורי, ע"כ. ומאידך כדעת ר"ת כן מבואר ברמב"ם וכמו שיבואר, וע"ע בשעה"מ (פ"ד מבכורות ה"א) שהר"ף והרמב"ם ור"ת והרשב"א כולוהו ס"ל שלא מהני חזקה שליח עושה שליחותו בדאורייתא. ולהלן יבואו עוד דברי הראשונים.

ברמב"ם (פ"ד מתרומות ה"ו) האומר לשלוחו צא ותרום ואינו יודע בבירור אם תרום או לא, אפילו מצא כרוי תרום אין חזקה תרום, שאין אומרים באיסורים חזקה שליח עושה שליחותו להקל אלא להחמיר, ע"כ. הרי בהדיא כר"ת. ואמנם עדיין צריכין למודעי, שהרי בדרבנן לכו"ע חזקה שליח עושה שליחותו ואף לרב נחמן, ובהכרח שמש"כ בגמ' בגיטין להחמיר מספק הוא רק בדאו', וא"כ קשה שהרי תרומה בזה"ז מדרבנן, וכמש"כ הרמב"ם (פ"א מתרומות הכ"ו) שבזמן הזה ואפילו בימי עזרא אינה מן התורה אלא מדבריהם, שאינה מדאו' אלא כשכל ישראל באי, וכ"פ הרשב"א וריטב"א ביבמות (פב). ועוד רבים, ודלא כהראב"ד (בהגהותיו על הרמב"ם שם), ואף הראב"ד עצמו בהל' מעשר (פ"א ה"ט) כתב שרק דגן תירוש ויצהר מדאו', אבל שאר פירות וירקות דרבנן. וצ"ל דהרמב"ם בפ"ה מתרומות מיירי בתרומה דאורייתא, ולעולם שיטתו כרב נחמן הנ"ל, וכ"כ המהר"י קורקוס שם והמב"י"ט בקרית ספר, ועוד באחרונים. וזה דלא כמו שכתב הנובי"ק (סימן ב') שלהרמב"ם אין חזקה שליח עושה שליחותו, ואין חילוק בין דאו' לדרבנן, ורק אם יש חשש מכשול להמשלח או אמרינן חזקה, עיי"ש. וכפי האמור אף הרמב"ם מודה שברבנן שליח עושה שליחותו. [ומש"כ הרמב"ם עוד לענין שליח לבדיקת חמץ, אין בדבר הכרח, די"ל אחר ביטול חמץ שחיוב הבדיקה הוא מדרבנן].

ובטור יו"ד (סימן של"א) הביא דברי הרמב"ם הנ"ל, וכתב אבל רבינו שמשון פסק שהלכה כרב ששת שאפילו בשל תורה אמרינן חזקה זו, ועי' במג"א (סי' ת"ט), אך כבר תמחו ע"ז המשנה למלך (פ"ד מתרומות) והגר"א ביו"ד שם אות פ' ועוד באחרונים דמוכח בסוגיא שאינו נאמן, וע"ע בחי' רע"א מש"כ בזה עוד, עיין שם. וכן הבאנו מהשעה"מ (הנ"ל) שדעת הראשונים שאינו נאמן בדאו' ושאי אפשר להקל נגדם, וכ"כ עו"א. ועכ"פ בדרבנן נאמן, וכמשנ"ת, וכן מבואר בשו"ע ה"ל עירובין (סימן ת"ט ס"ח) שיכול לשלוח העירוב ביד שליח וכו', שחזקה שליח עושה שליחותו, עיין שם, וכ"כ האחרונים שם.

ובשו"ע (סימן של"א סל"ד) פסק שהאומר לשלוחו צא ותרום לי והלך לתרום, ואינו יודע אם תרום ובא ומצא כרוי תרום, אין חזקה תרום, חוששין שמא אחר תרום שלא ברשותו. והרמ"א כתב וי"א דבכה"ג חזקה תרום, דאמרינן חזקה שליח עושה שליחותו אפילו באיסור דאו', ע"כ. והנה הדבר צ"ע, שהרי נתבאר שברבנן לכו"ע סומכים על החזקה, וכ"פ השו"ע בסימן ת"ט, וא"כ למה כאן החמיר בזה, ובשלמא את הרמב"ם תירצו המפ' דמיירי בדאו', שדרכו של הרמב"ם לכתוב גם הלכתא למשיחא ולדאורייתא, אבל לשו"ע משמע לכאו' שגם בדרבנן אין סומכין, וצ"ע. ומיהו מלשון הרמ"א אפשר לשמוע שהבין אכן שגם השו"ע מיירי בדאורייתא, ולזה כתב ש"א שאף בדאו' אומרים חזקה שליח עושה שליחותו, וכונתו שאם השו"ע מיירי מדרבנן, הרי תחילה היה לו להדגיש את ההלכה המקובלת יותר שברבנן אומרים שליח עושה שליחותו, ואח"כ להפליג ולהקל בזה אף בדאורייתא, ואפשר א"כ שמאחר שאפשר לפרש את השו"ע בדאו' שבזה לא סומכים לכן כתב ש"א שגם בדאו' סומכים, אבל בדרבנן פשיטא לכו"ע שסומכים.

אך עדיין הדברים קשים לפי פשוטו, דבכל דוכתא מעשרות בזה"ז דרבנן, וכן פסק השו"ע ביו"ד (שם ס"ב) כלשון הרמב"ם שבזה"ז תרו"מ מדרבנן, עיין שם. ובודאי שע"ז קאי גם כאן, ובפרט שסתם ולא חילק בין מעשר דגן תירוש ויצהר, למעשר פירות וירקות שהם בודאי דרבנן, שו"ד שעמדו בזה מהר"י טייב בספר חקת הפסח סי' תל"ד והחזו"א במעשרות ס"ז סקט"ז, וכן בערוה"ש זרעים סימן ס"ג ס"ט, וה"ד ביב"א ח"ט סע"א משמע שגם בתרומה דרבנן בזה"ז אין סומכין, וה"ט דאיתחוק איסור טבל, ע"כ. וצ"ע דגם שאר דינים שאנו אומרים בהם חזקה זו איתחוק איסורא, אמנם בחיוב מצות עשה קיל טפי מאיתחוק איסורא.

אכן מצאנו בתוס' בעירובין (ל"ב סוע"א) שכתבו שאע"ג שמעשר פירות דרבנן, ורב נחמן מודה שבשל סופרים חזקה שליח עושה שליחותו, מ"מ כיון שעיקר שם מעשר מן התורה חשיב לה כשל תורה, ע"כ. וכ"כ הריטב"א שם. ומתחלה חשבתי לדון שכ"ז לדעת ר"ת בתוס' לעיל שפסק כרב נחמן, משא"כ לדידן ד"א כרב ששת. אולם ז"א נראה כלל, שהרי משמע בתוס' שדחו דברי ר"ת, וגם סתם תוס' הוא ר"י כידוע, ושוב התפלאתי לראות שבספר חקת הפסח שם בסי' תל"ד וכן בשו"ת בית שלמה סימן ע"ג כתבו כן, שלדידן דיש פלוגתא בזה יש להקל בדרבנן, וטעמם משום דאיכא פלוגתא וספק דרבנן לקולא, עיי"ש. וזה חידוש, אחר שמ"מ אנו פוסקים כר' נחמן והוא מחמיר בעיקרו מדאו', ומ"מ י"ל שאנו מחמירים מספק, ואכתי הוא רק בדאו' ולא בדרבנן, ולכן כתבו לסמוך ע"ז להקל אף בעיקרו דאו' אחר דמ"מ הנידון הוא בדרבנן, ומ"מ

נראה שאין זה מוחלט, ורואי לצרף לסניף נוסף, ובפרט שכפי שביארנו דברי השו"ע שהחמיר בתרומות י"ל שהוא מפני דעיקרו דאו', ואין בדבר הכרע.

ונראה על כורחינו שהשו"ע העתיק בזה את לשון הרמב"ם, ואין זה ברור שכן דעתו לדינא (ועיין באו"ח סימן תרמ"ה שהשו"ע סתר עצמו בסימן אחד, וזאת עקב שהעתיק לשון הפוסקים בהעתיקה, וכמש"כ האחרונים שם ובמשנ"ב שם, ויש לחלק). וכן הוא דעת רוב הראשונים, והיא דעה מכרעת שבדאו' לחומרא ובדרבנן לקולא, וא"נ דשאני היכא דעיקרו מה"ת, ולכן החמיר, ואע"פ שהוא תרתי דרבנן, ומצאנו ד"א שבכה"ג נעשה הדבר כמו שאין עיקרו מן התורה, וכיעוין בבית שמואל על שו"ע אהע"ז (סימן כ"ח סקנ"ב), עיין שם, אפשר לזוה סתם דמיירי בדאורייתא אגב דברי הרמב"ם, וא"נ י"ל טפי דמיירי בדגן תירוש ויצהר שהוא חד דרבנן בזה"ז, ולכן החמיר, ודו"ק. וא"נ דלא ס"ל כחידוש זה של הבית שמואל, ולעולם הוא נשאר כמו עיקרו מן התורה, כיון שיש לו שורש ועיקר מ"מ, ודו"ק, וע"ע בשו"ת אחיעזר (ח"ג סימן ע"ג) מש"כ בזה בענין חזקה שליח עושה שליחותו, במשלוח מנות ע"י שליח.

וכבר מבואר בהדיא בשו"ע (סימן ת"ט שם) שברבנן כמו עירובי תחומין אמרינן שליח עושה שליחותו. והנה במשנ"ב שם (סק"ג) כתב שזה דווקא בזה שהוא איסור דרבנן, אבל באיסור תורה אין סומכין על חזקה שליח עושה שליחותו [וציין בשעה"צ להרמב"ם ור"ת ורבינו יהונתן ורי"א ורשב"א בעבודת הקודש וריטב"א, וע"ע גם בשטימ"ק בניור יב. וכתב שם שכן הוא דעת הגאונים (נ"ב). ואין זה כדעת הגאונים שהביא הרא"ש בעירובין שם], ושכן סתם המחבר ביו"ד סי' של"א, ע"כ. ולעיל הבאנו משעה"מ שכן דעת הר"ף, ומאן ספין ומאן רקיע לחלוק עליהם. וע"ע להגאון מהריט"א בקהלת יעקב מערכת מ"ם אות ר"ה ובמלא הרועים מערכת שליח, וה"ד בשד"ח מערכת ח"ית כלל פ"ו, וכ"כ עוד באחרונים]. ושוב הביא ש"א שאפילו באיסור דאורייתא סומכין על החזקה, היכי שיש חשש מכשול למשלח אלא יעשה שליחותו [וציין להר"ש בתוספות ורא"ש מתשובת מהר"ם ותשובת מיימוני הובא במג"א]. והנה אף שגם הרמ"א הביא דברי ה"א הנ"ל, אך גם הוא לא כתב זאת כמילתא פסיקתא, וכן בדין שאין להקל בדאורייתא נגד רוב הראשונים הנו' מעמודי הוראה ומהמפורסמים שבית יוסף נשען עליהם, ועוד דזו דעה מציעתא ומכרעת (וגם המשנ"ב לא הביא כן אלא בלשון י"א, אבל סתם כדעת המחמירים, וכ"פ החזו"א במעשרות שם), וכן עיקר, ודו"ק.

סיכום הדברים ועוד דינים

באיזה אופנים סומכים על חזקה שליח עושה שליחותו

א. דברים שהם מדרבנן אומרים בהם חזקה שליח עושה שליחותו, וסומכים על השליח שעשה שליחותו. [ועיין להלן ד"ה ודע].

ב. ודברים שעיקרן מן התורה, יש אומרים שלכו"ע אין סומכין (תוס' וריטב"א עירובין לב.), ויש מקילין בזה (מהר"י טייב בחקת הפסח והבית שלמה שם ומשום ספק דרבנן לקולא, ועיין לעיל שכתבנו שאין בזה הכרע ברור דעתם, ומ"מ אפשר לסמוך ע"ז ובפרט בצירוף נוסף).

ג. ודברים שהם מדברי קבלה, יש אומרים שלא סומכין, ויש מקילים בזה [הנה נחלקו הפו' בזה בענין דברי קבלה כדברי תורה, עיין בראשונים במגילה ו: ז. ובאחרונים טובא, וה"נ דנו האחרונים גבי משלוח מנות ע"י שליח, ומ"מ לפי"א לעיל מדברי האחרונים לדידן יש להקל בצירוף הסוברים להקל בדאורייתא, א"כ בנדו"ד נמי יש להקל, ודו"ק, וש"ר שכ"כ ביב"א שם, וזה אפילו במקרא מגילה, וכ"ש במשלוח מנות]. ועי"ל בכל זה לענין משלוח מנות, לפי דברי הפו' שמשלוח מנות צריך דווקא שליח כלשון הכתוב "משלוח", והאריכו באחרונים, ולשיטתם י"ל שזו גופא תקנת חז"ל על ידי משלוח, ולא חששו שמא לא תתקיים השליחות, וזה ודאי שאין לומר שמלבד השליחות צריך לברר, ופשוט. והעירוינו לזה, אך זה לא יתיישב כ"כ לפי"א שא"צ שליחות במשלוח מנות, ושמא אכתי כיון דיצא הכתוב בלשון "משלוח", הוא ללמדנו את זה גופא.

ד. דברים שהם מן התורה אין סומכין על שליח כלל [ואפילו אם זה דבר שלולי המעשה של השליח יבא המשלח למכשול, אי אפשר לסמוך עליו].

ודע, שגם בדרבנן יש אומרים שאין לסמוך על חזקה אלא בדבר שאם לא יעשהו השליח, יבא המשלח לידי מכשול, וכן מדוקדק ברש"י בעירובין שם, וכ"כ התוס' שם בשם ר"י ועוד ראשונים [וש"ר שכ"כ במל"מ פ"ד מבכורות, אבל הפמ"ג בשושנת העמקים כלל כ"ב, וכן באשל אברהם בסי' ת"ט סק"ט כתב שהוא תלוי בב' דרכים שבתוס', ולקולא]. ועוד כתבו הפוסקים שלא אומרים חזקה זו בדבר התלוי בדעת אחרים, שצריך שיתרצו לכך [כ"כ כמה אחרונים, ה"ד בשד"ח מערכת ח"ית אות קי"ב. ויש מי שאומר שאם הסכים תחילה סומכין ע"ז, עיי"ש. וה"מ בדרבנן דווקא].

ודע עוד, שבכל אופן אין לסמוך על השליח, רק אם הוא אדם גדול [שקטן אינו נאמן, כמבואר כאן בסי' ת"ט וכו' ד], וגם שיהיה שומר תורה ומצוות [ששליח מומר (עיין לעיל) דינו כמי שאינם נאמנים כלל], וכל שכן גוי אינו נאמן [שו"ת הרמ"ץ חו"ד סי' ע"ה ובשד"ח מערכת ח"ית כלל קי"א]. אבל אשה נאמנת [עיין סימן תל"ז סק"ח, דלא כמחה"ש]. אופנים סומכים על השליח אפילו בדאורייתא

[סימן תי"ב]

א. אמר לשניים ערבו עלי, ולא אמר להם היכן, ואחד עירב לדרום ואחד עירב לצפון, הרי זה ספק מי מהם קנה עירוב, ואם עירבו כל אחד עד סוף אלפיים אמה לא יזוז ממקומו, ואם לא עירבו עד סוף אלפיים יכול לילך את מה שנותר לו בודאי מבין שניהם¹³⁸.

עירוב ברגל

ב. ישנה אפשרות לערב בלא להניח מזון, כאשר האדם ישהה בעצמו באותו מקום בזמן קניית העירוב, שהוא בבין השמשות¹³⁹, ובדיעבד שעשה כן במקצת זמן מבין השמשות, חל העירוב¹⁴⁰. וכן יש לעשות העירוב קודם קבלת שבת¹⁴¹.

ואחר בין השמשות יכול לחזור וללון בביתו, ולמחר יוכל ללכת ממקום שעמד בו בראשונה עוד אלפיים, כיון שמודדים לו את התחום ממקום עירובו.

ג. בעירוב ברגל אינו מברך על העירוב¹⁴². וגם אין צריך אמירה שקונה שם שביתה, ודי בכך שהחשיך שם בשתיקה¹⁴³.

ואינו מועיל העירוב אלא לאותו אדם שעמד שם ולא לאחרים, ולא שייך בזה לעשות שליח שיעמוד במקומו, ולכן רק מי שעמד שם מועיל לו ולא לאחרים¹⁴⁴.

ד. הנמצא בזמן בין השמשות בתוך תחום ביתו, יש הבדל בין המקרים, אימתי צריך כוונה מפורשת לקנות שביתה:

א. אם יצא כדי לערב ברגליו ולקנות שביתה באיזה מקום, קונה שם שביתה אפילו בלא אמירה.

ב. אם יצא בסתם, וחשכה לו תוך תחומו ולא נתכוון במפורש לקנות שם שביתה, אינו קונה שם שביתה אלא שביתתו בביתו, כיון שהוא סמוך לביתו¹⁴⁵. אמנם אם יצא לדרכו שלא על דעת לחזור לביתו, הרי הוא קונה שביתה במקום שהוא נמצא שם, ואף בלא כוונה מפורשת¹⁴⁶.

ג. והבא מן הדרך ולא ידע שהוא בתחום העיר, קנה שביתה בעיר (סימן ת'). ואם הוא רחוק מן התחום קונה שביתה במקום שהוא (סימן ת"א), אף על פי שלא כיוון כלום, ואפילו היה ישן.

ה. המערב והוא מסופק אם הוא צריך את העירוב, יכול להתנות כמו שיבואר בסימן ת"ג. וגם בעירוב ברגליו רשאי להתנות¹⁴⁷.

קנין שביתה במקום פלוני

ו. המהלך בדרך וירא שמא יחשך היום ויכנס שבת ולא יוכל להמשיך בדרך יותר מאלפיים אמה, יכול לקבוע את שביתתו בריחוק מקום על ידי שיאמר שביתתי במקום פלוני, ובכך יוכל ללכת בשבת עד למקום עירובו, ומשם עוד אלפיים אמה, אף על פי שלא הניח שם מזון שתי סעודות לעירוב¹⁴⁸.

ואין צריך דווקא אמירה בפנה, אלא כיון שגמר בדעתו לשם שביתה, קנה שם שביתה. ויש אומרים שאם אין כוונתו ניכרת מתוך מעשיו, צריך אמירה בפנה דווקא¹⁴⁹.

ז. התנאים שאפשר לקנות שביתה באמירה:

א. דווקא למי שהוא בא בדרך התירו כן, אבל מי שהוא בביתו אינו מועיל לו אלא בעירוב דווקא, ואם אמר שביתתי במקום פלוני והוא בביתו, נשארה שביתתו בביתו¹⁵⁰. [ולהלך בסימן הבא יבואר דין הבא בדרך]. ויש אומרים עוד שגם כאשר הוא בדרך צריך לעמוד בזמן קניית השביתה¹⁵¹.

ב. צריך שיהיה מכיר את המקום שקובע בו שביתה, כגון שיאמר שביתתי בצד אילן פלוני או גדר פלוני או תל או בור וכדומה¹⁵². ולכן אינו יכול לומר שביתתי בעוד אלפיים אמה וכדומה¹⁵³. אמנם אם יש עימו אדם אחר שמכיר יכול לסמוך שביתתו לאחר, באמור לו שביתתי עמך, ואותו אדם יקבע לו שביתה, ואותו אדם יאמר שביתתנו במקום פלוני¹⁵⁴.

ג. ראוי לכתחילה לסיים את מקום שביתתו בצמצום¹⁵⁵, ויבואר עוד בהלכות הבאות.

ד. צריך שיהיה יכול להגיע אל עירובו, וכמבואר בהלכה הבאה.

ה. עוד תנאים בקביעת השביתה:

א. שתהיה שביתתו במקום שיכול להגיע לשם מבעוד יום, ובדיעבד יש להקל גם אם יכול להגיע לשם בבין השמשות¹⁵⁶.

ובכל אופן שיכול להגיע אל עירובו מועיל, ואפילו אם אינו יכול להגיע אלא בריצה. אך בפועל אינו צריך לרוץ ויכול ללכת בנחת כדרכו¹⁵⁷, או לשבת במקומו או לישן במקומו ולמחרת ימשיך בהליכתו¹⁵⁸.

ויש לשער את היכולת להגיע לשם, לפי כל אדם שהוא, אם צעיר או זקן, ולפי הדרך אם נוחה או קשה להילוך, ולפי האפשרות שברשותו אם ברכיבה או בנסיעה, וכדומה¹⁵⁹.

ב. יש אומרים שצריך שיהיה האדם בשעת האמירה תוך אלפיים אמה למקום שרוצה לשכוח בו, ויש אומרים שמותר גם ביותר מאלפיים¹⁶⁰.

ובבא לעיר, אפשר שאם יכול להגיע לתחום העיר די בכך¹⁶¹.

ט. הקונה שביתה יזהר לסיים את מקום שביתתו ארבע אמות בצמצום, ושיהיו הארבע אמות של השביתה כולם תוך אלפיים אמה¹⁶². ואם המקום כולו פחות מארבע אמות, הרי זה נחשב מסוים¹⁶³.

ואם לא סיים מקום שביתתו, כגון שאמר במקום פלוני או תחת אילן פלוני, והוא שטח רחב יותר מארבע אמות, יש לתפוס לחומרא רק את הארבע אמות הקרובים אליו, ומותר ללכת ממקומו עד לשם ולא יותר. ויש אומרים שבאופן זה הפסיד את אותו מקום, ונשאר לו שביתתו במקום שהיה עומד בבין השמשות. ודווקא אם הוא מקום שמונה אמות או יותר, אבל פחות משמונה אמות קונה שם שביתה, ותופסים לחומרא עד ארבע אמות הקרובים אליו, ונכון להחמיר לכתחילה כשתי הדיעות.

ואם סיים מקום אבל מקצתו חוץ לאלפיים, אינו קונה שם שביתה, משום ספק שמא נתכוון לקנות שביתה חוץ לתחום. וגם את מקומו הפסיד, ולא יזוז ממקומו. ויש מתירים שנשאר במקומו¹⁶⁴.

156. בשו"ע (סי"א) כתב שהדבר תלוי אם יכול להגיע לשם מבעוד יום, ע"כ. ומשמע דבביהש"מ לא מהני. והביה"ל (ד"ה מבעו"י) כתב שזה תלוי בשיטות הפו' דלהלן (סימן תט"ו ס"ג), ומה שהשו"ע נקט מבעוד יום ולא ביהש"מ מילתא פסיקתא נקט. ע"כ. ולפי"ז בדיעבד מהני אף אם יכול להגיע לשם בבין השמשות [ועד סוף בין השמשות מהני]. ועיין בכה"ח (אות ע"ז) שנגרש בכל זה, וכתב דאפשר דכולי האי לא הקילו, והיינו דאפשר שכאן לכ"ע לא מהני. אולם לעני"ד קשה לחלק בזה, שהרי הכל הוא ענין אחד של קניית עירוב, ולכן כל שיכול להגיע עד צאת הכוכבים מהני בדיעבד.

157. שו"ע שם ומפ'.

158. רבינו יהונתן, ה"ד במשנ"ב וכה"ח.

159. כן נראה מסתימת הפו' שהכל תלוי לפי האדם שקונה שביתה, ולפי הענין אם יכול להגיע לשם בעצמו. ואמנם במאירי (מט:): כתב שא"צ לרוץ בעצמו, אולם זה חידוש גדול, ומכל הפו' ל"מ כן. וכמש"כ בנתי"ש פמ"א הערה נ"ו. ומכל מקום באופן שהוא יכול לרוץ אפילו בקושי גדול, כל שיש שייכות אצלו לריצה כזו די בכך, ונחשב שיכול להגיע לשם (וכמש"כ המאירי שם אפילו במרוצה גדולה). וע"ע שם בנתי"ש לענין כשיכול לבא רכוב בסוס, וכן בבני ציון ליכטמן דמהני בנסיעה ברכב אם יש לו, וכן כל כיצא בזה. ונראה לדינא שהכל תלוי לפי האפשרות שעומדת לפניו באותו מקום ובאותו הזמן, וכמו שכתבנו בפנים. ואם יש לו רכב ה"ז מותר כל שיכול להגיע ברכב, ואם אין לו אסור, וכן עזה"ד. [וי"לע במוסר שביתתו לאחר אי בעינן שיהיו שתיים יכולים להגיע לשם].

160. בטושו"ע משמע שיהיה תוך אלפיים. אולם בביה"ל (ד"ה בסוף) הביא מהבית מאיר שצידד להלכה כהרמב"ם שהעיקר שיכול להגיע לשם קודם שחשיכה.

161. עיין חזו"א שם שנסתפק בזה (ובסי"פ ד"ה נא. כתב דמהני).

162. עיין עירובין (מט:): מחלוקת רב ושמואל, ודעת רוב הראשונים שהלכה כשמואל שלא סיים שביתה קנה שם שביתה, אך מספק מודדים לחומרא מהארבע אמות הקרובים ביותר למקומו (והיא שיטה ראשונה שבשו"ע ס"א, ויזכר גם להלן בסתם). ויש אומרים שהלכה כרב שלא יזוז ממקומו (כדעת הראב"ד המובא בראשונים), ויש אומרים שנשאר במקומו (רמב"ם), והובא בדעה שניה בשו"ע, וזכר להלן בשם י"א. ועיין בביה"ל ד"ה וכן שהאר"ך בבירור שיטות הראשונים, וע"ע בחזו"א, ולכתחילה בודאי שיש לחוש לשתי הדיעות, עיין במשנ"ב שם ובכה"ח אות פ"ד.

163. כ"מ בעירובין שם ובמפ'.

164. עיין בכל זה בשיטות הראשונים הנ"ל, ובשו"ע הביא ב' הדיעות,

מ"מ כאן שא"צ מעשה וביציאה מביתו סגי במחשבה וכנ"ל שפיר דמי, עיי"ש, ויל"ב.

148. עיין עירובין (מט:). מי שבא בדרך וכו'. ובגמרא (נב). אר"נ שכל זה הוא קולא לעני, אבל עשיר אינו יכול לקבוע שביתתו באמירה. ורש"י (נא): כ' שלא דווקא עני ועשיר, אלא היוצא לדרך הו"ל עני, והיוצא לערב ברגליו הו"ל עשיר [ועיין בב"י ובדרישה כאן אם זה דווקא שהוא בדרך בלא פת]. וברשב"א וריטב"א ושאר"י מבואר כן שכל הבא בדרך הוי כעני, ואפילו שיש לו פת [עיין במשנ"ב סי' ת"י סק"ב ושעה"צ אות א']. אבל הרמב"ם (פ"ז מעירובין ה"ז) והרמב"ם במלחמות (יד:): כ' שבכל אופן הבא בדרך הוי כעני. וכ"פ השו"ע (ר"ס ת"י), ובזה יתבאר דברי הפו' להלן גבי הבא בדרך או לגבי הנמצא בביתו, אימתי יכול לקבוע שביתה באמירה, ומ"מ הדין כאן מבואר לכ"ע בסימן ת"ט ס"א והלא"ה.

149. שו"ע (סימן ת"י ס"ב) דסגי בגמר בליבו. ואמנם י"ל שבשאר דוכתי כתב השו"ע (בסימן ת"ט ס"א) וכל הפו' ואמר שביתתי וכו', ולא נזכר שמועיל כוונה כלל. ובביה"ל (בסימן ת"י שם ד"ה כיון) העיר בזה, וכתב שאפשר שלא התיר השו"ע כן אלא בהולך בדרך על מנת לקנות שביתה, שיציאתו מוכחת עליו, אבל כשהולך בדרך לפי דרכו אין כוונתו מוכחת מתוך מעשיו, וצריך לומר בפנה. וכ"כ התו"ש. אך שוב כתב ד"ל שבכל אופן סגי במחשבה, עיין שם. אך י"ל דלא זו בלבד ששיטת רש"י (נב:): שצריך אמירה, וע"ע בטור וב"ח שם מש"כ בזה, הרי גם בדעת הרמב"ם שכמותו פסק בשו"ע י"ל שצריך שתהיה כוונתו מוכחת מתוך מעשיו. וכע"ז בחי' הרשב"א שם ובעבוה"ק ש"ה סט"ו. עיין שם. ועוד יש להאריך בזה מדברי שאר הראשונים שם. וע"ע בחזו"א סי' ק"י סק"ו.

150. שו"ע סו"ס ת"ט. וע"ע בביה"ל סי' ת"י ס"א ד"ה בד"א.

151. עיין במאירי (מט:): אם במהלך מהני לקנות שביתה. ועיין בדברינו ר"ס ת"ד דין קנין שביתה במהלך.

152. עיין עירובין (מט: נא), והובא במשנ"ב סקנ"ו ואחרונים.

153. ביה"ל (ד"ה ומכיר). ובכה"ח (אות ע"ד) כתב שכ"מ במשנה שם, וכ"מ בראשונים בפשטות [וברמב"ם פ"ז ה"ה כתב מצד דלא סיים אתריה, זה תלוי בשיטות הפו' דלהלן].

ונראה שה"ה אם בכל הדרך יש עמודי תאורת חשמל, לא מהני אם יאמר שביתתי בעמוד העשירי, כיון שלא מכירו אלא בהשערה, וכן אינו יכול לסמוך על חבירו שחבירו מכיר, אלא באופן זה ימסור את שביתתו לחבירו שחבירו יאמר בשבילו, וכדלהלן בסמוך.

154. עירובין (נא). ובפרש"י, וכ"פ בשו"ע ס"ב ואחרונים [ועיין בגאון"י שם אי בעינן שאותו אחד ג"כ יקבע שביתתו שם. ובנתי"ש פמ"א הערה נ"ב].

155. משנ"ב סוסי"א לחוש לדעת הרמב"ם, ויבואר להלן בענין סיים אתריה.

138. עיין שו"ע (סימן ת"ב) שאי אפשר לערב לחצאין אלא למקום אחד כל השבת, ואם אמר לשניים הרי שיש ספק במי קנה עירוב שהרי לא פירש, ורק מה שנותר לו מבין שניהם בודאי, מותר לו, כגון שאחד עירב לסוף אלף ואחד לסוף חמש אמות, הולך אלף לצד זה וכן אלף חמש אמות לצד השני.

139. עיין עירובין (מט:): מח' ר"מ ור"י אם עיקר עירוב בפת או ברגל [ולהלך בסוף הסימן יבואר הנפ"מ בין עני לעשיר], ובאופן זה אף שחזור לביתו נקבע שביתתו במקום שעמד וזהו עירוב ברגליו, וכ"פ בשו"ע (סימן ת"ט ס"ז) שאם רוצה לילך סוף התחום או בתוכו ולהחשיך שם זהו עיקר מצותו, ואפילו לא אמר שביתתי במקומי אלא החשיך שם ושתק [ועיין לעיל בהקדמה לסימן ת"ת-אם קניית שביתה הוא רק כשעומד או גם כשהוא מהלך].

140. הנה לעיל בסימן שצ"ג נתבאר גבי עירוב ושיתוף שבדיעבד גם במקצת בין השמשות חל העירוב מספק, ורק לכתחילה צריך שיהיה כל זמן בין השמשות, אבל בעירובי תחומין חמור טפי, עיין להלן סי' תט"ו ס"ב-ג, ובדיעבד שעירב כן עירובו עירוב, אבל לכתחילה חמור הדבר מעירובי חצירות, וכן במשנ"ב כאן (סק"ז) כתב שיהא יושב שם "כלי בין השמשות" עד שחשיכה ודא"י (אמנם ז"א ראה, דדילמא לכתחילה קאמר). ואף שכאן המדובר בעירוב ברגל ולא בפת, וא"צ אמירה, אעפ"כ לא שנה, וכדמוכח גם במשנ"ב להלן בסימן ת"ט סקט"ז ובשעה"צ שם אות ז-ט. אמנם בשואל ומשיב (תנינא ח"ב סי' כ"ו) כתב להקל בזה.

141. כמשנ"ת לעיל בסי' שצ"ג, וה"ה כאן. וכ"מ לדעת המשנ"ב הנ"ל. אמנם החזו"א (סי' ק"ט סקט"ז ד"ה אח"כ) כתב דמהני גם אחר קבלת שבת במקומו, יכול לצאת ולקנות שביתה בקצה התחום, עיין שם. ויש לדון בראייתו, ועיקר הקפידא בקבלה של ציבור, ויל"ב.

142. פמ"ג סק"ז שאין מברכים על מצוה שעיקרה בלב, כמו ביטול חמץ ועוד.

143. שו"ע. וע"ע בסוה"ס ובסימן ת"י ס"ב). וזה בין ביוצא להחשיך ובין הבא בדרך.

144. אחרונים, ה"ד בביה"ל ד"ה ואם.

145. משנ"ב סק"ט. (וכן בב"י וכה"ח אות ל"ח). וע"ע שעה"צ אם נמלך לערב ברגל צריך לכוון להדיא לקנות שם שביתה. [ועיין בהלכות שבת בשבת ח"ג עמוד תק"ט שתמה על השעה"צ (אות כ"ז) שדן ביוצא מביתו להחשיך אם נחשב קונה שביתה, דהא פשיטא שזוהי כוונה, עיי"ש, אכן אם יצא להחשיך לא בשביל לקנות שביתה, אלא כדרך המבואר בר"ס ש"ו-ש"ז, בזה צריך כוונה].

146. דבזה א"א לשייכו לתחום ביתו, כיון שעקר את עצמו משם.

147. שו"ת זכר יוסף ח"ב סי' קט"ז דאע"פ שא"א בשליח ליתא בתנאי,

סימן ת"י

היוצא לדרך לקנות שביטה וחזר

א. אדם שהתחיל לצאת לדרך כדי ללכת למקום רחוק יותר מאלפיים אמה, או כדי לקבוע שביטה באיזה מקום מסוים הידוע לו¹⁶⁵, וחזר או שנתעכב מאיזו סיבה¹⁶⁶, יכול להלך לשם בשבת כאילו שבת שם, ואף על פי שלא אמר בפיו שקונה שם שביטה, וככל התנאים שנתבאר לעיל¹⁶⁷.

ב. כל הדברים הנזכרים בהלכות הקודמות הוא דווקא למי שהוא בדרך, והיינו מרגע שהתחיל לצאת לדרך, ותיכף שיצא מפתח ביתו הרי הוא נחשב שיצא לדרך, שמועיל לקבוע שביטתו במקום פלוני¹⁶⁸.

ג. גם מי שיצא לדרך וחזר ושב לביתו, יש לו דיני הבא בדרך שיכול לקנות שביטה במקום פלוני, וכפי הפרטים הבאים:

א. דווקא כשהתחיל לצאת, והיינו שיצא מפתח ביתו וכנזכר.

ב. דווקא שחזר לאיזו סיבה מקרית ודעתו להמשיך ללכת למחר. אבל אם נמלך לגמרי מללכת לשם, אין לו דין יוצא לדרך ואסור לו ללכת לשם¹⁶⁹. [וכשעדיין לא נכנס שבת יכול להניח שם עירוב במזון או לערב ברגליו, ורק אז מותר]¹⁷⁰.

ג. לדעת השו"ע אין שום חילוק מאיזו סיבה חזר בו, ויש מחלקים בין חזר מעצמו להחזירו חבריו¹⁷¹.

ד. מן האמור יוצא שישינום שלשה אופנים שבהם אפשר לקנות שביטה בריחוק מקום¹⁷²:

א. עירוב במזון, ונתבאר הפרטים בסימן ת"ט סעיפים ז'-י', ועוד בכמה מקומות. וצריך אמירה מפורשת שמניח לשם עירוב¹⁷³.

ב. עירוב ברגליו, ומבואר בסימן ת"ט סעיף ז', ובדברינו שם בסוף הסימן. ובאופן זה אין צריך אמירה, ודי בכוונה לקנות שביטה¹⁷⁴.

ג. האומר שביטתי במקום פלוני, ומבואר בסוף סימן ת"ט-ת"י.

ויש עוד חילוק בין האופנים, כאשר מערב על ידי שליח, שבעירוב ברגליו אי אפשר על ידי שליח, ובשאר האופנים אפשר על ידי שליח¹⁷⁵.

עירוב לאחרים

סימן תי"ג-תי"ד

א. יכול אדם להניח עירוב בשביל חבריו. ולכן, אדם הצריך ללכת למקום רחוק, יכול להתקשר בערב שבת לחבירו הגר ברחוק ממנו ולבקש ממנו שיניח עבורו מזון שני סעודות, וככל הפרטים שנתבאר לעיל בסימן ת"ט בדין "עירוב על ידי שליח"¹⁷⁶. ויש כמה תנאים בדבר:

א. אין לערב עירוב תחומין לאדם אלא מדעתו, שמא אינו רוצה להפסיד אלפיים אמה בצידו האחר¹⁷⁷.

ב. צריך לזכות את העירוב עבור חבריו¹⁷⁸, ככל הדינים של "זיכוי עירוב" שנתבאר לעיל בסימן שס"ו¹⁷⁹. [ואין זה זיכוי ממוני ממש, ולכן בשבת הבאה אפשר לזכות את העירוב הזה לאחרים]¹⁸⁰.

ג. וצריך לומר בשעת הנחת העירוב שהוא מניח עירוב לפלוני¹⁸¹. וכן יאמר את הנוסח "בזה העירוב יהא מותר לפלוני לילך ממקום פלוני אלפיים אמה לכל רוח"¹⁸². ועיין בהערה¹⁸³.

ד. אין צריך שיהיה בכלי אחד¹⁸⁴.

ב. כמו כן אפשר להניח עירוב לרבים, ובתנאי שיניח שיעור מזון שתי סעודות לכל אחד ואחד. ובנוסף לכל התנאים הנזכרים בהלכה הקודמת: שידעו, ויסכימו לזה, ויזכה להם, ויאמר שהוא מניח עירוב זה בשביל פלוני ופלוני...¹⁸⁵. [ואם אחר כך רוצה לצרף עוד אחרים, אם יש שיעור שתי סעודות לכל אחד מהם יכול לשתפם בעירוב על ידי זיכוי]¹⁸⁶. ואין צריך להניח הכל בכלי אחד¹⁸⁷.

וכן המעורב לכל בני העיר, יש להזהר בתנאים הנזכרים, ויאמר הרי זה עירוב בשביל כל בני העיר¹⁸⁸. ועיין עוד בהלכה הבאה.

ג. אין אדם מחויב לגמור בדעתו שהוא קונה שביטה במקום הנחת העירוב, אלא יכול להתנות שהדבר תלוי אם ירצה בכך ויחליט על זה בשבת, וכמו שיתבאר.

ד. ומן האמור יש ללמוד, אודות אנשים בעלי חסד ומזכי הרבים שמניחים מזון בכמות גדולה עבור הרבה אנשים הנצרכים ללכת בשבת ממקום למקום [כגון לבתי חולים, או למקומות תפלה וכיוצא]¹⁸⁹, יש להזהר בפרטים הבאים:

א. שיזכו את העירוב עבור כל אנשי המקום שעירוב זה יכול להועיל להם [שאינם רחוקים אלפיים אמה ממקום העירוב], ויאמרו במפורש שהוא עירוב לכל אותם אנשים¹⁹⁰.

ב. שיהיה שיעור שתי סעודות לכל אחד ואחד, ואם אין כשיעור לכל אחד אפשר שכולם לא קנו, והנכון להתנות במפורש שהראשונים שיזכו בעירוב הם הזוכים ולא הבאים אחריהם.

ג. ומפני שרבים חושבים לזכות בעירוב ולבסוף אינם משתמשים בכך, יש להתנות שהעירוב יחול עבור אלה הראשונים הזוכים בעירוב וישתמשו בו לבסוף¹⁹¹.

ה. קטן הצריך לאמו יוצא בעירוב אמו, ואין צריך להניח עליו עירוב במיוחד בשביל¹⁹². ולדעת השו"ע היינו בן שש שנים או פחות¹⁹³. ויש אומרים שכל זה כשאין אביו בעיר, אבל אם אביו בעיר אינו יוצא בעירוב אמו אלא עד גיל ארבע או חמש שנים לפי חריפותו. והבא לחוש לשיטתם להחמיר, יניח עירוב גם עבור הקטן שהוא מגיל ארבע או חמש עד גיל שש, ויזהר שיהיה העירוב לאותו מקום שאמו גם כן עירבה שם, כדעת השו"ע¹⁹⁴.

הדבר ברור שהיה רוצה בכך, כגון ששמעו ממנו שהיה רוצה להניח עירוב אלא שאין לו מי שיכול לעשות כן, ובא אדם וזיכה לו עירוב, נראה שזה מועיל דוכין לאדם.

ואם הודיע לו בביה"ש מותר, שו"ע סימן תי"ג. וזה ככל המבואר להלן סי' תט"ו ס"ב-ג' שאינו לכתחילה, וכן בדיעבד מהני (עיין ביה"ל ד"ה מבעו"י).

178. שו"ע סי' תי"ג גבי רבים, וה"ה ביחיד, וכמש"כ האחרונים בסי' תי"ד. (והוא מבואר בעירובין פ.). וכן הזהיר ע"ז בביה"ל (ד"ה וכל), עיין שם.

179. עיין שם בסימן שס"ו כל פרטי הדינים על ידי מי אפשר לזכות לכתחילה ומי בדיעבד, וכן צורת הזכייה בהגבהה וכו', והכל שייך גם לכאן.

180. כן כתבנו בסימן שס"ו בענין עירובי חצירות, וה"ה בנידוד בעירוב תחומין מלבד שאין דרך להקפיד ע"ז [ויש אפשרות להתנות בתנאי של מתנה ע"מ להחזיר, או בתנאי שלאחריו יהיה לאחרים, וכן שמעתי שעושים באגודת חסד מסוימת בתנאי, ויש להאריך בזה עוד ואכמ"ל, אך כפי שכתבנו זכיה זו אינה בכלל זכיה ממונית, ולכן אין חשש כלל].

181. ע"י רמב"ם פ"ו מעירובין הכ"ד, וכ"ה בשו"ע סי' תי"ג ובפ"ו בכ"מ. וכן הזהיר ע"ז הביה"ל (ד"ה וכל), עיין שם. ולעיל בסימן ת"ט ס"ח נתבאר שצריך קנין שביטה לעיכובא.

182. עיין שו"ע ס"ס תט"ו ור"ס תי"ג. ולהלן בענין נוסח העירוב יבואר עוד.

183. ויכולים לומר הנוסח בעצמם ולא דווקא השליח, עיין ביה"ל סי' ת"ט ד"ה ויאמר.

184. פשוט, ועיין להלן בהלכה הבאה לענין רבים.

185. הכל מבואר בסימן תי"ג, וככל הנזכר בהלכה הקודמת.

186. ביה"ל ד"ה וכל.

[ועיין לעיל בסימן שס"ו שכתבנו לדון בזיכוי העירוב אי הוי זכיה ממונית, או רק בשביל העירוב. ונת' שאינו זכיה ממונית ולכן יכול לאוכלו לאחר שבת, וכן יכול להחליט שמעתה אינו מערב לאותם אלה שעירב עליהם בשבת שעברה אלא לאחרים וכדו', ועיין עוד לעיל בהלכה הקודמת בהערה חמישית מש"כ בזה, ומ"מ בנידוד י"ל שמעיקרא לא זיכה לו הכל, אך א"צ לזה].

187. פמ"ג, ה"ד בביה"ל ד"ה המערב. ואמנם הביה"ל תמה ע"ז מלשון הרמב"ם. אולם הדבר קשה מאד (כעין מש"כ המשנ"ב סק"ג), עיין בספר דרך תמים ובבני ציון ובתנ"ש פמ"ג הערה ג', עיי"ש. ואף את"ל שצריך כלי אחד, י"ל שזה רק בקיבוץ פת מכולם כעין הדין בעירובי חצירות עמש"ש, ועכ"פ בהשתתפות ולא בזיכוי כזה, דכולי האי ודאי אין חשש.

188. שו"ע ס"ס תט"ו, או לכל בני הישוב (ביה"ל סוד"ה וכל). וע"ע בהלכה הבאה.

189. מצוי שאגודת עזר מציון מניחה עירוב בדרך שבין בני ברק לפתח תקוה, ויש עוד כהנה, ועושים כן בשביל הליכה לביה"ח, או בשביל אפשרות הליכה מישוב לישוב וכדומה.

190. כדרך המניח עירוב לכל בני העיר בסי' תי"ג וס"ו תט"ו, כך יכול לומר לכל מי שהעירוב יכול להועיל לו [וכהאי גוונא כתבנו בסימן שס"ו בענין נוסח שיתופי מבואות שאומר לנו ולכל "בני העיר", וכתבנו בהערה שלכא"ו היה עדיף לומר לכל מי שיועיל לו, ולגבי תחומין הוא נחוץ טפי, כיון שבזה אינו עירוב משותף לכולם, שהרי יש ישובים שונים שאינם קשורים ז"ז כלל, ולא יכולים להיות עיר אחת ע"פ ד"ת, ואעפ"כ כולם משתמשים בזה.

191. הנה אי אפשר להניח כמויות גדולות לרבים, ומה גם שרבים לא צריכים את זה, וגם מי שצריך והוא מסופק בכך, א"צ לגמור בדעתו מער"ש, רק לחשוב ע"ז ובשבת יגמור בדעתו, ובביה"ל (ד"ה וצריך) הסתפק במניח לרבים ואין מספיק לכולם, אי אמרינן ברירה לאלה שלבסוף הלכו, או שכולם לא קנו, וצ"ע, עיי"ש. והשאלה גדולה יותר כאשר בכלל אין כמות כ"כ גדולה לעיר שדייריה מרובים, ובאופן זה יוכלו להתנות שהם מזכים עבור הראשונים שיזכו בזה [ואף הביה"ל לא הסתפק אלא כשהניח לכל העיר באופן כללי, אבל אם התנה שיועיל לאלה שצריכים ללכת שפיר דמי, והכל לפי תנאן], והוספנו שיש כאלה שרוצים לזכות, אבל בסוף לא הולכים וכדומה, ולכן יש להתנות שזה עבור כל הראשונים שעירוב זה יועיל להם, והנוסח מדוקדק כמו שכתבנו בס"ד.

ובזה יועיל הדבר למי שטועה וחושב לזכות בעירוב המרוחק ממנו, שבזה עשוי להפסיד את תחום ביתו [ונפ"מ לפשטות השו"ע בסימן ת"ח שצריך להניח רק אלפיים ממקומו, או לחזו"א שהעיקר חכמ"א ולא לן בה וכדו'], וע"י שעושים תנאי שיועיל רק למי שיועיל לו לטובתו שפיר דמי.

192. עירובין (פב), ושו"ע (סימן תי"ד ס"ב). ולכן אם אמו לא עירבה אין לטלטלו, ואם עירבה מותר כמו אמו, וה"ה אם בעלה עירב עליה ושתקה (עיין שו"ע ס"א ויבואר להלן), הקטן נגדר אחריה לכל דבר.

193. שו"ע ס"ב. אבל אם נכנס בתוך השנה השביעית אפילו יום אחד צריך לערב עליו בפ"ע, ואינו יוצא לא בעירוב אביו ולא בעירוב אמו, עיין משנ"ב ושע"צ.

והנה במג"א (סק"ב) כתב ששיעור זה בן שש הוא באינו חריף, אבל בקטן חריף כבר בתחילת שנה שישית א"צ לאמו, וכמש"כ בה"ל סוכה (סימן תר"מ) לענין חיוב קטן בסוכה שהוא בקטן בן ה' או ו' שנים (עיין בב"י שם ובנו"כ השו"ע שם), אולם המשנ"ב כאן לא הביא ד' המג"א (בשונה ממש"כ בסימן רס"ט ושמ"ג וכדו'), וי"ל דס"ל דכאן לא תלו זבי"ז, וכדרך שהעיר החזו"א (סימן ק"א סק"ז) שבעירובין הקילו, ומן הסתם עד שש לקולא.

194. עיין משנ"ב סק"ז בשם הא"ר בשם הפוסקים, וע"ע כה"ח אות י', והנה העיקר כדעת השו"ע ורוה"פ, והבא לחוש ליי"א יזהר שלא להקל וכמשנ"ת.

ובמשנ"ב חשש לזה, וכ"כ הכה"ח לחוש ליי"א כדרכו, ובשעה"ד יש לסמוך על המקילים, והחזו"א תפס כדעה ראשונה, ואכמ"ל.

165. בעירובין (נב). איתא שהבא בדרך והחזירוהו מותר לו לילך, דקנה שביטה משום דנפק לארחא והוי עני. ונחלקו הראשונים האם דווקא שיצא לדרך לפי דרכו מהני, אבל ביצא לערב הוי כעשיר, או שגם היוצא על דעת לערב הוי עני. והבאנו דבריהם בסימן הקודם רס"א, עיין שם. ובשו"ע פסק כדעת הרמב"ם, והמשנ"ב הביא דברי הראשונים החולקים (ומשום דרבים הם, אך לא הכריע בהדיא דלא כהרמב"ם). ולדינא יש להקל, וכ"פ החזו"א (סימן ק"י סק"ו ד"ה ס"י ת"י) שבכל גונוי נחשב עני ומועיל השביטה במקום פלוני, וע"ע שם. [ועיין בביה"ל ד"ה בצי"א משם הח"א ומה שביאר בדבריו, ולפיה"א בכל אופן קנה שביטה].

166. וכפי שיבואר בהלכה שאחרי הבאה שלא נמלך לגמרי.

167. והיינו שיהיה מכיר את מקום השביטה (וכן דקדק השו"ע כאן במקום הידוע לו). ועיין בזה בביה"ל ד"ה ויקנה בשם הריטב"א, וכן שאר התנאים. [ועיין במשנ"ב ס"ב שהביא דברי הראשונים שכתבו תנאי נוסף שדין זה הוא רק כשיש לו שני בתים ויצא לילך לביתו השני, אבל אם אין לו בית שם ונמלך לא קונה שביטה, עיי"ש. אך לא קיי"ל כן אלא כהשו"ע ושאר פ"י].

168. בגמ' שם מבואר שאפילו עבר דרגה אחת מביתו. וכ"ה בשו"ע ס"א שדי בירד מן העליה, ואע"פ שעדיין לא יצא מן החצר.

169. משנ"ב סק"ד מר"ה. [ולעיל הבאנו שי"א שאם אין לו שני בתים לא מהני ליה, ולפ"ד כמה ראשונים הוא משום שבכה"ג חזר להיות כיושב בביתו, עיי"ש. והוא שורש אחרת].

170. כלומר שצריך שביטה חדשה, והיינו לערב בפת, או ברגליו, או שיחזור בו שוב ויתחיל ללכת "באמת" לצאת לדרך.

171. בשו"ע מבואר שאין לחלק, ועיין בביה"ל מש"כ בזה.

172. כתבנו כאן סיכום קצר כיון שאופנים אלה מפוזרים בשו"ע, והשתדלנו לעיל לסדר אותם כל נושא בפני עצמו, ויחד עם זאת לכתוב את הדברים על סדר השו"ע.

173. כמבואר להלן סי' תט"ו סק"ט, וכאן בסי' ת"ט סק"ז.

174. נתבאר לעיל בס"ס ת"ט בדיני "עירוב ברגל".

175. הנה בעירוב במזון אפשר ע"י שליח, וכמש"כ בסי' ת"ט ס"ח. וכן בשביטתי במקום פלוני מבואר שם סי"ב שיכול למסור שביטתו למכיר וכו', אבל בעירוב ברגל הוא דווקא כשהוא בעצמו עמד שם, וכמש"כ בביה"ל (ס"ז ד"ה ואם) בשם האחרונים.

176. ומבואר בשו"ע שם ס"ח והלאה כל הפרטים מי ראוי להיות השליח, ואם הוא נאמן וסומכין עליו, ואם שינה מדעת בעה"ב וכו', עיין שם, ולהלן יבוארו עוד פרטי הדינים כשמערב עליו.

177. שו"ע (סימן ת"ד), שאע"פ שבעירובי חצירות מערבין לאדם שלא מדעתו, בעירובי תחומין אינו מועיל, כיון ששייך בזה גם חוב שמפסיד אלפיים שמצד שני, ע"כ. (וכה"ג בסי' תי"ג ובביה"ל ד"ה וכל). אמנם אם

וגם אם אביו עירב עבור הקטן וזיכה לו, אין העירוב כלום, כיון שלעולם נח לקטן להיות עם אמו¹⁹⁵. ואם הקטן יתום מאמו אפשר שיוצא בעירוב אביו¹⁹⁶. ואם האם מסרה התינוק לאביו להוליכו עימו, יכול האב לערב עליו כדין המבואר בהלכה הבאה¹⁹⁷.

ו. בניו ובנותיו הקטנים, מעל גיל שש ועד גיל מצוות¹⁹⁸, צריך להניח עבורם עירוב¹⁹⁹, שיעור מזון שתי סעודות²⁰⁰. ואפשר לערב עליהם בעל כרחם, ואפילו אם הם מוחים שלא לערב, וגם אם הניחו עירוב בעצמם לצד אחר, אינו כלום²⁰¹. [ומכל מקום צריך האב לזכות להם את העירוב על ידי אחר]²⁰².

ואדם אחר שהניח עירוב עבור קטן, אם אביו מוחה אינו עירוב²⁰³.

ז. בניו ובנותיו הגדולים אף אם הם סמוכים על שולחנו אינו מערב עליהם אלא מדעתם, אבל יש בהם חילוק משאר בני אדם, שאין צריך להודיעם קודם שתחשך, אלא גם אם הודיע להם אחר כך, ושתקו ולא מיחו, יוצאים בעירוב²⁰⁴.

ואם מיחו שאינם חפצים בעירובו, אינם יוצאים בעירובו, והדבר תלוי: אם שמעו בערב שבת ומיחו קודם החשיכה אינו עירוב, אפילו אם בתחילה שתקו ואח"כ מיחו. ואם שמעו בשבת ושתקו ואחר כך מחו אינה מועילה המחאה, כיון שבשעת השמיעה שתקו, והרי זה עירוב²⁰⁵.

ח. אשתו של אדם, אינו מערב עליה אלא מדעתה, ודינה ככל הפרטים הנזכרים בהלכה הקודמת²⁰⁶.

ט. עבד עברי דינו כדין אשתו ובניו הגדולים שנתבאר לעיל, ועבד גוי דינו כדין קטן שמניח עירוב עבורו בלא דעתו²⁰⁷.

ומשרת בזמן הזה, אפשר שדינו ככל אדם, ועדיף מעבד עברי²⁰⁸.

עירוב לדבר מצוה

י. אין מערבין עירובי תחומין אלא לדבר מצוה, או מפני הדחק²⁰⁹. ובדיעבד אם עירב לדבר הרשות עירוב עירוב²¹⁰.

וכאשר עירב לצורך מצוה, מותר להשתמש בזה גם לדבר הרשות²¹¹, ולכן, המערב יכול לקחת עימו גם חפצים שאינם שייכים למצוה, כגון ביום טוב שמותר בטלטול.

ודע, שכל האמור הוא בעירוב בפת, אבל המערב ברגליו יש אומרים שמותר אף לדבר הרשות, ובמקום צורך יש להקל²¹².

דוגמאות

י"א. דוגמאות שמותר לערב לדבר מצוה:

א. ללכת לבית האבל²¹³.

ב. לבקר חולים²¹⁴.

ג. לעזור לנזקקים ונצרכים²¹⁵.

ד. לפקח על עסקי רבים²¹⁶.

ה. לקבל פני חבירו הבא מן הדרך, ואפילו אינו חכם, וכל שכן חכם או רבו²¹⁷.

ולפדיון שבויים או אנשי הצלה ומיילדת וכדומה יוצאים אף בלא עירוב, וכן כל דבר שיש בו חשש פיקוח נפש²¹⁸.

י"ב. עוד דוגמאות לדבר מצוה:

א. ברית מילה²¹⁹.

ב. להתפלל במנין²²⁰, ובבית הכנסת²²¹.

ג. סעודת נישואין ושבע ברכות²²².

ד. סעודת אירוסין, והתחייבות לתנאים²²³.

ובאופנים ג'ד' הנזכרים, הוא דווקא שהנישואין הם בין אינשי מעלי או ששניהם עמי הארץ, אבל בת ת"ח לעם הארץ או בת כהן לישראל עם הארץ, אינו דבר טוב ואינה סעודת מצוה²²⁴. ובזמנינו מי שמזלזל במצוות או בחכמים הוא כדין עם הארץ²²⁵.

וגם אם אומרים שם שירות ותשבחות אין זה נחשב סעודת מצוה, אלא בסעודת רשות בעלמא, שמוסיפים בה שירות ותשבחות²²⁶.

י"ג. הרוצה לטייל בשבת או ביום טוב בשדות ופרדים שמביאים לו שמחה מותר, משום עונג שבת ושמחת יום טוב, וכן יש להקל כשנהנה בסעודת מרעים וקרובים וכדומה, ויש מפקפקים בזה²²⁷.

י"ד. מפני הדחק מותר לערב, כגון שחושש מבני אדם שיצערו אותו, או שחושש שיגזלו אותו ויפסידו לו ממון²²⁸. ואפילו שאין בדבר פיקוח נפש, משום שאם יש בדבר חשש פיקוח נפש מותר בלא עירוב²²⁹.

זמן עירוב תחומין

ט"ו. עירוב תחומין, יש להניחו לפני השקיעה, אבל בבין השמשות [תוך 13½ דקות מהשקיעה] אסור, ובדיעבד עירוב עירוב²³⁰.

ואם קיבל עליו שבת על ידי קבלת שבת של ציבור, אסור לערב אפילו כשעדיין לא שקעה החמה, ובדיעבד נראה שעירובו עירוב²³¹.

מאן דעביד הא עביד הא, והוא בגדר עם הארץ, ונת' בתשו' במק"א דין השתתפות במקום כזה]. ונתבאר כל הפרטים באבן העזר סימן ב'.

226. במחנה"ש כתב דל"ח סעודת מצוה, דיכול לשורר בביתו, ה"ד בכה"ח אות ד', ועי"ש בכה"ח, ויל"ב. ונראה שמה שמצוי שבביתו אינו יכול לשורר כראוי אלא ברוב עם הדרת מלך, שפיר דמי, ומן הסתם שמוסיפים שירות ותשבחות, ועי' בסי' עת"ר.

227. בתרוה"ד (סי' ע"ז) התיר, וכ"פ הרמ"א (כאן ס"א) לצורך טיול בפרדס. [ובתו"ש כתב שלא להקל אלא ביו"ט שיש בו שמחה ולא בשבת, אולם כתב הכה"ח אות ו' שבח"א כתב כדברי הרמ"א שמותר גם בשבת]. והנה גם הבי"ח הביא דברים אלו, אלא שהשמיטם בשו"ע, ושמה היה מסופק בזה, דחזה בה תיחוא, ובאמת שברשב"א בעבוה"ק (ש"ה ט"ו) משמע שאסור לערב לראות וליהנות באיזה דבר, ולכא"ו זה פליג על הרמ"א, ועיין בדברינו בסי' ש"מ"ב גבי שבות ביהש"מ לצורך עונג שבת.

והנה לדעת הרמ"א והאחרונים המתירים נראה שלא דווקא כשהוא נהנה בכל רגע בהליכתו, אלא ה"ה כשהולך לראות דבר שנהנה בו (ועיין לעיל סי' ש"א ס"ב), ולפי"ז נראה לסמוך על מה שהעירוני שכל הנידון הנ"ל בסעודת נישואין וכדו' שיש אופנים שאינו מצוה, הני מילי כשהולך בשביל המצוה, אבל אם הולך ליהנות מהסעודה שפיר הוי מצוה, אלא שזה ק"ק מסתימת הפ"ו דהא מן הסתם כל אדם נהנה מן הסעודה, וי"ל דאם היה טוב לו יותר מבביתו ל"ח שנהנה בסעודה, כעין מה שמצאנו לעיל סימן ש"ע ס"ה מגמרא דעירובין בבני רב ושומרים וכדומה.

228. שו"ע ס"א ומשנ"ב. וה"ה כל שעת הדחק, אך י"ל שאין זה היתר מוחלט כאותם הנידונים בסי' ש"מ"ב בדבר שטרוד ונחפז עליו.

229. משנ"ב סק"ו.

230. עיין שבת (לד). שהקשו דייקי אהודי אי מערב בביהש"מ, ואמרו ל"ק הא בעירובי חצירות והא בעירובי תחומין, ועוד מבואר (שם) ובעירובין עו). בדביעבד מהני בביהש"מ, והתוס' והרא"ש כתבו דדוקא בעירובי חצירות לקולא אבל לא בתחומין, ורש"י פירש אף בעירובי תחומין, וכ"פ הרמב"ם (פ"ו מעירובין ה"ג), ובטעם הדבר שחלוק עירובי תחומין מעירובי חצירות, ברש"י כתב שיש לזה סמך מן התורה, וה"ד במשנ"ב כאן. והרשב"א בעבוה"ק (ש"ה ט"ו) כתב דמוקמינן ליה אחזקת ביתו, וע"ע בריטב"א בשבת שם ובעירובין שם וריה"ו ועוד שכתבו כן דעירובי תחומין מקני ביתא הוא לקנות שם שביתה, וי"ל שיש בזה טעם אחר דקנין בשבת חמיר טפי מעירוב הקל, ודו"ק. ובתורא"ש (בשבת) כתב בשם הרב פורת טל מטעם שעירוב תחומין יש בו טורח גדול, ולא התיירו בביהש"מ טורח כזה, ע"כ. והוא חידוש. ובפ"י בסי' ש"מ"ב לא נזכר חומרא בדבר שיש בו טורח, אך שאני התם דהוא כגדרים שאחז"ל ואין לנו להוסיף, כידוע.

ולדינא בשו"ע (סי"ב) כתב שלא לערב בביהש"מ, ובדיעבד עירובו עירוב. ובשו"ע (ס"ג) כתב שבנאכל העירוב בביהש"מ או הניחו בביהש"מ קנה עירוב, ויש חולקים, ע"כ. ובביה"ל (ד"ה ויש) העיר על השו"ע שסתם לדינא שבדיעבד הוי עירוב, ולדעתו יש להחמיר כדעת תשעה ראשונים, וסיים בצ"ע לדינא, וכן לעיל (בד"ה ואם ערב) כתב שלדבריו אף בדיעבד אינו עירוב, אך יש להקל בביהש"מ דר' יהודה כיון שלר"י הוי עירוב, ע"כ. והנה מלבד שמרן השו"ע פסק להקל, עוד בה דאיכא לצרף שיטת ר"ת שכמותו כתבו הראשונים כידוע, ורק מפני המנהג כהגאונים מחמירים,

אבן העזר (ה"ד בכה"ח אות א') כתב שכ"מ בירושלמי שאסור אף ברגל. והנה בכ"י כתב כדעת המתירים וכמש"כ השעה"צ שם, אולם בשו"ע השמיט דין זה, ובאהע"ז שם כתב דלכך השמיטו השו"ע כיון שיש אוסרים, והביא דברי האחרונים שכתבו לדינא שאין להקל אלא במקום צורך גדול, ובמשנ"ב פסק שבמקום צורך יש להקל, וביאר בשעה"צ שא"צ דווקא צורך גדול, בדברנבן אולינן לקולא.

213. שו"ע סי' ט"טו ס"א. ועיין בהל' שבת סי' רפ"ז מה שנתבאר דין ניהום אבלים בשבת וכו'.

214. פשוט. וע"ע בהל' שבת שם משנ"ת דין ביקור חולים. [וכ"ז כשיש מי שמטפל בחולה, שאל"כ ויש איזה חשש לבריאותו ולחיוו ה"ז כאנשי הצלה שמבואר להלן שא"צ עירוב, ועי' נדרים מ: והכל לפי הענין]. ומצוי כיום שבתו חולים רחוקים מן העיר, וצריך להניח עירוב תחומין עבור זה.

215. ואפילו ליחיד דגמ"ח הוא, והפליגו ח"ל בגודל המצוה בגופו ובממונו. **216.** משנ"ב סק"ד. ומצאנו גם בהל' שבת (סימן ש"ו ס"ו) דחפצי שמים היא [ובכלל זה לדבר בחשבונות של מצוה, ולפסוק צדקה, ולשדך את התינוק ליארס, וללמדו ספר או אומנות, וע"ע שם].

217. עיין שו"ע ס"א ומשנ"ב סק"ג ובעשה"צ אות ח"ט. ועיין כה"ח אות ו'.

ומסתבר להתיר בכל אופן שהכל הוא דבר מצוה, וכ"כ רה"פ.

218. פשוט, וכ"ה במשנ"ב. ולעיל נתי' דיני היוצא ברשות סימנים ת"ה-ת"ז, ודו"ק.

219. משנ"ב סק"ד.

220. שם. ומצוי בישובים שתושביהם מועטים, ובהכניס רחוק, וכנזכר בהקדמה ר"ס שצ"ו.

221. כן הוסיף בתו"ש (סק"ה), וכא"ח (סימן צ' ס"ט) ועוד שאף בלא מנין יש מעלה, וה"ה כשיש מנין אבל אינו בהכניס עדיף בבהכניס, וזו מעלה נוספת.

222. שו"ע. ועיין בסי' של"ט דין נישואין בשבת ובער"ש. וכאן הוא בשבת וי"ט שחל בז' ימי המשתה.

223. עיין משנ"ב סק"ב, ובכ"ד עמד בזה השו"ע גבי סעודת תנאים, ושם נקט קנין. והנה בדברינו בסימן ש"ו הבאנו מה"ח (שם אות נ') בשם התה"ד שלא לעשות קנין סודר בשבת אלא רק תקיעת כף כנהוג, וע"ע מש"ש. וכאן המדובר הוא גם אם נעשה הכל בערב שבת והסעודה נמשכת לשבת.

224. פסחים (פב), הובא בדברי האחרונים כאן. והנה רמזנו בזה ב' פרטים, א'. שדברינו הם גם על שני האופנים, ואף שבגמרא נזכר על נישואין, מ"מ ק"ו הוא לאירוסין שלהם וקנין שלהם שאינו מצוה. ב'. אף שבגמרא אמרו בת ת"ח וע"ה, מ"מ נראה שאין זה אלא אורחא דמילתא, והעיקר תלוי כפי מה שהוא הבת, שאם היא יראת שמים ומדקדקת במצוות כמו שמצוי כיום שלומדות בבתי חינוך יר"ש, הרי היא מתאימה לכתחילה לת"ח, אף אם אביה עם הארץ, וכן להיפך ח"ו, והגמ' דיברה בזמנם אורחא דמילתא שהבת נהגה כביתה לגמרי (עיין פסחים מט. מ"ש על עמי הארץ ונשיהן ובנותיהן). ולכן כתבנו שכל ההיתר כששתיהם עמי הארץ [ובת ת"ח היינו דוגמא לאשה שהיא יר"ש ומדקדקת במצוות].

ונתבאר כל הפרטים באבן העזר סימן ב'.

225. עיין משנ"ב סק"ב ושעה"צ אות ו'. [וע"ע שם במשנ"ב שכל ההיתר להשתתף הוא רק בסעודה שאין שם יוקידי תערובת, עיי"ש. ואכן בד"כ

195. משנ"ב ושעה"צ בסו"ס תי"ד, ועיין חזו"א סי' ק"א סק"ה שאפילו אם תאמר שאינה רוצה.

196. עיין שעה"צ אות י"א שצידד כן, וכן הכריע המאירי בבית הבחירה (פב), עיין שם.

197. חזו"א סי' ק"א סק"ה, ומ"מ ניח עלי עירוב, וכדלהלן בהלכה הבאה.

198. משום שבפחות מגיל שש דינו כהלכה הקודמת, ומגיל מצוות דינו כהלכה הבאה [ואין חילוק אם הם סמוכים על שולחנו או לא, שו"ע].

199. שו"ע סימן תי"ד.

200. ולפמשנ"ת לעיל בסימן ת"ט ס"ז שמניחים שיעור ב' סעודות לקולא, אי"כ ה"ג כיון שקטן אוכל מעט, אפשר להניח מעט.

201. שו"ע סימן תי"ד.

202. עיין תוס' עירובין (עט), וכ"פ המשנ"ב סק"ב, ועיין חזו"א סי' ק"א סק"י [ורק בקטן פחות מגיל שש או עכ"פ בן ד' ה' א"צ].

203. חזו"א שם סק"י"א. ואמנם בביה"ל (ד"ה אינו) כתב שאחד יכול להניח, עיי"ש. וי"ל שזה רק בלא מוחה האב.

204. עיין עירובין (פב). וב"י. וכ"פ בשו"ע ומשנ"ב סי' תי"ד.

205. עיין משנ"ב (סק"ה). ועיין להלן בענין זמן קניית שביתה ובענין חזרה בו מן העירוב.

206. שם ושם.

207. שו"ע סי' תי"ד. אמנם דיני העבדים המבוארים ביו"ד סי' רס"ז ה' עבדים אין בינינו כיום, ועיין כה"ח אות ה', וע"ע בדברינו בהל' שבת סי' ד"ש בהערה, ואכמ"ל.

208. עיין ביה"ל ד"ה סי' שפ"ב שנסתפק אם דינו כעבד עברי או ככל אדם, ולענ"ד הדבר תלוי לפי הענין אם הוא משרת כזה כדמיון עבד עברי, או שהוא משרת המנהל אורח חיים משלו כמו שמצוי כיום.

209. בעירובין (פב), ואין זה כעירובי חצירות ושיתופי מבואות, שיש מצוה לערב בכל אופן (עיין בדברינו בבירורי הלכה על סימן שמה"ה סימן ה'), ששם הוא נועד לדבר הרשות, כדי להציל רבים ממכשול (וכמו שהבאנו שם מתשו"ה מהר"ש אבוהב), אבל כאן אדרבה עשוי לבא לידי מכשול (כ"כ הב"ח). ויש לבאר, א'. שהרי מפסיד אלפיים שבצד השני, ושמה יטעה או יצטרך לילך לשם, ב'. שמה יטעה לצאת יותר מתחומו של אלפיים [ובהלכה הבאה יבואר מהו דבר מצוה ושעת הדחק].

210. נחלקו בזה הראשונים, שרש"י ורי"ה ורשב"א ואו"י ועוד ס"ל דאף בדיעבד אינו עירוב, והרמב"ם והמ"מ בשם הרמב"ן וריא"ז ס"ל שמותר, וכ"פ בשו"ע סי' ט"ו.

211. כ"כ הרמ"א בהגהה, והוא ק"ו מהדין הקודם, שאם אמרו שבדיעבד עירובו עירוב, שוב אחרי שנעשה הוא לכתחילה, ושמה רוצה להתיר אפילו כשמתחילה כוונתו גם בשביל הרשות או שזה עיקר מטרותו, ויל"ב. והגאון בעל הפלאה בשו"ת גבעת פנחס (סימן מ"ו) כתב שכאשר יש צורך מצוה ורוצה ללכת גם לדבר הרשות יכול להרחיק עוד את העירוב, אף שבשביל המצוה די לו במקום קרוב יותר, והוא מבואר יוצא מד' הגמ' והראשונים.

212. נחלקו בזה הראשונים, שדעת רש"י שמותר וכמש"כ האחרונים בדעתו, וכן רי"ה והרשב"א וטור, ה"ד בשעה"צ אות ו'. ומאידך התוס' ורא"ש בפסחים (מט). מחמירים, וכ"מ מסתימת הרמב"ם, וע"ע בספר נתיבות הבית על עבוה"ק להרשב"א עוד מדברי הראשונים בזה, ובספר

עוד יש לבאר שאם גמר בדעתו ונכנס שבת, שוב אינו יכול לחזור בו, ואף בשבת עצמה אם כבר הלך לצד אחד אינו יכול ללכת לצד השני שהוא חוץ לתחום עירובו וכיוצא²⁴⁵.

ה. אפשר לערב גם לרבים בתנאי שאם ירצו לסמוך על זה יסמכו, ואם לא כן יקנו שבתה במקומם [או בעירוב אחר שהם מניחים על תנאי] וכיוצא, וצריך להודיעם על כך, והם אינם צריכים לגמור בדעתם, אלא בתנאי וכנזכר. ואפשר לעשות כן פעם אחת לכל השנה, ואין המזכה צריך להחליט על מי הוא מזכה, אלא מי שירצה יזכה בכך²⁴⁶.

ו. מן האמור יוצא שאדם שאשתו צריכה ללדת ויש ספק שמא תלד בשבת, או שמא הוא ילך לאיזו דרשה, או לאירוע מסוים, יכול לסמוך בערב שבת על עירוב שהניחו אגודת חסד לתועלת הרבים, ויעשה תנאי אם יצטרך לכך הרי הוא קונה עירוב זה, ואם לא יצטרך הרי הוא נשאר כשבתתו.

ז. אי אפשר להניח עירוב לחצי שבת, ואפילו אם הניחו מבעוד יום ואמר שיחול העירוב באמצע שבת, אינו כלום.

ולכן, אם הניח שתי עירובין אחד למזרח ואחד למערב, ואמר שהאחד יחול בתחילת שבת והשני באמצע השבת, הראשון חל לכל השבת והשני אינו כלום. אבל אם הניח שני עירובין בסתם ולא פירש מה יחול קודם, הרי הדבר ספק מה חל קודם. ואם שניהם הונחו לסוף אלפיים לא יזו ממקומו, אלא אם כן נותר לו חלק שבועי מותר²⁴⁷.

סימן תט"ז

עירוב בשבת או ימים טובים הסמוכים זה לזה

א. אפשר להניח עירוב תחומין פעם אחת לכל שבתות וימים טובים שבכל השנה כמו שנתבאר, ואפשר גם להניח שני עירובים או יותר ולהתנות שלהיכן שירצה ילך, וכן אם שבת סמוך ליום טוב, או שני ימים טובים סמוכים זה לזה, או שלשה ימים זה אחר זה, יכול להניח שנים או שלשה עירובין, שבכל יום יוכל לילך למקום אחר²⁴⁸. ואין צריך להחליט לפני אותו היום להיכן רוצה לילך, אלא באותה שבת או יו"ט יוכל להחליט²⁴⁹.

ב. יום טוב הסמוך לשבת מלפניו או לאחריה, וכן שני ימים טובים של גליות, הרי הם שתי קדושות נפרדות, ויכול לקבוע שבתה לכל אחד בנפרד, אבל שני ימים טובים של ראש השנה הרי הם כיום אחד²⁵⁰, וחייב עירוב אחד לשניהם. ובכל זה יש קולא וחומרא וכמו שיתבאר.

ג. יום טוב הסמוך לשבת מלפניה או מלאחריה, כל יום חל העירוב בנפרד לאותו יום, ולכן:

ט"ו. עוד יש להזהר שהעירוב ישאר קיים כל בין השמשות, ובדיעבד אם הניחו לפני השקיעה ונאכל בבין השמשות, יש להקל מן הדין שעירובו עירוב²³². ואם הניח עירוב בבין השמשות ונאכל בבין השמשות, בודאי אינו כלום²³³.

ולכתחילה יש להזהר שכל פרטי ותנאי עירוב תחומין יהיו כדין בכל בין השמשות²³⁴.

י"ז. עירוב תחומין, יש להניחו לכתחילה בערב שבת, ובמקום צורך וכגון שהוא חושש שמא ישכח, יכול להניחו גם מתחילת השבוע, ואם יזכור יסמוך עליו שוב בערב שבת²³⁵.

יכול אדם לחזור בו מעירובו עד השקיעה²³⁶.

סימן תי"ב-תי"ג

עירוב על תנאי

א. עירוב תחומין אפשר להניחו על תנאי, שאם ירצה יוכל בשבת ללכת על סמך העירוב, ואם לא ירצה יקנה שבתה במקומו²³⁷. וכן ראוי לעשות לכתחילה בכל פעם שעושה עירוב תחומין, שיאמר שמערב על תנאי²³⁸.

והדבר מצוי: במי שאשתו צריכה ללדת, והוא מסופק שמא תלד בשבת, ויצטרך לחזור מבית החולים לביתו²³⁹, או שיש איזה אירוע משפחתי, או דרשה וכיוצא, והוא מסופק אם יהיה בכוחו ללכת לשם, וכל כיוצא בזה.

ב. אפשר לערב פעם אחת לשבתות הרבה, שיניח מזון שתי סעודות במקום קבוע המשתמר, ויכוון לקנות שבתה בעירוב זה כל שבתות השנה, ויכול גם להתנות שאם ירצה יחליט בשבת שהוא הולך על סמך העירוב, ואם לא כן הוא נשאר במקומו²⁴⁰.

ואפשר שאין לערב ליותר משנה אחת²⁴¹.

ג. כמו כן אפשר להניח שני עירובין לפני צדדי ביתו, אחד למזרח ואחד למערב, ולהתנות שאם ירצה בשבת לילך למזרח יקנה העירוב שבמזרח, ואם למערב יקנה העירוב שבמערב, ואם לא ירצה לילך בכלל ישאר שבתתו במקומו, ובשבת יחליט היכן היא שבתתו²⁴².

ד. תנאי זה אינו מועיל אלא אם כן היה לו איזה ספק אולי יצטרך לילך, ורק שלא גמר בדעתו לכך, אבל אם גמר בדעתו שלא לילך לשם אין מועיל מה שבשבת הוא רוצה²⁴³. אבל בבין השמשות יש להקל מן הדין²⁴⁴.

ולכן עד 13/4 מהשקיעה שפיר יש להקל למעשה.

231. עיין בדברינו בסימן שצ"ג מש"כ בזה.

232. עיין שו"ע סי"ג, ונתבאר לעיל בסימן שצ"ג. והנה בנידו"ד הוא חמור יותר מהנידון הקודם בהניח בבין השמשות, ששם יש לצרף שיטת ר"ת ודעימיה, אבל כאן הוא בהיפך שיש לצרף שיטת ר"ת לחומרא, שנאכל ביום ואינו עירוב, אך שמאידך גיסא יש בזה גם קולא נוספת על הנידון הקודם. ובנידו"ד שהניח עירוב לפני מבואר ברשב"א וריטב"א (סו). ועוד דמהני בגלל חזקתו שהונח מתחילת ביהש"מ, וכ"ה במשנ"ב סק"א [וגדר החזקה, היינו שתולים שהיה קיים עד הזמן שראוי להתקיים, וכמש"כ המשנ"ב]. ועיין בביה"ל מש"כ בזה.

ומעתה אף שיש חומרא בצירוף שיטת ר"ת, ונימא ס"ס לחומרא (שמא כר"ת ודעימיה, ושמא כדעת האומרים שבביהש"מ לא קנה עירוב, וזה תלוי בדברי הפו"א עבדין ס"ס לחומרא בדברנו שנת"ב כ"מ בהל' שבת וביוסף טוהר, ובד"כ נקטינו לחומרא, אמנם מצאנו לעיל בהל' עירובי תחומין שהקילו בס"ס ואף מחסרון ידיעה, ועמש"כ בזה שם). אך מאידך יש גם קולא כאמור, ומאחר ומנהג העולם כהגאונים, יש להקל.

ויש להוסיף עוד שבנידו"ד יש לכאורה חומרא נוספת, וכמו שהעיר הביה"ל (ד"ה נאכל) דדילמא כל ההיתר בנאכל בבין השמשות הוא רק בביהש"מ דר' יוסי אחר דשלים ביהש"מ דר"י (שהוא י"ג דקות), עיין שם, וזה הרי ודאי קשה לצמצם, ונימא שצריך שיהיה קיים כל ביהש"מ, אולם לעני"ד סתימת הדברים דקאי על כל ה"ג דקות ככל דוכתא שמזכירים ביהש"מ, שהכוונה לביהש"מ דר' יהודה, ולא נותר אלא שהשו"ע פסק כר"ת, אך כאמור שלמנהג הגאונים שפיר יש להקל.

233. נתבאר בסי' שצ"ג. אבל הניח לשתיים, לאחד לפני השקיעה עד ביהש"מ ולאחד אחר השקיעה עד צאה"כ, שניהם קנו עירוב, שם. [ואם באו שניהם לשאלו בבת אחת, עיין בנוב"ק יו"ד סי' ס"ה, ובכה"ח סו"ס שצ"ג].

234. זה ברור לכ"ע שצריך שיהיה לכתחילה כל ביהש"מ, שלא להכנס לספקיות, וכמש"כ בביה"ל (סימן שצ"ד ד"ה ויכול), וכ"ש בעירובי תחומין ש"א שהוא לעיכובא, ולכן יש להזהר בכל עניני העירוב, כולל הנחת העירוב וקניית שבתה ונוסח העירוב [וכן ידיעה במקום הצורך].

235. ברשב"א (לח). הביא מהירושלמי שאפשר להניח עירוב לצורך שבת גם ביום חמישי, עיין שם (וכ"כ בפשיטות החזו"א בסי' ק"ט סוסקט"ז אפילו ביום ראשון, עיי"ש, וה"ד בשונו"ל ס"ג, והיינו כמו עירובי חצירות, אף שבעינין כאן קנין שבתה בשונה מע"ח, ויתפרש לדבריו מש"כ בירושלמי ביום חמישי, דלאו דווקא הוא), אבל במאירי (לח). משמע שאפשר להניח רק מחצי היום של ערב שבת (וכבר העיר שם בהגה"ו הגר"ש ברוידא, וכתב שלא מצאנו כן בפו). ובספר תחומי שבת רפ"ב בהערה הביאו מספר העיתים סי' נ"ט משם רב שרירא גאון שבעירוב ברגליו צריך שיהיה בערב שבת סמוך לחשיכה, ובמקו"ח (בקיצור הלכות סי' ת"ח ס"א) נסתפק בזה מלשונות השו"ע, עיי"ש. ולדינא כתבנו להחמיר לכתחילה, אבל מאחר דברי הרשב"א הנ"ל בשם הירושלמי החזו"א כתבנו שיש להקל במקום צורך, וכגון שחושש שמא ישכח, והרי העירוב הוא לדבר מצוה ושעה"ד, ובעירובין לקולא, ודו"ק. אך אם יזכור שוב בערב שבת יכוון שנית לקנות שבתה, ואת"ש.

נראה מדברי הפו"א הנ"ל שאף שא"צ להניח עירוב תחומין סמוך לשבת,

וכמש"ש.

240. עירובין (לו): ושו"ע סימן תי"ג. [ויש להעמידו על חזקתו, עיין לעיל סי' ת"ט ובסי' ס"ח, שצ"ג, תט"ו].

241. הנה יש להסתפק אם מה שאמרו לכל שבתות השנה הוא בדווקא, או שאפשר גם לכמה שנים, ונראה שיש לומר שבדווקא הוא, וכדרך שאמרו במגילה ובפ' זכור שהוא משום לא תשכח, ופעם בשנה נצטוונו על כך, וכדפירש החת"ס שהוא משום שכחה [והוא הדין לגבי התרת נדרים, שאמרו פ"ק דנדרים בראשונים שעומד ברי"ה ומתנה וכו' עד ר"ה, וכן מצאנו גבי תנאי על מוקצה בנרות, וכמש"כ בברכ"י סי' רע"ט סק"ג בשם מהר"א אזולאי, וכה"ג הבאנו בסי' רס"ג].

והנה אם באופן כזה היה העירוב חל בכל ער"ש מחדש [וכל שכן אם הוא גם עם תנאי], שפיר י"ל כנ"ל שאי אפשר ליותר משנה, אלא שבפשיטות הוא מתנה מראש לכל השנה, והרי זה כקונה שבתה פעם אחת לכל השנה [ומזה הרי דן בעל החוות יאיר במקור חיים בקיצור הלכות סי' ת"ח לענין האפשרות לקנות שבתה שלא בערב שבת, ודו"ק]. וכך הוא יכול לשנות את השבתה ולחזור בו כל ערב שבת, ועדיין י"ל שאף מן הסתם השבתה מתחדשת בכל ערב שבת, וכל שכן בתנאי, ואפשר איפוא שאין לערב יותר משנה.

242. שו"ע סי' תי"ג.

243. עיין שו"ע סימן תי"ג ומשנ"ב ושעה"צ אות ב'.

244. עיין משנ"ב וביה"ל ד"ה מבעו"י. ולעיל [בסימן תט"ו ס"ג] כתבנו להקל מן הדין, ודו"ק. ועי' שעה"צ אות ב'. [ועיין לעיל בסו"ס תי"ג-תי"ד בהערה].

245. עיין משנ"ב סק"ח וכל כיוצ"ב שאם יצא לתחומו ה"ו כהובר [א"כ יאמר בהדיא שאינו חושב לקנות שבתה, שבכה"ג הרי הוא עובר איסור שיוצא חוץ לתחום].

246. הכל מבואר סי' תי"ג ובפו'.

247. הכל מבואר בסימן תי"ב ובפו' שבהניח שתייהם והוי ספק לא יזו ממקומו [ולא שייך בזה ספק דרבנן לקולא, שהרי אחד מביניהם ודאי אסור, וכן ביאר הגרע"א בדו"ח (לח). עי"פ התוס' ביצה (יד), וכלל זה מבואר בראשונים מגילה (ו): ובר"ן ער"פ, ועי"פ ביוסף טוהר בספק בוסתות, ועוד. ועי"פ בחי' רע"א שם].

248. אבל להניח כמה עירובין לשבתות הרבה, אין לעשות כן, כאשר כל שבת כוונתו לילך למקום אחר, ולא מצאנו שמועיל אלא רק בעירוב אחד למקום אחד שמוניחו פעם אחת לשנה שלימה, אבל אם מניח לכמה שבתות לכל שבת במקום אחר אינו מועיל, שהרי א"א להניח עירוב משבוע לשבוע אחר [ולכל היותר מיום ראשון כמו שכתבנו לעיל מהראשונים החזו"א, ועמש"ש בהערה], ורק כאן ביו"ט סמוכים זל"ז או לשבת מותר אף למקומות שונים. [ואם הוא מניח כמה עירובים בתנאי, ה"ו מועיל גם לכמה שבתות, ודווקא כאשר התנאי שייך גם בשבת הראשונה, שאז מהני גם לאחרים].

249. כדלעיל בסימן תי"ג, ואחר שהחליט שוב אינו יכול לחזור בו ולילך לצד אחר.

250. עיין בכל זה בעירובין (לח). יו"ט הסמוך לשבת וכו', ונפסקה הלכה (שם בע"ב) כר"א שהם ב' קדושות בתורת ודאי ולא מספק [ומ"מ אסור משום הכנה, וכמו שאמרו שם בע"א], ובשני ימים של ראש השנה מבואר

מ"מ זה דווקא בזמן ששייך לשבת, שבזה ניכר הדבר שהוא עשוי לקניית שבתה, ולא סתם שמירת פת בעלמא, ולכן המאירי הצריך שיהיה אחר חצות שאז כבר ניכרת עיקר ההכנה לשבת שלא די בכך שהוא ערב שבת אלא גם הוא בגדר סמוך וניכר לשבת, והרשב"א שהתיר להניח ביום חמישי יש לומר שגם ביום רביעי מותר, שכל אלה שייכים לשבת הבאה, וכמבואר בגיטין (עז). וכ"ד שכל שלשה ימים ראשונים לאחריהם ושלשה אחרונים לפנייהם, ולהחזו"א גם מיום ראשון אפשר להניח שהרי כבר מיום ראשון אפשר להניח לשבת, וכמש"כ ברפ"ב דביצה (זו). מחד שביך לשבתא (ואף ב"ה מסכימים לזה בעיקרו, ועי"פ משנ"ב סי' ר"ג). אבל לפני כן ה"ו שייך לשבת הקודמת, ולפי"ז יוצא שלכו"ע אין להניח לפני שבוע זה.

אמנם מצאנו שאפשר להניח עירוב פעם אחת לכל השנה (בסימן תי"ג תט"ו ועוד), ויש לומר שאגב שמניח לשבת זו הרי זה מועיל גם לשבתות אחרות, ויבואר בזה שאף שאין ניכר הדבר שהוא עשוי לשבת שאחריה אלא נראה שהוא לשבת זו הקרובה, מ"מ ניכר הדבר ששם פת עירוב עליה, וזה חל גם על שבוע הבא [ונראה איפוא שממילא אין זה משנה אם הגדר הוא שכל שבת חל העירוב מחדש, או שהעירוב חל פעם אחת לשבתות הרבה].

וכאשר מניח לשבתות הרבה בכל שבוע במקום אחר, והיינו שמניח כמה עירובין שבשבת זו ילך לכאן ובשבת זו ילך לכאן וכן הלאה, בזה יש לומר שאסור לעשות כן אלא כל שבת במקום אחד, וקשה לומר שעירוב שמניח במקום זה משפיע על עירוב שבמקום אחר להחשב עירוב גם כן, אחר שאין קשר ביניהם.

וכאשר הוא מניח עירוב בכמה מקומות בתנאי שלהיכן שירצה יוכל ללכת, והספק שלו הוא גם על שבת זו וגם על שבתות אחרות, בזה ודאי מועיל לזמן רב, שהרי כל העירובין הללו ניכרים לשם עירוב גם בשבת זו, וממילא יועיל גם לשבתות אחרות, ודו"ק.

[ומה שמועיל הדבר להניח עירוב בשני מקומות נפרדים כאשר שבת ויו"ט סמוכים זל"ז וכדו' להלן סי' תט"ז, זה ל"ק, דאי אפשר באופן אחר והתירו, ועוד שכיון שא"א באופן אחר, ה"ו נחשב שזמנו לכך וניכר הדבר, ובלא"ה הרי לשבת זה זמנו, ואף ליו"ט כאשר יו"ט בשבוע אחריו נמי שרי, שהרי ליום טוב אין שייכות של שבוע, הוי לו במה שהוא סמוך ככל האפשר].

236. שעד אז יכול לבטלו, וכ"ה בביה"ל סי' תי"ג ד"ה לכל, דאחר כך הוא בספק קנה שבתה, אף שנקטינן שספק לקולא, וכאן יש חזקה לכך.

ולכאורה גם ללא הסיבה של חזקה, לא היה מועיל לחזור בו, שהרי אז יהיה אסור בשתייהן, כעין מש"כ הר"ן בפ' ער"פ והריטב"א במגילה ה: ועוד, שלא אומרים ספק דרבנן לקולא כאשר אחד משתייהם הוא בודאי נכון, אולם להלן במשנ"ב סי' תי"ג וביה"ל ד"ה מבעו"י משמע דשייך להחליט בין שתי שבתות, והקילו לו, ויל"ב.

237. משנה בעירובין (לו): והלכה כן, משום דיש ברירה בדברנו, ובשו"ע סימן תי"ג ועוד.

238. שמא לא יצטרך ויאסר לצד השני, ולפעמים צריך לילך לצד השני ויבא לידי מכשול מאחר שקנה שבתה ונאסר לו ללכת אחורי ביתו.

239. אבל לילך לביה"ח א"צ ע"ח, דפיקוח נפש הוא גם כדי ללוות את היולדת, וכמשנ"ב בסי' ש"ל, א"כ הוא אחד שהוא מיותר בסיועה,

א. יכול להניח עירוב בשתי מקומות, וכל יום ילך למקום אחר²⁵¹ [והיינו, שיניח את שני העירובין במקומותיהם לפני היום הראשון, ויסמוך על שניהם ויאמר שהוא לעירוב²⁵², ויכול לערב בתנאי שבשבת או ביום טוב יחליט להיכן רוצה ללכת²⁵³, ויש להזהר שלא יהיו העירובין הללו רחוקים זה מזה יותר מאלפיים אמה, כיון שצריך שיהיה העירוב השני ראוי להשתמש בו כבר מבעוד יום הראשון²⁵⁴, וכן יש להזהר להניח את העירוב במקום שאין שום איסור דרבנן כדי להגיע אליו²⁵⁵].

ב. אם הוא מניח עירוב במקום אחד, ורוצה לסמוך עליו בשני הימים, יש להזהר שישאר העירוב קיים גם ליום השני, אבל אם הוא נאכל ביום הראשון קודם כניסת יום השני, אין הוא מועיל ליום השני²⁵⁶.

ד. צריך להניח את העירוב מערב היום הראשון גם בעבור היום השני, למרות שבפועל העירוב חל בתחילת היום השני. ואסור להניח את העירוב אחר כך בשבת או ביום טוב, משום איסור הכנה מיום אחד לחבירו²⁵⁷. ואפילו בדיעבד אין העירוב חל²⁵⁸.

ואם הוא חושש שמא יאבד העירוב ביום הראשון, ויכול ליטלו לביתו אחר בין השמשות של יום ראשון, ולהחזירו למחר קודם היום השני לאותו מקום. ויזהר להניחו בשתיקה, ולא יאמר ששבתתו שם וגם לא יברך על העירוב, ובדיעבד אם אמר אין העירוב נפסל²⁵⁹. [וכל האמור הוא באותה הפת, אבל בפת אחרת אינו יכול לערב אפילו באותו מקום, כיון שצריך לקרוא עליה שם, ואסור לעשות כן בשבת ויום טוב רק מערב היום הראשון²⁶⁰, כאמור].

ה. עירוב ברגליו, שרוצה לערב ביום השני, אזי: אם לא עירב כלל ביום הראשון אינו מערב בשני²⁶¹, ואפילו בדיעבד²⁶².

אבל אם עירב בראשון בפת או ברגל, יכול לערב ביום השני ברגליו באותו מקום שעירב ביום הראשון, ולא יאמר ששבתתו שם אלא בשתיקה²⁶³. ובדיעבד אם אמר לא פסל העירוב²⁶⁴. ודווקא באותו מקום שעירב בראשון יכול לערב בשני, ולא במקום אחר²⁶⁵.

ואם עירב בראשון ברגל אסור לערב בשני בפת, אפילו באותו מקום²⁶⁶.

ו. שני ימים טובים של ראש השנה, הרי הם נחשבים כיום אחד ארוך, והעירוב חל מהיום הראשון לשני הימים, ולכן:

א. אינו יכול להניח שני עירובין ליום ראשון וליום שני בנפרד, אלא למקום שהוא מערב בראשון כך יהיה דינו בשני²⁶⁷.

ב. אם נאכל העירוב בראשון, מועיל העירוב גם ליום השני²⁶⁸.

ז. בשני ימים טובים של גלויות הם שני קדושות נפרדות, ויכול לערב שני עירובין כל יום למקום אחר, וכדין שבת ויום טוב הסמוכים זה לזה²⁶⁹.

ואין להניח עירוב ביום ראשון של גלויות ליום השני²⁷⁰. ובדיעבד עירובו עירוב²⁷¹.

ואין להניח עירוב בשני ימים טובים של גלויות הסמוכים לשבת מלפניה עבור שבת²⁷², ובדיעבד עירובו עירוב²⁷³.

הברכה ונוסח העירוב

א. המניח עירוב תחומין מברך בא"י אמ"ה אשר קדשנו במצוותיו וציונו "על מצות עירוב"²⁷⁴. ואם לא בירך אין הברכה מעכבת²⁷⁵, ובלבד שיאמר בפיו שהוא קונה שביתה באותו מקום²⁷⁶.

ודע, שאסור לברך מספק, ולכן כל שאין הדבר ברור שצריך להניח עירובי תחומין לא יברך, ומצוי הדבר בהרבה מקומות שמניחים עירוב לבתי חולים או לשכונות מרוחקות, והדבר שנוי בכמה וכמה ספיקות אם בכלל צריך להניח עירוב, או שמא יש חיבור ביניהם על ידי עיבור וריבוע העיר, או בגלל מידות שיעור האמה הקטן או הגדול, וכל כיוצא בזה, ויש להזהר בזה שכל שאין הדבר ברור לא יברך, ולכן למעשה מן הסתם אין לברך²⁷⁷.

ב. המניח עירוב תחומין והוא מסופק אם יצטרך לילך על סמך העירוב, או שמא לא יצטרך לו, גם הוא צריך לברך²⁷⁸.

אמנם אם הוא מערב בתנאי שאם יצטרך יחליט בשבת לילך על סמך העירוב, ואם לא כן הרי הוא כבני העיר, אינו מברך²⁷⁹.

ג. יש לברך עובר לעשייתו, כלומר קודם הנחת העירוב²⁸⁰ [וגם המניח עבור יום טוב ושבת הסמוכים זה לזה מברך מתחילת היום הראשון על שתיהם]²⁸¹. ועל ידי שליח יברך כאשר השליח מקבל את העירוב²⁸². ואם הוא מזכה לאחרים משלו יברך אחר הזיכוי²⁸³.

ואם לא בירך בשעת הנחת העירוב, יש אומרים שיכול לברך כל זמן שעדיין לא חשכה²⁸⁴.

ואם נזכר בבין השמשות ורוצה להניח עירוב, יש מתירים לברך²⁸⁵.

ד. בשעת הנחת העירוב אחר הברכה יאמר בפיו "בזה העירוב יהא מותר לי לילך ממקום פלוני אלפיים אמה לכל רוח", ואם מערב לרבים יאמר "בזה העירוב יהא מותר לפלוני ולפלוני לילך ממקום פלוני" וכו', ואם מערב לכל בני המקום או העיר יאמר "בזה העירוב יהא מותר לכל בני המקום", או "לכל בני העיר" וכו'²⁸⁶. [ואם הוא מערב לכל שבתות השנה יוסיף ויאמר "לכל שבתות השנה"]²⁸⁷.

ואמירה זו מעכבת²⁸⁸. אך אין צריך לומר דווקא בנוסח הנזכר, אלא גם אם אמר "יהא זה לעירוב" מועיל בדיעבד²⁸⁹. ואפשר שאפילו אם רק בירך על העירוב, מועיל. אך בלא ברכה אינו מועיל אלא באמירה²⁹⁰. [וכל זה בעירוב בפת או מזון, אבל המערב ברגליו אין צריך אמירה, ובכוונה לחוד סגי]²⁹¹.

ה. סדר העירוב בקצרה:

א. לקחת שיעור מזון כפי שנתבאר בסימן ת"ט.

ב. אם מערב לאחרים יזכה להם על ידי אחר, ככל דיני זיכוי שנתבאר בסימן שס"ו.

ג. יברך "על מצות עירוב", אמנם ברוב המקרים אין לברך על העירוב, ויש להזהר בזה.

ד. אומר את נוסח העירוב "בזה העירוב" וכו', כמו שנתבאר לעיל, ומתקן הלשון כפי הענין אם הוא עירוב ליחיד או לרבים.

ה. ומניחו במקומו וקונה שביתה באותו מקום.

שם (לט.) לדעת חכמים שהם קדושה אחת, ובשני ימים טובים של גלויות מבואר (שם בע"ב) שהם ב' קדושות וספיקא דיומא, וע"ע בביצה (ז').

251. שו"ע סימן תט"ז.

252. עיין ברש"י (לח.) ד"ה ואומר, ובמשנ"ב (סק"ג) כתב שמכיון שהעירוב שיברור לו בלילה הזה יקנה לו שביתה בביהש"מ של יום זה, והעירוב שבצד השני יקנה לו שביתה בביהש"מ של מחר לצורך היום השני, ע"כ. וה"ה בעירוב אחד לשני הימים צריך לפרש שהוא לשניהם וכמש"כ המשנ"ב (סק"י).

253. משנ"ב סק"ד, וכדלעיל בסי' ת"ג. ויכול להחליט שישאר כבני עירו.

254. שו"ע להלן (סעיף ג'). ולכן אסור שירחיק אפילו אמה אחת, ועיין בשו"ע כיצד וכו', ובמשנ"ב (סק"ח) כתב דמ"מ בעיר כל העיר כארבע אמות, ורק במקום שאינו עיר יש למדוד אלפיים מביתו שיהיו בו שני העירובין, ועיין כה"ח (אות כ"ט).

255. עיין לעיל (סימן ת"ט) שנתבאר שעיקר הקפידא אם הדבר כרוך באיסור דא", אבל באיסור דרבנן אין חשש, כיון שלא גזרו על שבות בביהש"מ, וא"כ אין הדבר כרוך בעביה, עיי"ש. אך נתבאר שכ"ז בביהש"מ שלפני חול, אבל ביו"ט סמוך לשבת מלפניה או מלאחריה, הרי אסור לעשות שום איסור דרבנן ממה נפשך, וכ"כ הפמ"ג שם וכאן בסי' תט"ז.

256. כיון שחלות העירוב ביום השני בנפרד, ובעת חלות העירוב אין עירוב.

257. שו"ע (ס"ב) שאסור הכנה אפילו בדיבור, ואפילו הניח עירוב תבשילין אסור, וכמש"כ ברמ"א ומשנ"ב להלן בסי' תקכ"ח. וע"ע בשולחן שלמה שם.

258. משנ"ב (סק"כ) מהרשב"א. [ואינו כעובר על איסור דרבנן בעלמא דבשווג מותר ליהנות ממנו כביה"ל ר"ס ש"ח, דכאן לא קנה שביתה בכך, וגם לא הוי כהא דאי עביד לא יהני (תמורה ד:), שבשד"ח מערכת האל"ף הביא צדדים להתיר].

259. עיין בכל זה בשו"ע ס"ב ובמשנ"ב וביה"ל ד"ה שאינו, ובכה"ח.

260. משנ"ב סק"ב ושעה"צ.

261. משנ"ב סק"ז.

262. כנ"ל בעירוב ביו"ט או בשבת, וכ"כ ערוה"ש שאינו עירוב.

263. שו"ע ס"ב.

264. משנ"ב סק"ח.

265. עיין במשנ"ב סק"ז ובשעה"צ, וכתב שיש להחמיר, וע"ע גם בספר בני ציון, ודו"ק.

266. שו"ע.

267. שו"ע ס"ב.

268. שם ומשנ"ב סק"א. [ורק כשקדשו לפי הראיה יתכן שיום שני בשבת, עיין בנתי"ש].

269. שו"ע סעיף ב'. וכל הדינים בזה כדן שבת ויו"ט הסמוכים זה לזה. עיין שם כל הפרטים, ושייך לכאן.

270. משנ"ב סק"ט.

271. ביה"ל ד"ה מפני.

272. שו"ע סו"ס תקכ"ח.

273. משנ"ב שם.

274. שו"ע סו"ס תט"ו. [ובמניח עבור יו"ט שני של גלויות, נחלקו בכיוצא בזה הפו"ם אם מברך, במג"א סימן תקכ"ז סק"ה ובחי"ר רע"א, ועו"א].

275. ככל המצוות, וכ"כ המשנ"ב סק"ד, וכ"ד הרמ"א בסי' שצ"ה.

276. דאמירה מעכבת וכדלהלן.

277. ויש להזהר בזה מאד כי ברוב המקרים הנחת העירוב הוא מספק, ובפרט לסוברים שאפשר לצרף ערים על ידי ריבועים הנפגשים, וכמו שהבאנו לעיל בסימן שצ"ח, ולשיטתם הרבה מן הערים כעיר אחת לכל דבר, ודו"ק. ומלבד כ"ז הנה הנהוג שאין קונים שביתה אלא בתנאי [כמו שנתבאר במקומו שכן ראוי לעשות שלא יבוא למכשול לחסר מאלפיים שבצד השני, והרי מה"ט כתבו הפו"ם שאין מערבין לדבר הרשות בשונה מעירוב חצירות, כיון שעירוב תחומין עשוי לבא למכשול, משא"כ בע"ח שאדרבה הוא בא למונע מכשול], ובאופן זה אין לברך, וכדלהלן בהלכה הבאה.

278. משנ"ב (סק"ג), והטעם הוא כיון שמצותו היא להניח עירוב גם על הספק שמא יצטרך ללכת (ובמשנ"ב כתב דומיא דשחיטה שמברך שציונו אע"פ שא"צ לאכול), וכה"ג כתבו הפו"ם בעירוב תבשילין שמניח עירוב ואינו יודע אם יצטרך לבשל ביו"ט, ורק אם החליט שלא לבשל כלל אז דעת הרבה פו"ם שאין לברך, וכמש"כ לדון בזה המאמר בסי' תקכ"ז סק"ח ובש"ת שואל ומשיב תניא ח"ב סו"ס"י וש"ש פלי"א הערה פ"ג, ודלא כמש"כ במועו"ז ח"ז סי' קכ"ב, ואכמ"ל.

279. פשוט, שהרי זה כספק אם הוא מניח עירוב.

280. שו"ע (סו"ס תט"ו) איתא כשמניח וכו', ומצאנו שלשון זה הכוונה קודם שמניח, עיין לעיל בסימן שס"ו סט"ו בשעה שמקבץ אותו וכו', ועיין בדבריו שם [ובמערב ברגליו לדעת התו"ש כאן סק"ז שמברך הרי שלפני שמגיע למקום השביתה יברך ואח"כ יכנס למקום השביתה, ואם כבר נכנס יצא יברך ושוב יכנס, אך לדינא הפמ"ג בסי' ת"ט סק"ז כתב שאינו מברך בעירוב ברגליו].

281. דוהי תקנת חכמים, וכ"כ בפשיטות בכה"ח בסי' תט"ז אות ב'.

282. כה"ח סי' ת"ט אות נ"ג, וכסימן תט"ו.

283. עיין בסימן שס"ו בהלכה נ"ט ובהערה שם שהבאנו שלענין עירובי חצירות מברך קודם הזיכוי, ואילו בעירובי תבשילין מבואר בשו"ע סי' תקכ"ז שיברך אחר הזיכוי, וכתבנו שם לבאר החילוק, עיין שם. ולפי"ז י"ל שכאן בתחומין יש לברך אחר הזיכוי, ובפרט שכן דעת רוב ככל הראשונים וכמש"ש, ודו"ק.

284. עיין בסי' שס"ו בענין עירובי חצירות בזה, והנה לדעת המשנ"ב ודאי דינא הכי שיכול לברך, וה"ה כאן, אבל לדעת השו"ע צ"ע לפי"ד האם בכה"ג כבר אינו עובר לעשייתו ואינו יכול לברך, שנחשב כאילו נשלמה מצותו, שהרי כבר קנה שביתה, ושוב אינו יכול לברך, והיינו כשהוא מונח במקומו, אבל אם לא הונח במקומו לכו"ע יכול לברך.

285. עיין בסימן שס"ו בהלכה ס"ג ובהערה, והנה שם בעירובי חצירות אפשר בשופי לברך, וכמ"ש שם, דחז"ל החשיבוהו כודאי, אבל בעירובי תחומין אינו כן, אך עדיין הבאנו שם מדברי כמה פו"ם שכל שהתירו חז"ל לערב הברכה נגדרת אחר המצוה ויכול לברך, ואמנם בעירובי תחומין יש חסרון שלדעת כמה פו"ם א"א להניח כלל עירוב בביהש"מ, וכמש"כ בשו"ע סי' תט"ו.

286. שו"ע סו"ס תט"ו. וע"ע ר"ס ת"ג, ובכה"ח סי' ת"ט אות נ"ג.

287. משנ"ב סק"ז, וכה"ג לעיל סי' ת"ג.

288. משנ"ב סק"ז ממג"א.

289. משנ"ב שם מהח"א. וגם זה משמע כן בסי' ת"ג שאמר הרי זה לכל בני העיר, עיי"ש. ומשמע לכאן שזה גם לתחילה, ודלא כהמשנ"ב שכתב שזה רק בדיעבד, ולא משמע שהשו"ע קיצר, וגם באומר ששביתתו תהא שם.

ועיין לעיל בסי' שס"ו שכל הנוסחאות כשרות, וה"ג י"ל כן. אך כוונת המשנ"ב שצריך לפרש למה הוא רוצה את העירוב שאין זה עירוב חצירות וכדו', וכיון שאמירתו מעכבת יש להקפיד בזה יותר.

290. שעה"צ אות י"ח. וכבר בערוה"ש ס"ד כתב כן.

291. משנ"ב שם מהפמ"ג, וכבר נתבאר לעיל בסי' ת"ט.

חאמרים שונים שנתלבו ביני עמודי דכוללי "אליבא דהלכתא"

הרב בן ציון רפאל גרינהויז הקריה החרדית בית שמש

סימן א' | בענין לעבור על איסור דרבנן במקום צער (לסי' ת"ד)

[הוררת ולידתם של דברים דלהלן תוך כדי עריכת מו"מ שבין רבותינו הגרד"ל והגרמ"ק שליט"א בענין זה, ולאחמ"כ ערכת את הנלענ"ד בסוגיא זו כאשר חנני השי"ת].

א. הנה בסי' ס"ח כ"ח כ' בביה"ל דאע"פ שהתירו מפסי מורסא או נטילת ציצין מדולדלין במקום צערא באופן שאי"ז אלא איסור דרבנן, מ"מ לא התירו שבות כדרכו אלא כלאח"י, וכן מבוי' להלן שם בסל"ג דכשהתירו לגונח לינוק חלב לא התירו אלא משום דהוה כלאח"י במקום צער גדול [ושם אי' פלו' איזה דרגת צער בעינן, ונר' דמשום דמפסי מורסא וכן תלישת ציצין הוה שבות וכלאח"י, ומשא"כ הכא שהוא איסור דאו' כלאח"י, בעינן צערא יתירא]. ועו"י להלן סי' ש"ל ס"ח שהתירו משאצ"ג שלא כדרכו משום צערא, ומפורש שם במ"ב דהטעם דהוי שבות וכלאח"י, עיי"ש היטב [ונר' שבוה סגי בדרגת צער כמפסי מורסא דהו"ל שבות כלאח"י]. ועו"י היטב מ"א סי' ש"ז ס"ק ז' דנר' להדיא שזו כלל גדול ברין דשבות כלאח"י שרי במקום צערא, עיי"ש היטב.

ובתוי' שבת קל"ה ע"א משמע שמפסי מורסא אפשר ללמוד לחליבה להתיר איסור דרבנן במקום צערא עיי"ש, ויל"פ דבריהם ג"כ באיסור דרבנן כלאח"י, אך באמת לכא' התם לא הוי כלאח"י דהנידון לינוק התינוק, ואף שמצדה אצ"ג דאין מכוונת להאכילו אלא לסלק החלב מלצערה, מ"מ הא הוה כדרך וכמוש"כ בביה"ל סי' ש"כ"ח סעיף ל"ד, ואף דנשאר שם בצ"ע היינו כלפי אדם גדול היונק, אך כלפי האשה המניקה תינוק בן ח' דבחי איירי התוס' לכא' בוודאי שזו כדרכה [ובאמת שרין זה נפסק בשו"ע סי' ש"ל ס"ח, ואף שבסיפא עסקינן בכלאח"י וכמוש"כ במ"ב, אך ברישא עסקינן דרך הנקה, ובגמ' מבוי' ע"ז הטעם משום סכנה, אך השו"ע כ' כתוס' דמשום צערא לחוד נמי שריא], ועי"ש.

ב. ויל"ע דבסי' שט"ז התירו צידה דרבנן וטלטול מוקצה כדרכו משום צערא, ועיי"ש סי' ט"ו, וצ"ל דשאני התם שלא גזרו רבנן איסור צידה דרבנן במקום צערא, וכן צ"ל לגבי מוקצה וכדחזינו' בסי' ש"ח ס"ק ע"ז דמוקצה קיל מטלטול בכרמלית דשרינן טלטול מוקצה כדרכו למנוע הזיק שאין בו פיקו"ו, והיינו למנוע צער, דקים להו שלא גזרו חז"ל שבות זה במקום צערא. ועד"ז אשכחן לגבי טלטול גשמים שעל גופו ומלבושו, עי' סי' שכ"ו ס"ז ובט"ז אשכחן גזרו חז"ל חכמים מלכתחילה בכה"ג, עיי"ש היטב. ובאמת דהתם גם הוי שבות שלא כדרך, וכמ"ש שם הגר"א עיי"ש [מ"מ במה שהקילו שם גזירת שמא יסחוט מוכרחים לטעם הטי"ו, ועי' סי' ש"א ס"ק קס"ב]. ועכ"פ בזה נר' לכא' ד' הח"א המובא במ"ב ריש סי' שט"ז שהתיר צידה דרבנן במקום צערא, והיינו משום צידה דרבנן לא גזרו במקום צערא [אך באמת שם הוסיף בח"א הצירוף דהיה פס"ד דלא איכפ"ל בדרבנן, ויל"ע למה צרכה, ואולי משום דהתם הצידה עצמה אינה מחמת הצער, ולא התירו אלא כשהצידה היא המונעת מצער, והכא סגירת החלוק מפני הקור וכלפי הצידה אי"ז מחמת צערא, ולהכי בעינן לומר דאעפ"כ שרי, דאדרבה כלפי הצידה הוה פס"ד דלא איכפ"ל, ועדיין יל"ע בזה]. ושרי' דבאמת בצידה איכא התם תרי דרבנן, דאין במיניו נצוד, וא"צ לדבר הניצוד אלא לסלקו, דמלבד מה דהוה משאצ"ג הרי זה קולא בהלכות צידה כמוש"כ אליבא דהרמב"ם, ואין מזה מקור כלל צידה דרבנן [אך מ"מ ג"ז שייך בגוונא דחח"א, ועדיין צריכים אנו בזה למש"כ לעיל].

ועו"י בסי' ש"ז ברמ"א דיש ליהור שלא להתיר שום קשר ע"ג קשר דאין אנו בקיאין וכו', ואעפ"כ במקום צערא שרי דאינו אלא איסור דרבנן [דגם אם זה מעשה אומן מ"מ הא לא הוי ש"ק], ובמקום צערא לא גזרו, ולפ"ר ד"ז מבוי' בדבריו שגם קשר אומן ברור שאינו ש"ק שריא במקום צערא, ויל"ע ד"ז מנ"ל, דמנין להתיר איסור דרבנן כדרכו במקום צערא, שרי' בקצה"ש ובהוט שני שכ' שודאי אין להתיר איסור דרבנן כדרכו במקום צערא, ושאיני הכא דאיכא כמה צירופים, דשמא שרינן בעשוי להתיר ליומו אפי' מעשה אומן, ושמא אי"ז מעשה אומן ומשו"ה הקילו במקום צערא, אלא שלשון הרמ"א לא משמע הכי, וביותר שהג"ר"א כתב דגלמל מפרעוש שבסי' שט"ז ס"ט, ולדבריו משמע שאף בקשר שבודאי אסור מדרבנן שרינן במקום צערא, ושמא משום דהוה תרי דרבנן, מתיר קשר דרבנן שלא ע"מ לקשור, ובאמת כבר כ' שגם בצידת פרעוש הוי תרי דרבנן, ואולי אין הכלל בזה מצד מה דהוי תרי דרבנן, אלא מצד מה דהוה שבות שנעשה שלא בתכלית המלאכה, דבזה שהתכלית הזאת שאינה תכלית המלאכה היא סילוק צער לא גזרו בה רבנן, ועכ"פ לדבריהם אפשר להוציא מזה כלל לשאר מלאכות ג"כ כשיהא כע"ז.

ובאמת כד אתאן להכא נוכל לפרש כן גם דינא דסי' שכ"ו ס"ז דמייירי בשבות שלא לתכלית המלאכה, אך באמת לא יועיל לגזירת סחיטה, ועי' מוכרחים לומר שמלכתחילה לא גזרו ומטעם שכ' בשם הטי"ו והמ"ב, וכן מוכרח לומר כלפי מוקצה דלא שייך סברא זו. וכלפי מלאכת הוצאה יש שם גם סברא דכלאח"י, וא"כ הוה נכלל בכלל הני"ל סק"א, וק"ל.

אבל הדברים צ"ע, דהא במכה בפטיש דמפסי מורסא, וגוזז דנטילת ציצין, ומפרק דחליבה, נמי באשה שרוצה להקל ולשפוך החלב שייך טעם זה, ונקל בשבות (שהוה גם משאצ"ג וגם) שלא לתכלית המלאכה אלא לסילוק צער [ובגונח לא שייך ד"ו], ובאמת התם ליכא שום קולא כי אם כלאח"י, ובהכרח שכלאח"י כשלעצמו קולא גדולה היא, וכן אשכחן לכמה רבוותא לגבי מעיכת קשקשיו משום פסידא, והיינו ג"כ רק בשינוי גדול במעשה, ובתוצאה, וגם בזה כבר כ' החזו"א שאין לך אלא מקום שאמרו חכמים, ובמג"א סי' ש"ז ס"ק ז' לא היקל במקום הפסד גדול רק שבות כלאח"י ולא איסור דאו'. ואמאי בעינן צידה כלאח"י, ועי"ש.

ג. והנה מבוי' מד' הפוסקים סי' שכ"ו ס"ז דעצם צער הגשמים לחוד לא מתיר איסור דרבנן, ובעינן לטעמא דבכה"ג לא גזרו או לא' מן הסברות הני"ל, ויל"ע דברמ"א סי' ת"ד מיי"ת מאו"ז דהעומד חוץ לתחום ויורדים עליו גשמים או שהחמה מצערתו רשאי לילך עד מקום שימצא מחסה, ומקורו מאו"ז הלכות ער"ש סי' ו' שכ' שנידון ככבוד הבריות, וביאר מרן הגרמ"ק שליט"א דהכוונה אף בגוונא שאין בנ"א רואין אותו, דהוה מין צער הדומה לצער של בושה, ומשו"ה שרינן התם אף איסור דרבנן גמור כדרכו בלי שום צירופים כלל, דנידון ככבוד הבריות שמתיר לעבור מחמתו איסור דרבנן. ונר' מקור לדבריו דהרי בפשוטו קולא דגרף של רעי הוא משום כבוד הבריות, ואף כשאין שם עוד אנשים, ששייך כבוד הבריות גם בינו לבין עצמו, שיש מין צער שדומה להעדר כבוד ובכלל כבוד הבריות, ואף דבאמת אי מהתם איכא לדחויי' דטלטול מוקצה שאני וכנ"ל ס"ק ב', אך יעו"י סי' ש"א בנידון הוצאה לכרמלית כשמטובה מחמת מסריח, ועיי"ש שהנידון מצד כבוד החיים, ולא אשכחן דווקא כשא' מתבוה מתכירו הרואה אותו, אלא שמה שלא נעים לו לשבת שם ואין לו מק"א לישב שם נידון ככבוד הבריות, ושי"מ שג"ז בגדר כבוד הבריות, דגדר כבוד הבריות אינו רק כלפי אנשים אחרים, אלא להיות במצב מבוכה כגון ביחד עם גרף של רעי או מת שהסריח בינו לבין עצמו ג"ז בכלל כבוד הבריות, וה"נ י"ל כשכלו עומד מטונף מהגשמים או חמה היוקדת עליו ומזיע וכו' וא"י לזוז ממקומו שהוא ג"כ גדר מבוכה, משא"כ היושב במקומו ויש לו כאב באיבר מסוים או צער שא"י לפתוח נעל וכו' שאינו בגדר מבוכה, וק"ל.

אך עכ"פ צ"ע אמאי לא אמרוהו הפוסקים בסי' שכ"ו ס"ו, דהא התם נמי הנידון לחייבו לעמוד ברה"ר מפני הגשמים, ונר' דהתם באו להקל לצאת מביתו ע"ד כן וכאשר כתב השו"ע הרב, ולזה מוכרחים לומר שאין כאן היתר או דחייה אלא שאינו בכלל הגזירה, דהא אין להכניס עצמו למצב של כבוד הבריות, וכאשר אין עושין גרף של רעי לכתחילה, ומשו"ה הוכרחו כאן לפרש דהכא א"צ להך התירא, ודו"ק.

סימן ב' | בענין נתן עירובו רחוק מתחום ביתו ותוך תחום עירו

הנה בסי' ת"ח נח' השו"ע והרמ"א לגבי מי שהניח עירובו תוך תחום עירו, אך ביתו רחוק יותר מתחום עירובו והוה לן בביתו, אם יכול לחזור ממקום עירובו לביתו הרחוק מתחום עירובו, ושורשו מח' רש"י ותוס' לעומת הרמב"ם, דהשו"ע פוסק כהרמב"ם דס"ל דא"י לחזור לביתו, והרמ"א פוסק כרש"י ותוס' שיכול לחזור לביתו, ולדינא לא הכריע המ"ב בבירור גמור, דמצד א' כתב שאין למחות ביד המקילים, ובמ"ב העתיק שהאחרונים מקילים, אך בשעה"צ וביה"ל הביא ד' הא"ר והב"מ דס"ל להחמיר כהר"מ השו"ע, אכן בחזו"א סי' ק"ט (ט"ז) וסי' ק"י (ח, ט"ו) הכריע דהלכה להקל כרמ"א, ומחלוקתם רק היכא דלן בעירו, אכן באופן שלא לן בעירו לכר"ע אי" לחזור לביתו.

והנה סתימת לשון הטושו"ע משמע להדיא דיכול לילך מביתו למקום עירובו, והיינו לכא' שהיה בכניסת שבת בביתו, ולכא' אם היה בכניסת שבת בתחום עירובו צ"ע אם יוכל לילך לביתו, דלכא' זהו חזרה לביתו לאחר שהיה במקום עירובו, דאטו רק ביצא מן העיר אי" לחזור לביתו ולא כשעדיין לא יצא מן העיר, דלכא' נר' שכל שכבר היה בתחום עירובו אי" לצאת מתחום עירובו, ועי"כ אם אנו דנים על יכולת חזרה לכא' בהכרח מייירי שהיה בביה"ש בביתו, וכן האריך בביה"ל בביאור ד' המג"א, והוכיח כן מל' הה"מ ריש פ"ו מעירובין דבדאי יכול להיות בביה"ש בביתו, ואעפ"כ קונה עירובו [ומ"מ לא תפרש להדיא דבריו דאם היה בתחום עירובו אי" לילך לביתו, אך לכא' הכי מסתברא וכדלהלן].

ובחזו"א סי' פ' וסי' ק"ט ס"ק ט"ז חולק ע"ז, וס"ל כד' העו"ש המובא במג"א [וכי"ד כמה אחריו המובאים בביה"ל עיי"ש], דצריך להיות בביה"ש תוך תחום עירובו, דא"כ לא קנה עירובו. ועיי"ש עוד בחזו"א בסי' ק"ט דנר' דאין הכונה שרק בביה"ש יהא בתוך תחום עירובו, אלא שאה"נ שאדם כזה אין לו אפשרות להיות בביתו בשבת כלל שהפסיד את עירו לגמרי, ועיי"ש שמפרש כן תמיתה הטור על הרמב"ם שלא נתחוו לתמוה רק על שא"י לחזור, אלא על שאין יכול לישב ולהיות בביתו בשבת זו, וכונת הטור במש"כ שא"י לחזור היינו מאז קניית העירובו.

[והנה ז"ל הרמב"ם: מי שיצא מן המדינה בע"ש והניח מזון שתי סעודות רחוק מן המדינה תוך התחום וכו', אע"פ שחזר למדינה ולן בביתו וכו', ויש לו להלך ממקום עירובו למחר אלפיים אמה לכל רוח, לפיכך כשהוה מהלך ממקום עירובו למחר אלפיים אמה כנגד המדינה אינו מהלך במדינה עד סוף מדתו, עכ"ל. ורבינו המ"ב פירש דמייירי שבתו חוץ לתחום עירובו ולן בביתו ויכול להלך למקום עירובו, ולפיכך לא כ' הר"מ איסור להלך במדינה ביתו מדין מדתו אלא כלפי כשההלך ממקום עירובו למחר, דהיינו בחזרתו וכנ"ל, והוה שנקט הרמב"ם בלשונו למחר דווקא, דקודם הלך במדינה חוץ למדתו [ועי' עוד להלן מש"נ בזה בעו"ה]. אמנם לד' החזו"א צ"ל דמש"כ ולן בביתו, וכן מש"כ למחר, בא ללמדנו רבותא דאע"פ שלן בביתו, ולכא' הרי למדנו שעיקר דירתו בביתו ואין נאמר שדירתו במקום עירובו, אעפ"כ אמרינן דלמחר אפילו אחר שכבר לן בביתו עדיין תחומו והילוכו רק לפי תחום עירובו בלבד, ועדיין יל"ע מאי לישנא דמהלך ממקום עירובו, דגם במהלך סתמא דינו שלא להלך יותר ממדתו שממקום עירובו, ולמ"ב אי"ש הך דיוקא, ועי' היטב].

ולד' החזו"א אם עבר ויצא מתחום עירובו באמצע שבת להמשך העיר במקום שהוא חוץ למדת תחומו, לכא' תלוי בשמעתתא דיצא מתחומו ונכנס לעיר אחרת, דאם לדעת אינה כד"א ושלא לדעת הרי זה כד"א, ויל"ע אי חשיבא כעיר ששבת בה דנימא שהוא כד"א אף בלי דעת, אלא שבלא"ה ד' הרמ"א המ"ב והחזו"א דבעינן שיהא הוקף מחיצות בשביל שיעול מה ששבת בה לענין נכנס לדעת, ולד' השו"ע ועיקר ההלכה גם לגבי שלא לדעת לא אמרינן שכולה כד"א אלא אי"כ מוקף מחיצות, דבלא"ה אינה כד"א אפי' ביצא ונכנס באונס וכמו"ב סי' ת"ה ס"ה עיי"ש, ולכא' אי"כ בגוונא דמוקף

מחיצות, וודאי שיחשב כשבת באויר מחיצות הללו [ועי' סי' ת"ג ובביה"ל שם דהיכא דכלתה מדתו באמצע מחיצות אפי' הוציאוהו ממדתו באונס לא אמרינן כולה כד"א, אך שם מייירי דלא שבת באויר מחיצות הללו, ומשא"כ בזה ששבת באויר מחיצות אלו, ובוה יועיל בין למדעת ובין לשלא מדעת, ומ"מ עדיין יל"ע להרמב"ם דפליגי לגבי חזר מדעת, עי' ביה"ל סי' ת"ח ס"ח בשם הב"מ, אך מ"מ גם לדידה י"ל דיש מעלת שבת באויר מחיצות עכ"פ לענין אונס, וכדמוכח ממה דמודה ר"י, עי' בדף מ"ב ע"ב, וגם הוא ז"ל מחלק כן להדיא בשמעתתא דהקיפוהו מחיצות בנ"א, וכיון שס"ל ממעלה זו אי"כ מסתברא דנימא הכי דעכ"פ באונס יוכל לילך כולה כד"א].

ואליבא דהמג"א והמ"ב לכא' פשיטא דנידון כמחיצות ששבת בה, ואדרבה דמספק"ל אי יהא בזה מעלה גם לעיר בלי מחיצות [ואליבא דהב"מ סי' ת"ח ס"ח מספק"ל, דודאי יש מעלה בעיר ששבת בה אפי' בלי מחיצות, וה"נ דכוותיה, אך אליבא דהביה"ל דנר' דס"ל כד' הרמ"א [וכאשר העיר הגרשי"ב ולדברג זצ"ל, ודלא כשו"ה בד' המ"ב], מספק"ל], דאולי הכא כיון ששבת בתוכה והיה רשאי לילך מביתו למקום עירובו, וכבר החשבנו עבורו את העיר כד"א ולא יצא ממנה באיסור, עדיין נחשיב עבורו את העיר כד"א, ולענין הוציאוהו ממדתו באונס עכ"פ, דלענין עבר ויצא ממדתו במיד מסתברא דקנסינן ליה, כאשר לעולם קנסינן ליה אף שהעיר כבר היתה עבורו כד"א שאינו מקבל את זה בחזרה, וה"נ כאן לא יקבל חזרה את העיר כד"א, אך זה שיצא בהיתר וחזר באונס אף אי בעלמא לא אמרינן שיעיר כד"א אלא אי"כ מוקפת מחיצות, אולי מ"מ זה שיעיר זו גופא היתה לו כד"א בכניסת השבת שפיר נימא דנחשב עדיין כד"א לענין לכשיצא מתחום מדתו באונס עכ"פ, וצ"ע.

והנה להחזו"א נר' שבאמת מעולם לא היתה עבורו העיר כד"א, וכמוש"כ דלהחזו"א לא חל עירובו אלא אי"כ היה בתחום עירובו, ומלכתחילה נאסר לו לצאת ממדתו ואפי' אם העיר מוקפת מחיצות, ועי"כ פשוט שאין לעיר זה שום מעלה ע"פ עיר אחרת, ורק עד כמה שמוקף מחיצות ששבת בתוכם יש לדון להקל וכמוש"כ, הן למחר"ם לענין יצא לדעת והן להר"מ לענין אונס, ומשום דנר' דמעלת מחיצות ששבת בהן אינו דווקא משום שהיו נידונים ככולה כד"א, דה"ה אם היה למעלה מי' למ"ד אין תחומין למעלה מי' שלא הוצרכנו לדונו כד"א נמי נידון כד"א, וכמו"כ בהיה בספינה שהיתה תוך תחום עירו דאף אם שבתיתו בעיר, והספינה תוך התחום ולא שינתה את מדת התחום, דמסתמא לא אמרינן דין מובלעת על ספינה דנייד, וא"כ לא הוצרכנו לדונה כד"א, מ"מ ג"כ יש בו מעלת שבת באויר מחיצות, ועי' סי' ת"ה ס"ז [וכבר כ' מזה במק"א דהכי נקטינן אף שהיה מקום לדון בזה], וממילא ה"נ אף שלא חל דינא דכולה כד"א אלא בזה מעלת שבת באויר מחיצות, אכן באמת שיש לבע"ד לחלוק ולומר דכששבת באויר מחיצות, ולהדיא נידון שלא כד"א דהיה דינו כפי מדתו גרע טפי, ועי' היטב בזה.

אבל אליבא דהמג"א והמ"ב לכא' בוודאי שהיה העיר נידון עבורו כד"א [וכדלהלן], וממילא בזה כל שלא פשע ולא חל סיבה להפסיד לו חשיבות כד"א י"ל שנשאר בחשיבותו, ועי"כ אף שאין בה מחיצות אם יצא מתחומו ונכנס לחלק השני של העיר באונס שאין לנו סיבה לקנסו, שפיר ייחשב כד"א אפי' להשו"ע סי' ת"ה ס"ה דבעלמא לא אמרינן שהעיר כד"א אפי' באונס, דמ"מ הא לעולם בעיר ששבת נידון כד"א, וזה ששבת בה והיה נידון כד"א לכא' לא הפסיד את מעלתו ושפיר נידון כד"א [וכבר ראיתי בספר חו"ב עירובין סי' ה' ס"ק י"ג בסופו שנתעורר לדון על פירות שנגררים אחר תחום בעליהן ונמצאים בביה"ש בעיר אחרת חוץ לתחום בעליהם, שנאמר בהן שיהא כל העיר שהן נמצאים בתוכה בביה"ש כד"א אף באין מוקפת מחיצות, ועיי"ש שתמה לפי"ז על השו"ע סוף סי' שצ"ו, ותי' דפירות שאני, וכונתו שא"א ליתן להם חשיבות שיעיר זו היא מוקמן כיון דגרירי בתר בעלים, ומשא"כ בהאדם גופא דשפיר י"ל כן, וכדאמרינן הכי באמת אליבא דהמג"א והמ"ב, ובעלמא לא יצויר כיון שבמקום שהוא ביה"ש הרי זהו ג"כ תחומו, אך בגוונא דילן יצויר שפיר], ודו"ק היטב.

והנפק"מ בכ"ז גם אליבא דהרמ"א בגוונא שלא לן בעיר ואין עומד ללון בה וכנ"ל, דבוה לא פליגי הרמ"א דבכה"ג תלוי בפלוגתא הני"ל.

ב. ובעיקר הפלוגתא בענין מי שנמצא בביתו המרוחק מתחום עירובו שנמצא תוך תחום עירו, הנה כבר הסביר לן מרן החזו"א ז"ל את סברת הביה"ל דס"ל שכיון שאילו לא היה העירוב חל היתה העיר כולה כד"א, ולולי חלות העירוב היה יכול לילך מביתו לתחום העירוב, ע"כ סגי בזה שיחול העירוב, ובאמת שכן מבוי' בביה"ל דמה"ס יכול לילך מביתו למקום העירוב, דהא כל סיבת חלות העירוב הוא משום שיכול לילך לשם, ומשו"ה יוכל גם השתא אף אחר שחל העירוב לילך לשם, ומרן החזו"א פי' ד"ז דהיינו דס"ל למ"ב דלעולם סגי שיהא ד"א ממקום עמידת רגליו תוך אלפיים [וד"א] ממקום הנחת העירוב, ואי"צ שיהא מקום עמידת רגליו גופייהו תוך אלפיים [וד"א] ממקום הנחת העירוב. ונר' שם מדבריו דפי' ד' המ"ב דאחרי שגם מי שיש לו תחום במקום שביתתו ויצא מהתחום וזכה בד"א במקום שעומד, וביצא באונס לא הפסיד תחומו, וא"כ חזינו שייך שיהא לאדם את שניהם, וא"כ ה"נ נימא לאדם זה שרוצה לזכות בתחום מקום הנחת העירוב ונמצא באותה שעה חוץ לתחומו שיוזכה בד"א, ואחרי שהוא נמצא שם באותה שעה בהיתר וזכה בשניהם כא', ועי"ז נחשב שיכול לילך לעירובו דד"א שלו מובלעת בתחומו, ועד"ז הכא בענינו שהעיר כולה כד"א כיון שנמצא שם בביה"ש והוא חוץ לתחומו, ועי"כ וזכה גם בד"א ונתן בתחומו כיון שד"א שלו דהיינו העיר כולה מובלעת קצת בתחומו, ויכול לילך מזה לזה.

ובאמת שכד' מרן ז"ל לכא' מבוי' בד' המ"ב גופיה, דבשעה"צ ס"ק ה' מצדד שכל שלא הלך למקום עירובו [ולכא' כונתו כל שלא הלך לתוך תחומו, וכנ"ל סק"א דכל שנכנס לתחומו אין רשאי לצאת מתחומו למקום שייחשב לו כד"א, כמו שאסור ג"כ לצאת מד"א למקום שהוא כד"א כמו שכ' הגאון"י החזו"א, ומוכח כן גם במ"ב סי' ת"ד ואכמ"ל]. יכול לילך מביתו אפי' לצד אחר המתרחק יותר מתחומו, וכגון שעירובו למזרח והוא מתרחק למערב, והיינו בהכרח משום שכל העיר בשבילו כד"א כל עוד שלא נכנס

סימן ג' | בד' פי רבינו יהונתן בענין עיר המובלעת

א. בב"י סי' ת"ח הביא ד' ר"י בענין מי שכלתה מדרתו לסוף העיר, וכי ר"י שאין לו לצאת מן העיר לצד צפון ודרום כלל, והיינו כשהעיר נמצאת למזרחו של מקום שבינתו וכלתה מדרתו למזרח בסוף העיר, ומהלך את כל העיר ואף ממנו למזרח כפי מה שמדרתו חסירה בשפה שהגיעה לתחילת העיר (ור"י לשיטתו דאין העיר נחשבת כלל במדרתו ואפי' לא כד"א עיי"ש, ומובא בב"י לפני עיי"ש), אך מ"מ לדרום ולצפון העיר אין מהלך כלל, וחזר וכו' שם להלן מן העיר למזרח אין מהלך יותר מכנגד רוחב מקום שבינתו, וחזר וכו' שאף בתוך העיר אין לו להלך לצפון ולדרום יותר מרוחב מקום שבינתו. והנה לפי"ר כונתו כפשוטו רק כנגד רוחב מקום שבינתו, אלא שלכא"ו יפלא דהא הר"י ז"ל עצמו כ' שם בתו"ד דלעולם נותנין אלפיים ברוחב מקום שבינתו ואח"כ ממלאין הקרנות, אכן לכא"ו י"ל דהכא שאני שאין ע"י תורת מילוי קרנות, דהא בלא"ה לא נמלא כל הקרן מסוף התחום שלהלן מן העיר לצד מזרח עד לכנגד צפונה של רוחב שבינתו כזה* וכיון שבלא"ה לא נעשה כן אודא לה לגמרי בכה"ג תורת מילוי קרנות עכ"פ מתחילת העיר ואילך, שכתבאל מרובעת להך גיסא מכאן ואילך לא עבדינן [ולפי"ז ציור דבריו של הר"י הוא ככ*] וכן הוא לכא"ו פשוטו לשונו של הר"י.

אכן מוד' המ"ב ס"ק כ' מב' שבוודאי גם בכה"ג יש לו כטבלא מרובעת (וכ"מ בחזו"א סי' ק"ו ס"ק י"ד), וממילא מקבל להלן מן העיר ולמזרח כשיעור רוחב שבינתו, ועוד אלפיים לצפונה ולדרומו כדרך שקיבל עד שהגיע לעיר, אלא דר"י מייירי באופן שהעיר רחבה יותר מכל רוחב מקום שבינתו וגם יותר מאלפיים לכל צד, וע"ז הוא דקאמר דבכה"ג א' אין יכול לצאת לצפונה ודרומו של העיר שהוא יותר מרוחב הטבלא המרובעת. ב' והוסף שלכא"ו גם להלן מן העיר למזרח אין מהלך אפי' את כל רוחב העיר, שאין מהלך שם אלא כרוחב מקום שבינתו ואלפיים לכל צד. ג' והוסף שצ"ע דאפילו בעיר גופא אין מהלך יותר מזה לצד צפון ודרום, והדבר ברור בסברה וגם ניכר מלשונו שזה ג' דרגות, שהשני יותר חידוש מהראשון, וכן השלישי מהשני, והיינו דפשיטא ליה שמה שנותנין לו להלן מן העיר כפי מה שמדרתו חסירה זה רק שגם לא כנגד כל רוחב העיר, וחזר לחדש שאף לא בתוך העיר כל רחבו כי אם כנגד הטבלא מרובעת שהיתה לו אילו לא היה שם עיר, ועל חידוש זה האחרון כתב שיש לבע"ד לחלוק וכדלהלן [וכך הוא הציור שעליו דן הר"י ז"ל, וסדר שלבי החידושים כפי ציון האותיות כזה ***].

והנה לדרך זה מפו' בר"י דלא בעינן שתהא העיר מובלעת גם לרחבה בתוך הטבלא, וסגי שתהא מובלעת לאורך כנגד מקום שבינתו, ועי"ז נעשתה כד"א להאריך את מדת התחום, ודלא כאבן העזר המובא בביה"ל, עיי"ש. אך אין בכחה לשנות ולהגדיל את כל הטבלא כי אם להעביר את אותו מדה שהיה צריך להיות תלום, וגלגל את עיר אלא מעבר לעיר לצד מזרח, ומשי"ה אין מתרחב הטבלא, אלא כנגד רוחב העיר להלן נמי לא מתרחב, ואפי' בתוך העיר מספק"ל, ובאמת שהצד שבוה נאמר שמהלך כל רוחב העיר נר' שאינו מכח הרחבת הטבלא, אלא דמספק"ל אם חשיבות ההבלעה משווה ליה כד"א להלך את כולה או לא, והיינו דיש בדינא דמובלעת ב' חידושים, א' בנוגע למה שמאריכים את התחום להלן מן העיר, ב' מה שהיא עצמה כד"א מחמת היותה מובלעת, ודין ראשון נאמר רק להעביר את מה שהיה לולי העיר אל להלן לצד מזרח יותר רחוק ממקום שבינתו, אך אין מגדלין לרוחבה כלל וכלל, אך דין הב' הוא דין בפניע מצד חשיבות העיר שמחמת היותה מובלעת הרי היא כד"א, וממילא מהלך את כולה, ואדרבה שלכא"ו דין הא' מיוסד על דין הב' שמחמת חשיבותה כמובלעת נטפלת לעיר, וע"כ גורמת להרחיק את מדת התחום, וק"ל. אכן ע"י להלן ס"ק ב' שזה ב' דינים נפרדים ואפשר לזה בלי זה, ועיי"ש במה שיתבאר שם.

וכדרך זה נר' שפסק הנ"ל, אלא שפסק כסברת היש לבע"ד לחלוק דהיינו שמתיר לחלק את כולה [כולל שטח המסומן לעיל ג'], אך חוצה לו אינו מהלך אלא להלן למזרח לפי רוחב הטבלא בלבד. אבל החזו"א שם פסק כצ"ע שבר"י דהיינו שאין נותנין לו את אף אחד מן הג' מקומות הנ"ל, ודלא כהצד שכ' הר"י ז"ל שיש לבע"ד לחלוק, והיינו דלדידיה ליכא לדון ב' כלל, ודין א' הוא דין בפניע שהעיר כד"א רק לגבי זה, ולא לגבי נפשיה להלך את כולה [ולפלא שהחזו"א נתעלם מכך שבר"י גופא יש בזה ב' צדדים, וכתב ע"ז שאין מקור לזה עיי"ש].

[ובעיקר הדבר שנת' דפשיטא ליה להר"י דאין בכח ההבלעה להרחיב המדה רק כנגד העיר ולא להרחיב את הטבלא, ומה שנסתפק אח"כ הוא רק בגדר הדין דכד"א לגבי נפשיה אי אית ליה חשיבות עצמית לגבי נפשיה להיות כולה כד"א מחמת היותה מובלעת, הנה זה שייך גם לפי דרך הראשון שכ' בד' הר"י ז"ל דבכה"ג ליכא שום מילוי קרנות, ומ"מ מסתפק לגבי לילך כל העיר. ובוודאי שיסוד ספיקו משום שאף אי לא יבנינן ליה רק כנגד מקום שבינתו, מ"מ שמא העיר עצמה היא כד"א מצד עצם חשיבותה בהיותה מובלעת שזה מחשיב אותה להיות כולה כד"א, וכמוש"נ לעיל לפי דרך ב'].

ב. ובהמשך כ' הר"י ז"ל דהך בע"ד יאמר עוד שגם בכלתה מדרתו בחצי העיר ילך לארכו ולרחבו, וע"ז כ' הר"י ז"ל שאין דבריו נראין בזה עיי"ש. וילע"מ מה כונתו, דאם נפרש כונתו כשהעיר מתרחבת לדרום ולצפון יותר מרוחב הטבלא, וכאשר בציור הנ"ל (לפי דרך ב'), א"כ לכא"ו פשוט שלא ילך כל העיר דאין כאן שום מעלת הבלעה, דהרי בין לאורך ובין לרוחב אינה מובלעת, ופשיטא שדינו לילך כפי הטבלא המרובעת כאילו אין כאן עיר, ובהכרח שאכל מייירי באופ"א שהיא מובלעת ברוחב ולא באורך, ובר"מ תמה ע"ז דפשיטא שכלול לילך ככל רוחב הטבלא [ולהלן יבו תירוצו].

והנה אם נימא דכשהעיר מובלעת ליכא למעלת מילוי קרנות וכדרך א' הנ"ל, א"כ לכא"ו איכא רבותא שמהלך את כל רוחב העיר, ואדרבה דווקא את כל רוחב העיר שהיא כד"א מחמת שמקום זה מובלע בטבלא שלו וחשובה כד"א, ולא חוצה לה דליכא בכה"ג דין מילוי קרנות, ולכא"ו משמע מזה דהר"מ אזיל בדרך ב' הנ"ל דלעולם אין מפסידי הטבלא שלו, ומשו"ה קשיא ליה. אכן באמת אין מזה שום הוכחה, דהא הכא ממ"נ אם אין כאן מעלת הבלעה א"כ בוודאי נשאר לו הטבלא דלמה יפסידנה, דבשלמא אם הארכנו את מדרתו להלן מן העיר י"ל דבאמצעו בטל שם קרנות ואודא הותר

אמנם באחרונים ראיתי וכו' צריך שילין בלילה בבית הסמוך לחומה, או עכ"פ שיהיה שם ביה"ש בעת קניית העירוב, ומבוי להדיא דיתכן להיות שם בביה"ש ואח"כ ללון בביתו המרוחק, ובהכרח דהך רבנות מודים להך סברה שזה מקומו המוקדם שעדיין לא נעקר ממנה, אלא דס"ל דלא אהני לענין להחשיבו כמי שנמצא בתחומו בזמן קניית העירוב, דס"ל דלזה בעינן שיהא ממש בתחומו, ואף שהוא כבר בתחומו עדיין יש חשיבות לעירו כמקומו הראשון שלא נעקר עדיין לגמרי [אך לחזו"א אין לו שום מעלה כלל וכמוש"נ שם להדיא עיי"ש].

ואמנם לכא"ו לפי"ז לא נאמרו הדברים אלא בביתו ועירו שעכ"פ היה דרכו קודם, ולא כשהוא בדרך נכנס לעיר, ובדרכו להמשיך בשבת בדרכו, דבזה קשה ליתן לו מעלה של מקומו הקדום, וע"י בזה. שו"ר שכ"כ בשואל ומשיב ח"ה סי' ג', אפי' לגבי דינא דלן בעירו, וי"ל דכ"ש לגבי זה [ומשי"כ בדרשו מס' 6 שבנו"ב מהדו"ת סי' מ"ח מב' לו כך, לא ראיתי שם וכו' לזה, דלא מייירי שהספינה חוץ למדת תחום עירובו, אלא שהשואל תמה איך יתכן שיהא לאדם ב' מקומות שנחשבים בביתו, דלענין להתיר לו איסור שיטה נידון ספינה בביתו, ולענין התחום נחשב מקום העירוב לביתו, וע"ז כ' דיש להוכיח מהא דלן בביתו ששייך שיהא לאדם ב' בתים, וה"נ שייך ב' בחי' של בית, ואדרבה דקו' קאמר דאם שייך ממש ב' בתים כ"ש ב' בחי' בית שכל א' נצרך לענין אחר, ודבריו פשוטים, ולא ידענא מאי תמה עליו השו"מ כלל וצ"ע. והתבוננתי שכונתו לומר שאין גדר הדין של לן בעירו שיש לו ב' מקומות, אלא שאעפ"כ יכול להלך בכולה כיון שזה עירו, ונתכונן רק לאפוקי מד' הנ"ב שלמד מזה שיתכן ב' בחי' בית, אלא שמילתא אגב אורחא מבוי שם שלא נאמר ד"ו אלא לגבי עירו. ועי"ו עוד מה שית' להלן ס"ק ד', ועכ"פ בענייננו בוודאי מסתברא דלהשו"מ לא נאמרו קולות הללו אלא בעירו שלא נעקר ממנה לגמרי עדיין, וכמוש"נ].

ג. ודע שלד' החזו"א שדין לעירו שום מעלה, א"כ מוכרח להיות ולהשאר בתחומו, ואם יצא משם כשאין העיר מוקפת מחיצות אין לו אלא ד"א, ואם היה בביתו שמחוץ לתחום מקום שבינתו אין לו כלום ואפי' את עירו, דס"ל שבכה"ג נחשב שעקר מביתו ומקום שבינתו לא חל, ומשמע דס"ל דהכא ליכא לאומדנא דשבינת ביתו ניחא ליה, וכ"כ להדיא בס"י ק"ט ס"ק ט"ז, ולא נת' כ"כ טעמו.

גם משמע מדבריו דאף שהיה בה בביה"ש אם אינה מוקפת מחיצות אינה כד"א, ואף שאין לו תחום אחר כלל, ולא דמי למי שכלתה מדרתו באמצע העיר דזה אין לו שום מדה, וכל דינו רק בד"א לכה, ומבוי דכל שדינו בתחתיו לא מהני בלי מחיצות, דעיר לא חשובה כד"א אלא בהלכות מקומו, אך כל שאין לו מקום וקאתי מדין תחתיו לית ליה כד"א אלא במקומו מחיצות. ולמדנו להדיא דחלוק גדר כד"א הנצרך להחשב כש"ז מקומו, למה שנצרך להחשב תחתיו, וביאור הדבר דמקומו א"צ באמת תורת ד"א או רה"י, אלא שברוך כלל זהו מקומו, ויתכן גדר מקומו דהיינו עירו, ואי"ז משום שכולה כד"א אלא שמקומו זהו עירו והרי כולה מקומו, ומשא"כ בדין תחתיו יש דין ד"א דווקא זהו שיעור תחתיו, אלא שרה"י הוא כד"א ועיר הוא לא כד"א, ואף שכולה יכולה להחשב מקומו משום שזה ג"כ גדר של מקומו אך אינה כד"א.

ומבוי מזה שעיר גרע טפי מרה"י, אך באמת שמאידך למדנו ג"כ שיש בה קולא, שעכ"פ עד כמה שזה מקומו הרי שכולה מקומו בשווה ולא רק מצד שזה מק"א, אלא שבאמת כל העיר היא מקומו, ומזה קצת סעד למשי"כ לעיל בביאור ד' המ"ב, אלא דהחזו"א לא ס"ל מסברת מקומו הקדום כלל וכנ"ל דס"ל דכל שחייל קנין שבינתה במקום עירובו הרי שווה מקומו, ובוה כבר נעקר לגמרי ממקומו הקדום ואין לו שום מעלה וכמוש"נ. [ועד כדי שאפי' אם לא יחול קנין שבינתה במקום עירובו, איכא כאן עקירה מלהחשיב את ביתו ועירו כמקומו].

ד. וכבר נת' דכ"ו למאן דס"ל דלא מהני מה שלן בביתו, אי"נ כשבאמת לא לן בביתו, אך להרמ"א כל שלן בביתו יכול לחזור לביתו ממקום עירובו, ואפי' הלך אלפיים שמעירובו ולמזרח ויצא מתחום עירו יכול לחזור לעירו, ואפי' ילך בה הרבה לצד מערב יותר מכפי מדת תחום מקום שבינתו שע"י עירובו. והנה בזה מודה מרן החזו"א שקונה אף כשהוא בביתו וכמוש"כ להדיא, והיינו משום שבוה אין דין העיר כד"א מצד שהוא חוץ לתחום, ודינו בד"א וכל העיר כד"א, אלא דבזה מודה החזו"א דזוכה בעיר מצד שזה מקומו, והיינו בהכרח שכ"ז בכלל מקומו דהיינו מקומו הטבעי שדר שם בפועל ומקום הנחת עירובו, וכל האלפיים וקצת פחות מד"א שביניהם, ולכא"ו בהכרח הביאור לפי שגדר תחום אינו שיעור בהיתר יציאה ממקומו אלא שהוא הרחבת מקומו, ובכה"ג בע"כ נתרחב מקומו יותר מאלפיים שבוודאי מקומו הטבעי גם נחשב למקומו, וכשהכל מובלע זה בזה נחשב שמקומו גדול [וכבר כ' במק"א שהוא נלמד מדין עיר מובלעת תוך תחומה דחזינו בה דין הרחבת גבול מקומו וכמוש"נ שם, ואכמ"ל], והיינו שאי"ז מקומו המוקדם אלא הכל יחדיו מקום אחד גדול, ודו"ק.

והנה לעיל הבאתי ד' השו"מ דלא נאמר קולא דלן בביתו אלא בעירו ממש, ועיי"ש עוד מש"כ דהנ"ב פי' דין זה שהוא כמי שיש לו ב' מקומו שבינתה, והשו"ע פי' שאי"ז בגדר ב' מקומות שבינתה אלא שמ"מ מהלך את כולה אחרי שזה עירו בתחילה, ומשו"ה הצריך שיהא עירו ממש. אך לוי"ד לכא"ו י"ל דהכא א"צ שיהא עירו, דהא הכא מעלתו משום שדר בה בפועל בפיתא ולינא כמוש"כ בחזו"א, וממילא בהכרח הוא נחשב למקומו ולהרחבת מקומו, וא"כ יש מקור לד' הנ"ב דשייך ב' בחי', מקום א' שנמצא בפועל, וא' שקנה שם ע"י הנחת עירובו, אלא דלא יתכן ששניהם יזכוהו באלפיים, אך עכ"פ כשזה בתוך תחומה או מובלע בתחומה מהני להרחיב את גבול מקומו, ושפיר למד מזה הנ"ב לספינה שבתוך תחום מקום הנחת העירוב שיהא בה חשיבות ביתו לענין חשש איסור לשוט [כמב' בס"י רמ"ח אליבא דהרמ"א], וע"י הטיב.

והנה לפמשי"כ שהדין דלן בעירו נלמד מדין עיר המובלעת, א"כ צדקו ד' מרן החזו"א שכ' דאין בכוחו להרחיב את הגבול אלא א"כ הוא יתחשב כחלק מן האלפיים, והיינו כד"א שמתוך האלפיים, ומשו"ה בעינן שמשך ד"א מתוך האלפיים יהא בעירו, שאם כבר יש אלפיים פחות ג' אמות א"כ אם העיר כד"א הרי היא יוצאת מן התחום, ואדרבה שכבר לא תחשב כד"א [ובאמת שגם לגבי מובלעת איכא פלוגתא, ע"י ב"י, אך עכ"פ הכי נקטינן, ועכ"פ בהך פלוגתא תליא מילתא], וק"ל.

לתחומה, דכל שהוא חוץ לתחום דינו כד"א וכל העיר היא עבורו כד"א, וכן לשון השע"צ שם עיי"ש הטיב. אלא שמרן החזו"א ז"ל תמה ע"ז, דהא לגבי ד"א של מקום עמידת רגליו לא אמרינן הכי, וכמפוי להדיא בשו"ע סי' ת"ה סי"ג ובמ"ב ושע"צ שם דכה"ג לא חל קנין שבינתה ותחום במקום שרוצה לקנות, ולא אמרינן בכה"ג הבלעת תחומין, שאין קנין שבינתה כשאינו בתחום מקום קניין שבינתה, ולא אמרינן דתחומה וד"א שמחוץ לתחום המובלעת קצת בתחומה נקנים לו כא' בב"א, דכ"א תחילת קנין שבינתה כשאינו בתחום מקום שבינתה וכמו שביאר החזו"א, ועיי"ש שאי"ז מחמת האיסור לילך לשם אלא שלא שייך לקנות שבינתה, ונר' בכונתו שא"א לדנו כמקומו אחרי שאינו שייך למקום זה כלל, דאלפיים הוא מקום הנטפל לעיקר מקום השבינתה, וא"כ אם הוא תוך התחום נחשב כיצא במקום שבינתו, ואי לא"ה כאינו נמצא שם כלל כיון שהוא מחוץ לתחום שבינתו [ואף אם אין כאן יציאה מן המקום מ"מ גם לא נחשב שנמצא בהתחום], ואי"ז לדון את מקום שבינתו כמקומו אחרי שאינו נמצא שם, ואפי' לא במקום הנטפל ושייך לאותו מקום [ודינא דהבלעה לא מהני רק שלא יחשב יציאה ממקומו, אך לא לאשווי עי"ז כנמצא ממש במקומו, ולהפוך את המקום שרוצה לקנות שם שבינתה שיהא חשוב כמקומו], ועיי"ש בחזו"א שהאריך להוכיח ד"ו ממשנה וכו', אך באמת המ"ב עצמו מודה לזה וכנ"ל, וא"כ תקשי להמ"ב גופיה אהר"י.

אכן באמת מה שנר' לומר בד' המ"ב דס"ל דביתו ועירו עדיפי טפי, דהנה באמת א"א לומר שכל מה שכל העיר היא כד"א הוא רק מבוי דינא דיוצא חוץ לתחום וזכה בד"א, ואם נמצא בעיר הוה כולה כד"א, דהרי להשו"ע סי' ת"ה ס"ה לא נאמר דין זה אלא במקומו מחיצות, ואפילו מעלת עיר ששבת בה ליכא להרמ"א וביה"ל רק במקומו מחיצות, וכד' הרמ"א סי' ת"ה ס"ח [וכנ"ל ס"ק א'], וא"כ תקשי אמאי הכא זוכה גם בעיר שאין מוקפת מחיצות שיהא כד"א, ובהכרח דהכא עדיפא טפי לפי שזהו ביתו ועירו והרי זה מקומו בעצם, ואי"ז רק מדין תחתיו, דדינא דהכניסוהו לעיר מחוץ לתחום, וכן אפי' דינא דחזר למחיצות ששבת בהן המה מדין תחתיו [וכמוש"נ במק"א באורך דהיינו נקטינן ד"א], ומשא"כ ביתו ועירו יסודם מדין מקומו לפי שזהו מקומו, ובכה"ג ס"ל דהבלעת תחומין מילתא אף קודם שקנה תחום מקום שבינתו, והבלעה כה"ג מהני להחשיבו כנמצא בתחומה, דכל העיר היא לו כד"א לא רק מדין תחתיו אלא מדין מקומו, ומקומו מובלע קצת באלפיים של מקום שבינתו שהוא הנטפל ושייך למקום שבינתו, ועי"ז נחשב כנמצא במקום שבינתו, דאולי כל ד"א שלו מדין תחתיו של היצא חוץ לתחום, וא"כ הרי גם כל חלות קנין הדי"א שלו הוא בתורת חוץ לתחומה, וע"כ הרי עצמו סותר שלא נאמר שייחשב כמי שנמצא בתחומה, ומשא"כ זה שכל העיר לו כד"א לא מתורת תחתיו אלא מתורת מקומו ומק"א, וזה מובלע קצת בתחומה, שפיר אהני שייחשב שנמצא בתחום שבינתו, ולכא"ו הכונה שהנ"ל כמק"א, והיינו שהכל מקומו בין העיר ובין האלפיים שבהם מקום הנחת עירוב [ולגבי מקומו א"צ מחיצות, וכדחז"י בעלמא דעיר ששבת בה כולה כמקומו אפי' שאין לעיר מחיצות, וכמוש"נ באורך בעז"ה ש"י במק"א] [אכן ע"י להלן שייב' גדר יותר מדויק בזה].

והנה כפי הנר' דמרן החזו"א לא ניח"ל בזה לפי שיש כאן סתירה מיניה וביה, דאם העיר היא מקומו הרי שהתחום נמדד לפי"ז, ואם מקומו במקום שבינתו א"כ אין העיר מקומו, א"כ כלתה מדרתו, דאיך אפשר שיהא לו ב' מקומו [ועי"ו להלן מה שית' בעז"ה ש"י אליבא דהרמ"א], אכן נר' דבאמת המ"ב מודה שעיקר מקומו לתחומין הוא רק מקום שבינתו בלבד, שהרי נתכוין לקנות שם שבינתה, ולא אהני לן להחשיב את העיר כמקומו אלא כעין מקום זמני שהוא מקומו תמיד, והוא מקומו לבינתיים עד שיגיע למקומו העיקרי, ונמצא שהוא מקומו רק לבינתיים, ולא הועיל לנו ד"ו אלא שהמצאו בצד א' של העיר כהמצאו בצד שני, שהרי נמצא שם מחמת שזה מקומו, וכמי שנמצא עדיין במקומו הקדום דמי, וכיון שהמצאו שם הוא מחמת שזה מקומו הקדום, וע"כ המצאו בצד א' כאילו נמצא גם בצד שני שהרי הכל מקומו הקדום, ועי"ז כאילו נמצא בתחום מקום שבינתו, וממילא לא אהני לן רק לב' דברים, א' להחשיבו כנמצא תוך תחום מקום שבינתו, ב' שבינתיים הרי הכל נחשב לו כמק"א, וע"כ מהלך את כולה כל שלא נכנס עדיין למקום תחומה.

אלא דאי אתאן להכא שיש כאן גדר חדש שזה מקומו בתורת מקומו הקדום, ולא שיש לו ב' מקומות, א"כ גם אין הגדר שזה הכל כמק"א ושהכל מקומו, אלא שבאמת יש כאן מקומו הקדום ומקומו החדש, אלא שכשהוא נמצא עדיין במקומו הקדום מכח מה שהיה שם קודם אמרינן שהמצאו בצד א' כהמצאו בצד שני שהרי הכל מקומו ונמצא במקומו, וממילא הוא שכולה כד"א וכשנמצא בתוך תחומה ג"כ, אך באמת לפי"ז נמצא שנתחדש כאן שאף שמקומו הוא מקום שבינתו, שייך לומר שמ"מ המצאו כאן הוא מחמת שזה מקומו הקדום, ועדיין לא יצא משם לילך למקומו, ולפי"ז ממילא כל שכבר הגיע למקומו החדש אמרינן שכבר נמצא במקומו החדש וכבר אין לו שייכות למקומו הישן, ומעתה שפיר איכא למימר שאם יחזור לעירו לא נאמר שתהא כולה כד"א בתורת מקומו, ד"ל שזה היה מקומו רק לבינתיים בתורת מקומו הקדום, ומחמת שעדיין לא נעקר לגמרי עד שיגיע למקומו החדש והעיקרי לשבת זו, וא"כ לא יהא דין חזרתו לעירו אח"כ כאשר כ' לעיל סק"א, ד"ל דכל שכבר הגיע למקומו החדש נעקר לגמרי שם מקומו ממקומו הראשון, ועכ"פ ילע"ע בזה דכבר יש לו לבע"ד לחלוק ע"ז, וצ"ע.

ואי אתאן להכא יש לו גם לחזור בי ממש"כ בפשטות לעיל ריש סק"א וריש סק"ב דכל שהגיע לתחומה שוב א"י לחזור לביתו, דבאמת אי"ז מוכרח כלל, דאחרי שאי"ז מחמת שהעיר היא כד"א ושיש לו תחום, ויש לו מקום כד"א המובלעין זה בזה, אלא שגדרו בתורת מקומו הקדום ומחמת שעדיין לא נעקר ממקומו הקדום, א"כ מעתה י"ל שכל שלא יצא מעירו כאילו לא יצא ממקומו הקדום, ועוד לא נעקר לגמרי ממקומו הקדום והזמני עד שיגיע למקומו, ואף שזה תוך תחום מקום שבינתו מ"מ עדיין לא הגיע לעיקר מקומו, וגם לא נעקר לגמרי ממקומו הקדום, וי"ל שבכה"ג עדיין נחשב נמצא במקומו ועדיין כל העיר היא לו כד"א, ובאמת שא"א להתעלם שפשטות לשון הטושו"ע והמ"ב דבהלך למקום עירובו תליא מילתא, ולא רק בהלך לתחום מקום שבינתו, ומשמע כהך גיסא ודלא כמוש"כ לעיל, ולהאמרו דהרב מבואר הטיב, ודו"ק.

והתבוננתי דיעו"י בביה"ל שכשהביא ד' האחרונים הסוברים כהעו"ש, מבוי בלשונו דס"ל דצריך להיות ביה"ש תוך תחומה, ואעפ"כ יכולים אח"כ לילך לביתו ומשם למקום העירוב, ואח"כ לא יוכל לחזור לביתו, דז"ל:

הרב משה כהן
כולל "אליבא דהלכתא" תל ציון

מאמר בענין העירוב השכונתי
(א) עירוב העיר

המנהג היה בהרבה מקומות לתקן אפשרות לטלטל בעיר ממקום למקום על ידי הקפת העיר במחיצות, רובן ככולן עשויות ע"י צורת הפתח, ואמנם על ידי מחיצות צורת הפתח הפכה כל העיר לחצר אחת, אך עדיין צריכין לערב ע"י "עירוב חצירות" כדי להחזיר את ההוצאה מן הבתים לחצירות ולרחובות ולהיפך.

עירוב חצרות - מהו

שני בעלי בתים הגרים בחצר אחת כל אחד בבית נפרד לעצמו, אסור חכמים לטלטל מן הבתים לחצר או מן החצר לבתים. וכן אסורים לטלטל מבית אחד למשנהו אפילו שלא דרך החצר. ברם בכדי להתיר טלטול מבית לחצר או להיפך תיקנו חכמים לעשות "עירובי חצירות", דהיינו אחד מבעלי הבתים שבחצר נוטל בערב שבת כיכר אחד, ומברך "ברוך... אשר קדשנו במצותיו וצונו על מצות עירובי". ומניחים את הפתח באחד מהבתים שבחצר, ועל ידי כך נחשבים כאילו כולם גרים בבית זה, ומותרים לטלטל מהבתים לחצר ומהחצר לבתים ובחצר עצמה.

שיעור העירוב הוא כגורגרת (תאנה יבשה, והיא גדולה מכזית וקטנה מכביצה, ויש ג' דיעות בפוסקים מה שיעורה, והשיעור הגדול ביותר לרב נאה 25.6 גרם ולחזו"א 44.4 גרם) לכל אחד מבעלי הבתים, כל זה בחצר בה דרים עד שמונה עשר בעלי בתים, אך אם מספרם גדול יותר מספיק לכולם שיעור מזון שתי סעודות שהן שמונה עשרה גרוגרות (ויתר פרטי דיני עירוב חצירות עי"ן בשו"ע סימן שס"ו, ואכמ"ל).

כאמור לעיל הרעיון של העירוב בעיר, שעל ידי צורת הפתח המקיפה את כל העיר נהפכת כל העיר לחצר אחת גדולה, ורב העיר מניח שיעור מזון שתי סעודות שהן שמונה עשרה גרוגרות בעבור כל תושבי העיר, ועל ידי זה מותרים כולם לטלטל בעיר בתוך היקף המחיצות.

ויש להעיר שהעירוב חייב להעשות על ידי מורה הוראה מומחה ובקי בדינים אלו, היות וישנם הרבה פרטי דינים בהקמת העירוב, מלבד זה שהעירוב בני קולא על גבי קולא כמו שיתבאר לקמן, ומ"מ עיר ללא עירוב או שאין ידיעה כי נעשה הדבר על ידי אנשים מוסמכים בקיאים היטב בענייני עירובין, הן בהלכותיהן והן בצד המעשי של התקנתם, אין להוציא כל חפץ מן הבתים לחצירות ולרחובות ולהיפך, וכן לא מבית לבית.

(ב) התיחסות גדולי הפוסקים להתקנת העיר

קודם שנבוא לדון על העירוב העירוני בהרחבה מתעוררת בנו השאלה, האם במרוצת הדורות נעשה עירוב העיר לכתחילה וברצון גמור מצד גדולי הדור, או שמא כורח המציאות והכרח להציל את הרבים מעוון הוא שהביא ללידתו של עירוב העיר על ידם.

הנה בשנת תקפ"ז נשאל מרן בעל החתם סופר (בתשובה צ"ט), לברר בראיות מדברי חז"ל שראוי ונכון לכל קהל ישראל ובכל מקומות מושבותיהם לתקן מבואותיהם בתקוני צורת הפתח או שאר תיקונים כיוצא בזה, שלא יכשלו רוב המון העם בהוצאה מרשות לרשות ביום שבת קודש.

ומרן החתם סופר בתשובתו שינס מותני להמריץ לסדר תיקון העירובין ולהשתדל בדבר בכל עון, את נימוקו לגודל נחיצות הענין הוא כותב בזה הלשון: "...באשר ידוע ששמירת יום שבת קודש מעשות כל חפץ היא אצלנו מצוות הראשיות, ומי שאינו משמר כהלכתו הרי הוא ככופר ומומר לכל התורה כולה... ואיסור הוצאה מרשות הרבים לרשות היחיד או בהיפך הוא אחד מאותן המלאכות שהעובר עליהם הוא מומר לכל התורה כולה... ואם כן כל בר דעת ישפוט שאי אפשר בשום אופן לקבל ישראל לשמור את כל בני ביתם קטנים כאלו, וגם לא נשותיהם וחלושי דעת לשמורם בכל יום השבת מבלי להוציא מפתח ביתו החוצה דברים קטנים ומטפחת, וקטנים ופתם בידם, וכמה צער ודוחק יסבלו הגדולים הנזהרים ובפרט בענין התפילה בבית הכנסת ביום שבת קודש בהבאת הסיידורים להתפלל מתוכו וטליחות וכיוצא ב"ב... עכ"ל.

אתה הוראת לדעת שכל התלהבותו של החת"ס רבן של כל בני הגולה זצ"ל לתקנת העירובין היתה עקב אי יכולתם של הנשים וקטנים וחלושי הדעת וכו' לעמוד באיסור חמור זה של הוצאה מרשות לרשות, וכל מגמתו של החת"ס היתה להציל את הרבים מעוון, וכך אנו מוצאים אצל כל גדולי הפוסקים כשבאה לפנייהם שאלה הדנה בכשרות עירוב העיר, הם יוצאים מגדרם ומשתדלים בכל כוחם לצרף קולות על גבי קולות כדי לחפש כל צד היתר שהוא הצלת הרבים.

דוגמא נוספת לכך החכם צבי (בתשובה נ"ט) בבואו לדון על התירו של הדבר שמואל שאין זרעים מבטלים תורת דירה מעיר מוקפת חומה, אחר שכתב צ"ל להקל בזה הוא כותב בזה הלשון: "הרי נסתיעו דברי הרב החסיד ז"ל בסיוע שיש בו ממש שנראה דעת הרא"ש רבן של ישראל להקל, אך סיים בצ"ע, יש לסמוך על מסתברא דידיה בשעת הדחק שאי אפשר בשום אופן אחר שלא יכשלו רבים", עכ"ל.

גם בשו"ת אבני נזר (סימן רס"ה) דן הגאון ר' אברהם מסוכטשוב זצ"ל בתיקון טלטול בציוור מסויים, ובסוף התשובה הוא כותב: "ומ"מ אף ברחוב רחב ט"ו אמה שמפולש משער לשער שלא דרך השוק, אינו אומר איסור בזה כי באמת יש שעת הדחק ויבוא לידי חילול שבת... כי מה שמתירין מבח ספק ספיקא הוא אצלי מחמת הדחק הגדול, שאם לא יהיה עירובין יבוא לפרוץ באיסור שבת לגמרי חס ושלום, על כן מה שיכולים צדידים להתיר מחוייבין לעשות", עכ"ל.

גם מדברי החזו"א (סימן פ"ח אות כ"ה) ובספרו אמונה ובטחון (פרק ד' אות י"ח) מבואר שהחזו"א זצ"ל לא סמך על העירוב לגמרי, וכן הורה לחרדים לדבר ה' שלא לטלטל, אף שכל עניני העירוב נעשו על פי התייעצות עמו, וכאמור לעיל הקו המנחה של גדולי הפוסקים בנידון עירוב העיר להציל את הרבים ממכשול, וכך הוא כותב במתק דבריו בספרו אמונה ובטחון (שם): "ומחלל את השבת מתוך נעימות הזמירות לכבוד השבת וקיומיה וכו'... ונושא משא בשבת בהגררו אחר האומרים שהעיר הזו מתוקנה ועל הרוב יש בה מכשולים וכו'... עכ"ל.

ההבלעה שם גורמת להרחיב הקרן, והקרנות בהתחום תליין, ודין ההבלעה בעיקר התחום לחוד תליא, וזו לכא"ו עיקר סברת האחרונים ז"ל [וכו"ז אפי' לדרך ב' הנ"ל סק"א, וכ"ש לדרך א' הנ"ל שלפ"ז בוודאי מוכרח ומפורש שלא כד' הרמ"א, ובוודאי שהרמ"א לא קאזיל בדרך זו, וזה ברור].

ג. והנה באופן שהעיר מובלעת לאורך מדתו וגם לרוחב הטבלא, יל"ע אי נימא דלא יהיבין ליה להרחיב מדתו, מ"מ לגבי ליתן לו להלך חוץ לעיר לדרום ולצפון כנגד רוחב הטבלא, ולהנ"ל ס"ק א' תלוי בין ב' הדרכים שם, לדרך א' אין לו לילך שם ולדרך ב' יש לו לילך, והנה נמצא שאדם זה מקבל לרוחב פעמיים, גם כנגד העיר וגם כנגד המשך אורך התחום שלהלן מן העיר ולמזרח, אך לא איכפ"ל דלפי מה שנת' הרי זה כל סברת האחרונים שמה שאינו כנגד העיר יסודו מדין מילוי קרנות ליישר תחומו, ובאורך מרת תחומו תליא, וכל שנתארכה מדתו ממילא נתארך מילוי הקרן, ומ"מ לא נתרבח כיון שלא נתרחה תחומו שכנגד מקום שבתו לדרום ולצפון [ועי' עוד בהמשך].

אך באמת הנה לכא"ו גם באופן שיהא עיר מובלעת גם כנגד הדרום וגם כנגד המזרח שנמצא ב' התחומים נתארכו, מ"מ לא נגדיל הקרן לרבעו להיות כזה* שנמצא ג' מיני קרנות, הגדול שבכולן המסומן א' והיינו קרן דרומית מזרחית שכולל ב' הבלעות, ולאחמ"כ המסומן ב' שכולל הבלעה אחת, והקטן שבכולם צפונית מערבית שאין בו שום הבלעה, ולא עבדינן הכי אלא נרבע באופן כזה** דהיינו שגם בזה גודל הקרנות הוא בג' גדלים שונים, אך מ"מ לא המשכנו לרוחב כנגד כל תחום קווי יותר מאלפיים, וממילא עי"ן אין קרן דרומית מזרחית לא כריבוע ואף לא כמלבן, וכל הטבלא אינה מרובעת, דאף ששורש הדין לרבע בטבלא מרובעת ולהרוויח האלכסון, מ"מ מסתברא דאיכא גם תנאי שלא למשוך לרוחב יותר מאלפים, ואין מיישרין את הקווי ביותר מזה, ועי' היטב.

אך עכ"פ הא מיהת דכל יסוד הדין קרנות הוא בתורת ריבוע וקרנות להתחום עצמה, וכמ"ש האחרונים החולקים על הרמ"א, ואליבא דהרמ"א יל"ע אם הוא מכלל התחום עצמו שאין כאן ב' הלכות תחום שכנגד מקומו ואח"כ מילוי קרנות, או דס"ל דדין הבלעה לא נאמר רק בהתחום אלא גם לגבי מדידת הקרנות אף שאי"ז עיקר התחום. ונ"ר שבחזו"א גם לרמ"א איכא דין מדידת התחום ואח"כ קרנות לפ"ז, והנה לכא"ו ברור שבגונא דהיקל הרמ"א להרחיב המדה לדרום ולצפון, מ"מ לא נימא דלמזרח ניתן לו רק כנגד מקום שבתו שלדרום ולצפון כבר קיבל כנגד דרום וצפון העיר כזה* ולא אמרינן הכי אלא בוודאי דעבדינן כזה** והיינו שבחזו"א אין כאן ב' הלכות נפרדות אחד להאריך את התחום ואידך להרחיבו, שבחזו"א כנגד מה שהארכנו ממילא מוסיפים לו אלפיים לכל צד, אלא דמלבד זאת ס"ל שיש גם דין מובלע להרחיב כנגד רוחב העיר, ואיך שלא יהיה נלמד מד' הרמ"א דלא איכפ"ל מה שבסופו של דבר אין הטבלא מרובעת כלל, ומזה נלמד גם לדין במש"כ לעיל בבי ערים שאחת מובלעת לצד מזרח ואחת לצד דרום, דלא איכפ"ל מה שבסופו של דבר אין הטבלא מרובעת וכנ"ל, וק"ל.

ולמדנו לפ"ז דעיקר פלוגתת הרמ"א עם האחרונים אי נאמר להדיא דין הבלעה בקרנות להרחיב את הקרנות, ולכא"ו נפק"מ מזה ג"כ לעיר שכל הבלעתה רק בתוך שטח הקרן, דלרמ"א נרחיב ונאריך כנגדה בליטה מן הטבלא לדרום ולמזרח (במובלעת בקרן דרומית מזרחית), ולהאחרונים בכה"ג לא יתרחב התחום כלל, ולכא"ו לזה נתכוון בביה"ל במש"כ אטו אם יש בתחומי כפר מובלע וכו', דלכא"ו מאי קאמר, דהרי כך הדין באמת, אלא שכונתו דפשיטא ליה שבמי שכל הבלעתו בקרנות בודאי אין מרחיבין, וממילא גם כשתחילת הבלעתו באורך נמי לא מסתברא דמרחיבין, וכן דעת החזו"א סי' קי' סק"ז, עיי"ש.

ובאמת שמלשון בביה"ל יש מקום לשמוע דגם הרמ"א יודה בכה"ג, ולא נאמר ד' הרמ"א אלא במובלעת לאורך שבכחה לגרום הרחבת הקרנות לרוחב, אך כשכל הבלעתו רק בקרנות מודה הרמ"א דאינה מרחבת כלל את המדה לא לאורך ולא לרוחב, דלכא"ו מדהביא בביה"ל להוכיח סברתו ש"מ שהרמ"א מודה בזה, דאי הרמ"א פליג גם בזה מאי הוכחה שעליה אנו דנים. אך אין זה מוכרח, די"ל דבא רק לחוד ולחזק סברתו שיש חילוק בין הרחבת הקרנות להרחבת התחום, ואין מזה הוכחה מד' רמ"א גופיה, ועי' בזה. שו"ר בנו"ב מהדו"ת סי' נ' דס"ל דגם הרמ"א מודה בזה דבכה"ג לא חשיבא מובלע, דבעינן מובלע בגוף תחומו, עיי"ש היטב.

ד. והנה נת' שכלל שהתחום מתארך למזרח, ממילא גם נותנין לו אלפיים לדרומו ולצפונו, והיינו שהקרנות מתארכים וכנ"ל, ובנו"ב מהדו"ת סי' נ' דן אם ההבלעה רק כנגד מקצת מעיר ששבת בתוכה, אי נימא שכל התחום מתאריך, או רק כנגד המובלע [ונסו"ף לו אלפיים לכל צד לדרומו ולצפון]. והנה אי"ז שייך לכל הנ"ל, שכאן הנידון שהתחום עצמו יהא מקצתו על אלפיים למזרח מן העיר, ומקצתו נמשך להלן מן העיר עוד כפי אורך העיר, וממילא יהא האלפיים לכל חלק אלפיים לדרום ולצפון ממקום שהתחום מסתיים [דומיא דעיר כמין גאם באופן שאין מרבעין אותה, וה"נ יהא בכה"ג], או דנימא דבעינן ליישר התחום ועי"ן להאריך את כל רוחב התחום, ועי"ש שמעיקרא סבר להקל, וחזר בו מחמת דחזינן כשכנגד מקצתו הר ומקצתו מישור דאין קווי התחום ישר, ועי' חזו"א סי' קי' סק"ז י"ד שכל חלק ביניהם, ובלא"ה הכרעי בביה"ל בשם הגר"א בסי' שצ"ט עפ"י התוספתא דגם שם מיישרין את קווי התחום, וא"כ אודא ליה הוכחה הנו"ב לגמרי, וה"נ ניישר את קווי התחום ונאריך את כולו.

ובעניי יל"ע בזה, דהא לגבי עיר כמין גא"ם אף שכולה כד"א מ"מ אין תחומה שווה, ותלוי מהיכן יוצא, ובאופן שאין אלכסון של ד"א מראש לראש ונמצא שיתכן עיר אחת שאין תחומה שווה, וה"נ נימא שאין תחומה שווה, דמהיכא תיתי לחייב ליישר התחום. וצ"ל דפשיטא להו שכל שמצד העיר התחום ישר, א"כ מדידת התחום להלן מן העיר במק"א קובע לכל אותו הקווי, כי בעצם מקום שבתו ישר (או כמישור ע"י שריבעו כבר את העיר ע"י כל פגומין שלו) וממילא גם תחומי ישר, ושאינו עיר כמין גא"ם שמקום השביתה גופא אינו ישר, וק"ל.

מילוי קרנות, אך אם אין מרחיק מדתו למזרח א"כ מה יגרום לו להפסיד את הטבלא שלו, ושפיר קשיא ליה לד"מ לב' הדרכים, ומ"מ ע"י להלן שמתירוצו מוכרח ס"ל כדרך ב' הנ"ל.

ובד"מ כ' כדונת הר"י ז"ל שיש לבע"ד לומר שמרחיב מדתו כנגד מה שמובלעת לדרום ולצפון, ולכא"ו כונתו דווקא בכה"ג שמובלעת לדרום ולצפון בטבלא המרובעת, דהיינו במקום שהיה דינו לילך שם לולי העיר, אך באופן שמובלע רק לאורך כנגד פני מקום שבתו, אך לרוחב הטבלא העיר בולטת וכבציור הנ"ל סק"א לדרך ב', בוודאי י"ל שלא ירחיב מדתו. ואף אי נימא שכולה כד"א מחמת ההבלעה לאורך, ורשאי לילך אף במה שבולט לחוץ, אך מה"ת להרחיב שם גבולו, דכלפי דרום וצפון אין לה מעלת ההבלעה דאין מובלע לצד זה, ודיינו שנקל לו לילך כל העיר, ובהכרח הדכא מיירי שמובלע לדרומו וצפונו בתוך הטבלא, ועי"ן קאתי למימר דההבלעה לרחבו יכול להועיל להרחיב גבולו לדרום ולצפון, אף שלאורך אין גבולו מתרחב כיון שאינו מובלע שם.

הנה הר"י ז"ל כתב ע"ז ואין דבריו נראין, וגם הרמ"א ז"ל אף שהעתיק הך דהארכת מדתו לצפון ולדרום ג"כ, מ"מ לא העתיק רק באופן שכלתה מדתו לאורך עד סוף העיר, ולא בכלתה אורך מדתו באמצע העיר אלא שמובלע בצדדים, ובהכרח משום מסקנת הר"י ז"ל שאין דבריו נראין וכנ"ל, אך צ"ע דא"כ מ"ל כלל הך קולא דמובלע ברחבו שמאריך מדתו לדרום ולצפון, א"כ י"ל דלעולם מודה הר"י ז"ל לכללא דס"ל להך בע"ד דאלו העיר מובלעת לרוחב הטבלא שפיר מרחיבין הטבלא, ורק הבלעה לאורך לא מהני להרחיב כי אם להאריך, אך הבלעה לרוחב מהני להרחיב, ולפי שלצד שלשם מובלע לשם מגדיל המדה, וס"ל דבאה לא פליג הר"י ז"ל דלא איירי ביה עד השתא וכמוש"כ לעיל באורך לדרך ב' שלעולם אין מפסיד הטבלא, א"כ בע"כ כל ד' הר"י ז"ל עד השתא בגונא דבולטת לרוחב, וכל מה שהביא למי שאמר והשיג עליו היינו דנימא הכי אף באין מובלע לאורך אלא לרוחב ועי"ן השיג, אך כשמובלע מב' הצדדים מודה, ולפ"ז אין שום מקור מד' הר"י ז"ל נגד ד' הרמ"א כלל, ודבריו מיוסדין על פירושו בד"מ, ונתיישבו השגת ותמיהת האחרונים המובא במ"ב וביה"ל, ודו"ק.

אלא דאי קשיא לי הא דאין אפשר לפרש כן ד' הר"י ז"ל, דא"כ מאי שייטיה להך פלוגתא אי ההבלעה אהני להעיר עצמה להחשיב את כולה כד"א או לא, דבין אם נאמר שהך בע"ד בא לחדש הרחבת המדה לרוחב הטבלא, ובין אם נאמר שבא לחדש כן לגבי כשאין מובלע לאורך, מ"מ מאי שייטיה למה שכי' שיש לבע"ד לחלוק לגבי מובלע לאורך ובולט לרוחב. ובפרט דבענייניו שמובלע לרוחב ולא לאורך לא אמרינן שכל העיר כד"א, ורק מרחיבין המדה, ואין שייכות בין ב' הנידונים כלל, ומ"ל משמע דשייכי אהדדי ולא יאמר כך יאמר גם בזה כן, ומ"מ בזה אין דבריו נראין, עיי"ש היטב, ולד' הרמ"א אין לה שייכות כלל, וצ"ע.

אכן לולי הרמ"א י"ל דלעולם מיירי גם בזה בבולטת יותר מרוחב הטבלא, אלא דבא לחדש שאם ראינו שהבלעה מילתא היא לגבי נפשיה ג"כ להחשיבו כד"א, א"כ יש לומר שהך חשיבותא דהבלעה לגבי נפשיה אין בו חיסרון במה שכלתה מדתו באמצע העיר, דעכ"פ החלק המובלע חשוב כד"א לגבי נפשיה, ורק כיון שאין כולו מובלע אין בכוחו להאריך התחום, אך עכ"פ כיון דלגבי נפשיה שפיר יש בו חשיבות של הבלעה הרי שאותו חלק כד"א, ועי"ן יוכל להלך את כל רוחב אותו חלק, גם החלק הבולט מרוחב הטבלא לדרום ולצפון.

והנה לפ"ז דבריו מיוסדים על מש"כ דיש לבע"ד לומר דהבלעה לאורך נותן חשיבות כד"א, דעצם היותו מובלע מחשיבו להיות כד"א להועיל לילך גם בחלק הבולט, ועי"ן ממש כ' דיש לו לומר עוד, והיינו דגם כעת ס"ל דהבלעה לא מהני כלום להרחיב המדה כי אם להאריך המדה, ולא עוד אלא דגם פשיטא ליה דכל מעלת הבלעה הוא רק מחמת הבלעה לאורך עד שיתכן עיר בולטת מכל צד מ"מ החלק המובלע לאורך משפיע לנפשיה גם כלפי בליטותיו של אותו חלק לרוחב, והיינו דחשיבות הבלעה לגבי נפשיה הוא שער שתוך תחומו כנגד מקום שבתו נעשה כד"א, וכיון שנעשה כד"א אהני לכל בליטותיו שיהיו כמיהו, אלא דלא מהני למה שבולט להו מאורך מדתו, דאותו חלק אינו חשוב כד"א דהכל תלוי בהבלעה באורך מדתו להקל ולהחמיר, ואמנם מה דפליג ע"ז הר"י ז"ל והכי נקטינן יל"פ בכמה דרכים, או דכל חשיבותה של הבלעה במה שמובלע כולה, וכשאין כולה מובלעת אין בה חשיבות הבלעה כלל, או שכיון שעכ"פ החלק הבולט אינו כד"א כבר א"א להחשיב עיר זו להיות כד"א, דלא אשכחן ליתן חשיבות כד"א למקצת עיר [וזה כבר נת' דכל' הר"י שמעם שאף אם מודה להיסוד שההבלעה מהני לנפשיה להיות כולה כד"א, המא גרע טפ"ן].

ומ"מ גם לפ"ז אין לנו מקור בהנגד לדי הרמ"א, דכל ד' הר"י בבולטת לרוחב, ודין מובלעת לרוחב לא אשכחן, אלא שיש לבע"ד לומר בסברא דאחר דחזינן חשיבות ההבלעה לאורך להקל נימא דה"ה להחמיר, דרק לזה מהני ולא מהני להרחיב, וכלפי דרום וצפון אין לנו לזון אלא מצד כולה כד"א, ואולי י"ל עוד שאילו היה בכח ההבלעה לרוחב להרחיב המדה א"כ היתה ההבלעה דלאורך דמשווי כולה כד"א גם לרוחב צריכה להרחיב המדה, ובפרט אי נימא דהדין דהארכת המדה הוא תולדה ממה דלנפשיה הוא כד"א, וא"כ כל שהוא כד"א ממילא יש לו להרחיב אי איכא לכללא דהרחבת המדה. אך באמת אינו מוכרח, דבוודאי י"ל דעצם הארכת המדה לא תליא רק במה דהעיר כד"א לגבי עצמה, דבעינן לזה סברא נוספת שהוא כד"א למדידתו, וכאשר בלא"ה כך מוכרח לומר לאידך גיסא דהר"י (שהחזו"א פוסק כהך צד וכנ"ל) שזה כל גדר ההלכה שהוא כד"א במדידתו, וא"כ י"ל דבזה נמדד בכל צד כפי הבלעתו לאותו צד, שבמובלע לאורך כד"א במדידתו לאורך, ומובלע לרוחב כד"א למדידה זו, ואולי אפי' במובלע לדרום לחוד כד"א במדידתו לדרום לחוד, ואין לנו מקור ברור מד' הר"י ז"ל להיפך, ועי"ן אם לא נקבל את פ"י הר"י בר"י מ"מ אין מקור להיפך כלל.

ועי"ן בביה"ל שכי' דמסברא י"ל דמסברא י"ל דלא שאני האריך מדתו מלהרחיב מדתו, כיון שאין לו צורך לילך דרך העיר למה נרחיב מדתו, ואטו מפני שנמצא כפר בתוך תחומו יתרחב תחומו, ואדרבה מסתברא שנמשך בשווה עיי"ש, ולא נתברר לו כונתו, דאף שא"צ לילך לאורך ואח"כ לפנות, אך יתכן שצריך לילך באלכסון ונמצא העיר מובלעת לו, ויותר היה לו לומר דמסברא עיקר תורת תחום נקבע כלפי נגד מקום שבתו, ואח"כ הוא רק דין מילוי קרנות לרבע התחום ואי"ז עיקר מדידתו ואי"ז עיקר תחומו, והבלעה התם לא מעלה ולא מוריד דאנו קובעין רק את האורך שכנגד מקום שבתו גופא ועפ"י ממלאים קרנותיו, וכל שמצד זה לא היינו צריכים למלא קרנות אין

וכן הובא בשמו בספר אורחות רבינו הקהלות יעקב (דף קס"ט) שהיה רגיל החזו"א לומר שמצוי שיש קלקולים בעירוב, ולמעשה החזו"א בעצמו החמיר שלא לטלטל גם בעירוב של בני ברק, אך בשביל ההמונ אמר לעשות עירוב טוב, אבל לא לחרודים לבד ה' שלהם אסר מרן לטלטל בעיר, ובנפשו היה הדבר, כי היה מקדים בשבת בבוקר את טילו היומי הקבוע, וכן טייל במקומות שלא הולכים אנשים שם באומרו קשה עלי לראות יהודים חרדים מטלטלים בשבת, ואין בזה בשבילו וקראת לשבת עונג, עיי"ש. וגם שמעתי מאנשי אמת שבאו רבני שכונה מסוימת בירושלים להתייעץ עם הגר"ש אלישיב זצ"ל כיצד לעשות עירוב מהודר בשכונתם, ואחרי ששמעו מהרב את הערותיו והארותיו, שאלו את הרב אם כת"ר יבאו לשכונתנו בשבת האם הוא יסמוך על העירוב הזה ויטלטל, והשיב שהוא בעצמו לא יטלטל אפילו על סמך העירוב מהודר.

ועיין במכתב ממרן בעל הקהלות יעקב זצ"ל שנדפס בקריינא דיאגרתא (ח"ב צ"ג סי' י), אחר שהוא כותב בחילוק ורחימו שהוא מפחד להתערב במחלוקת הגדולים בדין העירוב בקהילה הקדושה בעיר ניו יורק, ומסיים בזה הלשון: "ולמעשה ממילא פשוט שהרבנים בכל מקום יעשו עירובין בשביל להציל את הרבים וכו'... לכל הפחות לפי כמה שיטות מרבותא, אבל לתלמידי חכמים היראים על דבר ה' אולי לכאורה באמת לא כדאי להגיד להם שההיתר הוא פשוט וברור לגמרי מכמה טעמים וכו'..." (עיי"ש שמונה ז' טעמים), ומסיים הרב וכתב: "וכן אנו נוהגים תדיר שלא לסמוך על עירוב העיר אפילו כשהוא נחוץ מאוד...", עכ"ל.

ויש לצרף שבני שבת לא נהגו לעשות עירוב בירושלים לפני עידן ועידנים, היות וחששו לסתם מרן השו"ע (בסימן שמה"ה סעיף ז) שיש לנו רה"ר גם אם אין ששים רבוא מהלכים בו, ולפיכך לא מועיל היקף צורת הפתח לעירוב ברה"ר שאיסור הטלטול בו מדאורייתא. ובשו"ת שמחה לאיש (סימנים ג', ד') לגאון הראשלי"צ ר' אלישר זצ"ל הביא בספרו תשובת מהרי"צ פראג ז"ל כשנתעורר מהר"ר עקיבא יוסף ז"ל (מעלית תלמידי הגר"א לפני כמאה שנה) לעשות עירוב בעיר הקודש ירושלים, ועשה צורת הפתח, מיד אמר לו: "מעשך נראה שלא תצא בת קול עליך, אם חכם ליבך בני ישמח ליבי גם אני וכו'... הדעיקר בדעת מרן שיש רה"ר בזמן הזה, ואין מועיל צורת הפתח להר"ר מדאורייתא".

לסיכום: כל העובר על ספרי הפוסקים שנתחברו במרוצת הדורות עד לזמנינו, העוסקת בעניני תקון העירובין לבני העיר, יראה כי הוק המנחה מצד פוסקי הדור היה לחפש כל צד היתר שהוא להצלת הרבים מעון טלטול והוצאה לרה"ר. פוסקי דור דור בכל מדינה ומדינה ובכל אתר שהיה שם ישוב יהודי, חפשו כל אפשרות להתגבר על הבעיות הנוצרות בהתקנת העירוב הכללי ולתקנו כהלכה, אף אם כרוך היה הדבר בצירוף קולות שאין פוסקין אותן באופן רגיל.

ג) הבעיות המצויות בעירוב הכללי המקיף את כל העיר

כבר רמזנו בדברינו לעיל שהעירוב הכללי המקיף את כל העיר ישנם הרבה בעיות הלכתיות, והכשרו בנוי קולות על גבי קולות, וכל זאת בכדי להציל את המון העם מעון טלטול והוצאה לרה"ר. בפרק זה נציג בעז"ה את הבעיות שישנן בהתקנת העירוב העירוני, וזאת מלבד החקירה שחקרנו בס"ד לעיל (סימן שמה"ה סעיף ז) באורך בדין רה"ר, שיש בה נפק"מ גדולה לגבי כשרות העירוב הכללי, וזה החלי בעצרת ה' צורי וגואלי.

א. צורת הפתח לא מועילה ברה"ר להופכה לרה"י,

ובפרט כשעובר כביש בין עירובי בתוך שטח העירוב

כאמור לעיל העירובים שלנו מבוססים בדרך כלל על צורות הפתח שמקיפות את כל העיר, ועל ידי כך נידונת העיר כרשות היחיד, והנה השו"ע (בסימן סס"ד סעיף ב') פסק בסתם כדעת הרי"ף והרא"ש שאין מערבין רה"ר כי אם בדתות הנגלות בלילה, ואי לאו הכי אסור לטלטל מדאורייתא בתוך שטח העירוב. וכיש אומרים הביא את שיטת הרמב"ם שדי שהדתות יהיו ראויות לינעל. וכתב המשנ"ב (שם ס"ק ח') וז"ל: "מדהעתיק המחבר דעה ראשונה בסתמא ודעה שניה בשם יש אומרים, משמע דדעתו כדעה הראשונה (ובשעה"צ שם אות ט' כתב שכן דעת הרמ"א). והנה מדברי השו"ע מוכח דאין מערבין רה"ר כי אם בדתות, ובעירות שלנו שמנהג העולם לתקן ע"י צורת הפתח, אך שרחובותיה רחבין הרבה ומפולשין משער לשער, וגם פעמים רבות הולך דרך המלך תוך העיר, ומדינתו היא הרה"ר גמור על ידי זה וכדלעיל בסימן שמה"ה, ועל כרחק דסומכין על היש אומרים שבסימן שמה"ה סעיף ז', דרה"ר לא הוא א"כ ששים רבוא בוקעין בו, וזה אינו מצוי (פמ"ג), אמנם הרבה ראשונים חולקים על היש אומרים הנ"ל כמו שכתבנו שם בסימן שמה"ה, ועל כן אף דאין למחות לאחרים הנוהגין להקל ע"י צורת הפתח שכן נהגו מעולם על פי דעת הפוסקים המקילין בזה, מ"מ כל בעל נפש יחמיר לעצמו שלא לטלטל ע"י צורת הפתח לבד", עכ"ל. ועיין עוד בה"ל (שם ד"ה ואחר שעשה), ובמשנ"ב (סימן שמה"ה ס"ק כ"ג) ובה"ל (שם שמה"ה סעיף ז' ד"ה שאין ששים רבוא, אמצע הדיבור שם) וז"ל: "מכל זה מוכח שיש להחמיר כדעה הראשונה... ומ"מ אין בידינו למחות ביד המקילין... אבל כל ראי ששים בודאי יש להחמיר לעצמו, דבזמנינו יש גם כן רה"ר מן התורה, וממילא אין לסמוך על העירוב של צורת הפתח, דבעיני דוקא דלתות וכמו שנתבאר הכל לקמן בסימן סס"ד במשנ"ב ובה"ל עיי"ש", עכ"ל. ועיין מה שכתבנו בס"ד לעיל (סימן שמה"ה סעיף ז' ענף א' אות ה') באורך וברוחב בזה, ואכמ"ל.

ומה שכתבנו לעיל ובפרט כשעובר כביש בין עירובי בתוך שטח העירוב דהוי רה"ר גמור על ידי זה ולא מועיל צורת הפתח, כן כתב המשנ"ב (בסימן סס"ד ס"ק ח') וציטטנו אותו לעיל, וכן כתב בה"ל (בסימן שמה"ה סעיף ז' ד"ה שאין ששים רבוא וכו', בסוף בה"ל) שהביא דעת הרמב"ן שגם רש"י שהצריך ששים רבוא היינו דוקא בדרך העוברת תוך העיר, אבל בדרך בין עירונית אין צורך בששים רבוא בשביל שתחשב רה"ר, שהרי הדרך שייכת לכל העולם.

ודבר זה שדרך בין עירונית עוברת בתוך שטח העירוב הכללי הוא מצוי הרבה, ועל דרך משל שטח העירוב של הרבנות בירושלים כולל בתוכו קטע מכביש ירושלים-ת"א, ולדעת הרמב"ן עירוב כזה אין מועיל לכולי עלמא. ועיין עוד מה שכתבנו בזה בס"ד לעיל (סימן שמה"ה סעיף ז' ענף ה' אות ג' דן דרכים המובילות מעיר לעיר), ועיין עוד בספר מגילת ספר (דף תל"ג אות א'), ואכמ"ל.

ב. נחלקו הראשונים אם היקף מחיצות מועיל לשטח גדול

מן התורה כל שטח שמוקף במחיצות נחשב לרשות היחיד גם אם הוא שטח גדול, ומבואר בגמ' (עירובין סז): דאפילו שטח ברוחב של כור או כוריים (זהו שיעור שלושים סאה, דהיינו: 1500 אמה אורך על רוחב 50 אמה) דינו כרשות היחיד גמור, ונחלקו הראשונים האם גם בשטח שהוא יותר גדול מכור כוריים שמוקף מחיצות מקרי רה"י, וכדלהלן:

1. לדעת התוס' (עירובין כב: ד"ה דילמא) שטח שהוקף מחיצות על ידי אדם אין הגבלה לשטח שבין המחיצות שיקרא רשות היחיד. אך אם השטח הוקף במחיצות ע"י שמים, כגון: האוקינוס או הרים ובקעות גדולים, אם המחיצות רחוקות הרבה עד שאין המחיצה נראית לעומדים באמצע השטח המוקף, אין השטח המוקף נקרא רשות היחיד.

2. ודעת הריטב"א בשם הרמב"ן שאין חילוק בין מוקף ע"י אדם או שמים, דוקא בשיעור שנתנה הגמ' כור או כוריים ולא יותר שמוקף במחיצות שנראות לעומדים בין המחיצות במרוכה נקראת מחיצה מהתורה ודינה כרשות היחיד, אך ביותר מזה שאין המחיצות נראות אין זה רשות היחיד, וגם הרשב"א צידד כדברי הריטב"א שבודאי יש הגבלה לשטח שבין המחיצות, אך לא ניחא לו להסכים לשיעור שנתן הרמב"ם.

והנה הבה"ל (סימן שמו"ה סעיף ג' ד"ה קרפף יותר מבית סאתיים) כתב לחלוק על הריטב"א בהבנת הרמב"ן, וכתב שדעת הרמב"ן באופן כללי דומה לתוס', עיי"ש. ואמנם ברשב"א ובריטב"א הנ"ל מבואר שגם במחיצות העשויות בידי אדם יש גבול לשיעור היקף רשות היחיד. ועיין בגמ' (עירובין פז). שמוכח משם שימה של טבריה נחשב רשות היחיד, ומבואר שבהיקף כזה נחשב שרואה עצמו בתוך המחיצות.

והנה בעירובין שלנו בערים הגדולות שמקיפים שטח של עשרות קילומטרים, שזה שטח גדול יותר משטח ימה של טבריה באופן שהעומד באמצע העיר לא יראה שמוקף במחיצות גם אם האופק היה פתוח בגלל המרחק הרב, ועל כל פנים לפי הריטב"א והרשב"א אין היקף המחיצות אפילו בידי אדם עושה את השטח בעירוב לרשות היחיד, ומ"מ נראה שעושה העירוב הכללי סומכין על דברי התוס' להקל בזה, דכל שמוקף בידי אדם אין הקבלה להיקף שטח המחיצות שיקרא רשות היחיד. ולדעת הבה"ל גם הרמב"ן סובר כן להלכה. ועיין עוד באורך בה"ל (שם), ובמגילת ספר (דף תל"ג אות ב'), ואכמ"ל.

ג. לדעת הרמב"ם המרחק בין עמודי צורת

הפתח צריך להיות פחות מעשרה אמות

מרן השו"ע (בסימן שס"ב סעיף ב') פסק כדעת התוס' והרא"ש והטור דמהי צורת הפתח אפילו לפירצה יתירה מעשר, אפילו נעץ ד' עמודים מארבע רוחות ועשה על גביהם צורת הפתח מותר לטלטל בתוכם, ודוקא בחצר ומכוי שהם מקום דיורים שנפלו כותליהם ועשה מחיצות לחצר מארבע רוחות ע"י צורת הפתח מהני צורת הפתח, אבל בבקעה (שטח שאין בו דיורים) לא מועיל להתיר את הטלטול אם בארבע רוחות עשה היקף של צורת הפתח, אבל אם היה בבקעה מחיצות כתיקונם אלא שיש בהם פרוצות יותר מעשר אמות, ככה"ג מועילה צורת הפתח אף בבקעה ואפילו הפרוץ מרובה על העומד.

ומיהו הרמב"ם (שבת פט"ז הלכה ט"ז) חולק על התוס' וסיעתו, וסובר שלא מועיל היקף צורת הפתח בארבע רוחות אלא אם כן בכל צורת הפתח יש פחות מעשר אמות, ורק באופן שבשתי רוחות של השטח המוקף יש מחיצות גמורות אפשר לעשות בשתי הרוחות האחרות צורת הפתח של יותר מעשר אמות. ומרן השו"ע (שם) הביא דעת הרמב"ם כדיעה יחידאה, וכאמור הלכה כסתם מרן וכדעת רוב הראשונים הנ"ל.

אך למעשה כתבו האחרונים שנכון לחוש לדברי הרמב"ם, עיין ברבינו זלמן (סימן שס"ב אות ט') שכתב וז"ל: "אך למעשה טוב לחוש לדעת הרמב"ם שבכה"ג שפרוץ מרובה על העומד לא מועיל צורת הפתח בפירצה יותר מעשר אמות", עכ"ל. וכן כתב המשנ"ב (סימן שס"ב ס"ק נ"ח, נ"ט) וז"ל: "ונכון לחוש לדברי הרמב"ם שגם דעת הסמ"ג והסמ"ק הוא כן", עכ"ל. ובשעה"צ (אות מ"ד) הוסיף: "ולפי הנראה שגם דעת רבינו חננאל הוא כרמב"ם...", עכ"ל.

ולפי זה בעירוב הכללים המקיפים את העיר מד' רוחותיה בצורת הפתח, המרחק בין עמוד לעמוד בצורת הפתח הרבה יותר מעשר אמות, ולפי דברי האחרונים הנ"ל שנכון לחוש לדברי הרמב"ם אם כן, אין לסמוך על העירוב הכללי.

וכן כתב בשו"ת יב"א (ח"ו י"ד סימן כ"ד אות ב') שכיום שעושים העירוב של רשות הרבים בצורת הפתח יתר על עשר אמות בין עמוד לעמוד, אין לנו לסמוך על העירוב, ועיי"ש שלימד זכות על מנהג העולם למוול בשבת תינוקות בבית הכנסת, עיי"ש.

ומיהו הישועות יעקב (בסימן שס"ג אות ה') כתב דכיון דרבו דיעות האומרים דצורת הפתח מהני גם בפרוץ מרובה על העומד (וכדברי השו"ע), וקימ"ל בעירובין הלכה כדברי המיקל, ומכל שכן שרבו המקילין על המחמירין, לכן הלכה כסתם שו"ע לקולא, עכ"ל. וכן כתב גם הערוה"ש (סימן שס"ב אות ל') וז"ל: "ולדינא ודאי קימ"ל כדעת רוב הפוסקים, וכן מבואר מדברי רבינו הב"י (סימן שס"ב סעיף ב') שהביא את דעת הרמב"ם כדיעה יחידאה", עכ"ל. ועיין עוד במגילת ספר (דף תל"ד אות ג').

ד. החוט בין עמודי צורת הפתח רפוי

ומתעקם לכיוון מטה כמין קשת

בעירוב העירוני המרחק בין עמוד לעמוד בצורת הפתח רב, ומצוי שהחוט שביניהם מתעקם באמצעותו כלפי מטה כמין קשת, ויש בזה מחלוקת הפוסקים אם ככה"ג צורת הפתח כשרה.

הנה דעת הריטב"א (עירובין יא): בצורת הפתח הקנה שעל גבי הפצימין צריך להיות ישר, ואם הקנה עגול אינו נחשב כצורת הפתח. וכן משמע ברש"י (שם ד"ה חייבת), וגם פשטות הסוגיא שם מתפרשת כן.

אולם בשו"ע (בי"ד סימן רפ"ו) נפסקה להלכה דעת הרמב"ם שגם אם הקנה שעל גבי הפצימים עגול חייב הפתח במזווה. ואף אם נקוט כדעת הרמב"ם שקנה שעל גביהן יכול להיות עגול, כל זה שמתעגל כלפי מעלה, כמו שצייר הרמב"ם שהפתח עשוי ככיפה, אבל כשמתעגל למטה יש בזה בעיה נוספת, דקימ"ל בשו"ע (סימן שס"ב סעיף י"א) שהחוט או הקנה העליון חייב להיות מעל ב' העמודים התחתונים כמוונים בדיוק נמרץ, ולא

בצדם של הקנים התחתונים, וכדאימא בגמ' (עירובין יא) "צורת הפתח שעשאה מן הצד, לא עשה ולא כלום". וכתב בספר משכנות יעקב (סימן קי"א, וצוטט בכה"ח סימן שס"ב אות צ"ד, ומשנ"ב שם אות ס"ו, ובשעה"צ אות נ"ו) וז"ל: "ויש להזהר באופן העושים צורת הפתח בחבל מלמעלה, ודרכו אח"כ לימתח ונכפף למטה בעיגול וגם הולך נע ונד אנה ואנה, דיש בזה כמה חששות, שהוא נופל למטה מהמזוזות ובעיניו על גביהן, ולפעמים יש בשיפולו וברחבו יותר משלושה טפחים דגם בקורה פסלינן בכה"ג, ועוד כיון שהריח מוליכהו אנה ואנה הוי ליה מחיצה שאינה עומדת ברוח, ועל כן נכון מאוד לעשות למעלה בדבר העומד, כגון קנה חזק", עכת"ד. נמצא שלדעת המשכנות יעקב צריך שכל אורך החוט יהיה מעל הקנים, ולא רק במקום חיבורו אליהם. וגם בחזו"א (סימן ע"א ס"ק י') דן בזה לפסול.

וכתב המגילת ספר (דף תל"ד אות ד') שהמקילים צריך לומר שסומכים על התפארת ישראל (שהובא במשנ"ב סימן שס"ב ס"ק ס"ד, ושעה"צ ס"ק ג'), שמוכח מדבריו שמספיק שבמקום חיבור החוט לקנים החוט מונח על גבי הקנים, ואין צורך שכל אורך החוט יהיה מעל הקנים, אמנם אם החבל כפוף הרבה, וכשנושבת הרוח יוצא החבל חוץ לבין הקנים, פסול באופן זה אף כשהחבל נח בין הקנים, דנחשב כצורת הפתח הניטלת ברוח, וכמבואר בחזו"א (סימן ע"א ס"ק כ'), עכת"ד.

ה. עמודי חשמל המשמשים לצורת הפתח

ישנם מקומות שעושי העירוב הכללי סומכים לפעמים על עמודי החשמל וטלגרף שישמשו כצורת הפתח, ומצאנו בפוסקים האחרונים שדנו בזה באריכות, ובס"ד כתבנו בזה (בסימן שס"ב סעיף י"א אות ב') באורך גדול, עיי"ש באורך, ועיין עוד בספר מגילת ספר (דף תל"ד אות ה'), ואכמ"ל.

ו. חוט העירוב עומד באלכסון

כתב המשנ"ב (סימן שס"ב ס"ק ס') בשם הפמ"ג שאפילו אם הקנה התחתון אחד גבוה מחבירו הרבה, והקנה העליון מונח בשיפוע, העירוב כשר. ומיהו בשעה"צ (ס"ק מ"ו) כתב בשם חידושי רעק"א, שמסתפק בכשרות העירוב אם הקנה העליון (החוט) מונח בשיפוע גדול בין העמודים, אך לא נבטאר מהו שיעור השיפוע שפוסל את העירוב, ועיין עוד בכה"ח (סימן שס"ב אות צ"ה).

בעיה זו של חוט משופע מצויה באיזורים ההרריים, כגון: ירושלים עיר הקודש הרים סביב לה, שיש בה מורדות ועליות וע"כ כך נעשה חוט העירוב משופע, ועיין עוד מה שכתבנו בס"ד (בסימן שס"ב סעיף י"א אות ג'), ואכמ"ל.

ז. צורת הפתח העוברת מעל בור או תעלה

אם צורת הפתח עוברת מעל בור או תעלה שיש להם ג' מחיצות ועמוקים עשרה טפחים, אם אמרינן גוד אסיק מחיצתא, והקנים של צורת הפתח מסולקים זה מזה, עיין בחזו"א (סימן קי"א ס"ק א-ג) שדבר זה תלוי במחלוקת הראשונים (עירובין פז). אם גוד אסיק עושה סילוק מחיצות, לדעת הרשב"א והריטב"א יש להכשיר, ולדעת הרמב"ד והתוס' יש לפסול, בעיה זו קיימת גם כשתחת צורת הפתח יש תלויות עפר שיש להם דין רה"י, והם מפסיקים בין הקנים, והם עצמם אינם ראויים לשמש כקנה של צורת הפתח דהוי פתחי שמאי. והובאו הדברים בספר מגילת ספר (דף תל"ה אות ז'), ועיין עוד בספר נתיבות השבת (פרק י"ט הלכה כ"ג). ועיין עוד בספר אנציקלופדיה תלמודית (ח"ה דף רס"ט ד"ה יש מהאחרונים), שנסתפק בבור עמוק עשרה ורחב ארבעה, אם בקרקע עולם אמרינן גוד אסיק מחיצתא.

ח. שטחים בתוך העירוב הזרועים

או ריקים או מוצפים במים

קימ"ל להלכה (שו"ע סימן שנ"ח סעיף ט') קרפף ששטחו יותר מבית סאתיים שהוקף לשם דירה וזרעו במיעוט שטחו זרעים, אם יש בשטח הזרוע יותר מבית סאתיים, השטח הזרוע מבטל את היקף הדירה של הקרפף, ואע"פ שרוב שטח הקרפף אינו זרוע, נעשה דינו ככרמלית לחומרא ואסור לטלטל בו יותר מד' אמות, מפני שהוא פתוח ופרוץ לשטח הזרוע שדינו ככרמלית מחמת הזרעים שמבטלים את המחיצות.

ולפי זה בערים הגדולות שעושים עירוב כללי לכל העיר המשתרע על שטח גדול המוקף בצורות פתחים, מצוי הרבה שיש בתוך שטח המחיצות שטחים של יותר מבית סאתיים (לשיטת הרב נאה שטח של 34X34 מטר, ולשיטת החזו"א שטח של בערך 40X40 מטר) הזרועים בזרעים או באילנות שאינם נטועים לנוי או לצל, כגון פרדסים של עצי פרי שאין דרך בני אדם לטייל שם ולהסתופף בצילים להנאתם, וכל שכן שטחים הזרועים בתבואה או בירקות שונים, הרי הם מבטלים את היקף צורת הפתחים של העיר.

והנה המקילים סומכים על דעת הדבר שמואל וסיעתו, שהתיר לטלטל בתוך העיר המוקפת מחיצות ואע"פ שיש בתוכה שטח זרוע בית סאתיים, ונימוקו דלא מסתבר ששטח מועט יבטל מחיצות של עיר גדולה, ודין שטח זרוע נאמר בחצר. ובשעת הדחק שאי אפשר בשום אופן לתקן שלא יכשלו רבים, יש לסמוך על דבר שמואל. עיין שו"ת חכם צבי (סימן נ"ט) ובנו היעב"ץ בספרו מור וקציעה (סימן שנ"ח) ושו"ת זרע אמת (ח"ג או"ח סימן מ"א) ועוד.

והנה מלבד זה שהפוסקים המתירים כהדבר שמואל סמכו על דבריו רק בשעת הדחק שאי אפשר בשום אופן לתקן שלא יכשלו הרבים כלשונם, רבים מהפוסקים חולקים על הדבר שמואל, עיין במאמר מרדכי (סימן שנ"ח ס"ק י"ד), כה"ח (שם אותיות י"ט, פ"ד), ובה"ל (שם סעיף ט' ד"ה אבל נזרע), והחזו"א (או"ח סימן פ"ח ס"ק כ"ד, כ"ה) ועוד אחרונים.

ובספר מנחת אהבה (ח"ג פכ"ו סוף הערה 169) פסק שירא שמים יחמיר שלא לטלטל ברה"ר בשבת מחמת בעיית שטח הזרוע, ובלאו הכי ישנם עוד כמה עקולי ופשוטי בעירוב, עיי"ש.

ובאמת שיש פתרון הלכתי לבעיית שטחים הזרועים לכל הדיעות, שאם יקיפו את השטח הזרוע שבתוך העיר במחיצות או צורות הפתח להבדיל בינן לבין שטח שאר העיר המקיפן תיפתר בעיה זו (עיין משנ"ב סימן שנ"ח ס"ק פ"ג ד"ה וכל המוכרח כאן). אך במציאות קשה מאוד לעושה העירוב הכללי להקיף שטחים אלו במחיצות, מכיון שאין להם את התקציבים הדרושים לכך, ולפיכך סומכים על הדבר שמואל וכאמור לעיל. ועיין מה שכתבנו בס"ד באורך גדול (בסימן שנ"ח סעיף ט').

רשותו לישראל הכשר וזו היא תקנתו, וכן אם היה ישראל אחד כשר זה הצדוקי בחצר הרי זה אוסר עליו עד שיבטל רשותו, עכ"ל. ונפסק להלכה בשו"ע (סימן שפ"ה סעיף א').

מבואר ברמב"ם ובשו"ע שהצדוקים הנוטים לאפיקורסות ואינם מאמינים בתורה שבש"ס, וכן כל מי שאינו מודה במצות עירוב, אע"פ שאינו יכול להשתתף בעירוב כיון שאינו מודה בו, אעפ"כ דינו כישראל שיכול לבטל רשותו, ומש"כ גוי שאינו מבטל רשותו, כמבואר בשו"ע (סימן שפ"ב סעיף א') שאחד מבני החצר ששכר ולא עירב עם האחרים אוסר עליהם, ותקנתו שיבטל להם רשותו, דהיינו שיאמר רשותי מבוטלת לכם או קנויה לכם, ואין צריך לקנות בקנין סודר, ועיי"ש שאר פרטי הדין.

ולפי זה לא מצאנו תקנה לצדוקים אלא ע"י שישכרו מכל אחד ואחד מהם באופן ישיר, ולא מועיל בשבילים מה ששוכרים מהמשטרה וכיוצא"ב, שזה מועיל רק לרשות של גוי או ישראל מחלל שבת בפרהסיא (שדינו כנכרי לענין זה), שמעיקר הדין אין דירתו אוסרת כלל שדירתו כדירת בהמה, ורק חז"ל גזרו משום התרחק משכן רע שלא ידור בשכנות הנכרי וילמד ממעשיו כאמור לעיל, ולפיכך הקילו שתועיל שכירות גם משכירו ולקטו וכיוצא"ב, אבל בישראל שדירתו אוסרת מעיקר הדין, אף אם אפשר לשכור רשותו, היינו דווקא מהבעלים אבל לא משכירו ולקטו (ועיין משנ"ב סימן שפ"ב ס"ק ל"ד). ועיין בחזו"א (סימן פ"ז ס"ק י"ג) שכתב שאין לנו היום מציאות של צדוקי, עיי"ש טעמו.

ויש לציין אם אותם צדוקים הם מחללי שבת בפרהסיא אפילו באיסורי דרבנן, נחלקו הפוסקים אם דינו כעכ"ם ומבטל רשותו ומועיל לו השכירות משר המשטרה.

דעת מרן הב"י דצדוקים אפילו שהם מחללי שבת בפרהסיא דינם כישראל, כיון שמוחזק כן מימי אבותיו ומנהג אבותיו בידי. ומיהו דעת הרבה פוסקים והם התוס' ורא"ש ורי"ז וריטב"א, וכן מפורש להדיא ברמב"ם, דאף צדוקי שמחלל שבת בפרהסיא דינו כעכ"ם. והובאה מחלוקת זו במשנ"ב (סימן שפ"ה ס"ק א'), ובשעה"צ (שם אות ב') הוסיף: "שלפלא על הב"י שכתב קולתו לדעת הרמב"ם שמבואר בו להיפוך, ומסתברא עוד לומר דאפילו אם נימא בעלמא דלא נושה אותם כעכ"ם משום דמנהג אבותם בידם, מ"מ לעניננו לא שייך זה, דכל עיקר הטעם דגזרו בעכ"ם כדי שלא ילמוד ממעשיו, אם כן גם בצדוקי שייך זה, דעל כל פנים מתנהג כעכ"ם, ומאי עדיפא לן משום שמונהג אבותיו בידו, ולפלא על הט"ז והמג"א שלא הביאו כלל דעת שאר הפוסקים שאוסרים בזה, ובאמת כן משמע פשטא דש"ס במסקנא דאף בצדוקי אם מחללים שבת בפרהסיא אינו יכול לבטל רשותו, וכן משמע מא"ר דדעתו נוטה בזה כדעת המחמירים וכו'...". עכ"ל. וכתב המשנ"ב (שם) שיש בזה נפקא מינה לענין קראים שבזמנינו שבדואי מחללים שבת בפרהסיא ועל כל פנים במילי דרבנן, לפיכך יש להחמיר שאין יכולים לבטל רשות עד שישכור מהם כדין עכ"ם.

והנה מצוי הרבה בעירוב העירוני בימינו תינוקות שנשבו שהם ישראלים גמורים, אך אינם מודים בעירוב, וכתב בספר מגילת ספר (דף תל"ז אות י"ב) שלאותם תינוקות שנשבו לא תועיל השכירות מהמשטרה, וגם אי אפשר לזכות להם עירוב, ואע"פ שבחזו"א (סימן פ"ז ס"ק י"ד) מבואר שאם אינו מודה בעירוב מחמת אונס זה אינו נחשב לאינו מודה בעירוב, ואפשר לזכות עירוב לתינוק שנשבה, אבל המגילת ספר כתב שמהב"י והמשנ"ב (סימן שפ"ה ס"ק א') ממה שכתבו לענין צדוקים משמע שמאחר ובפועל אינו מודה בעירוב אי אפשר לזכות לו עירוב, ויצטרכו לשכור מכל אחד ואחד באופן ישיר, ואי אפשר לפקח על זה בערים הגדולות, עכ"ל.

עוד בעיה נוספת העיר המגילת ספר (שם אות י"ג) בדין תינוק שנשבה, ובין השמשות היה מחוץ לעיר, ובא באמצע השבת לעיר, עיי"ש כי צארנו.

יא. פרוצות בעירוב

העירוב הכללי בנוי ממאות אלפי צורות הפתח, ואם אחת עשויה שלא כתקנה או שנפסלה נתבטל כל העירוב, דפרצה יותר מעשר אמות אוסרת ואפילו ברוח רביעית, ואם הפרצה היא בקרן זוית אוסרת בד' טפחים, עיין עירובין (ב.) וחזו"א (סימן ע"ב ס"ק א') ובספר מגילת ספר (דף תל"ה אות ח').

ישנם ערים שרובו ככולו של העיר בנוי ממחיצות של "צורת הפתח", היקף של עשרות קילומטרים הבנויים מקנה מכאן וקנה מכאן וחבל דק על גביהם, ומונחים בשטחים חשופים לגשם ולרוח ושלג, וכן עומדים הם אותם קנים וחבלים בשטחים ריקים אשר עלולים להפגע בזדון או בשגגה עקב עבודות בניה או סתם מעבר לק"ל רכב כבדים וכדומה, וכאמור בו ברגע שיקרע החוט אשר על גבי הקנים או שמא איזה קנה ושבר, וע"כ תיפסל "צורת הפתח" אחת, כל העירוב פסול למהדרין, ואין שום צד להיתר אפילו בשעת הדחק.

שכיחות היפסלות העירוב הוא גבוה מאוד, כל מי שיחקור מעט אצל מתקיני העירוב והאחראים עליהם, יפתע לשמוע כי מידי שבוע בשבוע למעט שבועות בודדים במשך השנה נמצא לפחות פסול אחד מסיבות שונות אשר פוסל את העירוב כולו לכל הדיעות (מתוך קונטרס העירוב השכונתי).

כדי למנוע תקלות בעירוב חייבים למנות אנשים יראי שמים הבקיאם בהלכה שיעשו בדיקה יסודית של כשרות העירוב מידי שבוע בשבוע, גם אחר בדיקה זאת הנעשית בעירובים העירוניים מהכרח המציאות זמן רב לפני השבת, עדיין יש מקום לחשוש שמא חס ושולום העירוב נתקלקל סמוך לכניסת השבת.

מרון בעל הקהילות יעקב זצ"ל (במכתב הנדפס בקריינא דאגרתא ח"ב סימן צ"ו) כותב בזה הלשון: "ולת"ח היראים על דבר ה' אולי לכאורה באמת לא כדאי להגיד להם שההיתר הוא פשוט וברור לגמרי מכמה טעמים... שברגלי כבר הוחק שהעירוב מתקלקל, שהרי בכל שבוע הולך המשגיח של העירוב עם נושא כליו שנשוא חבילת עצים וחוטוי מתכות וכו' וממדי עושה תיקונים, וא"כ הרי כבר הוחזק שיתקלקל, או ע"י שקצים או ע"י קרנות ומכונניות", עכ"ל.

וכן שמעתי מ"ח גדול שהעיד שהעירוב בעירו (אם ועיר בישראל) בחזקת קרוק ברוב ימות השנה, וסיפר שידוע לו שכמה פעמים שהודיעו אנשים למשגיחים על העירוב שהעירוב קרוק, ומחוסר כח אדם רק אחרי כמה שבועות תוקן הדבר. אך מאידך לימד זכות על האחראים על העירוב שהתקציב הזעום העומד לרשותם מונע בעצם, בא בשעה שיש צורך

מאלי", עיי"ש ב. ועיין עוד בספר מנוחת אהבה (ח"ג פכ"ז הלכה ס' הערה 173 דף שע"ג), ואכמ"ל.

ג. ויש להעיר עוד בענין השכירות מראש העיר או שר הבטחון או שר המשטרה, הנה מרן השו"ע (בסימן שצ"א סעיף א') כותב חז"ל: "...אבל במקום שכל צרכי העיר אינם נעשים אלא על פי השר או הממונה שלו, בודאי שהשכירות מהשר הוא או משכירו ולקטו מהני, שהרי יש לו רשות להושיב אנשיו וכלי מלחמתו בבתי בני העיר בשעת מלחמה שלא מדעתם", עכ"ל השו"ע. וכתב הבה"ל (שם ד"ה שלא מדעתם) חז"ל: "עיין בחכם צבי (סימן ו) שנתקשה בזה, דמאי מהני שיש לשר רשות להניח (בבתים) כלים בשעת מלחמה, והרי עתה על כל פנים אינו שעת מלחמה וממילא אין לו עתה שום רשות, ואם כן איך יכולים לשכור ממנו. ומצד דמיירי בשר שהיכולת בידו לעורר מדנים ומלחמה בכל שעה שירצה עם שכנו, ואין בני המדינה מעכבין עליו, ולהכי יפה כוחו להשכיר ולאפוקי אם אין בידו בלבד בלי רשות אנשי העיר לערוך מלחמה, בודאי אין כוחו יפה שלא בשעת מלחמה להשכיר רשותו", עכ"ל. והובאו דברי החכם צבי גם בכה"ח (סימן שצ"א אות כ"ג).

ולפי דברי החכם צבי בודאי שאין לדמות זה למצב השלטון בא"י שאין סמכות לשר הבטחון או שר המשטרה להחליט לערוך מלחמה עם שונאיו בכל עת אשר יחפוץ. וגם אין רשות למשטרה להכנס לבתי העיר בלא צו חיפוש משופט, וגם העירייה וחברת חשמל אין להם רשות להכנס לבתי בני העיר בשביל לקחת שו"ע וכדומה כלי סיבה מספקת, ולפיכך אין השכירות מהם מועילה. ומיהו מהב"י (בסימן שפ"ב) מוכח דלא כחכם צבי, דדי בזה שיש להם זכות במצבים מסוימים להשתמש בשר המקומות שבבית, אע"ג שלעת עתה אין להם זכות כזו, וכן בשר הבטחון או מלך שאין בידיהם לערוך מלחמה אלא בהסכמת אנשי העיר, סגי במה שעל ידי הסכמתם יכול לערוך מלחמה ואז יש לו זכות בבתיהם, עיין בספר מגילת ספר (דף תנ"ה ד"ה בשו"ת חכ"צ).

ג. ועיין בחזו"א (או"ח סימן פ"ב ס"ק ל"ד) שעורר על כמה בעיות בשכירת רשות מהנכרי, כמו למשל: לפי המבואר בשו"ע (סימן שפ"ב סעיף ט') דדי שאדם אחד שוכר רשות מהנכרי בעבור כל בני העיר, ואין צורך שכל אחד מבני העיר ישכור מהנכרים, אך דא עקא אין זה מועיל רק אם השוכר מערב עם בני העיר, ובכלל העירוב נכללים גם הבתים ששכר מהנכרים, ולפי זה צריך שהשוכר יגור בעיר ויערב עם בני העיר, אבל אם עזב את העיר יש לציין שלא תועיל שכירותו לשאר בני העיר. ובספר מגילת ספר (דף תל"ו הערה 16) הוסיף שלפי זה אם השוכר עזב גם רק לשבת אחת לא תועיל שכירותו לבני העיר, שהרי באותה שבת אין לו חלק בעירוב כיון שאין דירתו אוסרת, ושאלה זו נוגעת גם לעושי העירוב הפנימי, עיי"ש ב. בעיה נוספת שמעורר עליה החזו"א (שם) אחר ששכרו מהניו או ממחללי שבת בפרהסיא את רשותם, ונתוספו בעיר בתים חדשים ונתישבו שם נכרים ומחללי שבת בפרהסיא, צ"ע אם צריך לשכור מחדש, ובפרט אם נכנס גוי או מחלל שבת לדור בבית ישראל שהשכירות קדמה לכניסתם לבית בישראל, ולכן לא הועילה על רשותו של ישראל ויצטרכו לשכור מחדש, ובערים הגדולות דבר זה שכיח וקשה לפקח על זה. בעיה נוספת שמעורר החזו"א (שם) שיש לעיין אם שכירות מהפקיד מועילה על הזמן שכבר עבר מתפקידו, והעולם נהגו להקיל בזה, עיי"ש ב. והובאו הדברים בספר מגילת ספר (דף תל"ו אות י"א), ועיין עוד בספר נתיבות השבת (פרק ל"ז במקורות אות צ"ד) חז"ל: "ולסיכום דיני שכירות יש הרבה לדון בעניני שכירות בזמננו, ועיין בחזו"א (סימן פ"ב ס"ק ל"ד) שנשאר בצ"ע בענין חילופי ציורים היאך מועיל השכירות במה שהיה מקודם דירת ישראל, ועוד כמה פרטים דלכאורה לא מהני שכירות, ובכל זאת נהגו להקל בכל עניני שכירות, ואפשר שנהגו להקל בזמננו על פי דברי האחרונים שאפשר שבזמננו שאנו דרים עם העכ"ם לא שייך תקנת שכירות...". עכ"ל. ויש להעיר על דברי נתיבות השבת, דהשתא בארץ הצבי שלא דרים בדרך כלל בין העכ"ם אלא כן שייך תקנת שכירות, ואף על פי כן נהגו להקל למרות כל הבעיות הנ"ל, וצ"ע.

ד. שגירוינות וזות בתחומי העירוב: ישנם ערים המוקפות בעירוב כמו ירושלים עיר הקודש שיש בהם הרבה שגירוינות וזות, שעל פי חוקי המדינה אין לאף אחד זכות להכנס לשם ואפילו בשעת מלחמה, ועל אותם רשויות לא מועילה השכירות, ועל כן צריך להזהר שלא לטלטל מבנין השגירוינות לרה"ו או ההיפך, אבל לגבי הטלטול ברחובות העיר שפיר יש לסמוך על השכירות, על פי מה שכתב הרמ"א (בסימן שצ"א) בשם הריב"ש, שאפשר לשכור מהמושלים את חלקם ברחובות העיר, ומ"מ שכירות זו אי אפשר לבצע מחברת החשמל והעירייה בלבד, אלא רק ממי שיש לו זכות לעכב ברחובות העיר כמשטרה וכיוצא"ב. ועיין במשנ"ב (סימן שצ"א ס"ק י"ב), וכה"ח (שם אות ט"ז), וספר נתיבות השבת (פרק ל"ז במקורות אות צ"ג ד"ה ונתעוררתי), ובמגילת ספר (דף תנ"ה ד"ה וראיתי), ואכמ"ל.

ה. מחנה צבאי בתחומי העירוב: בשו"ת נפש חיה (סימן ל') העלה שאפשר לשכור רשות מראש העיר (וכן כתבנו לעיל בשם הפוסקים). והנה בשו"ת נודע ביהודה (בתרא סימן ל"ב) כתב שאם יש מחנה צבאי בתוך העיר אין מועיל שכירות משר העיר, שהרי אין לו שליטה על אנשי החיל, ובשו"ת תשורת שי (ח"ב סימן כ"ו) כתב שהנודע ביהודה מיירי בשר העיר שאין לו שליטה על הצבא, אבל כששוכר משר בממשלה הרי הוא שכי הממשלה שיש לה שליטה גם על אנשי החיל. ולפי זה כתב בספר נתיבות השבת (פל"ז הערה צ"ג) חז"ל: "נראה בזמננו שהרשות המקומית נפרדת מהרשות הממשלתית, יש לחוש לדברי הנודע ביהודה דלא מהני שכירות מראש העיר, אבל אם שוכר ממפקד המשטרה נראה דכיון שהוא שכיר מטעם השלטון המרכזי מועיל גם למחנה צבא מדין שכיר הממשלה. ועוד נראה דאף מראש העיר, נהי שאין לו רשות בתוך מחנות הצבא, אבל יש לו רשות ברחובות העיר, ולכן מועיל השכירות להיתר בטלטול בעיר (אבל לא מרחובות העיר לתוך המחנה הצבאי והפוך), ועל כל פנים דלכתחילה ראוי לשכור משר המשטרה או מכל שר אחר כמשל וכו', עכ"ל. ועיין לעיל מה שכתבנו לענין שגירוינות וזות, ואכמ"ל.

ו. בעיית צדוקי ומי שאינו מודה בעירוב שגרים בתחומי העירוב: כתב הרמב"ם (עירובין פרק ב' הלכה ט"ז) בדין צדוקי לענין השתתפות בעירוב, וזה לשונו: "אבל אם היה מן האפיקורסין שאין עובדין עבודת כוכבים ומזלות ואין מחללין שבת, כגון צדוקי ובייתוסים וכל הכופרים בתורה שבעל פה, כללו של דבר כל מי שאינו מודה במצות עירוב, אין מערבין עמו לפי שאינו מודה בעירוב. ואין שוכרין ממנו לפי שאינו עובד כוכבים ומזלות, אבל מבטל הוא

כמו כן ישנם עוד מקומות שמקלקלים את העירוב, כגון שטחים שוממים בתוך העיר שאין בני אדם הולכים שם שנים רבות, וכן שטחים שבני אדם מפחדים הלהלך שם שישם של סלעים גדולים וקוצים וברקנים, ששטחם יותר מבית סאתיים, אוסרים כל העיר הפרוצה אליהם כדין שטח הזרוע האמור לעיל (מבואר כל זה במכתב שנדפס בסוף החזו"א או"ח סימן קנ"ו בהשטות לסימן שנ"ח דף רנ"ו).

ועיין בחזו"א (סימן פ"ט אות ז) שמבאר מה שאין העולם נזהרים בזה, על פי הריטב"א (ערובין כד): שכשהמגרש נמצא תוך העיר בטל הוא לעיר, אמנם כשהוא חוץ לעיר יש לאסור. וכידוע בעירוב הכללי הנוהג כיום בערים הגדולות אין מודקקים בזה כלל (ועיין עוד בספר מגילת ספר דף תל"ה אות ט').

בעיה נוספת השכיחה בימות הגשמים כאשר שטחים גדולים של יותר מבית סאתיים מוצפים במים עכורים שאינם ראויים לשתיית אדם, שנשאיתם כך עד שנפסגים מאלהם באדמה, דינם כשטח זרוע שנמצא בתוך העירוב, ולדעת מרן השו"ע (בסימן שנ"ח סעיף י"א) כל זה דוקא כשיש בעומק המים עשרה טפחים לפחות, ופחות מזה נחשב כטיט ורפש בעלמא ואינם חולקים רשות לעצמן. אך הבה"ל (שם ד"ה והוא שיהא בעומקו עשרה טפחים) כתב שישנם כמה ראשונים שחולקים על סברת מרן השו"ע לחומרא, שאפילו שעומק המים בשלולית הוא פחות מעשרה טפחים מבטלים את ההיקף לשם דירה של הקרפף. ומ"מ גם הם מודים שפחות משלושה טפחים אינו אוסר, משום דכאראעא סמיכתא היא, וגם אינו קשה להשתמש שם בתשמישיו של חצר, וכיון שהר"ה והראב"ד והרא"ש והטור וספר הבתים סבירא ליה הכי, לכן פסק הבה"ל: "וראו להחמיר שלא במקום הדחק", עכ"ל. אך החזו"א (או"ח סימן פ"ד ס"ק ד') חולק על הבנת הבה"ל בדעת הראשונים הנ"ל, וכתב שלשטיטם אף בפחות משלושה טפחים בעומק השלולית מבטל את העירוב, כי העיקר תלוי אם משתמשים במקום המים אם לאו, עיי"ש ב.

ולפי דברי הבה"ל והחזו"א הנ"ל מצוי שבעירוב הכללי לעיר גדולה שיש בתוך שטח העירוב פעמים שלולית גדולה שאינה ראיה לשתיית האדם ומבטלת את המחיצות, אלא שבזה יש לנו אילן גדול להיתלות הוא מרן השו"ע בשם הרשב"א. ועיין עוד מה שכתבנו בזה (בסימן שנ"ח סעיף י"א), ובספר מגילת ספר (דף תל"ו אות ב').

ט. מחלל שבת בפרהסיא וגוי שגרים בתוך שטח העירוב

כאמור לעיל, אחר שמקיפים את כל העיר כהלכה ודינה כרשות היחיד, צריך דייין לעשות ערובי צחירות שישתתפו בה כל הדרים בעיר, ובלא זה אוסרים הדיירים איש על רעהו את ההוצאה מהבית הפרטי לחצר המשותפת ולרחוב המשותף, ואין צורך שכל אחד יתן את חלקו בעירוב, אלא לוקחים מזון ב' סעודות ומוזכים לכל בני העיר, ועל ידי זה כל בני העיר שותפים בעירוב, אלא שאין תקנה זו מועילה לנכרי הגר בעיר, שאז הנכרי אסר עליהם שלא יועיל העירוב צחירות של הגרים בחצר שמערבין ביניהן, עד שישכרו רשות העכ"ם, דהיינו שנותן לו היהודי מעות ואומר לו שישכיר לו רשותו, ואז יחשב הגוי כאילו הוא אורח עמהם. ומבואר כל זה ברמב"ם (הלכות ערובין פ"ב מהלכה ט' הלאה), ובשו"ע (סימן שפ"ב סעיף א'). ואע"פ דמעיקר הדין דירת עכ"ם אינה חשובה דירה אלא כבהמה הוא חשוב, חכמים גזרו לאסור עליו כדי שלא ידור הישראל עם הגוי וילמד ממעשיו, ולהכי החמירו דאין לו תקנה עד שישכור מהגוי, ומאחר שהגוי אינו רוצה להשכיר בנקל, יתרחק הישראל מלדור עמו כדי שלא יאסור עליו הטלטול (עירובין סב). רמב"ם שם, ומשנ"ב סימן שפ"ב ס"ק א' ה'). ולפי זה נראה דכל שכן שאסור לדור עם ישראל שעושה עבירות בפרהסיא, משום דאיכא למיחש שילמד ממעשיו (עיין כה"ח סימן שפ"ב אות א').

יהודי מומר או מחלל שבת בפרהסיא דינו כנכרי ויש לשכור ממנו רשות, כמבואר ברמב"ם (עירובין פרק ב' הלכה ט"ו), ובשו"ע (סימן שפ"ה סעיף ג'), חז"ל: "ישראל מומר לעבודת אלילים או לחלל שבתות בפרהסיא, אפילו אינו מחללו אלא באיסור דרבנן, הרי הוא כעכ"ם, ואם אינו מחלל אלא בצנעה, אפילו מחללו באיסור דאורייתא, הרי הוא כישראל ומבטל רשותו", עכ"ל. וגדר מומר לענין זה עיין במשנ"ב (שם ס"ק ד') וכה"ח (שם), ואכמ"ל. ולפי זה בעירוב העירוני שהוא מקיף שטח גדול, ודרים בו מאות אלפים של נכרים ומחללי שבת בפרהסיא ומומרים, צריכים מתקיני העירוב לשכור מכל דייר ודייר בפני עצמו את רשותו. ומיהו למעשה סומכים מתקיני העירוב לשכור את דירות הנכרים ומחללי השבת בפרהסיא שבתחומי העירוב מראש העיר או מראשי הצבא והמשטרה את חלקם בדרות התושבים, וסומכים בזה על דברי מרן השו"ע (סימן שפ"ב סעיפים י"א, י"ב) דאע"פ שאי אפשר לשכור מהגוי בעל כרחו, מ"מ הקילו חז"ל בגוי ומחלל שבת בפרהסיא שאין צורך לשכור ממש ממנו, אלא אפשר לשכור מאשתו או משכירו ולקטו (דהיינו: שכירו) הדרים אצלו בבית ואע"פ שהוא מוחה, וכן אפשר לשכור מכל אדם שיש לו רשות להניח כלים בדירת הנכרי, ועל פי זה נהגו לשכור כאמור את דירות הנכרים שבעיר מראש העיר וראשי הצבא והמשטרה שיש להם רשות להכנס לדירה בשעת הצורך אף ללא הסכמת הבעלים, ודינם כמי שיש להם רשות להניח חפציו בדירת הנכרי. ועיין בשו"ת אבקת רוכל (סימניו מ"ז, מ"ח), ואר"ץ החיים סתהון (סימן שצ"א סעיף א'). וספר מנהגי ארץ ישראל גלים (דף קי"ז אות פ"ב) ובחזון איש (או"ח סימן פ"ב ס"ק ט') שהעידו על המנהג הזה. ועיין עוד בספר נתיבות השבת (פרק ל"ו הערה צ"ג).

אך דא עקא שאין זה פשוט כלל שהשכירות מגויים וישראלים מחללי שבת בפרהסיא מועילה כבה"ג, כמו שנבאר בס"ד להלן:

א. כתב מרן בעל הקהילות יעקב זצ"ל (מכתב בקריינא דאגרתא ח"ב סימן צ"ו אות ב') חז"ל: "ולתלמידי חכמים היראים על דבר ה', אולי לכאורה באמת לא כדאי להגיד להם שההיתר הוא פשוט וברור לגמרי מכמה טעמים, כי בכל מקום גרים גויים, וכן בעוונותינו הרבים מחללי שבת דצריכין לשכור מהם רשות, וסומכין על שכירות מראש העיר או מראשי הצבא, ועל הכל ודאי יש לפקפק דאין להם שום כח בדירות פרטיות, ומה שבאיזה מקרים יש להם איזה שליטה להכניס בבית התושבים דברים, וכל שכן בזמן המלחמה יכולים לעשות הרבה דברים בבתי פרטיים, מ"מ אין כל זה בתורת שליטה וקנין על הבית, רק בתורת שליטה על הגברא שכופין אותו להעמיד ביתו לצרכי המלחמה, וכמדומני ששמעתי דנין בזה וכו'...", עכ"ל. ועיין עוד בשו"ת מנחת יצחק (ח"ט סוף סימן ק"י) שכתב שיתכן ובא"י אין לשלטונות שום בעלות, והביא את אימרתו של החזו"א "שהיא כדין מוסר העומד

להשקיע את הסכום המועט שעומד לרשותם למקואות וכיוצ"ב, ולפיכך העירוב בסדר עדיפות נמוכה.

בקונטרס העירוב השכונתי (דף ב) כתב בשם ספר "דובב מישרים" (ח"ב סימן כ"ח) שנשאל הגאון מטשיבין זצ"ל מאת הרב יונה שטנצל זצ"ל מרביני העיר ת"א, שעקב גודל העירוב בעירו אין באפשרות לבדוקו כולו ביום שישי סמוך לשבת, אלא צריכים להתחיל בבדיקת העירוב כבר ביום חמישי. ועל זה באה שאלתו, האם ראוי לסמוך על בדיקה זו או לא, היות וכמה פעמים מוזמן שנמצא אחר השבת "צורת הפתח" שנפסל לרגלי האנשים העוברים שמה. הגאון הנ"ל האריך לדון בענין אם יש בזה מקום לסמוך על החזקה שהעירוב היה כשר, כאשר נטיית דעתו להקל בזה, בסוף תשובתו כתב שראה בספר "נור ישראל" המביא בשם שו"ת "הר הכרמל" כי יש להעמיד בודקים לעירוב סמוך ממש לשבת קודש בכדי לוודא שלא נמצא פסול קודם השבת.

בשולי הגליון על תשובה זו, כתב בעל "החזון איש" את הדברים הבאים:
"הנידון שלא נודמן אף פעם אחת כשבודקין את העירובין ביום חמישי וערב שבת קודש שימצאו שהצורת הפתח כולן קיימות, באופן שאי אפשר להתיר בשבת שלא נבדק על סמך שבדקו לפני שבת הערב, שהדבר ברור בלב שכבר אין המחיצות קיימות, וזה יותר מרוב תינוקות מטפחין, ואין הדבר ידוע אימתי מתקלקל, ובכל פעם שמוצאים מקולקל הספק אם נתקלקל אחר בשבת או קודם השבת, דהסיבות שמתקלקלות בהן הן מצויות בכל יום ותיכף אחר התיקון, וזה הנידון", עכ"ל החזו"א, וסוף צייטוט מהחברות הנ"ל. יש לציין שישנם חלקים מסוימים מהעירוב העירוני בערים מסויימות, אשר אינם נבדקים כלל וכלל, כי פשוט אין אפשרות טכנית לבדוק את המחיצות המונחות במקומות אלו, יען כי צורות הפתח עומדים בשטחים הרריים וסלעיים שהגישה אליהם קשה, ואם המקומות הנבדקים צריכים לרחמים מרובים שישארו תקינים כולם ללא יוצא מן הכלל, על אחת כמה וכמה מקומות אלו שעומדים ללא בדיקה כלל (מתוך קונטרס העירוב השכונתי דף ב').

והנה אִינה השי"ת לידי חוברת כשרות של אחת מוועדות העירוב בארץ ישראל, שבה הם גומרים את ההלל על עירובם, וזה תורף דבריהם:
"העירוב נעשה בהתיעצות עם פוסקי וגדולי הדור קרוב למאה שנה, וזה כחמישים שנה ... שוקדת לשפר ולהדר במידת האפשר בהתיעצות עם תלמידי חכמים והפוסקים. קו העירוב ... מורכב ביותר בניצול האפשרויות ההלכתיות, כגון: צורת הפתח, ובמידת האפשר בנדרות אבן או ב"תל המתלקט". מחלקת העירוב משקיעה מאמצים טכניים רבים למנוע את ניתוק העירוב מפגעי הטבע, ובמקומות רגישים הוקם קו עירוב נוסף לבטחון, כמו כן עמודי העירוב יציבים וממוקמים במקומות נוחים לגישה לבדיקה ותיקון. בדיקה יסודית וביקורת הלכתית נעשית פעמיים בכל שבוע, ע"י ת"ח מובהקים, שהתמחו במיוחד לפתרון בעיות רבות, אחת באמצע השבוע וכן לקראת שבת", עכ"ת."

האמת יורה דרכו שבדברים אלו שציטטנו מאותה חוברת כמעט בלשונה המלא, אין התיחסות לכל ההערות שהעירו הפוסקים על כשרות העירוב העירוני וכתבנו אותם לעיל, ומה גם שאין מצב זה משקף את מצב העירוב בשאר הערים בארץ ובעולם, ובכל מקום יש לדון לגופו של ענין, ודי בהערה זו.

יב. ישירות העמודים של צורת הפתח

צורת הפתח כשרה למהדרין, פירושו של דבר שני עמודים זקופים, חלקים וישרים ללא כל עיקום וכיסוף, כאשר החוט עובר מאליהם מתוח וישר כמבואר בשו"ע (סימן שס"ב סעיפים י"א, י"ב, עיין עוד מה שכתבנו בס"ד שם פרטי דינים).

והנה מרן בעל קהילות יעקב זצ"ל (במכתב הנדפס בקריינא דאגירתא ח"ב סימן צ"ו אות ה') כותב:
"ולת"ח היראים על דבר ה' אולי לכאורה באמת לא כדאי להגיד להם שההיתר (לסמוך על העירוב) פשוט וברור לגמרי מכמה טעמים... שמרן בחזו"א החמיר לנו מאוד שאם אחד מעמודי העירוב אינו עומד ישר ממש אלא נוטה קצת לצד אחד שנפסל העירוב ע"י זה, דנמצא שאין חוט המשקוף מכוון כנגד עשרה טפחים התחתונים של העמוד, שהן הן עיקר המוזחות והחוט אינו מכוון כנגדו, ומאחר שהמשגיחים אינם נוהרים לפסול אם נתעקם קצת אחד מעמודי צורת הפתח, ראוי לחוש ולהחמיר", עכ"ל. ועיין מה שכתבנו בזה בס"ד (סימן שס"ב סעיף י"א אות ז), ובספר נתיבות השבת (פרק י"ט אות ל"ט).

פעמים הרבה לפי תוכנית העמדת העמודים מסביב לעיר, יצא שמיקום העמודים היא בקרקע חולית נוחה מאוד לחפירה, אך אינה יציבה להעמיד בתוכה עמוד גבוה וכבד, ובמשך הזמן העמוד נוטה על צידו. כמו כן יש לציין גם כשמעמידים העמוד באדמה קשה ובחפירה עמוקה עם יציקת בטון סביבה להחזיק את העמוד שלא יאבד את שווי משקלו וישטח אפיים ארצה, אך עדיין יש צורך במאמץ ניכר להעמיד את העמוד בצורה ישרה ויציבה.
ויש לקחת בחשבון כי עמוד זה צריך להשאר במצבו זה לא יום יומיים, לא שנה ושנתיים אלא שנים רבות, חשוף לפגעים שונים ומשונים אשר אין שליטה עליהם, ואם העמוד יתעקם קשה מאוד ליישרו ולהעמידו על תילו, ובפרט כשהעמוד נמצא עקום סמוך לשבת (חוברת העירוב השכונתי דף כ"ב).

אגב בתדרוך להקמת עירובין המליצו להשתמש לצורך העמודים בצניורות מברזל מגולוון שלושה צול, באורך ששה מטר, כאשר עובי דופן הפנימי 2.2 מ"מ, כי צינור שעוביו 2 צול אינו חזק מספיק ומתכוּפף במשך הזמן, ועומק החפירה לצורך הצבת העמוד בין מטר למטה ועשרים ס"מ.

יג. בחירת מקום להעמדת צורת הפתח

כאשר באים מתכנני העירוב להעמיד מספר עצים של עמודים מסביב לכל העיר לשם צורת הפתח, נרעמים קיים הרבה המצריכים מחשבה של ימים ויליות כדי להתגבר עליהם באופן הנאות, ופעמים אי אפשר למצוא מקום שיענה על כל הדרישות, ומחוסר ברידה מסתפקים במה שיש.

ונציין מספר דוגמאות להבנת הענין: פעמים שבאים להעמיד צורת הפתח במקום מסויים ששם אמור קו העירוב לעבור לפי התיכנון, ויש במקום צמחיה כסוכה, ובמשך הזמן הצמחים מטפסים ומסתובבים סביב העמודים, ויש פוסקים שפוסלים בזה את צורת הפתח מדין "פתחי שמאי" האמור בגמ' (מנחות לג, ועירובין יא.), דהיינו שצריך שהעמודים יהיו חלקים ולא יהיה בהם שקיעות ובלטוּת הנראות לעין, ועיין באריכות בספר מלאכת שבת

(דף ת"ט אות ו), ומה שכתבנו בס"ד בזה (בסימן שס"ב סעיף י"ב אות י"א ס"ק ד'), ואכמ"ל).

ופעמים שמחוסר ברידה חוט העירוב עובר בדיוק מעל תחנת אוטובוס הנמצאת בקרבת מקום, או גדר וכן שיח שגבוהים עשרה טפחים שעוברים תחת החוט, ויש הרבה פוסקים שפוסלים ככה"ג את צורת הפתח כאשר מחיצה עוברת תחתיה [עיין בחוברת העירוב השכונתי (דף כ"א), ובספר מלאכת שבת (דף תט"ז אות ד' ואות ה'), וספר נתיבות השבת (פרק י"ט הלכה כ)].

מלבד כל זה יש בהצבת העמודים הרבה פעמים קשיים טכניים באיזורים שהגישה אליהם קשה במקומות הרריים וסלעים, וצריך מיכשור טכני מיוחד להעמיד את העמודים, וכדי לכלול את כל העיר בשטח העירוב חייבים לעשות את כל המאמצים האפשריים להעמיד את צורות הפתח דוקא במקומות הללו, אך מובן מאליו כי אין אפשרות לחזור בכל שבוע ושבוע על המבצע הקשה והמסוכך לבדוק את תקינות המחיצות, ולפיכך אזורים אלו ישארו ללא בדיקה עקבית, ויצטרכו הרבה רחמי שמים שהעירובין במקומות אלו ישארו תקינים לאורך זמן.

ופעמים שמיקום העמודים יוצא דוקא במישור במקום נוח לגישה, אך האדמה שם חולית ורכה, ובשל כך במשך הזמן בשל משקלו הרב של העמוד הוא נוטה על צידו.

ויש לציין שמתקיני העירוב העירוני מוגבלים במקומות העומדים לרשותם לא רק בגלל תנאי השטח ותקציב, אלא גם בשל סיבה נוספת, כיון שחלק מהעמודים חייבים לעבור בשכונות חילוניות אשר אין תושבין מוכנים שיעמידו להם עמודים בכל מיני מקומות, ואם העמודים לא יועמדו במקומות נידחים הנסתרים מעיני הרואה עלולים להעקר ממקומם, כפי שקרה במקרים רבים. ומאיך בדרך כלל כשמעמידים את העמוד במקום נידח, נתקלים בשל כך בחלק מהבעיות שנוכרו לעיל (חוברת העירוב השכונתי דף כ"א).

יד. בעיית הלחיים שאינם מכוונים תחת הקנה העליון

נקודת תורפה נוספת המצויה בעשיית העירוב, הם בעיית הלחיים הגבוהים רק בגובה עשרה טפחים, כאשר מעליהם עובר החוט גבוה מעליהם, ומשתמשים בהם במקומות שאין אפשרות להעמיד עמודים גבוהים, או מטעמי חיסכון החליטו להשתמש בעמודי חשמל וכדומה להחזקת החוט העליון, ומעמידים מתחת לחוט המתוח לחיים הגבוהים רק עשרה טפחים, אמנם מבחינה הלכתית אפשרי הדבר כי ק"ל הלכה שאין צריכים המוזחות לגעת בקנה העליון השוקף עליהם, ובלבד שיהיו לפחות גובה עשרה טפחים (עיין שו"ע סימן שס"ב סעיף י"א). אך דא עקא דק"ל להלכה שצורת הפתח כשרה רק באופן שהקנה העליון (החוט) עובר בדיוק ממש על גבי המוזחות (העמודים) שתחתיו, כל תזוזה ימינה או שמאלה שלא כנגד המוזחות פוסל את צורת הפתח לכל הדעות (כמבואר בשו"ע שם).

ולפיכך כשאבים להתאים את הלחיים הנ"ל באופן מדויק מתחת לחוט העליון, צריך לוודא היטב אך רק בראיית העין אלא גם במדידות כי הקנה העליון עובר בודאות ומכוון מעל הלחיים שתחתיו, דאי לאו הכי צורת הפתח פסולה. כמו כן אחר התאמת הלחי בדיוק מתחת לחוט שממעל לו, יש צורך לקבוע את הלחי בחוזק רב לעמוד טלפון וכדו' על מנת שלא יזוז ממקומו במשך הזמן, הן מחמת הרוחות והן סתם כך בשל ידיים עסקניות או זדוניות. והנה העירוב העירוני מונה עשרות ומאות לחיים כגון אלו, העשויות מקורות עץ דקים (פלפונים וכדומה) שמוצמדים לעמודי הטלפון והחשמל וכדומה ע"י מסמרים או חוטי ברזל דקים הכרוכים מסביבם, ובשל כך גדול הסיכוי שלחיים אלו יפסלו ע"י ידיים עסקניות של סתם ילדים סקרנים או ידיים זדוניות שבקלות ניתן להזיז את הלחי ממקומו, וממילא כשהלחי אינה עומדת בדיוק תחת החוט שמעליו צורת הפתח נפסלת. ויש לציין כי כל מי שקרוב לנושא העירובין מודה, כי קשה עד מאוד בבדיקה מקיפה מסביב לכל העיר לעמוד על מצבו של כל לחי ולחי, הרבה יותר מבדיקת עמודים רגילים הנישאים לגובה, ובאם בהעלמות גמורה של הלחי קשה לעמוד על הדבר, ק"ו לבדוק האם עדיין נשאר החוט מתוח מעל הלחיים או שמא סטה מעט לצדדים (מתוך חוברת העירוב השכונתי דף כ"ג).

טו. המזון שהניחו לעירוב נפסל לאכילת אדם

מרן הקהילות יעקב זצ"ל (במכתב שם אות ז) מוסיף עוד טעם שראוי שלא לאכול בשל כך על העירוב העיר, והוא:
"כי במשך השנה כמה פעמים נפסלה המצה שעירבו בה מאכילת אדם ונתבטל העירוב", עכ"ל. כיוצ"ב עיין בשערי צ" (סימן ר"ס אות י"א) ח"ל:
"וכיום נמנעו מזה (להניח מזון לעירוב חצירות מפסח לפסח - עיין משנ"ב שם ס"ק י"ב) משום דדרך ליפול בו בקיץ תולעים", עכ"ל. ומיהו בעיה זאת ניתנת להיפתר בקלות.

טז. בעיית התקציב

כדי להקים עירוב מהודר שיוכל לעמוד במקומות החשופים לפגעי הטבע ובפגעי האדם, יש צורך בחומרים יקרים, עמודים וחוטים חזקים, וכן להעסיק עובדים אמינים וכלים מכניים, וכן אחזקה קבועה של כל המערכת עם בדיקה מתמדת ויסודית של כמה ת"ח הבקיאים בהלכה את העירוב מידי שבוע סמוך לשבת, מבלי להסתמך על היתרים של שעת הדחק, דרוש תקציב אדיר לשם כך.

לכאורה ישנם שיטענו הנה המועצות הדתיות משופעות בכסף, וביכולתם לבנות עירוב למהדרין ללא כל בעיות כספיות. אך האמת ניתנה להאמר שדוקא המועצות הדתיות ובעודות הכשרות למיניהם שעוסקות בענינים שונים בתחומי השירות לציבור הרחב, מקבלים תקציב דל עבור שרותי הדת ללא התחשבות בצרכים המרובים, ואין בכוחן להקציב לצורך העירוב את הסכומים הנדרשים, ובצדק, כי בודאי יש עדיפות לבניית מקואות ואחזקתן על פני עירוב מהודר. ובשל כך מוכרחים הם להשתמש בחומרים זולים יותר, כבעודה זולה, ועוד כהנה וכהנה חסכונות שונים עקב התקציב המוגבל, ושלא באשמתם הופך ענין התקציב לאחד מן הבעיות ההלכתיות היסודיות בהקמת עירוב, ובשל כך צריכים להסתמך על היתרים של שעת הדחק.

ועיין בספר ברית עולם (דף 104 אות י"ח) שכתב בזה הלשון:
"העיר שמתוקן בעירובין וערובי חצירות ויש על זה השגחה מבר סמכא והעירוב נבדק בכל שבוע, מותר לסמוך על זה מעיקר הדין, אבל יש הרבה מהיראים שמחמירים לא לסמוך על העירוב בגלל שבהרבה מקומות אין את התקציב הנדרש שיהא העירוב מתוקן בלא שום פקפוק... והמחמיר בקדושת שבת

קדוש יאמר לו", עכ"ל. וכן שמעתי מת"ח מפורסם שלימד בזה זכות על המועצות הדתיות בשבל תקציבים הדל נאלצים לסמוך על היתרים בבניית העירוב, ודי בזה.

ד) מוטב שיהיו שוגגין ואל יהיו מזידין

אחר ראיתונו בשו"ת כל הבעיות הנ"ל הקיימות בעירוב העירוני, ישאל השואל קושיה חמורה, אם כך פני הדברים כיצד מתקינים הרבנים הגאונים שליט"א בכל אתר ואתר עירובין, ובנוסף לכך מפרסמים בשמם על כשרותם לכתחילה ללא שום פקפוק.

כבר כתבנו לעיל (ענף ב) כי לגנד גדולי הפוסקים בכל דור ודור עמד נושא התקנת העירובין כדבר הנצרך ביותר להציל ככל הניתן את המון העם מחילול שבת בפרהסיא ר"ל. בנוסף לכך כתב מרן החתם סופר זצ"ל (בשו"ת או"ח סוף סימן פ"ט, וצוטט בחוברת העירוב השכונתי דף ב'), דברים המבהילים הנוקבים עד התהום, אך מלמדים הרבה על גישה מסויימת בנושא תיקון העירובין, וזה לשונו:
"...ומהדברים שנצטערתי הרבה בהיותי שמה בענין זה, הוא בשער אחד בשער השער העיר, כמזומה לי הוא נקרא שער הסגאליטף, נפרץ סמוך לו בקרן זוית פרצה ורבים בוקעים שם... ומי"מ יראתי להזכיר מזה בכח, כי קשה הוא מאוד לתקן דבר זה או להשתדל אצל השר לעשות לחי או קורה, ומוטב שיהיו שוגגים בכעין אלו", עכ"ל. ויש להביא בנוחן טעם את אשר הוסיף בשו"ת נפש חיה (צוטט בקונטרס העירוב השכונתי שם) על דברי מר"ן החת"ס זצ"ל, ח"ל:
"...ואם זה אמר החת"ס בעיר פרשבורג ובימים הראשונים אשר היו טובים מאלה, מה נאמר אצלנו בימים האלה", עכ"ל.

וכן ראיתי שכתב השי"כ (ח"א סוף פרק י"ז הערה ק"ט) בזה הלשון:
"ומהגרשו" אויערבאך זצ"ל שמעתי (כשנקרע העירוב) מוטב שלא לפרסם בכל אופן, כי רבים לא ישמעו בקולם, ומוטב שיהיו שוגגים, וקיל משוגגים כיון דהוי כמתעסק בדברנן כמבואר בגמ' (שם עג.) עיי"ש, מכיון שחושבים שהטלטול במקום המותר", עכ"ל. ובששי"כ (ח"ג שם) הוסיף:
"והושבני דאין זה דוקא למי שטועה בראייתו, אלא הוא הדין כשטועה מפני שמעמיד את העירוב על חזקתו", עכ"ל.

ובספר נתיבות השבת (פרק ט"ו הערה ק"ג) לגאון ר' יעקב ישעיה בלויא זצ"ל, כתב בזה הלשון:
"וראיתי בספר בטוב ירושלים (מהגאון ר' בן ציון ידלר זצ"ל שהיה ממונה על העירובין בירושלים עשרות בשנים) בשם הגאון האדר"ת זצ"ל שאם נתקלקל העירוב בשבת, מוטב שלא לפרסם מטעם מוטב שיהיו שוגגין, וכן סיפר לי אממור"ל ז"ל בשם הגר"ד בהר"ן זצ"ל שמיחה במי שהכריז בבית הכנסת לבילל שבת קודש שהעירוב מקולקל, מטעם זה שמוטב שיהיו שוגגין, וגם בקצות השולחן (סימן ק"ה בבדה"ש ס"ק כ"ו) משימע שנהגו שלא להכריז (ועיי"ש שהיה מעשה בירושלים שנפסל העירוב לפני שבת קודש, ולא היה אפשרות לתקנו מחמת השלגים ולא הודיעו על כך לציבור, וכנראה מהטעם הנ"ל), וכן כתב בספר שמירת שבת כהלכתה (סוף פרק י"ז) בשם הגרשו"א זצ"ל מטעם מוטב שיהיו שוגגין.

והוסיף הנתיבות השבת (שם) בזה הלשון:
"ואפשר שאם רואה חבירו מטלטל דברים שאינם צריכים לו, ובודאי ישמע לו, ראוי להודיע לו. ולאידך גיסא במקום שיש צורך גדול אין להודיע, כעין שמצאנו גבי הרואה חבירו לבוש כלאים בשוגג שאין צריך להודיעו לו בשוק משום גדול כבוד הבריות, והירי גם במקומותינו במקום שעושים עירוב ע"י צורת הפתח וכיוצ"ב, וסומכין על זה לטלטל, הוא מפני שסוברים שאין חשש רה"ר, דאילו במקום חשש רה"ר אין מועיל תיקון זה, ופשוט שבמקום שיש חשש רה"ר ועושין תיקון המועיל לרה"ר שיש חשש דאורייתא, פשוט שאין לסמוך על טעם זה דמוטב שיהיו שוגגין, שלא נאמרו במקום חשש אסור דאורייתא", עכ"ל. נמצאנו למדים שאפילו בעירוב קרוע שהוא פסול לכל הדיעות, הורו חכמי הדור שלא לפרסם את הדבר, משום שמוטב שיהיו שוגגים ואל יהיו מזידין. וכך הוה עובדא לפני מספר שנים (שנת תש"ס) ירד שלג כבד בעיה"ק ירושלים, השלג הרב אשר הצטבר על חוטי החשמל והטלפון גרם לשיבושים וניתוק זרם החשמל והטלפון למספר ימים, אף עצים גבוהים וחזקים קרסו תחתם מכובד השלג והרוחות החזקים, גם עמודי וחוטי העירוב לא נצלו ממכת השלג, ובהרבה מקומות נהרסו צורות הפתח המקיפים את העיר. ואעפ"כ נראו רבים משלומי אמוני ישראל מטלטלים באותה שבת, ואין מוחה בידם.

ה) עירוב בשיטה ממוחשבת

בשנים האחרונות נוסתה שיטת עירובין עם בקרה אלקטרונית ממוחשבת, דהיינו כתחליף לבדיקה השבועית בכל ימי חמישי ושישי ע"י איש אחזקה שיוצא לשטח בבדיקה רגלית, או עם רכב במקום שתנאי השטח מאפשרים את זה, והוא בודק מקרוב את שלמות מערכת העירובין, הקימו כתחליף לכך סוג של עירובין בדומה לגדרות הבטחון שבשימוש הצבא. הקשור לחדר בקרה שיושב בו איש האחזקה ורואה על המסך אם נוצר קרע או תקלה אחרת שפוסלת את העירוב, כמו כן נותנת לו הבקרה האלקטרונית את האפשרות לאתר את מקום התקלה. מבחינה הלכתית יש כאן יתרון שהבדיקה היא מתמדת ומתבצעת בו זמנית בכל ההיקף של העירוב, הבקרה האלקטרונית נותנת אינדיקציה לגבי כל תקלה אפשרית הפוסלת את העירוב, היא מתריעה לא רק במקרה שחוט העירוב נקרע אלא גם במקרים של קריסת החוט עד לגובה שתי מטר, וכן על נטיית העמוד ביותר מששים מעלות ושל נפילת החוט מהעמוד.

מאידך עלותו של העירוב הממוחשב הוא גבוה ביותר, יש צורך בהשקעה ראשונית ניכרת בהקמת חדר בקרה, וכן בהקמת תשתית לעירוב, מלבד זאת הוא גם צורך חשמל באופן שוטף, ומאיך אינו חוסך בכוח אדם לעומת אחזקתו של עירוב רגיל. לפי שעה הותקן עירוב ממוחשב באורח נסיוני רק בעיר פתח תקוה (מתוך תדרוך של מנהל המחלקה לעירובין ברבנות).

ו) העירוב השכונתי

בהרבה מהשכונות החרדיות קמו מספר אברכים בעלי יוזמה אשר ראו את הבעיות ההלכתיות הרבות שישנם בעירוב הכללי העירוני שהזכרו לעיל, ואשר בכדי להציל את הרבים מעון טלטול והוצאה לרה"ר, נבנה בהסתמך על היתרים של שעת הדחק, והחליטו לבנות בעצמם עירוב פנימי שכונתי מצומצם מהודר יותר מבחינה הלכתית מבלי להזקק עד כמה שאפשר להיתרים דחוקים, ויהא כשר ליותר ויותר ידיעות בפוסקים.

ומיהו ראוי לציין שגם אחרי כל ההשקעה הרבה והמאמצים הכבירים להוסיף בהידור העירוב השכונתי על מנת שיהא כשר לרוב ככל ידיעות

בפרטים מסויימים, כגון מחיצה שנפלה בין שתי חצירות, שהאיסור לטלטל שם הוא רק בגלל שחסר בעירוב חצירות, אבל כשנפלה מחיצה שעל ידה נתבטל שם מחיצה שעושהו לרשות היחיד, כמו שמצוי בימינו בהיקף העירוב העירוני, בזה לא אמרינן כיון דהותרה הותרה, כמו שמצוי בימינו בהיקף (סימן שע"ד סעיף ב') ובמשנ"ב (שם סי' ט'). ומ"מ כשעשו מחיצה חזקה שראויה להתקיים כל השבת, אין צריך לחשוש שמא באמצע השבת נקרע העירוב, משום דק"ל דסמכינן אחזקה שהמחיצה לא נפלה או נקרע חוץ העירוב וכיצ"ב (רמ"א סימן שס"ה סעיף ז).

ב. כשנקרעו חוטי העירוב מותר לומר לנכרי לתקן את חוטי העירוב, כמבואר במשנ"ב (בסימן רע"ו ס"ק כ"ה) וז"ל: "ומ"מ מותר לומר לאינו יהודי לתקן את העירוב שנתקלקל בשבת, כדי שלא יבואו רבים לידי מכשול, וכדאי הוא בעל העיטור לסמוך עליו להחיר שבות דאמירה לגוי אפילו במלאכה דאורייתא במקום מצוה דרבים [ח"א בשם המ"מ] וכו", עכ"ל. ובספר ליתת חן (סימן י"ז) הוסיף עוד שדעת בעל העיטור לא יחידא, ויש עוד הרבה ראשונים שסוברים כמותו, ומ"מ היכא דאפשר טוב לעשות כן ע"י אמירה לגוי שיאמר לגוי חברו, שיש אומרים דבכהאי גוונא חשוב שבות דשבות. ועיין עוד בספר מנוחת אהבה (ח"א פרק ט"ז הלכה א').

ומ"מ מה טוב אם הגוי יעשה את התיקון רק באיסורי דרבנן, דהיינו שהנכרי יקשור את החוטים בקשר של עניבה בלבד, כמבואר בבה"ל (סימן שס"ב סעיף ג' ד"ה מחיצה) שצ"ל למשנ"ב הנ"ל בשם הח"י אדם, והוסיף שכן כתבו בתוספת שבת ומחיצת השקל, ואף שהמנהג ביהודה (מהדורה תנינא סימן מ"ד) לא לסמוך להקל על אלו האחרונים, אכן אם דק החבל ויוכל העכו"ם לקשורו ע"י עניבה מה טוב (מחצצה ש), עכ"ל.

ועל כל פנים כשאי אפשר לתקן ע"י קשר עניבה מותר לגוי לקשור את החוט הנקרע בקשר כפול, או ע"י שמלפף את החוטים זה בזה, ואע"פ שיש בתיקון זה איסור דאורייתא, וזאת על פי המשנ"ב ובה"ל הנ"ל, ובעת הצורך מותר לנכרי לחפור באדמה כדי לקבוע מחדש עמודים שנפלו. ועיין עוד בבה"ל (סימן שס"ב אות ל"ד). ובספר אשל אברהם מבוטשאטש (סימן ש"ז סעיף ה) כתב דיאמר לנכרי לתקן את העירוב, אך לא יאמר לו כיצד לתקן, ואם יעשה הגוי מלאכה דאורייתא אין לנו עסק בזה.

ודע עוד שאין הבלל אם חוטי העירוב נקרעו בשבת עצמה, או אפילו נקרעו בערב שבת ומשום מה לא תיקנו את העירוב עד לכניסת השבת, כדי למנוע מכשול מרבים לטלטל בשבת התירו הפוסקים אמירה לגוי וכנ"ל, עיין בשש"כ (פ"ז הערה ק"ו בשם שו"ת פנים מאירות עיי"ש ב), ועיין עוד בשש"כ פרק ל' הלכה כ"ב ובמקורות (שם).

ג. ובדין תיקון העירוב על ידי ישראל בשבת כשאין גוי שיתקן את העירוב, עיין בספר שש"כ (פ"ז הלכה כ"ה) שהתיר לתקן את העירוב ע"י שיקשור קשר של עניבה, ועיי"ש (הערה ק"ז) שמשום צרכי רבים יש להחיר לעשות מחיצה בשבת.

ד. כאשר לא ניתן לתקן את העירוב בשבת באופנים הנ"ל, כתב השש"כ (סוף פ"ז) בשם הגרש"ז אויערבאך זצ"ל וז"ל: "דמוטב שלא לפרסם ולהכריז ברבים שהעירוב נקרע, כי רבים לא ישמעו בקולם, ומוטב שיהיו שוגגים ואל יהיו מזידין, וקיל משוגגים כיון דהוי כמתעסק דרבנן, כמבואר בגמ' (שבת עג.) עיי"ש, מכיון שחושבים שהטלטול במקום המותר, ואין זה דוקא למי שטועה בראייתו, אלא הוא הדין כשטועה מפני שמעמיד את העירוב על חזקתו", עכ"ל. אבל ידיע על כך לצנועים שמובטח לו שישמעו בקולו (שם). ועיין עוד בספר נתיבות השבת (פס"ו הערה ק"ג) בשם כמה גדולים שהעידו שכן היה נהוג בימים עברו כשנקרע העירוב, לא היו מכריזים על זה בציבור, ועוד כתב הנתיבות שבת, שדבר פשוט שבמקום שיש חשש רה"ר מדאורייתא (כגון בחוץ לארץ שיש רחובות שעוברים שם ששים רבוא בכל יום), חייבים להודיע לציבור שהעירוב קרוע, שבכה"ג לא אמרינן מוטב שיהיו שוגגין ואל יהיו מזידין, שלא נאמרו במקום חשש איסור תורה, עיי"ש ה'.

הרב מנוח פרגו כולל "אליבא דהלכתא" אופקים

קנין שביטה

מצאנו כמה צורות של קנין שביטה, דהיינו לקבוע שזהו מקומו ודירתו, וצריך לברר בכל אחד האם הוא רק ענין מציאותי שבאמת זהו מקומו, או שיש כאן איזשהו מעשה יחוד והזמנה להחשיבו מקומו, או שחל כאן חלות שביטה.

ועצם החילוק בין יחוד לחלות לא נתבאר כ"כ, אבל נר' שחלות הוא שינוי בגוף החפץ עצמו (לכל הפחות מבחינה דינית), ואילו יחוד הוא רק קביעות ההתייחסות לחפץ, אבל לא נתפס ומבטלה שום דבר בחפץ עצמו. [ויש לציין שלפעמים יש חלויות שחלים מכת מעשה יחוד של האדם ולא מעשה החלה, דהיינו שהגברא מצידו עושה רק מעשה יחוד, והחלות חלה ממילא ולא שהוא המחיל, ואכ"מ].

ויש הרבה נפק"מ בין יחוד לחלות, וכגון שביחוד מספיק כונה, ואילו לחלות צריך רצון, ומוזה עצמו מתילדים הרבה נפק"מ, עי' ספר זכרון לגר"ח שמואלביץ עמוד ל', והאם יש חסרון של כלתה, ועוד נפק"מ שיתבארו לקמן.

א. עירוב בפת

(חלק מהדברים שבאותו זר ראינו אח"כ שכיונתי לדברי האשר לשלמה מועד (סימן ל"ז בישן וסימן ס' בחדש), ולחלקם נתעוררתי ממנו, ומ"מ יש כאן שינויים רבים ואין בית המדרש ללא חידוש).

בפשטות נר' שהעירוב הוא ענין מציאותי שאחרי שהוא מניח את הפת באמת הוא דר שם, ואין כאן איזה עשייה דינית של יחוד או החלה. ולשון האשר לשלמה דליכא כלל מעשה של עירוב תחומין, ורק דכל דמונח עירובו במקום מסוים ורוצה לשבות שם נהיה במקום זה שביטתו.

ויש לדון האם מה שמחשיבו כדר שם הוא הפת, אלא שצריך גם את דעתו לדור שם כדי שיחשב עיקר מקום דיורו, או שהוא להיפך שדעתו הוא שמחשיבו כדר שם, והפת הוא רק היכי תימצא לגמור בדעתו.

וגם בגמ' בדר ע"ג ע"א משמע שהעירוב הוא ענין מציאותי, שכתוב שם שתלמידים האוכלים בבקעה וישנים בבי רב מודדים להם תחומם מבי רב, ומק' הגמ' שהרי הנותן עירובו בתוך אלפיים אמה וישן בביתו מודדים מעירובו, ומתמצת בהוואו אנו סהדי ובהדא אנו סהדי, בהוואו אנו סהדי דאי

סברת היש אומרים במרן, ואין למחות ביד המקילים, מ"מ בעל נפש יחמיר לעצמו שלא לטלטל ע"י צורת הפתח. ועיין עוד בבה"ח (סימן שס"ב אות פ"ב, וסימן שס"ד אות א'), ומנוחת אהבה (ח"ג דף ש"ם הערה 168).

3. ועיין עוד בבה"ל (סימן שס"ד סעיף ב' ד"ה ואחר שעשה לה) שהנכון יותר ליישב על מה שמכונה העולם לעשות עירוב בצורות הפתח, כיון דיש להם ספק ספיקא להקל ברה"ר דיין ע"י צורות הפתח, וכדלהלן: שמה הלכה כיש אומרים דבעינן ששים רבוא (סימן שמה"ה סעיף ז), ואם תאמר שהלכה כסתם מרן, אולי הלכה כרמב"ם שמדאורייתא מועיל צורות הפתח לרה"ר גמור (סימן שס"ד סעיף ב'), ומ"מ לא דרך כבושה היא ויש בזה גררא דחיוב חטאת, ולכן בעל נפש יחמיר לעצמו. ועיין בשו"ת אור לציון (ח"א סימן ל' ד"ה רואית) ומלאכת שבת (דף תכ"ד).

4. צירוף סברת החזו"א (סימן ק"ז אותיות ה-ח) שפסק כדברי מהר"א מרגליות בעל בית אפרים, דסבירא ליה שכל הרחובות והשווקים בזמן הזה הם רשות היחיד גמורה מהתורה, שבכולן תמצא בהן אחת מוקפת ג' מחיצות והוא רשות היחיד, וכל הרחובות הפתוחים לה נעשים גם כן הם רשות היחיד, ולפי זה הרחובות שלנו נותרו בצורת הפתח כי דינם כרשות היחיד.

ומיהו יש שחולקים על סברא זו, הגרש"ז אויערבאך זצ"ל ובשו"ת אג"מ וסברת הבית אפרים שנויה במחלוקת האחרונים, ועכ"פ האחרונים צירפו סברא זו לספק ספיקא הנ"ל להקל ולסמוך על העירוב בימינו, ונתבאר כל זה באורך בסיון שמה"ה סעיף ז'.

5. סברת הערוה"ש (סימן שמה"ה ס"ק י"ט-כ"ה), והבאנו אותה בס"ד לעיל (שם).

6. גם תלי כיצד לפרש דברי מרן "מפולשים משער לשער", כמבואר כל זה באורך לעיל (שם), ובעיקר עיי"ש סברת מרן הגר"צ זיע"א.

וכל זה רק ליישב את הקושיא התמורה הנ"ל על מנהג העולם, אך נהגו לעשות עירוב ע"י צורות הפתח, אך עדיין ישנן בעיות הלכתיות גדולות ורבות שיש לתת עליהם את הדעת וכפי שהובא בהרחבה בס"ד לעיל. ולדוגמא נציין מספר בעיות:

1. האם היקף מחיצות מועיל לשטח גדול.
2. לדעת הרמב"ם המרחק בין עמוד לעמוד בצורת הפתח צריך להיות פחות מעשר אמות.
3. החוט בין עמודי צורת הפתח רפוי ומתעקם כלפי מטה בצורת קשת.
4. חוט העירוב שעומד באלכסון.
5. צורת הפתח שעוברת מעל בור או תעלה.
6. שטחים בתוך העירוב זרועים או שוממים או מוצפים במים.
7. מחללי שבת בפרהסיא וגוים שגרים בתוך שטח העירוב.
8. פרוצות בעירוב.
9. מיקומם וכשרותם של עמודי צורות הפתח.
10. בעיית הלחיים שאינם מכוונים תחת הקנה העליון.

ה. העירוב השכונתי: בהרבה מהשכונות החרדיות הקימו החרדים לדבר ה' עירובים שכונתיים מצומצמים שיהיה בנוי באופן הכי מהודר שניתן לעשות מבלי שיוזקקו להיתרים של שעת הדחק, ומיהו למרות כל המאמצים הכבירים שמשקיעים בכך, מודיעים הם כי עדיין יש למחמיר סיבות טובות שלא לטלטל גם על סמך עירובם, ולחשוש לשיטות השונות בדיעות הפוסקים.

ו. כאמור לעיל, לכתחילה ראוי ונכון לכל איש ואשה שהגיעו למצוות, ובפרט הספרדים הנוהגים כמרן השו"ע, צריכים להזהר שלא להוציא ולטלטל שום חפץ ברה"ר המוקף בעירוב על פי צורות הפתח. ומ"מ המקילים בזה יש להם על מה שיסמוכו, ואין למחות ביד המקילים לטלטל ע"י עירוב בערים שלנו הבנוי מצורות הפתח.

ז. קטן עד גיל שלוש עשרה שנה ויום אחד, יכול להקל ולטלטל בערים שלנו המוקפות בעירוב בצורות פתחים, כיון דלדידיה הוי מחלוקת בשל סופרים, שאינו מחויב במצוות מהתורה עד גיל שלוש עשרה שנה ויום אחד, וספק דרבנן לקולא. יתירה מזאת, אף מותר לנו לומר לקטן שלא הגיע למצוות לטלטל עברונו ברשות הרבים בשבת כשיש עירוב על ידי צורת הפתח, שאע"פ שאנו מחמירים שלא לטלטל בעצמינו, מ"מ אין זה מתורת ודאי איסור רק מספק, כיון שנוגע לאיסור סקילה, אבל לענין לתת לקטן שאין בזה סקילה רק איסור לאו, אפשר להקל לסמוך על המתירים אף לגדול, ובפרט שיש אומרים שגם מרן השו"ע סובר שאין לנו בזמן הזה רה"ר גמורה, ולפיכך לומר לקטן מיהא אפשר להקל, וכן פסק בשו"ת יבי"א (ח"ד א"ח סוף סימן מ"ז), עכת"ד המנוחת אהבה (ח"ג פכ"ז הלכה ס' הערה 171 דף שע"ב).

ח. מנהג בני אשכנז כמו שהעידו רוב ככל גאוני אשכנז לתקן עירוב ע"י צורות הפתח, ומיהו לדעת המשנ"ב דאע"פ שאין למחות ביד המקילים לסמוך על העירוב שלנו, מ"מ כל בעל נפש יחמיר לעצמו.

ט. לדעת הגר"צ זיע"א בשו"ת אור לציון (ח"א א"ח סימן ל', ו"ב דף ר"ג הלכה י"א, ובמבוא הספר ח"ב ענף א' אותיות א, ב) שבמקום שהאיסור הוצאה והטלטול הם מדרבנן, כגון: טלטול בשינוי, שניים שעשו מלאכת הוצאה, טלטול ברה"ר פחות פחות מארבע אמות, עשה עקירה או הנחה בלבד וכיצ"ב כמו שנתבאר באורך לעיל (סימן שמה"ה סעיף ז), אנו פוסקים דאין לנו רה"ר בימינו וניתן לסמוך על העירוב שלנו. וגם במקום שאיסור ההוצאה והטלטול מדאורייתא, בהצטרף צד של ספק אם המקום הוא רה"ר או לא, יש מקום להקל, משום דאיכא ספק ספיקא, שמא אינו רה"ר ושמא בעינן ששים רבוא.

י. לדעת הלויית חן (סימן ל"ג) שהואיל ומידי ספק בדעת מרן השו"ע לא יצאנו אם בעינן ששים רבוא מהלכים בו בכל יום, אשר על כן אין להקל בזה, אלא אם כן יש עוד צד להקל, כגון לשלוח ע"י גוי חפץ דרך רה"ר במקום מצוה, דבכה"ג איכא ספק ספיקא להקל, דשמא אין לנו רה"ר בזמן הזה, ואם כן הוי שבות דשבות במקום מצוה, ואפילו אם תמצא לומר שיש לנו דין רה"ר בזמן הזה, שמא הלכה כבעל העיטור וסיעתו שאף שבות אחת במקום מצוה יש להקל. וכן מכה ספק ספיקא יש להקל לאשה לצאת לרשות הרבים שיש בה עירוב ע"י צורת הפתח במוך שנתנה לצורך הפסק טהרה (עיין מנוחת אהבה ח"ג פכ"ז הלכה נ"ז דף שני"ח).

יא. כשנקרע העירוב אסור למי שנועד לו שהעירוב קרוע לטלטל, ואע"פ שבגמ' עירובין (דף י"ז) מבואר שעירוב שהתקלקל באמצע השבת, מותר לטלטל בשטח העירוב המקולקל, מכיון שבתחילת השבת הותר לטלטל, מותר לטלטל בו כל השבת (כיון שהותרה הותרה), מ"מ דין זה נאמר רק

הפוסקים, מסכס בעל קונטרס העירוב השכונתי (דף כ"ז) בזה הלשון: "אין מתקני העירובים השכונתיים גומרים את ההלל על עירובן, למרות כל המאמצים הכבירים שהושקעו לעשייתו על הצד המהודר ביותר שעומד לרשותם, מודיעים הם כי עדיין יש להחמיר מסיבות טובות שלא לטלטל גם על סמך עירובם, באופן שיודע הדבר לרבים כמה שיותר מהר, על מנת שלא ומ"מ נוסה לציין מעט מהמעלות והיתרונות שיש בכל זאת בעירוב השכונתי על פני העירוב הכללי העירוני, וכדלהלן:

א. העירוב השכונתי מצומצם, ולכן ניתן לבודקו ע"י מספר בודקים סמוך ממש לכניסת השבת, וגם במשך השבת הוא נמצא במעקב תמידי ע"י בני השכונה העוברים ושבים במקום.

ב. בעירוב השכונתי אין נזקקין לקולא מוטב שיהיו שוגגין ואל יהיו מזידין, אלא כל פסלות בעירוב אפילו שנעשתה במשך השבת מיד מפורסמת בכל בתי הכנסת באזור היקף העירוב, ועקב קטנות העירוב יש אפשרות להודיע על אי כשרותו, באופן שיודע הדבר לרבים כמה שיותר מהר, על מנת שלא יכשלו בהוצאה וטלטול שלא כדין.

ג. בעירוב השכונתי ניתן לעשותו באופן שלא יכלול בתוכו דרכים בין עירוניות.

ד. העירוב השכונתי מצומצם בשטחו, וממילא אין את השאלה האם העירוב מועיל לשטח גדול המוקף במחיצות.

ה. בעירוב השכונתי כיון שהוא בנוי ממספר מצומצם של עמודים, יש מקומות שאפשר לצמצם את המרחק פחות מעשר אמות בין עמוד לעמוד לחוש לדעת הרמב"ם שביחוד מזה העירוב פסול, או על כל פנים להשתמש בעצת החתם סופר (בתשובה סימן פ"ח) שיעמידו קנים או חביות תחת החוט של צורת הפתח באופן שלא יהיה בין חבית לחבית עשר אמות, ואז מועילה צורת הפתח בד' רוחות גם לדעת הרמב"ם, ומובן שמן הנמנע לעשות כן בעירוב הכללי בגלל היקפו הרב. ומיהו החזו"א (סימן ע"ט ס"ק ו') חולק על החת"ס וטובר שאם בכל רוח יש יותר מעשר אמות לא מועיל מה שמרבה בקנים באופן שבין הקנים יהיה פחות מעשר אמות, מ"מ אם עושים עירוב פנימי רק למבוי מפולש, דהיינו רחוב שיש בנינים משני צדדיו, ומרובה הסתום על הפרוץ, ובצד אחד של הרחוב עשו צורת הפתח, ומצד השני העמידו לחי, בזה גם הרמב"ם מודה שאפילו אם המרחק בין העמודים של צורת הפתח יותר מעשר אמות, חשוב צורת הפתח, כמו שכתב כן המגיד משנה (שבת פרק ט"ז הלכה ט"ז) בשם הרמב"ם.

ו. העירוב השכונתי מבוסס על תרומתם של נדיבי עמך בית ישראל בני השכונה שהזילו מכספם על מנת שצורות הפתח יעשו מחומרים טובים, ופועלים אמינים יעמידו אותם בצורה ישרה ויציבה, חוטים מתוחים היטב ומכוונים היטב וכל הנדרש. וגם מפני שהמרחק בין העמודים קטן יותר משל העירוב העירוני הכללי ניתן למתוח את החוט היטב שלא ירד מהקנים. בספר מלאכת שבת (דף ת"ט אות ה) כתב שבעירוב השכונתי במקום מושבו, החוטים מתוחים בעזרת פגיון, כך שאין החוט נעשה רפוי גם בשינוי מזג האויר.

ז. בעירוב השכונתי המצומצם ניתן בקלות להוציא מחוץ לתחום העירוב מקומות זרועים, שלוליות מים, ושטחים ריקים, ובמידה ואין ברירה ויש שטח כזה בתוך תחומי העירוב, מקיפים אותו בצורת הפתח סביב לו ובוה העירוב כשר למהדרין.

ח. בעירוב השכונתי שכל תושביה שומרי שבת ואין בה נכרים, אין צורך להזדקק לשכירות מהמשטרה וכיצ"ב, שכאמור לעיל שיש בזה בעיות רבות, וגם אם יזדמן שידור שם מחלל שבת בפרהסיא, אפשר להשתדל לשכור ממנו באופן ישר, ועיין עוד בספר מגילת ספר (דף תל"ז אות י"ג ד"ה לסיכום).

ט סיכום כללי בדין העירוב העירוני והשכונתי

א. המנהג היום בכל מושבות ישראל לתקן אפשרות לטלטל בעיר במקום למקום ע"י הקפת העיר במחיצות, רובן ככולן עשויות ע"י צורת הפתח, וע"י כך נהפכת העיר כולה לחצר אחת, ואח"כ רב העיר (או האחראים על העירוב) עושים עירוב חצירות כדי להחיר את ההוצאה והטלטול בתוך תחומי העירוב.

ב. כל גדולי הדור בכל אתר ואתר במרוצת כל הדורות עד ימינו דאגו לתקן את העירוב בעירם, וחיפשו כל צד היתר להתגבר על הבעיות שנתעוררו בהתנתק העירוב, על מנת להציל את המון העם ממכשול. אמנם תלמידי החכמים ויראי ה' המודקדקים בהלכה נמנעים מלטלטל ולהוציא ולהכניס בתוך תחומי העירוב, ולא סומכים על היתר זה היות וישנם הרבה בעיות הלכתיות בזה, והכשר העירוב בנוי מקולות על גבי קולות.

ג. קי"ל להלכה (שו"ע סימן שס"ד סעיף ב') אין מערבין רה"ר כי אם בדלתות הננעלות בלילה, ואי לאו הכי אסור לטלטל מדאורייתא בתוך שטח העירוב, ולפי זה ישנה קושיא חמורה על מנהג העולם שמתפקין בהקפת העיריות בצורת הפתח ברשות הרבים, שהוא רחב ט"ז אמה ומפולש משער לשער, על מה שמכונה להקל, והרי דעת מרן השו"ע דבעינן דלתות ננעלות בלילה.

התירוץ לזה תלוי במחלוקת הראשונים מערכה מול מערכה בכך אחד מתנאי רה"ר הוא שיהיו שש אמות אלף בני אדם בוקעים ברחוב בכל יום, ומרן השו"ע (בסימן שמה"ה סעיף ז') כתב בסתם דלא בעינן ששים רבוא, וביש אומרים הצריך ששים רבוא, ולפי הכלל המסור בידנו הלכה כסתם מרן ולחומרא שרה"ר נחשבת גם אם לא עוברים בה ששים רבוא בכל יום, ולפי זה הקושיא הנ"ל עדין במקומה עומדת.

אך דא עקא שמרן השו"ע לכאורה סותר עצמו מסימנים אחרים, שמשם נראה דסובר שהלכה כיש אומרים דבעינן ששים רבוא אנשים עוברים בו בכל יום. והאחרונים בחלקו בדעת מרן השו"ע, ויש ביניהם נפק"מ גדולות להלכה, כמו שנתבאר בס"ד באורך בסיון שמה"ה סעיף ז', קחנו מעש כ"י שם בארה, ועיין לקמן אות ד'.

ד. הדרכים שהחכרו בפוסקים ליישב הקושיא הנ"ל:

1. הנה לפי הבנת רבינו יצחק טייב זצ"ל בעל ערך השולחן שסובר ליישב הסתירה בדברי מרן השו"ע על סברת הבית דוד ופמ"ג, שהלכה כיש אומרים במרן דבעינן ששים רבוא, ולפי זה רוב הרחובות שלנו הם כרמלית ובוה מועיל צורת הפתח.

2. גם לפי המחצית השקל (סימן שמה"ה ס"ק ז') שבאמת דעת מרן כסתם אך מנהג העולם כיש אומרים, בזה גם נסתלקה הקושיא הנ"ל, וכן כתב בתנא"ש (סימן שס"ד ס"ק ח) שעל כורחניו ליישב שהעולם סומכים על

מיתדר ליה התם ניחא ליה [ופי רשי] הואיל והוא צריך ללכת מחר לאותה הרוח אי הוה ליה הלילה הזה בית דירה ללון במקום עירובו טפי הוה ניחא ליה]. ובהדא אנן סהדי דאי מיייתו להו ריפתא לבי רב ניחא להו טפי, ומשמע שהעירוב הוא מפני שזוהו עיקר מקום מגוריו.

וכן נר' ברמב"ן בדף י"ז ע"ב שוקן לר"ע שתחומין דאורייתא איך מועיל עירוב בפת, ומהיכי תיתי לו להמציא עירוב שלכא"ה הוא רק ענין דרבנן שדומה לעירוב תבשילין ועירוב חצירות שהוא דרבנן [ובאמת בטור סימן ת"ח משמע שעירוב רק מועיל בגלל שתחומין דרבנן, ועי' דברי יחזקאל סימן ז' אותיות ז-ט' ואו"ש פכ"ז משבת ה"א]. ותי"ל דלדברי האומר תחומין דאורייתא, או שהעירוב הלכה למשה מסיני, או חכמים סבורין כיון שדעתו בכאן ואמר תהא שבייתת במקום פלוני עשאו ביתו, ומשם אתר קורא אל רצא איש ממקומו, וכדאמרינן בפרק הדר התם אנן סהדי דאי מתדר ליה התם שני ניחא ליה נצא העירובין בין ברגליו בין בפה בין בפת כולם ד"ת הם [ולכא"ה נר' שלפי"ז יוצא שמועיל עירוב בפה בכל אופן, אלא שמדובר בחמירו להצריך פת באופנים מסויימים]. ומבו בדבריו ששייך לומר שעירוב יועיל מסברא בתחומין דאורייתא, וכודאי נר' שזוהו רק אם העירוב הוא ענין מציאותי, ולא אם יש כאן מעשה יחוד או החלה.

[ונר' שמה שכתוב אנן סהדי דהתם ניחא ליה אין הכונה שבאמת מעדיף להיות שם בלילה דמהיכי תיתי לומר כן, וכי לא יתכן שיש לו סיבות להיות בלילה דוקא במקום שהוא נמצא בכדי להיות קרוב לדברים אחרים לפני שילך לכיוון עירובו, אלא הכונה הוא שהי שבתא במחשבת את המוכח של מקום דיוורו במקום עירובו (עי' היטב באו"ש פכ"ז משבת ה"א), ומה שלא ישן שם הוא או מפני שאין לו שם מקום דירה כמו שנקט רש"י לדוגמא בעלמא או אף משאר סיבות, אבל מ"מ אין זה סותר לזה שמקום עירובו הוא מרכז מקום דיוורו לשבת ז].

ועי' גם ברש"י דף כ"ו ע"ב ד"ה חוץ מן המים שכתב דטעמא דעירוב [חצירות] משום דדעתו ודירתו במקום מוזנותיו הוא, וכן בעירובי תחומין נעשה כמי ששכב שם [ובב"ח הגיה כמי ששבת שם].

אבל יש להביא כמה ראיות שאין העירוב מציאות בעלמא, אלא יש כאן ענין של עשיית מעשה עירוב לכל הפחות לחלק מהראשונים:

א. הרמב"ם סוף פ"ו מערובין כתב כשם שמברכין על עירובי חצירות ושתופי מבואות, כך מברכין על עירובי תחומין. אבל הראב"ד חלק וכתב היכן ציונו לערב בתחומין, בשלמא עירובי חצרות ושתופי מבואות יש להן היכר לשבת שלא להוציא לה"ר, אלא הא קולא נפקא מיניה לשבת ולא חומרא, ואע"פ שאין מערבין אלא לדבר מצוה אין המצוה נוגעת לעירוב, ואיך יאמר וצונו על מצות עירוב. ומרכבת המשנה י"שב השגת הראב"ד שהרי זה דומה לברכת השחיטה דלא נצטוונו לשחוט א"כ רוצה לאכול, ה"נ הרוצה לילך חוץ לתחום נעשה לערב מלא חסור. אבל באמת נר' שצריך השגת הראב"ד אינו מפני שעירוב הוא מעשה הכשר ולא מעשה מצוה, אלא מפני שעירוב הוא קולא כעין הערמה כדי להתיר לו ללכת יותר מאלפיים אמה, ולכן לא התירו חכמים אלא לדבר מצוה (עי' ריטב"א דף פ"ב ע"ב ד"ה גג). וממילא לא שייך לומר שהמניח עירוב עוסק במצוה כמו מי ששוחט, אלא הוא רק משתמש בקולא שהתירו חכמים באופנים מסויימים, ודו"ק. ומ"מ משמע שבין לרמב"ם ובין לראב"ד יש בהנחת עירוב מעשה ועשיית עירוב ששייך לדון אם יברכו עליו, שאם הוא רק מציאות של שבייתה על מה יעבור (ובאשר לשלמה לא למד כן זצ"ע).

ב. הפוסקים דנו האם בהנחת עירוב צריך דיבור בפה לומר שקובע שם שבייתו, שמדברי תוס' בדף ל"א ע"ב ד"ה כאן, דייקו הגאון יעקב ושו"ת אמרי יושר ח"א סימן י"א שלא צריך דיבור, ומדברי השו"ע בסימן תט"ז סעי' ב' דייק החזו"א בסימן ק"י ס"ק ו' ד"ה הא שצריך דיבור. ובשו"ע סוף סימן תט"ו כתב כשמיניח עירובי תחומין מברך על מצות עירוב, ואומר בזה העירוב יהא מותר לי לילך ממקום פלוני אלפיים אמה לכל רוח [ונוסח זה יתבאר לקמן], ובמג"א ס"ק ה' כתב שאם לא אמר אינו עירוב, והעתיק דבריו במשנ"ב ס"ק ט"ו, אבל הגהות חיים הגיה במג"א שאם לא אמר הוי עירוב, וליעיל האם כוונתו ולא אמירה כלל ואם במוקדה של השו"ע שבידך, וכמו שהסתפק בשעה"צ ס"ק י"ח שהברכה תועיל במקום דיבור. ובסברת הדבר האם צריך דיבור או לא כבר כתב החזו"א שמסברא לא צריך דיבור, דבדבר שאין נוגע לאחרים אלא לו לעצמו סגי בכונת הלב, אבל אם יש כאן החלה ודאי מסתבר שצריך דיבור, וכמו שהעלה האב"י עוזי פ"ג מאישות ה"ב שבאל דיבור [או לכל הפחות מעשה המוכיח על כונתו שמועיל כתחליף לדיבור] לא מהני שום ענין של חלות כגון הקנאה והפקר (ורק תרומה והקדש הם חלויות שמועילות במחשבה לבד, והם שני תוכים שאינם מלמדים), וגם אם עירוב הוא מעשה יחוד ולא רק מציאות בעלמא של שבייתה כתב האב"י לשלמה שיתכן לומר שצריך דיבור, ויתבאר בסמוך. ונר' שגם מדברי החזו"א יש להוכיח שיש כאן לכל הפחות מעשה יחוד ולא רק מציאות של שבייתה, שהרי כתב שגם אם לא צריך דיבור מ"מ צריך כונת הלב מפורשת, ולא מספיק שתמא או מה שהחזיק בדרך על דעת לערב ע"ש, והיינו שצריך שלכל הפחות בלבו יעשה כאן קביעה לשם עירוב.

[ובעיקר הדבר האם צריך דיבור בהזמנה ויחוד אני נבוך מאד, שבסוכה דף ד' ע"א לענין ביטול תבן כדי למעט חלה הסוכה מגובה כ' אמה, כתב רש"י ב"ה תבן וביטלו, שביטלו בפני שלבעה (ובמשנ"ב) וכף החיים כתבו שכן מבו' גם בדברי רש"י עירובין דף ע"ח ע"ב ד"ה אי בטליה, וע"ט ע"א ד"ה תבן, אבל שם לא הזכיר להדיא שהוא בפיו). והריטב"א תמה עליו מה לי אם אמר כן בפיו או לא אמר כן, דבהא ליכא למימר דברים שבלב אינם דברים, שאין אומרים כן אלא בנדרים הקדשות ותנאים וכיוצא בהם, אבל לענין שום ביטול, גילוי דעתא הוי כביטול בפה, עכ"ל. ולכא"ה כוונתו לחלק בין חלות ליחוד. ובשו"ע סימן תרל"ג סעי' ד' הלשון הוא שיבטלנו בפה, אבל במשנ"ב שם ס"ק י"ג וסימן שע"ב ס"ק קכ"א הביא את שתי השיטות.

ובחולין דף ל"א לענין יחוד עפר ליחשב עפר למטה לכיסוי הדם, כתב רש"י ד"ה מומין ע"א, שמוזמנו בפיו לכן. וברשב"א כתב שאינו מחזור, דעפר כיסוי אינו צריך זימון בפה, ובפשוטות כונתו שאין צריך זימון כלל לכיסוי הדם כמו שכתב הרא"ש שם ותוס' בדף פ"ג ע"ב, אבל כיון שלשונו אינו צריך זימון בפה יתכן שכונתו שמספיק שיחוד במחשבה (ויתיישב בזה סתירת דברי הרשב"א בין דף ל"א לדף פ"ג, עיי"ש היטב במגיה).

ולענין יחוד כלי שכתוב במשנה סוף פכ"ה מכלים שכל הכלים יורדים לידי טומאתן במחשבה, דייק התו"ט מהרע"ב פ"ג מעוקצין מ"א שהוא מחשבה ממש, וכן נקט התפא"י בכלים שם, אבל התו"ט שם נקט שהוא

דוקא בדיבור. ובמשנה אחרונה ריש מכשירין כתב שלפי"ז גם הכשר אוכלין צריך דיבור, וכן הוא באור גדול בכלים. (ומה שכתב האור גדול שמ"מ דברים שבלבו ובלב כל אדם מועילים, לכא"ה תלוי האם הטעם שצריך דיבור הוא כדי שלא יחשב דברים שבלב, או כדי שיחשב שהיה כאן מעשה ועשיה של יחוד, עי' אבי עזרי הנ"ל בהלכות אישות, ודו"ק).

ובנדרים דף ז' ע"א דנה הגמ' האם יש ידות בהזמנה לבית הכסא שיאסר לקרות שם ק"ש, וכתב ההפלאה נדרים שמשמע מזה שצריך דוקא דיבור. ובאמת הביאור הלכה סימן פ"ג ד"ה הזמינו הזכיר זימון בדיבור או במעשה, ומשמע שמחשבה לא מועילה, אמנם בסימן מ"ב סעי' ג' ד"ה סודר הביא מהפרמ"ג להסתפק האם בזימון סודר לצור בו תפילין צריך דיבור או שמספיק מחשבה, אבל שו"ר בשפרמ"ג בא"א ס"ק ה' הסתפק שיועיל מחשבה רק מפני שהוא דומיא והקדש שכתוב בו נדיב לב.

ולענין יחוד חפץ שמועיל שם שלא יחשב מוקצה בשבת, כתב המשנ"ב בסימן ש"ח ס"ק צ"ג שנו' שהוא במחשבה בעלמא ולא בעינן שיפרש בפה. ובשעה"צ ס"ק פ"ה כתב שהפרמ"ג מחמיר בזה, אבל מ"מ נר' להקל שהרי דימו דין זה למכניס מלא קופתו עפר, ולא מצאנו מי שיאמר שם שמדובר שמיחד בפיו. אבל לכא"ה יש לדחות לפי מה שהבאנו שמעשה המוכיח על כונתו נחשב תחליף לדיבור. וע"ע משנ"ב סימן תצ"ו בשעה"צ ס"ק נ"ג שהביא מהגרי"ו שלהזמין יונים לאכילה ביו"ט מספיק הסכמה בלב ולא צריך לברור בפיו, ומה שהזכיר בס"ק כ"ט הזמנה בפה הוא לכא"ה לאו דוקא. ויש לפלפל כאן עוד שביטול חמץ וביטול ע"ז וביטול רשות האם הם מועילים במחשבה או בצורך דוקא דיבור, וע"ע ספר זכרון לגר"ח שומאלב"ץ עמוד קס"ג שעמד על חלק מהדברים שהבאנו, ועדיין צ"ב בכל זה.

ג. לקמן הבאנו לדון האם צריך מעשה הנחה בפת של עירוב, ואם צריך מעשה הנחה ולא מספיק מה שהפת בין כך מונח שם מוכח שצריך מעשה עירוב. ואם צריך גם אמירה וגם הנחה היינו שע"י שתי פעולות אלו ביחד יש מעשה יחוד גמור, ונר' שיכול לומר ואח"כ להניח או להניח ואח"כ לומר ואין קפידא בסדר, וכן דייק האמרי יושר ח"א סימן י"א מדברי הפרמ"ג בסימן תט"א ס"ק ט"ו (מובא בבאור הלכה ד"ה ואמר) שמועיל אמירת המשלח בשעה שנתן לשליח, אם גם השליח לא אמר אחרי כן בשעת הנחה, אבל האמרי יושר עצמו נקט שצריך אמירה בשעת הנחה דוקא.

ד. בערובין דף ל"א ע"ב כתוב שקטן יכול לגבות ערוב חצירות אבל לא להניח עירוב תחומין, ופי' רש"י שע"ח עירוב רשותיהוה בעלמא הוא, אבל ע"ת אקוני' שבייתה הוא, וקטן לא אלים למקיני. ולשון המאירי ע"ת קנין בית הוא, ואין כוחו של קטן לקנות בית בשביל אחר, וכן רבינו יהונתן כתב שעירוב תחומין דמייקנא ביתא הוא, וקטנים לא אלימי למקניה ביתא בשביל אחר, אבל בע"ח דקני ממילא מערב, כדתנן בעה"ב שהיה שותף עם שכניו אין צריך לערב, ולפיכך קטן גובה אותו ולא איכפת לך, שהרי הוא אינו צריך שיאמר בו כלום, אבל בע"ת צריך הוא שיאמר במקום עירובי זה תהא שבייתו של פלוני, והוא לאו בר דעת הוא. ומדבריהם שקטן לא אלים למקיני שבייתה ודאי מוכח שאינו מציאות בעלמא של שבייתה, אבל מ"מ פשוט שאין כונתם לקנין ממש וכדלקמן, אלא היה נר' שכונתם לחלות שבייתה, והיינו לא רק מעשה יחוד כמו שהעלנו עד כאן אלא מעשה החלה. אבל אולי י"ל שגם כונתם רק ליחוד להחשיבו כעין בית, ולא מועיל יחוד של קטן מכבו בחולין דף י"ב ע"ב (ומחשבתו נכרת מתוך מעשיו דנו האחרונים האם מועיל לקולא בדרבנן, ועוד צ"ב טובא לחלק מתי נחשב מעשה ומתי מחשבה, עיי"ש היטב ברש"י ותוס'). ובפרט נר' כן רבינו יהונתן שהגדיר גם ע"ח קנין אלא שהוא קנין דממילא, ודו"ק.

וע"ע במאירי ורבינו יהונתן במשנה שהזכירו ג"כ שקטן לאו בני דיעה ולא בני שליחות נינהו, ועי' אשר לשלמה שלכא"ה גם רש"י מודה שיש גם חסרון זה.

אבל יש להק' שרבינו יהונתן עצמו פ"י מה שכתוב במשנה שאין משלחין העירוב ביד מי שאינו מודה בעירוב, דהיינו שמכיון שהוא חשוד על הדבר שמה שקר הוא מעיד כשאומר שהביאו שם במקום שצויה, ואפי' ימצא שם העירוב שמה לא הניחו ע"מ כן, והובא המשנ"ב סימן ת"ט ס"ק מ"ב. וק' תיפול' שמי שאינו מודה בעירוב אינו בתורת, ולא יכול להחיל עירוב ולהיות שליח לעשייתו. ונר' שאם הוא יחוד ניחא, ש"ל שאין דין להיות בתורת בשביל לעשות יחוד, עי' שו"ת רע"א סוף סימן כ"ג, וחי' הגר"ח הלכות תפילין וחזו"א או"ח סימן ו' ס"ק י' ד"ה כ' הרא"ש, האם גוי מפקע מעשיה לשמה או שרק חוששים שעושה שלא לשמה, וממילא אין כאן חסרון של אינו בתורת, וגם שליחות הרבה סוברים שיש למומר.

אבל תימה שהמג"א ומשנ"ב כתבו גם לענין גוי שמה שהוא פסול להניח ע"ת הוא מפני שחוששים שמה לא יניח ע"מ כן, ולכא"ה תיפול' שאינו בתורת שליחות, ואולי לא צריך שליחות על עשיית העירוב לדעתם (וכמו שהעיר האשר לשלמה שרש"י לא הזכיר בחש"ו חסרון מחמת השליחות), אלא מספיק שהוא מסכים שיעשו עירוב בשבילו, וע"ע מה שיתבאר לקמן לענין מעשה הנחה.

ה. בגמ' ביצה דף י"ז ע"א כתוב שמיניח אדם עירובי תבשילין מיי"ט לחבירו ומתנה, ולענין עירוב תחומין מחלוקת האם יכול לעשות כן או לא, וק"ל שאסור [ופי' רש"י אם נזכר ביו"ט ראשון, וחלו שני ימים טובים חמישי וערב שבת, ומתנה אם היום חול ומחר קדש עירובי עירוב, ואם חילוף איני צריך לערב תבשילין. ובתחומין יאמר אם היום חול ומחר קדש עירובי עירוב, ואם היום קדש אין בדברי כלום, ולמחר יאמר כמו כן בשל תחומין], ומסבירה הגמ' שהטעם שיש אסורים לעשות כן בתחומין, דלמקני שבייתה בשבתא לא.

וענין קנין שבייתה זו כתב הר"ף בדף ט' ע"ב מדפיו, דעירובי תחומין מייקנא ביתא הוא, אבל עירוב חצרות דביטול רשות הוא מותר, וכן כתב המאירי שעירוב תחומין אסור שקנין בית הוא, וקנין בית ביו"ט אסור, ויש מי שמתיר להניח ע"ח לשבת ביו"ט ראשון ומחרתו ע"י תנאי שאין זה קנין בית גמור אלא ביטול רשות. אמנם בלבוש סימן תקכ"ח סעי' ב' כתב שעירוב תחומין קונה שבייתה "ומיחזי" כקונה בית ביו"ט, וכן הפנ"י העתיק בשם הר"ף שמיחזי כקונה בית. אבל יתכן שאין כונתם שע"ת אינו קנין גמור, אלא שכבר הק' הרשב"א למה יש כאן איסור, והרי מתנה שרק קונה אם אינו יו"ט, וא"כ למעשה לא עושה קנין ביו"ט, ותי' שמ"מ נר' כקונה, וי"ל שזוהו גם כונת הלבוש והפנ"י.

ותוד"ה מאי כתבו במסקנתם שמה שכתוב בגמ' שאסור משום שקונה שבייתה, אין הכונה לאיסור עשיית קנין אלא שאסור משום הכנה. ובפנ"י

רצה לדייק מרש"י שם שע"כ אינו מפרש מטעם איסור קנין, ולכן העלה שלרש"י אסור משום דמיחזי כמתקן, אבל עי' הגהות חו"י ברש"י שעל הר"ף שפי' כונת רש"י באופן אחר. ובמנחת שלמה בדף ט"ז ע"ב רצה לדייק מרש"י שרק בעירובי חצירות יש איסור מתקן ולא בעירובי תחומין, וביאר שהיינו מכיון שלא מוסיף היתר אלא רק מעביר את האלפיים אמה מכאן לכאן.

ומ"מ לראשונים שהאיסור משום קנין בשבת לא נר' שכונתם שע"ת הוא ממש קנין, וכמו שיתבאר בסמוך שק' מאד לומר כן, אלא שהעירוב תחומין הוא החלת חלות, ולכן אסור בשבת כמו קנין. אבל באמת חלות שאין בה ענין קנין לא נאסר בשבת, וכמו שמוטר לידור בשבת, אבל י"ל שכאן שאינו החלה בעלמא אלא חלות שבאה להגדיר את המקום למקום שבייתה "שלך", אע"פ שאינו קנין ממוני מ"מ י"ל שהוא דומה לענין קנין. ואולי לפי"ז גם אם ע"ת הוא רק יחוד ולא החלה ג"כ י"ל שנחשב קנין לענין זה.

ואם אסור לקנות שבייתה בשבת ויו"ט מדין איסור קנין, יל"ע בספיקו הידוע של רע"א בח"א סימן קנ"ט האם מותר לעשות קנין מע"ש שיחול בשבת. והרי למ"ד שתחילת היום קונה עירוב יוצא שתמיד הקנין חל בתחילת שבת, וגם למ"ד סוף היום קונה עירוב איך מותר להניח עירוב תחומין לצורך שבת לפני יו"ט שחל בע"ש, והרי נמצא שהעירוב חל ביו"ט. שו"ר מבאי"ם ק"ו זו משר"ת משברי ים סימן ח'. וע"ע שואל ומשיב תנינא ח"ב סימן כ"ו.

ו. בחי' המאירי עירובין דף פ"א ע"א כתב, שאלו קצת מפרשים, בני מבוי שנשתתפו או בני חצר שעירבו בדבר הראוי, אם נאכל העירוב או השיתוף משקדש היום מה דינו, יהיו אסורים לטלטל בחצר או במבוי או לא, מי אמרינן דמדמי לה לניטלה קורת מבוי או לחיו דאמרינן בפי' כל גנות דלא אמרינן הואיל והותרה הותרה הואיל ובטלו מכשיריה, ואע"ג דאמרינן בעירובי תחומין דאם נשרף או נאבד משקדש היום דאין חוששין לו, שאני התם דמייקנא ביתא הוא הואיל והוה קיים בשעת קנייה והוא בין השמשות, תו לא חיישינן ליה ואע"פ שנאכל, אבל בע"ח ושיתופי מבואות סלוקי רשותא, ואפשר לדמויי להו לניטלה קורת מבוי ולחיו, מאי, מי מדמינן להו לקורה ולחי לחומרא או לע"ת לקולא, עכ"ל.

והנה אע"פ שהזכיר שהטעם לחלק הוא מכיון שע"ת הוא קנין, לכא"ה ק' מאד לומר שהוא כפשוטו, ואולי יש לדחוק בכונתו שע"ח מכיון שהוא רק בשביל סילוק רשות לכן העירוב הוא בעין ענין של היכר, וצריך שיהיה קיים כל השבת, משא"כ ע"ת יש כאן מעשה יחוד או מעשה החלה, וממילא אחרי המעשה אין ענין שהעירוב יאשר קיים, ובעיקר נידון המאירי בנאכל הפת של ע"ח הארכתי במקו"א.

ז. בשו"ת פנ"י ח"ב או"ח סימן ג' כתב בתוך דבריו, שהפך מעכ"ת הקערה על פיה דבעירוב תחומין לא הוי קנין ובע"ח הוי קנין, דלא כסוגיא דשמעתין דכולא תלמודא, דאדרבה בעירוב תחומין אמרינן (בדף ל"א ע"א) אסור לקנות בית באיסורי הנאה, ופרק ב' דביצה אמרו למקיני שבייתה בשבתא לא, ופי' שם התוס' דבע"ח לא שייך למקיני שבייתה, גם הקשו בביצה שם מההיא דגטיין דרשו לקנות קנין בשבת, אלמא קנין ממש הוא.

והיה נר' שגם כונת הפנ"י למעשה יחוד או החלה כמו שהעלנו, ולא למעשה קנין ממש, אבל תימה שבסוף דבריו הביא מהשואל שהוכיח שע"ת אינם קנין ממה שמועילים בפחות משר"פ, והפנ"י הק' עליו מנ"ל שבאמת מועיל, אבל כתב שאולי משמע כן מסתימת הפוסקים, ולכן כתב לחלק שאע"פ שלמ"ד עירובי חצירות משום קנין צריך שו"פ, היינו מכיון דדעת אחרת מקנה לו, ואין האחר מקנה ביתו בפחות משר"פ, אבל בע"ת כיון שקונה בית מעצמו, עבדו רבנן דהם אמרו והם אמרו, ומבו בדבריו שמתכונן לקנין ממש שמעיקר הדין היה צריך שו"פ, וצ"ע.

ח. בהר צמב או"ח ח"ב סימן כ"ו ועירובין דף ל"א ע"א כתב על דברי השואל, דאינו נוה לי מה שכתב מע"כ דבעירובי חצירות נהי דבעי שתי סעודות, מ"מ לא בעינן שו"פ דעירוב משום דירה, אבל עירובי תחומין הוא קנין גמור. מסגנון הדברים נראה דבע"ת בעי שו"פ דוקא, והא מנ"ל. גם תמהני איך יעלה על הדעת דהנחת פת לע"ת הוא משום קנין, וכי מי לא עסקינן דבסוף התחום הוא בקעה שלו, ואיזה קנין שייך בדבר שהוא שלו, או גם להיפוך במניח עירוב בבקעה שאינה שלו, כיצד נדון בסוג קנין דבר שאינו שלו ושלא מדעת הבעלים, וגם איזה קנין יש כאן הלא אינו מקנה סעודותיו לשום אדם אלא מניחים לעצמו, ולא דמי לעירובי חצרות אליבא דמ"ד עירוב משום קנין דיש כאן זכיה שזוכה ברשות חברו, שהיה מיוחד עד עכשיו לחברו ועכשיו זוכה ע"י שו"פ קנין דירה, אבל ע"ת אף שנקרא בלשון חכמים קנין שבייתה, הוא לאו דוקא קנין ממש, והוא שם מושאל כלפי הלשון שאמרה תורה "אל יצא איש ממקומו", דהתם נמי אין הכונה שיהיה שלו בתורת קנין אלא מקום המיוחד לשבות בו, והרי באמת עיקר העירוב של תחומין ברגליו, ופת קולא הוא שהקילו חכמים שלא יצטרך לבא בעצמו, ואין זה אלא קביעות מקום ויחוד בעלמא שמיחד המקום הזה לשבות בו אבל לא בסוג קנין, ולכן חלות העירוב אינו עושה מקום זה לקנינו, עכ"ל.

ובהר צמב עירובין הוסיף בהגה"ה, א' נמי יש לפרש קנין ממש, אך ודאי לא שקונה את המקום, אלא קונה שבייתה במקום שבייתה, וצייין לדברי רש"י שקטן לא אלים למייקנא שבייתה. ואולי כונתו לקנין איסור כעין קנין אישות וקנין עבד, עי' היטב באב"י עוזי ריש עבדים, וחי' הגר"ח על הש"ס אות קע"ט, ואכ"מ.

ב. מעשה הנחה בעירוב

בשו"ת אמרי יושר ח"א סימן י"א הסתפק האם יש דין מעשה הנחה בפת של עירוב, דהיינו מי שכבר יש לו פת מונח במקום שלא לשם עירוב, האם מועיל שיאמר שם תהיה שבייתת. והביא שתוס' בדף ס"ח ע"א ד"ה אמר רצה לומר שלפי ב"ש לא מועיל עירוב חצירות אם לא הונח לשם עירוב, והאחרונים דנו גם על עירוב תבשילין ככה"ג, עי' שו"ת מהרש"ל ח"ז סימן ל"ו ותפא"י פ"ב מביצה מ"א, וממילא יש לדון מה הדין בעירוב תחומין, ובפשוטות נחלקו בזה רש"י ותוס' בעירובין דף ל"א ע"ב, שרש"י ביאר שחש"ו לא יכולים להיות שלוחים להניח עירובי תחומין מפני שלא אלימי לאקנויי שבייתה כמו שהבאתי לעיל, ואילו תוס' כתבו שאם יודע ודאי שהקטן הניחו אין חסרון כלל בהנחת קטן, ואפי' ע"י קוף ופיל מהני, וכתב האמרי יושר שלשית רש"י משמע שאפי' אם המשלח יאמר אח"כ שם תהיה שבייתת לא מהני [ונכתוב בזה לקמן]. והיינו שכיון שלא הונח לשם עירוב לא מועילה האמירה שאח"כ, ועיי"ש שכתב לדחות בדרך מפולפלת. ומאידך משיטת תוס' דייק בשו"ת פנ"י ח"ב או"ח סימן ג', שמשמע שמי

נחשב יאוש שלא מדעת אלא דעת שלימה שכבר קיימת בכח שמוסכם אצלו שאם יהיה כך וכך הוא רוצה בצד אחד, אבל דבר שאם היו שואלים אותו היה צריך לחשוב, אע"פ שאנו יודעים שהיה מחליט לבסוף שהוא רוצה, זהו יאוש שלא מדעת שצדיק לא מוחלט אצלו הדעת אפי' בכח. ומ"מ לדרך זה צ"ל שלרבי"ג הדעת הנצרכת לקנין שביתה הוא ענין של כונה ולא ענין של רצון, וכמו שכתב ר' שמעון שם בתחילת הסימן שבקנינים וכדו' שצריך שהרצון יפעל לא מועיל יאוש שלא מדעת, ויל"ע האם לענין מעשה יחוד מועיל.

ובחי' ר' אריה ליב מאלין סימן פ"ח ד"ה והגר' בזה וד"ה והגר' לומר בזה, למד שסברת הואיל וניעור קנה ישן נמי קנה היינו שאדם הוא בר קנין ולכן יכול לקנות שביתה, ולעולם יש כאן מעשה קניה של הגברא ואינו ממילא אלא שמ"מ לא צריך דעתו, ויש כאן מעשה קניה של הגברא אף בלא דעתו. ונר' לדמות ענין זה למה שהעלה השערי ישר בשער ז' פרק י"ז ד"ה ועפ"י, שיבום וחליצה אע"פ שחלים בע"כ של הגברא, מ"מ נחשב הגברא המחיל מכיון שמכחו הוא שחל הדין.

ובדברי יחזקאל סימן ח' אות ג' כתב שגם לצד זה בגמ' מסברת רבי"ג הואיל וניעור קנה, אין הכונה שמעשה האדם או דעת האדם היא שפועלת את השביתה, אלא דלחלק בין ישן לחפצי הפקר קאמר הגמ' דישן כיון שהוא בר קנין זכה ליה רחמנא, אבל חפצי הפקר אין להם קנין כלל משום דלאו בני קנין ניהו. אבל ק' שהרי לא מדובר כאן על קניני ממון שיחשב בעלים על המקום אלא רק על השתייכות למקום, ולמה זה לא שייך בחפץ. ונר' כונתו כמו שהביא מור' הגר' אביעזר פילץ (בספר זכרון יהודה לקדשו סוף עמוד תתפ"ב) בשם בנו ר' מאיר, שכל הענין של בית ושביתה לא שייך אלא באדם ולא בבע"ח וחפצים, ולכן לא מוגדר שחפצי הפקר שבתו במקום זה [ומה שחפצים שיש להם בעלים קונים שביתה יתבאר במקו"א].

והנה מסקנת הגמ' היא שלרבי"ג גם חפצי הפקר קונים שביתה, אבל מ"מ ק"ל הלכה כרבי"ג רק באדם ישן שקונה שביתה ולא בחפצי הפקר. מכיון שק"ל הלכה כדברי המיקל בעירוב, ונחלקו הראשונים בביאור ענין זה שק"ל כרבי"ג לחצאי:

רש"י ותוס' בעירובין דף מ"ו ע"א כתבו שק"ל כמו הסברא דשאני אדם הואיל וניעור קנה ישן נמי קנה, וכן מבו בשו"ע סימן ת"א, והרמב"ן הק' ע"ז שהרי למעשה יוצא שריב"ג ורבנן שניהם לא סברו סברא זו, ואיך הגמ' יכולה להמציא סברא חדשה מעצמה. ותי' (וכן מרומז כבר בתוס') שרק משתמשים בסברא זו לומר שכאשר אנו עושים כרבנן בחפצים וכרבי"ג באדם שאינו תרי קולי דסתרי אהדיי מכיון שאפשר ליישב שני הדינים ביחד, אבל באמת אין זה ממש הטעם שמקילים באדם, ועדיין צ"ב.

והרמב"ן עצמו למד שבאמת ק"ל לגמרי כרבי"ג לקולא וכתבנו לקולא, ולא נחשב תרי קולי דסתרי אהדיי מכיון שאינו בב"א ובאדם אחד, וכן לומד האו"ש פ"ו מעירובין ה"ו בדעת הרמב"ם.

וצ"ע שלפי מה שיוצא כאן לכל הפחות לרבי"ג (וכן לדידן דק"ל כרבי"ג לפי רוב המהלכים), יוצא שהעירוב הוא ענין דממילא ולא מעשה קניית עירוב, ואילו לעיל הוכחנו שיש מעשה עירוב גם בעירוב ברגליו.

ה. האומר תהא שביתתי במקום פלוני

במשנה בדרך מ"ט ע"ב כתוב מי שבא בדרך וחשכה לו, והיה מכיר אילן או גדר, ואמר שביתתי בעיקרו, מהלך ממקום רגליו ועד עיקרו אלפיים אמה ומעיקרו ועד ביתו אלפיים אמה, דהיינו שקנה שביתה במקום שקבע.

ובתורת חיים דף נ"א ד"ה ורב חסדא ביאר שלשון המשנה זו היא שאמרו העני מערב ברגליו, יכולה להתייחס גם לכה"ג שאומר שביתתי במקום פלוני כמו שמוכח בגמ', דאע"ג דליכא אלא אמירה בעלמא אפ"ה כיון דבעינן דכי רהיט לעיקרו מטי כדאמרין לעיל, מערב ברגליו קרינן ליה, דהוה ליה כאילו הוא עומד שם. וכן כתב האו"ש פ"ו מעירובין ה"ו שעירוב ע"י שאומר שביתתי במקום פלוני הוא משום דחזינן כמאן דאיתיה התם, ועפ"י"ז כתב שכמו שלרבי"ג שביתה במקומו הוא ענין דממילא ולא ע"י מעשה שלו, כן שביתתי במקום פלוני רק מחשיבים כאילו היה שם ושוב קונה שביתה ממילא. וכדרך זה נר' גם בעבוה"ק לרשב"א שער ה' פרק ט"ו שכתב כיון שעיקר עירוב ברגל, כל שהוא עני ואומר שביתתי במקום פלוני, רואין כאילו רגלו שם.

אבל לשון הרמב"ם פ"ו מעירובין ה"ב, שכיון שגמר בלבו לקבוע שם שבתו והחזיק בדרך נעשה כמי שעמד שם או שהניח עירובו שם, וכן הוא לשון השו"ע בסימן ת"י סעי' א', וממה שדימוי למערב ברגליו או מערב בפת, משמע שאם ענין עירוב ברגליו עצמו, אלא הוא סוג עירוב שלישי שמועיל כשני העירובים הידועים של עירובי ברגליו או בפת. וכך גם משמעות לשון המשנ"ב בסימן ת"ט ס"ק ע"ג, דמשום שהוא יגע בדרך הקילו שקונה שביתה בדיבור בעלמא, וכע"ז כתב בס"ק נ"ח. ולשון רש"י בדרך נ"א ע"ב ד"ה מחלוקת הוא ג"כ שאין כאן עירוב בפת ולא עירוב ברגל אלא אמירה בעלמא, ויל"ע אם אפשר לדייק מזה.

והנה נחלקו הראשונים האם מועיל מחשבה לקבוע את שביתתו באותו מקום או שצריך דוקא דיבור, ועי' משנ"ב ושעה"צ בסימן ת"י סעי' ב' שהביא השיטות בזה, ויש לפלפל בביאור המחלוקת, ועוד יל"ע האם מברכים על עירוב זה.

ומבו בגמ' שני תנאים בעירוב זה, האחד שיוכל להגיע לאותו מקום לכל הפחות בריצה משעת אמירתו עד כניסת שבת, ושנית שיהיה מכיר אילן או גדר. וכבר הבאנו שהתורת חיים והאו"ש הבינו שמה שיוכל להגיע לשם הוא מכיון שמחשיבים אותו כאילו מערב ברגליו, ובכה"ג שהוא היה יכול להגיע אפשר לדון כאילו עירב ברגליו. אבל יש לבאר דין זה באופן אחר, שרק אם יכול להגיע לשם לפני שבת רואים אותו כמשתין וקשור למקום. וכן נר' לבאר את התנאי השני שצריך להכיר אילן או גדר, ולמה לא יוכל לומר שביתתי באילן הראשון שאמצא למורה או שביחתי בעוד אלפיים אמה (כמו שהדין הביאור הלכה בסימן ת"ט סעי' י"א ד"ה ומכיר), אלא שאם לא מכיר כלל את מקום שביתתו ממילא אין לו שייכות למקום, ודו"ק.

[והנה בשו"ת דברי יהושע ח"ג יו"ד סימן ס"ב למד כדברי האחרונים שמה שצריך שיוכל להגיע מבעו"ה הוא כדי שיחשב כאילו הוא עומד שם, אלא שהק' אי"כ מ"ש מאבילות בבא ממקום קרוב שמונה עממה שפי' רש"י במו"ק דף כ"א ע"ב שהטעם דהואיל דמקום קרוב היו ויכול לבוא בתחילת אבילות חשבינן ליה כמו דאזא, וכתבו הפוסקים דהיינו עשר פרסאות כשיעור מהלך אדם בינוני, ולמה שם לא נאמר שמספיק שיוכל להגיע בריצה, ולפי

מה שהעלנו שמספיק שיהיה לו שייכות למקום ולא צריך שיחשב שהוא עומד שם נ"חא. ונר' ליישב עוד שכאן לענין תחומין שהוא עומד עכשיו ורוצה בכונה שיחשב שהוא עומד שם, מועיל אף שיוכל להגיע רק ע"י הדחק, ומשא"כ באכילות שלא כיון שיחשב שהוא נמצא שם צריך שיוכל להגיע בדרך רגילה. ויל"ע לשיטה בסימן שע"א סעי' א' שאם גוי נסע מביתו אבל נמצא בתוך מהלך יום אחד הוא אוסר על בני החצר, האם תלוי בשיעור הילוך אדם בינוני או שיעור שיוכל להגיע בריצה].

ובדף נ' ע"ב כתוב, היו שנים אחד מכיר ואחד שאינו מכיר, זה שאינו מכיר מוסר שביתתו למכיר [וכתב רש"י בדף נ"א ע"א שהיינו שאומר שביתתי עמך], והמכיר אומר שביתתי במקום פלוני [ובשו"ע הלשון שביתתנו במקום פלוני, וע"ע ברמב"ם]. ובגאון יעקב דף נ"א ע"א ד"ה מוסר כתב לא ידענא אם המכיר לא בעי למימני התם שביתה, אי מצי למימר שביתת פלוני התם דלקני ליה שביתה משום שליחות, והיינו שבפשוט אין דין זה משום שליחות אלא משום טפילות, שהאינו מכיר נטפל לשביתת המכיר. ויל"ע אם המכיר יכול לרוץ ולהגיע לשם עד חשיכה ושאינו מכיר לא יכול, האם יכול לקנות שביתה בכה"ג.

ו. שביתה בביתו ובעירו

הנמצא בביתו או בעירו נר' פשוט שאינו מעשה עירוב, ואין צד שיברכו על שביתה זו, אלא הוא מציאות בעלמא שזוהו מקומו. אבל עדיין יל"ע האם צריך דעת לשביתה זו, דהיינו האם משתייך לביתו ועירו אפי' בלי דעת כלל, או שצריך דעת בפועל, או לכל הפחות בכח שהוא רוצה להיות במקומו.

והנה מצאנו בדרך מ"ט ע"ב שהבא בדרך ועשה קנין שביתה במקום אחר ולבסוף לא קנה, איבד אף מקום רגליו, ואילו בדרך ל"ה ע"א ודף ס' ע"א מבו' שהנמצא בביתו והניח עירוב במקום אחר ולא קנה שם, ממילא נשאר לו תחום ביתו.

וביארו תוס' בדרך מ"ט ע"ב ד"ה ואפי', ורש"י דף ס' ע"א ד"ה ואסור לעירובו, שכאשר עומד בעירו לא עקר דעתו מעירו, ודעתו שאם לא יקנה שביתה במקום עירובו יהיה לו תחום ביתו.

והגאון יעקב בדרך ס' ע"א ד"ה הא דאמר רש"י (השני), ודברי יחזקאל סימן ח' אות ה' בדעת הראב"ד, כתבו שגם בלי זה שדעתו לעירו לא נפקע לאדם תחום ביתו אם לא קונה שביתה במקום אחר. ולשון הדברי יחזקאל, הראב"ד ס"ל דמה שאדם קונה תחום ביתו כשעומד בביתו, אינו כלל מתורת קנין שביתה שיהא תלוי בדעתו וכונתו, אלא דזהו מקום שביתתו במציאות, ולא שייך בזה ענין עקירה כלל.

ומבו' שלגאו"י ודברי יחזקאל אין צריך כלל דעת לקנות שביתה בעירו, ולרש"י ותוס' יל"ע האם סוברים שצריך שיהיה לו דעת ורצון לישראל במקומו כדי לקנות שביתה, או שלעולם אם לא היה להם דעת כלל לשום מקום היו קונים שביתת העיר, אלא שכאן שרצו לקנות שביתה במקום אחר היה כאן מעשה עקירה שקבעו שאין שביתתם בעיר, ואע"פ שהוא עקירה בטעות אינה מתבטלת, וכן ביאר מור' הגר' אביעזר פילץ (בספר זכרון יהודה לקדשו עמוד תתפ"ב) שמכיון שעקירה זו אינה חלות כמו קנין או קידושין לכן אף בטעות היו עקירה.

[ויסוד זה שדבר שאינו חלות אין בו דין טעות, מתבאר ממה שכתבו הגר"ח שמואלביץ בספר זכרון לשמו עמוד קס"ד, וחי' הגר"ח על הש"ס סימן צ"ג, והגרנ"ט בסימן נ"ז ד"ה אבל, שרק במקום שצריך רצון, רצון בטעות אינו רצון, אבל במקום שרק צריך כונה (שעיקר ענינו לדעת מה הוא עושה ולא דוקא להתרצות בה), בזה גם בטעות לא חסר בכונה.

והיה נר' שזה תלוי ביסוד דין מקח טעות, שלפי רע"א בתשובות תניא סימן נ"א שהוא מדין תנאי, אי"כ היה נר' שבכל מקום שמועיל תנאי וכגון בעירובין יהיה דין שאם נעשה בטעות הוא בטל, ובמקומות שלא מועיל תנאי גנון בחליצה וחסיתה וכדו' גם אם עשה בטעות מעשיו קיימים. ולפי החזו"א אבדה"ע סימן נ"ו ס"ק ט' שכתב ש"ל דביטול מקח וטענת מומין אינו משום אומדנא דמוכח דחשיב כתנאי, אלא דין הוא בקנינים דבטלים כשיש במקום אונאה גדולה, לכאן נר' שדין זה הוא רק בחלויות, ואולי אפי' לא בכל החלויות אלא רק באלו שבין אדם לחבירו. ולפי ר' שמעון בספר זכרון לגר"ח שמואלביץ עמוד תמ"ב, וחי' ב"מ סימן כ' ד"ה וכן שייך, דענין מקח טעות הוא שכיון שמתרצה רק מחמת חסרון ידיעה או חסרון דעת לא מהני מידי דהוי כקטן ושוטה שמתרצה, ג"כ מסתבר שכל זה רק במקום שצריך רצון ולא במקום שמספיק כונה, ויש לדון בזה.

ועל פי כל זה יש לפלפל במה שנחלקו ב"ש ובי"ה בנידן דף ל' ע"ב האם הקדש בטעות הוא הקדש, ונחלקו בירושלמי פ"ד מב"ק ה"ח האם יאוש בטעות הוא יאוש, ונחלקו רש"י ותוס' ב"מ דף ס"ו ע"ב האם מחילה בטעות היא מחילה, ודנו הגרש"א (בהליכות שלמה תפילה פרק ז' דבר הלכה כ"א) והגר"א גנחובסקי (בני ראם סימן כ"ט) האם בכונת מצוה בטעות מתבטלת הכונה, וכן יש דנים שהפקר בטעות לא היה הפקר (ראיתי מציינים לשו"ת שמן המור חו"מ סימן א' ואינו תח"י, ועי' יד דוד בכריתות דף כ"ד ע"א)].

והמאירי במשנה בדרך מ"ט ע"א בישן בדרך כתב, שאילו היה בעיר דבר ברור הוא שקונה שביתה עם שאר בני העיר, שדעת כל בני העיר לכך עד שיסלקו דעתם מעירים לערב להם חוץ לעיר ברגל או בפת, ומבו' שגם בעירו לא קונה שביתה בלי דעת כלל, אלא רק מפני שזה דעתו לכל הפחות בכח. וכן משמע ברשב"א דף מ"ז ע"ב ד"ה וכלים באוצרות. וכן כתבו תוס' בסוף דף ל"ח ע"ב לענין בן העיר שהלך לערב ברגליו ולא דיבר, שדנה הגמ' שיקנה שם שביתה לריב"ג, והק' תוס' שריב"ג לא אמר אלא בישן חוץ לתחום אבל תוך התחום הרי הוא כרגלי אנשי אותה העיר, ותי' התם משום דסתמא דעתו להיות כאנשי אותה העיר, ומבו' (לפחות בשבת בתחום עירו ולא בעירו בעצמה) שאם לא היה לו דעת לכולם לא היה קונה את עירו. ומדברי הר"מ בר שניאור שנביא לקמן מבו' שחולק וסובר שאפי' בתוך תחומה של עיר אחרת ולא עירו בעצמה אין צריך דעת כלל לקנות שביתה.

ז. הנמצא בתוך תחומה של עיר

במשנה בדרך מ"ה ע"א כתוב מי שישב בדרך ועמד וראה הרי הוא סמוך לעיר, הואיל ולא היתה כונתו לכך לא יכנס, דברי ר"מ [דהיינו שקנה שביתה במקומו ולא את תחום העיר], ר' יהודה אומר יכנס [דהיינו שזכה בתחום העיר], וכן ק"ל.

ובסברת ר' יהודה נר' שנחלקו הראשונים:

א. הריטב"א בדרך מ"ז ע"ב ד"ה תני ר' חיאי, הביא מהר"ם בר שניאור שכתב שכל דבר שהוא בר שביתה והוא בתוך תחום העיר, העיר מושכתה

לשביתה, וכדאשכחן גבי הישן בתוך התחום שדינו כבני העיר ואע"פ שאין כן כשהוא חוץ לתחום, וכן מי שישב בדרך אליבא דר' יהודה דכיון דבר שביתה הוא העיר מושכתו, וכן בנכסי הפקר אליבא דריב"ג דסבר דבני שביתה גינהו, אבל לרבנן דסברי דלאו בני שביתה גינהו אין העיר מושכתן לשביתה כל היכא דלא תימא דעת בני העיר עליהם.

וביאר דבריו י"ל בשני אופנים: האחת - אם תמיד רק צריך את דעת האדם כדי לשייך אותו למקום ולא בשביל מעשה שביתה, י"ל שהנמצא תוך תחומה של עיר שהוא מקום דירון וקביעות ממילא משתייך למקום. ושנית - י"ל שאפי' אם בעלמא צריך דעת בשביל עצם הקנין שביתה, זהו רק בשבות ברגליו בדרך שאינו מקום שביתה מצד עצמו, אבל תחום העיר שהוא מעצמו מקום שביתה מקנה לו ממילא, וכמו שביתת ביתו ועירו שדר בה מעולם כדלעיל.

וגם ברמב"ן בדרך מ"ג ע"א מבו' שזה בכל מה שבתוך תחום העיר בתר קרתא גריר, אינו מפני שיש יותר דעת על העיר אלא ששביתת העיר אלימה, עי"ש.

ומה שכתב הר"ם בר שניאור לענין חפצי הפקר הנמצאים בתוך תחום העיר שרק קונים שביתה לריב"ג, לכאן ק' שהרי כל מה שרבנן חולקין על ריב"ג הוא מפני שסוברים שצריך דעת לקנין שביתה, וכאן תוך תחום העיר אין צריך דעת. וכן ק' בחפצי הפקר הנמצאים בתוך העיר שאין קונים שביתה לרבנן, ושם בפשוט אין צריך דעת אלא קונה ממילא כמו שכתבו הגאון יעקב והדברי יחזקאל, וצ"ל שכיון שחפצי הפקר לא יכולים לקנות שביתה מצד עצמם לרבנן כשלא נמצאים תוך תחום העיר, ממילא מוגדרים כדברים שלא שייך בהם שביתה, ולא קונים שביתה אף בעיר שלא צריך דעת [ובזה יתיישב למה לרבנן שחפצי הפקר לא קונים שביתה אין בהם איסור תחומין כלל ולא קונים אף ד"א, ובמקו"א יתבאר יותר בעז"ה].

ולפי מה שהבאתי לעיל מתוס' הרשב"א והמאירי שגם בתוך העיר צריך דעת (לכל הפחות דעת בכח) כדי לקנות שביתה, אי"כ לא יכולים לסבור כביאר הר"ם ב"ר שניאור שתחום העיר גורר את הנמצאים בה לשביתת העיר אפי' בעלי דעת. ויל"ע האם עצם דברי רש"י ותוס' שהבאנו ששייך עקירה משביתת עירו לא סותרים את יסודו של הר"ם ב"ר שניאור, שהרי גם היושב בדרך חשב לקנות שביתה במקומו והוי עקירה, ויתבאר לקמן.

ב. וברשב"א וריטב"א דף מ"ה ע"א ביאר סברת ר' יהודה, דאע"פ שישב כאן ודעתו לקנות שביתה כאן, אגן סהדי דכיון שדעתו ללכת אל העיר כי רצונו להיות כבני העיר כל מה שאפשר לו, ואילו היה יודע שהוא בתוך התחום היה נכנס, וכיון שכן כל מה שנתכוין לשבות כאן אינו אלא טעות, וכונת לבו היתה שיקנה שביתה עם בני העיר כל מה שאפשר, ואחר כונת לבו הולכין.

ונר' שהראשונים לא נתכוונו רק לומר ששביתתו במקומו בטעות וממילא היא כמאן דליתא, ושוב נגדר אחר תחום העיר כדברי הר"מ ב"ר שניאור, אלא כונתם שיש כאן באמת כונת הלב לשבות בעיר. והיינו או שכיון שכל מטרת הליכתו לעיר הזאת ממילא מסתמא הוא רוצה לשבות דוקא שם, ולא רק שמעדיף שביתת העיר על שביתה בדרך, אלא אם היו נתונים לו לבחור באיזה מקום בעולם מעדיף להיות בשבת זו היה רוצה דוקא עיר זו, ואי"כ נחשב שיש כאן דעת גמורה בכח לשבות בעיר זו ועדיף מיאוש שלא מדעת, או שכיון שהוא מתכוון להגיע לעיר זו ממילא יש לו במחשבותיו בצורה ברורה שהוא רוצה להיות בעיר זו, אלא שהוא לא יודע שיש כזו אפשרות. ולפי ביאורים אלו הייתי מגדיר את כונת הראשונים (בשינוי קטן מלשונם להדגשת הענין) שלא הולכים אחר כונת הלב שנתכוין לשבות בדרך, אלא אחר רצון הלב שרוצה לשבות בעיר, ודו"ק.

וכן נר' לבאר כונת הרמב"ם פכ"ו משבת ה"י, היה בא למדינה וישן בדרך ולא נעור אלא בשבת, וכשנעור מצא עצמו בתוך התחום, הרי זה יכנס ויהלך את כולה וחוצה לה אלפיים לכל רוח, מפני שדעתו היתה להלך למדינה זו, ולפיכך קנה שביתה עם בני המדינה כמותו, שהרי נכנס עמהו בתחום. ולדרך זה צריך להבין אין קונה את שביתת העיר כשלא נמצא בעיר עצמה, והיה אפשר לומר שנחשב כמו הבא בדרך שיוכל לומר שביתתי במקום פלוני, וכן מבו' בערוך השלחן סימן ת' סעי' ד' שכתב שבדין זה השמיענו שקניית שביתה אינה דוקא במקומו שעומד, אלא יכול לקנות שביתה גם שלא במקומו בכל משך אלפיים אמה ממקום שעומד, וזהו כשאומר כן, וזה יתבאר בסימן ת"ט, עכ"ד. ולפי"ז יש לבאר את השיטה שהביא המאירי בדרך מ"ג ע"א, שאע"פ שמי שהיה למעלה מ"י מתחילת שבת קונה שביתה כשיורד לתוך י', מ"מ שביתה זו נמדדת ממקומו, ואפי' אם הוא בתוך תחום העיר לא זכה בתחום העיר (והמאירי עצמו חולק וסובר שזכה בתחום העיר), ולהג"ל היינו שכיון ששביתת העיר אינה ממילא אלא ע"י מעשה קנין שביתה, לא שייך לעשות קנין שביתה בשבת, אלא רק זוכה במקומו שהוא שביתה דממילא.

אבל ק' לומר שהקנין שביתה כאן הוא מדין שביתתי במקום פלוני, כמו שהק' בישועות דוד או"ח סימן נ"ה שא"כ רק יקנה שביתת העיר אם יכול לרוץ לשם עד כניסת שבת, ולא מצאנו תנאי זה כאן, כמו שכתב החזו"א בסימן פ' לדף נ"א, [ויש לדון האם בכלל שייך ענין זה כאן, שבכל אומר שביתתי במקום פלוני דנים אם משעת האמירה עד כניסת שבת יוכל לרוץ לשם, אבל כאן שלא היה אמירה ואף לא מחשבה מפורשת אי"כ מאיזה שעה נתחיל לדון], ועוד ק' שהרי יש סוברים שהבא בדרך ויש בידו פת לא יכול לומר שביתתי במקום פלוני (עי' ביאור הלכה סוף סימן ת"ט שהביא את השיטות בזה), ואי"כ איך יקנה את תחום העיר.

ולכן היה נר' כמו שהעלה הישועות דוד, שאע"פ שלפי הראשונים צריך דעת (לכל הפחות בכח) לקנות את שביתת העיר, מ"מ אינו גדר קנין שביתה, אלא הענין שע"י דעתו הרי הוא נעשה כאחד מבני העיר, וקונה תחום העיר ממילא. ויש לרמוז גדר זה בלשון הרמב"ם, שקונה שביתה עם בני העיר "כמותו", והיינו שלא רק קונה את אותו מקום שהם קונים אלא גם התורת שביתה שלו הוא ממש כמותו, שאף הוא נחשב מבני העיר.

ונפק"מ בין דרכו של הר"ם ב"ר שניאור לשאר הראשונים, במי שלא הגיע לתחומה של עיר שחשב להגיע אליה אלא במקרה פגע בעיר בדרכו, שלפי הר"ם ב"ר שניאור כיון שמ"מ הוא בתוך תחומה של עיר הרי הוא נגדר אחריה, משא"כ לראשונים שרק בגלל כונתו ורצונו להיות בעיר קנה שביתה שם, בכה"ג לא יקנה. ובאמת משמעות הרשב"א והריטב"א שמדובר בעיר שהיה בדעתו להגיע אליה, וביותר נר' כן בלשון הרמב"ם שכתב שדעתו היתה להלך למדינה זו, וכן כתב השו"ע בסימן ת', מי שבא בדרך ליכנס

ר"ח. וע"ע דרך אמונה פ"ד מתרומות ה"ח בביאור ההלכה ד"ה התורה בשם החזו"א. ב. אם נאמר שעיקר העירוב חל ע"י אמירתו, והנחת העירוב הוא רק היכי תימצא לשייך אותו למקום, ממילא י"ל לפי הפנ"י בגיטין דף ע"ב ע"פ והפלאה כתובות דף ע"ד ע"א, שבדבר שחל ע"י דיבור לא צריך משפט התנאים מכיון שאתי דיבור ומבטל דיבור, וכבר הובא סמך לדבריהם מהגהות מרדכי כתובות סימן ר"צ. וצ"ל שאין כונתם ממש לדיבור מבטל דיבור, שהרי דיבור שהחיל חלות כבר אין לו תורת דיבור, כמו שהקשו נשמים וכדו', מכיון שלא שייך כלל מושג של עשייה על צד, וכמו שהמשיל ר' שמעון לחופר בור על תנאי, וממילא דבר שתלוי רק ברצון ולא בעשייה שכל הנידון הוא האם יש את רצונו או לא, לכאן אין חסרון שיהיה רצון על צד, ולפ"י יש להסתפק האם מועיל יחוד על צד שאע"פ שאין כאן רצון בלבד אלא התייחדות המקום למקום שביתה, הרי ביארנו לעיל שביחוד לא חל שינוי בעצם החפצא, אלא הוא רק ענין של קביעת ההתייחסות לדבר, וא"כ יש לדון שקביעה זו אין בה חסרון של עשייה על צד, וע"י בזה.

ושו"ד מביאים בשם שו"ת זכר יהוסף ח"ב סימן קט"ו שאפשר לעשות תנאי גם בעירוב ברגליו, אע"פ שהוא דבר שא"ל לעשותו ע"י שליח, מכיון שהוא מועיל במחשבה וא"כ אתי דיבור ומבטל דיבור, והיינו כדרך השניה שכתבתי לכאן את הצד של איצטרופו משפטי התנאים בעירוב. ויתכן שגם אם לא נסבור כן בעירוב בפת, היינו מכיון שצריך מעשה נחת עירוב, משא"כ בעירוב ברגליו. ולפי מה שכתבו האחרונים (פנ"י כתובות דף ע"ד ע"א, שו"ת חת"ס אבה"ע ח"ב סימן צ', או"ש פ"ד מיבוס הכ"ד) לכאן את כונת הגמ' בכתובות שמועיל תנאי בקידושי ביאה אף דלינתו בשליחות, שמכיון שעיקר ענין קידושין בכללו שייך בשליחות לא איכפת לי שצורתו זו המסוימת לא מועיל בה שליחות, ממילא גם בעירוב ברגליו אין חסרון של ילתא בשליחות מכיון ששייך שליחות בעירוב בפת.

ה. חזרה מהעירוב: יל"ע במי שהניח עירוב תחומין מבע"י, ואח"כ רוצה לחזור בו לפני כניסת שבת, האם צריך להגיע לד"ן אתי דיבור ומבטל דיבור, או שעצם זה שחזר ממחשבתו לשבות שם עוקר עירובו, ובפשטות זה תלוי במה שחקרתי לעיל, האם עירוב זה מציאות בעלמא או עשייה של מעשה עירוב.

ונפק"מ מנידון זה האם יצטרפו דוקא דיבור בשביל לבטל את העירוב, או שמספיק לחזור במחשבתו. ועוד נפק"מ לר"ל בקידושין דף ג"ט שלא אתי דיבור ומבטל דיבור, האם יכול לחזור מהעירוב. ואם נאמר שר"ל, או גם לדין במחשבה בעירוב, לא יכול לחזור מעירובו, צ"ע מה יהיה דינו למעשה אחרי שעירובו נשאר קיים, אבל מאידך הוא ג"כ חושב לקנות שביתה בעירו. ואולי דינו כמו מי שהניח עירוב למזרח ולמערב, שרק יכול ללכת במקום שבתוך שני התחומין, ויש לפלפל בזה.

ובנתיבות שבת פרק מ"ו הערה כ"ו כתב שפשוט שקודם שנכנס שבת יכול לחזור בו, דקנין העירוב הוא בין השמשות, וצ"ע לשעה"צ סימן ת"ח ס"ק ה' ו' (וע"ע מנחת שלמה ביצה דף ט"ז ע"ב לענין לחזור בו מעירוב תבשילין, ודברי מלכיאח"ל ח"ג סימן ו' סוד"ה אכן לענין חזרה מעירוב חצירות).

יש לדון במי שהניח עירוב בעירו"ט, לשבת שבמוצאי יו"ט וכדו', האם יכול לחזור בו מעירובו ביו"ט, או שנחשב כעושה הכנה לשבת שלמחרת ואסור.

שביתה כלים

א. האם תחום כלים הוא דאורייתא (לשיטת שתחומין דאורייתא)

הרמ"א בסימן ת"ד סעי' א' הזכיר את השיטה שתחומין של י"ב מיל דאורייתא, וכתב המג"א שבמהרלב"ח כתב שזוהו דוקא לאדם, אבל כליו ובהמתו היו דרבנן, ובמהר"ם אלשאקר נר' שחולק בזה. ובאמת כבר נחלקו בזה הראשונים, שהרמב"ן בדה"ב מ"ג כתב שגם תחום כלים דאורייתא, וכן מבי' ברש"י בדה"ב ע"ט ע"ב, ואילו בריטב"א בדה"ב ע"ט ע"ב נר' שחולק (אמנם בדברי יחזקאל סימן ז' ס"ק י"ב וחזו"א סימן ק"ב ס"ק י"ב רצו לומר שהריטב"א לא חולק בנקודה זו על רש"י, וע"ע מה שהביא החזו"א מדברי הריטב"א בדה"ב צ"ח, וכן ברשב"א סוף דף צ"ו: פורש שלכו"ע תחום כלים הוא מדרבנן. והנה הרשב"א הוכיח שתחום כלים דרבנן, שרק בנפיה הוא דכתיב אל יצא איש ממקומו, ומהיכי תיתי לאסור כליו. ונאמרו ע"ז כמה ישובים: א. י"ל שכמו שאם דורשים איסור הוצאה מפסוק זה היינו שדורשים כאילו היה כתוב אל יוציא כמב' בדה"ב י"ז ע"ב, ממילא גם לענין תחומין דורשים על יציאה (ומה שמשמע בגמ' שם שאם הפסוק מדבר על תחומין הפסוק מתפרש כפשוטו אל יצא, היינו שמתקיים גם פשוטו, אבל לעולם כלול גם דרשת אל יוציא לרבות כלים). ב. י"ל שהרי הציווי היה שלא יצאו ללקוט חנו, וא"כ הפסוק מתפרש שלא יצאו עם כליהם ללקוט חנו, ויש כאן איסור גם מצד האדם וגם מצד הכלי, ע"י אב"ז סימן ש"ו אות ט' היטב. ג. בהעמק שאלה שאלתא כ"ו ס"ק ד' למד שתחום כלים לא נלמד מאל יצא אלא מד"ן מגרש הערים, ע"ש. ולפי דבריו יל"ע האם יהיה ע"ז איסור לאו, או שלא יהיה אלא איסורא בעלמא. ד. אם יסוד איסור תחום כלים הוא מפני שהם נטפלים לאדם וכלולים בשביתתו כדלקמן, י"ל שדורשים אל יצא על האדם, אבל בכלל האדם הם כליו [ע"י ביאור הגר"א אסתר פרק ג' פסוק ג', וע"ע ח"י ר' חיים טלוצר סוף ב"ב, והיינו שלא מדברים על האדם בלבד אלא האדם וכל הנלוה אליו]. וכבר הזכרתי ביאורים אלו במקור"א.

ובגמ"א סימן ש"ה ס"ק י"ח נר' שנחלקו הלבוש והגהות מרדכי האם תחום בהמתו דאורייתא, שמכיון שמצוה על שביתת בהמתו יתכן שיהיה בו תחומין דאורייתא גם אם בכלים אין תחומין דאורייתא. ובישועות יעקב סימן ת"ד ס"ק ב' למד שמחלוקת המהרלב"ח והמהר"ם אלשאקר הוא דוקא לענין תחום בהמתו מטעם זה. ולפ"י לכאן לביש שביתת כלים דאורייתא, גם תחום כליו יהיו דאורייתא. [ויש להביא קצת דקדוק שתחומי בהמתו שונים מתחום שאר חפציו, שבמשנה ביצה דף ל"ז ע"א כתוב בהמה והכלים כרגלי הבעלים, שחילקו בהמה משאר חפצים].

ולכאן יש להק' אך נאמר שאיסור תחומין בהמתו מד"ן שביתת בהמתו, והרי רק נאסר לבהמתו לעשות דבר שמוגדר מעשה איסור, אבל כאן שלולי

אחד ושובת שם, שבכה"ג לא נקרא עירוב ברגליו אלא שביתה גמורה כמו שנתבאר לעיל, זה קיים גם בקטן. אמנם אם צריך דעת בכח או בפועל לשביתות אלו יל"ע האם יועיל לקטן, ולא מכל דעת מופקע קטן, ע"י אחיעזר ח"ג סימן פ"א ס"ק כ"ג.

ג. נוסח העירוב: הנה בגמ' הלשון בכל מקום, שביתתי במקומי או שביתתי במקום פלוני וכדו', וכן העתיקו הרמב"ם והשו"ע לענין עירוב ברגליו ובאמריה. אבל לענין עירוב בפת כתבו הרמב"ם פ"ו מעירובין הכ"ד, והשו"ע סימן תט"ו סעי' ד', שאומר בזה העירוב יהא מותר לי לילך ממקום פלוני אלפיים אמה לכל רוח.

ויש להעיר למה לא מוזכר כלל מענין השביתה אלא רק את הדין שחל מכה השביתה, ושו"ד באמרי יושר ח"א סימן י"א שג"כ העיר בזה בתוך דבריו. ויש לציין שגם בעירובי חצירות ועירובי תבשילין (בסימן שס"ו סעי' ט"ו, וסימן תרכ"ז סעי' י"ב) מזכירים רק את התוצאה מה מותר לעשות ע"י העירוב, ולא את מהות העירוב עצמו, וצ"ע טעם הדבר.

אמנם באמת אפי' בשטר שצריך לשון מפורש (ע"י אבנ"מ סימן כ"ז ס"ק ח'), שמעתי ממור"ד הגר"ר אביעזר פילץ להוכיח שמספיק להזכיר את התוצאה, מבלי להזכיר את העשייה, שבגטין דף מ' ע"א כתוב שר"מ הכותב שטר ארוסין לשפחתו משוחררת ומקודשת, דר"מ סבר יש בלשון הזה לשון שחרור, ופי' רש"י דה"ק הוי ראיה להתקדש לי בו והתקדשי בו, וכן רש"י בקדושין דף ו' ע"ב כתב שהאומר לשפחתו הרי את מותרת לכל אדם לא מועיל מכיון שבאמת לא ניתר לכל אלא נאסרת לעבדים, ומב' שאין חסרון במה שלא דיבר כלל על מעשה השחרור אלא על תוצאת השחרור. אבל עדיין צ"ב למה תיקנו כאן לכתחילה נוסח שלא מדברת על העשייה אלא על התוצאה.

ושמעתי לחדש שיתכן שאין הדין דיבור האמור לענין עירוב בשביל לקבוע את מקומו, אלא בשביל לתת לפת שם של עירוב, ע"י חיי אדם כלל ע"ז סעי' י' (מובא בקצרה במשנ"ב סימן תט"ו ס"ק ט"ו) שאפי' אם לא אמר את נוסח העירוב המוזכר בשו"ע, אלא רק אמר זה יהיה עירוב סגי, דעל כל פנים "קרא שמו שבאמת לא ניתר לכל אלא נאסרת לעבדים, ומב' שאין חסרון בערב יו"ט או בערב שבת [כשחלה שבת יו"ט סמוכים] יכול לערב רק באותה פת, דאם יקח פת אחר "צריך לקרות עליה שם עירוב" והוא בכלל הכנה. אמנם עדיין צ"ב טעם דבר זה.

עוד יש להעיר על נוסח הרמב"ם והשו"ע שלא מוזכר כלל מקניית הד"א אלא רק את האלפיים, והרי לעיל העלנו שבפשטות קונה את האלפיים ממילא, ועיקר המעשה קנייה מתחסות לד"א. ואולי צ"ל שזה כלול במה שאומר שיהא מותר לו לילך מ"מקום פלוני", והד"א הם המקום, וצ"ע.

ד. תנאי בעירוב: במשנה בדה"ב ל"ו ע"ב כתוב, במתנה אדם על עירובו ואומר אם לא נכרים שנה עירובי למערב, מן המערב עירובי למזרח, אם באו לכאן ולכאן למקום שארצה אלך, לא לכאן ולא לכאן הריני כבני עירי, וכן מב' שם באומר אם בא חכם מן המזרח או המערב.

ובירושלמי מפרש מה שצריך לומר שאם לא באו לא לכאן ולא לכאן הריני כבני עירי, היינו מד"ן תנאי כפול, שא"ל יחול העירוב גם אם לא באו. וע"ע היטב בהמשך הירושלמי, וע"י גאון יעקב ויפה עינים איך העתיקו את דברי הירושלמי.

וברמב"ם פ"ח מעירובין ה"ג כתב, מערב אדם שני עירובין בשתי רוחות, ומתנה ואומר, אם אירע לי דבר מצוה או נחלצתי למחר ונצרכתי לרוח זו, זה העירוב שאני סומך עליו והעירוב שברוח השנית אינו כלום, ואם נצרכתי לרוח זו השנית, זה העירוב הוא שאני סומך עליו ושברוח הראשונה אינו כלום, ואם נצרכתי לשתי הרוחות יש לי לסמוך על איזה עירוב שארצה ולאיהו שארצה אלך, ואם לא אירע לי דבר ולא נצרכתי לרוח מהן, אין שני העירובין האלו עירוב ואיני סומך על אחד מהן, אלא הריני כבני עירי שיש לי אלפיים אמה לכל רוח מחוץ לחומה. והנה הרמב"ם הוסיף על מה שכתוב במשנה, שכפל בכל עירוב שאם הוא יחול השני לא יחול, ויש לפלפל שתוספת זה נצרכת אם כל עירוב הוא מעשה בפני עצמו, וא"כ עצם זה שעירובו יהיה כאן לא סותר את זה שיהיה לו מעשה עירוב גם בצד השני, אלא שבפועל לא יהיו שני העירובים יכולים לחול, אבל לפי מה שכתב החזו"א (בדמאי סימן ט"ז ס"ק ד') בדעת הרמב"ן גיטין דף כ"ה ע"ב, שבמניח עירוב למזרח ולמערב ומתנה נחשב כמקיים דבר אחד משתיים, שאע"פ שמתנה על כל עירוב בפני"ע מ"מ עיקרו הוא שביתתו, והוא מתנה על שביתתו באחד משני מקומות העתידיים להתברר איזה מהן, והפת שהניח אינו אלא הכשר שיוכל לקנות שביתה, א"כ מסתבר שעצם מה שאמר שאם יצטרך למזרח יהיה עירובו למזרח, זהו עצמו אמירת ביטול על העירוב שבמערב, ולא צריך להדגיש שעירובי שבמערב אינו כלום.

ובטור וש"ע סימן ת"יג כתבו, מי ששמע שיש לחכם לבוא ואינו יודע לאיזה רוח, והניח ב' עירובין ואמר לאותו צד שיבוא החכם יקנה לי עירוב לרוח שבא לו החכם קנה לו, או אם אמר אם לא יבוא כלל אהיה כבני עירי, או אם יבואו שנים למקום שארצה אלך, הכל לפי תנאו [וע"י פרישה שהעיר למה חילק לתנאים נפרדים, ולא נקט שאמר את כולם יחד]. והנה לפי לשון זה לא מוזכר כלל לשון תנאי אם בא למזרח עירובי למזרח ואם בא למערב עירובי למערב, אלא לשון כללי שיקנה לאותו צד שיבוא החכם, אבל צ"ע האם באמת נוסח זה מועיל במקום תנאי, ומסתדר שמי שכותב על אותה שדה שטר מוכר לראובן ושטר מוכר לשמעון ואומר אותו שארצה יקנה, לא יועיל אם לא יתנה כמשפטי תנאים אם ארצה יקנה ראובן ואם ארצה יקנה שמעון [ואולי יצטרך להתנות על כל אחד לבדו כעין מה שהוסיף הרמב"ם]. ואולי י"ל שהשו"ע סובר כמו שהבאנו מהחזו"א שאין כאן שני מעשים נפרדים, אלא מעשה אחד של קביעת שביתה, אלא שיש לו צד לקבעו למזרח וצד לקבעו למערב, ודומה למשנה בגיטין דף כ"ה ע"ב בכותב גט אחד על דעת לגרש איזה מנשותיו שירצה, ודו"ק.

אבל יש להעיר עוד במה שכתבו הטור והשו"ע שם שיכול להניח עירוב לכל שבתות השנה ולומר איזה מהם שארצה אלך ואסמוך עליו, ולא הזכיר את הכפילות שבכל שבת שלא ירצה לא יהיה עירוב, אלא יהיה כבני עירו כמו שכתב הרמב"ם שם בה"ח, ואולי השו"ע לא דייק לכתוב את כל ציורי התנאי כתיקונן, וצ"ע.

ובאמת היה אפשר לדון שכאן לא יצטרפו משפטי התנאים מכמה טעמים: א. לפי הרמב"ן ב"ב דף קכ"ו ע"ב שהביא שיש אומרים דכי גמרינן מתנאי בני גד ובני ראובן הני מילי כיוצא בו שהוא תנאי שבין אדם לחבירו, אבל תנאי שבינו לבין עצמו בכל ענין הוא תנאי, והובאו דבריו בב"י יו"ד סימן

לעיר, וישב בדרך לנוח וחשכה לו ולא ידע שהיא בתחום העיר, ואח"כ מצא עצמו בתחומה, קנה שביתה בעיר, אבל אם לא היה דעתו ליכנס למדינה זו קנה שביתה במקומו.

ויתכן עוד נפק"מ במי שלא היה דעתו להגיע לעיר אלא לבית (שפיר הוא רק מקום שיש בו שלש חצירות של שני בתים כמב' בסימן שצ"ח סעי' י'), שלפי הר"ם ב"ר שניאור נר' שרק עיר גורר את הנמצא בתחומה [ואפי' אם נאמר שלשיטתו ה"ה בית מכיון שהוא מקום קבוע לדירון, מ"מ נפק"מ כשהתכוין להגיע למקום בעלמא שאינו בית], משא"כ לשאר הראשונים כיון שרצונו להגיע למקום זה שפיר קונה שם שביתה. אמנם לפי מה שהעלנו, שמה שלראשונים נחשב ששביתתו בעיר אע"פ שלא יכול לרוץ עד שם הוא מכיון שנחשב כבני העיר, יל"ע האם גם בבית בעלמא שייך לומר שנעשה מיושבי הבית. שו"ד בחזו"א סימן ק"י סוף ס"ק ו' שנסתפק בזה ע"י [ובמקום בעלמא שאין בו דירון ודאי א"א לומר כן, שהרי זהו עצם הדין של האומר שביתתי במקום פלוני שהצריכו שיוכל לרוץ עד שם].

ובשביתה זו של הנמצא תוך תחום העיר, הביאו הרשב"א והריטב"א מהראב"ד שהיינו אפי' אם חשב לקנות שביתה במקומו, אבל לא באומר בפיו שקונה במקומו, וכן פסק המשנ"ב בסימן ת' ס"ק א' (וע"י"ש בשעה"צ שהביא את השיטות החולקות, שגם באומר בפיו זכה בשביתת העיר, או שגם בחשב לקנות במקומו איבד את שביתת העיר).

האליה רבא הק' שגם באומר שקונה שביתה במקומו, כיון שרק אמר כן מפני שלא ידע שהוא בתוך תחום העיר, א"כ אמירתו בטעות ולמה לא יזכה בתחום העיר. וע"ז יש לתרץ שגם עקירה בטעות הוי עקירה כמו שכתבתי לעיל בדעת רש"י ותוס', אבל מה שק' טובא הוא מ"מ. מ"ש אמירה ממחשבה, ולמה כשמחשבתו בטעות יכול לקנות שביתת העיר, וכשדיבורו בטעות לא זכה בתחום העיר (וע"י דברי יחזקאל סימן ח' אות ד' מה שכתב בזה, וצ"ב).

וגר' שכל זמן שלא הוציא בשפתיו שרוצה לקנות שביתה במקומו, יש כאן מצד אחד מחשבת לבו לקנות שביתה במקומו, ומאידך רצון לבו לקנות שביתה בעיר, ולכן רצון לבו גוברת על מחשבת לבו, אבל כאשר הוציא מחשבת לבו בשפתיו א"כ ע"י דיבורו יש כאן תוספת גמירות דעת למחשבת השביתה במקומו (ע"י חזו"א אבה"ע סימן ל"ח ס"ק ז', ודו"ק), וממילא אין רצון לבו יכול לגבור על מחשבה אלימא זה.

ועוד י"ל בדרך קצת מחודשת, שהרי הבאנו לעיל מהריטב"א שסובר שלרבנן דריב"נ שצריך כונה לעירוב ברגליו לא מספיק כונה בעלמא אלא דיבור, וא"כ י"ל שאף לדין דק"ל כריב"נ, מ"מ המערב ברגליו בלי דיבור לא נחשב כעושה מעשה שביתה אלא יש אצלו רק מציאות של שביתה, אבל כשאומר שביתתי במקומי יש כאן מעשה שביתה, וא"כ י"ל שהרצון לשבות בעיר מבטלת רק מציאות של שביתה אבל לא מעשה שביתה.

ח. עוד הערות בענייני קנין שביתה

א. קניית הד"א וקניית האלפיים: כשגונים על דעת ומעשה לקנין שביתה, יל"ע האם היינו בשביל קניית הד"א או בשביל קניית האלפיים.

והיה נר' שמספיק דעת ומעשה על קניית הד"א, ואילו האלפיים נקנים לו ממילא. וכן הלשונות שמוזכרות בגמ', שביתתי במקום פלוני, שביתתי תחת האילן, ובתייחסים למקום הד"א [ובנוסח עירוב בפת לרמב"ם ולשו"ע העירו לקמן]. וכן נר' בכונת רש"י בדה"ב מ"ט ע"ב ד"ה אמר שביתתי בעיקרו, ואתה שביתה קונה לו אלפיים, שמשמע לכאן שהאלפיים נקנים ממילא. [אמנם לפי המ"מ פכ"ז משבת ה"ד לכאן מב' שהמחלוקת האם צריך דעת לעירוב ברגליו הוא בשביל האלפיים, וע"ע או"ש פ"ז מעירובין ה"ו].

וגר' שלא מיבעיא לצד דבריו יחזקאל (סימן ז' אות ג') שאלפיים הוא שיעור ריחוק, א"כ ודאי לא תלוי בדעתו אלא אחרי שיש לו מקום אסור לו להתרחק ממנו, אלא גם לצד דבריו יחזקאל שהאלפיים הם בכלל מקומו, מ"מ אינם מעיקר מקומו אלא חלק שנטפל ומשמש את עיקר מקומו ובעין מגרש סביב העיר, וממילא יש מקום גדול לומר שלא צריך כונה לקנותו, ויש לציין שברש"י דף ג"ב ע"א ד"ה ורב יוסף, מב' שאדם יכול לעקור חצי מהקנין אלפיים, שעוקר את האלפיים שיש לו לרוח אחת ומשאיר את האלפיים שיש לו לרוח השנייה, והריטב"א תמה עליו וכי בדעתו הדבר תלוי לקנות חצי שביתה, ויל"ע במה נחלקו.

ב. קנין שביתה של קטן: לעיל הבאנו שנחלקו רש"י ותוס' האם קטן יכול להניח עירוב תחומין בשביל אחרים, ויל"ע האם יכול לעשות עירוב לצורך עצמו. ויתכן שאפי' לרש"י שלא יכול לערב לאחרים מפני שלא אלים למקיני שביתה, מ"מ יוכל לערב לעצמו כמו שיתבאר, וגם לתוס' שיכול להניח לאחרים י"ל שהיו רק מפני שהגדול קונה שביתה בעצמו והקטן רק עושה מעשה קוף, משא"כ כשהקטן בא לקנות שביתה לעצמו.

ובשו"ת אמרי יושר (ח"א סוף סימן י"א) כתב שגר' שקטן לעצמו שפיר מערב בפת או ברגליו כדמוכח בסימן ת"ד סעי' ב'. והנה בסעי' ב' שם מובא הדין שיוצא בעירוב אמו, ומה אין רא"י שהרי הוא כלול ממילא בשביתת אמו, אלא מסתמא כונתו למה שכתו בסעי' א' שאם האב הניח עירוב לבנו שקטן לרוח אחת והבן הניח לרוח אחר, עירוב אביו חל ולא עירובו, ומשמע שעצם יכול להניח עירוב לעצמו. ובנתיבות שבת (פרק מ"ז הערה צ') כתב שמלשון המארי משמע שהקטן יכול לערב לעצמו, ולכאן כונתו למה שכתב המארי (מיד אחרי המשנה בדה"ב פ"ב ע"א), הא יתר על שש צריך לערב בעצמו.

ובטעם הדבר שיכול לערב לעצמו, היה אפשר לומר שכיון שהוא רק חייב משום חינוך, ולא שייך שיעשה יותר מזה, וכשיהיה גדול ויעשה כן יועיל, לכן גם בטנותו עירובו מועיל לו. ולכאן כך מב' בספר תנוך לנער (לבעל הנתיבות שבת) פרק י"ט הערה י"ז, שעירוב הקטן מועיל לעצמו, אבל להביאו לצאת חוץ לתחום על סמך עירוב זה אפשר שאסור. אבל באמרי יושר כתב שנופק"מ מעירוב הקטן דיכול להגדול ושלחו בשבת לילך אלפיים אמה ממקום שביתתו, ולא הוי כספ"י לי איסור בידים דלעצמו שפיר אלים למקיני שביתה. ואולי יש לבאר כונתו על דרך האגלי טל חורש ס"ק א', וחלקת יואב אבה"ע סוף סימן ב', שאע"פ שמחשבת קטן לא נחשבת מחשבה כלפי גדול מ"מ לגבי עצמו שפיר נחשב מחשבה [ובמקור"א ביארת' בזה דברי הביאור הלכה ריש סימן י"ד שקטן יש לו מחשבה כלפי עצמו אף לאחר שהגדיל, ואכ"מ].

ומ"מ אף אם קטן לא יוכל לקנות שביתה ע"י עירוב ברגליו או בפת, מ"מ נר' ששביתת ביתו ועירו שפיר יש לו, וכן אפי' בבא בדרך אם קובע במקום

תלוי בהשתמשות למה קי"ל המפקיד פירות בעיר אחרת הרי הם כרגיל המפקיד, הרי אינם עומדים כלל להשתמשות המפקיד כיון שאינו ראויה לבא לשם, אלמא דתלוי בבעלות ממש. [לפי מה שכתבתי לעיל בביאור דין חפציו הנמצאים חוץ לתחומם, לכאן יש ליישב, ודו"ק].

ולפי הצד שלא צריך בעלות ממונית בשביל שהחפצים יהיו כרגיל, יל"ע במי שגנב חפץ שעכשיו כלפי הבעלים החפץ הוא שלו ואינו ברשותו, וכלפי הגנב הוא ברשותו ואינו שלו, האם יקנה את שביית הבעלים או שביית הגנב [ויתכן שתלוי בביאור גדר הדין שקניני גזילה מועילים לגזלן לענין השתמשות שלא חייב לשלם לבעלים על מה שמשמש בחפץ בזמן הגזילה].

ג. במשנה בביצה דף ל"ז ע"א מבי' שחפץ של שותפין הוא כרגיל שניהם להחמיר. וכבר הבאנו מה שנחלקו הבעל המאור והמלחמות האם דין זה תלוי במחלוקת רב ושמואל לענין לא סיים אתריה. אבל יש להעיר למה הם הביאו את הברייתא שמדברים על כלי של שותפין. וי"ל שכלי של שותפין יש לכל אחד חלק נפרד בכלי, ואותו חלק קונה שביית כרגיל, אבל שניים ששאלו חלוק אין להם חלקים נפרדים בגוף החפץ אלא רק חילוק את זמן השימוש, ובכה"ג מוגדר שחפץ אחד קונה שני שביית חלוקות [ולפי"ז מי שיוציא את הכלי של שותפין מהמקום המשותף לשניהם למקום של אחד מהם, עבר על איסור תחומין בחצי מהכלי, ויל"ע אם יחשב חצי שיעור וכתבתי ע"ז במקו"א. ומי שעשה כן בחלק ששאלו שניים הנ"ל עבר איסור בכל הכלי, אבל יל"ע האם הוא איסור גמור או רק כעין חצי שיעור באיכות האיסור, ותלוי בגדר מי ששבת בשני מקומות].

ואם השותפין חילקו את החפצים בשבת מבי' בביצה דף ל"ז ע"ב שתלוי האם יש ברירה לומר שבביה"ש היה שלו, וקנה כרגיל או לא, ולהלכה קי"ל שיש ברירה בתחומין כיון שהם דרבנן [ואף שדין התחומין תלוי האם זכה בממונות אלו מביה"ש, וזהו נידון ממוני שהוא ענין דאורייתא שאין בו ברירה, מ"מ לענין דרבנן שפיר אומרים ברירה כמו שיתבאר במקו"א, ועוד שכאן יתכן שאין נפק"מ מהבעלות של ביה"ש לנידון אחר חוץ מתחומין, ואפי"ו אם יהיה נפק"מ אחר מ"מ עצם הנידון ממתן זכה בממון לכאן אינו נידון עצמי, אלא כל הנפק"מ שבו לתוצאותיו, ודו"ק].

ויש להעיר על מה שתלתה הגמ' נידון זה בנידון של ברירה, והרי חידשו האחרונים (חי"ר חיים פ"ב משכנים ד"ה והנה ק', סטנסיל הגר"ח סימן שנ"ז, שערי יושר שער ג' סוף פרק כ"ב, חי"ר ר' ראובן ב"ב סימן ג' וסוכה סימן ז') שהברירה שבחלוקת שותפין איזה שמתברר למפרע שלא היה כאן שותפות והיה לכל אחד חלק מסוים, אלא לעולם עד החלוקה היה ממון מעורב של שותפין אלא שמתברר למפרע שזהו החלק שמעולם היה ראוי להגיע אליו לכשיחלקו, וא"כ גם אם יש ברירה למה יקנו החפצים שביית כפי הבעלים של אחר החלוקה, והרי בביה"ש היה כאן ממון של שניהם.

ובשלמא לפי מה שמבי' בר' חיים שכתב יסוד זה רק לענין חלוקת יורשין ולא בכל שותפין, נחא, שהרי הגמ' דברה על שניים שלקחו חבית ובהמה בשותפות, ובוהו שפיר שייך ברירה גמורה לומר שנחשב ממון מיוחד של כל אחד למפרע. ולפי"ז אפשר גם להטעים מה שהגמ' שינתה מהמקרה שמוכר במשנה על בנים שירשו כלים, ששם באמת לא יועיל ברירה (אבל בפשטות י"ל שהגמ' שינתה מכיון שאין דרך לעשות חלוקת יורשין בשבת). אבל בשערי יושר וחי"ר ר' ראובן מבי' שבכל שותפין אין החלוקה מבררת למפרע ממש, אלא רק מברר שזהו החלק שמגיע לו לשעת חלוקה, וא"כ למה לא יקנה החפץ את שביית שניהם.

וצ"ל שכיון שלפני חלוקה אין להם חלקים מבוררים, מסתבר שהקנין שביית יחול לפי מה שיש לו כבר עכשיו וזכות לקבל בצורה מבוררת בשעת חלוקה, וכבר כתבתי כן במקו"א לענין חיוב תרומ' בשותפות ישראל וגוי בגיטין דף מ"ז ע"ב. ולענין תחומין היה נר' יותר פשוט לומר כן, שהרי שביית כלים תלוי בהשתמשות הבעלים כמו שנתבאר, ומי שעומד להשתמש בחפץ הוא הבעלים לאחר חלוקה. אבל באמת זה רק בסוד שותפות כמו בהמה וחבית שעומדים לאכילה, ואין לו שימוש בהם בשעת השתמשות, ולא ראוינו מי שיאמר שמדובר רק בכה"ג ולא בכלים אחרים שיכולים להשתמש בהם גם לפני חלוקה, ודו"ק.

ד. במשנה בביצה דף ל"ט ע"א מובא בעירובין דף מ"ה ע"ב כתוב, בור של עולי בבל כרגיל הממלא, ובור של עולי בבל מסקנת הגמ' שהוא נחשב הפקר, אבל ע"י כפי המשניות לרמב"ם פ"ה מנדרים שמבי' שאע"פ שהוא נידון כהפקר באמת הוא שייך לכל ישראל, אלא שכיון שלכל אחד יש רק זכות מועט מאוד נמצא שאין לאחד מהם רשות.

והנה בפשטות מה שהוא כרגיל הממלא היינו שהוא קונה שביית באמצע השבת כאשר מישוהו זוכה בו, וכן כתבו הקו"א וגאון יעקב בערובין דף מ"ה ע"ב והראש יוסף בביצה דף ל"ט ע"א בדעת תוס' והרא"ש, וכן כתב פסקי הרי"ד בביצה דף ל"ח ע"א.

אבל רש"י בביצה ביאר מה שהם כרגיל הממלא מכיון דקסבר שיש ברירה להחמיר, ואמרינן דמתמול נמי הוברר דלהאי גברא חזו וברשותיה קיימי. והיינו שסובר רש"י שלא יתכן שיקנו שביית [לכל הפחות שביית עולמית שלא ישתנה אם יתנו לאחרים] באמצע שבת, וע"כ צ"ל שהתברר שקנה ביה"ש. ומה שיש כאן ברירה כתב התני"ט שהיינו מכיון שקי"ל שברבנן יש ברירה, וכן מבי' במהר"ם ש"ף, אבל הרש"ש הביא מה שכתב השאגת אריה בסימן צ' שאם יש ברירה בדרבנן היינו שברבנן מקילים לסמוך על ברירה [מחמת ספק או גם אם אינו בתורת ספק, ע"י אג"מ א"ח סימן י"ט, ויש בזה עוד אריכות ואכ"מ], וא"כ במקום שהוא להחמיר אין סברא שיהיה ברירה בדרבנן, וע"ע חי' חת"ס וראש יוסף וגאון יעקב ונצי"ב ומלאכת יו"ט, ולקמן יתבאר קצת. אבל עיקר ברירה זו צ"ע מה שייך שיתברר על הפקר שקנה שביית כרגיל למפרע, והרי ודאי שביה"ש עדיין לא היה שלו [וגם לרמב"ם שבור של עולי בבל אינו ממש הפקר, מ"מ משמע שדין זה של כרגיל הממלא הוא בכל הפקר, ולא רק בבור של עולי בבל]. ונר' שבאמת אין כונת רש"י

תחום אלפיים ממקומו [אנאם זה קצת דוחק בלשון רש"י, וע"ע שבת הלוי ח"ט סימן ע"ט מה שכתב בכונת "כרגיל הבעלים" לדעת רש"י].

והרשב"א והמאירי בערובין הביאו דעת הראב"ד, שכלים שהם חוץ לתחום בעליהם לא יזום ממקומם, דהיינו שאין להם אלא ד"א. ויל"ע האם ד"א אלו הם מדין הכלים עצמם שהם חוץ לתחומם, או מכיון שזהו המקום שימוש שיש לבעליהם בהם, שאם הבעלים יבואו למקום החפצים נמצא שיצאו חוץ לתחומם ואין להם אלא ד"א.

והרשב"א והריטב"א עצמם כתבו, שאם הכלי אינו בתוך תחומה של עיר לא קונה שביית [והיינו לכאן שאין לו אלא ד"א], אבל אם הוא בתוך תחומה של עיר קונה שביית, דדעת הבעלים מן הסתם שיקנו כליו שביית עם אנשי אותה העיר. ולכאן כונתם שקונים את שביית העיר, אבל בהערות הגרש"ז בריו"ד על חי' המאירי פי' כונתם שקונים את מקומם, ובאמת צ"ע אם שייך לקבוע כלים את תחום העיר, שהרי לא עשו שם קנין שביית ולא שייך אצלם שאם ירצו יגיעו עד העיר, וע"י בזה. ויל"ע לשיטתם אם נמצאים תוך תחום העיר, אבל אומר להדיא שלא רוצה שיקנו את תחום העיר, או שלא נמצאים תוך תחומה של עיר אבל אמר שרוצה שיקנו שביית במקומם, מה דינם, ולכאן הולכים אחר דעתו.

והנה ראיתי במנחת שלמה בביצה שהסתפק בכלי ששבת חוץ לתחום בעליו ואח"כ הכניסו אותו לתוך תחומה שבת, האם מותרים ללכת בכל תחומם. ואין הספר תח"י כעת, אבל לכאן כל מקום הספק הוא לפי הראב"ד (או לרשב"א וריטב"א בכלים שחוץ מתחום העיר), שכוין שיש להם רק ד"א דהיינו שלא נחשבים כנמצאים במקומם, האם נחשב שמקומם הוא עם הבעלים או שאין להם מקום כלל.

ובשבת הלוי ח"ו סימן מ"ו אות ד' (וחזר וחיזק דבריו בח"ט סימן ע"ט) כתב שמי ששבתו חפציו חוץ לתחומה בתוך עיר, וכגון מי שהלך מעירו לשבת והשאיר חפציו בביתו, אסור לטלטלם יותר מד"א ואין להם את כל העיר, דהיינו שיש לדמות למי שיצא מתחומה במזיד ולא למי שיצא מתחומה בשוגג. ורגילים לתמוה למה יחשב כיוצא במזיד, והרי לא היה כאן שום איסור במה שהשאיר את חפציו חוץ לתחומה. ולפי דרכינו י"ל שאותם ד"א שיש לכלים הוא לצורך שימוש הבעלים אם יבואו לכאן, והרי אין לו היתר [לכל הפחות כעת] לבוא לחפציו, ואם יבוא הוא יבוא באיסור, ובכה"ג אין לו אלא ד"א ולא כל העיר, ודו"ק. [אבל בדבריו בח"ט לא משמע כן, אלא שעצם מה שיצא מעירו מדעת זה הטעם שאין לפירות אלא ד"א, וצ"ע].

ולהלכה הביאור הלכה בסימן ת"א ד"ה קונין שביית כתב בתוך דבריו שישארל שפירותיו מופקדין במקום אחר לא יזום ממקומם, דהיינו שאין להם אלא ד"א, ואילו בחיי אדם כלל ע"כ סעי' א' מבי' שלמד כרש"י שיש להם אלפיים אמה ממקומם, ובשבת הלוי ח"ט סימן ע"ט כתב שאין לנו הכרע במחלוקת הראשונים.

ב. בדין זה שהבהמה והכלים כרגיל הבעלים יל"ע האם צריך בעלות ממונית גמורה, או שמספיק מה שהחפצים ברשותו ועומדים לשימוש.

במכתבי תורה סימן קל"א הביא מהשגות הראב"ד בביצה דף כ"א ע"ב מדפי הרי"ף שכתב שאפי"ו אם בעלמא המגביה מציאה לחבירו לא קנה חבירו, מ"מ לענין תחומין בכל דהו סגי ליה, שהרי השואל כלי לחבירו מערב יו"ט אע"פ שלא מסרו לו אלא ביו"ט הרי הוא כרגיל השואל דכני שביית בדבורא בעלמא, והיינו שלענין תחומין מספיק קנין פורתא. וקני הבאנו דברי הראב"ד ודברי רש"י שנחלקו בטעם השואל כלי מחבירו, ויל"ע האם נחלקו בדרגת הקנין הנצרך לשביית כלים. וע"ע מה שהביא המכתבי תורה מהירושלמי פ"ה מביצה ה"ד וה"ו.

בדף מ"ה ע"ב כתוב שגם לרבנן שחפצי הפקר אין קונים שביית, מ"מ גשמים שירדו סמוך לעיר ואנשי אותה העיר דעתם עליהו קונים שביית. ור"ח כתב שקנו אותם אנשי העיר, אבל לכאן אין כונתו לקנין ממש שהרי אך קנו אותם. והמאירי כתב שגשמים הסמוכים לעיר פי' שירדו קרוב לעיר יותר משאר מקומות שדולים בהם שאר הימים, ודאי אין יד כל אדם שוה בהם לפי שדעת בני העיר ועיניהם נשואות לדלות מאותם גשמים אחר שירדו בקרוב להם יותר משאר מקומות שהיה בהם מים תחילה, ולכאן הכונה שכיון שהמים עומדים לשימוש בני העיר אע"פ שאין להם בעלות ממונית עליהם, ואולי יש להם זכות במים אלו מדין הלכות שכנים. וע"ע שפ"א שדן שכיון שבידים לזכות בהם, לכן הם קונים שביית כאלו זכו בהם.

בביצה דף מ' ע"א נחלקו רב ושמואל במפקיד פירותיו אצל חבירו, האם הם כרגיל המפקיד או כרגיל מי שנפקדו אצלו. ולכאן משמע שהמחלוקת מי נחשב בעלים לענין זה, ולא רק איפה המפקיד מתכוין להקנות שביית לפירותיו (וכן מבי' בשעה"צ סימן שצ"ז ס"ק ל"ז, ע"יש היטב). וע"י ברכת שמואל גיטין סימן כ"ה ואבן האזל ריש הלכות נוקי ממון ששומר יש לו מקצת בעלות על החפץ שברשותם. והפנ"י בביצה שם הק' שודאי הבעלים האמיתיים הם עיקר הבעלים, ולמה יחשב הנפקד לעיקר, אבל לכאן הענין הוא שכיון שעכשיו החפץ הוא אצל הנפקד, א"כ יש מקום גדול לומר שלענין קביעת מקום החפץ הוא יותר משתייך למקום הנפקד מאשר למקום הבעלים, ודו"ק.

הצ"ח בביצה ריש דף ל"ט ע"ב רצה לומר שלמ"ד שחפצי הפקר לא קונים שביית בעצמם, ממילא הם קונים שביית כמו אותו אדם שהם מגיעים לידי תחילה, ואפי"ו אם לא מתכוין לקנותם, ולכאן כונתו מכיון שעכשיו הם עומדים לרשותו.

ובתורת היולדת פרק ב' סעי' ד' הביא מהגר"ח, שמי שיועד שיצטרך לצאת חוץ לתחום בשבת לצורך פיקו"נ, ראוי להפקיר מע"ש את החפצים שהוא רוצה להוציא חוץ לתחום, שע"כ לא יקנו החפצים שביית במקומם. ובהערה שם הביא מהגר"ח פ"י שיינברג שכתב, לעני"ד מה שחפץ של הפקר אינו קונה שביית אינו משום חסרון בעלות אלא דאינו מיוחד להשתמשות, ולכן בעיר שמייוחד להשתמשות שלהם קונה שביית אע"ג דלא זכו בו בדיני ממונות, וא"כ הכא שמפקיד את חפציו ועדיין עומדים להשתמשות ודעתו עליהם נלע"ד שקונים שביית, ולא מהני מה שמפקיד אותם. והגר"י זילברשטיין השיב, שלכאן אם העיקר

תלויים במקום הבעלים אלא שמסתפק שאולי מי שיצא חוץ לתחום עדיין מוגדר שמקומו תוך התחום [ובפרט במה שנטק בלשונו הוציאוהו שהוא אנוס, וא"כ אם יחזירוהו יהיה מותר לו ללכת בכל התחום], ולכאן משמע מדבריו כדרך הראשונה.

ובמנחת שלמה סימן ט"ו כתב שחזו"נ מדברי הגאון דמסתבר ליה שהממון נגדר אחר הבעלים להחמיר שלא יזוזו ממקומה, וה"ה נמי להקל. והיינו לענין מה שכתב שם, שנר' דהואיל ודייקו רבנן ואמרי בלישנא דהבהמה והכלים "כרגיל הבעלים", אפשר דאיסורן לעולם תלוי בבעלים, ולא אסור להוציאם כי אם במקום שגם הבעלים אינם יכולים לילך, אבל כל שהוא עצמו מותר משום פיקו"נ, או בדרבנן משום כבוד הבריות, גם ממונו נגדר אחריו ושרי, ואפי' להסוברים דפיקו"נ רק דוחה שבת ולא הוי היתר גמור, אפי' הכי לענין תחומין אפשר דממונו רק בתר גופא גריר, ובכל מקום שהוא מותר לילך מאיזה טעם שהוא יכול שפיר להוליד גם את רכושו, ולא מיבעיא להלכה דחפצי הפקר אינם קונים שביית וכל קנינם הוי רק מחמת בעלים, אבל אפי' למ"ד שגם חפצי הפקר קונים שביית מ"מ אם יש להם בעלים הם נגדרים רק אחריו, ואין להפריד בין הדברים. [ועוד בענין יציאה חוץ לתחום עם הבגדים שעליו, ע"י שו"ת מנחת יצחק ח"ט סימן ל"ז שו"ת להורות נתן ח"ד סימן ל"ו בתשובות שנכתבו לגר"א דינר].

ט. בדף מ"ו ע"א כתוב שנהרות המושכין ומעיינות הנובעין כיון שהם ניידים לא קונים שביית. וכתבו רש"י תוס' ושאר הראשונים, שאפי"ו אם יש להם בעלים אין קונים את שבייתו, וכן פסק המש"ב בסימן שצ"ז ס"ק ל"ז [ורק בסידור היעב"ץ בשער המזרח (ערב שבועות) דרך המהלך שבי' ב' אות ז', ראיתי שכתב שנהרות שיש להם בעלים קונים שביית].

והנה יש כאן חי', שגם כשלא באים לקנות את מקומם אלא את מקום הבעלים, יש חסרון בזה שהוא נייד, וע"כ צ"ל שזהו שהוא נייד ולא במצב של קביעות ממילא מופקע מענין שביית, וכבר הרחבתי בזה במקו"א. אבל לענינו יש לדון, אם אין לכלים שביית עצמית אלא כלולים בשביית הבעלים, האם יש חסרון בזה שהוא נייד, וכבר רמז לזה במכתבי תורה סימן קכ"ט. ולכאן אם לחפצים עצמם אין כלל מקום אלא שאסור להוציאם ממקום הבעלים, לא היה ראוי שיהיה נפק"מ במה שהם ניידים, ואולי צריך שיקבע בביה"ש שיש דין על הכלים שלא להוציאם מתחום בעליהם, וצ"ע.

י. אם דין הכלים תלוי בדין הבעלים, א"כ ק' למה אם הפקיר או הקנה החפצים לאחרים בשבת לא נשתנית שבייתם.

ובחי' ר' אריה ליב מאלין ח"א סימן פ"ח רצה לומר שהכלים תלויים בשביית שנקבע להם בביה"ש, ולכאן זהו ספיקת הגאון יעקב שהבאנו לעיל, אבל י"ל באופן אחר קצת שנקבע בביה"ש באיזה בעלים הם יהיו תלויים, דהיינו שהם תלויים כל השבת בבעלים של ביה"ש.

אבל הק' ר' לייב מאלין שהרשב"א והריטב"א בדף מ"ה ע"ב מביאים דעת הראב"ד, שגשמים שירדו ביו"ט הם כרגיל הממלא, פירושו שכל מי שזוכה בהם הם כרגיל, ואם אח"כ מקנה אותה לאחרים נהיה כרגיל, ומנותק מהשביית כיולה להשתנות באמצע שבת, וא"כ מ"ש שבעלמא לא מצאנו שישתנה.

ורצה להוכיח מזה שתמיד השביית של ביה"ש היא שביית עצמית שהכלי קונה במקום הבעלים, וממילא אין סיבה שהיא תשתנה, משא"כ כלי שלא קנה שביית ביה"ש שוב לא קונה שביית עצמית אלא שרק נגדר אחר הבעלים, ובכה"ג אם משתנים הבעלים באמצע שבת משתנה שבייתם.

אבל יש לדחות שלעולם שביית של ביה"ש ג"כ אינה שביית עצמית אלא תלויה בבעלים, ומ"מ כיון שכבר נקבע בביה"ש [המקום, או לכל הפחות באיזה בעלים הוא תלוי כנ"ל] שוב לא משתנית, אבל שביית אמצע השבת שהוא לא זמן הקובע לכל היום, הוא מעיקרו שביית זמנית ומשתנה לפי הבעלים [ויש לדמות למה שקי"ל שאין מוקצה לחצי יום, וע"ע היטב בקו"ש ביצה אות י"ח].

ד. צורות שונות של שביית כלים

א. כתוב במשנה בביצה דף ל"ט ע"ב, מי שהיו פירותיו בעיר אחרת ועירבו בני אותה העיר להביא אצלו מפירותיו, לא יביאו לו, ואם עירב הוא פירותיו כמוהו. ורש"י פי' את הדין הראשון שלא יביאו אצלו, שהוא ג"כ מטעם דהכל כרגיל הבעלים, וכן הוא ברמב"ם ובשו"ע.

ובצ"ח שם דף מ' ע"א, ונצי"ב ערובין דף מ"ז ע"ב ד"ה מיהו, העלו שיתכן שלרבנן שחפצי הפקר לא קונים שביית, היה ראוי שגם כליו שנמצאים חוץ לתחומה לא יקנו שביית, וא"כ לא יהיה בהם כלל איסור תחומין, וע"יש מה שפלפלו בזה ודנו שלכל הפחות אחרי שגזרו נכסי עכו"ם אטו נכסי ישראל, ה"ה נכסים אלו שהם חוץ לתחומה.

ומדברי רש"י בערובין דף מ"ז ע"ב ד"ה יש להם, דייקו התוס' והמאירי שם שסובר שכליו של אדם ששבתו חוץ מתחומה יש להם אלפיים אמה ממקומם. ובחי' אבן העזר רצה לומר שרש"י ותוס' נתכוונו לומר כן רק לדעת ריב"ז שחפצי הפקר קונים שביית, אבל בתוס' רא"ש מפורש שכך הדין גם לרבנן, וביאר דלא דמו לנכסי הפקר הואיל ושם בעליהן עליהן. והיה אפשר לבאר שכיון שיש להם בעלים שיש להם דעת, ממילא הם יכולים לקבוע את שביית הכלים במקומם, אבל בלשון התוס' רא"ש משמע שעצם זה שיש להם בעלים זהו סיבה ליתן להם שביית. ונר' שהטעם ע"פ מה שהעלו שהחפץ זוכה במקום שימוש שיכולו להשתמש בו, ולרבנן רק חפץ שיש לו בעלים שממילא החפץ עומד לשימושם זוכה במקום לצרכם, וכאן שהחפץ חוץ לתחום הבעלים ע"כ המקום שהחפץ יוכל לשמש את הבעלים הוא רק במקום שהוא נמצא (והיינו שיוכלו הבעלים להשתמש בו שם אם יבואו באיזושהו דרך באמצע שבת, או שיתנו לאחרים להשתמש בו שם לצרכם), וממילא זוכה שביית במקומו לצורך שימוש הבעלים, ואולי יש ליישב לפי"ז מה שהעיר ראמ"ה, איך אפשר לומר שלפי רש"י יש לחפץ אלפיים אמה ממקומו, והרי רש"י בביצה פי' מה שלא יביאו לו חפציו מחוץ לתחום מפני שהכל כרגיל הבעלים, ולהנ"ל כיון שדינו לטפל ולשמש את הבעלים זהו הטעם שיש לו

לומר שנתברר שהיו שלו ביה"ש, אלא כלשונו שהוברר דלהאי גברא חזו, דהיינו שבביה"ש כבר עמדו להיות שלו וזה סיבה שיקנו שביטה כרגליו, כמו שנתבאר זה שעומדים להיות שלו וזה סיבה שיקנו שביטה כרגליו, כמו שנתבאר בנכסי שותפין העומדים לחלוקה. וע"ע היטב במכתבי תורה סימן קל"א וקרא"א מה שכתבו בביאור דברי רש"י.

והנה הרשב"א והריטב"א בעירובין ג"כ כתבו שבור של עולי בבל קונה שביטת הממלא מדין ברירה, אבל כתבו שהוא הדין בגשמים שירדו בי"ט, וכן בנהרות המושכין ומעיינות הנובעין קונים שביטתם הממלא, ממילא אינם קונים שביטה כלל. והנה סברת רש"י מבוארת שכיון שהיו ניידים בביה"ש לא שייך בהם קניית שביטה, וא"כ לא יועיל ברירה לומר שמים אלו הם כרגלי הממלא, שגם אם היו שלו ממש בביה"ש לא היו קונים שביטה, ובאמת תמה הגאון יעקב על הראשונים מה שייך ברירה ככה"ל. ונר' שבאמת לפי הראשונים לא יועיל הברירה לקנות שביטה מתחילת שבת, אלא לעולם קונים המים שביטה באמצע שבת, ומ"מ הרי מבו במהרש"א ב"דף מ"ה ע"ב שא"א לקנות שביטה באמצע שבת אלא כאשר שביטה זו כבר עומדת לכך מביה"ש, וממילא ענין הברירה הוא להחשיב שכבר בביה"ש עמד לכך שזיכה בו הממלא ויקנה את שביטתו. ולפ"ז יש לומר שלדברי הראשונים הברירה כאן לא תלוי במחלוקת האם יש ברירה או אין ברירה, ולשם מה שייסדו האחרונים שבמקום שאין נפק"מ מהברירה אלא בזמן שהוא כבר מבורר אין חסרון של ברירה, וגם כאן רק בזמן שממלא אז אומרים שלמפרע עמד להיות כרגליו, ודו"ק.

ועוד הביאו הראשונים את שיטת הראב"ד שבבור של עולי בבל המים קונים שביטה כרגלי מי שמילא ממנו ראשון, ואילו בגשמים שירדו בי"ט ומעיינות הנובעין קונים שביטת כל אדם בזמן שהם ברשותו, ואם מעבירים לאחרים הרי הם כרגלי האחרים. ולכא"ו היה נר' שהראב"ד סובר ממש כרש"י, אלא שסובר שגם כלים שאין להם שביטה כלל נגרר אחר הבעלים בזמן שהוא ברשותם, וצ"ע בגאון יעקב שלא למד כן. ועיקר דברי הראב"ד התבאר כבר לעיל.

ה. במשנה הנ"ל ביצה דף ל"ט ע"א כתוב, בור של אנשי אותה העיר כרגלי אנשי אותה העיר, ונחלקו הראשונים בביאורו:

הרשב"א וריטב"א ור"ן פירשו שהיינו שמי מבני העיר שימלא הרי הוא כרגליו, שמתברר שהוא שלו כיון שבדברנו יש ברירה, ואם אחד שאינו מבני העיר מילא אין יכול להוליכו אלא למקום שכל בני העיר יכולים ללכת א"כ אחד מבני העיר מילא ונתן לו שאו הוא כרגלי הממלא [ויל"ע] אם תלוי בגדרים מתי אחד מן השוק שנכנס לחצר השותפין יכול לומר לתוך של חברך אני נכנס ואיני נכנס לתוך שלך, עי' נדרים דף מ"ו ע"א ובר"ן].

וברש"י בביצה ובעירובין, ובטור סימן שצ"ו, משמע שלעולם יש להם אלפיים אמה מהעיר. והראשונים הקשו על רש"י למה לא נאמר ברירה, ובתו"ט תוס' רע"א בביצה הקשו על שיטת רש"י והטור למה שכאחד מבני העיר עירב לצד אחד עדין מותר להוליך את המים אלפיים אמה לצד השני. ולכא"ו נר' ליישב קו התירו"ט ותוס' רע"א שאין כאן בעלות של ראו"בן ושמעון בפרטות, אלא בעלות כללית של בני העיר, ולכן קונה את תחום העיר (ועי"ש היטב בראש יוסף ומלאכת יו"ט, דו"ק). ומה שהקשו הראשונים למה לא נאמר כאן ברירה, הרי לפי מה שנתבאר לעיל גם אחרי שהשותפין מתחלקים אין הכונה שמעולם לא היה שותפות, אלא התברר שהוא החלק שעמד להגיע לרשותו, וא"כ בשלמא אם לפי המצב שלפני חלוקה לא שייך לקבוע לו תחום ברור, כגון שהוא של שני שותפין שכל אחד יש לו תחום אחר, שפיר י"ל שעדיף לקבוע לו את השביטה של מי שעומד להיות ממון מבורר שלו, אבל אם גם במצב השותפות יש לו שביטה ברורה, לפי שיש לו את תחום העיר, ממילא אין סיבה לקבוע את התחום של החפץ לפי החלוקה העתידית, אלא זוכה בתחום העיר, ודו"ק. [וממש כעין זה הבאתו במקור"א מהגרש ירחים בגיטין דף מ"ו ע"ב לענין חיוב תרומ' בפירות שבשותפות ישראל וגוי, שלמ"ד שיש ברירה וא"כ עתיד להיות לכל אחד חלק מבורר שהיה מגיע לו מתחילה, עדיף לקבוע את החיוב תרומ' לפי החלוקה, משא"כ למ"ד אין ברירה ולעולם לא יתברר איזה חלק עמד להגיע לו, ומסתבר לקבוע את החיוב תרומ' לפי הבעלות של עכשיו בשעת שותפות].

ו. בביצה דף ל"ח ע"א אמר שמואל שור של פטם הרי הוא כרגלי כל אדם, שור של רועה הרי הוא כרגלי אותה העיר, ונאמרו הראשונים כמה דרכים בביאור טעם הדין: רש"י פ"י בשור של פטם שכיון שאורחיה לובניה, מאתמול אוקמיה ברשותיה דמאן דאתי למחר וזבין ליה, וברועה פ"י רש"י מאתמול אוקמיה ברשות בני העיר לפי שרגליו ליקח הימנו, אבל ברגלי עיר אחרת לא, דאין לרועה שם סוחר בהמות כמו פטם שיכירוהו בני עיר אחרת ליקח הימנו. ולכא"ו כונתו כמו שמבאר במאירי שלעולם השור נשאר בבעלות הפטם, אלא שהוא מקנה שביטה כרגלי הלווקח, וכבר הבאנו לעיל שדעת רש"י שהבעלים יכולים להקנות לחפציהם שביטה במקום אחר.

ובשיטמ"ק, וכן ברשב"א בשם תוס', כתבו שעשאו כשור של הפקר שלא קנה שביטה, ועי"ש שזה תקנה מיוחדת לטובת הטבח. ולפ"ז צריך לפרש שור של רועה כרגלי אותה העיר באופן אחר, עי"ש ברשב"א.

וברמב"ם פ"ה מיו"ט ה"טו ביאר דין שור של פטם, שדעת בעליו מערב יו"ט כן הוא שיקחו ממנו אנשי עירות אחרות, ונמצא שור זה כבור של עולי בבל שהוא מסור לכל. וכע"ז כתב הר"ן ב"דף כ"א ע"א מדפי הרי"ף דכיון שזה רגיל למכור לכל מרשותיה קא מפיק ליה, ברשות אחר לא מוקים ליה, הלכך כשור של הפקר עבידא ליה שהוא כרגלי הזוכה בו ראשון, אבל לא משום ברירה. ולכא"ו דבריהם הם כעין דברי תוס', אלא שלא הזכירו שהוא תקנה מיוחדת, ומשמע שהוא מדינא. ונר' ע"פ מה שנתבאר ששביטת כלים נקבע לפי שביטת האדם שהם עומדים לשמש, א"כ כאן שהבעלים מעמיד את הבהמה לשמש אחד מבני העולם דהיינו מי שיקנהו, א"כ בכניסת שבת עדיין לא עומד לשמש שום אדם, והוי ממש כבור של עולי בבל אע"פ שהוא עדיין ברשות הבעלים.

והראב"ד השיג על הרמב"ם וכתב שזה שיבוש, אלא [הטעם] מפני שהוא זוכה לכל אחד ואחד חלקו מעי"ט, ואע"פ שאין לו לשמואל ברירה ה"מ בדבר של שותפין שהם מקפידין בחלוקתם, אבל הפטם זה שמוכר אותו אין עליו זאת ההקפדה כאן שיבא כל אדם ויקנה ויוליך לרגליו. והנה מה שכתב הראב"ד שהוא מוכה להם חלקם מעי"ט, ק"ו זיכה להם. והיה נר' לפרש שכונתו שמוכר להם קנין שביטה ולא את גוף החפץ, אבל בבית יצחק סימן נ"א פ"י כונתו שלענין תחומין עצם אמירת או מחשבת הפטם יכולה להקנות להם קנין כל דהוא שמועילה לענין תחומין, כמו דברי הראב"ד על הרי"ף שהבאנו בשואל כלי ביו"ט. ומ"מ צריך להבין כונת הראב"ד שיש ברירה בדבר שאין מקפידין, ובבית יצחק הנ"ל וכן בכנין שלמה על הרמב"ם (מובא בספר הליקוטים) למדו שכונתו לחלק בין תולה בדעת עצמו לתולה בדעת אחרים, עי"ש. והיה נר' לי אף שלא משמע כ"כ בראב"ד שלענין שותפין מכיון שיש נידון ממוני קדום, לכן הברירה מתחיל מנידון של ממונות מי הוא הבעלים, ובוה סובר שמואל שאין ברירה, אבל כאן שכל הבעלות שהקונים מקבלים בכניסת שבת הוא בעלות שאין בו שום נפק"מ וקפידא אלא לענין תחומין, א"כ כל הנידון הוא רק נידון של תחומין, ובוה סובר שמואל שיש ברירה.

שור' בעונג יו"ט סימן קס"ו שחי' שבמקום שאין לאדם קפידא על אחד מהצדדים יותר מהשני לא תלוי בדין ברירה, וא"כ יש להסביר דברי הראב"ד כפשוטו. אבל באמת צ"ע היטב בכונת העונג יו"ט, האם כונתו שבאמת ככה"ג החלות יהיה תלוי במה שיתברר בעתיד אלא שאין חסרון של ברירה מכיון שלא איכפת לו מה יתברר, שלכא"ו אין שום סברא לומר כן, או שכונתו שבאמת ככה"ג יחול על כל צד, ולכן אינו חסרון של ברירה עי"ש.

הוספות להערות וצינונים בענייני צוה"פ (גליון ע"ה עמוד קמ"ג)

ו. חוט עליון שנכפף למטה

בשעה"צ סימן ס"ב ס"ק נ"ה ציין למשכנות יעקב סימן קכ"ג ד"ה וכן, שאם החבל שנותניו ע"ג הקנים נכפף למטה בעיגול יש ליהדר לתקנו. ובמשכנות יעקב שם מבין שיש בזה שני חששות: האחת - שכיון שנכפף למטה ואין הפתח הולך ישר הרי הוא כפתחי שמאי, ועי"ש שהשוה לדין כיפה. ושנית - שאם נופל למטה מגובה המזוזה, הרי אנו בעינינו קנה על גביהן, וזה למטן הוא. ועי"ש שדן האם יפסל עי"ז רק שנכפף למטה למשך יותר מג"ט, או אפי' בפחות מג"ט כיון שחלק ממנו אינו על גביו הרי זה פסול.

ובחזו"א סימן ע"א ס"ק י" כתב שאם קנה העליון בקשת וקשתו למטה לצד הארץ, צ"ע אי חשיב קנה על גביהן, דאפשר דזה גרע מכיפה דקשתו למעלה. ואין לומר דנחשוב את המזוזה רק גובה י"ט והשאר למשקוף עליון, והוי ככיפה שהקשת למעלה, זה אינו כיון שניכר שהוא המשכת המזוזה, ועוד כיון שהוא בוקיפה אינו נידון כמשקוף. ומבו בחזו"א שחשש לפסול מטעמו השני של המשכנות יעקב.

וראיתי מביאים נפק"מ בן הטעמים, שמדין פתחי שמאי מסתבר שרק יפסל אם נכפף הרבה למטה [וצ"ע מה שיעורו, ואולי יש לדמות לקנה עליון המונח בשיפוע שהביא בשעה"צ סימן ס"ב ס"ק מ"ו מרע"א בשם הרא"ם להסתפק כשהוא מונח בשיפוע גדול], משא"כ אם טעם הפסול מפני שאין החבל על גבן אלא ביניהם, והוי כצוה"פ מן הצד אפי' ביורד כלשהו פסול. אמנם שמעתי להעיר שלשון השעה"צ נכפף למטה בעיגול, וכן לשון החזו"א שהקנה העליון כקשת, לא משמע שמדובר על כפיפה של כל שהוא, וצ"ע.

ועוד נפק"מ שראיתי, במקום שהקנים של צוה"פ הם לחים שנמוכים הרבה יותר מהחוט ולא העמודים שהחוט נתון עליהם, שאם החסרון מפני שהחוט ביניהם ולא על גבן אין כאן חסרון. אמנם העירו שבפשוטו מה שלחיים שלא נוגעים בחוט מועילים הוא מדין גו"א, וא"כ אנו רואים אותם כאילו עולים עד לחוט, ושוב מה שנכפף באמצעו נחשב כביניהם ולא על גבן. אבל נר' שלא מביעה לחזו"א שענין גו"א שהמחיצה שלמטה עולה עד למעלה ולא שדנים כאילו עולה, א"כ ודאי אין כאן חסרון [ויתכן שלפי דרכו א"א לבאר שמה שלחיים שלא מגיעים עד קנה העליון מועילים הוא משום גו"א], אלא אפי' לר' חיים שע"י גו"א רואים את המחיצה כעולה מ"מ עיקר החפצא של המחיצה הוא הלחי שלא מגיע עד למעלה.

ז. קנה עליון שלא מכוון כנגד הקנים שלמטה

בטור סוף סימן ס"ב כתב, מהו צורת הפתח, קנה מכאן וקנה מכאן וקנה על גביהן, ואפי' אינו נוגע בהן כגון שהגביהו למעלה מהן הרבה, רק שיהא גובה הקנים עשרה והיו מכוונים כנגד קנה העליון, וכן כתב השו"ע בסעי' י"א.

והנה הב"י דמה שכתב והיו מכוונים, הכי משמע ממאי דתניא וקנה על גביהן, וכ"כ הרא"ש וכו', ואפי' אינם רחוקים במשך שלושה משמע לי דלא חשיבי מכוונים משום דפתחא כה"ג לא עבדי אינשי, וכן נר' מדברי המרדכי שאכתוב בסמוך דאפי' אינו מרוחק אלא טפח פסול, וה"ה לפחות מטפח עד שיהיו מכוונים ממש, עכ"ל.

וכן כתב המשגיב בס"ק ס"ג, שצריך שהקנים יהיו מכוונים ממש נגד הקנה העליון ולא מרוחק ממנו אפי' כל שהוא, ואפי' אם קנה אחד לא היה מכוון כנגדו אלא רחוק כל שהוא פסול, והטעם דאפי' אם נימא גו"א הלא יהיה הקנה העליון מן הצד ולא מהני כדלקמיה, וכן כתב בסיומן שס"ג ס"ק ק"ד.

ובאבני ישפה ח"ב סימן מ"ג אות ו', והגרי"י זילברשטיין בחשו"ק חמד ערובין דף י"א, דנו למה לא נאמר כאן שאע"פ שלא מכוון ממש אם למראה העין נר' מכוון שפיר נחשב מכוון, וכמו שדנו הפוסקים לענין תולעים וריבוע התפילין ועוד שדיני התורה ניתנו לפי מראה העין.

והגרי"י זילברשטיין רצה לומר שלענין למדוד האם הדברים מכוונים, מכיון שגם בזמן חז"ל היה אפשר למדוד ע"י אנך לכן לא הולכים אחרי מראה העין, אבל לכא"ו דוחק גדול לומר ששאר הדברים שאמרו לילך בהם אחר מראה העין לא היה דרך להבחין בהם בזמן חז"ל, ועוד שע"י

מידת אנך א"א לראות אם מכוונים ממש בלי נטייה כל שהוא במרחק גדול, ואפי' בימינו ק' לשער ענינים אלו אפי' בכלים שהם כמעט מדויקים לגמרי.

ובאבני ישפה רצה לומר שכל מה שאפשר לדון לפי ראיית העין הוא כאשר אין אפשרות אחרת, וכגון לענין תולעים א"א לחשוש לתולעים שלא ניכרים לעין, וא"א לעשות תפילין בריבוע גמור [לכל הפחות כשלא היו מכשירים מדויקים לגמרי]. אבל כאן שבא ליצור צוה"פ ויכול לעשותו בגובה ובגודל שיוכל לדעת שהוא מכוון, והוא מרחיק יותר ועי"ז צריך לסמוך על ראיית העין, בזה אין היתר [כך נר' בכונתו, עי"ש היטב].

ולי עדיין צ"ב מתי הולכים אחרי מראה העין ומתי צריך שיהיה מדוקדק, והרי לענין שיעורים נר' פשוט שצריך להיות מדויק ממש, ולא מספיק מה שיש שיעור לפי מראית העין [ועי' היטב בחזו"א א"ח ריש סימן ל"ט, וצ"ב בכונתו], ונחלקו בנמי לענינים שונים האם אפשר לצמצם או א"א לצמצם, ולמ"ד שא"א לצמצם לא מועיל מה שר' לענינו מצומצם בשביל לדנו כמצומצם. ועי' תוס' סוכה דף ט"ו ע"א ד"ה פרוץ, שהיה אפשר לומר שלמ"ד פרוץ קעומד מותר היינו כשדומה לנו שהן שוין אע"ג דשמא אינן שוין, אבל למעשה לא נשארו בוה.

ובאבני ישפה העלה סברא אחרת להקל, שכיון שהחסרון במה שהחוט אינו מעל הלחי הוא משום שאין דרך לעשות פתח מן הצד, לכן ככה"ג דרך ניכר לבנ"א שהוא מן הצד י"ל שאין חסרון שאינו דרך [ועי"ש מה שהסיק בשם הגריש"א לפסול]. והגר"מ אנגלרד בליבא דהלכתא גליון ע"ד עמוד ק"ע חלק ע"ז, וכתב שאין החסרון בצוה"פ מן הצד מפני שאין בנ"א רגילים לעשות כן אלא מפני שבעצם אין לו שם פתח, אבל באמת יש לציין שבדברי הב"י שהבאנו כתוב שטעם הפסול כשלא מכוונים משום דפתחא כה"ג לא עבדי אינשי.

ויש מביאים משו"ת מנחת יצחק ח"א סימן נ"ט שקנה עליון שמרוחק עד ג"ט מהקנים שלמטה, כשר, אבל עי"ש היטב שאין כונתו שבמקום שמנחם ע"ג הקנים שלמטה הוא מרוחק ג"ט, אלא לעולם הוא מונח ע"ג הקנים ממש אלא שבאמצעו מתעקם ויוצא מבין שני הקנים, וכן הוא להדיא בשו"ת מהר"ם בריסק ח"ב סימן ע"ח (בתשובה למנחת יצחק), ובשו"ת מחזה אברהם סימן קנ"ה, ובשו"ת אמרי יוסף ח"ב סימן קל"ג שציין המנחת יצחק שם.

ובערוך השלחן לכא"ו יש תורה, שבסימן ס"ב סעי' ל"א כתב צוה"פ שעשאה מן הצד לא עשה ולא כלום, ולכן ממילא כשאין נוגעין בהעליון צריכים להניח את הקורה באלכסון כיון שקורה משום היכר ובאלכסון לא הוי הצד וצריך להעמיד כנגדו קנים אחרים, ודע דכשהם מרוחקים אפי' משהו פסול ופשוט הוא, ואילו בסעי' י"ג כתב דבר פשוט הוא שאע"פ שהקנים הצדדיים אין צריך ליגע בהקנה שע"ג, זהו בגובה, אבל בהמשך צריך הקנה העליון להתמשך עד כנגד הקנים שמכאן ומכאן, ואם רחוק אף בצד אחד ג' טפחים פסול, ומשמע מדבריו שפחות מגו"ט אינו פסול. ונר' שצריך לחלק בין אם הקנה העליון הוא מן הצד, דהיינו מחוץ לבין שני הקנים שגם אם ימשיך ביורש לפי הכיוון שהוא מונח לא יגיע עד הקנה שלמטה, לבין מקרה שהוא בין הקנים אלא שלא מגיע עד הסוף, שבכה"ג שייך לראותו כממשיך מדין לבדו, וצ"ע.

ומצאנו עוד נידון בפוסקים על מחיצות שלא מכוונות ממש אלא לפי מראה העין: והיינו שמבו' ב"דף ט' שמבוי שצדו אחד ארוך ואחד קצר לא יכול להניח את הקורה באלכסון כיון שקורה משום היכר ובאלכסון לא הוי היכר, ונפסק בשו"ע סימן שס"ג סעי' ל'. וכתב הביאור הלכה ד"ה שצדו, שני ברור שאין להחמיר אלא בנר' לעין כל שצד אחד ארוך מחברו, אבל באם אין נר' להדיא לעינין, רק ע"י מדידה אנו יודעים שצד אחד ארוך, לא קפדינן בזה, דע"ז לא שייך הטעם מה שבני רה"ר יבואו לטעות. ועוד נר' לומר, דאפי' לענין שני לחיין, דהזכיר החיי אדם דבעינין שיהיו מכוונים דוקא זה כנגד זה ולא באלכסון, וכמו שהעקת' במשנ"ב [שאף שלחי אינו משום היכר בלבד אלא משום מחיצה, מ"מ (אם מעמיד שני לחיים במבוי באלכסון) לחי שבצד הארוך אינו מועיל להתיר להשתמש אצלו והואיל ואין שם מחיצה כנגדו, ואינו מותר להשתמש אלא נגד הלחי שעומד בצד הקצר, שהוא מתיר רק נפחו ביושר, ובחצר שצריך שני פסין, אפי' עד מקום הקצר ג"כ אינו מותר להשתמש, אחרי שלא נוכל לצרף אליו הלחי האחר שאינו עומד נגדו, וע"כ צריך ליהדר במקום שמעמיד שני לחיים, שיעמידם בשוה זה נגד זה ולא באלכסון], אפי' אם נחמיר דאלכסון קטן מקרי ג"כ אלכסון, היינו דוקא אם נר' לעין כל שהוא אלכסון, אבל לא החמירו בהם כ"כ שיהיו מכוונים ע"י מדידה, עכ"ל.

ובחזו"א סימן ע"ב ס"ק י"ד חלק על מה שהיקל הביאור הלכה בקורה, וכתב שלפי ת"י קמא של תוס' דצריך טעמא דקורה משום מחיצה דאלי"כ אין כאן רק ב' מחיצות, בוה ודאי לא איכפת לן בהנר' לעיניינן אלא כמו שהוא בעיקרו, ואף לת"י שני נר' לדדידן לא הקילו כיון שאין כאן מחיצות, ואינו נידון באלכסון. ובל"א"ה כל שניכר במדידה ניכר ברא"י אלא שהוא טעות בני אדם, ומה שייך לתת בוה שיעור. וכן לענין ב' פסי חצר זה שלא כנגד זה שניכר ע"י מדידה שהקיל, נמי יש לשאול אם מותר גם לטלטל עד כנגד לחי הבלוט, ובוה בודאי אסור, דהיינו בין הלחיים בפתוח לכרמלית. ואי"כ איכא הפסק כרמלית בין חודו הפנימי של לחי ובין החצר ואין זה לחי, וא"כ צריך שיהיה חוד הפנימי מכוון במדידה ובצמצום, וכל שיעורי חכמים כן הוא וכדאמר ב"דף ח' ע"ב במבוי ח' אמות ולחי ד' אמות דהוי ספק דרבנן, ולא אמרינן כיון שאין ניכר לכל שהוא ד"א לא יצא מתורת לחי, [ומי"מ] ה"ו יש להקל בספיאק.

אבל שוב כתב החזו"א שר' דלדעת הגר"א מהני גם בב' פסי חצר באלכסון, ונר' שאין צריך לדקדק שיהא עומדין על דקדוק האלכסון שיהא פוגעין זה בוה, אלא כל שאין ניכר שיצא קרן זוית סגי, דלא לימא שהוא פתח בקרן זוית.

ומבו שלדעת הביאור הלכה דבר שפסול באלכסון מותר באלכסון שלא ניכר לעין, ואילו לחזו"א גם אלכסון שלא ניכר לעין נחשב אלכסון. ומ"מ גם לחזו"א דבר שמועיל באלכסון מועיל אף כשאין שני חלקי המחיצה מכוונים ממש זה כנגד זה, ולא נחשב פיתחא בקרן זוית, ואולי

מכאן מקור לפוסלו, וכן העיר במשכיל אל דוד סימן ג, ועייש שהארך בזה.

ב. בסיון ע' ס"ק ט"ז כתב החזו"א שרשות סוף המחיצות יותר כנוסות משאר המחיצות (ציור ה') יכול להחשיב את הכתלים הכנוסים למזוזות של צוה"פ, ומניח קנה על גביהם, ולא נחשב כמניח קנה על כותלי המבוי שלא מועיל, אבל בהגה"ה העיר החזו"א מיהו אפשר דכיון שהפצימין נמשכין יותר מגו"ט (או ד"ט דחשיב רשות) מקנה העליון ולפנים חשיב פתחי שמאי, ואפי' פצים אחד בולט ג"ט או ד"ט פסול, וצ"ע. ובס"ק י"ח כתב מבוי יתר מ"י ועשה צוה"פ, והעמיד פס לארכו של מבוי, אם נשאר חלל ג"ט בין פס לכותל מבוי, כשר, אם הוא פחות מ"י גובהו, או אפי' אם הוא גבוה י', אם אינו מגיע עד כותל אמצעי של מבוי [והיינו] שאם אינו גבוה י' לא חשיב מחיצה לחלק, והוי חד רשותא וחשיב צוה"פ מעליה, וזה נלמד מדין פס שאינו גבוה י' שאינו פוסל בקורה כמו שנתבאר בסיון ס"ט ס"ק ד'. ואם גבוה י' כיון שאינו מגיע עד כותל אמצעי, כל שנשאר שם ד"ט [ענין שיעור ד"ט כאן ע"י חזו"א סימן ס"ז ס"ק כ"ד, והיינו כיון שלא נשאר שיעור פתח וכמו שלא מערבין אחד], הפס עצמו נידון כמשקוף של צוה"פ וכמו שנתאר ס"ק ט"ז, וכאן שוב ציין החזו"א לאותה הגה"ה שאם הפצימין נמשכין יותר מגו"ט או ד"ט אפשר שפסול. וסיים החזו"א שאם גבוה י' ומגיע עד כותל אמצעי פסול, דהוי קנה ע"ג כותל מצד אחד.

ובפשוטו מבוי בחזו"א בס"ק י"ח שמחיצה באמצע צוה"פ מחלקת אותה, אלא שבמקום שאפשר לראות את המחיצה עצמה כלחי כשר מדין לוי נוסף שעכשיו נהיה צוה"פ אחד מהקנה הראשון עד המחיצה, ועוד צוה"פ מהמחיצה עד הקנה השני.

ובספר משכיל אל דוד סימן ג' אות ג' דחה הראי, שלעולם מחיצה בעלמא לא מחלקת את צוה"פ אלא רק באופנים שכתב החזו"א לענין קורה בסיון ס"ט, והיינו כאשר הפס הוא במשך ד"א או כאשר הוא מרובה על הפרוץ שנשאר ממנו עד כותל האמצעי. ולפי"ז כתב שצ"ל שמה שציין החזו"א בס"ק י"ח להגה"ה בענין נמשך ג' או ד' טפחים, היינו שגם כאן במקום שצריך להחשיב את המחיצה לקנה של צוה"פ יהיה חשש זה, אבל באמת השיעורים של ג' או ד' טפחים לא שייכים כאן, שאם המחיצה היא מרובה על הפרוץ ועדיין נשאר ד"ט בין המחיצה לכותל האמצעי, ע"כ המחיצה היא יותר מד"ט, ואין בזה תימה כיון שעיקר ההגה"ה מתייחסת לס"ק ט"ז, ורק ציין שגם כאן יש חשש זה [וע"ע בספר תפארת יעקב על הלכות עירובין פרק כ"ג הערה ה' מה שכתב לבאר כונת החזו"א].

והנה במשכיל אל דוד שם כתב שהרי החזו"א השהו מחיצה המחלקת בצוה"פ למחיצה המחלקת בקורה, וממילא ילמד סתום מן המפורש שצריך להיות ד"א או עומ"ר, אבל באמת החזו"א רק השהו לענין גובה הפס שבפחות מ"ט אין לו חשיבות לחלק, אבל לענין האורך לא דן כלל. והסברא לחלק בין צוה"פ לקורה נר' שבקורה אין הנידון האם חילקו את הקורה לשנים, אלא האם חילקו את הפתח לשנים, וכל שלא נחלק הפתח אין חסרון במה שהקורה חלוקה, משא"כ בצוה"פ שצריך להיות חפצא אחד של קנה מכאן וקנה מכאן וקנה על גביהם, ממילא אפי' אם אין הפס מחלק את הפתח אלא את הצוה"פ כבר נתבטלה צוה"פ.

ג. בחזו"א סימן ק"כ ס"ק א-ג' למד שנחלקו הראשונים האם חריץ עמוק י"ט ורחב ד"ט העוברת באמצע פתח החצר מסלקת את גיפופי החצר, וביאר שדעת תוס' שאוסרים הוא שגיודי חריץ הוי כמחיצה מפסקת להגיפופין, ושוב אין הגיפופין מועילים, ואילו סברת הרשב"א והריטב"א שמתירים הוא דלא חשיב כאילו השהו גיפופיה ע"י גו"א, דאדרבה אמרין דחשיב ככולו מוקף מחיצות והוי כבור ברה"י, וברה"י לא שייך גו"א דכל רה"י כחודא רשותא הוא בגובהים ועמקים שבו [ועי' היטב במחלוקת הרי"ף גיאות והרא"ש פ"ק דסוכה סימן ד', ולכא"ו י"ל שגי' נחלקו בנידון זה האם גו"א עושה סילוק מחיצות, שר"ר באבנ"ז סימן רס"ג מאות ד', עיי"ש]. וכתב החזו"א שלדעת תוס' אפי' אם תקנו בצוה"פ לא מהני דבטל ליה מזוזותיו, ובסימן קי"א ס"ק א-ג' חזר החזו"א על דבריו, וכתב שנו' להחמיר כשיטת התוס' [ועי' תפארת יעקב פרק כ"ד הערה ד' שהעיר שלכא"ו בשו"ע סימן שנו' מבוי שפסק כדעת הרשב"א והריטב"א].

ובסימן ק"ג ס"ק ד' חזר בו החזו"א מכל דבריו, וכתב שמדברי הרשב"א והריטב"א נר' שמפרשים גם בדעת התוס' שאין הגו"א לחוד מסלק את גיפופי החצר אלא רק במלואים מים, וסיים שלפי"ז אין קפידא במבוי שיש בפתחו חריץ בעומק י', וכן כתב האבנ"ז בסיון רס"ג ס"ק ח', אלא שלא הזכיר מדברי הראשונים. שר"ר שבשונה הלכות סימן שנו' דין ח' וסימן שס"ג דין ע"ח למד שמסקנת החזו"א כמו שכתב בסיון קי"א להחמיר כדעת התוס', ולא כמו שנו' ברשב"א וריטב"א בהבנת דברי התוס', וצ"ע.

והנה לשון החזו"א בסיון ק"ג שלתוס' אין גיפופי החצר מתירין את החקק, ולא כתב מה דין החצר, ובסימן קי"א כתב שלדעת תוס' החקק כרמלית ושאר המבוי מותר, ואם המבוי משופע לחקק במשך יתר מעשר נאסר גם המבוי, ובהמשך דבריו חזר ע"ז וכתב שלדעת תוס' בטל ליה צוה"פ, ואם אין המבוי משופע לחריץ במשך עשר אמות הרי המבוי נותר בגיודי חריץ, אבל אם משופע י' אמות ומשהו גם המבוי אסור.

ובתפארת יעקב פרק כ"ד הערה ד' ומשכיל אל דוד סימן ג' אות ה' ומגילת ספר על הלכות שבת עמוד תנ"ז למדו בכונת החזו"א שלעולם החצר והמבוי מותרים גם כשיש חריץ מתחת צוה"פ, אלא שהחריץ עצמו לא נחשב מכלל הרשות, וממילא אם הרשות פרוצה אליו אף הרשות נאסרת. ובאמת פשוטו לשון החזו"א משמע כדבריהם. אבל לכא"ו הוא תימה גדולה לומר שהצוה"פ יכולה להתיר את הרשות, כאשר באמצעה עוברת מעל מקום שהוא חוץ לרשות.

ואפשר לבאר את כונת החזו"א שלעולם החריץ מבטלת את הגיפופי ואת הצוה"פ לגמרי, אלא שמ"מ אפשר להתיר את הרשות שחוץ לחריץ מכה גיודי חריץ עצמו, שהם מתיירים את הרשות מדין עומ"ר או גיפופי. אמנם לשון החזו"א קצת סתום לפי"ז, שלא הדגיש שמדובר באופן שהחריץ הוא עומ"ר, ושלא נשאר בין החריץ לכותל יותר מעשר אמות.

שהרי כבר מבוי בחזו"א שלא מצרפים לשיעור המחיצה מה שלמעלה מ"ט [והיינו דברי החזו"א לענין עומ"ר בערב, עיי"ש סימן ס"ח ס"ק י"ז, וסימן ע"ט ס"ק י"א, וסימן קי"ב ס"ק ו' ד"ה אם, וכן כתב האבן העזר בסיון שס"ב סעי' ט' שמה שלמעלה מ"י לא מצטרף, אבל באבנ"ז סימן ר"צ ורצ"א פקפק ע"ז וכדעת החת"ם שהביא החזו"א בסיון ע"ט].

אבל נר' שאפי' אם בעלמא א"א לצרף מה שמעל י"ט לשיעור המחיצה, כאן שהקנה עצמו גבוה י"ט ודאי נוכל לומר לבוד להחשיב את הקרקע כאילו עולה, וא"כ כל הי"ט של הקנה הם בתוך י"ט, ושוב אין ראי' מדברי תרוה"ד לנידון דידן. [ויל"ע גם בעומ"ר בערב בכה"ג, כשיש מחיצה תוך ג"ט לקרקע, והיא עומדת ז"ט ופרוץ ב"ט ושוב עומד, האם אפשר לדון עומ"ר, ולא נדון את העומד העליון כעומד מעל י"ט כיון שע"י לבוד אנו רואים את הקנה כמתחיל מהקרקע].

הערה - אחרי שכתבתי כל זה ראיתי מה שכתב בבית שמחה עמוד ר"א, ואמרת' להביא כאן את דבריו ומה שיש לדון בהם מפני שהוא נוגע לעניינינו.

בבית שמחה שם הביא מהרמ"ר (שהוא כנר' הגי"ר מאיר רונר) להוכיח שפחות מגו"ט סמוך לקרקע אינו מדין לבוד אלא כארעא סמיכתא דמיא, מהמג"א בסיון תק"ב ס"ק ט' דהתיר לעשות מחיצה ע"י לבוד משום דלאו איהו קעביד למחיצה אלא דין התורה, ומ"מ אסר המג"א להניח מחיצה [שגבוהה ז"ט ומשהו] בפחות מגו"ט לקרקע [וסיים הבינת שמחה שיש לדחות הראי']. ולכא"ו מכאן יש ראי' שגם במחיצת ז"ט ומשהו שייך לומר לבוד של ארעא סמיכתא.

והנה במחיצת השקל מבוי שאין כונת המג"א לאסור מדין הנחת המחיצה תוך ג' לקרקע, אלא משום הנחת הדף עליה אח"כ שבוה האדם עושה אוהל ולא דין התורה, עיי"ש. אבל גם אם נסביר את כונת המג"א שמחמיר מפני העמדת המחיצה, י"ל שהיינו מפני שבכה"ג כלל לא צריך להגיע לדין לבוד, אלא מכיון שהמחיצה מתחילה תוך ג' לקרקע אין בקיעת גדיים תחתיה, ושייך להחשיבה מחיצה מדין עומ"ר בערב, ולא שמענו שלא אומרים עומ"ר להחמיר.

[וגם בנידון הבינת שמחה שם על צוה"פ הסמוכה תוך ג' למחיצה המוגבהת פחות מג' מהקרקע, נר' שאין צריך לדון לבוד לכותל כמו שהעלה שם, אלא י"ל לבוד מהמחיצה לצוה"פ ושוב עומ"ר מהמחיצה לקרקע, ושפיר נחשב הצוה"פ סמוך למחיצה גמורה, ודו"ק].

ט. מחיצה המחלקת צוה"פ

בתיקון עירובין למקו"ח כתב, עוד ראיתי שתוחבין הקנים של צוה"פ בתוך הבית עד לארץ או בתוך גדר המוקף מד' רוחותיו בפנים, והא דאי לאו כלום הוא כי הלחי בעינן שתעמוד בחוץ בשביל היכר, דמה שעומד בתוך דבר המוקף לאו כלום הוא, דדבר המוקף כמאן דמליא דמיא, וזה פשוט ואין צריך לראי'. ובמשנ"ב סימן שס"ג סוף ס"ק ק"ג העתיק דינו של המקו"ח בלי סברתו, ויתכן שלא ראה דבריו בפנים ולא ידע סברתו, שהרי רק ציין לשע"ת שמביא את דבריו.

ובאבני נור' ריש סימן ר"צ כתב שאף דלפום ריהטא דלישנא אחת דיבר המקו"ח, אבל האמת יורה דרכו דשתיים זו שמענו, ומשני טעמים פועל המקו"ח, טעם ראשון הוא משום דלא הוי היכר, וטעם השני משום דדבר המוקף כמאן דמליא דמיא. והאחרונים כבר האריכו מאד בשתי סברות המקו"ח האם צוה"פ צריך היכר, והאם יש כמאן דמליא בכה"ג, ובהר צבי ח"ב סימן י"ח אות ב' כתב שעיקר טעמו מפני שלא הוי היכר [ועע"ש בסיון כ"ג], ואילו בחכמת שלמה בסיון שס"ג סעי' כ"ו כתב שאין טעמו של המקו"ח משום שאינו נראה, אלא משום שבינת כמאן דמליא דמי.

ובאבני נור' סימן רצ"א אות ג' כתב שיש לפסול מטעם אחר, משום דכיון שיש מחיצה מפסקת בין עמוד זה לזה אין אתה יכול לצרף עמוד זה לכאן, דהא המחיצה מפסקת ביניהם, והוא כמו דאיתא בדף צ"ב ע"ב לענין חצר קטנה שנפרצה לגדולה דהיכא דאיכא גיפופי גדולה מותרת וקטנה אסורה, ובנכנסת כותלי קטנה לגדולה אף הגדולה אסורה כיון שיש מחיצות ביניהם אין יכולים לסתום, וכמו כן הכא כיון שיש מחיצה מפסקת בין זה לזה אין מצטרפין לצוה"פ. וכן כתב בשו"ת נפש חיה סימן ל"ג ד"ה ודעתו.

וכע"ז כתב בישועות מלכו או"ח סוף סימן כ"ט בצוה"פ שעוברת על מקום מגופפת מחיצות, היינו שמעמידין קנה אצל אחד מכותלי הבתים וקנה אחד אצל כותלי הבתים בשכונה הרחוקה וקנה ע"ג, ויש בית החיצון בין שני הקנים הללו, והקנה שע"ג שני הקנים עוברת על הגג, ונ"ל דלא מהני דצוה"פ אינו אלא קנה העוברת על שני הקנים, לא שתהא רשות אחר מפסיק ביניהם, לפיכך אם הגומא [של אמת המים העוברת בין הקנים של צוה"פ] גבוה עשרה כשיעור, אע"פ שאין המים עמוקים עשרה כיון דקי"ל רה"י עולה עד לרקיע הנה הגומא שהאמה יורדת לתוכו מפסיק בין שני הקנים אלו, עכ"ל. ויל"ע האם נתכוין לפסול דוקא ברה"י בין קני צוה"פ, או אפי' במחיצה בעלמא.

ובחזו"א לכא"ו מבוי בכמה מקומות שצוה"פ שמחיצה עוברת באמצעה נפסלת, אבל יש שרוצים לדחות את הראיות כמו שיתבאר:

א. בסיון ע' ס"ק כ"ב עסק החזו"א בדברי המקו"ח, וכתב שיל"ע היכי דמי, אי שאין המקום המוקף בולט למבוי כזה (ציור א') מאי איריא בד' מחיצות, אף שאינו מוקף כלל פסול שהקנה אחורי הכותל, ואינו אלא כמניח קנה ע"ג כותלי המבוי, ואי שמקום המוקף בולט לפנים המבוי כזה (ציור ב') אי"כ הכותל בעצמו נידון משום משקוף, וע"כ כונת הענין שהכותל פרוץ קצת, וקנה העליון של צוה"פ נמשך כנגד מקום הפרוץ כזה (ציור ג'), דאם לא היה המקום מוקף בד' מחיצות אלא היה עשוי כזה (ציור ד') הוי שפיר צוה"פ, אבל השתא שהוא מוקף חשיב כגדור ומסולק צוה"פ [ועיי"ש מה שהמשך לדון בגדרי סילוק מחיצות בכה"ג].

ומדברי החזו"א מבוי שקנה שאחרי כותל המבוי לא מועיל ליחשב כקנה צוה"פ למבוי, אבל אין ראי' מדבריו אלא כאשר ע"י הכותל נסתלק הקנה לגמרי לחוץ למבוי, אבל כאשר שני הקנים של הצוה"פ הם תוך הרשות אלא שיש מחיצה ביניהם (שלא מגיעה עד כותל האמצעי) אין

זה מפני שלשון הגמ' בדף ח' ע"א דפיתחא בקרן זוית "לא עבדי אינשי", ובכה"ג שלא ניכר שהוא קרן זוית שפיר עבדי כעין סברת האבני ישפה לעיל. ויש רוצים לומר לפי דברי החזו"א האלו שגם עומ"ר שלא מכיון ממש מועיל, ודו"ק.

[ועיקר מה שמבוי בחזו"א שגם באמצע מחיצה אם שני חלקי המחיצה מרוחקים זה מזה יש חסרון פיתחא בקרן זוית, ע"ע מה שכתב בסיון ע"ב ס"ק ג', ושונה הלכות סימן שס"ד סעי' ל"ד, וע"ע שו"ת אבני ישפה ח"ב סימן מ"ג אות א' שהביא מהגר"ש"א להקל בזה].

ח. לחיים של צוה"פ המגיעים תוך ג' לקרקע

הנה לענין לחי של מבוי מפורש בגמ' דף י"ד ע"ב שאם הוא מגיע תוך ג' לקרקע כשר. וכתב הרשב"א בעבוה"ק שער א' סימן ה' שהיינו אפי' אם הלחי הוא רק ז' טפחים ומשהו שע"י לבוד יש כאן עשרה טפחים, וכן נפסק בשו"ע סימן שס"ג סעי' י'.

ולענין לחי של צוה"פ ג"כ מבוי בתרוה"ד סימן ע"ד שמשפיק שיגיע תוך ג' לקרקע [והרמ"א שם בסעי' ז' הביאו לענין לחי של מבוי, אבל במשנ"ב הזכיר שם גם צוה"פ], אבל לא נתבאר האם בצוה"פ ג"כ מועיל כשהלחי עצמו אינו י"ט אלא ע"י לבוד.

ובתפארת ישראל על המשניות (בפתיחה למסכת עירובין בענין צוה"פ) כתב, שאם יש במקום הקנים שמחצה, בליטה משהו בכותל מסמוך לג"ט מהארץ עד גובה י"ט, הו"ל כקנה, ומבוי שמועיל אף שכל הקנה הוא רק ז"ט ומשהו. אבל באמת אין ראי' מדבריו, שהרי נחלקו התוס' שבת והגר"ז (הובאו בשעה"צ סימן שס"ג ס"ק י"ט ומשנ"ב ס"ק ק"ג) האם מועיל לבוד גם באמצע הקנים של צוה"פ, ולגר"ז שמועיל פשוט שמועיל גם למטה, וכל מה שיש להסתפק הוא לדעת התו"ש שבלבוד באמצע הלחי חסר בצורת הפתח, מה הדין כשיש לבוד רק למטה.

ובתפארת יעקב על הלכות עירובין והגר"ז קרויזר (פרק כ"ב הערה י"ח) באמת נקט שלבוד למטה (להשלים לשיעור י"ט) תלוי במחלוקת בענין לבוד באמצע קנה צוה"פ, אבל בנתיבות שבת פרק י"ט הערה נ"ז כתב שאם הקנה גבוה ז"ט ומשהו והעמידו תוך ג' סמוך לקרקע כשר מדין לבוד, והוסיף שנו' שאף לדעת התוס' שבת שפוסל בגיפופים היוצאים מהכותל מדין פתחי שמאי מודה בזה. [וע"ע בספר תחום שבת ומדידתה מהדורה שניה עמוד 134 מה שדן בזה]. ולמעשה המנהג להקל בזה, אבל צריך לבאר סברת הדבר מ"ש לבוד למטה מלבד באמצע.

ובגליון תיקוני עירובין ניסן ע"ה הביא מהגר"מ רונר בשם הגרי"מ אטיק שכאשר הלבוד הוא מלמטה רואים את הקרקע כאילו עולה, וממילא אין חסרון של פתחי שמאי. אבל לכא"ו א"א לומר כן, שהרי בריטב"א סוכה דף ט"ז ע"ב ד"ה אמר רב חסדא, וד"ה מיתבי, הוכיח ממה שמועיל מחיצה ז"ט ומשהו סמוך לקרקע שאין גדר לבוד כאילו היה סמוך ממש, דא"כ בצרה לה מחיצה, אלא לבוד דינו כאילו המחיצה מתארכת וסותמת, וכע"ז כתב הרשב"א שבת דף ח' ע"א סוד"ה כפאה [לענין לבוד של מחיצות]. ואולי יש לחלק בין שיעור י"ט של מחיצה שצריך לראות שיש כאן מחיצה ממש של י"ט, לבין שיעור י"ט של צוה"פ שישל שהוא רק בשביל שיעור הפתח שבו שאין פתח מעשרה, וא"כ אע"פ שרואים את הקנים כאילו סמוכים לקרקע מ"מ למעשה יש כאן פתח בגובה י"ט, ולפי"ז אם יעמיד קנה שגבוה ז"ט ומשהו ע"ג מדריגה שהיא גבוהה ג"ט פחות משהו כשר כיון שיש פתח בגובה י"ט, אף שא"א להחשיב את הקנה עצמו כגבוה י"ט, וצ"ע. [וע"ע בספר תחום שבת ומדידתה שם מה שנדחק בזה].

ועוד היה נר' לי שאפי' אם צריך לראות שיש כאן לחיים בגובה י"ט, מ"מ עיקר החפצא של הלחי הוא הו"ט הממשיים, ומה שמשלימים ע"י לבוד הוא רק דין לראות כאילו שיש שם מחיצה, וממילא כל שאין החפצא הממשי של הצוה"פ מופסק באופן שנו' כפתחי שמאי אין חסרון במה שהחלק שמשלימים ע"י לבוד הוא כעין פתחי שמאי. מכיון שבין כך שם הוא רק דין לראותו כמחיצה. ואולי יש להביא קצת סמך לזה ממה שמועיל גו"א בקנים של צוה"פ, אף שלכא"ו אין דרך לעשות פתח באופן שצריך להגיע לגו"א, ומסתמא הוא פיתחי שמאי [ויל"ע בזה, שו"ר בס' תוס' שבת סימן שס"ב סו"ק כ"ו עיי"ש], והיינו שמ"מ מכיון שהקנים שלמטה וכן הקנה שלמעלה שלימים ואינם פתחי שמאי, אין חסרון במה שצריך לדין תוספת למחיצה או חיבור של חלקי המחיצות ע"י דין של גו"א.

יש לדון נפק"מ בין הטעמים, אם הקנים שלמטה גבוהים ז"ט ומשהו והקנה העליון גבוה מהם פחות מגו"ט, האם אפשר לומר לבוד למעלה להשלים שיעור י"ט, שלפי דרכינו שהעיקר שהחפצא הממשי של הצוה"פ לא יהיה בו הפסק א"כ גם כאן שפיר דמי, ואילו לגר"מ אטיק שבכה"ג אפשר לומר לבוד רק באופן שדנים את הקרקע כאילו עולה לא יועיל כאן, אבל לפי מה שהוספנו על דבריו שהלבוד מועיל לראות כאילו הקנים סמוכים לקרקע, וכיון שיש למעשה שיעור פתח י"ט מהני, ה"ה כאן יועיל לבוד להחשיבם כסמוכים לקנה העליון, ודו"ק.

ונר' לחדש עוד נפק"מ, שהרי מבוי בחזו"א סימן ע"ט ס"ק י"א שצוה"פ המונחת ע"ג מדריגה הגבוהה ג"ט מקרקע הרשות נחשבת מחיצה תלויה, ויש לדון מה הדין כאשר המדריגה עצמה אינה גבוהה ג', אבל הקנה לא מונח ממש על המדריגה אלא מוגבהת עוד קצת, באופן שמקרקע הרשות עד הקנה יש יותר מגו"ט, ולכא"ו תלוי בדרכים הנ"ל, שלדברינו אפשר לומר לבוד להחשיב את הקנה כאילו מתארך עד המדריגה, וממילא הוא תוך ג' לקרקע, אבל לפי מה שהביא התיקוני עירובין שקנה מוגבהת רק מועיל מכיון שרואים את הקרקע כאילו עולה, אי"כ כאן צריך לראות את הקרקע עולה פעמיים, פעם אחת עד ראש המדריגה ועוד פעם עד תחתית הקנה, וא"כ תלוי במה שדנו פוסקי זמנינו בכעין זה האם מצרפים שלש מדריגות (שצריך לדון ביניהם שני לבודים) ליחשב כרשות אחת שיש לה קרקע ברוחב ד"ט, ודו"ק.

ובתיקוני עירובין הביא ראי' שמועיל קנה ז"ט ומשהו סמוך ג' לארץ מדברי תרוה"ד הנ"ל שמועיל כשמגיעה תוך ג"ט לקרקע, והביא בשם הגי"ר יהודה בריאר שאין לדחות שכונת תרוה"ד כשהקנה עצמו גבוה י"ט,

ועוד היה אפשר לבאר בכונת החזו"א שכל מה ששמעו שאר הרשות מותר, הוא כאשר הרשות ניתר בגיפופי, ואז גידודי החריץ רק מסלקים את היתר הגיפופי כלפי החריץ, אבל לא לגבי הרשות בכלל (אם אין הרשות פרוץ לחריץ), והיינו מכיון שהגיפופי יכולים להיתר עד החריץ, ואין חסרון בזה שיש חריץ באמצע רוחב הפתח, אבל בצה"פ אם יש חריץ באמצע ואומרים בחריץ גו"א ממילא נתבטלה צוה"פ לגמרי מכיון שאין כאן חפצא גמור של צוה"פ המתייחס לרשות, ובאמת מדויק בחזו"א שכאשר דיבר על צוה"פ לא כתב שהחריץ אסור כמו שכתב בחצר שיש לו גיפופי, אלא בסימן ק"ג כתב בטל ליה מוזותיו, ובסימן קי"א כתב בטל ליה צוה"פ, ודו"ק.

ובבינת שמחה עמוד ר"י נר' שכונתו לבאר דברי החזו"א כדרך האחרונה שהעלינו לחלק בין צוה"פ לגיפופי וכמו שכתב שם, שבשלמא לגבי לחיים י"ל שרק החריץ מקולקל, אבל לגבי צוה"פ הא לא סגי בקנים שבצדדים, אלא צריך גם לקנה עליון, וכיון שהגו"א מפסיק את הקנה עליון לגבי תוך החריץ שוב הוא נפסק, ואינו יכול להועיל אף לענין הרשות, אמנם עיי"ש בכל דבריו ולא נתברר לי כל הצורך, ולא הבנתי את הציור שצייר בחקק שלא ממשך אחרי צוה"פ.

וראיתי מביאים בשם החו"ב על עירובין (סימן ב' ס"ק י"א ד"ה נראה דחריץ) שג"כ למד שלפי החזו"א החריץ פוסלת את הצוה"פ לגמרי, אבל באמת הוא כתב כן מעצמו ולא בדעת החזו"א, ורק אח"כ ציין ששוב ראה בחזו"א ולא עיין קצת, ומ"מ גם הוא חילק בין צוה"פ לגיפופי חצר.

ד. בשונה הלכות סימן שס"ב דין ע"ט הביא את דברי החזו"א בסימן ע' ס"ק י"ח על פס העוברת באמצע צוה"פ, שאם הפס נמשך יותר מג' או ד' טפחים אפשר שפסול, ובהערות שבסוף הספר כתב: שמעתי שמרן ז"ל החמיר אם יש צוה"פ תחת צוה"פ שאחד הולך באורך ואחד הולך ברוחב ששניהם פסולין, ונר' שהעליון פסול מטעמא דהכא דהוי צוה"פ כמשקוף והוי פיתחי שמאי, אבל התחתון אינו יודע למה יפסל, ועי' בחזו"א סימן ע' ס"ק כ"ב שאם העמיד צוה"פ תוך הבית לחלקה מהני, עכ"ל.

והנה לכא' כונת החזו"א שכל צוה"פ נחשבת מחיצה שמחלקת באמצע הצוה"פ האחר ופוסלה, אלא שאם אפשר לראות את המחיצה עצמה קנה של צוה"פ מהני להחשיב שיש כאן שני צוה"פ כמו שנתבאר לעיל, ולפי"ז דברי השונה הלכות תמוהים מאד שנר' שהבין שמה שיש פתחי שמאי בתוך הפתח זה עצמו מבטל את הצוה"פ, וממילא צוה"פ התחתון שאין שום דבר בחללו אף שהצוה"פ העליון חולקו לשניים לית לן בה, ואילו צוה"פ העליון שיש בחללו צוה"פ שאם נרצה להחשיבו לקנה צוה"פ הוא פיתחי שמאי [וצ"ע אם אין לו חסרון יותר מזה שאין כאן חפצא של משקוף כלל] לכן נפסל, וצ"ע.

ומ"מ אין מקור משמועה זו בשם החזו"א לפסול צוה"פ שיש באמצעו מחיצה שלא מגיעה עד כותל אמצעי שהרי נוכל לומר בפשיטות שגם כאן היה מדובר שהצוה"פ הגיעה עד כותל האמצעי, או שהיה הנידון לענין כלאים שיש אין כלל כותל אמצעי אלא צוה"פ לחוד מחלקת [הע"י בית שמחה תיקון עירובין סימן ג' שהסתפק שגם לשמועה זו שצוה"פ חולקת צוה"פ, י"ל שצוה"פ באויר לא נחשבת כלל לצוה"פ].

ובעיקר הענין של צוה"פ החולקת צוה"פ, ע"ע שו"ת בית שלמה סימן מ"ו, ושואל ומשיב קמא ח"ב סימן פ"ו (השני), וחיודשים וביאורים סימן ב' אות י"א ד"ה ויש להסתפק צורת הפתח.

י. צוה"פ הנראית מבחוץ ושוה מבפנים

הנה לענין לחי קי"ל שאפי"א רק אם נר' מבחוץ מהני, אבל לענין צוה"פ נחלקו האחרונים:

הבי"ח בסימן שס"ג, ותוס' שבת שם ס"ק נ"ג, כתבו שגם בצוה"פ מועיל, וכן מבי' בשעה"צ שם ס"ק ל"ז (אבל בפשטות העו"ש והא"ר שהק' עליהם השעה"צ, סוברים שלא מועיל נר' מבחוץ).

והאבנ"ז סימן רפ"ט, וקה"י עירובין סימן ו', כתבו שלפי מה שמבי' ברא"ש (סוכה פ"ק סימן ל"ד) שנר' מבחוץ רק מועיל בלחי, מכיון שעיקר הלחי משום היכר, או שעיקרו הוא רק כדי להיתר מדרבנן, ממילא לא יועיל צוה"פ בכה"ג. ויש לציין שגם הרשב"א בעירובין ריש דף י' ע"א כתב שלא מועיל עומ"ד שרק נר' מבחוץ, כי נר' מבחוץ היכר הוי מחיצה לא הוי. [אמנם במקור"א ביארתו כונת הרא"ש והרשב"א שנר' מבחוץ מועיל בסוג מחיצה אשר כל ענינה לראות את המקום כמובדל מסביבותיו (עי' חזו"א סימן ס"ז ס"ק ה'), משא"כ בדופן טפח של סוכה שצריך שהטפח לא רק יכיר את המקום כמובדל אלא יחצוץ בעצמו, וכן בעומ"ד שצריך לסתום רוב הפתח לא יועיל כשהוא מחוץ לפתח, ואי"כ אין הכרח שיש חסרון בצוה"פ הנר' מבחוץ].

ובחזו"א סימן ע' ס"ק ט"ז וי"ז לכא' מבי' שדין צוה"פ הנר' מבחוץ תלוי בדיון לחי הנר' מבחוץ, אלא שלמעשה לדיון שקי"ל כתוס' בצורת לחי הנר' מבחוץ, לא שייך ציור בזה בצוה"פ [והיינו להבנת החזו"א בדברי תוס', ואכ"מ].

ומ"מ למעשה למה לא מועיל צוה"פ הנר' מבחוץ מצאנו כמה נוסחאות [ויל"ע אם יש לבאר את החסרון של לחי הנר' מבחוץ באותם אופנים].

לשון החזו"א בסימן ע' ס"ק י"ז, הוי כהניח קנה ע"ג כתלים, ובפשטות כונתו שלא יכר שיש כאן מוזות נפרדות מהכותל, וכן נר' מדבריו בסימן פ"ו ס"ק ה' שכתב שצוה"פ שהשמישו והעמידו נגד כותלי המבוי, כשר אף אם אין המוזות בולטין נגד אויר המבוי כציור ו', והיינו לכא' מכיון שבכה"ג יכר היטב שהמוזות הם דבר בפניע, ויל"ע האם צריך להיות רחוק יותר מגו"ט שיצא מתורת לבדו או לא. וצ"ע לפי דרך זה, שחסרון נר' מבחוץ הוא מכיון שנר' כהמשך כותלי המבוי, האם זה סיבה לפסול גם בציור ח' שהמוזות משוכות מחוץ לכותלי המבוי, ובחזו"א הנ"ל (סימן ע' ס"ק י"ז) כתב שגם בכה"ג הוי כהניח קנה ע"ג כתלים.

ובחזו"א י"ד סימן קע"ב ס"ק ג' כתב שבצוה"פ צריך שתהא המוזות סותמת מקצת הפתח, וכן הביאו הקה"י הנ"ל, ואבנ"ז סימן רח"צ ס"ק ה', מרבינו יהונתן סוף דף ב' ע"ב מדפי הרי"ף, דאיכא צוה"פ שיש לו עמוד מכאן ועמוד מכאן סותמין במבוי קצת. ואולי היה אפשר לומר שלא באו

לומר שיש דין וטעם שיבלוט דוקא לחלל המבוי, אלא כיון שנר' מבחוץ פסול מטעם שנר' כהמשך הכתלים או כדו, ממילא צריך שיסתום קצת מחלל המבוי [אמנם לכא' לפי"ז בלחיים משוכים לא יצטרכו לסתום מחלל המבוי כנ"ל], אבל האבנ"ז מדינש שהענין הוא שצריך שמוזות צוה"פ יחשבו קצת מחיצה ברוח רביעית, ולכן צריכים לסתום כנגד החלל. ובחזו"א סימן ע' ס"ק כ"א כתב העמיד הקנים אחורי כותלי המבוי, בין בסמוך (כציור ז') ובין שהרחיקן ג"ט (כציור ח'), פסול, שכותלי המבוי חוצצין ומסלקין את הקנים. ואפי"א אם העמיד הקנים משוך למזרח קצת ציור ט' לא אמרין דיחשב מחיצה, דלענין שבת לא חשיב צוה"פ באויר, וכיון שב' ראשי הצוה"פ הן כנגד אויר לא חשיב מחיצה, ולכא' מבי' כאן בחזו"א סברא חדשה שלא יועיל צוה"פ הנר' מבחוץ מכיון שהמחיצות מסלקות אותו, ואולי כונתו כמו שהבאנו ע"פ רבינו יהונתן שכיון שהוא מסולק וחצוץ מהמבוי ממילא המוזות לא גודרות וסותמות את הפתח. שו"ר בבית שמחה מכתב ב' אות מ"ו שעמד על שינויי הנוסחאות בחזו"א בפסול של צוה"פ הנר' מבחוץ, ועל הנפק"מ שביניהם, עיי"ש.

ועוד שמעתי מידידי ר' אברהם הלר שאם נאמר שנר' מבחוץ הוא רק חסרון בתורת המחיצה של הצוה"פ אבל לא בתורת הפתח שלו, יש ליישב קו' החזו"א (סימן ע"ח ס"ק ה', וסימן ע"ט ס"ק י"ב, וי"ד סימן קע"ב ס"ק ב'), איך סוברים הטור והרא"ש שפתח הממלא את כל הרוח חיובי במוזות מפני שראשי הכתלים נחשבים כמוזות אף שאין בולטים לפנים, והרי אי"כ למה כל קורה לא נידון כצוה"פ, ולהנ"ל אה"נ יש לו תורת פתח להתחייב במוזות אבל אינו מחיצה.

והנה בספר נתיבות שבת פרק י"ט הערה מ"ב כתב שגם לחזו"א אם כותל אחד ארוך יותר, והעמיד הקנה האחד בסוף הכותל הארוך באופן שנר' בחלל המבוי, אע"פ שהקנה השני אינו נר' לעומדים בחלק המבוי הארוך, ועיי"ש היטב בציורו, ובתחילה חשבתי שכונתו לציור י' שהקנה דבוק לצד הקצר מבחוץ, וא"כ לכא' תלוי בביאור החסרון של צוה"פ הנר' מבחוץ, שאם הוא מפני שלא ניכר שיש כאן מוזות אלא נר' כהמשך כותלי המבוי א"כ גם כאן יש לפסול, אבל אם החסרון מפני שאין המוזות סותמות מקצת מחלל הפתח, א"כ כאן גם נתייחס לפתח בצורה אלכסונית כפי שנקבע ע"י צוה"פ נמצא שהמוזות באמת סותמות מקצת מהפתח כמו שהדגשנו בציור י"א. שוב התבוננתי שיתכן שאין כונתו לציור י' אלא לציור י"ב, ובציור זה יש מקום גדול לומר שלא נחשב כהמשך מכתלי המבוי (אף אם בציור ח' נחשב כהמשך הכתלים), וכן יש לדון שהוא ממש סותם חלק מהרשות ולא מסולק ממנה כלל, שהרי ציור י"ב הוא ממש ציור י"ג, ויתבאר עוד בסמוך.

הגר"מ אנגלרד הביא שנהלקו הפוסקים במניח את הקנה של צוה"פ צמוד לכותל אלכסוני כציור י"ד, האם יש חסרון של נר' מבחוץ, וכתב שהנתיבות שבת מכשיר [לכא' כונתו לנתיבות שבת הנ"ל לפי מה שהעלנו שציורו הוא ממש כעין ציור י"ג], אבל יש מפורקי זמנינו שמחמירים אם הכותל לא משופע כשעור תל המתלטק.

כאשר הצוה"פ הוא כנגד חלל המבוי אבל יש מחיצה שבולטת לפניו, מצאנו בחזו"א בכמה מקומות שדן בזה בציורים שונים:

א. בסימן ס"ה ס"ק ס"ה כתב שאם גדר בגובה ג' או ד' טפחים בתוך הרשות סמוך לצוה"פ, שממילא לא נשאר לצוה"פ חלל בגובה י"ט כנגדו, לרמב"ם כשר ולרשב"א פסול, אבל בסימן ע' ס"ק י"ט כתב שלמעשה קי"ל כרמב"ם שמכשיר בכה"ג, וכן מבי' בדבריו בסימן ע' ס"ק כ"א.

ב. בסימן ס"ז ס"ק כ"ג אחרי שכתב שצוה"פ הנראה מבחוץ לא מועיל, כתב שאפשר שגם המשקוף בעצמו מסלק את הנראה מבפנים שחוץ ממנו, ולפי"ז צריך ליהדר שלא להעמיד ב' פצימין הפנימי עב והחיצון דק, ולשום קנה של צוה"פ על הדק (כציור ט"ו), דלא חשיב הדק נראה מבפנים שפנימי מסלקו, ומה שרואה מבחוץ לא חשיב פצים.

אבל בסימן ע' ס"ק י"ט כתב החזו"א שאם העמיד פס גבוה י' ואפי"ר רחב ד' או ה' אמות לפני הקנים של הצוה"פ מבפנים כשר, ואין כאן סילוק קנה צוה"פ.

ובשונה הלכות סימן שס"ב דין ע"ה ודין פ' העתיק את שתי דינים אלו על החזו"א, ובהוספות ותיקונים להוצאה השביעית העיר שלכא' הדברים סותרים זה את זה.

יש לומדים שבאמת החזו"א בסימן ע' חזר בו ממה שכתב בסימן ס"ז בלשון אפשר, וסובר שרק אם הקנים של צוה"פ הם כלל לא נגד חלל המבוי נחשב נר' מבחוץ, אבל אם הם כנגד חלל המבוי אלא שיש עוד מחיצה לפני הימנו עדיין נחשב נר' מבפנים. ויל"ע בזה מתי נחשב כנגד חלל הרשות, שמסתבר שאם יש בתים וכדו' שמחלקים בינו לרשות כמו ציור ט"ו, לא יועיל מה שבעומק בתוך הרשות יש מקום שמכוון כנגדו, וצ"ע. ועי' היטב בחזו"א סימן ע"א ס"ק ט' מה שכתב וצין לסימן ס"ז הנ"ל, ויתכן שכונתו לרמוז שחזר בו כנ"ל.

ושמעתי שיש לומדים שלעולם החזו"א לא חזר בו, אלא שהוא מחלק בין מחיצה גמורה קבועה לפני הקנה של צוה"פ שמסלקת את הקנה, לבין מחצלת שהיא עראית ולא משנה את צורת הרשות, אבל לכא' החזו"א מדבר בסימן ע' גם כשביטל שם את המחצלת, עיי"ש בהמשך דבריו לענין העמיד המחצלת תחת הקנה העליון.

וכל נידון זה שמחיצה פנימית מסלק את הקנה של צוה"פ, יל"ע האם הוא רק במחיצה שרחבה ד"ט כשיעור מחיצה או אף בפחות מזה שנחשב קצת מחיצה, ויש לפלפל בזה.

ג. בסימן ע' ס"ק י"ט כתב שאם יש מחיצה חוץ לרשות לפני צוה"פ אין בזה חסרון כלל, וכבר הקשו שזה סותר דבריו בהלכות כלאים, וכתבתי ע"ז במקו"א.

עוד יש להעיר בענין צוה"פ הנר' מבחוץ, שבחזו"א סימן קי"א ס"ק ה' כתב שמה שנר' מסברת ההלכה הוא שאין ראשי הכתלים נחשבים למוזות להכשיר צוה"פ, אלא בעינן שתהא המוזות סותמת מקצת הפתח, וכן קנה עליון צריך להיות בולט למטה מכל שטח התקרה, אבל תקרה עצמה אינה נחשבת לקנה עליון בצוה"פ. והיינו שחי' החזו"א שגם הקנה עליון צריך ליכנס ולסתום מחלל הרשות, ומשמע שהיינו מאותו דין

שצריך שהמוזות יסתמו מחלל הפתח [ועי' שונה הלכות סימן שס"ב סעי' ע"ב וסוף סימן שמי"ו שכאן חזר בו החזו"א ממה שמבי' בדבריו בסימן ס"ז ס"ק כ"ב וסימן ע' ס"ק כ"ג שהתקרה יכולה לשמש כקנה עליון].

וגם כאן יש להסתפק האם הוא דין במחיצה של צוה"פ שרק מועילה כשסותמת חלק מהרשות, או הוא דין בעצם צורת הפתח שהתקרה עצמה לא יוצרת צורה של פתח אלא רק כאשר יש ממנה בליטה למטה [ולכא' נפק"מ לענין חיוב מוזה, ומה שדברי החזו"א הובאו גם בי"ד סימן קע"ב ס"ק ג' הוא העתק מדבריו בעירובין].

ובחזו"א סימן ס"ה ס"ק נ"ז וס"ה וסימן ע' ס"ק י"ט מבי' שאפשר לעשות צוה"פ גבוה מחוץ לרשות מקורה, אע"פ שנמצא עיי"ז שהקנה העליון אינה כנגד הרשות, ויל"ע אם אין כאן את אותו חסרון שהקנה עליון לא סותמת חלק מהרשות.

יא. גובה צוה"פ וחללו

מפשטות דברי הרמב"ם פ"ז משבת הי"ד מבי' שצוה"פ לא צריך להיות גבוה י"ט, וכן למד הרשב"א בכונתו. וביארו הדברי יחזקאל סימן ו' אות ב' ושפ"א עירובין דף ג' ע"ב שאין צריך שיהיה לצוה"פ תורת מחיצה, אלא מכיון שיש לו גדר של פתח זה מתיר את המקום. והיה אפשר לומר שהרמב"ם לשיטתו כפי שהבאנו באות ב' שלדעתו צוה"פ אינה מחיצה שגודרת, אלא היא רק נותנת שם פתח כדי שהמקום לא יחשב כפרוץ [ויל"ע למה המקום שמעל צוה"פ לא נחשב פרוץ, עי' דברי יחזקאל, ויש לפלפל בזה]. ומה שכתב הרמב"ם פ"ו ממוזה ה"א שכדי להתחייב במוזה צריך שיהיה גובה השער עשרה טפחים או יתר, כתב הדברי יחזקאל שהיינו מדיני שער, אבל לא מדיני פתח, עיי"ש. ועוד שמעתי שי"ל שכיון שלענין מוזה כתיב מוזות ביתך צריך שיהיה כשיעור בית שהוא י"ט, אמנם לא ברור כשיעור בית לענין מוזה הוא י"ט, עי' מאירי וימא דף י"א.

והרבה לומדים שגם לרמב"ם שיעור צוה"פ הוא רק בגובה י"ט, עי' ביאור הגר"א סימן שס"ג סעי' כ"ו וחזו"א סימן ס"ה ס"ק נ"ז ונ"ח, וראיתי מציינים גם לספר הבתים שערי הוצאה ורשויות שבת שער י' ס"ב.

והרשב"א בעירובין דף י"א ע"א ובעבוה"ק שער א' סימן ג' אות ט' הביא את דעת הרמב"ם שאין צריך גובה י' וחלק עליו, ולשונו בעבוה"ק עשה לו צוה"פ שאע"פ שאין גובה חללו י', יש המורין להכשירו, ולא יראה לי כן שאינו בדין שתתיר צוה"פ יותר ממחיצה, ואין מחיצה פחות מעשרה.

והנה מלשון זה בעבוה"ק מבי' שצריך חלל י', ואין הקנה עליון מצטרף להשלים לי, ובשפ"א בעירובין דף ג' ע"ב העיר שאם כל החסרון שאין מחיצה פחות מ"ל למה הקנה העליון לא יצטרף, והיה אפשר לומר שצריך שגם המוזות של הצוה"פ יהיה להם תורת מחיצה (עי' היטב בדברי יחזקאל שם ס"ק ד'), וממילא אם אין שם חלל י' אין מוזות גבוהות י', אבל לא נר' כן בלשון הרשב"א. ועוד שאם קנה עליון שמונת בין שני הקנים שבצדדים לא נחשב צוה"פ מן הצד (שזוהו בפשטות מחלוקת ראשונים), א"כ שייך מוזות גבוהות י' אפי"א כשאין בחלל הפתח י' [שו"ר בדע"ת סימן שס"ב סעי' י"א ד"ה ועי' רמב"ם, עיי"ש ודו"ק]. ולכן נר' שלפי הרשב"א לא הקנים של הצוה"פ הם המחיצה אלא החלל והפתח עצמו, וכן לשונו בחי' דפתח כמחיצה דמי וכאילו נסתם הכל, וממילא צריך שיהיה בחלל שיעור מחיצה.

ואם לרשב"א כל החסרון בצוה"פ פחות מ"ל הוא משום חסרון מחיצה, לכא' אין סיבה שלחוב מוזה יצטרכו שיעור מוזה, ועי"כ גם לרשב"א שיעור י"ט לענין מוזה הוא מאותם טעמים שביארנו לרמב"ם. אבל א"א לומר כן, שהרי הרשב"א בחי' הק' על הרמב"ם ממה שצריך י"ט לחיוב מוזה. ונר' שצ"ל שלפי הרשב"א יש שני דינים בשיעור י"ט של צוה"פ (וכן העלה הדברי יחזקאל באות ב' מכח ראי' אחרת עיי"ש), ודברי הרשב"א בחי' יתפרשו שבתחילה מק' על הרמב"ם שמדין מחיצה יצטרכו י"ט, ושוב מק' עוד שיצטרכו י"ט כמו במוזה, והיינו שלכל הפחות מדין פתח צריך שיעור י"ט שאין פתח פחות מ"ל.

ובחזו"א סימן ס"ה ס"ק נ"ז וס"ה רצה לומר שכל המחלוקת בין הרמב"ם לרשב"א היא בגדרי הפתח של צוה"פ, שלפי הרמב"ם מספיק מה שיש חלל י"ט בתוך הפתח של הצוה"פ עצמה, ואילו לרשב"א צריך שבכל הד"ט הסמוכים לצוה"פ מבפנים יהיה חלל ד"ט כדי שיחשב שיש כאן פתח לרשות, וצ"ע שברשב"א ודאי מבי' שחלק על הרמב"ם גם מפני שאין כאן מחיצה של י"ט, ולא רק מפני שחסר בתורת הפתח.

ובהר צבי ח"ב סימן י"ח אות ט' כתב מה שמסתפק בהא דמבי' בשו"ע דגידוד חמשה ומחיצה חמשה מצטרפין, אם עשה צוה"פ גבוה חמשה ע"ג כותל של חמשה, נר' בכה"ג אין דין צוה"פ בפחות מעשרה, ובחזו"א סימן ע' ס"ק י"ט כתב העמיד מחצלת תחת קנה העליון ועובי המחצלת כעובי הקנה, ולא נשתייר י"ט חלל ממחצלת עד הקנה העליון, אם המחצלת בכל רחב הפתח ואינה גבוהה י"ט, נר' דבטל ליה צוה"פ כיון שאין כאן חלל י"ט. ולכא' אם שיעור י"ט הוא מפני שיעור פתח ודאי צריך שישאר חלל י"ט בפתח עצמו, אבל אם הוא רק מפני שיעור מחיצה היה מקום לומר שכאן יצטרף הכותל או המחצלת לשיעור מחיצה שלימה.

יב. דין מחיצה תלויה בצוה"פ

בתבואות שור עירובין דף י"א ד"ה בקנה צוה"פ (מובא בשע"ת סימן שס"ג ס"ק ג') כתב שאין להגביה הקנים של צוה"פ ג"ט מהקרקה, והיינו שהוא כדיון לחי שפסול בכה"ג משום מחיצה שהגדיים בוקעים תחתיה, וכן מבי' גם בתרו"ה סימן ע"ד. וכך נקטו הפוסקים.

אבל בקו"נ דלתות שער העיר דף כ"ד כתב שלא נתבאר בפוסקים לפסול בכה"ג, וכן המנחת אהרן מובא בדע"ת סימן שס"ג סעי' כ"ז רצה לחלוק על התבואות שור ולהכשיר. ולכא' סברתם כעין הדברי יחזקאל ושפ"א שהבאנו באות י"א, שלומדים בדעת הרמב"ם שצוה"פ לא צריך דיני מחיצות אלא רק דיני פתח, אבל צ"ע לומר כן לדינא. ובאמת יש מקום לומר שלא רק חסר בתורת המחיצה כאשר הוא גבוה ג', אלא חסר גם בתורת הפתח, עי' חובת הדר פרק ז' הערה ד' שדן אם יש חיוב מוזה בצוה"פ שגבוה ג"ט מהארץ, ודו"ק.

כתב רק דאינה דומה ולא דדומה לרשות היחיד, ש"מ דבעצמותה דומה היא לרשות הרבים, ולכן החמירו בה חומרי רשות הרבים, אך לא אמרו גם לקולי רשות הרבים כיון שאינה דומה כל כך לרשות הרבים.

וכן מסתבר דאינה דומה לרשות היחיד, דהא בקעה אין לה מחיצות כלל, ורשות היחיד חשיבא רק במחיצות, לכך נראה דודאי עיקרה כרשות הרבים, אלא שלא הקילו בה כל קולי רשות הרבים, שיהא מותר להכניס ולהוציא ממנה לרה"ר כיון שאינה עשויה להילק רבים.

אך עדיין צריך להבין מדוע לא השאירו את דיניה כלפי רשות הרבים, ונימא דחשיבא מקום פטור כמעיקרא כלפי רה"ר, וככל מק"פ שמותר להוציא ממנו לרה"ר. ונראה דכיון דהוציאווהו מדינו כלפי רשות היחיד, אין שייך תו לקרותו מקום פטור כלפי רשות הרבים, דכיון דאפקוהו אפקוהו והוי כרשות חדשה, וכלשון הברייתא אינה לא כרה"ר ולא כרה"י. ועיין גם בלשון הרמב"ן (שבת צד: הובא שם מספר תורת האדם) שהכרמלית עשאוה מדבריהם כרשות הרבים... משמע שעיקר עניינו של כרמלית הוא כרשות הרבים, וקצת קשה לדחוק בלשונו דכלפי רשות היחיד הוא כרשות הרבים, וכלפי רה"ר הוא רשות היחיד, דלשונו לכל דבריהם לא משמע כן. וכן לשונו אח"כ... אלא עשאוה הכרמלית כרה"ר למלאכות אפילו לדבריהם... וחזינו גם שכרמלית דומה יותר לרה"ר, שהרי אסור לטלטל בד' אמות כרה"ר.

והנה בשבת צד: איתא ההוא שכבא דהוה בדוקרא, שרא רב נחמן בר יצחק לאפקוהו לכרמלית, א"ל רבי יוחנן אחוה דמר בריה דרבינא לרנב"י כמאן כרבי שמעון (היינו דהוצאת המת מלאכה שאינה צריכה לגופה היא ור"ש פוטר בה), אימר דפטר ר' שמעון מחיוב חטאת, איסור דרבנן מיהא איכא, אמר ליה האלהים דעיילת בה את ואפילו לר' יהודה, דמי קאמינא לרה"ר לכרמלית קאמינא, גדול כבוד הבריות שדוחה את לא תעשה שבתורה. ופירש"י לא תעשה, לאו דלא תסור כי הכא, היינו דלכו"ע איסור דרבנן הוא ולכך שרי.

וברמב"ן שם כתב לדון אי בעינן ככר או תינוק או לא, וכתב שיש שהצריכו, ודעתו שלא לשים ככר או תינוק, ואח"כ כתב: מכל מקום יש לעיין בזה, לר"ש דאמר לרה"ר איסורא דרבנן, במת עצמו יתירו לכתחלה משום כבוד הבריות גם בלא אגב תינוק, ועוד, לכרמלית נתיר בלא כבוד הבריות, דכיון דלרה"ר דרבנן לא נגזור בכרמלית, כדאמרינן בפרק קמא (י"א) אליבא דרבא.

היינו דמשמע ליה מהגמ' דלכו"ע בעינן לטעמא דכבוד הבריות ולא רק לר' יהודה, ועיין בר"ן על הר"ף שהוכיח זאת מדאמר ליה מעיקרא אימר דפטר ר' שמעון מחיוב חטאת, איסור דרבנן מיהא איכא, והא ידע דמייירי בכרמלית, וקשיא ליה מדינא דגמ' יא: אליבא דרבא, ונפסק בשו"ע (סי' ש"ט סעי' א') דשרי לעמוד ברשות היחיד ולשתות בכרמלית, דהיא גופה גזירה, ואנן ניקום ונגזור גזירה לגזירה, ותיירץ וז"ל (יסוד גדול כתוב בדבריו): וי"ל שהכרמלית כרה"ר לכל דבר, אלא שלא גזרו בה בשאינו עושה המלאכה, כגון ההיא דרבא בשותה ברה"י והוא בכרמלית, וכן ברה"ר אין גוזרין סמוך לחשיכה שמא ישכח ויוציא דבבר שהוצאתו משום שבות (היינו דשם בגמ' יא:): מבואר דשרי לצאת לרה"ר במחט שבבגדו אם כל האיסור מדרבנן הוא, הא כמצינא ממש לכרמלית מדבריהם שהן משום שבות אסור, שלא מצינו הי"ר להוציא פחות משיעור לכרמלית, וכן כזית מן המת וכזית מן הנבילה, אלא עשו כרמלית כרה"ר לדברים הללו. וכן כתב יותר מפורש בתורת האדם, ובדפוסים החדשים הוסיפו זאת שם, עיי"ש.

וכן בר"ן הביא כדברים אלו, וכתב וז"ל: יש לומר דכי אמרינן הכי הני מילי בדבר שאין בו סרך מלאכה, כי ההיא דלא ישתה דלא מיתסר אלא משום חששא דשמא ימשוך הכלי אצלו, אבל מידי דדמי למלאכה דאורייתא אלא שפטור עליה מפני שאינה צריכה לגופה בכיוצא בזה כרמלית ורה"ר שווין הן, ועיין גם בריטב"א דכתב כן, והגדיר זאת 'ובהוצאה דרבנן הוא עסוק', עיי"ש.

מבואר מדבריו דמה שלא גזרו גזירה לגזירה היינו בדברים שאין בהם עניין מלאכה כגון לשתות ברשות אחרת, שם אמרינן דכיון שכל החשש שמא יכניסנו ואו יעבור רק על איסור דרבנן, בזה לא גזרינן, אבל כשעושה עניין מלאכה בזה עשו כרמלית כרה"ר לכל דבר.

ונראה ביאור דבריהם דבגזירות גזרינן אטו"ל חשיבי איסורין בעצם, אלא אסור לעשותם מפני החשש, וגדרם הוא החשש שעומד מאחריהם, ולכן בכל פעם עלינו לדון מהו החשש, וכשכל החשש הוא שמא יעשה איסור דרבנן חשיב גזירה לגזירה, אך יש דברים שהחמירו בהם וגדרו אותם כאילו הם גוף איסור (אף דגם הם בפשטות מקורם מגזירה אוטו), כגון מלאכה שאינה צריכה לגופה כיון שנראית כמלאכה באו חז"ל והחשיבוה כמלאכה ממש רק מדרבנן, וכן הוצאה והכנסה לכרמלית חז"ל באו ועשו הכרמלית כרשות הרבים, וחשיבא רשות האסורה. ולכן נהי שלא גזרין גזירות אטו מלאכה דרבנן, אך באיסורים דרבנן בכרמלית אסור לעשות, דחשיבי איסורין בעצם ולא רק גזירות. (וראית דברים דומים לזה באחד הספרים).

אמנם מבואר מדבריו, דכל זה רק אם כרמלית כרה"ר לכל הדברים, אך אם כרמלית היתה רק חשש אטו ודאי דלא שייך לאסור בה מלאכות דרבנן, דכל כולה רק כגדר גזירה והוי גזירה לגזירה, שלא יעשה מלאכה שאינה צריכה לגופה בכרמלית שמא יעשה ברה"ר, ומכאן היד נטויה בכל איסורי שבת לדון מה נחשב מלאכה דרבנן ומה נחשב גזירה אטו.

ובהשקפה ראשונה היה מקום לומר דאלו דברי הרמב"ם (פרק כ"א מהלכות שבת הל' א'): נאמר בתורה תשבות, אפילו מדברים שאינם מלאכה חייב לשבות מהן, ודברים הרבה הן שאסרו חכמים משום שבות, מהן אסורין מפני שהן דומין למלאכות, ומהן דברים אסורים גזירה שמא יבאו מהן איסור סקילה, ואלו הן, עיי"ש באריכות שמנה הרמב"ם איסורי דרבנן רבים, ברבים מהם כתב דהוי גזירה אטו כגון (הל' ב') כל המשווה גומות חייב משום חורש, לפיכך אסור להפנות בשדה הניר גזירה שמא ישווה גומות, וכן עוד רבים. ובפרק כ"ב (הל' כ"ו) כתב: אין גודלין את שער הראש ואין פוקסין אותו מפני שנראה כבונה, ואין מחזירין מנורה

רק אפי' במתלקט רק שאין גבוה י"ט אפשר להתיר כמבוי בספרו הלהכות עירובין, עכ"ל.

ומבוי שנחלקו לגרי"ז והחזו"א בסברות שהעלה הנפש חיה, שהגרי"ז למד שהצוה"פ נידון כסותם לכל משכו לפי קו שוה בגובה הקנים, וממילא אם הקרקע מתמעט הרי הוא מחיצה תלויה כלפי אותו מקום, ואילו לחזו"א הצוה"פ סותם לפי צורת שיפוע הקרקע.

ויל"ע האם לגרי"ז אפי' חריץ קצר שיש בו עומק ג"ט פוסל את כל צוה"פ, מכיון שנמצא שכלפי אותו מקום הצוה"פ הוא מחיצה תלויה, ולא שייך להתיר ע"י חלק מצוה"פ, או שלעולם גם כשיש חריץ עמוק ג' לא נתבטלה תורת הצוה"פ, ונחשב שיש כאן צוה"פ גדול שבמקום אחד לא מועיל להתיר מכיון שהוא מחיצה תלויה, וממילא אם החריץ הוא פחות מעשר אמות ולא נמשך לרוב הרוח אפשר להתיר אותו ע"י עומ"ר.

ד. בחזו"א סימן קי"א ס"ק ב' כתב לענין גיפופי חצר כשיש חריץ בהמשך הרוח, שנו"ר דאין צריך שטח ד"ט במקום הגיפופין, אלא כל שאין הגיפופין תלויין שאין אור ג"ט תחתיהן הן מתירין, ואף שהקרקע שתחתיהן מדרון ומתלקט עשרה מתוך ארבע דחשיב כמחיצה זקופה ולא בשטח, מ"מ אין המדרון מפסיד את הגיפופין כיון שאין אור ג"ט תחתיהן לא מיקרי מחיצה תלויה, והגיפופין חשיבי כמחיצה ברוח רביעית, והפרוץ חשיב כפתח ומותר תוך החריץ.

וראיתי מביאים מלוה תלכונו שמבוי דלא כהגרי"ז, אבל באמת היה אפשר לחלק בין גיפופין לצוה"פ, שגיפופין עיקרם מקצת מחיצה במקומם, וא"כ לא איכפת לן שהוא יותר גבוה מהמשך הרוח, משא"כ צוה"פ שכולו מחיצה אחת מקנה זו עד קנה זו צריך לדון אם כל האויר שבין הקנים היה סתום (בקו ישר בשוה) האם היה מחיצה תלויה, אבל עיי"ש עוד בחזו"א ס"ק ג' שמשמע שגם בצוה"פ מתיר בכה"ג.

ה. בחזו"א סימן ע' ס"ק י"ח כתב שבעשה צוה"פ למבוי והעמיד פס לארכו של מבוי, אם אין בין פס לכותל ג"ט, כל שהפס גבוה ג"ט ומגיע עד כותל אמצעי פסול, דכיון דחשיב לכבוד הוי ככותל עב למטה ומתקצר אחרי עלותו ג"ט מהארץ, וצריך שיהיה קנה צוה"פ בתוך חלל המבוי תוך ג"ט סמוך לקרקע המבוי, והכא הוי בהעמיד הקנה במקום המתקצר והוא גבוה מפשטות כונת הצוה"פ שפסול בכה"ג משום מחיצה תלויה שהקנה גבוה יותר מהקרקע הרשות, אבל אי"כ זה סותר דבריו בסימן קי"א ומה שהביא הגרי"ז אדלשטיין בשמו. ועי' היטב בספר משכיל אל דוד סימן ח' ענף א' אותיות א' וב' שנו"ר שלמד כונת החזו"א דוקא בכה"ג שהמקום הגבוה הוא צמוד לכותלי המבוי, וא"כ הוא אף נידון כחלק מכתלי המבוי, כלשון החזו"א שהוא ככותל עב שמתקצר אחר עלותו ג"ט, וממילא הקנה של צוה"פ נחשב כמנוח חוץ לחלל המבוי, ופסול כמו צוה"פ הנר' מבחוץ שהבאנו לעיל.

ו. בחזו"א סימן ע' ס"ק י"ט כתב העמיד מחצלת תחת קנה העליון, ועובי המחצלת כעובי הקנה, ולא נשתייר י"ט חלל מהמחצלת עד קנה העליון, אם המחצלת בכל רחב הפתח ואינה גבוהה י"ט, נר' דבטל ליה צוה"פ כיון שאין כאן חלל י"ט, אבל אם נשתייר י"ט חלל מן המחצלת עד הקנה נר' דכשר.

ולכא' מבוי בחזו"א שאע"פ שכל הצוה"פ רק מתחיל מעל המחצלת גבוה מהקרקע, אין כאן חסרון של מחיצה תלויה [ודו"ק שכאן מדובר על מחיצה תלויה כלפי פנים הרשות, ולא כלפי בין הקנים שע"ז דיברנו עד כאן], והיינו שאין כאן מחיצה תלויה אלא אדרבה מחיצה נמוכה של מחצלת, ומעליו מחיצה גבוהה של צוה"פ.

ושמעתי לדחות שלעולם אם יהיה קרקע או כותל ממש תחת צוה"פ יחשב מחיצה תלויה שאין צוה"פ מצטרף למחיצות אחרות, אלא שהמחצלת שהיא לא דבר קבוע לא מנטלת לגמרי את צוה"פ שלא יחשב שהצוה"פ מתחילה מהקרקע, אלא רק מפריעה לתנאי צוה"פ שצריך שיהיה לו חלל י"ט, ותנאי זה מתקיים גם כשהחלל הוא באויר ולא ב"י"ט הסמוכים לקרקע. אמנם החזו"א מדבר על מחצלת שביטלו שם כמבוי בהמשך דבריו, ונצטרך לחדש חילוק בין מחצלת שביטלו לבין קרקע ובנוי גמור, ועי' בסוף ענף י' שג"כ הבאתי חילוק כעין זה.

שו"ר שבחזו"א סימן ע"ז ס"ק ה' נקט שחלון שיש בו חלל י' ורוחב ד' נידון כצוה"פ, וא"כ מפורש שגם צוה"פ כותל גמור כשר אף שהוא גבוה ג"ט מהקרקע הרשות, ודו"ק.

ושמעתי להעיר שהרי הפוסקים דנו האם צוה"פ ע"ג מים מועילה שאולי יש חסרון שפיתחא כה"ג לא עבדי אינשי (עי' שו"ת חת"ס או"ח סימן פ"ז), וא"כ כל שכן שאין דרך לעשות פתח באויר. ועי' מכתבי הגרש"ב ולדנברג באליבא דהלכתא גליון ע"ג עמוד מ"ה שלכא' נקט מטעם זה שהוא צורך חלון ולא צורת פתח, ועיי"ש מה שהעיר עפ"ז [ועצם המושג צורת חלון ע"ע בשפ"א עירובין דף ט"ז ע"ב, אבל שם מדבר מדין עומ"ר].

הרב אליצור אוהיון

כולל "אליבא דהלכתא" רכסים

בגדר כרמלית והאיסורין שבה

איתא בשבת (ו, ת"ר ד' רשויות לשבת, רה"י ורה"ר וכרמלית ומקום פטור... אבל ים ובקעה ואיסטוונית והכרמלית אינה לא כרה"ר ולא כרה"י, אין נושאין ונותנין בתוכה, ואם נשא ונתן בתוכה פטור, ואין מוציאין מתוכה לרה"ר ולא מרה"ר לתוכה, ואין מכניסין מתוכה לרה"י ולא מרה"י לתוכה, ואם הוציא והכניס פטור... ופירש"י אינן לא כרה"י, משום דדמיא לרה"ר דאין להם מחיצות. ולא כרה"ר, דאינן דומין לדגלי מדבר דלאו להילוכא דרבים עבדי. אין נושאין ונותנין בתוכן, כלומר אין מטלטלין בהן אלא בתוך ד' משום דדומין לרה"ר, וגזרו בהו רבנן אטו רשות הרבים. ואם הוציא והכניס פטור, חוה היא כרמלית האמורה למעלה, ובדקדוק דברי רש"י נראה דכרמלית דומה לרשות הרבים ולא לרשות היחיד, שהרי מתחלה על אינן כרה"י כתב דדמיא לרה"ר דדמיא לרה"ר. ועל ולא כרה"ר

והנה יש לדון שיתכן חסרון מחיצה תלויה בצוה"פ גם כשאין אויר תחת הקנים, והיינו או באופן שהקנים מונחים על דבר גבוה, שאע"פ שאין בקיעת גדיים תחתיו ידוע מה שחידשו החזו"א (סימן ס"ח ס"ק י', וסימן ע"ז ס"ק ב', וסימן ע"ט ס"ק י"א, ומכתבים לגרי"א פלצינסקי בענין גוד אחית ומחיצה תלויה שנדפסו בקובץ שערי לימוד ובסוף שלום יהודה החדש על מועד) ונפש חיה (סימן ל"ג), שגם במקום שאין בקיעת גדיים יש חסרון במחיצה תלויה מצד עצמה, וא"כ הקנים הם מחיצה תלויה כלפי הרשות, או אפי' במקום שהקנים מונחים על קרקע שוה, כאשר באמצע חלל צוה"פ יש חריץ עמוק ג"ט שגם אם נחשיב את כל השטח שבין הקנים כסתום מ"מ החריץ הוא תחת שטח זה, ועל ידו נחשב הצוה"פ כמחיצה תלויה, ונביא כאן מה שראיתי בענין זה:

א. האחרונים דנו הרבה בשני הרים גבוהים י"ט [וה"ה כשיש רק הר אחד מצד אחד] ויש דרך ביניהם, והניחו את הקנים של צוה"פ על ההרים, עי' ספר תיקון עירובין פרק ג' הערה ס"ט שציין לשו"ת אריה דבי עילאי או"ח סימן ד', ושו"ת שואל ומשיב מהדורא רביעאה ח"ג סימן ב' ד"ה והנה בשנת תרי"ד, ושו"ת האלף לך שלמה סימן קנ"ד וקע"ה, ושו"ת נפש חיה סימן ל"ב ול"ג, ודע"ת סימן שס"ג סעי' כ"ו ד"ה ועי' שואל ומשיב, ושו"ת מחזה אברהם ח"א סימן ס"ו (ס"ה), ושו"ת חזון נחום סימן ס"ו, ושו"ת מהר"י שטיינ סימן נ"א, וספר הלהכה למהות עירובין סימן י"א, ועי"ע הר צבי ח"ב סימן כ"ג.

ומבוי בדבריהם כמב סיבות לפסול, שמהר"י שטייף כתב שחסר בהיכר, ובמחזה אברהם כתב שהוא כפתחי שמאי, ובהאלף לך שלמה כתב שהוא לא תוך הי"ט של הילוך הרבים [עי' רש"י שבת דף ז' ע"א סוד"ה חייב (הראשון) ששימוש הרבים הוא רק תוך י"ט], ובשואל ומשיב נפש חיה הזכירו חסרון של מחיצה ע"ג מחיצה [ויל"ע מה בדיוק החסרון בזה לעניינו, ואולי שצריך שהקנים של צוה"פ יהיה להם תורת מחיצה כלפי הרשות, וכאן ההר הוא המחיצה ואין משמעות לקנים].

ובדע"ת רצה לומר שאם רחוק קצת יותר מג"ט מקצה ההר [לכא"ו כונתו ג"ט מצומצמים שיצא מתורת לבדו וצ"ע] מועיל, ויל"ע מה הסברא בזה [שו"ר בנפש חיה סימן ל"ג ד"ה אך לפע"ד, עיי"ש]. ועיי"ש שכתב שבשו"ת הרד"ם ושו"ת אריה דבי עילאי מחמירים גם בכה"ג.

ב. בכה"ג כאשר היה גבוה רק ג"ט יש לדון שיהיה חסרון של מחיצה תלויה כני"ל. ובנפש חיה עמד בזה, ובתחילה (בסימן ל"ב מ"ה) ונראה לפענ"ד] כתב שאין כאן חסרון של מחיצה תלויה שכל ענינו מפני בקיעת גדיים, וכאן במקום הקנים אין בקיעת גדיים מכיון שסתום תחתיו, ומה שבוקעים בעמק שבין הקנים הוא כמו שבוקעים בכל צוה"פ שאין בזה חסרון [ונר' שזהו גם כונת השואל ומשיב שכתב דאף דהוה מחיצה תלויה שאינו מתיר רק במים, כל זה אם ההיתר ע"י המחיצה, אבל כאן עיקר ההיתר ע"י הקנים והוה צוה"פ, וא"כ מה בכך דבין שני ההרים יכולים ללכת, מ"מ זהו פתח ובמקום הקנים סותם וכשר]. ואח"כ (בסימן ל"ג) כשהתחדש לו שיש חסרון של מחיצה תלויה גם בלי בקיעת גדיים, כתב שמי"מ אין כאן חסרון של מחיצה תלויה, דהיא דשני הקנים מצוה"פ עומדים משני הצדדים על ההרים וביניהם גיא שעוברים שמה, אף שלגבי הדרך שעוברים שם הקנים הם למעלה, מ"מ כיון שבמקום עמידתן עומדים על הארץ ממש שפיר מנחי, ולא מחיצה תלויה דהוי כאילו כל המחיצה הוא למעלה שנימא דמחיצה נחשבת רק ממקום עמידת הקנה על קו השוה, רק אנו חושבים כמו שהלחיים עומדים על הארץ והוי כאילו כל המחיצה על הארץ אף שבאמצע הוא נמוך. ולכא"ו כונתו שכל החלל שבין הקנים נחשב סתום במחיצה, וגם השטח שנמוך יותר מהקנים נחשב סתום, והיינו מפני שרואים את המקום כסתום לפי צורת שיפוע הקרקע, ולא לפי קו שוה בין הקנים.

ובבתיבות שבת פרק י"ט סוף הערה מ"ח כתב שדברי הנפש חיה שאין פסול מחיצה תלויה בצוה"פ נר' דחוק, נהי דאין דין מחיצה תלויה לפסול צוה"פ, אבל פשוט שאין צוה"פ עדיף ממחיצה ממש, ודין צוה"פ אינו אלא בחלל שבין שני הקנים, ומהיכי יתני נמשך אויר צוה"פ עד למטה מכנגד בין הקנים. [והסיק שעי"כ נר' להחמיר, וכל שאין בין הקנה לבין קצה השובב או שפת הנהר אינו מתיר כלל, ואם יש ג"ט (ואפשר שצריך ד"ט) חשיב צוה"פ להתיר המישור, אבל אינו מתיר תוך הגיא. ודבריו אלו הם ח"י גדול שיהיה תורת מחיצה לג"ט או ד"ט מתוך צוה"פ, אע"פ שכל השאר הוא מחיצה תלויה ולא מועילים, ועיי"ש שמשמע שהשוה לחזו"א בסימן ק"ג וקי"א, שהבאנו לעיל ענף ט' אות ג].

ובדברי מלכיאל ח"ג סימן י' ד"ה ולכא"ו ג"כ חלק על סברת הנפש חיה, אבל לא מפני שהצוה"פ עצמה נחשבת מחיצה תלויה אלא ע"פ מה שלמד [וכן מבוי גם באבנ"ז סימן רס"ן] שכל ההיתר של צוה"פ הוא רק ע"י שרואים כאילו היה בו דלת שיכולה לשמש כמחיצה, וממילא כתב שכאשר הקנים של צוה"פ על שני הרים וגיא ביניהם קשה לסמוך עליהם משום צוה"פ, שהרי הפתח [דהיינו הדלת] שיעמידו בין הקנים תהא גבוהה מהקרקע ג"ט, והוי מחיצה שהגדיים בוקעים בו, וכ"כ התב"ש דצוה"פ שגבוה ג"ט מהקרקע פסול. וראיתי מי שרוצה להכשיר בזה, ודבריו תמוהים לדעתי [ועי"ע באבנ"ז סימן רפ"ג בענין דלתות הראוין לנעול באופן שיהיו גבוהים ג"ט מהקרקע, ודו"ק].

יש לציין שבסימן ט"ז שם דן הדברי מלכיאל בקנים של צוה"פ שע"ג ההרים משום שאין דרך לעשות צוה"פ כה"ג ונוטה להכשיר, ולא הזכיר מחשש מחיצה תלויה, וצ"ע.

ג. בספר מעשה איש ח"ג עמוד קכ"ט הובא מה שכתב הגאון ר' יעקב אדלשטיין, יש לזוהר בעמודים של העירוב שלא תהיה ההקרקע שתחת אחת מהן גבוהה ג"ט משל הקרקע שתחת השני משום דהוי מחיצה תלויה, דאין צוה"פ סותם אלא החלל המכוון בין שני הקנים יחד, וממילא כשאחד עומד על מקום גבוה יותר גם בצד השני אין קרוי סתום אלא עד כנגד סוף העמוד הראשון, ומשם ולמטה אין מחיצה רק מחיצה תלויה. כך שמעתי מפי הגרי"ז (שליט"א) [וצ"ל] בשם אביו הגרי"ח זצ"ל שהיה מקפיד ע"ז, ואדונינו הגאון החזו"א (שליט"א) [וצ"ל] אמר לא מיבעי כאשר שטח הקרקע אין מתלקט י' מתוך ד' דשרי, אלא אפי' במתלקט

של חוליות ולא כסא המפוצל ולא שלחן המפוצל וכיצ"ב מפני שנראה כבונה, ואם החזיר פטור שאין בניין בכלים ואין סתירה בכלים, ואם היה רפוי מותר להחזירו. ואין מתקנין חוליות של קטן זו בצד זו מפני שנראה כבונה.

ובביאור מה שכתב הרמב"ם דיש אסורין מפני שדומין למלאכה, שמעתי ממור"ה הג"ר אברהם מאיר שטיינפלד שליט"א שני ביאורים, בחי אדם (הלכות שבת כלל ט' סעי' ג') כתב: וחכמים גזרו בכל דבר הדומה קצת למלאכה, **שלא יתחלף לו יבוא להחזיר מלאכה גמורה...** אמנם במהר"ל (באר הגולה עמ' ט"ז) כתב: שיש איסורים דרבנן שהם דברים שראויים להיות אסורים מצד עצמם, אך אינם כ"כ שכל אלהי עליון כי אם שכל החכמים. וכתב שם שזהו גם ענין שבת, המלאכה עצמה היא החמורה, והשבות שהוא איסור דרבנן הוא ג"כ חטא, ואף שאינו כ"כ חמור, וזהו ענין מה שגזרו חכמים.

מכל מקום לגופו של ענין לא נראה לפרש דברי הרמב"ם שכוונתו על דרך דברי הרמב"ם, והמעין יראה שדברים רבים כתובים בדבריו שניתן להגדירם כמלאכה דרבנן, כגון (פכ"א הל' י"ב) מפרק חייב משום דש, והסוחט זיתים וענבים חייב משום מפרק. לפיכך אסור לסוחט תותים ורימונים הואיל ומקצת בני אדם סוחטין אותם כזיתים וענבים, **שמא יבוא לסחוט זיתים וענבים**. ומדוע לא כתב דדומה למלאכה, וכן עוד רבים. לכן צריך לי עיון בדברי הרמב"ם, ואולי יש דברים שהם כדרך מלאכה, לא לחשיב כמלאכה דרבנן כיון שרחוקים הם מעיקר המלאכה, וצריך עיון מהו גדר הענין.

מכל מקום בנידון דין דכרמלית יש לציין לדברי הרמב"ם (פ"ד הי"א) שכתב שאיסור הכרמלית מדבריהם מפני שהיא דומה לרה"ר שמא תתחלף ברה"ר, הרי מפורש דכתב דאיסורו מפני שהוא דומה, וזוהי שכתב שמא תתחלף יש מקום לומר דזה מפרש לכל ענין דומין למלאכה שברמב"ם, שמא יתחלפו יבוא לעשות איסור דאורייתא (המהר"ל לא כתב כן בדעת הרמב"ם).

אחר כל זאת צריך עיון, דעיי' בשו"ת יביע אומר (ח"ד או"ח סל"ד אות ל"ג) שהביא מספר המקנה (קונטרס אחרון ס" ט"ד ס"ה) שדן בענין פסיק רישיה דלא ניחא ליה, וכתב להתיר בעילת אלמנה בשבת, וח"ל: שיש להתיר הבעילה בשבת כשם שהתירו לבעול הבתולה אע"פ שעושה חבורה, מטעם דבר שאינו מתכוין דלהנאת עצמו קא מכוי, כ"ש באיסור דרבנן שיש להתיר מה"ט גופיה דלהנאת עצמו קא מכוי, והקניין הוא דשא"מ ומותר לתתלה. ולא אסור בירושלמי אלא כניסת האלמנה לחופה, דלא שייך טעמא דלהנאת עצמו מכוי, אלא מכוי לקנותה להיות אשתו, משא"כ בביאה. ואע"ג דהוי פסיק רישיה, נראה דאפילו להמג"א שחולק על תרומת הדשן ואוסר פס"ר בדרבנן, מודה בזה שמותר, שכלל הראיות שהביא המג"א היינו בדבר שלא אסרו מטעם גזירה אטו דאורייתא, אלא דמי לאיסורא דאורייתא, אבל בדבר שכל איסורו אינו אלא משום גזירה שפיר דמי, וכמ"ש התה"ד בשם המרדכי פרק הוורק שיותר לשפוך מים אע"פ שיורד לכרמלית, וכתב המג"א דה"ט משום דלא גזרו רבנן בכרמלית אלא במתכוין, אבל באינו מתכוין לא אתי להוציאה, וה"נ כיון שאיסור קניין אינו אלא משום גזירה שמא יכתוב וכמ"ש (בביצה לו.), כל שאינו מתכוין לא גזרו אפי' בפסיק רישיה, עתה"ד. והדברים ארוכים בענין פס"ר דלא ניח"ל, אין כאן המקום להאריך, עיי' בתרומת הדשן סי' ס"ד באריכות ובמג"א (סי' ש"ד ס"ק ה') ובט"ז (סק"ב), רק נעתיק לשון המרדכי בפרק הוורק (סי' ש"ה) שהוא מקור דברי התרומת הדשן: דכחו בכרמלית לא גזרו כדאיתא בפרק הוורק (ק): גבי ספינה שופכין דידיה היכא שדי להו, ומשני אדופני ספינה דכחו בכרמלית לא גזרו רבנן, הא ליתא דהני מילי התם בספינה בים או בנהר דלא אתי למיחלף ברה"ר דליכא הכא רה"ר, אבל בעיר גזרו רבנן דגזרו אטו ה"ר כדמשני סוף פרק כיצד משתתפין (עירובין דף פז: גבי גזוטרטא) לא שנו אלא למלאות אבל לשפוך אסור, ואפילו לאיכא דאמרי דאמרינן התם לשפוך שרי, והלכה כאיכא דאמרי דבשל סופרים הלך אחר המיקל, אפי' הכי אסור, דשאני התם **דאינו מתכוין שיצא לחוץ**, אבל הכא מתכוין להוציאם. ומפרש המקנה דבזה שרי לכ"ע מפני שאינו מלאכה דרבנן אלא גזירה אטו, וכל ראיות המג"א שם נגד תרומת הדשן היינו במלאכה דרבנן.

וכן הביא עוד ביביע אומר שם משו"ת שואל ומשיב תניינא (ח"ב סי' ה') שכתב בדומה לזה באריכות: שהנה במלאכות שבת דרבנן יש שני עניינים, יש שאסורים חכמים משום שדומה קצת למלאכה דאורייתא, ואם נתיר בהם יתירו מלאכה דאורייתא, ולכן גזרו בהם חכמים לאסורם, ויש שבעצמותם נחשבו למלאכה מדרבנן. והסוג הראשון בדברים שאינם אלא משום גזירה שאם נתיר אותם יבוא לעשות מלאכה דאורייתא, כשאנו מתכוין אע"פ שהוא פס"ר מה"ט לחוש פנ' יעשה מלאכה דאורייתא, ופשיטא דמותר... וכנידון המרדכי פרק הוורק לענין שפיכת מים הבאים לכרמלית, שכל שאינו מתכוין הרי אין בכרמלית שם איסור בעצמותו, רק שגזרו אטו רה"ר, ומש"ה כל שאינו מתכוין אע"פ שהוא פס"ר שרי. וזה ברור בכונתו. ובוזה מיושבים כל קושיות המג"א, הקושיא מסוכה (לג): גבי מיעוט ענבי הדס כשמטעם לאכילה), שאני התם דחכמים החשיבו מיעוט ענבי כמתקן, ומש"ה כיון דהוי פס"ר אסור, דכל דתקון רבנן כעין דאורייתא תקון, משא"כ באיסור מחמת גזירה. וזה ברור כשמש. וכן בביצה (לו.) בדין פריסת מחצלת ע"ד דבורים, דהוי עכ"פ מלאכה מדרבנן, וכן ההיא דגירית כלים גדולים דהוי עכ"פ עושה חריץ מדרבנן דמי לבונה או חורש. אבל התה"ד מיייר בדבר שאין בעצמותו שום איסור אלא גזירה מדרבנן, וזה ברור, עתה"ד. והביא שכתב הוא כן עוד בספר דברי שאול (דף ז' ע"ב בסוגיא דמצרף) ובהגותו לשי"ת מהר"ם בן ברוך (סי' שמ"ח).

וצריך עיון, הא הבאנו לעיל מדברי הרמב"ם דכרמלית חשיבא כרשות הרבים עד כדי כך שאיסורים דרבנן לא חשיבו בה גזירה לגזירה, וש"מ דחשיבא כמלאכה דרבנן, וכלשון הריטב"א: בהוצאה דרבנן הוא עסוק. וא"כ הוא הדין שצריך לאסור בה פסיק רישיה לפי דבריהם, וכיצד כתבו דכל עניינה היא רק אטו.

אמנם בעיון מעט בדברי השואל ומשיב נראה דבתוך מלאכות דרבנן חילק דיש שהחשש הוא שיבוא לדמותם וללמוד מהם לאיסור דאורייתא, ויש דקעת חשיבו מלאכה בעצם. ובגוף דבריו יש לפרש דהמין הראשון אסור מטעם החיי אדם, שיבוא ללמוד מהם, והמין השני מטעם המהר"ל, וס"ל דכרמלית היא מהמין הראשון, ואולי לכך הוצרך הרמב"ם לדעיל להוסיף אחר שכתב דממ"א לרה"ר, דשמא תתחלף ברה"ר, אך יש אחרים שאיסורים קעת בעצם ממש. אחר כך חשבתי לבאר הענין עפ"י דבריו בהמשך שהביא דברי התוס' (מועד קטן דף ד:): דגם במלאכת חול המועד אסור פס"ר, אף דלדעת התוס' (חגיגה י"ח) הוי דרבנן, והביא שכן הק' הפרי חדש סי' תקי"א, ויישב זאת עפ"י שיטתו הנ"ל דשם הוי כחורש מדרבנן ולכך אסור אף מדרבנן, וזה ברור. ושם מסתבר דלכבוד חול המועד אסור בו חז"ל מלאכות, דאין מה לגזור אטו, דהא כל מלאכת חוה"מ מדרבנן. ואולי הוא הדין שבשבת אסור חז"ל כמה עניינים מפני שהם בעצם מלאכה, ויבטל את מנוחת השבת (עיי' בדומה לזה ברמב"ם ריש פרק כ"ד מהלכות שבת בטעמי מוקצה).

אמנם אכתי איני יודע אם יסתדר עם דברי הרמב"ם, דסוף כל סוף דברים שהם מהמין הראשון לא מסתבר לאסור בהם גם פסיק רישיה, דכיון דגם קעת לא חשיבו כמלאכה, כמפורש בדבריהם דלכך לא אסרום כשאנו מתכוין, א"כ אין לאסור בהם גזירה לגזירה, דמאי שנא. ועוד, דהא מפורש בריטב"א דהוא 'הוצאה' דרבנן, וקשה לדחוק אחרת. ואולי הוא מפרש בדעת הרמב"ם אחרת, וצריך עיון ובידיקה.

ומסברא ודאי מסתבר דכרמלית חמירא, דיש שדומות ממש לרה"ר ורק שאינן רחבות ט"ז אמה, ובפרט להסוברים דכל שאין בוקעין בו ס' ריבוא חשיב כרמלית, הא הבדל זעיר הוא, ואם מיעוט ענבי הדס דלא מיחזי לאינשי כמתקן חשיב מלאכה דרבנן, כ"ש כרמלית, וצ"ע. אמנם בענין מיעוט ענבי הדס עיי"ש בתוך דברי השואל ומשיב שנראה דכל דבריו הם על קושיית הגמ' בסוכה ל"ג דהוי פס"ר, אך לבסוף דמשני דאית ליה הושענא אחרית כוונת הגמ' דכיון דבאית ליה הושענא אחרית לא חשיב תיקון, גם אי לית ליה שרי למעט, דלא הוי אלא איסור דרבנן ולא מלאכה דרבנן, ובאיסור דרבנן שרי פס"ר. ובכך ביאר הא דהשמיט הרמב"ם דין זה הוושענא אחרית.

ובשו"ת יביע אומר שם דן מדברי השואל ומשיב דגם בבישול בתולדות חמה לא חשיב בישול דרבנן אלא גזירה אטו, וגם זה צריך להבין מדוע אין בזה ענין מלאכה דרבנן, הא מבשל הוא.

אמנם בענין זה אפשר יותר להבין, דהא בחמה ממש מותר בישול, וא"כ מסתבר דגם בתולדות שגזרו בישול לא עשאוה כמלאכה, דהא תמיה לאינשי, דאם החשיבו בישול זה כמלאכה מדוע לא אסרוהו בחמה עצמה, אלא ש"מ דכל עניינו רק גזירה אטו, ולכך לא גזרו בחמה, דחמה באור לא מיחלף.

ויש להביא כאן דברי האגלי טל (אופה מד, ג' ד') בענין בישול בחמה, שרש"י (ל"ט ד"ה דשרי) פירש הא דשרי בישול בתולדות חמה, דאין דרך בישול בכך, והקשה דבשבת הנעשה שלא כדרכו (היינו כלאחר יד) עכ"פ מדרבנן אסור. וחילק דיש חילוק בין אם יש שינוי בנעשה או בעושה, כגון המוציא במרפקו דעצם הפעולה היא בחפץ היוצא, ובחפץ אין שינוי אלא שלא הוציאו כדרך המוציאין, וכן צינור שעלו בו קשקשין דמעמקן ברגלו, ויונק בפיו מן הבהמה (כתובות ס.) אין שינוי בחפץ רק בעושה, כל אלו פטורין בשבת משום מלאכת מחשבת, והם אסורין מדרבנן ככל פטורי מלאכת מחשבת, אך כשיש שינוי בחפץ פטורו הוא ככל התורה כשעושה שלא כדרכו (עיי"ש שמביא דוגמאות לכך).

וכתב אחר זה: מעתה המבשל בחמה כיון דיש שבח עצים בפת ותבשיל... וכשבישל באש יש שבח אש בהתבשיל, והוא שינה לבשל בחמה ששבח חמה בהתבשיל, הרי יש שינוי בהבישול הנעשה. [ואם יקשה זה בענין עיין באבן עזרא שמות י"ב ט']. וכמו שנחשב שינוי בין תולדת האש לתולדת החמה, כמו"כ נחשב שינוי בין יש בהפת כח חמה ליש בה כח האש, ושוב אין צריכין לטעם דמלאכת מחשבת אלא דלא חשיב בישול כלל, כמו במאכלות אסורות דלא חשיב אכילה כלל... וע"כ הנזרע בעציץ שאינו נקוב לא חשיב זריעה כלל, והקוצר פטור. וע"כ המבשל בחמה כיון שיש שינוי בנפעל מותר לתתלה, מיהו התולש מעציץ שאינו נקוב אסור לתתלה כיון שאין שינוי בנעשה הקצירה רק שנוזע מכבר בשינוי, עיי"ש עוד. ולפ"י י"ל דגם כשאסור בישול בתולדות חמה, לא החשיבוהו כמלאכה. ומצאנו עוד כמה נושאים הקשורים לענין זה.

בסימן ש"ח סעי' מ"א בביה"ל (ד"ה שלא תגרוהו) כתב בענין נשיאת קטן שיכול לדדותו בכרמלית: ואפילו למי שיכול לדדותו, דסבירא להו לכמה פוסקים דהנושא הוא איסור דרבנן, ג"כ אין להקל בכרמלית, כיוון דמדרבנן נשיאת החי הוא כמו שאר דברים ממש, שוב אין לחלק בזה בין כרמלית לרה"ר ממש. [ואינו דומה למה שאסרו מטעם גזרה, כמו לקמן בסמ"ע ש"נ סעי' א' דלא יעמוד אדם ברה"ר ויציא ראשו לרה"ר וישתה שם, ובכרמלית מותר, דהתם הוא רק מטעם גזרה שמא יביאם אליו ויבוא לעבור על איסור דאורייתא. ובכרמלית לא גזרו, משא"כ בעניינינו בעת שאסרו לישא בכרמלית לא חילקו בענין, ואסרו לישא בו כל דבר שאסור לישא אותו ברה"ר]. כן מוכח ממג"א בריש ס"ק ע"א דאפי' על קטן שיכול לדדותו יש על נשיאתו איסור דרבנן... וכ"כ הח"א והגר"ם... הרי שוב הדברים מפורשים ושם גם פירש טעמם, דלא חילקו.

בסי' שמ"ט ס"ה כתב השו"ע: אסור להוליך חפץ פחות פחות מארבע אמות, ואפילו בין השמשות ואפילו בכרמלית, והמעין בבית יוסף יראה שהביא מקור לדין זה דבין השמשות מתוס' בעירובין לד. ד"ה ואמאי, שכתבו דגם רבי שהתיר שבותין בבין השמשות מודה בשבות דפחות פחות מד' אמותיו, כמו שמודה בקנה גזור שמא יקטום (עיי' שם לד:), משום דבקי' יבוא לידי איסור שבת דאורייתא, וה"ה דבהאי שבות נמי יש להחמיר. אמנם למה שכתב דאפילו בכרמלית לא הביא מקור, וחידש מסברא דנפשיה.

והביא שם המשני'ב (ס"ק י"ט) וכן בביה"ל ד"ה ואפילו בכרמלית שני ביאורים באחרונים, ה"ט"ז (ס"ק א') הביא שכן מבואר בכל בו, אמנם בביה"ל כ' דלא נזכר זה בכל בו, עיי"ש. מ"מ ה"ט"ז ביאר סברא לדבר: ...משמע שאסור לתתלה פחות פחות מד"א, והחמירו בזה אפילו בבין השמשות דשאר שבותין שרי לדלעיל, מ"מ כאן יעבור בקלות ויציא חוץ לד', וע"כ החמירו אפי' בכרמלית כי קרוב הוא שיוציא חוץ לד'.

אמנם הגר"א בביאורו כתב ביאור אחר: ואפי', וכן בנו בשדה והוא בכרמלית כמ"ש בפ"ק דשבת (דף ו' עמ"א) א' ב', ואמר שם דאע"ג דקשיא וכו' ע"ש, דלא אמרו בפ"ק דשבת ופרק בתרא דעירובין דלא גזרינן גזירה אלא דווקא שאינו אסור אלא משום גזירה, אבל דבר שאסור ברה"ר משום שבות ה"ה שאסור בכרמלית, וזהו שאמרו בשבת צ"ד ב' אימור דפטר ר"ש ואע"ג דלכרמלית הוא. שם בסה"ת.

הנה ראשית הביא ראייה מדברי המשנה (צה): ר' שמעון אומר... וכן בנו נותן לחבירו וחבירו לחבירו אפילו הן מאה, ואמרינן בגמ' (צז): בנו מאי בעי התם, תנא דבי מנשה בשילדתו אמו בשדה, ומאי אפילו הן מאה, דאע"ג דקשיא ליה ידא אפ"ה הא עדיפא. ופירש"י אע"ג דקשיא ליה, שמשלטלין אותו מיד ליד. הא עדיפא, בשבתא ולא יטלטלנו הוא לבדו פחות פחות מד' אמות. והרי שדה הנה כרמלית כדאיתא בשבת דף ו', והיינו דשם איתא דבקעה הוי כרמלית, וסתם שדות בבקעה הן. הרי לן דאסור פחות פחות גם בכרמלית, ואפילו בנו דקשיא ליה ידא. ומיהו שם משמע דזה רק עדיפא, ואם אין עמו אנשים מותר, אך מסתבר דכל זה רק בבנו מפני הצורך (ולא גרע ממי שהחשיך דמוליך כיסו פחות פחות מד"א), ומשמע דללא זה איסורא איכא.

וביאר זאת דגזירה לגזירה לא אמרינן אלא בדבר האסור משום גזירה, ולא בדבר האסור משום שבות, ושוב ביאר בזה גמ' דשבת דף צ"ד שכבר הבאנו למעלה, דלכך אמר לו מתחלה אימור דפטר ר' שמעון מחיוב חטאת איסורא דרבנן מיהא איכא, אף דידיע דמיירי בכרמלית. ולכאורה צריך לפרש דבריו כדברי הרמב"ם והראשונים הנ"ל, ושבות היינו ענין מלאכה דרבנן שאינו אסור רק משום גזירה אטו. וכן משמע בדברי הרמב"ם הא כמוציא ממש לכרמלית דברים שהם משום שבות אסור, דחומרת השבות היא. אמנם הגאון חידד כאן את הדברים דההבדל הוא בין דברים שעניינם 'גזירה' לדברים שעניינם 'שבות'. ומה שכתב שם בסה"ת לכאורה כוונתו לספר התרומה, אמנם איני יודע היכן נמצא שם.

והנה לגוף הדבר נראה שלא הסתמך הגאון על סברת ה"ט"ז, דלשון התוס' שם הוא דבקי' יבוא לידי איסור דאורייתא, וכאן גם אם בקל יבוא, הא איסור דרבנן הוא. אמנם בדברי הגאון מתחדש דגם פחות פחות מד' אמות חשיב 'שבות', וכדברי הראשונים 'הוצאה' דרבנן.

ונראה לבאר זאת קצת, דאיתא בחידושי הריטב"א (שבת עד.) בהא דאתקיף לה רב יוסף וכי מותר לאפות פחות מכשיעור, שזה דינו כאופה פחות מכשיעור שהוא אסור ואפי' מן התורה למאן דאמר במסכת יומא דחצי שיעור אסור מה"ת, כן פירש"י ז"ל, ומיהו במעביר פחות פחות מארבע אמות ליכא אלא איסורא דרבנן כדמוכח בכל דוכתא, דבהא ליכא שום עקירת חפץ ממקומו. והיינו דפחות מד"א אין בו שום ענין מלאכה, בדרי' אענינו עקירת חפץ ממקומו, וכנראה כוונתו עפ"י דברי בעל המאור (ריש הוורק) וכן איתא ברמב"ם (עג. ד"ה ומועביר) דענין מעביר ד"א הוא דכל ד' אמות של אדם רשותו היא, וכשמוציא חוץ לד' אמות שלו מוציא מיקרי, ולכן כשלא עבר ד"א לא יצא כלל מרשותו. ולפ"י שפיר יש לומר דכשמעביר ד' אמות אך בפחות פחות, הא לבסוף העביר ושפיר שינה את מקום החפץ, והוי מלאכה מדרבנן. והדברים מאירים.

א"כ שני דברים חמורים יש בפחות פחות מד"א, גם שקרוב הוא למלאכה דאורייתא ברה"ר ולכן לא מתיירם בבין השמשות, וגם שנחשב מלאכה מדרבנן ואסור אף בכרמלית.

אמנם קצת יש להסתפק בדעת המחבר, שבבית יוסף לא הביא מקור, ובשלמא אם דימה זאת לבין השמשות שכבר הביא שם, אך שיתכוין לחדש זאת מכח ענין אחר שלא הובא בדבריו שם, קצת צריך לעיין בזה. ובדעת ה"ט"ז נראה דלא חשיב כמלאכה דרבנן כיון שהם מעשים נפרדים, ובכל מעשה ומעשה אין ענין מלאכה. אמנם הא מיהת נראה דכרמלית ודאי הוי מלאכה דרבנן, דאי לא הכי לא מסתבר שהיו גזורים אפילו בדברים הקרובים לאיסור.

ויש קצת לדמות לדברי ה"ט"ז את דברי התוס' (שבת יא: ד"ה אמר אביי) דדווקא בהוצאה גזר אביי גזירה לגזירה, ומסתמא כוונתם דבה מצוי להכשל. ומחדש ה"ט"ז שיש דברים שגם רבא מודה, כשמאוד מצוי המכשול. ואולי זה בכלל 'כולה חדא גזירה', דאי לא הא לא קיימא הא.

והנה בביאור הלכה (ד"ה ואפילו בין השמשות) עמד על זה דשבות דפחות פחות חמור הוא משבות של הוצאה מכרמלית לרשות היחיד ולרשות הרבים, דהוצאה שריא בבין השמשות לצורך מצוה (כדמוכח בעירובין שם ברש"י ותוס'), ובפחות פחות מד"א ס"ל להתוס' וסיעתם דאסור בבין השמשות. וכתב עוד: ולפי זה במקום דמתירין פחות פחות מד' אמות אפילו ברשות הרבים, כגון מי שהחשיך לו בדרך ואין עמו נכרי וכו', כל שכן דיש לנו להתיר הוצאה מכרמלית לאיזה רשות. וקשה, דבסימן רס"ו כתב ה"ט"ז (וכמו אחרונים, וכמו שהעתיקתי שם במשנה ברורה) דאינו מותר רק בטלטול פחות מד' אמות, ולא בהוצאה מרשות לרשות אפילו לכרמלית, וצ"ע.

ולדברינו יש ליישב, דיש לומר דלגבי פחות פחות אף שקרוב הוא למלאכה דאורייתא אך לא הוי כמלאכה דרבנן, התיירו במקום שהוצרך לכך ואין אפשרות אחרת, אך איסור דרבנן שנחשב כמלאכה לא רצו להתיר, והשווהו לגבי זה כדאורייתא.

ולגבי בין השמשות התיירו איסורים דרבנן אף שנחשבים כמלאכה, מפני צורך המצווה כיוון דהוי זמן של ספק איסור, ולא התיירו איסורים שקרובים הם למלאכה דאורייתא.

כללו של דבר, מצד חומרת האיסור ודאי מלאכות דרבנן יותר חמורות, ולכן לצורך מי שהחשיך לא התיירו. אך להתיר בבין השמשות באופן גורף, אף אם מפני צורך מצוה הוא לא רצו להתיר משום דבקי' יבוא

דעירובין (צט)... דבכרמלית מותר משום דהיא גופה גזרה, ואנן ניקום ונגזור גזרה לגזרה. אמנם זה פשוט דכאן אינו עניין מלאכה אלא גזרה שמה יפול, ולא גזרו בכרמלית.

ודומה לזה הביא הב"י בסוף סימן שני"ג מהרשב"א (שם) והתוס' (עירובין צח): בדף אחד היוצא על אויר כרמלית, כל שהוא גבוה י' מותר (להשתמש עליו) בין רחב בין קצר, ואפילו כלים שאינם נשברים. וגם זה כיון דרק משום גזרה הוא דלמא נפיל ואתי לאתויי, לא גזרו בכרמלית.

ובשו"ע סעיף א' פסק לדינא דבכרמלית מותר לזרוק, ובמשנ"ב (סק"ה) ביאר דכיון דאיסור כרמלית אינו אלא מדרבנן לא גזרינן שמה יפול דהוי גזרה לגזרה. אמנם בביה"ל (ד"ה בכל גווני) כתב: עיין משנ"ב, והנה כל הסעיף מיירי בלמעלה מעשרה וכמשי"כ במשנ"ב (סק"ג לגבי רשות הרבים), ואם הוא למטה מעשרה לענין כרמלית עיין בסו"ס שמי"ט במשנה ברורה ובביאור הלכה, דשייך ג"כ לעניינינו.

כוונתו, דבס"ק ג' הביא דברשות הרבים אסור לזרוק מבית לבית למטה מעשרה גם אם הם שווים, וליכא חשש דילמא נפיל החפץ לרה"ר, ומקורו מהמג"א, ועיין בשע"צ שהביא ראה מהרמב"ם (פרק י"ג הט"ז) וכן כתב בב"ח ריש הסימן, עיי"ש. וטעם הדבר אינו יודע בבירור (ואולי כמו שאסור לכו"ע להעביר חפץ מרה"ר לרה"ר דרך רה"ר (עיין חזו"א סי' ק"ג ט"ק י"ט), דיש כאן עניין הוצאה, ה"ה לזרוק גזרו), אמנם אין הוא מחשב דשמה יפול, כנ"ל.

וכתב כאן הביה"ל דבכרמלית תליא בדבריו סו"ס שמי"ט, דהיינו לטעם הט"ז דאסור פחות פחות מדרבנן אמור בכרמלית, משום שקרוב הוא לבוא לידי איסור, כאן לא שייך, דמסתמא ליכא חשש דילמא נפיל, ולטעם הגר"א דמשום שבות דהיינו מלאכה דרבנן, מסתבר דאסור כאן, דמסתמא עניין מלאכה יש כאן, ולשיטת האחרונים המתירים שם, גם כאן צריך להיות מותר. אמנם שם בביה"ל בסופו כתב לצדד דחשיב שבות דשבות ושירי במקום מצוה, וראיתי מציינים דגם לזה כוונתו.

אך קצת יש לדון דיש לומר דכאן לכו"ע אסור עכ"פ שלא במקום מצוה, דרק שם יש מקום לומר דלא חשיב מלאכה דרבנן כיון שכל הולכה והולכה היא פחות ואין בה שינוי מקום, אך כאן מסתמא דחשיב מלאכה דרבנן, אמנם דבריו סתומים, אך אינו מופקע לומר דאינו מתכוין לומר דתלוי בכל השיטות, אלא רק לרעיון שבדברים, ולומר שיש ספק אי שרי במקום מצוה, ואכתי צ"ע. מכל מקום, גם אם נאמר דהט"ז פליג כאן, הביה"ל גופיה ודאי סובר כדעת הגר"א כמפורש בדבריו בס"י ש"ח שהבאנו לעיל, דשאני גזרות מאיסורין ברה"ר.

אגב, בגדר האיסור אח"כ הבחנתי בדברי החזו"א (סי' ק"ג ס"ק י"ט) שהביא דברי הביה"ל הנ"ל וכתב: עיין במ"ב בביה"ל שכתב דזה דווקא למעלה מ"י, אבל למטה מ"י הרי איכא עקירה מרה"ר לכרמלית, ואף דליכא הנחה י"ל דאסור, וכי"מ במדרכי שהביא הרמ"א סימן שני"ה ס"א וכמשי"כ לעיל סי' ל"ד סק"ז. הרי דביאר גדר הדבר דאסור משום עקירה ללא הנחה, אמנם צריך לומר דלא דמי לזה עוקר וזה מניח, דשם הוכחנו לעיל דלא חשיב מלאכה דרבנן, וגם לא דמי כלל לטעם הט"ז דקרוב להכשל, דרק שם שיש אדם אחד שלוקח, אך מכאן מן הסתם לא יפול, וא"כ הו"ל למישרי בהדיא גם ללא צורך מצוה. וכנראה כאן שאני מהתם, דהכל עושה כאן אדם אחד. אך בהמשך נראה מהחזו"א דמדמה ליה לזה עוקר וזה מניח (במה שהקשה בסוגיא דעירובין ס"ז גבי אישתפוך חמימיה, מדוע לא הביאו לו בזה עוקר וזה מניח, משמע דהכל עניין אחד). ואולי הוא פליג ומשווה ליה מלאכה, וצ"ע. אח"כ חשבתי דאולי כוונת החזו"א להוכיח במכ"ש, דאם זה עוקר וזה מניח אסור, כ"ש וזרק או מעביר דיש בו עניין מלאכה טפי, וצ"ע.

ובסי' שני"ה במשנ"ב ס"ק י"ט כתב לגבי שתי ספינות, דאם גבוהים מן המים עשרה מותר לזרוק מזו לזו אפילו אינן קשורות, והק: ואף על גב דמושיט אסור בדינטא אחת אפילו למעלה מעשרה כמו שכתוב בסוף סי' שמ"ז, הכא איירי בשתי דיטות זה כנגד זה, דאפילו למטה מעשרה הוא רק איסור דרבנן, ולכך שרי לגמרי להושיט. והנה ברשות הרבים איתא להדיא בשע"צ סי' שמ"ח סק"א דאסור אפילו למעלה מעשרה ואפילו בב' דיטות, וע"כ דכוונתו רק בכרמלית, ומה שלא גזרו אטו רה"ר, משום דגם ברה"ר הוא רק גזירה דרבנן. אך גם לא גזרו אטו למטה מ"י אף דשם אינו רק מטעם גזירה אטו, דגם במלאכות דרבנן אין גזרים אטו אלא רק בדברים שהם כעין מלאכות, ובהו הדבר מוסכם.

יש עוד מקום לעיין במח' הראשונים (בסוגיא דעירובין פ"ז) המובאת בב"י ובשו"ע סי' שמ"ז סעי' א' אי מותר להחליף ברשויות דרבנן, אם זה תלוי בדברים אלו, דיש מקום לומר דהחשיבו את ההחלפה כהוצאה ואו יאה אסור גם ברשויות דרבנן, ויש מקום לומר דלא אסור אלא דילמא אתי לאפקוי ולעילוי להדיא, וא"כ הוי גזירה אטו ואינו אסור ברשויות דרבנן. ועיין ברש"י שבת ו. (ד"ה ובלבד שלא יטול) דמזלול באיסורי שבת לתחלה לגרום הוצאה מרה"ר לרה"ר, וגזירה דלמא אתי לאקולי ולאפקוי להדיא מרה"ר לרה"ר. משמע דרק הוי גזירה אטו, מתוך שמזלול, אך אולי טעם הפשוט נקט, וצ"ע.

והנה בשו"ת שואל ומשיב הנ"ל (תניינא ב' ה') הביא דברי תרומת הדשן סי' ס"ב שהתיר אמירה לעכו"ם בפסיק רישא, והובא ברמ"א סי' רנ"ג בסופו (גבי היסק תנור בית החורף ע"י השפחה), וז"ל: הוא גם משום דבאמת אין איסור בזה, ולא מיקרי מלאכה בעצמותו מה שאומר לעכו"ם, ורק שחז"ל אסרו זאת משום שבות, ובכה"ג כל שאינו מתכוין לא שייך זאת, מה שאין כן היכא שהוא מלאכה בעצמותו. הרי שסובר דאמירה לעכו"ם לא חשיב כמלאכה אלא שמה יבוא לעשות (כדברי הרמב"ם הל' שבת פ"ו הל' א'), ולכן כל שאינו אומר ממש שרי, דלא יבוא לעשות.

אמנם בשו"ת שבט הלוי (ח"ה סי' ל"ח) דן מה יותר חמור, אמירה לעכו"ם בשבת או מלאכה ע"י ישראל בשינוי. וכתב דלא מיבעיא לסמ"ג המסתפק שמה אמירה לעכו"ם דאורייתא היא (הובא בבית יוסף סו"ס רמ"ד) דודאי חמירא, אלא אפילו לרוב הפוסקים דמדרבנן היא (והיראים מתחלה כתב דמדאורייתא ולבסוף חזר בו), מ"מ אמירה לגוי חמור לעומת שלא כדרכה של ישראל, והוא עפ"י המבואר באו"ח סו"ס שמי"ט...

שרו אלא באגודו בידו, אבל אם אין אגודו בידו לא יחזירנו לאסקופה אף על פי שהיא כרמלית, דמכל מקום איסור שבות איכא, וק"ל כר' יהודה דסבר דאיסור שבות עומד בפני כתבי דמוקי לה בכרמלית, ומשמע דדווקא אגודו בידו, ולרבה דמוקי ברשות הרבים יש מקום לדון דאולי שרי בכרמלית אפילו אין אגודו בידו.

אך בב"ח מפורש לא כך, שכתב: ונראה דאף לרבינו (היינו הטור שהתיר גם ברה"ר) אם קורא בכרמלית ונפל כוליה מידו לרה"ר, או קורא ברה"י ונפל כולו מידו לכרמלית, אסור לגוללו אצלו אפילו באסקופה הנדרסת, דמ"מ איסור שבות איכא, וק"ל כר' יהודה דאיסור שבות עומד בפני כתבי הקדש, ולא שרי לגלול אצלו באסקופה הנדרסת אלא היכי דאגודו בידו, וכיוצ"ב כתב בבית יוסף אליבא דאב"י, והובא במשנ"ב סק"ה לדינא, וכן בשם המג"א.

ויש לעיין דכמו שהתירו אגודו בידו אפילו ברשות הרבים, כמו"כ יש להתיר כרמלית, דהא תרומיהו איסור דרבנן נינהו. אמנם עפ"י הדברים הנ"ל מבוארים הדברים, והוא שכתב הב"ח בדבריו דמכל מקום איסור **שבות** איכא... דאיסור זה דהכנסה והוצאה בכרמלית חמיר, דבשם 'שבות' נקרא ומלאכה דרבנן.

ואיתא עוד בב"י: וכתב הרב המגיד ומתוך הסוגיא משמע דדווקא כתבי הקדש, אבל שאר דברים מ"כ נחו להו אסור אפילו תוך ד' אמות, וכן כתב הרשב"א ז"ל. אבל בהגהות אשר"י כתב בריש שבת (סימן ה') דהא דתנן דנתגלגל הספר מידו גוללו אצלו, לאו דווקא ספר אלא אפילו דבר אחר לרבא דלא גזר גזירה לגזירה, עכ"ל. ולדעת הרשב"א והרב המגיד קשה דהוה ליה גזירה לגזירה, וצריך עיון. ומכל מקום אין להקל ראש במה שהם החמירו.

והדברים ברורים דלא מיירי כאן הב"י אלא בכרמלית, דברה"ר והאסקופה רה"ר הא חד דרבנן הוא, אלא כוונתו דאף לאב"י והפוסקים כמותו דמיירי בכרמלית, רק בכתבי הקדש מותר. ומסתמית דבריו משמע דגם לדין דפסקינן כרבה דשרי גם ברה"ר, בשאר ספרים אסור אף בכרמלית, דבהא לא פליגי אב"י ורבא. וכן פסק הרמ"א לדינא בסעיף א': ודווקא בכתבי הקדש, אבל בשאר דברים אסור אפילו לא נפלו אלא לכרמלית. (המגיד פרק ט"ו ורשב"א).

ואף לדלינא פסק השו"ע כרבה, והבית יוסף הקשה דהוה ליה גזירה לגזירה, הנה היה מקום לומר דזה חשיב מלאכה דרבנן, ולכן אסור גם בכרמלית. אמנם מהדברים דלעיל מוכח לא כך, מדלא התירו בנפל כולו לכרמלית ש"מ דלא התירו מלאכה דרבנן כאן, וא"כ ע"כ אגודו בידו שהתירו לא חשיב מלאכה דרבנן, ושפיר הקשה הבית יוסף. וטעמא דלא חשיב מלאכה, נראה פשוט דחסר כאן בעקירה, דאגודו בידו ואין זה דוגמת מלאכה.

והנה באבן העזר כאן נראה דמיישב מדוע אסרינן ולא חשיב גזירה לגזירה, עיי"ש דמביא דברי הרב המגיד הנ"ל ומקשה קושיות אחרות, ומבאר כוונת הרב המגיד, דמבואר בסוגיא לאוקימתא דאב"י דבאיסקופת כרמלית ורה"ר עוברת לפנייה אם נתגלגל בתוך ד' אמות מותר, חוץ לד' אמות אסור. והא דלא חיישינן דילמא זריק להו, דאין מורקין כתבי הקדש, ש"מ דבשאר ספרים טעמא דאסור, משום דילמא נפיל כוליה מידו, ואו יורקם לרה"ר ויעבור דאדאורייתא. וזוהי כוונת הרב המגיד דבשאר ספרים אסור, היינו דווקא באיסקופת כרמלית ורשות הרבים לפנייה דשייך איסור דאורייתא, מרה"ר לבית, ולא כשהאיסקופא רה"י וכרמלית לפנייה, ומכח זה חלק על הרמ"א שאסר גם 'בנפלו' לכרמלית, והיינו בכרמלית עוברת לפנייה.

עוד הביא מדברי המג"א סק"ד גבי היה קורא בספר על ראש הגג ונתגלגל ראש האחד מידו, עד שלא הגיע ל"י טפחים התחוננים גוללו אצלו וכו', דבשאר דברים אסור, וכתב דג"כ ליתא, דאם יכול לבוא לידי חיוב חטאת גם ספר היה אסור, אלא ע"כ דאין יכול לבוא לידי חיוב חטאת, ע"כ גם שאר דברים שרי.

וכתב: כללא דמילתא דגם לדעת הה"מ ורשב"א אין חילוק כלל בין ספר לשאר דברים, לעולם היכא דיכול לבוא לידי חיוב חטאת גם בספר אסור, והיכא דאין יכול לבוא לידי חיוב חטאת גם שאר דברים שרי... וכן דעת רש"י שכתב והא לא נח, ואפ"י שבות ליכא, עכ"ל רש"י. וכן מבואר בתוס' דלא דמי להוציא ידו מלאה דאסור להחזירה, ע"ש. וכן כתב הריטב"א בבית יוסף סי' שני"ד. ובוה יש לתרץ דעת רש"י דף ל"ד מה שהקשו שם התוס' ד"ה או בראש. וכן מה שהקשה הט"ז על דברי ריטב"א בסי' שני"ד דברי שגגה הן, דאם היה יכול לבוא לידי חיוב חטאת היה אסור גם בספר.

[שם מיירי גבי בור העומד ברה"ר, דבעי חוליא גבוה עשרה, והקשה הריטב"א הובא בב"י, מדוע בענין גבוה י', דהא כיון דאגודו בידו כי מייתי לה מרה"ר לרה"ר אפילו שבות ליכא כדאיתא בסוף פירקין, ותירץ דבפחות מ"י אסור דילמא מינגדר ליה, דמן הסתם נח באמצע האויר וכו', עיי"ש. ובט"ז (סק"ג) הקשה דגם בסי' שני"ב יש חשש דילמא נפיל כולו ואתי לאתויי ד' אמות ברה"ר, לפיכך צריך לומר שם באסקופה הנדרסת, ולא גזרינן כן משום בויון כתבי הקדש, וכן לשאר ת"י שם יש טעם למה לא גזרינן כן, וא"כ כאן באגודו בידו נמי יש ודאי לגזור דלמא נפיל כל הכלי מידו וילך למטה ויביאנו מרה"ר לביתו, ושבות זה ודאי אסור. זהו נ"ל פשוט, ונעלם ממנו כוונת הריטב"א בקושייתו].

והסיק: העולה מזה בהיה יושב על אסקופת רשות היחיד ולפניו כרמלית, ונפל מקצת החפץ מידו אל הכרמלית וראש השני בידו, יכול לגלול אצלו אפילו שאר דברים. וכן אם רה"ר לפניו ונפל ראש האחד מידו ולא נח מידו רק תלוי באויר רה"ר, גם בשאר דברים ליכא שבות ויכול לגלול אצלו.

עוד איתא בסי' שני"ג בראשו בב"י מהרב המגיד (שבת פט"ו ה"ח) בשם הרשב"א בעבודת הקדש (שער ג' סי' ה'), שאם כרמלית עוברת בין ב' בתים שרי לזרוק מאחד לחבירו אפילו אחד גבוה (ולא חיישינן דילמא נפיל ואתי לאתויי), וכתב: ונראה דטעמא משום דק"ל כרבה דאמר בפ"ב

להכשל. ובמי שהחשיך שהוא מקרה מיוחד הקילו, ורק אם אין לו אפשרות אחרת. ועיין עוד בביה"ל (ד"ה ואפילו בכרמלית) שהביא נפק"מ בין הט"ז לגר"א, אם לדעת רש"י דמתיר פחות פחות מדי"א בביה"ש, שרי גם בכרמלית.

והנה בשו"ע (סעיף ג) איתא: מותר לו לאדם לעקור חפץ מרשות הרבים וליתנו לחבירו שאצלו בתוך ד' אמותיו, וחבירו לחבירו שאצלו, אע"פ שהחפץ הולך כמה מילין ברשות הרבים, ובלבד שלא יוציאנו חוץ מתחום שלו. והנה בביאור הלכה (סעיף ג' ד"ה וחבירו לחבירו שאצלו) כתב: מלשון זה משמע דדווקא ע"י הרבה בני אדם שכל אחד מוליך פחות מד' אמות, ובפרי מגדים סימן רס"ו משמע דסבירא ליה דאפילו ע"י שני בני אדם נמי שרי [דהיינו שאחד מוליך מתחלה פחות מד' אמות, ונתנו לחבירו שיוליך גם הוא פחות מד' אמות, ואח"כ לוקחו ממנו ומוליך עוד פחות מארבע אמות ונתנו לחבירו וחזר עוד חלילה]. אבל איני יודע מניין לו, שאפשר דכיון שזה האדם מוליך כמה פעמים פחות מד' אמות, הרי הוא בכלל גזרת חז"ל שאסרו להוליך פחות פחות מד' אמות, אם לא למי שהחשיך לו בדרך המבואר בסימן רס"ו.

והנה ניהוי אגן, דלטעם הט"ז שפיר יש להקשות, דקרוב הוא להכשל כיון שעוסק הרבה בהולכה, אך לטעם הגר"א דחמיר משום שהוא שבות דרבנן, יש לומר דזה שייך רק כשלבסוף העבירו ממקום זה ד' אמות, ואף שלא עשה במעשה אחד החמירו חז"ל והחשיבו את התוצאה כמלאכה, אך כאן שאת ההולכה השנייה דהיינו ההוצאה מהרשות הראשונה עשה חבירו, בזה אינו חמור ושפיר שרי ככל פחות מד"א.

אמנם זה לא קשיא מידי, דכאן ברשות הרבים מיירי, והא מפורש בתוס' דטעמא דלא התירו בבין השמשות הוא משום שקרוב למלאכה דאורייתא, וא"כ גם בזה יש לאסור, ורק לכרמלית הוצרך הגר"א לפירוש. אמנם נפק"מ אם בכרמלית נצריך כמה אנשים למשמעות לשון השו"ע, דאם חומרת כרמלית משום שקרוב להכשל, גם כאן קרוב הוא להכשל, ואם משום שהוא מלאכה דרבנן, כאן אינו, ושרי גם בב' אנשים להגר"א. ונראה דבצירוף משמעות דברי הפמ"ג דשרי גם ברה"ר, יש להקל בכרמלית.

והנה לעיל בשער הציון (סי' י"ד) הביא מחלוקת אחרונים אם מותר זה עוקר וזה מניח בכרמלית, דבאבן העזר כתב תקנה כשמכניסים ספר תורה ומעבירין דרך כרמלית, ע"י זה עוקר וזה מניח, ובבית מאיר חולק ואוסר גם באופן זה.

והנה עיינתי בתוך דברי האבן העזר, ושם הביא פלוגתא אחרונים בריש סי' שכ"ב אם מותר זה עוקר וזה מניח בכרמלית. וצ"ע דלא מצאתי שם כלום, וכנראה צריך להגיה שני"ב (עיי"ש דהאריך להוכיח דאגודו בידו ועומד באיסקופה רשות היחיד ונפל לכרמלית - ודאי שא"י להחזיר, אך הרמ"א ועוד שם פליגי, וכוונתו נראית כאן לדמות אגודו בידו לזה עוקר וזה מניח, דכמו דכאן כל אחד לא עשה כי אם עקירה או הנחה, גם שם לא עשה אלא הנחה ולא עקירה, דאגודו בידו לא חשיב עקירה). וכתב דאף לדעת החולקים, כאן כיון דצורך מצוה הוא דשרי להוליך פחות פחות מד"א, ה"ה דשרי במילה וכן בהכנסת ספר תורה. וגם זה צ"ע, דהיכן מצינו דהתירו פחות פחות מד"א.

ובבית מאיר חלק על דבריו, ונראה שהבין דמקור מהט"ז (סי' שמי"ט סק"א) שכתב להתיר במקום מילה פחות פחות מד"א, וכתב הוא דשם מיירי בכמה אנשים, ולאדם אחד ודאי לא התירו, ועוד דבכרמלית ודאי אסור זה עוקר וזה מניח, דהא התוס' (שבת לג. ד"ה והא אי בעי) כתבו דזה שבות חמור דאסור גם בבין השמשות.

ולדברינו יש לדון, דבשלמא אם כשיטת הט"ז דמשום שקרוב למלאכה, גם כאן יש לאסור. אך אי משום דעת הגר"א דמשום דבר האסור משום שבות, מסתבר דאין עניין מלאכה בזה עוקר וזה מניח, דכל אחד לא עשה מעשה שלם. ובוה יבוארו דברי אבן העזר במה שכתב מתחלה, דזהו טעם להתיר, ובענין סי' שני"ב יש עוד לדון בהמשך דברינו א"י"ה. אך את סוף דבריו עדיין יש לבאר, היכן מצינו ככה"ג היתר כזה לטלטל פחות פחות, וצ"ע.

אח"כ ראיתי בחזו"א (סי' ק"ג ס"ק י"ט) שהביא ראיות דאסור עקירה ללא הנחה בכרמלית, א. מתוספתא עירובין פרק ח', ג' דיטאות וכו' עליונה ותחתונה של אחד ואמצעית של אחד ל"ו ישלש וכו' דרך אמצעית וכו', והובא ברמב"ם פ"ד מה"ע הכ"ו. ב. בעירובין פט. מאי לאו דשרי לטלטולי דרך כותל וכו', מבואר מכל זה דעקירה בלא הנחה ברשויות דרבנן אסור, וכתב דעדיין לא שמענו למקום מצוה. ג. בינוקא דאישתפוך חמימיה (עירובין סז): מדוע לא עשו ע"י זה עוקר וזה מניח (ומשמע דגם במקום מצוה אסור), וכתב וי"ל דשבות דאמירה לעכו"ם קיל טפי וכדאמר שם. אך מ"מ חזינו דודאי אסור הוא שלא במקום מצוה, דאי היתר גמור הוא א"כ יש להתיר שם בפשיטות, ולא באמירה לעכו"ם שרק במקום מצוה מותרת.

ובסימן ש"ג איתא בשו"ע (סעיף ג'): רוקו שנתלש מפיו ומוכן לזרוק, יש מי שאומר שלא ילך ד' אמות ברשות הרבים עד שירוק, וכתב בביה"ל (ד"ה ברשות הרבים): מסתפקנא אם מדאורייתא הוא או מדרבנן, שהם אמרו שהוא דומיא דנושא משא בשבת, ונפק"מ לענין שנגזר דבר זה גם בכרמלית, עיי"ש שנטה לומר דמדאורייתא הוא וגם בכרמלית אסור. רק דן לבסוף דאפשר להקל בכרמלית גמורה משום דגם ברה"ר יש חולקין ומתירין. מכל מקום יש לדון דלמא גם בכרמלית יאסר כיון שהוא כעין מלאכה דרבנן ושבות, דהא כיון שנעקר חשיבא עקירתו עקירה והנחתו הנחה. אמנם נראה דמסתברא ליה דלא חשיב מלאכה, כיון דאם אינו מדאורייתא טעמו משום דבטל לגופו, ואין כאן עניין הוצאה כ"כ.

בסי' שני"ב כתב הטור: היה קורא בספר על האסקופה, ונתגלגל ראש האחד מהספר מידו ונשאר ראש השני בידו, גוללו אצלו אפילו נתגלגל חוץ לארבע אמות, ואפילו ברשות הרבים והאסקופה ברשות היחיד, והרמב"ם ז"ל כתב דדווקא תוך ד' אמות... ובבית יוסף הביא מקור הסוגיא בעירובין צח. ולרבה מיירי באסקופה רשות היחיד, ולאב"י באסקופה כרמלית ורשות הרבים עוברת לפנייה, עיי"ש. והוסיף הב"י: ומשמע דלא

וכתב הגר"א... הנה הורנו הגר"א ז"ע יסוד חדש שיש בין איסורי דרבנן של שבת ב' גדרים, גדר גזרה וגדר שבות, ואע"ג דגם שבות כעין פחות מד' אמות הוא ביסודו מדין גזרה, מכ"מ הטילו עליו חומר שבות וגזרינן דרבנן זה גם ברשות דרבנן, משא"כ דרבנן שלא נכנס בגדר שבות. והשתא נחזי אנו, דלשית רש"י ודעימיה שאמירה לגוי נכנס בגדר דובר דבר (והוא בעבודה זרה טו.). הא כתב רש"י בביצה לו. דגורנין אין מקדישין משום מקח וממכר, אף דמקח וממכר גופא רק דרבנן, משום דמו"מ נפקא לן מקרא דממצאו חפצך יעשה"ה, ובהאי קרא גופיה כתיב דובר דבר, ועוד דהא כתב הפמ"ג במ"ז סו"ס רמ"ג דאמירה לגוי כיון שיש לו אסמכתא מקרא דכל מלאכה לא יעשה כמש"כ הרמב"ן והיראים, נחשב בחומר שלו כדאורייתא. וכ"ז באמירה לגוי במלאכה דאורייתא, אבל מלאכה שלא כדרכה ע"י ישראל אולי לא נחשב רק גזרה דלמא יעשה כדרכה, ולא נחשב עדיין שבות עפ"י יסוד הגר"א הנ"ל, וגם אין לו שום אסמכתא מקרא, ע"כ קיל טפי מאמירה לגוי כנ"ל.

ואח"כ כתב דתלוי בטעמי איסור אמירה לעכו"ם, דלרש"י הנ"ל איסור עצמי הוא, ולהרמב"ם דמשום שמה יבוא לעשות קרוב לומר דיותר יש לחשוש כשהישראל עצמו עושה אף דבשינוי, ולטעם הפוסקים דמשום שליחות יש להסתפק אם זה גורם להחמיר יותר. וקצת יש להעיר דלא הביא שהדבר מפורש בראשונים, אמנם גם הגר"א עצמו לא הביא מדברי הראשונים. ואולי בגר"א כתוב יסוד אחר, לא משום מלאכה דרבנן אלא שכל הדברים שמם 'שבות' חמורים טפי, אמנם צ"ע מהיכן נדע להבחין ביניהם.

והשכט הלוי הנ"ל דימה זאת לאמירה לעכו"ם, דאי משום דובר דבר ודאי חשוב שבות, אך אם כוונת הגר"א כהראשונים אי"כ כאן אין מלאכה דרבנן אלא אמירה בעלמא. אמנם גם אם הגר"א אינו מפרש כהראשונים אלא במהלך אחר, מ"מ מדוע לפסוק כהגר"א ולא כהראשונים, והא גם הט"ז פליג.

אמנם יש לומר ולקיים הדברים, דגם אם כוונת הגר"א כהראשונים, מדבריו יש רק להוכיח דדבר שהוא משום גזירה קיל. ואם נדון לגבי אמירה לגוי, תלוי הוא בטעמי הדבר, דאי משום דובר דבר ודאי חמיר, כמבואר ברש"י בביצה שהביא בשב"ה"ל, ולא מחומרת שבות שכתב הגר"א, וצ"ע.

אמנם יש לנו להוכיח דאמירה לעכו"ם יש בה חומרא, דהא שבות דשבות יש בו פלוגתא גדולה בראשונים אם מותר, וגם למתירין רק במקום צורך מצוה או מקצת חולי וכו' כמבואר בטור ושו"ע (סי' ש"ז סעי' ה'), ואמאי הא גזירה לגזירה הוא, ומשמע דחשיב כמלאכה דרבנן, וטעמא כמו שכתב השכט הלוי הנ"ל, ויש גם לדון דגם אי טעמא משום שמה יבוא לעשות, אולי שוב נתנו לזה גדר של שליחות, וצ"ע.

עוד מצאתי מקום להעיר ולדון אם פירוש דברי הגר"א הוא כפשוטו דיש דברים הנקראים שבות ויש דברים הנקראים גזירה, דברש"י (עירובין ל"ג) איתא דכל איסור שבת וי"ט דהוא מדרבנן מיקרי שבות. (ולמעשה גם ברמב"ם (ריש פרק כ"א מה"ש) מבואר דגם דברים האסורים משום שמה יבוא לעשות נקראים שבות, אך כבר כתבנו לעיל לדון אם פירוש דברי הרמב"ם כפשוטו).

אמנם זה מצוי דאיסורי שבת חמירי טפי דנקראים בשם 'שבות', בתשובות הרד"ך (בית כ"ב חדר ו') צויין במג"א (סי' ש"ז סק"ה), והארכתי בזה במקום אחר בס"ד (בסימן העוסק בחומרא באמירה לעכו"ם), אך שם קאי על כל איסורי שבת, וצ"ע.

אגב, בעניין מלאכה דרבנן מצאתי מקום שכתוב לשון זה, אך ודאי אינו כפשוטו, והוא בעירובין צו. בתוס' (ד"ה מיכל בת כושי) שכתבו במה דמשמע שם בסוגיא דאסור לנשים לסמוך ולתקוע בשופר אם פטורות אף באינו מצוה ועושה, וז"ל: ותקיעת שופר וסמיכה נמי דמעכבין למאן דלית ליה רשות, לאו משום דמיחזי מוסף אלא משום דתקיעה מלאכה דרבנן היא כדאמר בפרק כיסוי הים (חולין פד): דאין ודאה דוחה שבת... ואיזה עניין מלאכה שייך בתקיעה, אלא משום עובדין דחול כדאיתא בר"ן ריש שבת. וכנראה דאין כוונתם בדווקא, אלא שאסור מדאורייתא, וצ"ע.

עוד יש לציין דבדבריהם הדומים למלאכות יש דברים שואסרו מדברי שהחשש שיש שידמה למלאכה דאורייתא, וכדברי החי"א, ויש דברים שנאסרו אף שהחשש אינו ישיר. ומצינו ב' דוגמאות לדבר: בשבת ו. איתא עומד אדם על האיסקופה ונטול מבעל הבית ונותן לו, ונטל מעני ונותן לו, ובלבד שלא יטול מבעל הבית ויתן לעני, מעני ונותן לבעל הבית, ואם נטל ונתן שלשתן פטורין. ופירש רש"י (ד"ה ובלבד שלא יטול) דמזולל באיסורי שבת לכתחלה לגרום הוצאה מרה"י לרה"י, וגזירה דלמא אתי לאקולי ולאפוקי להדיא מרה"י לרה"י. הרי דלא פירש דבסתם מפני שדומה למלאכה אסרו אלא דמזולל, נראית כוונתו דמתוך הזולזול שזולזל עוד ועוד יבוא לבסוף להקל גם במלאכה דאורייתא ממש.

עוד איתא ברמב"ם (פ"ו מה"ש הל' א') בטעם איסור אמירה לעכו"ם אסור לומר לנכרי לעשות לנו מלאכה בשבת אע"פ שאינו מצוה על השבת, ואע"פ שאמר לו מקודם השבת, ואע"פ שאינו צריך לאותה מלאכה אלא לאחר השבת. ולבר זה אסור מדברי סופרים כדי שלא תהיה שבת קלה בעיניהן ויבואו לעצמן. הרי שלא כתב בסתם שיבא לעשות בעצמו, אלא מתוך שיאמר תהא השבת קלה בעיניו ולבסוף יבא לעשות בעצמו.

עוד ראיתי להביא כאן דגם לאב"י דגור גזירה לגזירה, כבר כתבו התוס' (שבת יא: ד"ה אמר אב"י) דדווקא בהוצאה גזר אב"י גזירה לגזירה. ובטעם הדבר פירש בחידושי הר"ן וז"ל: הכא בהוצאה מתוך שהיא קלה בעיני כל אדם, שברה"י מותר לפנות חפצים מזוית זו לזוית זו, ס"ל לאב"י דמחמירין בה וגזרינן בה גזירה לגזירה.

אמנם ברמב"ן כתב: פי' לאו למימרא דסבר אב"י בכל מקום דגזרינן גזירה לגזירה, אלא בכיצא בזו, לפי שעשו כרמלית כרה"י לכל דבר. ומצאתי במקצת הנסחאות ואב"י אמר לך כולה חזא גזירה היא. הרי דכתב יסוד זה שכתב בדף צד דעשאוה כרה"י, לבאר דלכן גם אב"י דגור משה"ה גזר, וזהו חזא גזירה, דכרמלית כרה"י, וממילא כל הגזירות

שגזרום כרה"י גזרום גם בכרמלית. אך רבא פליג ואמר דרק לגבי גזרות דחשיבי כמלאכה מדרבנן, ולא בגזרות דהם רק אטו.

ועיין עוד ברשב"א שכתב: דקסבר אב"י דכולה חזא גזירה הוא, דכל כי הני אי לא הא לא קיימא הא. ואיכא נסחאי דכתיב בהו הכין בהדיא. משמע קצת שונה מהרמב"ן, דלרמב"ן חזא גזירה היינו דכרמלית כרה"י, ולרשב"א חזא היינו דאי לא הא לא קיימא הא, ומסתמא כוונתו דאם יקלו לצאת בער"ש ביה"ש, יבואו לצאת גם בשבת, ולא קיימא גזרת כרמלית. אך אינו מוכרח, ואפשר לפרש גם דבריו כהרמב"ן, דכוונתו דלכך כללו כרמלית בהדי רה"י, דאי לא הא לא קיימא גזירתם גם כרה"י. אך ברמב"ן לא משמע דכיוון לכך, ועדיף לפרש דבריו כדבריו בדף צד. ועיין עוד.

וברמב"ן הביא שם עוד, ולרבא נמי איכא דוכתי דגזור ככה"ג, כדאמרין בפרק במה אשה (סד): כל שאסור לצאת לרה"י, אסור לצאת לחצר, ואפי' בדברים שאם יצא בהן לרה"י פטור שאינו אלא מדרבנן, אלא התם בתכשיטין שאין אשה עושה לפשטן כשיוצאה לחוץ. ועיין עוד ברשב"א במה שהביא. ושם חיישינן שמה לא תפשטו ותצא לרה"י ממש, ושם יש חשש דאיסור דאורייתא.

אך יש עוד אופן שמצינו שגזרו, בס"י שס"ה ס"ה כתב השו"ע: אע"פ שמותר להשתמש תחת הקורה לא ישב אדם על פתח המבוי וחפץ בידו שמה יתגלגל החפץ מידו לרה"י ויביאנו אליו, כיוון שאין היכר בינו לרה"י, אבל על פתח החצר מותר בין פתוח לרה"י בין פתוח לכרמלית שיש בו היכרא. וכתב המשנ"ב (סקכ"ט): ואפי' אם המבוי פתוח לכרמלית דהוא רק חששא במילתא דרבנן, ג"כ אסור דשכיחא לאיתשולי. (מגן אברהם ומאמר מרדכי). ובשעה"צ (סקכ"ג): ואף דהב"ח מיקל בכרמלית, מסתברא כותיה דהמ"א ומא"מ מסיום לשון המחבר שכתב בין וכו'.

הרי דכאן גזרום אפילו שכל החשש שמה יעשה רק איסור דרבנן, כיוון דשכיחא גזרו, ואולי הוא כדינא דאי לא הא לא קיימא הא, וכולה חזא גזירה, דלא פלוג בין רה"י לכרמלית, וגם רבא מודה בהא דשכיחא.

עוד אשכחן אופן דגזרו גם בכרמלית אף דהוי גזירה אטו, בתכשיטי נשים, דהנה בשבת (סד): תנן יוצאה אשה בכבול ובפאה נכרית לחצר, ובגמ' אמר רב כל שאסור חכמים לצאת בו לרה"י אסור לצאת בו לחצר, חוץ מכבול ופאה נכרית. ר' ענני בר ששון משמיה דר' ישמעאל אמר הכל ככבול... ותוס' שם פסקו כר' ענני, אולם בב"י ובשו"ע הביא בס"י ש"ג (ס"ח) מחלוקת בדבר, דהרי"ף והרמב"ם פסקו כרב. ולכא"ו קשה הא טעמא דאסור תכשיטין דילמא שלפא ומחויא, וא"כ בחצר גזירה לגזירה הוא, שמה תצא לרה"י ושמה תשלוף שם.

והראוני ברש"י (ריש פרק במה אשה נו. ד"ה לרה"י) שכתב: וכל הנוכרים למעלה אסורים אף לחצר שמה תרגלים כרה"י, וחדא גזירה היא דגזרו בהם שלא תתקשט בהם בשבת כלל. ופשטות לשונו דהוי כעין חזא גזירה המוכר ש"ס (ביצה ג. ועיי"ש ברש"י).

אמנם בר"ן (כט. מדפי הרי"ף והובא באחרונים) כתב: אמר רב... אפי' מה שאין ביציאתו לרה"י חיוב חטאת, דלאו גזירה לגזירה היא משום דאי שרית ליה בחצר אנו סהדי דנפיק בהו נמי לרה"י, שאין דרך לפשט תכשיטין בחצר. וכנראה כוונתו מטעם אי לא הא לא קיימא הא, ויתכן דזו גם כוונת רש"י, דהא מצינו בראשונים שכתבו לפעמים חזא גזירה היא דאי לא הא לא קיימא הא, כמו ברשב"א שהבאנו לעיל (בשבת דף יא).

הרי דבאופן דודאי יש לתלות שיצא לחצר אסרינן אליבא דרב, ומסתמא גם רבא יכול להודות כאן, כדאשכחן דיש פוסקים כרב, אף דגבי לא יעמוד אדם וכו' ודאי הלכה כרבא.

ושם איתא עוד בתוס' (ד"ה ר' ענני) דר"ת התיר לצאת בתכשיטין לרה"י שלנו, דכולן ככרמלית שהרי אינן רחבות ט"ז אמה ואין שיישים ריבוא בוקעין בהן, הרי הוא כחצר שאינה מעורבת ומותרות. והרא"ש הביאו (סי' י"ג), והוסף דדייק במתניתין ולא בכבול לרה"י, משמע הא בכרמלית שפיר דמי והכל ככבול. והתוס' הביאו: והקשה ר"י דאפי' אי חשיב כמו חצר דמי שרן, הא אשכחן לקמן (קכ). גבי דליקה דמותר להציל בחצר שאינה מעורבת ולא בכרמלית... וכן הרא"ש העיר.

והוסף הרא"ש: והא דדייק מדקתני ולא בכבול לרה"י, דמשמע הא בכרמלית שפיר דמי, לאו דיוקא הוא, דבההיא דלא יעמוד אדם כרה"י וישתה כרה"י קאמר אב"י דה"ה בכרמלית, ואפילו רבא דפליג עליה לאו משום דקתני לרה"י, אלא כדקאמר היא גופה גזירה וכו', ובההיא דלא יעמוד אדם כרה"י וישתן לרה"י וכן לא ירוק כ"ע מודו דה"ה בכרמלית.

וצריך ביאור, דמהא גופה יש להוכיח דשרי גם בכרמלית, דגם אם אין לדייק מדקתני רה"י, אכתי הא אמר רבא דשרי מטעם היא גופה גזירה, וא"כ גם הכא היא גופה גזירה דילמא שלפא ומחויא, ואנן ניקום ונגזור גזירה לגזירה. וצריך לבאר בדעתו דמסתבר ליה דלכו"ע ואף לר' ענני בר ששון יש לגזור בכרמלית משום אנו סהדי וכו', כדפירש הר"ן. והא דשרי לחצר איני יודע בבירור (בחיפוש מקופיא בראשונים לא מצאתי), ואולי אמרינן דיש לה היכר והבדל בין חצר לרה"י ולא נפקא, אך בין כרמלית לרה"י ליכא היכר ודאי נפקא, ואיכא למיחש דילמא שלפא.

אמנם שם בתוס' הביאו דברי רבינו ברוך דרק לדידהו אסור, כיון דהוו להו רה"י גמורה לא מדמו כרמלית לחצר שאינה מעורבת, ואסרינן כרמלית משום רה"י, אבל אנו שאין לנו רה"י כלל אין להחמיר בכרמלית כ"כ. הרי דאין לגזור בכרמלית גזירה אטו אלא איכא אתי לצאת גם לרה"י, וכיום ליכא למיחש לזה.

ועיינתי בתוך דברי רבינו ברוך בספר התרומה (ציוין בכ"י שם, והוא בס"י ר"מ), ושם כתב אחר שהביא דברי ר"ת: והוספתי עוד ליישב המנהג דאפי' למתני ולרב דאסרי תכשיטין בחצר היינו גזירה אטו רה"י, אבל לדין דלית לן רה"י הוה שרי לדברי הכל, וגם לדידהו לא היה כרמלית אסור אלא מטעם גזירה לגזירה הכרמלית אטו רה"י, והתם נמי דילמא שלפא ומחויא... ומה שכתב גזירה לגזירה, היינו דהכא איכא למיגזר משום אנו סהדי.

אמנם ר"י שהובא בתוס' נראה שאינו מסכים לזה, וכן משמע מסקנת התוס' שכתבו דמוטב שיהו שוגגין, וכן ברא"ש לא הביא זאת.

והשו"ע הביא כמה שיטות בס"י ש"ג (ס"ח), וממה שסתם ברישא כשיטת הרמב"ם נראה שאסור בשאר תכשיטין אף לחצר שאינה מעורבת. ועיין עוד ברעק"א שם שדייק מדבריו בסוף הסעיף דלא ס"ל כספר התרומה. וטעם הדבר נראה דכיון שבמקומות שיש רה"י גזרינן, לא פלוג ואסרו בכל המקומות אף בכרמלית.

מסקנת העניין, דתכשיטי נשים אסורים מטעם גזירה דילמא שלפא, אמנם לדעת רב אסורים הם גם בחצר, וכיאר הר"ן דאנו סהדי דנפיק בהו לרה"י.

לרב ענני בר ששון שרי הכל לחצר, ואמר ר"ת דה"ה לכרמלית, ומסתבר דהוא מטעם גזירה לגזירה. אמנם ר"י ותוס' והרא"ש חולקים דלכרמלית אסור, ונראה החילוק, דיש היכר בין חצר שאינה מעורבת לרה"י ולא אתי למיפק, משא"כ כרמלית שאין היכר. ולדעתם לא פלוג, ואסרו אך במקומות או בזמנים שאין רה"י גמורה. ולדעת ספר התרומה הכל שרי לכו"ע בזמן דליכא רה"י, והוא כנראה מטעם גזירה לגזירה.

והנה בספר התרומה שם סיים: ובשביל כך לא נתיר לדין לעמוד בכרמלית כרה"י ולשתות כרה"י ולרוק ולהשתין, דהתם מזומן הדבר לעשות וליכא אלא חזא גזירה כדפירשתי לעיל... ולא זכיתי להבין, הא גבי לא יעמוד אדם וכו' ודאי הלכתא כרבא לגבי אב"י, דהא אינו יע"ל קנ"ם, ואולי כוונתו דאין הכרח שאב"י יסבור שלא כדבריו, דאכתי שם יש לגזור מזומן הדבר. (צריך לחפש דבריו לעיל, וכעת לא מצאתי). וגבי לא ישתין ולא ירוק צ"ב, דאין צריך לומר משום מזומן, הא כעת עושה הוא הוצאה בודאי ולא אטו, וצריך לעיין בזה.

עוד יש בחולין (קג): כל הבשר אסור לבשל בחבל... ואסור להעלות עם הגבינה על השלחן... ונחלקו אמוראי (קד). בגמ' בדעת המשנה אי עוף דאורייתא או דרבנן, ואהא דאסור להעלות אמר רב יוסף שמע מינה בשר עוף בחבל דאורייתא, דאי ס"ד דרבנן אכילה גופה גזירה, ואנו גזרו העלאה אטו אכילה. אמנם מדברי אב"י שם משמע דבמקום דאיכא למיגזר אטו איסור דאורייתא גזרינן, כהכא דאי שרית ליה לאסוקי עוף וגבינה אתי לאסוקי בשר וגבינה ולמיכל בשר בחבל דאורייתא.

אך הר"ן שם (לו. מדפי הרי"ף ד"ה העוף עולה עם הגבינה) כתב דאע"ג דלא מיתסר אלא מדרבנן אפילו הכי גזרו בהעלאתו, דאי לא לא קיימא גזירה דאכילה. וצריך לעיין שם היטב בסוגיא ובראשונים.

עוד אופן יש, בתוס' (שבת כג: כד). גבי הא דאין מדליקין בשמן שרפפה, ומפרש רבה מתוך שמצוה עליו לבערו גזרה שמה יטה, ובי"ט גזרה י"ט אטו שבת, והקשו התוס' דרבה לא גזר גזירה לגזירה (בדף כא), וכתבו דהא דגזר חלב מהותך אטו שאינו מהותך, ושאינו מהותך שמה יטה, לא חשיב גזרה לגזרה, **דכשאנו מהותך ודאי יטה** לפי שאינו נמשך אחר הפתילה. ועניין אחר הוא, דכאן עצם הגזרה חשש קרוב הוא וכודאי שיטה, וממילא מה שגזרום אטו נחשב חזא גזרה (ולעיל עניינו דלצורך הגזרה אפשר לגזור דברים שאם לא גזרו לא תעמוד הגזרה, שבתא לצאת מחצר לרה"י).

אמנם בתוס' שאח"כ (ד"ה גזירה י"ט) משמע שחזרו בהם וגזרינן לרבה גזירה לגזירה, וכיאר המהרש"א שם דרק ג' גזרות לא גזרינן, בנותן שמן לתוך חלב מהותך, נתן שמן אטו לא נתן, ומהותך אטו שלא מהותך, ולא מהותך שמה יטה.

עוד דבר דומה לזה יש בעניין גזרת חיתוי, דידוע שיטת כמה ראשונים דיש איסור חזרה גם מערב שבת. וכן משמע ברא"ש (פרק כירה סי' ב' בסופו), וכתב בקרבן נתנאל (אות ל') דהגזרה שמה ילמוד לעשות כן בשבת. ולא הוי גזרה לגזרה, דבשבת גופה **קרוב מאוד שיבא לדיי איסור ה"ל כודאי איסור**, ושפיר גזרו רבנן בשבילו גם בערב שבת.

ועוד אופן יש בגמ' ביצה ג. כולה חזא גזירה, ועיי"ש היטב ברש"י דביצה בכלל פירות הנושרין, ולא הארכנו בזה כעת, רק נציין דברשב"א שהבאנו לעיל (שבת י"א) מבואר דיש מקומות שאומרים חזא גזירה משום דאי לא הא לא קיימא הא. אמנם לכא"ו בריש ביצה גם הוא יבאר כרש"י, דלא מסתבר שאם יקלו בביצה לא תעמוד גזירת פירות הנושרין או משקין שזבו, גם אם יהו כמה שמזוללים.

אמנם בפירוש המשניות להרמב"ם (שבת פרק רביעי אמתינתין דטומנין בכסות וכו' מט.) כתב: לפיכך לא התירו ההטמנה בשבת ואפי' בדבר שאינו מוסיף משום גזירת רמץ, ומצוה גזירה שמה יחתה בגזירה, ואולי תקשה בעיקר שהוא אצלנו אין גזרינן גזירה לגזירה, והוא שגזרו ב"ד דבר בשעה מן השעות, ואח"כ ישוּב ויגזור גזירה לאותה גזירה, זה הדבר אינם עושים, אבל אם יהיו שתי הגזירות **בשעה אחת** הרשות בידם, והוא דבר נעשה תמיד והוא עניין אמרם כולוהו חזא גזירה היא, ר"ל מי שגזר זאת הגזירה ראה שלא תתקיים זאת הגזירה אלא בגזירה אחרת תחזק אותה ותסמוך אותה, ולפיכך גזר שתי הגזירות יחד. מבואר מדבריו דעניין חזא גזירה הוא בזמן אחד, בזמן שגזרו את עיקר הגזירה, ולא דווקא באותו שם, דהא הטמנה ברמץ ובמוסיף הבל אינם שם אחד (ואפשר עוד לדון בזה).

אמנם הוא גופיה כתב אח"כ שראו שלא תתקיים זאת הגזירה, משמע דלא סגי במה שגזרו בשעה אחת. ומפשטות לשונו והוא אמרם משמע דקאי על המקומות שהוכר בגמ', כגון ביצה אטו פירות הנושרין ומשקים שזבו, דגם שם הוא משום שלא תעמודנה הגזירות הנ"ל, וצ"ע אם גם הוא משום שהן באותה שעה. (פעם ביאר לי ידידי הרב יעקב שפירא דלא דווקא שלא תעמוד הגזירה, אלא שלא תתקיים בשלימות, ויתכן הוא).

אחר זאת יש לחזור לריש דברינו, דאולי גם שם שאסרו מלאכה שאינה צריכה לגופה בכרמלית, משום דחזא גזירה היא, דכשגזרו על כרמלית השווה לרשות הרבים. אמנם לגזירות שהן אטו לא יכלו להשוות, דכעת בשעת מעשה מה שאינו שותה בכרמלית הוא משום שמה יביאנו אצלו ויעשה רק איסור דרבנן, ורק בכגון ביצה ומשקין שזבו שייך לומר דכעת שאינו אוכל ביצה ביו"ט לא אטו משקין שזבו אלא מאותה גזירה, דכלולה בתוכה.

אחר זאת יש לעיין, בהא דאשכחן בעירובין (פט.) ר' שמעון אומר אחד גנות ואחד חצירות ואחד קרפיות רשות אחת הן לכלים ששבתו בתוכן,

ה. מדקדק מהגמרא ומרשיי דחידושא דרב חסדא שאורי רה"י עולה עד לרקיע אינו חידוש בהלכות מחיצות

ה. והנה יש לדקדק בסוגיא בשבת דף ז. בעיקר מימרא דרב חסדא שאמר נעץ קנה ברה"י וזרק ונח על גביו אפילו גבוה מאה אמה חייב מפני שרה"י עולה עד לרקיע, עכ"ל. ואם נימא דחידושא דרב חסדא הוא שאמרינן גוד אסיק מחיצתא עד לרקיע, וזה טעם הדין דאורי רה"י כרה"י ולכן עולה עד לרקיע, ונמצא דינו של רב חסדא זה מכח המחיצות, וזה הטעם שבשם עמוד לא אמרינן רה"י עולה, א"כ קשה טובא דהו"ל לרב חסדא לומר **מפני דאמרינן גוד אסיק מחיצתא עד לרקיע**, והיינו יודעים את דינו ואת גדרו, ולא היינו מסתפקים מה דין עמוד [שנחלקו הראשונים בדינו, והאמוראים לפי הגר"ח], ומדנקט רב חסדא רה"י עולה ש"מ דלא דיבר בדין מחיצות אלא בדין רה"י, וכן משמע לשון רש"י שם **"כל אורי שכנגד רה"י... כנגד עד לרקיע שם רה"י עליו"**, ואם חידושו של רב חסדא היה בהלכות מחיצות היה לרש"י לכתוב כל אורי **שבין המחיצות** העולות עד הרקיע הוי רה"י, ומדייבר רש"י על האור שכנגד הרשות ש"מ דחידושו של רב חסדא הוא בהלכות רשויות. וגם למה נקט רש"י **שם רה"י עליו**, הא הוי **רה"י גמורה** שהרי מוקף במחיצות עד הרקיע, אלא ודאי דרה"י שאין לה מחיצות כגון חורי רה"י וזוים הבולטים מכותל רה"י נמי עולה עד לרקיע, ולכן נקט רש"י דאורי הרשות שם רה"י עליו. וכן לשון רש"י לקמן צט: **דכי אמרינן רה"י עולה עד הרקיע ה"מ כנגד רה"י, אבל האי מקמיה לימטי לאורי עמוד אגבהיה למעלה מעשרה**, ולכאורה מה האריך רש"י לבאר מילתא דפשיטא כ"כ שחפץ שנוקד מרה"י לעמוד אינו נחשב באורי רה"י עד שמגיע **מעל העמוד**, הרי לכאורה זה קושיית הבל להקשות שהיה דין אורי רה"י כרה"י קודם שהגיע על העמוד [כנגד המחיצות שלו שעולות כלפי מעלה], ולא היה צריך רש"י להקשות כזו קושיא. אך לפמשת" דזה הלכה שאורי הרשות **תופס** שם הרשות, א"כ היה צד שמתפשט ג"כ לצדדים עכ"פ בצדדים הסמוכים המשמשים לזריקת חפצים על גביו, ולכן אין זו קושיית הבל, וצריך רש"י לבאר דמ"מ האור שייך לרה"י רק כנגד רה"י ולא לצדדים.

ו. מוכיח שגם כשאומרים גוד אסיק מחיצתא לא מוכרח שאותו מקום שבין המחיצות יהיה רה"י, אלא צריך התבטלות של האור לרשות

ו. ולכן נראה מכלל זה מוכח דינו של הרמב"ן דאורי העמוד אינו רה"י לא שייך כלל לדין גוד אסיק מחיצתא, ואפילו את"ל דאמרינן בעמוד גוד אסיק מחיצתא מ"מ אפשר דאורי לא יהיה רה"י, ודבר זה אפשר להבין בסברא שאין דין שאורי שבין מחיצות יהיה רה"י אלא זה דין **בקרע** המוקפת מחיצות היא **רה"י**, אבל אם יהיה ד' מחיצות באורי אין דין האור שביניהם להיות רה"י. ולכן אפילו ברה"י המוקפת מחיצות ממש לא הוי האור רה"י מכח עצם המחיצות, אלא רק מכח היותו שייך וקשור לאור קרקע הרשות שהיא רה"י, וכן ראיתי במשנת אליהו על מסכת סוכה שכתב להוכיח מל' הראשונים שכתבו דין רה"י עולה גם לגבי אורי **הבית**, והרי שם הא כל גובה הבית מוקף במחיצות, אלא מבואר דאין הכרח שאורי הרשות יהיה שייך לרשות היחיד אפי' אם מוקף למעלה במחיצות.

וכן ראיתי בספר 'הוצאת שבת' להגר"ד כהן שליט"א שהביא בשם הגר"ם פרצוביץ' לדייק מגוף דברי הגמרא שדנה לבאר הא דאמרינן ותופסת עד עשרה דהיינו רה"י, ומדקדק הגר"ם למה שתהיה רה"י עד עשרה דוקא, ומשמע שאפילו אם יהיו המחיצות גבוהות כ' טפחים ג"כ הרה"י תהיה רק עד עשרה אפילו שלמעלה מוקף מחיצות, ומוכח שבאמת היה ה"א לגמרא דלא אכפ"ל שהמחיצות גבוהות יותר מ"ט, מ"מ הרה"י היא דוקא ב"ט הסמוכים לקרקע הרשות, דעיקר הרשות היא **הקרקע** אלא שתוך ב"ט בטלים לקרקע. [וכן דקדק שם את ל' המשנה הזורק למטה מעשרה טפחים כזורק **בארץ**, דמבואר שדיני העקרית וההנחה לא סגי שינח החפץ בחלל הרשות, אלא צריך שהיה מוגדר כמובנה בארץ, ודו"ק]. [ויסוד זה שעיקר דין הרשויות חלה **בקרע** העולם, מבואר גם ברש"י בשבת דף ח. לגבי ספק הגמרא שם האם גומא [עמוקה ט' טפחים] ברה"י דינה כרה"י, ורש"י שם התקשה מהיכן פשוט לגמרא שרה"י יכולה לחול בעומק הבור [אולי רה"י היא רק בקרקע העולם מקום שמצויים הרבים], והביא רש"י ראיה מבור עמוק עשרה ורחב ד"ט שהוא **רשות היחיד** מוכח שיש לרה"י **עומק**, וה"ה שרה"י יכולה להתפשט לעומק, וראיתי מקשים קושיא עצומה, הרי בור כזה הוא **רה"י מצד עצמו שיש לו מחיצות ט"ט**, ומה הוכיח רש"י מבור עמוק עשרה טפחים שרה"י יורדת לעומק, אך לפמשת"א אם לא היה דין שרה"י יכול לירד לעומק אז לא היו מועילות המחיצות לעשות רה"י, דלא סגי במחיצות כדי להיות רה"י אלא צריך גם מקום דירון והשתמשות, והיה דין שרק **בקרע עולם** [מקום מגורים הרגיל של בני אדם] אפשר לעשות רה"י, ועל זה באה ההלכה שיש עומק לרה"י שגם בור בעומק קרקע יש לו חשיבות 'מקום' ורשות' ע"י קרקע הבור, ולכן ע"י המחיצות יכול לקבוע שם רה"י, וזה הביא רש"י ראיה למה שהגמרא בשבת שם דנה בגומא עמוקה ט' טפחים ברה"י שאע"ג שקרקע הגומא **מופלג מרה"י** יותר מג"ט, וא"כ אולי מופקע המקום הזה מלהיות 'רשות' ולא יוכל להיות רה"י, על זה מביא רש"י שגם מקום בעומק יכול להיות רשות לגבי רשויות שבת].

עוד נראה להוכיח שמצינו גוונא דאמרינן גוד אחית מחיצתא, ואפ"ה אין המקום שבין המחיצות נהיה רה"י, לכאורה יש להוכיח כן מדין דריב"י דנעץ קנה ברה"י ותלה בו טרסקל, הטרסקל הוי רה"י ע"י גוד אחית [כמבואר בסוגיית הגמרא בשבת דף קא.], והתם לא נהפכת הקרקע של רה"י שתחת הטרסקל להיות רה"י אע"ג דאמרינן גוד אחית מחיצתא תחת הטרסקל, אלא דין רה"י רק ע"ג הטרסקל, כמו שכתבו תוס' שם ד"ה וזרק, מוכח דהדין גוד אסיק או גוד אחית לא מכריח שאותו מקום שמשכנו בו את המחיצות יהיה רה"י. ולכאורה הביאור בזה דהואיל גוד אסיק הוא רק דין מחיצה ולא מחיצה ממש, לכן שייך לחלק דין זה ולהחשיבו מחיצה רק לגבי מקום מסוים, וכמו בטרסקל חשבינן את המחיצות כגודרות עד למטה רק לכדי ליתן חשיבות למחיצות הטרסקל כאילו מתחילות מקרקע

[ז. דשמה דינא דרה"י עולה הוא מטעם גוד אסיק, ולכן צריך מחיצות הניכרות, עיי"ש"ה [והיה אפשר לומר שלמד הגר"ח את הרמב"ן שזה גופא מה שבא לומר שדברי רב חסדא שרה"י עולה עד לרקיע זה מחמת הדין של גוד אסיק עד לרקיע, ולכן נאמר רק ברה"י שיש לה מחיצות, אבל בלא מחיצות כגון עמוד אין גוד אסיק, והנה לפי"ז יליע כשהראשונים הביאו את דברי הרמב"ן שאומר שאין גוד אסיק בעמוד היו צריכים מיד להתקשות א"כ למה עמוד הוא רה"י שהרי אין לו מחיצות, ודוחק לומר שהיה פשוט לראשונים היסוד של הגר"ח שיש גדרה ע"י מחיצות אפילו בלא דין גוד אסיק מחיצתא, שהרי רש"י בכמה דוכתי כותב דעמוד הוא רה"י מחמת הדין גוד אסיק מחיצתא, ולא מצאנו בראשונים מי שחולק על רש"י בזה].

ועיין בל' המאירי בחידושים בשבת דף צ"ח ע"ב שכתב בזה"ל: "שמה שאמרו **שרה"י** יש לו **גובה** ואורו עולה עד לרקיע, הדין כן בכל מה שנעשה רה"י, ואפילו עמוד ברה"י גבוה י' ורחב ד' אעפ"י שאין לו מחיצות ניכרות למעלה **אורו** עולה עד לרקיע, עכ"ל. ולא משמע כלל שהנידון הוא בהלכות גוד אסיק מחיצתא.

ג. מוכיח מהר"ן הרשב"א והמאירי שאורי רה"י כרה"י אינו מחמת גוד אסיק מחיצתא

ג. ועיין עוד בחי' הר"ן בשבת דף ק"א ע"א [ד"ה ר' יהודה] שלומד שם בדת רבי יהודה דבספינה לא אמרינן שאורי רה"י עולה עד לרקיע, וכתב בזה"ל: "דהרמב"ן לא אמר אלא בחצר וכיוצא בהן שמחיצות עשויות לאורן [לא הבנתי למה הר"ן מייחס דבר זה כאילו הרמב"ן חידשו, הלא בכמה דוכתי בש"ס אמרינן רה"י עולה עד לרקיע, ואולי היה אפשר לדחוק דהגמ"ל רק אומרת זה לגבי הוא ועירובו במקום אחד, ולגבי זה אין צורך שהיה ממש תורת רה"י עד הרקיע אלא סגי בזה שההיתר של רה"י [לאפקי שזה לא כרמלית או רה"י] עולה עד לרקיע, אבל לעולם מקום זה אינו ממש רה"י, והא דזרק ונח בטרסקל לריב"י, וכן נעץ קנה ונח על גביו חייב, איירי שנח **בתוך חלל מחיצות** [מעל י"ט] ולכן הוי רה"י, אבל הרמב"ן חידש דבכל דוכתא פשוט לנו דרשות גדרה במחיצות הויא היא רה"י גמורה עם כל תנאיה עד לרקיע ואפילו מעל המחיצות, ולכן תלה הר"ן שזה חידוש של הרמב"ן. ולפי"ז מבואר לא כהגר"ח שהיה פשוט לו דאם אמרינן גוד אסיק חייב האור להיות רה"י, דהרי דין גוד אסיק לא היו מסתפקים בו הראשונים. אמנם זה דוחק לומר שלולי הרמב"ן איירי רב חסדא בנעץ קנה בין המחיצות, ואולי י"ל באופ"א שהיה אפשר לומר דאורי רה"י עולה עד לרקיע, רק אם יש איזה עמוד נעוץ בקרקע רה"י שהוא עולה עד לרקיע או הוא מושך את הרה"י אחריו להיות נחשב הנחה על העמוד כהנחה ברה"י, אבל הרמב"ן חידש שכל האור כמות שהוא נחשב רה"י עד לרקיע, ויל"ע בזה], ובהא הוא דאמרינן שהן עולות עד לרקיע [אל תטעה לומר דהר"ן מדבר על **המחיצות** שהן עולות [ואז זה סתירה לכל דברינו וראיה לגר"ח], אלא הר"ן מדבר על הרשויות והיינו חצר וכל כיוצא בהן שרשויות אלו עולות עד לרקיע, וראה בתחילת דברי הר"ן שכתב דבהעמוד **רשותו** עולה עד לרקיע, מבואר שכל דבריו מדברים על הרשויות ולא על המחיצות, ואם היה מדבר פתאום על המחיצות ועל ההלכה של גוד אסיק היה לו לפרש [וכן סיוס דבריו גבי ספינה מבואר שמדבר על רשות הספינה ולא על מחיצותיה], אבל מחיצות דספינה אינן עשויות אלא להבריח המים ואינן עשויות לאורן, והוא לא כעמוד ברה"י גבוה עשרה ורחב ד' שהוא מקום פטור, עכ"ל. ולכאורה לפי הגר"ח לא מובן מה השייכות של ספינה לתל, הרי כל החסרון בתל הוא מה שאין המחיצות ניכרות, וזה ודאי לא שייך בספינה, וגם שהגמ"ל בשבת [דף קא. דנה שנאמר בספינה הלכה של גוד אחית, מוכח שיש הלכתא של גוד למחיצות של ספינה, ואפ"ה כתב הר"ן דאין אוריה נחשב רה"י, וצ"ע.

ועיין בל' הרשב"א בעבודת הקודש [שער שלישי סעיף מ"ט] שכתב **רה"י יש לו גובה ועומק, ולכן בור שאינו רחב ארבעה הוא בתוך רה"י אפי' עמוק מאה אמה כולו רה"י, משום שרה"י נוקב יורד עד התהום**, עכ"ל. והרי דין זה דרה"י יש לו עומק זה ודאי לא מדין גוד אחית, ודאי לא מורידים את המחיצות למתחת לאדמה, וגם אם יורדי לא יועיל שהרי המקום הוא אינו רחב ד"ט, וא"כ זה ודאי התפשטות של הרשות ולא של מחיצותיה, ומדכתב הרשב"א זה ביחד עם דין שיש לה גובה מוכח דא"י מחמת המחיצות אלא דין בעצם הרשות.

והנה בדברי המאירי בעירובין [דף צח:] מבואר דגם בזו הבולט לרה"י שהוא רה"י מדין חורי רה"י ג"כ אורו עולה עד לרקיע, והרי שם לא שייך לומר גו"א מחיצתא שהרי אין לו כלל מחיצות, וכן הרמב"ם פסק שזיום וגוזזטראות אוסרים זה על זה, משמע דס"ל שרה"י עולה גם בזיום שאין להם מחיצות, וא"כ צע"ג על הגר"ח שלמד דכל הדין דרה"י עולה עד לרקיע תלוי במחיצות שעולות.

ד. מביא מפורש מהריטב"א דהדין של אורי רה"י כרה"י אינו מחמת המחיצות אלא דין התפשטות הרשות

ד. הנה בדת הריטב"א מוכח שסובר דדין רה"י עולה עד לרקיע אינו שייך לדין גוד אסיק, שהרי מדברי הריטב"א בסוגיין משמע להדיא דבשבת אמרינן גוד אסיק גם במחיצות שאינן ניכרות, וכן משמע בריטב"א בשבת דף ו. דזה גדר הרה"י של גדר גבוה י"ט, ואפ"ה הסכים בדף צ"ט עם הרמב"ן שאין האור רה"י. וגם הביא חידוש זה בשם רש"י, והרי רש"י בכל דוכתי כותב שעמוד הוא רה"י מדין גוד אסיק, [וגם הרמב"ן הביא בשם רש"י חידוש זה, ואין לומר דהביא בשם רש"י רק את הדין שאורי למעלה מעשרה **ברה"י** הוא מקום פטור, דלזה לא היה צריך להביא מרש"י, דזה נגמרא מפורשת בשבת דף ז.], וכן ל' הריטב"א שהמחיצות **קולטות כל האור שכנגדן**, ולא כתב בפשטות שהמחיצות **עושות האור שביניהן** רה"י, וביותר מוכח הדבר מתי' הריטב"א שלמד מהא שהמחיצות תופסות האור שכנגדן, ה"ה שתופסות האור של החפץ שנח ע"ג התל להיות כרה"י, וכל אלו סברות בהתפשטות הרשות, ואין אלו סברות במחיצות.

ולא לכלים ששבתו בתוך הבית. ובגמ' (צא.) אמר רב הלכה כר' שמעון והוא שלא עירבו, אבל עירבו לא דגורין דילמא אתי לאפוקי מאני דבתים לחצר. ושמואל אמר בין עירבו בין שלא עירבו, וכן אמר ר' יוחנן מי לחשך בין עירבו ובין שלא עירבו, ועיי"ש ברש"י.

והנה להלכה פסק השו"ע (סי' שע"ב ס"א) כשמואל ור' יוחנן, וז"ל: ואף על פי שעירבו בני חצר לעצמן, דשכיחי מאני דבתים בחצר, מותר לטלטל כלים ששבתו בחצר זו לחצר אחרת, ולא חיישינן שמא יטלטל גם כלים ששבתו בבית לחצר אחרת או לגג וקרפף. וביאר המשנ"ב (סקט"ו) ולא חיישינן וכו' דהוי גזירה לגזירה, ומקורו מהלבוש.

וצ"ע מה סבר רב דאסר, הא אינה חדא גזירה, דגזירה מיוחדת היא שלא להוציא כלים בגוונא שעירבו. ואולי לדעת הרמב"ם שייך לומר הכי, דבאותה שעה שגורו לא להוציא כלי הבית גורו שלא להוציא כלום בזמן שמצויים כלי הבית, דהיינו שעירבו חצרות עם הבתים, דאי לא הא לא קיימא הא, שודאי יבואו להוציא כל הכלים בלי לחלק ביניהם.

סוף דבר עניין גזירה לגזירה רחב ועמוק הוא, ורבים יוצאים מן הכלל יש בו, וצריך לעיין בכל פרט ופרט מתי אמרינן ומתי לא. וה' יאר עיני. וכבר כתבו התוס' (חולין קד.) בכמה מקומות אמר היא גופה גזירה ואנן ניקום וכו', ויש מקומות נמי דגורין גזירה לגזירה ולא חיישינן, ואין לדמות גזרות חכמים זו לזו אלא במקומות שהש"ס מדמה.

יש מקום לעיין עוד אם גזירה לגזירה הוא איסור על חז"ל לעשות, או שיכולים הם רק לא נצטוו על זה בושמרתם את משמרת, ואולי אין חיוב לשמוע להם, ויש לעיין עוד בזה.

הרב אברהם יחיאל הלר הכהן כולל "אליבא דהלכתא" אופקים

בגדרי רה"י של עמוד גבוה עשרה ורחב ארבעה א. מביא דברי הגר"ח שהבין שחידושו של הרמב"ן דאורי העמוד אינו רה"י משום דלא אמרינן גוד אסיק מחיצתא במחיצות שאינן ניכרות

א. הנה בעיקר שיטת הרמב"ן בשבת דף צט: דבעמוד אין את הדין של רה"י עולה עד לרקיע, יש לדון ולבאר מה טעם הדבר. והנה הגר"ח על הרמב"ם בהל' סוכה פ"ד הל"א הקשה על הרמב"ן מהגמ' בסוכה [דף ד:] "היתה גבוהה למעלה מעשרים ובנה בה עמוד גבוה עשרה ויש בו הכשר סוכה, סבר אביי למימר גוד אסיק מחיצתא, א"ל רבא בעינן מחיצות הניכרות וליכא", מוכח להדיא בסוגיא דגם בעמוד אמרינן גוד אסיק מחיצתא, וכל הטעם שרבא חולק זה רק משום שבסוכה יש דין דבעינן מחיצות הניכרות וליכא, וא"כ תיקשי על הרמב"ן למה ע"ג העמוד אין דין של רה"י, הרי אמרינן גוד אסיק מחיצתא. מתרץ הגר"ח שהרמב"ן למד שמה שרבא אומר בעינן מחיצות הניכרות וליכא א"י דין דוקא בסוכה, אלא זה דין כללי בגוד אסיק מחיצתא דאם המחיצות לא ניכרות לא אמרינן גוד אסיק.

מבואר שהבין הגר"ח שטעמו של הרמב"ן שאין אורי העמוד רה"י זה משום דלא אמרינן גו"א, אבל אי הוה אמרינן גוד אסיק היה צריך להיות שאורי עמוד יהיה רה"י. ולמד הגר"ח שנקודת החידוש בדברי הרמב"ן היא דלא אמרינן גוד אסיק מחיצתא במחיצות עמוד הואיל ואינן מחיצות הניכרות, ולפי"ז חידוש הרמב"ן מבואר בסוגיא בסוכה.

וכבר העירו על זה מהרמב"ן [והר"ן] שם שכתבו דהר"ף שהשמיט דין זה דבעמוד לא אמרינן גוד אסיק להשכיר סוכה, משום שסמך על מה שהעתיק דברי חכמים **שתיים כהלכתן ושלישית טפה**, שכשאמרו שצריך מחיצות סוכה כהלכתן מיעטו חכמים מחיצות אלו, ולפי הגר"ח שהחסרון אינו בהלכות סוכה אלא בהלכות גוד אסיק מחיצתא, א"כ איך נדע מדברי חכמים שאמרו שתיים כהלכתן דלא אמרינן גוד אסיק בעמוד להחשיב את המחיצות כאילו יש כאן שתיים כהלכתן, ורק אם זה הלכה בסוכה אז י"ל שבדין זה דשתיים **כהלכתן** [היינו **כהלכות סוכה** דבעינן **מחיצה כעין דייה** כמו שכתב הר"ן] נתמעטו מחיצות דיניות כמו גוד אסיק וצוה"פ, ודו"ק.

ב. מקשה על הגר"ח דלא משמע שבא הרמב"ן לחדש הלכה בהלכות מחיצות דלא אמרינן גוד אסיק בעמוד

ב. והנה לכאורה מפשטות דברי הראשונים לא משמע כדברי הגר"ח, דז"ל הרמב"ן בשבת "דכי אמרינן רה"י עולה עד לרקיע **דלמא** באורי חצר אבל בעמוד לא", חזינן שהרמב"ן כותב זאת בלשון "דלמא", ולא משמע שזה סוגיא ערוכה בסוכה האם יש דין גו"א במחיצות שאינן ניכרות, שא"כ היה הרמב"ן צריך להביא את הסוגיא בסוכה ולדון בדעת רבא, ולשון הרשב"א "דכי אמרינן **דה"י** עולה עד לרקיע ה"מ **רה"י גמורה** במחיצות כגון חצר אבל עמוד לא, וכן דעת רה"ג", ולכאורה לדברי הגר"ח הרשב"א היה צריך להדגיש דכי אמרינן **גוד אסיק ה"מ במחיצות ניכרות** ולא במחיצות שאינן ניכרות, ומפשטות הלשון משמע שהנידון כאן בגדרי רה"י ולא בגדרי מחיצות, ודקדוק זה חזק יותר בדברי הרמב"ן שלא הזכיר כלל את המחיצות אלא חילק בין **אורי** החצר ואורי העמוד.

וכן המאירי בעירובין דף צ"ח ע"ב שמביא דברי רב האי גאון שחדש שאורי עמוד אינו רה"י, מביא שהוכיח את דבריו מסוגיא בעירובין, ולא הזכיר כלל את הסוגיא בסוכה, ומשמע להדיא מפשטות הלשון שלא היה הנידון האם אמרינן גו"א, אלא בגדרי אורי רה"י, שהרי מדברי הגר"ח עולה שאם מפרשים את סוגיית הגמ' בסוכה דזה חסרון דוקא בהל' סוכה או יש סתירה לרמב"ן מסוגיא זו, דאז מוכח דאומרים גוד אסיק בעמוד, ואם מפרשים כמו שפי' הגר"ח לפי הרמב"ן או מוכח מהסוגיא כהרמב"ן, וא"כ קשה טובא איך התעלמו כל הראשונים שדנו בדברי הרמב"ן ולא הזכירו כלל את הסוגיא בסוכה שכ"כ נוגעת לדין זה. וביותר קשה למה הרמב"ן לא אמר חידושו בל' הגמרא בסוכה דהא דאמר רב חסדא דרה"י עולה עד לרקיע היינו במחיצות הניכרות [באורי **שבין** המחיצות] ולא במחיצות שאינן ניכרות. ובאמת כעין נוסח זה כתב המאירי בשבת [דף

רה"ר [אולי אפשר לבאר גדר הדין בזה הצורך לעשות גוד אחית הוא רק להוסיף **שיעור** למחיצות הטרסקל שיהיה למחיצות הסובבות אותו שיעור י' טפחים, דע"י שהמחיצות מתארכות עד למטה נחשבות ראשי המחיצה הנמצאות על הטרסקל למעלה קצצה של מחיצה שארכה י"ט, ואע"ג שהמחיצות למטה אין עליהם תורת מחיצות שהרי אינם הופכות את המקום למטה לרה"י, מ"מ חשיבי מחיצות לגבי המחיצה למעלה **ליתן לה חשיבות של מחיצה י"ט** שיכולה להחיל במקומה למעלה על הטרסקל דין רה"י. הרי לנו אופן של מחיצה שאף שבעצמה אין עליה דין מחיצה, מ"מ מצטרפת ליתן שיעור מחיצה למעלה [כעין דין אויר שמצטרף לסוכה ואין ישנים תחתיו]. ולפי"ז יש לחדש ולומר בדעת המאירי שכתב שתל גבוה **אין לו מחיצות**, שאין כוונתו שאין להם כלל שם מחיצות, אלא מועיל גידוד חמישה להצטרף לשיעור מחיצה של המחיצה על גביו שהיא חמישה טפחים, להיות חשובה מחיצה עשרה טפחים לעשות על ידה גוד אסיק]. וה"ה כאן עבדין גוד אסיק על העמוד רק לגבי קרקע העמוד להחשיבו כמקוף מחיצות, ודו"ק.

ז. מבאר חידושו של הרמב"ן הוא בדין אויר רה"י ולא תלוי כלל בדין מחיצות רה"י

ז. ולכן נראה לומר הרמב"ן חידש דין בהלכות רה"י עולה עד לרקיע, שדין זה הוא ע"י השייכות של האויר אל הרשות, ובה חידש הרמב"ן דאמתי האויר שייך לרשות היחיד עד לרקיע זה רק ברה"י גדורה במחיצות, התפשטות הרשות של רה"י כלפי האויר היא רק כשהרשות היא **רה"י שיש לה תוך והיא חשובה** שגדורה במחיצות, אבל רה"י של העמוד שאינה גדורה במחיצות אין לה כח למשוך אליה את האויר ולהחשיבו חלק מרה"י עד לרקיע, משום שהרשות עצמה אינה חשובה כי"כ ואינה גדורה ומסויימת.

ולפי זה נראה ליישב מה שיש להקשות על הרמב"ן מהסוגיא דעירובין דף לב: גבי המניח את עירובו יש לו ד' אמות שגנה שבייתה ע"י עירובו, ושבייתו חלה בשטח של ד' אמות, ומבואר שם בגמרא דמקום עירובו חשיב כרה"י, ואמרינן שם בגמ' **רה"י** של מקום עירובו עולה לרקיע, ולכן גם אם העירוב מונח על גבי אילן למעלה מעשרה טפחים והאדם השוכן נמצא ברה"ר, מ"מ ע"י גוד אסיק של מקום שבייתו נחשב כהכל רשות היחיד אחת שעולה עד לרקיע. והרי שם זה מחיצות שאינן ניכרות, שהרי רק הניח את עירובו שם **ואין שם מחיצות כלל**, ובודאי שאינם ניכרות לעשות על ידם גוד אסיק, וא"כ לפי הבנת הגר"ח בדעת הרמב"ן שדין רה"י עולה לרקיע הוא מחמת גוד אסיק מחיצתא, מה שייך לומר על מקום בלא מחיצות לעשות גוד אסיק, ואין למקום שבייתו שום דמיון לרה"י לעשות גוד אסיק מחיצתא. אמנם לפמשי"ת בדברי הרמב"ן דהדין דרה"י עולה אינו מכח גו"א אלא דין בעצם הרה"י, א"כ י"ל להגדר של רה"י כשמניח שם את עירובו הוא גדר של מקום דירה והוי בחשיבות של רה"י, ולכן בזה גם להרמב"ן אמרינן רה"י עולה משום שהחשיבו חז"ל מקום זה כמקום דירה, וכאילו יש כאן מחיצות לאויר זה, ודו"ק.

ח. מחלק חילוק מחודש בדברי הרמב"ן דלא בכל עמוד קאמר דאוירו אינו רה"י

ח. עוד יש להעיר לכאורה דהנה לפי הרמב"ן היה ראוי הדין להיות שאויר **כרמלית** שאין לה מחיצות לא יהיה דינו ככרמלית, כמו שרה"י שאין לה מחיצות אין דינו של האויר שסמוך לה י"ט כרה"י [ולמה הגמרא קוראת לדין אויר כרמלית תוך י"ט ככרמלית שזה **מקולי** רה"ר, אדרבה היה לנו ליתן לה קולי רה"י ללא מחיצות שאוירה מקו"פ]. ונראה שכל דברי הרמב"ן הם דוקא בעמוד גבוה עשרה ברה"ר הואיל וכבר הפליג י"ט מהקרקע לכן אין לו אויר, אבל כל מקום בקרקע ישרה שאינה גבוהה, אם דינה כרמלית אז דין האויר הסמוך י"ט לקרקע להיות כדין הקרקע.

ולפי"ז נראה דבתל שהוא קרקע עולם ומשתמשים על גביו והוא **כמקום לעצמה**, יודה הרמב"ן הדעת שהעשרה טפחים הסמוכים לקרקע הם רה"י, ודוקא בעמוד שמוגדר **עמוד ברה"י** ולא כמקום לעצמו בזה סובר הרמב"ן שכל אוירה הוא מקום פטור. ובהו נתיישבה קושיא עצומה שהקשוני על הרמב"ן מהברייתא בשבת דף ק. דהוורק דף גבי תל המתלקט חייב, וא"כ מוכח שהוורק ע"ג עמוד ברה"ר חייב, ולמה לא פשטה הגמרא מברייתא זו את הספק. אך לפמשי"ת מבואר היטב, דבתל מודה הרמב"ן שעכ"פ ה"ט הסמוכים לו הוו רה"י.

ומדויק עפ"י"ל הריטב"א בשבת דף צ"ט שכתב בזה"ל: **"דכיון שהסלע הזה ברה"ר עומד, כל האויר שעל הסלע מקום פטור הוא, עכ"ל**. וצ"ע מה שהדגיש שהעמוד עומד ברה"ר, ואם עומד ככרמלית או במקום פטור האם לא נאמרו בזה דברי הרמב"ן. ונראה לומר שכונתו להך חילוקא, דדוקא משום שעומד ברה"ר שהיא ההגדרה של הקרקע השוה, וממנה מתחילים למדוד את גובה י' טפחים של הרשויות [הוא נקרא עמוד **העומד ברה"ר** שאינו קובע שם ומקום לעצמו], ולכן אויר העמוד נידון כמופלג כבר י' טפחים ולכן אין דינו כרה"י, אבל אם יעמוד עמוד זה בכרמלית או מקו"פ יכול להיות שיקבע העמוד הזה מקום חשוב לעצמו וימדדו ממנו י"ט, והיה אלו ה"ט הסמוכים לקרקע כרה"י, והדברים נפלאים.

ט. בדברי המאירי שמחיצות תל לא חשיבי מחיצות כלל

ט. והנה כבר דנו האחרונים בדברי המאירי בסוגיא בסוכה [ד:]: משמע בבאורי שמחיצות של תל לא חשיבי מחיצות כלל, אך **נראה לי דמסוגיית הגמרא בשבת דף ו' ע"ב דקרי לרה"י של תל רה"י גמורה, שנגמרו מנין מחיצותיה כמו שפירשי"י שם, וכן הריטב"א והרשב"א עיי"ה, מבואר להדיא דגם תל יש לו מחיצות גמורות. וגם מסוגיית הגמ' בעירובין דף כ"ה ע"א ומודה לי רב ששת שאם עשה מחיצה על התל שהועיל, מ"ט הואיל ובאויר מחיצות העליונות הוא דר, משמע דיש מחיצות תחתונות לתל, ואלו ראיות המוכיחות דודאי גם לתל יש מחיצות, וכל כוונת הגר"ח היתה דאינן מחיצות ניכרות לעשות גוד אסיק, וגם מהסוגיא גבי גידוד חמישה ומחיצה חמישה מוכח דיש תורת מחיצה על הגידוד חמישה, ועיין באשר לשלמה' שהוכיח מהסוגיא לעיל גבי רבים מבטלי מחיצתא בתל שמהלכים עליו רבים, דמוכח להדיא דיש מחיצות לתל, דאם הוא רק הבדלה א"כ הרי כאן**

הרבים מהלכים על התל ואמאי הוי רה"י, ומדדינינן האם רבים מבטלי 'מחיצתא' מוכח להדיא דיש לתל תורת מחיצות. וכן הגמרא הקשתה שכל העולם יהיה רה"י ע"י מחיצות, ומה שייך לדון שהמקום מובדל כשהוא משמש את כל העולם כולו. ועיי"ש שהאר"ך בזה, ורצה לבאר דכל דברי המאירי הם על אויר התל דהוא אין לו מחיצות, הלכך תורת רה"י דידיה הוא רק ע"י הבדלתו מרה"ר, אבל גוף התל דואי דאית ליה מחיצות.

וכן ראיתי באבי עזרי" מה שלמדו בדעת הגר"ח כדברי המאירי שאין מחיצות לתל, והקשה על הגר"ח, והנה כל דבריו הם לפי הבנתו בגר"ח דעמוד אין לו כלל מחיצות, אלא דעצם הבדלתו מרה"ר הוא דין רה"י דידיה, אבל המעיין בגר"ח יראה דהגר"ח בא לומר הלכה בגוד אסיק דלא נאמרה במחיצות שאינן ניכרות, אבל לעולם תורת מחיצות עליהן, וממילא לקי"מ שתי קושיות האבי עזרי" ודו"ק. אמנם בעיקר ההבנה של האבי עזרי" שאם יש תורת מחיצות על התל א"כ ממילא צריך להיות בהם דין גוד אסיק **מחיצתא**, באמת מסתבר כן, דמהיכא תיתי להמציא הגבלה שיש בדין גוד אסיק שנאמר דין זה רק במחיצות ניכרות במקומו, ואעפ"י שגם מחיצות שאינן ניכרות במקומו יש עליהם תורת מחיצה.

י. ביאור ל' הרמב"ם ונמצא ע"ג העמוד סכך כשר בלא דפנות

י. והנה הגר"ח דייק מל' הרמב"ם שכתב בטעם הדין של בנה עמוד באמצע הסוכה שהיא פסולה משום שאין אלו [המחיצות שלמטה] מחיצות הניכרות, ונמצא ע"ג העמוד סכך כשר בלא מחיצות, עכ"ל הרמב"ם. שאין הרמב"ם מפרש חסרון מחיצות הניכרות במה שאינן ניכרות למעלה במקום הסוכה, אלא מפרש שהאיל ואין המחיצות ניכרות למטה לכן לא אמרינן בהו גוד אסיק, ונמצא למעלה בלי מחיצות. ולכאורה עדיין צ"ב מה שהאר"ך הרמב"ם לכתוב ונמצא ע"ג העמוד סכך כשר בלא מחיצות, היה לו רק לכתוב ואין אלו מחיצות הניכרות שנראה אותן כעולות למעלה על גבי העמוד, כלפי הלי"א שכתב האי לישנא [וכי מי שיעשה סוכה ללא דפנות יכתוב הרמב"ם שהסוכה פסולה משום שזה סכך כשר בלא דפנות]. ונעתיק מה שכתבנו במסכת סוכה דף ד: בביאור הסוגיא, ועפ"י יתיישב ל' הרמב"ם באופן אחר, דהנה במה שאמר רבא בעינן מחיצות הניכרות וליכא ע"י ריטב"א שכתב ניכרות עמה, ובר"ן כתב כעין דירה, הנה היה נראה שזה חסרון בתשבו כעין תדורו לגור במקום שאין מחיצות ניכרות מקיפות אותו, אבל אי אפשר לפרש כן שהרי בסמוך יש צד בגמרא דבראש הגג אמרינן גוד אסיק, וכתבו תוס' דזה משום שניכרות המחיצות בבית, ואם זה היה חסרון בצורת הדירה למעלה מה מוסיף לי מה שניכרות המחיצות בבית, ומוכח מזה שהחסרון הוא בסוג המחיצות, דלגבי סוכה הצריכה התורה מחיצות כאלו שניכרות מבי צדיהם, דאלו הם מחיצות כעין דירה, ולכן בראש הגג דהוו מחיצות ניכרות בבית והם מחיצות דירה בהם אפשר לעשות גוד אסיק ולהכשיר למעלה על הגג האויל והם מחיצות סוכה, לכן כשאומרים בהם גוד אסיק הרי העליון מחיצות סוכה אל הגג. [וזה מדוקדק בל' בעינן מחיצות הניכרות, ולא קאמר סוכה בעיא מחיצות ניכרות, ודו"ק]. וכע"ז כתבנו בחי' בעירובין בהלכה של מוקף לדירה דג"כ אמרינן גוד אסיק ממחיצות הבית להחשיב שהגג למעלה מוקף בסוג מחיצות העשויות לדירה, אע"ג שהגג עצמו דואי אינו מוקף לדירה. ולפי"ז איש ל' הרמב"ם הנ"ל, דהואיל **ואין אלו מחיצות הניכרות במקומם** וא"כ לא חייל עליהו תורת מחיצות של סוכה, לכן **נמצא ע"ג העמוד סכך כשר בלא דפנות**, שבא הרמב"ם לבאר דאע"ג דע"י גוד אסיק יש **מחיצות** לסוכה זו, אבל **דפנות** אין לה משום שלהכשר דפנות סוכה צריך מחיצות ניכרות, ודו"ק.

ומה שהעיר הגר"ח למה נקט הרמב"ם גוד אסיק רק בסוכה ולא בהל' שבת, י"ל דהנה בית שאין תוכו י"ט הרי לא מיכרי מחיצות **עשרה** בתוך הבית, ובה"ג נראה ברור שבאמת לא אמרינן גוד אסיק אע"ג שהמחוץ יש גובה י"ט. ויש לומר דזה הטעם דנקט הרמב"ם לטעם ההלכה שרואים מחיצות **התחתונות** כאילו הם עולות, שזה דוקא אם יש מחיצות התחתונות דהיינו **שבתוך הבית** [לאפוקי מבחוץ] יש מחיצות גבוהות י"ט, דא חשיבי מחיצות הניכרות המועילות גם לגבי סוכה [כמ"ש התוס'], אבל בהל' שבת דלא בעינן מחיצות הניכרות או לעולם הוי גג הבית רה"י, ולכן לא הוצרך הרמב"ם לכתוב שרואים מחיצות **התחתונות** שהם עולות. והנה לדעת הגר"ח דבכל תל המתלקט אין את ההלכה של גו"א, וחל עליו דין רה"י רק מכח גדירתו מרה"ר, א"כ יש לעיין בסוגיית הגמ' בעירובין דף כ"ב ע"ב דדנה אם רבים מבטלים מחיצתא כשרבים הולכים על תל, ולכאורה אם אין לתל זה מחיצות סביבו מדין גוד אסיק, וכל מה שהוא רה"י הוא מכח גדירתו, בזה ודאי מסתבר שאם רבים מהלכים אין שום משמעות לגדירת מקום זה שרבים ממשיכים ללכת עליו, ורק לפי החזו"א דדין גוד אסיק שייך גם בתל או מובן דהואיל ותל זה מוקף מחיצות אז צריך לדון אם רבים מבטלים את אותם מחיצות, ויל"ע. וכן בזרק כל גבוה עשרה ורחב ארבעה שפוטר הרמב"ם בפ"ד הלי"ט משום דהוי כזורק מרה"י לרה"י, לא מסתבר כהגדר של הגר"ח **שהמקום** גודר עד לרקיע, שהרי אין עליה תורת מקום כלל שהרי עומד הכלי להסתלק מרה"ר מיד [וזה הטעם דאין כרמלית בכלים, כמו שכתב הרשב"א]. וקשה להבין שיש כאן מקום גודר לעצמו, אבל אם אמרינן גוד אסיק וגג הכוורת מוקף במחיצות אז יותר מבואר שנחשבת רה"י. ואולי איירי ככוורת **ללא גג** אלא פתוחה מלמעלה ומוקפת תוכה **במחיצות** [לכאורה כן מוכח מוגף הסוגיא דדנה על שולי הכוורת ועל מחיצות הכוורת מלמעלה, משמע דאיירי ככוורת פתוחה], אך זה מאוד סתום בל' הרמב"ם הוורק **כלי**, וצ"ע. ולפי"ז וזרק מגדל יהיה דין אחר, ומה שכתב הרמב"ם בהל"ב דמדגל הוי רה"י אולי רק בתוכו.

יא. ביאור לשון הרמב"ם בפ"ד בדין אויר רה"י כרה"י

יא. הרמב"ם בפ"ד מהל' שבת כשמביא דין אויר רה"י כתב בזה"ל: **"אויר רה"י כרה"י, ורה"י אוירה כרה"י** עד לרקיע", ולכאורה צ"ע אריכות לשונו של הרמב"ם שכפל את הדין במילים שונות. ונראה לבאר דקדוק לשונו, שמה שכתב אויר רה"י כרה"י

היינו אפילו אויר של חורי רה"י שאין לו מחיצות הוא גם אויר רה"י, הואיל ורה"י משתמשת בו, ועל זה כותב הרמב"ם דהוא כרה"י [עכ"פ מה שסמוך לקרקע בתוך י' טפחים]. ורה"י אוירה כרה"י עד לרקיע דהיינו רה"י שהיא המקום עצמו המוקף מחיצות, אוירה של גוף הרשות עולה עד לרקיע, אבל אויר חורי רה"י [כגון זיו הבולט מחלון רה"י] אינו עולה עד לרקיע, כך היה אפשר לבאר ל' הרמב"ם, וזה מתבאר נפלא על דרך הגר"ח בדעת הרמב"ם שמה שהאויר עולה עד לרקיע זה רק מדין גוד אסיק מחיצתא, וא"כ זה לא שייך בחורי רה"י. וזה מתבאר היטב על דרך מה שהארכנו [בקונטרס 'בקש שלום'] בדעת הרמב"ם שדין רה"י עיקרו מכח המחיצות בלבד. ומה שהוכחנו משאר הראשונים [והרמב"ן] דאויר רה"י עולה עד לרקיע הוא לא תלוי במחיצות, י"ל דלשיטתם [שביארנו בחידושים למסכת עירובין] דדין רה"י תלוי גם בעצם הדירה והרשות של היחיד ולא רק במחיצות, ודו"ק. ולפי"ז נתבאר לי למה הרמב"ם לא ביאר את הגמרא שאומרת דכרמלית הקילו בה מקולי רה"ר שאינה תופסת אלא עד עשרה, כמו רש"י שהכוונה שהאויר אינו עולה אלא עד י"ט מהקרקע, והרמב"ם [בפ"ד מהל' שבת הל"ד] פירש שהכוונה שאם המקום גבוה מהקרקע י"ט אינו כרמלית, ואת הדין שאויר כרמלית הוא רק עד י"ט הביא בפני עצמו, ולמה לא פירש כרש"י. אך הביאור לפי הגר"ח שכל דין אויר רה"י עולה הוא רק ע"י המחיצות, א"כ קשה טובא איזה קולא היא בכרמלית שאוירה אינו אלא עד עשרה, הרי אינה מוקפת מחיצות, וא"כ איך אוירה יעלה יותר מעשרה, ולכן ביאר הרמב"ם שהקולא לא נאמרה על האויר אלא על עצם הרשות שאינה למעלה מעשרה.

יב. בגדר גוד אסיק מחיצתא לדעת החזו"א

יב. מדברי החזו"א [בגליונות על הגר"ח] נראה שלמד שהגדר בגוד אסיק מחיצתא שזה כמו שכתב הגר"ח בגדר מחיצות, דהיינו שדין גוד אסיק פירושו לומר שגם מחיצות אשר המה תחת התל ותחת הגדר יכולות לגדור את המקום שלמעלה, ולהחשיב את גב התל ואת גב הגדר כרשות בפני עצמה, אבל אין הכרח שאם אומרים גוד אסיק אז האויר של התל יהיה רה"י, דאין הפירוש בגוד אסיק שאנחנו רואים את המחיצות כאילו הם נמצאות ע"ג התל ממש וגודרות אותו, שנאמר דא"כ גם האויר צריך להיות רה"י, אלא הפירוש הוא שכשאנו דנים על השטח של התל אנו אומרים דאף שאין לו מחיצות, מ"מ מהני המחיצות שתחתיו לחלוק לו מקום לעצמו, אבל כשאנו דנים על האויר של התל אז אומר הרמב"ן שאין שייכות בין האויר של התל לתל שיועילו המחיצות שתחת התל לגדור את האויר שמעל התל לעשות אותו רה"י, עכ"ל החזו"א בגליונות, עיי"ש. והנה בסוגיא [בעירובין פט.] לגבי בתים שתחת הגג לומר גוד אסיק אל הגג, נראה שחייבים לומר דגדר הגו"א הוא משיכת המחיצות ממש כלפי מעלה, ובאמת החזו"א נדחק בסוגיא שם לפי דרכו, עיי"ש. וכן דקדוקו מל' הר"ח בסוכה [דף ד:]: שכתב דגוד היינו הבן בלבד כאלו **חתכת** והעלית מחיצות, עיי"ש. וכן ל' רש"י שם ד"ה גוד אסיק הגביהם **עשרה** סביבות ראשו, ולפי החזו"א אין הגוד אסיק מתייחס לגובה עשרה אלא עד הרקיע. וכן יש לדייק ברש"י בדף כב. שדימה דין גוד אחית **להבטו רמי**, ושם זה ודאי הלכה מחודשת לדון להוריד את הקורה ממש כלפי מטה [שהרי זה מכשיר סוכה כאילו יש לה סכך המיצל, וכן מכשיר קורה כאילו רחבה טפח]. וכן רש"י לקמן ו: גוד היכא דצריך למיגד כגון **פי תקרה**, ושם קשה להגדיר כהגדרת החזו"א. ובגמ' בחגיגה [דף יט.] מצינו ל' גוד אסיק לגבי מקוה להחשיב את המים כנמצאים למעלה, וזה משמע שיש בדין גוד אסיק משיכת הדבר ממש להחשיבו כלמעלה, ודו"ק.

בדין חיוב שמירת עצמו בעת שמיעת אזעקה

הנה בדין חיוב הצלת עצמו כשנשמעת אזעקה יש לדון בזה מכמה פנים: **א**) האם החיוב להציל עצמו הוא גם על צד רחוק של סכנה, דהואיל ואין הולכין בפיקו"ג אחר הרוב צריך האדם לחוש גם לצד רחוק של סכנה, ומחוייב למלט את עצמו גם מסכנה רחוקה. **ב**) גם אי נימא דאינו מחוייב לחוש לסכנה רחוקה, האם כשרוצה לחוש לצד רחוק מותר לו גם לחלל שבת, או דלמא היתיר לחלל שבת הוא תלוי בחיוב להציל עצמו, ואם אינו חייב אין לו היתר לחלל שבת. **ג**) האם יש לדון כאן דין של כל קבוע כמחצה על מחצה, דהואיל ויש כאן מקום אחד שהטיל יפול בו, ועכשיו יש לנו ספק על כל מקום ומקום אם זה המקום סכנה, ולכן חייב האדם לנוס למקום מוגן, ולא יכול לומר דרוב המקומות אינם בסכנה. **ד**) האם שייך לומר על האדם העומד במקומו והוא בחשש סכנה דהואיל והוא קבוע במקומו אמרינן עליו כל קבוע כמחצה על מחצה. **ה**) באופן שיש הרבה בני אדם בחשש הסכנה מן הטיל ואחד מהם יפגע, האם בזה חמיר טפי הואיל והסכנה ודאית לאחד מהאנשים זה מחייב את כל האנשים להציל עצמם. **ו**) האם יש מקום להתיר להשאר במקומו ולא לנוס למקום מוגן ע"פ מה שכתב החזו"א שחיוב ההשתדלות לפי מידת הבטחון. **ז**) אי נימא דאינו חייב להציל עצמו האם מותר לו שלא לחוש כלל ולילך להסתכל מחמת סקרנות גרידא. ואעתיק מכתב שכתבתי בענין זה **[בדרך לימוד הסוגיא ולא להלכה]**, ומתוכו יתבררו הנקודות הנ"ל.

הנה מ"ח חידש לומר דהואיל וכשנשמעת אזעקה יש כאן ידיעה שנשלח ט"ל, ועתידי ליפול באיזה מקום באוור, הלכך יש כאן דין **כל קבוע כמחצה על מחצה**. דדנים את המקום שעתיד ליפול הטיל כיבועי, וחשיב כספק השקול של סכנה, והוי חיוב גמור של פיקו"ג, ולפי שיטתו מ"י שרוצה להיכנס לחדר הממוגן וצריך לחלל שבת במלאכות דאורייתא, כגון ליקח רכב וליסוע כמה שניות לכיוון החדר, או ללחוץ על כפתורים ששמללים כדי שיפתח החדר, יהיה מותר לו משום ספק פיקו"ג. ועל זה טענתי שאין הדין כן, והמורה כן מכשיל בחליל שבת דאו, הואיל ואין כאן ממש חיוב גמור של פיקו"ג אלא רק סכנה רחוקה מאד בהסתברות [ומ"ח דן כנגדי דאין מוכרח דבכל דוכתא דין **חיוב** פיקו"ג תלוי בהיתר חלול שבת, דשייך שלא יהיה חיוב גמור של הצלת נפש ואעפ"כ יהיה היתר לחלל שבת, וכגון מה שכתב המור וקציעה בסי' שכ"ח דפעמים אין חולה חייב להתרפאות ממחלתו בתרופה שאינה ודאית, ועיי"ש היטב

מדין פיקו"ג על כולם. הנה יש לדון אם יש כח בסברה זו **לחייב** את כולם לנוס למקום מוגן, דמי יימר שמשום שאם כל אדם פרטי ינהג שמותר לו להשאר במקומו או יהיה סכנה על אחד מהם, מי אמר שיש כח בזה לחייב את כולם למלט נפשם, ומה מצרף את כולם כאחד לקבוע חיוב על כולם לנוס כשעל פי דין אם היה אדם אחד לבדו לא היה חייב לנוס הואיל והסכנה היא רחוקה, והרי דבר ידוע הוא שאם כל הציבור היה נמנע מליסוע במכוניות והיו כולם נוסעים רק בתחבורה ציבורית היו הרבה הרבה פחות הרוגים בתאונות דרכים, ואפ"ה לא שמענו שיקבעו הפוסקים ויגזרו על הציבור איסור ליסוע במכוניות, ולכאז הטעם בזה הוא משום שלכל אדם פרטי הסכנה היא רחוקה, ואינו מחוייב לטרוח כ"כ משום צד הסכנה הרחוק שיש בזה.

ומה שהביא ראיה מהתירו סופן משום תחילתן, איני מבין דבריו בזה, דהנה ל' השו"ע סי' ת"ז סעיף ג' היא "כל היוצאים להציל נפשות ישראל מיד גוים או מן הנהר או מן המפולת וכו' יש להם אלפים אמה לכל רוח ממקום שהצילו בו, ואם היתה יד העכו"ם תקיפה והיו **מפחדים** לשבות במקום שהצילו הרי אלו חוזרים בשבת למקומם ובכלי זיינם", עכ"ל השו"ע. וא"כ התם ההיתר פשוט לכל בר דעת שאם נחייב אותם להשאר במקום שמפחדים הם להיות, ממילא קרוב הדבר שבכפעם הבאה שיהיה צורך לצאת לאיזה הצלה לעיר שהם מפחדים להשאר שם יתעצלו האנשים לצאת ולא יזדונו כפי שצריך, וימצאו תירוצים אולי אין זה סכנה גמורה וכו' כדרך העצלנים המלאים בתירוצים, ויש כאן עכ"פ חשש קרוב ולא חשש רחוק, ולכן שפיר יש מקום להתיר, ואין זה ראיה לנידון דידן שלכל אדם פרטי הסכנה רחוקה.

ומ"מ מודינא דאלו המפעילים את האזעקה לכלל הציבור יהיה מותר להם לעשות זאת בשב"ק, הואיל וסו"ס רובא דאינשי פועלים כפי ההוראות, ובוה שפועלים כפי ההוראות **בהרבה מקרים** זה מועיל ל**יחידים** מתוך הציבור להנצל, וא"כ יש כאן הצלה קרובה בזה, ולכן מותר להם להפעיל את האזעקה לכלל הציבור שבוה יועיל מעט, ואפשר דינצל מאן דהוא עי"ז. וגם לו יצויר מקרה דהדרך להמלט למקום מוגן היא לכל הציבור, נעשית רק ע"י חילול שבת, בזה יש לדון להורות לכולם לחלל שבת, כיון דאם תצא הוראה שאין היתר לחלל שבת אז ודאי יבא מאן דהוא לידי סכנה, א"כ אין שבת פשוט לפני פקו"ג, ומותר לכולם לחלל שבת כדי שלא תהיה סכנת נפשות אחד מהם. [ויל"ע אם מחוייבים בזה או שזה רק היתר]. וכל מה שאנו דנים זה באופן שלאדם **פרטי** מכלל כל הציבור נוגע לו הדבר שצריך לחלל שבת, בזה י"ל דאסור לחלל שבת משום שאין מצב רחוק של סכנה כלפי אדם זה נחשב ששבת עומדת במקום פיקו"ג. [ומהגר"א וי"ס שמעתי ראיה מהב"י בסי' קע"ח ביו"ד דהתירו לקרובים למלכות לספר קומי, שזה צורך ה**ציבור** להצילם **לפעמים** מידי סכנה, עיי"ה. ומוכח לכאן דלצורך ציבור התירו חז"ל אפילו צד רחוק של סכנה. אמנם קצת משמע מלשון הב"י שם שזה גדר של היתר מיוחד שהתירו חכמים, ויל"ע. וגם שם זה ממש ענין ציבורי שיהיה לכלל הציבור משהו קרוב למלכות שהיא המטפלת בענייני הציבור, אבל כאן אין שייכות בין אדם לאדם בסכנה זו, וצ"ע].

והנה עד כאן דיברנו האם יש חיוב לילך למקום מוגן בשעת האזעקה, אמנם יש לדון באדם שרוצה לצאת לחוץ בשעת האזעקה מחמת סקרנות וכדו', או באדם שיבוא בטענה שאם חשש הסכנה הוא כ"כ רחוק א"כ אולי אין צורך כלל להתעסק בענייני ההצלה וכדו'. אך בזה נראה לי פשוט שאין היתר להתעלם לגמרי מכל המצב ולומר כל ההשתדלות בזה מיותרת, דודאי מודינא לעיקר דינא דצריך להורות לציבור את דרכי ההצלה וצריך לנהוג על פיהם, וכל מה שדנתי הוא בגוונא שהאדם הולך להתפלל או שהוא שקוע בלימוד איזה סוגיא, ולפתע נשמעת אזעקה, והוא רוצה קצת שלא לנוס אל אחת הערים המוגנות אלא להשאר חוסה בצל התורה או ביישוב הדעת של התפילה, ועל מקרה פרטי זה דנתי דלא שייך לחייבו מעיקר הדין של פיקו"ג לעשות כן, אלא יכול לסמוך על עיקר דינא שאין כאן חוב גמור של פיקו"ג ורשאי להמשיך בסדריו הרגילים, וכמדומה לי שכן היתה הוראת פוסקי זמנינו בתקופה זו דאם נמצאים באמצע תפילת שמו"ע או באמצע קריאת התורה שצ"ע, אין צריכים כל הציבור לנוס מהבית כנסת או לעצור באמצע שמו"ע, משום שמעיקר הדין הסכנה רחוקה מאד. ומה שרצה מו"ח לומר מה שאין חיוב לעצור באמצע התפילה ע"פ דברי החזו"א שכתב לגבי תינוק קטן הצריך לאכול תחליפי חלב, שמותר לבשל לו בשבת האוכל הנצרך לו שיהיה טרי משום דמאכלו של התינוק הקטן הוא פיקו"ג, ומ"מ כתב החזו"א דמי שירצה שלא לחלל שבת ולא ליתן לתינוק מאכל טרי שהתבשל בשבת, אלא נותן לו מאכלים לא כ"כ טריים כדי לא לחלל שבת, ואפ"י שיש בזה סכנה רחוקה רשאי לנהוג כן, וה"ה כאן רשאי אדם שלא לנוס למקום מוגן. הנה ז"ל החזו"א שם: "ומי ש**בוטח** בה' וקובע מוונות בנו באופן שאין מבשלין בשבילו בשבת וכבר **הורגלו** בכך אין מוזהרין אותו", וא"כ מבואר בחזו"א דאיירי שהוא בוטח בה' וגם שהורגלו בכך, וגם בזה כתב החזו"א רק שאין מוזהרין אותו, וא"כ אין בזה כדי לבאר את הוראת הפוסקים לכתחילה שאין צריך לנוס מבית הכנסת או לעצור באמצע שמו"ע, שהרי זו הוראה לכל הציבור ולא כולם חזקים בבטחון, וגם לא הורגלו בכך שלא לנוס בשעת אזעקה, ועל כרחך כדברינו. וגם אין להוכיח ממה שמותר לחלל שבת למאכלו של תינוק, שהנה ראיה שמותר לחלל אפילו לחשש רחוק של פיקו"ג, משום דהתם מיירי בתינוק שדרכו לינוק ולכן מותר לחשוש לחשש רחוק, דאדרבה **לשנות** את מאכלו זה נקרא שינוי מצרכיו, אבל כאן אדרבה להפסיק מדבר המצוה שעסקו בו ולברוח למקום אחר זה השנוי, ולא שגי בחשש רחוק להתיר זאת.

שו"ר בקובץ 'מאורות' ששאלו קמיה מרן הגריש"א בנידון זה ממש על איזה דרגת חיוב מותר לחלל שבת, וענה שרק על סכנה סבירה ולא על חשש רחוק, ושאלו אותו מילדת שכתב המ"מ שאחת מאלף לא מתה, וענה שזה הואיל ומטפלים בה כראוי, ושאלו אותו ממה שמביאים סכין דרך הר"ר לחתוך מעיה להוציא העובר אפילו שזה צד רחוק, וענה דשאני התם שאין לעובר חזקת חיים לכן חיישינן בכל שזה להצילו. [וכוונתו לחילוק שכתבנו

המוגנים שבה, או דלמא אין דברי הרמ"א אמורים אלא בקיר נטוי וכדו' דברים שהסכנה קבועה בהם, ושם המקום הוא **מקום סכנה**, אבל טיל שנשלח לעיר אחת אינו הופך את המקום למקום סכנה אלא זה סכנה זמנית וקטנה שאינה מחייבת את היושבים בעיר לנוס למקומות אחרים, ולעצור את מהלך הרגלם. ועיי"ן בשו"ת בנין ציון סי' קל"ז שהקשה אין מותר ליכנס למדבר או לירד לים שאלו מקומות נחשבים מקום סכנה, שהרי ביציאה מהם מברכים הגומל, ומאי שנא ממה דקיי"ל שאין הולכים בפיקו"ג אחר הרוב. ותירץ שם דדוקא היכא שיש **פיקו"ג לפנינו** אז אמרינן שאין הולכים אחר הרוב, אבל במדבר שאין סכנה לפנינו אלא רק יש לחשוש לסכנה העתידה לבוא, בזה סמכינן על הרוב שאין בזה סכנה. והוכיח את דבריו מהא דקיי"ל דנחש כרוך על עקיבו בתפילה לא יפסיק, משום שרוב נחשים אינם מוזיקין בנשיכתם, ואע"ג דלא אזלינן בפיקו"ג אחר הרוב והרי יש מיעוט שמוזיקים. אלא מוכח דהואיל ואין נפש בסכנה לפנינו לא חוששים שתבוא עליו סכנה רחוקה להתיר לו להפסיק תפילתו על זה, ולפ"י י"ל דגם טיל אחד שנשלח לכיוון העיר אינה הופכת את העיר למקום סכנה, ואין כאן אלא חשש סכנה העתידה לבוא, והרי זה כמו לילך במדבר או כמו נחש שרוך על עקיבו דלא נאמר בזה הדין דאין הולכים בפיקו"ג אחר הרוב או איסור ליכנס במקום סכנה. **ולפ"י ש מקום גדול לדון דבשעת מלחמה שנפילת הטילים היא דבר מצוי, וכל שעה שעתיים נשמעת אזעקה, א"כ יש סברא גדולה לדון שחל על המקום שם של 'מקום סכנה', ובוה יהיה דין להשתדל למלט עצמו ממקום זה שהוא מקום סכנה** [אמנם זה לא פיקו"ג ממש שיהיה מותר לחלל שבת על זה, אלא זה רק דין לכתחילה שאלי יכניס אדם עצמו למקום סכנה]. **דלא מסתבר לדון על כל פעם ופעם בפני עצמה ולומר דבפעם זו הסכנה רחוקה. אלא שיש לומר שכל הדין הוא שלא להכנס למקום סכנה, אבל אם הוא במקום דירתו והסכנה באה אלו אולי בזה אינו עובר איסור כשנשאר במקומו, וטריחא ליה מילתא לעקור כל שעה ממקומו, ויל"ע בזה.**

ועיקר טענתי היא שלא לדון כאן דין 'קבוע' הוא משום דמהיכא תיתי ליקח כל מטר ומטר בעיר ולקבוע עליו דינים של בריחה ממנו, וכי דין זה של פיקו"ג והצלת גופו זה דין **בקרקע** עליו הוא עומד, אין זה אלא דין על הגברא להציל את נפשו מסכנה מתקרבת, ואין לזה שום טעם ליקח את הקרקע שהאדם עומד עליה ולדון עליה דין של מקום המסוכן, ולחייב את הגברא מדין כל קבוע כמע"מ לברוח מכל המ'מקומות המסוכנים' שבעיר הזאת שדינם כמחצה על מחצה, דאין הגברא בורח מן **הקרקע** אלא מה**טיל** המאיים לפגוע בו, וכיון שכן אין כאן שום שייכות לדין קבוע, כך נראה פשוט לדעתי. ואם נדון קבוע מצד האדם שהוא קבוע במקומו וצריך לחוש שמא יפגע בו הטיל, הנה הרי הטיל יכול לפגוע בהרבה אנשים שבדרכים שאינם קבועים [או שלא זיק כלל], וא"כ הוי כמו ספק קבוע שהרי ספק לנו אם יפגע הטיל בקבוע, וספק קבוע כתב הש"ך דשרי הואיל וחדוש הוא אין לך בו אלא חידושו לעשות קבוע כמחצה, אבל לא לעשות ספק קבוע כספק דאורייתא, ועוד דא"כ ברגע שירוף האדם לחוץ למקומו ויצא ממקום קביעותו א"כ כבר ליכא חיוב דקבוע, ונמצא דבאמצע מנוסתו למקום מוגן יפטר מחיובו לנוס שמה, וא"כ לא שייך מעיקרא לחייבו משום כל קבוע כמחצה על מחצה. ועוד אם המקום המוגן אינו ממש מסלק את הסכנה אלא רק ממעט אותה, א"כ כבר אין חיוב לנוס לשם, שהרי כל החיוב הוא רק מדין קבוע דחשיב כמחצה, ואם גם מקום זה יש בו איזה צד רחוק שהוא בכלל הסכנה, חזר להיות מקום קבוע זה גם בסכנה של מחצה, ולא עדיף ממקום הקודם שהיה.

והוספתי על סברתי דהואיל ועכשיו אינו מקום סכנה אלא רק לכשיפול הטיל במקום מסוים, א"כ השתא אין שום דין חל על המקום, ומהיכא תיתי לדון את המקום עכשיו כדין מחצה על מחצה מחמת משהו עתדי שעתיד לקרות באחד המקומות בעיר, וגם דנתי בזה דהוי קבוע שאינו ניכר שהרי השתא לא ידוע כלל מקום הסכנה [המדוייק] לאף אחד בעולם. ועל זה טען מו"ח דעתיד להיות ידוע, ותמהתי על זה הואיל וקבוע חידוש הוא מהיכא תיתי לחדש זאת גם ע"י מקרים עתדיים, ואין לך בו אלא חידושו [ובדומה לזה מה שכתבו הפוסקים דאם ספק של קבוע התערב בעוד ספק לא אמרינן דהוי ס"ס, אלא השתא הוי רוב גמור ובטל החידוש של קבוע].

עוד העירוני לדון בעיקר הפלפול אם יש כאן דין קבוע או לא, דהנה יש לעיין מה הדין אדם שקיבל חפץ לשמירה והחפץ עומד במקומו, ונזרקה איזה אבן לכיוון חצירו של השומר באופן שהסכנה להיזק רחוקה מאוד ובני אדם לא חוששים לה כלל, האם נימא כאן הלכה של קבוע דהואיל והחפץ קבוע במקומו א"כ חשיב כספק השקול של נזק לחפץ, והיה השומר חייב לטרוח להציל את החפץ [ובאופן שאינו פטור מדין נטר כדנטרי אינשי, ואכ"מ]. יש לומר בסברה דלא שייך בזה לחייב מדין כל קבוע כמחצה על מחצה [ומה שהגמ" בכתובות דנה בזה משום דינא דקבוע, היינו משום דאיירי התם בחשש שלפי גרדי השמירה צריך לחוש לו, כגון אחד לעשר אנשים, דזה ודאי דבפיקו"ג צריך לחוש לכה חשש, לכן דנים שם גם בגרדי קבוע, אבל במקום שחשש הסכנה אינו בגדר סכנה שראוי לחוש לה בזה לא תבוא ההלכה של קבוע לחייב לחוש. וכן הדין דמצא תינוק בעיר שרובה גויים דמותר לחלל עליו שבת משום דאין הולכים בפיקו"ג אחר הרוב, נ"ל דאם זה יהיה רוב גמור כגון **שמליון** אנשי העיר הם גויים **ואחד** יהודי, בזה לא יהיה שום חיוב הצלת נפש הואיל ואין כאן כלל גדר של חשש], משום דכשגדר החיוב הוא שמירה על הדבר, והיינו דאין המעשה איסור בעצמותו אלא כל החיוב הוא שמירת הדבר, בזה ודאי דנים על התוצאה וה**חשש** של הנוק, ולא דנים כאן בגוה"כ של קבוע. ואי נימא הכי א"כ גם כאן החיוב של **ונשמרתם** לנפשתיכם' גדרו לפי חשש הנוק, ולא שייך לדון כאן בהלכה של קבוע, ויל"ע היטב בסברה זו. ועיי"ן בחזו"א שהבאנו בסמוך דחיוב ההשתדלות תלוי במידת בטחוננו של אדם, וזה מבואר לפי סברא זו דשמירת אדם על עצמו תלויה ועומדת לפי איך שנוהגת צורת השמירה שלו בכל דבר, ודו"ק.

עוד כתב מו"ח סברא דהואיל ואם כלל הציבור לא יגן על עצמו אז יהיה סכנה ודאית על אחד, ומשו"ה יש חיוב ואולי גם היתר חילול שבת

ודו"ק. אמנם התם אני מודה דאף אם נסכים לחידושו של המו"ק דיש מקרים שחולה אינו חייב להתייטר ולנסות תרופה שאינה ודאית, מ"מ אם רוצה לחלל שבת לנסות להציל עצמו ודאי שמותר, שהרי הוא חולה שיש בו סכנה ומותר לעשות לו כל הנצרך לו, וכמו שביארנו בהמשך דברינו], ואף שהיא סכנה מוחשית ומפחידה [עקב האזעקה וקולות הנפץ] מ"מ אין אנו פוסקים בהל' פיקו"ג ע"י הרגשות אלא לפי כללי הסכנה הרגילים והמסתברים.

ונקדים לבאר דנראה פשוט שאם מצד עצם החשש הרחוק שיקרה לו נזק ע"י נפילת הטיל אין בזה כדי להתיר חילול שבת גמור, דהנה זה ודאי דאע"ג דאין הולכים בפיקו"ג אחר הרוב, וחוששים גם למיעוט סכנת נפשות ומחללים על זה שבת, מ"מ יש לדבר גבול, ואין היתר לחוש לסכנה רחוקה מאד ולחלל ע"ז שבת. וראיה לזה אעתיק דברי רעק"א שכתב בדף מ"ה ע"א במסכת שבת על דברי הגמרא שם שאומרת דמותר לטלטל נר חנוכה הדולק בשבת אחרי שכבה משום שהיה בזה סכנה [שגזרו הגויים שלא ידליקו נרות, עיי"ש], וסמכינן על דעת ר"ש דליכא בזה איסור מוקצה, אף שבעלמא אין מקילים כר"ש, מ"מ שעת הדחק שאני, ופרש"י כדאי הוא ר"ש לסמוך עליו בשעת הדחק סכנה, וכתב רעק"א בזה"ל: "והרי בסכנה או ספק סכנה אפילו איסור דאורייתא נדחית, ומה צריך לסמוך אדר"ש, אלא על כרחך דאין כאן עתה בגדר ספק סכנה להתיר איסור בשביל זה כיון דעל צד הריחוק הסתעפות סכנה, מיקרי שעת הדחק וסמכו אדר"ש", עכ"ל. עוד מצאתי ב'שבולי הלקט' גבי מצות נר חנוכה, שכתב שכשיש סכנה של אחד למאה שהגוי יראה שמדליק נרות וויקו, אז לא ידליק נרות כמהדין אלא רק נר אחד, ואע"ג שמעיקר הדין אין צריך לחשוש לזה, מ"מ כיון שיש סכנה רחוקה וננאי הוא למצוה שיבוא מחמתה סכנה, לכן לא יעשה כמהדין, והביא דוגמא לזה כמו טיבול מרור בחירות משום סכנת קפא שבאכילת רשות אין מדקדקין בכך, אבל באכילת מצוה חייבו חז"ל לטבול בחירות, עכ"ל". ומבואר מתוך דבריו שסכנה של אחד למאה א"צ לחשוש לה, ויל"ע אם כוונתו לפיקו"ג ממש, ועיי"ן ביומא [פ"ח מ"ו] מי שנשכו כלב שוטא אין מאכילין אותו מחצר כבד שלו, ופרש"י דלאו רפואה גמורה היא להתיר לו איסור בהמה טמאה על כך. ואע"ג דל' מתאי שם הוי רפואה גמורה, ומסתמא אצל הגויים השתמשו בזה לרפואה, וא"כ יש איזה סבירות שיש בזה רפואה, ואפ"ה לא הותרו איסורי תורה לזה.

אמנם מודינא דבאופן שיש לפנינו חולה שיש בו סכנה ועושים דברים הנצרכים להצלתו, אז עושים דברים של חשש רחוק הנצרכים לו ואשר רגילים לעשות כן בימי החול [וכגון הא דבעל נוסע עם אשתו בשבת ללדת משום יתובי דעתא], ואע"ג שנראה שזו סכנה רחוקה מאד אם לא נעשה זה, מ"מ הואיל והיא כבר במצב שמוגדר **הסכנה לפנינו** לכן מותר לעשות כל הנצרך. והרי גדולה מזו כתב המ"מ בפ"ב מהל' שבת הלי"ד, ועיי"ן בחי' הגרי"ז בהל' שבת עשור, חדולה שיש בו סכנה עושים לו כל צרכיו אפילו דבר שאין בו פיקוח נפש, א"כ גם החולקים על המ"מ נראה דידוד דמ"מ מה שרגילים לעשות משום סכנה אף שהיא רחוקה שרי לעשות. אבל כשאדם אינו חולה שיש בו סכנה, ואינו עומד במצב של סכנה שצריך לעשות מעשים לצאת ממצבו, וכגון כשנשמעת אזעקה המבררת לנו שנשלח איזה טיל לכיוון עיר מסויימת, אבל הסיכוי שהטיל יפול בשטח שהאדם שרוי ויבא אותו לידי סכנה נפשות ח"ו הוא סיכוי אפסי ורחוק, שהרי אם תחשבן את השטח שבו הטיל יכול ליפול באופן כללי ואת השטח סביב מקומו, שאם יפול הטיל שם יבא אותו לידי סכנה ח"ו, זה יחס של אחד למאה אלף [1,000,001], והואיל והסכנה היא רחוקה, בזה לא נאמר הכלל דאין הולכים בפיקו"ג אחר הרוב, ולא חייל שם של 'סכנה' ע"י חשש רחוק כזה.

אמנם כל זה כשאנו באים לדון על ההיתר של **וחי בהם** לעבור איסורים דאו' לצורך פיקו"ג, דבוה הוכחנו שצד רחוק של סכנה אינו בכלל ההיתר של וחי בהם לדחות איסורי תורה. אבל יש מקום לדון באופן שאין אנו באים לדחות איסורי תורה, אלא רק לדון אם מותר להשאר במקומו לצורך עצמו ולא לחוש להצלת נפשו, האם יש בזה היתר או לא, דהיינו האם המצוה של **ונשמרתם מאד, לנפשותיכם** מחייב לברוח אפילו מסכנה רחוקה כשאין בזה ביטול מצוה, דיש מקום גדול לומר שאי אפשר לחייב אותו לברוח מחשש רחוק כזה, דזה פשוט **חל מצב של סכנה ע"י כזה חשש רחוק**, וגדולה מזו מבואר ברש"י דף צ"ב ע"א בב"מ שכל פועל שהולך לעבוד ולקטוף פירות תוך כדי טיפוס על עצים מכניס את עצמו לסכנה. חז"ל רש"י שם: "**ואכלת כנפשוך** - דבבר שאתה מוסר נפשך עליו לעלות בכבש ולעלות באילן דמוסר נפשו **למיתה** והיינו שכיר", עכ"ל. וא"כ אין מותר לו להכנס לסכנה [ודוחק לומר דאיירי שאין לו מה לאכול וחשיב פקו"ג], אלא ודאי דמותר לאדם להכניס עצמו לסכנה רחוקה, וכן כל אשה שיוולדת ילדים היאך שריא, הא מכניסה עצמה לסכנה [ויש ליישב דמצוה שאנן], אלא על כרחך שלצורך מותר להכנס אפילו לסכנה קצת קרובה כזו, ודו"ק [ויש שטענו לי שכל הנ"ל אינם ראיות כ"כ משום דיש היתר של 'דשו בה רבים', ולכן לילך לצורך פרנסה וכדו' מותר מכת זה שדרשו בה רבים, ועל זה נאמר שומר פתאים ה', ומ"מ נראה לי דוחק לומר שכל ההיתר המפורש בתורה של פועל בעבודה שיש בה סכנה היא מדין שומר **פתאים**. וגם בלא"ה יש לדון דגם בנידון דידן יש הרבה אנשים שאינם מבוהלים כולי האי, ואינם ממהרים לנוס למקום מוגן, ויל"ע בזה. ומ"מ גם בלא כל הראיות הנ"ל נראה פשוט בסברא דבסכנה כ"כ רחוקה אין איסור כלל כשנצרך לכך, ודו"ק. ומ"מ זה ודאי שכל ההיתר הוא רק לצורך, ולא סתם להכנס למקום סכנה רחוקה בשביל סקרנות וכדו', אלא שעל נידון דידן שעל האדם לעזוב את כל עיסוקיו ולנוס למקום מוגן זה נראה ודאי שמי שרוצה להמשיך בענייניו כרגיל מותר לו מן הדין לנהוג כן, ואין לו שום איסור].

והנה הרמ"א בי"ד סימן קט"ז סעיף ה' כתב בזה"ל: "**וכן יזהר מכל הדברים המביאים לידי סכנה כמו תחת קיר נטוי או יחיד בלילה**", עכ"ל. ועפ"י זה היה מקום לדון האם בשעה שנשמעת אזעקה נהפכת כל העיר לכמה שניות להחשב מקום סכנה שיש חיוב לא להמצא אלא במקומות

בריש דברינו, דכשהסכנה לפנינו חוששים אפילו לצד רחוק, וכגון עובר של אשה מתה שיש כאן מציאות לפנינו של פיקו"ג, אלא שאין אנו יודעים אם יועיל להציל את העובר, בזה מחללים אפילו על צד רחוק, אבל אדם חי שיש צד רחוק שתגיע אליו סכנה ותפגע בחזקת חיים דיליה, בזה לא חוששים לחשב רחוק נגד חזקת חי. ועיי"ש שהביאו תשובות מהרש"ם על נידון זה ושור"מ אגרו"מ שמתיר לחלל שבת על סכנה רחוקה. ועוד דנו שם בזה, ואינו תחי' (שוב הראוני שגם בספר דינים והנהגות למרן החזו"א מופיע מכתב בנידון זה, עיי"ש"ה שבעיקר דבריו מבואר כמשנית שלא בכל גוונא אמרינן פיקו"ג דוחה כה"ת, וצ"ע במציאות שדיבר עליה החזו"א ואם אפשר למילף לנידו"י).

נפק"מ בכל דברינו באדם שבאמצע ברכה וכדו' או בין קידוש לסעודה נשמעת אזעקה, וע"י שיצא ממקומו יגרום לו הפסק בתפילתו וכדו', והנה לגבי קידוש י"ל דמותר לו לשנות מקומו אע"ג שגורם לעצמו לעשות קידוש פעם שנייה, ונסתפקתי לגבי הנחת תפילין אם בין תשי' לתשי"ד נשמעת אזעקה, לכאורה לפי דברינו אין היתר להפסיק, אך חשבתי סברא דהואיל ואסור להסיח דעת מתפילין, ומי שאין דעתו מיושבת פטור מהנחת תפילין, א"כ במצב של אזעקה אם זה גורם לו בלבול הדעת וכדו' מסתבר שבמצב כזה הוא פטור מתפילין, ולכן יכול להפסיק באמצע ואח"כ לחזור להניח תשי"ד, אלא שלפי זה יצטרך לברך שוב על התפילין של ראש אפילו אם לא יפסיק בדיבור, והואיל והיה מצב של הפסק שהיה פטור בו מהמצוה, וא"כ נתחייב שוב בברכת המצוות. והעירוני שהואיל ובידו מיד ליישב דעתו ע"י שהולך לחדר מוגן, א"כ אין זה מצב של פטור מהנחת תפילין אלא זה מעכב זמני ממש ובה אין פטור, א"נ שעצם הליכתו לחדר אחר היה הליכה לצורך התפילין ולא הויה הפסק, ודו"ק.

והנה נראה להוכיח עוד את יסוד דברינו משתי סוגיות בש"ס, הדנה איתא בגמרא בחולין דף ט. בעא מיניה רבי אבא מרב הונא בא זאב ונטל בני מעיים והחזירן כשהן נקובין מהו, מי חיישנן שמא במקום נקב ניקב או לא, א"ל אין חוששין שמא במקום נקב ניקב, איתבייה ראה ציפור המנקה בתאנה ועכבר המנקה באבטיחין חוששין שמא במקום נקב ניקב, א"ל מי קא מדמיא איסורא לסכנתא, סכנה שאני, **א"ל רבא מאי שגא, ספק סכנתא לחומרא, ספק איסורא נמי לחומרא**, ע"כ סוגיית הגמ'.

וכל הרואה משתומם על דברי רבא, וכי לא ידע רבא שספק **פיקו"ג דוחה** את כל התורה כולה, וכי לא ידע את הדין שאין הולכין בפיקו"ג אחר הרוב, ומה עלה על דעתו של רבא להוכיח מדיני סכנת נפשות לדיני איסור של כל התורה, וזה קושיא עצומה.

ונראה לבאר דעת רבא שכל מה שנאמר הדין שפיקו"ג דוחה כל התורה כולה וכדו' זה רק באופן שיש פיקו"ג לפנינו או יש סכנה לפנינו, אלא שאפשר לצאת ממנה, בזה אמרים שפיקו"ג דוחה כל התורה כולה כדי להציל נפש מישראל, וכן הדין שאין הולכים בפיקו"ג אחר הרוב מדובר שיש חולה בסכנה לפנינו, אלא שאנו באים ליפטר מלטפל בו משום שרוב צדדים שהוא גוי, בזה נאמר שאין הולכים בפיקו"ג אחר הרוב ליפטר מחיוב הצלת נפשות, אבל באופן שהרוב מכריע לנו שאין כאן כלל התחלה של סכנה, בזה סבר רבא שדין סכנה שורו לדיני איסורים, ולכן במקרה של נקב בפירות סבר רבא שאם בהלכות איסורים אנו מכריעים שלא ניקב הפרי ולא נשתנה ממה שלפנינו, ה"ה לגבי חשש שמא ניקב ע"י נחש ונכנס בו ארס הדין מכריע שלא היה כאן כלל דררא דסכנה מעולם, ובה סבר רבא שגם בסכנה אין לחשוש ומותר. ונמצא ראייה גדולה לדברינו לחלק בין דין פיקו"ג כשיש מצב של סכנה לבין כשיש הכרעה של רובא, דרובא שלא יבוא אל אדם זה כלל סכנה שבוה אין חיוב פיקו"ג. ואע"ג שלמסקנת הסוגיא נדחו דברי רבא ומסקינן דחמירא סכנתא מאיסורא, היינו רק לגבי זה שצריכים לחשוש לסכנה משום חיוב דונשמתם, אבל כו"ע מודו דאין כאן דין דחיה על כה"ת כולה, דלא שמענו שמוותר לחלל שבת בכל המלאכות כדי למנוע בן אדם לשתות מים מגולים, או לחלל שבת כדי לגרום לאדם להקיא מים מגולים ששתה, כולי האי לא שמענו שחמירא סכנתא זמנים מגולים לחלל שבת עליה, וזוה מוכח שיש דרגות של חיובים בסכנים שאינם מתירים לחלל שבת ולדחות מחמתם מצוות התורה, ודו"ק.

וכן בגמרא בכתובות איתא שתקנו חז"ל שבתולה תנשא ברביעי, ומסכנה ואילך נהגו העם לכונו בשלישי ולא מיחו בידם חכמים, ומקשה הגמרא מאי סכנה, אילמא דאמרי בתולה הנשאת ליום הרביעי תיהרג, נהגו לגמרי ניעקריה, אמר רבה דאמרי בתולה הנשאת ליום הרביעי תבעל להגמון תחילה, האי סכנה אונס הוא, משום דאיכא צנועות דמסרן נפשייהו לקטלא ואתיין לידי סכנה - מבואר בגמרא שאפילו שיש נשים שמתות מחמת תקנת חז"ל לישא אשה ברביעי, לא בטלו חז"ל גזירתם מפני זה, וקשה הרי פיקו"ג דוחה כה"ת כולה, וכמו שהקשתה הגמרא בתחילה שמפני פיקו"ג יש להכמיס לעקור תקנתם, ולכאורה צ"ל שהיו אלו מיעוט קטן של נשים שלא ידעו שאונס שרי ומסרו נפשם, והבינו חז"ל שאין כאן חיוב פיקו"ג לעקור תקנת חז"ל מפני זה, אלא שאם לא היה סיבה שלא לעקור תקנת חז"ל ודאי היו חוששים גם על מיעוט כזה, אבל עכ"פ חזינו שאין כאן דין של פיקו"ג דוחה כל התורה כשה מיעוט קטן ואין כאן פיקו"ג לפנינו, ודו"ק.

והנה כל דברינו הם רק בדרך לימוד הסוגיא והפלפול בה, אבל ההוראה למעשה מסורה לגדולי הדור, ולא באנו אלא לעורר ביסודות הסוגיא כפי מה שחנן השי"ת לנו חלק בתורה.

הרב משה חליהו אופקים

המשך קונטרס ענפי משה בהלכות ועניני עירובין ידון בשמא דעירובי תחומין

כתב הר"מ ז"ל בהלכות שביית יו"ט (פ"ו ה"ב) ולמה נקרא שמו עירוב, שכשם שהעירוב שעושים בחצרות ובמבואות ערב שבת משום היכר כדי שלא יעלה על דעתם שמוותר להוציא מרשות לרשות בשבת, כך זה

התבשיל משום היכר וזכרון כדי שלא ידמו ויחשבו שמתיר לאפות ביום טוב מה שאינו נאכל בו ביום, ולפיכך נקרא תבשיל זה עירובי תבשילין, ע"כ. והראב"ד ז"ל בהשגותיו (שם) העיר אהא וז"ל: א"א הטעם הזה לנערים כי הוא אומר כי הוא שאול מעירובי חצירות, כלומר זה משום היכר הוא מה זה שמו עירוב אף זה שמו עירוב, ואינו כן אלא שהוא מערב צרכי שבת על צרכי יו"ט לעשותם יחד, ע"כ. וע"ע בספר מעשה רוקח על הר"מ (שם) מש"כ בהא.

והנה במגיד משנה (שם) וז"ל: רבינו נתן טעם לקריאת שם זה שהוא משום היכר כמו עירובי חצירות, וכבר נתבאר פ' ראשון מהלכות עירובין (ה"ו) למה נזכר בהיכר החצרות עירוב, ומדעתי שהוא סבור שעל זה ג"כ אמרו עירובי תחומין. ועיקר מלת עירוב בדברים אלו אינה בתחלת הנחתה אלא גבי חצירות, והושאלה לתחומין ולתבשילין לפי שאף הם נעשים באוכל, והרא"ז ז"ל כתב בהשגות שאינו כך אלא שהוא מערב צרכי שבת על צרכי יו"ט לעשותם יחד, ואפשר שאף בתחומין יאמר כן שהוא מערב התחום שלא היה יכול לילך בו תחלה עם התחום שהיה יכול לילך בו, ונכון הוא, עכ"ל.

ובכפ החיים ס' ת"ח (ס"ק ג') נקיט להך טעמא דכתב המ"מ לדעתי דהראב"ד ז"ל, וכ' דהכי הביאו התוספת שבת (שם, ס"ק א) ובשו"ע דהרב ז"ל (שם, א') ע"ש, וכן כתב במ"ב (שם, ס"ק ו') ובשעה"צ (שם, ס"ק ד'), ע"ש היטב.

וצריך ביאור בהאי טעמא דכ' המ"מ דהא דמקרי עירובי תחומין הוא לפי "שהוא מערב התחום שלא היה יכול לילך בו תחלה עם התחום שהיה יכול לילך בו", ע"ש. דמאי שייכא ב' לשון דעירוב, דהא ניחא בעשיית צרכי שבת ויו"ט דמכין ביו"ט גופי' עבור שבת שפיר שייך ביה עירוב זב"ז, וע"ע בתפא"י דביצה (פ"ב, ס"ק ד'), משא"כ במערב עירובי תחומין לכל היותר מקרי **ההוסיף** כברת דרך נוספת דיכול לילך בה מה שהי' אסור לילך אילו לא היה מניח עירובי תחומין, אך אכתי לא עירב תחום בתחום [ותו דבוה דמניח עירובי תחום באלפים זהו גופא מורה ובה דלא עירבן זב"ז, רק דישה לו היתר להלך ממקום הנחת עירובי אלפיים אמה לכל רוח כמ"ש בשו"ע ר"ס ת"ח], וצ"ע בזה.

ואפשר דאין כוונת המ"מ דלישנא דעירוב קאי אתחומין גופייהו אלא אדם, ור"ל דאדם זה לולי דהניח ע"ת היה יכול להלך אלפיים אמה, והיינו להתערב בגופו בשטח הדני אלפיים בלבד, ולכשהניח ע"ת דאית לי' אלפים אמה נוספים שפיר יכול להתערב בגופו באלפים הנוספים, וז"ש "שהוא מערב התחום שלא היה יכול לילך בו תחלה עם התחום שהיה יכול לילך בו", דאהאי הליכה הוא דקאי לישנא דעירובא כנלפע"ד, ודוק בזה. וע"ע מש"כ בביאור דברי הר"מ ז"ל בספר משמרת מועד עמ"ס ביצה (דף ט"ו ב', ד"ה אמר שמואל ס"ק ג', עמוד קס"ה).

שוב כתב לן הגר"א"ש קניבסקי שליט"א בעמ"ס אשרי האיש עמ"ס ברכות שא"ס, דכל שני דברים המתחברים להיות כאחד נקראים עירוב, ודכמדו' גם ערב נקרא כן לפי דמערב ומחבר היום עם הלילה, ודכן נמי המניח עירוב נקרא כן לפימ"ש"כ בוה"ק דמערב הספירות כידוע ליודעי ח"ן, עכ"ת, ויל"ד בזה.

בדינא דהמניח עירובי בעיר שדרין בה דמהלך את כולה אי בעי דתהיה העיר מוקפת מחיצות לדירה

כתב הר"מ ז"ל בהלכות עירובין (פ"ו ה"ד): המניח עירובי ברשות היחיד, אפילו היתה מדינה גדולה כנינוה ואפילו עיר חריבה או מערה הראויה לדירון מהלך את כולה וחוצה לה אלפיים אמה לכל רוח, ע"כ. וכתב עלה המ"מ (שם, ד"ה המניח) וז"ל: מחלוקת ר"ע וחכמים (עירובין ס"א א') וק"ל כרבנן דאמרי הנותן עירובי בעיר גדולה מהלך את כולה וחוצה לה אלפיים אמה, עכ"ל. וע"ש בכ"ד. ומבואר דהר"מ ז"ל קמפרש דהא דהמניח עירובי בעיר דס"ל לרבנן דמהלך את כולה בעינן דתהי' האי עיר בגדר רשות היחיד. ודכן מבואר בפיה"מ להר"מ ז"ל (שלהי פ"ה דעירובין) דכ' דר"ע פליג ארבנן, וס"ל דאף במניח עירובי ברה"י אינו הולך אלפיים אמה אלא ממקום העירוב ופסקינן כרבנן, ע"ש. והכי נמי נקיט מרן השו"ע ז"ל בסימן ת"ח (סעיף ב') ללישנא דהר"מ ז"ל, ושמעין מזה דהמניח עירובי בעיר דאית בה דירון אך לית לה מחיצות, אף לרבנן לית ליה אלא אלפיים אמה ממקום עירובו, ולא אמרינן דמהלך את כולה [ודוק בלישנייהו דהר"מ השו"ע ז"ל דכתבו אפילו היתה "מדינה" גדולה כנינוה, הא קמן דמשתעי במניח עירובי במדינה, ודכן מהא דמיייתו בסמוך ואפילו בעיר חריבה מבואר דברישא מייירי בעיר מיושבת, וק"ל].

והנה המ"ב (שם, ס"ק כ"ג) פ"י דהאי רה"י היינו מקום שמוקף מחיצות" (ובעינין דמוקף לדירה, ע"י מ"ב סק"ו), וגבי עיר חריבה פ"י המ"ב (שם, ס"ק כ"ד) "היינו שהיו בה דירון ונחרבו ומחיצות החומה נשאר", וע"ש בכ"ד. והכה"ח (שם, ס"ק כ"ו) פ"י נמי דמניח עירובי ברה"י "היינו במקום שהוקף לדירה", ע"ש היטב. ולא נחתו לחלוקי בין רה"י דעלמא לעיר, ומבואר דס"ל דאף במניח עירובי בעיר דייקא במוקפת מחיצות מהלך את כולה, הא לאו הכי אין לו אלא אלפיים אמה ממקום עירובו.

ברם אכתי תקשי מהא דכ' המ"ב גופי' לעיל בשעה"צ (סעיף א', ס"ק י"ג) וז"ל: דאם הניח עירובי בעיר (שהיא תוך תחומה ממקום ששבת בה) אף ברשות מתוקנת בעירוב שהיו יכולין לטלטל בה נחשב לעונן זה כמזונג ברשות היחיד, כמו שכתב החיי אדם בכלל ע"ו דין י"א ובאדין האלפיים נגד כל רוחב העיר, וכן כתב בבית מאיר סימן ת"ה, אולם בגאון יעקב דף ל"ב עמוד ב' דיבור המתחיל דמתא לא משמע הכי, ואיני יודע מה ישיב על הראיות שהביא בחיי אדם, עכ"ל. וע"ע בכה"ח (שם, ס"ק ח') דמייית לדברי הח"א, ומשמע דהכי ס"ל לדינא בפרט זה (וע"ש בכל דבריו).

וכפי זה על כרחין הא דכתבו המ"ב והכה"ח אדברי השו"ע דסעיף ב' גבי המניח עירובי ברה"י דהיינו מקום המוקף מחיצות וכו', לא מייירי במניח עירובי בעיר, וזה צ"ע מפשטות לישנא דהשו"ע ז"ל וכדכתיבנא דנראה דמייירי בעיר, ואפ"ה הצריך דתהי' בגדר רה"י ע"מ דנחשבי' לכולא כד"א, ועוד יש לעי' לדבריהם מאי קמ"ל השו"ע ז"ל במאי דכ' "ואפילו עיר חריבה", דמ"מ כל דמוקפת הוי גדר רה"י ולמאי איכפ"ל [והגם דהי'

מקום לרון בזה בסברא, וכגון דנימא דהא ניחא ברה"י דעלמא דהרגילות דמקיפו לדירה, משא"כ עיר חריבה דאף דמוקפת הוא דלאו מקום דירה היא, וא"כ נימא דלא יהלך כולה כד"א, וקמ"ל דבמוקפת יכול להלך בכולה והוא כד"א, מ"מ אין הכרח לזה, ובשגם קשה לפרש כן בדעתי' דהשו"ע ז"ל], וצ"ע.

הן אמנם דדעת התוס' בערובין (מ"ז ב' ד"ה דכולה) דהמניח עירובי בעיר אף דלית בה מחיצות מהלך את כולה ע"ש, וע"י סוגי דעירובין (ל"ב ב') [וע"י רש"ש (שם, מ"ז ב') מ"ש מתו' דר"ה (כ"ג ב')], והכי נמי פסק מרן החזו"א ז"ל בספרו (סימן ק"י ס"ק ז'). וע"ע במכתבו דמרן החזו"א ז"ל הנדפס בספר קרית אריאל (עמוד ק"נ). וע"ע בספר נתיבות שבת (פמ"ו סי"ב) דפסק כן עפ"י דתו' דעירובין (שם). והרה"ג ר"מ קרן אינהורן שליט"א העירני דבערוה"ש (ת"ח, ז') כ' וז"ל: והמניח עירובי בעיר אפילו גדולה כנינוה, ואפילו עיר חריבה או מערה הראויה לדירון מהלך את כולה וחוצה לה אלפיים אמה, עכ"ל, ויל"ד בכונתו [וע"י שו"ע (שצ"ח, י"א) ובמ"ב ובבית מאיר (שם), וע"י שו"ע (ת"ה, ו') ובבאה"ל (שם, ד"ה מוקפת), מ"ש באורך. וע"ע בשו"ע הרב (ת"א, א') ויל"ע. וע"י בספר דברי מרדכי להגר"מ מן ז"ל (עירובין, סימן י'), ובס' תוספות אהרן להגרא"ל לוי שליט"א (עירובין סימן ל'), ובספר הליכות יצחק להגר"י בורוויאנסקי שליט"א (עירובין, סימן כ"ו), ויש לפלפל בכל זה טובא. וע"ע בגאון יעקב הנדמ"ח ע"י הרה"ג רא"מ הלוי דימיטרובסקי שליט"א (ל"ב ב') מש"כ בהערה דשם, וצ"ע].

בדינא דהנותן עירובי חוץ לתחום אינו כלום

שו"ע סימן ת"ח (סעיף ד'): נתן עירובי חוץ לתחום אינו כלום (ויש לו תחום מבית) (מיימוני והמגיד פרק ו' מהלכות עירובין), ע"כ. וכתב עלה המ"ב (שם, ס"ק ל', ד"ה אינו כלום) וז"ל: כיון שאי אפשר לו להגיע שם בין השמשות שהוא זמן קניית עירוב, מאחר שהוא חוץ לתחום ממקום שהוא עומד, עכ"ל.

ומספקא לן בהיכא דיכול להגיע שם ביה"ש, וכגון בכנס לתחום ויוצא הימנו לצורך הצלת נפשות וכה"ג, אי מהני דיניח עירובי חוץ לתחום דסו"ס יכול להגיע, או דנימא דלא חשיב דאפשר לו להגיע, והא דבפועל נכנס ויוצא הוא לצד הדתירו לו רבנן עבור הצלת נפשות ליכנס ולצאת ותו לא מדי, וצ"ע בזה. [וידידנו הרה"ג ר"א הכהן הלר שליט"א אמר לן דיל"ד בזה מ"מ"ש התו' דעירובין (ל"ה א' סוד"ה נתגלגל) דכ' וז"ל: "היילכך תקנו רבנן שלא יהא עירובי אלא כשהוא בתוך התחום" ע"ש. ולפי"ז י"ל דלא פליג. וכע"ז שמעתי מהגאון רבי יעקב ירוחם הלוי קצנבלונג שליט"א, והוסיף דלפימ"ש"כ רש"י שם יל"ע בזה, והגרא"ש קניבסקי שליט"א כתב לן דהדעת נוטה דהיכא דאינו יכול לקנות שביטה באופן הרגיל אינו קונה עירוב שם].

בהא דהנותן עירובי בבית הקברות אינו עירוב לפי דבה"ק אסור בהנאה

שו"ע סימן ת"ט (סעיף א'): הנותן עירובי בבית הקברות אינו עירוב לפי שביטת הקברות אסור בהנאה, וכיון שרוצה בקיום העירוב שם אחר קניה הרי נהנה בו, ע"כ.

והנה בספר יד יוסף להגאון רבי יוסף יחפא רזענבורג זלה"ה (שם, ס"ק א' ד"ה אינו עירוב) לקשה בזה וז"ל: לכא"ו זה צ"ב להיות רוצה בקיומו בשעת קניית עירוב לא איכפת לן דמצות לאו ליהנות ניתנו, אי"כ אמאי אפי' לעיבד אינו עירוב, דאע"ג אח"כ רוצה בקיומו נימא כיון שהותרה בשעת קניית עירוב הותרה. ואי שדומה לנודר מן המעיין דאסור לטבול בימות החמה כיון שגוף נהנה אח"כ, צ"ע הא גופי' אי הטבילה לא מהני בדיעבד, וע"י פרי"מ, כן נתעוררתי קצת מאת עמיתי הכא מו"ה אהרן בער נ"י טרם נסע לארץ הקדושה, ואני מלאתי דבריו וגדלתי המדורה, עכ"ל. וע"י בהגהות דהגרעק"א ז"ל (שם, ד"ה אינו עירוב) דכ' וז"ל: תמיה לי היכן מצינו דבדיעבד לא הוי עירוב, דבגמ' אמרי' רק לענין דאינו רשאי לערב בזה כיון דרוצה בקיומו, דעירוב אחר הקניה הוי נהנה, אבל לענין דיעבד מה"ת נימא דלא הוי עירוב, הא איסור העבירה אינו תלוי בקיום המצוה, דאף אם נימא דאינו עירוב מ"מ עבר על הנאה דרוצה בקיום העירוב והיא מילתא אחרית, ואין העבירה בקיום המצוה, וצ"ע. עכ"ל. וע"י בהגהות פורת יוסף בערובין (שם) (וע"י פמ"ג שם א"א ס"ק' ובערוך השולחן ס"ק א', ודוק היטב).

ובחזון איש הל' ערובין (צ"ו, ל') כ' וז"ל: עירובין ל"א א' ומר סבר ניחא ליה דמינטרא דאי אצטרך אכיל ליה, יש לעי' אמאי אינו עירוב כיון דבמאי עירובי בבית"ק משום דניחא ל"י דמינטרא בתר דקנה ל"י עירוב, אבל דאי עבר והניח להוי עירוב כיון דבקניית עירוב ליכא איסורא, ואי סילק ל"י לעירובי שפיר דמי [אלא דלא מש"ל שישלגנו דבכל משהו איכא מותר], וכשמשעה אותו עביד איסורא בשחייתו, ולמה יתבטל העירוב שקנה כבר בהיתרא, ואפשר שהוא קנס חכמים. ועוד י"ל דבכל עירוב יש תערוכות רשות ומצוה שהרי צריך שיהא מינטר דאי בעי אכיל ל"י, וזהו עיקר ענין העירוב שתהא סעודתו במקום הזה, ומיהו אכילת עירוב אינה מעכבת ואינה צריכה אף לתכחילה, והלכך נחלקו בזה בנותן עירובי בבית"ק דמינטרא ל"י העירוב לאכילה, ואף שכן הוא מצות עירוב שיהא מינטר לאכילה, מ"מ אשתכח דמינטר ל"י ככר בבית"ק לאכילה מה שאין באכילתו שום מצוה. ובוה נחלקו ר"י וחכמים, דר"י סבר דהאי נטירותא נטירותא דמצוה היא, וחכמים סברי דמקרי נטירותא לאכילה [ומיהו לישנא דגמ' ל"מ הכי וצ"ע]. והא דבטל העירוב בשביל נטירותא ואע"ג דבלא עירוב ע"כ ככרו משתמר בבית"ק, נראה דבלא עירוב לא מינכר מילתא ולא ניחא ל"י בהאי נטירותא, אבל אי חשיב ל"י עירוב ע"כ ניחא ל"י בנטירותא דידי', עכ"ל.

ולפום תירוצא קמא דמרן החזו"א ז"ל דאפשר דהוא קנס חכמים, ודכ"מ בקרן אורה בערובין (ל"א א' ד"ה גמרא תנא מפני וכו') דכ' "וצ"ל דקנס הוא", ע"ש. י"ל נמי קו' הגרעק"א ז"ל והיך יוסף דמיייתנן לעיל, ומיהו אפשר דלא ניח"ל בהאי תירוצא אחר דלא נתפרש בגמ' כאן קנסא דרבנן

הקברות, כגון שהמושל עובד כוכבים מרעה בהמות על הקברים, וא"א למחות בידו כי אם בהוצאה מרובה ואין יד הקהל משגת, מוכרים דברים אלו כדי להציל הקברות מיד עובד כוכבים שזהו כבוד המתים (תרומת הדשן סי' רפ"ד ומהרי"ו סי' נ), עכ"ל. והיינו דכל הא דאין נהנין מפירות דע"ג הקבר הוא לצד כבוד המתים, והיכא דבהא גופא מתקיים כבודו שרי, ודוק. והנה אף הכא לא נזכר דאין למכור הני פירי לישראל לצד ר"ד, ומבואר מהא דלי"ש ר"ד באוכלין הנמצאים בביה"ק (עכ"פ כשנתלשו מהאילן), כנלפע"ד.

והן אמנם דבכ"מ חזינן דישנם דרגות ברוח רעה ובמאי שלטא והמסתעף, ועי' בשו"ת משנת יוסף למו"ר הגאון הגדול צי"ע רבי יוסף ליברמן שליט"א (חלק ג, סימן מ"ה) משי"כ בענין פירות שביעית שהיו תחת המטה, והתם דן באורך מעניני ר"ד וגדרה, וע"ע בשו"ת משנ"י (חלק ה, סימן א' ס"ק ג) ושם (סימן ו) [ועיין נמי במשנ"י (שם, סימן ס"ב ס"ק ח') משי"כ לדון אם כהאינדא ישנם ומצויים מזיקים, ע"ש].

ועתה הראוני בספר תורת חיים להגרא"ח שור זלה"ה (במס' ב"ב דף נ"ח א' ובמסכת שבועות דף ט"ו ב' ד"ה ריב"ל) דכ' בהא דשורה ר"ד אאוכלין דתחת המטה לפי דשינה אחד משישים במיתה היא, ועל כן רוח מסאבא שריא עליה דאניש בשעת שינה וזה טעם נט"י שחרית, וכשהוא מאהיל בשעת שינה על האוכלין הריחן כאלו הם באהל המת, שריא עליהן ההוא רוח מסאבא, עכ"ל. ויל"ד אי כוונתו דייקא בגונא דמאהיל, וצ"ע בכל זה לדינא.

ועיין נמי בספר פדה את אברהם להגה"ק רבי אברהם פאלאני זלה"ה (מערכת הב', ס"ק ד' בית הקברות) דכ' חז"ל: שאלו מאי פנייא על הלולבים הגדלים בבית הקברות אם מותר לברך עליו ויוצא י"ח בחג, והשבת ידלפי מן בש"ע סי' שס"ח יש הפרש בין אילן הנטוע על הקבר עצמו דאסור בהנאה, אם לא לצורך בית הקברות דאז מוכרין ונותנין דמיהן לצדקה כמ"ש הב"ח שם והש"ך ס"ק ד', ועיין להרב פרי צדיק בנימוקיו דצ"ב ע"ג, ולא זכיתי להבין מה בא לומר בזה, ועיין מטה יאודה שבש"כ מישור שם. והנה מסוגיא דפ"ג דעירובין דלי"א דר"י אמר בביה"ק דמצוות לאו ליהנות ניתנו, ומ"ש הרב שער אפרים סי' ח"ל והרב שער המלך ח"א הל' לולב דצ"ד דע"ב דנראה דמותר, ועוד לו שם בשה"מ ח"ב ד"ה ע"ד, ועיין להרב אהלי"ה הכהן דצ"ג ע"ג, ועיין להרב יעלה קובו ד"ב ע"א וב', ועמ"ש מוה"ר זה הי"ם גדול בס' הנורא שרשי הים ח"א דקכ"ה ע"א י"ב, וכפי מ"ש שם נראה דיום ראשון שהוא דאורייתא אין להתיר. ועי' להרב יד אהרן סי' תרמ"ט ואשל מפרי שם ובכנה"ג שם, ובלא"ה משלכם היכי דמי אם לא דהקברים השולטים שם נותנין רשות לקצץ הלולב משם, ואם יש רבים לולבים דמוכרין אותם אם ממקום הקבורה צריך שיתנו להוצאת בית הקברות, ואם אינו ממקום הקבורה לצדקה לעניים או להשומר שם, עכ"ל.

וחזינן דאף לא זכר בלישנ"י כלל ענינא דרוב, ואכתי יש לדון בלולב ואתרוג וכי דאית בהו "רוב א" פסולין לקיים בהו מצוותן". וש"מ בספר אהל יעקב לילדינו הגאון רבי יעקב אהרן סקוצילס שליט"א (הלכות ומנהגי ילד הסדר, עמוד ק"ט בהערות וציגונים ס"ק י"ח) דכתב לדון בהאי ענינא, ע"ש. ועי' נמי בספר נטעי גבריאל (הל' ארבעה מינים, פ"ה סק"ט) משי"כ בזה, ע"ש ואכמ"ל. אחר שכתבתי כל זה זכנתי הש"ת לשאול מקמיה מורי ורבי מרן רשכבה"ג הגרא"ל שטינמן שליט"א (שי"ק פ' ראה תשע"ה לפ"ק) אם רוח רעה שריא על אוכלין הנמצאים בבית הקברות, ושאלני מו"ר מרן הגרא"ל שליט"א "איפה בבית הקברות, על הקבר", ומשהשבתי שכן השיבני מו"ר מרן הגרא"ל שליט"א בפה קדשו בזה"ל "על הקבר אולי לא טוב", עכלה"ק.

וכששאלתי ממו"ר מרן שר התורה הגר"ח קניבסקי שליט"א אם ר"ד שריא על אוכלין הנמצאין בביה"ק, אמר לי בפ"ק "לא שמעת" [וכבר כתבנו לעיל שלא מצאנו בזה להדי' בספרי דרבנן].

בהא דקיימא לן דאהל זרוק לאו שמיא אהל

שו"ע סי' ת"ט (סעיף א'): ואם נתנו (להעירוב) בבית הפרס הרי זה עירוב ואפילו היה כהן, מפני שיכול להכנס שם במגדל הפרח שינפח והולך, ע"כ. ובמ"ב (שם, ס"ק ו') כ' חז"ל: מפני וכו' רוצה לומר אף דמדרבנן אסור לכהן לילך שם שמא יסיט ברגליו עצם כשעורה דמטמא במגע ומשא, ואם כן הרי אינו יכול להגיע למקום עירובו, מכל מקום שרי דאפשר לו להכנס שם על ידי מגדל הפרח והוא ישיא על גבי שורים שעל ידי זה לא יזוז בעצם, ודוקא בבית הפרס שהוא מדרבנן ואין בו טומאת אהל, מה שאין כן בבית הקברות אי אפשר בעיצה זו לכהן מפני שהוא מאהיל על הקברים, ואפילו אם יכנס במגדל שהוא מחזיק ארבעים סאה לא הוי חציצה בינו לקבר דקיימא לן אהל זרוק לאו שמיא אהל, וכל שאינו אהל אינו חוצץ, עכ"ל.

עי' סוגי' דעירובין (ל' ב' ואל"ך) ובתוס' (שם, ד"ה ומר סבר אהל וכו') ובשדי חמד (כרך א', מערכת האל"ף ס"ק רכ"ח, דף ל"ב א' מדה"ס) שכ' חז"ל: אהל זרוק אי שמיא אהל פלוגתא דתנאי היא, רבי ס"ל לא שמיא אהל, ור"י בר ר"י ס"ל דשמיא אהל כדאיתא בעירובין ל"א ע"א. והרמב"ם פסק דלא שמיא אהל, וכתב הגי' שבות יעקב ח"א סי' פ"ה דהיינו מדרבנן, אבל מדאורייתא הוי אהל ע"ש, וזהו י"ל עליה דמרן מהדר"ף בחס"ד [מורינו הרב רבי יוד פארוו בחס"ד דוד] פ"ב דסוכה, ובהא בבית השואבה בדיני הישן בסוכה אות ז', שכתב דבתוס' שם תניא סוכה שע"ג העגלה הישן תחתיה כישן תחת המטה, ותנא דמתנ"י תני מטה ולא תני העגלה משמע דתחת העגלה יצא משום דעגלה הוי אהל זרוק ולא הוי אהל והכי ק"ל, ולכן השמיט הרמב"ם דין ישן תחת העגלה וכו' ע"ש. ולפי דברי הגי' שבות יעקב כיון דמדאורייתא שמיא אהל הו"ל למיפסק לחומרא דלא יצא כדון ישן תחת המטה, ותו קשה דאי"כ התוספתא ס"ל אהל זרוק שמיא אהל, ומאריה דהאי דינא דהתוס' הוא ר"י בר ר"י בשם ר' יוסי כיע"ש, א"כ הרי מפורש דר"י בר ר"י ס"ל דאהל זרוק שמיא אהל, ואי הכי בניזיר ה"ן ע"א דמותיב למאי דמוקים דר"י בר ר"י ס"ל אהל זרוק שמיא אהל, מברייתא דמייתי התם דס"ל דלי"ש אהל כיע"ש, תקשי ליה דר"י בר ר"י אהרדי. ואי משום דמשמיה דר"י קאמר ואימור דליה לא ס"ל, אלא ודאי

קמחו לאחרים, וכן הוא בא"ר, ומוכח דא"י לעשות העירוב בביה"כ"נ ע"ש. ובעיקרי הד"ט ח"א"ח סי' אות ח' רמז לזה בקצרה, **העלה על פי זה דגם בעירובי תחומין גם אם יש לו פך שמן בבית א' שבתוך תחום ביתו א"י לעשות העירוב מרחוק, כיון שתיקנו חז"ל שיאמר בהדין עירובא וכו', ובכ"ה ל"ש כן ע"ש.** ובאמת שיש לפקפק בזה, דאמירת נוסח בהדין עירובא הרי אינו מעקב ע"י ע"ח כמ"ש המג"א סו"י שס"ו, ועי' מג"א סי' תכ"ז סקכ"ג שביאר החילוק בין ע"ח לעירובי תבשילין בזה דשאני התם דמ"מ הם משותפין יחד, ואף דגבי עירובי תחומין מעקב האמירה היינו שיקרא עליו שם עירוב, אבל אין הנוסח מעקב. ועי' מג"א סי' תט"ו סק"ה והגהת נתי"ח שם ובס"י תט"ז סעי' ב', **ומ"מ קשה להקל נגד הגדולים הנ"ל.** ורו"מ הביא בשם תפא"ש על משניות פ"ב דביצה שהיקל בזה, ואין הספר ת"י, ולא ארע אם ראה דברי הח"ש ועיקרי הד"ט ונחלק עליהם או שלא ידע מהם [אמר הקמ"ח, עיין בתפא"ש פ"ב דביצה (בועז, ס"ק ב') דדן בדברי המג"א, ולא מייתי להחיים שאל והעיקרי הד"ט, ועי' בכ"ד ואכמ"ל].

ומ"ש דלשון בהדין עירובא ל"ש אלא כשעומד שם ואוחז בידו, יש להביא רא"י מש"ס דב"מ (דף ק"ד ע"א) מדקאמר זה מכלל דקאי בגוה, ובפסחים (דף קט"ז) בעבור זה לא אמרתי אלא בשעה שיש מצה ומרור מונחים לפניך, ובחולין (דף מ"ב ע"א) זאת החיה מלמד שהי' תופס וכו', ושם (דף ס"ג ע"א) ורש"י אטו קמון קאי וכו' דמוכח ג"כ כן, ע"ש ותבין (והעירני תלמיד הרב וכו' ר' יהושע נ"י מדברי הב"י בא"ח סו"י קל"ט שאין לומר הזה אלא בתופס בידו). ועי' תשו' מהרי"ל סי' צ"ח שחשש על הרשאה שכתוב בה תיבת "זה" על מה שלא הי' לפניו, והביא מש"כ דחולין הנ"ל, עכ"ל דהמהרש"ם ז"ל [והרבה יש לפלפל בדבריו ממאי דדנו באחרונים, ואכמ"ל כעת, ועי' באיחול"ל סימן ת"ג ד"ה וכל מ"ן]. וע"ע בספר שלמי תודה להגר"ב צ' פלמן זצ"ל (עירוב תבשילין סימן ל"ג סק"ג) ע"ש.

ואכתי נראה דכל מאי דדן בהא המהרש"ם ז"ל הוא בשעת הדחק שכזו דאין באפשרותו להיות ע"י עירובו, אך אילו הוא ע"י עירובו ודאי דיש לו לומר הנוסח דתיקנו חז"ל, ואף הא דכ' המ"ב ז"ל דמיתנין לעיל דכשאומר יאה זה לעירוב דמהני בדיעבד, הא מ"מ חזינן דיש לו לומר זה, וא"כ לכל הדעות יש לו להחזיקו בידו (ועכ"פ לא להרחיק הימנו) ולומר האי נוסחא, ולפ"י ודאי דשייכא בזה לועג לרש והוי מצוה דמינכרא. ועי' שו"ע סי' ת"ט ס"ז וס"ח ובנו"כ דשם. ועכצ"ל דיש ליישב הא דשרי להניח ע"ת בבה"ק ולא חיישינן ללועג לרש (באופנים דשרי), כמ"ש מו"ר מרן הגר"ח קניבסקי שליט"א ובעמח"ס בית מתתיהו שליט"א דכיון דעירוב הוי מצוה דרשות לא הוי ב"י לועג לרש, ודוק בזה.

ידון אם רוח רעה שריא אאוכלין הנמצאים בבית הקברות

שו"ע סימן ת"ט (סעיף א'): הנותן עירוב בבית הקברות אינו עירוב לפי שבה"ק אסור בהנאה, וכיון שרוצה בקיום העירוב שם אחר קנייה הרי נהנה בו, ע"כ. ובמ"ב (שם, ס"ק ב') כ' דהא דהנותן עירובו בבית הקברות אינו עירוב דבה"ק אסור בהנאה, הוא דייקא בקבר של בנין, דאילו נתנו בקבר של קרקע שרי, וקרקע עולם לא נאסר כמ"ש ביו"ד (סי' שס"ז), וכ"ש אם נתנו בקרקע שבצדדי הקברות דלכו"ע עירובו עירוב דאין שם איסור הנאה, וע"ע בשעה"צ (שם, ס"ק ב') ע"ש.

והנה זה כמה דנשאלתי מידידנו הרה"ג רבי גמליאל הכהן רבינוביץ שליט"א בעמח"ס גם אני או"ך ופרדס יוסף החדש על המועדים, אי רוח רעה שריא על מאכלים הנמצאים בבית הקברות.

ולפענ"ד מרהיטת דברי המ"ב דנקיטנא לעיל נראה דליכא בהא רוח רעה, ואמנם מצוי בשו"ע או"ח סי' ד' (סעיף י"ח) דכ' חז"ל: אלו דברים צריכים נטילה במים, הקם מהמיטה והיוצא מבית הכסא ומבית המרחץ והנוטל צפרניו והחולץ מנעליו והנוגע ברגליו והחופף ראשו, ויש אומרים אף ההולך בין המתים ומי שנגע במת, ע"כ. וכ' המ"ב (שם, ס"ק ל"ח ד"ה צריכים נטילה) חז"ל: להסיר רוח רעה השורה על ידי זה, עכ"ל.

והתם (ס"ק מ"ב, ד"ה בין המתים) פי' המ"ב חז"ל: "בבית הקברות", והא קמן דר"ד שריא בבה"ק, אמנם משמע דייקא אדם שורה ולא אאוכלין, דהנה בהוריות (י"ג ב') אי' דעשרה דברים קשים ללימוד, וחד מינייהו "השותה מאמת המים העוברת בבית הקברות" [ובס' שמירת הגוף והנפש (פרק נ', ס"א הערה א') מייתי מס' טהרת הקודש (ח"ב פ"ט) דגרים שעוברת בין הקברות, וכ' דלדברי העה"ק אפשר דהיכא דאמת המים עוברת בצד בה"ק ליכא פקידא, ע"ש. ובספר זכרון למו"ר מרן הגר"ח קניבסקי שליט"א (ח"ב), אות כ"ד) העיר דמאי שייכא אמת המים העוברת בביה"ק, דהא במגילה (כ"ט א') אי' דבה"ק אין מוליכין בהן אמת המים, ויישב דצ"ל שעשו שלא כדון (ר"ל אם העבירו). אמנם במס' שמחות (ריש פ"ד) אי' אין מוצאין אמת המים בין הקברות (ע"פ נוסחת הגר"א ז"ל), ולהאי גי' ליכא קושיא אגמ' דהוריות (ובכס"מ הל' אבל (פ"ד הי"ג) דמתמה ע"ד הר"מ ז"ל אמאי לא מייתי להך דינא ע"ש), עכתי"ד השמיהוג"ו, וע"ש עוד בזה]. ולכאורה אי' היה באוכלין דבה"ק משום ר"ד מאי טעמא לא מייתי לה גמ' וכתבה רק להא דקשה ללימוד, ומשמע דבה"ק ל"ש ר"ד אאוכלין, ודו"ק. [וידידנו האברך המופלג ר"א גרין שליט"א העיר בזה ממתנ"י ידים (פ"ד משנה ז'), ע"ש ודוק].

עוד יש לדון בזה מהא דבשו"ע י"ד (שס"ח, א') אי' בית הקברות אין נוהגין בהן קלות ראש כגון לפנות או לאכול ולשתות שם, עכ"ל ע"ש. ובספר דברי סופרים להגר"נ יברוכ שש"ס שליט"א (שם, עמק דבר סק"י) כ' דהוא לצד קלות ראש דאסור, כמ"ש במגילה (כ"ח א') וברש"י (שם, ד"ה אין אוכלין), וכמבואר בבואר הגר"א (בשו"ע שם), ודלא כהגליון מהרש"א (שם) דפי' דאסור לאכול ולשתות בביה"ק משום איסור הנאה, ע"ש. ובדברי סופרים (שם, ס"ק ה') מספקא ליה אי גם אכילת עראי אסור ע"ש, ודכן ראיית בכ"מ דמספק"ל הכי ואכמ"ל, והרי דלא דנו בהא מצד ר"ד כלל, ומשמע דלא שריא ר"ד על האוכלין הנמצאין בבה"ק רק על האדם גופי', ודו"ק.

תו נראה להוכיח כן מהא דכ' בשו"ע (שם, סעיף ב') חז"ל: אילנות שנוטעין בבית הקברות מותר ללקט פירותיהם מאחר שאינם על הקברות עצמם, ע"כ. ואעפ"כ כ' הרמ"א ז"ל לעיל (שם, סעיף א') חז"ל: וכן מותר ליהנות מהעשבים שעל הקברות או פירות אילנות שעליהם לצורך

כככ"מ דנחתא גמרין לפרושי דהוי קנסא דרבנן, ומשמע דהוי עיקרא דדינא ואהא הניחו בצ"ע. [וגבי ת"י בתרא דמרן החז"א ז"ל יל"ע אחר דאיהו גופי' כ' דבגמ' ל"מ דבהא איפלגו, וצ"ע]. ועמ"ש במ"ב מהדו' דרשו בזה, ואכמ"ל.

ובעיקר מאי דהקשו רבותינו ז"ל דיהני עכ"פ בדיעבד, יש לעי' בהא ממש"ש בשדי חמד (חלק ב', דף י"ז מדה"ס טור ב' ס"ק כ"א) חז"ל בתו"ד: דובר שמותר בדיעבד אם הוא דוקא כשנעשה הדבר שוגג או אפילו אם נעשה בדיעבד (אפשר דצ"ל במזיד), הנה בכנה"ג יו"ד סימן קכ"ב הגהט"ו אות כ"ו כתב בשם הרשב"א והרא"ה וכמה פוסקים דאינו מותר אלא אם נעשה בשוגג, וכתב דבתשובת הרב מוהר"א בן יעיש כתי' האריך להוכיח דאף שהעושה בודון נקרא עבריין, מ"מ הדבר שנעשה מותר (מה שסיים הכנה"ג על זה מטושטש מאד בכנה"ג שלפני, ונראה שרצונו לחלוק ע"ד מוהר"א הנ"ל דיש לאסור לו משום קנס). ובתשובת הרדב"ז ח"ג סי' תר"ז סתם דאם בישל בה במזיד אסור משום קנס, וכ"כ בס' קהל יהודה דף נ"ד ע"א שברור כן מדברי הפוסקים, ושהכנה"ג הנ"ל דחה דברי מוהר"א וכו', ועיין בס' יד דוד בס"י צ"ג אות ז'. ועיין להרב פ"ת אה"ע סי' ק"יט ס"ק ט"ו דידע שדבר זה אסור לעשותו לכתחילה ועבר ע"ד חכמים, ועיין בדברי הפוסקים בא"ח סי' תנו"ו ס"ב בדין אם לש יותר מהשיעור מותר בדיעבד, וכתב מרן בב"י דאפילו עבר במזיד מותר כיון שיש מתירין, דמשמע דבדבר שאין מי שמתיר לכתחילה אסור כשעבר במזיד, עכ"ל. ודון באתרין. ועי' בפמ"ג דציניתי לעיל מש"כ בהא, ודו"ק.

והלום מצאתי בספר בית מתתיהו לילדינו הרה"ג החריף ובקי כש"ת רבי מתתיהו גבאי שליט"א (חלק ב', סימן א') דהרחיב הידיעה בענינא דמצוות לאו ליהנות ניתנו, והתם (ס"ק ד') דן באורך מסוגי' דעירובין (ל"א א'), ע"ש ותורה נחת. וש"מ דעמד בזה מרן הגרש"ש ז"ל בשערי יושר (שער הספיקות פ"ז), ע"ש בדבריו. וע"ע בשערי' הנדמ"ח ע"י הרה"ג רד"מ אסיג שליט"א מש"כ בהאי ענינא, וע"ע בשו"ת עונג יום טוב חיו"ד (סי' ס"א), ועי' בשו"ת דובב מישרים (ח"א סי' נ"ט וקפ"ז ח"ג סי' א'), ע"ש היטב ואכמ"ל.

ידון אמאי ליכא משום לועג לרש במניח

עירובו בבית הקברות (באופנים דשרי)

בספר בית מתתיהו לילדינו הרה"ג החריף ובקי כש"ת רבי מתתיהו גבאי שליט"א (חלק ב', סימן ה' ס"ק ד') דן בהא דאר"י בעירובין (ל"א א') מערבין לכהן טהור בתרומה טהורה בקבר ע"ש, וצ"ב מ"ט לא חיישינן בהא לדינא דלועג לרש (ולקוטשטא דמילתא איכא לאקשווי הכי בעוד איזה אנפין כדאיפסק להלכתא בשו"ע סי' ת"ט סעיף א' ובנו"כ דשם, ע"ש היטב), וצ"ב.

וכתב ליישב בזה עפ"מ"ש בספר ברכת פרץ למרן הקה"י זלה"ה (פרשת תרומה) בתו"ד לבאר דה"ש לועג לרש באכילת תרומה בבה"ק, כיון שאינו ניכר שהיא תרומה דשמא חולין קאכיל, וכל כה"ג ליכא משום לועג לרש, דהא כתב הב"י בסימן כ"ג דמדקאמר לא יהלוך כו' ותפילין בראשו משמע דבזרועו מותר משום שהם מכוסים ולא ניכר שעושה מצוה, ואפשר דה"ו אכילת תרומה אע"פ שהאכילה נראה מ"מ המצוה אינה ניכרת כיון שאינו ניכר שהוא תרומה, ע"ש בכל דבריו, ועפ"י י"ל דה"נ בעירוב דלא מינכר בגוף העשיה דהניחו לשם מצות עירוב, דדיילמא הניחו בסתמא שם, ועי' ל"ש בהא לועג לרש, אתו"ד, ודפח"ח.

ברם יש להעיר בהא ממש"ש בשו"ע סי' תט"ו (סעיף ד') חז"ל: כשמניח עירובי תחומין מברך על מצות עירוב, ואומר בזה העירוב יהא מותר לי לילך ממקום פלוני אלפים אמה לכל רוח, ואם מערב לרבים אומר יהא מותר לפלוני ולפלוני או לבני מקום פלוני, ע"כ. וכ' עלה המג"א (שם, ס"ק ה' ד"ה ואומר כו'): ואם לא אמר אינו עירוב כמו שכתוב סימן ת"ו סעיף ב' ע"ש, ועיין סוף סימן שס"ו [סעיף ט"ו וס"ק כ"א], עכ"ל. ועי' פמ"ג (א"א, שם ס"ק ה') דהעלה דבמערב ברגליו בכונה לחוד סגי אם הלך לשם. וע"ע במ"ב ושעה"צ (שם) מש"כ בזה, ובתו"ד מייתי מהח"א דאם אמר "יהא זה לעירוב" מהני בדיעבד, ע"ש.

ולמהבואר דיש להמניח עירובי תחומין לברך ולומר בזה העירוב וכו', הא כשיבא להניח העירוב ע"י הקבר שפיר הוי לועג לרש ומצוה דמינכרא, ואת"ל דיברך ויאמר זה בריחוק ד"א מהקבר או אחר זמן וכיו"ב זה דוחק, דריהיטת לישנא דהשו"ע "כשמניח ערובי תחומין מברך על מצות עירוב ואוסר" וכו', ומשמע דבו בזמן יש לו לומר כן [ואף דהרי"מ ז"ל בפ"ו דעירובין והטור סו"ס תט"ו לא נקטו בלישניהו כשמניח וכו', מ"מ מהא דכתבו ואומר בזה העירוב כו' משמע דמחזיקו, ועי' לקמן].

יש לדון בכל זה נמי ממש"כ בשו"ת מהרש"ם (חלק שני, סימן ל"ו) חז"ל: מכתבו הגיעני, וע"ד שאלתו באחד שביתו חוץ לתחום מהעיר, ויש בית באמצע הדרך והוא של ישראל ומניח שם תמיד עירובו, ופי"א שכח מלהניח שם עירובו ובא לעיר בע"ש סמוך לביה"ש שא"א לבא עוד למקום הנחת עירובו עד ביה"ש, והישראל השני ג"כ בעיר, והורה ר"מ שיוכל הישראל השני להקנות לו פת שבביתו שיהי' לעירוב ויברך עליו, ואף שיברור אח"כ הפת הרי בדרבנן יש ברירה, ורמז להמג"א סי' תצ"ה סק"י.

הנה טפי הו"ל להביא מדברי המג"א סימן ש"ו סק"ל ומלי"מ פי"א ממעשר שני ונטע רבעי הי"א בשם ריטב"א, אבל בעיקר הדבר בשו"ת חיים שאל ח"א סימן כ"ט נשאל באחד שישב בביה"כ"נ ונזכר שלא עשה עירוב תבשילין, ובירך שם בביה"כ"נ על מצות עירוב, ואמר בתבשיל פלוני שבביתי יהא שרא לי וכו', ושפך סוללה בחימה וקצף על מי שעושה מעשה זה, והלך חשכים ובירך ברכה לבטלה ובישל מיום טוב לשבת שלא כדת, דלא דמי להא דפ"ה דמע"ש שאמר ר"ג עישור שאני עתיד למוד וכו', דהתם בקריאת שם ויחוד מקום סגי, אבל הכא צריך מעשה שיהא כמתחיל לבשל מעי"ט על שבת וי"ט ביה"ד, ובאמירה לא סגי, **והרי מטבע חכמים שיאמר בהדין עירובא הלשון הזה מורה שאוחז בידו ואומר בהדין וכו'.**

והרי המג"א רס"י תקכ"ז כתב דמי שהוא בבה"כ"נ, ואם ילך לביתו להניח ע"ת יעבור זמן מנחה, יתפלל מנחה ויהי' נייע ע"ת שיכול להקנות

לאו בהא תליא, ותו קשה לפי מ"ש הרב משנה למלך בפ"א מהל' טו"מ ה"א לדקדק מדברי הרמב"ם דדוקא בשידה תיבה ומגדל הפורחין באויר הוא דאמר'י אהל זרוק ל"ש אהל, אבל במהלכין ונגררין ע"ג הארץ הוא אהל גמור וחוצץ בפני הטומאה ע"ש, וא"כ לפ"ז בסוכה שע"ג עגלה והעגלה ממולכת על הארץ לכ"ע חשיב אהל, והו"ל להרמב"ם להשמיע לנו דין זה. ורואית להרב אהל יעקב בד' ל"ג האריך להוכיח דלא כהמש"ל ז"ל, וא"כ יתכן דגם הרב מוהר"ד ס"ל כן, וק"ל. ועיין עוד להרב ז"ל בשו"ת מכתב לודד באו"ח סו"י ט"ו אחר שהאריך לאסור האומברלא בשבת, עלה בדעתו לצדד להקל משום דהוי אהל זרוק דק"ל דל"ש אהל, ושוב דחה זה מדקדוק דברי הרמב"ם ע"ש. ולפי מ"ש הג' שבות יעקב דמדא' אהל זרוק שמה אהל אין מקום לצדד להקל, וק"ל. ועיין עוד להרבנים ארעא דרבנן אות ע"ה, מקנה אברהם אות ע"ג, ערוך השלחן א"ח בהשמטות לסי' קע"א, ובקהלת יעקב במ"ל ח"ב סי' צ"ח, ברכת מועד'ד לחיים ד' ט"ו, חתם סופר או"ח סי' ע"ב, חיים ומלך ד' ו' ע"א, עכ"ל.

וע"ע בחידושי רבינו חיים הלוי על הרמב"ם הל' טומאת מת (פ"א ה"ה) מאי דהאריך בזה, ובספר בין המשפטים להגאון רבי ראובן פיינ זצ"ל עמ"ס עירובין (סימן כ"ב) מש"כ בדינא דאהל זרוק, אמנם כל הא דכ' המ"ב ז"ל "מה שאין כן בבית הקברות אי אפשר בעיצה זו לכהן [ליכנס במגדל הפורח] מפני שהוא מאהיל על הקברים" וכו', זהו דוקא בבית הקברות, אך גבי קבר יחיד כ' איהו גופי' בביאור הלכה (שם, ד"ה מפני וכו') ז"ל: עיין במשנה ברורה שכתבנו דבבית הקברות אי אפשר בעיצה זו, אכן במניח העירוב בשביל כהן בקבר יחיד [של קרקע עולם שאין בו אסור הנאה] הוי עירוב, דאף דקבר תופס סביביו ארבע אמות הוא רק מדרבנן ומותר לעמוד שם באהל זרוק, ואם כן שפיר יכול להגיע שם על ידי שידה תיבה ומגדל, ויעמוד באויר הסמוך לקבר ויטול העירוב משם על ידי איזה כלי, עכ"ל.

ועי' לקמן דהעתקנו כל דבריו, והכי מבואר להדיא בתוס' דעירובין (דף ל"א, א' ד"ה היכי) ע"ש ה"טב, וכ"כ המשנה למלך בהלכות טומאת מת (פ"א ה"א, במהדו' הרש"פ ז"ל עמוד ל"ד קודם ד"ה ודע שהתוס'), ע"ש בדבריו.

ועי' בספר טעם ודעת להגאון רבי יחיאל פישהוף שליט"א על הרמב"ם הל' טומאת מת (פ"א ה"ה) מאי דהאריך בדיני אהל זרוק, ע"ש [ועיין נמי התם (פ"ה ה"א בביאורי הלכה ד"ה בית הפרס) מ"ש בהא דהותר לכהנים ליכנס לביה"פ במקום מצוה והמסתעף ע"ש]. ואכמ"ל.

ועי' בספר תרועת מלך להגאון רבי יוסף זוסמאנאוויץ זלה"ה אב"ד ווילקאמיר (סימן ס"ז ס"ק ב' ד"ה ומעתה מיושב) מש"כ בענינא דמעריבין לכהן בבית הפרס, ע"ש.

והא דכ' הבאוה"ל (שם) בשלהי דבריו ז"ל: ובמגן אברהם סעיף קטן ה' משמע דבעינן שייהא המגדל מחוץ ארבעים סאה שהוא אמה על אמה ברוב שלש אמות. ואין זה מוכרח כל כך בזה, דהמגדל הוא רק משום הרחקה כמו שכתבו התוספות. גם מה שכתב שיטול העירוב על ידי פשוטי כלי עץ ושלא יהיה בו רוחב טפח, **אין זה מוכרח בזמנינו שבלאו הכי כולנו טמאי מתים**, עכ"ל. הנה מצאתי בעוה"י לפום ריהטא בספר שיח השדה למו"ר מרן הגר"ח קניבסקי שליט"א [חלק ג', עמוד רט"ז ד"ה סי' ת"ט] [ויש שם ט"ס במ"ש סט"ו זצ"ל ס"א, ע"ש], דהעיר דאברי הבאוה"ל ז"ל: "לכאן שלא יהא רחב טפח צריך גם בזמנינו שלא ימשיך הטומאה עליו", עכ"ל. ועי' נמי בשו"ת הלכות (שם, ס"ק כ'), וד"ק בזה.

ידון בגונא דנתכוין לשבות ברה"י ועשה

שליח להניח עירובו ברה"ר, והשליח סבור

דליכא להאי רה"ר דינא דרה"ר אי מהני

שו"ע סימן ת"ט (סעיף ב'): צריך שיהא הוא ועירובו במקום אחד כדי שיהיה אפשר לו לאכלו בין השמשות, לפיכך אם נתכוין לשבות ברשות הרבים והניח עירובו ברשות היחיד או ברה"י והניח עירובו ברה"ר אינו עירוב, שאי אפשר לו להוציא מרה"י לרה"ר בין השמשות אלא בעבירה. אבל אם נתכוין לשבות ברה"י או ברה"ר והניח עירובו בכרמלית, או שנתכוין לשבות בכרמלית והניח עירובו ברה"י או ברה"ר הרי זה עירוב, שבשעת קניית העירוב שהוא בין השמשות מותר להוציא ולהכניס מכל אחד משתי הרשויות לכרמלית לדבר מצוה, שכל דבר שהוא מדברי סופרים לא גזרו עליו בין השמשות במקום מצוה או בשעת הדחק, ע"כ. נשאלתי מיידית הרה"ג גמליאל הכהן ריבנוביץ שליט"א בעמח"ס גם אני אוהב ושאי"ס, היכי הוי דינא בהיכא דעשה שליח להניח עירובו, והניח ברה"ר דאית בה רוחב ט"ו אמה אך אין עוברין בה ס' ריבוא, ונתכוין המשלח לשבות ברה"י, וסבירא ליה להמשלח דכה"ג הוי רה"ר, אך השליח ס"ל דכל היכא דליכא ס"ד בוקעין בו ל"ה רה"ר, אי כה"ג מקרי דהוא ועירובו במק"א מדיכול להביאו ע"י שליח, דלדידו דהשליח כאמור ל"ה רה"ר רק כרמלית ואין הדבר בא בעבירה, עכת"ד.

ולפענ"ד נראה דלא מהני, והילי דידי מהא דכ' השו"ע ז"ל (ת"ט, א') הנותן עירובו בבית הקברות אינו עירוב לפי שבית הקברות אסור בהנאה וכו', וכי עלה המ"ב (שם סק"א ד"ה הנותן וכו') ז"ל: מיירי אפילו בישראל, ואם נתנוהו שם העירוב בשביל כהן בלאו הטעם שבפנים גם כן אסור משום דבעינן שיהיה יכול להגיע למקום עירובו, וכיון דכהן הוא לא אפשר [טור], עכ"ל. אי קמן דבעינן דאיהו גופי' ויכל להגיע למקום עירובו, ולא מהני מה דאפשר להביאו ע"י שליח, ודוק.

וכהאי גונא נראה מוכח מהא דכ' בתוספת שבת (ת"ט, ט) בתו"ד ז"ל: וה"ה כשמניח עירובו ברה"ר רחוק ח"א ממקום שביתתו אין מתירין לו להביאו פחות פחות מד"א, כיון שקרוב לו לבא לידי חיוב חטאת, תוס' והה"מ, ולא אמרינן דמי"מ אפשר לו להביאו ע"י שיתן לחבירו וחבירו לחבירו דשרי אפילו בדבר הרשות כמ"ש סימן שמ"ט, משום דגבי עירוב בעינן שייהא הוא לבדו יכול להביא את העירוב למקום שביתתו, ומ"ש התוס' בדף ל"ג ד"ה והא אי בעי מייתי כו', דמשכחת לה בזה עוקר זה מניח, כבר תמה ע"י בשו"ת עבודת הגרשוני סימן ק"ד, עכ"ל. וע"ע מאי דכ' במוסגר שם, ודוק. וע"ע בציונים לתו"ש הנדמ"ח ע"י הרה"ג ראי"א עקשטיין שליט"א (ס"ק ה') דכ' דלדברי התו"ש אתי שפיר מה דלא התירו

אפי' מונח ברה"ר, דאפשר להביאו ע"י גוי דאינו אלא שבות, ול"ג עליו ביה"ש דמ"מ בעינן שייהא הוא לבדו יכול להביא את העירוב למקום שביתתו, ודוק היטב.

שוב עיינתי בשו"ת עבודת הגרשוני (סימן ק"ד), ומצאתי דכבר הביא איהו גופי' לראי' שכתבנו וברוך שכיונתי, ודכן נמי להראי' דנקיט התו"ש, ועפ"ז ייסד דאין עירובו עירוב אלא כשהוא בעצמו יוכל להביאו אצלו, ע"ש.

אמנם עי' בפמ"ג (שם א"א סק"ז) דמייתי בתו"ד למ"ש בעבודת הגרשוני, וכי' אהא "ויש לומר כשנתכוין לשבות בבית בקברות ולקנות שם שביתה, ומשום הכי אמר רבי יהודה (ערובין כ"ז א') שיכול לילך "ולאכול" היינו שם, ועיין תוספות עירובין כ"ז א' (ד"ה מפני) וצ"ע, עכ"ל, ויל"ד בזה.

בדינא דנתנו בראש הקנה או הקונדס הצומחים

מן הארץ דל"ה עירוב דגזרינן שמא יקטום

שו"ע סי' ת"ט (סעיף ג'): נתנו בראש הקנה או הקונדס הצומחים מן הארץ אינו עירוב, מפני שמאחר שהם רכים ונוחים לקטום ויתחייב חטאת גזרו בהם (ואם הם רכים כירק ע"ל ר"ס של"ו) אפי' בה"ש אפילו במקום מצוה, ואם היו תלושים ונעוצים ה"ז עירוב, ע"כ. ובמ"ב (ס"ק י"ב ד"ה שמאחר כו') ז"ל: ר"ל אף דבהניח עירובו באילן ידש בו נמי משום שבות דמשתמש באילן, ואפ"ה הוי עירוב דלא גזרו ביה"ש במקום מצוה וכנ"ל, מ"מ בקנה שהוא רך ודק קרוב שיבוא לידי קטימה בשעה שיבוא ליטול עירובו [וקטימה ממחובר הוי מלאכת קוצר] וגזרו אף ביה"ש, עכ"ל, וע"ש בכ"ד. ובשעה"צ (שם, ס"ק י"ב) כ' בהא ז"ל: מגיד משנה דבשבות הקרוב למלאכה גזרו אף ביה"ש, **וברש"י כתב דבדאי יבוא לידי קטימה, ואפשר שלא דוקא הוא אלא ר"ל קרוב**, עכ"ל.

והנה הכי כ' רש"י דערובין (ל"ד ב' ד"ה גזירה שמא יקטום) "לפי שהקנה רך הוא איכא למיגזר שמא יקטום כי שקיל ליה, אבל אילן קשה הוא ובין השמשות לשמא יעלה ויתלוש לא חיישינן, אבל לקטימת קנה ודאי היא אידי' דרכיכא מיקטמא, ולא שבות היא אלא מלאכה דמחייב משום קוצר", עכ"ל.

ועיין בספר בארות המים עמ"ס עירובין להגאון רבי משה מרדכי שטענר זלה"ה אב"ד אדאלוב דכ' ארש"י (שם) ז"ל: אבל קטימת קנה ודאי הוא כצ"ל, ופ"ה ור"ל דאינו ספק רק ודאי, ולא דוקא רק קרוב לודאי ללא הוי שבות רק מלאכה, וכה"ג גזר רבי בה"ש, עכ"ל. ודוק בזה למ"ש בשעה"צ דמייתנין לעיל.

ועי' נמי בספר טל לישראל עמ"ס עירובין להגאון רבי ישראל גרבר (סימן כ"ו) מש"כ באורך בענינא דגזירה שמא יקטום, ובתו"ד דן במ"ש רש"י ז"ל בריש דבריו "לפי שהקנה רך הוא איכא למיגזר **שמא יקטום**", ובס"ד כ' "אבל לקטימת קנה **ודאי היא**", דלכאן סתרי' אהדידי האי שמא ודאי, וע"ש במאי דתריץ לה, ואכמ"ל. ובמ"ש הטל לישראל בסו"ד חילוק דלינא בהיכא דנתן עירוב בראש קנה מחובר שאינו דעוודין היכי הוי דינא, עמ"ש בהגהות הגריעב"ץ ודברי נחמיה בערובין (שם).

ובעיקר מאי דדנו בגדר דקונדס מצאתי בספר הון עשיר להג"ק רבי עמנואל חי ריקי זלה"ה הי"ד דפי' אמתני' דעירובין (פ"ג מ"ג) ז"ל: הקונדס קשה מן הקנה כי עץ הוא, ואפילו הכי כ' מחובר מעיקרו אסור לעלות בו אפילו סוף (שם) ז"ל: **ונראה לענ"ד דכל שנכפף גזעו בעלייתו קונדס מקרי, וכשיתעבה עד שלא יהיה גזעו נכפף יהיה לו דין אילן**, עכ"ל.

ועי' בתורת חיים עמ"ס עירובין (ל"ד ב' ד"ה וסיפא גזירה שמא יקטום) דכ' ז"ל: פי' דדוקא באילן שהוא עב וקשה מאוד ולא מיקטום, וליכא למיגזר אלא לשמא יעלה ויתלוש, לכך אית ליה לרבי דבין השמשות לא גזרו, דחששא רחוקה היא דלמה יעלה ויתלוש כיון דלא איצטרך ליה אלא למישקל עירובו ממנו, אבל קנה שהוא דק וקשה קצת ואין יכול לנטותו ולטול העירוב שעל ראשו, איכא למיגזר שמא יקטום הקנה לגמרי כדי ליטול עירובו, והך חששא קרובה היא דאתי למקטמי' כדי ליטול עירובו, לכך מודה רבי דבכי האי גונא גזרו רבנן אפי' בין השמשות, עכ"ל. ודוק היטב. ועי' בנחלת צבי (שם, ס"ק ג') (וע"ע בחי' הריטב"א לעירובין (שם) מאי דמקשי דלכאן הוי מלאכה שאצ"ל, ויישב דמיירי דארעא דידיה, ודכ"מ ברשב"א ובחי' תלמיד הרשב"א (שם), ועי' באגלי טל (מלאכת קוצר, עירובין קטן ל'). וע"ע בשו"ת אור המאיר להגאון רבי מאיר שפירא מלובלין זלה"ה (סימן י"ב) ובספרו מרגניתא דרבי מאיר (שבת י"ג ב' תוד"ה וצריך לעצים), ומש"כ בזה הג"ר דוד אברהם מנדלבוים שליט"א בהערותיו למרגניתא דרי"מ עמוד קס"ד ע"ש).

בגוונא דשלח עירובו ביד חש"ו וכיו"ב

ואמר לאחר לקבלו הימנו דבעינן דיראה

שהגיעו, אי בעי שיראה נמי דנותנו לו

שו"ע סימן ת"ט (סעיף ח'): אם ירצה ישלח העירוב על ידי שליח, ויאמר בזה העירוב יהא פלוני מותר לילך, ובלבד שלא יהא חרש שוטה וקטן או שאינו מודה בעירובו, ואם שלחו על ידי חרש שוטה וקטן או עובד כוכבים או אחד שאינו מודה בעירובו אינו עירוב. ואם אמר לאחר לקבלו ממנו ושלחו על ידי אחד מאלו, ואפילו שלחו על הפיל או על הקוף וראה מרחוק שהגיע שם **ונתנו לו**, הוי עירוב אף על פי שלא ראה שהניחו האחר, דחזקה שליח עושה שליחותו. וכן רבים שנשתתפו בעירובי תחומין ורצו לשלוח עירובם ביד אחר, הרי אלו משלחין, ע"כ.

ובביאור הלכה (שם, ד"ה ונתנו לו) כתב אהא ז"ל: הנה המחבר העתיק זה מלשון הטור **דמשמע דצריך דוקא שיראה שנתנו לו**, אבל משאר פוסקים [הרמב"ם ורש"י ורבינו יהונתן והרי"ז ועבודת הקודש] מבואר דבזה שראה שהגיע אצלו סג', דמטעם חזקה שליח עושה שליחותו אמרינן שבדאי קיבל ממנו והניח לשם עירוב, וכן מוכח להדיא מלשון השי"ס דמקשה ודילמא לא שקיל מיניה, ומשני חזקה שליח עושה שליחותו, ומוכח דמטעם זה אמרינן דבדאי שקיל מיניה. וכבר מצאתי שהעירו בזה באליה רבה ונהר שלום וגאון יעקב. ואמנם צריך עיון על הטור מאין הוציא לשונו, ובעצמו כתב ברמזים שלו כפירוש כל הפוסקים הנ"ל, עכ"ל.

והנה הן אמנם בר"מ הל' עירובין (פ"ו הכ"ב) כ' ז"ל: והוא שיהיה עומד מרחוק עד שיראה זה הפסול או הבהמה שהגיעו אצל הכשר שאמר לו להוליך את העירוב, ע"כ. ומהא דייק הבאוה"ל דמשמע מהר"מ ז"ל דא"צ דיראה דנתן לו, רק סגי במאי דרואה דהגיע הפסול אצל הכשר [וכע"ז נראה ממ"ש הר"מ ז"ל בפיהמ"ש הנדפס בשלהי גמרין "ובתנאי שיראה לאותו הפסול כשהגיעו ליד האדם הכשר", ע"כ ודוק].

ברם חזי הוית בפיהמ"ש (מהדו' קאפח) דתרגם בהא ז"ל: "ובתנאי שיראה שהפסול **מסור** לאדם הכשר", ע"כ. ולפי"ז מבואר דהר"מ ז"ל הצריך דיראה נמי הנתניה.

וכעין זה מצאתי בעוה"י בספר קובץ שיטות קמאי עמ"ס עירובין (ל"א ב') דמייתי מספר הנר כתי", דמייתי דהר"מ ז"ל פי' "ואם שלחו עם אחד הפסולים האלה להביאו לאדם כשר, ויביאנו הכשר לסוף אלפים אמה הרי זה מותר, **ובתנאי שיראה שהביאו הפסול ליד האיש הכשר**", עכ"ל. [וגם התם הוא תרגום, ומ"מ חזינו נמי דתרגמוה התם בענין דמשמע דהר"מ ז"ל קסבר דבעינן דיראה דמייתי הפסול **ליד** האיש הכשר, והיינו דנתן לו, ודוק היטב].

וכן נמי עי' בספר קובץ שיטות קמאי (שם) דמייתי מרבינו ירוחם (גי"ב ח"ה) דכ' ז"ל: ודוקא שעומד ורואהו שנותנו לו, דלא חיישינן שמא לא נותנו לו מאחר שרואהו, וגם כן לא חיישינן שמא האחר לא עשה שליחותו [ר"ל להניח העירוב] כי חזקה שליח עושה שליחותו, עכ"ל. ומהא נמי חזינו דרבינו ירוחם ז"ל קסבר דבעינן דיראה דנותנו לו.

וכעין זה יש לדייק מלישנא דהסמ"ק (סי' רפ"ב) דכ' ז"ל: "ואמרינן השולח עירובו ביד חרש שוטה וקטן או ביד מי שאינו מודה בעירוב אינו עירוב, ואם אמר לאחר לקבלו הימנו ועומד ורואהו מגיע עד האחר **והאחר מקבלו כשר**", ומבואר דס"ל נמי דבעינן דיראה דהכשר קיבלו מהפסול.

ואכתי עלה בידן דדעת הטור לאו יחידאה היא, ואפשר דאף הר"מ ז"ל סבר כוותי', ודכן נמי ס"ל לרבינו ירוחם והסמ"ק ז"ל בהדיא, ועי' בדרישה (סי' ת"ט) דכ' לפרש דעת הטור דאע"פ דבגמ' (עירובין ל"א ב') קאמר סתמא בעומד וראהו, ס"ל להטור דלאו דוקא ראהו שמוליכו ואלא ראה גם שנתנו לאחר. והגם דפריך בגמ' (שם) וליחוש דילמא לא שקיל מיניה, ולפי"ז מאי פריך והא ראהו דשקיל מיניה, מ"מ כבר פירש"י דהכי פריך, דילמא לא שקיל מיניה ולא מערב ליה אע"פ דהבטיחו, ור"ל בעיקר קשייתא דילמא לא יערב ליה. וע"ש בכ"ד [ומכל הלין יש להעיר אמ"ש בפ"י נתיבות הבית ע"ס עבוה"ק להרשב"א ז"ל (עמוד תשלי"ה, ד"ה אכן בטור), ואכמ"ל].

מיהו השתא חזי הוית בפיהמ"ש להר"מ ז"ל (מהדורת מכון המאור) דתרגמוה נמי כדמייתנין לעיל (מהדו' קאפח) "ובתנאי שיראה שהפסול מסור לאדם הכשר", וכתבו בהערות וביאורים שם דהוא סייעתא ללישנא דפטור. והוסיפו דמי"ש הבאוה"ל ז"ל דמהר"מ ז"ל מבואר דא"צ דיראה דנותנו לו, כפי הנראה כוונתו למ"ש הר"מ ז"ל בהלכותיו דמייתנין לעיל (פ"ו הכ"ב), וכבר כתבנו לעיל דבפיהמ"ש הנדפס בשלהי גמרין ג"כ נראה כן, ועל כן הוא דהעלה הביאוה"ל דדעת הר"מ ז"ל דא"צ דיראה דנותנו לו [ולקוונא דמילתא הרבה ל"ע בזה, ועי' בהסכמת מרן הגרמ"י ליפקוביץ וצוקללה"ה לפיה"מ מהדו' מכון המאור], ודוק.

בדינא דנתנו לפיל והוליכו

עירובין (ל"א ב'): נתנו לפיל והוליכו לקוף והוליכו אין זה עירוב, ואם אמר לאחר לקבלו הימנו הרי זה עירוב, ע"כ. וע"ש כולה סוגי' ובתו"ש (שם, ד"ה כאן) ובחי' הרשב"א והריטב"א (שם). ובמעילה (כ"א א') אמרו נתנו ע"ג הקוף והוליכו או ע"ג הפיל והוליכו (ואמר לאחר לקבלו ממנו) הרי זה עירוב, ע"כ, וע"ש היטב [ובשיטמ"ק (שם, אות ו') מחק למ"ש במוסגר ואמר לאחר כו', ובטעמא דמילתא נראה דמקי' התו' (שם, ד"ה נתנו) נראה דכ"י בכל מערבין (ל"א ב') אמרינן אין זה עירוב, ותירץ דהתם מיירי שהקוף עצמו מניחו לשם עירוב, אבל הכא מיירי שאמר לאדם ליטלו מעל גבי הקוף ומעל גבי הנמל (בשיטמ"ק שם סקל"ה גריס הפיל) לכשיגיעו למקום ויניחנו לשם עירוב, וקשה דאם כן לא מייתי הכא מידי כיון דבר דעת הניחו, **לכך נראה דהכא מיירי בעמד ורואהו שהפיל הניח הפת במקום הנחת העירוב ואמר להפיל לי פת, אלמא דמיתעביד שליחותיה אע"ג דשליח הפיל לאו בר דעת**, היכי נמי חרש מעילה איתעביד שליחותיה, עכ"ל, וע"ש בכל דברי התו' ז"ל.

ולדברי התו' ז"ל איכא בהא חידושא רבא, דכל מאי דאי' בעירובין (שם) דבנתנו לפיל והוליכו וכי' דלא הוי עירוב הוא דייקא היכא דלא ראה דהניח הפיל עירובו, אך היכא דראה זה שפיר מהני, ובוהו הוא דמשתעי גמי דמעילה (שם), ודוק היטב.

ברם לדינא מבואר בר"מ הל' עירובין (פ"ו הכ"ב) ובשו"ע (ת"ט, ח') דכל הא דמהני בנתנו ע"ג הפיל והקוף הוא דייקא היכא דאמר לאחר לקבלו הימנו וראה שהגיעו (ואי בעי ג"כ דיראה דנותנו לו עי' בטור ושו"ע (שם) דמשמע כן, ועי' בביאור הלכה (שם, ד"ה ונתנו לו) ע"ש בכ"ד). ובפשטות משמע דמפרשי סוגי' דמעילה כפירושא דרבינו אפרים ז"ל, אמנם אכתי תקשי אהא מאי דמקשי תו' דמעילה אשיטתי' דרבינו אפרים ז"ל, וצ"ב.

שו"מ בספר יד דוד להגר"ד יזנצייים זלה"ה עמ"ס מעילה (שם ד"ה תוספות ד"ה נתנו) ז"ל: בתו"ד ז"ל: באמת קושיית התוספות על רבינו אפרים חזקה, ואם אחר נטל העירוב והניחו לשם עירוב אי"כ אין לו זמיון להך דכאן, ואפשר לומר דמיירי דהוא אמר בשעת נתינתו הניחו העירוב במקום פלוני ושם תהא שביתתו, ואח"כ נטלו אחר והניחו באותו מקום ולא אמר כלום, וא"כ עיקר העירוב היה ע"י הקוף כיון שהמניח לא אמר כלום והיה כמו שלוחו, ושפיר דמאי לדהכא. ועיין מ"ש שם בעירובין (ל"א, ב), עכ"ל. [וכמדו' דטרם י"ל סי' יד דוד עמ"ס עירובין, וצ"ע]. ואפשר יל"ד מהא בהאמור, ודוק. וע"ע בספר תקנת עזרא עמ"ס מעילה להגאון רבי עזרא אלטשולר זלה"ה (שם, תוד"ה נתנו), ובחידושים וביאורים (שם) מש"כ בדברי התו' ז"ל והמסתעף. ועיין בספר אמירה נעימה להרה"ג ר"א אלטמן שליט"א (עמוד ק"ל, ד"ה גמ') ע"ש. וכן נמי האריכו בזה עוד מרבותינו האחרונים, ואכמ"ל. וע"ע בשו"ת פני יהושע להגאון רבי יהושע

ובהא דכ' רש"י ז"ל (שם) "מבייתו" וכו', עי' מאי דהקשו בזה בספר בית מאיר (סי' ת"ב) ובשפת אמת בחי' לעירובין (ני' ב' ד"ה לא יזוז ממקומו) ובס' חידושים וביאורים להגר"ח גריינמן זלה"ה (דף ני"א ב' תוד"ה ויצא וכו'), עי' ש"ש היטב. וצריך עיון בזה. ועי' בספר גבורת יהודה למור"ר מרן הגר"י שפירא זצ"ל חאו"ח סימן מ"ג ס"ו, ע"ש. [ועי' בספר מנחת משה להגרמ"ז איתן שליט"א (עירובין, סימן ט"ו) משי"כ בדניא דד"א דשבייתה וטלטול, ע"ש באורך, ואכמ"ל].

המוכה לרבים עירובי תחומין אי בעי להניחו בכלי אחד
 שו"ע סימן ת"יג (סעיף א'): המערב לרבים משלו אומר הרי עירוב זה בשביל כל בני העיר, ובלבד שיהא מזון שתי סעודות לכל אחד, וכל מי שירצה יסמוך עליו, ע"כ, וע"ש בכ"ד.

וכתב עלה הפרי מגדים (שם, א"א ס"ק א') וז"ל: לכל אחד, עיין מ"א, וכמו שכתב הט"ז [ס"ק א'] דכאן צריך כמספר ההולכים, צריך לכל אחד, **וכאן אין צריך בכלי אחד**, ומניח חביות (משנה עירובין פ"ב א') דרכן היו (נדצ"ל היה) בכך, עיין תוספות פ"ב א' (ד"ה כיצד), עכ"ל.

ובביאור הלכה (שם, ד"ה המערב לרבים) קמתמה אהא וז"ל: עיין בפרי מגדים שכתב דכשמקבץ לעירובי תחומין אין צריך להניחם בכלי אחד, ופלא דברמב"ם פרק ו' מהלכות עירובין מבואר להיפוך, עכ"ל. והכי כתב הר"מ ז"ל (שם, הלכה י"ח): "רבים שרצו להשתתף בעירובי תחומין, מקבצין כולן עירובין שתי סעודות לכל אחד ואחד, ומניחין אותו בכלי אחד במקום שירצו", עכ"ל.

ובמרכבת המשנה (שם) כ' אדברי הר"מ ז"ל: אע"ג שמניח לכל א' מזון שתי סעודות ואין התחברות והשתתפות להם בענין תחומין, והא דקאמר שמואל דמיט' החולק את עירובו אינו עירוב לא שייך אלא בעירובי חצירות ושיתוף לבד, מ"מ כיון דאחד החולק את עירוב תחומין שלו אינו עירוב, הילכך כשנשתתפו כלם בכלי א' אסור לחלק, דחשיב כאלו חולק את עירובו של כל א' וא', עכ"ל.

ועיין נמי בספר נתיבות שבת (פרק מ"ז, סק"ג) דמייתי לדברי המרכבת המשנה, וכ' עלה וז"ל: ועדיין לא מצאתי דבאחד החולק עירובו שפוסל, ועוד דא"כ כשעדיין לא נתנוהו בכלי אחד אמאי פוסל, ולכאורה נראה דעוד דרמב"ם אינו פוסל בדיעבד. ולולי דמסתפינא הייתי אומר דרבותא אשמעינן, דאע"ג דבעינן שיעור ב' סעודות לכל אחד הרי"א דבעינן שיהא ניכר לכל אחד סעודתו, קמ"ל דאף בכלי אחד סגי, עכ"ל.

ברם מרהיטת לישנא דהר"מ ז"ל לא משמע כפירושו דהנתי"ש, דהא הר"מ ז"ל כתב דבריו בסדר עשיית עירוב תחומין, ומשמע דהא דמניחין אותו בכלי אחד הוא מעיקרא דינא, ולא דאי הניחוהו בכלי אחד מהני, וא"כ אפשר דאי לאו דהניחוהו בכלי אחד לא מהני אף בדיעבד, ודוק היטב.

ולפענ"ד נראה לבאר דברי הפמ"ג ז"ל דמיירי דייקא במאי דכ' השו"ע ז"ל "המערב לרבים משלו", והיינו דבמוכה לרבים מדליה א"צ ליתנו בכלי אחד, וזהו דדקדק בלישנא למימר "**וכאן אין צריך בכלי אחד**", ר"ל בעירובי תחומין בגוונא דמוכה לרבים מדליה, וצ"ע מאי דאוקי הבאה"ל דברי הפמ"ג ז"ל במקבץ לעית' דהא לא מיירי הפמ"ג בהכי, אמנם בהיכא דרבים משתתפין אה"נ בעו ליתנו בכלי אחד.

ותא חזי מאי דכתב המ"ב ז"ל גופי לעיל (שס"ו, ל"א) אדברי השו"ע (שם, ד') דבעירובי חצירות צריך ליתן כל העירוב בכלי אחד, ואם חילקו ונתנו בשני כלים אינו עירוב, וז"ל: "שהרי עירוב שמו שיהיו מעורבים יחד, ואם מניחו בשני כלים נראה שהם מפולגים ומחולקים זה מזה, **ונראה לכאורה דדוקא אם כל אחד נתן חלק בעירוב, אבל אם אחד מוכה בעד כולם יכול ליתנו בשני כלים, אכן מדלא הוזכרו הפוסקים דבר זה משמע דסבירא להו דלא פלוג רבנן במילתייהו, וצריך עיון**", עכ"ל. וכל הא בעירובי חצירות, אך הכא י"ל דס"ל להפמ"ג ז"ל דבמוכה לרבים א"צ ליתנו בכלי אחד (וצ"ע) אם י"ל דיסבור כן גם בע"ח, ויל"ע בזה מדלא גילה זה שם, אך עכ"פ בע"ח שפיר י"ל כן, ודוק). ומדברי הר"מ ז"ל דמייתי הבאה"ל ליכא לאקשויי, דהא הר"מ ז"ל גופי" מיירי ברבים שרצו להשתתף בע"ח, ובהו י"ל דהפמ"ג ז"ל קמייירי דבעינן ליתנו בכלי אחד, ודכן מבואר במרכבת המשנה דכל דרכי מיירי ברבים שנשתתפו, וא"כ י"ל דמוכה לרבים מדליה אינו בכלל זה, ויכול להניחו בכלי אחד. וזהו דכתב הפמ"ג ז"ל בסו"ד דמהא דאי בערובין (פ"ב א') דמניח חבית ומוכה לרבים וכו', דמשמע דאף במוכה לרבים מניח בכלי א', ליכא לאוכוחי לעיקר דינא דמוכה לרבים, ולפי דרכן היה בכך וכמ"ש התו' (שם), כנלפע"ד ודוק בזה, וא"ש בעוה"י (ואפשר דהבאה"ל ס"ל דבכל גווינא לא פלוג, וא"כ אף הכא הגם דהר"מ ז"ל מיירי ברבים שנשתתפו מ"מ ה"נ במוכה לרבים, וצ"ע).

אחר כתבי כל זה חזי היות בפירוש רבינו ישמעאל בן חכמון ז"ל לעירובין ר"פ משתתפין דכ' וז"ל: כיצד משתתפין בתחומין, מניח את החבית, פ"י אם עשה אחד עירוב משלו על ידי כולן, עושה שיעור שתי סעודות לכל אחד ואחד, או לפתן שדרך בני אדם לאכל בו מזון שתי סעודות כמו שנתבאר בפרק בכל מערבין, **ונתנן בכלי אחד כגון חבית וכיצא בה**, עכ"ל וע"ש בכל דבריו, ומהא נראה דס"ל דאף במוכה לרבים מדליה בעי דיניחנה בכלי אחד, וצ"ב. ועי' בהערותיו דהגר"ח"מ שטיינברג שליט"א בעמ"ס משנת חיים ורו"כ אור הנר על אתר, דכ' דמתוס' (שם, ד"ה כיצד) נראה דא"צ שיהיה בכלי, ואף הר"מ ז"ל בהל' ערובין (פ"ו י"ח) מיירי במקבל ולא במוכה משלו, וצייין לבאה"ל דמייתנין, וכ' דאמנם מדברי התו' איכא לדחויי דקמייירו דבעינן בכלי, והא דכתבו לאו דוקא הוא על חבית דאיכר במתני', וע"ש מאי דהוסיף בזה, ודוק. ומהא נראה דאפשר דאיפלגו בזה הראשונים ז"ל, ועכ"פ שפיר י"ל דכרתיצנא לעיל דברי הפמ"ג ז"ל, דהא הר"מ ז"ל לא מיירי במוכה לרבים מדליה, ודוק היטב.

המניח עירובי תחומין ומתנה דאם לא יבוא חכם יהיה כבני עירו אי מברך אהא והמסתעף
 שו"ע סימן ת"יג (סעיף א'): וכן מי ששמע שיש לחכם לבוא ואינו יודע לאיזה רוח והניח שני עירובים, ואמר לאתו צד שיבוא החכם יקנה לי עירוב לרוח שבא לו החכם קנה לו, או אם אמר אם לא יבוא כלל אהיה

הריטב"א למגילה, וראיתי שכתב בדף כ"ד ע"א ורב יוסף פיקח ונסתמא היה על ידי מעשה שלא יכול להתגבר על עצמו שלא להסתכל חוץ מד' אמותיו ככתוב באגדה, ודבריו כדברי הר"ן, עכ"ל ע"ש. ועי' בספר ישראל קדושים להגה"ק רבי צדוק הכהן מלובלין זצוק"ל (אות ו', ד"ה ואף) דכ' דרב יוסף נתרצה להסתמא לגמרי כדי שלא יראה שום דבר שיביא חמדה וזה ללב, והשם יתברך עשה רצונו ובוהו נבטלו אצלו כל חמדות עולם הזה, ועל ידי זה זכה לעונה השלימה הבאה מכח הבינה שבלב שהוא התחלת הקדושה השלימה, וכבר תיקן את מאור העינים וניתקנה גם הבנת הלב להיות שפל רוח, ע"כ וע"ש בכ"ד, ואכמ"ל בזה. ועכ"פ משמע דרוב רבונות ס"ל דר"י לא ה"י סגי נהור מבטן, ודוק היטב.

[ויש מקום לדון אי המו"מ דהוה בין רבה לרב יוסף הוא לצד מ"ש בנדרים (מ"א א'), והביא זה רש"י בכ"מ בש"ס (עי' כתובות ב' א' ד"ה מריה דאברהם, ועוד) דר"י חלה ושכח תלמודו, ע"ש, וצ"ע].

אי הא דכתב השו"ע ז"ל בד"א בעני שאין מטריחין אותו להניח עירוב הוא אף בהיכא דיושב בביתו

שו"ע סימן ת"י (סעיף א'): מי שנתכוין לקבוע שביתתו במקום ידוע אצלו והחזיק בדרך, והלך כדי שיגיע לאותו מקום ויקנה בו שביתה, אף על פי שלא הגיע ולא עמד שם אלא החזירו חבירו ללון אצלו או שחזר מעצמו ללון או שנתעכב, יש לו להלך למחר עד מקום שנתכוין לו ומאותו המקום אלפים אמה לכל רוח, שכיון שגמר בליבו לקבוע שם שביתתו והחזיק בדרך נעשה כמי שעמד שם או שהניח עירובו שם. במה דברים אמורים בעני, שאין מטריחין אותו להניח עירוב, או ברחוק כגון שהיה בא בדרך, אבל אם לא היה עני ולא רחוק לא, ע"כ.

ובערון השלחן (שם, ס"ק ג') הקשה אהא בתו"ד וז"ל: "זהו מלשון הרמב"ם שם (הל' עירובין פ"ו ג'), ותמיהני דמלשון זה מבואר דלעני התירו לומר שביתתי במקום פלוני אפילו בלא החזיק בדרך, ונהי שהרמב"ם סובר כן, אבל רבינו הב"י בעצמו כתב בס"ס הקודם דלא התירו זה להיושב בביתו, ולא חילק בין עני לעשיר, וזהו באמת דעת הטור שם, וגם הרשב"א ס"ל כן כמ"ש המגיד משנה שם, וא"כ רבינו הב"י שם סתם כהרשב"א והטור, ובכאן כדעת הרמב"ם וצ"ע", עכ"ל.

אמנם לפום ריהטא כל מאי דקשיא ליה הוא למאי דמייתי המ"ב (סי' ת"י סק"ו) ובשע"צ (שם, ג'), ובבאה"ל (שם, ד"ה במה דברים אמורים) מהפוסקים דס"ל בדעת הר"מ ז"ל דבעני הקילו אף ביושב בביתו. והגם דהמ"ב ז"ל לדינא החמיר בזה כהח"י"א, הוא לא לצד דמפרש דעת הר"מ ז"ל באופ"א, רק דמייתי דרובא דרבוותא ס"ל דכל שהוא בביתו לא חשיב עני לעולם ע"ש, ודוק.

ומיהו לפי מ"ש מרן החו"א ז"ל (או"ח סימן ק"י ס"ק ו') בתו"ד אדברי המ"ב ז"ל: ומשי"כ במ"ב שם בדעת הר"מ דעני שאין לו פת מותר לו לומר שביתתי במקום פלוני אף שישב בביתו, קשה לכיון זה בכונת הר"מ, שלא הוזכר כלל בדברי הר"מ שזה שיושב בביתו יכול לומר שביתתי במקום פלוני שיאמר על זה בד"א בעני, ועוד אם אין לו פת אחתי למה נקיל עליו שלא לערב ברגליו שזה עיקר עירוב. ולשון הר"מ בד"א בעני י"ל דנקט לשון הגמ' איהו כיון דנפיק לאורחא הר"ל עני, ואפ"י שבידו פת וכמו שפי' המ"מ בשם הרשב"א, ואחרי שדברי הרשב"א מפורשים ודברי הר"מ סתומין יש לנו לילך אחר המפורשין, עכ"ל. ולדבריו יש ליישב קו הערוה"ש ז"ל, ודוק היטב. (ועי' בכ"י שלהי סי' ת"ט).

הא דאמר לשניים ערבו עלי ואחד עירב לצפון ואחד עירב לדרום, והניח כ"א העירוב בסוף אלפיים דדינא

הוא דלא יזוז ממקומו, אם עכ"פ אית ליה ד' אמות

שו"ע סימן ת"ב (סעיף א'): עירב חצי היום הראשון לרוח צפון והשני לרוח דרום, שטעה והיה סבור שאפשר לעשות כן, או שאמר לשניים ערבו עלי, אחד עירב עליו לצפון ואחד לדרום, אם הניח כל אחד עירובו בסוף אלפים לא יזוז ממקומו, שאין ידוע איזה עירוב קנה לו, ע"כ. וע"ש בכ"ד. ובמ"ב (שם, ס"ק ב' ד"ה לא יזוז ממקומו) כ' וז"ל: מביתו, ואפילו כבני עירו אינו, דהא לא נתכוין לקנות שביתה אלא במקום העירובין, ואינו יודע איזה מהן קנה, ועל כן עירוב הדרום מפסידו אלפיים של צפון, ועירוב הצפון מפסידו אלפיים של דרום, ע"כ. וכ"כ הכף החיים (שם, ס"ק ג') עפ"מש"כ רש"י בעירובין (דף נ' ע"ב ד"ה לא יזוז ממקומו), ע"ש.

והנה בערוך השלחן (שם, ס"ק א') כתב לבאר בהאי דינא וז"ל: כלומר דזהו ודאי כשיתגלה לו שטעה יאמר דאם כן אין כונתי רק שאחד מהם יקנה ולא השני, אבל זה עצמו אינו ידוע לא לו ולא לנו מי הוא שיקנה ומי שלא יקנה, לפיכך בהכרח שלא יזוז ממקומו, **ואין לו אלא ד' אמות שזה נותנים בהכרח לכל איש**, עכ"ל. ומהא דס"ל להערוה"ש ז"ל דעכ"פ ד"א אית ליה.

ויש לעיין בזה מהא דכתב באור שמח (הל' עירובין, פ"ח ה"ב) וז"ל: בירושלמי פרק ד' הלכה א' ריב"פ בעי ארבע אמות שאמרו תחום הן או אינן תחום, אין תימר תחום הן אין נותנין לו ד"א משני מקומות וכו', ואולי כוונתו דאם הוא תחום, וכשלא קנה אלפיים יש לו תחום של ארבע אמות, א"כ אם שניים עירבו עליו זה לדרום וזה לצפון ומצעו התחום **דאז הדין אלף יזוז ממקומו, גם ארבע אמות אין נותנין לו, דככל פסיעה יוצא הוא מתחומו שלצד האחד היינו מגבול האלפיים** [ודגומא לכי"ב תמצא ברש"י דף ע"ו ד"ה איר ב' רשויות כו', יעו"ש היטב], ואם אינן תחום אלא דקולא הוא שהקילו רבנן למיתב ארבע אמות לכל אדם, **א"כ גם בעירובו עליו לשני רוחות ומיצעו התחום נותנין לו ד' אמות**, דכולי האי שלא לזוז כל עיקר לא אחמירו עליו חכמים ונתנו לו ד' אמות, ופשיט מהא דתני שלא יוציא זה משלו לשל חבירו, וטעמא דכלי כרגלי הבעלים ולכן אסור להוציאן חוץ מארבע אמותיו, וכמו במי שיש לו תחום דאלפים דאסור לאחור להוציא כליו מאלפיים דבעלים, כן הכא מקום הד' אמות הוי כתחומו וכליו כרגלי הבעלים, **הרי דארבע אמות תחום הן, וכשעירבו עליו משני מקומות לא יזוז ממקומו, דבפסיעה אחת יוצא מתחומו של צד האחד, ודו"ק**, עכ"ל. ומבואר מהא דס"ל דליכא ליה ד"א ולא יזוז ממקומו כלל, וצ"ע בזה.

זלה"ה הגאב"ד דקראקא (חלק שני חאו"ח סימנים ג' וד') מ"ש בהאי סוגי', ע"ש באורך. (ועי' בשו"ת אמרי יושר סי' י"א מש"כ בתו"ד בזה). ועי' בספר אשר לשלמה להגר"ש ברמן זלה"ה (מועד, סימן ס'), ע"ש.

גוונא דהמגדל והשובר צמודים וא"ל המשלח להניחו במגדל והניחו השליח בשובר אי הוי עירוב

שו"ע סימן ת"ט (סעיף י'): האומר לחבירו ערב עלי בתמרים ועירב עליו בגרוגרות, בגרוגרות ועירב עליו בתמרים, אמר לו הנח עירובי במגדל והניחו בשובר, בשובר והניחו במגדל, בבית והניחו בעליה, בעליה והניחו בבית, אינו עירוב, עכ"ל. וע"ש בכ"ד.

וכתב הרשב"א ז"ל בעבודת הקודש (שער חמישי, ס"ק קכ"ו) וז"ל: אמר לו צא וערב לי במגדל ועירב לו במקום אחר אינו עירוב, ויראה לי שאפילו עירב לו משל עצמו כן, שבמקום הנחת העירוב בין משלו בין משל חבירו יש קפיידא שמא במקום זה שהוא יותר קרוב או יותר רחוק דעתו נוחה, **ואפילו הוי שניהם קרובים או שניהם רחוקים כאן דעתו נוחה לנוח בשבת ולא במקום אחר**, עכ"ל. וכן פסקו להלכתא באל"י רבה (סימן ת"ט, ס"ק י"ט) ובמשנה ברורה (שם, ס"ק נ"ה) ובכה"ח (שם, ס"ק ע"א) דאפי' שניהם קרובים וכו' ושניהם לא הוי עירוב, דאמרינן דכאן דעתו לנוח בשבת ולא במקום אחר.

ויש להסתפק בגוונא דהשובר והמגדל צמודים זה לזה, ואמר המשלח לשליח להניחו במגדל והניחו בשובר, אי אמרינן דכיון דשינה מדעתו דהמשלח לא הוי עירוב, או דילמא דכיון דכה"ג תו לא שייכא ה"ט דנימא דכאן דעתו לנוח בשבת ולא במק"א דצמודים הם זה לזה, וממילא אף אי שינה מדעתו דהמשלח מ"מ סו"ס באותו מקום ינוח הוי עירוב.

ומסתברא מילתא דכה"ג דשינה במקום הנחת העירוב, אף דלא הוי נ"מ למקום מנוחתו דהמשלח בשבת, מ"מ כיון דשינה ממאי דאמר לו המשלח ליעבד לא הויא עירוב, וכלישנא דהלבוש (ת"ט, י') "דכל שליח המשנה שליחותו גילה דעתו שבטל שליחותו, ולא שליח דהאי משלח הוא והיאך יקנה לו", ע"ש. ועי' בכה"ח (שם, ס"ק ע"ב) ובמ"ב (שם, ס"ק נ"ה) מש"כ בזה. איכרא דלמעשה יש להתיישב בזה מלישני דהרשב"א ז"ל טובא דאכתי האי טעמא לא שייכא בהא וכמ"ש, וצ"ע לדינא. [ולכא"ו לא דמי למש"כ בתוספת שבת (שם, ס"ק כ"ו) דבגוונא דא"ל דיערב ביין גם יין מבושל בכלל זה וכל כה"ג, ע"ש בדבריו דבהנידון דשם סו"ס לא שינה מדעת משלחו דג"ז בכלל, משא"כ הכא, ודוק].

ומזה זמן רב דמצאתי דברים יקרים בעינא דשליח דשינה מדעתו משלחו בספר דרך עץ החיים להגה"ק רבי חיים יצחק אלגאזי זצוקללה"ה בחי' לטור אהע"ז סי' ל"ה (דפוס שאלוניקי, דף ד' ע"ב מדה"ס טור ב'), ע"ש באורך עצום ובפרט במ"ש בשלהי דבריו, ותרוה נחת. ועי' בשו"ת חלקת יואב (מהדו"ק חלק אבן העזר סימן ל"ד) מש"כ בעינא דשינוי בשליחות, ע"ש באורך.

ידון אי דינא דהבא בדרך ומכיר אילן או גדר בסוף אלפים אמה וכו' שייך גם בסגי נהור

עירובין (נ"א א') רבה ורב יוסף הוו קא אזלי באורחא, א"ל רבה לרב יוסף תהא שביתתנו תותי דיקלא דסביל אחוה, ואמרי לה תותי דיקלא דפריק מריה מכרנא (ידע ליה מר) [רש"ל מחק זה], א"ל לא ידענא ליה, אמר ליה סמוך עלי, דתניא ר' יוסי אומר אם היו שנים אחד מכיר ואחד שאינו מכיר, זה שאינו מכיר מוסר שביתתו למכיר, זה שמכיר אומר תהא שביתתנו במקום פלוני, ולא היא לא תניא ליה כ"ר יוסי אלא כי היכי דליקבל לה מיניה משום דר' יוסי נימקו עמו, ע"כ.

ובתגהות הגריעב"ץ ז"ל (שם, במהדורת וגשל ד"ה ידע ליה מר) כ' וז"ל: לא ידעתי מ"מ מחק רש"ל לשון זה, אי משום דר"י סגי נהור הוה א"כ הו"ל למחוק גם מ"ש ר"י לא ידענא ליה, אלא ודאי אע"ג דלא חזי ליה מצי ידע ליה בדרך הלכות שם על ידי מושכו, גם יש סומים שיודעים לכיון הדרך שרגילים בו מעצמם, ובקיאים באילן העומד שם ע"י מישוש, ואית דאמר ר"י לא היה סגי נהור מבטן, עכ"ל.

והנה באור זרוע ופסקי הרי"ד (הו"ד בקובץ שיטות קמאי לעירובין, שם) ודכ"מ במאירי דמייתו ללישנא דגמ', לא גרסו בלישנייהו "ידע ליה מר", וכפי הנראה הא דלא נקטו לזה ודכן הרש"ל ז"ל דלא גרס ליה הוא לצד דרבה אמר לר"י סימני האילן, והי' בדעתו דר"י מכירו, הן אם משום דלא ה"י סגי נהור מבטן, והן אי נימא דהכירו בחוש המישוש וכיוב', "לא וממילא יתורא הוא למימר "ידע ליה מר", ואהא השיבו רב יוסף "לא ידענא ליה", היינו דאינו מכירו, והיינו **או דלא ראהו** ועל כן אינו יודע היכן הוא, או לצד שאינו מכירו **בחוש המישוש** ועל כן א"ל רבה סמוך עלי כדינא דגמ' (לעיל נ' ב'). ואכתי אין הכרח מהני ראשונים ומהרש"ל ז"ל דפליגי וס"ל דבהיכא דינו רואהו לא מהני, וסגי במאי דידוע לו באחד הדרכים הידועין לסגי נהור, כנלפע"ד ודוק בזה. ועי' בשו"ע סימן ת"ט (סעיף י"א) ובביאור הלכה (שם, ד"ה ומכיר אילן או גדר), ע"ש.

ובהא דכתב הגריעב"ץ ז"ל דאית דאמר דרב יוסף לא ה"י סגי נהור מבטן, עי' בספר הסומא להר"ג ר"א רודריגו שליט"א (מהדורה שלישית, עמוד ע"ב) דמייתי מספר תשובות הגאונים שערי תשובה (סימן קע"ח) דאי' התם "עשר מילי דחסידותא היה נוהג בעצמו רב, ותלמידיו אחריי לא יכלו להתנהג באותה מהן, וחסידות הרביעית והחמישית שלא היה מביט לצדדים ואפילו לפניו, היכלו על עצמם רב יוסף ורב ששת אחריי ולא יכלו לעמוד בכך עד שסימאו את עיניהם", ע"כ. (ומה דצייין שם לפי רבינו גרשום מנחות ק"ט ב', התם מייתי להך עובדא וכ' ונעשו סגי נהורין, ויל"ע). ובספר סדר הדורות (תנאים ואמוראים, אות י') כ' אמרו כי רב יוסף ישב בבית אפל ארבעים יום, וציוה להביא לפניו אבני שיש והסתכל בהם ונעשה סגי נהור, ואין ספק דזה בתכלית הפרישות, ע"ש בדבריו. והר"ן בקידושין (י"ג א', מרפי הרי"ף) כ' דרב יוסף פתוח היה ונסתמא, כאמור באגדה שסימא את עצמו משום שלא היה יכול להימנע מלהסתכל מחוץ ל' אמותיו. ועיין בספר עין זוכר למרן הגר"ח ז"ל (מערכת י', ס"ק ט"ז) דכ' וז"ל: מורי בספר גט מקושר דף קמ"ב צידד שרב יוסף ורב ששת לא ראו מאורות מימיהם, ולא זכר דברי הר"ן בקידושין. ומעתה נדפסו חידושי

כבני עירי או אם יבואו שניים למקום שארצה אלך, הכל לפי תנאו, ע"כ וע"ש.

ומספקא לן אם בכה"ג דמניח עירובי תחומין ומתנה דאם לא יבוא החכם כלל יהי כבני עירי יש לו לברך אהא, או דילמא איכא בהא חששא דברכה לבטלה (דהא על הצד שלא יבוא החכם הרי הוא כבני עירי, ואגליא מילתא דלא הי צריך להניח ע"ת).

והנה בספר מחשבת עם להרה"ג מוה"ר עמנואל רלב"ג שליט"א (עמוד קנ"ח) כתב בענינא דעירוב תבשילין, וז"ל: כתב המאמר מרדכי (סימן תקכ"ז, אות ח"), והובא בכף החיים (שם, אות ק"ג), דמי שלא עירב מותר להדליק נרות שבת קודש, ויש אוסרים, וע"ז כתב דמי שבדעתו שלא לאפות ולא לבשל כלום מיר"ט לשבת אם צריך לערב, נראה לדעת היש אוסרים צריך לערב כדי להתיר הדלקת נר מיר"ט לשבת, ולדעת האחרת אי"צ לערב כלל, ולכן הבא לערב אין לברך משום ספק ברכה לבטלה, עכ"ל. ולכן נהוג עלמא (כמו שפסק במנח"י ח"ו סימן ל"ו ובאגרות משה או"ח ח"ה סימן ל"ו ועוד), אך יש להסתפק מה הדין במי שמוספקא אם יבשל מיר"ט לשבת או לא האם יברך על עירוב תבשילין או לא, ואולי יש לדמות למש"כ בספר דרך אמונה (הל' תרומות פ"ד ס"ק קס"ט) שמי שמפריש תרומה על תנאי לא יברך שמה לא יתקיים התנאי, ועיי"ש בציון ההלכה שבמתנה ע"מ שתעלה שלום יכול לברך כיון שע"פ רוב עולה בשלום, וא"כ שמה נימא גם הכא דאם הוא בספק גמור לא יברך, ואם מן הסתם יבשל יברך. אך יש לחלק דשם גבי הפרשת תרומה אם בסוף לא נתקיים התנאי הרי לא חלה הפרשה כלל ולא קיים שוב מצוה ונמצא ברכתו לבטלה, מה שאין כן כאן גם אם בסוף לא יבשל הרי כיון שהיתה דעתו לבשל ואפילו בספק הרי תיקנו חכמים בשבילו להניח עירוב, וא"כ חייב בודאי ויכול לברך (ודומה קצת לברכת בדיקת חמץ כשלא מצא בסוף), וצ"ע, עכ"ל.

עוד כתב המחשבת עם (בהערה דשם) דעוררוהו ממ"ש הריטב"א ז"ל בחולין (ק"ו ב') דכ"ז ח"ל: והנטול ידיו לאכילה וברך על נטילת ידים ואחר כך נמלך ולא אכל עכשיו, אין בכך כלום ואין מחייבין אותו לאכול כדי שלא תהא ברכתו לבטלה, דהא מכיון שנטל ידיו גמרה לה ברכת הנטילה שעליה הוא מברך, וההיא שעתא היה דעתו לאכול, וכן דנתי לפני מורי נ"ע יהודה לדברי, עכ"ל. ומרן הגר"ח ז"ל במחזיק ברכה (ק"א סימן קנ"ח ס"א) העלה כוות"ל להלכתא. ברם הש"ח (אסיפת דינים מערכת ברכות ס"א אות כ"ט) כתב דלכתחילה אין לעשות כן לדחוק עצמו לאכול ע"ש, וא"כ לכאורה ה"ה בעירוב תבשילין דכיון דהיה לו צד לבשל תליא בהאי פלוגתא אי אמרינן שכבר נתחייב ואין ברכתו לבטלה, אתו"ד, וע"ש ה"טב.

ובעני לא זכיתי להבין מאי ראה איכא מדברי הריטב"א ז"ל לנידונו דהמחשבת עם, הא הריטב"א ז"ל מיירי בגוונא דגמר בדעתו לאכול, ועל כן כתב דכשנטל ידיו וברך לא היה ברכה לבטלה הגם דסו"ס לא אכל, ברם ברירא מילתא דאדם המוספקא אם לאכול הלא אף אם יחפוץ ליטול ידיו לא שייך דיברך ענטי" על צד הספק, דשוב ל"ש בזה טעמא דגמר בדעתו לאכול, וה"ו בנידונו דהמחשבת עם דכיון דמוספקא אם יבשל או לא נמצא דליכא בזה גמירות דעת לבשל, דנימא דבומן הברכה ה"י בזה צורך וחוב, ואדרבה כיון דמוספקא ליה אי יבשל ל"ש דיברך. ולפום הא יש לדון במאי דמוספקא לן לעיל [ומיהו לא כתבתי זה להלכה ח"ו, דבמחשבת"ע (בהערה דשם) כ' דהציע גוף האי ספיקא קמי מו"ר מרן הגר"ח קניבסקי שליט"א ולא הכריע בזה, וצ"ע].

ובחופשי בספרי דרבנן מצאתי בספר שלמי תודה להגר"צ פלמן וזה"ה (עירובי תבשילין, סימן ל"ד, עמוד רל"א) דכ"ז ח"ל: מיהו אם ברור לו שלא יעשה שום מלאכה ביר"ט לצורך שבת לא הוא ולא בני ביתו, אינו צריך לערב ע"ת, דמשום מלאכות שעושה מיר"ט לשבת תיקונו, ואיהו לא עביד מידי. ומ"מ אם חשב מתחילה לעשות מלאכה ועירב וברך כדון, ולבסוף לא עשה שום מלאכה, פשוט דאין זה ברכה לבטלה כיון דחיל ע"י עירובו היתר דעשיית מלאכה, ובההיא שעתא היה דעתו לעשות מלאכה, ודמי למש"כ הריטב"א בחולין (ק"ו, ב') שאם נטל ידיו לאכילה וברך ענטי" ואח"כ נמלך ולא אכל אין בכך כלום, ולא הוא ברכה לבטלה, דכיון שנטל ידיו גמרה לה ברכת הנטילה, וההיא שעתא דעתו היה לאכול ע"ש, והיינו משום שהברכה היתה על ההיתר אכילה שחל ע"י הנטילה, והרי ע"י הנטילה הותר לאכול והיה צריך לזה בההיא שעתא, והביאו להלכה במחזיק ברכה קונט"א אחרון ס"י קנ"ה ס"א ובשע"ת שם, וה"ו הרי חל ההיתר ביטול ע"י עירובו ושפיר דמי, עכ"ל.

הא קמן דבשלמי תודה מייחתי מהריטב"א ז"ל ראה דייקא היכא דבעת הנחת העירוב תבשילין ה"י בדעתו לבשל וכיו"ב, ולזה ל"ה ברכה לבטלה אף אם לבסוף לא יבשל, וכעין מ"ש הריטב"א ז"ל, משא"כ בגוונא דמוספקא אי יבשל וכיו"ב בהא לא מיירי הריטב"א ז"ל, וכמשי"נ לעיל.

ומיהו כ' בשלמי תודה דשמע ממרן הגאב"ד הגר"ג קרליץ שליט"א דבגוונא דמוספקא אם למחר ביר"ט יעשה מלאכה לצורך שבת או לא, כה"ג שפיר יברך על עירובו "משום דעל צד הספק שמה יעשה מלאכה ג"כ תיקנו תקנתא דעירוב שיערב ויתיר לעצמו מלאכה אם יצטרך", ע"ש הי"טב.

ולכא"ו לדברי מרן הגר"ג שליט"א נראה דה"ה הכא במערב עירובי תחומין, הגם דמתנה האם לא יבוא החכם יהיה כבני עירי, ונמצא דלא היה צריך להניח עירובו, מ"מ יברך אהא מדתיקנו גם על צד הספק וכמשי"נ, ודוק.

וש"מ דכבר עמד בזה מרן הגר"ג שליט"א בספרו חוט שני (הלכות יום טוב, סימן תקכ"ז ס"א, עמוד ק"ג) וז"ל: ונראה שאדם שהכין מערב יום טוב את כל הבישולים והאפיות לצורך יום טוב ושבת, מ"מ מצוה עליו לעשות עירוב תבשילין ולברך עליו (אע"פ שמתנת הדלקת הנר לשבת הוא פלוגתא שם סעיף י"ט). ואף דאפשר שלא יצטרך כלל להתירא דעירוב תבשילין מפני שהמצוה לעשות עירוב הוא לא רק למי שודאי לו שיצטרך לבשל ביום טוב, אלא דהמצוה היא על האפשרות שיהא אפשר לו לבשל שמה יצטרך לבשל, כגון אם ימצא תבשילו מקולקל

או שיבואו אליו אורחים וכיוצ"ב, והמצוה היא על ההיתר שע"ז יהיה מותר לו לבשל ולאפות ביום טוב לשבת, וכל מי שבכלל הספק שמה יצטרך להגיע לבישול ביום טוב יש לעשות עירוב ולברך עליו, והוי דומיא דעירובי חצרות דעושה ומברך עליו [סי' שס"ו ס"ג-ט"ו], ולא איירי התם דוקא בגוונא שבדעתו להוציא בהיתר בשבת, עכ"ל. וע"ש דכתב עוד דאדם שיהיה באפשרותו להוציא בהיתר בשבת, וכגון בחור בישיבה או אורח דפשיטא ליה שלא יצטרך לבשל וכיו"ב, וכגון בחור בישיבה או אורח בבית מלון, א"צ לעשות עירוב תבשילין, וכ"ש שלא לברך עליו. אך בגוונא דיש לו ספיקא, יעשה העירוב ויברך עליו. וכן נמי בעירובי חצרות אי ברירא ליה שלא יוציא מביתו בשבת ולא יצטרך להיתר דע"ת, אי"צ להניח העירוב וכ"ש שלא לברך עליו, וע"ש בכל דבריו. ולפי"ז נראה דה"ה בעירובי תחומין דכל דאית ליה ספיקא אם ישתמש בו שפיר יברך, ברם באופן דברירא ליה דלא ישתמש בזה אין לו להניח, ומכ"ש שלא לברך, ודוק בזה.

אחר שכתבתי כל זה מצאתי בעזה"י בשו"ת להורות נתן למרן הגר"ג געשטעטנר זצוק"ל (חלק י', סימן מ"ח ס"ק ח') דכ"ז ח"ל: וכעת עלתה במחשבה לעיין במי שאין בדעתו לבשל מיר"ט לשבת, אם רשאי לעשות עירובי תבשילין ולברך עליו, דיש לומר דכיון דהעירוב הועיל שיש לו היתר לבשל ביר"ט אם ירצה בכך, א"כ שפיר מברך על עירוב תבשילין, ואינו בגדר ברכה לבטלה שהרי העירוב הועיל שאם ימלך בדעתו לבשל יש לו היתר לבשל, והמצוה היא בעצם עשיית ההיתר, וכיון דעכ"פ הועיל העירוב להתיר לו לבשל ליכא ברכה לבטלה. ויש להעיר ממש"כ הריטב"א חולין (ק"ו ב') דהנטול ידיו וברך על נטילת ידים ואחר כך נמלך ולא אכל עכשיו אין בכך כלום, ואין מחייבין אותו לאכול כדי שלא תהא ברכתו לבטלה, דהא מכיון שנטל ידיו גמרה לה ברכת הנטילה שעליה הוא מברך, והוא שעתא היה דעתו לאכול, עכ"ל. ומשמע דדוקא אם בשעת הנטילה דעתו היה לאכול הוא דמותר לו לברך, אבל כשלא היה דעתו לאכול אע"ג דבשעה שנטל ידיו הרי גרם להיתר לאכול אינו רשאי, והכי נמי נימא בנ"ד, דאע"ג דע"י העירוב גרם להיתר לבשל, מ"מ כיון שאינו רוצה להשתמש בהיתר זה אין צורך להיתר לבשל כנ"ל י"ל דאינו רשאי לברך. אך י"ל דהריטב"א ס"ל כהרשב"א המובא בבי" (או"ח סי' קנ"ט, קס"ד) דלא מהני נטילת ידים לאכילה אלא כשנטל אדעתא דלאכול עיי"ש, וא"כ בהכרח צריך לכיון ליטול ידיו לשם אכילה דא"כ אין הנטילה מועלת, ובהו כספק זה יש להסתפק גם בעירובי חצרות ותחומין אם רשאי לברך על עירוב כשאין בדעתו לטלטל בחצר ולילך חוץ לתחום, ומ"מ לא הוי ברכה לבטלה כיון דעכ"פ הועיל העירוב שיהיה לו היתר, והענין צריך בירור רחב וכעת באתי רק להעיר (ויש להעיר מס' תבואות שור (י"ד ס"י ס"ק ט"ז), והובא בס' נתן פרוי על ה' נטי" (סי' קנ"ח סק"ד) עיי"ש) עכ"ל. ולכא"ו ממש"ש בשלמי תודה דמייחתי לעיל נראה דהיכא דאין בדעתו להשתמש בהיתר אין לו לברך, ע"ש. וצריך עיון בזה, ועמי"ש הגר"ש רפאל ז"ל בהערתו לריטב"א (שם) מספרי הפוסקים, ע"ש.

וכששאלתי ממור"ר הגאון הגדול ציס"ע רבי יוסף ליברמן שליט"א בעמח"ס שו"ת משנת יוסף ושאי"ס בגוונא דמוספק"ל אי יבשל אי יש לו לברך אעירוב תבשילין, אמר לן דמן הסברא נראה דכה"ג בעת שמניח העירוב יחליט בדעתו שיעשה עכ"פ משהו דבעינן ל"י ע"ת ושפיר יוכל לברך (גם דן בהא דעיקר גדר הנחת ע"ת מטעמא דהואיל ואי מקלעי ליה אורחים, והא גם זה אינו מוכיח דיבואו אורחים ואע"פ כן מניחין, ודוק).

שו"ר בספר שערי זבולון להגר"ז שוב שליט"א (חאו"ח ח"ג, סימן ק"יג) דדן בענינא דהמניח עירוב תבשילין וכבר ביטל מעריר"ט ליר"ט ש"ק אי יברך אהא, וע"ש דדן נמי גבי עירובי חצירות ותחומין, ואכמ"ל.

אחר זמן כתב לן הגאון רבי יעקב ירוחם הלוי קצנבלוג שליט"א ז"ל: "נראה דלא דמי לספק אם ישתמש בהעירוב, דדוקא אם המתיר דהעירוב ודאי שחל קני העירוב, רק ספק לו אם ישתמש בהעירוב, בזה יש כאן עירוב ודאי ושפיר מברך. אבל בספק אם בא חכם דהספק אם גוף העירוב נקנה וחייל או לא, בזה הוא ספק בעיקר העירוב ואין ברכה בספיקא", עכ"ל.

ועתה זכיתי לשאול מקמיה מו"ר מרן שר התורה הגר"ח קניבסקי שליט"א בגוונא דמניח ע"ת לרוח שיבוא חכם, ואומר דאם לא יבוא יהיה כבני עירו אם יברך אהא, והשיבני מו"ר מרן הגר"ח שליט"א "אולי", ושאלתי אם אולי יברך, והשיבני "מספיקא לחומרא", עכ"ק, ודו"ק הי"טב.

עירובי תחומין לצורך הליכה לבית האבל רח"ל

שו"ע סימן תט"ו (סעיף א'): אין מערבין עירובי תחומין אלא לדבר מצוה, כגון שהיה רוצה לילך לבית האבל וכו', ע"ש. ועי' סוגי דעירובין (פ"ב א'). והנה שאלתי לפני איזה שנים ממור"ר מרן רשכבה"ג הגרא"ל שטיינמן שליט"א בהא דכ"ז רבינו עובדי' מברטנורא ז"ל בפסחים (פ"ג מ"ד ד"ה לשבות שביבת הרשות) בסו"ד: אבל לקנות שביבת מצוה כגון שצריך לילך למחר לבית האבל וכו' ע"ש, ולכא"ו הא אין יושבין שבעה ברגל, ומריש אמר לן מו"ר מרן הגרא"ל שליט"א דמאן יימר שהולך בשביל נחם, דהא כתוב דהולך לבית האבל, ושאלתי דלכאורה נראה דהוא למצות נחום אבלים, ואמר לן מו"ר מרן הגרא"ל שליט"א דבגמרא (שבת י"ב א') כתוב דאפשר לנחם אבלים אפילו בשבת, רק דהיום לא נוהגים לנחם (בשבת) אבל מעיקרא דדינא אפשר, והרחיב עוד בזה מ"מ מכ"מ, ואכמ"ל. ועי' שו"ע או"ח סי' פ"ז (סעיף א') ובמ"ב (שם, ס"ק א') דמי דאי בגמ' (שם) בקושי התירו לנחם אבלים ולבקר חולים בשבת, וע"כ לא יפה עושין אותן שאין הולכין בכל ימי השבוע רק בשבת, עיי"ש. ועי' בס' משמרת מועד עמ"ס שבת דף י"ב א' וב', ע"ש. וכן נמי מבואר במו"ק (דף ג') ובשו"ע יו"ד (ר"ס שצ"ט) דמותר לנחמו ברגל, וכ"ה בשו"ע או"ח (תקמ"ח, ו) ע"ש הי"טב. ובספר פני ברוך (סימן כ"ה, הערה מ"ד) מייחתי מספר גשר החיים (פ"כ ה', ב') דכהיום אין נוהגים האשכנזים ללכת לבית האבל לא בשבת ולא ביר"ט, אולם בחוה"מ וכו' מנחמים גם האשכנזים כשם שנוהגים או בניחום אבלים בשורה, ע"ש. ועמ"ש בספר דברי סופרים (סי' שצ"ט) בזה (ושו"ר בגשר החיים (שם) דכ"ה דהספרדים נוהגין לילך לבית האבל גם בשבת, ועי' בספר נתיבות המערב מהדו"ת תשס"ו

לפ"ק עמוד שכ"ה. וע"ע מאי דהאריך הגאון רבי ישראל זאב גוסטמאן זלה"ה בענינא דשמחה ואבלות בשבת בהנדפס בקובץ צהר (חלק י"ד עמוד פ"ו), ע"ש באורך).

המניח עירוב לצורך אפרושי מאיסורא

ותוכחה אי מקרי דבר מצוה

שו"ע סימן תט"ו (סעיף א'): אין מערבין עירובי תחומין אלא לדבר מצוה, כגון שהיה רוצה לילך לבית האבל או לבית המשתה של נישואין, ע"כ, וע"ש בכ"ד. ובמ"ב (שם, ס"ק ב' ד"ה של נישואין) כתב בשלהי דבריו וז"ל: "אכן אם ידוע שלא ינהגו שם כדת וירקדו שם בחורים ובתולות יחד, בודאי אין כאן מצוה לערב כדי לילך לשם ולשמחם, ועיין לעיל בסימן של"ט בבאור הלכה דיבור המתחיל להקל. וגדולה מזו כתבו הפוסקים באבן העזר סימן ס"ב דאין נכון לברך בכגון זה שהשמחה במעונו, **אם לא שבהליכתו שם יוכל למנעם מזה בכגון זה בודאי מצוה לילך לשם**", עכ"ל. ועי' בכף החיים (שם, ס"ק ה') דכ"ז בסו"ד "אבל אם הולך לשם כדי למנעם ודאי **דמצוה קעביד**", עכ"ל.

ויל"ע בלישני דהמ"ב ז"ל דכ"ז דמי לא שבהליכתו שם יוכל למנעם מזה, ובכה"ח נקט "אבל אם הולך לשם כדי למנעם מזה", ע"ש. דמשמע אף בגוונא דלא יוכל למנעם מזה הו"ל מצוה, ויל"ד בזה.

והרבה יש לדון אי אף בגוונא דברירא ליה דלא יוכל למנעם עכ"פ יש לו לילך ולהוכיחם. ועי' שו"ע ורמ"א ז"ל או"ח (סי' תר"ח ס"ב) דבכל דבר איסור אמרינן מוטב שיהיו שוגגין ולא יהיו מזידין, ודוקא שאינו מפורש בתורה אע"פ דהוא דאורייתא, אבל אי מפורש בתורה מוחזק בידם. ואם יודע שאין דבריו נשמעין לא יאמר ברבים להוכיחין רק פעם אחת, אבל לא ירבה בתוכחות מאחר שידוע שלא ישמעו אליו, אבל ביחיד חייב להוכיחו עד שיכנו או יקללנו. ועי' במ"ב (שם). והכא יל"ד אי הוי ריקוד מעורב דבר המפול בתורה אחר דפתיכי ביה איסורי דאו רבים, וכענין ולא תתורו וגו'. וידידנו האברך המופלג ר"א פלקוביץ שליט"א העירני למ"ש הביאוה"ל סי' של"ט (ד"ה להקל בכל) משו"ת זכרון יוסף, ועי' מ"ש שם מהר"מ והרמב"ן ז"ל, ויש לדון בזה טובא, וצ"ע. [ועי' בספר מנחת כהן להגר"מ הכהן קרפמן, חלק הליכות עכו"ם (סי' י"ב) מ"ש בגדר תוכחה, ובס' הוכח תוכיח להגר"י שוורץ שליט"א, ובס' לרעך כמון להרה"ג ר"ד אריאב שליט"א עמוד בזה בכ"מ, ואכמ"ל].

בגוונא דאיכא חשש סכנה אי שרי למיפק חוץ לתחום

שו"ע סימן תט"ו (סעיף א'): אין מערבין עירובי תחומין אלא לדבר מצוה כגון וכו', או מפני היראה כגון שהיה רוצה לברוח מן העובדי כוכבים או מפני הליסטים וכיוצא בזה (ואו מותר לו לילך אפילו לדבר הרשות) (טור והג"א פ' בכל מערבין), עכ"ל. וכתב עלה המ"ב (שם, ס"ק ו' ד"ה מן הכותים) וז"ל: שיצערו אותו או יגבו ממון ממון, **ואם יש בזה חשש סכנה אף בלא עירוב מותר לברוח** [אחרונים], עכ"ל. ועי' נמי בכה"ח (שם, ס"ק ח' וט'), ע"ש. ועי' בשו"ת בית יעקב להגאון רבי יעקב זלה"ה אב"ד צווימיר (שאלה קט"ו) במאי דדן גבי מי שרצה שר העיר להשיבו בתפיסה מחמת ממונו, אי שרי ליה לצאת חוץ לתחום ביומא דשבתא לילך למקום בטוח להציל עצמו, ע"ש באורך. ולמאי דכתבנו במק"א נראה דבגוונא דאיכא רח"ל אזהקה המבשרת על שילוח טילים ע"י צוררי ישראל, ואין לו מקום מוגן זולת מחוץ לתחום, שרי ליה למיפק חוץ לתחום ולאגוני אנפשיה, ולמצוה ד"ונשמרתם מאד לנפשותיכם" יחשב לו, ואכמ"ל כעת.

והלום מצאתי בספר קמח סלת להגאון רבי יהודה עלי זלה"ה (הלכות שבת, ס"ק רנ"ח) דמייחתי משו"ת נאמן שמואל (חאו"ח, סימן ח') דמי שחילל שבת מפני סכנת הדרך, ועבר איסור תחומין ואיסור רכיבת הסוס, ילקה ויתוודה ויאמר בתוך היודי באות החי"ת חיללתי שבת, ויפדה בממונו המ' תענית ולא יפחות מפא"רה [כפי הנראה הוא סוג מטבע וכיו"ב] אחת ליום, ע"ש בדבריו. ויל"ע אי מיירי בגוונא דעבר איסור תחומין משום פיקו"ג, דאכתי צ"ע אמאי בעי כפרה אהא, וצ"ע. (והגרא"ש קניבסקי שליט"א כתב לן דבפשטות כוונתו דעצם הכניסה לסכנת הדרך היתה שלא כדון, והי' יכול להמנע מזה שלא לצאת לדרך קודם השבת, ולזה הוא דבעי כפרה, וצ"ע).

אי שני ימים טובים דר"ה הוו כקדושה

אחת בין לקולא ובין לחומרא

בעירובין (ל"ט א') פסקינן דשני ימים טובים דר"ה קדושה אחת הן, ואי זה הוי בין לקולא ובין לחומרא עמי"ש הר"מ ז"ל בהל' עירובין (פ"ח ה"ח), ועי' בראב"ד (שם), ועמ"ש המ"מ (שם) משום הרשב"א ז"ל בס' עבוה"ק (בית נתיבות שער ה' פ"ח ה"ה), ודוק.

ובשו"ע (תט"ו, א' וב') גבי תחומין פסק דזה הוי בין לקולא ובין לחומרא, ועי' במ"ב (שם, ס"ק ו' וס"ק י"א), ועי' מג"א (שם ובס' תק"ג ס"א) דהקשה אהא ממ"ש השו"ע (תק"ג, א') דאסור לבשל מיר"ט לחבירו אף בב' י"ט דר"ה, והיינו דלהקל ל"א דקדושה אחת הן, וצ"ב מהא דפסק בס' תט"ו דאמרינן כן אף לקולא, וכ' דצ"ל דק"ל ראשון עיקר וא"כ אסור לבשל בו ליום שני, משא"כ גבי תחומין דכיון דראשון עיקר הו"ל יום שני חול ומותר לצאת חוץ לתחום, ע"ש.

ובמאמר מרדכי (תק"ג, ב') הקשה כן מדנפשיה, ויישב בזה וז"ל: ואולי ראה מרן ז"ל להקל בעירובי תחומין מפני מה שאמרו הלכה כדברי המיקל בעירוב, או שמה ס"ל ז"ל דאף הרמב"ם וסיעתיה [בהל' עירובין פ"ח ה"ח] לא אמרוהו אלא לענין עירוב דהוי דבר הנעשה ממילא, ולא לבשל מיר"ט לחבירו דעושה מעשה בידים, עכ"ל. ועי' בשו"ע (ובמאי דתי' דמרן ז"ל הקיל בע"ת דהלכה כדברי המיקל בעירוב, עמ"ש בזה הגרא"י וויינר זלה"ה בספרו שארית יעקב ח"א (עירובין, סימן י'), ע"ש].

שו"מ בקרן אורה (עירובין דל"ט א' ד"ה במשנה) דיישב הך קשייתא וז"ל: "אבל העיקר נראה דלבשל ודאי אסור, דנהי דקדושה אחת הם אין זה אלא מתקנת חכמים לא מהני להתיר מלאכות של תורה, אבל למילי דרבנן הוי קדושה אחת (גם) [אפילו] לקולא", עכ"ל. (ומיהו הקשה דאכתי כיון דיום אחד מה"ת והשני מדרבנן ואנן לא ידעינן, א"כ בהיכא דנאכל

לקטנים, והביאו דכ"כ במעשה חושב על ס' שעה"מ (הל' לולב פ"ז הכ"ה). ועי' באו"ש הל' יו"ט (פ"ד הי"י) דכ' דאוכל ביה"כ ל"ה מוקצה מדחוי לקטנים, והביאו דבספר נחלת ישראל (מוקצה, עמוד ר"ע) מייית מבועלי הוראה בדמקום שאין קטנים וחולים האוכל הוא מוקצה, וכ' דלכאוי יש לחלק דיה"כ איסור האכילה קאי אגברא, ולא אחפצא שיחול עליו שם מוקצה, ע"ש. ועי' מאי דכתבנו בזה לעיל מרביתנו הראשונים ז"ל, ע"ש.

היוצא חוץ לתחום בשבת אם מותר

לדרוש בשלומו והמסתפק

שאלה: יצא חוץ לתחום ביומא דשבתא בהיתר, וכגון דנסע עם אשתו שהיתה צריכה ללדת וכיוצא בזה, אם מותר לדרוש בשלומו ולאחל לו ברכת מזל טוב.

תשובה: כתב בשו"ת נחלת שבעה להגאון רבי שמואל בהגרד"מ הלוי זלה"ה (סימן ע"ד) וז"ל: נשאלתי על מה דמרגלא בפומייהו דאינשי בני הישועים הבאים תוך התחום אלפיים בלא עירוב, או מתוך ד"א אמה וע"י עירוב, שאין נותנין להם שלום, יש שאין חוששין ונותנין להם שלום, הדין עם מי. תשובה, איברא ראייתו מקצת בני אדם אין נותנין להם שלום, ושמעתי מהם בפירוש שאין נותנין שלום בשבת, ולא שמעתי מעולם טעם לדבר, ואולי דנמשך להם מהא דכתב בשיבולי הלקט (סימן ס'), הביאו הב"י סימן רס"ג, הבאתיו בחידושי א"ח שלי סימן של"ד, מעשה היה שבאו ר' אברהם ור' יעקב אחיו לעיר לביל שבת כשהקהל יצאו מב"ה, ולא נתנו להם הקהל שלום, ולא הניחום שחרית לכונוס לב"ה וכו', **אמנם אין מה ראייה דשאני התם דחללו שבת ובאו מחוץ לתחום, וקנס הוא דקנסו להם,** ואע"ג דגם התם אפשר לומר שהיו תוך התחום כשאמרו הקהל ברכו, מ"מ לא סגי בלאו הכי שהיו מטלטלין מה שהיו נושאים אצלם, ומש"ה קנס הוא דקנסו להם, **משא"כ אלו שבאים ע"י עירוב נכנסים ברושות.** ונ"ל דינא הוא שלא ליתן להם שלום אך לא משום קנסא רק שאין צריכין שאלת שלום, מהא דאיתא פרק תפילת השחר לענין תפילת הדרך אימת מצלי, א"ר חסדא משעה שאחז בדרך, ועד כמה, אמר רב חסדא עד פרסה, ופי' בה"ג עד כמה יקבץ לילך שיהא צריך להתפלל עד פרסה, אבל פחות מפרסה אין צריך להתפלל תפלה זו, וכן פסק הטור א"ח סימן ק"י דבלא פרסה יאמר אותה בלא ברכה, אי"כ ש"מ בדפחות מפרסה לא חשיב יוצא לדרך ואין צריך תפילת הדרך, אי"כ לא שייך נמי ליתן שלום כמי שבא מן הדרך ממקום סכנה, וא"כ הנכנס לעיר ד"א אמה ע"י עירוב דאינו אלא חצי פרסה, כי תחום שבת הוא שיעור מיל וד' מיל הוא פרסה, וא"כ אפילו ע"י עירוב אינו אלא חצי פרסה, ולא היה בכלל יוצא לדרך, ואין צריך להתפלל תפילת הדרך, ומטעם זה אינו שייך שנשאלת שלום, ומכ"ש אם אינו הולך רק תחום שבת בלא עירוב דנ"ש שנחשב כעיר עצמה, כדאיתא בפרק בתרא דמכות כשם שהעיר קולטת כח תחומה קולטת, ובפרק כל הבשר רמי בר תמרי דאכל כחלי דקאמר חוץ לתחום טויתניהו, משמע דתוך התחום הוא אסור דהוי כתוך העיר עצמה, ולכן אינו נותן לו שלום רק ברוך הבא שנהוג ההולך לבית חבריו שאומר לו ברוך הבא, וכמנהג הספרדים בהיפוך הפוגע בחבירו בשוק נותן לו שלום, ובבא חבריו מן הדרך אומר לו ברוך הבא, הנלע"ד כתבתי, עכ"ל.

ומדברי הנחלת שבעה נראה ברור דכל דבא חוץ לתחום שבת בהיתר, אין שום סרך איסור ובית מיוחד למימר ליה שלום עליכם וברכת מזלא טובא, ואדרבה מצוה הוא. [ומאן הדגיע באיסורא לכאוי שפיר איכא למיקנסיה שלא לדרוש בשלומו וכהאי גוונא, ודוק]. והלום מצאתי בשו"ת נשאל דוד להגאון רבי דוד אופנהיים זלה"ה (תאו"ח, סימן ח') דאף איהו עמיד בהאי ענינא, וכתב וז"ל: הנה כבר נשמע בין החיים ברוחם פי שניים אך שנשתרבת במנהג בישראל מי שבא בשבת חוץ לתחום שאין נותנין לו שלום, נשאלתי מאין יצא להם יסוד מנהג זה, ואיה מקומו מקום חשוב ומקור נובע דין זה, עכ"ל. ובריש דבריו הביא למ"ש הב"י א"ח דסימן רס"ג מס' שבלי הלקט (סימן ס') דמייית הנחלי"ש דלעיל, וכ' אהא דגופא דעובדא צריך שותא מהיכן יצא הא דביטלו שאילת שלום בהא, וכ' דטעמי הנחלי"ש הנוכר אינו כעיקר, ע"ש היטב.

והנשאל דוד גופי' כ' דמקורו מהא דר"ה (כ"ה א') במתני מעשה שבאו שניים וכו' וקבלן ר"ג, א"ר דוסא בן הרכינס עדי שקר הן, א"ל ר' יהושע רואה אני את דבריך, שלח לו ר"ג גוזרני עליך שתבוא אצלי במקלך ובמעותיך ביום הכיפורים שחל להיות בחשבונו, נטל מקלו ומעותיו בידו והלך ליבנה אצל ר"ג ביום שחל ייה"כ להיות בחשבונו, עמד ר"ג ונשקו על ראשו, א"ל בוא בשלום רבי ותלמידי, רבי בחכמה ותלמידי שקבלת את דברי, ובגמ' (שם, ע"ב) ת"ר כיון שראה אותו עמד מכסאו ונשקו על ראשו, א"ל שלום עליך רבי ותלמידי, וצ"ב למאי איכפ"ל הא דא"ל שלום וכו', הגם דבריייתא נתפרש יותר "אלא ללמוד מזה דין חדש מי שבא בשבת או ביו"ט, ב"כ, ביום שיש בו איסור תחומין, אין ליתן לו שלום, לכך אמר שלום עליך רבי ותלמידי שקיימת את דברי שבאת ביום הכיפורים שחל להיות בחשבונו, שאלמלא לא קיימת את דברי לא נתתי לך שלום כיון שבאת ביום הכיפורים לפי חשבונך ויש איסור תחומין, אבל לפי שקיימת את דברי ושיוותי חול כדברי לכך נתתי לך שלום", ועי' מאי דדן בהא. עוד כתב הנשאל דוד רמז לזה ממגילת רות דשם הוי עיקר המקור דשאלת שלום, כדאי' במתני דברכות (ני"א א') ובשלהי מכות (פ"ג ב) מקרא דויאמר בועז וגו', ע"ש היטב, ובמגילת רות גופי' נרמז ג"כ דהיוצא חוץ לתחום בשבת וי"ט דאין שואלין בשלומו, ומקרא מסייע (רות א' ט') דכתיב ויהי כבואנה בית לחם ותהום כל העיר עליהן ותאמרנה הזאת נעמי וגו', ולא נזכר כלל שהזכירה בשלומה כלל כדרך אכסניא שבא לעיר נשים לקראת נשים, אלא לפי דבאה לעיר בתחילת קציר שעורים שהוא יום העומר ביו"ט ראשון דפסה, כמ"ש במדרש עה"פ (שם, ז') ותלכנה בדרך, עברו על שורת הדין והלכו ביו"ט ע"ש, לזה נמנעו מלשאל בשלומה. ותו רמז שם דבשבת (ק"ג א') אמרו מעשות דרכיך, שלא יהא הילוכך של שבת כהילוכך של חול, ממצוא חפציך חפציך אסורים חפצי שמים מותרין, ודבר דבר שלא יהא דבורך של שבת כדבורך של חול, וכתבו התוס' (שם, ד"ה שלא יהא דבורך וכו') וז"ל: ובירושלמי אמרין

לחצר ומחצר לבית, ואפילו בבית אחד אם שניהם דרים בשני חדרים סמוכים זה לזה אסור לטלטל מזה לזה, וצריכים לעשות עירוב חצרות כדרך שנתבאר בסימן שפ"ו. **ונראה שאין לעשות עירוב חצרות בערב יום הכיפורים, רק בשבת הקודם לו.** עכ"ל. ועי' מאי דכ' איהו גופי' באלף למטה (שם, ס"ק ב') לחזק דבריו באורך עצום, ובתו"כ וז"ל: ועכ"פ צ"ע לפע"ד לענין עירובי חצירות ביה"כ דמהני כמבואר בש"ס ובשו"ע סימן תט"ז, ואיך יועיל מאחר דביה"כ לא חזי לאכילה כלל לא שייך לומר שדעתו על פתו והוי כדירתו שם, וצ"ע בספרם כי אני כותב דבר זה בק' לעשנוב מחוסר ספרים, עכ"ל, וע"ש בדברות קדשו.

מיהו בבאיור הלכה סימן תרי"א (ד"ה כל מלאכה) כ' דמערבין ע"ח וע"ת בפת, ואע"ג דאסור באכילה מ"מ חזי לקטנים שאינם מתענים וכמ"ש רש"י בערוכין (ו' ב'), וסיים וז"ל: **"ודברי מטה אפרים בזה תמוהים דלפי הנראה אישתימי מיניה סוגיא זו",** עכ"ל.

והכי נמי מצאתי באלף המגן להגר"מ פינקלשטיין זלה"ה דכ' אדברי הגמ"א (שם, ס"ק ו') דמדברי רבותינו הר"א ז"ל מבואר דשרי לערב ביה"כ בפת בין ע"ח ובין ע"ת, ודכן נראה מדברי הגמ"א גופי' (תרי"ט ו') ע"ש היטב. ובהערה הנדפסת בשולי הגליון מיני' הוסיף וז"ל: עי' בש"ס עירובין (ל' ב') אמרו להם ב"ה לב"ש אי אתם מודים שמערבין לגדול ביה"כ"ש (ע"ש ברש"י ד"ה שמערבין שכ' דמהני העירוב למי שהוא גדול כח שחייב בעיניו, ואע"ג דלמחר לא חזי ליה דחזי לקטן שאינו בר עונשין), והיינו לענין עירוב חצירות כמש"כ ברי"ף והרא"ש הור"ה בפ"ק דביצה (ועי' בא"ר סי' תט"ז סק"ח ובא"ל זוטא סק"ה מה שכ' בזה באורך), ואי מיירי דעירב לשבת שלפניו וכדעת המחבר מה ראי' מייית ב"ה לדחות דברי ב"ש, ועי' בשנות חיים בסופו שכ' ששגגה ה' לו להמחבר בזה, ע"ש מש"כ לדחות דברי המחבר. ועי' בחי' הרשב"א יבמות פ' חרש שנשא שכ' דהא דמערבין לגדול ביה"כ"פ הואיל וחזי לקטנים היינו משום הנתם הוא גופי' חזי לגדולים, אלא דאסורי דיומא גרים ל', וכיון דאין איסורו מצד עצמו של עירוב חזי נמי השתא לקטנים מערבין בו אפי' לגדול, משא"כ בטבל דאיסורו מצד עצמו הלכך אע"ג דחזי לקטנים אין מערבין בו לגדול. ועי' בשו"ת זכרון יצחק סי' קע"ט שמבאר דברי הש"ס והרשב"א הנ"ל באורך, הובא בארו"ח. ועי' ביד אהרן סי' תרי"א מש"כ עוד מענין זה ועיי"ש, עכ"ל.

ואיכא לאוספי' אהא מהא דכ' הרשב"א ז"ל בעירובין (שם, סוע"א ד"ה א') וז"ל: כלומר הואיל וראוי לקטנים שמאכילין אותן בידים, ועוד שהעירוב אינו אסור מצד עצמו אלא דאיסור היום רביע עליה, עכ"ל וע"ש בכ"ד. וע"ע בחי' תלמיד הרשב"א (שם, והו"ד בספר קובץ שיטות קמאי לעירובין), ועמ"ש אהא בחידושי הריטב"א ז"ל (שם), ואכתי צ"ע בזה.

והנה בשו"ת בנין ציון החדשות להגר"י עטלינגער זלה"ה (סימן נ"ג) כ' לבנו הגר"ב צ"ז וזה לשונו: מה ששאלת שלא ראתי בפוסקים שהביאו הדין איד מערבין בסוכות, שאם בפת א"א דהא צריך הוא ועירובו להיות במקום אחד בין השמשות כדי שאז יוכל לאכלן כדאמרינן (עירובין דף ל"ב), וביה"ש"מ אסור לו לאכול פת חוץ לסוכה, ואמרת שהספק העצם יש לשאול גם ביה"כ שלא הותר לו לאכול ביה"ש"מ מדאורייתא ואיך מערבין, וצריך לאוקמא כר' יהודה דמתניתין שם (דף מ"ט) וכדאוקמתא דהש"ס (דף נ"א), וכן פסק בש"ע (סי' ת"י). והיה אפשר לומר דלענין יוהכ"פ יכול לערב ברגליו, והכל עניינ' לענין אכילה ביום הצום. אכן זה אינו, דאמרינן שם (דף ל') אמרו להם ב"ה לב"ש אי אתם מודים שמערבין לגדול ביה"כ, ופרש"י למי שהוא גדול שהביא ב' שערות שחייב בעיניו, אע"ג דלמחר לא חזי ליה הואיל וחזי לקטן שאינו בר עונשין, עכ"ל. וחזינא שדוקא בפת ולא ברגל מערב ביה"כ, עכ"ל. וע"ש בכל דברי הגר"ב צ"ז. והשיבו אביו הבנין ציון וז"ל: אבל מה שחקרת אודות עירובי תחומין דערב יוה"כ זה ודאי צ"ע, ולא הוצרכת להביא ראייה לזה שמערבין ע"ת ביה"כ מגמ' דיומא (דף ע"ז ע"ב) שהאמוראים הלכו למרחוק לשמוע הדרשה, שהש"ע א"ח (סי' תט"ז) כתב בפירוש כן שיה"כ צריך עת"ח. ונלפענ"ד לפום ריהטא (שעדיין לא עיינתי בפוסקים) כיון שהטעם שצריך להיות מונוז לב' סעודות במקום עירובו, הוא משום דאנן סהדי שאז רצונו לדור שם כמו שהביא שם הגמ"א מגמ' דעירובין, ולכן אם גם בביתו לא ה' אוכל עתה סעודתו שם משום יוה"כ, גם במקום עירובו א"צ לזה רק שתהי' סעודתו מוכן שם, כנלע"ד, עכ"ל.

ברם לכאורה מלבד דעצם האי סברא חידושה רבא הוא, דאכתי מה מעלה ומוריד מאי דמנח עירובא כיון דגם בביתו אינו אוכל כלל, ואין לו נ"מ אי איכא לו אוכל שם או לא דממילא אסור לאכול, עוד זאת לא זכיתי בענייניו להבין מ"ט לא תרין לה כדמיייתי בנו הגר"ב צ"ז מרש"י דערוכין (ל' ב') דכ' דחזי לקטן, ודמיייתו כל הפוסקים, ואם אמנם לא ה' ראי' מדברי רבינו רש"י ז"ל א"ש דברי הגמ"א, אכן אינו נראה אחר דכל הפי' נקטוהו לדינא (ועוד יל"ע דלא הביא בשאלת בנו דברי הגמ' דיומא ע"ז ב', מיהו שמא לא הביא כל שאלתו ולק"מ) [ועי' בהקדמת הגר"ב צ"ז לשו"ת בני"צ הנ"ל ד"ה והנה].

[ועי' בחי' הרש"ש ז"ל בערוכין (שם) דהקשה בהא דכ' רש"י ז"ל (שם) דמערבין לגדול ביה"כ הואיל וחזי לקטן וז"ל: "ק"ק א"כ למה לא תסגי כ"כ בכדי שיעור ב"ס לקטן מה"ט", עכ"ל. ועי' מאי דנו"נ בדבריו בספר תוספות אהרן עמ"ס עירובין להגרא"ל לוי שליט"א (סימן נ"ז, ס"ק י' דף קכ"ח ג' מדה"ס), ע"ש באורך. וש"מ דעמד בזה הגר"ד פוברסקי זלה"ה בספרו ישועות דוד חאו"ח (סימן מ"ח), ע"ש בדבריו].

ויש לדון בכל הא מ"ש מרן הגר"י אדלשטיין שליט"א בספרו אסיפת שמועות (תשרי, ס"ק ל"ח) בתוך וז"ל: ויש להעיר בזה דהנה הרי לא שמענו שיהא איסור מוקצה בשבת בתרומה האסורה לזרים, וכן לא שמענו שיהא איסור מוקצה על אוכלין ביה"כ"פ, ובהכרח יש לפרש דהיינו משום דעכ"פ הא אית בהו שימוש לאדם אחר, וכגון בתרומה דמותת לכהנים, וכן אוכלין ביה"כ"פ דראויין לקטנים, ומשו"ה לא הוו מוקצה כיון דשייך בהו שימוש לאחרים, עכ"ל ומ"ש בכ"ד, ובהערה דשם (ס"ק ר"ל) כתבו דגבי תרומה ה"מ בשבת קכ"ז ב' תודה"ה כיון, ועמ"ג"א סו"ס ש"ח ודכ"ה בב"י סו"ס תנ"י, ע"ש לגבי אוכלין ביה"כ"פ דל"ה מוקצה מדחזו

עירובו בראשון מ"ט יוצא עליו בשני, דילמא יו"ט שני הוי יו"ט גמור, ומכש"כ למ"ד תחומין דאו, והניח בצ"ע, ע"ש).

ומיהו דעת רבינו הגר"א ז"ל בסי' תק"ג דלשיטתו דהר"מ ז"ל שרי לבשל מיו"ט ראשון דר"ה ליו"ט שני, דגם בזה אמרינן דקדושה אחת הן, ע"ש. ועי' בביוה"ל (סי' תק"ג, ד"ה ואפילו) דתמה אהא דלכאוי יו"ט ראשון דר"ה ודאי הוי קודש, ואיך ישתרי לבשל בו לצורך יו"ט שני, וכ' דאפשר דס"ל דאף מיו"ט לחול כיון דלית ביה איסור דאו מטעם הואיל ולהני ברה"ה דקדושה א' היא לתרויהו, מותר מיו"ט לחבירו דהם אמרו והם אמרו, ומיהו כ' דגם לדעתם שרי דייקא היכא דיהיה ראוי ליהנות ממנו עוד באותו יום, דבזה שייך הא דהואיל ואי מקלעי ליה אורחים חזי להו, ולאפוקי בגוונא דלא יגמר עד שקיעת החמה דאיכא בזה ספיקא דאו' ואסור, ע"ש היטב.

[והנה הא דפסק השו"ע ז"ל (תק"ג, א') דאין אופין מיו"ט לחבירו, הוא לפי"ש בביצה (י"ז א') ע"ש, והר"מ ז"ל לא מייית להך גמ' בהלכותיו, ומיהו עי' מש"כ בספר ראשון לציון עמ"ס ביעה להגה"ק רבינו חיים בן עטר זלה"ה (שם, ד"ה גמ' ת"ר אין אופין) מאי דהאר"ק בהא מילתא. וע"ע בהגהותיו דהגאון רבי זאב וואלף באסקוויץ זלה"ה לביצה (שם, ד"ה אין אופין), ומיהו אכתי לא נתבאר דעת הר"מ ז"ל בני ב' יו"ט דר"ה, ולכאוי תליא בדברי רבינו הגר"א ז"ל והאחרונים דמיייתין לעיל, ואכמ"ל].

ועי' סוגי' דביצה (ו' א'), וע"ע בר"מ ז"ל הל' שביתת יו"ט (פ"א הכ"ב וכו"ג), ובמעשה רוקח (שם, הכ"ב), ועי' שו"ע א"ח סי' תצ"ו (סעיף ב') ובספר פסקי תשובות (שם, ב'), ובשו"ע א"ח סימן תקכ"ו (סעיף ד') ובנו"כ דשם, ועי' שו"ע סי' תקצ"ז ס"ג ובמ"ב (שם, ס"ק ח'), ושו"ע סי' ת"ר (סעיף א') ובמ"ב שם, וסי' תר"א ס"ב ובמ"ב שם, ואכמ"ל.

וע"ע מ"ש מרן הגר"י אדלשטיין שליט"א בספרו אסיפת שמועות (תשרי, הערות ס"ק ו') בגדר תקנת יו"ט שני דר"ה, ועמ"ש בספר מועדים חזנים להגאון האדיר רבי משה שטרנבוך שליט"א חלק ו' (סימן ט'), וחלק ז' (סימן ק"ב וסימן קל"ו) וח"ח (ו', ט'), ע"ש. וע"ע בשו"ת שבט הלוי למרן רשכבה"ג הגר"ש הלוי ואונר זצוק"ל (חלק ו', סימן מ"ח) דהאר"ק בזה, ועי' בספר שמחתי באומרים לי להג"ר יוסף חיים הברמן שליט"א (סימן ג') מ"ש בדעת הר"מ והראב"ד ז"ל בהאי ענינא, ע"ש. ועי' בשו"ת בית אב"י להגר"א פפויפר זלה"ה (סימן ח') מ"ש בגדר יו"ט שני של גלויות, ע"ש. (ועי' בס' נטעי גבריאל הל' ר"ה (פרק מ"ד) בדיני יו"ט שני דר"ה, ע"ש).

שוב מצאתי בספר אעלה בתמר מתורת בריסק דהביא ממו"ד מרן רשכבה"ג הגרא"ל שטיינמן שליט"א דמרן הגר"י זלה"ה התיר ביו"ט שני דר"ה למשוך ע"י נכרי את חוט השעון כדי שלא יפסקו הליוכ, ואע"פ דבשבת אסור לעשות כן מחשש מתקן מנא, וכמבואר בפ"ו ס"י של"ח ס"ג. ועי' בשע"ת (שם) דמייית משו"ת הר הכרמל שצייד להתיר זה ביו"ט שני, ועי' במ"ב (שם) דכ' ג"כ להתיר להעריך את השעון בשבת ע"י נכרי לצורך חולה, ע"ש היטב, ויל"ד בזה.

אם מערבין בערב יוהכ"פ עירובי

חצירות ועירובי תחומין בפת

שו"ע סימן תט"ז (סעיף ד'): יום הכיפורים הרי הוא כשבת, בין לענין עירובי חצירות בין לענין עירובי תחומין, ע"כ. ועי' סוגי' דכריתות (דף י"ד א') ובר"מ ז"ל הל' עירובין (פ"ח ה"ד), ובמ"ב (שם, ס"ק ל' ד"ה בין לענין וכו') כתב וז"ל: **דיש בו איסור הוצאה כמו לשבת,** ועל כן שייך בו כל אלו הדברים, עכ"ל. [ועי' בכריתות (שם) דס"ד דרפרם דלא אמרינן עירוב והוצאה ליוה"כ, ובחידושי הלכות עמ"ס כריתות להגאון רבי יעקב משה זלה"ה אבד"ק זאבורג (אבוה דרבינו יעקב מליסא זלה"ה) [שם כ' ז"ל: נלע"ד הא דשני ליה הוצאה משאר מלאכות, ומנ"ל דלא נתערב בהוצאה בשאר, נראה דמשום דהוצאה מלאכה גרועה ואפי' בשבת בעי קרא בפני עצמו להוצאה, ולא נתרבה בהדי שאר מלאכות, ממילא ביה"כ דליכא קרא בפני עצמו אין לנו למיסר הוצאה, ואין לערבו בשאר מלאכות ביה"כ דשאני הוצאה משאר מלאכות, ולהמסקנא דאמרינן דנאסר הוצאה ביה"כ ג"כ צ"ל דכיון דגלי בשבת דהוצאה ג"כ מלאכה הוא, ממילא נתערב בהדי כל שאר מלאכות ביה"כ דכיון דגלי גלי, כנלע"ד בס"ד, עכ"ל ודוק בזה. ועי' נמי בספר יד דוד עמ"ס כריתות להגר"י זינצהיים זלה"ה (שם) מאי דהאר"ק בהאי סוגיא, וש"מ בשלהי ספר נזר הקודש עמ"ס כריתות דבחי' הגר"א דישן זלה"ה (בן המחבר הגר"מ ז"ל) [עמוד קט"ז, ס"ק ד'] שני' להוכיח דאין איסור הוצאה ביה"כ מהא דר"ה (דף כ"ה) דאר"ג לר"י גוזרני עליך וכו', ואי נימא דאין עירוב והוצאה ליוה"כ ליכא לאוכוחי, ע"ש היטב]. והנה הגם דיה"כ אסור באכילה מ"מ מערבין בפת, וכמ"ש בערוכין (דף ל' סוע"א) אמרו להן ב"ה לב"ש אי אתם מודים שמערבין לגדול ביום הכיפורים וכו', ופירש"י (שם ע"ב, ד"ה שמערבין לגדול) וז"ל: למי שהוא גדול שהביא שתי שערות שחייב בעיניו, ואע"ג דלמחר לא חזי ליה הואיל וחזי לקטן שאינו בר עונשין, עכ"ל. וכפ"כ בכף החיים (תט"ז, ל"א) ובערוה"ש (שם, ס"ק ט'), ע"ש.

אמנם בספר מטה אפרים להגר"א מרגליות זלה"ה (סימן תרי"א, ס"ק ג') כ' וז"ל: אסור לילך ממקום ששבת ביום הכיפורים יותר מאלפיים אמה שהוא תחום שבת, ואם אינו יודע השיעור משער לפי מהלך אלפיים פסיעות בינוניות, וכל פסיעה ופסיעה כדאור, שני מנעלים, מנעל אחד במקום מצב הרגל ומנעל שני בין רגל לרגל, ואם צריך לילך למקום אחר ביום הכיפורים שהוא רחוק מאלפיים אמה, הרי זה צריך לערב ברגליו, דהיינו שילך לסוף התחום או לתוכו שיהיה שם בין השמשות של יום הכיפורים ולהחשיך שם, ויכוין לקנות שביתה שם, ומותר לחזור לביתו אחר כך, ושוב יכול לילך אלפיים אמה ממקום שהחשיך שם בין השמשות כמו שנתבאר בסימן ת"ט, **אבל בפת אינו יכול לערב ביום הכיפורים,** ומותר לערב ברגליו אפילו אם צריך לדבר הרשות, ומכל שכן אם צריך לילך למנין או לצורך מילה וכיוצא בו, ע"כ.

תו כתב הגמ"א (שם, ס"ק ד') וז"ל: עיריות שאינם מתוקנים בצורת הפתח ולחי וקורה כדינו כדי שיהיה מותר להכניס ולהוציא גם בשבת, גם ביום הכיפורים אסור להכניס ולהוציא, וכן אם היו מתוקנים אלא שלא עירבו עירובי חצרות כמבואר בסימן שס"ו אסור להכניס ולהוציא מבית

בטורח התיירו בשאלת שלום בשבת, ע"כ. ועפ"י ז"ל דעל זה יש סמך למנהג דאם הלכך של שבת כהלכך של חול אזי אין שואלין בשלומי לקיים עכ"פ ודבר דבר, אתו"ד ודפח"ח. ולכאזי מבואר מכל הא דהיכא דיצא בהיתר אין שום סרך איסור ובית מוחש לדרוש בשלומי וכה"ג, ולמצוא יחשב, ופשוט.

הנהגה בא"י רבה (סימן ק"י, ס"ק ט"ו) כ' ח"ל: כתב בתשובת נחלת שבעה סימן ע"ד דיש למידין שהבא מדרך תוך פרסה אין נותנין לו שלום, הבאים בשבת מחוץ לתחום אין נותנין להם שלום, עכ"ל. [והביאווה גם בס' ארחות חיים להגה"צ מספינקא ז"ל (סי' ק"י), ובספר חיי נפש להגה"צ ר"א זלמנוביץ זצ"ל (פרשת וישלח, עמוד ק"ח סקט"ו, ע"ש)]. ולפי מאי דכתיבנא לכאזי י"ל דכל הא דאין נותנין שלום לבא מחוץ לתחום הוא דייקא בהיכא דקעבר באיסורא, אולם בהיכא דיצא בהיתר שרי וכאמור לעיל.

ומכל הא יש לדון במש"כ הגאון רבי יהודה לייב צירלסון זלה"ה הי"ד אב"ד קישינוב בספרו לב יהודה (ירושלים תדש"ם, עמוד קמ"ה) ח"ל: ע"ד שאלתו בנדון אותם בעלי הבתים שרגילים לצאת בשבת מחוץ לתחום לסיור נכסיהם וחוזרים בשחרית לביהכ"ס, האם רשאי החזן לקרוא אותם לתורה כנהוג, דכיון ומדינא אין להם אלא ד' אמותיהם ומקומותיהם רחוקים מן הבימה יותר מזה השיעור, הרי עובר החזן על לפני עור לא תתן מכשול בהזמין אותם לעלות לתורה חוץ לארבע אמותיהם, עכ"ל. וכ' להשיב דהגם דאיכא בזה לפני עור, "אולם בשים לב להאיבה ולהמחלוקת שעלולה לגרום הפומביות על הרחקת חבר העבריינים ההם מהעליה לתורה" הקיל בזה מתרי טעמי, ע"ש בדבריו, וסו"ד מסיק דיש להוסיף ולנסות לדבר עם אותם עבריינים ולהסביר להם חומר חילול שבת, והן מצד מה דשורת הדין נותנת שלא יקראום לעלות לתורה בשבת עד שרק משום ההתרחקות ממחלוקת מוכרח הציבור לוותר על זה, וישו בו מדרכם הנלוזה ורפא להם, אך באם כ"ז לא יועיל העלה שלא להעלותם לתורה, ע"ש בדבריו.

ויש לעי' דלמ"ש השבלי הלקט דמיינין לעיל נראה דכה"ג יש לקונסן שלא ליכנס כלל לביהכ"ס, ומכ"ש שלא להעלותן לתורה, ואף בלא הך דינא דאין להם אלא ד"א. ויש לחלק קצת בגוונא דכבר נכנסו וכדמיידיי הלב יהודה, ומיהו עיין בקונטרס כתבו לכם בעניני מצות כתיבת ס"ת, דהעתיק הגרא"ש קניבסקי שליט"א מכת"ק אבי מו"ר מרן שר התורה הגר"ח קניבסקי שליט"א איזה הנהגות ממרן החזו"א ז"ל בעניני ס"ת וקריאה"ת, והתם (ס"ק כ') ח"ל: שאלוהו בביהכ"ס שמצוי מחללי שבת אם מותר לתת להם עלי, והשיב שמוותר ובלבד שלא יהיו ממנין ז' קראוין. (רא"צ טורצין ז"ל בשמו, ועי' מ"ב סי' נ"ה סקמ"ו, ועי' בחזו"א א"ח סי' פ"ז סק"י, ובהוספת קיל יותר, עי' במ"ב סי' רפ"ב סק"ב ובסי' קמ"ג סקט"ז), עכ"ל, ודוק היטב.

שו"מ בספר שלום רב להרה"ג רבי שילה בן דוד שליט"א (פ"ח סי"ה ובהערות דשם עמודים קצ"א וקצ"ב) דאף איהו העלה בפשטות דכל שיצא חוץ לתחום בהיתר שפיר אומרים לו שלום [וכמד' כ' שם דהיכא דרשע הקדים בשלומי ואי לא ישיבנו יכול להזיקו, יחזיר לו שלום, ע"ש בדבריו].

(ועי' בשו"ת לבושי מרדכי להגאון רבי מרדכי ליב ווינקלער זלה"ה (חלק ב', חא"ח, סימן צ"ב) דדן במי שיצא חוץ לתחום ביום שבת קודש אם יש לו נאמנות במזיגת יין כשר, ע"ש בכ"ד). והעושה שלום במרומיו הוא יעשה שלום עלינו ועל כל ישראל, אכ"י.

עניני הוצאה עירובין ותחומין עדה"ס

מידי עברי אגב ריהטאי זעיר פה זעיר שם בספרי דרבנן, אמרתי לציוני לאיזה דוכתין דכתבו בעניני הוצאה עירובין ותחומין עדה"ס, ענין הוצאה מרשות לרשות ביזמא דשבתא נתבאר בכ"מ בזה"ק (וכבר ציין בזה הגה"צ רבי דניאל פריש זלה"ה בספרו אוצר הזוהר ערך שבת - הוצאה, רשות ועוד, לאיזה דוכתין, ע"ש). ועי' נמי בכף החיים (שמ"ה, א) מש"כ בסו"ד בזה מס' עץ חיים למהרח"ז ז"ל (שער י"א שלהי פ"ז), ע"ש בדבריו. ועתה בא לידי ספר קדמון מערכת האלקות הנדפס במנטובה (שנת ש"ח לפ"ק), ומצאתי דיבר בקדשו בזה (דף קפ"ה ב' מדה"ס), ע"ש.

ועי' בספר מצודת דוד להגה"צ רבי דוד שפרבר זלה"ה אבד בראשון דבריש מס' שבת מייית מספר אור לצדיקים (תיקון תפילה סכ"ג) דכ' בתו"ד ד' רשויות הוו כנגד ד' אתיות דשם הו"ה, ועי' מאי דפי' עפ"י סוד מתני' דשם, ע"ש היטב.

ועי' בספר דבר בעתו להגה"ק רבי ששון מרדכי משה זצוקלה"ה (דפוס ליוורנו ח"א דנ"ח א' מדה"ס ד"ה נלמוד ואל"ך) מ"ש בענין רשויות שבת עדה"ס, וכן נמי כתב שם בענינא דעירוב חצירות ותחומין, ע"ש.

ובספר שפת אמת להגה"ק רבי מנחם עזריה מפאנו זלה"ה (אות הע', ערך ער"ב) האריך בעניני דיני עירובין עדה"ס להפליא, עיין שם. ועיין בספר רזא מהימנא להגה"צ רבי יצחק אייזיק הלוי זלה"ה (דפוס לבוב, תקנ"א לפ"ק דף נ"א ב' מדה"ס טור ב') דפי' סוד אות עין, ובתו"ד כ': ועוד ע' הוא עירוב, ואין עירוב אלא במזון ב' סעודות, ובשביל זה יש לו ב' ענפין, וזה אות ע' בב' ענפין, עכ"ל. ור"ל דלאות ע' כזה איכא ב' ענפין, ויימזו כנ"ל ודוק, [ואפשר ה' מקום דרומו לב' עירובין דחצירות ותחומין, וקו דלמטה לתבשילין דל"ה בהדיהו]. ועי' בשער המצוות למהרח"ז ז"ל (פ' בשלח) מש"כ בענינא דתחום שבת עדה"ס, ע"ש. ועי' בספר רזא דשבת להגה"צ ח"ב רבי ישראל אליהו ווינטרויב זלה"ה (עמוד קנ"א) מש"כ בזה, ע"ש.

אחד מבני החבורה שליט"א

בני ברק

הערות בפרק הדר, בסוגיות הקשורות

לסימנים קודמים [שלא בעיין]

ענף א'

בגדר דירת עכו"ם

בגמ' (עירובין סב.) אמרו דלמסקנה לכ"ע דירת עכו"ם לא שמה דירה, ובגזירה שמה ילמוד ממעשיו קמפלגי וכו', ואמרו רבנן אין עירוב מועיל במקום גוי, ואין ביטול רשות מועיל במקום גוי עד שישכיר וכו', ע"כ. ויש לחקור האם זו גזירה בעלמא שגזרו שאע"פ שאין דירתו דירה מ"מ אנו רוצים להקשות עליו, ולכן תקנו שישכיר וכו', או שלאחר הגזירה אמרו חז"ל דשוב משוינן לדירתו דירה, ולכן צריך שכירות.

ואפשר לבאר זאת בב' דרכים, חדא שהן לר"מ שאוסר גם באחד, והן לראב"י שאוסר רק בשניים, מ"מ הדין כן שלאחר הגזירה עשו את דירתו דירה, או שלא עשו את דירתו דירה, וכב' הצדדים הנ"ל. ואפשר לבאר שבוה גופא נחלקו ר"מ וראב"י, שלדעת ר"מ שאוסרים בין באחד ובין בשניים היינו משום דעשו לדירתו דירה, ולכן אין לחלק בזה בין אחד לשניים, ואילו לדעת ראב"י שמחלק בין אחד לשניים, נראה לכאזי שיותר מסתבר שלא עשו את דירתו דירה, שאם עשו את דירתו דירה קשה לחלק שבשניים עושים לדירתו דירה ובאחד לא עושים כן, דהא רבנן הפכו זאת למציאות שנחשב דירה, וא"כ מה החילוק בין אחד לשניים, ועל כרחך שלדעת ראב"י ה"ז גזירה בעלמא אם אסרו רק באחד או אסרו גם בשניים. אולם גם זה אינו מוכרח כ"כ, כדמוכח מהגידון דלהלן בדאיתיה ובדליתיה וכו' [וכן מפורש ברש"י (דף ס"ב סע"א) דבחד שוויה לדירה ובשנים לא, כיעו"ש].

ובסברא היה נראה לומר דיותר נראה שרבנן הפכוה לדירת עכו"ם דירה, שהרי מבואר דלכ"ע חצר של גוי כחצר של בהמה, ואם נאמר שעשו גזירה בעלמא ה"ז גזירה בלא בסיס, שרק בשביל שיקשה עליו אמרו כן, ולמה תלו זאת בדיני עירוב, ולא גזרו עליו סתם איוו גזירה כדי שיקשה עליו כגון שלא יאכל דבר פלוני וכדו', ויותר נראה שעשאוהו כדירה, מאחר דמ"מ הרי הוא בשר ודם, ושפיר אסרוהו כישראלי (וזה מלבד הסברא של כל דתקון רבנן כעין דא"י תקון, שא"צ לזה כאן), ויל"ב. ובאמת מצאנו בכמה ראשונים דמוכח כן שלאחר התקנה הפכוה חז"ל לדירה, ולא גזירה בעלמא, וכיעוין בלשון רש"י (ס"ב סע"א) ח"ל: דשוויה רבנן לדירת עכו"ם דירה, כדאמר לעיל, ע"כ. [ומה שכתב כדאמר לעיל, יש לפרש בכונתו בפשטות דקאי על עיקר הדין שאמרו גזירה שמה ילמוד ממעשיו. אולם אפשר דנתכוון למה שיבואר להלן שכך אפשר לדייק במשמעות הגמ' את הפרט דזה גופא שעשו את דירתו לדירה]. ועי' מש"כ לעיל דמבואר ברש"י שרק באחד שוויה דירה, וע"ע להרמב"ם (בפיה"ש) שכתב דהעיקר אצלנו דירת נכרי לא שמה דירה וכו', אבל נתנו לו דירה ואמרו שהוא אוסר, ע"כ. ועי' להלן, (ויש לדקדק עוד בתשו תרומת הרשן (סימן ע"ו) ד"ה אע"ג, דאף דשווינו רבנן דירתם כדירת בהמה, מ"מ היכא דיידי בהדיהו תרי ישראלים דשכיחי, משום גזירה אסרי רבנן דדירתו חשובה דירה, ע"כ. ומשמע דלמסקנה עשאוהו כדירה, וצ"ב מש"כ בתח"ד דשווינוהו כדירת בהמה, הלא היא עשויה כך ממילא).

ומאיך בכמה ראשונים מוכח דגם למסקנה לא עשו את דירתו כדירה גמורה, וכיעוין בלשון תוס' רבנו פרץ להלן (דף סו.) דשכירות הגוי אינו יכול להפקיע אלא דירת הגוי שהיא גרועה דדיר' הגוי לא שמה דירה, אבל דירת ישראל אין שכירות יכולה להפקיע, עיי"ש. ומוכח דאף אחר המסקנה לא עשאוהו כדירה (וכ"ה בתוס' רא"ש שם). ויש לדחות, דלעולם שוויה רבנן דירה, אלא שהרי בודאי שאינה דירה גמורה כישראל (וגם יש לזה כמה הוכחות), וא"כ מה"ט יש חילוק בינו לישראל, וכמו"כ בחידושי הרשב"א והריטב"א (דף סד.) דמה דמנהי שכירו ולקטו של נכרי אע"פ שאין לו מקום פיתא בבית הנכרי, היינו משום שדירת עכו"ם לא חשיבא דירה, ע"כ. וגם כאן יש לדחות כאמור. [ועיין בחזו"א (סימן י"ח סק"א וסק"ב) שמעיקר הדין דירת נכרי לא שמה דירה, ורק חז"ל גזרו להחשיבה דירה, וכששכר מהגוי חתקנת חז"ל ביטלו הגזירה, ושבה דירתו להיות כדירת גוי, ויל"ב].

ועיין גם בתוס' (עב.) סוד"ה ומודין, שאע"פ שאין הנכרי רוצה להשכיר ובע"כ של נכרי, וכה"ג בישראל לא שרי, ה"ט משום דדירת נכרי לא חשיב כ"כ, ע"כ. וכה"ג כתב הרא"ש (סימן ט"ו) בהא דלא מהני שכירו ולקטו בישראל, עיי"ש. אולם אדרבה מדויק מדבריהם דלא חשיבא דירה כ"כ, ויש לפרש כנ"ל דאף אם נאמר שעשאוהו לדירתו דירה אינו לגמרי כדירת ישראל. ועי' בתוס' שם מש"כ בישראל שכו"ל בבית גוי, ועי' במג"א (סימן ש"ע סק"ב) ובפמ"ג שם, ועי' באבן העזר שם משם הראשונים, ודו"ק (ועי' בשעה"צ שם), ועי' במג"א (סימן ש"פ סק"ו), ומכל מקום אין להביא ראיה לנידון זה משאר קולות שהקילו בשכירות גוי, כגון מה ששוכרים בפחות מש"פ או בשכירות השבת וכו' דאתי לכ"ע, ודו"ק. וכן נראה להוכיח מרהיטת הגמ' (דף סב.): בהא דאיתיה והא דליתיה, דקשה מאי קסבר, אי דירה בלא בעלים לא שמה דירה אפילו ישראל נמי לא ניתסר, ואי דירה בלא בעלים שמה דירה אפילו עכו"ם נמי ניתסר, ע"כ. ולכאזי מוכח אפוא דלאחר הגזירה שוויה רבנן לדירת עכו"ם דירה, שאם נאמר שכל דירת גוי אפילו בדאיתיה לא הוי דירה, הא ודאי שבכל אופן לא שמה דירה, ומהו הספק אי הוי דירה אי לא, ועל כרחך דלמסקנה ודאי הוי דירה, ולכן הסתפקו מה הדין בדליתיה (ודוחק לומר דהיא גופא דחו למסקנה שאמרו לעולם קסבר וכו', וכי אינו אלא גזירה וכו', דו"א). וכן מוכח שם מדברי המפ"ל לגבי גוי בהא דאיתיה יהיב דליתיה, שלאחר התקנה שוויה לדירתו דירה, ודו"ק.

[מצאנו במרדכי (ר"פ הדר) שהביא דאם ישראל גר עם דירת גוי במבוי אחר ובא אורח לשם, שאין האורח אוסר על הישראל אבל נאסר, והקשה עליו תרוה"ד (סימן ע"ו) בביאור הדברים. ובב"י (סו"ס שפ"ב) הוסיף עוד

דהא כ"ז פירש רש"י רק לשיטת ר"מ, ואנן הלא קיי"ל כראב"י, ובחי' אבן העזר (דף סב.) תירץ ע"פ שיטת רש"י לקמן (עד. פה.) דדירה בלא בעלים לא שמה דירה לאסור, אבל במקומו מיהא הוי רשות ונאסר, ותמה על הב"י ותרוה"ד שנתקשו בזה (ועי' בחזו"א סי' פ"ב עד"ז)].

ועפמ"ש לעיל יוצא שכל תקנת חז"ל היא בגדר אחד שאם הוא אסור שוויה לדירה, ואינו סתם גזירה בעלמא, וכן יש לבאר שפיר הא דאשכחן בסוגיא (דף סב.) דלכו"ע דירה בלא בעלים לא שמה דירה, ותלוי בגוי ובישראל היכא דליתיה אם אסרו אטו דאיתיה, וברש"י להלן (פה.) כתב לדעת ר"מ דדירה בלא בעלים שמה דירה, וכבר תמה שם הגרע"א (בתוספותיו) דהלא בגמ' לא מבואר כן, ותירץ התפא"י דכ"ז אמרו לפני האיסור, אולם לאחר שאמרו שנאסרו אטו שוב הוי דירה, וה"ז כדאמרן שכל גזירת חז"ל היא עם גדר דשוויה דירה.

ענף ב'

בדין עירוב וביטול במקום גוי

במשנה אמר ראב"י לעולם אינו אוסר עד שיהיו שני ישראלים 'אוסרים זה על זה'. וביאור הדברים, דדווקא בכאלה שהם אוסרים זה על זה בעלמא בהם אמרינן שגוי אוסר, ולא בשנים שאין אוסרים זע"ז. ופרש"י דהיינו בישראל הדרים בב' בתים שאוסרין זע"ז, ולא כשהם גרים בבית אחד שאז אין אוסרים זע"ז. וכן מתבאר בגמ' להלן (סה): ובפרש"י שם. וא"ת הלא מ"מ שכיחי בדיירי בבית אחד, וא"כ זיל בתר טעמא דשמה ילמד ממעשיו באופן דשכיחי דיידי יהיה לנו לגזור ולאסור. ועי' במאירי להלן סה: דגם ככה"ג לא יזוירו דמפחדים שמה הגוי יחשוב שגר שם אדם יחידי ויבא לשפוך דם. ולכאורה היה אפשר לומר באו"א דלדעת ראב"י יש כאן גדר חדש, שאע"פ שיסוד גזירת חז"ל היא מחמת שמה ילמד ולכן אסרו, אולם עיקר האיסור הוא במה שחז"ל אמרו שהוא יקלקל את העירוב של השניים, וממילא הם גרים בלא עירוב ואסור, ולכן דווקא באוסרים זע"ז, אולם זה אינו דמ"מ הדין תלוי לפי הטעם, ועי' גם ברש"י דף ס"ב סע"א דהגדר הולך אחר טעם האיסור, דביחיד לא נעשה דירה ובעכו"ם הוי דירה.

ויש לחקור באמת בכל הענין דהגוי אוסר עליהם כמבואר כאן, וכן להלן בגמ' (דף סב.) דאמרו רבנן אין עירוב מועיל במקום גוי, ואין ביטול רשות מועיל במקום גוי עד שישכיר, האם פירושו שאפילו אם יעשו עירוב ביניהם לא יהיו העירוב כלל, כיון שהגוי אוסר עליהם ומקלקל את העירוב שלהם, או שמצד העירוב שביניהם שפיר הוי עירוב מעליא, והוא כשלעצמו חל ביניהם, אלא שיש חיסרון שיש כאן אחד שאוסר ואינו מתערב שאינו בר עירוב. ולפי פשט הגמ' דאמרה אין עירוב מועיל במקום גוי, נ"ל דמשמע שאין העירוב חל כלל, דקאי על העירוב שבין הישראלים, אולם יש לפרש דאדרבה העירוב חל, אלא שאינו מועיל" להתיר, וכלשון הגמ', מאחר שיש כאן גוי האוסר עליהם לא יועיל עירובם בלבד, וכלשון המשנה שהדר עם העכו"ם בחצר וכו' הרי זה אוסר עליו, יש לפרש ג"כ שבאמת העירוב שביניהם חל, אלא שהדירה עם הגוי ה"ז אוסר עליו. ועי' ברש"י על המשנה שמפרש שאוסר עליו מלטלטל וכו', ועי' רש"י סוף ע"א, ויש לפרש אפוא כנ"ל שאנו אלא איסור צדדי מצד הגוי.

ועי' בספר תורת חיים שהקשה לדעת ראב"י שאינו אוסר אא"כ היו שני ישראלים אוסרין זע"ז, דלכאזי קשה מה הועילו חכמים בתקנתן הלא הישראלים יערכו זה עם זה או יבטלו רשותן זה לזה דאז אינם אוסרים, והוי כיחיד שאין גוי אוסר עליו. ולכן כתב התו"ח שבכלל מה שאמרו בגמ' שאין עירוב במקום גוי היינו דלא מבעיא שאין עירוב וביטול מועיל בגוי עצמו, אלא אף בב' ישראלים נמי לא מהני עירוב וביטול כשהו במקום גוי, עיי"ש (והרי זה כדרך שכתבנו לצדד דזה גופא כוונת הגמ' דאין עירוב וביטול מועיל במקום עכו"ם, והיינו לגבי ב' ישראלים, אולם בעצם פשט הגמ' נלע"ד בזה ב' האופנים).

ובעיקר דברי התו"ח, יעוין שם שציין לזה מקור בדברי הרמב"ם (פ"ב מהל' עירובין ה"י) שמבואר כן שאין לעשות עירוב וביטול בין ב' ישראלים כשיש גוי ביניהם, וכבר המ"מ שם ציין לסוגיין, ועי' באבן העזר (סימן שפ"ב ס"ג) שכתב ג"כ דמבואר ר"פ הדר דגזירת חכמים שאין עירוב מועיל במקום גוי, ושכ"כ הרמב"ם. אולם יל"ד בזה, דהא מוכח מד' התו"ח שאין העירוב וביטול מהני כלל, ואילו בגמ' להלן (דף סג.) עמדו ע"ז גופא בהוא מבואר דהוה דייר ביה לחמן, ואביי חשב בתחלה שיבטלו זלו"ז והוה כיחיד במקום גוי, ורבא אמר לו שלא לעשות כן כדי שלא תשתבח תורת עירוב, ומשמע לכאזי דאיכא טעמא אחרינא לזה שאין לעשות כן, כגון כמש"כ התו"ח שהוא מעיקר הגזירה שלא יועיל, דאדרבה משמע דבעצמותו הוא מועיל והוי כיחיד במקום גוי, אלא שמסיבה אחרת תקנו שלא יועיל, ועוד העירו מהא דכתבו בתוס' להלן (סג.) ד"ה בטילו, דמוכח קצת דהסברא דלא מהני עירוב וביטול במקום גוי, היינו משום דבכה"ג לא חשיב כ"כ כיחיד, והוא גדר הדבר שאינו מועיל, ולא כהתו"ח דהוי כיחיד ואעפ"כ אינו מועיל וכו', וי"ל.

ענף ג'

בביאור הסוגיה בבלי וירושלמי בדין דירת גוי

בהא דדירת גוי לא מועיל רק שכירות, מצאנו בגמ' בבלי שהסתפקו אם דירת גוי שמה דירה או לא, דלר"מ יש לפרש כפשוטו דשמה דירה, אבל לראב"י צ"ב שמה נפשך וכו'. ולמסקנה אמרו שדירת גוי לא שמה דירה לכ"ע, והצריכו שכירות כדי שיקשה עליו וכו', ועירוב וביטול לא מועיל כדי שיקשה, ולכן דווקא שכירות.

ולפי הצד בהו"א שדירת גוי שמה דירה לר"מ לא מועיל עירוב וביטול, שהרי אינו מכיר בזה [ויש לפרש כמה אופנים חדא שלא מבין מה עושים בזה, והוי כמעשה קוף, א"נ שאינו מודה בעירוב (עי' בתוס' ר"פ כביאור א.) וא"י י"ל דלא בר הכי כלל, דאינו במצות (וכתור"פ בביאור ב.)], ויותר נראה כביאורים אחרונים, שהרי הוא כן מבין, דהלא ביטול ה"ז כמו הפקר ויש לדחות, ולהלן יבואר גדר הביטול].

ובירושלמי (ה"ג) איתא שביטול לא מועיל כי חוזר ומשתמש, אבל שכירות מועיל כי אינו יכול לחזור בו שאז נהפך לגולן. [ועיין רש"י

זע"ז שצריך רק שכירות, מ"מ יו לו גם חומרא של ישראל דכשיש רק יחיד בעינן עכ"פ ביטול, ומה שהבאנו לעיל מד' ר"פ לעיל שכתב דהוי כגוי וכו', יש ליישב.

ובעיקר הדברים יש לבאר דהספק הנ"ל אם עשאוהו כגוי גם לקולא או לא, לכאן היה לנו לומר דכל בעירובין להקל, וכבר מצאנו להלן (סד.) שנשפתקו בחמשה שכירו וחמשה לקיטו שרדים שם אם צריכים כולם לתת בעירוב, ופרש"י (ד"ה חמשה) מי אמרינן כי היכי דשוניהו ליה לשכיר ולקיט כבעלים להקל, כך הווי נמי בעלים להחמיר, או דלמא כל בעירובין להקל, ולקולא שויניהו ולא לחומרא. וכן מסקינן בגמ' שם דאמר שכיור ולקיטו להקל יאמרו להחמיר, עיי"ש. אולם שם איכא תרתי לטיבותא, דהא מעיקרא נמי נחתי לקולא, ובנוסף לכך דכל בעירובין להקל (וזה דוחה את הצד דמ"מ כל שבעירובין להקל), אבל כאן הלא מעיקרא באו חז"ל כדי לאסור, ולכך החשיבוהו כגוי, וא"כ יש סברא לומר דיחשב בנידו"ד כישראל לחומרא, ואע"פ שמאידך כל שבעירובין להקל אולם הרי מעיקרא נחתי אדעתא דחומרא.

ועכ"פ אע"פ שנחתי לחומרא נראה לכאן שיש יותר סברא לכל האמור שגוי לא יאסור, משום שמלבד הא דכל שבעירובין להקל, הלא כאן גם ההגדרה מתאימה בכדי שנקל בו מאידך גיסא שלא יצטרך ביטול, שכיון שעשאוהו כגוי, אי"כ מהותו כגוי לכל דבר, וה"ז כולל גם את הקולא. [ומלבד זאת יש מקום לומר דאף בעיקר התקנה דנחתי לחומרא, מ"מ כ"ז הוא מסיבה צדדית שלא ילמדו ממעשיו, ומחמת זה הכלילו זאת בתקנת עירובין, אולם כשלעצמו הלא אינה חומרא בעיקר הלכות עירובין (ואינו כמו שכירו ולקיטו שזו קולא בעיקר דיני עירוב), ודו"ק, ומ"מ אפילו את"ל שזה בכלל דיני עירוב, מ"מ מסתבר כאמור שדינו כגוי לכל דבר, ודו"ק]. והנה כאמור לעיל דעת הרמב"ם מוכח שמומר דינו כגוי שאינו אוסר אא"כ יש שני ישראלים כשרים האוסרים זה על זה, והבאנו מדברי הקרבן נתנאל שכן כתב גם רבינו ירוחם, ויעוין במאירי במשנה סוד"ה או שכתב שמשומר בגילוי פנים הרי הוא כעכו"ם לכל דבר, ר"ל לכל דבר שבעירוב עיי"ש, ומשמע שגם לגבי זה דיני הלכתא, וכפי האמור לעיל כן מוכח מדברי הנוסח, ומעתה נראה ודאי דהכי הלכתא, ואמנם חזינו להאבן העזר שציינו הגרע"א שמחמיר להצריך ביטול, אולם בודאי אין לעזוב דברי הראשונים הנ"ל מפני דברי האעו"ז. וכן ראיתי בשם התשורת שי (ח"א סימן ש"ז) שאילו האעו"ז היה רואה את דברי רבינו ירוחם הנ"ל היה מבטל דעתו (אמנם כתב שם שיש מקום לבעל נפש להחמיר לעצמו כיון שיצא מפי האעו"ז).

ולכן, להלכה הגר' יחידי עם ישראל מומר אינו אוסר כלל, ואין צריך ביטול רשות [וכמו"כ יש לעיין לדין שאינו נאסר אלא בישראל עם ב' גוים (כראב"י), האם נאסר כשהיה ישראל מומר וגוי, שהרי עם המומר הוי כב' ישראלים, או דילמא שעשאוהו כגוים לגמרי ונמצא דהוא בישראל אחד עם גורו. ונראה בפשטות שמומר כגוי לכל דבר, שהרי בישראל אחד עם ב' מומרים ה"ז כב' גוים ומותר (למרות שיש חשש שיגור עם, שהרי אין חשש לשפיכות דמים, מ"מ כבר כתובתו תוס' דלא אסרינן במומר יותר מגוי). ושני ישראלים עם מומר ה"ז אסור, דהתם לא היה בכלל התקנה לאיסור, אבל לקולא לא נאמר, ומ"מ נראה כנ"ל דבכה"ג אינו אוסר, דהוי כישראל אחד עם ב' מומרים שאינו אוסר, ודו"ק].

אם יש חיוב תקנת חז"ל לעשות שכירות במקום שלא שייך הטעם שיקשה עליו ויצא

הנה בגמרא (סב.) מצאנו שבאמת דירת עכו"ם לא שמה דירה, ובגזירה שמא ילמד ממעשיו קמיפלגי, ומבואר שהטריחוהו חז"ל עד שישכיר דווקא, שהעכו"ם לא ישכיר ויצא משם היהודי [ונזכיר כמה הערות על כמה דינים שלכאורה לא שייך בהם האי טעמא, מה דינם להקל ולהחמיר]. א. ראיתי דבר מחודש מאד בבית מאיר (סימן שפ"ב ס"כ) דבבר מש"כ בב"י (סו"ס שפ"ב) בשם שבלי הלקט גבי בתים שבספינה שחייבים בעירוב כדן חצר שיש בה ב' ישראלים וכו', והביא שם שר"י גאון השיב שא"צ לשכור רשות גוי בספינה וכו', וכתב ע"ז הב"י שהגאונים האלו מיידי כשאין בספינה בתים מיוחדים, אבל אם יש בה פשיטא שצריכין לשכור מהגוי וכו', וכתב הבי"מ לדקדק בזה, וכתב דלולי דמסתפי היה אומר דעד כאן לא אסרי חכמים לערב במקום גוי בלא שכירות אלא במקום דשייך שאז קשה עליו ויצא, משא"כ היכא דמי"מ שכיח דדייר כמו בספינה דודאי אין לו בחירה לברור ספינה שיהיו כולם ישראלים, ואף אם נאסר לו בעל כורחו ודאי שכיח דדייר, ובכה"ג לא אסרי ולא הצריכו שכירות וכו', ע"כ. ויש לדקדק דהלא גם בזה שייך דממנעי ולא יסעו עם העכו"ם בספינה, ואדרבה ישתדלו בזה שיהיו בלא עכו"ם, וה"ז כמו שאר עיירות שהם ישתדלו לגור לבד, ואף אמנם דלפעמים אין אפשרות מפני הדוחק, הלא אדרבה חזינו שחז"ל חשבו גם על אותם שיש להם דוחק בזה, והקילו להם בכמה פרטים מהאי טעמא, וזה גופא גם הטעם שלא אסרו עליהם איסור עצמי שלא יגורו עימם, וכמוש"כ הגאון יעקב בשמעתי' (דף סב.), ומ"מ בעת שירווח לו יחזור לקדמותו להיות רק עם יהודים.

ועוד כתב הבי"מ (שם) ע"פ דבריו שלפ"ז באותם מדינות שהמלך גזור שלא ידורו היהודים בפני עצמם, א"כ הרי לעולם לא תתקיים תקנת חכמים, ועם כל האיסורים ע"כ שכיח דדיירי ישראל עם העכו"ם מבמבי בחצירות ובבתים, והיה אפ"ל דהוי כמו ספינה ומותר לערב בעכו"ם, ובודאי הוסיף: אך למעשה חלילה להקל במקום שבה"פ סתמו להחמיר, ובודאי שצריך לשכור בכל מקום, ע"כ. ונלענ"ד דבאמת דינא הכי, ואע"פ שאין תועלת בתקנה הלא א"א להקל, דא"כ נתת דבריך לשיעורים, ומאי שנא מכל תקנת חז"ל.

[ועיין שם דמכלל דבריו הוציא למעשה פרט אחד, דעכ"פ היכי דא"א לשכור משר העיר כשאינו רוצה להשכיר וכו', שמ"מ כמדומה שטוב יותר לערב בכל מקום בלא שכירות משלא לערב כלל, ולנהוג באיסור טלטול, דמשם קרוב לודאי שרוב המון עוברים ומטלטלים בלא עירוב כלל, ע"כ. וכבר מצאנו בפוסקים טובא שהאירכו בענין החיוב הגדול לעשות עירוב כדי שלא יבאו ההמון להכשל, וצווחו בתוקף על הרוצים לבטל העירוב, דאע"פ שיש פקפוקים וחומרות מ"מ מוטב לנו להציל את

ובאשר לתירוצינו שכתבנו לעיל שהגוי יכול לחזור בו, ראיתי שם שרצו לתרץ כדאמרן, ושוב כתבו דזה אינו, דהרי הב"ח כתב בשם הירושלמי דמפורש הוא שאין הגוי יכול לחזור וכו', עיין שם [ובעיקר דין זה הנה כמה ראשונים כתבו שהגוי יכול לחזור בו מהשכירות, וכתב הקרבן נתנאל (אות ז) דהיינו בחזרת דמים, אמנם יש חולקים בזה אי מהני לבטל השכירות בכך, וכיעוין בשו"ע סימן שפ"ב ס"ו בהגה ובמשנ"ב, ובביאור הלכה שם באורך]. אמנם עדיין נר' דיש ליישב כמו שכתב הב"ח שם, דאפילו את"ל שאפשר לשכור בכל ער"ש מ"מ הגוי לא מוגר דחייש לכספים, ואף אם ישכיר לו הרי אינו לכל השבתות אלא יטריחו לכל שבת עיי"ש, ואת"ש. והא אין להקשות דהא מ"מ אם יהיה גוי שישכים לכל השבתות שוב נתבטלה התקנה, דכולי האי ל"א דהא לא פלוג רבנן בתקנתא, וכדחזינו מכו"כ דינים בנידו"ד, ודו"ק. ולענין הלכה עי' בשו"ע ס"ו שפ"ב ס"ו.

בדין ישראל הגר יחידי עם מומר, אם יש להחמיר לעשות ביטול או שא"צ כלום

ויעוין בקרבן נתנאל (סימן י"ג אות מ') שהביא משו"ת יד אליהו (סימן י"ב) שתמה מהי הגזירה על הכותים שיהיו כגוים שלא לבטל רשות, הלא כמו"כ יש קולא שאם ישראל יחידי דר עם גוי א"צ כלום, ואילו היה בישראל היה צריך ביטול עכ"פ, ומסקי דבאמת יחיד צריך ביטול אפילו לאחר שעשאוהו כנכרי, ע"כ. והעירו ע"ז הק"י דליתא, דלא משתמיט בשום אחד מהפוסקים לומר כן, וגם הלשון כנכרי גמורים משמע דהוא לגמרי, והביא עוד שכו"מ ברבינו ירוחם שצריך ביטול, ובאשר לשאלה הנ"ל כתב הק"י דאמנם יש גם קולא, אולם הצד של החומרא מכריע יותר ומצוי וכו' [ויש להעיר דנראה אפוא דלמסקנה גם היד אליהו מודה לזה]. וכמו"כ היה אפשר לשאלו בדברי המהר"ם שהביא ברא"ש הנז', שכתב שהלכה שצדוקי הוא כגוי, והקשה דהא הלכה כדברי המיקל בעירוב, ותרץ דאיכא גם קולא וגם חומרא, והביא דוגמא לכך מביטול ושכירות וכו', עיי"ש. [עיין ברא"ש שהק' ע"ז, ומש"כ ליישב בקרבן נתנאל אות כ.]. וה"נ היה אפשר להקשות דהא איכא עוד קולא לענין אם דר יחידי עם ישראל שא"צ שכירות ולא ביטול, ואילו הוי כישראל הרי צריך ביטול, וכמוש"כ הק"י (באות ט'), ועי' שם מה שהוסיף, אע"פ דאינו מוכח לדייק כן דנקט את המצוי, ועכ"פ חזינו מחלוקת בזה אם ישראל הגר עם כותי יחידי צריך ביטול או לא, וכמו"כ בגר עם צדוקי יחידי אם צריך ביטול או שמותר בשו"פ.

והיינו דאפשר לפרש שעשאוהו לגוי רק לחומרא, אבל אם הוא גר יחידי לא נאמר שיהיה כגוי וא"צ כלום, ולקולא עולא צריך ביטול, ואילו הק"י ס"ל דעשאוהו כנכרי גמור בכל ענין, ואף אמנם שאנו מקילים מאידך גיסא, מ"מ עדיף לנו לעשות כן כתקנה קבועה ולא לחלק בין הדברים [ועיין להלן בד"ה ובעיקר שביארנו את צדדי הספק].

והנה ברמב"ם (סופ"ב מהל' עירובין) התחיל לבאר דין ישראל מומר דהוי כגוי וצריך רק שכירות, אבל בצדוקי מועיל ביטול, וסיים הרמב"ם בזה"ל: וכן אם היה ישראל אחד כשר וזה הצדוקי בחצר ה"ז אוסר עליו עד שיבטל לו רשותו, ע"כ. ומבואר ברמב"ם דבצדוקי יחידי הגר עם ישראל צריך ביטול, ומדנקט דין זה בצדוקי, נראה דדווקא בצדוקי הדין כן כיון דהוא כישראל, אבל מומר יחידי הגר עימו עשאוהו כגוי לגמרי, וביחידות א"צ כלום, דא"כ הו"ל לרמב"ם למנקט רבותא שגם במומר צריך תקנה (ולענין כותי י"ל דהא בכלל צדוקי, וכמוש"כ הרמב"ם לפנ"כ). ואמנם בספר צנפנא פענח כתב לדעת הרמב"ם דמומר עשאוהו כעכו"ם רק לחומרא, אולם דבריו צ"ב.

יש לעיין לדברי תוס' בדעת ראב"י שיוצא אפוא שלא גזרו בכותי וצדוקי אלא רק בגוי, והיינו שבשתיים אוסר שמא ילמד ממעשיו אא"כ ישכור ממנו, אבל באחד אינו אוסר, ויל"ע אם באחד יהיה מותר לגמרי כגוי וא"צ כלום, שהרי יחיד במקום גוי מותר, או דבעינן עכ"פ ביטול. ובתוס' ושאר ראשונים לא נתבאר בהדיא פרט זה, אולם מבואר יוצא שגם דירת עכו"ם וצדוקי (וה"ה מומר) לא החשיבוהו חז"ל לדירה מעיקר הדין אלא רק אגב גוי, ועפ"ז כתב החזו"א (סימן ר"ג סק"א) שישראל מומר לחלל שבת בפרהסיא אינו אוסר במקום ישראל כשר אחד.

ויותר מבואר בתוס' רבינו פרץ, דעשאוהו כגוים לגמרי ואף לקולא, והיינו שכתב בשאלתו דזה אינו לומר שבאחד ג"כ יהיה אסור, שהרי לקמן אמרינן בצדוקי הרי הוא כגוי, ומשמע דאף לקולא אמרו כן, והיינו שאע"פ שהוא יהודי והיה לו להיאר כשדר עימו הצדוקי, מ"מ שירנהו דיני עירובין כגוי (ואע"פ שאנו מקילים בזה לענין כשהוא גר עימו ביחידות, מ"מ אפשר דלא פלוג רבנן והעדיפו להקל בפרט זה, ולהחמיר עליו בעלמא, ולהשוותו בכל גוויי כגוי).

ובחיודשי רע"א (סימן שפ"ה) הביא מדברי האבן העזר שכתב גבי ישראל מומר דמי"מ להחמיר דינו כישראל, דיחיד במקום מומר אוסר דאע"פ שחטא ישראל הוא, והוסיף דבזה מהני ביטול כיון דהאיסור רק מכח דדנין אותו כישראל, עכ"ז. ולכאן צ"ב הלא הוא כישראל מומר עכ"פ ואין מועיל בו ביטול, ונראה מדבריו שהביאור הוא דכיון שהוא כגוי היה צ"ל מותר, ומאידך אנו חוששים לזה שהוא ישראל שאסור, ועכ"פ כיון שאנו חוששים שהוא כישראל לכך עכ"פ יהיה דינו כישראל ויועיל ביטול רשות.

ויעוין עוד בב"י ובמשנ"ב (ר"ס שפ"ה) מש"כ בזה בדין ביטול רשות ע"י צדוקי, אולם כ"ז אתי לדעת ר"ג דינו כישראל, אבל לדעת ר"מ דינו כגוי, ובזה י"ל דחמור טפי, אלא שלפי הסברא שכתב אהעו"ז הלא גם לדעת ר"מ וראב"י נמי דינו כישראל דאע"פ שחטא ישראל הוא, ומאידך אדרבה יש לדון שלא יועיל ביטול כאשר דינו כישראל כיון שמעיקר הדין כן הוא דהוי כישראל, ויל"ב.

ומאידך גיסא מדברי התור"פ להלן מוכח דאדרבה בעינן ביטול, שהרי כתב בסוף דבריו דמ"ש צדוקי וכותי אינם אוסרים רק משום גזירה, לא משום דבכה"ג היה צריך להועיל עירוב דהא ודאי לא מהני, אלא שמן הדין היה צריך להועיל ביטול רשות אלא דגזרו אטו גוי וכו', עיי"ש. ומהו העירוני דמשמע שאף שדינו כעכו"ם לגבי כשיש ב' ישראלים אוסרים

במשנה ד"ה עד דהא נקט דמי וכו', צ"ב דנימא כפשוטו כירושלמי שהוא כגולן, וי"ל שזהו גופא כוונתו, ועיין בביה"ל (סי' שפ"ב ס"ו) מש"כ רש"י דהא נקיט דמי הוא דהא נקיט מנינה, והרי הוא כשלו כבר, עיי"ש].

ולכאן מוכח אפוא דירושלמי ס"ל דלא כבבלי, דא"כ למה לי טעם לכיטול נימא כפשוטו. ולכאן על כרחך דס"ל ששמה דירה (דלא כבבלי). אולם זה קשה לומר שהירושלמי לא ס"ל כן, דא"כ מה המח' בין ר"מ לראב"י.

ואפשר לבאר דלהבבלי לכ"ע לא שמה דירה ורבנן הטריחוהו, והמח' אם אחד או שנים, אבל לירושלמי א"צ לכ"ז דלר"מ ודאי שמה דירה כפי הפשטות (וכמו שהבאנו בהו"א בבבלי), ומה שביטול אינו מועיל היינו כדפירשו להלן בהלכה ג' וכנ"ל. אבל לראב"י לא שמה דירה ורבנן הטריחוהו כדי שישכור, ודוקא בשנים וכו' וכדעת ראב"י זה כמו הבבלי, וכן מפורש בירושלמי ריש הלכה א' דחצר עכו"ם כבהמה, והיינו דלא שמה דירה, ועל כרחך מיידי התם לראב"י (ושם פירשו קרבן העדה כמו שפירשו בבבלי). וק"ק שסתמו בהלכה ג' כמו ר"מ, והיה להם לפרש גם לדעת ראב"י, ובפרט שהלכה כראב"י כמו שכתבו הריטב"א ועוד ראשונים כאן בפירוקי מכמה טעמי, עיי"ש. ועו"ק דהא הוכיחו כאן בגמ' שגם לר"מ לא שמה דירה אלא הוי כדיר של בהמה.

ועיין תור"פ שהכניס את דברי הירושלמי בה"ג בתו"ד הגמ' שלנו, וכתב שעירוב לא מועיל דלאו בר עירוב הוא וכו' [זה כשלעצמו נחא לי, שהרי גם לדין הוא הטעם העיקרי, שהרי א"צ לשום טעם, שבודאי בעירוב אינו שייך מה"ט דלא בר הכין], והוסיף וביטול לא מועיל כירושלמי שהגוי רגיל להיות חוזר כן, אבל שכירות מועיל טפי שבגזילה הוא וכו', ולכאן צ"ב דהלא הגמ' אמרה טעם אחר ופשוט שרצו להקשות וכו', ויש לפרש דהה"נ הטעם של ביטול אינו נצרך, דבלא"ה לא מהני כיון דלא שמה דירה, ועיקרו לגבי שכירות שזה קשה גם לדין למה לא יקלקל בחזרה את השכירות במה שחוזר וזוכה, וק"ל דלא חיישינן (ועיין בר' יהונתן כאן), אולם ז"א משמע דלא שבה אחר חדש את הטעם של הירושלמי לגבי ביטול גופיה, וזה קשה כאמור.

והנה בגאון יעקב (ד"ה ואמרו רבנן) כתב לבאר בב' דרכים הא דהוצרכו לומר ואמרו רבנן וכו', בדוקא ביאר דבא לומר דתקינו ליה רבנן דליסר דאין עירוב מועיל (דהא אינו מודה בעירוב), ולא ביטול רשות מועיל (דהא אינו משמר שבתו בפרהסיא, ועי' להלן). וישראל נמי בכה"ג לא מהני, ובעינן ביה שישכיר, ונכרי לא מוגר ויצא, ואב"א דה"ק דירתיה כדירת בהמה אלא משום שמא ילמד ממעשיו תקנו כן שלא יועיל ביטול ועירוב, אלא רק שכירות שיקשה עליו וכך יצא, ע"כ. וביאור הדברים שלפי פירוש ב' של הגאון"י כוונת הגמ' בכל דבריה שאמרה שעירוב וביטול לא מהני הוא מטעם זה גופא שרצו להקשות עליו, והכל סובב על סברא זו, והכבנתניו הפשוטה לעיל, אבל לפירוש א' של הגאון"י כוונת הגמ' רק לבאר איך הדבר יוצא למעשה במה שעירוב לא מועיל וכו', והיינו שמה שיוצא למעשה בעירוב וביטול לא מהני הוא סברא כשלעצמה בכל פרט ופרט, אבל שכירות הוא בדווקא כדי שיקשה עליו.

ולפ"ז כיון שלגבי עירוב וביטול רשות, אפשר שמה שאינו מועיל הוא כל אחד מסיבה של עצמו, וכעין מה שכתב הגאון"י הנ"ל דאינו מודה, ואינו משמר שבתו וכו', והכי נמי הוסיף הירושלמי ג"כ טעם אחר לכך, ואת"ש. וכע"ז כתב הה"מ על תוס' ר"פ הנדמ"ה, שלפי תירוץ א' מיושב, ולפ"ז מיושב מה שהערנו לעיל דודאי גם לירושלמי איכא הטעם וכשכירות כדי שיקשה עליו ויצא, וכנ"ל בריש הלכה ג' וכמוש"כ בשיה"ק, אולם לגבי עירוב וביטול רשות לא צריכים לטעם זה, אלא אינו מועיל בכל אחד מטעם שלו עצמו, וגם הבבלי לא נתכוין לכך שאינו מועיל בגלל הסברא הווי שצריך שיהיה לו קשה וכו', ודו"ק.

שכירות בכל שבת או לזמן [הענינים שמכאן עד הסוף שלא בעיון כלל]

מצאנו ברש"י (סב.) ד"ה אלא דכו"ע) כתב שתקנת חז"ל שיקשה בעיניו ליתן שכר בכל שבת ושבת וכו', ומשמע לכאורה שצריך לשכור בכל ער"ש. ועיין ברא"ש (סימן א') שהביא מהר"מ שכתב שא"צ לשכור ממנו בכל ער"ש, דקיי"ל שוכר כמעבר וכו', והוסיף ומה שכתב רש"י ז"ל ונכרי חייש לכספים, ומתוך שיהא טורח לישראל לשכור בער"ש יוצא, נראה דלאו משום דבעי לשכור בער"ש היכא דאין הנכרי חוזר בו, אלא רק כשהוזר בו אז צריך לחזור ולשכור ממנו כדי שיתרצה, ע"כ. אבל בהגהות אשרי שם הביא מכמה ראשונים שכתבו שצריך דווקא להשכיר בכל ער"ש, שהרי הטעם הוא רק כדי שיצא מן החצר, ולא ילמד ממעשיו, ואי פעם אחת שוכר ודיו אמאי יצא, והלא שוכר אפילו בפחות משו"פ, ע"כ. ולכאן צ"ב מה סברת האומרים שדי בפעם אחת, הלא בכה"ג לא תהיה טרחא, ודוחק לומר לא פלוג.

והביאור הוא כפשוטו שחז"ל הקפידו בעצם הדבר שע"י שיבקש מהגוי לשכור והוא לא ירצה ממנו, וידעו חז"ל שאם הגוי ישכיר שוב מסתבר שישכיר תמיד, ומה לי פעם אחת ומה לי ב' פעמים, ואם אינו משכיר לא ישכיר כלל, וגם שהרי הגוי תמיד יכול לחזור בו אם ירצה, וא"כ לעולם קיימת הסברא דאטרוהו רבנן.

וראיתי בשיירי הקרבן (בהלכה ג') שכתב להוכיח מהירושלמי שם דמועיל שכירות לזמן מרובה, ולכן תקנו שכירות שאין העכו"ם יכול לחזור בו, וא"כ ה"נ א"צ לזמן מרובה, ותמה על הגה"א הנ"ל. ומצאתי בהגה"ו על הטור שהביאו משם הרביד הזהב שכתב לתרץ דהירושלמי הוא לשיטתו, שאין הטעם משום שרצו חז"ל שהעכו"ם לא ישכור ויקשה עליו, שהרי הירושלמי כתב טעם שביטול לא מועיל משום שחוזר בו, אבל לדין שהטעם הוא דאטרוהו רבנן את"ש שצריך להשכיר בכל ער"ש כדי שתהיה לו טריחא, ושוב הביאו דבעצי אלמוגים סק"יט, ועובוה"ש ס"ב כתבו דהבבלי לא פליג עם הירושלמי וכו', ע"כ. ונראה שהם הם הצדדים שכתבנו לעיל בביאור שיטת הירושלמי, וכפי שהבאנו מדברי קרבן העדה בריש הפרק דמפרש את הירושלמי כשיטת הבבלי, משמע אפוא דס"ל דהירושלמי לא פליג עם הבבלי, ולכן הקשה שפיר בשיירי הקרבן לשיטתו.

ההמון בכל זה, וכבר הארכנו בכל זה לעיל בבירורי הלכה על סימן שמ"ה ס"ז בענין תקנת העירובין בעיירות הגדולות ובמקומות שאין ס' ריבוא וכו', והבאנו מד' הפו שצריך להזהר בזה כיעו"ש, ונוסף על כך הבאנו שם שיש טעם אחר המובא בירושלמי שתקנו עירוב מפני דרכי שלום, וע"ע שם בדברינו עוד טעמים].

ב. והנה באמת צ"ב מה סלקא דעתיה לומר כן, דמהיכא תיתי לחלק בתקנות חז"ל, אולם מצאנו מעין זה וסיעתא לדבריו בגמ' דבב"מ (ע"א). דאיכא למ"ד שאסור להלוות ברביית לגוי משום שמא ילמד ממעשיו, וכתבו שם התוס' (בדף ע: ד"ה תשיך) שעכשיו שאנו שרויים בין האומות וא"א לנו להשתכר בשום דבר אם לא נישא וניתן עמהם, הלכך אין לאסור רביית שמא ילמד ממעשיו יותר משאר משא ומתן, ע"כ. וכה"ג כתב הטור ביו"ד (סימן קנ"ט) וכ"פ בשו"ע (שם ס"א) דהאידינא מותר בכל אופן, וא"כ ה"ג היה לנו לומר בזה"ל שמוכרחים לגור עמהם (כנידון הבית מאיר הנ"ל, או אפילו בהכרח אחר אף שהוא קל יותר), שבכזה"ג לא יהיה איסור זה.

אולם באמת ודאי דלא דמי זל"ז כלל, דהא אף ברביית מצאנו בגמ' שם שמוותר להלוות ברביית לגוי בכדי חייו, וכן ת"ח שאין חשש שמא ילמד ממעשיו מותר (וכן פסק בשו"ע סימן קנ"ט ס"א), ואילו כאן אין שום היתר בזה, ובאמת גם בעיקר חידושים של התוס' הטי"ל שהאידינא מותר ברביית הרי לא נזכר כלל בשום פוסק שיש להקל בזה.

וטעמא דמילתא נראה פשוט דשאני דירת ישראל עם גוי מהלואה ברביית, דדירה עם גוי שנמצא עימו כל היום ה"ז חמור טפי, שהרי הוא רואה אותו בכל מהלך חייו, ובודאי שזה חמור הרבה מאשר איזה עסק בעלמא שעושה עם הגוי [ואע"פ שמאידך גיסא בהלואה הוא מתעסק עימו פנים בפנים ובשיחה ביניהם, ולפעמים יכולים לבוא לידי קירוב לאחר עשיית איזה עסקה וכו', מ"מ נראה שבדירה עימו בחצר אחת חמור טפין], וע"י בגמ' פ"ק דשבת דגורו על פיתן ויין וכו', ולכן כאן התקנה קבועה בכל אופן. ואף אמנם שיש קושי בדבר, אולם כאמור לעיל חז"ל ידעו מזה, ומה"ט לא אסרו את עצם הדירה עם הגוי, ואע"פ רצו שתהיה ידועה בדבר זה שאינו ראוי לגור עם גוי, ולכן תקנו לשכור ממנו וכו' (ועיין בט"ז ביו"ד סימן קנ"ט ס"ב) שהקשה מעין זה דכמו שאסור רביית היה להם לאסור כל משא ומתן, עיי"ש. אכן בדבריו א"א לתרץ כהגאון"י, דהא מ"מ יקשה מה ראו לתפוס דווקא את אדן ההלואה (ברביית).

ועיין בשו"ת חת"ס (סימן צ"ה) שכתב דאיכא סברא בזה שאע"פ שבזה"ז לא שייך הטעם, מ"מ כיון שנאסר במנין לא בטל האיסור צריך מנין אחר להתירו, וכמבואר בכ"ד, עיי"ש. אולם היא גופא קשיא דלמא לא נאסר בכזה"ג (ובספר יהושע סימן ז' אכן כתב שמעיקרא גזרו על כל מצב), וכהא דחזינו ברביית שלא נאסר האידינא, וכנ"ל. וע"ע להגרי"ש קלוגר בשו"ת ובחרת חביים סי' קכ"ו.

ומ"מ למעשה כבר הבי"מ הנ"ל כתב שכל הפו' לא הזכירו חידוש זה (וכן כתבו ג"כ הרבה פוסקים שדנו בזה, עיין בספר חכמה"ל רפ"ה שהביא כן מהגינת ורדים ותורת נתנאל שבו"י מהר"ם שיק ודע"ת).

ג. דבר נוסף ומפליא כתב בספר עיה"ק והמקדש (הביאו בספר נתיבות שבת מפ"ו הערה ב') שמאחר שתקנת חז"ל בשכירות כדי שהישראל יצא משם, אי"כ יש מקום לחדש שכיון שיש מצוה לדור בירושלים, בודאי שאין מטרת חז"ל שהיהודי יצא משם, וא"כ בכזה"ג אפשר שא"צ לשכור ממנו ולא נאסר כלל בדירת העכו"ם, ע"כ. אכן באמת דבריו אינם נכונים (וגם הוא כתב שנהגו לשכור), וכמו שהעיר שם בנתי"ש לנכון ממשנה מפורשת (ר"פ הדר) מעשה בצדוקי אחד שהיה דר עימנו במבוי בירושלים, ואין לעקם את הכתובים עיי"ש. ובלא"ה איני מבין דהא גם בכל ארץ ישראל יש מצוה לגור, אלא מאי תאמר שהיהודי ילך לעיר אחרת בא"י, אי"כ גם בירושלים נאמר כן שילך למבוי אחר.

ובלא"ה גם הסברא לא נכונה, דאף אם זו מצוה לדור בירושלים, הלא ודאי שיעדיף לוותר על מצוה זו, מאשר ללמוד ממעשיהם של הגויים (וע"י בבית מאיר הנ"ל שכתב שבעוונותינו באמת למדין ממעשיהם, וכך רואים היום גם כן בעו"ה), ונוסף על כך יש ראייה לזה, דהא גם בענין הלואה לגוי ברביית מצאנו לכמה מהראשונים שכתבו שיש מצוה להלוות לגוי ברביית (וכמו שהארכנו במקומו ביו"ד ר"ס קנ"ט בפסוק לנכרי תשיך), ואע"פ"כ אסרו חכמים מחשש שמא ילמד ממעשיו, וקו"י בנידוד שיאסרו חז"ל, והדברים ברורים.

ונציין בזאת שמעין זה נשאלתי בעיר גדולה שיש בה גוי והרי הוא אוסר, וכשרוצים לעשות עירוב הלא צריך לשכור ממנו את רשותו. ולכא"ו הרי לא שייך בזה התקנה שהטריחו חכמים את היהודי כדי שימנע היהודי מלגור שם, וכדפרש"י בדה"א אלא שעשו כן כדי שיקשה בעיניו ליתן שכר וכו', ע"כ. והרי כאן בודאי שכל היהודים לא יעזבו את העיר, עכ"ל. אכן בפשטות ל"ק כלל, משום שכל מידות חכמים כך הם, והרי לא פלוג רבנן, וגם בזה אף אם אירע כן, מ"מ תקנת חז"ל כך היא [וברש"י (סב). ד"ה רא"י מוכח דשויה רבנן לדירת עכו"ם דירה, והיינו דלאחר שתקנו חז"ל שצריך לשכור ממנו שויה לדירתו דירה, וה"ז יוצא ממילא מחמת התקנה הראשונה, וא"כ עצם המציאות שיש לו דירה מחייבת עירוב. והרי עירוב א"א לעשות, וגם ביטול רשות א"א וא"כ צריך שכירות, וה"ז ככל שאר אדם שיש לו דירה, אמנם ע"י להלן בדף ס"ב סוע"א וע"ב שדנו אי גוי אסור בדלייתו, ומוכח שאינו דבר קבוע במציאות שיהיה דירה תמיד].

והיה אפשר לתרץ על שאלה זו כשלעצמה באו"א, דאה"ג שגם כאן שייך הטעם, ואמנם לא שייך הדבר שהישראל יהיה נצרך ללכת משם, אולם שייך הדבר מ"מ שיגרמו לאותו גוי לצאת מהם, כגון שיקנו ממנו את דירתו וכל כה"ג, וה"ז מועיל ג"כ כדי שלא ילמדו ממעשיו (ועי"ל בדכה"ג אה"ג שהגוי לא יחוש כ"כ מלהשכיר להם אך זה אינו אלא היתר, ולא מטרת חז"ל כשלעצמה). אולם א"צ לכ"ו, והדבר פשוט כדאמרן דלא פלוג רבנן, ומהאי טעמא גם בעיר גדולה שחציים יהודים וחציים גויים ג"כ דינא הכי, ולא נתנו חז"ל דבריהם לשיעורין.

ד. ובאמת שבעיקר הדין דהדר עם העכו"ם בחצר, היה מקום לשמוע שד"ז נאמר דווקא בחצר, שמאחר שחצר עשויה לתשמישים מסוימים,

והיה משמש אותם הרבה, א"כ חששו חז"ל שלא יהיה עימו במקום אחד שמא ילמד ממעשיו (מלבד הנ"ל שבכזה"ג יותר יש סברא שע"י שיקשה עליו הוא יצא, וכנ"ל), אבל במבוי גדול שדרים שם הרבה בני אדם אפשר דלא חיישין כ"כ שמא ילמדו ממעשיו, חדא שהרי אותו שגר בקצה המבוי בכלל אינו רואה אותו (וע"ז כשלעצמו י"ל כנ"ל דמ"מ חז"ל גזרו על כולם, שהרי א"א לגזור על הקרוב לגוי, ועל שאחריו לא לגזור, ונתן דבריד לשיעורים). וביותר שכיון שהמבוי אינו מיוחד לתשמישים, אין גוי נראה כ"כ במעשיו בכדי שיבואו ללמוד ממעשיו, ונימא דלא נחוש לכך (ועיין בלשון הגאון יעקב בדף סב. ד"ה והאי שמעתא). אולם כבר מפורש בפירקין בכ"ד (ע"י בדף סד): שדין המבוי כדון החצר דלא חילקו חז"ל בגזירתם, וכן מפורש בשו"ע (סימן שצ"א ס"א) שכלל משפטי ישראל בחצר עם האיני יהודי, כן הוא במבוי או בעיר וכו', עיי"ש. ויבואר טפי לפמשנ"ת דמשמע בכ"ד שלאחרי הגזירה הפכה לדירתו כדירה.

[וכמו"כ לגבי שאר דינים דמקום פיתא גורם (הן לישראל שנסאר, והן לגבי גוי שע"ז הוא אוסר) דה"ז גדרים שאמרו חז"ל בכדי שיחשב קבוע, וכן בכל כה"ג, אולם בנידון הנ"ל נראה שהוא מצד לא פלוג, ואסור בכל גוי ובכל אופן, וכמו"כ פשוט שאסור דירת גוי גם אם הגוי משותק בכל גופו, ואין שום חשש שילמד ממעשיו, דלא פלוג].

עוד יש לבאר, שבגמ' (סג): דנו בגוי שגר במבוי שלא רצה להשכיר, דאמר אביי בטילו רשותיכו לגבי חד, והוי כיחיד במקום נכרי, והקשו שהרי בכזה"ג שכיח דדיירי, וא"כ נגזור גם ביחיד לכ"ו, ותירצו דלא שכיח שיבטלו לאחד, ולכא"ו הרי כשלא ירצה להשכיר תמיד יעשו כן והוי שכיחא. אולם זה עדיין קושי כי לא יוכל לטלטל רק היחיד, ולכן לא יסכימו לגור כך, ועדיין יצא, ואפילו למ"ד חוזרין ומבטלין (להלן סח:), מ"מ זה קשה שכשירצה לטלטל לא ידע אם חבירו ביטל וגמר לטלטל ויצטרכו לברר ושוב לבטל וכו'. וכן רואים מכל מהלך הגמ' להלן שבטלת תורת עירוב וכו', שמצד הדירה עם גוי אין חשש.

והנה הקשו בגמ' דא"כ בטלת תורת עירוב מאותו מבוי, והיינו דבנידון זה אין להם ברירה אלא לבטל ובכך פוטרים גם משכירות, וגם ממילא נפטר מעירוב (ואינו כשאר מקומות ששוכרים ואח"כ מערבים), ולכא"ו קשה דהא להנ"ל לא יבואו לגור בכזה"ג, וי"ל דמ"מ עד שירגישו בהפסד הזה וירצו לעבור יקח זמן רב, שהרי ענינו ראות שאין אדם עובר דירה כ"כ מהר, ואמנם לחז"ל הספיק זה שיש לי קושי ובעתיד יעבור, אולם מ"מ כל אותו זמן יבטל תורת עירוב.

[אמנם בעיקר ביאור הגמ' דאם כן בטלת תורת עירוב, אין זה פשוט כדפירשנו לעיל, דמה שפירשנו דהיינו אשתכח תורת עירוב, ומאחר שכולם יעשו ביטול במקום עירוב, וכן כתבו באמת תוס' ד"ה אם שלא יחושו לעשות עוד עירוב כיון דמשתחי כולהו בביטול, עיי"ש (ועיין במשנ"ב סי' שפ"ב סק"ג שפירש ג"כ על דרך זה, אלא שו"א פשוט כדלהלן בסמוך, ומה שהוא פירש כן בפשיטות וגם ציין ע"ז גמרא, נראה משום דכך משמע פשט הגמ' וכדאשכחן בכל דוכתא, ודו"ק). אולם הביאו שם בדברי ר"ת דהחשש הוא דכיון דשרית להו לכולהו יבא לטלטל בלא ביטול (וצ"ע בלשונם מוכ"ש לעיל). וע"ע גם ברא"ש (רס"ד) שכתב שהחשש משום הרואה (מ"כ המאירי). אמנם בהמשך כתב כהתוס'].

ה. ויש להוסיף עוד הערה, דהנה בעירובין (סד, טו) איתא שרצו לשכור מן הגוי ולא רצה להשכיר, ולבסוף אמרו דלילול חד מנייהו ולשאול מיניה דוכתא לשים בו איזה דבר, וע"ז הוי כשכירו ולקטו ונותן עירובו דויו, ע"כ. ובהגהות אשר"י (פ' הדר סי' ט) חידש דקודם כל צריך ללכת לאדון שישכיר, ורק אם אינו רוצה להשכיר יעשו כן ע"י שול"ק, אבל אם הוא רוצה להשכיר צריך לשכור ממנו דווקא. ובב"י סי' שפ"ב הביא דבריו ודחאהו דמהגמ' אין ראייה לכך.

אמנם כדעת ההג"א כ"כ באו"ז בשם רב נטרונאי, והראב"ה, והרוקח (וכ"ה בכנה"ג בהגב"י, ובשו"ת מהר"ל דסקין סימן ר"כ). וע"י בעצ"י אלמוגים סקט"ו שביאר טעם ההג"א דכיון שמטרת חז"ל בשכירות כדי שיקשה עליו ויצא (כמבואר בכל סב.), א"כ באופן שילכו כולכם לעשות הדבר ע"י שול"ק ישתכח תורת שכירות, דכל אחד יעשה כן, ולכן אמר ההג"א לעשות כן, עיי"ש [וע"ע מה שדן שם בענ"ז לגבי שכירות מאשתו בכזה"ג, דדווקא בשול"ק נא' קפידא זו ולא באשתו, וכבר העירו ר"ב בהגה"ו דמובא מדברי הראשונים דגם באשתו נאמר חידוש זה].

אולם נראה דהב"י לא ס"ל כן כלל, משום דממה נפשך אם ירצה להשכיר הרי ישכיר ואין שום קושי, ואם לא ירצה להשכיר הרי דלמ"ד יכל לשול"ק לכ"ו. ויתרה מכך דהב"י לקמיה בדין שכול"ק כתב שצריך לקנות ממנו את הקרקע בחזקה וכו', וביאר דהטעם שהתירו חז"ל משום דזמנין שיקשה בעיני השכיר להשכיר, או יקשה בעיני בעה"ב להשאיל מקום ולא דייר ישראל בהדירה, עיי"ש. ומוכח דגם בכזה"ג יש קושי, ועדיין מתקיימת תקנת חז"ל, ודו"ק. [ולענין הלכה הנה כאמור דהב"י דחה ד' ההג"א, והוסיף שכך נראה דעת הרמב"ם והרשב"א שבכל אופן שוכרים מאשתו או משכירו ולקטו, ואינו תלוי אם האדון רוצה להשכיר או לא, ואע"פ דהב"י חולק על הב"י ומפרש את דברי הרמב"ם והרשב"א כההג"א, אולם בא"ד דחה דבריו, והוכיח מהרשב"א בעבוה"ק כדעת הב"י דבכל גווי שוכרים משכירו ולקטו וא מאשתו].

דירה בלא בעלים

א. ביאור קושיית הגמ'

בגמ' (סב). גופא חצירו של עכו"ם הרי הוא כדיר של בהמה וכו', והנה כפי שפירש רש"י את הרישא דרישא, מדובר שהיה רק גוים בחצר ובא אותו יהודי, וקמ"ל הברייתא שמוותר הכל ולא חיישין לדירתם (כיון שאין חילוקי רשיות בגוים שכולם כבהמות, לכן אין האורח הזה נאסר בהוצאה מרשות העכו"ם לרשותם, שהרי אין חילוק רשיות), ומדוקדק ברש"י שמדובר דווקא באורח, והיינו שאם הוא גר שם הרי לר"מ אסור, כמשי"כ במשנ"ב [וכ"מ מלשון הברייתא בסתם שמדובר באורח, שהרי הנידון הוא על ביתו של העכו"ם ולא על איזה ישראל שגר שם וכיוצא, וכן משמע בברייתא שהרי רק בסיפא הוסיפו ואם יש ישראל אחר וכו'].

ובסיפא דרישא נוסף שאם היה שם ישראל אחד אוסר לדעת ר"מ, ולפרש"י היינו שאותו האחד אוסר את האורח שבא לגור שם (והיינו שאוסר על דירת העכו"ם), והנה בגמ' רע"ב הביאו את הרישא, דהקשו והא אנן תנן הדר עם העכו"ם בחצר ה"ז אוסר עליו, ולכא"ו משמע דהקושיה מהרישא דרישא שהרי כך נקטו את תחלת הברייתא, אולם יעויין ברש"י שמבאר שהקושיה מסיפא דרישא (וכך מוסיף רש"י וכי דייר וכו') שאמרו שהאיסור הוא כשגר שם יהודי אחר ה"ז אוסר על האורח, ומשמע שהישראל עצמו שגר שם מותר [ויש לבאר, א' דלא משמע שמשי"כ "אוסר" היינו הגוי אוסר על הישראל, דיותר משמע שמדברים באותו ענין שדיברו מקודם, והרי כשדיברו לפני"כ על דירת עכו"ם שהיא כדיר וכו' היינו לגבי אורח שבא לשם (וכנ"ל), וע"כ שגם כעת מדובר כן. ב', ועל ראב"י לא היתה קושיה שזה ממש כלשון המשנה, ומדנקט אוסרים וע"ז וכו', משמע שכולם אוסרים וע"ז, וכ"פ רש"י (וק"ד דנימא כמש"כ גם לר"מ דכוונתו על הישראל היחיד)]. וכך מבאר מהמרש"א כאן דהשאלה היא מסיפא דרישא, אבל מהרישא לא קשה שהרי פרש"י שלא היה גר שם ישראלי.

אמנם ע"י בחי' הריטב"א שהבין כפשוטו שהשאלה הוא מהרישא עיי"ש (דלא כמהרש"א הנ"ל), וע"ע בחי' הרשב"א, ובדבריו יש לפרש כד' המהרש"א. אולם ראיתי להר"מ שם שהבינו דלא כמהרש"א, וצ"ב. ועכ"פ מ"ש הריטב"א שכן דעת רש"י יקשה, הלא ברש"י רע"ב מפורש שהשאלה מהסיפא, אולם באמת יעוין ברש"י לעיל רע"א ד"ה הרי הוא שמוכיר את שאלת הגמרא דלקמיה שהיא מהרישא, ועיין להלן.

ומצאנו מהלך אחר בסוגיין בגאון"י (ד"ה והאנן) שהאריך טובא להקשות על שיטת רש"י, חדא דלמה לא יפרשו בברייתא כמשנה (וכע"ז העירו לעיל ד"ה ובסיפא), ועוד הקשה כמה קושיות, ולכן כתב לפרש שהשאלה היא באמת מהרישא שאמרו שדירת עכו"ם כדיר של בהמה, וא"כ לא היה צריך לאסור כלל, ומהו קשה על המשנה, וכתב דה"ה דהר"מ לאקשו"י על המשנה עצמה מרישא לסיפא וכו', כיעו"ש. ועוד ראיתי ביד דוד שמפרש שפיר דודאי הקושיה היא מהרישא אף לפרש"י (ודלא כמהרש"א), ומה שהוסיף רש"י וכי דייר וכו' אין הכוונה שהקושיה מהסיפא, אלא הוסיף זאת בכדי שלא יקשה רישא מסיפא דמוכח שבישראל אחד אוסר, וע"ז מפרש דאין נכרי אוסר אלא ישראל אוסר, עיי"ש. ובדבריו את"ש, א'. שהגמ' הזכירה את הרישא, ומוכח שהקושיה היא מהרישא. ב'. וכן את"ש בזה שאין סתירה בדברי רש"י מדבריו דלעיל, ואת"ש.

ב. הערות בפירוש רש"י

ויש לדקדק בפרש"י, א'. דהנה כתב רש"י שאם יש שם ישראל אחד אוסר, דהיינו שאם יש ישראל אחד דר עמהם, ה"ז אוסר על כל ישראל להוציא מן הבתים לחצר מפני שהיא כחצרו, ומהו דייקו בגמ' (רע"ב) דהישראל הקבוע לא נאסר, ורק האורח נאסר להוציא מחמת שדירת הגוי נאסרת, וצריך להבין מאי שנא שהאורח נאסר, ואילו הישראל הקבוע לא נאסר, ולהלן יבואר. ב'. עוד י"לע שכו"ז פירש רש"י בר"מ, ואילו בראב"י כתב רש"י (סוע"א) שהעכו"ם אוסר על בתיהם והם אוסרים על בתי העכו"ם וכו', ואם המדובר היה מצד העירוב שבין ב' הישראל ניחא, אולם המשמעות שנאסרים מחמת ביתו של הגוי. וא"כ צ"ב מאי שנא מר"מ שאין נאסר מביתו של הגוי.

ובמרדכי (ר"פ הדר) העתיק דברי רש"י בזה"ל: חצירו של עכו"ם הרי הוא כדיר של בהמה, ומותר לישראל המתאכסן שם להכניס ולהוציא, ואם יש שם ישראל אחר אוסר. פ"י אוסר לאורח להוציא מבית העכו"ם לחצר, אבל אותו ישראל מותר להוציא מביתו לחצר דאין ישראל האורח אוסר עליו, ע"כ. ובתורת הדשן (סימן ע"ו) העיר שפסק זה לא נמצא בכל ספר המרדכי, וכי הוא תמוה מאד, דהא מוכח בכ"ד שגם בעל הבית לא אוסר על האורח, עיין שם באורך. ובבית יוסף (סו"ס שפ"ב) הוסיף להפליא, דהלא כל זה כתב רש"י לדעת ר"מ דהאורח נאסר ולא אוסר, אבל לדידן דקמ"ל כראב"י אינו כן, ואינו אלא שתלמיד טועה כתבו, או אפשר שכתבו דרך פירוש ולא דרך פסק, וא"כ נקטינן דשניהם מותרים, דאין אוסר על האורח, ולא האורח על בעל הבית.

והיה אפשר לפרש שהמרדכי הביא נידון רש"י הזה, וס"ל שזה מתאים לראב"י וכדקמ"ל, והיינו שאמנם צריך שיהיו שניים בכדי ליאסר, אולם כשאחד מהם הוא אורח לא חיישין ומותר, ואולם כ"ז לגבי קבוע שאינו נאסר כשהאורח נמצא כאן, דלא כשיש כשניים הנמצאים עם גוי האוסרים, אולם האורח עצמו נאסר כדון שניים הנמצאים עם גוי, ויבואר כפי הסברא שכתב התרוה"ד (שם בתו"ד) שבאורח חיישין לשמא ילמד ממעשיו, שמאחר שהוא יודע שיש שם אחד קבוע אינו חושש משפיכות דמים ויבוא לגור שם, ולכן אסרו עליו (וכו"ז מלבד שבנידוד"ד הוא גר בבית הגוי). אולם על הקבוע אנו לא אוסרים שהרי הוא באמת יפחד לגור שם, ואינו סומך על מה שיש עוד אחד, שהרי הוא אורח ויחשוש שלמחר ילך והוא ישאר עם הגוי, ואת"ש. אולם אכתי צ"ע לפרש כן במרדכי מאחר שהוא מביא כן מפרש"י, ורש"י הרי מיייר לדעת ר"מ. ואפשר בדוחק שמ"מ כוונתו להלכה לדידן, ומ"מ בב"י לא ניח"ל בזה.

ובאבן העזר (בחידושי לעירובין כאן) הביא דברי תרוה"ד ובי"י, ותמה עליהם איך יפרשו את המח', ועוד שבמרדכי פ' כיצד משתתפין איתא בהדיא שבעה"ב אינו אוסר על האורח, ונמצאו הדברים סותרים, ועל כרחך דרש"י אינו מדבר לגבי אורח, אלא לגבי כל ישראל, והנידון אם הגוי אוסר. וביאור הדברים הוא לפמ"ש רש"י (להלן דף עד. ובדף פה). שאף שדירה בלא בעלים לא מקרי דירה, היינו לענין שאינו אוסר על בני החצר, אבל מ"מ הרי היא רשות אחרת לאסור לטלטל מאותו מקום לחצר, אף שלא דר בה אדם, ע"כ. ועפ"ז מובן כוונת רש"י כאן דחז"ל השוו דירת עכו"ם דירה כשיש ישראל, אבל כשהגוי אינו נמצא אע"פ שאינו אוסר על הישראל (שהרי בישראל גופא אינו מדינא), אבל לטלטל מביתו של גוי לחצר אף דאין הגוי בביתו אסור (שהרי כה"ג בישראל אסור מדינא, וכנ"ל). ולכן הביא המרדכי את הדין הנ"ל דאע"פ שהוא לפי ר"מ, מ"מ מזה נשמע לדידן בב' ישראלים שאף שהגוי לא נמצא מ"מ אסור להוציא מביתו (אבל התוס' ורא"ש חולקים, עיי"ש).

ללמדינו שהעירוב היה מותר כיון דקיי"ל שגוי לא אוסר בדליתיה, ושפיר דמי שעירבון].

ולסיכום יוצא שהנפ"מ בפשוטו בב' הגירסאות הנ"ל ברש"י, אם עירבו בפועל, ובאופן שעירבו האם הגוי שאוסר אח"כ ושכרו ממנו מבטל את העירוב, וצריך שכירות ובטול, או שחוזר לקדמותו, ובתוס' מבואר שבהכרח מיירי שעירבו, וגם הב"ח אינו מסכים לגירסא שלא עירבו, וכ"ה בספרים אחרים שגורסים שעירבו, וע"ע בתוס' שם שהוכיחו בבירור שמדובר שעירבו, ואפ"ה אם בא הגוי בטל העירוב, וכ"ה שאר ראשונים, ואמנם הבאנו מהריטב"א שיש מפרשים דמיירי בלא עירבו, מ"מ הרבה ראשונים כתבו שמדובר שעירבו, ואפ"ה בטל הכל וצריך שכירות ובטול, וכ"כ תוס'.

והנה הראב"ד (ה"ד בחי' הרשב"א והריטב"א ושא"ר) סובר שבאופן שעשו עירוב מתחילה, גם אם בא הגוי ושוכרים ממנו א"צ לבטל, ורק אם לא עירבו צריך לבטל, וזה דלא כדעת שאר הראשונים. ובאיור מחלוקתם נראה שהוא תלוי בגדר קלקול העירוב כשנמצא הגוי, שיש לפרש שהעירוב לא חל מחמת גזירת חז"ל שבמקום שיש עירוב לא חל העירוב כלל. ויש לפרש באופן אחר שהעירוב חל, אלא שיש הפרעה להיתר הטלטול שהצריכו חז"ל שכירות, ולפי"ז את"ש שהראב"ד ס"ל שהוא הפרעה צדדית, וכשנסתלק הדבר חזר העירוב לתקנתו כמו שהיה, משא"כ לשאר המפ"י י"ל איפוא שה"ז מבטל את כל עיקר העירוב, ולכן לא חל ג"כ אח"כ.

[ויותר מכך יש לפרש שבאופן שתקנו חז"ל שעירוב במקום גוי לא מהני אם עשו את תקנתם בכלל תקנת העירוב, וה"ז כמו שאר הלכות עירוב וכלול בו, או שהיא תקנה חדשה שתקנו שלא ילמד ממעשיו, ולא מצאו היכן לתקן אלא בעירוב כפי הנראה להם, וכבר הארכנו במקומו בס"ד בגדרי השכירות בעירובין שנראה לומר שזה כלול בהלכות עירובין, ולפי"ז י"ל עוד שמאחר שכללוהו בדיני עירובין נמצא איפוא שהוא חלק מכל הלכות עירובין. ונמצא שכאשר לא עשה את כל פרטי הלכות עירובין לא חלו מעשיו, ונמצא איפוא שכשלא עשה שכירות לא חל העירוב כלל, אמנם אין דברים אלו בהכרח, אלא לרווחא דמילתא, ולעולם אינו סותר לכל הנ"ל, דשפיר י"ל שאף אם זה בהל' עירוב מ"מ אינו מבטל את הקיים, ואח"כ].

ונמצאו שנחלקו האחרונים לדעת הראב"ד, מה הדין באיתיה הגוי מערב שבת ולא שכרו ממנו אי מהני העירוב שעשו, שבגאון יעקב (סו.) כתב שגם להראב"ד שמועיל העירוב למפרע הוא דווקא בליתיה לנכרי מערש"י, אבל באיתיה לא חל העירוב (וכ"כ בביה"ל סימן שפ"ג), אולם באבן העזר ס"י שפ"ג כתב שלהראב"ד גם בהיה הנכרי ועירבו מהני אח"כ כשישכרו ממנו, עיין שם.

והשתא יש לעיין לפמנש"ת לעיל בדעת הראב"ד שכשעושים עירוב במקום גוי העירוב חל אלא שיש לו הפרעה צדדית, וא"כ זה יבואר שפיר לדעת האהר"י שגם בערש"י אם היה כן, אזי כשמסתלקת ההפרעה ממשיך העירוב לחלו ולהתיר, אבל לדעת הסוברים שדין הראב"ד הוא רק באופן שבא הגוי בשבת ושכרו ממנו, אבל אם היה כן בערש"י מעיקרא לא חל העירוב, צ"ב הסברא בזה, ואפשר ש"מ"מ כיון שהיה הגוי נמצא מערש"י לא חל בכה"ג אף להראב"ד, דכל שלא היה לו רגע אחד של חלות בלא הפרעה אינו חל לעולם אפילו אם תסור ההפרעה, וכך כשההפרעה באה בשבת לאחר חלות העירוב מסתלק וחוזר העירוב לקדמותו.

ובתוס' (שם סה:) הקשו בתרתי, א' אמאי לא נאמר שלאחר ששכרו ממנו יחזור ההיתר של העירוב למקומו, וכמו שמצאנו בשבת (קא:); בספינות קשורות זו בזו שמערבין ומטלטלין מזלו"ז, ואם נפסקו נאסרו, וכשחזרו ונתקשרו חזרו להיתרין הראשון, ותיצרו שספינות עומדות להתקיים, משא"כ כשעשו את העירוב אין סופו להתקיים, שעתיד הגוי לבא, ע"כ. ולכא"ו יש להבין, דאם אין סופו להתקיים איך מותר לטלטל [ועיין לעיל בענין הקודם, וע"ע להלן בסוף הענין], וכאן מדובר בספק, שאילו ודאי יבא לכ"ע אוסר, ושיטת תוס' דגוי לא אוסר, וכדלהלן. אמנם לפמ"ש רש"י (סב:) דלר"מ אוסר באתי ביומיה היינו בגוויי שודאי יבא, אי"כ למ"ד שאינו אוסר הוא אפילו בדיעבד, וע"ע להרי"ז בשלטי הגיבורים שגם בחצר אחרת אינו אוסר, וה"ד בביה"ל ס"י שע"א, אלא שהוכיח שם משאר ראשונים דלא ס"ל כן אלא דווקא בעיר אחרת, וכן במאירי מבואר שגם לר"מ אוסר בספק, וע"ע במשנ"ב שם, וראיתי בקרבן נתנאל כאן שכתב ע"ד הרא"ש דמש"כ כאן דאין סופו להתקיים היינו "בודאי", וי"ל בלשון הריטב"א בחי' כאן שכתב שהיו מצבים שיבא הגוי, וע"י בהגהת התוס' להלן שאפילו בגוסס ל"א כיון שהותרה, וע"ע להלן בסוף הענין מש"כ בזה.

עוד יל"ד דהרי הגוי אינו אוסר למפרע, ומה שטלטלו מתחילה הוא בהיתר, וא"כ נימא כיון שהותרה הותרה, ואפשר לצדד בב' דרכים, חדא, שבדבר כזה שמתבטל בשבת כשהגוי מגיע [וזה ודאי שהגוי אוסר כשמועיל, ולא שייך לומר כיון שהותרה הותרה, שהרי כעת יש את החשש של גזירה שמה ילמד ממעשיו, וכמש"כ תוס' להלן רע"א דאין שייך לומר [וכן], ואנו צריכים לסלק את המפרע בשבת, לא שייך לומר כיון שהותרה הותרה, שהרי אין ההיתר מכאן והלאה תלוי במה שהיה מותר עד עכשיו, שהרי כעת הוצרכנו לעשות איהו תיקון בדבר, ולא חשבו הותרה כביד שימשיך. ויש לבאר דאינו דומה לספינות, שאע"פ ששם ג"כ צריך לתקן בשביל להתיר, מ"מ אין אותו תיקון בשביל להתיר את העירוב שהיה, אלא הוא כפסול צדדי, והעירוב חוזר לקדמותו ממילא, משא"כ כאן בגוי שבא בשבת ונתבטל העירוב ע"י הגוי, היו חיסרון במהות העירוב, ונמצא שאין העירוב יכול לחזור לקדמותו.

[והיא מילתא נראה דתליא בחקירה שהבאנו במקומו בגוויי שהגוי אוסר ועירבו, האם חל העירוב והוי איסור צדדי או שבכלל לא חל, ואם נימא דהוי חיסרון במהות העירוב שפיר טפי מה שלא אומרים כיון שהותרה הותרה, שהרי העירוב נתבטל לגמרי וכעת הוא מתחדש, וא"א לסמוך על מה שהותר מקודם. אמנם מעצם הדמיון לספינה י"ל בא"א, מ"מ את"ש טפי כשנאמר כזו, אזי כבעצם הנידון בספינות אין שאלה

אלא תקנו תקנה פרטית שמה יבא וכו' (ור"ש כר' יוסי אלא שמוסיף אפילו באותו עיר ואצל ביתו), ודו"ק. [שוב ראיתי בחזו"א שהעיר תרתני, א'. דההיא דר' יהודה אינו בענין אחד, וכבר הערנו כן דלצדדין קתני. ב'. ובמה שתמה על רש"י כבר הבאנו ד' התפא"י וכו'].

ובשיטות הנ"ל יוצא איפוא דלר"מ הוא כמבואר דלצדדין קתני, ולר' יהודה אינו אוסר בשתייהן דלאו דירה, ור' יוסי מחמיר אפילו בשמא יבא (אולם בר' מאיר שאסר באתי ביומיה מדוקדק ברש"י דף סב: ד"ה דאתי, דמיירי בפשיטות שודאי יבא הוא וכו'), ועיין בחידושי הרשב"א דלענין עכו"ם אפילו ר"י לא אסר אלא היכא דאיתיה, א"נ אתי ביומיה וכו', ואנן קיי"ל כר"י דיש לפרשו שאפילו אם יבא העכו"ם ביומיה לא אסר (והיינו באופן שיכול לבא, אבל בודאי יבא ה"ז חמור טפי לכ"ע). ולכא"ו יל"ד דיוצא איפוא לפי ר' יוסי שגוי חמור יותר מישראל, וכמו שהערנו לעיל, אולם הא ל"ק מידי, דאין זה חומרא במהות דירת הגוי ודירת הישראל, דהא לתרוייהו לא שמה דירה, והחילוק ביניהן נובע רק מכח המציאות שזה בא בשבת וזה לא בא.

ולענין הלכה עיין ברא"ש ס"ו שפסק כר' יהודה להתיר, והטעם משום שדירת עכו"ם לא שמה דירה, ולא אסרו בדליתיה, וכ"כ הרשב"א בעבוה"ק שי"ג אות ק"ו. וכ"פ הטור בר"ס שע"א, וע"ע בב"י ובב"ח שם. אבל הרמב"ם בפ"ד ה"י"ג פסק כרבי יוסי שישארל אינו אוסר אבל גוי אוסר (ובטעמא דמילתא שפסק כר"י עיין במ"מ וברשב"א ובב"י ושאר פו'). ובשו"ע שם ס"א הביא ב' דיעות, א'. שבישראל דליתיה דליתיה דעת ולא אוסר, אבל גוי דליתיה אוסר אם בא בימיו, ואפילו ביכול לחזור (והיינו שיטת הרמב"ם, ודווקא כשיש מהלך עד יום אחד, דאל"כ תו ליכא למיחש למידי). ב'. שגם גוי בדליתיה לא אוסר, ואפילו כשיכול לבא (כשיטת הרא"ש), ולהלכה דעת השו"ע כדעה ראשונה כפי שסתם בשו"ע, והרמ"א כתב שהעיקר כדעיה שניה [ומ"מ אף להרמ"א כל זה דווקא בסתם שאפשר שיבא, אבל כשבדאי יבא, או אם רגיל לבא ה"ז אוסר לכ"ע, וכמש"כ ה"ט"ז והמשנ"ב שם, וע"ע בכה"ח ובביה"ל מש"כ בשאר פרטים בעני"ז]. ונ"ב, יש להעיר דמה שלא הובא ברמב"ם וש"ע החילוק שנוכר במשנה בין דר אצל בנו לבין דר אצל בתו, ובגמ' אמרו שהלכה כר"ש, כבר כתב המ"מ דס"ל להרמב"ם שאל דבריו חז"ל בלא בהווה, והכל לפי מהות הדבר אם הוי היסוד דעת גמור או לא, וה"ד בב"י. וע"י בכה"ח אות ד' אות י', וע"י בשה"ג אות ב' שהביא מהרי"א"ו שהלכה כר"י, וכלל בדבריו את שיטת ר"ש, ושם כתב דכשהלך אצל ביתו בין גוי ובין ישראל אינו אוסר, אבל הלך אצל בנו אוסר וכו', ע"כ. וזה כשלעצמו אינו חידוש בין לגבי גוי ובין לגבי ישראל, דגוי שחלק מיירי בסתמא שהלך לבית אחר שלו בעיר אחרת, וה"ה אצל ביתו דהיינו הך, אולם לדעת הרא"ש שגם גוי אינו אוסר, אפשר שאם הלך אצל הבן אוסר, שהרי מבואר בגמ' דבכה"ג לא הסיח דעת, ויש לדחות דמ"מ אינו בגדר אתי ביומיה או רגיל לבא, ועכ"פ כבר הבאנו מהמ"מ שכ"ז הוא בהווה, והכל לפי הענין אם מיתדר ליה התם או לאו].

בדין בא הגוי בשבת ואוסר עליהם מה תקנתם

בא הגוי בשבת האם צריך ביטול

א. בגמ' (סה:) ר"ח ור' חי"א ור' יוסי איקלעו לההוא פונדק דאתא נכרי מרי דפונדק בשבתא, ודנו אם אפשר לשכור ממנו בשבת וכו', ופירש רש"י ד"ה דאתא נכרי וז"ל: דמאתמול שפיר מצו לערובי דיריין דישראל דהוי ביה, משום דהנכרי לא אסר עלייהו היכא דליתיה ולא עירבו מאתמול, ולא הוו מצו מטלטלי בחצר, כי אתא נכרי אמרי וכו', והשתא מיהא לישתרי להוציא, עכ"ל. ודבריו צ"ב, דבתחילה כתב דמצו לערובי ולא עירבו, ומשמע שאם היו מערבים ובא הגוי אע"פ שנאסרו מ"מ כשתקנו את האיסור מצד הגוי חזר ההיתר לקדמותו, ולהלן יבואר הדין בזה מד' הראשונים, ועוד צ"ב מה אירע שכעת רוצים להיות מותרים בטלטול, ועוד יש לדקדק בזה וכמו שיבואר.

והנה בתחלת דבריו כתב רש"י דמצו לערובי מבעוד יום, כיון שאין הגוי אוסר עליו בדליתיה, והוא כמבואר לעיל (סב:) וכדקיי"ל שגוי אינו אוסר בדליתיה [ועיין תוס' רד"ה דאתא שהביאו גירסא ברש"י דלא מצו לערובי, והקשו ע"ז דלא אתי כהלכתא, ולכן פירשו כמש"כ בפירוש רש"י אחרים, וכמו הגירסא שלפנינו דמצו מערב, ואתי כהלכתא, וכמש"כ התוס' לעיל מנייה ד"ה איקלעו]. ויש לפרש בגירסתנו דמש"כ רש"י דמצו לערובי ולא עירבו, ולכא"ו צ"ב מה הנצרך לומר דמצו לערובי, ויש לפרש איפוא דכיון שצריך לעשות ביטול, וכדלהלן, אי"כ א"א לעשות הביטול אי"כ מצו לערובי מבעוד, וכמבואר להלן (דף ע.) דכל היכא דמצו לערובי מצו לבטולי, ואת"ש. אלא שלפי"ז משמע עוד שאם באמת היו מערבים והיה הגוי בא בשבת לא היה אוסר, והיה ההיתר חוזר לקדמותו, ובאמת שכן מצאנו שיש מפרשים כך, וכמבואר בחי' הריטב"א, שהביא גירסא כזו ברש"י כמובא לפנינו שלא עירבו, ואמנם הביא שיש מפרשים אחרת, ומשמע שאף ברש"י אפ"ל כן, ומש"כ שלא עירבו, י"ל דל"ד הוא, ולעולם גם אם היו מערבים לא מהני דנתבטל הכל, אולם ז"א מוכרח דשמה זז דיעה אחרת, ולא ברש"י מפרש כן אלא כפשוטו.

אבל בב"ח כתב שלא גורסין ברש"י שלא עירבו, אלא יש לגרוס שעירבו, וכן הביא הב"ח מספרים אחרים שכתוב בהם דעו"ג לא אסר עלייהו היכא דליתיה, ועירבו מאתמול, והוי מצו מטלטלי בחצר, ע"כ. ולדבריו יוצא כל בתר איפכא שבא ללמדינו שאל כשעירבו, בב"ז כאשר בא הגוי ואוסר עליהם, שוב אף אם יתקנו את הגריעותא מצד הגוי מ"מ נאסרו כבר ואין העירוב חוזר להיתרו, וכן דעת כמה ראשונים וכיעוין בתוס' ושאר. וא"ת דנמא ליה בכלל שעירבו, ומהיכא תיתי לפרש כן, וי"ל דאורחא דמילתא קתני, וכהא דלהלן (סח). שאמרו תרי גברי רברבי וכו', אי"נ דכך מסתברא להו, וכדלהלן, וע"י תוס'. [אלא שלפי"ז ק"ק הלשון בתח"ד רש"י דמצו לערובי וכו', ומה הוצרך לזה הלא באמת עירבו, ולמה אמר דמצו, ומשמע שלא עירבו באמת. ואמנם תוס' באמת גרסו כן בתח"ד רש"י, אולם את ההמשך ברש"י הרי לא גרסו (ואמנם מבואר בהדיא כדבריהם שעירבו), וכמו"כ הבי"ח שהביא ג"ה הספרים בהמשך ד' רש"י הם לא הביא את תחלת הדברים. וי"ל שבאמת גורסים הכל, ולא באו תחלת הדברים ברש"י אלא

ועד"ז כתבו עוד אחרונים, ועיין בקרן אורה שמפרש ג"כ דעצם זה שיש לו בעלים וידוע על שמו הרי זה אוסר על האורח, אמנם יל"ד מ"מ דהלא אין כאן חשש שילמד ממעשיו, וכן בחזו"א (סימן פ"ב) עמד ג"כ לבאר עד"ז, וכתב שבאמת גם עכשיו הגזירה עומדת של שמה ילמד ממעשיו, שהרי הוא עומד לבא עוד זמן מה, ואע"פ שאמרו בגמ' שלא גזרוים בכה"ג, אולם מהני עכ"פ להיחשב דירה ולאסור על האורח כרשות אחרת (וע"ע בהגה"ו ע"ד הבי"ע ע"ש משם האח").

וכבר מצאנו בריטב"א (דף פה.) שהביא דפרש"י שם בב' בתים וג' חורבות שביניהן, דמיירי בפרוצין זו לזו, ואין בהם דיריין ואין להם בעלים וכו', והביא שם אחת מהראיות מסוגיין דבית גוי להר"מ אע"ג שאינו אוסר, מ"מ ביתו אסור להכניס ולהוציא (כדאמרן בסוגיה, ומהו הקשו ברע"ב והאנן תנו וכו'). ודחה הריטב"א דכ"ז רק לר"מ שדירה בלא בעלים שמה דירה אלא שבגוי הקילו, וביתו אסור דטוף טוף דירה הוא, אבל אנן דקיי"ל כר"י ור"ש שדירה בלא בעלים לא שמה דירה, אי"כ כמו שלא אוסר גם לא נאסר, ע"כ.

אכן יש להעיר דכ"ז לגירסת הריטב"א שגרס דלכו"ע שמה דירה, כמבואר בסוגיין, והיינו דכל היכא דדירה בבעלים חשיבא דירה ה"ה לדירה בלא בעלים עיי"ש, אולם לגירסתנו דלא שמה דירה שפיר דמי לדמות לנידון דהתם דאין בעלים. אולם הדבר צ"ע ממה שמצאנו לרש"י גופיה להלן (פו.) במשנה דלר"מ דירה בלא בעלים שמה דירה, ולפי"ז אין ראייה (אמנם י"ל דמ"מ התם דינא הכי, דמ"מ כיון שהיה של ישראל אסור להוציא), ועכ"פ רש"י כאן הדגיש בדווקא דגרסינן לא שמה דירה.

[ועיין בשפת אמת ברש"י (ד"ה הא דליתיה) שמפרש גם ברש"י שבדליתיה לגוי מותר להוציא אף מרשות הגוי, ורק בדליתיה לישראל קאמר לאסור וכו'. אולם ז"א משמע ברש"י, וכאמור דבאבן העזר לא כתב כן (וכ"כ בשפ"א להלן ס"ה), ויעוין בגאון"י כאן מש"כ לבאר למה אמרו דלכו"ע לא שמה דירה, נימא דלכו"ע שמה דירה ואע"פ"כ לא אסרינן בגוי כדליתא].

ג. מסקנת הגמ' בדירת הגוי דליתיה

ומסקנת הגמ' בגוויי דליתיה, שלעולם דירה בלא בעלים לא שמה דירה, וישראל דכי איתיה אסר כי ליתיה גזרו בהו רבנן, עכו"ם דכי איתיה גזירה שמה ילמד ממעשיו כי איתיה אסר כי ליתיה לא אסר. (ובאיור הדברים דהוי כעין גזירה לגזירה דלא גזרינן, והכי נמי כעין זה דכיון שכל האיסור משום גזירה לא גזרו יותר, ואף שבישראל הוא ג"כ מתקנת חכמים מ"מ הוא איסור עצמי ולא מכח גזירה). והוסיפו עוד שמהמשנה דלקמן (דף פו.) דהמניח את ביתו והלך לו לשבות בעיר אחרת, אחד נכרי ואחד ישראל אוסר, מוכח שאף בגוי שבדליתיה אינו אוסר מ"מ אם אתי ביומיה אוסר. ולכאורה צ"ב הלא כל איסורו הוא משום גזירה, ונתבאר שלא אוסרים בדליתיה אטו דאיתיה כיון שהוא רק משום גזירה, ולמה אסרו באתי ביומיה, וע"י ברש"י ד"ה דאתי שרמו ליישב זאת דבכה"ג שאתי ביומיה אי שרית ליה קודם שיבא מטלטלי נמי אחר שיבא ולא מסקי אדעתיהו, והיינו דבכה"ג שהיא טעות מצויה דלא מסקי אדעתיהו יש חשש טפי, והכלילו זאת בכלל הגזירה כחזא גזירה.

והנה ביארנו במקומו שאף שדירת גוי לא שמה דירה (כנ"ל דף סב.), מ"מ לאחר שגזרו חז"ל שדירת גוי אוסרת, שוב הפכוהו לדירה (וכמו שביארנו מכמה אופנים דלא היא תקנה בעלמא אלא כלולה בהל' עירובין שתהיה כדירה), ואם כן יש לבאר איפוא דאף שעשאוה דירה, מ"מ עיקר האיסור שלו הוא מכח גזירה ולא מצד עצמו, ובודאי קיל טפי מעיקרא, וכן נ"ל לדקדק ברש"י ד"ה כי ליתיה גזרו רבנן, שכתב אבל עכו"ם דאפילו כי איתיה לא שמה דירה אלא משום שמה ילמד וכו', ע"כ. ונראה שמדוקדק איפוא דאה"נ שבגוי הוי שמה דירה לאחר התקנה, אלא שזו דירה מכח גזירה, וחש"כ רש"י אינה דירה אלא משום שמה ילמד, והיינו שכאשר יש את החשש שהוא ילמד ממעשיו שוב הוי דירה שמחמת אותה גזירה, ודו"ק היטב.

ובמשנה להלן (דף פו.) מצאנו מחלוקת בדירה דליתיה לבעלים, שדעת ר"מ שהמניח את ביתו והלך לשבות בעיר אחרת אחד נכרי ואחד ישראל אוסר, ולר"י אינו אוסר, ולר' יוסי נכרי אוסר וישראל לא אוסר מפני שהסיח דעתו כשהלך לעיר אחרת, ולר"ש אפילו באותה העיר ג"כ הוי היסוד דעת אם זה אצל ביתו, ע"כ. וברש"י שם פירש בדעת ר"מ דאוסר מפני שדירה בלא בעלים שמה דירה, ומקשה הגרע"א (בתוספותיו שם אות ה') דהוא תימיה דהא בר"פ הדר מסקינן דר"מ ס"ל דירה בלא בעלים לא שמה דירה, אלא דגזרו רבנן בליתיה אטו איתיה, וגוי לא אוסר כלל ורק כאן מיירי דאתי ביומיה, וצ"ע. [נ"ב. ואכן הרשב"א בחי' שם פירש כפשוטו לפי הגמ' דר"פ הדר, ולכו"ע לאו שמה דירה]. וחשבתי לתרץ עפמנש"ת לעיל דלאחר שגזרו רבנן לאסור דירת עכו"ם הפכוהו לדירה, וא"כ זו כוונת רש"י דשמה דירה, ושור"ד עדי"ז בתפא"י (שם בבויעז) דמ"ש כי ליתיה גזרו רבנן היינו שגזרו שיהיה שמה דירה וכו', ונראה כוונתו כדאמרן.

אלא דלפי"ז יש לדקדק ולבאר השיטות בזה, א'. דלר"מ שאמר ישראל אוסר ונכרי אוסר, היינו שכל אחד במה שאסרוהו הפכוהו לדירה, ולצדדין קתני, ישראל אוסר היינו בכל אופן, בין באיתיה ובין בדליתיה כלל, ואילו נכרי אינו אוסר בדליתיה אלא אם אתי ביומיה. ב'. ולר"י פרש"י דאינו אוסר משום דלאו שמה דירה, ולפי הפירושו הנ"ל בביאור ד' רש"י, ק"ק לי הלא מעולם ידענו דלאו שמה דירה, והשאלה היא רק אם אסרו והפכוהו לדירה או לא, ואפשר דאה"נ מש"כ רש"י דלא שמה דירה היינו דלא עשו לדירה, אולם זה דחוק בלשון שמה דירה, אמנם באמת כל הגמ' דר"פ הדר הנז' אינה אלא לר"מ ולא לר"י, וס"ל שאף בישראל לא גזרו אטו דאיתיה. ג'. ובר' יוסי פרש"י דסבירא ליה קמי דלאו שמה דירה, מיהו נכרי איסור וכו', ולהנ"ל צ"ב דהלא בכה"ג שהיתה לחז"ל סיבה לאסור הפכוהו לדירה, וא"כ לא היה לרש"י להקדים דלאו שמה דירה דהא למעשה שמה דירה בכה"ג, ויש לומר דאה"נ דלמסקנה שמה דירה (וכעין מה שפירשנו לעיל בד"ה והנה, בד' רש"י ר"פ הדר). אולם זה דחוק, ואפשר לפרש דלא רצו לעשות דירת גוי דירה יותר מישראל בדליתיה, ולכן לא עשאוה דירה

שנאמר כיון שהותרה, משום דכבר כתב הרא"ש פ"א סי' כ"ג דאירי נבפסקו בחול].

ובאופן אחר י"ל דכל כה"ג לא חשיב "הותרה", דכיון שסוף הגוי לבא לא חשיב הותרה לגמרי, וכיון שאנו צריכים להוסיף לו תיקון בשבת עצמה ל"פ הותרה כ"כ בכדי שימשיך ההיתר עוד, אלא שתוס' הוסיפו שאין סופו להתקיים והוא ההיתר מ"מ, וא"כ י"ל שאף שהיה מותר מ"מ יש ריעותא [ועיין בקרבן נתנאל סוף אות נ', ודו"ק]. ושו"ר בתוס' ר"פ שהקשה כן דנימא כיון שהותרה הותרה, וכתב דהכא נהי שהותר כל זמן שלא בא הגוי, מ"מ כיון שמשעת העירוב היה הגוי עתיד לבא שלא היה מעולם היתר גמור, וכדאמרן [אמנם עיי"ש שכתב עוד שהיה בידו לבא מער"ש, ובהגהה שם תיקן שזה תירוץ נוסף. ולכאז"ז לא שהכל בנוי על זה שלא היה היתר גמור, ומ"מ הם ב' דרכים בתירוץ זה ואין להאריך].

ב. עוד הקשו התוס' מהא דשכח אחד מבני חצר ולא עירב אין עירוב בטל [היינו העירוב שעשו], אלא מבטל היחיד רשות לאותן שעירבו ומותרין להכניס ולהוציא, ותירצו דשאני התם דחזו כולהו לערב מאתמול, ע"כ [ועיין להלן דף ע.]. וא"ת הלא גם כאן יכלו לשכור ונימא שלא יעכב ויקלקל את העירוב, וי"ל ששם יכלו לתקן באותו הדבר גופא שעליו אנו דנים, וממילא העירוב נשאר קיים בעצם זה שיכלו לעשות בו התיקון, משא"כ כאן שעירוב הגוי וצורך בשכירות הוא דבר אחר שמקלקל, ודו"ק. [ועיין קרבן נתנאל אות נ' שכתב דהגוי לאו בר עירוב, וכ"ה בחי' הרשב"א והריטב"א, וע"ע בלשון תור"פ].

ויש לבאר דכל הנידון הנ"ל הוא לענין דכאשר הגיע הגוי לא יצטרכו ביטול (או כדברי תוס' לקמיה דלא יצטרכו שכירות), אבל לומר שלא יצטרכו כלום ודאי דליתא, וזש"כ תוס' בפשיטות (ברי"ש ע"א) וז"ל: גם אין שייך לומר כלל שבת כיון שהותרה הותרה, ולא יתבטל עירוב שלהן כשיבא הנכרי בשבת, ע"כ. וביאור הדברים דבכה"ג שבא הגוי הרי יש חשש מצד של שמא ילמד ממעשיו, ולא שייך בכה"ג לומר כיון שהותרה הותרה, שהרי אין החיסרון מחמת העירוב, אלא מחמת שיש כאן חשש שילמדו ממעשיו, וחשש זה הרי קיים בכל גונוי וצריך להסירו. [ודברי התוס' אינם שטורים לדברי הר"פ, כנלענ"ו, ועיין].

ובתוספת ביאור לכל הנ"ל, שהנה התוס' ורא"ש הסבירו הטעם לחלק שכאן אין העירוב עומד להתקיים, ולכן אין העירוב חוזר למקומו, משום שמעיקרא לא היה מהני, והבאנו מהתוס' ר"פ שהקשה דנימא כיון שהותרה הותרה, וביארנו דאינו היתר גמור, אולם למפרע טלטלו בהיתר, ולא נחשב עברו איסור, גם לא בשוגג או באונס, וזוהי גם כוונת תוס' שכתבו שאין סופו להתקיים, אולם מ"מ בתחלתו הרי טלטלו בהיתר.

וכל זה הוא לשיטת התוס' שנתבאר בסיומן הקודם שפסקו לדינא כמאן דאמר שאפילו אם הגוי בעירו והלך לחצר אחרת ג"כ אפשר לערב, אע"פ שיכול לבא (וכ"ה בשו"ע סי' שע"א ס"א בשם י"א). אולם דעת הרמב"ם שדווקא אם הגוי הלך לעיר אחרת במרחק מהלך יום אחד מותר, אבל אם אינו רחוק כ"כ שאפשר שיבא אסור (וה"ד בשו"ע שם), ולפ"ז קושיא מעיקרא ל"ק, שכאן שהגוי הגיע ביים שבת, נמצא שמעולם לא היה קושיא לטלטל באותו מקום שהרי כל שאינו רחוק בכדי שיגיע בשבת אסור לטלטל, וכבר העיר בזה המשנ"ב (בסיומן שפ"ג סק"ד) דלא אמרינן כיון שהותרה הותרה שמאחר שהגיע בשבת איגלאי מילתא שבתחלת השבת היה סופו לבא מאחר שהיה קרוב תוך מהלך יום אחד, ולא שייך לומר כיון שהותרה הותרה, שהרי בביהש"מ היה עומד להיות נאסר (אבל קודם לכן באמת הוא בהיתר), וביאר בשע"צ (שם אות ד') שכ"ז הוא מדברי הרא"ש, והוסיף כנזכר שלדעת הרמב"ם ודאי ל"ק דס"ל שיהיה בביהש"מ במרחק מהלך יותר מיום אחד, וא"כ כאן שנתגלה לנו שהיה קרוב נמצא שההיתר מתחילה היה בטעות, ולדידיה מה שטלטלו מתחילה היה שלא כדיו (והתוס' ורא"ש הם לשיטתם מפלגי על הרמב"ם), ודו"ק.

בדין השכירות

ג. והנה תוס' הנ"ל בהמשך דבריהם דנים בענין אחר, שלא יצטרכו שכירות ויפסיק הביטול שמבטלים כולם לאחד ונמצא שהוא יחיד במקום גוי, ובכה"ג קיי"ל ש"אצ" שכירות (וכרא"ב דלעיל סא:), והוסיפו תוס' דאע"פ שאמרו (בגמ' סג:) שבעלמא לא עושים כן דא"כ ביטול תורת שכירות, שכשהגוי לא ירצה להשכיר יעשו ביטול, אולם כאן שהוא מתרצה הרי לא ביטל תורת שכירות שאה"נ במקום שיש לתרצה ה"ז יעכב עליהם ולא יועיל הביטול, אבל כאן שהוא מתרצה יועיל השכירות [ויש להוסיף דשאלת תוס' שיועיל השכירות אינו רק בעצם זה שהוא מתרצה, שא"כ ישאלו זאת על כל אופן שהגוי מתרצה שיועיל ביטול, שמאחר שמרוצה שוב אין נפ"מ ויועיל גם ביטול, זה אינו, ובדווקא התוס' שואלין כאן, משום שדווקא כאן שזה בשבת, ואנו מתחבטים אם יש היתר לשכור בשבת או לא, ואנו באים להקל, בזה נימא שיפסיק הביטול, ולא נזדקק לקולא של שכירות בשבת, וע"ז הוסיפו שיש כאן גם סברא שיועיל ואין חשש של ביטול תורת שכירות שהרי הגוי מתרצה].

ותירצו התוס' תרתי, א'. דכיון שאם לא היה מתרצה לא היה מועיל, לא פלוג חכמים, ואמרו שגם במתרצה לא יועיל, ואטו אמירת הגוי שמתרצה יגרם שהביטול יועיל וכו'. ב'. דאה"נ שאם יתרצה הגוי יועיל, וכדין אחד במקום נכרי דשרי, אלא דכאן אולינן כר"מ שאינו מועיל, ע"כ. ויוצא נפ"מ בין התירוצים בגונוי שהגוי רוצה להשכיר, אם ככה"ג די לנו שיבטלו כולם לגבי אחד ויועיל גם ללא השכירות [וכפי שביארנו לעיל דכל זה דווקא כשבא הגוי בשבת, אבל בעלמא שרוצים לבטל לאחד במקום להשכיר מן הגוי, ודאי שאינו מועיל לכ"ע].

ועיין ברא"ש שהפך את סדר התירוצים שבתוס', וכתב בב"י (סי' שפ"ג) דהיינו מפני שרצה לפסוק שלא מועיל ביטול לגבי חד בשום אופן, ולכן הזכיר תירוץ זה באחרונים דלא פלוג, ע"כ. ובהגה"ו הביאו מילקוט הגרשוני שהעיר, דהלא יש כלל בדינו (משו"ת מהר"ק שורש ע"ב, ומשפטי שמואל סי' ק"כ) שתירוץ הראשון שבתוס' הוא עיקר טפי (וטעמם שאת האמת אומרים בהתחלה, וכפשטא דמילתא), וכתבו דשמא ברא"ש אינו כן אלא בהיפך, ויש להעיר דהלא בתוס' עכ"פ ברור להם שהעיקר כתירוץ קמא, וא"כ למה הוצרך הבי"ל להדגיש שההלכה כן ממה

ששינה הרא"ש את התירוץ, והלא גם מתוס' מוכח כן במה שכתבו זאת בתירוץ שני, ועל כרחק דלא ס"ל לבי"י הא"כ כלא, אלא לעולם הלכה כתירוץ בתרא, ולכן הביא מהרא"ש שהפך את התירוץ (וס"ל לבי"י ככל דוכתא לפסוק כהרא"ש יותר מהתוס', והי"ט משום דהרא"ש נחית טפי לפסק הלכה, ועיין). ובאמת נ"ל שגם בתוס' ההלכה כתירוץ בתרא טפי, וכן משמעות הפו' בדוכתי טובא דתירוץ הא"נ עדיף טפי מתירוץ קמא, ואכמ"ל. ולהלכה כבר נפסק בשו"ע סימן שפ"ג בפשטות דבכל גונוי צריך ביטול ושכירות (ועמ"ש"כ לעיל בענף הקודם ע"ד המשנ"ב). ולענין הלכה כבר פסק השו"ע (סימן שפ"ג) שצריך שכירות ואח"כ ביטול, ובכל גונוי.

בגדרי שכירו ולקטו

ענף א'

מצאנו בגמ' כמה אופנים בענין שכירו ולקטו וכיוצא, שמשכיר במקום הבעלים, א'. בגמ' (דף סד.) הנידון בשכיר ולקטו ישראל שעובד בבית הגוי, הרי הוא כבעלים לענין שיכול ליתן עירוב כשהבעלים לא משכירים, ולענין שכירות ע"י ישראל לכא' תלוי בב' הדיעות בראשונים אם יש שכירות בישראל. ב'. בגמ' (בדף סו.) הנידון לפי רש"י בשכיר ולקטו גוי שעובד בבית הגוי, שהרי הוא יכול להשכיר את רשות אדוניו, אבל לערב לא שייך בגוי, וכן מבואר (בדף פ.) ששוכרין מאשתו של גוי. ג'. בישראל אצל ישראל, יכול השכיר והלקט ישראל לערב שלא מדעת אדוניו. וע"ע להלן (דף פ.) שישראל שאינו מערב אשתו מערבת שלא מדעתו. ד'. עוד יש לעיין בשכיר ולקטו גוי שעובד בבית ישראל, והישראל אינו רוצה לערב. ולכאורה הרי הוא יכול להשכיר במקומו שהרי הוא כמו הבעלים ממש (ואע"פ שהבעלים עצמם א"א להשכיר (לפי אחד הדעות בראשונים, כנ"ל), והוא הרי הוא בא מכח הבעלים, מ"מ כעת הוא נידון כמו הבעלים ממש, שהרי הבעלים בכלל אינם רוצים להתיר ואע"פ"כ הוא יכול לפעול במקומו), אבל עירוב לא שייך בגוי דלא בר הכי (ובישראל וישראל בפשטות יועיל עירוב במקום הבעלים, ועיין להלן מהרשב"א שאינו מועיל), וע"ע להלן.

ובחי' הרשב"א (סד.) תמה היאך שכירו ולקטו נתון עירוב, הלא אינו דר שם, ולא אוכל שם, וא"כ לכו"ע אינו יכול לתת עירוב, כדקיי"ל בגמ' (עג.) דבעי מקום פיתא או מקום לינה. ותירץ א'. דלגבי ביתו של גוי הקילו דכיון דמדינא לא צריך מידי דדירת גוי לא שמה דירה אלא משום גזרת חז"ל אסרו, ולכן לאחר שהחמירו הקילו דאפילו שכירו ולקטו שאין לו שם לא מקום פיתא ולא מקום לינה דיהא כבעל הבית דעלמא בישראל הגר שם, ועפ"ז כתב דזו קולא רק בשכ"ל של גוי, אבל בישראל אה"נ שלא יועיל העירוב של השכ"ל. ב'. עוד הביא שיטת הראב"ד דבאמת לא מייירי כאן בעירוב אלא בשכירות, דאה"נ עירוב לא מהני (ומה שאמרו כאן משם ר"י דנותן עירובו לדמיון בעלמא נקטיה, וזה דלא כרש"י). וממילא לפי דברי הראב"ד ל"ק כלל מעיקרא, דאה"נ דליכא עירוב.

וצ"ב עדיין איך הקילו להחשיבו כאילו דר שם, והלא אכתי אין לו לא מקום פיתה ולא מקום לינה ובמה חל העירוב, אולם באמת לק"מ דמצאנו בביה"ל (סימן שפ"ב סי"א) שהביא בשם העצי אלמוגים גבי שכירו ולקטו, דבעינן שיהיה לו רשות להשתמש בביתו או בחצירו, והא לאו הכי לא. עיי"ש. [וע"ע בגמ' דף סד. דליקרב לגבי חד ולשאול ממנו דירתא וכו']. וא"כ מבואר שיש לו איזה שייכות בחצר, ואף אמנם שזה אינו מקום פיתא ולינה, מ"מ החשיבו חז"ל דרגה זו כמי שגר שם ממש לענין, דמאחר שכולו גזירה הקילו. וכן מדוקדק בלשון הרשב"א דהחשיבו כישראל בעלמא הדר שם.

ואפשר לומר שהוא חידוש מיוחד שתקנו חז"ל שיפעל מכוחו של בעה"ב, דאמנם אינו בעה"ב אולם הקילו שיחשב הוא כבעה"ב [ואמנם לא מדין שליחות בשביל בעה"ב, שהרי בעה"ב הוא גוי ולא מהני בגוי, ובכלל הרי לא שלחו. ועוד דהא שוכרין משכירו ולקטו אפילו בעל כורחו (כמבואר בב"י סי' שפ"ב בשם הרשב"א, וכמפורש בתשו' הרשב"א ח"ה סימן ה'). ועוד דא"כ הרי צריך לפעול כפי בזה שפועל בשבילו, והיינו שכירות ולא עירוב, דלא שייך בגוי, ודוחק לומר שהוא פועל בשבילו ובדברים שרק הוא שייך בהם, וא"כ יש לפרש איפוא שהקילו שהוא בלבד בעה"ב, ויתיר, ויש להקשות לפירוש זה דאם איתא הכי למה כתב הרשב"א דלפי פירוש זה שישראל וישראל לא מהני, הלא הוא כבעלים ויועיל, אבל צריך לומר פשוט דמ"מ הכא קולא ולא הקילו בזה אלא בדירת גוי דלא חשיבא, ונתנו את רשות הדירה ליהודי, משא"כ בדירת ישראל דחשיבא א"א לתת אותה לאחר שיהיה הבעלים (וכמו"כ אין להקשות כמו שראיתי מקשים דלמה מועיל רק עירוב ולא שכירות, ולק"מ חדא דכאמור הוא פועל לעצמו, ועוד דלפרש"י אה"נ י"ל דעירוב וק"ו שכירות, ודלא כהראב"ד שרק שכירות מועיל ולא עירוב, וז"פ.) ומ"מ יותר פשוט כמו שביארנו לעיל, דא"צ לומר שהוא פועל בשביל הבעלים והוא עשה פעולות המתאימות רק לו, דזה חידוש, וגם לשון הרשב"א דעשאוהו כאילו דר שם משמע דהוא מצד עצמו, והביאור כאמור דהוי כבעה"ב, אולם זה רק מאחר שיש לו מקום פיתא ולינה שבוה נתנו לו חז"ל חשיבות כבעה"ב גמור.

ודעת הראב"ד המובא בחי' הרשב"א דאה"נ שישראל זה השואל ממנו מקום אינו נתון עירובו אלא חוזר ומשכיר רשותו במקום הגוי [ועיין שם למבואר דמה שאמרו שנתון עירובו ודיו, אינו לומר שגם כאן נתון עירוב, אלא לדמיון בעלמא נקטיה דכמו ששם נתון עירובו כן כאן צריך שכירות (ולשונו שם אינה ברורה), עיי"ש, ואפשר לומר עוד לפמשנ"ת במקומו דשכירות בעירוב הוא מתורת עירוב, ולא מדין שכירות דעלמא (והארנכו במקומו בגדרי שכירות), ודוחק].

וביאור דעת הראב"ד ששכירו ולקטו עומד במקום הבעלים (ולא כמו שחשבונו לבאר לדעת רש"י שהוא פועל במקומו ממש והוי כבעלים עצמו, שעושה כפי הראיו לו, אלא) הביאור הוא שהשכיר ולקטו פועל כעין שליח של הגוי [ואמנם לא מדין שליחות, אולם כעין דין ידו של העכו"ם (והיינו לענין שמעשה העירוב ישתייך לבעה"ב להתיר טלטול), ואף דגם כידו לא חשיב, מ"מ חז"ל הקילו להחשיבו כדי הבעלים, ולהלן יבואר

באו"א דעומד במקום הבעלים לגמרי]. והגוי לעולם קיים כאן ונחשבת דירתו דירה, והשכיר ולקטו פועל בשביל הגוי, ולכן ס"ל לראב"ד שהוא יכול לעשות רק מה שהגוי היה יכול לעשות, וממילא אפשר לעשות רק שכירות ולא עירוב כאשר מועיל לבעה"ב (וממילא מתורצת שאלת הרשב"א, דאה"נ דכאן לא מצד עירוב אייתין אלא מצד שכירות).

ואמנם מצאנו בחי' הר"ן שהביא דעת הראב"ד דהכוונה שהוא משכיר רשותו, וביאר דכבעלים חשבינן ליה עיי"ש, ומשמע דהוא ממש כבעלים דלמה לא יעשה עירוב, ויש לפרש דכוונתו כבעלים, היינו שהוא כמו הבעלים ולא בעלים ממש (ויתפרש גם לדרך דהוי כעין שלוחו וכדו, דהא אמרינן בו שלוחו כמותו, והכי נמי הנידו"ד דהוי כבעלים, ודו"ק, ולעולם אינו עומד בפני עצמו).

א"נ יש לפרש באו"א דלא ככל הנ"ל דלעולם הוי כבעלים ממש, אולם מ"מ הרי אינו פועל מכח עצמו אלא מכח בעל הבית, וכיון שכל היכולת שלו היא מכח הבעלים, א"כ אינו יכול לפעול יותר מאשר אינו יכול לערב [ויעוין בחי' הריטב"א שכתב לגבי ב' הדיעות של הרש"י ושל הראב"ד, דבתרוייהו הם כבעל הבית, והנידון הוא אם יחייב גם או רק שכירות, ואפשר לפרש כנ"ל דכוונת הריטב"א בדעת הראב"ד דכבעלים, היינו לענין שפועל במקום הגוי, אע"פ שהגוי אינו רוצה]. וע"פ דבריו את"ש טפי לשון הר"ן והריטב"א דהוי כבעלים, והיינו כבעלים ממש ולא ששלוחו כמותו.

וא"ת דאיך מהני להשכיר רשות שאינה שלו, ולרש"י אם מועיל עירוב הוא פשוט, דהא הוי כבעלים ממש, אבל לראב"ד יקשה, ולהבנת הר"ן והריטב"א את"ש דהוא עומד במקום הבעלים ממש, אמנם אף להבנת הרשב"א וכפי שביארנו דהוי כעין שליחות נמי י"ל דכאמור אינו שליח ממש, אלא שחז"ל עשאוהו כן, ושפיר יכול לפעול גם להשכיר רשותו.

[ונראה לכא' דזו מחלוקת מכל מקום בין הר"ן והריטב"א עם הרשב"א בדעת הראב"ד, דאמנם הר"ן והריטב"א כתבו דאף להראב"ד הוי כבעלים (וביארנו דאפ"ל שזו כבעלים ממש אלא שפועל מכח הבעלים מ"מ). אולם ברשב"א מבואר דרק לדעת רש"י אפ"ל כן, שעל דבריו כתב דהוי כבעה"ב עצמו הגר שם, וי"ל איפוא דאילו לראב"ד עצמו אינו כבעלים כלל אלא כשליח בעלמא].

ויש לדקדק לכא' דהנה מצאנו מחלוקת ראשונים אם אפשר לעשות שכירות בישראל (ונת' במקומו בארוכה, וע"י בשו"ע סימן שי"פ ס"ג שהביא ב' הדעות בזה). ואם נאמר שאפשר לעשות שכירות את"ש כפשטו. אולם לצד דלא מהני שכירות בישראל, יש לעיין דלדעת הראב"ד הניחא אם נאמר דס"ל דהוי כשליח, י"ל שפועל בשביל הגוי לגמרי ולכן מועיל וכידו של גוי, אבל אם הוי כבעלים הלא אינו יכול לפעול בשכירות, ואפשר דמ"מ כיון שבא מכוחו מהני, דכאמור פירשנו דודאי אינו בעלים גמור [אמנם לרש"י שהוא בעלים גמור, יש לדון בזה דמהני שכירות בישראל, והארנכו במקומו בדעת רש"י בזה, ודו"ק]. ועכ"פ למ"ד שמועיל רק שכירות את"ש, דאדרבה מטעם זה גופא שסובר שאין מועיל עירוב כיון דבא מכח הבעלים כן יכול להשכיר כמכח הבעלים.

אמנם יש לדון באופן אחר דלעולם יועיל כאן השכירות אפילו כשבעלמא לא מועיל בישראל, והוא על דרך שראיתי להה"מ על הרשב"א (בהוצאת מה"ר קוק) שביאר ע"פ גדר השכירות דעירובין, שכתב הרמב"ם דהוא כמו היכר וסילוק, ואינו ככל שכירות בעלמא, וא"כ גם כאן א"ש דאינו שכירות רגילה אלא סילוק בעלמא, וזה שפיר מהני גם בשכירו ולקטו, וכיון דהוא כבעלים קצת מהני לזה, ואף אמנם דהוי כבעלים אולם אינו כישראל גמור, ומ"מ הוי דירת גוי ומהני ליה [ונראה לבאר דאף אמנם דבעלמא אינו מועיל בישראל, אולם זה רק בדירת ישראל שהוא דירה מעלייתא ולא מועיל לה סילוק, משא"כ בדירת גוי שאינה דירה, ואף שנתונה לישראל אינו לגמרי שפיר יכול להועיל השכירות], ועפ"ז כתב שם דאת"ש משי"כ המאירי בחידושי דשוכרין ככה"ג גם מישאל, ולהני"ל את"ש דכיון דהוא בעלים ופועל מכח הגוי שפיר מהני גם בשבת כמו הגוי, ובנוסף למשי"כ שזה אינו שכירות גמורה אף כביטול וסילוק רשות [ועיין שם לדון לומר דה"ה שיועיל לשכור בפחות משו"פ כמו גוי, עיי"ש, אולם לענ"ד בזה יש לדחות דהתם שאני דצריך שויות ממון, וכלפי הישראל שו"פ אינו כלום ולא יועיל, ועמ"ש"כ במקומו לדון אי יועיל עכ"פ לענין סילוק].

ויש לעיין בשכירו ולקטו של ישראל אם מהני לערב, דברשב"א משמע דדווקא לפירוש רש"י לא מועיל עירוב שכיר ולקטו אם אין לו שם מקום פיתא או לינא, דדווקא בגוי הקילו ולא בישראל, אבל לדעת הראב"ד שהוא פועל במקום בעה"ב אפשר דאה"נ שיועיל גם בשכיר ולקטו בכל אופן, אולם י"ל דאדרבה ק"ו שלא מועיל, ויש לדחות. ואף אמנם שיש לחלק דמ"מ זו קולא מיוחדת והקילו רק בדירת גוי, שכולה גזירה בעלמא, משא"כ בישראל שדירתו דירה, אולם מצד הסבא לכאורה אין לחלק כ"כ דמ"מ הוא עומד במקומו והוא כבעלים שפועל בשבילו (וכל החילוק בין דירת גוי לדירת ישראל, הוא רק לפרש"י שנתנו קולא שא"צ פת ולינה ונחשב כדר שם בכל גונוי), שבהריטב"א כתב דבשכ"ל של ישראל מהני רק אם יש לו מקום פת [ומה שאמרו דשכ"ל נתון עירובו ודיו היינו כשהבעלים ישראל].

ואכן מצאנו עוד להמאירי להלן (דף פ.) בשם הראב"ד דאמנם אשתו של אדם מערבת שלא מדעתו, אבל שכירו ולקטו אינם יכולים לערב ולא להשכיר אם בעה"ב גילה בדעתו שלא לערב, וביאר המאירי שכל זה בודאי אינו אלא בשכירו ולקטו ישראל ולא בשל גוי, דבגוי בודאי אף שמוחה בו אפשר לערב ולהשכיר, ע"כ. ויש לבאר, א'. דה"ט דדווקא בגוי הקילו וכמשנ"ת לעיל, דבלא"ה אינו אסור אלא משום גזירה. ב'. דלכא' כ"ז מתאים רק אם נאמר דלא הוי ממש כבעלים, וכיון שבא מכח הבעלים (כעין ידו של בעה"ב), א"כ אינו יכול לפעול כאשר זה בעל כרחם, אולם אם נאמר דהוי בעלות גמורה למה לא יועיל בעל כורחו, ויש לומר דמ"מ הוא נעשה לאחר נתינת הרשות, ומה שיש לדון שיועיל הוא לצד דהוי בעלות מכח הבעלים האמיתיים.

שצדוקי אינו כנכרי, והביא ראייה ממעשה שהיה, וע"ע שם במח' ר"מ ור"י בברייתא, ובפרש"י כאן במשנה ביאר דר"ג סבר צדוקי אינו כעכו"ם, והוסיף שמ"מ לגבי כותי גם ר"ג סובר שהם כגויים וכת"ק, משום שהם כגירי אריות ואינם גרים גמורים, אבל צדוקי ישראל הוא ונהפך למינות וכו', ולכן דינו כישראל, ע"כ. וכתבו התוס', א'. דלגבי ת"ק שהוא ר"מ ודאי שכותיים גירי אמת, ואעפ"כ דינם כגויים (ובהו כשלעצמו י"ל שאף רש"י מסכים, ולא פירש כשיטתו אלא לגבי ר"ג, וכמו שהביאו שם). ב'. ולגבי ר"ג, לדעת רש"י הרי הם כגירי אריות, וע"ז חלקו התוס' דמוכח בכ"מ דאף לר"ג כותים גירי אמת הם, וע"ע שם לגבי רש"י, ועכ"פ תמיהת הב"ח ה"ל בשיטת ר"מ ל"ק לרש"י, דבזה אפשר שגם הוא מודה דס"ל לר"מ שהם גירי אמת, וכמו שביארו תוס' דרש"י קאי רק לשיטת ר"ג דמפליג בין צדוקי לכותי, אבל על רבינו יהונתן קשה, וע"ז כתב דקאי לפי האמת.

ויש לדקדק, דהנה בגמרא (סח): הקשו צדוקי מאן דכר שמיה, ותירצו דחסורי מיחסרא וכו', וצ"ב הלא צדוקי שפיר נכלל במה שאמר ת"ק מי שאינו מודה בעירוב, ושפיר קאי ע"ז ר"ג צדוקי אינו כנכרי, ומצאתי בגאון יעקב כאן שביאר צדוקי לאו בכלל אשאינו מודה בעירוב, שהרי לא רק בעירוב אינו מודה, אלא הוא כופר בכל התורה כולה, עיי"ש. ולפי"ז הא דואי מוכח גם מגמרתו דלפי ר"מ כותי גירי אמת ורק בעירוב אינם מודים, אולם ז"א מוכרח דהא אף למ"ד גירי אריות הלא מ"מ הם עצמם מחזיקים את עצמם בכמה דברים כיהודים, ושפיר י"ל שרק בעירוב אינם מודים, ועוד היה אפ"ל בעיקר הדבר דמה ששאלו צדוקי מאן דכר שמיה, היינו דלשון מי שאינו מודה קאי בעלמא על כותי, כשם דבר, וי"ל.

ועיין בחי' הרשב"א שהביא שיטת יש מפרשים צדוקי הוי מודה עירוב (ומתוך בזה מה שהקשו חסורי מיחסרא, והיינו משום צדוקי אינו בכלל הא דאינו מודה בעירוב שהזכירו ברישא), ובין לר"מ ובין לר"ג כותי כגוי, וגירי אמת הם, אבל צדוקי אינו כגוי וכו', וכה"ג כתב הריטב"א, והוכחתם ממה שהגמ' (לעיל לא): אמרה שמאן אינו מודה בעירוב היינו כותי, ולא הזכירה צדוקי, ומשמע איפוא צדוקי אינו בכלל אינו מודה בעירוב בעיי"ש, ולפי"ד הגאון אין הוכחה, דאדרבה י"ל בהיפוך שהוא גרוע טפי. ועוד נ"ל דאטו כי רוכלא ליחשיב וליויל כל אלו שאינם מודים עירוב, והלא ישנם סוגים רבים של מינים ואפיקורסים וכו', ולכן נקט צדוקי, שבכמה מקומות במשניות בסדר זרעים ובברכות וכו"ל נקטו כותי בדבר שיש לדון בו בין גוי לישראל.

והנה במשנה ראינו ב' דעות, דעת ת"ק שכותי דינו כעכו"ם וצריך שכירות, וכמו"כ צדוקי דינו כעכו"ם, אבל ר"ג סובר שצדוקי אינו כעכו"ם ומועיל ביטול רשות, ונחלקו הראשונים בביאור המחלוקת, שרש"י מפרש שר"ג חולק רק לגבי צדוקי שאינו כעכו"ם, אבל לגבי כותי הוא מודה שדינו כעכו"ם משום שהם גירי אריות. אולם התוס' חולקים וסוברים שר"ג חולק גם לגבי כותי וסובר שדינו אינו כגוי, שהרי מוכח בכ"ד שדעת ר"ג דכותים גירי אמת הם, עיי"ש. וכן הסכימו כמה ראשונים לדברי תוס', ובשיטת רש"י עמש"כ תוס' שם ובמפ', ומה שהניא את רש"י לפרש כן, הוא משום דבמשנה מוכח דלא איירי ר"ג אלא לגבי צדוקי בלבד, וכן מוכח בהדיא להלן (סח): שאמרו חסורי מיחסרא צדוקי וכו', ולא הזכירו כותי כלל, אבל התוס' ס"ל דודאי כותי ג"כ בכלל, ומה שלא הזכירוהו עיין בתוס' ב' תירווצים.

בתוס' ד"ה הדר הקשו דמשמע דראב"י שאומר עד שיהיו ב' ישראלים אוסרים קאי גם על עכו"ם וגם על מי שאינו מודה בעירוב שהזכיר ת"ק, ולפי מה שביארו בגמ' המחלוקת היא במה יש חשש שלא ילמד ממעשיהם, וס"ל לראב"י דאחד לא יגור עם העכו"ם משום דחשוד על שפיכות דמים, וכל החשש רק בשניים, ולפי"ז קשה דהלא בכותי אין חשש דשפיכות דמים (כדמוכח בע"ז טו:), וא"כ גם באחד שדר עימו היה לנו לגזור, ותוס' כתבו לצדד.

א. דכ"ז לצד דכותי גירי אמת הם, אבל למ"ד כותים גירי אריות, אפשר דחשידי על שפיכות דמים ג"כ, ושוב דחו דל"מ כן בגמ' [והיינו ממש"כ בגמ' דכותי אינו חשוד, ומה שאמרו שאסור למכור לו בהמה היינו כדי שלא ימכרנה לעכו"ם, ומשמע דבעצמו לא חשיד כלל, ויל"ד דאע"פ שההיא שהביא תוס' היינו מצד איסור רביעה ולא שפיכות דמים (אמנם באמת יש שם כמה הוכחות דבכתי לא חיישינן על שפיכות דמים), אולם מוכח שם בגמ' דיש ללמוד זה מזה, שהרי הביאו שם ברייתא דאין מוכרין להם לא זיין ולא כלי זיין וכו', וע"ז אמרו דלא חשידי ותליא זב"ז, ומוכח שם גם מברייתא זו בסתמא שכותי בכל אופן אינו חשוד לא על ג"ע ולא על רביעה, וגם מסתמא אם אינו חשוד על הרביעה כ"ש שאינו חשוד על שפיכות דמים, וע"ע בתוס' ר"פ].

ב. ותירצו התוס' דעיקר תקנה משום עכו"ם איתקן שמא ילמד ממעשיו ולא משום צדוקי וכותי, ואגב שאסרו בעכו"ם אסרו נמי בכותי, וכיון שלא נאסר אלא ע"י עכו"ם לא החמיר בהן יותר מבעכו"ם, וכה"ג תירצו שאר ראשונים כיעוין ברשב"א ריטב"א ור"ן, וכ"כ בתוס' הרא"ש, וביאור הדברים כמש"כ בתוס' ר"פ דודאי מן הדין לא היה לנו לאסור בצדוקי וכותי, כיון שמה שאסרו בגוי היינו משום דגורו שמא ילמד ממעשיו, וטעם זה לא שייך בצדוקי וכותי, מפני שאין מעשיהם מקולקלים כ"כ, ואינם עושים כ"כ כפרהסיא (כמש"כ בנדה לג: גבי צדוקים שמתיראים מן הפרושים), וא"כ מן הדין לא היה לאסור אלא שגורו בהם אטו גוי, והאיל ומעשיהם מקולקלים במקצת ולכן השוו אותם לגוי, וממילא כיון שלא נאסרו אלא בדרך אגב אין נכון לאסור בהם יותר. אלא שיש להקשות ע"ז דהריטב"א והר"ן כתבו דאפילו ביתוסים אינם מתיראים מן הפרושים, וכ"ש כותיים שאינם יראים, ולפי"ז הלא א"א לתרץ כן, אולם באמת הריטב"א בכ"מ ג"כ תרץ כהתוס' שלא גזרו על הצדוקי וכותי אלא אטו גוי, וכאמור זה קשה דהלא לפי"ז שהם ג"כ לא מתיראים היה לנו לאסור עליהם כמו בגוי, ולא רק אטו גוי. וי"ל דמ"מ אין מעשיהם מקולקלים כמו גוי, שכך היתה המציאות, א"נ שיותר היה שכיח שידורו עם הגויים ומצויים בכ"מ, ולכן עיקר הגזירה היתה עליהם (ועיין בחזו"א סימן פ"ז סק"ד בסוף דבריו בסוגריים, ואין מזה שום ראייה), ודו"ק.

וברמב"ם (פ"ב ה"ב) כתב ששכ"ל של גוי בין אם הוא ישראל ובין אם הוא גוי משכיר את רשות אדונו שלא מדעתו, וכתב בב"י (סימן שפ"ב) ד"ה אבל הרמב"ם, דס"ל להרמב"ם כהראב"ד שאינו יכול לעשות אלא שכירות, כמו הבעה"ב [וכ"ה בסמ"ג כדברי הרמב"ם, וכן נקט הבה"ג כדעת הראב"ד שצריך שכירות, ועמש"כ בזה בנתיב"ב על הרשב"א שם], והקשה הבי"ת תרתי, חדא דהלא אמרו שאשתו של אדם מערבת לו שלא מדעתו, ואם הוא מוחה אינה יכולה לערב, ואשה לא גרע משכ"ל, דודאי עדיפא טפי, ואיך כתב הרמב"ם (שם) לענין בעלים גוי שהשכ"ל יכול להשכיר בעל כורחו, ועוד קשה דלמה לא כתב דין שכ"ל לגבי ישראל (ועי' בעצי אלמוגים דזה כלול במש"כ בפ"א), ולכן כתב הבי"ת צריך תרתי, גם שכירות וגם עירוב, עיי"ש. והיינו דשכירות לבד צריך בשביל הגוי (שהרי אינו יכול לערב דלא בר הכי), ועירוב צריך בשביל ישראל (שהרי הרמב"ם לשיטתו ס"ל דלא מהני שכירות בישראל, וכמש"כ בב"י סימן שפ"ב), ודו"ק.

ובביאור הגר"א (ס"א) כתב דבאמת הרמב"ם ס"ל לגמרי כהראב"ד, ומיישב קושיית הבי"ת דבאמת כמו שבאשתו לא מהני בעל כורחו, גם בשכ"ל של בעלים נכרי מהני מחאתו של הגוי, וכמו"כ מיישב שם דל"ק למה לא הזכיר הרמב"ם דין שכ"ל בישראל, דאד"ג דזה בכלל מה שכתב באשתו (ואין צריך למש"כ העצי האלמוגים ה"ל בדיבור הקודם).

ובאמת סברת הבי"ת צ"ב, דאם ס"ל להרמב"ם דהוא כבעלים והגוי מסולק מכהן אזי יועיל העירוב בלבד, ואם הוא כשלוחו הלא יועיל השכירות, וגם צ"ב דהא הקשה הרשב"א דאיך יכול לערב והלא אין לו מקום פיתא ולינה, ואין לומר דהקילו דהא הכא מחמיר טפי, ואפשר דהקילו שיועיל מכל מקום (ותלי ב' הדרכים של הקה"י ה"ל, ועיין).

ונראה לבאר דס"ל דרך נוספת שאינו נחשב שבעה"ב העיקר או השכ"ל"ק העיקר אלא תרתייהו איכא, והרי הם מעורבים בחלק החצר, וממילא צריך לפעול גם מצד חלק היהודי שאסור (ולכן צריך עירוב, והא דלא מהני שכירות הוא משום שיטת הרמב"ם דלא מהני שכירות בישראל), וגם צריך לתקן את חלק הגוי ולכן צריך שכירות, ומה ששאלנו דהלא אין מקום פיתא ולינה, יש לומר ע"פ האמור דהם נחשבים כאחת, ונמצא שהיהודי מעורב בו חלק הגוי שהוא יש לו מקום פיתא ולינה, ודו"ק.

ובכ"ח הביא דברי השו"ע שהביא ב' הדיעות, וכתב דלענין הלכה נראה דלכתחילה צריך תרתייהו, דאע"פ שהגוי משאיל לישראל מקום ברשותו להניח שם חפציו, צריך לשכור מישראל זה רשותו של גוי, וגם צריך לתת עירוב כיון שהוא ישראל, ע"כ. ולכא"ו דברים אלו הם גופא דברי הבי"ת בדעת הרמב"ם דבעינן תרתייהו שכירות ועירוב, אולם נראה דהב"י דן מבחינה אחרת דלעולם הגוי נחשב מסולק מאן, אולם מ"מ מה שצריך שכירות הוא מפני שכח הגוי נמצא בישראל, שהרי ישראל קיבל כחו מכה הגוי, ולכן צריך להתיר את חלק כח הגוי שבו, וגם צריך להתיר את העירוב מצד כח הישראל שבו, אבל הבי"ח מיייר שצריך להתיר גם עירוב וגם שכירות מכה שם בבעלים הנפרדים, והיינו מכה הגוי שיש צד שהוא נמצא כאן בבעלותו וגם מכה הישראל, ודו"ק.

ובשו"ע (סימן שפ"ב ס"ב) כתב בהא דאחד מבני החצר ששאל ממנו מקום, והביא ב' דיעות, בתחלה סתם דהו"ל שכירו ולקטו ומשכיר שלא מדעת האיני יהודי (ופירש המשנ"ב משום דלא עדיף הישראל העומד במקומו מהעכו"ם שצריך שכירות), ושוב כתב דיש אומרים שאינו צריך להשכיר אלא נותן עירובו ודיו, ע"כ. וכפי הכללים הידועים לנו סתם ויש הלכה כסתם, וא"כ צריך שכירות (ואכן כמו שהבאנו לעיל כן דעת הרבה הראשונים, ובהם הבה"ג ורמב"ם ועוד), ועיין במשנ"ב (סקמ"א) שכתב דלכתחילה נכון לחוש לסברא הראשונה, עיי"ש. ויש להקשות דלכאורה זו חומרא דאתי לידי קולא, דהא הבאנו לעיל (בסימן ש"פ ס"ג) שאם הישראל אינו רוצה לבטל להם רשותו אלא להשכירו י"א שמועיל כמו ביטול וי"א שאינו מועיל, עיי"ש. וכפי הידוע בבה"ג דיש ויש, הלכה כו"ש בתרא שאינו מועיל שכירות, והשתא אם הוא יעשה שכירות ולא עירוב, הלא אינו יועיל לפי דיעות אלה, דכיון שסוברים שצריך עירוב היינו מפני שהוא עומד בפני עצמו במקום הבעלים, וא"כ צריך דווקא עירוב ולא שכירות. אולם באמת על המשנ"ב ל"ק, דהוא לשיטתו פסק לעיל (שם) בשם הרבה פוסקים כהמנ"א דבחול ודאי מועיל שכירות, עיין שם, ולכן פסק להחמיר שצריך שכירות, והיינו דבזה מהני לכל הדיעות שאף לדעה שניה יועיל, וזה מלבד שכאמור דעת רוב הראשונים כדעה הראשונה, ולדידן כן הוא עיקר שצריך שכירות [ולענין שכירות בשבת נת' לעיל משם המאירי שיש להקל גם כאן לשכור בשבת, וצ"ע, ולענין בפחות מש"פ נלע"ד דלכו"ע אינו מועיל, משום דבישראל לא חשיב מידי].

בענין צדוקי ואינו מודה בעירוב

במשנה (ר"פ הדר) הדר עם העכו"ם בחצר, או עם מי שאינו מודה בעירוב, הרי זה אוסר עליו לטלטל עד שישכור הימנו רשותו, וכמש"כ רש"י. ומה שאמרו או עם מי שאינו מודה בעירוב, כתב רש"י דהיינו כותי, וכמו שאמרו בפרק בכל מערבין דלשון זו מי שאינו מודה בעירוב נאמר על כותי, ובפירוש רבינו יהונתן הוסיף על זה דסבירא לן כותים גורי אריות הם וכעכו"ם נחשבים לגמרי, ומשמע שעצם הדבר שאינו מודה בעירוב, אינו גורם לזה שלא יוכל לבטל רשות אלא רק שכירות, שהרי בישראל מומר בעלמא שאינו מודה בעירוב יכול לבטל רשות, למרות שהוא אינו מודה בעירוב, וא"צ דווקא שכירות, משא"כ כותי שהוא כגירי אריות.

ובהגהות הב"ח על הרי"ף (אות ה) תמה ע"ד רבינו יהונתן דהלא ר"מ ס"ל שכותים הם גירי אמת כמבואר בב"ק (דף לח:), וס"ל נמי דצדוקי הרי הוא כנכרי, ואע"פ דישאל הוא כדאימת חסורי מיחסרא וכו', וכתב הבי"ח דאפשר שפוסק כהרמב"ם והרא"ש דס"ל דצדוקי אינו כנכרי, וכותי הרי הוא כנכרי, ורש"י פירש בזה לפי האמת, ע"כ.

והנה במשנתנו אמר ר"ג מעשה בצדוקי אחד שהיה דר עימנו במבוי בירושלים וכו', והקשו בגמ' (דף סח:): צדוקי מאן דכר שמיה, ופירשו דחסורי מיחסרא, דלת"ק צדוקי הרי הוא כנכרי, וע"ז בא ר"ג לחלוק

ובלא"ה דעת הרשב"א בתשו"ח סימן ח"ה סימן ה' דמהני גם בעל כורחו של הגוי, וכמו שהבאנו לעיל כמוכא בב"ח סימן שפ"ב, וכן פסק בשו"ע ס"א (ועיין בב"ח דלא מהני בע"כ ורק שלא מדיעתו, ועי' בט"ז ש"א), וכן הסכים המשנ"ב שם (סקל"ד) ובשע"ז שם בשם האח' ודלא כב"ח, וביאר דכיון דמעיקר הדין אין דירתו אוסרת אלא כדי שלא ילמוד ממעשיו, הקילו שיהיה שכירו כבעה"ב לענ"ז.

ענף ב

וכעת נבא לבאר שוב את דיעות הראשונים ע"פ מה שמצאנו כעת עוד בדברי המפ', דהנה כאמור נחלקו רש"י והראב"ד אם ישראל שהוא שכירו ולקטו של גוי יכול לערב, שדעת רש"י שיכול לערב אע"פ שהבעלים עצמם הוא גוי ואינו בר עירוב, אבל דעת הראב"ד שכיון שהבעלים גוי אינו יכול לערב אלא רק להשכיר, ודווקא שכ"ל ישראל של ישראל הוא יכול לערב.

וכפי שביארנו דרש"י ס"ל להשכ"ל מסלק את הגוי מכאן ונעשה כבעל הבית גמור, ולכן יכול גם לערב שהרי הוא ממש במקום הבעלים (ואפשר דה"ה שכירות ה"ל גבי שכירות בישראל). אבל הראב"ד ס"ל דהוא עקין שלוחו ופועל בשביל הגוי, ולכן אינו יכול לעשות עירוב אלא רק שכירות, וכעת מצאתי שכן ביאר עד"ז בב"י (סימן שפ"א) שרש"י סובר שעי" השאלת מקום נסתלק הגוי השכ"ל"ק נחשב כבעלים, וס"ל לרש"י דשאלה ושכירות ממש, אבל הראב"ד ס"ל ששאלה אינו כבעלים ממש ושכירות מקום דעלמא.

ובקהילות יעקב (סימן י"ז) עמד ע"ד הרשב"א (והוא בביאור שיטת רש"י), דחז"ל החשיבוהו כבעה"ב דעלמא וכישראל הדר שם, וביאר דאילו היה עושה שכירות היה אפשר לומר דהוי שלוחו (וכמו שכתב הטור), ולכן מהני כאילו בעה"ב עצמו משכיר, אולם במה שהשכ"ל מערב הלא ודאי אינו כשליחו, שהרי הנכרי עצמו אינו יכול להתיר הטלטול ע"י עירוב, שאינו בתורת עירוב כלל, אלא על כרחך שכל האיסור של הגוי פקע ע"י השכ"ל שנמצא כאן [וכבר הערנו לעיל דא"א לומר דהוי כשליח מה"ט, אמנם מה שהקשינו עוד דבכלל אין שליחות לגוי כמבואר רפ"ב דקידושין, הא ל"ק שהרי גם שיחשב כבעלים אינו כן, אלא חז"ל הם שהקילו, וה"ל לענין שליחות, וכבר מצאנו סוג שליחות בגוי, כמבואר בב"מ דף ע: ע' גבי שליחות לחומר]. עוד העיר הקה"י (שם באות ב') דהא מהני גם בעל כורחו של בעה"ב, וכמש"כ בשו"ע, ובודאי אינו כשליח [וכה"ג הערנו לעיל, שדעת כמה ראשונים שמועיל בעל כורחו, ואף החולקים ע"ז ג"כ אפשר שיוודו לגדר זה דל"ח שליח]. וע"ע בביה"ל (שם ס"ג) שהבין אכן שפשוטו שהוא מדין שליחות, ולכן הקשה דהא בעה"ב מוחה עיי"ש, וכתב הקה"י דאפילו אם נימא הכי בשכירות, מ"מ בעירוב ודאי שאינו כשליחות, וצ"ע שכן מבואר בפ"י רבינו יהונתן דההיתר מצד הדגוי כמסולק.

ועל כן בעצם ההיתר דשכ"ל, ביאר הקה"י בדרך א' בתח"ד אות ג', דאף אמנם שיש כאן גוי וישראל יחד, מ"מ חז"ל החשיבו את הישראל כנר שם, וכי הוא הבעלים, והגוי כמסולק ממילא, ומאחר שהחשיבוהו בעלים צריך ליתן עירוב, ועכ"פ עיקר ההיתר הוא בעצם מה שנחשב שהישראל גר, והעכו"ם כמסולק. וע"ע מה שהאריך שם בביאור דברי הבי"ת גבי שאלת מקום, ובדין שכירות לענין שכירות ועירוב, ושוב הביא הקה"י באות ו' דברי הרשב"א, והקשה דלפי הדרך ה"ל שהגוי מסולק כשיש שכ"ל, א"כ תתפרש קושיית הרשב"א דלמה נתנו עירוב, היינו שלא יצטרכו, ולמה החמירו, וז"א, דא"כ מה תירץ הרשב"א דהקילו, וביאר דתרויהו איכא, דאמנם הקילו שיחשב בעלים, אולם מ"מ לא די בכך וצריך שיתן העירוב [ומה שמועיל בכל ה"ל דהישראל נחשב כגר שם, וגובר על העכו"ם, יש להבין כפשוטו דחז"ל העדיפו דירת ישראל שהיא מדאו', יותר מדירת גוי דבעלמא ל"ח דירה, ולמרות שגם הישראל אינו דירה גמורה העדיפו זאת].

ובדרך ב' כתב הקה"י (אות ז') דיותר נראה לפרש דהרשב"א סובר שמה שהנכרי אינו אוסר כשיש שכ"ל"ק, אינו מעצם המצאות היהודי דהוי כבעלים, אלא משום שהעירוב מתיר, ואע"פ שהגוי עצמו אינו בר עירוב, מ"מ מעורב באותה דירה גוי וישראל, ובכה"ג מועיל העירוב, ואע"פ שהוא דבר תמוה מאד שהעירוב יועיל בכדי שהנכרי לא יאסור, ומ"מ זה מוכרח לכאורה בלשון הטור שכתב שהשכ"ל"ק דר עימו בביתו ונותן עירובו "בשביל"ו (דהיינו בשביל הגוי), וכן אחי"כ כתב הטור דכ"ז כה"ג דמזוז "כשלוחו", אבל אם יחד הכותי מקום וכו', אין הישראל יכול לערב "בשביל הנכרי", ע"כ. הרי שעירוב זה מועיל כשליחות בשביל הגוי, ואף שבסברא הדבר תמוה מאד, מ"מ כ"מ לכאן בדבריו, וכן י"ל בכוננת הרשב"א, וצ"ע. והנה ברש"י דף עד. כתב שהישראל ששאל מקום הוי כשכירו ולקטו של גוי, ונותן עירובו ודיו (וגם לשון הגמ' נותן "עירובו" יש לדייק כדלהלן), ומשמע לכא"ו שבכה"ג העירוב מועיל מצד השכ"ל"ק עצמו, דהיינו שהעירוב הוא בשביל עצמו, דנותן "עירובו" קאמר, אולם להלן דף סו. בשכ"ל"ק של גוי אם גוי הוא כתב רש"י דמשכיר רשות אדוניו עיי"ש, ולעיל בעירוב ודאי א"א לומר דנותן עירוב אדוניו שהרי לא שייך אדונו בזה, ורק בשכירות כתב כן [ויש לעמוד מזה על ב' הביאורים של הקה"י ה"ל, א"כ נחלק בין עירוב לשכירות]. אולם היא גופא צ"ב מהאיכא תיתי לחלק, ויש לומר דבעירובין נתחדש שיוכל לפעול מצד עצמו, משא"כ בשכירות שעיקר הדירה של הגוי, ואפשר עוד דבאמת מהני גם בשכירות מצד עצמו, אלא שבזה שייך להוסיף תועלת נוספת, והעירוינו דיש בזה תועלת גם לצד דלא מהני שכירות בישראל, ובשכירות שייכים ב' הדרכים, ודו"ק.

ולסיכום דעת רש"י (ודכותיה ס"ל להתוס' בדרך סו. ד"ה מערב, ולהלן בע"ב, וכן דעת הרא"ש הטור, וכמו שהזכיר כ"ז הבי"ח בסימן שפ"ב ד"ה וכתב עוד ב"י, וכן ס"ל לר' יהונתן, וכן פסקו האי"ז והרא"ז ורי"ז) דשכיר ולקט ישראל ששכיר אצל הגוי יכול לערב, אבל דעת הראב"ד (וכן הסכים הרשב"א בכ"מ דכותיה כיעוין, ובדברי נתיבות הבית על הרשב"א בעבוה"ק ש"ד אות ק"א שהאריך בזה מכמה מקומות, וכן דעת הר"ן, וכ"כ הריטב"א והמאירי), דאינו מערב אלא משכיר.

הערות והארות

אברכי ורבינו הנולדים
"אליבא דהלכתא"

סימן שמ"ו

יסוד נפלא בגדרי מחיצות רה"י

הנה בפשטות נראה שגדר רה"י לענין שבת היא מקום שמוקף מחיצות הוא רה"י, ובוה תלוי כל חלות רשות היחיד, דאם המקום חצוץ ע"י מחיצות מסביביו בזה הוא מובדל להיות רה"י, כך ההבנה הפשוטה.

אבל אחר העיון בהרבה סוגיות בידינו מחיצות נראה שמוכח דחלות רה"י תלויה גם בעשיית האדם את המחיצות, שבוה הוא **מייחד את המקום ומבדיל אותו במחיצות**, ולכן יש חשיבות לעשיית האדם את המחיצות ולא רק מה שיש למקום מחיצות סביבו.

דהנה בגמ' בעירובין בדף ט"ו יש ה"א דגם במחיצות יש דין שאם **נעשה מאיליו לא היא מחיצה**, ומבואר שהיה צד לגמרא דלא סגי במקום מוקף מחיצות להיות רה"י, אלא צריך כוונת אדם לגדור את המקום.

ובראשונים [הביאם הבה"ל בס"י שמו" סעיף ג'] מובא חילוק דמחיצות ובעשות בידי אדם אמרין אתו רבים ומבטלי מחיצתא, משא"כ העשויות כפי שמיימ, או שבידי אדם אין להם שיעור להיקפם ובידי שמים יש להם שיעור.

ובעירובין דף פ: הקשתה הגמרא איך עושים לחי בע"כ של אחד מבני המבוי, לכאורה מבואר מכאן שסברה הגמרא [ולפרש"י אף בתירוץ לא חזרנו מזה] **דאי אפשר לעשות מחיצות בעל כרחו של הדר במחיצות** [ואולי במחיצות גמורות מודה רש"י דמהני אפילו בעל כרחו של הבעלים, ודוקא לחי שהוא התחלת מחיצה ואינה מחיצה גמורה בזה יש סברה דלא מהני אם אין הדר בתוכה עשאה לשם דירה], חזינן דלא עצם המחיצות פועלות דין רה"י.

וכן בדינים דרבנן קיי"ל שמקום בשטח יותר מב"ס **שלא הוקף לדירה** דינו ככרמלית [ועצם דין זה מוכיח שיש חשיבות במחיצות שגודרות מקום לשם דירה, ובלא זה לא היה רה"י, ובמקו"א ביארנו שזה גדר הגזירה להחשיב כרמלית כל מקום שאינו מקום דירה שהוא מתנאי רה"י, דוק]. ומבואר בכמה דוכתי שלא סגי בזה שהמקום יהיה מקום דירה אלא בעינן **הוקף לשם דירה**, וישב ולבסוף הוקף לא מהני, ולכאורה מה אכפ"ל שלא נעשו המחיצות לשם דירה, סו"ס **השתא** יש במקום זה **השתמשות** של דירה, וזה מוכיח שרה"י חלה **בעשיית הגברא את ההיקף** מחיצות.

עוד איתא בגמרא [דף כה]. בדין טח טיט שאינו יכול לעמוד מעצמו שאינו ממעט משטח ב"ס, וכן פסק השו"ע ס"י שנת"ס סעיף ז'. וצ"ע"ג להבין דין זה, הרי סו"ס אחרי שטח בטיט **אין שטח ב"ס**, וא"כ אין כאן מקום שגדול מב"ס, ולמה יגזור חז"ל שהוא כרמלית, והרי אם טח בשעת הבנייה כתב שם הבה"ל בשם הגאון"י דממעט, ומה לי אם טח בשעת הבניה או לאחר מכן. ולכא"ז צ"ל בזה דהטעם בהא דשטח פחות מב"ס לא בעינן הוקף לדירה אינו מחמת מיעוט גודל השטח, אלא זה דין שעשיית מחיצות בשטח קטן כזה נחשבת מצד עצם המעשה כבנייה לשם דירה, משום שמקומות שאינם לשם דירה הם בדרך כלל רחבים יותר, ולכן הגדר בשטח ב"ס הוא דשטח כזה מחשיב את הבנין כאילו **בנה והוקף לשם דירה**, אבל לעולם לא סגי בעצם המציאות שאין בשטח בית סאתיים, אלא צריך **בניה** מפורשת לשם דירה או **בניה** לשטח פחות מב"ס, ולכן אם טח טיט שאינו יכול לעמוד מאילו אע"ג שבמציאות אין כאן ב"ס אבל הכתלים הם חילל עליהו שם של **בנין לדירה**, דדבר שאינו יכול לעמוד לא חשיב בניה, ולכן אין הטיט מועיל להתיר את המקום שלא נבנה לשם דירה [ועיין בסמוך שהבאנו שיטת רש"י דמדאו" בעינן היקף לדירה, ועיין ברש"י בדף כג. שהחמיר לדעת ריב"ב שאפילו היקף לדירה לא מועיל לטלטל אם הוא יותר מב"ס, ונראה שזה לשיטתו דמדאו" יש חשיבות להיקף לדירה, ולכן שטח גדול מב"ס שחשיבות הדירה דידיה קלוש לא מועיל לטלטל בו מדרבנן אפילו בהוקף לדירה. והנה התור"י"ד בסוכה דף מג. חולק על רש"י שכתב דלא הוקף לדירה היה כרמלית מדאו" עיי"ש, ופליג על פרש"י דעמוד דטיט שאינו עומד אינו ממעט, וגם פליג על פרש"י בדעת ריב"ב].

וכן נראה בסוגיית הגמרא בשבת דף צט: גבי כתלי רה"י דינים כרה"י משום הק"ו דלאחרים עושים מחיצה לעצמם לא כ"ש, ונראה שזה סברא בעשייה של הגברא, דאם עשייתו את הכתלים נתנה חשיבות של **ייחוד מקום** על תוך המחיצות [אע"ג שלא עשה בהם מעשה גמור אלא רק הקיף סביבם], כ"ש שמעשיו אהנו למחיצות עצמם לקבוע להם **שייכות לרה"י** [ואין לומר שסברת הגמרא שם היא בגדר **מחיצות רה"י** שהם מתחילות מצידם **החיצון**, ולכן ממילא הרה"י כוללת את המחיצות, חדא ל' הגמי שדנה מכח ק"ו לא נראה כך, ועוד שהראשונים שם התקשו בל' הגמרא **ומוקף לכרמלית ועשאו רה"י**, ועיין תוס' שכתבו דאם היה מקיף בכתלים אלו מקום שהיה רה"י ועשאו רה"י, בזה היה פשוט לגמרא שהכתלים הם רה"י. ועי' רשב"א שכתב דאם הוא בנה את הכותל הזה סביב הכרמלית, בזה פשוט שהואיל נעשה בו מעשה בידיים ודאי שהוא רה"י, וכל הספק הוא בכותל שעמד בצד כרמלית, והוא הוסיף עוד כתלים ועשה באמצעם רה"י. חזינן בראשונים שיש כאן סברות מצד **העשייה של הגברא אם היתה עשייה חשובה או לא**], וזה מוכיח שגדר רה"י תלוי בעשייה של הגברא להחשיב ולהבדיל את המקום.

עוד חזינן דבעינן מקום חשוב וראוי לדירה ע"י המחיצות, דעיין בל' הרשב"א בעבודת הקודש שער ג' פ"א הל"ד שכתב **"בית שאין בתוכו עשרה אין מטלטלין בו אלא בד' אמות, לפי שאין ראוי לדירה והרי זה כרמלית"**, עכ"ל [הקשוני אמאי כל מקום המוקף מחיצות שיש בנייהם

ד"ט על ד"ט הרי רה"י, והרי אינו ראוי לדירה. ואולי יש ליישב הדואל וגם על גבי המחיצות הרי רה"י, ושם הרי אין דבר המצמצם אותם לחלל ד"ט, לכן יש חשיבות למקום זה בכללותו שיש בו אפשרות של מקום שימוש דירה [דאי בעי מנח מידי ומשתמש], ואכתי צ"ע. העירוני דעכ"פ מה הדין אם ע"ג המחיצות יהיה גג הבולט שמונע גוד אסיק מחיצתא, וא"כ אין על גבי המחיצות דין רה"י, אך באמת ברשב"א בעבוה"ק [שער ג' סוף סעיף א'] דייק השערי ציון שסובר גוד אסיק מחיצתא גם מעל גג הבולט וכתב ברשב"א דמעל המחיצות הרי רה"י, וא"ש לשיטתו]. [וכן הוא בפ"י ר"ח בשבת דף ז:]. מוכח מדבריו דבעינן מחיצות ראיות לדירה כדי ליצור רה"י.

וכן הארכנו לבאר בדעת רש"י בכמה דוכתי שמקום שלא הוקף לדירה והוא יותר מב"ס אינו רה"י גמורה **מדאורייתא**, ומבואר דאפילו הקיף אדם בידיים את המקום, מי"מ הואיל ולא עשאו לצורך דירה אינו רה"י. והארכנו להוכיח דהדירה היא מעיקר דיני רה"י, שע"י המחיצות מובדל המקום ונהיה חשוב בזה שעומד לדירת אדם, ולכן מצינו בגדרים דרבנן שמקום שנחשב דירתו של אדם יש לו גדר רה"י אפילו בלא מחיצות. והביאו ראיה לזה מהסוגיא בעירובין בדף ל"ב ע"ב דהנותן עירובי נחשב לו **מקום עירובו כרה"י** אע"ג דאין שם שום מחיצות, ואם לא היה בדאו" משמעות של רה"י ע"י דורות רק ע"י מחיצות לא מסתבר שהיה כזה דין דרבנן. [והעירוני גם בדקדוק ל' רש"י שם "לאו מחיצה איכא, ולא חילוק רשות איכא", דנראה מדבריו תרי אופנים של רה"י]. וכן מצינו בראשונים סברות שמקום דירה הרי רה"י ע"י מחיצות יותר קלות מאשר מקום שאינו דירה, עיין בדברי הרמב"ן בשבת דף ז: שכתב שם דשאני חקק בית **שהוא ראוי לדירה**, לכן המחיצות מצטרפות אפילו במרחק, עיי"ש.

וכן בדף יב: הגמרא מקשה **וכי כבר זו עושה אותו רה"י** - מבואר בגמ' דבעינן להביא ראיה דכבר אינה עושה גדר רה"י, ומאי ס"ד. וגם בדברי הברייטא גופא מוכח כן, דקאמרה 'בין עירבו בין לא עירבו, מוכח דיש בזה חידוש. ומבואר דיש גדר שכבר יכול לעשות רה"י, וחזינן דקביעות מקום ליחיד לשימוש ולדירה זה גדר של רה"י, ודו"ק.

ועיין בסוכה דף יט. בסוגיא דפסל היוצא מן הסוכה שפרש"י שם דהה"ו דלא מהני משום "מוכח מילתא דבאפי נפשיה היא", וכע"ז כתב ברא"ש בפ"ק אות ג'. ואע"ג דכשאנו מוקף לדירה בה"ל שבת זה חסרון דוקא בפחות מב"ס, שאני הכא שחסר מחיצות ממש שהרי יש רק **דופן אחת** בפסל היוצא.

אברהם יחיאל הלר הכהן - אופקים

סימן שמ"ט

בענין אמות מצומצמות או מרווחות לענין מקומו של אדם ובשאר דוכתי

סימן שמ"ט סעיף א': כל אדם יש לו ארבע אמות ברה"י שיכול לטלטל בהם, וכ' המ"ב סק"ב שהר"א מצומצמות. דבר זה פלוגתא דר"מ ור' יהודה בעירובין דף מ"ח ע"א, ג' אמות נותנין לגופו ואמה הרביעית לר"מ כדי שיפשוט ידיו ורגליו, ולר' יהודה כדי שיטול חפץ מרגלותיו למראשותיו, איכא בינייהו ד"א מצומצמות. הרמב"ם העתיק דברי ר"מ שהטעם כדי שיפשוט ידיו ורגליו, ופי' הב"י דעתו דאף דבעלמא קי"ל כר"י לגבי ר"מ, הכא ר"מ בעי מצומצמות כפי הרי"ף והרא"ש, וקי"ל דכל שיעורי אמות משחינן במצומצמות לחומרא, ומש"ה פסק המ"ב שהן מצומצמות. ובסק"ה כתב שהרמ"א בס"י שצ"ו לענין ד"א של תחומין פסק דמרווחות יחבינן, הכא לענין העברה ד"א אזלינן לחומרא. והנה הכלל שמודדים במצומצמות לחומרא מבואר בעירובין דף ג' ע"ב שהוא גם במילי דרבנן, ובהכרח שהרמ"א סובר דהני ד' אמות דתליין בשיעור מקומו של אדם לא תליא בשאר מדידת אמות, ופלוגתא ר"מ ור"י לא שייכא להתם, וכמו שרמזו לזה השע"ה"צ שם סק"ג לדברי הגאון"י שתמה על פי הב"י. א"כ לדעת הרמ"א יש להקל גם בהעברה דאורייתא, דכללא הוא כר"מ לגבי ר"י. וצ"ל דמה שהחמיר כאן במצומצמות משום ספיא דאורייתא לחוש לשי' הרמב"ם, וכן נראה בא"ר שהביא השע"ה"צ אות ה' ובדברי הגר"ז שם.

ולפ"י מבואר בהדיא שארבע אמותיו שהתירו לו לטלטל אף בבת אחת, דבוה הנדון בדאורייתא ושייך לילך לחומרא, וכמו שכתב השע"ה"צ אות ג', ודברי הפמ"ג שהביא צ"ע. וכן מסקנת החזו"א בס"י קי"ב ס"ק י"א. והנה בסעיף ד' כ' השו"ע היו שנים מקצת אמותיו של זה בתוך אמותיו של זה וכו', ופי' המ"ב ס"ק י"ד שאחד יש לו דבר מאכל ומונח בתחילת ד' אמותיו, מותר להביא האוכל בתוך הב' אמות האמצעיות. ולכאורה היה משמע מלשונו שאם מונח קרוב לסוף הד"א אין מניעה להוציא מחוץ לד' אמותיו, אבל מהשע"ה"צ אות ט"ז מוכח לא כן, שכתב דכשהיו שלשה, שהאמצעי יכול להוליך שתי אמות עם כל אחד, דה"ה שיכול לטלטל לצד אחד כל הד"א, אלא דאו לא יוכל שוב לטלטל לצד השני כלל, וכשרוצה לאכול עם שניהם בע"כ עליה לטלטל רק מקצת עם זה ומקצת עם זה, עכ"ל. ביאר דבריו שיכול לברור ד"א לצד אחד, ובאופן זה יוכל לטלטל רק לצד זה, הרי שאסור להוציא כלל מתוך ד' אמותיו, ומש"כ במ"ב שהיה מונח בתחילת הד"א כנראה ר"ל שזהו המרחק היותר גדול שיכול להוליך. וכן מבואר בחזו"א ס"י קי"ב ס"ק י"א. ולפ"י נראה דה"ה דאסור לו להכניס מחוץ לד' אמותיו אליו, דכמו שאסור להוציא דדמי כמרשות היחיד לרה"י, ה"ה להכניס היו כמ"רה לרה"י.

ולפ"י משכחת שהשוחקות לחומרא שאסור להכניס לתוך הד"א בשיעור שוחקות, גם אם יש חפץ מחוץ לד"א עצבות אסור להוציא משם ולהלן, דיש להחמיר לשער בשוחקות ועדיין לא יצא ממקומו, והיו לפוסקים לפרש כל זה, וצ"ע.

והנה מבואר מסוגיין שג' אמות שהן שיעור קומת אדם הן מצומצמות, ופלוגתא ר"מ ור"י באמה הרביעית שהוסיפו משום פישוט הידים או שיוליך חפץ, בזה איכא למ"ד דהוי טפי מאמה ועי"כ נעשו הד' אמות מרווחות. ותדע דלא חילקו דלענין ג' אמות של קומת האדם תליא בין היכא דהוי לחומרא להיכא דהוי קולא, והאמה הרביעית בפלוגתא דר"מ ור"י. וא"א לומר דהג' אמות הם בודאי שוחקות, דהרי בעלמא אזלינן לחומרא. ועי"כ דמה שמודדים לחומרא היינו היכא שהוא שיעור משך אמות בזה יש ב' אופני מדידה, בעצבות שדוחק האצבעות זו לזו, או בשוחקות, אבל כשאנו אומרים שיעור קומת אדם ג' אמות ודאי הכוונה שכן משכו של האדם הבינוני מנין ג' אמות, וזה אפשר להתפרש דקאי על אמות כפי שהן בלי שום ריוח בין אמה לאמה, וצ"ע על מש"כ הב"י ביו"ד ריש סימן ר"א בשם הרשב"ץ שכתב דשיעור מקוה מ' סאה שהוא כפי אמה על אמה ברום שלש אמות שנלמד מקרא דכל גופו של אדם עולה בהם הוי לפי אמות שוחקות, כדאזלינן בכל מקום לחומרא בשוחקות, ולפ"י שיעור מ' סאה הוי רק לחומרא, ובכל המשניות שנינו חסר מ' סאה עלתה טבילה ופחות משהו לא, כ"ז רק מספק, אבל אין בעלה לוקה רק כשהוא פחות משיעור מצומצמות, והוא תמוה מאד. ולדבריו שיעור רביעית וכן שאר השיעורים התלויים בסאה, דאמרו בפסחים ק"ט ע"א החשבון במדת אצבעות הכל הוי בשוחקות, והגן לאו ספק אלא בהחלט שהרי תלויים במדת סאה, וסאה לדעתו הוי במדת אמות שוחקות, אבל לפי מה שהיה נראה לולי דבריו הוא בהיפך דשיעור רביעית באצבעות עצבות.

ועיינתי בתשב"ץ גופיה וראיתי שמביא מסוגיין דהכא בעצמה ראיה לדידיה, דמה שאמרו ד' אמות מקומו של אדם הוי במרווחות, ולמד מזה דגם שיעור מקוה כן, וראייתו לא מובנת לי, אבל להב"י ודאי תיקשי שהרי פסק דהכא במצומצמות, וצ"ע.

אברהם אשר זלץ - אלעד

סימן שס"א

בדין גג הסמוך לרה"י

סימן שס"א סעיף א': גג הסמוך לרה"י הואיל ורבים משתמשים בו הרי זה כרשות הרבים, ואסור לבעל הגג להשתמש בו מחצרו עד שיעשה לו סולם קבוע מחצרו. ובמ"ב סק"ג לאו כר"ה ממש, דאי הכי לא היה מהני סולם אלא ר"ל כעין ר"ה. ובשע"ה"צ אות ז' כתב דמבואר ברשב"א דאפי' כשרבים מכתפים עליו לא הוי ר"ה כיון שגבוה י' מצד החצר. דבריו אלו ע"פ דברי הב"י בשם המ"מ שהביא דברי הרשב"א בעבוה"ק שהקשה, מאי שנא מעמוד ברה"י שאינו גבוה עשרה, אכן נשמטו בדבריו כמה חיבות והב"י השלים מדעתו, דהכי קשיא ליה דעמוד ברה"י שמכתפין עליו הוי ר"ה, ולפ"י דקדק השע"ה"צ לנכון דהכא כיון שהבית גודר את החצר לית עלה שם ר"ה, אבל המעיין במקור הדברים בעבודת הקודש יראה דהכי קשיא ליה, מאי שנא מעמוד שאינו גבוה י' דהוי כרמלית [ובמהד' ש"פ תוקן דברי המ"מ ע"פ עבוה"ק]. ולפ"י משמע דאדרבה שפיר אית ליה דסולם ע"י שמונע רגל רבים אהני לבטל שם ר"ה, אלא דקושייתו דהוי כרמלית כיון שאין מחיצות, ומתוך דהוי מחיצת הרשות שדינה כרה"י, וכמו בור עמוק ז' וחוליתו ג' שע"ג החוליא ס"ל דהוי רה"י. ועכשיו דמירי בהכי, אם ע"י כיתור רבים שייך להחשיב ר"ה, בזה לא איירי הרשב"א [ובסברא יש פנים לדמותו לחוליא שאינה גבוהה ג', אך מדברי הרשב"א מבואר דהוי רה"י וכדלהלן].

אכן מה שטרח לדון אי הוי כר"ה או כעין ר"ה, וגם בשע"ה"צ אות ח' הביא מדברי הגר"א שנראה לכאורה שהבין כן דהאיסור מטעם ר"ה או שדומה לרה"י, שלמד מדבריו שבעמוד ברה"י שמכתפים עליו הוי ר"ה מט' טפחים ועד עשרה [ומפורש דעת הרשב"א לא כן כמו שהביא המ"ב בס"י שמה"ה בשע"ה"צ אות ל"ט], כ"ז תמוה מאד, ודבריו סותרים למה שכתב בסמוך בסק"ד שדעת השו"ע ע"פ הרשב"א שבגג עצמו מותר לטלטל, וע"ש בשע"ה"צ אות ט', וכן נראה במ"מ דהרשב"א אוסר להשתמש מהחצר, והרמב"ם חולק שגם הגג עצמו אסור, וא"כ מה שכתבו הרשב"א והשו"ע דהוי כרשות הרבים אין פירושו לדין רה"י אלא דהוי כרשות של רבים, דהיינו שהרשות של הרבים והכוונה לאיסור דירוק, ובוה עד גובה עשרה הוי תשמיש בנחת. ואין מקום לכל הדיון שכתב בסק"ג, וע"צ. (עיקר הדברים בהערות לעבודת הקודש בפירוש עבודת עבודה).

ולפ"י צ"ל דשימוש בני ר"ה בגג בשבת באופן היתר, כגון שמכניס ראשו על הגג ומניח הכומתא וסודרא, שאם אינם יכולים להשתמש בשבת אין מסתבר שיאסור שמושם שבוה, וכמו היכא שמונעים בני חצר מלהשתמש מטעם כופין על מדת סדום, דע"י שאין משתמשים ביום השבת לא חשיב רשות דידהו.

אברהם אשר זלץ - אלעד

סימן שס"ב

הערות על המשכנ"י באו"ח [תשובה קכ"ג] שכתב להוכיח דאפילו נדנדו כל שהו ע"י הרוח פוסל את המחיצה

הנה מה שטען המשכנ"י בסוגיית הגמרא בסוכה דף כד: שדנה אם מחיצה שאינה עומדת ברוח היא מחיצה, איך ס"ד להכשיר את הסוכה אם מתבטל תורת מחיצה ברוח מצויה, הרי אפילו בחששא דבע"ח שמה תמות ושמה תברח פליגי נגאי [בדף כג.] אם פסלינן לסוכה. הנה במסקנת הסוגיא [שם דף כד.] מבואר דטעמו של ר"מ בבע"ח הוא משום מחיצה העומדת ברוח, וא"כ לק"מ אם נכשיר בחשש רוח, דהמשנה משמיעה את עיקר הדין שהסוכה כשרה, ובודאי שצריך לישב בהזירות ולראות שלא יכשל באכילה חוץ לסוכה, וגם נפק"מ במי שאין לו סוכה אחרת.

עו"ל חידוש גדול דלפי המקשן שסבר דמחיצה שאינה עומדת ברוח היא כשרה, יש לומר דס"ל דאפילו בשעה שהרוח מנידתה ואין כאן מחיצה מ"מ לא בטל תורת רה"י ממקום זה, כמו שמצינו בעירובין שיש דין של דלתות **הראויות** לינעל דחשיבי מחיצות אפילו בשעה שהם פתוחות, א"כ כ"ש שמחיצה שעומדת ממש אלא שלשעה קלה הרוח מנידתה, מ"מ המקום נשאר מוגדר מקום מוקף מחיצות, ולכן אכתי דין רה"י עליו [ואם נכונים דבריו שיש לומר דגם כשהרוח מזיזה ומבטלת מתורת מחיצה מ"מ הואיל וזה דבר זמני שיע"י הרוח, ועתידה המחיצה אי"כ מיד לחזור למקומה, לכן גם עכשיו לא בטלה ממנה תורת מחיצה, א"כ בקנה שיע"י צוה"פ שחידש המח"ש דליכא חסרון דזוה ברוח מצויה, א"כ י"ל דליכא חסרון אפילו אם הרוח מנידה את החבל או הגמי שלמעלה מחוץ לב' הלחיים, ובאותה שעה ליכא דין צוה"פ עליה, מ"מ הואיל ויש כאן צורת הפתח כשאין רוח חשיב להיות מחיצה כל זמן עמידתו (וקצת משמע מהמ"ב שהקיל בזה)]. ויש להוסיף בזה דבאמת כשהרוח מנידתה לא מנידה את כל השבלים בכל הצדדים כולם, ועי"ז מתבטלות כל הדי מחיצות, אלא היא פעם מנידה צד זה ופעם צד זה, ופעמים בטל תורת מחיצה מהשבלים שבצד זה ופעמים בצד אחר, וא"כ אע"ג שבכח הרוח לבטל תורת מחיצה מהשבלים והאילנות, אבל לא הכוונה שבמשב רוח אחד בטלים **כל הדי מחיצות** אלא רק חלק מהם, וא"כ שפיר י"ל דלעולם יש סביבו לפחות ג' מחיצות או עכ"פ ב' מחיצות וטפה, ולכן אין כאן חשש שממש הסוכה תפסל ברגע אחד ע"י הרוח, ודו"ק.

והנה לכאורה היה נראה שמה שמחמיר המשכנ"י שלא לעשות צוה"פ קנה שעל גביהן מחבל או גמי משום האי טעמא שאי אפשר שלא ינוע מעט ברוח, זה נגד דברי השו"ע [בסוף סי' שס"ב] שכתב בפשיטות דקנה שעל גביהן סגי בכל שהוא ואפילו בגמי, ולא הזהיר שימתחנו חזק ויבדוק כל שבת שאינו זו מעט ברוח, שזה הרי חשש מצוי שגמי נהיה רפוי עם הזמן. אמנם לפי מה שכתב המחצה"ש שם דבקנה שעל גבי ב' הלחיים אין חסרון שנד ברוח אז אין קושיא על המשכנ"י מסתימת הפוסקים, ומ"מ המשכנ"י עצמו לא ס"ל כסברת המח"ש, וצ"ע בזה.

עוד התעוררתי לדון בדעת המשכנ"י שפוסל מחיצות מסדינים הואיל ונדים מעט ברוח, דלכאורה תמוה איך אפשר לפקפק בכשרות מחיצות מסדינים, והרי בגמרא [עירובין דף צד.] מבואר דבחדר שנפרצה בשבת ג"כ היתה הו"א לקשור גלימא למחיצה, ואיך אפשר לקשרה בשבת עצמה [בלא שום תכנון מוקדם] לסתום פירצה בכותל באופן שלא תנווד כלל. וכן בגמרא [שם פו:] גבי מצאו סדינים פרוסים על עמודים, איך אפשר לומר שהסדינים שהיו פרוסים לאורך החצר לא נדו כלל ברוח. [ופשטות הלשון מצאו סדינים פרוסים משמע קצת פריסה בעלמא, ולא שקשירום היטב בחזקה מכל צד, וצ"ע]. וכן הדין של שירא שמקיפין בחבלים ומקום שהוא יותר מב"ס, איך אפשר לחבל ארוך כל כך שלא ינוע מעט ברוח.

ביאור גדר הדין דבעינן מחיצה העומדת ברוח

הנה בתחילה חשבתי שסברת דין זה הוא שלא יכול להקבע שם של רה"י על מקום שאינו גודר בצורה קבועה וחזקה, דהואיל וברוח מצויה בטלה גדרית מקום זה לכן לא חייל על מקום זה שם של מקום המובדל מסביבותיו, ואינו יכול להחשב רה"י. אבל כבר הוכיח היטב העמק ברכה מהסוגיא דלעיל בעושה סוכה בספינה שאין הסוכה עומדת ברוח מצויה דים, אבל עומדת ברוח מצויה דיבשה, דכשרה הסוכה, והרי סו"ס שכתבנו רוח מצויה דים תסתור את הסוכה, וא"כ אין המקום גודר בקביעות, ואפ"ה יש עליהם תורת מחיצות, חזינו דאין זה הלכה בקביעת המקום בחזקה ובקביעות, אלא זה דין במחיצות כמו שביאר העמק ברכה שזה שיעור בהלכות מחיצה שצריכה לעמוד ברוח מצויה דיבשה. ויש להוכיח בראיה יותר אלימתא מהא דמבואר בעירובין דף מד: הנהו זיקי דהוה שדיין בריסתקא דמחוזא בהדי דאתא רבא מפיריקיה אעלינהו ניהליה, ופרשיי "והיה גודר דשומעי הדרשה באין אחריו, נטלן שמש **והביאן בתוך מחיצות הבאין**", עכ"ל. והרי התם הם הלכו אחרי רבא שנכנס לביתו מבית המדרש, והרי זו מחיצה מהלכת שאינה גודרת כלל איזה רשות מסוימת, ולא זו בלבד אלא שהרי עתידה תיכף ומיד להתבטל שהרי הם הולכים אחרי רבא שנכנס לביתו ומתיישב במקומו, וא"כ מיד **תתבטל** כל המחיצה, ומבואר דאפ"ה חשיבא מחיצה להפוך רה"ר לרה"י, אלמא דאין שום הלכה של קביעות במחיצה כלפי הרשות שהיא באה לגדור.

עוד ראיה עצומה נראה להוכיח מהגמרא בשבת דף ת. גבי כוורת שזוקה לרה"ר, שמבואר שם בגמרא שאם היא גבוהה ז' טפחים ומחצה פטור, וביארו הראשונים משום שיע"י המחיצות שלה הו"א לבוד לקרקע ועי"ז חשיבי כגבוהות י"ט והו"א רה"י, והרי אין לך מחיצות עראיות ובטלות יותר מאלו שהרי הכוורת נופלת לקרקע, ורק רגע אחד היא עומדת בגובה י"ט, ואפ"ה מבואר בראשונים שיש דין מחיצות על מחיצות הכוורת, והוא הכוורת רה"י ע"י מחיצות אלו, והרי אין לך מחיצה שאינה עומדת ברוח מצויה גדולה מזו שהיא באויר ונופלת מיד

[וראיתי בספר 'האיר יוסף' בשם הגר"ק שתיריך דסגי במחיצות כאלו כדי דלא להוי דומיא דמשכן, וזה קשה בסברא, וגם מדברי הראשונים בסוגיא שם משמע דדנו דהכוורת הו"א ממש רה"י ולא רק לפטור].

ומוכח להדיא שאין זה הלכה ברשות אלא הלכה בהלכות מחיצות, שצריכות המחיצות להיות עשויות באופן כזה שבכוח המחיצות לעמוד ברוח מצויה דיבשה, ולכן לא אכפת לי כלל שמחיצות האנשים מתבטלות תיכף ומיד, מ"מ הואיל ובכוח האנשים לעמוד ברוח מצויה חשיבי שפיר מחיצה. וכן במחיצות הכוורת אע"ג שאינם עומדות אפילו רגע אחד כמחיצות, מ"מ הואיל ומחיצות הכוורת עומדות ברוח מצויה, אלא יש כאן חסרון אחר שהכוורת נזרקה ונופלת ולכן מתבטלות המחיצות, מ"מ באותו רגע שהיא גבוהה י"ט ואני עושה לבוד יש כאן תורת מחיצה שעשויה מז"ט שעומדים ברוח מצויה ומלבוד, ומה שהלבוד עתיד תיכף להתבטל אינו חסרון, דאין דין בלבד שלא יתבטל ברוח מצויה אלא זה דין במחיצה, והלבוד מקבל את דין המחיצה, והואיל והמחיצה עומדת ברוח מצויה מועיל הלבד להיות מחיצה מעלייתא. אמנם אין בכל זה סתירה להבנת החזו"א דגדר דין זה הוא באופן שהמחיצה מתבטלת ע"י הרוח, דגם לפי הבנה זו י"ל דזה שיעור בחזק המחיצה שתהא מחיצה שיכולה לעמוד **בתורת מחיצה**, אבל לעולם מודה החזו"א שאין זה הלכה ברשות, ולכן יכול להיות דמועיל ע"י לבוד אע"ג שעתידי הלבד להתבטל.

עוד עלה בדעתי ליישב באופן אחר, והוא שכל הדין של מחיצה שאינה עומדת ברוח זה דוקא שהרוח מוליכתה ומביאתה, ואחרי שהולכת הרוח חוזרת המחיצה למקומה, נמצא שבאה המחיצה לגדור רשות קבועה, אבל אם הרוח מפילתה לגמרי אין זה חסרון משום שמעיקרא לא באה לגדור רשות קבועה אלא רשות ארעית, ולגדור רשות ארעית סגי במחיצות ארעיות. ולפי"ז א"ש הסוגיא דכוורת, דהואיל וכל הרה"י שבאים להחיל ע"י הכוורת היא רשות עראית לכן אין במחיצות חסרון של אינן עומדות ברוח, וכן הסוגיא דעירובין דאנשים מהלכים הוו מחיצה נמי א"ש, דהואיל והכל הוי רשות עראית גם מחיצותיה יכולות להיות עראיות, ודו"ק.

בישעור מחיצה העומדת ברוח

הנה בגדר דין זה של מחיצה שאינה עומדת ברוח, ראיתי בעמק ברכה [בעמוד צ'] שכתב לדייק מהראשונים דאפילו שאינה באה בכך לידי ביטול מחיצה אלא שהולכת ובאה ברוח, שוב לא חשיבא מחיצה. ודייק מהריטב"א דכתב פי' שהרוח מנענעה, והבין העמק ברכה' שהכוונה שאפילו נענוע מעט פוסל את המחיצה, וציין למג"א בסי' שס"ג סק"ד.

והנה עיינתי במג"א שם וראיתי לכאורה משמעות הפוכה, דכתב המג"א שם על דברי השו"ע דכל **לחי דאי נשיב ביה זיקא לא מצי קאי לא הוי לחי**, "ואפילו אין הרוח מפילו [ובמ"ב הוסיף **לארץ**] אלא מנידו", עכ"ל. מבואר דבא לבאר הלשון לא מצי קאי, דלא תימא שפירשו שנופל הלחי לגמרי לארץ ונשבר ואין לו עמידה כלל [דומיא דמימרת הגמרא בדף כג. דסוכה שאינה יכולה לעמוד ברוח מצויה דיבשה לאו כלום היא, דהתם פירושו שהרוח **עוקרתה** ושוברתה], לכן מפרש המג"א דהכוונה שהרוח מנידו לכאן ולכאן, אבל כשחולפת הרוח חוזר הוא לעמוד על עמדו, ואפילו שנשאר עומד הוא על מקומו הואיל והרוח מנידו הוי מחיצה פסולה, אבל מעולם לא בא המג"א לבאר מה שיעור נדנדו הרוח.

והנה אם היה סובר המג"א דאפילו נדנדו קל של הרוח את הלחי באופן שלא מתבטל ממנו שם לחי כלל, וכ"ש אם זה נדנדו של פחות מג"ט, אם כן היה צריך לכתוב רבותא גדולה יותר דאפילו אין הרוח מנידו מצד לצד אלא מעט ג"כ פסול, שזה הרי לא במשמעות השו"ע לא מצי קאי, וא"כ היה המג"א צריך להדגיש שאפילו נדנדו קטן פוסל את הלחי, ומדהשאר את דברי השו"ע כפשטותם ובא רק לאפוקי שלא נופל הלחי לארץ, מוכח דרק נדנדו חזק פוסל את הלחי.

וגם הריטב"א שכתב שהרוח מנענעה, וכן רש"י שכתב שהרוח מוליכתה ומביאתה, כולם באו לאפוקי מנעונו זו דלא תימא דבעינן שהרוח שוברתה ומפילתה לארץ ממש, ולכן הדגישו שהמחיצה עומדת במקומה והרוח מוליכתה ומביאתה. אבל לבוא ולפרש את המימרא דר' יוחנן דכל מחיצה שאינה עומדת ברוח מצויה שהכוונה אפילו **מתנדנדת נדנדו קל** ברוח זה נחשב מחיצה שאינה עומדת, זה רחוק מאוד בפשטות המימרא. ובלשון בני אדם נמי כשאומרים על דבר שהוא אינו עומד מתכוונים שהוא נסתר ומתבטל, ולא אומרים על מחיצה שזוה טפה או טפחיים ברוח, אבל עומדת היא בכל חזקה במקומה וגודרת את הרשות, לזה לא יקראו בני אדם שזו מחיצה שאינה עומדת ברוח, אלא יאמרו שזו מחיצה שזוה קצת ברוח.

והעירוני דגם האוקימתא של הגמרא [סוכה כה.] בקמה קצורה ושבלות מקיפות אותה, ומעמידה הגמ' דעביד להו בהוצא דפנא [ופרשיי "דעביד ליה למחיצות השבלים בהוצא דפנא משבלות לשבלות עד שאגדן וגידין יחד סביב ומחזיקות זו את זו"], וקשה מאוד לומר שע"י הוצא דפנא אין השבלים נעות ברוח כלל, והרי אפילו בסדין שמקיף סוכה קטנה פקפקו הפוסקים בכשרותה הואיל והרוח מנענעתו, וא"כ איך אפשר להקיף ב"ס [שהוא **מאה אמה על ג' אמה**] **בהוצא דפנא של שבלים מקיפות שלא ינועו ברוח**. וכן באילן יחידי המיטך על הארץ ונופו קרוב לארץ פחות מג"ט, איך אפשר להקיפו בשטח כ"כ גדול של בית סאתיים בהוצא דפנא שלא ינוע כלל ברוח. ולכאורה זה ראיות ברורות שלא בעינן שהמחיצה לא תנוע כלל ברוח.

ולכן נראה דאדרבה מדסתמו כל הראשונים והפוסקים, ולא פירשו לנו כמה המחיצה זוה, האם **כל שהוא או טפה או ג' טפחים או באלכסון** גמור, והשאירו אותנו לנחש מה שיעור הנטיה של המחיצה ע"י הרוח שתפסול [וגם אי נימא שהשיעור הוא ג"ט כדין לבוד, א"כ היה לו לר' יוחנן לומר כל מחיצה שנעה ג"ט ברוח מצויה אינה מחיצה, והיה לאחד מן הפוסקים לכתוב שזה השיעור], אלא סמכו כולם על פשטות הענין שמחיצה שאינה עומדת פירושו שברוח מצויה **בטלה המחיצה**, ולכן לא

הזכירו לנו שום שיעור, ולא הוצרך ר' יוחנן להוסיף על דבריו שום שיעור ושום פירוש אלא הניח הדברים על פשטותם, דאם לא נתפרש שיעור על כרחך שהשיעור מובן מתוך המימרא עצמה שהוא שיעור שיע"י הרוח המחיצה **מתבטלת**, כן נראה בפשטות. והנה ל' הטור סי' תר"ל מחיצה שאינה יכולה לעמוד לפני רוח מצויה, גם לשון זה לא משמע שהמחיצה קצת מתנדנדת ברוח, אלא שאינה חוצצת בפני רוח, ודו"ק.

שוב ראיתי שכן מבואר בפמ"ג בסימן שס"ג סעיף ה' ובתוספת שבת' שם ששיעור הנדת הרוח הוא שבכך מתבטלת המחיצה, וכ"כ הפמ"ג בסי' שס"ב סק"א ובתו"ש שם, הרי לנו מגדולי הפוסקים הסוברים כהגדרת החזו"א. ולא מסתבר שהמ"ב חולק עליהם בלי להביאם כלל, ובלו להביא מי שחולק עליהם. [אמנם הביא המ"ב בסי' שס"ב סק"ז את המשכנ"י שהחמיר בקנה שעל צוה"פ, ואחד מהטעמים ידידה הוא שרוח מצויה פוסלת בתנודה קלה, אמנם לא מבואר במ"ב שהחמיר דוקא כטעם זה, ואולי נסתפק המ"ב מה שיעור הפסול, ולכן לא ביאר לנו מה דעתו בהלכה זו, וצ"ע].

עוד היה נראה להוכיח ממה שכתבו הפוסקים בכמה דוכתי דין של מחיצות העשויות מסדינים או יריעות הנמצאות בתוך הבית [סי' שע"ב סעיף ג' וברמ"א בסעיף ד', ועיין בסי' שס"ג סעיף כ"ד, ובעוד מקומות], והרי כתב המ"ב בסי' שס"ב בסעיף א' [בבה"ל] שאפילו עומדת המחיצה בתוך הבית צריך שתהיה עומדת ברוח מצויה שבחוץ, ואי נימא דהשיעור של עומדת ברוח הוא שלא תנוע אפילו מעט ברוח, א"כ איך כתבו הפוסקים בסתמא דיוולן או סדין בתוך הבית חשיב מחיצה, הוי צריכיה להדגיש ולהזהיר שדוקא כשקושר חזק באופן שאם היתה עומדת בחוץ לא היתה רוח מצויה מצליחה להניע אותה מעט [וזה קשה לשער בלי שיש רוח שאפשר לראות], ומדסתמו כל הפוסקים בזה משמע דסגי בקשירה רגילה של הסדין מארבע פינות באופן שאין הרוח מבטלתה מתורת מחיצה ותו לא.

אברהם יחיאל הלר הכהן - אופקים

סימן שס"ו

בדין שותפין בפת סומכין עליו משום עירוב

סימן שס"ו סעיף י"א: בני חבורה שהיו מסובין וכי' הפת שעל השלחן סומכין עליה משום עירוב, וברמ"א וה"ה אם יש להם פת בשותפות באחד מן הבתים סומכין עליו משום עירוב.

מבואר במ"ב בכמה דוכתי דעירוב שלא הועיל מאיזה טעם יכולים לסמוך עליו שיועיל מטעם שותפותם בפת, מהם בסימן שפ"ב ס"א בבה"ל ד"ה צריך, דאף שצריך לערב אחרי ששכרו מן הנכרי, מ"מ אם עירבו תחילה מועיל מטעם שהם שותפים בפת. ובסימן שע"ב סעיף ג' במ"ב סק"ב לענין דין שליחותייהו, שאם אחד מבני החצר נתן עירוב בחצר אחת קדם שיעירבו בני חצרו, דלא מהני, עכ"ז אם אחר שיעירבו חזר וסמך בהדיא על אותה פת שנתן בחצר השניה מועיל לערבם יחד. ושמעינן מדבריו שצריך לסמוך ע"ז בפירוש לשם עירוב, וצ"ב א"כ הוי עירוב ממש, דמאי צריך יותר לעירוב ממש טפי משמיעדים אותו לעירוב, והיכן מצינו שתלוי בהנחה לשם עירוב.

ובדבריו בסי' שפ"ב חזינו דכאשר הונח העירוב קודם השכירות מועיל מטעם סומכין, מ"מ ראוי ליטול הפת ולהניחו שנית לשם עירוב או פת אחר ולברך כתיקון חז"ל, והדברים מתמיהים דוכי תקון חז"ל להצריך עירוב, הלא המצוה שיהיה היתר טלטול, וגם הברכה על כך נתקנה, וזה איכא גם כאשר סומכין על שותפותם.

ובסי' תקכ"ח סעיף ב' איתא שאין מערבין ביו"ט עירובי חצרות, דמחזי כמתקן, וכתב המ"ב ס"ק ב' דאם עירב מעו"ט לשם יו"ט ועדיין העירוב קיים סומך עליו גם לשבת, ומקורו במ"א שם, וכתב ע"ז ע"י בסי' תט"ז ס"ב ובסי' שס"ו ס"א, ולכאורה מה שרמזו לסי' תט"ז ר"ל כיון שכאשר יש על הפת שם עירוב אין איסור הכנה, והיה נראה שר"ל שלכן יכול לחשוב בלבו שיהיה עירוב גם עבור שבת, אך ממה שמציין לסי' שס"ו ס"א נראה דמטעם שותפין בפת יכול להועיל, ואעפ"כ צריך סמיכה בפירוש לשם עירוב, ולכן דוקא כאשר היה פת מונח לשם עירוב ליו"ט יכול לחשב עליו גם לשבת.

והנה בסי' שפ"ו ס"ג בבה"ל ד"ה לזה כתב בשם הגאון"י דאם היה משותף לזה בפת ולזה בפת לא מהני כיון שאין חיבור ביניהם, ולפי"ז לא שייך דין זה בכל המקומות דלעיל שהרי גבו פת מכל אחד, ואי"ז נחשב שותפין, וצ"ע.

ובסי' שע"ד סק"ה אם נפתח קודם השבת מהני אפי' נסתם במזיד, כיון שהרי על כל פנים הם שותפין בפת של עירוב, ומשמע אפי' שלא כיונו דעתם לזה, וצ"ע בכ"ז.

אברהם אשר זלץ - אלעד

סימן ש"ע

שיתוף בעירוב באחים הדרים בחצר בלא אביהם

סי' ש"ע סעי' ה-ו, כ' הביה"ל בד"ה וה"מ דאם דרים האחים בחצר אחרת בלי אביהם, בשו"ע לא נתבאר והריטב"א מסתפק, וכ' דמל' רש"י משמע דאוסרין זע"ז, אך מרי"ו משמע דאף בזה אינם אוסרין (כשאין עוד ידורין או שמניחין בבית א' האחין העירוב), וצ"ע.

א.ה. לכאן לפי מה דמשמע מהשו"ע דמהני נתינת העירוב בבית א' האחין, מבואר דס"ל האי סברא דהפרס מחברן להיות כאיש א', וא"כ

מטעם זה יועיל גם כשגרים בחצר אחרת, דלכאו יסוד המח' בב' אופנים אלו חד הוא אי אמרי' דהפרס מחברו או דרק נטפלין לבית אביהן.

ישראל ששון - אשדוד

סימן שע"א

דר עם הגוסס

סי' שע"א ס"ו, אם דר עם הגוסס עוד אדם באותו בית פשיטא דלא בטל העירוב, וכן אם ירשו א' מהשוק ולא בא לדור פשיטא דמותר. העיר הרב ש"ק דלכאו תלוי בפלוגתת השו"ע והרשב"א אי אמרי' כיון דנאסר למקצת שבת נאסר לכל השבת, וצ"ב למה סתם המ"ב להיתר, אחר שבביה"ל הניח בצ"ע למעשה.

ישראל ששון - אשדוד

סימן שע"ב

בענין לסמוך על שיעורי הקירוב שאין החשבון מצומצם

סימן שע"ב סעיף ד' בשעה"צ אות י"ח: ושיעור היקף עיגולו וכו', ואף בדאמת לפ"מ שכ' התו אין החשבון מצומצם, האמת נלע"ד דאין לדקדק בזה יותר, דסמכו חכמים על אלו השיעורים על הענינים שבתורה מפני שקשה לצמצם העודף, ואולי היה מקובל להם מסיני שיש לסמוך על השיעורים האלו אף בשיעורי תורה, ואין שיהיה במלתא דרבנן בודאי יש לסמוך על השיעורים האלו, עכ"ל בקיצור קצת. והנה במ"ב כאן סקל"א כתב דאין מספיק שיהיה קצה העיגול למטה בתוך עשרה טפחים, אלא צריך לצמצם שמקום שמתחיל החלון להיות ד' טפחים יהיה תוך עשרה. והרי לידע שיש כאן ד"ט פשוט שא"א לסמוך על חישוב העיגול, דאין ידע שנכנסו ד"ט תוך החלל, אלא ודאי צריך להיות ד"ט ממש תוך עשרה, וא"כ תמוה מאד שיעיל כאן לסמוך על הקירוב לענין הגובה, והרי אפשר שמשם ולמעלה אין ד"ט כלל, ועוד שהרי על כרחו צריך לחשוב החלון כפי מקום הרחב, לענין משכו למטה, ואין עסק לכל העיגול, וע"י.

אברהם אשר זלץ - אלעד

שיתופי הדירות כשהכותל גבוה לאחת

מהחצרות י"ט ולשניה אינו גבוה י"ט

סי' שע"ב ס"ו, היה הכותל גבוה לאחת מהחצרות י"ט ולשניה אינו גבוה י"ט, כגון שקרקעו של אחד גבוהה משל חברו, החצר שאין גבוה לה י"ט מותרת להשתמש בו אף בכלים ששבתו בבית אם עירבה לעצמה, והשניה אסור להשתמש בו אף בכלים ששבתו בחצר, ולהאבה"ע מותר לשניה להשתמש בכותל בכלים ששבתו בחצר.

ביאור מחלוקתם: השו"ע ס"ל דאם היה מותר תהא רשות שניהם שולטת בו, וממילא תיאסר הראשונה להוציא מהבית לכותל, וע"כ אי"א ששניהם ישתמשו בו ונותנים אותו למי שתשמישו בנחת, אכן האבה"ע הק' וכי בשביל להתיר לזה נאסור לזה, וע"כ מתיר לשניהם, אכן צ"ב דלא פי' טעם ההיתר, דמשה"ק אי"ז טעם להיתר, דהן אמנם דלא מסתבר דבשביל להתיר לזה נאסור לזה, אך מ"מ ס"ס היאך נתיר לשניהם, ונראה לבאר דכיון דאין היתרון שוה, דלראשונה מותר אף מהבית ולשניה מותר רק מהחצר, אין היתר השניה אוסר על הראשונה.

ביאור שיטת רש"י בסוגיא דסולם

סי' שע"ב ס"ז-ס"ד, עירובין עז: שיטת רש"י דסולם שארכו ארבעה, אף דשליבותיו פורחות באויר, אם מתמעט הכותל מ' במקום שהשליבה רחבה ד' סגי בהכי, ולא בעי שיגיע לראש הכותל, והתוס' הק' ע"ז מדאמרי' עח. דבעי' שהסולם יגיע לראש הכותל, דאמר ר"י אמר שמואל כותל י' צריך סולם י"ד וכו', ודוחק לחלק דהתם אין רחב ד', דהא כל הסוגיא מיירי ברחב ד', וכן מוכח מעת: גבי חקק להשלים, וכן דוחק לומר דיש בין שליבותיו ג"ט וגם שליבה תחתונה גבוהה מן הארץ ג"ט.

וע"כ פירשו דמיירי באופן שכל שליבה היו דע"ד, ומחבורת מאחורה בקרש רחב, וע"כ לא בעי שיגיע לראש הכותל, אבל רחב ד' רק באורך בעי שיגיע לראש הכותל. ור"ת פי' דבסולם קבוע לא בעי שיגיע עד ראש הכותל, ובסולם שא"ק בעי שיגיע לראש הכותל.

והנה בדף עח: איתא חקק להשלים בכותל בכמה, א"ל בעשרה, ופרש"י סולם צר וחקק בכותל וכו' להשלים רוחבו לד', בעשרה עד עשרה ישלימנו, וכיון דאיכא בגובה י' רוחב ד' הוי ביה שיעור פתח, ואע"ג דגבוה כותל טובא ל"ל בה, עכ"ל.

ובפשטות משמע מרש"י דאפי' אם גבוה הכותל מסיום החקיקה טפי מ"ט נמי ל"ל בה, והק' תוס' הא בכה"ג אין נוח לעלות כיון דגבוה טובא, ותי' דנהי דלא חקק בכותל אלא עד עשרה, אין לחוש אלא שיגיע הסולם עד ראש הכותל, ור"ת מפרש בעשרה היינו שלא יארש מן הסולם עד ראש הכותל עשרה.

וכ' מהרש"א דר"ת לשיטתו דבסולם קבוע לא בעי שיגיע עד ראש הכותל, והכא דחקק ודאי הוי סולם קבוע, אבל התוס' לשיטתם דבכל גוונא בעי שיגיע לראש הכותל, אא"כ יש מקום דע"ד, והכא דחוק לומר דחקק הכותל דע"ד. (אבל רש"ל ורש"י ביארו דאף לר"ת הסולם מגיע עד ראש הכותל, ורק החקיקות מגיעות עד מקום דליכא י"ט ממנו עד לראש הכותל).

והנה שיטת רש"י לא נתבארה, דלכאו לפרש"י צ"ל דהחילוק בין דף עז: לעח. דמצרכי' סולם י"ד שיגיע לראש הכותל, הוא א' מהאופנים שדחקו התוס', דבדף עח. מיירי בסולם כל שהוא או שיש בין שליבותיו

ג"ט, ורק בכה"ג בעי שיגיע לראש הכותל וסגי בהכי, אבל אי רחב ד' ואין בין שליבותיו ג"ט, אזי כל שנתמעט הכותל מ"י מהני.

ומעתה צ"ב דבחקק להשלים א"א לפרש כמ"ש התוס' בדעת רש"י דמיירי בשמגיע הסולם לראש הכותל, דהא אם הסולם מגיע עד ראש הכותל למאי בעי חקיקה, תיפול' משום סולם גופא דהא בכל שהוא, ואם אין הסולם מגיע לראש הכותל, היאך סגי בחקיקת י' אע"ג דגבוה כותל טובא, הא אין נוח לעלות בכה"ג.

ובס' יד בנימין דייק מרש"י ד"ה התם דפי' כהתוס' דכ' רש"י התם כי איכא סולם מגיע לראש הכותל וכו', אך מ"מ קושיא במקומה עומדת היאך מעמיד רש"י את האיבעיא בחקק. ונוסף קו' דלפי"ד אי"א לדחוק ולפרש דרש"י כר"ת.

ואפשר לפרש בדוחק כאופן הב' בתוס' עז: דלעולם בעי ד"ט, ולא בעי שיגיע לראש הכותל אלא בשיש בין שליבותיו ג"ט וכו', ואיבעיא דחקק להשלים מיירי בסולם שיש בין שליבותיו ג"ט.

ונראה ליישב דהנה בשו"ע (סי' שע"ב ס"ט) מבואר דכל שלא מגיע לראש הכותל ל"מ אלא להשתמש על הכותל אבל לא לערב יחד, ואילו כשמגיע לראש הכותל מהני אף לערב יחד, ומעתה י"ל דאה"נ בכל האופנים מיירי ברחב ד' בארכו, אכן בדף ע"ז: מיירי רק לענין היתר תשמיש ע"ג הכותל, ולהכי לא בעי שיגיע סולם לראש הכותל, ואילו בעת. ועח: מיירי גם לענין לערב יחד דאז בעי תרתי מגיע לראש הכותל ורחב ד', וחדש רש"י דסגי ברחב ד' במשך י"ט כדי לעשותו פתח.

שו"ר דב"י הביא דהרא"ש סי' ד' ביאר בדוחק דיש בין שליבותיו ג"ט, והר"מ חילק כנ"ל דכל הני איירי לענין זה שאם עשה הא' בנין אצל הכותל ומיעטו מעשרה דהו"ל תשמישו בנחת ונותנים אותו לו, אבל פתח לא חשיב לערב אחד אפי' שכנגדו עשה כיו"ב, אם לא שיגיע הסולם בראש הכותל.

ישראל ששון - אשדוד

חצר שישראל א' וגוי דרים בה, ובית אחד

של ישראל ב' סמוך לביתו של זה

סי' שע"ב סעי' י"ט, חצר שישראל א' וגוי דרים בה, ובית אחד של ישראל ב' סמוך לביתו של זה, ואינו פתוח לחצר זו אלא לחצר אחרת או למבוי, מבואר שיש חילוק אם יש רק חלונות ביניהם או שפתוח פתח, דאם יש רק חלונות ביניהם גזרו חז"ל שאינו יכול לערב עמו דרך החלון שביניהם כדי להוציא כליו דרך בית שכנו הפתוח לחצר, משום שאם יהיה מותר לא יהא ישראל מיסתפי לגור עם הגוי, כיון שיהיה עמו עוד ישראל בחצר, אבל אם פתח פתוח ביניהם מותר, כיון דאף אם נאסור עליו לערב, לא יהא מיסתפי לגור שם כיון דשכנו ישראל מצוי אצלו תדיר דרך הפתח.

ולכאו צ"ב, דאדרבה כיון דלא מיסתפי נגזור עליו כדי להקשות עליו ועי"ז לא ירצה לדור עם הגוי, וכמו שבב' הדריים עם העכו"ם גזרו עליהם שצריכים שכירות כדי להקשות עליהם ועי"ז לא יגורו עם הגוי, ה"נ נגזור עליו, ונגזור עליו נמי שלא יוכל לטלטל בחצירו כיון דבכה"ג שכח שידור עם הגוי כיון דלא מיסתפי.

ונראה ליישב דהנה חזינן דאם דרים כמה בבית א' (אפי' מאה) ואין אוסרים וע"ז, דלא הצריכום שכירות, ואע"ג דבכה"ג לא מיסתפו מהעכו"ם מ"מ ל"ג, ומבואר דאחר דגזרו חכמים גזירתם על ב' ולא על א' כיון דלא שכיח, תו לא חילקו בתקנתם לפי כל מקרה ומקרה האם הישראל מיסתפי או לא, אלא בכל גוונא ישראל א' או כל דהוו כאדם א' א"צ לשכור, וב' צריכים לשכור, ומעתה בנידון דידן כיון דהוי ישראל א' בחצר עם הגוי ל"ג חכמים שלא יוכל לטלטל בחצרו בלא שכירות אע"ג דלא מיסתפי, ומ"מ גזרו חכמים גזירה נוספת שאם יש דבר שיכול לגרום לו לא למיסתפי מהגוי, שיהא אסור לעשותו, וע"כ אסרו לערב דרך חלונות כיון דבלא העירוב מיסתפי ועם העירוב לא מיסתפי, ונמצא שאם יערבו הרי הם מסייעים לו לדור עם הגוי, אבל דרך פתח כיון דבלא"ה לא מיסתפי אין סיבה לגזור גזירה זו.

ישראל ששון - אשדוד

סימן שע"ד

כשנפתח בשבת מתי צריכה הפת להתקיים,

ואם דוקא כשראי להתקיים כל השנה

סימן שע"ד סעיף א': עירב לשנה ונסתם הפתח בחול ונפתח בשבת, חזר העירוב להתירו. פשוט שצריך הפת להיות קיים בעת שנפתח, דאין שום קביעות דיורים בפת בזמן שהפתח סתום, ויש לעיין אם צריכה הפת להתקיים כל השבת, ודלמא לא נקבעים דיוריהם ע"י הפת לכל השבת רק כאשר בזמן כניסת השבת מצרפת דיורי השכנים, ולא משמע כן, וצ"ע.

ובמה שכתב הבה"ל ד"ה ונסתם הפתח לצדד שבנתקלקל הצוה"פ קודם שבת ג"כ איתא לדין חזר וניעור אם תקנו נכרי בשבת, י"לע דלכאורה לא היה עומד להתקיים כל השנה שכפי המצוי רגילים לתקן מחדש בכל ע"ש, ואולי סגי שעומד להתקיים העירוב ע"י שעומד להיות נתקן כל פעם, וצ"ע.

זה ע"פ מש"כ השעה"צ בס"י שפ"ג אות ה' דבעירוב לשנה מועיל מפני שלא היה עומד ליסתם כל השנה, וכתב דבריו שם בשם הק"נ והחמד משה ומאמר מרדכי והגר"ז, אכן אין דבריהם בסגנון אחד, ודברי השעה"צ שם הם כפי דברי המאמר והגר"ז, ובשתי ספינות קשורות שג"כ מצוינו שחזר העירוב, ורחוק לפרש שהיו עומדות ליקשר שנה שלימה גם בימות החול, וצ"ל דסגי שהיו עומדות ליקשר לכל שבתות השנה, וכן נראה מל' הגר"ז שם.

אבל החמד משה והק"נ (וכן דבריו בנתיב חיים בגליון השו"ע שם) שהביא השעה"צ שם כתבו בסגנון אחר קצת, שכיון שהיה עומד להתקיים בשבת ראשונה וכבר חל העירוב פעם אחת, מש"ה מהני לשאר השבתות, וכדבריהם סתם המ"ב בס"י שע"א ס"ק ל"ג שאם העירוב הונח בשבת העבר, וא"כ חל העירוב פעם אחת, אף שבשבת זו נעשה גוסס והיה עומד להתבטל, אעפ"כ שייך בזה לומר כיון שהותרה הותרה וכדלקמן בסימן שע"ד ס"א ע"ש, וכונתו לדין עירוב לשנה [ויש בדבריו חידוש שייך עי"ז הותרה, ולכאורה אין לזה הכרח מדין חזר וניעור], והרי שמפרש שכיון שהיה עומד להתקיים עכ"פ שבת ראשונה מהני לכל השבתות, אף שלא היה עומד להתקיים כל השבתות.

וכן יש לעיין כיו"ב לשי' הראב"ד שהזכיר הבה"ל בס"י שפ"ג (ד"ה וכ"ש) דכששכרו מהנכרי בשבת חזר העירוב למקומו, דמסתבר לכאורה שצריך העירוב להיות קיים אחר השכירות, ויש להסתפק אם צריך להתקיים כל השבת, וצ"ע.

אברהם אשר זלץ - אלעד

סימן שפ"ג

כששכרו מהנכרי ומת אימתי אמרינן הותרה,

וכששוכרים מהיורש אם חזר העירוב למקומו

מ"ב סימן שפ"ג ס"ק ח': אם שכרו מבקוד יום וגם עירבו, ומת הנכרי בשבת, אף שיש לו יורשים לא נתבטל העירוב אף שעדיין לא שכרו מן היורש, דכיון שהותר לתחילת השבת הותר לכל השבת.

לפ"מ שהכריע לעיל בסימן שפ"ב ס"ק כ"ו שכששכר לזמן לא מתבטל כשמת הנכרי, ושם בס"ק כ"ד מבואר דשבת ראשונה הוי כלזמן ידוע, צריך לפרש דכאן איירי ששכרו מהנכרי בשבתות הקודמות ובסתם, דבזה כשמת מתבטל אך בשבת זו הותרה. ומיירי שלא היה גוסס בכניסת שבת אם עשו העירוב בשבת זו, אך כשעירבו לשנה לפ"מ שכתב בס"י שע"א ס"ק ל"ג יש בזה הותרה אפילו היה גוסס בע"ש זו.

ואם מת הנכרי קודם כניסת שבת ושכרו מהיורש בשבת, נראה שיועיל בכה"ג שיהא העירוב חוזר למקומו, דומיא דעירבו לשנה ונסתם הפתח בחול שאם חזר ונפתח בשבת חזר למקומו כדאיתא בסימן שע"ד.

ואפשר שזו כונת הט"ז שרמו השעה"צ כאן. ולא הוי כהא דסימן שפ"ב סעיף ז' שכשכלה זמן השכירות דצריכים לחזור ולשכור צריכים לערב מחדש ואין הראשון חוזר וניעור, דהתם לא היה עומד העירוב להתקיים אלא עד כלות הזמן, משא"כ בשכר סתם ומת וה"ה כשחזר בו שפיר נימא שחזר למקומו אם אח"כ נתרצה, ואם סגי שהיה עומד להתקיים שבת אחת שנאמר הותרה, עיין מה שכתבתי בסימן שע"ד, מ"מ י"ל דכששכרו לזמן הוי כעירבו רק עד אותו הזמן, וכמו שצייד הבה"ל בס"י שפ"ב ס"א ד"ה צריך.

והנה בסימן שפ"ה ס"ד במ"ב סק"ט כ' דאם ישראל המיר באמצע השנה ולא היה לו פתח ואח"כ פתח, ע"י סימן שפ"ג, ובשעה"צ הראה מקורו ממ"א, וכונת המ"א דלא מהני כדסובר כאן, אבל לפ"מ שפירש השעה"צ כאן אות ה' גם בהאי"ל ש"העירוב חוזר למקומו, שהרי מעיקרא היה עומד להתקיים.

אברהם אשר זלץ - אלעד

סימן שצ"ו

בענין אלכסון דד"א (לסי' שצ"ו)

בסי' שמ"ט ס"ב מבואר דנותנין לו לענין ד"א ברה"ר שיעור אלכסונו של ריבוע של ד"א לכל צד, עד שנעשה לו שיעור עיגול של אלכסונו של ריבוע של ד"א. ומקור הדברים מבוי' בב"י מד' תו' עירובין דף נ"א בשם ר"ת. והנה שי' ר"ת דכ"ה גם בתחומין וברה"י כמפ"י בדבריו, ולא קי"ל כוותיה כמבוי' בריש סי' שמ"ה ובסי' שצ"ו עי"ש, וא"כ צ"ע אמאי קי"ל כוותיה לגבי ד"א ברה"ר. ולכאו צ"ל דהנה יש ב' ענייני ד"א ברה"ר כמו שמבוי' בחזו"א סי' ק"יב ועוד, א. דין העברת ד"א ברה"ר בב"א. ב. דין הוצאה מד' אמותיו למחוץ לד' אמותיו, ולכאו צ"ל דכלפי דין א' ולאדם שלא קנה ד"א ברה"ר שהוא מהלך או מטלטל חפץ שמחוץ לד' אמותיו בלא"ה ע"י מקל ארוך וכי"ב, ובזה לא שייך לומר שיש לו צורת ריבוע שיש לה ישר ואלכסון, וע"כ לעולם יש לו עד שיעור אלכסון של ריבוע של ד"א, אך למי שחוננה ברה"ר וקנה שם ד"א באמת לא שייך לומר שזיכה בעיגול אלא בריבוע ואין לו שיעור אלכסון אלא לאלכסון ממש, דהיינו כנגד זווית הריבוע בלבד דנכחו ביושר אין לו אלא ד"א מדוייקים. וצ"ל דהשו"ע הכא קאי בדין הראשון ולא לגבי הדין השני, וכ"ה לכאו להדיא בביאור הגר"א עי"ש היטב, אך זה גופא צ"ע דהשו"ע סתם והעמיד ס"ב אחרי ס"א דמיירי ביש לו ד"א משלו עי"ש היטב, וצ"ע.

ובמ"ב ס"ק ז' העתיק בשם הגר"א דכשבייר לו איזה ד"א יש לו מטלטל כנגדו ביושר רק ד"א ולא אלכסון כשיעור האלכסון, וכשלא בירר לו בזה אוסר לטלטל יותר מד"א, ועי"ש שמשווה כ"א ב' אופנים דמחמירם בעלי דיעה ב' בששו"ע, א. כשבייר לענין נכחו ביושר. ב. לענין כשלא בירר. אך באמת דבריו צע"ג, דכשבייר לכאו לא נתכוון השו"ע להעתיק דיעה שמתרת לטלטל נכחו יותר מד"א ממש וכדמוכח מס' שמ"ה וסי' שצ"ו, ולא היה השו"ע מעתיק שיטה כזאת בסתם אחרי שסתם נגד שיטה זו בכ"מ. ובהכרח דבכה"ג לכוי"ע חייב חטאת והמחלוקת בלא בירר שמה"ת יכול לטלטל לכל צד כשיעור האלכסון, ומדרבנן פליגי [ולכאו פליגי אי נגזור אטו גוונא שזכה בריבוע שאו אסור לטלטל נכחו יותר מד"א, או שלא גזרו לא בירר אטו בירר, ועי"ן], וד' המ"ב צע"ג.

בן ציון גרינהויז - הקריה החרדית בית שמש

יש להק' הרי הטעם שהגמ' אמרה שעיר העשויה כקשת אמרינן כאילו מלאה בתים רק אם יש בין ראשיה פחות מד' אלפים, זה משום שבי' תחומי ראשי הקשת מובלעים זה בזה (כפי שביאר רש"י), אי"כ הכא בעיר המתרחבת שאין ב' ראשים היה צריך להיות השיעור אלפים אמה, ואפשר לומר שכונת הרא"ש ל' אלפים מראש העיר בחלק שמתקצר לראש העיר בחלק שמתרחב (כמו בעיר העשויה כמין גאם), הדנה יש לדמות דין זה לעיר העשויה כגם שאם יש בין ב' ראשיה ד' אלפים אמה וראים אותה כמלאה בתים, ומרבעים אותה.

וספקו של הרא"ש האם לדמות את זה לעיר העשויה כמין גאם, או שבגלל שמתקצרת יש לדמות את זה לשורת בתים ארוכה, שאפי' אם יש יותר מד' אלפים מראש העיר לבית האחרון מותחים חוט כיון שזה עיבורה של עיר, יש להק' למה השו"ע לא הביא בהלכה זו את ספיקו של הרא"ש. ונראה שמספק השו"ע הקיל, שהרי בעירובין שומעין להקל, כמו שכתב הרא"ש בפ"ב ס"ד שאף במחלוקת אמוראים אולינן בתר המיקל בעיוב (כך סייג, אף שבתחילת דבריו כתב שאין הלכה כמיקל בעירוב במחלוקת אמוראים רק במחלוקת תנאים). אלא שיש לחלק דהכא זה ספק בראשונים (הרא"ש), ואפשר שגם הרא"ש מודה שלא הולכים בתר המיקל, ועיין מ"ב מהדו' דרשו סי' שס"ו הע' 77 שהביאו שלדעת הברכ"י אף בפלוגתת הפוסקים אולינן בתר המיקל.

ועוד יש להוכיח דעת השו"ע להקל בזה, שהרי בב"י הביא את תחילת דברי תוס' שמשמע מדבריהם שחשיב בכלל תחומי העיר שמובלעים, כמו שהבין הביה"ל בד"ה ואם, ואף שבסוף דבריהם חזרו בהם השמטי השו"ע את סוף דבריהם. ועוד נראה להוכיח ממה שהשמטי השו"ע את עיר שיוצא ממנה ב' שורות בתים, שהסתפק הרא"ש האם חשיב כעיר העשויה כקשת. ועוד יש להוכיח מריש סעיף ו' שכתב השו"ע שאם יש בתים מובלעים לעיר במרחק של שבעים אמה, אפי' מהלך כמה ימים מותחים חוט מהבית האחרון (ולא הגביל את דבריו רק באופן שהעיר אינה רחבה ד' אלפים אמה). עוד מצאתי בביה"ל סי' שס"ו ד"ה צריך שמשמע מלשונו שאמרינן ספק עירובין להקל אף במחלוקת הפוס'. ונראה שלדעת הרמ"א בעיר המתרחבת שהיא יותר מד' אלפים אמה (באלכסון שבין ב' הראשים כמתבאר לעיל) אין מרבעים אותה, כמו שפסק בסוף סעיף ו' לענין עיר שיוצאים מב' ראשיה ב' שורות בתים שדנים אותה כעיר העשויה כקשת. ובאמת תימה על הרמ"א שפסק להחמיר בספיקו של הרא"ש, הרי הרמ"א פסק להקל בסעיף ד' במחלוקת הפוס' לענין עיר העשויה כקשת.

וצ"ל שהרמ"א חילק בין מחלוקת הפוס' שאומרים ספק עירובין להקל כיון שיש לסמוך על דעה אחת בפוסקים, משא"כ הכא שאין דעה ממש אלא רק צד בפוסקים. והסיבה שהרמ"א לא הביא את דין המתרחבת יותר מד' אלפים, כיון שאפשר ללמוד את זה מעיר שיוצא מב' ראשיה בתים.

יצחק אלחנן חורב - נוה יעקב

סימן שצ"ט

בענין מדידה כנגד לבו

סימן שצ"ט ס"ג: ישים החבל כנגד לבו. בבה"ל ד"ה ישים כ' בשם הריטב"א דה"ה דיכול למדוד בהנחת החבל ע"ג קרקע, ולא ממעטינן רק שלא יניח אחד כנגד ראשו ואחד כנגד מרגלותיו ונמצא ממעט בתחומין, עכ"ל. מדבריו משמע דאם רצו יכולים למדוד כנגד ראשיהם או כנגד מרגלותיהם, ובלבד שישתוו בהנחת החבל זה כנגד זה, וזה צ"ע דאי"כ אין דברי חכמים קיימים שאמרו כנגד לבו וכל אחד ימדוד כרצונו. ובריטב"א מבוואר באופן אחר שכתב כל שבא למדוד בקרקע ממש הא עדיף טפי, והיא המדידה הנכונה, אלא שאם בא למדוד בחבל למעלה מן הקרקע שאינו רוצה לטרוח למדוד בקרקע, נתנו חכמים מקום מסוים שלא יתן המודד אלא כנגד לבו, עכ"ל. ומבוואר מדבריו דודאי תקנתא למדוד דוקא כנגד הלב שקבעו מקום מסוים שלא יבוא לאחלופי, וכן הוא ל' רש"י נ"ז ע"ב ד"ה ולא ימדוד קבעו לו חכמים מקום לשום כנגדו ראש החבל שלא יתן זה כנגד צוארו וזה כנגד גוליו, הביאו הרמ"ב סק"ג. ומש"כ הריטב"א דע"ג קרקע יכול למדוד שהיא המדידה הנכונה, נראה פירושו שבה נמדדים כל שפועי הקרקע, אלא שיש בזה טורח למדוד כן, כי אם מניח החבל על הקרקע בע"כ ישמט לצדדים בשפועי הקרקע, וצריך תחבולה למדוד באופן הזה.

בדיני נמצאו מדידות סותרות

סימן שצ"ט ס"ח: היו לנו תחומי שבת מוחזקין ובא מומחה ומדד, ריבה בתחום מהם ומיעט בתחום שומעין לו אף בתחום שריבה. לשון זה מהרמב"ם פכ"ח מה' שבת הי"ז, אלא שהרמב"ם כתב שומעין לו בתחום שריבה, והשו"ע הוסיף אף בתחום שריבה ע"פ מ"ש בב"י מסוגיית הגמ' דכ"ש ששומעין לו בתחום שמיעט להחמיר. ומשמע מלשונו כמו שמפרשו הרמ"ב בס"ק כ"ט דמייירי שאין ידוע לנו החזקה הראשונה אם ע"י מומחה היא או לא, לכן שומעין למומחה גם להחמיר. והדבר צ"ע, דאך אפשר שהחזק שלא ע"פ מומחה, הא דינא הוא דאין סומכין על מדידת הדיוט כלל כמ"ש בסעיף ז, אי"כ הוי החזקה שנמדד ע"י מומחה, והוי כב' מומחין שמדדו ויש הפרש במדה, ששומעין למרבה.

ורש"י (נ"ח ע"ב ד"ה ריבה במקום אחד וכו') כתב שנמצאו סימני תחום קרן זה ארוכין ובוטלין כנגד סימני תחום קרן שכנגדו, הרי שחוקת ב' התחומין שוה, ובאמת הק' תוס' (נ"ט ע"א ד"ה במקום) לפירושו דמאי שומעין למקום שמיעט שייך בזה, וע"כ פירשו באופן אחר שהוא דינא דרמ"א בסמוך.

ואפשר לפרש דברי השו"ע שמדד מומחה עכשיו סומכין עליו בין להקל בין להחמיר, ולא על מדידה הישנה אפילו היתה ע"פ מומחה,

כשור הפקר עביד ליה שהוא כרגלי הזוכה בו ראשון. וגם הר"ן צ"ב, שהרי אי נימא שזה גדר של הפקר הרי להפקיר צריך בפני ג', ומהתורה צריך לפחות אחד.

ונראה דדין שביתת כלים אינו תלוי בבעלות ממונית, כמו שמוכח מסעיף ח' לענין אחים ע"י"ש במ"ב, וכן מבור של הפקר, אלא באדם שהחפץ עומד לשימוש (כמו לענין עירובי חצרות), ולפ"ז כוונת רש"י שדעת המוכר כבר מערב יו"ט להעמיד לרשות שימוש הקונה את הבהמה. וכן נראה כוונת הר"ן.

מציצה בשבת

במ"ב סי' שצ"ז סק"ה כתב בטעם שמותר למדוד אלפים אמה ע"י פסיעות, אע"פ שהיו מדידה ואסור למדוד בשבת, מ"מ הוי מדידה דמצוה כיון שמדובר שצריך ללכת לדבר שהוא צורך שבת. ובשעה"צ צ"י לתוספת שבת בשם הריטב"א. והמע"יין בתוספת שבת ימצא שהביא את הריטב"א, והשמטי את המילה "שבת", דמשמע שלכל צורך מצוה מותר למדוד, ובריטב"א עצמו כתב דווקא לצורך שבת.

וידוע דעת הריטב"א בסוף מסכת שבת (קנ"ז): שסובר דהא דהתירו מדידה בשבת זה רק לצורך שבת, ודלא כמ"א בסי' ש"ו שכתב שהתורה מדידה לצורך כל מצוה. ובמ"ב בסי' ש"ו פסק כמ"א, וא"כ תימה למה בסימן שצ"ז הקפיד להעתיק את הריטב"א "לצורך שבת". ומה שהתוספת שבת השמיט את המילים "צורך שבת" ניחא, משום שפסק כמ"א שמותר למדוד לצורך כל מצוה. וצ"ע דעת המ"ב למעשה בהלכות תחומין, שהרי אין סברא לחלק בין תחומין לשאר המדידות, ושם פסק שלא דווקא צורך שבת והכא דווקא איפכא.

מסר בהמתו לב' רועים מערב יו"ט

המ"ב בסי' שצ"ז סק"ג כתב שאם מסר בהמתו לב' רועים מערב יו"ט, וביו"ט בירר שרוצה שאחד מהם ישמור, הבהמה כרגלי הבעלים הואיל ולא בירר מערב יו"ט. ומקור הלכה זו היא במ"א בשם הר"ן בביאור דעת הר"ף בסוגיא, והק' הר"ן אמאי כרגלי הבעלים הרי בדרבנן יש ברירה, א"כ נימא שביו"ט הוברר למפרע שמסר לאותו רועה, ושתקנה הבהמה שביתה כרגלי אותו רועה, ותי' "כיון שעדין לא בירר למי ימסור שמירתה לא גמרה דעתיה לאפוקה מרשותיה".

ונראה כוונתו שדין ברירה גדרו שנעשה מעשה או חלות לא מבורר, ולאחר זמן מתברר למפרע, אבל הכא המעשה שמחיל את קניית התחום זה הגמירות דעת שמסלק את השימוש בבהמה לענין תחומין, וזה לא היה כלל בביה"ש. ועיין חת"ס על הגליון בשו"ע מה שכתב, ונראה שכונתו לזה, (וקצת תימה שלא צ"יין החת"ס לר"ן שזה המקור לדין זה). ויש להק' מהגמ' בעירובין דף ס"ח ע"א שתולה את המחלוקת של ב"ש ובי"ה לענין מת בבית ולא ידוע באיזה פתח יוציאו אותו, ואח"כ הוציאו אותו מפתח מסוים, לדעת ב"ש כל הפתחים טמאים דאין ברירה, ולדעת ב"ה רק אותו פתח טמא דהוברר למפרע שזה הפתח דיש ברירה, והרי שם לא היה מעשה או חלות שמתברר לאחר זמן.

ואפשר שבכדי להגדיר פתח של בית לומר שממנו יצא המת, א"צ מעשה חלות או אמירה וכדו', לכך סגי גם ללא אמירה. (אלא דיש להק' מהגמ' שתולה את המחלוקת בדין ברירה במחלוקת האם האחים שירשו לקוחות ומחזירים זל"ז ביובל, או יורשים ואין מחזירים ביובל, וצ"ב מה שייך שם לברר מעשה למפרע, ועיין עוד תוס' ישנים יומא דף נ"ו:).

ובעיקר תירוץ הר"ן יש להק' סתירה משור של פטם שאמרינן הוברר הדבר למפרע שרצה לקנות מהפטם, והבשר קונה שביתה כרגלי הקונה, הרי לא היה אמירה של המוכר או הקונה שרוצה לקנות שביתה, ואי נימא דאיכא אנן סהדי וסגי בזה אף במסר לרועה, נימא דאיכא אנן סהדי שהבהמה קונה שביתה כרגלי מי שימסור לו ביו"ט.

וי"ל שבמסר שורו לב' רועים מערב יו"ט וביור שמירתו ביו"ט, מדובר שמעבר יו"ט לא נגמר בדעתו למסור לרועה, ורק ביו"ט החליט למסור לאחד מהם, לכן לא שייך לומר שהיה אנן סהדי שימסור לאחד מהם ביו"ט והבהמה תקנה שביתה כרגליו, וכך כתב הר"ן להדיא (וצ"ב על חת"ס שלא פירש), משא"כ בשור של פטם מערב יו"ט החליט שיקנה בהמה אצל פטם ורוצה שתקנה שביתה כרגליו, וביו"ט התברר למפרע מאיזה פטם קנה.

יצחק אלחנן חורב - נוה יעקב

סימן שצ"ח

בית כנסת לענין עיבור העיר

בשו"ע סי' שצ"ח ס"ו כ' שביהכ"ס אינו חשוב דירה לענין עיבור העיר, וכתב הערוך השולחן שביהמ"ד שמי שלומד שם אוכל וישן שם דינו כבית דירה, ונראה שלדעת המ"ב גם בית המדרש שאוכלים וישנים שם אינו בית דירה, כיון שמדינא אסור לאכול ולישון שם, והתירו רק ללומדים, לכך האכילה הזו לא הופכת את זה לשם דירה כמו שכתוב בסי' שס"ו ס"ק כ"ט. אלא אי"כ נחלק בין שינה ואכילה למקום שרק אוכלים, ובין ביהמ"ד לביהכ"ס, וצ"ע. ודע דהערוה"ש לא כתב בסי' שס"ו שביהכ"ס שאוכלים בו לא חשיב בית דירה, ויתכן שלפי דבריו יש נפק"מ גם לענין מקום הנחת העיבור.

ריבוע העיר בעיר המתרחבת

בב"י סי' שצ"ח הביא את ספק הרא"ש לענין עיר שמתרחבת שמרבעים אותה, האם מרבעים אותה גם עם אורכה יותר מד' אלפים אמה, ושורש ספיקו האם לדמות את זה לעיר העשויה כקשת דרואין אותה כמלאה בתים רק אם יש בין ראשיה פחות מד' אלפים אמות (ונראה שבספק זה יהיה נפק"מ בכה"ג בעיר עגולה שמרבעים אותה).

יתר מב"ס ואינו מוקף לדירה

בב"י סי' שצ"ו ס"ב הביא דעת הרמב"ם שמקום המוקף אפי' יותר מב"ס ואינו מוקף לדירה חשיב כד' אמות, ומאידך דעת הרשב"א והטור שאינו חשוב כד' אמות. ובשו"ע פסק כטור, וזה תימה שהרי הרמב"ם הוא מג' עמודי ההוראה.

יצחק אלחנן חורב - נוה יעקב

סימן שצ"ז

שביתת שור של רועה

סימן שצ"ז סעיף ז': שור של רועה כרגלי אנשי אותה העיר, ובבה"ל ד"ה אנשי תפס כשיטת הר"ן דכרגליו של כל לוקח, ואעפ"כ אם לא מכר הוי כרגלי המוכר. וצ"ל דכאן איירי שמוכרו לאדם אחד, דאל"כ נימא שיוגק כל אחד מחבירו וכמו בסעיף י', וכאן לא נוכל לומר דהוי כשל הפקר כמו בשור של פטם בסעיף הקודם.

ומה שמסיים הבה"ל שאם קנה בן עיר אחרת יכול להוליך עד אלפים אמה, דעכ"פ לא גרע מאנשי העיר, כן מבוואר בר"ן, עכ"ל, הנה לשון הר"ן לא נראה כך, שכתב (בדף כ"א ע"א מדפי הרי"ף) וז"ל: ולדידן דאית לן ברירה הרי הוא כרגלי הלוקח וכו', אבל לוקח מעיר אחרת אינו יכול להוליכו אלא למקום שכולם הולכים, עכ"ל. וזה נראה כמו שכתב הר"ן (שם ע"ב) בבור של עיר, שאם הממלא מעיר אחרת אינו מוליך אלא במקום שכל רגלי אנשי אותה העיר יכולין לילך, ושם כתב כך המ"ב בסעיף י"ד ס"ק ל"ד ע"ש, וכן נראה מהתו"ש ומאמר מרדכי ששני הדינים שוים.

ועיין בא"ר ובפמ"ג שהביאו שיטת הרשב"א דשור של רועה כרגלי רוב אנשי העיר, ואם קנה אחד מבני העיר שעירב אינו יכול להוליכו אלא אלפים לכל רוח.

אברהם אשר זלץ - אלעד

שור של פטם שנשחט ביו"ט

במ"ב סי' שצ"ז ס"ק ט"ז כתב לענין שור של פטם שנשחט ביו"ט, שהבשר כרגלי הקונים, וכתב במ"ב הטעם משום דהוי כבור של הפקר שהוא כרגלי הממלא, ובשעה"צ כתב שטעם זה נאמר כדי שלא תקשה מסעיף י' לענין בהמה של שותפין.

ויש להק' הרי בסעיף י"ד לענין בור של הפקר כתב המ"ב הטעם שזה כרגלי הממלא משום שיש ברירה, והוברר למפרע שהמים שמילא היו שלו בביה"ש, אי"כ ק' איך אפשר לומר שזה הטעם בשור של פטם, שהרי נתבאר בשו"ע בסעיף י' שבבהמה לא שייך ברירה כיון שכל חלק יונק מחבירו.

ויש לומר דהרי משמע מהדינים בסימן זה שהמגדיר לענין שביתה הוא לפי מי שהחפץ עומד לשימושו (כמו לענין אחים שאפי' שמבחינה ממונית החפץ שייך לכולם, מ"מ החפץ קונה שביתה לפי האח שמשתמש עם אותו חפץ), ולכן בשור של פטם נקנה ללקוחות מכיון שהמוכר מעונין להעמיד מערב יו"ט ללקוחות את השור, משא"כ לענין שותפין בבהמה (המוכר בסעיף י') הקניית שביתה לפי הבעלות הממונית של הבשר, ואין דעתו של כל אחד מהשותפים שחבירו יקנה שביתה.

ונראה שכל מה שהגמ' חידשה שבבשר של שותפין לא אמרינן ברירה משום שקא' ינקי מהדדי, זה רק לענין קניית שביתה ע"י בעלות ממונית שחסר בבעלות של כל אחד מהשותפין מכיון שיוגק מחלק חבירו וזה מחסר בבעלות הבלעדית. אבל לענין שימושים שהחלק שעומד לשימוש אחד מהקונים יונק מהחלק של הקונה השני, אין בזה חסרון לענין הקנין שביתה.

עוד יש לתרץ ע"פ דברי רעק"א בביצה שנשאל לענין חלב המגיע מחוץ לתחום ונמכר בתוך התחום, שדינו של החלב שקונה שביתה לפי רגלי המוכר, אע"פ שהיה צריך לדמות את זה לשור של פטם והיה צריך להיות שרגליו כרגלי הלוקחים, מ"מ הכא מכיון שאם נאמר שזה כרגלי הלוקחים זה יהיה אסור ללוקחים כלל, כיון שבביה"ש זה היה מחוץ לתחום שלהם, אמרינן שרצון המוכר שזה יהיה כרגליו.

ולפ"ז אפשר לומר שבשור של פטם אע"פ שבביה"ש כל חלק יונק מחבירו, מ"מ רצון המוכר שכל חלק יקנה שביתה כפי רגלי הקונה שלו, לכך מקנה (או מעמיד לרשות) המוכר גם את החלק שיש בחלק השני שהוא נתון כח לחלק הראשון, נמצא שמה שהחלק הראשון יונק כח מהחלק השני זה לא סותר לקניית שביתה שלו. משא"כ בשור של שותפין לא שייך לומר שהתברר שגם הכח שבחלק השני שייך לבעל החלק הראשון, שהרי חלקו ביניהם את החלקים.

הילוך י"ב מיל בשבת

במ"ב סי' שצ"ז סק"א כתב שמהתורה אסור להלך י"ב מיל, והק' האחרונים אמאי אין אסור להלך אף פחות משיעור זה כיון ח"ש דאסור מהתורה (ועיין מ"ב דרשו הע' 1 מה שתירצו בזה). ונראה עוד לתרץ שבפסוק כתיב "אל יצא איש ממקומו", ושיעור מקומו של אדם זה י"ב מיל, ופחות משיעור זה הוא לא בכלל מלאכה, כמו המחמם אוכל שלא הגיע לשיעור יד סולדת שאין על זה שם מבשל (וכמדומה שכך שמעתי שתי' בספר משמרת חיים לענין המטלטל חפץ פחות מד' אמות).

שור של רועה כרגלי אנשי אותה העיר

בביה"ל סי' שצ"ז ד"ה "שור של רועה" כתב הטעם ששור של רועה כרגלי אנשי אותה העיר, משום שזה רועה שדרכו למכור, על כן אף שמכרו ביו"ט דעתו לאוקמי ברשותיה של מי שיקחנה אח"כ. ויש להק' איך אפשר מערב יו"ט להקנות ללוקח ללא מעשה קנין, ומצאתי שלשון זה לקוח מרש"י ביצה דף ל"ח ד"ה הרי, ועל זה צ"יין הרש"ש לר"ן, וכתב הר"ן שם "מרשותיה קא מפיק ליה, ברשות אחר לא מוקים ליה, הלכך

משום דלפעמים משתנית צורת העיר ומשכחת לה גם להחמיר, כגון שנתמעטו בורגנין המתעברים עם העיר, ופשוט.

והנה מבואר דכשנמצאו סימני תחום סומכין ע"ז כשאין לנו סתירה לזה, ולא נתפרש עד משך כמה זמן, האם לא ניוחש לשנוי ברבות הזמנים, והענין צ"ע.

ובסעיף ט': אם באו ב' מומחים שומעים למרבה ובלבד שלא ירבה ממדת האלכסון, מפרש המ"ב ס"ק ל"ד דאולינן לקולא בדרבנן לומר שהשני טעה. ובהא שאם ההפרש יותר ממדת אלכסון אין סומכין, כתב בסק"ט שאין הולכין אחר מדידת שניהם, וצריך למדוד מחדש ולברר הדבר. וצ"ע מ"ש זמ"ז, הרי לפנינו דיש טעות, ומה לי שאין ידוע לנו טעם במה לתלות הטעות. ואולי כיון שיש מומחה מחמיר לפנינו א"כ אפשר להקל מטעם ספיקא דרבנן, רק אם יש נטיה לתלות בטעות המחמיר דוקא שיש במה לטעות לחומרא, דאין מסתבר כ"כ לומר שהמאריך טעה דבמה יש לטעות, ורק באופן זה אפשר להקל מחמת ספק דרבנן.

אברהם אשר זלץ - אלעד

סימן ת'

אם צריך עקירה בפה

סימן ת': מי שהיה בדרך ליכנס לעיר וכו' ולא ידע שהוא בתחום העיר ואח"כ מצא עצמו בתחומה, קנה שבייתה בעיר, וכתב המ"ב סק"א אפילו נתכוין לקנות שבייתה במקום הזה, ובשעה"צ אות א' כתב שמקורו מדברי הר"ף, ומש"כ הרמ"א בסמוך שאם אמר שבייתי במקומי אינו קונה בעיר, פירש בסק"ו דאף שברצונו היה לילך לעיר, ומפני שטעה שהיה סבור שהוא מחוץ לתחום אמר שקנה במקומו, מ"מ כיון שעקר בפיו בפירוש קנה במקומו.

מקור הדין שבבעק בפירוש קנה במקומו אע"פ שטעות היא, מדברי הראב"ד המובא ברשב"א בדף מ"ה ע"ב, ומביא ראיה מהאומר שבייתי תחת האילן, דלדעת רב בדף מ"ט ע"ב לא קנה תחת האילן ולא יזוז ממקומו, הרי ששבייתת מקומו נעקרת באמירתו שבייתי במקום פלוני, ולא אמרינן עקירה בטעות היא שהרי אין קונה באילן, ומפרש המ"ב דזהו דוקא כשעקר בפה, דאילו כיון בלבו לקנות במקומו אין זו עקירה, ולמד כן מדברי הר"ף. אכן לשון הר"ף אינו מוכרע דכתב שנתכוין לשבות במקומו, ומתפרש שהיה סבור שהעיר רחוקה וממילא שובת כאן, דאין בזה עקירה כלל. ובפשטות עקירה היא ע"י שקונה שבייתה במקום אחר, ואם קניית שבייתה היא ע"י כונה גרידא היא גם עקירה, ואם בעי אמירה לקנין ממילא כשאמר בפיו שקונה במקומו ודאי דעקירה רק כשמפרש בשפתיו, וזה נדון המבואר בה"ל בס"י ת"י ס"ג ד"ה כיון ע"ש.

וכן נראה מהוכחת הראב"ד מאמר שבייתי תחת האילן, ושם העקירה ממקומו ע"י שחפץ לקנות שבייתה באילן, והרי אמירה דהתם היינו קניית שבייתה, ובכונה לחוד אי סיגי בהכי לקניית שבייתה.

והרשב"א בדף נ"ב ע"א בד"ה ור"מ הקשה אליבא דר"מ דהחזיק בדרך וחזר מספקא לן אם קנה, לימא דלא יזוז ממקומו כמו בתחת אילן, ומתוך עיר שאני וכמ"ש תוס'. ולפ"ז צ"ע מאי מוכיח הראב"ד מאילן להולך לעיר, נימא נמי עיר שאני, וצ"ל דסובר שהולך לעיר אכת"י לא נקבע בה, ושפיר עוקר אפילו כשמפסיד שבייתו.

אך קשה במתני' ס' ע"א תנן מי שהיה ביתו במזרח וכו' לביתו אלפים ולעירובו יתר מכאן, מותר לביתו ואסור לעירובו, ופירש"י שם דשבייתת ביתו לא מתעקרא היכא שלא חל העירוב, והרי הוא בא בדרך לילך לביתו ועדיין לא נקבע בעיר, ויש לומר דביתו שאני מהולך לעיר אחרת, או דהתם כשלא עקר מביתו עדיין.

אברהם אשר זלץ - אלעד

סימן ת"ב

ברירה לענין חריץ בין שתי עיירות

סימן ת"ב: חריץ מלא מים מכונסים שהוא בין ב' תחומי שבת, מקצתו בתחום עיר זה ומקצתו בתחום עיר אחרת, שתי העיירות אסורות למלאת ממנו. וכי המ"ב סק"ג דדוקא כשהחריץ בסוף התחום של כל א' שנמצא חלק ממנו חוץ לתחומה של כל אחת, אבל אם כולו בתחום שניהם שייך ע"ז ברירה.

יש בזה חידוש לדון המים שדעת שתי העיירות עליהם כנסיהם שתועיל ע"ז ברירה, דזה מצינו לענין חלוקת שותפין, ע"י שהוברר לחלקו ממילא חלק זה שבייתו כמוהו, אבל כאן אין אלו נכסיהם אלא שדעתם עליהם, ואם אנו דנים שדעתם על המים אע"פ שנמשכים לתחום השני ראוי שיאסרו זה על זה, וכי ע"י שמילא בן עיר אחת לא היתה דעת אנשי העיר על מים הללו [ואם אמנם אין דעתם ע"ז א"צ לדין ברירה, ויועיל גם כשעיר השניה אינה תוך תחומן]. ואמנם כדברי המ"ב נראה ברשב"א בעבודת הקודש דבגשמים הסמוכין לעיר כתב דהם כרגלי שבייתת הממלא מאנשי העיר.

אברהם אשר זלץ - אלעד

סימן ת"ד

קניית שבייתה בעת שהספינה מהלכת

בה"ל סימן ת"ד ד"ה ממקום שפגע נסתפק אם קונה שבייתה כשהספינה מהלכת למטה מעשרה. והנה הרשב"א שהביא בה"ל קאי על הגמ' בדף מ"ג ע"א, ת"ש פעם אחת לא נכנסו לנמל עד שחשכה וכו',

אי אמרת בשלמא יש תחומין שפיר. הקשה הרשב"א הא ספינה מינד נייאדא ולא קני שבייתה, ומת' דמשכח"ל בעומדת. הא דהעמיד דבריו על פרכת הגמ' ולא אמתי, צ"ל דהו"א כל שהיו תוך התחום קונין שבייתת העיר אפי' אין ראויין עכשיו לשבייתה, אך מקו' הגמ' חזינן דכשאינן ראויים לקנות יכולים ליכנס לעיר אף כשהיו חוץ לתחום, ותליא באם היו למעלה מ', והלא אף למטה מ' אין ראויים לקנות משום דניידי. ולפ"ז אם הספינה תוך תחום העיר שמהלך אליה, ודאי קנה אפילו כשמהלכת.

יציאה מחוץ לתחום ע"י אחר

מ"ב סימן ת"ד ס"ק ט"ז: אם דחפוהו נכרים לתוך העיר היו ליה כל העיר כד' אמות, ומ"מ לא יאמר לנכרים שידחפו אותו. משמע מלשונו שמתעם איסור אמירה לנכרי אין לומר שידחפוהו. וכן מפורש בדרכי משה שמותר להערים שמעמיד עצמו על ראש הספינה במקום שהנכרים לא יוכלו לצאת, ודוחפין אותו לחוץ. וצ"ע הלא בסיומ' רמ"ח פסק השו"ע שאסור ליכנס בספינה אפילו בשלשה ימים הסמוכים לשבת מטעם איסור תחומין, ולא כשיטת רשב"ם בתוס' עירובין מ"ג ע"א.

אברהם אשר זלץ - אלעד

סימן ת"ה

עיר שאינה מוקפת, דיר וסוהר, בנתנהו נכרים לענין שבייתה ולענין מקרא מגילה

סימן ת"ה סעיף ו': נתנהו נכרים חוץ לתחום בדיר או בסוהר ומערה או בעיר אחרת מוקפת חומה לדירה וכו', מהלך את כולו. ובה"ל ד"ה מוקפת מביא דעת הרמב"ן וסייעתו דאף בנתנהו בעיר שאינה מוקפת נמי מהלך את כולה, וכמו בשו"ת דכולה כד"א אף כשאינה מוקפת. ומביא דעת רבנו יואל המובא באור זרוע דנקט להחמיר דבעינן היקף, מ"מ סובר דאפילו היה רה"ר בתוכה ובודאי אסור לטלטל, אפ"ה מותר לו להלך בכולה, דהיתר הילוך אינו תלוי בטלטול. ורבנו אפרים שם חולק עליו. וכתב בה"ל דקשה להקל נגד השו"ע, דרוב הפוסקים קיימי בשיתתו. מבואר דמפרש דעת השו"ע דבעי היקף המתיר בטלטול דוקא, ולא כדעת רבנו יואל שהביא, ולכאורה אין לזה הכרח בדבריו, ויתבאר להלן.

והנה הרמב"ן מדקדק מלשון המשנה ריש מי שהוציאוהו דקתני הולכייהו לעיר אחרת נתנהו בדיר או בסוהר, דמשמע שהדיר או הסוהר מובלעים תוך העיר ומהלך מהם לעיר. ומפרש הטעם דשבייתת עיר כד' אמות לפי שעשאוה כאויר שתשמישו לדירה שהוא כד' אמות, וכל העיר וגם עיבורה כאויר העשוי לדירתן של בני העיר. ודיר וסוהר שמהלך את כולו פירש ג"כ הטעם דכיון שמוקפין מחיצות הם, ואויר שתשמישו לדירה הרי הם כבית. ומש"כ דדיר וסוהר אויר שתשמישו לדירה הוי, כן מבואר בדף כ"ב ע"א כלל אמר ר' שמעון בן אלעזר כל אויר שתשמישו לדירה כגון דיר וסוהר וכו', והגרע"א בגליון הש"ס שם מצינן לדברי ר"ח בברכות דף כ"ה ע"ב, מובא בתלמודי רבנו יונה שם, וכעת נדמ"ח על הגליון בפיר"ח (דפוס וגשל), וכן מבואר ברב נסים גאון שם, דהא דאמרינן התם מאן שמעת ליה כולא ביתא כד' אמות ר' שמעון בן אלעזר היא, ומבואר דמפרשים דהטעם שדיר וסוהר שהוקפו לדירה מטלטל בכולו הוא משום דהוי כבית, וכולא ביתא כד' אמות, וכן נראה מהרמב"ן כאן שלא משום דהוי מהלך בכולו, אלא משום דהוי כד"א מהלך ומטלטל בכולו. וכיון שענין עיר וענין דיר וסוהר שוה דחשיב הכל תשמישו לדירה, נחשב הכל כד' אמות אצלו ומהלך מזה לזה.

ולכאורה משמע דדעת הרמב"ן שרק משום דהוי תשמישו לדירה, ולא סגי ליה במה שהמקום רה"י לחשב כולו כד"א, אך הרי שבת בתל עד ב"ס הוי כולו כד"א, וכנראה ה"ה לנתנהו, וכן נראה מהרמב"ן גבי ספינה דכתב לדעת שמואל ספינה לא חשיבה היקף לדירה, ומ"מ דעת רבה דמהני שבת באויר מחיצות להלך בכולה אפילו אי בדיר וסוהר אין הלכה כר"ג, ואיירי גם בספינה יותר מב"ס, ומוכיח מזה של"צ מחיצות המתירות לטלטל, ולפי המבואר נראה שמחיצות הספינה מגדירות השימוש בתוכה כמו חצר לדירים בה, ואף שאין עשיית המחיצות לשם כך דלהבריח מים עשויות ואי"ו מתיר בטלטול, כאן לא מטעם רה"י אלא דהמחיצות מגדירות המקום לשימושי הדיוורין, והרי עיר גם מפרש הרמב"ן שעשו כל העיר וגם עיבורה כאויר שתשמישו לדירה ע"י שנמצא בין שורות בתי העיר, והרי אין כאן היקף מחיצות ואינה רה"י. וזה לדעת רבה, אבל ר"ז סבר דמחיצות להבריח מים לא חשיב ג"כ שימוש דירה, ומשום כך לא עדיף שבייתה באויר מחיצות משאר דיר וסוהר, אבל הא מיהת ודאי דאם דיר וסוהר מהני גם ספינה מהני וכמפורש במתני' לר"ג, ומשום דהוי רה"י [אלא דלכאורה לפ"ז לא קאי רק בספינה שאינה יותר מב"ס, ומנין פסיקא לרמב"ן דרבה איירי אפי' בספינה גדולה, וצ"ע].

וצ"ל דאה"נ דיר וסוהר הוי כד"א גם בלאו טעמא דהוי תשמישו לדירה, אלא להצטרף עם שבייתת העיר הוזקק לפרש דדיר וסוהר שוה עניינם השבייתה לשבייתת העיר, ומשום כך מהלך מזה לזה.

ולמה שפסק השו"ע כשיטות דנתנהו בשבת בעיר אחרת דוקא מוקפת מחיצות, אין ראיה שמצטרף דיר וסוהר בהדי שבייתת עיר לענין שו"ת, דאין מתפרשת המשנה כפירושו, אך אולי אפשר לומר כסברתו לענין שו"ת מע"ש אף בלא ראיה, ומיהו מצינו בחידושי הר"ן שחולק על סברת הרמב"ן, וטרח לדחות דקדוקי הרמב"ן מהמשנה ואף אם נתנהו בעיר אחרת אפילו באינה מוקפת, אפ"ה סובר שאין מצטרף בהדי דיר וסוהר, אי"כ מסתבר לדלידן דאין מקור לסברת הרמב"ן א"א לצרף הדיר וסוהר לשבייתת העיר. וכן דעת החזו"א בס"י ק"י סק"א ד"ה מיהו.

ולענין מקרא מגילה, כתב החזו"א בסימן קנ"א דכל הבתים הנוספים הסמוכים [אצל הבתים הסמוכים לכוך, כך מסקנתו בסימן קנ"ג סק"ב] שהאריכו חוץ לתחום, אע"פ שאינם סמוכים לכוך קורים בהם בט"ו,

ובלבד שלא יהא ביניהם מגרש פנוי שבעים אמה ושיירי או קמ"א אמה כד"ן תחום לענין שבת. ולפי סברת הרמב"ן שאף אם אין העיר מופסקת אך יש דיר וסוהר ביניהם, אפשר לומר דכיון שהכל מקום אחד שתשמישו לדירה ונחשב ע"ז כד' אמות נחשב הכל כמו סמוך, דכנראה זה הטעם דסמיכות בתים זל"ז מחשיב הכל סמוך לכוך. אכן לפי המבואר לא קייל כדעת הרמב"ן, ולא מצטרף.

ואף מש"כ החזו"א דעיר אחת שמקצתה סמוכה לכוך נדונית כולה ככוך, לכאורה קשה הא אינה נחשבת כד"א אלא לשו"ת בה ולא למניח בה עירוב לדעת רע"ק בדף ס"א ע"א, הרי שאין הדבר מוחלט שהעיר כד"א, ומה"ת דלענין מגילה תחשב כד"א, אלא דא"כ נמצא שעיר אחת מקצת קורין בה כ"ד ומקצת בט"ו, ומשמע ביבמות דף י"ד דזה א"א.

נתנהו בעיר אחרת שאינה מוקפת מחיצות

בה"ל ד"ה מוקפת חומה לדירה כתב דאיכא כמה ראשונים שסוברים דאין צריך היקף מחיצות, וכמו שובת בעיר שאינה מוקפת כולה כד"א. ומביא דדעת רבנו יואל המובא באור זרוע ה"ל ע"ש ס' ו' לדינא להחמיר שצריך מחיצות, מ"מ סובר דאפילו אם היה רה"ר עובר בתוכה דבודאי אסור לטלטל שם אפ"ה מותר להלך בכולה, דהיתר הילוך אינו תלוי בטלטול, ומסיים הבה"ל דמ"מ קשה להקל כנגד השו"ע.

מבואר דמפרש דעת השו"ע דבעי מחיצות המתירות בטלטול, וכן סתימתו במ"ב ס"ק כ"ב דמש"כ השו"ע דבעי מוקף חומה לדירה, דע"ז הוי רשות היחיד. וצ"ע מנא ליה דהשו"ע אינו סובר כרבנו יואל דר"ה עובר בתוכה שפיר מהני.

גם מה שמסיים הבה"ל דכשנתנהו בעיבורה של עיר שכתב המ"א בשם ריא"ז דחשוב לו כל העיר כד' אמות, דזו קולא יתרה דהרמב"ן מחמיר בזה, אלא שאם נתנהו בתוך העיר מהלך גם בעיבורה, ואפשר לפרש דגם הריא"ז לא הקיל אלא בהכי, ע"ש בשלטי הגבורים שאפשר לפרש כן בדברי ריא"ז, עכ"ל הבה"ל. דבריו תמוהים, דמה שכתב הש"ג (בדף י"א ע"א בדפי הר"ף אות ג) כולה כד"א וכן עיבורה, ניתן אמנם לפרש כרמב"ן, אך בסמוך ע"ב שם אות ב' כ' הש"ג בשם ריא"ז דהבא בספינה בתוך הנמל שהוא תוך עיבורה של עיר הרי זה רשאי לירד מן הספינה ולהלך בכל העיר, וכמו שהביא המ"א בשמו. גם בדברי האו"ז שהביא הבה"ל מבואר כן שבכנס לעיבורה מהלך בכולה.

אמנם מאי דפשיטא למ"ב וכן למ"א דהסוברים שנתנהו בעיבורה של עיר מהלך בכולה הוא דלא כהשו"ע דבעי מוקף מחיצות לדירה, נראה דאין זה מוסכם, דלפי מה שכתב רבנו יואל שם דא"צ מחיצות שיעשה ע"ז רה"י מסתבר דהטעם כעין שיטת הרמב"ן ר"פ מי שהוציאוהו, וכמו שנתבאר לעיל בד"ה עיר שאינה מוקפת, דסגי שנעשה ע"י המחיצות מקום המשמש את דיורי העיר, אלא שחושש להחמיר להצריך מחיצות לזה, ולפ"ז נראה דאין חילוק בין נתנהו בשבת לשו"ת מע"ש, שאף לשו"ת בעי שתהא העיר מוקפת מחיצות, דכיון שענינם שוה אין כ"כ טעם לחלק דבשבת בעי מחיצות להחשיב תשמישו לדירה, והרי אין מקור מגמ' להצריך מחיצות. וכן נראה מדברי רש"י בדף ל"ב ע"ב ד"ה דמתא, דהא דהנותן עירובו בעיבורה של עיר חזינן לה כמאן דמליא מתוך שהיא מוקפת יישוב מחיצות, ופירש הריטב"א שם דאף שנותן בעיבור העיר שאינו מוקף, מ"מ כיון שעיבורה של עיר כעיר הרי הוא כאילו הוא תוך מחיצותיה, וכאילו המחיצות הן דופן עקומה שמתעקמות עד עיבורה של עיר, עכ"ל. והכוונה נראה כיון שהעיר נחשבת כולה שימוש הדיוורין, אף עיבורה כיון שמשמש את אנשי העיר חשיב אויר שתשמישו לדירה כמ"ש הרמב"ן, ואף שרש"י כתב ד"ז לענין שתחשב כמאן דמליא, משמע לכאורה דס"ל שכל עיר שהיא כד"א כן הוא, דאל"כ מנ"ל דמ"ש בגמ' כמאן דמליא איירי דוקא בהכי. והכי משמע מכל המשא ומתן שדנו רבנו יואל ורבנו אפרים באו"ז שם, ולא הוזכר בדבריהם דיש חילוק בין שבייתה מע"ש לנתנהו בעיר אחרת, ומשמע שם להדיא דדעת ר"א להצריך מחיצות גם לשו"ת, וע"כ צריך לומר דלא פליג בעיבורה של עיר דמבואר בגמ' בדף ל"ב ע"ב שהנותן עירובו שם הוי כשו"ת בעיר, וע"כ דכיון שהעיר מוקפת אף עיבורה נעשה ע"י ככלל שבייתת העיר וכמ"ש.

אמנם דעת תוס' בדף מ"ז ע"ב ד"ה דכולה אינה כן, דלמדו מהא דעיבורה של עיר דלשבת לא בעי היקף מחיצות, ודוקא בנתנהו בעיר אחרת הצריכו היקף לדירה, ולדידהו נראה דדוקא רשות היחיד מהני להלך בכולה כשהוא חוץ לתחומה, וכשיטתם ביאר הראב"ה בשם הרא"ם שהשיב לרבנו יואל לחלק בין שובת לנתנהו, ומבאר טעמו כפי הבנתי דחוץ לתחום שאינו שובת במקום שנתנהו אין להחשיב כל המקום כד"א, והא דמותר לילך במקום המוקף מחיצות כיון שהוא רשות היחיד אין בו איסור הילוך. ויסוד לסברא זו מדברי רש"י בדף מ"ב ע"א ד"ה מהלך שהוכיח דאף לר"ג דבנתנהו בדיר וסוהר מהלך בכולו, אפ"ה בכלתה מדתו במערה אסור לעבור את התחום, ומוכיח דלא הקילו חכמים להלך בכולה אלא למי שאין לו אלא ד"א, ואם איתא דההיקף חשיב כולו כד"א אין מקום לראיה זו, דודאי אין ד' אמותיו של המהלך כאן אלא בעירו. [ועי' בתוס' בדף מ"ד ע"א ד"ה או שנראה שאם המחיצות מגיעות עד תחומה אסור לצאת מהן לתחומה ותליא בהבלעת תחומין, ולד' רש"י והרא"ם הנ"ל יש לדון בזה, וכן יש ללמוד מדברי רש"י בדף מ"ד ע"ב ד"ה רב שימי, ועי' בתוס' ד"ה ומר]. לפ"ז לדין דמהלקינן בין שובת לנתנהו נכרים, שפיר כתב הבה"ל דתליא ברה"י ממש.

הרמב"ן כתב שנתנהו בעיבורה של עיר אינו מהלך את כולה, וכמו שהביא הבה"ל, אכן כ' הרמב"ן דכל שבא בין ב' שורות הבתים הוי כנתנהו תוך העיר, ומהחזו"א בס"י ק"ט ס"ק ט"ו נראה שהבין דברי הרמב"ן דכל עיר העשויה כקשת נחשב החלל בתוך העיר. ולכאורה אי"ו במשמעות דברי הרמב"ן, ואין כאן מקום לדיון אם חלל הקשת כעיר דמי, אלא איירי בה"ה שבין שורות הבתים שהוא ממש תוך העיר, אבל שיהא יתר עד ד' אלפים כתוך העיר זה לא שמענו מדבריו.

אברהם אשר זלץ - אלעד

ולדבריו האם גם לענין שובת יוכל לדון כעיר אחרת אם ע"י ישתנה ריבועו שיוכל לבא בזה למקום שחפץ.

לענין נתנוהו נכרים בעיר לסוברים שאף בעיר שאינה מוקפת כולה כד"א (כמוכא בבה"ל סי' ת"ה ס"ו ד"ה מוקפת), אך בנתנוהו בעיבורה אינה כד"א, וכתב בחזו"א סי' ק"ט סקט"ו ד"ה כתב במ"ב דבין ב' פגומי בתים היוצאים וכן בתוך יתר הקשת זהו תוך העיר, וזה עדיף מקרפף העיר. ולכאורה לפ"ו כ"ש דב' עיירות מתחברות ע"י שיער אחת או אפי' קרפיפה נכנס לחלל היתר. ולפי"ו לא יאה בחלל יתר הקשת הדין דאין עיבור להחמיר, כיון שזה תוך העיר וכעיר עצמה, והדברים סתומים.

מ"ש החזו"א (סימן פ' דף נ"ה א' ד"ה שם) בשבת ביצא השמאלי, לכאורה ר"ל במקום הנכנס לחלל הריבוע, דאל"ה אפי' השובת בעיר עצמה יהיה לו גם שבייתת היוצא השמאלי. וצ"ע בתרתי, חדא כיון ששבייתה אחת כאילו שובת בכלה, ועוד לפ"ו משכחת לה שהנותן עירובו בעיבורה של עיר אהני ליה לזכות ב' שבייתות, ואנן תנן לא עשה ולא כלום. גם על הרמ"א תיקשי אם אין עיבור להחמיר יכול להניח עירובו בעיבורה של עיר, ועי"ז ישתנה אלכסונו באופן שיוכל לילך למקום שא"ל לו לפי תבנית העיר, וצ"ע בכ"ז.

אברהם אשר ולץ - אלעד

הערות בסוגיא הניח עירוב בתחום עיר שלן בה (סי' ת"ח)

א. מרן החזו"א סי' ק"י ס"ק ח' כתב כדבר פשוט דאפשר ללון בביתו ולהניח עירוב בעיר אחרת שהיא תוך אלפיים לעירו, ואף אם יניח שם את העירוב בריחוק מקום יותר מאלפיים מעירו שכל העיר שלן בה והעיר שהעירוב בה כד"א, ואפי' אם יש ביניהם עיר מובלעת כל שהיא כד"א ואינה נמדדת לא איכפ"ל, וכן הורה בכתי"ק הנדפס בספר קרית אריאל.

והנה לכא' ברור כדבריו דמ"ש מהניח עירובו תוך ד"א חוץ לתחום, דאף שהעירוב מרוחק ממנו מ"מ כיון שאם יחול העירוב ייחשב כל אותו מקום כד"א שפיר חייל העירוב, וכמב' בס' ת"ט סי"א במ"ב, וה"נ כיון שאם יחול העירוב יהא כל העירוב שהעירוב שם כד"א ע"כ יחול העירוב, ואף שנמצא דאמרינן על ב' ערים שהן כד"א, ובאופן שיער מובלעת ביניהם נאמר על ג' ערים שהן כד"א, לא איכפ"ל בזה. שו"ר שכן הוכיח האו"ש פ"ח מהלכות עירוב.

ואף דהתם לא מהני אם יש אלפיים רק ממקצת הד"א שלו עד מקצת הד"א של העירוב דלא עבדינן לתרווייהו, אף שגם אילו יחול העירוב ויהא לו שם ד"א ועוד אלפיים חוצה לו והוא נמצא חוץ לתחום יהא לו ד"א, דהתם שאני שיהא זה ד"א מדין נמצא חוץ לתחום, וא"כ נידון כחוץ לתחום עירובו שלא קנה שבייתה, וכך דין עיר שלן בה כד"א משהו ליה נכמצא בתחום עירובו, והעירוב מוכה לו את העיר אשר העירוב בה שיהא כד"א, דהרי פשוט דבעיר שלן בה נמי יכול ליתן העירוב בתוך ד"א שסמוכות לתחום העיר, וכשמניח בעיר שתחילתו תוך אלפיים לעיר שלן בה כמניח תוך ד"א הסמוכות לאלפיים דמי. וזה פשוט וברור.

ב. ובגדר לן בה מב' במ"ב דלדינא בעינן שיהא שם ביה"ש וילון בתוכה [ובהוראות החזו"א כתוב שיאכל שם פת, וכן לשון החזו"א שדר שם בפינתא ולינה], ומ"מ מסתברא דמהני גם אם ער כל הלילה, ולשון המ"ב שיהא שם כל הלילה, ולכא' הכוונה רוב הלילה, ומי שער כל הלילה בעיר שהעירוב שם לכא' לא מהני אף אם אכל פת בלילה בעיר שעומד לישון ולאכול שם למחר בבוקר [וכן הורה מרן הגאון בעל דרכי שמואל שליט"א כמוכא בספר קרית אריאל פ"ב, ועיי"ש שכ' שנסתפק מרן הגאון שליט"א בזה, ושמה משום דמד' החזו"א משמע דבמקום שעושה בו מעשי דירה תליא מילתא, ועי"כ ס"ל דאולי בתרווייהו תליא, ואולי באמת יש כאן מוח' בין המ"ב לחזו"א בגדר הדברים, ומ"מ למעשה קשה להקל]. ובד' המ"ב לא נתפרש דין אכילה, ולכא' משמע דנמצא ביה"ש ולן בה רוב הלילה אף שאכל פת במקום עירובו נמי מהני, אך בחזו"א משמע דלא מהני, ועי'.

ג. מרן החזו"א סי' ק"ט ס"ק ט"ו נסתפק אי ההיתר לדון כל העיר כד"א רק לאחר שלן בה או גם קודם לכן כל שדעתו ללון בה, ולכא' הדבר ברור שגם מלכתחילה במה שעומד ללון סגי, דהא לעולם בביה"ש בעינן שיחול העירוב כשהוא עוֹדו בעירו ומרוחק מעירובו, ובהכרח משום דכיון שדעתו ללון דינו כד"א וממילא בהא סגי, אלא דבעינן שיקיים דברו ולא יחזור בו דאז אגלאי מילתא למפרע שלא עמד ללון בעירו. וכבר נודע שלמעשה הורה זקן להקל, עי' ספר קרית אריאל.

והנה במ"ב הביא ד' הח"א דא"צ להיות בעירו ביה"ש, ולדבריו בוודאי סגי במה שעומד ללון בעירו. ויל"ע בטעם שהמ"ב הצריך שיהא בעירו ביה"ש [ובספר אבן העזר כ' שהוא מדין עיר ששבת בה, אך לפי"ז אין טעם שיצטרך ללון בה], וצ"ל דס"ל דבמה שעומד ללון לא נעשה כד"א אלא א"כ נמצא בביה"ש בעיר ועומד ללון בה דאז וזה עי"ז בביה"ש שיהא העיר לו כד"א, ובלא"ה אין העיר כד"א עבדו דבעינן לזכות בזה להחשיבו כמקומו בביה"ש ע"י שנמצא שם בפועל בביה"ש.

ונמצא דבעינן שיהא ביה"ש בעירו, ושיהא עומד אז ללון בה וילון בה בפועל [ועי' לעיל פלוגתא בין המ"ב לחזו"א בגדר הלינה] ובאמצע יוצא וחוזר, וק"ל. ובעיקר הדין אם צריך להיות בעירו בביה"ש, עי' במ"ב בשם הב"מ שזה מחלוקת ראשונים. ועי' מש"כ בספר קרית אריאל, ושורש הספק נר' דהרי זה מקומו מצד מה שעומד ללון בה, ובוודאי שבביה"ש זוכה בה להחשיבו כחלק בלתי נפרד מן מקומו מחמת זה שעומד ללון, ומשו"ה פליגי אם זכיה"ז ע"י שנמצא בפועל, או שכיון שזה גדר מקומו הטבעי שדר בה בדעתו לחוד תליא מילתא והיינו בדעתו ביה"ש, דזה לכא' פשוט שאם החליט כן באמצע שבת לא עשה ולא כלום, וזה ברור.

ד. ובענין עיבור עיר שלן בה זה ודאי דלרמ"א דנותנים עיבור ואח"כ מודדין התחום, א"כ ה"נ אפשר שיתן העירוב תוך תחום המתחיל מאחרי העיבור [ובספר קרית אריאל כ' לדון שאולי המ"ב שפקפק בהוראת

סימן ת"ז

יצא חוץ לתחום והוצרך לנקביו

סי' ת"ז בבה"ל ד"ה שאם לא ימצא: **הסתפק אם בשאר רוחות יכול למצוא מקום צנוע האם יכול להתרחק דווקא לכיוון התחום** - וצ"ע היכי דמי, אם באמת רואה מקום צנוע לפנות בצד אחר איך יכול ללכת לכיוון תחומו, ואם לא רואה כלום מהיכי תיתי שיחפש דווקא בצדדים האחרים ולא בתחומו. וצ"ל שרואה אזור שיתכן שיהיה בו מקום צנוע, כגון שרואה בצד אחר בניינים או עצים, ומסתפק שמא ימצא מקום ביניהם, שאז יש ספק האם בכ"ז רשאי להתרחק לצד תחומו.

אורי שרגל - נוה יעקב

סימן ת"ז

יצא לחוץ לתחום ברשות

כתב השו"ע סי' ת"ז סי"א **שנותנין לו אלפיים אמה מאותו מקום שהגיע, ועי"ז כתב המשגיב סק"ג: דאם לא יהיה רשאי לזוז ממקומו ימנע ולא יצא כלל** - וצ"ע לגבי כלי ההצלה שלקח עמו, כגון רופא שלקח כלי עבודתו, האם נתייר גם לכליו ללכת אתו אלפיים אמה אפי' שכבר לא צריך אותם, דחיישי' שמא אם יצטרך לעזוב את כליו לא ירצה לזוז גם בעצמו, וממילא ישאר בד"א שלו וימנע מלצאת להבא. וא"ת שאולי בזה הקילו לו בצירוף הסברה שהכלים כרגלי הבעלים לגמרי, ואם הותר לבעלים לצאת הותר גם לכליו לצאת עמו, צ"ע מה הדין בכלים של אחר, האם יצטרך להשאירם במקומם או שנתיר לו לקחתם, דאם לא יותר לו לטלטלם יצטרך להישאר לשומרם בד"א שלו, ושוב חיישי' שימנע ולא יצא עוד, וצ"ע.

אורי שרגל - נוה יעקב

תקנת חז"ל למי שיצא ברשות

סי' ת"ז סעיף ב': יש לו ממקומו אלפיים אמה לכל רוח, ואם מקצת התחום שיצא ממנו ברשות מובלע בתוך אלפיים אמה שיש לו ממקומו, הרי זה חוזר למקומו וכאילו לא יצא - משמע מל' השו"ע שכותב הלכה איך צריך לעשות, שהרי כתב **הרי זה חוזר למקומו**, וכך הוא לשון המשנה בדף מד: אם היה בתוך התחום **כאילו לא יצא**, ומפרשינן בגמרא אם היו תחומין שנתנו לו חכמים מובלעים בתוך התחום שלו **כאילו לא יצא מתחומם דמי, ופרש"י הולך עד ביתו** והרי הוא כבתחילה, ממה שכתבה המשנה בפשיטתו שכאילו לא יצא מתחומו משמע לכאורה שצריך לחזור לביתו, ואינו יכול להחליט שרוצה מכאן אלפיים לכל רוח כתקנת חכמים, דא"כ איך כתבה המשנה 'כאילו לא יצא', הרי הוא יכול להחליט להשאר במקומו ואז הרי יצא מתחומו, אלא מוכח שחייבוהו חז"ל לחזור לתחומו למקום שבייתו כדי לא לעקור את עיקר דין תחומין [ובלישנא בתרא פרש"י בדעת רבה ד"כ ממטו ליה תחומין הניתנין לו עד תוך תחומו הוי כאילו לא יצא מביתו כלל, **ולא קנה שבייתה במקום אחר**], ובסוף העמוד הוסיף רש"י "אם מובלעות אית ליה שבייתת ביתו, ואין לו ממקום שנאמר לו **אלא** כדי לבא ולהכנס בתחומו", משמע שרשאי רק ליכנס לתחום ביתו, ולא יכול לבחור לישאר במקומו ושיהיה לו אלפיים לכל צד, שהרי פרש"י שלא קנה שבייתה במקומו כלל. (שו"ר בחידושי צמח צדק ששם כתב ג"כ שאינו רשאי להשאר במקומו, והוכיח זה מל"ב במשנת"ו). וצ"ע"ג מה שנקט השעה"צ בסק"ד שיכול להחליט להשאר במקומו, נגד פשטות לשונות הפוסקים.

וצ"ע לדעת השעה"צ עד מתי יכול האדם להחליט מהו תחומו, האם יכול לומר שבינתים נשאר הוא במקומו או שמהלך רק לכיוון ביתו, ואחרי שעה יחליט אם רוצה תחומו שקנה לו כאן או שרוצה לחזור לתחומו הראשון, ולכאורה לא מסתבר שקניין שבייתו יהיה תלוי ועומד, וצ"ע מהו הגדר לפי"ז. אך לפי דברינו הגדר ברור, שכל זמן שהאלפיים שחז"ל נתנו לו מובלעים בתוך תחומו, אז מעיקרא לא הקנו לו חז"ל קניין שבייתה אלא רק זכות לילך לכיוון תחומו הראשון, ודו"ק.

אברהם יחיאל הלר הכהן - אופקים

סימן ת"ח

אין עיבור להחמיר

מבואר ברמ"א סימן ת"ח סי"א דאין עיבור להחמיר, ואם כלתה מדתו בסוף העיר עצמה תוך עיבורה מונים העיר כד' אמות, ויש לעיין אם לענין שאר מילי ג"כ נימא הא דאין עיבור להחמיר.

ובחזו"א סי' ק"י ס"ק ט"ו ד"ה הא דכתב מבואר דנקט דגם לענין ב' עיירות שנתחברו ע"י קרפיפות שיש ביניהם קמ"א אמה ושליש, אם פגע בעיר אחת מהן תחילה וכלתה מדתו בסופה נחשבת לו כד"א, ולפי"ד יכול לחשוב גם העיר שאחריה כד"א אם כלתה מדתו בסופה אחר שהחשיב הראשונה כד"א. ואין צריך להחשיבן כעיר אחת, דאין עיבור להחמיר.

והדבר צ"ע דנראה רחוק שהדבר תלוי ועומד אם נחשבין עיר אחת או לא, ואין דומה לנתנית קרפף לעיר אליבא דר' מאיר שאין מודדין אלפים מגוף העיר אלא אחרי המקום הנגדר לעיר, אבל הא דמצרפים ב' עיירות יחד לעיר אחת היינו דכל שהן במרחק שימוש העיר ע"י קרפיפותיה נחשבין אחת ממש, ותדע דהא מה"ט מודו רבנן אפי"ש שלמדידה ס"ל שמודדים מסוף העיר עצמה. ואם איתא שאין נחשבין שתייהן כאחת בהחלט לא מסתבר שיעויל הצירוף לענין מקרא מגילה וכדומה, וצ"ע.

בעניני מעשה שבת בתחומין והמסתעף

לשאר איסורי שבת (סוף סי' ת"ה)

א. סוף סי' ת"ה בביה"ל לס"ט מב' ג' דרכים בטעמא דפירות שחזרו למקומן מותרים, דלתו הטעם משום שא"י אלא איסור דרבנן, ולריטב"א הטעם משום שלא נשתנה גוף הפירות, ולרמב"ן הטעם משום שחזרו למקומן ולא שמה הנאה. והנה באמת גם תו' וריטב"א מוכרחין לדי' רמב"ן, דהא בלא חזרו למקומן אסור עכ"פ במזיד אפי"ש שאינו אלא מדרבנן ולא נשתנה גוף הפרי, ובהכרח מבואר דאינהו ס"ל דלא סגי בטעם הרמב"ן, דאילו היה איסור דאו' לתוס', א"נ עבירה המשנה את גוף החפצא אף בדרבנן להריטב"א, לא היינו מתירים ליהנות אפי"ש שחזרו למקומן ואין כאנשים הנאה, ובהכרח מב' בזה דס"ל דע"י מעשה שבת חייל איסורא על החפצא עד שחשובה לחפצא דאיסורא, וכבר אין היתר ליהנות מגוף החפצא אף שאינו בגדר הנאה מן העבירה כלל, אך לכא' הרמב"ן פליג על הך סברא וכמב' בדבריו להדיא.

והנה באמת שלכא' הם הם ד' רשב"א המוכא ברמ"א סוף סי' רנ"ג בדעבר ונתן קדירה מבושלת על אש נאסר אף לכשיצטנן אף שכבר אין נהנה מן האיסור, והנה התם מסתמא מיקרי מעשה ושינוי בגוף החפצא אף שאח"כ נתבטל החימום, ויל"ע אי התם הנידון בדאו' או בדרבנן. והנה הרשב"א עצמו מיייר באיסור דאו', ולשיטתו דיש ביטול אחר ביטול בלח שנצטנן, אך יעו"ש"ש במ"ב שכתב להדיא דאי משום הא היינו מקילים דבלא"ה קי"ל בדיעבד שאם בשלו לח שנצטנן שרי, אך מ"מ כשעבר איסור נתינה בתחילה האסורה מדרבנן שפיר נאסר אף לכשיצטנן, וא"כ מב' שלא ס"ל כתוס' שבאיסור דרבנן לא נאסר לכשחזר למקומו, וא"כ נמצא לכא' דקי"ל כהריטב"א דאפי' בדרבנן אם הושבח גוף הדבר ע"י שנעשתה בו עבירה נהפכה לחפצא דאיסורא, ונאסר אף לכשתבטל הנאה מן העבירה דההיתר נהפך לאיסור, ורק היכא דלא נשתנה גוף הדבר שרינן כל שנתבטלה ההנאה מן העבירה ע"י שחזר לקדמותו [ומדבריו בביה"ל כאן מב' דס"ל דהריטב"א מיקל לאידך גיסא דכה"ג שרי אפי' בעבר איסור תורה, ולכא' מב' בביה"ל שמפרש כן ד' השו"ע, ואף שהעתיק גם ד' הרמב"ן אך מ"מ לדינא לפ"ד הרמ"א סי' רנ"ג א"א להקל כרמב"ן וכמוש"ג].

ב. והשתא יל"ע בהא דמב' הכא דגם בלא חזרו למקומן בשוגג מותר לכו"ע ואף להמוציא, ובמזיד פליגי אי נאסר רק לדידיה או אף לאחריו האם ג"ו רק מחמת שלא נשתנה גוף הדבר או מחמת שזה איסור דרבנן. והנה באמת שהכי הלכתא בדרבנן, עי' ביה"ל סי' ש"ח, אך דהתם נאסר במזיד לכו"ע והכא איכא פלו', ומ"מ לדינא נקטינן לאסור גם בסוגיין, עי' במ"ב סי"ק נ"ב עיי"ש, אך באמת לפמש"כ בביה"ל דהכא מיייר גם בדאו', א"כ בהכרח צ"ל דאהני לן סברת הריטב"א להקל גם כשנהנה מן העבירה כשהוא שוגג [ובאמת הרמב"ן לשיטתו כ' דסוגיין כר"מ, ולדין דקי"ל כר"י אסור גם בשוגג עיי"ש. אך בשו"ע מוכרח לומר דזה גם לר"י, והיינו אז כמג"א דמשום דהוה דרבנן, או כהריטב"א, ומד' הביה"ל מב' דהוא משום סברת הריטב"א].

והנה בשלמא לתו' י"ל בדרבנן לא קנסו שוגג אטו מזיד, ועי' ביה"ל ריש סי' ש"ח, אך לדי' הריטב"א יל"ע, דממ"נ אם כשלא נשתנה גוף הדבר קנסו נקנסו גם שוגג אטו מזיד, ואם לא קנסו אמאי קנסין במזיד, ובהכרח צ"ל דכשלא נשתנה גוף הדבר אינו אלא קנס שלא ליהנות מן העבירה, ולא נאסר רק במזיד, אך כשנשתנה גוף הדבר שהחפצא נהפכה לחתיכה דאיסורא ע"כ נאסר גם במזיד, שגדר ההלכה שדבר שהושבח או נשתנה בעבירה נהפכה לחפצא דאיסורא, ואין גדר הדברים שלא ליהנות מן העבירה (וכדחזינון מהא דחזרו למקומן דבעבירה כוז נאסר אף שכבר אינו נהנה), וכיון שכן הם גדר הדברים ע"כ התמירו אף בשוגג דגדר זה שייך גם בשוגג, ומשא"כ גדר הקנס דלא ליתנהי מעבירה, ודו"ק.

ועכ"פ לפי כ"ז לכא' נקטינן כהח"א המוכא בביה"ל ריש סי' ש"ח דבהוצאה כשלא חזר למקומו נאסר רק בהוציא במזיד, ובחזרו למקומו שרי בכל גוונא, ועי' ביה"ל ריש סי' ש"ח מש"כ עוד בזה, ודו"ק.

בן ציון גרינהויז - הקריה החרדית בית שמש

מחיצה של בני אדם

סי' ת"ה ס"ד ובמשגיב ס"ק ח': **עושים לו מחיצה של בני"א... ואפי' היה אורכה יותר מאלפים מהלך את כולה** - ומכאן נראה להוכיח שכאשר מקיפים במחיצה של בני"א צריך שמיד בשעת ההיקף כבר המחיצה תגיע עד לתוך התחום, ולא שאותם בני"א ילכו מצדדיו וילוהו עד התחום, שאל"כ לא היה צריך לדונמא של מחיצה יותר מאלפיים. וצ"ע למה באמת שלא יהיה מותר גם אם ילכו מסביבו עד שגיע לתחום, הרי ממילא לא שבת באויר מחיצות, ואם הקילו לו אפי' ביותר מאלפיים במחיצות שלא שבת בהם, למה שלא יקילו גם במחיצות נידודת שהולכות יחד איתו, וצ"ע.

הפליגה ספינתו בים

עמש"כ בשו"ע **מהלך את כולה הואיל ושבת באויר מחיצות**, כתב המשגיב סי' ת"ה ס"ז ס"ק כ"ח: **לאו דווקא "שבתי", דאפי' נתנהו עכו"ם בספינה אחרת שלא שבת בה נמי מהלך את כולה הואיל והוא באויר מחיצות** - וצ"ע מה הדין כשקפץ מספינה לספינה כשהיה מעל י"ט והגיעה הספינה לתוך י"ט, האם יכול להלך בה יותר מד"א כשנחה, ונראה שכל מה שהקילו לו בספינה שמהלך את כולה זה כשיצא באונס, שאע"פ שלא שבת באויר מחיצות הקילו לו כמו בדיר וסוהר, אבל כשלא יצא באונס אלא ברצון לא יקלו לו יותר מד"א במחיצות שלא שבת בהם, כמו שנכנס לעיר בתוך תחומו שמהלך רק עד איפה שכלתה מידתו, ואפי' בעיר מוקפת מחיצות.

אורי שרגל - נוה יעקב

רמ"א, ע"י ס' שצ"ח ס"ה, ונטה לד' השו"ע יחמיר בזה אחרי שגם מפקפק בהוראת הרמ"א כאן כמוש"כ בשם א"ר וב"מ, ולא יסכים להקל ב' קולות הרמ"א יחידיו, אך אינו מוכרח כלל]. ולגבי לצאת מעירו ולהתרחק יותר מתחום עירובו אי רשאי לילך תוך עיבור העיר, והיינו אם גם העיבור בכלל הדי"א של העיר, לכאן לפי משי"כ בביה"ל סי' ת"ה בד' הרמב"ן ודעימיה דאם עיר בלי מחיצות נידון כד"א גם עיבור שלו בכלל הדי"א, ה"נ דינא הכי לכאן. וכן דייק בספר קרית אריאל מהחזו"א סי' ק"י סק"ח דפשיטא ליה שהוא בכלל הדי"א דרק לגבי עיר מובלעת בלי עיבורה דחמיר משום דהוי כתרתי דסתרי, עיי"ש.

בן ציון גרינהויז - הקריה החרדית בית שמש

נתן עירובו בעיבור העיר

שו"ע סימן ת"ח סוף סעיף ג': "וכן אם נתן עירובו במקומות המצטרפים לעיר **שמודדים התחום חוץ מהם**, הרי זה כנותנו בתוך העיר". ומקורו אי דינא הוא מהמשנה בדף ס' ד"הנתון עירובו בעיבורה של עיר לא עשה ולא כלום", וא"כ זו כוונת השו"ע כאשר כ' "במקומות המצטרפים לעיר", וכמו שאכן פ"י במ"ב, ומעתה לא שייך לכתוב על זה "שמודדים התחום חוץ מהם", שהרי דעת השו"ע בסי' שצ"ח ס"ה שאין מודדים תחום אלפיים אמה חוץ לעיבורה של עיר אלא מהחומה או הבית האחרון של העיר, ודלא כהרמ"א.

אמנם התירוץ הנכון והפשוט לזה (שמעתי מהרב שלמה פרידמן שליט"א) שכבר פ"י רש"י על המשנה שנותן העירוב **בבית** שבעיבורה של עיר, כלומר שבית זה הצטרף לעיר מחמת היותו בתוך עיבורה של עיר, ובאופן זה אכן אף לדעת השו"ע מודדים אלפיים של תחום חוץ לבית זה. שו"ר שאכן כן פ"י בכה"ח ס"ק ל"ג בדברי השו"ע, וק"ק שהמ"ב לא פ"י כן וכדלעיל.

והנה יש להתבונן מדוע הוצרך השו"ע להוסיף תיבות אלו "שמודדין התחום חוץ מהם", שזה לכאן לא נצרך, וגם לא הוזכר לא בטור ולא בב"י. ולדברינו א"ש, דלולא שכ' השו"ע תוספת זו ה"א דהנתון עירובו בעיבורה של עיר אף בלא בית, לא עשה כלום. וזה קמ"ל השו"ע שאינו כן, שהרי לא מודדים התחום חוץ מעיבורה של עיר בכה"ג, ורק כאשר מניח בבית שבעיבורה של עיר אמרינן דלא הוי כלום.

ולמה שפ"י המ"ב בדברי השו"ע נצטרך לפרש שתוספת תיבות אלו מוסיפה אופנים אחרים, וכגון שנותן עירובו בתוך ריבוע העיר (וכמו שדנו האחרונים) שאכן לא עשה כלום, דהרי מודדים התחום חוץ לריבוע העיר.

הראל צוברי - נתיבות

בענין הליכה ד' אמות לכל רוח ביוצא חוץ לתחום

רמ"א סי' ת"ח: כל מקום שהניח עירובו תחומין ויש לו אלפיים לכל רוח, אסור לו לילך לצפון ולדרום רק נגד רוחב המקום שקנה בו שבתה, ואם אינו רק ארבע אמות כגון שאין העירוב ברשות היחיד אסור לו לילך לכל רוח אלפיים, רק ברוחב ארבע אמותיו עם זוויתיהן. וצ"ע דהא הרמ"א בסי' שצ"ו ס"א פסק דכל אדם המקבל ארבע אמות היינו לכל רוח, וא"כ צריך שיהא לו שמונה אמות עם זוויתיהן, וצ"ע.

ונראה לומר דכל מה דאמרינן דיש לו ארבע אמות לכל רוח דווקא באדם שמקום קנין שבתתו ברגליו, וכיון שחכמים הקילו לו שיש לו ארבע אמות ויכול לילך לכל רוח חשיב שמונה אמות, משא"כ אדם הקונה שבתה במקום מסיים שבתתו חשיב כביתו, וזוהו אין נותנים לו אלא ארבע אמות בלבד כמו בבית שאין מקבל חוץ מן הבית עוד ארבע אמות. וכן מוכח בשער הציון סי' ת"ט ס"ק י"ח שהוכיח דלרמ"א מקבל ארבע אמות בלבד, משא"כ למגיד משנה מקבל ארבע אמות לכל רוח.

ועוד יש להוכיח כן מסי' ת"ט ס"ד שאם נתגלגל עירובו חוץ לתחום פחות מארבע אמות הרי זה עירוב, וצ"ע הא אין יכול לילך חוץ לאלפיים, וראיתי בבאר היטב אות ה' שהביא מהב"י לחלק בין אם נמצא בעיר שאין העירוב נחשב כד"א, למקום שעוקר שבתתו מן העיר אזי מקום העירוב הוא כביתו, ולכן מהני אף חוץ לתחום ארבע אמות, והוסיף הב"י **כי שם ביתו**.

והנה המשנ"ב בס"ק כ"א כתב בדעת הרמ"א דמקבל ארבע אמות, מכאן מוכח דאף לרמ"א מקבל ארבע אמות, והטעם כנ"ל וכדביאר בב"י **כי שם ביתו**, ומשו"ה אין מקבל יותר מארבע אמות, ודו"ק.

דניאל שאול - נתיבות

הנודר שלא לאכול ביר"ט

בב"י סי' ת"ח ס"ד כתב שלפי הרמב"ם שאין הנדרים חלים על ימים טובים שאסור להתענות בהם מדרבנן, דחכמים עשו חיזוק לדבריהם, כ"ש שלא יחול שבועה על ימים טובים מדרבנן. ויש להעיר על לשון "כל שכן", שהרי כמדומה מה שנדר חל על דבר מצוה ושבועה לא חלה זה בגלל שנדר זה איסור חפצא, ושבועה זה איסור על הגברא, והגברא משועבד לקיום מצות ולא מחמת חומרא.

עיר המסתיימת בדיוק באלפיים אמה

במ"ב סי' ת"ח סק"ט הביא דעת המלבושי יו"ט שהובא בא"ר שיעיר המסתיימת תוך אלפיים אמה מהעירוב בדיוק אינה נחשבת כד' אמות, ורק אם העיר פחות אמה (מאלפים בתחום) חשובה כד"א, והטעם משום שאין אנשים בקיאים במידת אלפים פסיעות בינוניות, וזה מסור לכל או"א לצמצם. והוכיח מר' יהונתן שכתב שצריך יותר מאלפים, ואם אפשר לצמצם אפי' אם זה בדיוק אלפים סגי.

ויש להק' מהמ"ב סי' שני"ח סק"ז בענין קרפף ששיעורו ב"ס שכתב המ"ב הוא הדין אם אין בדיוק כשיעור שבעים אמה ושיירים מותר לטלטל, ולא כתב רק בשעת הצורך כמו שהכריע בענין דידן לענין עיר המובלעת.

ויתכן לחלק דהכא זה שיעור גדול מאד לכך א"א לצמצם, משא"כ התם זה רק שבעים אמה. עוד אפשר לחלק דהתם זה מדידה רגילה, משא"כ במדידת תחום שבת יש הרבה הלכות כגון קידור, ומדידת החבל בכל כוחו, ולמדוד את החלק המישורי של העיר. עוד נראה לחלק דהכא בהנחת עירוב זה דבר שאדם עושה כל פעם במקום אחר, ומודדים את זה במדידה עראית, משא"כ התם זה מדידה של פעם אחת לכל הזמן ובצורה יותר קבועה, ומסורה פחות לכלל הציבור. אבל קשה מהחל בו שהובא בדרכ"מ הקצר סי' שצ"ט סק"ב שמשמע שרק במדידה ע"י פסיעות א"א לצמצם, אבל במדידה ע"י חבלים יכול להלך בכולם.

מדידת אלפיים אמה

במ"ב סי' ת"ח סק"ט הביא דעת המלבושי יו"ט, וכתב בטעמו "דמדידה זו של אלפים אמות בינוניות מסורה לכל אדם", והמעין במלבושי יו"ט ימצא שינוי לשון זול: "דמדידה זו של אלפים פסיעות בינוניות וכו' ...", וכן העתיק לשון זו הא"ר.

המניח עירוב ובתוך אלפים של התחום יש עיר

ברמ"א סי' ת"ח ס"א כתב שהמניח עירוב ובתוך אלפים של התחום יש עיר, והעיר מסתיימת תוך אלפים והעיר יותר רחבה מאלפים, נותנים לו אלפים בצדדי העיר, והק' המ"א שבר' יהונתן שזהו מקורו של הרמ"א לא מצינו דין זה אלא ההיפך. ונראה ליישב דעת הרמ"א ע"פ המובא בדרכ"מ שהביא את דברי הר' יהונתן, והק' מאי נפק"מ דמאחר דממלאין הקרנות א"כ מותר לילך בכל מרחב העיר, דהוי בתוך תחום קרנות כמו שנתבאר לעיל סי' שצ"ח ס"ב. ונראה כוונתו שהרי עד כמה שנוקטים שכל העיר כד' אמות, א"כ ממקום העירוב עד סוף העיר זה מוגדר כעיר אחת כלפיו, וחשיב כעיר שנתקצרה במקצתה וצריך לרבע אותה, וממקום הריבוע נותנים אלפים לכל רוח, א"כ גם בצפון ודרום צריך לקבל אלפים לכל רוח. ות"י דאה"נ אם כל העיר בתוך האלפים נותנים בתחום מלבד רוחב העיר, דהיינו אלפים לצפון ולדרום, ולפ"י צריך ליתן גם אלפים לצד מערב, וזה דלא כמ"ב בשם האחרונים.

בענין ד' אמות לכל רוח

בסי' ת"ח ס"א כתב הרמ"א שמודדים למי שהניח עירוב חוץ לתחום אלפים לכל רוח, ובמקום הנחת העירוב ד"א, דהיינו יש לו להלך אלפים וארבע על אלפים וארבע. ומאידיך בסי' שצ"ו ס"א פסק הרמ"א כרשב"א ור' זרחיה שיש למי ששבת במדבר ד' לכל רוח, דהיינו ח' על ח' אמות, וצריך ביאור מ"ש הנחת עירוב משביתת אדם. ובפרט שהר' המגיד בפ"ו הי"א מעירובין כתב דלראב"ד ולרשב"א ילפינן דין מקום הנחת העירוב מדין מקום שביתת אדם.

והיה אפשר לחלק שסבר הרמ"א מכיון שכל מה שפסק בסי' שצ"ו שיש לו ח' על ח', זה רק מכיון שזה תחומין דרבנן, אע"פ שרוב הפוס' סוברים דיש לו רק דע"ד אמות, לענין הנחת העירוב חשש לסוברים שיש רק דע"ד, כמו שכתב הר' המגיד בפ"ו ה"ד מעירובין לענין שבת באויר מחיצות יותר מב"ס שלא הוקף לדירה, לדעת הרמב"ם כל אויר המחיצות כד', אבל אם הניח עירובו בתוך מחיצות אלו אין לו אלא ד' על ד' משום שלא הקילו בהנחת עירוב טפי. (וכן עיין בפ"ו הי"א שאפשר ע"פ סברא זו ליישב את הרמב"ם). עוד י"ל שכיון שרבא (על הדין של עירוב שנתגלגל) אמר הנותן עירובו אין לו ד' אמות, ומשמע לרמ"א שזה דווקא ד' אמות ולא ח', לכך כתב הכא ד' אמות בלבד, וכעין זה ת"י המ"מ את דברי הרמב"ם, עיין בפ"ו הי"א מעירובין.

ועוד יש להוכיח שדין קניית ד' אמות של אדם וקניית ד' אמות של הנחת עירוב חלוק, שהרי בפשטות ד' אמות של אדם במדבר זה משום שהוא מקומו, ומאידיך לדעת ר' יהונתן ועוד ראשונים אדם המניח עירובו תוך תחום עירו מקבל ד"א בסוף התחום, ואם הדי"א שיש במניח עירוב היה מדין מקומו של אדם, למה מקבל מחוץ לתחום עוד ד"א (אבל זה קצת דחוק, ועיין חצי יהונתן על ר' יהונתן י"ח, מדפי הר"ף ד"ה וקמ"ל). ויתכן שלקו' זו רמז השעה"צ בסי' ת"ט סק"ח עיי"ש, שהיה לו קצת ראייה מהר' המגיד שכתב שנותנים לו ד"א לכל רוח או לאיזה רוח שירצה, כיון שהזכיר בדבריו את הרשב"א שסובר שבשבת במדבר יש לו ח' אמות, והזכיר את הראב"ד שסובר שיש לו ד' אמות, א"כ מוכח מהר' המגיד שלשבת ומניח עירוב יש אותם גדרים של הלכות, ומאידיך בסי' ת"ח פסק הרמ"א רק ד"א.

יצחק אלחנן חורב - נוה יעקב

עיר המובלעת בתוך אלפים אמה

כתב הש"ע סי' ת"ח ס"א: **אם היתה העיר מובלעת בתוך מידתו תחשב העיר כולה כד"א** - והסתפקתי לגבי עיר שברוחבה מובלעת לגמרי בתחום, אבל בצדדיה בולטת מחוץ לאלפיים, וכיון שבזויות נותנים לו 2800 אמה לפי זווית הריבוע של אלפיים (ע"י סי' שצ"ט ס"בביאור טבלא מרובעת) אז העיר נחשבת מובלעת רק בגלל הזווית, אבל באמת יוצאת חוץ לאלפיים, האם נאמר כלתה מידתו בחצי העיר. ונראה שודאי שלא יעצור באמצע העיר, דלא גרע מאילו לא היה שם עיר כלל שנותנים לו הזווית, אבל אחרי שתגמר העיר ישלימו לו רק עד אלפיים, ודאי שלא עד 2800 אע"פ שבעיקרון היה לו 2800, דכ"ז בא בגלל דין ריבוע, וכשממילא לא הולכים לפי הריבוע בודאי שאין כזה מס' של 2800 בניני ריבוע ובדיני מדידת התחום.

אורי שרגל - נוה יעקב

גדר מחודש בחלות עירוב תחומין

ראיתי חידוש נפלא בחזו"א בסי' ק"י סק"ד שיכול להניח ע"ת בריחוק אלפיים ושמונה מאות אמה משום שיכול לקבוע תחומו שם באלכסון. אמנם לפ"י צע"ג שכל הפוסקים נקטו שיעור אלפיים להנחת ע"ת [או שכתבו בסתמא נתגלגל חוץ לתחום, והרי תחום העיר הוא לפי ריבוע העולם]. והנה יש לדון אולי רק אדם העומד וקונה שבתה ברגליו יכל

לברר את הכיוון של הדי"א ולא המניח עירובו, שהרי חזינן חילוק בין הדי"א אמות של המניח עירוב להעומד שם, שלהלכה פוסקים שהעומד יש לו ד' אמות לכל צד, משא"כ במניח עירובו, וא"כ אולי רק ד' אמות של העומד תלויים בבירור העומד ולא ד"א של עירוב, וצ"ע.

והנה בסי' ת"ח כתב המג"א שכל עירוב תחומין מודדים את תחומו [לגבי הנידון האם מגיע הוא לעירוב] לפי אם היה קונה שבתה בעיר. והחזו"א חולק על המג"א וסובר שלעולם מודדים לפי קניין השביתה שבמקום עירובו, ואז דנים האם הוא בתוך תחום העירוב. ובאמת דעת המג"א צריכה ביאור מה הטעם לדון את תחומו לפי עירו.

עוד הקשוני בנתגלגל עירובו חוץ לאלפיים אמאי אינו מועיל, הרי אם יקנה שבתה היכן שהניח את העירוב יכול הוא להביא אליו את העירוב, וא"כ מה הפסול בנתגלגל העירוב מחוץ לתחום העיר. והנה לפי המג"א א"ש היטב, שלעולם מודדים את חלות העירוב לפי מה שהיה הגברא קונה שבתה לפי עמידתו בעיר, ולא דנים לפי מה שהיה קונה אם היה עירובו חל.

ונראה לבאר שהגדר בעירוב תחומין אינו שמש נעקר מקום שביתתו ונחשב כאילו שבת ממש במקום עירובו, דלעולם מקום שביתתו העיקרי הוא בביתו האמיתי היכן שהוא גר וסועד וישן, אלא שחז"ל הקילו בעירוב תחומין [ע"י פת] שיש לו כח לקחת את זכות ההילוך אלפיים שיש לו ממקומו לכל צד ולקבוע אותם במקום אחר, והראוני כהאי לישנא בר"ף בביצה [דף כ: מדפי הר"ף] שכתב בזה"ל: "כשנתן את עירובו לסוף אלפיים אמה למזרח העתיק את האלפיים אמה שהיה לו למערב לרוח מזרח", עכ"ל. וכן מצינו ברש"י בדף נב. [ד"ה ורב יוסף] שאדם יכול לסלק עצמו מזכות הילוך אלפיים לצד אחד של העיר, חזינן דההילוך אלפיים הוא זכות הנתונה לידו של האדם לקבוע בה חלויות.

ונראה שזה הטעם בדעת המג"א שלעולם מודדים לו את תחומו לפי עירו, משום שגם אחרי שעושה ע"ת עיקר מקום שביתתו הוא בעירו, ולכן צריך לבדוק אם לפי מקומו בעירו הוא בתוך תחום עירובו או לא. ועפ"י נתיישב לנו מה שהביא המ"ב בסי' ת"ח סק"ו שיעירוב תחומין נקרא כן משום שמערב תחום שלא היה יכול לילך בו תחילה עם תחום שהוא יכול לילך בו, ולכאורה אין כאן שום עירוב אלא רק עקירת מקום שביתתו למקום עירובו, אך לפמשנ"ת א"ש היטב, שבאמת עיקר מקום שביתתו עדיין בעירו, אלא שהקילו חז"ל שיכול לקחת זכות הילוך שיש לו לצד אחד וליתנו למקום עירובו, וכזה מערב תחומין זה עם זה, והדברים נפלאים.

ולפ"י מיושב מה שנקטו הפוסקים שיעור הנחת עירוב באלפיים, ולא הציעו את עצת החזו"א להניח בריחוק אלפיים ושמונה מאות מהעיר ולקבוע תחומו באלכסון. והטעם הוא משום שלעולם צריך הוא לראות שלפי שביתת עירו מגיע לע"ת, ולא לפי שביתת העירוב.

וכן מיושב היטב מה שנתגלגל העירוב לא מודדים לפי קניית השביתה של הע"ת אלא לפי קניינו בעירו, ולכן אם הוא חוץ לתחומי העיר לא קנה.

עיר שלן בה

דעת הרמ"א סי' ת"ח שיעיר שלן בה חשיבא כולה כד' אמות, ומסתבר שמה שמצריך הרמ"א לינת **לילה** אחד, היינו אם משתמש עם העירוב ללכת למחרת ביום, אבל אם הוא הולך בלילה וחוזר, ומתחילת היום הוא בעיר ואכל ושווה כל היום בעיר, ק"ו שמועיל, **דיום** ודאי חשוב יותר מלילה, ואין סברא להחשיב שימוש של לינה יותר מאכילת ב' סעודות בביתו.

אברהם יחיאל הלר הכהן - אופקים

סימן ת"ט

בדברי המ"מ בנתגלגל חוץ לד"א

סימן ת"ט סעיף ה': כל המניח עירובו במקום עירובו ד' אמות, לפיכך המניח עירובי תחומין שלו בסוף התחום ונתגלגל בתוך ד' אמות ה"ז עירוב, חוץ לד"א אינו עירוב. ובבה"ל ד"ה בסוף התחום הביא דברי המ"מ דדוקא כשהניח בסוף התחום, שכשנתגלגל עדיין נמצא תוך ד"א של שביתתו, אבל אם הניחו מתחילה כנוס בתוך התחום ונתגלגל חוץ לתחום ואינו במקום שביתתו, לא מהני.

וצ"ב היאך מיירי, דאם מקום עמידת האדם תוך אלפים וד' אמותיו של הפת, לכתחילה יכול להניח שם עירובו, ומה לי אם נתגלגל, וע"כ דאיירי שמתחילה הניח סוף התחום ממש, כלומר בקצה האחרון שיכול לקנות בו שבתה, דהיינו שהוא עומד בסוף אלפים ממקום העירוב וד' אמותיו, ולכן א"א להניח בתחילה חוץ לשם, ואף אם רוצה לקנות שביתתו תוך התחום א"א להניח שם הפת, דכללא הוא שא"א להניח הפת אלא במקום הראוי לקנות בו שבתה. ורק כיון שהניח הפת בקצה האחרון, וכשנתגלגל נמצא הפת תוך שביתתו, בזה נתחדש כאן דכיון שנמצא תוך שטח שביתתו מהני, אף שא"א לקנות שם שבתה שתהיה הפת מרכז שביתתו. כן נראה כונת המ"מ, וצ"ע.

הערה בלשון השו"ע והמ"ב בדקדוק מנין האמות בשבת באילן
סימן ת"ט סעיף י"א: אלפים פחות עשרים אמה, ובמ"ב ס"ק ס"ה הוסיף ונמצא שביחד עם רוחב האילן הוא בס"ה ארבע אלפים פחות עשרים אמה. הוא שלא בדקדוק, דהוא ארבע אלפים פחות י"ב אמה, שהרי מוציאים לשביתה ד' אמות מכל צד של האילן.

אברהם אשר זלץ - אלעד

קבע שביתתו באילן הרחק מח' אמות

כתב המ"ב בסימן ת"ט ס"ק ס"ט בדעת הרמב"ם שאם סיים בתוך אילן הרחב מח' אמות בד' הראשונים או השניים נמי מהני, ונראה

ראיתי שכתב בס' שערי דרכים להג'ר מרדכי גולדשטיין שליט"א). ומתבאר לפי"ז דלשמואל קנה בב' מקומות, והדברים מחודשים דהרי בפשוטו לולא חידושה דרבה דכל שאינו בזא"ז אפי' בב"א אינו, היה חל רק אחד, וכדנראה ג"כ בסוגיא בדף נ' ע"א, ואילו בד' הרמב"ן מתבאר דקונה בב' המקומות, וצ"ל דג"ז הוא משום דבתחומין אקילו, או מסברא אחרת דקנין שביטה שאני.

ודע דבעיקר ספרת התוס' הנ"ל דבתחומין אקילו בפשוטו הוי סברא בדרבנן להקל שחול, אף שבגריי החלויות בעלמא לא חל כלל. וצ"ב קצת בטעם הדברים בזה.

והיה נלע"ד סברא (ואולי זהו ג"כ כונת התוס'), ד"ל דיסוד קניית שביטה אינו עשיית חלות, ואי"ז קנין ממון, אלא ענינו הוא לראות כאילו דירתו שם, ולכן היא דנתכין לקנות שביטה בב' המקומות הרי עכ"פ נתכין לדור בא' מהם, ונמצא שיש כאן עכ"פ מציאות דירה וממילא יש לו קנין שביטה. [ושור' עיד'ז' בס' אור שמח אך באופן אחר דאי"ז עשיית האדם אלא בא' מאליה, וכתבו התוס' בכורות (ט) לענין בכור, דהיא דקדוש מאיליה ליכא כללא דכל שאינו בזא"ז].

ועד"ז י"ל גם בביאור ד' הרמב"ן דקנה בשני המקומות, כיון דאי"ז חלות קנין בעצם אלא מציאות שביטה, ויש כאן מציאות בב' המקומות. ודוק, ונסיים בראיית הר"ף דלא סיים אתריה קונה מהא דכלים של שותפין כרגלי שניהם, והבעה"מ כתב דאי"ז ראייה דהתם אי"ז קנין של הכלי אלא כרגלי הבעלים, והרמב"ן חזק ד' הר"ף. ועי' חזו"א סי' ק"י שכתב דד' הבעה"מ מובנים ט"פ.

והנראה פשוט דהרמב"ן והבעה"מ נחלקו בגדר דין כרגלי הבעלים שנתבאר בזה לעיל, האם הוי קנין עצמי החפץ או דין גרייה, דהבעה"מ ס"ל דהוי רק דין גרייה וממילא ליכא בזה חסרון דסיום אתריה, כיון דאי"ז עשיית קנין על הכלי רק ממילא נגרר אחרי הבעלים, אבל הרמב"ן ס"ל דהוי קנין עצמי ושפיר יש כאן חסרון דסיום מקום. ודוק.

ודע עוד דהרשב"א והריטב"א הביאו דדעת הראב"ד דלא סיים אתריה לא קנה וכדעת רב, וכ"כ הביאור הלכה בשמו, והחזו"א בס"י ק"י הקשה דהראב"ד בהשגות כתב בהדיא דקנה וכדעת שמואל. אך מצאתי בעה"י בחי' המאירי שהרגיש בזה, וכתב דהראב"ד חזר בו יעו"ש.

נדב פרץ - בני ברק

סיכום אופני קניית שביטה והחילוקים שביניהם (סי' ת"ט)

א. הנה יש לנו ד' מיני קניית מקום שביטה: א. ביתו שדר שם בשבת, ומכלל זה נכלל גם עירו וביתו שדר שם תמיד שבאופן טבעי נחשב שזה מקומו עד שבלי עקירה להדיא קונה, לפי"ז אף אם אינו בביתו כל שהוא בתחום עירו, ופשוט שבוזא"ז ליכא שום ברכה דאין כאן עשיית חלות, אלא ממילא חשב מקום שביטתו כל שאל עקר ממנה להדיא, ובוזא"ז נקטינן דאפי' חשב על מקום אחר ונתברר שטעה שלא ידע שהוא בתחום ביתו או שלא חל קניית מקום אחר נשאר במקומו [עי' סי' ת', ועי' סוף סי' ת"ח וסוף סי' ת"ט וסי' ת"א ובביה"ל שם דכ"ה לדינא, ובפשוטו גם מה שהחמיר בס"י ת"י היא דאמר דלא אזלינן בתר אומדנא קאי כלפי עיר שעומד לילך ולהכנס לתוכה ולא כלפי עירו וביתו, דבוזא"ז הני אומדנא אף כנגד אמירה ממש], וכבר כ' החזו"א סי' פ' וסי' ק"י סק"ו דמבו' ברמב"ן דבעומד להכנס לעיר איצ' שיוכל להגיע בביה"ש לעיר, אלא כל שהוא תוך תחומו סגי בזה, ולפי פשוטו כ"ה גם בכל מקום שהוא בגדר מקומו הטבעי שבאמת עומד לדור שם בשבת שזהו מקומו באמת בשבת זו. [ועכ"פ נ"ר שביטה ועירו יסודם א].

ב. עוד אשכחן מקום עמידת רגליו שאם אינו בתחום עירו קנה ממילא אפי' ישן, ולכא"ו גם כשהוא בתחום עירו דבעינן מחשבה אי"ז אלא בשביל עקירה מביתו וכמוש"ב במק"א, והנה אשכחן פלי' בריש סי' תט"ו במ"ב אי' בעינן בזה עירוב לד"מ, ומשמע דלפי' שסוכ"ס אי"ז מקום טבעי והוא חידוש להחשיבו למקומו, ואולי באמת הא דבעינן לד"מ דווקא בנמצא בתחום עירו שצריך כאן איזה כח לעקור מקומו הטבעי [ובפרט כשעומד ללון בה], אך ביצא חוץ לתחום ממש וממילא זוכה שם בביה"ש במקום עמידת רגליו, אולי לזה א"צ שיהא לד"מ אליבא דכו"ע, ודו"ק. [ומ"מ בכל גוונא א"צ אמירה, והחילוק רק לגבי כונה וכנ"ל].

ולענין ברכה אשכחן פלוגתא, עי' פמ"ג ותו"ש סי' תט"ו, ולכא"ו היה נראה כשאחרי שאין כאן חלות כי אם הפקעת ביתו וממילא קנה במקומו לא שייך ברכה, אך רבותינו ז"ל לא הזכירו סברא זו, וצ"ע בזה.

ג. ועוד אשכחן הנחת ע"ת שהוא בוודאי עשיית חלות עירוב וזכיות מקום שביטה להחשיב מקום הפת כאילו הוא מקום דירתו, ובאמת בטור ריש סי' ת"ח משמע דלא מהני רק מדרבנן עיי"ש, ובוזא"ז בעינן אמירה, והוא לעיכובא כמבו' בס"י ת"ט, ובעינן ברכה כמבו' סוף סי' תט"ו, ובוזא"ז בודאי אין מערבין אלא לד"מ כמבו' ריש סי' תט"ו, עיי"ש, ובוזא"ז איכא קולא כשהפת מונח במקום שיכול להביאו בביה"ש למקום שביטתו, והגברא והפת צריכין להיות תוך תחום מקום השביטה ביה"ש אף שאין הגברא יכול להגיע אליהם בביה"ש גופא, כמבואר כ"ז בריש סי' ת"ט [ומ"מ הוכיח החזו"א סי' ק"ט ס"ק י"ט מתוס' דבעינן שלא יהא מרחק יותר ממהלך בינוני ג' רבעי מיל במקום הנחת העירוב למקום קניית השביטה].

ד. ואשכחן קולא נוספת שהיא לכא"ו קולא גדולה יותר מן הכל, שלא הותר לפי הח"י אדם רק למי שאין יכול לערב בפת, דהיינו עשיר בדרך או עני בהחזיק בדרך, ולדעת המ"ב אין חילוק בין עני לעשיר, ומ"מ לא התירו רק למי שהוא בדרך, ועי' היטב סי' ת"י במ"ב וביה"ל [ועיי"ש פשרתו בענין החזיק בדרך]. ובוזא"ז יש תנאי שבעת אמירתו יוכל להגיע אם ירוץ למקום שביטתו, וחוף מזה צריך להיות בביה"ש תוך התחום, ובוזא"ז נתברר אי' בעינן אמירה או סגי במחשבה, ועי' ביה"ל סי' ת' שנוטה לומר שתלוי אם יצא לילך לשם לבין נמצא בדרך בלא"ה, אך לכא"ו חזר בו לומר שא"צ דיבור, ונמצא שמצד זה קיל טפי מהנחת פת [וגם מצד מה שא"צ שרגליו יהיו בביה"ש במרחק הליכת ג' רבעי מיל,

לקנות שביטה במקום אחר, מ"מ לא עקר דעתו ממקומו] [דהכי ס"ל להרמב"ם לדינא דלא קנה תחת האילן אלא במקום רגליו וכנ"ל]. וטעמא דלא עקר דעתו ממקומו בפשוטו הוא משום שבאמת אין כאן עקירה דהוי כעקירה בטעות, ולא ס"ל לחלק כהתוס' שחילקו בין ביתו דלא עקר דעתו מביתו, לבין במקום רגליו כשהוא בדרך, אלא בכל ענין לא עקר דעתו [וכן ביאר התוס' ר"י עפ"י שי' הרמב"ם]. אך י"ל עוד דס"ל דאף אם עקר דעתו, מ"מ כיון שבמציאות שובת במקום רגליו חשיב מקומו, ושאיני היכא דקנה במקום אחר דהפקיע את עצמו, וכן שאני מיטן דלא הוי בר קנין, וכבר דיבר בזה בס' דברי יחזקאל הנ"ל.

איברא דיל"ע בזה, דהנה כשהיה האילן מחוץ לאלפים אמה נראה מפשט הגמ' בדף נ' ע"ב דלא יזוז ממקומו, ודלא כהרמב"ם דס"ל דיש לו מקום רגליו, ועכ"פ כ"ה מפורש בפ"י ר"ח לקמן בדף נ' ע"ב וכאשר כתב הבה"ל בס"י ת"ח, והשתא תיקשי דמאחר וסובר ר"ח דלא עקר דעתו ממקום רגליו, א"כ מדוע אפוא לא יזוז ממקומו, דנהי דלא קנה תחת האילן אכתי לא עקר את מקום רגליו. ובשלמא לדרך הגרע"א ז"ל הנ"ל ניחא, דלעולם עקר דעתו, אלא דלא עקר דעתו ממקום דממנ"פ היה לו, וכאן כיון שמצד מקום האילן רחוק מאלפים אמה הו"ל עקירה, אבל לביאור הראשונים הנ"ל דמצד ספק אתינן עלה, והיינו דעקירה ליכא בכל אופן, וכל הספק הוא אם קנה תחת האילן וכנ"ל, אי' דין הוא דהיא דלא קנה תחת האילן שפיר יהא לו מקום רגליו, וצ"ע ג'. ולזה העירני חכ"א שיח"י.

ומתוך הדוחק יש לי לומר, דבאמת איכא נמי עוד ספק האם עקר רגליו לא, ולכן בגוונא דהוי אלפים אמה עד מקום האילן שרי מכת ס"ס, ספק דילמא קנה במקום האילן, ואפי' את"ל לא קנה תחת האילן דילמא לא עקר דעתו ממקום רגליו, אבל היא דהאילן הוי חוץ לאלפים אמה, הרי ליכא אלא חד ספק דילמא לא עקר דעתו, ודוחק.

ודע דהיה נ"ל לומר דרש"י דלא ס"ל להחמיר מספק, וס"ל דטעמא דשמואל הוא משום דקנה תחת האילן, אזיל לשיטתו ור"ח אזיל לשיטתו, דהנה ידוע מה שנחלקו רש"י והתוס' לקמן ע"ז ובשבת ל"ד בעירב בין השמשות האם עירובו עירוב, לדעת רש"י עירובו עירוב משום דספקיא דרבנן לקולא, ולדעת התוס' אין עירובו עירוב, ולא דמי לעירובי חצרות משום דעירובי תחומין חמירי, ובמקור"א הארכתי בזה, ונחלקו בזה להלכה בשו"ע סי' תט"ו. ונראה לפי"ז דר"ח אזיל לשיטתו דמחמירין בספק עירובי תחומין, ועל כן ה"ה הכא מחמירין דלא ילך מהאילן לביתו, אבל רש"י אזיל לשיטתו דמקילים בספק תחומין, ולכן אם היה ספק לא הוה מחמירין. [אך יש לחלק דהכא הוי ספק אם קנה כלל, וכה"ג פ"י במ"ב סי' ת"ט לענין ספק הניחא, וי"ל].

אלא דיש להקשות ע"ז, מהא דמבואר לקמן בדף נ' ע"ב דאף לשמואל דקנה תחת האילן, מ"מ אם לא סיים אתריה ואין כל האילן מחוץ לאלפים לא יזוז ממקומו, דיש ספק אולי קנה מחוץ לאלפים, יעו"ש, והשתא תיקשי מדוע מחמירין בספק, דהרי דילמא קנה בתוך אלפים.

אולם יש מקום לחדש בזה, דהנה יל"ע מ"ט שמואל פליג ולא ס"ל דינא דסיים אתריה. ויש לומר בזה ג' דרכים, א'. דשמואל ס"ל דאין חסרון דסיים אתריה, דבאמת אדרבה צ"ב בטעמא דרב דבעי' סיים אתריה, דהרי מבואר בסוגיין בדף נ' ע"א ששייך חלות שאינה מבוררת אילולא החסרון דכל שאינו בזא"ז אפילו בזא"ז אינו, כמו מקדיש ארבעים מתוך שמונים וכו'. ואכן כבר כתב בס' גאון יעקב דהך חסרון דלא סיים אתריה הוא דוקא בעירוב, ומשא"כ החסרון דכל שאינו בזא"ז הוא בכל התורה, ועל כן מקשה הגמ' מדוכתי דמצינו דחייל אף שאינו בזא"ז. ואשר צריך לבאר בזה דיסוד ענין שביטה הוא לראות כאילו דר שם, וזהו הענין דמעורבים בפת וכמו שפי' רש"י בריש בכל מערבין, ונמצא אפוא שהגם ששביטה הוא חלות קנין, אבל הכל מתחיל מכת שוואים כאן ענין דירה, היינו שיש כאן מציאות דירה, ושפיר בשביל מציאות זו צריכים שסיים מקומו, ולדור צריך ודאות לא ספק, שאין אדם דר במקום שאינו ברור לו, ומעתה י"ל דבוזא"ז גופא פליג שמואל וסובר דשביטה הוי חלות קנין, ולכן א"צ סיום מקום. [ואפשר דבאמת רק כאן שאינו מערב בפת או הוי חלות קנין בעצם, אבל כשמערב בפת בזה צריך לסיים מקום דבוזא"ז הוי ענין דירה].

ובס' דברי יחזקאל כתב לחדש די"ל דשמואל ס"ל דאמנם ליכא תורת מקום כשאינו מסיים, אבל שייך "תחום" בלא "מקום", והוא חידוש גדול, יעו"ש. וזה א"ש לכא"ו רק להצד דגדר דין תחום הוא שכל התחום הוי מקומו, אבל אם הגדר הוא דהוי שיעור יציאה א"כ מוכרח שיש כאן תורת מקום, ומכאן זה הוא דנאסר חוץ לאלפים אמה, ופשוט.

אכן י"ל עוד בזה דבאמת גם שמואל מודה דבעינן סיום, אלא דס"ל דא"צ לסיים את הד' אמות אלא סגי לסיים את האלפים אמה, והיינו להצד שביאר הדברי' דהאלפים אמה נחשבים בגדר מקומו. [אך לפי"ז אין הענין דבעי' שביטה מסיימת אלא "מקום" מסוים, והבן]. ואשר לפי"ז איש הך דדף נ' שאין על האילן בתוך האלפים לא יזוז ממקומו, דבאמת לאו מטעם ספק אתינן עלה כפשוטו הגמ' וההלכה, אלא דבאופן זה שאין האלפים מסוימות שוב איכא חסרון דלא סיים אתריה, רק דלפי"ז יוצא דשמואל לא ס"ל דסגי במקצת מקומו ניכר כדאיתא בדף נ' ע"ב אליבא דרב באילן ז' אמות, דהרי האלפים חלקם ניכרות. אך כמוכח שכ"ז הם דברים מחודשים.

ודע דמד' הרמב"ן במלחמות נראה עוד דרך חדשה בביאור ד' שמואל, דהנה התוס' ביארו ליישנא דמפרש בטעמא דרב משום דכל שאינו בזא"ז אפילו בב"א אינו, דלפי"ז שמואל דס"ל דקנה תחת האילן, ס"ל דבתחומין אקילו אף שאינו בזא"ז. אי נמי דשמואל ס"ל דכונתו היא ארבע אמות מתוך כל האילן. והא דמיייתי בדף נ' ע"ב מערב לשתי רוחות דקנה וכשמואל, ביאור התוס' דהתם נמי כל המערב לב' רוחות דעתו שאם לא יחול לב' רוחות יחול לאחת מהם, עכ"ד. אכן מד' הרמב"ן במלחמות שם נלע"ד דמבאר דאכן נתכין לקנות שביטה בשניהם וקנה בשני המקומות, ומ"מ הולכים לחומרא וכדין כלים של שני בני"א דהולכים להחמיר. (וכן

לעני' דלדקדק דלמשנ"ב הוי סיום דווקא ראשונים או שניים, אבל לא בשלישיים ויותר כיון שזה כבר אינו נחשב מסויים, כמו שכתב הבה"ל בתחילת הסעיף שאין יכול לומר ד"א שבסוף אלפיים דאין זה מסוים, וה"ה הכא, ומ"מ בדי"א השניים זה נחשב מסוים כיון שזה ניכר לעין היכן הם הד"א או חלקם בודאי אף בלא מדידה.

שלמה פרידמן - נתיבות

בענין לא סיים אתריה בפלוגתא דרב ושמואל

כתב השו"ע בסימן ת"ט סעיף י"א שאם קנה שביטה מתחת להאילן ולא ייחד מקום, קנה שביטה [רק שמספק מודדים לחומרא מסוף האילן או מהתחלת האילן יעו"ש], אבל לד' הרמב"ם לא קנה שביטה. ועיי"ש עוד ובביאור הלכה.

והנה מקור כל דין זה הוא בסוגיא דף נ' דלא סיים אתריה, והנה בגמ' נחלקו רב ושמואל בפ"י המשנה דהאומר שביטתי תחתיו לא אמר כלום, ונחלקו קמאי ז"ל בפירוש המחלוקת, וכדי לבאר כל הענין בזה בעה"י אמרתי להציע בזה סוגיית הגמ', וז"ל המשנה בדף מ"ט ע"ב: מי שבא בדרך וחשכה לו והיה מכיר אילן או גדר ואמר שביטתי תחתיו, לא אמר כלום. שביטתי בעיקרו מהלך ממקום רגליו, ועד עיקרו אלפים אמה ומעיקרו ועד ביתו אלפים אמה, נמצא מהלך משחשיכה ארבעת אלפים אמה וכו'. ובגמ' נחלקו רב ושמואל בפירושא דמתנ"י דלא אמר כלום, לרב לא אמר כלום כל עיקר דאפילו לתחתיו של אילן לא מצי אילן, ולשמואל לא אמר כלום לביתו, אבל לתחתיו של אילן מצי אילן, ונעשה תחתיו של אילן חמר גמל, בא למדוד מן הצפון מודדין לו מן הדרום, בא למדוד מן הדרום מודדין לו מן הצפון כו'. ובדף נ' ע"א מפרשת הגמרא תרי לישני בשם רבה בטעמא דרב, משום דלא מסיים אתריה, וללישנא בתרא משום דקסבר כל שאינו בזה אחר זה אפילו בבת אחת אינו, ונפק"מ היא דאמר ליקנו לי ארבע מתוך שמונה, דלטעמא דכל שאינו בזא"ז אפילו בב"א אינו הכא דהוי רק ד' קני, אבל ללישנא דלא מסיים אתריה הא נמי לא מסיים אתריה.

ובפירושא דרב פ"י כל הראשונים דס"ל דעקר דעתו ממקום רגליו, ואף שלא נתכין לעקור ממקום רגליו אלא משום שרצה לקנות תחת האילן מ"מ ג"ז חשיב עקירה, וביאור התוס' ושאר ראשונים דדוקא כשאינו בביתו אומרים דעקר רגליו, אבל מביתו לא אומרים שעקר רגליו היכא שנתכין לקנות במקום אחר ולא חל, ולכן מבואר לעיל ל"ה ע"א דאם נאכל העירוב יש לו מקום ביתו, ובספק ה"ז חמר גמל. והטעם משום דלא עקר דעתו מביתו, אך היא דכיון בפירוש לעקור דעתו מביתו נראה פשוט דחשיב עקירה.

אכן יעו"ש בביאור הגר"א ז"ל בס"י ת"ט שמחדש בדעת הרמב"ם ז"ל [שספק דיש לו אלפים אמה ממקום רגליו] דפסק כרב, ומפרש דברי רב דלא עקר ממקום רגליו, ופ"י ד' רב דלא מצי אזיל תחתיו של אילן היינו שאינו קונה לפי תחתיו של אילן, ומצאתי שכן כ' קדוש מדבר הלא הוא התוס' ר"י ז"ל, יעו"ש היטב.

ובפירושא דשמואל דלתחתיו של אילן מצי אזיל ונעשה תחתיו של אילן חמר גמל, פ"י רש"י ב' פירושים (והסכים לפי' קמא), א'. דלשמואל לא סיים אתריה קונה, אלא שבפועל יש לנו ספק באיזה מקום קונה, ולכן הגם שיכול לילך לאילן ומהאילן והלאה דממנ"פ יש לו או ממקום האילן או ממקום רגליו, מ"מ אינו יכול לילך עד לביתו כיון שיש ספק אולי קנה בתחילת האילן לצד רגליו [אמדובר שיש אלפים אמה בדיוק מהאילן]. ב'. דלשמואל אף תחת האילן מביתו אין לו אלא רק ממקום רגליו עד תחת האילן, והק' רש"י ז"ל על פ"י זה מדוע קנה תחת רגליו, הרי לא כיון לקנות והו"ל לאקשויי מ"ט דשמואל, דבשלמא לרב לא קנה כלל, אבל לשמואל ממנ"פ אם קנה במקום האילן ילך ממקום האילן לביתו. ואם לא קנה במקום האילן אף במקום רגליו לא יקנה, דהרי כאן לא רצה לקנות. והנה בד' רבינו חננאל מתבאר בהדיא כהך פ"י הב' דפי' רש"י, אלא שהדברים צ"ב וכמו שהק' רש"י ז"ל מדוע אומרים שאין לו מהאילן לביתו אחרי דקנה תחת האילן.

ונאמרו בזה ב' דרכים, א'. דרך הגרע"א ז"ל דלעולם לא קנה כיון דלא סיים אתריה וכסברת רב, אלא דסובר שמואל דלא נתכין לעקור דעתו ממקום שממנ"פ היה לו גם מקודם וגם עכשיו, ולכן ממקום רגליו עד האילן שהיה מותר לו לילך גם מצד מקום האילן וגם מצד מקום רגליו לא הפסיד, עכ"ד. אך הדברים אינם מבוארים לכא"ו, דמאחר ועכ"פ עקר דעתו ממקום שביטתו במקום רגליו מה שייך לומר שלא עקר מאותו תחום, הרי ס"ס אינו שובת שם, וכבר עמד בזה בס' דברי יחזקאל, והביא דכה"ג הק' הרשב"א ז"ל ע"ד רש"י בדף נ"ב, יעו"ש. והנה אף הגרע"א ז"ל לא כתב ד"ז בהחלט בביאור ד' רש"י כיעו"ש, ומ"מ נראה לבאר עפ"י דרך זו, דהנה כבר נתבאר לעיל בכמה דוכתי לחקור חקירת הדברי יחזקאל בגדר דין אלפים אמה אם ענינו הוא שכל האלפים נחשב מקומו, או דמקומו הוא רק הד' אמות ורק דהוי שיעור יציאה, ונראה דלהצד דהוי רק שיעור יציאה ודאי אינו מובן מה שייך לומר שלא עקר דעתו מאותם אלפים אמות שבין מקום רגליו למקום האילן, דמאחר ועכ"פ עקר דעתו ממקומו שבין רגליו הרי שוב אין לו מקום, אך להצד דהאלפים אמה הוי תורת מקום, הרי שפיר י"ל דלא עקר דעתו מאותם אלפים אמות, והיינו דהעקירה הויה על עצם התחום, ודוק. [ומ"מ גם לפי"ז אינו הכרח, דשפיר י"ל דכיון שעוקר שביטתו שוב ליכא תחום].

אך באמת נראה בביאור הך פירושא שהביא רש"י, דמתורת ספק אתינן עלה. וכן נראה מדברי ר"ח כאן שפ"י וז"ל, קסבר שמואל אם במקומו קנה שביטה יש לו להלך אלפים אמה עד תחתיו של אילן, ואם תחת האילן קנה יש לו להלך שם וכו'. ונראה מל' ר"ח דמתורת ספק אתינן עלה (וכ"כ בס' דברי יחזקאל הנ"ל), וכן מפורש בחי' הריטב"א ותוס' רבינו פרץ ז"ל, ובפשוטו הספק הוא האם לא סיים אתריה קנה או לא. אלא דקשה דלהצד דלא קנה תחת האילן דין הוא שלא יזוז ממקומו, דהרי עקר דעתו (וכדקדק רש"י). ובפשוטו צ"ל דבפרט זה סובר כהרמב"ם דאף שנתכין

ודלא כהנחת הפת דצריך שיהא תוך מהלך ג' רבעי מיל וכנ"ל, וצ"ל שזה מכלל מה שהקילו לבא מן הדרך], וצ"ע מ"ט יהא קיל טפי. וצ"ל דחשיבות הדיבור בהנחת פת אינו כלפי קניית מקום השביתה, אלא לגבי ההחשיב את הפת להפכו לפת של עירוב [ויעו"ב בס"י תט"ז דמוכח דיש חשיבות לפת של עירוב ע"י הדיבור, ונפק"מ דאין מערב ביום ב' רק בפת שכבר עשאו לפת של עירוב מערב יו"ט ראשון, עיי"ש היטב]. ולכאן בזה בוודאי צריך לברך ולא שייך סברא הנ"ל, אך מאידך שייך בזה סברת הפמ"ג ס"י תט"ו, דאי סגי במחשבה בלי שום מעשה לא שייך ברכה, וא"כ תלי בנידון אי בעי דיבור, ודו"ק.

והנה בהך קולא יל"ע אי בעינן ד"מ, ומסתברא דלכא דברך ממש הקילו אף שלא הולך לד"מ שהרי זה קולא לבא בדרך, אך למי שהחזיק בדרך בצאתו מביתו לילך למק"א יל"ע אם הקילו כן אף שלא לד"מ, ובאמת שלכאוי עיקרו של קולא שלא יצטרך לערב בפת, אך עד כמה שגם בפת לא היה יכול לערב שלא לד"מ א"כ לכאוי אין לו לערב גם בזה שלא לד"מ [ואף שגדר חלות קניית שביתה נעשה ע"י שכאילו הלך לשם ברגליו, מ"מ פשיטא שהוא חידוש יותר גדול, ומסתברא דכ"ע יודו דבעינן שיהא לצורך ד"מ, ועי' היטב].

בטעמא דהנותן עירובו בביה"ק אינו עירוב אפי' בדיעבד (לסי' ת"ט ס"א)

הנה רבותינו האחרונים ז"ל נתקשו על הטושי"ע שנקטו בפשיטות דהנותן עירובו בביה"ק אפי' דיעבד אינו עירוב, דלכאוי אין כאן אלא איסור לכתחילה אטו ההנאה שלכסוף לאחר ביה"ש, ומ"ט יהא בזה סיבה לבטל העירוב. והגרעיק"א הוסיף להק' דגם טעמא דאי עביד לא מהני ל"ש כאן, כיון דגם בביטול חלות העירוב לא יבוטל העבירה, עיי"ש. והנה לומר שקנסו חכמים הכא קשה מאוד, דהא אין לנו שום מקור בגמ' לומר שקנסו חכמים דיעבד, ומנ"ל לטושי"ע לחדש קנסות מדעתם הרחבה.

[ולפ"ד היה נ"ר לחדש דאף דלעולם סגי שהעירוב קיים ביה"ש, אך בעינן שמקום זה יהא ראוי לדירה לכל השבת, דאלי"כ א"א לומר שזה ביתו, ושאלו היה יכול היה מעדיף לדור שם כל השבת (עי' ס"ז), ומעתה היה נ"ר לומר דאחר שלא התירו להניח את העירוב בביה"ק אלא ביה"ש בלבד ולא אח"כ א"כ אינו ראוי לדירת כל השבת, אכן נ"ר דאי' לומר כן, דאם היה הדין כך היה באמת מותר להחזיקו שם כל השבת, דהא התירו להניחו בביה"ק עד כמה שהחזקתו שם נצרך לחלות העירוב, ואילו החזקת העירוב בביה"ק בהמשך השבת נצרך לחלות העירוב, א"כ ממילא היה צריך להיות מותר, ומדאסרין ש"מ שאין נצרך לחלות העירוב, וא"כ הדרא קו' לדוכתה].

ומה שנ"ר לומר בזה [וכנ"ר לכך נתכוין הפמ"ג] דהרי הכא מחמת שלאחר ביה"ש אסור לשמור את העירוב שם, אסרו חז"ל את הנחתו בביה"ש שם וכל המ"ב ס"ק ג', ונמצא שלמעשה אסור לדור במקום זה בביה"ש ואינו ראוי לדירה לביה"ש, דבשלמא עצם האיסור"ג הרי הותר לצורך העירוב, וממילא כהותרה הדירה גופא עד כמה שהיא נצרכת לעירוב, וא"כ שפיר הוי ראוי לדירה, ומשא"כ איסור זה שאסרוהו חז"ל ולא התירוהו לצורך עירוב באיסורו קאי, וא"כ לא מיקרי ראוי לדירה דאך אפשר לומר שזה דירתו כשבעמוד והסתלק קאי.

ובאמת שבגוף הדין עירוב ע"י איסור"ג או במקום האסור בהנאה, שלולי הגזירה היינו אומרים שחל עירוב, יל"ע דהרי בעינן שייחשב ראוי לדירה, ובהכרח צ"ל דבכדי שהעירוב יהיה נחשב מותר לדור כאן, ולפ"ד לא היינו לומדים ד"ז מדין מצוות לאו ליהנות נתנו, שהרי אנו צריכים להתיר מלבד עצם ההנחה לשם עירוב את עצם הדירה, ולאשוויי ראוי לדירה דהיינו ראוי לצרכיו ולמגוריו המערב, וזה כבר לכאוי הנאה גרידא שאי"ז עצם הנחת העירוב. [ובשלמא בהיתר שבות לצוי"מ י"ל שאה"נ שחז"ל התירוהו כדי שהעירוב יוכל לחול, אך הכא בעינן למימר דלא חשיבא הנאה], וזה חידוש גדול מאוד, וצ"ע.

דינים העולים מסי' ת"ט ס"א (עם הערות)

הנחת עירוב לכהן: א. בקבר יחידי מהני [ועי' ביה"ל הטעם]. ב. ובביה"ק לא מהני, ולכאוי אפי' בין הקברות. ג. ועי' תו"ש דאפי' אם קונה שביתה חוץ לביה"ק ומשמר עירובו בין הקברות לא מהני כיון שהוא עצמו אי"ז להביאו, ודימה זאת למונח יותר מדי"א ברה"ר דלא סמכינן על מה שאחרים יכולים להביא אצלו [ועי' פמ"ג]. וצריך לחלק בין יכולת הבאת העירוב ויכולת להגיע אל העירוב, דלא סגי במה שחזי לאחריני להכנס לשם, או שחזי לאחריני להביא למקום זה ואפי' להביא אליו, לבין עצם היות העירוב ראוי למאכל דסגי במה דחזי לישראל כתרומה לכהן או עירוב בפת בביה"ק דסגי במה דחזי לקטן, דמ"ש זה מזה, וצ"ע [ועי' שעה"צ סק"ה]. ד. ובבית הפרס אפשר להניח לכהן.

הנחת עירוב לישאל: א. ע"ג הקבר [בין שבביה"ק ובין ביחידין] אסור, ובדיעבד מוח, ונקטינן להחמיר ובשעה"ד להקל. ב. וע"ג קבר שבקרקע שאינו של בניין שרי לכתחילה לכו"ע. ג. ובין הקברות נמי שרי ומהני לכתחילה [וע"ג עפר שתלשו והחזירו מוח, ומשמע דלשו"ע נקטינן להקל, ואולי כך גם הכרעת המג"א, ועי' שעה"צ סק"א, עיי"ש היטב].

בענין גזירה שמא יקטום בלא מתכוין (סי' ת"ט ס"ג)

הנה בביה"ל נתקשה לפי רש"י מ"ט גזרו שמא יקטום בלי כונה, הא גם אם יקטום אין בו חיוב חטאת כיון שהוא בלי כונה, וחי' דכיון דבמתכוין אסור מה"ל וקרוי שיקטום בלי כונה התמירו, ונ"ר מכו' מדבריו דהא פשיטא ליה דכשיקטום בלי כונה אסור, ול"ק ליה אלא למה גזרו שמא יקטום בלי כונה אחרי שגם אם יקטום אינו חייב חטאת.

ולפ"ד הדברים תמוזים, דהא לכאוי עדיפא ליה להק' דבלא כוונה משרי שרי דקיי"ל דבר שא"מ מותר, והא הכא לא הוי פס"ד דהרי אנו רק חוששין שמא יקטום בלי כונה וא"כ אי"ז פס"ד [ובריטב"א עירובין ל"ד לכאוי באמת הק' דאי הנידון אטו קטימה בלי כונה תקשי דמשרי

שרי עיי"ש], וכיון שכן באמת מה שייך כאן איסור וגזירה אחרי שלכאוי הדבר מותר לכתחילה.

וכפי הנ"ר דהכא עסקינן בגזירה אטו אופנים שהם פס"ד שביכולת האדם לפי תנועתו שזה פס"ד ויתעלם מזה, וכע"ז אי' בס"י רע"ו ובס"י ש"כ, ועי' שם בשו"ע הרב, ואכמ"ל. ואעפ"כ קשיא ליה למ"ב דהא בקטימת קנה בלי כוונה אף בפס"ד ובידיעה שקוטם ליכא חיוב חטאת, דעי' בסוגיא בדף ע"ג ע"ב דבקצירת עצים בעינן כונה לעצים דליהוי קוצר או כונה להצמיח דליהוי זורע, ואי לא"ה אין כאן חפצא דמלאכה כלל וכמ"ש התו' שם עיי"ש, והיינו דקשיא ליה לרבינו ז"ל דנהי דגזרו אטו פס"ד בידיעה, מ"מ גם אם ידע שהוא פס"ד עדיין אי"ז חיוב חטאת, וע"ז תי' דסוכ"ס קרוב הוא לידי חטאת עד שאפי' גזירה אטו ד"ו נמי לא הותר ביה"ש ואפי' לצוי"מ [וד' הריטב"א מובא בביה"ל דהגזירה שמא יקטום לצורך, א"נ דמיי"ר בגוונא דהוה גזירה אטו פס"ד דניח"ל, עיי"ש היטב].

בענין שיעור ד"א למניח עירוב (לסי' ת"ט ס"ז)

הנה במ"ב ס"ק י"ז מפ"ר דבמניח עירוב שיעורו ד"א אף לרמ"א בס"י שצ"ו דבוצא חוץ לתחום את ליה ד"א לכל צד, ואף שבשבות ס"ל לשעה"צ ס"י שני"ז ס"ק א' דאליבא דרמ"א יש לו ד"א לכל צד מ"מ במניח עירוב שאני, ושמא י"ל דס"ל דשיעור ד"א דמניח עירוב אינו מדין מקומו של אדם, אלא הוא שיעור בית הנצרך לקנין שביתה שע"י הנחת העירוב נעשה ביתו ומקום פיתא, וזהו שיעור בית דקדי"ל בכ"מ [עי' סי' שס"ו ועוד] דשיעור בית בד' אמות, וק"ל.

ושמא בזה יתפרש ד' הר"מ דס"ל דאף דבעלמא ד"א לאיזה רוח שירצה, והכא ב"א לכל צד דחלוקים בגדרים, דזה דין מקומו זה דין ביתו [ועי' מ"מ פ"ו ה"א מעירובין וחזו"א ס"י ק"ט ס"ק י"ח].

ובאמת שכבר העיר החזו"א [שם] שבגמ' נ"ב חזינן דלא היה הדבר פשוט דנותן עירובו יש לו ד"א, וי"ל דגם למסקנא גדרו שונה, וצ"ל עוד הדחיה שדחו שם בגמ' יתכן שיש חומר במניח מבשבות, ואפי' הכי ניחא ליה לעשיר בפת מלילך לערב ברגליו נשאר למסקנא ג"כ, דהא להנ"ל נמצא דמניח עירוב חמור יותר משבות ברגליו, ועי' היטב.

ואמנם עי' תו' ל"ב ע"ב ותוס' ס' ע"ב דג"ר דס"ל דתלוי בפלו דר"א ור"י, ושדן שבות ומניח עירוב שוין וכדס"ל למ"מ גופיה בתחילת דבריו [ובמ"ב השמיט ד"ז], עיי"ש.

בשמעתתא דנתגלגל (סי' ת"ט ס"ז)

א. הנה לכאוי יש ב' אופנים של נתגלגל, דהרי יש ב' אופנים של הנחת עירוב לצורך קנין שביתה, דיש שמניח במקום שביתתו, ויש שמניח במק"א בתוך תחום מקום שביתתו שיכול ליטלו למקום קנין שביתתו [ועי' ביה"ל ס"ב], והנה אי מיי"ר שרוצה לקנות במקום מסויים והנידון אם פתו בגדר יכול לבוא למקום שביתתו, א"כ לכאוי לא יועיל מה שנתגלגל תוך ד"א חוץ לתחום, דהרי התחום עצמו הוא מתחיל מחוץ לד"א של מקום שביתתו, ואם יצא חוץ לתחום זה אפי' משהו שוב אין העירוב תוך תחומו, ודמי למי שקידש עליו היום והוא חוץ לתחום העיר, עי' סי' ת"ה ס"ב [אלא א"כ נאמר דהא גופא קאתו לאשמעינן שכמי שלא יצא חוץ לתחום דמי, וללמדנו שבמקום שרצה לקנות שביתה היה לו ד"א לפני התחלת מדידת התחום, שו"ר שכן משמע בלשון המ"ב ס"ק כ"א עיי"ש היטב, והא גופא קמ"ל שהוא עדיין תוך התחום]. אכן באופן שכל קנין שביתתו במקום הנחת פתו א"ש, דבא לאשמעינן שאף שמקום רגליו או עירו רחוק מאלפיים ממקום הפת, מ"מ כיון שהוא עומד תוך אלפיים של חלק מהד"א של מקום הפת נמי קונה עירוב, דהוא נחשב עדיין תוך תחום מקום עירובו אף שאינו תוך אלפיים של מקום הפת [ועי' בב"י שלכאוי משמע כפי' ב', עיי"ש במש"כ לחלק בין זה למי שיצא, עיי"ש].

ב. ועי' ביה"ל שמ"ל הר"מ נ"ר דמיי"ר שהוא תוך ד"א של מקום הנחת הראשונה, ואולי כונתו דמפרש שקונה עירוב במקום שפתו נמצא, ולא מסתברא ליה למימר שחלות העירוב וקנין השביתה היא במקום שהגיע לשם הפת והוא אינו יודע היכן הוא, ולא נתכוון למקום זה מעולם, וכתב דיועיל מחמת שגם אם הוא נידון כחוץ לתחום מקום שרצה לקנות שביתה יש לו ד"א, וד"א מובלעין בתחום מקום השביתה, הרי כה"ג וודאי אינו עירוב, וכדמב"ו בס"י ת"ה לגבי מי שקידש עליו היום ונמצא אמה אחת חוץ לתחום, ועיי"ש שעה"צ, ועי' חזו"א ס"י ק"ט ס"ק ו'. וכנ"ר שעד כמה שנאמר דמיי"ר שרצה לקנות שביתה תוך התחום, מסתברא דכשאמרנו יצא מן התחום כבר כללנו ה"א של מקום השביתה ואלפיים חוצה לו, וא"כ בוודאי שאם נתגלגל חוץ מזה לא קנה עירוב [אלא א"כ כיון שאותו מקום שהעירוב הגיע לשם יהא מקום שביתתו, שזה בלא"ה לא ניח"ל למ"מ למימר וכנ"ל שהרי אין הבעלים יודע מזה כלל], ומשו"ה פ"י המ"מ דהכונה שהפת תוך ד"א של מקום שרצה לקנות שם שביתה.

ג. ויל"ע דאי מיי"ר שרצה לקנות שביתה בסוף התחום, א"כ גם אם הפת נתגלגל הרבה נמי יועיל עירוב כל שלא נתגלגל אלפיים יותר ממקום קנין השביתה, דלכאוי אם אדם רוצה לקנות שביתה במק"א, והוא נמצא תוך אלפיים למזרח של מקום זה ופתו נמצא תוך אלפיים למערב של מקום זה, אף שבין האדם ופתו יש כמעט ד' אלפים אמה נמי קונה עירוב דתרווייהו תוך התחום, וכן פשטות ד' הביה"ל ס"ב, וא"כ לכאוי צ"ע מה איכפ"ל שנתגלגל הפת חוץ ל"ד אמות דעדיין הוא תוך התחום, ומה בכך שהאדם מרוחק יותר מאלפיים מן הפת, דסוכ"ס תרווייהו תוך מקום קנין השביתה [ואף למש"כ מרן החזו"א סוף סי' ק"ט דבעינן דיכול להביא הפת בביה"ש, א"כ עכ"פ לאו בד' אמות תליא מילתא כי אם ביכולת לטלטל ולהביאו בביה"ש תליא מילתא, ויעוי"ש בחזו"א שא"צ שהאדם יוכל להביאו תוך ביה"ש, אלא שהמרחק בין מקום הפת למקום השביתה יהא במרחק הליכה של הבאת הפת תוך זמן ביה"ש, ואף שהאדם עצמו בצד האחר של התחום לגמרי, וא"כ תקשי מאי איכפ"ל שהפת יצא מד"א של מקום קנין השביתה, דסוכ"ס האדם והפת תוך תחום מקום השביתה], וא"כ בהכרח צ"ל חדא מתרתי,

או שכונתו לקנות במקום הפת והיינו במקום שלשם נתגלגל, ולזה בעינן שלא יצא מזה שהאדם נמצא חוץ לתחום המקום שלשם נתגלגל הפת (וע"ז חידשו דסגי במה שהאדם נמצא תוך תחום הד"א של מקום זה, או דמיי"ר שהפת נתגלגל לחוץ לתחום מקום השביתה (וגם פי' זה לא יתכן וכנ"ל מהא דסי' ת"ה ס"ב, אם לא שנפרש כמו שנתבאר לעיל בס"ק א' בסוגריים עיי"ש), וא"כ עכ"פ בוודאי לא מיי"ר כגוונא דמניח עירובו סוף התחום ונתכוון לקנות שביתה בסוף התחום, דבזה לא איכפ"ל אם נתגלגל הפת יותר מד"א וכמוש"ג, וצ"ע. (שו"ר שכ"ז כלל החזו"א בדבריו הקצרים בסוף סי' פ', ורמז לב' הדרכים הנ"ל, ותמה על המ"מ הנ"ל עיי"ש וכמוש"ג).

ד. ויעוי' בל' רש"י עירובין ל"ה ע"א (נזכר כאן בב"י) שכל שם דמילעין הד"א בתחומו, עיי"ש, ויל"ע דאי כפי' א' דנתגלגל חוץ אלפיים ממקום קנין השביתה, וקמ"ל שמקום השביתה ד"א א"כ עדיין נמצא תוך התחום ואי"ז הבלעה, וכמו"כ לפי' ב' אי"ז הבלעה שהרי אדרבה הוא מקום השביתה, והאדם עדיין תוך אלפיים של ד"א שהם מקום השביתה וא"כ ג"כ נמצא בתוך התחום, ואולי מה שהוא יותר מאלפיים מן הפת אף שהוא תוך אלפיים לד"א של הפת קרי ליה הבלעה דהוא כעין הבלעה, וצ"ע בזה.

סמיכות הפת למקום קנין השביתה (לסי' ת"ט ס"ב)

כ' בביה"ל בס"י ת"ט ס"ב דכל שהפת תוך התחום וליכא איסור דאוי [או שבות חמור] להביאו למקום שביתתו קנה עירובו, ובאמת הדברים מפ"ו בסוגיא בדף ל"ד ע"א, ובתו' ל"ד כתבו דבעינן שיוכל להביאו תוך ג' רבעי מיל, דהיינו תוך שיעור ביה"ש למקום שביתתו, והעתיק ד"ז החזו"א סי' ק"ט ס"ק י"ח [ומה שציין לתו' ל"ה הוא רק על תחילת דבריו, אך להמשך דבריו היה לו לציין לתו' ל"ד, וק"ל]. ויל"ע דלכאוי התייחא אי בסוף ביה"ש תליא חלות קנין העירוב, אך הא ס"ל לתוס' בשבת דף ל"ד דלחלות העירוב בעינן שיהא קיים בתחילת ביה"ש ולא סגי בסוף ביה"ש, וא"כ מה איכפ"ל שיוכל להביאו לסוף ביה"ש כשבתחילת ביה"ש א"י להביאו לשם. שו"ר בחזו"א סי' פ' שתמה כן, עיי"ש.

ובאמת דגם בלא"ה צ"ע דבאיזה רגע נקנה עירוב, דברגע ראשון לא יכול להביאו עדיין, וכשלא טרח והביא א"כ גם ברגע אחרון הוא במצב שכעת א"י להביאו, ונמצא שאין רגע שהעירוב היה במצב שיכול להביאו עכשיו למקום השביתה, ואין רגע הראוי לקנין העירוב לכאוי.

ולפ"ד ל"ד התוס' הו"א דכל שיכול להביאו בשבת ובתנאי שנמצא בתחומו, וכמש"כ תו' ל"ה ובחזו"א שם לשם, שפיר כבר מיקרי מקום פיתא דידיה דהפת ראוי והמקום ראוי ואטו בעינן שיאכל בביה"ש, דסוכ"ס היינו פתו והיינו ביתו, ויכול לאכול במקום שביתתו פת של עירובו, אך התו' לא ס"ל הכי וכנ"ל [ובמ"ב שסתם בזה עי' ביה"ל ס"ב], ואולי ס"ל דסתימת הפוסקים באמת דלא כתוס' וע"כ פסק דלא כתוס', וצ"ע לדניאן].

מי שיש לו ב' בתים בשני ערים מהיכן מודדין לו תחומו (לסי' ת"ט ס"ו)

הנה מי שיש לו ב' בתים בשני ערים שאין מחוברות, ושניהן תוך תחום אחד שאפשר לילך מזה לזה, נ"ר שבסתמא נקבע תחומו לפי מקום פיתא, וזלת בגוונא דתלמידים בבית רבם דאזלינן בתר מקום לינה דידהו שבבית רבם, עיין בשו"ע ס"ז, ואם רוצה לקבוע תחומו במקום לינתו לכאוי צריך להניח שם פת. ובתלמידים הרוצים לקבוע תחומם במקום אכילתם יל"ע אי סגי להו באמירה, או דבעו הנחת פת ממש [ונפק"מ כשאין הפת שאוכלים שם משלהם], והיינו דיל"ע אי סגי במה שקובעים לעיקר בשבת זו את מקום פיתא דידהו, או דאחרי שא"ז עיקר ביתם בעינן הנחת פת ממש [ועי' במ"ב שכ' דסגי בדעת כשנמצאים שם ביה"ש, ולא כתב הדין כשאנים שם ביה"ש אך רוצים בשבת זו לקנות שביתתם שם והיינו דמספק"ל], וצ"ע בזה.

בענין שלח עירובו ע"י חש"ו או עכו"ם (לסי' ת"ט ס"י)

א. הנה שי' תוס' עירובין ל"א ע"ב דאפי' חש"ו יכולים להניח בשבילו עירוב, אלא שאין סומכין עליהן ואינן נאמנין לגבי עירוב תחומין, ומשו"ה אם ראה אותן מניחים שם מהני, ועי' בשעה"צ בשם הפמ"ג דהיינו דווקא בתנאי שהחש"ו או העכו"ם אמרו בשעת הנחה שיהא זה לעירובו של פלוני, ודבריו צע"ג, שהרי התייבט בקטן ושטוה ועכו"ם אך בחרש מאי איכא למימר, ופיל וקוף הנזכרים בתוס' שם מאי איכא למימר, ובהכרח דלתוס' מהני אף בלי שיאמרו כלל [והיה אפשר לפרש דהתו' מקילים באמירת בעה"ב, ורש"י מחמיר אף בכה"ג, אך א"א לומר כן וכדלהלן], וצ"ע.

ב. ושי' רש"י דאפי' רואה לא מהני כל שחלות העירוב נעשה ע"י השליח כי אין בכוחו לקנות שביתה, ויל"ע אי רש"י מיי"ר אפילו כשאמר בעה"ב שאקנה שביתה במקום שהעירוב מונח, ועי' בריטב"א שכ' דכה"ג מהני עיי"ש, אך לא כ"כ להדיא בד' רש"י, ובפמ"ג כ' שרש"י מודה בכה"ג, ולכאוי כן מוכרח בד' המ"ב דאף שלא העתיק ד' הפמ"ג רק לגבי גדול שהניח ולא אמר ובעה"ב אמר, עי' ביה"ל, אך עי' ביה"ל סי' תי"ד דמהני לומר בזה העירוב שמונח [שזכה בו בק"ס אחר שכבר הונח, עיי"ש היטב], וא"כ לכאוי מפורש דבכה"ג מהני דמה"ל שלא יועיל בקטן או עכו"ם שהניחו, ואח"כ אמר בעה"ב בפת המונח שם אקנה שביתה, דלכאוי א"צ מעשה הנחה, ולכאוי אפשר לומר על פת המונח זה מכבר במקום פלוני שאני מייחדו לשם עירוב ורצוני לקנות שביתה במק"פ [ועי' שו"ת מהרש"ם ח"ב סי' ל"ו, ובענין לא ראיתי בד' החיד"א בחיים שאל היפך זה, ולכאוי הוא פשוט דמהני], ולפ"ד בהכרח שהתו' שחלקו על רש"י אף בלאו אמירת בעה"ב פליגי, ולהנ"ל ס"ק א' אף בלא אמירת השליח, וצ"ע בזה.

ג. שו"ר דאולי יש דרגא באמצע, דשמא לכו"ע בלי אמירת בעה"ב ובלי אמירת שליח לא מהני מידי, ובאמירת בעה"ב אחר שהונח לכו"ע מהני,

שביתה במקום שהניח פת

במשנ"ב סי' ת"ט ס"ק ל"ח מסביר שבעירובי תחומין קונה שביתה במקום שהניח פת, **דאנן סהדי דאילו היה לו מקום לדור שם היה ג"כ דר שם** - וקשה מה הדין במקרה שבאמת יש לו מקום מסודר לישון שם ואעפ"כ חוזר, האם זה לא מבטל את קניית השביתה כיון שרואים שלא רצה לדור במקום העירוב. וי"ל דאמנם חכמים אמרו שעירוב תחומין חל שמה באמת רוצה לשבות שם, אבל עתה שגזרו כבר שעירוב תחומין עוזר בנתינת פת בלבד, אז אפי' אם אין את הסיבה לקנות שביתה, אבל כך נשאר תקנת חכמים וקנה שביתה.

תלמידים האוכלים אצל בעה"ב שבשדה

סי' ת"ט ס"ז בשו"ע: **תלמידים האוכלים אצל בעה"ב שבשדה וישנים בבית רבם, קנו שביתה בבית רבם** - ולכאן איך יקנו אם אין להם אוכל, וי"ל דבכ"מ שיש לאדם מקום אוכל ומקום שינה חידשו חכמים שצריך לגרור את מקום השינה אחר מקום האוכל, דרוצה לקנות שביתה אצל האוכל, אבל במקרה שאנן סהדי שמקום השינה חביב לו יותר או לא שמוותרים על הצורך באוכל, אלא גוררים מקום האוכל בתר השינה.

חש"ו אינם נעשים שליח לעירוב

סי' ת"ט במשנ"ב ס"ק מ"א: **חש"ו אינם נעשים שליח לעירוב משום דלא בני דעה נינהו ולא אלימי למקני שביתה** - ובשעה"צ ס"ק ל"ט כתב "לא אלימי למקני שביתה **ודלא כתוס'**, ובשעה"צ ס"ק מ' כתב "ואפי' עמד מרחוק ורואה שמניחים העירוב לא מהני, ודלא כתוס'". וצ"ע האם תוס' ס"ל שזו בעיה רק בגלל שלא רואה אם הניחו העירוב וא"א להאמין להם, או שאפי' אם היה רואה שהניחו העירוב פסול דלא אלימי למקני שביתה. ונ"ל שתוס' ס"ל שבעיקרון יש להם כח לקנות שביתה, אבל כיון שבעירובי תחומין מחמירים דיש להם סמך מקראי, לכן לא מאמינים שהניחו שם, ואף אם רואה שהניחו לא מאמינים שהניחו ואמרו לשם עירוב. ובאמת לתוס' ס"ל שאם היה רואה אותם מניחים וגם שומע שאמרו לשם עירוב היה מועיל, ובוזה חולקים על תוס' שלא רק שלא סמכי עליהם כלל (ולא רק מצד חומרא דתחומין), אלא שאפי' היה סומך עליהם לא אלימי למקני שביתה.

האומר לחבירו ערב עלי בתמרים ועירב בגרוגרות

סי' ת"ט ס"י בשו"ע: **האומר לחבירו ערב עלי בתמרים ועירב בגרוגרות, הנה עירובי בבית והניחו בעליה, אינו עירוב** - ומשמע שלא צ"ל "אל תניחהו **אלא** בעליה" (שמשמע שמקפיד ע"ז), אלא כל שביקש משהו ולא מילא בקשתו אין העירוב מועיל. וצ"ע שבאבן העזר סי' קמ"א פסק השר"ע לגבי גט שרק אם אמר הבעל לשליח "אל תתנהו לה **אלא** בימין ונתנו בשמאל פסול", ומשמע שאם לא אמר "**אלא**", ורק סתם ביקש ולא מילא בקשתו הגט כשר, ומ"ש מכאן. ונלע"ד לומר שבגט זה סתם דברים שאדם לא אמור להקפיד עליהם, ותולים שמראה מקום הוא לו וכי"ב, ולכן אם לא גילה בדעתו שמקפיד הגט כשר, משא"כ כאן שצריך להניח העירוב במקום המשתמר או ממאכל המשתמר שלא יתקלקל במשך זמן רב ופשיטא שמקפיד ע"ז, ולכן כל שינוי מבקשת המשלח פוסל העירוב, דודאי מקפיד ע"ז אפי' שלא ציין במפורש.

מי שהיה בדרך ומכיר אילן או גדר

שו"ע סי' ת"ט ס"א: **מי שהיה בדרך ומכיר אילן או גדר ואמר שביתתי תחתיו... אם חלק מהאילן מחוץ לאלפיים לא קנה שביתה בשום מקום, דעקר ממקומו, ולא קנה תחת האילן שמה רצה לקנות שביתה חוץ לאלפיים** - וצ"ע גדול מה תלות שרצה לקנות חוץ לאלפיים, וכי איזה אדם מחפש לתקוע את עצמו, וגם שממילא לא יוכל להגיע לשם, מילא בר"ס ת"ה שכתב שאם יצא חוץ לתחום יש לו רק ד"א שלעבר פניו ולא יכול לחזור לתחומו, זה רק כיון שהוא בכיוון שהולך מחוץ לתחום, אבל כאן שעדיין לא הלך לכיוון האילן ובטח שלא הגיע אליו, מה"ת להעמיד שרצה לקנות דווקא שם, ובמיוחד שתחומין זה דרבנן וספיקא לקולא, למה להתמיר עליו.

אורי שרגל - נוה יעקב

בדין שביתתו במקום אחד ועירובו במקום אחד

כתב השר"ע סימן ת"ט סעיף ב' שצריך שיהיה הוא ועירובו במקום אחד, ואם נתכוין לקנות שביתה ברה"ר ועירובו ברה"י אינו עירוב, ובבה"ל ד"ה במקום אחד כ' דאית' לאפוקי כשאנו יכול להגיע אליו וכדלקמיה, אבל היכא דיכול להגיע אליו אפילו אם נתכוין לקנות שביתה רחוק ממקום הנחת העירוב מקרי בתוך תחומו, כל שהוא בתוך תחומו ויכול להגיע אליו.

הנה בעיקר הדין צריך עיון אם לא בעינן שיהיה האוכל במקום העירוב, אי' כל אדם לעולם אינו צריך לילך עד אלפיים מחוץ לעיר להניח עירוב, אלא ילך 500 אמה ויתכוין לקנות שביתה ברחוק 1500 אמה משם [שהוא שיעור מקום רחוק לחזו"א שהבאנו לקמיה שהוא שיעור ג' רבעי מיל זמן בין השמשות, ולפי המבואר לקמן סעיף י"א שסגי אם יוכל לרוץ א"כ השיעור הוא אפילו פחות מזה, ולא יצטרך לילך כלל כשהדרך היא כרמלית ומותר ליקח ממנה].

ובחזו"א סימן ק"ט ס"ק י"ט כתב שדווקא כאשר הוא בתוך מיל שיוכל לבוא אליו בין השמשות, אבל אם הוא במרחק יותר ממיל לא מועיל, עכ"ד. וצ"ע הרי הוא אינו יכול לבוא אליו בבין השמשות כיון שהוא עצמו אינו נמצא במקום שביתתו [שהרי זה כל עניני עירוב תחומין כשהוא נמצא שלא במקום שקנה שביתה]. ועוד, אם צריך שהוא יוכל לבוא לשם א"כ בעינן שיהיה חצי משיעור שלושת רבעי מיל ולא שיעור מיל, שהרי צריך שיוכל לילך ולחזור, ואין לו כשיעור זה.

והמבואר שאין הגדר שהוא יכול לילך שם ולקחת את העירוב ולהביאנו למקום שביתתו, אלא הגדר הוא שכל שהוא יכול מכאן לילך בתוך הזמן ולבוא למקום העירוב, ואפילו לאוכלו במקום שהוא מונח ולא להביאנו

הניח עירובו על מקום רחב ד' וגובה י' ונתכוון לשבות למטה

במ"ב סי' ת"ט סק"ד כתב שאם הניח עירובו על מקום רחב ד' וגובה י' ונתכוון לשבות למטה, לא קנה עירוב. ועיין בבית מאיר שכתב שאם נתכוון למטה תוך ד"א למקום הנחת העירוב קנה שביתה, וציין לדברי הטור. ותימה שהרי הטור הוא דעת הרא"ש, אבל הרי"ף והרמב"ם חולקים, והשר"ע לא פסק כהרא"ש.

שליח שמערב נגד רצון המשלח

במ"ב סי' ת"ט סקנ"ב כתב שאם היה השליח יודע שבעה"ב רוצה לערב לצד פלוני, והוא עירב לו לצד אחר, העירוב לא חל. ויתכן שהמשנ"ב חידש דין זה מהגמ' בפסחים שהביא הפמ"ג, שהגמ' פירשה את המשנה ששליח ששחט בשביל המשלח גדי (עבור פסח), אע"פ שהמשלח רגיל בטלה השליחות מועילה. וממה שהגמ' לא פירשה את המשנה אפי' באופן שיודע השליח שהמשלח רוצה טלה, משמע שאם יודע שהמשלח רוצה משהו אחר השליחות לא מהני.

ויש להק' למה לא אמרינן הכא דברים שבלב אינם דברים, וכיון שהמשלח שלח את השליח לערב סתמא ולא פירש לאיזה רוח, יהני העירוב בכל רוח שיניח השליח, וצ"ע.

המניח עירובי תחומין בכרמלית והוא נמצא ברה"י

בשו"ע סי' ת"ט סעיף ב' כתב דהמניח עירובי תחומין בכרמלית והוא נמצא ברה"י הוי עירוב, דלא גזרו על שבות ביה"ש, ולפי"ז יתכן דאדם הנמצא בביתו ומכיר מקום שיש לו דין רה"י, ויש לו בביתו אוכל, יוכל לומר אני קונה שביתה במקום פלוני והנהי, שהרי הריטב"א בעירובין ל"ג ועוד מהראשונים (עיין חזו"א סי' ס"ב סק"ט) סוברים שלהולך מרה"י לרה"י דרך רה"ר איכא רק איסור דרבנן (ועיין בחזו"א הנ"ל שיש מהראשונים שחולקים על הריטב"א הנ"ל), ומ"מ עיין בחזו"א שכתב דלדעת התוס' הוי עירוב רק באופן שיכול להביאו תוך זמן ביה"ש למקום קניית השביתה.

אלא דיש לדון שמה איסור דרבנן של המהלך מרה"י לרה"י דרך רה"ר הוא בכלל השבותים שלא הותרו בביה"ש (כמו ההולך פחות פחות מ"א ברה"ר שאסור בביה"ש כיון שזה שבות הקרוב לאיסור דאורייתא), דהנה השר"ע סי' רס"ו סעיף י"א כתב היתה חבילתו מונחת לו על כתפו וקידש עליו היום רץ תחתיה עד ביתו, ועוד עי"ש בסעיף י"ב וסעיף ח'.

בענין מצוות לאו ליהנות ניתנו

במ"ב סי' ת"ט סק"ג כ' דבשעת ביה"ש אין חסרון של הנאה ממת, כיון דמצוות לא ליהנות ניתנו. בטעם הדין של מצוות לא ליהנות ניתנו כתבו הריטב"א והרשב"א בסוכה ל"א ע"ב וכן הריטב"א בראש השנה, משום שהנאה שמגיעה מהמצווה הן בעולם הזה והן בעולם הבא אינן הנאות ישירות אלא גרם הנאה, ולא נאסר גרם הנאה באיסורי הנאה. וקצת קשה לפי זה הלשון: "שמצוות לא ליהנות ניתנו", שמשמע שזה דין במצוה, ולפי דבריהם זה דין באיסורי הנאה שלא נאסר בהם גרם הנאה. ובאמרי בינה (הל' שבת סי' ל"ו) ה'ק' מסוגינן שאם היו מערבין לדבר הרשות היה אסור להניח את העירוב בבית הקברות (גם על הצד של ניחא ליה דמינטר אחר חלות העירוב), וק' שהרי להניח עירוב זה מצוה, ומצוות לא ליהנות ניתנו.

וביאר דהא דאמרינן שמצוות לא ליהנות ניתנו זה רק במקום שעיקר עשיית המצוה לשם מצוה, וההנאה שיש לו ממנה הוא רק ממילא, אבל במקום שעיקר עשייה היא לשם הנאה כגון בעירוב (לדבר הרשות), לא אמרינן מצוות לאו ליהנות ניתנו, והוכיח הירושלמי שמשמע שגם כסף שמקבל ממכירת חפץ הוא חשיב רק גרם הנאה, ובוודאי שאסור למכור איסורי הנאה. (אלא שכזו הנאה אסור, ובקה"י בסוף נדרים הוכיח שזה הנאה שאסורה מהתורה [ממה שצורת הלימוד של היתר נבילה בהנאה הוא ממה שמוותר למכור], ואעפ"כ מכיון שזה גרם הנאה שמגיע מיד אסור). ובקה"י נדרים כתב לתרץ שהסיבה שלא אמרינן מצוות לאו ליהנות ניתנו בעירוב שלא לדבר מצוה, משום שזו מצוה קיומית, עי"ש.

יצחק אלחנן חורב - נוה יעקב

היה ברה"י ועירובו ברה"ר

כתב בש"ע סי' ת"ט ס"ב: **שאם היה ברה"י ועירובו ברה"ר לא קנה, דהוא במק"א ועירובו במקום אחר**. ובבה"ל שם ד"ה במקום כתב **שהיכא שיכול להגיע אליו אפי' הוא במקום אחר מהעירוב קנה** - ולמה לא נאמר שגם כאן קנה כיון שיכול להגיע אליו בעצמו. וי"ל דמיירי שבאמת רוצה לשבת ברה"ר והעירוב ברה"י, וכדי להחיל שביתה במקום מסוים אם לא נמצא שם, צריך לשים שם אוכל, וכיון שלא יכול להביא האוכל מרה"י לרה"ר, לכן לא עוזר מה שיכול להגיע שם בעצמו, שהרי לא רוצה להיות איפה שהעירוב, אלא שהעירוב יהיה איפה שהוא. ומש"כ המשנ"ב שאם יכול להגיע אליו קנה, זה רק אם רוצה להיות באמת איפה שהעירוב, שאז מספיק שיכול לבוא בעצמו וא"צ להביא העירוב אליו.

אילן אימתי נחשב לרה"י

סי' ת"ט ס"ב בשעה"צ סק"י: **שמייירי באילן שרחב ד' טפחים ולכן נחשב כרמלית, ולמעלה מ"ט כבר נחשב רה"י ולכן אין עירובו מועיל** - וקשה שכל מקום שמוקף מחיצות גובה י"ט ורוחב ד"ט נחשב כרה"י מתחילת גובהו, ולמה באילן עד י"ט זה כרמלית ורק אח"כ רה"י. ונ"ל שרק בתוך חלל של ד' על י' נחשב כרה"י, אבל באילן שאין בו חלל אי"א לומר שעל גביו מבחוץ יהיה דין רה"י, כיון שלא נתן העירוב בתוך מחיצות של רה"י אלא רק מבחוץ, אבל כשמניח מעל האילן אז אפי' אם מניח ע"ג מלמעלה כבר אפשר לומר גוד אסיק מחיצות, וכאילו הגזע/הענף עולה עוד ועושה מחיצה ולכן הוי רה"י. ולפי"ז צ"ע מה הדין באמת אם תלה העירוב על דפנות האילן מבחוץ מעל י"ט, האם גם בזה לא יחשב כרה"י, וצ"ע.

כי קמיפלגי באמירת בעה"ב קודם הנחת השליח, ושליח שליחותו של בעה"ב וע"ד אמירתו הוא מניח, דלרש"י לא מהני ולתוס' מהני, ולדידן קיי"ל דלא מהני אלא בשליח ישראל גדול [ומש"כ במ"ב לגבי אילם שא"י לדבר ושומע, עי' ס"ק מ"ג, צ"ל דזה כשבעה"ב לא אמר, הא אילו אמר בעה"ב לכו"ע מהני בדידיה דהאי שלו דעת בהנחתו וחשיב שליח טוב, וע"ד אמירת בעה"ב קעביד שליחותיה].

ול' הריטב"א דמהני כשעומד ורואה אומר שם תהא שביתתי, משמע בגוונא שאומר בעת אמירה ולא קודם, וכן מוכח מקושיתו שם דא"צ בזה שום תורת שליחות עי"ש, ואין מקור מפורש דמהני באופן הנ"ל, ואולי אה"נ שרק לתוס' מהני ולא לרש"י וריטב"א דקיי"ל כוותיהו.

ד. ולגבי עכו"ם או שאינו מודה בעירוב כתב רבינו המ"ב ס"ק מ"ב, וכ"ה לשון רבינו יהונתן על הרי"ף, דלא מהני הנחתם דלא מהימני שהניחום לשם עירוב עי"ש, ויל"ע דהנה משמע מזה דאם ישמע אותם שאומרים שמניחים לשם עירוב מהני, אי"נ שעומד עליהם ואומר להם להניח לשם עירוב, ועל דעתו הם מניחים מהני, ואפי' לרש"י דקיי"ל כוותיה דכה"ג לא מהני לגבי חש"ו וכנ"ל ס"ק ג', והדבר תמוה מאוד שהרי לכא"כ במתני' בחדא מחתא קתני חש"ו ועכו"ם, ומשמע שדינם שווה, ובשלמא לתוס' כולה מתני' בדיני נאמנות, ובאמת שגם הרי"ז ל"ל פ"י כרש"י דמפרש טעמא דחש"ו משום דלא אלימי למקני שביתה, שהרי"ז ל"ל מפרש שא"י לומר שאינן בני דעת, ועד"ז י"ל דכונת מתני' בעכו"ם וחש"ו שא"י לומר. ואולי י"ל עוד שגם אם יאמרו אין אמירתן מועלת, דחש"ו לאו בני דעת, ועכו"ם לאו בני כוונה לעירוב שאין דבריהם אלא כמילים בעלמא, אך עכ"פ בתרומיהו יועיל במניחים ע"ד בעה"ב שאומר שיהא לשם עירוב [וכנ"ל בר' תוס', וכעין שי' הר"א"ש בענין המובא באו"ח סי' י"א בגדול עומד ע"ג], אבל לרש"י דטעמא משום דהנחתם לא אלימא, וכבר כ' דגם כשמניחים ע"ד בעה"ב לא מהני, דעד כמה שלא אמר בעה"ב אחרי הנחה בעינן להנחה דידהו, שבהנחתם על דעת בעה"ב יחול העירוב, ואינהו לא אלימי למקני שביתה, לא מהני הנחתם ולא מידי, ולכא"ו לרש"י שמפרש כן בחש"ו ה"נ יפרש כן בעכו"ם ואינו מודה בעירוב דחשיבי לאו בני עירוב ולא אלימי למקני שביתה, וד' המ"ב שהעתיק ד' רש"י בחש"ו וד' הרי"ב בעכו"ם תמוה מאוד, וצ"ע.

באופן העקירה מתחום ביתו (לסי' ת"ט ס"ז)

הנה יש לחקור במי שלן בביתו וקונה שביתה במק"א תוך תחום עירו ע"י רגליו או ע"י הנחת עירוב, אך היא עקירתו מביתו, האם רק כתוצאה מקניין שביתה במקום החדש, או דתרי מילי נינהו, חדא מה שנתקף מביתו, ואידך מה שקנה במק"א, ובאמת יתכן זה בלא זה וכגון שאפי' אם לא יחול קנין השביתה במקום השני לא יאשר בתחום ביתו שכבר נעקר משם.

ולכא"ו מוכח כצד השני, דהא חזינן במי שהניח העירוב חוץ לתחום שהיה לו ליעקר מביתו, וגם במקום הנחת עירובו לא יקנה [שזה פשוט שגם אם יביאוו עכו"ם לאותו מקום בשבת לא יחול על ד"א שלא חייל כלל בביה"ש], ובאמת שכן ד' הרי' יהונתן, עי' ביה"ל סי' ת"א, ואף להחולקים עליו אי"ז אלא משום דאמדינן דעתו שע"ד כן לא נתכוין ליעקר מביתו, עי' מ"ב סוף סי' ת"ח וסוף סי' ת"ט, הא אם יאמר להדיא דבכל גוויי הריני עוקר עצמי מביתי יעקר בלי לקנות במקום אחר, וכן כתב להדיא בחזו"א סי' ק"ט ס"ק ט"ז.

והנה קיי"ל דהבא בדרך וישן קונה שביתה במקומו אפי' בלי כוונה, ולכא"ו לפי"ז מה דבעינן כונה ביוצא מביתו לקנות שביתה ברגליו זהו רק כונה ליעקר מביתו, וממילא קונה שביתה במקום שעומד דלא גרע מן הבא בדרך [אלא שאעפ"כ כשכיוון לקנות שביתה במק"א יש כאן גם כונת עקירה ממקום רגליו, וע"כ אם לא חל קנין במקום שרצה לקנות נשאר קרח מכאן ומכאן, ועי' סי' ת"ט ס"א שכן עיקר ההלכה כאשר האריך שם בביה"ל שזו ד' כמעט כל רבותינו הראשונים ז"ל, עי"ש].

ויעוי' בשעה"צ ס"ק כ"ז שכי' דסגי בכונה ביציאתו מביתו אף שבביה"ש לא כיון כלל [ועי"ש מש"כ בשם הלבוש וצ"ע בזה], ויל"ע אי סגי בכונה כשעודו בביתו דהיינו שהעוקר בגלוי דעת שאין רוצה בביתו, אף שאין לו שום כונה לקנות במקום מסויים, ואולי אפי' תסגי במה שאין רוצה להיות בביתו ועירו בשבת זו וחשב לילך למקום שהוא מחוץ לתחום ועודנו מהלך והוא בתוך תחומו וקידש עליו היום, דאולי סגי בזה לקנות שביתה במקומו דכבר נחשב שעקר מביתו, וממילא קונה מאילו במקום שנמצא שם בביה"ש ברגליו [ולמ"ד דבעינן שיעמוד ולא יהלך באותה שעה, יצויר כשעומד אז מאיזה סיבה במקום מסויים ולא הלך כל ביה"ש, ובלא"ה לכא"ו צ"ל כן לכו"ע דא"כ איזה מן המקומות שדרכה בהן רגלו ביה"ש נקנה, וכמ"כ צ"ע למ"ד דבעי עמידה איך יהא אילו עמד ואח"כ והלך ושוב עמד, יל"ע אם נחלית שקנה במקום ראשון או דליהוי חמר גמל בין ב' המקומות הללו שעמד בהם בביה"ש, וצ"ע]. ואילו היינו אומרים שע"י הקנין נעקר א"כ ודאי בעינן כונה לקנות במקום עמידת רגליו, ואי לא"ה לא נעקר מביתו, אך להני"ל לכא"ו סגי במה שנתקף מביתו וממילא קנו לו רגליו [כל שליכא אומדנא דברגליו נמי לא ניח"ל] וכמוש"ג, ועי' הטיב.

בן ציון גרינהויז - הקריה החרדית בית שמש

הניח פת העירוב ברה"ר רחוק ממקום שביתתו

בשעה"צ סי' ת"ט סק"ג ציין על הדין שאם הניח את פת העירוב רחוק ממקום שביתתו ברה"ר אין עירובו עירוב, כיון שלהביאו ע"י טלטול של פחות פחות מדי"א הוי שבות הקרובה לאיסור, וכתב דלא כרש"י. וברש"י לא מצאתי. ובשעה"צ ס"ק י"ב כתב בשם רש"י שהטעם שאסור להוריד עירוב מהאילן, דבדודאי יבוא לידי קטימה (ודלא כדברי המ"מ שכתב קרוב לוודאי). ולפי רש"י זה אפשר להבין אמאי מותר לטלטל פחות פחות מדי"א, כיון שרבנן אסרו רק בגוונא שודאי יבוא לידי איסור, ופחות פחות מדי"א זה לא ודאי.

אליה, הרי מוגדר שכעת יש לו כאן את העירוב כיוון שהוא נגיש לו במקומו ממקום זה, אמנם יש כאן חידוש, שהרי מה שהוא קונה בבין השמשות אינו כיוון שכל הבין השמשות קונה שביטה אלא מחמת שהוא ספק דרבנן, ולכן הוא מועיל רק באופן שיש חזקת כשרות כמבואר בסיומן שצ"ד סעיף א'.

והנה בסעיף י"א מבואר שבאופן שהוא בא בדרך ורואה אילן אומר עירובי במקומו אם הוא בתוך תחומי, והוא יכול לרוץ לשם עד בין השמשות יוכל לקנות עירוב, ואם אינו יכול לרוץ לשם אינו עירוב. והנה זה טעון ביאור, הרי חלות השביטה היא בערב, ואז כבר אינו יכול להגיע לשם אפילו אם ירוץ [שהרי לא רץ משעת אמירה, ובשעת אמירה לא יכול לבוא שם א"כ ירוץ].

ספק עירוב כשאין חזקת כשרות

בשעה"צ סימן ת"ט ס"ק כ"ה כתב שאפילו לשיטתו שעירוב כשר בספק אפילו ללא חזקת כשרות כמו בבין השמשות, מ"מ בספק טריפה לא מהני עירוב, והטעם כיון שבענין שיהיה ראוי לאוכלו בבין השמשות, והרי אינו ראוי.

וצ"ע, הרי על צד ההיתר הוא ראוי לאוכלו, רק הגברא לא יודע מזה [ואולי צריך שיהיה ראוי לאוכלו בפועל ממש], ונ"ל שיסוד העניין תלוי במה שיש לחקור אם הסברא שספק דאורייתא לחומרא הוא הלכה על שני הצדדים שהוא אסור מחמת צד האיסור, או שהוא רק על צד האיסור אבל צד ההיתר הוא אכן מותר.

ונראה להביא ראיה ממה שמצאנו בדברי הרמ"א ביו"ד סימן ק"י שאם יש לו בהמה שהיא ספק טריפה ויש לה חזקת כשרות, מותר לאכול את הגבינות ואינו נחשב דשיל"מ [שאין חזקה בדשיל"מ], אף שאחרי שנה היא תהיה מותרת כיון שאז יתברר שאינה טריפה [שהרי טריפה אינה חיה י"ב חודש] מ"מ הוא מותר כיון שאחרי שנה הוא זמן רב, ואינו נחשב עד שתאכלנו באיסור תאכלנו בהיתר. ודבריו פלא, שהרי הטריפה לא תהפך להיות מותרת עוד י"ב חודש, שהרי על צד ההיתר היא מותרת כבר כעת, אלא שאין אנו יודעים מזה, ואילו על צד האיסור היא תהיה אסורה גם אז, וא"כ איזה דשיל"מ יש כאן, ואין שייך כאן כלל עד שתאכלנו באיסור תאכלנו בהיתר, שהרי אין כאן שום איסור שנהפך להיתר.

ולהנ"ל ניחא, שכעת שהיא ספק טריפה הרי גם אם האמת היא שאינה טריפה הרי צד הטריפה קיים והוא איסור, ונמצא שכאשר צד הטריפה יפסיק ע"י שיעבור שנה ואז יהפוך להיות ידוע להיתר ויהיה מותר על כל צד, יצא שנהפך כאן איסור להיות היתר גם אם האמת שהיה מותר מתחילתו.

והנה לענין לאכול סעודה שלישית בזמן בין השמשות שהוא לפני הבדלה, כתב בשעה"צ לעיל בסיומן רצ"ט ס"ק א' שאתי ספק עשה דרבנן של סעודה שלישית ודחה ספק עשה דרבנן של הבדלה, עכ"ל. והנה כל דבריו הוא פלא נשגב, שהרי אין שום צד שקיים גם העשה וגם הל"ת, שהרי על הצד שהוא יום יש רק עשה של סעודה שלישית, ואילו על הצד שהוא לילה יש רק את הל"ת שלא לאכול לפני הבדלה, ואין נימא בזה עשה ודחה ל"ת ואינם על אותו צד. ולפי המתבאר בזמן הספק שני הצדדים קיימים על כל צד, וא"כ שייך שצד העשה ידחה צד הל"ת [אף שכאן תרונהו דרבנן ואין שייך ספק דאורייתא לחומרא].

והנה בירושלמי מקשה על מה שכתוב ויאכלו מעבור הארץ, מדוע עם ישראל בשנה הראשונה נאסרו באכילת מצה בגלל איסור חדש, ומדוע לא הותרו באכילת מצה מדין אתי עשה של אכילת מצה ודחי לא תעשה של חדש. והקשה החת"ס איך יבוא עשה וידחה ל"ת, הרי שלוש מאות הלכות נשתכחו בימי אבלו של משה עד שהחזירים עתניאל בן קנז בפלפולו, וא"כ כל עוד שלא החזירים נשתכחו השיעורים, שהרי שיעורים חציצין והל"מ, וא"כ שמה אוכלים פחות מכשיעור ונמצאו עוברים על איסור [של חצי שיעור אסור מה"ת] ואינם מקיימים המצוה, ושמה אוכלים יותר מכשיעור ונמצאו עוברים על איסור ללא צורך, ע"כ קושייתו. וצ"ל כנ"ל שספק עשה הוא עשה על כל צד, והוא דחה ל"ת על כל צד, והוא חידוש יותר גדול מהנ"ל שכאן הל"ת הוא ודאי והעשה הוא ספק, והוא מרוחק מאוד מהדעת.

וברשב"א הקשה שמדין ספק דאורייתא לחומרא נהרוג ספיקות בביתא חמורה, וקושייתו תמוהה הרי על צד שהוא פטור אתה מענישנו בחינם, ולהנ"ל מדין ספק דאורייתא אתה מחוייב בזה על כל צד. אמנם עיין בסיומן תקפ"ט ס"ק ו' שטומטום אינו מוציא טומטום שמה אחד חייב והשני אינו חייב, ולא אמרינן שספק מוציא ספק.

חיים קוגל - הקריה החרדית בית שמש

הניח עירובו בבית הקברות

סי' ת"ט: מפני שניחא ליה שהעירוב משתמר במקומו - יל"ע אם יכריז ויאמר שלא אכפ"ל בשמירת עירובו האם יועיל.

גדר קביעת מקום שביטה

סי' ת"ט סעיף ב', צע"ג שהמ"ב השמיט את דינא דגמרא שהביא הרשב"א והרא"ש והטור דכל תוך ד' אמות למקום הנחת עירובו לא אכפ"ל שהוא ברשות אחת ועירובו ברשות אחרת. ואף שהר"ף והרמב"ם השמיטו זה, מ"מ הלכה כדברי המיקל בעירוב, וכאן שזה סוגיא ערוכה ולא מצינו מי שחולק א"כ יש מקום להקל בשעה"ד. וראיתי שהבית מאיר הביא דין זה, ואולי לא שכח שאדם מניח עירוב במקום אחד ומתכוין לקנות שביטה במקום אחר, שהרי בפשטות אדם מתכוין ששביטתו תהיה עם עירובו. וזה דבר משונה שאדם מתחיל להקפיד היכן יהיה החלות של מקום עירובו, דמאי נפק"מ לו בזה, רק באופנים שזה נפקותא למדידת תחומי מעירובו, ובאמת מצינו במ"ב בסקנ"ד שאדם מקפיד על מקום עירובו "דכאן דעתו לנוח בשבת ולא במקום אחר", עכ"ל. וזה צ"ע להבין מה שהאדם רוצה לקנות שביטה מקום

שנוח לו, וכי כשהוא אומר לתת עירובו במגדל וכי עלתה על דעתנו שהוא מתכוין לעלות על המגדל ולשהות שם.

הערה לדינא בכל עירובי תחומין

סי' ת"ט ס"ז: מודדים לו תחומי ממקום עירובו, שאנו רואים כאילו דר שם - וכתב המ"ב בסקל"ח בזה"ל: "דאנן סהדי אילו היה לו שם מקום לדור היה ג"כ לן שם", עכ"ל. ומקורו מהגמרא בעירובין דף עג. שמקשה דכל מניח עירובו הרי הולך ללון בביתו, וא"כ שיהיה מקום לינתו עיקר דירתו, ומשני התם אגן סהדי דאי מיתדר ליה התם ניחא ליה, ופרש"י "הואיל והוא צריך לילך מחר לאותה הרוח, אי הוה ליה הלילה הזה **בית דירה** ללון במקום עירוב טפי הוה ניחא ליה", עכ"ל. ולכאורה זה חידוש עצום בהלכות ע"ת שבאופן שיהיה לו אפשרות ללון במקום עירובו ואפ"ה לא ילון שם אלא יעדיף ללון בביתו מכל מיני סיבות, כגון שרוצה להתפלל שחרית בבהכ"ס בשכונתו או כל סיבה אחרת, א"כ לא יחול העירוב תחומין, שהרי גילה דעתו שלא ניחא ליה שיהיה מקום שינה שלו במקום אכילה שלו, והיינו במקום עירובו. וא"כ בהרבה עירובי תחומין שאדם עושה עירוב כדי לבקר חולה וכדו, אבל אם היה צריך ללון במקום עירובו היה אומר שעדיף לו להשאר בביתו, וא"כ יש סתירה לעירוב ממה שלא לן במקום שמניח העירוב, וזה חידוש גדול ודבר שלא הזכירו עליו הפוסקים שאדם יאמרו בעצמו אם באמת היה הולך ללון במקום עירובו.

ואולי נאמר שכשאומרים אי הוי **מיתדר** ליה היה לן שמה, כוללים בזה שהיינו מביאים לו את כל הסיבות שמחמתם רוצה להשאר בעירו, דנים אותם כאילו הם במקום עירובו, אך זה לא כ"כ מסתבר שנעשה אומדנא שאם היו מעבירים את כל העיר למקום עירובו היה לן שמה, דא"כ נעשה אומדנא הפוכה שאם היו מעבירים את כל העיר השנייה למקום עירובו היה נשאר בביתו, וגם בל"ר ש"י לא משמע כך, וגם ראיתי בפמ"ג שכתב בזה"ל: "ולכאורה כשיש לו בית שלו במקום העירוב ולן בביתו נימא דחזור מעירובו, וי"ל דניחא ליה **ללון** אצל אשתו ובניו", משמע מלשוננו שדוקא אם מעדיף ללון בביתו משום אשתו ובניו זה נחשב שחסר לו **מקום לינה** ראוי במקום תחומי [דא"כ לצורך מה פירט הפמ"ג את הטעם למה הוא נשאר בביתו, היה לו רק לכתוב דניחא ליה להיות בעירו, ואגן סהדי שאם היו מעבירים לו את עירו לבית השני היה לן שם], וא"כ בהרבה מקרים שאדם מעדיף ללון בביתו משום שרוצה להתפלל שחרית בבית הכנסת שרגיל להתפלל וכדו, בזה לא חייל העירוב תחומין דידיה משום שסותר את האגן סהדי של ניחא ליה ללון במקום עירובו, וצע"ג לדינא.

בעצה שכתב ב'תורת היולדת' להניח עירוב תחומין שמה יצא מהעיר

מה שכתב בתורת היולדת שאדם המסופק שמה יצטרך ליסוע בשב"ק חוץ לעיר מפני פיקו"ג, שניח ע"ת חוץ לעירו כדי להרויח שהאלפיים אמה הראשונים יהיו בהיתר, תמהו הלומדים שלפי השו"ע הרי מפסיד שאסור לו לילך לצד השני שכנגד עירובו, ולפי דעת החזו"א לפי השו"ע אסור שהע"ת יהיה מונח רחוק מאלפיים אמה [אמנם מ"מ אינו מפסיד, שאם לא חל העירוב אז לא הפסיד כלום], ולפי הרמ"א ג"כ נסתפק שהע"ת אצ"ע מותר לילך בכל העיר. ויש לומר דמ"מ יעשה תנאי שאם לא יצא מן העיר לא יחול הע"ת [אבל פסיד שאם יצא מהעיר נתברר למפרע שהיה אסור לו לילך לצד השני]. עוד העירו להרמ"א דבעי ללון שם בלילה, א"כ אם הוצרך ליסוע בתחילת הלילה א"כ לא חייל ההיתר לילך בעירו. [וי"ל שאם אינו נמצא כלל במקום תחומי א"י חסרון]. עוד יש לדון ולומר שאולי כזה עירוב כלל לא חל, הואיל ואין כאן כוונה כלל להשתמש בעירובו, אלא או שהוא בעירו או שנוסע חוץ לתחומי לגמרי, והרי כתב המ"ב לקמן שכל ע"ת חל רק בגלל אגן סהדי שהיה הוא מעדיף לדור במקום עירובו, וכאן לא היה מחמת הספק רוצה לגור בעירובו [ואולי על זה יועיל תנאי].

והנה לפי סברת הגר"א וייס שביאר מה שלא נוהגים להקפיד לצמצם בהוצאת בגדיו וחפציו, שהוא משום שהואיל וחז"ל תיקנו שיש לו אלפיים אמה מכל מקום שהגיע לשם, לכן נחשב שהתחום שלו זו אתו לכל מקום שהוא הולך, שהרי כל מקום שהוא יעצור יש לו תקנת חז"ל של תחום, א"כ י"ל שמעיקרא לא עובר איסור של יציאה חוץ לתחום שהרי יש לו תחום בכל מקום שהוא נמצא. עוד היה נראה שמעיקרא קבעו חז"ל שמי שיוצא מתחומי ברשות, ועל פי דין לא חל עליו דין 'שבו איש תחתיו', וממילא אינו עובר כלל איסור במשך יציאתו אלא רק איסור פעם אחת כשיצא חוץ לתחומי. ונראה להביא מקור לחידוש דין זה מרש"י ביומא דף סז. ד"ה בא, שכתב בזה"ל: "אע"פ שהיוצא חוץ לתחום אפילו ברשות אין לו אלא אלפיים אמה, לזה התיירו לפי שהוא מעונה וחלש, ועוד שירא לעמוד יחידי במדבר משתחשך", עכ"ל. חזו"ג דתקנת חז"ל לא היתה דוקא שיהיה לו אלפיים, אלא תקנו שלא יחול עליו דין שבו איש תחתיו, ודו"ק.

עירוב ע"י שליח

סי' ת"ט ס"ח: אם ירצה ישלח העירוב ע"י שליח ויאמר בזה העירוב יהיה פלוני מותר לילך - הבה"ל [ד"ה ויאמר] הביא בשם הפמ"ג שמועיל שהמשלח יאמר וכו', ולכאורה מה הדין בסתמא שאמר המשלח לשליח **הנח לי פת זה לעירוב תחומין מחוץ לעיר**, א"כ הרי זה דומה למי שאמר זה יהיה לעירוב שמועיל כמו שכתב המ"ב בס"ק ל"ז, וא"כ יועיל כבה"ג ברוב המקרים שאדם ממנה שליח ואומר לו כעין לשון זה, וא"כ כמעט לא משכחת האי דינא דאמירת השליח מעכבת. ואולי אמירת המשלח מועילה רק **אחרי שהניח השליח** את העירוב במקומו, וכ"מ קצת ל'

הפמ"ג. ועיין בלשון הבה"ל לקמן בס"י ת"יג [ד"ה וכל, במוסגר שם] שמשמע שהאמירה היא אחרי הנחת השליח את העירוב.

אברהם יחיאל הלר הכהן - אופקים

סימן ת"י

ביאור דעת הראשונים בקניית שביטה כשהחזיק בדרך

סימן ת"י ס"א: מי שנתכוין לקבוע שביטתו במקום ידוע אצלו והחזיק בדרך וכו', כתב הרשב"א בדרך ג"ב ע"ב ד"ה ורב יוסף דהראב"ד הקשה על רב יוסף דל"צ לומר שביטתי במקום פלוני, האיכא כמה סתמות דמוכחן דצריך לומר, ומביא מהא דמי שישב בדרך והרי הוא סמוך לעיר לא יכנס, ואפ"י ר' יהודה לא אמר אלא לעיר, אבל לאילן או לגדר לא, הרי דצריך לומר. והרשב"א השיב דל"צ לומר אם מכיר אילן או גדר, וביאור הדברים דהראב"ד הקשה ממשנת ישב בדרך שאין קונה מאליו בלא כונת קנייה, והרשב"א מפרש גם כן דמ"ש א"צ לומר פירושו שקונה מאליו בלא כונת קנייה, ולא קשה מישב בדרך דהתם אינו מכיר אילן [הר"ף כתב במשנה דמי שישב בדרך דאיכא מאן דמפרש דקאי ד' אלפים סמוך לעיר, ולר' יהודה יכנס כדן החזיק בדרך]. וטעמו נראה דרצונו לילך למקום שחפץ משוי לאילן מקומו, שהרי עליו לקנות שביטה שם כדי שיוכל לבא למקום שחפץ. ובמ"ב סק"ב כתב לדעת הסוברים שהחזיק בדרך היו רק כשמתחילה יצא לילך לבית שבעיר השניה, ולא סגי ביצא לקנות, דלפ"ו קונה במקום שרגיל לקנות, ובבה"ל כתב דכ"כ הרשב"א, ואזיל לטעמיה שקונה אף אם אינו מכיר עכשיו לקניית שביטה כלל, דאם מכין לקנות יקנה במקום שכיון אליו. אולם דעת השו"ע אינה כן, שכתב בסעיף ב' וכל הקונה שביטה בריחוק מקום א"צ לומר שביטתי במקום פלוני אלא כיון שגמר בלבו וכו'.

והנה בתוס' מ"ט ע"ב ד"ה ואמר כתבו דלקנות שביטה במקומו לא צריך לומר, והא דנקט מתני' ואמר משום האומר שביטתי במקום פלוני, והרשב"א והרא"ש כתבו באופן אחר דמשום שובת ברגליו, דלעקירת עירו בעי אמירה [לכאורה ה"ה למהלך בדרך ורוצה לקנות במקום אחר בעי אמירה], ופשוט דהרשב"א לטעמיה דאף במכיר אילן ל"צ כונה לקנות. אלא דבגמ' בדרך ג"ב משמע שרק בהחזיק בדרך לר' יוסי בר' יהודה אליבא דרב יוסף לא בעי אמירה, והיינו דל"צ כונה לר' הרשב"א, וצ"ע.

ולדעת תוס' נראה דבמקום הצריך כונת קנין בעי אמירה בפה דוקא, כפשטות לשונם ולשון הגמ' בדרך ל"ח ע"ב שהביאו, ודוקא גבי החזיק בדרך נחלקו אי בעי אמירה, לדעתם לקנות במקום אחר בעי כונה, ע"כ הגדון להצריך אמירה בפה, וסובר ריב"ר אליבא דרב יוסף דבהחזיק בדרך אגן סהדי שחפץ לקנות, והוי גלוי מילתא וכאמר בפיו דמי.

ולפ"ו דברי הבה"ל בס"ב ד"ה כיון אינם מחוורים, שמקשה סתירת ד' השו"ע, דבס"י ת"י ס"ב כ' דסגי בגמר בלבו, ובס"י ת"ט ס"א כתב ואמר שביטתי תחתיו, ומביא דהתו"ש מחלק דבהחזיק בדרך אגן סהדי שחפץ לקנות שם לכן סגי שגמר בלבו, משא"כ במהלך בדרך, ומקשה הבה"ל ע"ז שגם בהחזיק בדרך אין הוכחה, דלמא חמרא אירכס ליה דלכן אין בזה משום איסור הכנה בשבת. וצ"ע הלא חילוק התו"ש הן דברי הגמ' בדרך ג"ב דבהחזיק בדרך לא בעי אמירה, ולפי' תוס' והשו"ע דאזיל בשיטתם ע"כ היינו משום דהוי גלוי דעתא שרוצה לקנות והוי כאמירה, וקושייתו דאין בזה איסור הכנה, צ"ל כעין שצידדו תוס' בדרך מ"ט ע"ב דאף אי בעי אמירה, הליכה לסוף התחום לקנות חשיב כאמירה, ואפ"ה ל"ה הכנה שגם בהחזיק בדרך אין הוכחה דלמא חמרא אירכס ליה, דלכן אין בזה משום איסור הכנה.

גם מה שכתב בס"י ת"י סק"ז דיש חולקים על פסק השו"ע וסוברים דדוקא במי שיש לו שני בתים בשני תחומי שבת, אבל בלא"ה דוקא אם יאמר בפירושו שביטתי במקום פלוני. ולפי מ"ש השו"ע דסגי בגמר בלבו, נראה דהחולקים סוברים דזה דוקא ביש לו ב' בתים, ובלא"ה דוקא באומר בפיו, ובאמת דעת הרשב"א דביש לו ב' בתים ל"צ כונה לקניית שביטה, ובעלמא צריך קניית שביטה, ואם פירוש אמר שכתבו הראשונים היינו כונה כמו שצידד הבה"ל, ה"נ פירושו כך, וא"כ דעת הרשב"א והשו"ע שוים לדינא, ואדרבה הרשב"א מיקל ביש לו ב' בתים אפ"י בלא כונה כלל, אכן כתבתי לעיל דמשמע דלכו"ע היכא דצריך קנין בעי אמירה בפה דוקא, או היכא דחשיב גלוי דעת, והא דבאין לו בית בעיר השניה בעי כונה לדעת הרשב"א, אף דמשמע דס"ל במכיר אילן או גדר דל"צ כונה, מ"מ לעקור ביתו בעי אמירה כמ"ש הרשב"א וכמ"ש לעיל, ומשמע דאף שהקנין חל מאליו והוא מכין לעקור עצמו מעירו, לזה ג"כ בעי אמירה בפה דוקא, וצ"ל דזה לא מיקרי הכנה.

מהו עני היכול לומר שביטתי במקום פלוני

סימן ת"י סעיף א': במה דברים אמורים בעני שאין מטריחין אותו להניח עירוב או בריחוק מקום כגון שהיה בא בדרך וכו', פירש המ"ב ס"ק ו' ר"ל בעני שאין לו מזון שתי סעודות וכו', מותר לומר בביתו שביטתי במקום פלוני וכו', ואח"כ מביא דכמה פוסקים חולקים ע"ז. ובשעה"צ אות ג' כתב דכן מוכח מביאור הגר"א שמפרש כן, ודעת הרמב"ם כן הוא כידוע בפוסקים, אלא שלשון הרמב"ם והשו"ע דחוק, מ"מ מוכרחים לפרש כן דאין לנו שום מקור דהחזיק בדרך צריך להיות עני דוקא, ובע"כ דמה שכתבו בד"א לא קאי אהחזיק בדרך.

אף שמביאור הגר"א מבואר שמפרש כן, מ"מ מוכח מיניה שאין דעת השו"ע כן, שהרי לעיל בס"י ת"ט ס"יג כתב השו"ע דדוקא לבה בדרך התיירו לומר שביטתי במקום פלוני אבל לא למי שהוא בביתו, ולא חילק בין עני לעשירי, וכ' הגר"א דבריו כאן הם לא כשיטה דלעיל, ובמ"ב גופיה שם בס"י ת"ט ס"ק ע"ג כתב להדיא דהטעם שלא הקילו אלא לבה

ושאמירתו תוכל להועיל בשעת אמירתו [ולכאור נפשט בזה ספיקו של החלקת יואב סי' כ"ג לגבי הניח עירוב ורק אח"כ הפריש עליו חלה ותקנו לאכילה, דלכאור מהכא מוכח דמהני כל שתקנו מבעו"י, ודו"ק].

בן ציון גרינהויז - הקריה החרדית בית שמש

המערב עבור חבירו

בב"י סי' ת"ג כתב שהרמב"ם פוסק שרק אם הודיעו לאדם קודם השבת שרוצים לערב עבורו, מהני מדין ברירה לערב עבורו כשנתרצה משתחשך, ותמה על הסמ"ג שהעתיק את המשנה כצורתה. וק' שגם הרא"ש והרי"ף העתיקו את המשנה כצורתה, ולמה לא תמה עליהם.

יצחק אלחנן חורב - נוה יעקב

גדר עירוב של רבים

הנה בבה"ל סי' ת"ג [ד"ה המערב לרבים] כתב גבי עירוב של רבים, לתמוה על הפמ"ג שכתב דכשמקבץ לעירובי תחומין א"צ להניחם בכלי אחד, והקשה הבה"ל שהרי ברמב"ם מבואר דצריך ליתנם לכלי אחד.

והנה בעיקר דברי הרמב"ם בעירוב של רבים באמת צע"ג מה חידש הרמב"ם בהלכה זו שרבים יכולים לשלוח שליח לערב בשביל כולם, הואיל וכא"ל צריך מזון ב' סעודות לעצמו אי"כ לכאורה זה **קבוצה של יחידים** שמערבים, ואיזה שייכות יש בין זה לזה.

ונראה לי לבאר שחידש הרמב"ם שיש שייכות בין כולם להחשב **כעירוב אחד** לכולם, ונפק"מ במה שהכל נחשב עירוב אחד הוא בזה שמודדים אלפיים אמה **מסוף מקום הנחת הפת של כולם**, ולא כא"ל ימדוד מהפת שלו, ולגבי זה כתב הרמב"ם שצריכים להניח בכלי אחד כדי להחשב הכל **עירוב אחד**. ולפ"ז מיושב היטב, דודאי אינו לעיכובא בעצם חלות העירוב וכמו שכתב הפמ"ג, אלא שבכה"ג צריך כא"ל לראות היכן מונח עירובו, ולמדוד ממנו ולהלן אלפיים אמה, ודברי הרמב"ם שרבים מערבים כאחד היינו שלכולם מודדים כאחד את האלפיים מקצה המקום שמונחת ערימת הככרות באותו כלי שהונחו כולם.

ועיין במרכבת המשנה מה שכתב לבאר ברמב"ם, דאם יחלק את העירוב היו כאילו חילק את המזון ב' סעודות של כא"ל לשניים, עיי"ש. וקשה טובא דהרי הרמב"ם דיבר שכא"ל נתן מזון בין ב' סעודות, ובפשטות מדובר גם באופן שכא"ל מכיר מה שנתן, וא"כ מהיכא תיתי לעשות אותם כולם שותפים בכל הסעודות. וגם עיקר הדבר לא הוזכר ברמב"ם שהנחת ב' סעודות בב' כלים העירוב תחומין שלו פסול, ומדוע דוקא בעירוב של רבים הזכיר הרמב"ם זאת בדרך אגב, ומה טעם יש לומר דיפסל עירוב תחומין בב' כלים.

האם מועיל לקנות חלק בעירוב אחרי שהונח

בבה"ל סי' ת"ג [ד"ה וכל] כתב שיקנה לאורח את הע"ת בקנין סודר, ואפילו שהוא כבר הניח את הע"ת, והרי מבואר בסי' ת"ט סעיף ח' שיש דין להניח לשם עירוב שבזה הוא קונה את הקנין שביתה, וכאן הרי לא הונח העירוב אלא לצורך בעה"ב ולא לצורך קניין שביתה של האורח, ומה יועיל מה שמקנה חלק בפת העירוב לחבירו, הרי אין כאן הנחה של פת לשם עירובו של האורח, וא"כ אין כאן מעשה קניין שביתה לאורח. ואולי דברי הבה"ל תלויים בעוד הערה שיש להעיר על המ"ב לעיל סי' ת"ט סקמ"ב, שביאר את הדין שכתוב בשו"ע שאי אפשר לשלוח עירובי תחומין ביד גוי, שהוא משום **חשש שמא** לא הניחו לשם עירוב, אך בפשטות לשון השו"ע שעי"ג גוי **אינו עירוב**, וכלל השו"ע דין זה יחד עם דין השולח עירובו ע"י שוטה שאינו עירוב כלל ולא רק מספק, והיה נראה כדעת הנצי"ב שסובר שזה מדין שכל שאינו בתורת אינו יכול להיות שליח על הדבר, והכי נמי גוי אינו בתורת קניין שביתה, ואינו יכול להיות שליח לחלות קניין שביתה, ומדלא פירש המ"ב כהנצי"ב משמע דס"ל דדין זה להניח לשם עירוב אינו דין בחלות עירוב אלא דין כוונה, ולכן סובר המ"ב שאם הונח העירוב בכוונת עירוב חל עליו שם עירוב גם ע"י גוי, ואולי גם בנידוד דידן סובר המ"ב שאם הניח את הע"ת לשם עירוב ידידיה יכול לצרף אליו עוד אנשים ע"י הקנאת חלק בעירוב, דכיון שהונח לשם עירוב חייל עליו שם עירוב לכל מי שיצטרף אליו, אבל לפי הנצי"ב שהנחת העירוב היא חלות קניין שביתה שעל ידו חייל העירוב, מסתבר לומר שלא יועיל מה שמצטרף עמו אדם אחר ע"י קניית חלק העירוב, ודו"ק.

אברהם יחיאל הלר הכהן - אופקים

סימן תי"ד

כשימחה בעירוב אם מתבטל היזכו

בשעה"צ סימן תי"ד אות ה' כ' בשם הא"ר דין חדש, דאם מיחה ונתבטל ואח"כ חזר ונתרצה קודם חשיכה מהני, וכ' עלה דצ"ע דתיכף שמיחה מסתברא דנתבטל גם היזכו, שהרי גילה דעתו שחוב הוא לו, ומאי הוי מה שנתרצה אח"כ אם לא דחזר וזיכה אי"כ פשיטא דמהני, עכ"ל. ולא מובן למה מתבטל היזכו.

אברהם אשר זלץ - אלעד

עבד עברי אי גופו קניו

בביה"ל סי' תי"ד ס"א ד"ה העברים כתב שעבד עברי גופו קניו, וצריך בירור שהרי בפשטות רק עבד כנעני גופו קניו, ועיין בראשונים בגיטין דף ל"ז ע"ב.

יצחק אלחנן חורב - נוה יעקב

הניח שלוחו עירוב רחוק ממנו יותר מאלפים

במ"ב ובביה"ל סי' תי"א הביא קו' דאם הניח שלוחו עירוב רחוק ממנו יותר מאלפים אין לו אלא שביתת ביתו, ומאיידך הבא בדרך ואמר שביתתי תחת אילן זה וכו' לא יזוז ממקומו, ורש"י ת"י דהכא איכא אנן סהדי שחפץ בשביתת ביתו. ור' יהונתן ת"י דהכא עירב ע"י שליח, ויש סברא דלתקוני שדרתיך ולא לעיוותי. וכתב המ"ב ב' נפק"מ לקולא ולחומרא, וכתב שבשתייהם במקום הצורך אפשר להקל. וצ"ב שהרי זה תרי קולי דסתרי אהדדי.

יצחק אלחנן חורב - נוה יעקב

סימן תי"ב

כשכיון לקנות שביתה אחרת באמצע היום למה סותר שביתה ראשונה

סימן תי"ב: עירב חצי היום הראשון לרוח צפון והשני לרוח דרום, שטעה והיה סבור שאפשר לעשות כן וכו', לא יזוז ממקומו שאין ידוע איזה עירוב קנה לו. מקור הדין בעבודת הקודש, ואינו מבין הרי עירוב השני כיון שיזכה באמצע השבת, וכיון שא"א שיחול נמצא שיש לו רק שביתה הראשונה, ובמ"ב סק"א כתב: וכיון שהוא הניח בשתי המקומות ונתכוון לשתייהן והאחת הוא דקנתה ואינו יודע איזו, עכ"ל, ואינו מובן לי וצ"ע.

אברהם אשר זלץ - אלעד

בענין חלות עירוב במקומו כשיש ספק אם חל במקום שרצה לקנות (לסי' תי"ב)

הנה בסי' תי"ב מבי' דכשיש ספק היכן קנה שביתה כגון ע"י ב' שלוחים וכדו' עיי"ש, בוודאי נעקר ממקום עמידתו ומביתו, ואינו עומד אלא בספק ב' מקומות הללו, ועי' מהרש"א בעירובין נ' ע"ב דאילו לא חל באותו מקום אמרינן שחזר לתחום ביתו, אבל כשחל וא"י היכן חל לא חזר לביתו.

והנה לפ"ז היה נ"ד דפולגות הרמב"ם ודעה ראשונה בסי' ת"ט סי"א דפליגי בתרתי, א. אי קנה שביתה תחת האילן כשלא סיים מקום. ב. אי קונה במקומו, תלויים זה בזה, דלהראשונים דס"ל שקונה תחת האילן מספק ממילא אין סיבה שיקנה במקום רגליו ואפילו לא בביתו, אך להרמב"ם שלא קנה כלל תחת האילן ממילא קנה במקום עמידת רגליו או בביתו, דאנן סהדי דבהאי ניחא ליה עד כמה שלא חל לשם מיד, אלא שא"כ לא יתכן לפסוק שלא קנה לא כאן ולא כאן, וכן לכאור אי"א לומר שהוא בספק גם בין מקומו וגם תחת האילן, דאם תחת האילן חייל ואין יודע היכן לא חל במקומו, דמקומו חל רק אי לא חל תחת האילן, אלא אי"כ נאמר שתחת האילן הוא ספק המורכב מב' ספיקות, א. האם חל. ב. ועל הצד שחל היכן חל.

אך באמת שלפסוק שאין לו לא תחת האילן ולא במקום רגליו לכאור יתכן שפיר, דכל הנידון בסי' תי"א תי"ב הוא לגבי ביתו כנגד מקום שרוצה לקנות, אך מקום רגליו שאינו ביתו י"ל דבכל גווני לא קנה [ועי' היטב מ"ב סי' ת"ט ס"ק ע"ד], ומ"מ בביאור ד' ר"ח המובא בביה"ל עדיין צ"ע, וצ"ל שיש כאן ב' ספיקותיו כנ"ל, ועי' היטב.

בן ציון גרינהויז - הקריה החרדית בית שמש

סימן תי"ג

בענין ידיעת הנחת העירוב מבעו"י (סי' תי"ג)

א. הנה מבי' בסי' תי"ג דצריך שידע אותו שהניחו לו עירוב מבעו"י שהניחו עבורו עירוב, ואף שהחליט להתרצות רק באמצע שבת סגי בזה, ולכאור היה נ"ד דהידיעה היא הכונה לקנות אם ארצה, ועי' שעה"צ ס"ק ב' דבאמת הך ידיעה לא מהני אלא אי"כ היה הדבר אצלו בספק מבעו"י, ולא כשהחליט שלא לקנות ואח"כ חזר בו באמצע שבת ונתרצה לקנות דזה לא מהני.

והנה במ"ב כתב בטעם דבעינן ידיעה וא"א לעשות בלי דעתו דהוא לפי שאינו זכות, דעי"ז מפסיד לצד שני ודילמא לא ניחא ליה, ויל"ע דאי מה"ט תסגי ע"י ריצוי בשבת ואיגלאי מילתא דניחא ליה והוה ליה זכות, וא"כ יוכל לזכות עבורו מבעו"י, ואם יתברר בשבת שזהו זכות עבורו יועיל העירוב בביה"ש למפרע.

ולכאור צ"ל דלא מתברר שזהו זכות, אלא שהשלימה דעתו שמעדיף הליכה לצד זה על פני צד זה, וכמו כן לשלם ולהפסיד מצד א' בשביל צד שני, ועדיין אי"ז בגדר זכות שיועיל שלא מידיעתו ובעינן ידיעתו ממש, ועדיין צ"ב דלכאור להניח עבורו עירוב העומד להתברר ותלוי ברצונו של הזוכה שפיר חשיבא זכות שא"י להפסיד מזה רק להריח, דעד כמה שירצה בוודאי בהא עדיפא ליה טפי וניחא ליה, וצ"ע.

והנה יעו"י סי' תי"ד דבבנו גדול ועי"ע ואשתו מזכה להם שלא מדעתם, ותלוי ועומד לפי מה שיאמרו מיד כשישמעו בפעם ראשונה שאם ימחי אגלאי מילתא דלא ניח"ל, ואם שתקו אגלאי מילתא דניח"ל, ונמצא שזיכו להם זיכוי התלוי ועומד להתברר ע"י תגובתם בעת השמיעה, ואמאי אי"א לומר כן בכל אדם ג"כ, וצ"ע.

ולכאור מבי' ע"ד הנ"ל שאצלם על צד שניח"ל זה בגדר זכות עבורם, ואצל איניש אחרין גם ע"צ דניח"ל אינו בגדר זכות אלא בגדר הסכמה, ולא חל בלי דעת וכנ"ל.

ב. יל"ע בגוונא שהודיע מבעו"י והשומע לא דיבר כלום, דא"כ איזה אמירה הועיל, הדוזכה לא אמר, והמניח אמר תחילה בעוד שלא היה עליו שם שליח כלל, ומכיו דסגי באמירה כזאת, וא"צ שהאומר יחא שליח

בדרך משום שהוא יגע, ור"ל דמש"ה לא הטריחוהו לילך עד למקום השביתה, וטעם זה אף בעני כמובן.

ומה שכתב דדעת הרמב"ם דעני מותר אף בביתו כידוע בפוסקים, לא מצאתי קעת מי שפירש כן, וממה"מ שהובא בב"י אין ראייה, גם החזו"א בסי' ק"י סק"ו ד"ה ומש"כ במ"ב שקשה לכיון דברי המ"ב בכונת הרמב"ם, ואפשר לפרש דכיון שהחזיק בדרך ויצא בלא פת שעל דעת להחשיך על התחום הלך, וכיון שכבא בדרך משוינן ליה הרי זה כמי שאין לו פת ועני הוא, ולאפוקי אם יצא ע"ד ליתן פת ולשוב לביתו, כיון שאין נעקר ממקומו כלל אפי' לזמן הקובע לשביתה, זה ודאי לא הוי כהחזיק בדרך לכ"ע, א"נ עשיר הוא שהרי יש עמו פת. ולישנא דגמ' נקט, ואף שהלשון עדיין סתום, מ"מ לא הוצרך להשמיענו עיקר הדין דיצא ליתן פת אי"ז בכלל החזיק בדרך, דזה נלמד מכלל דבריו שמפרש שיצא ע"מ לקנות שביתה במקום, דמשמע שיצא לשבות ברגליו.

ולפ"ז איכא תרי גווני עני, בא בדרך ממש אפילו יש לו פת, כיון שיגע בדרך זה עני נקרא, אך בהחזיק בדרך הוי ליה עני כיון שאין בידו פת, ואין מקום לשאלה דלא מצינו שהחזיק בדרך צריך להיות עני, דהרי בע"כ הוי ליה עני שהרי אין עמו פת.

אכן מה שנראה מהח"א (שהביא הבה"ל ד"ה בד"א) דהחזיק בדרך צריך להיות עני, ומשמע שאין לו פת גם בביתו, מסעיף ג' מוכח לא כן שכתב אנשי העיר ששלחו אחד מהם וכו' והוא קנה שם עירוב, ולא התנה דדוקא עני, וכלישנא דגמ' איהו כיון דנפק לאורחא הו"ל עני, וכמו שתמה עליו הבה"ל.

אברהם אשר זלץ - אלעד

סימן תי"א

כשלא קנה שביתה שרצה היכן קונה

סימן תי"א בה"ל ד"ה ונשאר בסוף הדבור: ומ"מ למעשה נראה דיש להקל כסברת רש"י [שאין מאבד שביתת ביתו], ואף דמהרמב"ם שמציין שם אין ראייה מוכרחת דסובר כן, שלא כתב רק שאינו עירוב, ומ"מ אפשר דאבד שביתת ביתו ג"כ כי הראה שלא ניחא ליה.

תמוה הרי הרמב"ם סובר אפי' בהולך בדרך שאם לא קנה במקום שחפץ יש לו שביתה במקומו, כמ"ש בסי' ת"ט סי"א, ואין מקום ספק בדעתו. ויש אמנם מקום לחלק דהכא שאינו בתוך ביתו אלא בתחומו, וקונה מאליו שביתת ביתו משום דניחא ליה בה, אך אם עקר דעתו משם אין לו עסק עם ביתו, אבל עומד בביתו או בדרך ורוצה לקנות במקום אחר, תו אם לא קנה במקום שרצה סבר הרמב"ם שקונה במקום שנמצא [ויש מקום לומר דסובר דא"א להעקר משביתה], וכן הכא יקנה במקום שעומד. אבל אין זה כונת הבה"ל דהרי מראה פנים לשיטה שאף בביתו מהני עקירה, והיינו שאין לו אלא ד' אמות.

אברהם אשר זלץ - אלעד

בענין אמירה לקנות שביתה בטעות (לסי' תי"א)

בסי' ת' בשעה"צ סק"ג הביא מחלוקת ראב"ד עם ר"י בענין מי שאמר שביתתי במקומו, ולא ידע שנמצא באותה שעה תוך תחום עיר שרוצה להכנס אליה, דלד' הראב"ד אלים אמירתו כנגד האומדנא וקונה שביתה במקום עמידת רגליו, ולדעת רבינו יהונתן אולינן בתר אומדן דעתו וקונה שביתה בעיר ככל בני העיר. ולכאור מחלוקתם אי אומדנא מבטל אמירתו או לא [ובמ"ב פוסק כהראב"ד].

ויל"ע דיעו"י להלן סי' תי"א [וכבר רמז לזה המ"ב בסוף סי' ת"ח ס"ק ל"א לגבי המניח עירוב חוץ לתחום, ובסוף סי' ת"ט בשעה"צ ס"ק ס' לגבי הנמצא בעיר או בביתו ואומר שביתתי במקום פלוני, דלא מהני כיון שלא החזיק בדרך] דאיכא פולגותא בין הראשונים אי כיון שלא חל עירובו ואמירתו אמרינן דקנה בביתו ועירו דאמדינן דעתיה דבהכי ניחא ליה, או דנימא דבאמירתו עקר עצמו מביתו ולא ניזול בתר אומדנא, ועי"ש בביה"ל שר"י מחמיר בזה, וצ"ע שר"י סותר משנתו, דהכא ס"ל דאומדנא מבטלת אמירתו, והתם ס"ל שאינה מבטלת אמירתו [ובמ"ב למעשה פוסק בזה דאולינן בתר אומדנא, וזה הפך הכרעתו לעיל דבמקום אמירה לא אולינן בתר אומדנא, וא"כ סותר משנתו לאידך גיסא], וצ"ע.

ויל"ע עוד דלכאור כל נידון זה תלוי עוד בפולגותא שבסי' ת"ט סי"א במי שבא בדרך ואמר שביתתי תחת אילן פלוני באופן שלא קנה שם שביתה אי קנה במקומו, ושם הכריע בביה"ל שלא קנה כלום ולא יזוז ממקומו, אך כפי הנ"ד התם שאני שליכא אומדן דעת ברורה שהיה רוצה לקנות כאן, וכן משמע מלי' המ"ב בסוף סי' ת"ט עיי"ש.

ולכאור היה נ"ד לומר עוד בד' המ"ב דעי" אומדנא לא מבטלים אמירתו בשום דוכתא, אלא שתחום ביתו שאני שזה מציאות, ולא ניתן לעקר אלא ע"י קניית שביתה במק"א, וכל שלא קנה במק"א ממילא נשאר דינו כבביתו, ומשא"כ אפי' עמידת רגליו אינו דבר מוחלט, והוא ג"כ קולא להחשיבו כקניין שביתה, ועי' ריש סי' תט"ו אי עבדינן הכי שלא לצו"מ. ועי' פמ"ג ותו"ש סי' תט"ו שדנו אם לברך ע"ז שהוא חלות שביתה ואינו מציאות של ביתו, משא"כ ביתו ועירו. [אך ל' המ"ב לא משמע הכי, וצ"ע].

ומ"מ בד' רבינו יהונתן עדיין צ"ב דאיהו ס"ל להיפך ממש וסותר משנתו, וצ"ל בדעתו דיש חילוק גדול, דהנה התם באמת אמירתו נעשית מדעת ומרצון, ואילו היה יודע שאינו מועיל היה רוצה בסמוך לו במקום המועיל לו להגיע למחוח חפצו, ולא היה חושב לקנות במקום ביתו, וא"כ לא מיקרי אומדנא דמוכח לקנות בביתו, ומשא"כ הכא שיש לנו אומדנא ברור שדיבור זה הוא היפך רצונו שרצונו לילך לעיר, וק"ל.

בן ציון גרינהויז - הקריה החרדית בית שמש

סימן תט"ו

ביאור דעת הטוש"ע בדיון עירוב תחומין ביה"ש

סימן תט"ו סעיף ב': אין מערבין עירובי תחומין בין השמשות, ואם עירב עירובו עירוב. ובסעיף ג' אמרו לו שנים צא וערב עלינו, אחד עירב עליו מבעוד יום ואחד עירב עליו בין השמשות, זה שעירב עליו מבעוד יום נאכל עירובו בין השמשות, וזה שעירב עליו בין השמשות נאכל עירובו משחשיכה, שניהם קנו עירוב, ויש חולקים.

משמע דדיון דסעיף ב' שמועיל עירוב בין השמשות אף היש חולקים מודים, וכמו שכתב הלבוש שהביא השעה"צ באות י"ד, וכן נראה בטור ובב"י שהטור השמיט הדיון של אמר לשנים, ופירש הב"י דסבר דדיון זה רק בעירובי חצרות, והביאו בס"י שצ"ג גבי עירובי חצרות. והרי הטור כתב כאן דברי הרמב"ם שמועיל עירוב תחומין בין השמשות, ולא הביא דעה חולקת, הרי מפורש דדעתם לחלק ביניהם, דדוקא בתרתי דסדרי החמירו בעירובי תחומין, וכמו שהסביר הא"ר שהביא השעה"צ, ואמנם המלבוש יו"ט חרה אפו בלבוש שאין חילוק ביניהם, וכמפורש בתוס' וברא"ש בשבת דף ל"ד, ולדעתם לא מהני ע"ת ביה"ש אפי' דיעבד, מ"מ דעת הטוש"ע ברורה לחלק ביניהם אף שלא מצינו מקור בראשונים לחלק בזה.

והענין דאף לענין ע"ת אמרינן ספק דרבנן להקל, וכמבואר בסוגיא בעירובין דף ל"ה, אך הרי החמירו לכתחילה הואיל ויש סמך מן התורה, והא דלא החמירו שלא יחול אף כשהניח, י"ל דא"כ היה הדיון דחמר גמל כיון שמעיקר הדיון ראוי לילך אחר תחום העירוב, א"א להניחו בתחום ביתו לבד, וזה לא ראו להחמיר משום דיש לו סמך. ובאמר לשנים הוי כבאו לישראל בבת אחת והיה מן הדיון להחמיר לשניהם, אלא דבדרבנן לא החמירו, כ"פ הרמב"ן בשבת שם, והיינו בעירובי חצרות לשיטה זו, אבל לענין תחומין שהחמירו כדאורייתא לענין לכתחילה מיהת, החמירו גם לענין תרתי דסדרי.

והא דבספק מקילין שיקנה התחום, ולא הוי תרי קולי דסדרי, שהרי יכול להקל לילך גם כפי תחום ביתו ויהיה אסור בתרתייהו וליהוי חמר גמל, פירש רעק"א במערכה (נדפסה בחידושים המלוקטים) דהקולא היא שיועיל העירוב שזו השביתה שחפץ בה, הלכך מטעם ספק לקולא יש לו רק תחום עירובו.

ובספק בין השמשות ולסוברים שלא קנה, וכן בספק הונח דפסק הש"ע בס"י שצ"ד דלא הוי עירוב, מ"מ לא הוי חמר גמל, לפי מה דנקטו תוס' בעירובין ל"ה ע"ב ד"ה אמר לעיקר דאיכא חזקת ביתו, וכאשר יש ספק אם נאכל העירוב מבעו"י או משחשיכה איכא חזקת העירוב נגד חזקת ביתו, והוי ספק ואזלינן לקולא, אבל בספק ביה"ש דלא קנה ליכא חזקה לעירוב וא"א להקל, הלכך אזלינן בתר חזקת ביתו לגמרי.

ולסוברים דספק ביה"ש נמי להקל, פירש רעק"א במערכה שם בשם האה"ע דק"ל ספק דרבנן להקל אפי' נגד חזקה [ודעת המחמירים דע"ת כיון שיש להם סמך מה"ת החמירו שלא להקל נגד חזקת ביתו], אבל ספק הונח דגרע נראה דהוי כמו ספק על דלא חשיב כספק, ע"כ אזלינן לגמרי בתר תחום ביתו. והא דתנן בדף ל"ה ע"א לר"מ ור' יהודה בס' עירוב ה"ז חמר גמל, היינו לדידהו דאזלינן לחומרא דהוי ספק דאו"י או מטעם תרי ותרי כדמפרש בגמ', ולא מועילה חזקת העירוב למיזל לקולא, ממילא צריכין לחוש לשתי השביתות.

כ"ז לפי מה שנטו תוס' דאיכא חזקת ביתו, אך לפי מה שציידו דל"ח חזקה, א"כ פלוגתת ר"מ ור' יוסי אי מהני חזקת העירוב אף שאין חזקה נגדה, ואיירי בתרי ותרי כדמפרש תלמודא, ובוזו מיקל ר' יוסי, ובספק הונח דחמיר טפי דמודה ר' יוסי [כיון ש"ל סמך מה"ת], א"כ דינא דהוי חמר גמל, אבל סתימת הפוסקים בכל מקום שלא חל העירוב מחמת הספק נראה דסברי שיש לו תחום ביתו, וכמו שנטו תוס' לעיקר דחזקת ביתו הוי חזקה.

אברהם אשר זלץ - אלעד

מ"ט מברכים על עירובי תחומין

בשו"ע סי' תט"ו פסק שמברכים על עירובי תחומין, ובב"י הביא שהראב"ד חולק. וז"ל הראב"ד: "בשלמא עירובי חצרות ושיתופי מבואות יש בהם היכר לשבת שלא להוציא לרה"ר, אלא הא קולא נפקא מיניה לשבת ולא חומרא, ואע"פ שאין מערבין אלא לדבר מצוה אין המצוה נוגעת לעירוב, ואיך יאמר וציונו על מצות עירוב".

והר" המגיד הק' על הראב"ד, דלפי דבריו שיש סיבה לכרך על חומרא יותר מעל קולא עירובי תחומין, הוי חומרא טפי מעירובי חצרות, שהרי המערב עירובי חצרות מותר לטלטל בחצר, ובטל האיסור להוציא מבית לחצר לגמרי, משא"כ המערב עירובי תחומין עדין אסור לו לצאת חוץ מאלפים, וגם הפסיד את האלפים שמהצד השני של העיר.

ונראה ליישב את דעת הראב"ד שסובר שצורת התקנה בעירובי חצרות היתה לעשות היכר שהחצר אינה כרה"ר ע"י הנחת פת, ולא היה ב' תקנות אחת שאוסרת להוציא, ואחת שע"י עירוב בטל האיסור להוציא, כיון שא"א שלא לשכוח ולהוציא מהבית לחצר, משא"כ בעירובי תחומין היו ב' תקנות, תקנה אחת שהחמירה על התורה שאסרה רק יציאה מ"ב מיל, ועוד תקנה שע"י עירוב יכול לצאת עוד י"ב מיל. אי"כ נמצא שהתקנה של עירובי חצרות היתה בתורת מצוה של סייג מאיסורי תורה (כמו שרבנן תקנו בהרבה איסורים של התורה סייגים, אלא ששם לא מברכים על ל"ת, עיין הגהות בטור שירת דבורה סי' שצ"ה אות א' טעמים בזה), ויש ברכה כמו בהרבה מצוות שיש עליהם ברכה. משא"כ בעירובי תחומין שזה רק קולא שרבנן הקילו, ועל כוונת תקנה לא מצינו ברכה. שוב מצאתי שהפמ"ג במש"ז סי' ת"ט סק"ז כתב כעין דבריים אלו, עיי"ש.

לערב כדי להקביל פני חבירו

השעה"צ בס"י תט"ו סק"ט למד בדעת הרמב"ם שכתב שמוטר לערב כדי להקביל פני חבירו, אפי' אינו חכם, והב"י בפשטות למד בכוננת הרמב"ם, וכן הבין הא"ר בדעת הב"י, שדווקא בחבירו חכם. ועיין בפיה"מ להרמב"ם ריש פרק כיצד משתתפין שכתב דהטעם שמערבין ללכת לבית האבל ולבית המשתה, משום גמילות חסדים. וזו ראייה לדברי השעה"צ, שהרי כשבא לקראתו זה משמח אותו, ויש בזה משום גמילות חסדים.

הרוצה לערב כדי לצאת לטייל

ברמ"א סי' תט"ו ס"א הביא דעת התה"ד שהרוצה לערב כדי לצאת לטייל, חשיב דבר מצוה ושרי לערב. ומאידך מצאתי בעבודת הקודש להרשב"א שכתב דהיוצא לערב כדי לראות וליהנות לא חשיב דבר מצוה, ויתכן שאילו היה הב"י רואה את הרשב"א היה פוסק כמותו, וכידוע שלב"י לא היה עבודת הקודש. ובפרט שבב"י הבין בפשטות ברמב"ם שדווקא היוצא להקביל פני חבירו חכם חשיב דבר מצוה, אבל חבירו סתם (אע"פ שנהנה מסתמא) לא חשיב דבר מצוה. וצ"ע מה דעת הפוס' כהשו"ע אחר שמצאנו את הרשב"א הזה.

יצחק אלחנן חורב - נוה יעקב

סימן תט"ז

הערות בסוגיא דעירוב ליו"ט שני (או יו"ט אחר שבת או להיפך) (סי' תט"ז)

א. במערב ברגליו ביו"ט ראשון קי"ל דצריך ויכול לילך לשם ליו"ט שני ולא נחשב למכין, והנה לכא"ו נר' דבזה אף אם לא נתכוון מתחילה לקנות שם לשני הימים נמי דינא הכי, דהא א"צ דיבור ואין כאן הכנה, ואפי' למחמירים לערב מתחילה בליל יו"ט שני ברגליו [ע"י מ"ב ס"ק ט"ז וס"ק י"ז ושעה"צ שם], י"ל דהתם שאני שזהו קניית מקום חדש, ומשא"כ בזה שחוזר למקומו שנקנה לו ביום ראשון, וכשהיה למקומו ונשאר שם ממילא נקנה לו [ומ"מ מסתמא צריך כונה, דאל"כ מסתמא באופן טבעי נקנה לו ביתו שעומד ללון שם אף שביו"ט א' קנה במקום עמידת רגליו ביו"ט א', דאינו ממשיך באופן טבעי עד שיכין לכן, ואעפ"כ לכא"ו לא חשיבא הכנה וקנין מחדש, דביו"ט א' כשהולך לשם למקומו הוא הולך, ודו"ק היטב].

ב. ואם עירב בפת ביו"ט א' יכול לערב עמו ביו"ט ב', ויכול להוליכו לשם ביו"ט א' וא"צ אמירה מחדשת, וע"י מ"ב ס"ק י' דמ"מ בעינן שמערב יו"ט יאמר להדיא שמכוון לקנות בבי' הימים ע"י, ונר' דהטעם משום דבלא"ה יפקע שם פת של עירוב מפת זה מאליו, וצריכים לחזור ולקרות עליו שם פת של עירוב, ומכיון שמעשה הולכת הפת אינה בגדר הכנה והנחתו אינה בגדר קנייה, ובהכרח הביאור כמוש"נ דלמקומו הוא

וביתו הוא הולך ומניחו שם, וממילא קונה לו פתו אחרי שכבר אחשביה לפת של עירוב ותלה עירובו בזה.

ג. והנה אם רוצה לשנות שעירב ביו"ט א' בפת ורוצה למחר ברגליו, מכוון באותו מקום דשרי, ולכא"ו הטעם דהא א"צ אמירה, והליכתו ג"כ לא איכפ"ל דלבייתו הוא הולך, ואם עירב ביו"ט א' ברגליו ולמחר בפת הנה לקרוא שם על הפת בלי אמירה לא מהני, אך יל"ע כשדיבר מבעו"י ולמעשה קנה ע"י רגליו ולמחר מוליך ע"י שליח את הפת אי מהני, או דילמא שלא חל כלום על הפת, וכדמשמע דא"א להניח מבעו"י ב' ככרות, א' ליום א' והשני ליום ב', ולמחר להוליך ככר הב' לשם. וצ"ל דאחרי שלא חל על ידו כלום עדיין לא נהפך עדיין בדיבור של תכנית לפת של עירוב, דרק אחרי שכבר אחשביה להחשיבו כקובע את מקומו ודירתו שתלויה בזה, וכבר קנה שביתה ע"י, יכול להוליכו למחר [ובספר נתיבות שבת לכא"ו לא ס"ל כן, וצ"ע].

ד. ולשנות למקום אחר, הנה ע"י רגליו מכוון במ"ב פלוגתא, והנה לכא"ו א"י" פלוגתא מצד מה שקונה מקום דהקניין חל רק בביה"ש של יו"ט ב', וגם ליכא כאן אמירה, ועיקר המח' מצד ההליכה אי חשיבא הכנה, ולכא"ו ה"ט דלא שייך כאן הסברא דלבייתו הוא מהלך.

ולגבי משנה מק"א ע"י הולכת פת למק"א, מכוון במ"ב דבזה אסור לכ"ע דצריך לומר מחדש שכבר בטל מיניה שם פת של עירוב, ויל"ע דלכא"ו יש כאן גם הכנה בהולכת הפת לצורך מחר, וחמור טפי מהליכה ברגליו [דדמי למחשיך על התחום שאינו נאסר מצד הכנה]. ובאמת שלו"ד המ"ב הייתי אומר שזה טעם האיסור, דלעולם י"ל דלא פקע מיניה שם פת של עירוב שכבר תלה מקומו בזה, וחשוב הוא כבר לתלות דירתו בזה, וממילא בהולכתו למק"א נשתנה ביתו, אך מ"מ ליתסר משום הכנה, אך במ"ב לא פ"י כן, וצ"ע.

ה. ויל"ע במי שהלך ברגליו למקום פלוני שלא בשביל לערב, ושוב נמלך ורוצה להשאר שם בשביל לקנות שם שביתה אי נאסר [ובפת לא יצויר דבעינן קריאת שם מחדש וכד' המ"ב וכנ"ל, אך הספק הוא לגבי רגליו], דהרי אין כאן הכנה ולא אמירה, ואין כאן אלא כונת עקירה מביתו, וממילא הוא קונה במקום עמידתו וא"כ לישתרי (וכמוש"נ באורך בס"י ת"ט ואכמ"ל).

ולכו"ע רשאי לחזור לביתו ולקנות שם ע"י שמתכוין לבטל כל קניין אחר, ולכא"ו אפי' בלי לחזור לביתו רשאי לכוון לחזור בו וממילא יקנה בביתו.

ו. ויעוי' במ"ב ס"ק ט"ז י"ז ובשעה"צ שם שלכא"ו מכוון דקנייה ע"י רגליו מחדש חמור טפי מליילך למק"א ולרוח אחרת כאשר קנה במקום ראשון ביום א' ע"י רגליו, ומשמע דבקונה בתחילה ברגליו יש כאן יותר חשיבות עקירה מביתו, משא"כ בקנה ברגליו ונעקר מביתו וצריך לקנות מחדש ביו"ט ב' ע"י רגליו, וא"כ הוא תלוי ועומד, וע"כ קיל טפי לילך ברגליו לרוח אחרת, וצ"ע [ולמעשה מחמיר בשניהם עיי"ש].

בן ציון גרינהויז - הקריה החרדית בית שמש

עירוב מיו"ט לחבירו

במ"ב סי' תט"ז סק"ט כתב דאם לא עירב ביום הראשון לא בפת ולא ברגליו, אינו יכול לערב אפי' ברגליו ביום השני, משום שנראה כמכין. ויש להק' מ"ש אם ביום הראשון עירב שאז אם עושה עירוב ביום השני אין נראה כמכין, לבין אם לא עירב ביום הראשון שבהליכתו לסוף התחום לקנות שביתה נראה כמכין.

ונראה לומר שרק דבר שהיה אסור בו מער"ש אית ביה נראה כמכין. וכן מצאתי בתוס' דף ל"ח ע"א סד"ה רובי אליעזר, וכן ברש"י דף ל"ט ע"א ד"ה חמרא. (ומ"מ בריטבי"א [שהוא המקור לדברי המ"ב] תירץ תירוץ אחר על קו' תוס' הנ"ל). וצ"ל"ע הטעם בזה. ועיין ריש עירובין בענין זה.

יצחק אלחנן חורב - נוה יעקב

מכתבים ותגובות

ובסמוך יתבאר שגם אם בעלמא חודה החיצון של המחיצה סותמת, מ"מ במקום שלא שייך שחודו החיצון סותם יתכן שחודה הפנימי סותמת.

ד. מחיצה שסותמת בחודה החיצון האם יכולה לסתום גם בחודה הפנימי - מצאנו כמה מקורות לנידון זה בגמ' ובראשונים כמו שיתבאר.

לענין קורת מבוי מכוון בדף ח' ע"ב שלמ"ד חודו החיצון סותם א"א להדביק את הקורה למבוי מבחוץ, מכיון שא"כ נמצא שחודו החיצון שהוא הסותם מרוחק מכותלי המבוי, ולא אומרים שבכ"ג חודו הפנימי של הקורה יסתום.

ולענין לחי נר' שזהו מחלוקת שני פירושים ברש"י בדף ט' ע"ב, שמכוון בגמ' שם שלחי המושך עם דופנו של מבוי ד"א כזה **ל** יצא מכלל לחי, ורש"י בד"ה צריך להתירו הביא ששמע ש"מ מותר להשתמש עד כנגד חודו הפנימי, ואילו רש"י עצמו כתב שר' שאפי' מפנימי ולפנים אינו נותר,

והשני - ראיתי דנים שאם לפי צורת חוד אחד המחיצות יפגשו זו בזו, ואילו לפי צורת החוד השני לא יפגשו, תלוי איזה חוד הוא המחיצה, והיינו כאשר חוד אחד הולך ביושר וחוד אחד באלכסון כזה **ל** או כזה **ל** האם שייך להתירו בעומ"ר. [וכאן יש להסתפק גם לצד שדנים את כל המחיצה כממשיכה לאיזה כיוון נדון שהיא ממשיכה, ונר' שתלוי במה שכתבתי באות ב' איך קובעים את צורת הרשות]. אבל באמת נר' שבצירורים אלו, גם אם נאמר שרק חודו של המחיצה סותם, שייך לדון עומ"ר גם במקום שאין המחיצות מכוונות זו כנגד זו ביושר, שהרי החוז"א בסימן ע"א ס"ק ה' כתב שגם מחיצות העשויות באופן כזה **ל** אפשר לראות אותם סתומים ע"י עומ"ר כן **ל** ולא נחשב פירצה בקרן וזית. אבל עדיין יתכן שיהיו צירורים שיהיה נפק"מ, וכגון במחיצות שמתעגלות לפי החוז"א שבעיגול א"א להתיר ע"י עומ"ר.

האחד - כגון בצירוז זה **ל** שחלק המחיצה שבצד ימין משוך יותר לחוץ מאשר החלק שבצד שמאל, וא"כ אם דנים את המחיצה כממשיכה ביושר (וכך לכא"ו צריך לדון, ובמקו"א הבאתי מדברי החוז"א והגר"ש"א בענין זה), ונמשיך רק את חודה של המחיצה, נמצא שחודה החיצון של המחיצה בימין וחודה הפנימי של המחיצה משמאל לא יפגשו בחלק המחיצה שכנגדם כזה **ל**. וממילא אם ננקוט שחודו הפנימי סותם ע"כ צריך להמשיך את החלק שממין, ואם ננקוט שחודו החיצון סותם נצטרך למשוך את החלק משמאל, וא"כ רק מועיל כשאותו צד שאפשר למשוך הוא מרובה על הפרוץ. ואם דנים שכל המחיצה מושכת ולא רק החוד, א"כ אפשר למשוך בין מכאן ובין מכאן, ולמ"ד עומ"ר משני רוחות מהני אפשר אפי' לצרף את שני החלקים לראות מחיצה נמשכת.

לגבי עיקר הבית שמצרף מה שבתוכו. ועוד כתב שם שהארגו יוכל להפסק שאם יש צואה וכדי יוכלו לומר דברים שבקדושה בצד השני, אבל לא יגרום שלא יצטרכו לעשרה.

ויל"ע האם דבריו נוגעים רק לענין חילוק מקומות שלא יצטרפו לעשרה, או בעצם תורת המחיצה שבו שגם לענין רשויות שבת מחיזה עראית לא תחלק רשות קבועה [ומה שכתב שם בתשובה מ' לענין מצורע לא ברירא לי, עי' משניות נגעים סוף פ"ג שמשמע שגם מחיזה עראית בבית הכנסת חוצצת על טומאת המצורע].

ובחזו"א בסימן ע' ס"ק י"ט דן על צורות שונות שמעמיד מחצלת ופס סמוך לצוה"פ האם מבטל את הצוה"פ, ובתוך הדברים כתב שאם העמיד מחצלת מכוון תחת הקנה העליון באופן שלא נשאר חלל ברוחב ד"ט וגובה י"ט תחת צוה"פ נתבטל צוה"פ, ואם לא בטל המחצלת שם כשר, ולכא"ו יש קצת דקדוק ממה שהזכיר החזו"א נידון זה, האם בטל את המחצלת או לא, רק לענין מחצלת תחת הקנה עליון שאז אין המחצלת בתורת מחיזה אלא סתימה מציאותית, ולא בשאר המקרים שדן שם על מחצלת שמשמשת כמחיזה, שבאמת כאשר המחצלת מבטלת את הצוה"פ ע"י המחיזה שבה אין חילוק בין ביטלו ללא ביטלו.

בגמ' שבת דף ט' ע"א כתוב אסקופה משמשת שתי רשויות, בזמן שהפתח פתוח כלפנים, פתח נעול כלחוץ, ועי"ש בגמ' כמה אוקימתות במה מדובר, אבל לכא' מבוי' שסגירת הדלת עושה סילוק מחיצות אף שהוא סתימה ארעית, ויש לדחות שאע"פ שהדלת עומד לחזור וליפתח, מ"מ הוא דבר קבוע שנעשה להיות סגור חלק מהזמן ופתוח חלק מהזמן, ולא נחשב מחיזה עראית.

ויש להעיר שבמקום שהרשות עצמו עשוי ממחיצות עראיות, ודאי שגם מחיזה עראית תעשה סילוק מחיצות, אבל יש לדון האם מחלקים דרגות של קביעות ועראיות שאם המחיצה המבטלת היא יותר עראית ביחס למחיצות הרשות לא נדון סילוק מחיצות.

מנוח פרגו - אופקים

הוא מחיזה, אבל לענין חציצה אי בטליה חייץ ואי לא בטליה לא חייץ, אבל אנתנו דנים על מצב אמצעי שהוא בא לחצוץ ע"י מחיזה שלא ביטלו.

ובשבת דף ק' ע"א אמר אב"י בור ברה"ד עמוקה עשרה ורחבה שמונה וורק לתוכה מחצלת [וממילא כבר אין חלל עמוק י'] חייב, חילקה במחצלת [וממילא אין בכל צד חלל רחב ד'] פטור. וכתבו הראשונים שם שאם מבטל את המחצלת כבוד אף בורק לתוכה מחצלת פטור, ואם לא מבטלה אף בחילקה פטור, אלא שאורחא דמילתא שבורק לתוכה לא מבטלה שם ובחילקה מבטלה. אבל המ"מ פ"ד משבת הכ"ב למד בדעת הרמב"ם שלא מחלק בין מבטל ללא מבטל, והיינו שחילקה פטור גם בלא מבטלה שם. ולכא"ו היה נ"ו שנחלקו בנידון זה האם פחיצת עראי של המחצלת מסלקת את מחיצות הבור, ועי' בזה [ובמק"א העליתי שלכו"ע מחיזה עראית עושה סילוק מחיצות, אלא שהראשונים סברו שכאן לא נידונית המחצלת למחיזה מכיון שלא נשאר מקום ד"ט ואין מחיזה לפחות מדי"ט, ולכן רק מועילה לחלק את הרשות כשהיא קבועה שאז אנו דנים שיש כאן סתימה מציאותית באמצע הרשות, ולא מדין המחיצה שבה].

וראיתי מדמים ענין זה של סילוק מחיצות ע"י מחיזה עראית לדברי הגמ' בסוכה דף כ"א ע"ב לא אתי אהל עראי ומבטל אהל קבע, שמי שנמצא בתוך אהל עראי בסוכה עדיין נחשב כנמצא תוך הסוכה, אמנם שם הוא מחלוקת תנאים ומחלוקת אמוראים [ויל"ע מהו החסרון של הנמצא בתוך אהל אחר בסוכה, ועי' היטב במלחמות ד' ר' ע"א מדפי הרי"ף].

ובשו"ת שלמת חיים מסימן מ' עד סימן מ"ג נשאל בארגו ספרים העומד באמצע בית הכנסת גבוה י' ורחב ד', ולא נשאר ממנו לכותל כנמצא תוך הסוכה, האם יחשב כמחיצת פס לחלק את הבית כנסת לשניים שלא יצטרפו אלו שבצד זה לאלו שבצד זה לעשרה, והשיב שאע"פ שכלים נעשים מחיזה, אבל אם הם בתוך הבית לא יבטלו מחיצות הבית, והביא שהחיי אדם כתב שמה שהוא לתמישש הבית אפי' קבוע בטל לגבי הבית, ומינה מה שאינה קבועה הוא בטל

מוקף בד' מחיצות. ולפ"ז יש להבין גם את מה שסבר התוס' רי"ד בדף י' ע"א במהדו"ק שמותר להשתמש עד חודו החיצון של הלחי אפי' כשאין מחיזה כנגדו, והיינו שעצם זה שהוא נחשב כנמצא בתוך המקום של המחיצה הרביעית מחשיבו כמשתייך לרשות.

ובמקום שחודו החיצון של המחיצה לא ניכר כלל תוך הרשות, וכגון חצר קטנה שנפרצה לגדולה כזה 】 היה נר' שלא שייך לומר חודו החיצון סותם, ועי' ספר פתחי יצחק סימן ס"ב מה שכתב בזה.

סילוק מחיצות ע"י מחצה עראית

בכל מקום שמצאנו סילוק מחיצות, כגון בחזו"א סימן ס"ז ס"ק כ"ד שרשות כזו 】 ניתר גם המקום שבין המחיצות מדין עומ"ר, ואילו אם הוסיף עוד שתי מחיצות כזה 】】 נסתלק העומ"ר, מה דינו כשלא העמיד מחיצות גמורות אלא עראיות, האם מחיצות עראיות ג"כ יכולות לעשות סילוק מחיצות.

וראיתי מביאים שגם לחזו"א שמחיזה באמצע צוה"פ חולקת אותה (וממילא במקום שהמחיזה עצמה אינה כשרה ליחשב כקנה של צוה"פ נפסלה הצוה"פ), מ"מ מחיזה עראית לא מבטלת את הצוה"פ.

ונר' להכריח כן, דאל"כ אדם שעומד תחת צוה"פ יפסלנו שהוא עצמו יחשב כמחיזה המחלקת את צוה"פ [ויל"ע האם צריך מחיזה רחבה ד' שבביל לעשות סילוק מחיצות, אבל מ"מ אדם שעומד עם רגליו מופסקות קצת יש בו רוחב ד' בגובה י']. ושוב שמעתי כע"ז שלא מסתבר שאם יעמדו באמצע המבוי שורה של אנשים הם יחלקו את המבוי ויהפכו אותו למבוי שאין ארכו יתר על רחבו או שאין בתים וחצירות פתוחים לתוכו, ויבטלו את תיקון הלחי והקורה. אבל רצו לחלק שגם אם מחיזה עראית עושה סילוק מחיצות, אדם גרע, שלא שייך כלל לעשותו מחיצת קבע בשום אופן וא"א לבטלו שם, ולכן לא רואים כאן סילוק כלל.

ובעירובין דף ע"ח ע"ב כתוב שתבן שהוא דבר שעתיד ליטלו אפשר לעשות ממנו מחיצה, אבל אם מילאו בור עם תבן לא נתבטלו מחיצות הבור, ולשון הגמ' לענין מחיצה

לחי הפנימי ולפנים אינו מתיר כלל. ולכא' נחלקו ממש בנידון זה, כאשר א"א להשתמש בחודו החיצון האם עדיין יוכל להשתמש בחודו הפנימי. אבל יש לדחות שכונת רש"י שכיון שהחפצא של הלחי הוא ד"א אף חודו הפנימי פסול, אבל ק' להעמיס כן בלשונו.

ובראשונים בדף י' ע"א (היינו הרשב"א ריטב"א ותוס' רי"ד שם) שהקשו על השמע מינה של הגמ', שאפי' למ"ד חודו החיצון של לחי סותם, מ"מ כשהלחי ממשיש עם דופנו של מבוי ואין מחיצה כנגדו כזה 】. א"א להשתמש אלא עד חודו הפנימי, מבוי שגם למ"ד זה מותר להשתמש עד חודו הפנימי, וכן דייק המהרש"א בתוס' דף ט' ע"ב ד"ה ולרשב"ג, ולכא' מבוי מזה שחודו הפנימי של המחיצה סותם כשלא שייך לראותו כסותם בחודו החיצון. אבל המהרש"א למד דכונת תוס' (וכן יתבאר לפי הראשונים) שלעולם חודו החיצון של הלחי סותם כזה 】. ומ"מ אין היתר אלא להשתמש עד חודו הפנימי (והיינו לכא' מפני הפירצה שבצידו), אבל זהו תימה גדולה שא"כ נמצא שמחיצות הרשות מרוחקות מהרשות עצמה. וע"ע אשר לשלמה מועד (סוף סימן נ"א בחדש וסימן ל"א בישן) מה שכתב לדחות הראי' מתוס' והראשונים באופן אחר, וכבר רמז לדרך זה החזו"א בסימן ס"ז ס"ק י"ז.

ולי היה נר' לפי מה שיצא לדון שאין חודו של הלחי המחיצה אלא כולו מחיצה, ממילא ניחא בפשטות, שאנו דנים שיש כאן מחיצה עבה שנמשכת למשך כל הרוח, ולמ"ד חודו החיצון סותם היכי שאף מה שבתוך מקום המחיצה הוא מכלל הרשות, וא"כ כשיש מחיצה כנגדו שנמצא שיש לעומד שם ד' מחיצות, הרי הוא מותר, ואם אין מחיצה כנגדו העומד שם אסור, אבל מ"מ הרשות כדקיימא קיימא שכל עובי המחיצה מתירו, משא"כ בקורה שרק חודו הוא המחיצה, אם אנו קובעים שחודו החיצון הוא המחיצה אין סיבה לומר שגם חודו הפנימי יוכל לסתום, ואולי זהו כונת החזו"א בסימן ס"ז ס"ק ט"ז וי"ז (וע"ע דברות משה שבת סימן ט' ענף ב' שלכא' מבוי סכרא הפוכה). ולפ"ז אם יש מחיצה עד כנגד חציו מהלחי יהיה מותר להשתמש עד סוף אותה מחיצה, ולא נאמר שממ"נ או חודו הפנימי סותם או החיצון אבל לא אמצעו, שבאמת כולו סותם אלא שאין היתר במקום שלא

מפתחות

בניית מחיצה לפני מחיצה כדי שיהא מוקף לדירה כשהמחיזה הראשונה פחותה מדי"א

עיון הלכה עמי י"ד

סימן שס"א

הערות והארות עמי קל"ב

בדין גג הסמוך לר"ה
אי מודדין י"ט מרגלי האדם או מתחמית הספינה או הקרון תשו' מרפסן עמי פ"ה
אות כ"ד בענין מקום המחיצות והפתח
סילוק מחיצות ע"י מחצה עראית
בסוגיא וקלוטה כמי שהונחה דמיא
בענין אגד גוף - וסברת ידו לא נייה - וידו בתר גופו גרידא
בסברת ידו בתר גופו גרידא דמשמעות רש"י היא דאגד גופו שמיא אגד - והוי כנח

בינת שמחה עמי י'
בינת שמחה עמי י'
בינת שמחה עמי י'

באגד יד לאו שמיא אגד דלא חשיב כמונח
בענין עקירת ידו גרידא אם שאני מהנחה - ובדין אגד כלי - אגד גוף - ואגדו ביזו של חבל
דחפץ אשר יכול למשכו אליו - ואם החסרון רק בהנחה או גם בעקירה

בינת שמחה עמי י"א
בינת שמחה עמי י"א

מוכיח מדברי הרמב"ם שכתב בזורק חפץ הקשור בחבל ואגדו ביזו דחשיב עקירה, דמושיט ידו עם חפץ דחשיב עקירה גמורה
מוחלק בין אגד גוף ואגדו ביזו לבין אגד כלי הנפק"מ בזה
מבאר דאגד כלי הוי חסרון בעקירה משא"כ אגד גוף אינו אלא חסרון שלא יהא כמונח

מבאר ענד למה באגד גוף לא אמרינן שיכול למשוך היד אצלו

בחילוק בין זורק למוציא - ובסברת יכול למשוך אצלו

סימן שס"ב

חוט עליון שנכפף למטה
קה עליון שלא מכוון כנגד הקנים שלמטה
לחיים של צוה"פ המגיעים תוך ג' לקרקע
הערות על המשכ"ב באו"ח [תשובה קכ"ג]
שכתב להוכיח דאפילו נדננד כל שהו ע"י הרוח
פוסל את המחיצה

הערות והארות עמי קל"ג

סימן שס"ג

מחיזה המחלקת צוה"פ
צוה"פ הנראית מבחוץ ושהו מבפנים
גובה צוה"פ וחללו
דין מחיצה תלויה בצוה"פ

סימן שס"ו

בענין עירובי חצירות ליום טוב
במשכ"ב המ"ב דיכול לברך על עירובי חצרות לאחר הקיבוץ כיון שהמנהג לזכות

תשו' מרפסן עמי פ"ג אות י"א
תשו' מרפסן עמי פ"ג אות ב'

אם הולכין להקל בעירובין לכתחילה
במנהג שהיו מקבצין קמח מכולם, וכתב במ"ב דבעינן לעשות חלה שלימה

תשו' מרפסן עמי פ"ג אות ו'
הערות והארות עמי קל"ג
תשו' מרפסן עמי פ"ג אות ז'

הוכחת הביה"ל שדעת רש"י ביושבי אוהלים שמוקפים כאחדתשו' מרפסן עמי פ"ג אות א'

תשו' מרפסן עמי פ"ג אות ח'

סימן ש"ע	
שיתוף בעירוב באחים הדרים בחצר בלא אביהם	הערות והארות עמי קל"ג
סימן שע"א	
דד עם הגוסס	הערות והארות עמי קל"ד
סימן שע"ב	
בענין לסמוך על שיעורי הקירוב שאין החשבון מצומצם שיתופי הדידות כשהכותל גבוה לאחת מהחצרות י"ט ולשניה אינו גבוה י"ט	הערות והארות עמי קל"ד
ביאור שיטת רש"י בסוגיא דסולם	הערות והארות עמי קל"ד
חצר שישראל א' וגוי דרים בה, ובית אחד של ישראל ב' סמוך לביתו של זה	הערות והארות עמי קל"ד
סימן שע"ד	
כשנפתח בשבת מתי צריכה הפת להתקיים, ואם דוקא כשראו להתקיים כל השנה	הערות והארות עמי קל"ד
סימן שע"ה	
בענין חצר או עמוד שלבעוד"ב תשמישו בקשה ולשכניו תשמישו בנחת	תשו' מרפסן עמי פ"ד אות א'
סימן שפ"ב	
בגד דירת עכו"ם בביאור הסוגיה בבלי וירושלמי בדין דירת גוי דירה בלא בעלים בדין השכיחות	ביני עמודי עמי קכ"ו <p>ביני עמודי עמי קכ"ז</p> <p>ביני עמודי עמי קכ"ח</p> <p>ביני עמודי עמי ק"ל</p> <p>ביני עמודי עמי ק"ל</p>
שכיחות בכל שבת או לזמן [הענינים שמכאן עד הסוף שלא בעיון כלל]	ביני עמודי עמי קכ"ז
אם יש חיוב תקנת חז"ל לעשות שכיחות במקום שלא שייך הטעם שיקשה עליו ויצא	ביני עמודי עמי קכ"ז
בדין עירוב וביטול במקום גוי	ביני עמודי עמי קכ"ז
בדין ישראל הגר יחידי עם מומה, אם יש להחמיר לעשות ביטול או שא"צ כלום	ביני עמודי עמי קכ"ז
בדין בא הגוי בשבת ואוסר עליהם מה תקנתם בא הגוי בשבת האם צריך ביטול בגדלי שכירו ולקטו	ביני עמודי עמי קכ"ט
בענין צדוקי ואינו מודה בעירוב	ביני עמודי עמי קל"א
בענין חצר שישראלים ונכרי דרים שם אם נעשה ככרמליח או לא	תשו' מרפסן עמי פ"ד אות ב'
סימן שפ"ג	
כששכרו מהנכרי ומת אימותי אמרינו הותרו, וכששוכרים מהירוש אם חזר הערהו למקומו	הערות והארות עמי קל"ד
סימן שפ"ד	
בענין עכו"ם שעומד לשהות ל יום	תשו' מרפסן עמי פ"ד אות ד'
סימן שפ"ו	
הבאת מאכלי שבת ע"י עכו"ם בשבת חוץ לתחום מאכל הראוי לעירוב תחומין	נתיבי המנהגים עמי ל"ח <p>נתיבי המנהגים עמי ל"ח</p>
סימן שצ"ב	
עיר של רבים שעמדה על חמישים דירויים כני"ל בד' המשנ"ב בעיר של חמישים בענין שיויר בית וחצר	תשו' מרפסן עמי פ"ד אות ו' <p>תשו' מרפסן עמי פ"ד אות ז'</p> <p>תשו' מרפסן עמי פ"ד אות ח'</p>

הופיע לראשונה מכתב יד

אסופת גזנים מתורתם של קדמונים נדפסים לראשונה מתוך כתבי יד גאוני הדורות

ספר שישי

ביניהם:

רבינו יהודה הלוי • אזהרות לשבת הגדול עם פירוש רבי ש"ט גאון רבי חיים ויטאל ורבי יוסף ׳ טבול • אגרות תשובה חדשות לשאלת רבי אברהם מונסון אגרת האר"י לשאלת הידיעה והבחירה אגרת רמ"ע מפאנו בשבח רבי מנחם די לונזאנו רבי יום טוב אלגאזי • אגרת חדשה בענין סדר הכוונות בשנת השמיטה רבי שמואל שמאמא • רמזי הלכות יום הכפורים רבי יחיאל מנחם אורבינו • סדר מנהגי כל השנה בק"ק אשכנזים במנטובה שבאיטליה רבי יעקב נוניס ואיס • תשובות והוראות ומנהגי ק"ק ליוורנו [ב] רבי אליהו מני | רבי יוסף חיים מבל • חילופי שו"ת קצרות בין הר"ח להרא"מ אגרות ותשובות אל מהרש"א אלפנדארי [ג] • רבי אליהו משה פאניזיל, ראשון לציון | רבי בן ציון אלקלעי, טבריה | רבי דוד חי מכלוף אדריעי, רבי בן ציון גאלדצווייג, רבי בעריש זאלק, רבי דוד סגל מוהליבר, צפת | רבי יוסף חאסון, שאלוניקי | רבי יעקב חי עבו, צפת | רבי נחום אתרוג, אב"ד צפת | רבי צבי הירש וויספישי, ירושלים | רבי רפאל דוד סאבאן, אב"ד קושטא רבי יעקב חיים סופר • דרושים ומליצה להספד רבי בן ציון קואניקה • דרוש בשבחו של הנשר הגדול הרמב"ם תקנת הפרובול ויישומה בק"ק מארוקו ובגאדא • הרב אברהם הלל אסופת שטרי פרוזבול מן השנים תפ"א-תש"ה • מכאנס תפ"א | פאס תפ"ז | סאלי תק"ל | צפרו תקע"ב | רבאט תקצ"ג | מקנאס תר"ז | צפרו תר"ז | צפרו תר"ד | צפרו תר"י | מארוקו תר"כ | אספי תרכ"א | צפרו תרכ"א | פאס תרל"ה | דמנאס תרמ"ב | צפרו תרמ"ט | פאס תרמ"ט | פאס תרנ"ו | פאס תרנ"ו | דמנאס תרס"ג | פאס תרע"ו | פאס תרע"ז | פאס תרע"ז | צפרו תרע"ז | מראכיש תרע"ז | צפרו תרפ"ד | דבדו תרפ"ד | צפרו תרצ"א | צפרו תרצ"ח | צפרו תש"ה | בגאדא תרל"ה | בגאדא תרמ"ט | עדת הבבליים בירושלים שנת תר"ע | עכו תקע"ט | צפת תרפ"ד סקירת חיבורים המצויים בכתבי יד מאוצרות חכמי ישראל [ו] • הרב אברהם הלל שירת רבינו יוסף חיים מבל [ג]

להשיג בהוצאת "אהבת שלום" מל: 02-5370970 פקס: 02-5370088

ספרים חדשים בהוצאתנו

הופיע לראשונה מכתב יד

שו"ת מלל לאברהם

שאלות ותשובות וחקרי הלכה בארבעה חלקי שלחן ערוך אשר השיב לשואליו בדבר ה' זו הלכה הגאון הגדול שלשלת היוחסין חסידא קדישא לישראל כמוהר"ר אברהם סתהון זלה"ה ראש על אר"ץ רבה

יוצא לאור עולם לראשונה מתוך כתי"ק הרב המחבר ז"ל

הופיע כרך ראשון בסדרת כתבי

מהר"ר אליהו סלימאן מני זלה"ה

היוצאים לאור מחדש ע"פ דפוסים ראשונים וכתבי יד כולל

שלשה ספרים נפתחים

קרנות צדיק

ליקוט על גדל עון פגם הברית ודרכי הטהרה וההנהגה הישרה

ליקוטי אליהו

ליקוטי אורות במילי דאגדתא

ספיר גורתם מספרי הדרוש וגדולי החסידות זיע"א

מנהגי ק"ק 'בית יעקב' בחברון

בתוספת מקורות והערות נימוקים והכרעות

מאת הגאון רבי יעקב משה הלל שליט"א

מהדורה מפוארת ומתוקנת, מבואות, ומפתחות מפורטים

ברוכים הבאים בשם ה'

מערכת "אליבא דהלכתא" מקדמת בברכה את מאות האברכים החדשים שהצטרפו לרשת כוללי הערב "אליבא דהלכתא" שע"י מוסדות "חברת אהבת שלום" באה"ק בעשרות הסניפים הפזורים בכל חלקי ארצנו הקדושה עם תחילת זמן חורף ותחילת לימוד הלכות פסח ולרגל הקמת שמונה סניפים חדשים בערים:

בית שמש - רמה ג' • ביתר עילית - גבעה B

גבעת זאב החדשה • זכרון יעקב • חולון

מודיעין עילית - חפציבה • עפולה • רכסים - גבעה ג'.

יזכו הלומדים לעסוק בתורה מתוך הרחבת הדעת

ולאסוקי שמעתתא אליבא דהלכתא.

ויה"ר שנזכה יחדיו להוסיף חיילים לתורה ולהרמת קרן

התורה ביתר שאת ועז.

בברכת התורה

מערכת "אליבא דהלכתא"

הגליון הבא יעסוק בהלכות ראש חודש, סימנים תיז - תנח

רשימת כוללי הערב "אליבא דהלכתא"

גבעת שאול - ביהמ"ד "משכן ויזאל" רח' בעל השאלות 30
מעלות דפנה - מרכז תורני מעלות דפנה 128
נה יעקב - ביהמ"ד "שערי תורה" רח' זווין 67
נה יעקב מרומי - ביהמ"ד "תניחי הישיבות" רח' ויקטור וילוס 1
קסטמונים - ביהמ"ד "תניחי הישיבות" רח' רבי צדוק 9
קריית יביל - ביהמ"ד "לתורה ולתפילה" נאטאמלה 18
רוטמה - ביהמ"ד "משכן יעקב" רח' ראש פינה 6
רמות - ביהמ"ד "אברכים" רח' שרת הים 5
רמת שלמה - ביהמ"ד "אהל יוסף" רח' הרב זולטר 8
רמת נגה - ביהמ"ד "כרם מיכאל" רח' תניח הלומים 11
רכסים - ביהמ"ד "קמורת תמיר" רח' הדקל 36
רכסים גבעה ג' - ביהמ"ד "אהל מלכה" רח' הצב 6
תל ציון - ביהמ"ד "בני תורה" רח' אהבת אמת 17

פרדס כץ - ביהמ"ד "התאחדות אברכים" רח' המכבים 48
קריית הרצוג - ביהמ"ד "אבן ישראל" רח' חי טייב 6
גבעת זאב החדשה - ביהמ"ד "משכן דוד אהרן" רח' האילות 2
דמנאס - ביהמ"ד "אהל משה" רח' נתניב ה"ה 2
זכרון יעקב - ביהמ"ד "פסילת ירוש" רמת צבי 1
חולון - ביהמ"ד "שיבת אליהו" רח' השילוח 23
חיפה - ביהמ"ד "היכל התורה" רח' מקור ברוך 2
טבריה - ביהמ"ד "אור תורה" רח' ורטר 20
שרת הביטל - ביהמ"ד "שנת אהיה" רח' ביאליק 5
טלסטרן - ביהמ"ד "נהלל דעת" רח' אנויים לתורה 7
יזתם - ביהמ"ד "בית פנחס" רח' יעקב שדה 1
בית נגן - ביהמ"ד "מנחם אברכים" רח' החיד"א 21
נאולה - ביהמ"ד "עני החיים" רח' בני ברית 18

אופקים - ביהמ"ד "קויות ד" רחבת האר"י 1
אלעד - ביהמ"ד "היכל ירח" רח' חוני המעל 34
אשדוד - ביהמ"ד "שבת הלוי" רח' ר"א בן הורקנס 8
אשקלון - ביהמ"ד "שנת המשחה" רח' הר מירון 1
רמת חפציבה ב"ש - ביהמ"ד "מנחם אברכים" רח' בן איש חי 10
הקריית החרדית ב"ש - ביהמ"ד "היכל אברהם" רח' חנון איש 1
רמת בית שמש א' - ביהמ"ד "משכן רפאל" רח' נחל שורק 27
רמת בית שמש ג' - ביהמ"ד "עטרת דוד" רח' ורמיהו 24
ביתר עילית - ביהמ"ד "דרכי תבונה" רח' פחד יצחק 12
טלסטרן - ביהמ"ד "מנחם אברהם" רח' התורה מלובלין 43
רמת אלתן ב"ב - ביהמ"ד "בני ציון" רח' בן זומא 29
מערב בני ברק - ביהמ"ד "תניחי הישיבות" רח' הרצוג 31
בני ברק - ביהמ"ד "תניחי הישיבות" רח' עירא 60

כתובת המערכת: רח' אבן יהושע 24 ירושלים. ת.ד. 50526, פקס: 02-5370088-02 כתובת דוא"ל למשלוח הערות והארות: alibadehilchetagmail.com

